

Universitat Autònoma de Barcelona

ADVERTIMENT. L'accés als continguts d'aquesta tesi queda condicionat a l'acceptació de les condicions d'ús establertes per la següent llicència Creative Commons: http://cat.creativecommons.org/?page_id=184

ADVERTENCIA. El acceso a los contenidos de esta tesis queda condicionado a la aceptación de las condiciones de uso establecidas por la siguiente licencia Creative Commons: <http://es.creativecommons.org/blog/licencias/>

WARNING. The access to the contents of this doctoral thesis it is limited to the acceptance of the use conditions set by the following Creative Commons license: <https://creativecommons.org/licenses/?lang=en>

**JOSEP MARIA POBLET I GUARRO (1897-1980):
PERIODISME, LITERATURA TESTIMONIAL I
MEMORIALISME**

VOLUM I

JAUME FERRER I PUIG

Tesi doctoral de Jaume Ferrer i Puig
Direcció de Maria Campillo i Guajardo

Tesi doctoral per a l'obtenció del grau de Doctor per la
Universitat Autònoma de Barcelona

**JOSEP MARIA POBLET I GUARRO (1897-1980):
PERIODISME, LITERATURA TESTIMONIAL I
MEMORIALISME**

VOLUM I

JAUME FERRER I PUIG

Tesi doctoral dirigida per la Dra. Maria Campillo i Guajardo

Programa de doctorat: Literatura Catalana

Departament de Filologia Catalana
Facultat de Filosofia i Lletres
Universitat Autònoma de Barcelona
Novembre de 2015

2 volums

A Sebastià Puig Roselló, in memoriam

A la Patrícia

*Als meus pares
i a la meua germana Maria Teresa, i
amb el record sempre viu de l'àvia Antònia,
que sé com li hauria agradat llegir aquestes pàgines.*

«La vida no es la que uno vivió, sino la que recuerda y cómo la recuerda para contarla»
Gabriel García Márquez
Vivir para contarla

«No et mors tant si saps llegir. Comparteixes, en silenci, les paraules de l'escriptor, que és passat, amb el teu present i que aviat serà futur per a comprendre millor el món»
Montserrat Roig
Un pensament de sal, un pessic de pebre

«Els viatges són els viatgers. Allò que veiem no és allò que veiem, sinó allò que som»
Fernando Pessoa
Llibre del desassossec

«Ningú més fortament montblanquí, més immancablement català que Josep M. Poble»
Josep Carner, «Pròleg» a *Terres d'Amèrica*

SUMARI

VOLUM I

INTRODUCCIÓ	13
Bibliografia i estat de la qüestió.....	17
Objectius.....	19
Metodologia.....	20
Estructura i continguts	21
Agraïments.....	23
I. JOSEP MARIA POBLET I LA CONSTRUCCIÓ DE LA INTEL·LECTUALITAT CATALANISTA A	
MONTBLANC (1914-1936): ACTIVISME CULTURAL I REPUBLICANISME NACIONALISTA.....	27
1. La projecció pública: periodisme, activisme i ideals (1914-1936).....	27
1.1. Orígens familiars, formació i entorn intel·lectual	27
1.2. El naixement del catalanisme a Montblanc (1903-1918)	34
1.2.1. Les primeres plataformes periodístiques i polítiques: <i>La Conca de Barbarà</i> (1903-1908) i l'Associació Catalanista (1903-1918).....	34
1.2.2. L'eclosió de la cultura de masses: les impremtes	39
1.3. Els inicis periodístics de Poblet a <i>La Conca de Barbarà</i> i <i>L'Escut</i> (1914-1918).....	43
1.4. Un agitador nacional: de la Joventut Nacionalista al Centre Republicà Catalanista (1918-1933).....	47
1.4.1. La passió pel teatre: entre la interpretació i l'autoria.....	54
1.4.2. La militància catalanista i la reivindicació de la llengua.....	63
1.4.3. Josep Conangla i Fontanilles i Antoni Palau i Dulcet, dos referents culturals montblanquins	66
1.4.4. La cultura del catalanisme: les Festes culturals i patriòtiques de 1922 i l'Orfeó Montblanquí.....	70
1.5. El discurs ideològic de Poblet a la premsa montblanquina (1916-1931): <i>L'Escut</i> , <i>La Nova Conca</i> i <i>Aires de la Conca</i>	77
1.5.1. Educació i civilitat.....	86
1.5.2. Foment de la lectura: llibre, mercat literari i biblioteques	93
1.5.3. Política local: patrimoni, urbanisme i infraestructures	102
1.5.4. Cultura i oci: art, llengua, literatura, espectacles i excursionisme	124
1.5.5. Turisme i territori.....	138
1.5.6. Festes i folklore	141
1.5.7. Modernitat, esport i cosmopolitisme.....	146
1.6. El compromís amb el republicanisme nacionalista: de l' <i>Aires de la Conca</i> a <i>Saba Nova</i> i Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936).....	152
1.7. Josep Maria Poblet, entre el Modernisme, el Noucentisme i el republicanisme: a tall de conclusió.....	170
II. LA LITERATURA TESTIMONIAL DE JOSEP MARIA POBLET: ENTRE EL PERIODISME I LA	
LITERATURA	183
1. L'article, la crònica i el reportatge: aprenentatge i base literària.....	183
1.1. La prosa testimonial de Poblet, una aproximació al gènere	185
1.2. De la crònica al reportatge, punt de partida i continuïtat en l'obra pobletiana.....	187
1.3. La literatura testimonial de Poblet: gèneres literaris, temàtica i temps	191
2. Anàlisi de la literatura testimonial de Josep Maria Poblet (1941-1976): literatura de viatges, costumisme i memorialisme	193
2.1. La literatura de viatges, una cruïlla de gèneres.....	195

2.2. De la crònica periodística a la literatura de viatges: l'exili com a viatge i la descoberta d'un nou món.....	199
2.2.1. Els llibres de viatges en la literatura de Josep Maria Poblet.....	201
2.2.2. Josep Maria Poblet o la metamorfosi: refugiat, viatger, viatjant i turista	205
2.2.3. Morfologia dels seus llibres de viatges.....	209
2.3. La guerra i l'exili des de la literatura testimonial	210
2.3.1. <i>De Barcelona a l'Havana... passant per Darnius</i> : crònica d'un refugiat.....	210
2.3.1.2. La recepció crítica del llibre.....	271
2.3.2. <i>Records vells i històries noves</i> : entre el món d'ahir i l'univers del tròpic.....	274
2.3.3. <i>Terres d'Amèrica</i> i <i>Tres mesos i un dia a Nova York</i> , i les edicions a Selecta.....	289
2.3.3.1. De <i>Terres d'Amèrica</i> a <i>Pobles d'Amèrica</i> o les versions de l'exili.....	289
2.3.3.2. Parts del llibre i itinerari del viatge	296
2.3.3.3. El viatge explicat des del reportatge	299
2.3.3.4. Política i idees	301
2.3.3.5. Exotisme, identitat i cultura	304
2.3.3.6. Darrere la petja catalana.....	306
2.3.3.7. La reedició i ampliació: de <i>Terres d'Amèrica</i> i <i>De Barcelona a l'Havana... passant per Darnius</i> a <i>Pobles d'Amèrica</i>	308
2.3.3.8. La censura a <i>Pobles d'Amèrica</i>	309
2.3.3.9. Recepció crítica de <i>Pobles d'Amèrica</i>	310
2.3.4. Els llibres editats per l'Editorial Selecta: <i>Els Estats Units</i> , <i>Pobles d'Amèrica</i> , <i>La Conca de Barberà</i> i <i>Aquell Montblanc</i>	312
2.3.4.1. Josep Maria Poblet i la censura: <i>Clixés d'Amèrica</i> , <i>Els Estats Units</i> i <i>Pobles d'Amèrica</i>	316
2.3.4.2. El viatge als Estats Units: de <i>Tres mesos i un dia a Nova York</i> a <i>Els Estats Units</i>	318
2.3.4.3. Recepció crítica d' <i>Els Estats Units</i>	349
2.4. Montblanc en la narrativa de Josep Maria Poblet: entre el record i el costumisme..	352
2.4.1. La matèria literària pobletiana: vida, costums i tipus singulars	352
2.4.2. «El “Marcelinu”», costumisme montblanquí a <i>Records vells i històries noves</i>	355
2.4.3. «Mirador montblanquí», la segona versió d'«El “Marcelinu”».....	362
2.4.4. «El “Marcelinu” i el seu cafè», la tercera versió dins d' <i>Aquell Montblanc</i>	365
2.4.5. <i>Retorn</i> , entre el reportatge novel·lat i la ficció autobiogràfica	370
2.4.5.1. Orígens i gènesi del text en el context novel·lístic de l'exili.....	370
2.4.5.2. Un argument entre la història i la ficció	373
2.4.5.3. El personatge de Jordi i els batecs de la història: ideals, identitat, record i enyorança.....	373
2.4.5.4. Espai i temps	386
2.4.5.5. Recepció crítica	387
2.4.5.6. La segona edició inèdita de <i>Retorn</i>	389
2.4.5.7. Poblet i els pagesos.....	390
2.4.6. <i>La Conca de Barberà</i> i <i>Aquell Montblanc</i> : crònica i memòria d'un temps i d'un país	392
2.4.6.2. L'informe de censura de <i>La Conca de Barberà</i>	416
2.4.6.3. <i>Aquell Montblanc</i> , el Montblanc d'ahir: semblances, plataformes culturals, excursions i records.....	416
2.4.6.4. Les semblances: el Marcelinu, l'Antonet Fotent, el Conrad Bayer i el Joan Baldrich.....	420
2.4.6.5. El catalanisme montblanquí: orfeonisme, teatre i Jocs Florals.....	425
2.4.6.6. Fer autobiografia des de l'excursionisme	431

2.4.7. La construcció literària del jo i del Montblanc del primer terç del segle XX: <i>Montblanc a començaments de segle amb el catalanisme i els seus costums</i> (1971)	436
2.4.7.1. Poblet i l'editorial Pòrtic	436
2.4.7.2. Cosmologia montblanquina: història, memòria i autobiografia	438
2.4.7.3. La construcció del Jo	443
2.4.7.4. Excursions i viatges: Barcelona, l'Espluga de Francolí i Poblet	447
III. JOSEP MARIA POBLET, AUTOBIÒGRAF I SOLCADOR DE LA MEMÒRIA.....	453
1. La construcció del subjecte i el naixement d'una veu narrativa	453
1.1. Els paràmetres formals de les memòries	455
1.2. La gènesi de les <i>Memòries d'un rodamón</i>	458
1.3. Les diverses formes del jo	459
1.3.1. El jo montblanquí, la primera identitat	459
1.3.2. El jo social, el compromís cívic i polític amb la catalanitat	475
1.3.3. El jo exiliat, protagonista de la guerra i de la diàspora republicana	495
1.3.3.1. L'exili a França	503
1.3.3.2. L'exili a Cuba.....	511
1.3.3.3. L'exili a Mèxic.....	515
1.3.4. El jo viatger, cosmopolitisme i modernitat.....	530
1.3.4.1. Una gira per Amèrica del Sud i els Estats Units	530
1.3.4.2. Un any i mig a París.....	537
1.3.4.3. Cinc mesos a Andorra.....	545
1.3.4.4. Mig any a Itàlia, amb una escapada a Suïssa	547
1.3.4.5. Retorn a Montblanc.....	551
1.3.4.6. Hores alegres i hores tristes amb nous viatges	553
2. Premis i guardons: la projecció literària	561
CONCLUSIONS	567
BIBLIOGRAFIA	583
VOLUM II	
ANNEXOS.....	625

INTRODUCCIÓ

La història de la literatura i de la intel·lectualitat catalanes compta amb grans figures que han marcat cada època, tant per les seves trajectòries com per les obres que han deixat escrites, i que les han fet entrar així en el cànon literari nostrat. Aquestes personalitats apareixen en els manuals acadèmics, les històries de la literatura i sovint han estat objecte d'estudis monogràfics. Ara bé, tota cultura, però les petites i mitjanes encara més, i la catalana no n'és pas una excepció en aquest sentit, té un bon nombre d'escriptors que no han tingut aquesta fortuna d'ocupar un lloc dins del relat historiogràfic literari o ho han fet tangencialment per diverses circumstàncies, ja sigui perquè la seva obra no s'ha considerat d'un primeríssim nivell o perquè moltes d'aquestes trajectòries no han estat estudiades, es desconeixen en la seva globalitat, i aquesta circumstància ha provocat que hagin estat relegades al limb de l'oblit. A més, l'accelerat bandejament que han patit les humanitats en nom de l'utilitarisme acadèmic i els coneixements pràctics també hi ha contribuït notablement, fins al punt que molts dels clàssics nostrats i les primeres figures ja tenen un peu en aquest limb. Aleshores, què no passarà amb altres escriptors?

Josep Maria Poblet i Guarro (Montblanc, 1897-Barcelona, 1980) és, doncs, un de tants noms de la literatura catalana que ha patit aquesta dissort després de mort, malgrat haver treballat incansablement per la llengua, la cultura i el país des de diversos flancs literaris i des de l'activisme polític catalanista. Avui el nom de Josep Maria Poblet diu poca cosa a tots aquells que estan per sota de la quarantena llarga, encara que tinguin interès per la història i la cultura del país, a excepció dels seus convilatans montblanquins que sempre l'han tingut present des de les pàgines de la seva literatura més costumista o des de la seva presència al nomenclàtor urbà de Montblanc. Entre els anys 50 i 60 el seu nom havia circulat amb freqüència per la cartellera teatral barcelonina associat a l'autoria i adaptació de vodevils i comèdies comercials d'influència francesa. El seu llegat teatral és d'una cinquantena de comèdies, dues terceres parts de creació pròpia i la resta traduccions i adaptacions majoritàriament d'autors estrangers, i unes poques de catalans.

Els últims anys de la seva vida, amb el franquisme que començava a anar a la baixa, es dedicà de ple a la divulgació de la història de Catalunya i del catalanisme polític. En aquesta darrera vessant el seu amic i editor Josep Fornas va ser l'encarregat de publicar-li la major part d'aquest gruix assagístic, avui ja superat per moltes investigacions però que va tenir el mèrit d'obrir la recuperació de la història nacional i dels seus principals protagonistes. La imatge

pública que ha quedat d'ell és sobretot la dels últims anys de la seva vida, no estrictament la de literat sinó la d'historiador i home de política —i no dic polític perquè Poblet va ser més un home de profundes conviccions polítiques i d'acció, més que no pas un polític professional en el sentit clàssic del terme, ja que només n'exerciria durant vuit mesos, com a diputat d'ERC per Barcelona al Parlament de Catalunya en la primera legislatura. Durant els 70 fou un dels homes de confiança d'Heribert Barrera i una de les cares d'ERC, omnipresent a tots els mítings de la campanya per les primeres eleccions catalanes l'any 1980. En la recuperació de la cambra catalana, després de la dictadura franquista, en presidí la Mesa d'edat i féu un discurs en què vindicava el lligam d'aquell moment polític amb la legalitat i la legitimitat republicanes del Parlament i l'Estatut de 1932, tot recordant la significació de la presidència de la Generalitat de Macià i de Companys fins a Tarradellas. Poblet pronuncià un discurs abrandat en el qual defensà les llibertats del país i la justícia social, com a nous reptes de la Catalunya autònoma que es posava a caminar amb un estatut retallat i que l'orador ja en vaticinava els esculls que comportaria per a les llibertats catalanes en el futur, talment com una premonició dels dies actuals.¹

El meu interès per l'escriptor i polític montblanquí ve de lluny, m'he de remuntar a la meva preadolescència remenant les prestatgeries de la digna biblioteca de casa de l'àvia materna on hi teníem, ben aparellats i col·locats en un lloc destacat i a l'abast, *La Conca de Barberà* (1961) i *Aquell Montblanc* (1975). Els dos volums de la Selecta recollien l'encant i la literaturització del passat montblanquí i d'uns protagonistes que de tant llunyans que eren per a mi em semblaven gairebé de ficció. La prosa llegidora feia que no et poguessis aturar i et convidava a seguir el fil narratiu per endinsar-te en aquest país estrany que és el passat, parafrasejant l'imprescindible títol de David Lowenthal, i que Poblet va saber presentar molt bé en els seus llibres de temàtica montblanquina. Obrir els seus llibres, especialment els que formen part de la literatura testimonial, és —emprant la terminologia sagarriana— olorar el perfum de la memòria, d'uns dies passats que no és que siguin millors que els actuals, no ho són, ras i curt, però tenen el poder de seducció d'una manera de viure i d'entendre la vida, però també són el record d'un espai i d'un temps que permet poder dialogar-hi des de la literatura. Ell formulària el seu Montblanc viscut d'infantesa i joventut des de la memòria, el record i el catalanisme, per crear així un espai gairebé mític. Aquesta operació no seria exclusiva d'ell perquè, salvant totes les distàncies, en el segle XX trobem molts memorialistes

---

¹ Vegeu Josep Maria POBLET, «Catalunya i endavant! (Discurs de Josep M. Poblet en constituir-se el Parlament de Catalunya)», *Xaloc*, Mèxic, núm. 108 (juliol-agost 1980), p. 66-68; discurs reproduït a Jaume FERRER I PUIG, *El teatre de Josep M. Poblet*, Montblanc: Museu Arxiu de Montblanc, 2003 (Publicacions del Museu, 4), p. 103-106.

que parteixen de la seva realitat més propera i viscuda per crear un relat, com faria Josep Pla amb l'Empordà, Artur Bladé amb l'Ebre o Gaziell amb Sant Feliu de Guíxols, per citar tres exemples de pes. Tanmateix, n'hi ha molts altres, que amb més o menys gràcia van immortalitzar el passat dels seus pobles, els usos i costums, les forces vives i els tipus singulars i pintorescos, les classes socials o el paisatge autòcton, al mateix temps que reivindicaven la identitat local quan no es podia fer bandera de la identitat catalana a causa del franquisme.

Es pot dir que gràcies a Poblet vaig endinsar-me en la història i la memòria montblanquines que, de retruc, em despertà la dèria pels intel·lectuals i homes de lletres nascuts a la vila, que han escrit i reflexionat sobre aquesta unitat pel seu montblanquinisme, però des de la distància i de fora, com per exemple el publicista i polític Josep Conangla i Fontanilles, des de Cuba, o el llibreter i bibliòfil Antoni Palau i Dulcet, des de Barcelona. En els últims anys també he tingut l'oportunitat d'apropar-me al cronista local Lluís Vives i Poblet, arran de l'encàrrec que em féu la Fundació Martí l'humà-Tot Conca de l'edició de les seves «Narracions històriques de la vila de Montblanc», corresponent als capítols de les entitats i associacions polítiques i culturals montblanquines del segle XX, un text fins ara inèdit però de propera publicació. I aquí també hi entroncaria l'afany personal de llegir els llibres de tots ells sobre Montblanc i l'esperit bibliòfil de voler posseir-los, la qual cosa m'ha portat a cercar, amb paciència i tenacitat, les respectives obres literàries i històriogràfiques per les llibreries de vell de Barcelona, i que avui ja compto entre els llibres més estimats de la meua biblioteca.

Aquella curiositat primigènia per l'obra de Poblet, sorgida a partir de les seves pàgines sobre Montblanc i la Conca publicades a la Selecta, tindria continuïtat i fruits acadèmics en el temps. Durant el meu curs acadèmic 1997/98 vaig cursar l'assignatura Història d'Espanya i de Catalunya actuals impartida pel professor Jordi Pomés, que ens encarregà un treball de curs. En aquells dies el Museu Arxiu de Montblanc havia acabat de celebrar el centenari del naixement de Josep Maria Poblet, que es va concretar en tres conferències pronunciades al seu torn per Josep Gomis, qui, en qualitat d'excalcalde de la vila i amic de l'homenatjat, en glossà la seva faceta montblanquina; per Josep-Lluís Carod Rovira, aleshores Secretari General d'Esquerra Republicana, que parlà del Poblet catalanista i republicà, i l'última que anà a càrrec del periodista Xavier Garcia, amic del montblanquí i sobretot d'Artur Bladé, de qui el 2007 n'impulsà la recuperació de la seva obra completa i diversos estudis crítics sobre la seva faceta de memorialista. He de dir que vaig assistir a totes tres conferències, tant per interès propi com perquè llavors una colla d'amics col·laboràvem a Ràdio Montblanc i ens vam cuidar d'enregistrar les conferències per reemetre-les dies més tard.

L'apropament a la figura del narrador montblanquí i home de política, confeccionada pels tres oradors, va fer-me descobrir algunes anècdotes sobre l'homenatjat, però hi havia molts interrogants sobre la seva obra, en el sentit que es parlava de l'escriptor des del record i el tracte personal però l'obra en quedava pràcticament al marge. Ara bé, també s'ha de dir que l'objectiu de les conferències no era radiografiar la seva contribució literària sinó acostar-lo al gran públic i recordar-lo. Totes aquestes circumstàncies van fer-me decidir de convertir l'escriptor montblanquí, i sobretot la seva obra, en objecte del meu treball d'història a la universitat i que jo portaria cap a la història de la literatura. Poc temps després aniria a veure el Maties Solé, aleshores director del Museu Comarcal de la Conca de Barberà, bon amic i vindicador de la figura i de l'obra de l'escriptor montblanquí, amb qui havia mantingut una estreta amistat des dels dies de la fundació del Museu Arxiu de Montblanc, a finals de 1958. Poblet hi estigué vinculat des dels orígens i això explica que llegués al Museu els seus llibres i papers. Quan li vaig plantejar la meva proposta d'estudi al Maties Solé la seva resposta va ser entusiàstica i va posar a la meva disposició tot el fons de l'escriptor, la biblioteca del Museu i l'entitat en pes perquè hi anés a treballar i a cercar el que necessités. No cal que digui que això encara va afegir motivació a la meva iniciativa, em sentia honorat de tenir les portes obertes de la màxima institució cultural de la vila, que sempre havia tingut i tinc en alta estima pel meu oncle Sebastià, un dels socis d'honor de l'entitat i membre fundador del Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, entitat filial.

El meu treball acadèmic versaria sobre el teatre de Poblet i la recerca em duria a conèixer la seva filla Maria, que, com havia passat al Museu, m'obrí també les portes del seu pis de la plaça del Sol perquè consultés els papers del seu pare, avui ja dipositats al Museu. Després de tot aquest periple el treball de curs s'acabaria convertint en el llibre *El teatre de Josep M. Poblet* (2003), gràcies a la Fundació Martí l'Humà i als seus patrons, sensibles a la cultura literària de la vila. El repte de completar tots i cada un dels seus perfils literaris fou el que em va empènyer, a partir de l'any 2005, a començar a estudiar-lo com a memorialista des de les seves *Memòries d'un rodamón* (1976), que foren l'objecte d'anàlisi del treball de recerca del doctorat titulat *Josep M. Poblet (1897-1980). Solcant la memòria: literatura testimonial*, dirigit per la Dra. Maria Campillo i presentat el 8 de setembre de 2008 davant d'un tribunal acadèmic format per la directora del treball i pels doctors Jaume Aulet i Francesc Vilanova. Des d'aquest moment la professora Maria Campillo accedí a dirigir la present tesi, que en aquesta línia del memorialisme i la literatura testimonial pretén cobrir l'estudi de la qual considero la part nuclear de tota l'obra de l'escriptor montblanquí.

Bibliografia i estat de la qüestió

La bibliografia crítica sobre la prosa narrativa de Josep Maria Pobleu és molt escassa, pràcticament inexistent. Albert Manent fa alguns comentaris crítics sobre la prosa testimonial i memorialística pobletiana a la *Història de la literatura catalana* de Riquer, Comas i Molas en l'apartat «Assaig, periodisme i memòries (1918-1938)» i al seu estudi *La literatura catalana a l'exili*.² Enric Gallén també dedica una nota succinta dins de l'obra historiogràfica dirigida per Molas, però referida al seu teatre de postguerra.³

Els únics estudis acadèmics monogràfics dels quals es disposa, però que versen sobre la vessant de comediògraf, són *El teatre de Josep M. Pobleu*,⁴ signat per qui escriu aquestes ratlles —que no deixa de ser una aproximació al seu teatre a l'espera d'un estudi més aprofundit de les seves comèdies— i les comunicacions de les *VI Jornades sobre Traducció i Literatura. Traduir teatre a la postguerra: Josep Maria Pobleu i Bonaventura Vallespinosa* —en les quals vaig participar amb una ponència sobre les traduccions i adaptacions que va fer Pobleu de comèdies i vodevils francesos durant la postguerra—, organitzades per la Càtedra Jordi Arbonès i el Grup d'Estudi de la Traducció Catalana Contemporània (GETCC) de la UAB, celebrades el 15 i 16 d'octubre de 2014 a la Universitat Autònoma de Barcelona, i que han estat aplegades en el número 22 de l'anuari *Quaderns. Revista de Traducció* (2015).⁵ Tots aquests treballs van en la línia de conèixer l'home de teatre, que es pot complementar amb algunes entrevistes esparses a l'autor publicades a la premsa dels anys 70 i ressenyes i comentaris sobre els seus llibres, que poden aportar algunes dades sobre el personatge, però de manera lateral.

Aquest panorama de manca total d'estudis crítics em posa al davant un doble repte, d'una banda he tingut —i encara tinc— un terreny extens per a la investigació i la recerca, però, per altra, la manca de bibliografia acadèmica sobre l'autor i la seva obra afegeix complexitat a l'hora de construir la lectura sobre aquest, perquè no es disposa d'una bastida crítica on poder agafar-se i orientar el discurs de la seva producció literària, que abarca gèneres

---

² Vegeu Albert MANENT, «Assaig, periodisme i memòries (1918-1938)», dins Martí DE RIQUER, Antoni COMAS i Joaquim MOLAS, *Història de la literatura catalana. Part moderna*, Barcelona: Ariel, 1987, vol. X, p. 103-127, sobretot p. 118-119; *La literatura catalana a l'exili*, 2a ed., Barcelona: Curial, 1989 (Biblioteca de Cultura Catalana, 24).

³ Vegeu Enric GALLÉN, «El teatre», dins RIQUER & COMAS & MOLAS, *Història de la literatura catalana*, vol. XI, p. 191-219, especialment p. 203-205.

⁴ Vegeu FERRER I PUIG, *El teatre de Josep M. Pobleu*.

⁵ Vegeu «Dossier. Traduir teatre a la postguerra: Josep Maria Pobleu i Bonaventura Vallespinosa», p. 7-131, dins *Quaderns. Revista de Traducció*, núm. 22 (2015), especialment: Judit FONTCUBERTA, «Presentació», p. 7-9; Jaume FERRER I PUIG, «Josep Maria Pobleu, comediògraf i traductor de teatre», p. 11-24; Margarida ARITZETA, «Pobleu i Vallespinosa, el gust i la necessitat», p. 25-41; Marta GINER JANÉ, «Josep M. Pobleu i l'adaptació d'*El malalt imaginari*, de Molière, i altres vodevils provinents del francès», p. 43-54; Teresa JULIO, «Comèdies d'exili: Eduard Borràs i Maruxa Vilalta, traduïts per Josep M. Pobleu», p. 55-68 i Pau Joan HERNÁNDEZ, «Pobleu adapta Simenon. Una tria ètica», p. 69-73.

diversos que s'hibriden i que descobreixen un periodista i memorialista amb influències ideològiques i estètiques que conjuguen trets modernistes i noucentistes.

En les properes pàgines el lector podrà observar com s'ha entomat aquest desafiament acadèmic i tot el procés de l'anàlisi monogràfica i descriptiva de la prosa narrativa no imaginativa de Josep Maria Poblet —emprant la terminologia encunyada pel professor Joaquim Molas—, que sota el paraigua de la literatura testimonial abarca gèneres i subgèneres com la crònica periodística, els llibres de viatges, les memòries, l'autobiografia, els retrats literaris o la prosa costumista montblanquina. La literatura testimonial i memorialística és una de les parts més substancials del seu corpus literari i intel·lectual, i la configuren les següents obres que són les que s'analitzen en les properes pàgines: *Records vells i històries noves* (1941), *De Barcelona a l'Havana... passant per Darnius* (1942), *Retorn* (1942), *Terres d'Amèrica (Impressions de viatge)* (1945), *Tres mesos i un dia a Nova York* (1947) —i les respectives reedicions d'aquestes dues últimes sota els títols d'*Els Estats Units (Clixés de viatge)* (1956) i *Pobles d'Amèrica (Clixés de viatge)* (1957)— *Àfrica i Amèrica. Viatges i records* (1961), *La Conca de Barberà* (1961), *Montblanc a començaments de segle amb el catalanisme i els seus costums* (1971), *Aquell Montblanc* (1975) i *Memòries d'un rodamón* (1976). També cal incloure en aquest àmbit els seus inicis periodístics, abans de la guerra, que són fonamentals per entendre la seva evolució ideològica i la seva construcció com a intel·lectual catalanista feta des de postulats modernistes i noucentistes, que es revestiran després de republicanisme nacionalista. Poblet fou un catalanista des del bressol, que cresqué i evolucionà ideològicament des de la militància a la Jovenut Nacionalista de Montblanc, amb el segell de la Lliga Regionalista, fins a l'ERC de Macià. Una trajectòria ideològica paral·lela a l'exercici de l'escriptura, principalment la crònica periodística.

La seva obra es pot dividir en quatre grans àmbits, quant al gènere: el periodisme, el teatre, la prosa narrativa i l'assaig històric. En la meua recerca i estudi m'he centrat en dos d'aquests àmbits, i encara n'he fet una delimitació més precisa. Per exemple, sobre la seva producció periodística m'he ocupat de la d'abans de la guerra, entre 1914 i 1936, i quant a la prosa narrativa, he optat per estudiar aquelles obres d'un major calat memorialístic i autobiogràfic, deixant de banda les biografies d'escriptors, polítics i actors de teatre, així com aquells llibres que tenen com a eix temàtic el món teatral, em refereixo a *Un còmic de Barcelona* (1954) i *De l'art i de la bohèmia* (1957). Aquesta decisió ha estat presa per una qüestió pràctica, m'hi ha portat la necessitat de poder abastar l'objecte d'estudi amb unes condicions òptimes i amb el degut rigor acadèmic exigut.

Objectius

El principal objectiu d'aquest estudi és l'anàlisi i evolució de la prosa narrativa testimonial de Josep Maria Pobleu i la recepció crítica de les seves obres, per contribuir d'aquesta manera a la investigació literària sobre l'exili català, amb l'aportació de dades i informacions noves, a partir de la influència que va tenir en la seva vida i obra. La dissecció de la seva producció memorialística fa visible, al mateix temps, un itinerari vital que conflueix en la cartografia ideològica i literària de la diàspora. Sense menystenir que aquesta recerca també vol ser una contribució a la història literària i cultural de Montblanc, ja que Pobleu n'és una de les figures de més relleu i projecció, i qui ha contribuït de manera determinant al relat del montblanquinisme del segle XX.

Aquest objectiu vertebral en conté un altre de caire més simbòlic com és la recuperació de l'escriptor montblanquí com a intel·lectual catalanista, cronista del Montblanc d'abans de la guerra i memorialista de l'exili, i per tant la necessitat de reivindicar-lo des de la seva dimensió nacional, però també local, com a integrant d'una intel·lectualitat nacionalista al Montblanc dels anys 20 i 30, juntament amb figures determinants com foren en el seu moment l'advocat Joan Pobleu i Teixidó o mossèn Pau Queralt. Tot plegat amb la finalitat de poder-lo resituar en la història de la literatura com es mereix, després d'acreditar una obra literària de gruix i vàlua notables que explica les interconnexions dels agents culturals del país, tant d'abans com després de la guerra, i amb alguns dels principals corrents estètics. I aquesta ja és una raó de prou pes per garantir-ne de nou la seva presència, visibilitat i reconeixement dins de la història cultural del país. Avui tant ell com la seva obra continuen essent uns grans desconeguts per al gran públic i, en conseqüència, es troben minoritzats. Per tant, la intenció d'aquest estudi és redescobrir-los i posar-los en valor, com avala la seva prolífica obra literària, de més d'una cinquantena de comèdies a les quals cal afegir-ne una cinquantena més de diversos gèneres narratius en prosa. La majoria d'aquestes obres no s'han reeditat mai i en un gran nombre encara romanen inèdites, una circumstància que contribueix a alimentar-ne l'oblit i el desconeixement de les noves generacions de lectors.

Darrere de Pobleu hi ha un intel·lectual forjat abans de la guerra i un prosista nascut tardanament a partir de l'exili però amb una obra de creació que cal preservar, també perquè és una de les vies de diàleg amb el passat i la identitat catalanes. La seva és una literatura que brota de la realitat, de la interacció de l'escriptor amb l'espai i el temps en què es mou, així com de l'observació del paisatge i la reelaboració de la memòria personal i col·lectiva.

Metodologia

La metodologia emprada en l'elaboració del treball ha estat l'anàlisi descriptiva i interpretativa del corpus narratiu testimonial de Josep Maria Poblet, tant des dels aspectes formals i de contingut com de contextualització en l'època i el marc polític, cultural i social del moment en què foren escrites. Per realitzar aquesta tasca hem partit fonamentalment de fonts primàries, dels llibres publicats de l'autor, d'algunes obres inèdites, com la segona edició de la novel·la *Retorn* —reproduïda als annexos—, i de la correspondència, sempre que ha estat possible. En aquest últim cas s'han localitzat algunes cartes, enviades pel narrador montblanquí a personalitats com Josep Conangla, Artur Bladé o Josep Tarradellas, en els arxius on hi ha dipositats els respectius fons. Tanmateix, és impossible de recuperar el retorn epistolar dels seus interlocutors perquè en el fons de Josep Maria Poblet, custodiat al Museu Arxiu de Montblanc, no se n'ha conservat cap. Una altra de les fonts primàries emprades han estat els informes de censura de les seves obres, conservats a l'Archivo General de la Administración, d'Alcalá de Henares, que contribueixen a enriquir el context de creació de les obres en qüestió.

Quant a les fonts secundàries, m'he valgut d'articles i ressenyes sobre la seva producció literària, que són especialment interessants per observar quina va ser la recepció crítica de les obres en el moment de ser publicades. No obstant això, encara que he procedit de manera sistemàtica en aquest aspecte no sempre m'ha estat possible localitzar referències crítiques de totes les obres. El gruix de la bibliografia emprada ha servit per establir els límits i les característiques dels diversos gèneres literaris i periodístics que emprà l'autor per construir la seva obra, però sobretot per poder aprofundir en el marc històric, cultural, polític i social en què se situa ell i la seva narrativa durant bona part del segle, atès que no disposem d'un corpus bibliogràfic sobre el tema d'estudi.

L'anàlisi llibre per llibre, agrupant-los tots i cada un d'aquests en blocs temàtics, ha estat una opció amb els seus pros i contres. A vegades pot haver generat algunes duplicitats o haver caigut en el risc d'una certa prolixitat, que també hem apuntat que pot haver-se donat arran de la voluntat contextualitzadora de la tesi, però haurà estat una contingència assumida i una manera de procedir premeditada. Aquest *modus operandi* m'ha permès una gran exhaustivitat en l'anàlisi, que considero beneficiosa per a una lectura molt precisa, la qual cosa afavoreix que en un futur, si cal, sigui molt més fàcil realitzar-ne una síntesi que si s'hagués fet una lectura solament temàtica i més general. Atès que es pot passar de l'anàlisi detallada a la síntesi, però mai a la inversa, per aquest motiu entenem que aquesta era la millor manera de

procedir per extreure un major rendiment de la recerca, malgrat que en conseqüència ha fet augmentar el nivell d'exigència del treball, al mateix temps que ha provocat tant l'allargament d'aquest com del procés d'elaboració.

Estructura i continguts

La investigació té com a punt de partida Josep Maria Poblet i la seva periodística d'abans de la guerra i la literatura testimonial en les seves diverses derivades de gènere amb un marcat caràcter descriptiu, però també evolutiu i interpretatiu. L'estructura consta de tres grans blocs: el primer, l'anàlisi dels articles publicats a la premsa montblanquina entre 1914 i 1936, que dibuixen la figura d'un intel·lectual catalanista de comarques; el segon, l'anàlisi i evolució de les obres testimonials i el tercer, l'estudi de les seves memòries que es correspon amb el treball de recerca del doctorat *Josep M. Poblet (1897-1980). Solcant la memòria: literatura testimonial*.

La recerca no s'ha estructurat seguint la biografia de l'escriptor, sinó que gira a l'entorn dels tres gèneres que conrea, per bé que a través d'aquests es pot resseguir el seu periple biogràfic, atès que l'anàlisi de les obres es presenta d'una manera cronològica i temàtica, és a dir, he començat per les primeres i he avançat en un sentit lineal, encara que el lector apreciarà que en alguna ocasió s'ha alterat aquest criteri tot agrupant alguns llibres perquè facilitava l'anàlisi i estalviava salts temporals, així com repeticions innecessàries, que fan guanyar una lectura més àgil i fluida, però també una major comprensió en la descripció i el desplegament de l'argumentació.

La primera part de la investigació, centrada en els articles apareguts a la premsa local i comarcal, s'ha realitzat a partir del buidatge de tota la premsa montblanquina des de 1903 fins a 1936, que ha propiciat l'exhumació dels articles del periodista montblanquí escrits i publicats en aquests anys i oferir-ne així una lectura estructurada en set àrees temàtiques que permeten apreciar-ne la seva evolució ideològica i política. L'anàlisi de la prosa periodística d'abans de la guerra ha aportat, a qui escriu aquestes línies, el coneixement i la descoberta contínua de dades i detalls del seu pensament, però també un model de llengua que, malgrat algunes vacil·lacions ortogràfiques, acredita Poblet com un prosista amb bon tremp literari i un domini estilístic, que dota els seus textos d'una vivesa i d'una autenticitat que només tenen els escriptors de raça com ell. Fins ara es feia molt difícil emetre judicis literaris crítics ponderats sobre la seva obra

periodística i la seva aportació al discurs catalanista perquè els seus articles no estaven identificats, es desconeixien ja que només van signats amb la «P» de «Poblet», i en conseqüència tampoc no comptàvem amb un estudi exhaustiu que en resseguís els replecs ideològics. Tot aquest material ens revela un Poblet molt actiu en el terreny polític, cultural i associatiu, i que ajuda a entendre les dinàmiques culturals i polítiques del catalanisme d'abans de la guerra a Montblanc, però també veure com la capital de la Conca inicia unes tímides passes cap a la modernitat, a través de la vertebració i consolidació precària d'una intel·lectualitat local que s'emmirallava en la de Barcelona i que pretenia crear un sistema cultural propi, malgrat les limitacions estructurals del medi.

El buidatge de la premsa montblanquina m'ha permès obtenir alhora una quantitat ingent de dades i informació de context d'aquest període, que conflueixen en el relat de la tesi i molt especialment en l'aparat crític de notes, que donen profunditat al discurs principal. En la segona i tercera part s'ha procedit a l'anàlisi de tots els llibres abans esmentats, la recepció crítica d'aquests, la reproducció dels informe de censura i fins i tot la comparació de fragments d'edicions posteriors d'alguns textos per veure els canvis i les modificacions operades per la censura i l'autocensura.

En tot moment s'ha volgut que l'estudi de l'obra de l'autor no es desmarqués del marc cultural, polític i social de les diverses èpoques, tant és així que es dona molta informació de context i a vegades pot semblar que el treball s'allunyi de l'objecte d'estudi o caigui en la sobreabundància, lluny d'aquesta intenció, entenc que aquest procedir afegeix perspectiva i comprensió a la matèria estudiada i connecta l'autor a la història de la literatura catalana, però també a la de Montblanc i a la del país.

Els textos es presenten de manera cronològica i temàtica a través dels tres grans blocs o parts de l'assaig, i tracen el següent esquema: la primera part correspon al període d'abans de la guerra i comprèn els articles periodístics; la segona abarca l'exili i la postguerra fins arribar als anys 70, i correspon a la literatura testimonial, i l'última centra el focus en les memòries, i ofereix una síntesi dels diversos jo de l'escriptor. Apropar-se al llegat memorialístic de Josep Maria Poblet té un doble interès: la construcció del jo a través de les pròpies autoreferències i el procés de ficcionalització, així com veure els mecanismes de la literatura autobiogràfica aplicats a la seva prosa. Les vivències personals reordenades tot enllaçant causa-efecte, dominant i motllurant la pròpia existència per mitjà de la paraula escrita. Ell és un home d'esperit modern, un gran viatger, primer per obligació i després per devoció, però la seva visió del món i del país és tributària d'una educació vuitcentista que entronca amb la Renaixença catalana i la tradició romàntica però amb influències modernistes i noucentistes.

És des d'aquest prisma que s'entén l'aportació intel·lectual de l'escriptor montblanquí i que, alhora, explica l'estima d'un patrimoni etnològic, històric, arquitectònic i cultural com Montblanc. Aquest procés interior l'inicia en l'aprenentatge d'ubicar-se en la societat i el país on viu, agafa perspectiva i decideix quin ha de ser el seu relat vivencial per la posteritat. En aquest bloc s'analitzen els diversos jo que se superposen al llarg del temps i que configuren el periple vital i la identitat de Josep Maria Poble: el jo escriptor, el jo montblanquí, el jo social i polític, el jo exiliat i el jo viatger, com a més diàfans. El segon eix és la matèria literària, els escenaris de la memòria per on es mouen i cobren vida els diversos jo literaris de l'autor. Uns escenaris que situen el lector i l'anàlisi literària en dos grans espais: Montblanc i l'exili, primer a França i després a Amèrica. Aquests dos àmbits literaris s'insereixen en un temps determinat, en el cas de Montblanc el primer terç del segle XX i en la crònica de l'exili, el període que va de la diàspora republicana, el 1939, al retorn de l'escriptor a Catalunya el 1948, sense obviar els viatges que faria anys més tard.

Tots aquests elements són estudiats amb el valor afegit d'aportar un punt de vista nou, complementari, a la literatura catalana del segle XX i reconstruir la memòria del Montblanc del primer terç del segle a través d'un personatge que pren plena consciència de la seva identitat individual i col·lectiva des de ben jove. El triangle autor-narrador, espai i temps són elements bàsics del gènere autobiogràfic que estan estretament lligats amb els conceptes memòria, passat i identitat, que ajuden a entendre la configuració del jo literari i enriqueixen l'anàlisi discursiva que vol explicar la seva literatura testimonial.

Aquesta és la voluntat que hi ha darrere del ferm propòsit de descobrir Josep Maria Poble com una figura que reuneix interès cultural, honestat literària i un compromís cívic absolut amb el seu país i la seva cultura.

Agraïments

El viatge en la recerca i la investigació sobre la narrativa de l'escriptor montblanquí no hauria estat possible sense l'ajut i la col·laboració de diverses persones i institucions, a les quals vull fer arribar de nou el meu agraïment des d'aquestes pàgines, perquè sense elles bona part del mèrit d'aquest treball no s'hauria assolit. En primer lloc, als familiars de Josep Maria Poble, a la seva filla Maria, que en el seu dia m'obrí casa seva i posà a la meva disposició els originals de les obres del seu pare. Avui em sap greu que no pugui llegir aquestes línies perquè

era una admiradora entusiasta del seu pare i dels llibres que havia escrit. Però malgrat la seva absència la relació i l'amistat amb la família de Poblet ha continuat amb els fills de la Maria, els néts de l'escriptor: la Montserrat i el Salvador Escofet Poblet, que han estat mantenidors de l'esperit de la seva mare, sensibles a la divulgació de l'obra del seu avi, i en tot moment receptius a les meves demandes de col·laboració quan ha convingut.

Al Museu Comarcal de la Conca de Barberà, i a l'entitat del Museu Arxiu de Montblanc i Comarca, tant a qui en fou el seu director quan va començar aquesta aventura meva sobre l'estudi del comediògraf i narrador, el Maties Solé. I més endavant al Josep Maria Carreras, que, en qualitat de gerent de l'entitat, ha accedit sempre a les meves freqüents peticions de consulta del fons de l'escriptor montblanquí, així com a Josep Gomis, president de l'entitat. A tots ells el meu regreïment perquè m'han facilitat sempre la recerca i m'han fet sentir com a casa.

Un altre dels meus agraïments és per a Ramon Requesens i Queralt, un dels marmessors il·lustres de la cultura montblanquina, sempre afable i atent, amb una absoluta voluntat de col·laboració a qui vol capbussar-se en la història de Montblanc i la seva gent; i qui s'hi presta ha de nedar entre el mar de documents d'un dels tresors documentals que té Montblanc, l'arxiu de la impremta Requesens. El senyor Ramon em facilità la consulta de diversos volums de premsa montblanquina, així com informació sobre el seu oncle mossèn Pau Queralt, una de les personalitats indispensables per comprendre l'arrelament i l'evolució del catalanisme catòlic a Montblanc durant les primeres dècades del segle XX.

A Montserrat Catalán, directora de l'Arxiu Montserrat Tarradellas, per la seva amabilitat i diligència a l'hora de posar a la meva disposició la correspondència de Josep Maria Poblet amb el president Tarradellas i altres personalitats de l'exili.

A Josep Fornas, amic de Poblet i editor seu a Pòrtic, amb qui vam compartir una tarda d'estiu parlant de l'home i de l'escriptor, de política i de llibres, i que em va aportar documentació valuosa sobre la seva obra.

Agraeixo igualment la col·laboració d'Artur Bladé i Font, Xavier Garcia Pujades, Federico Vázquez Osuna i Marguerite Salvador d'Aflallo, que m'han aportat dades i m'han facilitat dreceres per aconseguir-ne, així com al personal responsable dels centres documentals següents: Biblioteca de Catalunya, Biblioteca d'Humanitats de la UAB, Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà, Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre, Arxiu Nacional de Catalunya, Arxiu de la Corona d'Aragó, Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, Centre Documental de la Comunicació de la UAB, Traces Base de dades de llengua i literatura catalanes, CRAI Biblioteca Pavelló de la República de la UB, Archivo de la Delegación del Gobierno de

Cataluña Subdelegación del Gobierno de Barcelona, Arxiu General del Tribunal Superior de Justicia de Catalunya, Archivo General de la Administración, Registre Civil de Montblanc i Arxiu Municipal de Palafrugell.

A la Maria Campillo, la directora de la tesi, que m'ha guiat en el viatge i m'ha ajudat a redreçar la nau quan a voltes pensava que naufragava; els seus consells i consideracions han estat sempre valuosos i necessaris.

En aquest apartat no puc ni vull estalviar la meva gratitud absoluta a la bona amiga Olívia Gassol, amb qui des dels dies ja llunyans del cursos de doctorat ens uneix una amistat sincera i molts records de les bones estones compartides de dinars i cafès, amenitzats amb converses fructíferes. El seu afinat criteri i la calidesa crítica de les seves observacions sobre alguns aspectes d'aquestes pàgines han estat d'allò més enriquidors i m'han aportat noves perspectives que regracio profundament.

Al meu inestimable amic Jordi Llavina, que ha viscut molt de prop tot aquest procés, traient-hi ferro amb la sornegueria que el caracteritza, i incitant-me constantment a matar-la — la tesi—, l'únic context que en què hom podria justificar tal perfídia.

A la meva germana Maria Teresa per la seva col·laboració en algunes tasques logístiques.

A la Patrícia, un pilar vital, que ha col·laborat de ple tant en aquesta obra com en les condicions del dia a dia que l'han fet possible. Ella m'ha donat el seu escalf quotidià, ha ventat el meu coratge i ha reflatat amb estoïcisme la meva moral, quan semblava precipitar-se en diverses ocasions cap a les roques de la desesperació, i ha evitat així el meu naufragi anímic.

J. F. P.

Montblanc-Vilafranca del Penedès, novembre de 2015

I. JOSEP MARIA POBLET I LA CONSTRUCCIÓ DE LA INTEL·LECTUALITAT CATALANISTA A MONTBLANC (1914-1936): ACTIVISME CULTURAL I REPUBLICANISME NACIONALISTA

1. La projecció pública: periodisme, activisme i ideals (1914-1936)

1.1. Orígens familiars, formació i entorn intel·lectual

Josep Maria Poblet i Guarro neix a Montblanc, capital de la Conca de Barberà, el 5 de novembre de 1897 en una família de botiguers i comerciants, que formava part de la petita burgesia local. El pare, Joan Poblet i Civit, era confiter d'ofici i regentava un negoci de confiteria i queviures al número 21 —actual número 15— de la plaça Major. La mare, Concepció Guarro, era filla del mestre d'escola Macià Guarro i Casanovas i es dedicava al negoci familiar del marit. Del matrimoni en nasqueren quatre fills: Josep Maria, Maties, Mariana —morta abans de fer els tres anys— i Concepció.

La infantesa i l'adolescència de Josep Maria Poblet es desenvolupa en un entorn familiar sensible i favorable a la política i la cultura catalanes. La figura paterna esdevé una influència determinant i decisiva en el creixement personal i la forja del caràcter del jove Josep Maria. És a recer del pare, i de la seva biblioteca, des d'on accedeix als clàssics literaris de la Renaixença i del Modernisme, així com al corpus ideològic i polític del catalanisme.

Joan Poblet i Civit compagina el negoci de confiteria i queviures amb la representació de diverses marques comercials com la de la Societat Anònima Cross, distribuïdora d'adobs i fertilitzants, i també amb l'obtenció d'una agència bancària amb corresponsalia del Banc d'Espanya, que el convertia de facto en banquer. A banda de la dedicació al negoci, el Poblet pare també desenvolupa una intensa i notòria activitat política i associativa sobretot al Montblanc de les dues primeres dècades del segle XX. En paraules del seu fill, Poblet i Civit era «un apassionat de Montblanc, de les seves pedres velles i de la seva història, una devoció compartida per l'amor que sentia per Catalunya.»⁶ En aquest sentit, el 1903 figura entre els impulsors de la primera agrupació catalanista montblanquina, l'Associació Catalanista de Montblanc, adherida a la Unió Catalanista, i que suposa l'embrió del catalanisme polític a la capital de la Conca.⁷ En el Montblanc de principis de segle ja era un home amb projecció

---

⁶ Josep Maria POBLET, *Memòries d'un rodamón*, Barcelona: Pòrtic, 1976, p. 13-14.

⁷ Per a una visió aprofundida sobre l'arrelament del catalanisme polític a Catalunya, vegeu Jordi LLORENS I VILA, *La Unió Catalanista i els orígens del catalanisme polític. Dels orígens a la presidència del Dr. Martí i Julià (1891-1903)*, Barcelona:

social, tenia un dels comerços més coneguts i importants de la vila i va ser dels primers abonats interurbans de la central telefònica de Montblanc.⁸ Ocupà diversos càrrecs de la vida pública montblanquina com el de secretari i president de l'Associació Catalanista, els anys 1905 i 1906, respectivament; l'alcaldia entre el primer d'abril de 1922 i el 2 d'octubre de 1923, entre molts altres, d'entre els quals també s'hi compta el de corresponsal d'alguns periòdics barcelonins de l'època.⁹

El seu pare fou un dels primers a encomanar-li l'estima pel país i la llengua, que a començaments del segle XX ja passava per la militància en el catalanisme, una opció política desacomplexada en la defensa dels interessos de Catalunya davant la classe política espanyola, i que obriria esquerdes en el sistema de partits espanyol de la Restauració, caracteritzat per

---

Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992 (Biblioteca Abat Oliba, 111). Llorens explica que el 1888 ja havia sorgit el Centre Catalanista de Montblanc, que s'afegí al missatge que la Lliga de Catalunya envià a la reina regent Maria Cristina d'Àustria. El missatge, escrit en català i molt radical en el to, demanava una àmplia autonomia per Catalunya. El Centre fou presidit per l'advocat vendrellenc Jaume Ramon Vidales, que entre el 1884 i 1888 exercí de notari a Montblanc. El centre, però, era una façana perquè el 1890 la premsa catalanista informava de la constitució d'un nou Cercle o Centre catalanista. Després de diversos intents fallits o de curta durada, el 1903 s'aconseguí fundar l'Associació Catalanista de Montblanc.

⁸ *L'Escut*, Montblanc, núm. 5 (29-I-1916), p. 2.

⁹ Joan Poblet i Civit va deixar tres llibretes manuscrites amb efemèrides i records del Montblanc de principis de segle. La tercera d'aquestes, amb data de 1942 i encapçalada amb el títol «Recull de documents, notes i dades per a l'història de la Ducal Vila de Montblanch», glossa a les pàgines 151 i 152 els càrrecs que va ocupar tant en la política local com en el societarisme de l'època. Entre aquesta i altres fonts hemerogràfiques s'ha pogut completar la següent nòmina d'anys i càrrecs: 1892: president del Círculo Calvo [?]; 1904: delegat a l'Assemblea Catalanista de Barcelona; 1905: secretari de l'Associació Catalanista; 1906: president de l'Associació Catalanista; 1907: corresponsal del C[entre] N[acionalista] R[epublicà] de Barcelona; 1909: segon tinent d'alcalde; 1911: primer tinent d'alcalde; 1912: vocal de la Junta d'Instrucció —nomenament governatiu—, president de la Junta del Cens Electoral i president de la Junta de Defensa de la Propietat; 1916: vocal de la Junta de l'Hospital, representant de la Congregació de la P[uríssima] S[ang] de N[ostre] S[enyor] J[esucrist]; 1917: jutge municipal suplent, delegat de l'Assemblea de Vinyaters, a Igualada; 1918: compromissari per a l'elecció de senadors i president del M[onte] P[ío] del S[antíssim] S[agrament]; 1922: batlle de la vila; 1923: compromissari per a senadors; 1924: fou empresonat durant 58 hores com a conseqüència d'haver votat la declaració del Centre de Dependents, juntament amb 7 regidors més; 1925: president de la C[ongregació] de la P[uríssima] S[ang] de N[ostre] S[enyor] J[esucrist] i reelegit dues vegades més; 1927: president del Sindicat de Vinyaters, reelegit el 1929; 1929: representant a la junta de l'Hospital com a president de la Congregació de la Puríssima Sang de Nostre Senyor Jesucrist i 1931: regidor de l'ajuntament. També va ser corresponsal a Montblanc dels periòdics *La Voz de los Gremios*, *La Renaixensa*, *El Diario de Barcelona* i *El Día Gráfico*. En les eleccions municipals de 1903, Joan Poblet i Civit, secunda la candidatura catalanista del districte primer juntament amb Baldomer Campdepadrós i Puig, que esdevindrà alcalde accidental de Montblanc l'octubre de 1904. Poblet obté 106 vots i Campdepadrós 110, però la guanyadora és la candidatura republicana encapçalada per Joan Miró i Palau i Joan Casanovas i Farriol, amb 137 i 136 vots, respectivament. Pel districte segon, els catalanistes presentaven Joan Serret i Sanromà i Anton Queralt i Prats que obtingueren 95 i 93 vots, respectivament. Poblet no entra al consistori montblanquí, però seguirà ben present en la vida política montblanquina; vegeu *La Conca de Barbarà*, Montblanc, núm. 31 (15-XI-1903), p. 2.

Poblet i Civit escriu a *La Conca de Barbarà*, periòdic local dirigit per Joan Poblet i Teixidó i mossèn Pau Queralt entre els anys 1903 i 1908. S'han localitzat algunes col·laboracions seves, concretament una ressenya i quatre articles: «Biliografia. *Lo Català és idioma o dialecte?* de Joseph Aladern», núm. 14 (19-VII-1903), p. 2; «Una altra barrabassada», núm. 32 (22-XI-1903), p. 1; «Fort, massa poch», núm. 71 (21-VIII-1904), p. 1; «Una idea», núm. 105 (15-IV-1905), p. 1 i «Gran diada» de J[oa]n Poblet i Civit, núm. 251 (1-II-1908), p. 2.

L'any 1904 Poblet i Civit assisteix, com a delegat comarcal, a l'assemblea de l'Associació Catalanista celebrada a Barcelona el 22 i 23 de maig, juntament amb Josep Andreu i Baldomer Campdepadrós. Els delegats locals que els acompanyen són Ibo C. Farré, Joan Serret i Ferran Chaparro; vegeu *La Conca de Barbarà*, Montblanc, núm. 50 (27-III-1904), p. 2. El 1905 és escollit secretari de l'Associació Catalanista de Montblanc; vegeu *La Conca de Barbarà*, Montblanc, núm. 95 (4-II-1905), p. 3. Aquest mateix any el trobem entre els signants del text «Una resposta de catalanistas a n'en Méndez Bejarano», al costat de Joan Serret, Josep Monmany, Josep Andreu, Ferran Chaparro, Ramon Folch, Francesc Chaparro, Joseph Rosselló, Joseph Cortina, Narcís Boix, Paulí Bayer i Artur Monmany; vegeu *La Conca de Barbarà*, Montblanc, núm. 127 (16-IX-1905), p. 1 i 2. També participa al Banquet de la Victòria, organitzat per la Lliga Regionalista al Frontó Comtal, amb motiu de la victòria de la formació catalanista en les eleccions. Els altres montblanquins de l'Associació Catalanista que també hi prenen part són Ferran Chaparro (president), Ibo C. Farré (tresorer) i Joan Serret (regidor catalanista); vegeu *La Conca de Barbarà*, Montblanc, núm. 136 (18-XI-1905), p. 3. El 1907 és nomenat corresponsal de l'entitat barcelonina Centre Nacionalista Republicà a la vila; vegeu *La Conca de Barbarà*, Montblanc, núm. 217 (8-VI-1907), p. 3.

l'alternança entre conservadors i liberals. Però aquest catalanisme, més enllà de l'alta política, tenia una plasmació cívica i popular en les societats catalanistes locals d'arreu del país i la participació en els actes que organitzaven. El primer contacte de l'aleshores, encara un nen, Josep Maria Pobleu amb el catalanisme montblanquí fou en les vetllades literàries organitzades per l'Associació Catalanista, que suposaren els primers actes culturals de significació catalanista celebrats a Montblanc. El seu pare, un dels primers catalanistes de la vila, el fa participar en la recitació de diverses mostres de poesia popular catalana, acompanyada d'instrumentació musical, i que només en podien gaudir un reduït nombre d'associats, tots ells fills de bones famílies. En el programa d'una d'aquestes vetllades celebrada el 1906 hi figura recitant la cançó popular «Los tres tambors» un joveníssim Josep Maria Pobleu amb vuit anys acabats de fer.¹⁰

El catalanisme, tant en la seva vessant política com cultural, era una constant a casa dels Pobleu. Aquesta forta convicció ideològica, comportava també una xarxa d'amistats i de relacions personals. Encara que els Pobleu eren petita burgesia botiguera, l'equivalent a la classe mitjana de l'època, a molta distància de la burgesia agrària, en un extrem, o dels sectors més populars representats per pagesos i jornalers, a l'altra, tenien una bona posició social en el Montblanc d'aquells dies, com ho avalen els nombrosos càrrecs que va desenvolupar Joan Pobleu. Un altre dels elements importants que donaven cohesió de classe era la cultura. Aquesta petita burgesia, com els Pobleu, i una bona part de la menestralia montblanquina que milita en el catalanisme polític i societari d'aquest primer terç de segle tenen en l'alta cultura (llibres) i especialment en la cultura de masses (diaris i revistes) en llengua catalana, un eix configurador de realitat subjectiva, i això també volia dir un vertebrador d'identitat col·lectiva.

La premsa local i els llibres —com es veurà més endavant— influeixen decisivament en el procés d'autoformació del jove Josep Maria, i esdevenen així la seva principal porta d'accés al coneixement. Ell, que havia deixat l'escola de molt jove i que només havia acabat l'educació bàsica, es forma des de l'autodidactisme, l'associacionisme cultural, i el compromís polític. Aquesta consciència sobre el valor del llibre com a via de coneixement i de creixement personal serà una constant al llarg de la seva vida, ja des dels articles de joventut a la premsa montblanquina, quan reivindica la necessitat d'una biblioteca pública o des d'un dels primers capítols de les seves memòries: «L'amor als llibres», on manifesta: «¿Qui em devia encomanar l'amor que tothora he sentit pels llibres? Evidentment, el pare, el confiter que, a més dels braços de gitano, les mones de Pasqua, els melindros i els secalls, tenia una preocupació per l'enaltiment de la nostra llengua i una devoció a tot allò que representava la cultura i el moviment de la Renaixença; [...], tot just vaig tenir ús de raó, no es cansava de fer-me aquesta

---

¹⁰ Vegeu *La Conca de Barbarà*, Montblanc, núm. 148 (10-II-1906), p. 3.

advertència: “Ja m’agrada que tinguis companys i que els triïs, però pensa que els teus millors amics han de ser els llibres...”¹¹ Aquesta passió pels llibres fomentada pel progenitor el portarà a consolidar una trajectòria intel·lectual en la qual el llibre es convertirà en un espai de convergència de les seves idees polítiques i de la seva passió per la lectura i l’escriptura. La prova és el llegat format per una cinquantena d’obres publicades entre narrativa testimonial i memorialística, assaigs, biografies i comèdies, i una cinquantena més de comèdies pròpies, traduccions i adaptacions inèdites, així com nombroses col·laboracions que realitzaria en forma d’articles d’opinió i reportatges en diaris i revistes durant els anys 70 del segle xx.

En aquests primers anys de joventut, una altra de les influències que rep és la dels seus mestres, especialment en Narcís Boix. Poblet en valora l’autoritat acadèmica i la seva influència en la formació dels futurs ciutadans, per ell és l’agent encarregat de fomentar la consciència crítica ciutadana com —segons el seu parer— feia el senyor Boix. El bon record que en conservà i el seu ideari catalanista són dos pretextos argumentals del seu discurs memorialístic i que li serveix per explicar part de la seva relació, ja de ben petit, entre la cultura i el catalanisme. Aquest mestre catalanista vingut de Girona impartia les classes en un edifici de la plaça Major, a tocar de casa dels Poblet. La proximitat de l’escola, però sobretot l’ideari d’aquest foren factors decisius perquè el pare el matriculés amb el nou mestre. Boix seria un revulsiu pedagògic innovador i catalanitzador, en uns anys en què el castellà ocupava pràcticament tots els àmbits públics i era la llengua vehicular de l’ensenyament. Joan Poblet volia que el seu fill aprengué la gramàtica del català i tingués una visió del món des d’una òptica catalana. El jove Poblet, que hi assisteix com a alumne fins que compleix catorze anys, diu que un dels principals records d’aquelles classes va ser la utilització com a material pedagògic de la miscel·lània poètica *Lo trobador català* (1892) d’Antoni Bori i Fontestà i que, com explica en el volum costumista i memorialístic *Montblanc a començaments de segle amb el catalanisme i els seus costums*, aquelles eren «[...] unes pàgines que van acabar essent una mena de text obligat de l’escola, estimat volum que, junt amb *En Patufet*, ens obrí les portes a la nostra llengua escrita.»¹² La seva primera formació literària connecta amb la Renaixença i el Modernisme, com es pot veure en aquestes referències i amb els noms dels autors catalans de la biblioteca paterna en la qual hi figuraven Verdaguer, Guimerà, Oller, Pitarra, Rusiñol o Folch i Torres.

---

¹¹ POBLET, *Memòries d’un rodamón*, p. 51.

¹² Sobre la visió personal de la seva etapa de formació escolar, vegeu Josep M. POBLET, «L’escola», *Montblanc a començaments de segle amb el catalanisme i els seus costums*, Barcelona: Pòrtic, 1971 (Llibre de butxaca, 30), p. 43-52 i POBLET, *Memòries d’un rodamón*, p. 14-17.

En aquests anys l'accés a la cultura, és a dir, a la instrucció i l'estudi era reservat a la burgesia i els sectors benestants, que també patrimonialitzaven la cultura escrita. Els menestrals hi tenien un accés restringit, una de les poques opcions de culturitzar-se era a través de les societats recreatives i la minsa biblioteca que pogués tenir l'entitat. La pagesia, que ocupava la base de la piràmide social rural, ja tenia prou feina a treballar per subsistir. Aquesta estratificació era molt rígida i es reproduïa generacionalment a través de la figura del fill, que mimetitzava el paper productiu i social del pare. En el cas de Josep Maria Poblet s'observa la mímesis d'aquest patró, especialment en l'aspecte social i polític. Ell no és rebel, ni bohemí, encara que admira la bohèmia teatral del Paral·lel barceloní, però no renega de la seva adscripció social a l'estatus petitburgès de fill de botiguers, prou més avantatjat que el de bona part de la població montblanquina en aquests anys del primer terç de segle. Tot i així és sensible a les dificultats i desigualtats per les quals passen molts dels seus conciutadans, una consciència que es tradueix no només amb la solidaritat cap als més humils, sinó sobretot amb l'arreglament amb un plantejament polític transformador com serà el catalanisme, que entendrà com l'eina per contribuir a la millora de la vida civil montblanquina. Aquesta voluntat la canalitzarà des de la premsa escrita i la Joventut Nacionalista.

L'any 1906 Poblet va viure una de les primeres experiències que el marcarien com a infant i com a futur catalanista, i que conservaria com un dels records fundacionals de la seva catalanitat: la primera estada a Barcelona amb motiu del Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana, celebrat a Barcelona del 13 al 17 d'octubre. Tant el seu pare com l'advocat i periodista montblanquí Joan Poblet i Teixidó hi assistiren en condició de representants de l'Associació Catalanista de Montblanc.¹³ L'escriptor explica en les seves memòries que en aquells dies van hostatjar-se a casa del seu cosí Manuel Ribé i Labarta, qui anys després esdevindria cap de Cerimonial i de la Guàrdia Urbana de l'Ajuntament de Barcelona.¹⁴

L'entorn familiar de Josep Maria Poblet era molt ampli, més enllà dels seus pares i germans, també s'hi comptaven cosins com en Manuel Ribé o oncles com Maties Guarro i Ribé,¹⁵ germà de la seva mare, una de les figures clau del vell republicanisme a Montblanc i

---

¹³ Josep Maria Poblet fa una crònica detallada d'aquest primer viatge seu a Barcelona amb nou anys i de les seves impressions, reelaborades a través de la memòria; vegeu POBLET, «Un viatge a Barcelona», *Montblanc a començaments de segle*, p. 85-93 i POBLET, *Memòries d'un rodamón*, p. 64.

El pare de Poblet consta entre els inscrits i participa, com a congressista, al costat de l'esmentat Joan Poblet i Teixidó, però també de Baldomer Campdepadrós, Agustí Pedrol, Mn. Pau Queralt, Artur Monmany, Ferran Chaparro, Mn. Blai Sans, Josep Monmany, Josep Andreu, Mn. Ramon Sabaté i D. Gabriel Vilalta. Poblet i Teixidó fou l'encarregat de rebre les inscripcions mitjançant el pagament d'una quota de 5 pessetes, que donava dret a assistir a totes les sessions i actes del Congrés; vegeu *La Conca de Barbarà*, Montblanc, núm. 181 (28-IX-1906), p. 2.

¹⁴ Vegeu Manuel RIBÉ LABARTA, *Memorias de un funcionario*, Barcelona: Marte, 1963.

¹⁵ Maties Guarro i Ribé (Montblanc, 1863-1953) era llicenciat en Dret per la Universitat de Barcelona (1883) i va exercir d'advocat a Montblanc durant més de mitja centúria, d'on també en fou alcalde entre l'1 de juliol de 1899 i l'1 de gener de 1902. Desenvolupà altres càrrecs locals com el de jutge municipal, el 1903. Milità en el Partit Republicà, de Nicolás

que, d'alguna manera, també exerciria influència política en el jove periodista i intel·lectual montblanquí. El catalanisme i el republicanisme popular, doncs, són els dos grans referents ideològics i polítics que eclosionaran a partir del 1931 en el compromís de Poblet amb ERC.

De ben jove ja era un esperit curiós de mena i pragmàtic, condicions que el portaren a convertir-se en un autodidacte i un home d'acció amb una gran capacitat per aprendre i adaptar-se a la circumstancialitat vital. En les seves memòries explica que l'any 1911, quan va acabar la seva formació escolar bàsica a l'escola del professor Narcís Boix, la família decideix que vagi a Barcelona a aprendre un ofici. Es converteix així en un de tants joves saltataulells provinents de comarques, que viatjaven a la capital per formar-se com a dependents i sortir de l'ambient resclosit del poble. D'aquesta manera és com l'any 1912 entra a can Busquets, una adrogueria i establiment d'articles fotogràfics situada al número 19 del carrer de Sant Pau, molt a prop d'on el també montblanquí Antoni Palau i Dulcet hi tenia la seva llibreria.

L'opció personal de decidir-se per un ofici en lloc d'uns estudis acadèmics reglats obeïa al fet —segons manifesta— de poder residir al cap i casal, gaudir així de la ciutat i viure de prop els esdeveniments culturals més destacats del moment. Si hagués optat per estudiar, la família l'hauria internat en un col·legi o residència d'estudiants de Reus o Tarragona. Poblet aposta així per l'experiència vital a Barcelona, en contraposició a la carrera acadèmica que l'hauria fet estar uns anys més a Montblanc i després haver d'anar a estudiar a una de les dues capitals del Camp de Tarragona. Aquesta sembla que hauria estat el motiu principal, atès que els Poblet, com a botiguers que eren, haurien pogut permetre's una despesa com aquesta tal i com van fer amb el seu germà Maties, que obtingué el batxillerat i es titulà en magisteri a les acaballes de 1920.¹⁶ La seva dèria de viure a Barcelona prové —segons el seu testimoni memorialístic— de la primera visita que va fer a la capital catalana:

«Resultava, però —i aquí rau una de les decisions que havien de marcar la meua vida—, que quatre anys abans havia pogut conèixer Barcelona, endut per la mà del pare i la de Poblet i Teixidó, amb motiu del Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana celebrat a la Ciutat Comtal l'any 1906. La gran capital m'havia meravellat fins a un extrem —més clar, m'havia enlluernat tant—, que em vaig prometre a mi mateix que tan aviat com pogués hi aniria a raure.

Salmerón. El 1905 fou el president del Centre de la Unió Republicana, a la vila. El 1917 va ser elegit diputat provincial, una elecció que reforçava el triomf del republicanisme nacionalista a Montblanc avalat amb la majoria municipal. El 1919 és nomenat conseller d'ensenyament i membre del Consell Permanent de la Mancomunitat de Catalunya, presidit per Puig i Cadafalch. El 14 d'abril de 1931 presidí la constitució del nou Ajuntament sorgit de les eleccions del dia 12 tot actuant com a delegat del Governador Civil interí, designat pel Govern provisional de la República. Aquest mateix any també presidí l'Associació d'Esquerres, de Montblanc, nascuda el març de 1930 després de l'entesa entre diversos sectors d'esquerra per coordinar la unitat d'acció. Una gran part de la informació biogràfica de personalitats montblaquines l'he extret de Josep Maria GRAU I PUJOL & Francesc BADIA I BATALLA, *Diccionari biogràfic històric de Montblanc (1155-1920)*, Montblanc: Fundació Martí l'Humà Tot Conca, 2008.

¹⁶ Vegeu «Noticiari», *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 99 (30-X-1920), p. 4.

Posat, doncs, en el dilema d'estudiar, o de seguir el comerç, resultava que en el primer dels casos havia de fer els estudis lliures a Montblanc o, si més no, entaforat en un col·legi de Reus o de Tarragona, mentre que si em decidia pel segon havia d'anar a petar de dret a Barcelona bo i entrant d'aprenent en alguna casa comercial. No m'hi vaig pensar gens i em vaig decidir per ésser un de tants saltataulells, com llavors se'ls anomenava.»¹⁷

Abrandat, una mica bohemí i dotat d'un sentit pràctic de la vida, en un moment crucial escull un camí que el convertirà en un autodidacte per necessitat i en un home d'acció per vocació, dos grans trets definitoris de la seva personalitat. La ciutat també li permetrà gaudir d'una de les seves grans aficions com era el teatre i assistir a representacions. Uns quants anys més endavant aquesta afició evolucionarà fins a convertir-se en actor aficionat durant els anys 20 i sobretot a l'exili; fins i tot esdevindrà conreador de l'art de Talia com a comediògraf, des de principi dels anys 20 i de manera continuada durant els anys 50 i 60 de la postguerra.

La seva estada a Barcelona va durar aproximadament fins a la primavera de 1914, ja que el 4 d'abril d'aquest any apareix la seva primera ressenya teatral a *La Conca de Barberà*, una col·laboració que mantindrà regularment durant tot un any, però amb una periodicitat variable. Aquest mateix any el seu pare havia obtingut la representació de la Societat Anònima Cros per la comarca i la corresponsalia del Banc d'Espanya, fets que evidencien una expansió i creixement del negoci familiar que porta els Poblet a adquirir la casa del número 111 del carrer Major, que disposava d'uns baixos més espaiosos i amb millors condicions que la casa de la plaça Major.

El 1916 Poblet ja s'ha incorporat plenament al negoci familiar com a representant comercial a la comarca de productes fertilitzants i fitosanitaris, com testimonien les pàgines de publicitat del setmanari *L'Escut* de Montblanc: «AGRICULTORS! Usant en vostres camps el FERTILITZADOR RADIACTIU H. B. C. de la casa Henry, Burnay i Cía de Lisboa, tindreu un augment d'un 20 a un 50% de collites (segons el cultiu). Demaneu fullets i condicions al representant en aquesta comarca JOSEP MA. POBLET GUARRO. En les províncies de Osca, Lleida i Tarragona M. GONZÁLEZ ALBA.—VALLS».¹⁸

La nova feina fa que el jove Josep Maria tracti gent de la comarca i es relacioni tant amb propietaris rurals de la contrada com amb pagesos, també amb figures del moviment cooperatiu comarcal vinculades també amb el catalanisme, així com amb companys de

---

¹⁷ POBLET, «Aprenent a Barcelona», *Memòries d'un rodamón*, p. 64.

¹⁸ Vegeu *L'Escut*, Montblanc, núm. 37 (26-VIII-1916), p. 4. En les pàgines del setmanari *Pàtria* de Valls apareix una crònica d'un acte agrícola celebrat a la capital de l'Alt Camp en què hi participen diverses personalitats del Camp de Tarragona i la Conca de Barberà per valorar les proves del Fertilitzador Radioactiu H. B. C., entre els quals Poblet i González Alba; vegeu «Importantíssim acte agrícola», *Pàtria*, Valls, núm. 244 (16-IX-1916), p. 2 i 3.

representació comercial i de causa com el vallenc Manuel González Alba.¹⁹ Amb aquest últim hi mantindrà una estreta amistat i complicitat política fins a la seva mort el 1934 al local del CADCI.

Ell compagina la feina del negoci familiar amb la seva participació en el món associatiu montblanquí. La influència del pare es complementa amb la colla d'amics catalanistes que troba en el societarisme montblanquí de l'època, l'ambient propici de la Joventut Nacionalista de Montblanc. Abans de consolidar-se aquesta plataforma política i cultural, impulsora de l'ideari polític catalanista i fomentadora de la cultura catalana, especialment des de la dimensió teatral i llibresca, els joves catalanistes montblanquins ja tenen un protagonisme notable en la societat montblanquina de finals dels anys 10 i començaments del 20. La majoria d'aquest grup de joves són botiguers fills de la petita burgesia local, com ell, i alguns altres provenien de la menestralia, com Jaume Foguet i March, ebenista, fuster i alcalde nacionalista de Montblanc durant els anys 20 i 30; els germans Ramon, Feliu i Lluís Vives Poblet, descendents d'una família d'espardenyers, o Ismael Balanyà i Freixa, pintor decorador, per citar-ne alguns dels més actius. Tots ells participen activament en l'organització de diverses celebracions i saraus com les Festes de Sant Miquel de Montblanc —en aquells anys la festa més rellevant del calendari festiu de la vila. L'agost de 1918 Poblet n'és el secretari de la comissió organitzadora.²⁰ Tots ells tindran un protagonisme molt rellevant en l'espai associatiu de la vila, com es veurà més endavant.

1.2. El naixement del catalanisme a Montblanc (1903-1918)

1.2.1. Les primeres plataformes periodístiques i polítiques: *La Conca de Barbarà* (1903-1908) i l'Associació Catalanista (1903-1918)

L'afermament dels ideals catalanistes en el jove Josep Maria Poblet s'explica en bona mesura a partir del paper decisiu que va jugar la generació anterior a la seva, és a dir, la del seu pare i d'un grup de montblanquins que es van erigir en portadors dels ideals catalanistes que havien començat a arribar de Barcelona des del tombant de segle XIX, i que arrelarien amb força durant les dues primeres dècades del segle XX. No obstant, un dels primers noms de referència de la història del catalanisme montblanquí forma part d'una generació encara

---

¹⁹ Vegeu Josep M. SOLÉ I SABATÉ, «Manuel González Alba», *Quaderns de Vilaniu*, Valls, núm. 40 (novembre 2001), p. 57-62.

²⁰ Vegeu «Noticiari», *L'Escut*, Montblanc, núm. 145 (24-VIII-1918), p. 3.

anterior, es tracta de l'apotecari Marian Pedrol i Belart,²¹ que va ser el primer a introduir les idees catalanistes a Montblanc des de la rebotiga de la seva farmàcia. En les tertúlies polítiques que aleshores s'hi feien de manera habitual hi eren presents dues joves personalitats que influïrien de manera decisiva en la propagació del catalanisme local, eren l'advocat Joan Poblet i Teixidó i qui seria el pare del futur escriptor, Joan Poblet i Civit. Pedrol responia al perfil d'un home de la Renaixença i compromès amb la causa catalanista des dels orígens del moviment, un compromís posat de manifest en la seva activitat associativa i política local, així com en la seva participació com a representant de Montblanc en les diverses assemblees generals de delegats de la Unió Catalanista. Aquestes converses i la modernitat catalanista empenyeren el jove Poblet i Teixidó a cursar els estudis de Filosofia i lletres i Dret a la Universitat de Barcelona i a tenir una acurada sensibilitat catalanista que desplegaria anys després en la defensa dels interessos de la pagesia de la Conca, però també de la llengua i la cultura catalanes des de la premsa local montblanquina. Poblet i Teixidó seria una peça cabdal en la vertebració del catalanisme a Montblanc i a la Conca de Barberà. En l'època d'estudiant a Barcelona fou membre de l'Acadèmia Catalanista, institució de la Congregació Mariana fundada a Barcelona el 1881, que en l'etapa fundacional entre els seus membres comptà amb personalitats com Prat de la Riba, Torras i Bages o Puig i Cadafalch.

Josep Maria Poblet esdevé el nexa d'unió entre la generació d'intel·lectuals catalanistes montblanquins que el precediren, que tingué com a màxims exponents les personalitats de Poblet i Teixidó i Queralt i Gaya, amb els quals compartiria militància. Sense l'aportació intel·lectual del primer, amb qui eren cosins segons amb Poblet, i la fermesa catalanista i irrenunciable del segon, no s'entendria el naixement i desenvolupament de la premsa periòdica en català a Montblanc entre els anys 1903 i 1936, ja que ambdós van ser al darrere de les capçaleres periodístiques montblanquines més importants: *La Conca de Barberà* (1903-1908),

---

²¹ Marian Pedrol i Belart (Montblanc, 1852 – Barcelona, 1918). Es llicencià en Farmàcia a la Universitat de Barcelona i regentà una farmàcia a Viladecans, abans de traslladar-se a Montblanc. Un cop a la vila, la seva activitat com a apotecari la compaginà amb la participació en l'associacionisme montblanquí de l'època com a soci del Casino dels Senyors (1856-1880) i president del Centre Montblanquí (1881-1898), entitat en la qual creà i dirigí un elenc teatral. Va tenir un paper destacat en la política municipal com a president del grup conservador i fou alcalde de la vila en dues ocasions: del 28 de desembre de 1890 al 21 de gener de 1891 i del 17 de febrer al 21 de març de 1891. Posteriorment fou delegat de les primeres assemblees generals de la Unió Catalanista celebrades a Manresa (1892), Reus (1893), Balaguer (1894) i Olot (1895). Lluís Vives i Poblet, el cronista per excel·lència del Montblanc de finals del segle XIX i de la primera meitat del XX, retratava Pedrol d'aquesta manera en les seves «Narracions històriques de la vila de Montblanc» (1966): «[...] Marià Pedrol, un dels fundadors del Casino dels Senyors, home culte i de tracte elevat, que havia estat regidor de la vila i quatre anys enrer alcalde catalanista per temperament i convicció, i un dels capdavanters del progrés i de la formació d'una autèntica cultura ciutadana montblanquina. El «senyor Marian» —com l'anomenaven— era un gran conversador, al qual donava gust d'escoltar, sempre florit d'arguments admirables i amb una correcció i justesa irreprotxables. Havia estat l'alcalde ideal que Montblanc necessitava, com aleshores era el president que el Centre Montblanquí cercava. Admirador de l'art teatral, ell dibuixà els esbossos dels decorats escènics del teatre, creà i dirigí un valuós quadre d'aficionats, del qual en destacaren Isidre Andreu, Joan Serret i el mateix Baldomer Jofre. Organitzà actes i balls selectes i, en una paraula, sigué un dels homes d'aquella època als quals més li deu Montblanc en tots sos aspectes.» (foli 371). Vives i Poblet afirma que Pedrol fou un dels fundadors del Casino dels Senyors, però és impossible cronològicament, en tot cas ho hauria estat del Centre Montblanquí.

Gazeta de la Conca (1911-1913) o *L'Escut* (1916-1918). De fet, l'eclosió formal del catalanisme montblanquí es dona el 1903 amb la coincidència de dos esdeveniments gairebé simultanis, d'una banda, el naixement del setmanari *La Conca de Barberà*,²² el primer número del qual sortí a la llum el 19 d'abril de 1903, i, de l'altra, la constitució de l'Associació Catalanista de Montblanc, una agrupació política que es gestà un mes després, el 14 maig. Aquestes dues plataformes, l'una periodística i l'altra política, marquen un punt d'inflexió en la dinàmica política i cultural de Montblanc perquè esdevindran dos actors que jugaran un paper nou en el procés de modernització de la societat montblanquina.²³ Les noves idees lligades al catalanisme polític troben en aquests nous mitjans de comunicació una via de propagació molt efectiva i des d'aquests mitjans serà també des d'on es guanyarà hegemonia i legitimitat, tant dels defensors de la causa catalanista com dels respectius discursos, especialment els del cooperativisme agrari.

El flamant catalanisme montblanquí troba en la premsa local l'altaveu des d'on difondre l'activitat duta a terme per les associacions catalanistes i poder reforçar així la seva capacitat d'incidència en la població. El catalanisme esdevé, doncs, un espai ideològic i cultural que servirà de palanca de modernitat i que assolirà el seu punt àlgid arreu del país durant les dues primeres dècades del segle XX, però especialment durant els anys de la Mancomunitat de Catalunya.²⁴ El Noucentisme, i sobretot Eugeni d'Ors, entengué perfectament la importància de l'articulació de la política i la cultura, traduïda en la confecció d'un programa ideològic vehiculat a través de la premsa escrita, com queda ben palès en el *Glosari orsià*. Aquesta vertebració ideològica, començada a construir a partir del 1906, quan es donà formalment el tret de sortida del Noucentisme, i que començaria a donar fruits saborosos durant els anys de la Mancomunitat i sobretot durant el període de la República, atenuat en certa mesura durant els anys de la dictadura de Primo de Rivera.

La irrupció del catalanisme a Montblanc amb l'Associació Catalanista i l'aparició de *La Conca de Barberà* es pot entendre com una alenada de modernitat i el naixement d'una incipient cultura de masses, que hi arriba amb retard respecte a altres zones de la geografia catalana. El setmanari no vol ser el portaveu de les idees de l'Associació Catalanista ni de cap partit polític, com deixa molt clar de manera explícita des del primer número: «[...] ara, en quant a això que'n

---

²² *La Conca de Barberà* tenia la seu domiciliària de la redacció i l'administració a la impremta d'Artur Monmany, a la plaça Major. El preu de la subscripció era de 1,50 pessetes el trimestre a la Conca i de 3,50 el semestre per als subscriptors de fora.

²³ Per a una visió general del catalanisme a Montblanc i a la Conca, vegeu Andreu MAYAYO I ARTAL, *La Conca de Barberà (1890-1939). De la crisi agrària a la Guerra Civil*, 2a edició, Montblanc: Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, 1994, p. 216-234; «El catalanisme a la Conca de Barberà», *Lligalls. Revista d'història*, núm. 2 (desembre 1990), p. 30-35.

²⁴ Vegeu Josep TERMES, *Història del catalanisme fins al 1923*, Barcelona: Pòrtic, 2000 (Monografies, 10); Josep Lluís GÓMEZ MOMPART, *La gènesi de la premsa de masses a Catalunya (1902-1923)*, Barcelona: Pòrtic, 1992.

diuen la política... que's quedi pera altres». El periòdic té com a voluntat principal agermanar les viles i pobles de la comarca tot fent-se ressò dels interessos compartits i esdevenir una veu més «[...] en lo gran concert de la premsa moderna proclamarem ab veu pregressivament potenta, la existència y la cultura de la Conca, lo que volen sos pobles y lo que no poden consentir, [...]».²⁵ Entre aquests interessos comuns hi ha totes aquelles qüestions relacionades amb l'agricultura i la indústria, en primera instància, seguit d'articles històrics i de notícies comarcals. En qüestions polítiques, tot i deixar clar que se'n vol mantenir al marge, farà de caixa de ressonància de l'ideari polític del catalanisme de l'època que representava la Lliga Regionalista. Des del vessant cultural hi ha una escassa, per no dir pràcticament nul·la, presència discursiva tant de creació com de crítica literàries. L'aportació cultural es limita a articles de caràcter històric i a referències sobre l'activitat associativa com les sessions de teatre d'aficionats.

Quant a la llengua, el periòdic és redactat majoritàriament en llengua catalana però es declara bilingüe perquè també admet articles en llengua castellana, com es posa de manifest en la peça inicial «La nostra llengua».²⁶ Poblet i Teixidó, i mossèn Pau Queralt són els encarregats de marcar la línia editorial del setmanari amb la redacció dels principals articles d'obertura. Tot i col·laborar plegats en aquesta capçalera, es distanciarien de manera progressiva ja que Poblet i Teixidó evolucionaria cada vegada més cap a uns plantejaments més d'esquerres i es convertiria també, al costat de Josep Maria Rendé i Ventosa, en un dels artífexs del cooperativisme a la comarca, malgrat morir l'any 1918 amb només quaranta-un anys.

La mort prematura de Poblet i Teixidó convertiria mossèn Pau Queralt en l'aglutinador i pal de paller del catalanisme montblanquí, tot i que el sector catòlic i conservador en tindria l'hegemonia, ja que el clergue era un dels membres destacats de la Lliga Regionalista a Montblanc i alhora exercia la seva influència intel·lectual des de *La Nova Conca* (1919-1923) i l'*Aires de la Conca* (1925-1936). Des d'aquestes publicacions escrites en català, els catalanistes montblanquins hi defensarien la llengua i la cultura catalanes de manera militant i compromesa amb diverses campanyes a favor de la llengua. D'aquesta manera les convertiren

---

²⁵ Vegeu «Lo nostre programa», *La Conca de Barbarà*, Montblanc, núm. 1 (19-IV-1903), p. 1.

²⁶ Vegeu «La nostra llengua», *La Conca de Barbarà*, Montblanc, núm. 1 (19-IV-1903), p. 1. En aquest text es dona el posicionament del diari sobre l'ús de la llengua catalana en la publicació: «Després d'haver pensat y repensat diferents vegades de quina llengua'ns serviríam pera la publicació d'aquest setmanari, havem cregut que res més posat en rahó y de sentit natural que fer-ho ab la nostra pròpia parla, ab la qual ens comuniquem tots els nostres sentiments, alegries y penes. / Més havent-hi, per altra part, compatricis nostres que, ja per ses aficions, ja per sa educació literària, tenen a mà la llengua castellana com la més apta pera expressar les seves idees y'ls seus sentiments, també creiem ben del cas que's publiquin els diferents escrits o treballs qu'ab aquesta llengua se'ns envihin. / Partim del principi que pera la il·lustració y la ciència totes les llengües són bones, mentres sien enteses. / Ab aquestes breus paraules sentim haver manifestat suficient el perquè'l nostre periòdich es bilingüe.»

en una de les plataformes fonamentals per la implantació del catalanisme polític i cultural a la vila, juntament amb agrupacions cívico-polítiques com l'Associació Catalanista.

L'Associació Catalanista²⁷ és la primera entitat catalanista de Montblanc del nou segle, encara que hi havia hagut algun intent a les acaballes del XIX, però poc significatiu. Va ser fundada el 1903 i fou la segona de la comarca, després de Clam Catalanista, de l'Espluga de Francolí, nascuda un any abans. L'entitat es va constituir el dijous, 14 de maig de 1903, amb la següent junta directiva: Joan Serret, president; Paulí Bayer, vicepresident; Ferran Chaparro, tresorer; Narcís J. Boix, bibliotecari; Josep Monmany, secretari, i Josep Cortina, vicesecretari.²⁸ Tots ells eren membres destacats de la societat montblanquina, alguns mestres, d'altres professionals liberals o integants de la petita burgesia local, a gairebé tots els trobem signant articles a *La Conca de Barberà*.

El 24 de maig de 1903, amb motiu de la Festa Major, l'entitat publicà un manifest titulat «La “Associació Catalanista” al poble de Montblanch», en un full volander que de ben segur s'hauria encartat dins del setmanari *La Conca de Barberà*.²⁹ El primer míting de l'entitat, celebrat en col·laboració amb la Unió Catalanista, a la qual estava adherida, tingué lloc el 31 de maig al local de La Fàbrica. En el seu manifest els membres de l'Associació Catalanista destacaven que no eren un partit polític com els tradicionals, que enganyen i desconeixen la ciutadania catalana sinó que es presentaven d'aquesta manera: «som propagadors d'un gran moviment social, d'una finalitat molt més elevada qu'aquestos partits; som la veu de la protesta secular de la nostra pàtria, Catalunya, contra las imposicions forasteras que ja fa centúrias, desfiguran sa fesomia, afemellan lo caràcter de sos fills, malbaratan sos cabals y la arrossegan a una mort tant com segura afrentosa, la mort dels degradats.» L'agrupació política defensava el regionalisme, una Catalunya autònoma i descentralitzada, i alhora en denunciava l'explotació i l'empobriment provocat per un Estat espanyol que cobrava uns alts impostos a Catalunya, li escatimava els serveis públics bàsics i li imposava una llengua que no era la pròpia. El manifest segueix amb una llarga llista de greuges: la negació de l'autogovern, l'injust sistema de quintes que provocava que els joves catalans poguessin ser cridats a llevant a

---

²⁷ El primer domicili social de l'entitat fou al primer pis de la casa del número 84 del carrer Major, però a partir del novembre es traslladà al segon pis del número 97, damunt del local que ocupava El Foment. La següent seu va ubicar-se al primer pis de la casa que fa xamfrà amb el carrer Major i Riber, per passar l'any 1906 a la casa-sala del carrer Vilanova del Mercadal, anys després al casal dels Castellví i el 1910 a una de les dependències de l'edifici del Palau Reial.

²⁸ Vegeu *La Conca de Barberà*, Montblanc, núm. 5 (17-V-1903), p. 3. Joan Serret regentava una agència de transports. Paulí Bayer era mestre de minyons i fou l'autor del poema «Déu vos guard», himne dedicat a la Mare de Déu de la Serra, musicat per Francesc Gelambí, i estrenat amb motiu de les festes de coronació de la imatge, el 1906. Ferran Chaparro era farmacèutic, originari del Vendrell, fou alcalde de Montblanc (de l'1-I-1902 al 1-I-1904) i el 1904 es convertí en president de l'Associació Catalanista. També esdevingué delegat de la Unió de Vinyaters i col·laborà a *La Conca de Barberà* i a *l'Aires de la Conca*. El 1914 fou escollit primer president de la Lliga Regionalista, de Montblanc. Narcís Boix era mestre de minyons de l'escola pública de la vila.

²⁹ Aquest manifest es troba reproduït a MAYAYO I ARTAL, *La Conca de Barberà (1890-1939)*, p. 225.

qualsevol banda d'Espanya, la nombrosa presència de funcionaris públics forans o els tribunals de justícia allunyats i estranys a la realitat catalana.

Una de les primeres iniciatives impulsades per l'Associació Catalanista va ser el nomenament d'una comissió d'agricultura «pera trevallar per l'avens y defensa de l'art de la terra» integrada per Agustí Pedrol i Poblet, Baldomer Campdepadrós, Joan Poblet i Teixidó, Josep Andreu i Matias Rossell.³⁰ Entre les activitats que duia a terme l'Associació Catalanista hi havia les lectures teatrals i les posades en escena d'obres del repertori modernista català, destacant la presència de Santiago Rusiñol.

Els integrants de l'Associació Catalanista eren regionalistes, tal i com s'aprecia en l'ideari polític que defensaven i en el llenguatge que utilitzaven, per exemple, quan des de la premsa afirmaven que la intenció d'organitzar reunions «en que's daran a conèixer las obras novellas y més notables de la nostra literatura regional.»³¹ En diades assenyalades, com Sant Joan, s'oferien vetllades especials per als socis i els seus familiars, en les quals es llegien poemes, s'interpretaven cançons populars catalanes, es feien discursos de caire polític i també audicions musicals a càrrec dels fills dels socis.³² Aquestes activitats es complementaven amb conferències de diverses temàtiques, especialment política, agricultura o cultura, o també un curs de francès i un altre d'ortografia catalana, a càrrec de diferents socis de l'associació.

1.2.2. L'eclosió de la cultura de masses: les imprentes

L'evolució intel·lectual de Josep Maria Poblet en la societat montblanquina del període d'entreguerres no s'entén sense la influència del seu entorn familiar i de les amistats, però sobretot sense l'eclosió de la cultura de masses a Montblanc, que serà una altra de les plataformes de difusió del catalanisme. Aquesta comença a fer acte de presència a partir de 1903, quan apareix el primer periòdic local del nou segle. En un espai rural i agrari, on hi ha

---

³⁰ Agustí Pedrol i Poblet obtindria quatre anys després, el 1907, el càrrec de president de la Cambra Agrícola de Montblanc. Baldomer Campdepadrós i Puig (Montblanc, 1872-Barcelona, 1948) era enginyer agrònom i fou alcalde accidental de la vila l'octubre de 1904.

³¹ Vegeu *La Conca de Barbarà*, núm. 9 (14-VI-1903), p. 3.

³² Vegeu *La Conca de Barbarà*, núm. núm. 11 (28-VI-1903), p. 3. El programa de la vetllada es va desenvolupar sota el següent ordre: Primera part. —I. «Records del Montgrí» sardana de P. Rigau a piano, N[arcís] Boix. —II. «Quatre mots sobre la llengua catalana», discurs d'obertura, P[aulí] Bayer. —III. «Caprice hongrois», peça a piano, senyoreta I[rene] Serret. —IV. «Los besos», poesia d'A. Martínez, J. Foraster. —V. «Caritat», poesia de J. Canadell, C[onrad] Bayer. —VI. «Seré papallona», romança de C. Fontova, acompanyada al piano per lo senyor Boix, A[nton] Rosselló. —VII. «Catalanisme», discurs, J[Joan] Poblet i Civit. Segona part. —I. «Mandoline», peça a piano, senyoreta I[rene] Serret. —II. «Branques mortes», poesias d'E. Doria, J. Domingo. —III. «Retorn», poesia d'A. de Pagès, F. Romans. —IV. «Si fos per mi!», cançoneta de M[anuel] Ferrer, acompanyada al piano per lo senyor Boix, A[nton] Rosselló. —V. «Parlament finab», J[Joan] Poblet i Teixidó. —VI. «Los Segadors», cançó popular a piano, N[arcís] Boix.

poc públic format i es fa difícil que hi arrelin editorials, les impremtes es converteixen en subsidiàries de la cultura escrita i són altaveus d'idees.

La premsa local montblanquina de principis del segle passat s'editava en les dues impremtes montblanquines que nasqueren també amb la nova centúria. Artur Monmany i Pérez (1873-1913), el 1900, obre la Impremta Monmany al número 4 de la plaça Major, on el 1903 es comença a editar *La Conca de Barbarà*, periòdic del qual en fou impressor, impulsor i administrador. Després vindria la *Gazeta de la Conca* (1911-1913), que s'encadenaria amb la mort prematura de l'impressor, el novembre de 1913. La seva vídua, Sebastiana Queralt, continuaria el negoci amb el peu d'impremta «Vda. A. Monmany» i el 1914 iniciaria la impressió de la segona època de *La Conca de Barbarà* (1914-1915) i la novetat de *L'Escut* (1916-1918). Altres capçaleres que s'imprimien a cal Monmany foren el periòdic satíric de curta durada *La Flauta* (1915), *Renovación* (1920) o el *Butlletí de la Joventut Nacionalista* (1923), portaveu de l'entitat catalanista de la qual n'era membre el seu fill Artur Monmany i Queralt (1902-1958). El novembre de 1926, l'impressor Artur Monmany fill, més o menys atent probablement al debat sobre la novel·la catalana que havia saltat a la premsa barcelonina entre el 1917 i el 1925,³³ aposta per publicar la novel·la curta *Creus de la vida* del montblanquí Joan Iborra i Farré, que deu anys més tard veuria editada l'obra de teatre *Rebel·lies* (1936).³⁴ Aquesta es convertiria així en el primer i únic número d'una col·lecció literària titulada «Biblioteca Montblanquina», que pretenia construir un model d'edició local, per subscripció, de novel·les, contes, obres teatrals i poemes d'autors montblanquins.

L'altra impremta montblanquina era la impremta Recasens —posteriorment el cognom es normativitza i passa a denominar-se Requesens—, fundada el 1914 per Josep Maria Recasens Contijoc (1893-1967) al número 6 del carrer Riber, que poc temps després passaria al número 3. La impremta Requesens imprimiria nombroses publicacions i setmanaris locals: *La Conca de Barbarà* (2a etapa, 1916-1918), *Lo Baluart* (1916), *La Nova Conca* (1918-1923), *Joventut* (Piera, Anoià, 1919), *El Francolí* (L'Espuga de Francolí, 1921-1926), *Nova Llabor* (1922-1923), *Sagarra Nacionalista* (Santa Coloma de Queralt, 1922-1923), *Federació* (1923-1927), *L'Estel* (1924-1926) o *El Seny Gros* (1924). El 1925 donaria el tret de sortida al periòdic *Aires de la Conca* (1925-1936), del qual a banda de l'impressor, Requesens n'era un dels col·laboradors més actius al costat del seu cunyat, mossèn Pau Queralt i Gaya. En els anys 30 la impremta Requesens també tingué una intensa activitat i de les seves màquines en sortiria el periòdic

---

³³ Vegeu «IV. El debat sobre la novel·la (1917-1925)» dins Alan YATES, *Una generació sense novel·la?*, Barcelona: Edicions 62, 1984 (Llibres a l'Abast, 122), p. 147-200.

³⁴ Joan IBORRA I FARRÉ, *Creus de la vida*, il·lustracions de J. Escayola, Montblanc: Gràfics Vda. de A. Monmany, 1926 (Biblioteca Montblanquina, 1); *Rebel·lies*, Montblanc: Edicions Socials [1936].

local *La Pedregada* (1932), entre d'altres capçaleres com *La Segarra* (1932), de Santa Coloma de Queralt.³⁵

Aquestes dues impremtes esdevenen dos agents institucionalitzadors de cultura a la vila actuant a imatge i semblança de les editorials barcelonines del moment. Sense aquestes impremtes que s'encarregaven d'elaborar els periòdics i imprimir-los, i sense els precedents intel·lectuals que en foren els puntals principals, fonamentalment Joan Poblet i Teixidó i mossèn Pau Queralt, Josep Maria Poblet no hauria pogut, o li hauria estat més difícil, desenvolupar la seva activitat periodística anys després, la qual esdevindria una plataforma per al futur compromís polític en temps de la República.

Les primeres conviccions catalanistes i la implicació del jove Poblet en l'esfera pública montblanquina dels anys 20 i primers dels 30 troben el terreny adobat gràcies a la influència paterna, però també als ideals del nacionalisme republicà. El posicionament cívic i polític de Poblet en la societat montblanquina d'aquests anys, no li és gaire difícil d'assolir, atesa la situació familiar, i de seguida es produeix una ràpida i bona acceptació en el cercle catalanista local. Aquesta bona acollida li servirà de trampolí per consolidar la imatge de bon orador i catalanista compromès gràcies a la seva participació en tots els actes i iniciatives d'aquest perfil.

La projecció pública de Josep Maria Poblet s'articula a través de dues grans plataformes: l'associacionisme civicopolític i recreatiu montblanquí, i el periodisme local. Durant el primer terç del segle XX a Montblanc hi havia diverses entitats, que aleshores en deien «societats», i entre aquestes les dues deganes per la seva durada foren L'Artesana (1885-1943) i El Foment (1898-1924).³⁶ En aquestes associacions fonamentalment s'hi jugava a cartes, al billar i s'hi ballava i, de tant en tant, s'hi feia alguna representació teatral. Poblet comença la seva participació en l'associacionisme montblanquí amb la doble militància en ambdues, com explica en alguns dels seus textos testimonials, però la seva participació activa tindrà lloc en les de perfil catalanista.

Aquesta presència en la vida associativa de Montblanc comença oficialment l'abril de 1914, coincidint en el temps amb la instauració de la Mancomunitat de Catalunya, i anirà a l'alça. El seu nom ja figura en la premsa local, primer com a cronista teatral a la secció «Gazeta teatral» de *La Conca de Barberà* de les obres representades a la vila per elencs amaters. No serà, però, fins a partir de la dècada dels 20 quan sobresurt el seu protagonisme en la vida pública

---

³⁵ Per a una panoràmica de les impremtes i les capçaleres impreses a la Conca de Barberà, vegeu Jaume FELIP, Josep M. GRAU i Roser PUIG, *La premsa i la història a la Conca de Barberà (1889-1939)*, Montblanc, Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, 1995 (Monografies, 6), p. 7-98.

³⁶ Lluís VIVES I POBLET, «Narracions històriques de la vila de Montblanc», Montblanc: 1966 [Inèdit], especialment capítol XVII, foli 366-424.

montblanquina, com a activista catalanista. La publicació d'aquests primers textos periodístics al setmanari *La Conca de Barberà* de Montblanc enllaçaran amb d'altres publicats a *L'Escut*, a partir del juny de 1916, i a *La Nova Conca*, entre el 1920 i 1922, fins a consolidar-se com a intel·lectual amb la columna periodística de ressonàncies noucentistes «Les coses i les ciutats» —també de periodicitat quinzenal com el rotatiu— a l'*Aires de la Conca* entre els anys 1928 i 1931, de manera ininterrompuda. El grup catalanista de l'*Aires* contribueix a convertir-lo en un intel·lectual, és a dir, en una de les poques veus locals, compromesa i que generava idees i pensament des d'una premsa que era més llegida i tenia més repercussió fora de la comarca que a dins.³⁷ El periòdic tot i ser el portaveu de la Lliga Regionalista a Montblanc no suposa un impediment de la defensa del catalanisme de tendència esquerrana de Poblet, el qual es manifesta tímidament durant el directori militar de la dictadura de Primo de Rivera camuflat en el tractament de qüestions locals. Un cop cau el règim el to i la intencionalitat política augmenten, tot i que els temes que habitualment toca són els mateixos: educació, cultura, patrimoni i urbanisme. Després de la dictadura accentuarà la reivindicació de caràcter social i la defensa dels interessos públics en pro de Montblanc, però sempre vinculats a una visió catalanista de to progressista i liberal. El contingut d'aquests articles, de moment, no implicava cap fricció substancial amb la ideologia catalanista conservadora de l'*Aires de la Conca*. Això s'explicaria perquè durant la dictadura de Primo de Rivera no es podia abordar la reivindicació política en clau catalanista i perquè la premsa passava per la censura. A tot això caldria afegir-hi el fet que el catalanisme regionalista del setmanari no tenia un programa polític propi i ben definit per Montblanc, n'hi havia prou en què qualsevol reivindicació ideològica sobre la vila fos feta en clau catalanista i en pro de Montblanc, amb la neutralització del component de reivindicació de classe social, perquè pogués ser digerida per tothom, censura inclosa. Tanmateix, amb la creació d'Esquerra Republicana de Catalunya i l'adveniment de la República les coses canviaran i molt. Aquells articles, a vegades anodins, del període de la dictadura de Primo de Rivera es convertiran en peces d'opinió de més calat ideològic, sobretot perquè a la tímida presència de l'eix nacional s'hi introduirà la reivindicació política d'esquerra. Poblet no dubta a posicionar-se en una alternativa política que concilia catalanisme i sensibilitat social. El 1931 a causa del trencament polític i personal amb el nucli catalanista conservador d'*Aires de la Conca* passa a publicar a *Saba Nova*, el flamant portaveu de l'ERC a

---

³⁷ El periòdic tenia un tiratge d'uns cinc-cents exemplars dels quals un centenar eren per a subscriptors montblanquins, més d'un centenar per a subscriptors de Barcelona —fills o descendents de Montblanc establerts a la capital—, un altre centenar per a intercanvis amb publicacions de Catalunya i la resta d'exemplars per abastir els lectors de la comarca. Vegeu FELIP & GRAU & PUIG, *La premsa i la història a la Conca de Barberà*, p. 82-90.

Montblanc, i del qual ell hi figura també com a director.³⁸ El seu articulisme d'opinió bascularà sempre entre la temàtica política i cultural.

Des de l'Orfeó Montblanquí i la Joventut Nacionalista continua la seva tasca catalanitzadora de la societat montblanquina i es postula com un dels elements més actius del catalanisme montblanquí d'esperit republicà.

1.3. Els inicis periodístics de Poblet a *La Conca de Barberà* i *L'Escut* (1914-1918)

Entre la publicació del setmanari *La Conca de Barberà* (1903-1908) i l'*Aires de la Conca* (1925-1936), passant per una dotzena de capçaleres periodístiques, la vila de Montblanc compta durant tot el primer terç del segle XX amb una premsa local de filiació catalanista de manera continuada, amb només algunes petites intermitències. La ciutadania montblanquina, que vivia en una comarca eminentment agrària i que havia vist passar de llarg la revolució industrial, mirava de recuperar-se de les ferides de la fil·loxera de finals del XIX. Aquest tipus de premsa esdevé un element inequívoc de modernitat. La premsa es converteix de seguida en un fenomen ciutadà lligat a la cultura de masses i als nous temps. Com afirmen Francesc Espinet i Joan Manuel Tresseras: «[...] ben aviat, coincidint amb la gran guerra europea i amb la Mancomunitat, ja trobarem aquella premsa fent un paper més protagonista, desplegant una ostensible posició social i cultural capdavantera, i exercint funcions de lideratge en el procés de la transformació i modernització del país.»³⁹

La premsa escrita feta a principis del segle XX a la capital de la Conca de Barberà es desmarca de la del segle anterior perquè és escrita eminentment en català, des d'una òptica catalanista i vinculada al catalanisme polític, i que té la premsa barcelonina com a referent, sobretot la dels anys 20 i 30. Tot i així encara s'hi troben alguns articles o cartes al director escrits en castellà, sobretot en els primers anys, fet que s'explica pel pes que tenia el castellà com a llengua de cultura des del segle XVI i fins a la Renaixença, i que durant aquest període va forçar la llengua catalana a una situació de diglòssia que s'havia començat a trencar a partir de la segona meitat del XIX. Poc a poc la llengua ocupava espais de la vida pública per esdevenir

---

³⁸ Aquest periòdic quinzenal es publica com a capçalera independent del 28 de novembre de 1931 al 9 de juny de 1932. Alguns dels col·laboradors són Joan Blavi, Enric Pujades, Roc Boronat i Fura —pseudònim de Joan Poblet i Civit. A partir de l'1 de juliol de 1932, sota la capçalera de l'*Avançada. Setmanari de la Federació d'Esquerra Republicana de les comarques tarragonines*, reuneix els següents periòdics d'ERC: *La Falç* (Falset), *Saba Nova* (Montblanc), *L'Ideal de l'Ebre* (Ribera-Terra Alta).

³⁹ Francesc ESPINET I BURUNAT i Joan Manuel TRESSERAS I GAJU, *La gènesi de la societat de masses a Catalunya, 1888-1939*, Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona. Servei de Publicacions, 1999 (Materials, 67), p. 58.

una llengua de cultura. Alhora, aquesta permet un accés nou i modern a la informació de proximitat, una conjuntura inèdita i que no s'havia donat fins al moment.⁴⁰ Aquesta premsa nova i moderna es converteix ben aviat en l'altaveu del catalanisme polític montblanquí, per això al voltant d'aquests periòdics hi trobem un petit cercle intel·lectual capitanejat per les dues personalitats a les quals ja hem fet referència abans, el capellà catalanista Pau Queralt i l'advocat montblanquí, home de lletres i apòstol del cooperativisme de la Conca, Joan Poblet i Teixidó.

Les pàgines d'aquesta nova premsa local centren l'atenció en aquelles qüestions relacionades amb el món agrari, el conreu agrícola, els fitosanitaris i la gènesi del nou cooperativisme, que era una altra de les mostres que la modernitat arribava a la comarca no tant per la via industrial sinó social. També es fa ressò dels debats ideològics i polítics que tenien lloc entre els polítics catalans que maldaven per ser influents a Madrid. Quant a aspectes literaris, s'hi troben notes informatives sobre novetats literàries publicades a Barcelona. Aquestes habitualment eren comentades i valorades per l'advocat Albert Talavera des de la seva secció «Els homes i les lletres» de l'*Aires de la Conca* i per mossèn Pau Queralt, ja des dels editorials que redactava ell o des d'articles signats, que volien ser un tempteig de crítica literària.

Aquestes noves publicacions difonen l'ideari catalanista i la cultura catalana, tant popular com llibresca, malgrat que no tenien un programa polític propi i articulat al darrere. Aquestes conjuguen la informació i l'opinió sobre qüestions locals amb les idees del catalanisme que venien de Barcelona, se'n reproduïen els debats i les confrontacions polítiques a la cambra parlamentària de Madrid. També hi apareixen els nous protagonistes de la vida associativa local, especialment les novelles entitats catalanistes. Aquest serà l'origen de la construcció d'un nou imaginari, modern i catalanista, que apel·la a la identitat des de la proximitat i el localisme però mirant cap a la capital del país. I, d'entrada, encara que això es fes en un context local ja era innovador respecte al model periodístic i associatiu del XIX propi de la Restauració.

Aquestes noves plataformes periodístiques, en una dimensió més general, contribueixen també a generar un imaginari polític i cultural local que explicaria, en bona mesura, l'arrelament del catalanisme a la Conca. És a partir d'aquest moment que es comença a gestar el montblanquinisme, que es podria definir com el relat d'una vila associat a la construcció de la seva identitat, que entronca amb la catalanitat i les arrels en un passat

---

⁴⁰ En una carta al director titulada «Los periódicos de Montblanch», signada amb el pseudònim «Rolain» i publicada a *L'Escut*, Montblanc, núm. 51 (2-XII-1916), p. 2, el lector manifesta el plaer de llegir periòdics com *L'Escut* i *La Conca de Barbarà*.

medieval gloriós, que és reinterpretat des dels postulats del Romanticisme. Aquest relat local va agafant volada a través d'articles periodístics de caire històric, però sobretot en obres com les guies d'Antoni Palau i Dulcet o els textos i dibuixos de Ramon Cantó i Espinach.

Josep Maria Poblet té cada cop una major presència mediàtica en la premsa montblanquina de l'època, ja sigui com a cronista teatral, donador de material per a l'escola pública municipal o, fins i tot, com a fotògraf de la comitiva blancafortina que arribà a Montblanc per presenciar el míting de la Federació Agrícola de la Conca de Barberà: «L'aficionat a la fotografia de Montblanch, el jove Josep M. Poblet i Guarro, va treure una fotografia de l'acte de l'arribada a Montblanc, entrant al Pont Vell, de la numerosíssima comitiva d'aquest poble que anà al míting del dia 12. Es veu al davant la bandera de l'Ajuntament, presentant en conjunt un típic i bonic aspecte. Se'ns diu que l'Ajuntament té intent de fer-ne una ampliació i posar-la en bell record en un quadre a la sala d'actes de Ca la Vila. Molt bé trobem la idea.»⁴¹ Ell és del tot conscient que assisteix a un acte històric, perquè la creació de la Federació Agrícola de la Conca suposava l'incici del cooperativisme modern a la comarca, impulsat per Poblet i Teixidó i Rendé i Ventosa, que seria corretja de transmissió del desenvolupament agrari de la comarca a través de la construcció de les catedrals del vi.

Aquestes circumstàncies i el fet que el pare ocupés càrrecs públics locals, tant en el món associatiu com polític, el converteixen en una jove promesa local amb inquietuds, que abraça els ideals catalanistes portadors de la modernitat i que centra l'atenció dels seus convilatans, en una època en què els referents culturals locals no abundaven i menys en una societat agrària com la de la Conca de Barberà.

El teatre és un gènere que de seguida cospa el seu interès des d'una edat ben primerenca. En les seves memòries guarda el record que, amb dotze anys escassos, ell i un grup d'amics van representar un passatge bíblic de David i Goliat a les golfes d'una casa que en deien «cal Llauner», al xamfrà del carrer Major amb el de Sant Josep. A partir d'aquest moment la seva inquietud teatral troba dos canalitzadors, Joan Poblet i Teixidó i Joan Serret, que constitueixen un grup de teatre infantil al local dels catalanistes montblanquins. Aquest no serà l'únic record teatral, també conserva la bona impressió que li va causar l'obra *Terra baixa*, el clàssic de Guimerà portat a escena per una companyia castellana.

Quan comença a publicar els primers textos periodístics com a reporter teatral al setmanari *La Conca de Barberà* encara no havia fet els disset anys.⁴² En aquesta edat precoç ja s'endevina un dels seus grans interessos culturals de futur: el teatre. Aquests textos són un

---

⁴¹ «Crònica de la Conca», *La Conca de Barberà*, Montblanc, núm. 25 (1-VIII-1914), p. 2. Vegeu la informació corresponent al municipi de Blancafort.

⁴² MANENT, «Assaig, periodisme i memòries, 1918-1938», p. 103-127.

tempteig literari a mig camí entre la crònica i la ressenya teatral i poden ser llegits com a petits apunts de crítica teatral que se centren en la valoració de la interpretació dels actors i la rebuda del públic, convertint-se així en un dels seus primers escrits públics. Aquest primer debut el fa amb la valoració del programa de sarsuela ofert pel teatre de l'Artesana. En aquells dies als escenaris de les associacions montblanquines s'hi representaven sarsueles espanyoles, concretament *géneros chico*, com el *El puñao de rosas* (1902) de Carlos Arniches i obres de teatre del repertori clàssic i popular espanyol com *El gran Galeoto* (1881) de José Echegaray, *La bella Lucerito* (1907) de Serafín i Joaquín Álvarez Quintero o *Los Aparecidos* (1892) de Carlos Arniches i Celso Lucio.⁴³

Les cròniques teatrals que publica a la premsa montblanquina, que signa habitualment «Josep M.ª Poblet», es localitzen entre l'abril de 1914 i el juny de 1916 a *La Conca de Barbarà* i un parell a *L'Escut*,⁴⁴ ambdues del juny. Es tracta de textos breus d'entre mitja i una columna sobre obres representades als escenaris montblanquins de l'Artesana, El Foment o a la Joventut Jaumista —els carlins— per quadres d'actors amateurs, però que sovint malgrat la manca de qualitat de les interpretacions eren suficients per entretenir un públic poc avesat a refinaments artístics i poc exigent, que només demanava divertir-se i passar una bona estona.

Les seves crítiques segueixen un mateix patró formal i, atesa la seva brevetat, se centren a donar unes pinzellades sobre l'argument de l'obra i les qualitats interpretatives dels actors, dels quals sovint se'n subratlla l'escassa qualitat interpretativa, ja que la majoria eren afeccionats que a més havien assajat poc. Un altre dels aspectes on para atenció és l'ambient

---

⁴³ Vegeu Josep M. POBLET, «Gazeta Teatral», *La Conca de Barbarà*, Montblanc, núm. 8 (4-IV-1914), p. 3 i núm. 47 (2-I-1915), p. 3.

⁴⁴ Josep M. POBLET, «Gazeta teatral», *La Conca de Barbarà*, Montblanc, núm. 8 (4-IV-1914), p. 3, informació sobre les representacions al teatre de l'Artesana de la sarsuela *El puñao de rosas* i *La bella Lucerito*; núm. 9 (11-IV-1914), p. 3, referència a la posada en escena del drama *La muerte civil* de Pablo Giacometi; núm. 10 (18-IV-1914), p. 3, breu nota sobre *Pasa la ronda*, *Sabotage* i *Apaga y vámonos* al teatre de l'Artesana; núm. 16 (30-V-1914), p. 4, crònica de les representacions de l'Artesana per la Festa Major, *Sol solet* d'Àngel Guimerà i *Dissabte de glòria* de Josep M. Folch i Torres, el primer dia, i *El gran Galeoto* de José Echegaray, el segon; núm. 25 (1-VIII-1914), p. 3, valoració de la representació del drama *La flor de la montanya* de Ramon Bordas y Estragués al teatre de la Joventut Jaumista, el local dels carlins montblanquins, amb motiu del dia de Sant Jaume; núm. 40 (14-XI-1914), p. 3, columna dedicada a la posada en escena de *Víctima del Masonisme* de Joaquim Albanell per part del quadre dramàtic del Centre Tradicionalista de Valls al local de la Joventut Jaumista de Montblanc; núm. 42 (28-XI-1914), p. 3, la ressenya s'encapçala amb una nota informativa sobre les representacions que la companyia de Victorià Benedicto faria fins a finals d'any al teatre d'El Foment de Montblanc, amb la col·laboració d'actors amateurs locals, i es repassen les obres representades: *Honor y nobleza* d'Echegaray i *Si manessin les dones*; núm. 43 (5-XII-1914), p. 3, crítica sobre la representació al teatre d'El Foment de *Lo feudal del castell* del dramaturg Zechnas, dirigida per la companyia de l'actor Victorià Benedicto, i completada amb la comèdia *Lo llit del capità* de Lluís Millà; núm. 45 (19-XII-1914), p. 3, segueixen les actuacions de la companyia de Victorià Benedicto al teatre d'El Foment amb *Maria Rosa* d'Àngel Guimerà i la comèdia *La venjança d'una sogra*; núm. 46 (24-XII-1914), p. 3, la companyia de Victorià Benedicto representà *La filla del guardabosc* i *D. Pedro I el Cruel* de Pedro Marquina; núm. 47 (2-I-1915), p. 3, crònica de les representacions teatrals de Nadal i Sant Esteve al teatre d'El Foment amb *Los Píletes* i *Terra baixa* d'Àngel Guimerà, respectivament. El dia 27 el repertori es completà amb *La Malquerida* de Jacinto Benavente i per Cap d'Any s'encetà la sessió amb el monòleg *Lo Somatent del Bruch* i la comèdia *L'enredaire* de Ramon Bordas; núm. 48 (9-I-1915), p. 3, ressenya sobre la representació de *La Mare* de Santiago Rusiñol, el dia 8, i *L'Àngel de la Guarda* de Zechnas, el dia 6. Josep M. POBLET, «Les germanes Baró», *L'Escut*, Montblanc, núm. 25 (3-VI-1916), p. 2 i 3, l'autor destaca les dots actorals i la petja d'aquestes dues actrius dins del teatre català amb motiu de la seva visita a Montblanc; Josep M. POBLET, «De Teatres», *L'Escut*, Montblanc, núm. 26 (10-VI-1916), p. 2, crítica sobre la sessió teatral que tingué lloc a El Foment el dia 4, sota la direcció de Joan Santacana. El programa el formaren la comèdia *Pare i padri* de Ferrer i Codina i *L'endemà de bodes* de Pous i Pagès. El segon dia el repertori teatral es completà amb el drama *El Llop* de Florenci Cornet.

del local o l'acollida de l'obra per part del públic. Tot plegat, però, queda en unes valoracions senzilles, sense arribar a construir una argumentació aprofundida sobre el valor estètic de l'obra i la significació de l'autor. Tanmateix, tenint en compte el tipus de plataforma periodística i el públic a qui anava dirigida la informació teatral era més que suficient. Poblet és el primer o dels primers col·laboradors de la premsa montblanquina a fer cròniques teatrals, una aportació que fa que el teatre passi a les pàgines del diari i se li doni un relleu que fins aleshores no havia tingut. Ell és conscient que parlar de teatre a la premsa prestigia el fet teatral, en una vila en procés de transformació cap a la modernitat, i contribueix a institucionalitzar la cultura teatral feta a Montblanc, encara que aquesta no tingui una dimensió professional.

1.4. Un agitador nacional: de la Joventut Nacionalista al Centre Republicà Catalanista (1918-1933)

Josep Maria Poblet, paral·lelament a la seva incipient activitat periodística, comença a significar-se políticament amb el catalanisme i signa diverses adhesions i manifestacions de suport polític a la Lliga Regionalista i al seu líder polític, Francesc Cambó, que foren recollides en el seu moment per la premsa montblanquina. En aquests anys la Lliga encara era un partit aglutinador de diverses classes socials, però després es tancaria cap a posicions de defensa dels interessos de la burgesia més conservadora, la qual cosa provocà que a partir de 1922 se n'escindís una part de la militància que convocaria la Conferència Nacional Catalana, promoguda per les Joventuts de la Lliga i de la qual en sorgiria Acció Catalana.

En l'àmbit local, tot i que l'aparició del setmanari *L'Escut* dibuixa una divisió ideològica entre el catalanisme de dretes i d'esquerres, aquest últim encara no era una opció prou articulada i sòlida, encara haurien de passar quinze anys perquè aquest flanc ideològic tingués la robustesa i el suport social arreu del país per ser prou representatiu, com es veurà més endavant. El 1916, amb dinou anys encara no aplegats, Poblet se suma a una colla de montblanquins que s'autoqualifica de «joves regionalistes i nacionalistes republicans» i que envia un telefonema de felicitació a Francesc Cambó pel discurs patriòtic pronunciat en català des del Congrés dels Diputats de Madrid en defensa de la personalitat de Catalunya i de la llengua catalana. Entre els signants hi apareixen els defensors de la causa catalanista montblanquina, protagonistes informatius habituals també de les pàgines de la premsa local per la seva intensa activitat associativa i d'activisme polític, com són Jaume Foguet o Maties

Guarro i Monfar, cosí de Poblet i fill del seu oncle Maties Guarro i Ribé.⁴⁵ Dos anys després, el 1918, apareix una nova felicitació dels catalanistes montblanquins al dirigent de la Lliga amb motiu de la promoció d'aquest al càrrec de ministre. Una altra vegada entre aquests s'hi llegeix el nom de Josep Maria Poblet, el del seu pare i el de Joan Poblet i Teixidó, al costat d'altres que anys després engruixiran les files del catalanisme montblanquí progressista d'esquerres.⁴⁶ Entre els signants s'hi troben personalitats d'esquerres que, sense renunciar als seus ideals socials, tenien una ferma consciència nacional que entenien lligada a l'esfera social. Els exemples més il·lustratius són Joan Poblet i Teixidó o Pau Jàvega, integrant de l'Associació d'Esquerres montblanquina de l'any 1931 i alcalde de la vila per aquesta formació.

El catalanisme montblanquí tenia una base sociològica de botiguers i menestrals, allò que en podríem dir petita burgesia, una burgesia que no es pot confondre amb la burgesia ciutadana barcelonina que anava a viure a les cases modernistes del passeig de Gràcia i assistia al Liceu. Aquesta era alta burgesia i, sovint, no era catalanista. La petita burgesia barcelonina vivia, sobretot, a l'esquerra de l'Eixample. La seva homòloga montblanquina era la classe mitjana treballadora, però ben situada, i davant dels constants greuges ocasionats per l'oligarquia espanyola contra Catalunya opta per l'única opció pragmàtica que és la defensa dels interessos del país. D'aquí que molts d'aquests signants, botiguers i menestrals catalanistes, donin suport i mostres de complicitat al catalanisme de la Lliga Regionalista, encara que aquesta fos una formació conservadora. Aquest fet s'explicaria per dos grans motius, d'una banda, perquè encara no existia una alternativa política catalanista i d'esquerres que tingués la incidència i el pes polític, i sobretot parlamentari, de la Lliga. De l'altra, perquè l'aparició de la Lliga a l'escena política espanyola va suposar el trencament del tradicional bipartidisme espanyol, circumstància que va provocar que fos una formació política malvista pels polítics espanyolistes perquè tot i ser una força conservadora la veien com una amenaça

---

⁴⁵ Vegeu «Noticiari», *L'Escut*, Montblanc, núm. 26 (10-VI-1916), p. 3. El breu periodístic diu així: «Amb motiu del brillantíssim discurs del senyor Cambó al Congrés, s'ha cursat el següent telefonema: Cambó-Congrés diputats-Madrid. Joves regionalistes i nacionalistes republicans de Montblanc vos felicitem patriòtic discurs afirmant personalitat Catalunya fent sentir llengua catalana Congrés. ¡Igual a Madrid que a Barcelona! Jaume Foraster, Anton M. Ortiz, Josep M. Poblet, Josep Domingo, Pío Sedó, Joan Giró, M. Guarro Monfar, Jaume Foguet.»

⁴⁶ Vegeu «Noticiari. Felicitació a en Cambó», *L'Escut*, Montblanc, núm. 123 (23-III-1918), p. 3: «Felicitació a en Cambó / Montblanch 24 de març de 1918, / Excm. Sr. D. Francisc Cambó i Batlle. / Madrid. / Senyor i compatriota: Los nacionalistes de Montblanc han rebuda la vostra promoció a un Ministeri, com la sanció suprema de la vostra política i'l reconeixement de la vitalitat inexhaurible del renaixement de Catalunya. Amb ella, les velles oligarquies, que són los pitjors enemics de la Pàtria, acaben de confessar-se vençudes i manifesten que ja mai més se podrà resoldre una crísis de sistema, com és la actual, sense contar amb Vós i amb les forces que tant encertadament conduiu a la victòria. / Rebeu la nostra enhorabona més cordial per aquest fet, i tot desitjant-vos encert i energies en la delicadíssima posició que ocupeu, sapiguenos, com sempre, tot vostres per Catalunya, affms. amics i humils servidors: Baldomer Campdepadrés, Ferran Chaparro, Josep Guarro Figuerola, Josep Andreu, Joan Poblet Civit, Lluís Sabaté, Anton M. Ortiz, Joan Poblet i Teixidó, Francisc Sans Llobera, Esteve Farré, Andreu Farriol, Manel Ferrer, Pau Jàvega, Josep Murtró, Ramon Vives, Jaume Foguet, Josep Ribé, Josep M. Poblet, Eloi Dalmau, Ramon Folch, Fèlix Foguet...»

separatista, encara que no n'era, de separatista. Amb aquest teló de fons es pot entendre el corrent de simpatia i adhesió inicial dels catalanistes montblanquins al partit de Cambó, fins i tot d'aquells que eren més progressistes. Per a tots ells, el suport a la Lliga Regionalista era l'opció política més viable i realista per defensar el país en un panorama de partits d'obediència espanyola i amb uns programes polítics allunyats, i sovint contraposats, als interessos de Catalunya. La Lliga Regionalista, fundada l'any 1901 i dirigida per Enric Prat de la Riba, s'havia constituït com un front polític catalanista i interclassista que volia aglutinar la burgesia, els industrials de la Unió Regionalista, els catalanistes moderats del Centre Nacional Català, i les classes mitjanes i menestrals del país. En aquests anys de la segona dècada del segle XX la Lliga continuava sent la veu del catalanisme a Madrid i exercia de força pactista en clau regionalista amb una voluntat de transformar Espanya a canvi de fer respectar les singularitats lingüístiques i culturals de Catalunya, però sense trencar-hi.⁴⁷

Les subscripcions populars foren un altre dels àmbits d'actuació del catalanisme on també hi prengué part el novell periodista montblanquí. Aquestes subscripcions, més enllà de recollir diners per sufragar monuments i plaques per homenatjar figures de la causa catalanista, també tenien una clara finalitat propagandística que era fer presents, entre la societat civil, els símbols nacionals a través de la creació de llocs de memòria. Aquesta operació va tenir un gran apogeu entre els anys 1906 i 1914 a Barcelona i posteriorment arreu del país. La subscripció popular es duia a terme per honorar la memòria de personalitats que formaven part del l'imaginari nostrat, tant cultural com polític, i cercava projectar el catalanisme en la societat. La iniciativa es convertiria així en una fórmula de proselitisme identitari que mirava de soldar política, societat i cultura. Aquesta combinació també es dona a Montblanc el juny de 1918. L'Ajuntament, encapçalat per l'alcalde nacionalista Josep Poblet i Calderó, i a instàncies dels seus coreligionaris, inicia una subscripció popular per posar el nom d'Enric Prat de la Riba a la plaça Major. Prat havia mort l'agost de 1917 i se l'homenatjava perquè havia estat el gran ideòleg del catalanisme polític noucentista que sintetitzà a *La nacionalitat catalana* (1906). Pels catalanistes Prat de la Riba era un referent significatiu perquè des del 1907, quan assolí la presidència de la Diputació de Barcelona, un càrrec que exercí de manera ininterrompuda fins al 1914 quan es convertí en el president de la Mancomunitat de Catalunya, havia bastit una obra de govern de caràcter cultural i polític sense parió i sobre la qual es construiria bona part de l'autogovern dels anys 20 i 30. Aquesta obra havia estat

---

⁴⁷ Per a una panoràmica sobre la Lliga i el catalanisme de dretes i esquerres vegeu Isidre MOLAS, *Lliga Catalana*, 2 vols, Barcelona: Edicions 62, 1972; Borja de RIQUER, *Lliga Regionalista: la burgesia catalana i el nacionalisme*, Barcelona: Edicions 62, 1977 i Santiago IZQUIERDO BALLESTER, *República i autonomia. El difícil arrelament del catalanisme d'esquerres, 1904-1931*, Catarroja-Barcelona: Editorial Afers, 2006 (Recerca i pensament, 27).

impulsada des de la Lliga Regionalista, el partit del qual Prat de la Riba en fou fundador i que havia propulsat la institucionalització política i cultural del país talment com si es tractés d'un estat modern i avançat.

Josep Maria Poblet i el seu germà Macià són dels primers subscriptors a participar en la placa d'homenatge a Prat de la Riba, al costat d'altre jovent montblanquí com Ramon Vives, Josep Guarro o Manuel Ferrer.⁴⁸ Ell viu de ple els aires de llibertat i de catalanitat que bufen al país i que empenyen el desplegament de l'obra de govern de la Mancomunitat i l'esclat de la cultura catalana en els seus diversos flancs. Cinc anys abans, però, el 1913 ell i altres catalanistes montblanquins ja havien participat amb aportacions econòmiques en la subscripció popular per la construcció del monument d'homenatge a Jacint Verdaguer que es construiria a Barcelona, al passeig de Sant Joan cruïlla amb la Diagonal.⁴⁹ El primer terç del segle XX és l'època de les subscripcions que donen lloc a la commemoració de massa. Les tres grans subscripcions d'aquest període a Catalunya, com explica Stéphane Michonneau, són les del Dr Robert (1902), les de Verdaguer (1902-1903 i sobretot 1913-1914) i la de Guimerà (1924-1925) per a un monument que no s'arribà a erigir.⁵⁰ L'any 1909, quan es va fer un homenatge popular a Guimerà, es va col·locar una estàtua de Manelic —protagonista de *Terra Baixa*—, obra de l'escultor Josep Montserrat i Portella al parc de Montjuïc. El monument a Guimerà, però, encara hauria d'esperar gairebé seixanta anys, ja que no seria fins a l'any 1983 quan Josep Maria Codina Corona esculpiria una rèplica en bronze, situada a la plaça Sant Josep Oriol, de Barcelona, a partir de l'escultura modelada en guix el 1909 per Josep Cardona i Furró. En el cas de Montblanc, la vila tenia poca capacitat per recaptar diners suficients per alçar un monument, per això els catalanistes montblanquins es van apuntar a la moda de les subscripcions però per sufragar una placa dedicada a Prat de la Riba i que passaria a donar nom a la plaça Major.

L'any 1918 es troba també entre els impulsors de la Joventut Nacionalista, una entitat que aleshores la gent anomenava «els catalans», que establí la seva seu social de manera provisional al teatre d'El Foment però que l'any següent passa a instal·lar-se a l'edifici del carrer Major que anys abans havia estat el local dels carlins.⁵¹ El grup de teatre i l'Orfeó Montblanquí són les dues seccions més importants de l'entitat de matriu política, però, amb una clara voluntat cultural, i que es complementa amb una secció d'excursionisme. Quan a l'octubre del 1918 neix la Joventut Nacionalista de Montblanc, ell n'és un dels membres de la

---

⁴⁸ Vegeu «Noticiari», *L'Escut*, Montblanc, núm. 134 (8-VI-1918), p. 3.

⁴⁹ Vegeu *Gazeta de la Conca*, Montblanc, núm. 96 (1-II-1913), p. 2.

⁵⁰ Stéphane MICHONNEAU, *Barcelona: memòria i identitat. Monuments, commemoracions i mites*, Vic, Eumo Editorial, 2001 (Referències, 36). Vegeu especialment «El naixement de la commemoració de massa», p. 317-336.

⁵¹ *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 28 (21-VI-1919), p. 5.

primera junta que queda constituïda pels següents integrants i càrrecs: F. de P. Pallarés, president; Anton M. Ortiz, vicepresident; Josep M. Recasens, tresorer; Josep Maria Poblet, secretari; Jaume Foguet, vice-secretari; Joan Anglès, contador; i Josep Domingo i Ramon Vives, vocals.⁵² Des d'un primer moment la nova entitat s'adherí a la Lliga Regionalista, el partit que té l'hegemonia del catalanisme. En una carta signada pel president de l'entitat F. de P. Pallarés i per ell, en qualitat de secretari, i publicada al setmanari *La Conca de Barbarà*, els catalanistes montblanquins hi manifesten el seu posicionament polític:

«Per acord unànim queda la Joventut Nacionalista adherida a la Lliga Regionalista, compromentent-nos a acatar ses indicacions en arribar el moment d'actuar, lo que'ns permetrà contribuir aixís al definitiu i darrer esforç en la conseqüència de les aspiracions de Catalunya cada dia menys ajornables.

Aixís mateix esperem veure'ns ajudats en la nostra tasca per tots els nacionalistes de Montblanc, quina altesa de mires no dubtem els farà deixar de banda totes les raons que puguin oposar-se a llur contribució, en una actuació per tots sentida i com cap altre de tant honrosa.

Rebrem amb goig profund a tots els que vulguin aportar-nos llur esforç engendrat per l'ideal, posarem a contribució tot el seny possible i de moment ens abstindrem d'intervindre en la política local a fi que el personalisme amb ses petites coses no enfosqueixi l'esplendorositat amb què voldríem enjoiar el treball de la naixent associació, i de vós senyor director com del vostre preuat setmanari comptem amb la cooperació valiosa que per la seva capacitat reconeguda és d'esperar.»⁵³

Entre el 1918 i el 1922, però, en l'àmbit nacional les coses canvien considerablement dins del catalanisme. La Lliga Regionalista, que fins aleshores n'havia tingut la patent, viurà una escissió que durà a la convocatòria de la Conferència Nacional Catalana, promoguda per les Joventuts de la Lliga. De la Conferència del mes de juny en naixerà Acció Catalana. Montblanc té una Joventut Nacionalista molt dinàmica en aquests quatre anys, però la Lliga continuarà mantenint el monopoli del catalanisme a la vila, si més no es faran esforços perquè sigui així fins a la irrupció d'ERC a l'escena política. El 1918 és una data clau pel catalanisme de la capital de la Conca perquè mor Joan Poblet i Teixidó, figura capdavantera del catalanisme d'esquerres al municipi i precursor del cooperativisme agrari, com ja hem assenyalat. Amb la seva desaparició el catalanisme montblanquí es tornarà a unir després que

---

⁵² Vegeu «Noticiari», *L'Escut*, Montblanc, núm. 160 (7-XI-1918), p. 3. Gairebé setanta anys després Andreu Mayayo recordava la figura de Ramon Vives, vegeu Andreu MAYAYO I ARTAL, «En la mort del Sr. Ramon Vives. Darrer membre de la primera junta de la Joventut Nacionalista», *Espíllera*, núm. 47 (novembre 1985), p. 23-24.

⁵³ Vegeu «Joventut Nacionalista», *La Conca de Barbarà*, Montblanc, núm. 250 (30-XI-1918), p. 4.

el sector catalanista d'esquerra del setmanari *La Conca de Barbarà* se n'hagués escindit. A Montblanc, des de finals del 1915, les discrepàncies entre el catalanisme d'esquerra o nacionalista i el catalanisme regionalista o conservador proper a la Lliga no havien fet més que anar en augment, fins al punt de precipitar l'aparició del setmanari *L'Escut*, que impulsà la candidatura de l'alcalde catalanista i d'esquerres, Josep Poblet i Calderó. Al març de 1918, a l'Espluga de Francolí, s'havia fundat el Centre Nacionalista Català, hereu del Clam Catalanista (1902-1913) i presidit pel jove Ricard Boquer i Martori, al qual tres anys després Poblet li dedicaria un article de record amb motiu de la seva prematura mort a Melilla durant la guerra del Rif, en el desastre d'Annual.⁵⁴

Les dues faccions del catalanisme local ja s'havien fet evidents el 1915 i, posteriorment, el 1931, amb l'adveniment de la República, el trencament ja esdevindrà total i definitiu. La mort de Poblet i Teixidó reforça els vincles entre els catalanistes montblanquins i provoca que s'aparquin les diferències per tornar a caminar junts. Aquest gest d'apropament es tradueix en la fundació de la Joventut Nacionalista al novembre, que també suposa el final dels setmanaris *La Conca de Barbarà* (segona etapa) i *L'Escut*, que es fusionen a començaments de gener de 1919 en una nova capçalera: *La Nova Conca*, el propietari de la qual és Josep Maria Rendé i Ventosa, qui encapçalà la candidatura unitària de catalanistes i republicans, anomenada «agrària-nacionalista», a les eleccions a Corts del 6 de juny de 1919.⁵⁵ La Joventut Nacionalista signa un manifest de suport electoral a Rendé. En un article publicat a la primera plana de *La Nova Conca*, l'entitat manifesta la seva voluntat de no intervenir en partidismes polítics, atès que aposten per referer ponts entre els catalanistes d'orientacions diverses i no reobrir antigues ferides.⁵⁶

El 27 de maig de 1919, mig any i escaig després de la seva creació, la junta de la Joventut Nacionalista es reestructura amb dos canvis i una nova incorporació, el president i el vicepresident, F. de P. Pallarés i Anton M. Ortiz, deixen els respectius càrrecs i n'agafen el

---

⁵⁴ Josep M. POBLET I GUARRO, «Oració a en Ricard Boquer que al cel sia», *El Francolí*, L'Espluga de Francolí, núm. 9 (15-XI-1921), p. 11. Mossèn Pau Queralt també dedica un article de record al jove espluguí mort, vegeu J[ordi] DE LA C[ONCA], «En Ricard Boquer i Martori», *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 154 (5-XI-1921), p. 3.

⁵⁵ Rendé, que no militava a la Lliga, rebé el suport de la Federació Agrícola de la Conca i de la majoria de sindicats agrícoles de l'Alt Camp i dels republicans unionistes, encapçalats per Joan Esplugas i Matias Guarro. Sobre Josep M. Rendé i Ventosa, vegeu Antoni GAVALDÀ, *Josep M. Rendé i Ventosa*. Barcelona-Valls: Fundació Roca i Galès / Cossetània Edicions, 2005 (Cooperativistes Catalans, 1). Referent a Matias Guarro i Joan Esplugas, vegeu Andreu MAYAYO I ARTAL, «Un exemple de la burgesia agrària republicana al Camp de Tarragona i a la Conca de Barberà: Joan Esplugas i Moncusí (1857-1927)», *Aplec de Treballs*, Montblanc, núm. 6 (1984), p. 133-197; «Maties Guarro Ribé (1863-1953)», *El Foradot. Revista Bimestral de Montblanc*, núm. 81 (novembre-desembre de 2013), p. 31-32.

⁵⁶ Vegeu AA. DD., «La Joventut Nacionalista davant les properes eleccions», *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 60 (31-I-1920), p. 1.

relleu Josep Guarro Figuerola i Ramon Vives i Poblet. Per la seva banda, Esteve Farré i Magre s'incorpora com a responsable de la comissió d'Acció Política.⁵⁷

El dia de Sant Macià de 1920 s'inaugura el local de la Joventut Nacionalista, situat inicialment al número 20 del carrer Riber, però que aviat es traslladarà a l'antic local dels carlins, la Joventut Tradicionalista, al tram final del carrer Major. Els socis de la Joventut Nacionalista intentaran fer-se amb el local d'El Foment, una entitat que oficialment tancava les portes el 18 de juny de 1919, i que des d'aquell moment arrendaria la novella entitat nacionalista atès que els seus joves associats també estaven inscrits a la vella. Això explicaria que Josep Maria Poblet formés part de la comissió liquidadora d'El Foment, integrada també per Josep Roca, Jaume Foguet, Josep Farré, Francesc Sans, Màrius Pedrol i Ramon Guarro, la majoria fundadors i membres de la Joventut Nacionalista.⁵⁸

Les celebracions inaugurals comencen a les deu de la nit amb un acte políticocultural al local social amb discursos de Josep Guarro i Figuerola⁵⁹ —que n'és escollit president—, Jaume Foguet i de Josep Maria Poblet. Altres membres de l'entitat com Josep Maria Requesens o Lluís Vives i Poblet hi llegeixen poemes que enllacen amb la cloenda de la conferència *L'ideal nacionalista* pronunciada per Ventura Gassol.⁶⁰ Resseguint la premsa local de l'època apareixen algunes de les activitats que celebrava la Joventut Nacionalista, principalment conferències i representacions teatrals com les viscudes el dia 19 de març, festivat de Sant Josep, o el consegüent dia 25, dia de la Mare de Déu de Març. El primer dia, recital de poesies patriòtiques i humorístiques acompanyades pel quintet del mestre Escoté i lectura de la doctrina catalanista de Prat de la Riba i cant de L'Emigrant i Els Segadors pel cor de la Joventut, com a preàmbul de la conferència *Concepte biològic del Nacionalisme*, dictada pel mestre de Rocafort de Queralt, Albert Sans i Fargas.⁶¹ El segon dia comencen les representacions teatrals amb l'estrena d'*Ideals que s'imposen* de Poblet al Teatre Montblanquí, que les pàgines de *La Nova Conca* anuncien així: «Estrena de l'obra social i política, en 3 actes, inèdita, del nostre

---

⁵⁷ Vegeu *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 23 (27-V-1919), p. 1.

⁵⁸ Vegeu «Crònica de la Conca. De la Vila», *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 28 (21-VI-1919), p. 5. En el mateix setmanari, a la secció de breus informatius «Crònica de la Conca. De la Vila», corresponent al número 41 (20-IX-1919), p. 3, s'informa que la Joventut Nacionalista ha signat un contracte de lloguer per establir-se a la casa del número 20 del carrer Riber a partir del mes de novembre.

⁵⁹ Industrial nascut a Montblanc (1886-1958), publicà diversos articles de divulgació històrica a *La Conca de Barbarà* i, en la vessant musical, fou músic de l'orquestra montblanquina La Vella. El 9 de maig de 1919 es trobava entre els integrants de la primera junta directiva de la Lliga Regionalista constituïda a Montblanc i de la qual ocupà el càrrec de sots-secretari, i tretze anys més tard, el 1932, n'esdevindria el president.

⁶⁰ Vegeu *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 63 (21-II-1920), p. 5.

⁶¹ Vegeu «Concepte biològic del Nacionalisme», *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 68 (27-III-1920), p. 2-4. Resum de la conferència donada per Albert Sans i Fargas al local de la Joventut Nacionalista.

compatrici, el jove escriptor en Josep Ma. Poblet i Guarro. Grandiosa presentació. Estrena de dues magnífiques decoracions. Hi cooperarà la celebrada primera actriu Agneta Mestres.»⁶²

El 19 de març de 1920 es presenta l'Orfeo Montblanquí com a secció de la Joventut Nacionalista i l'1 d'abril el nacionalista Jaume Foguet i March entra a l'alcaldia fins al 1922. Durant aquest període no s'aturaran les activitats de signe catalanista: teatre, conferències, vetllades literàries, actes de suport a la llengua catalana, ofrenes i homenatges a personalitats catalanistes, una programació que agitarà les aigües plàcides de la vida montblanquina i que culminarà amb les Festes culturals i patriòtiques de Montblanc de l'any 1922.

1.4.1. La passió pel teatre: entre la interpretació i l'autoria

Josep Maria Poblet i els seus companys de la Joventut Nacionalista tenien una veritable dèria per l'art escènic, tant és així que la secció de teatre es converteix en la més activa de l'entitat i es pot dir també, sense perill d'exagerar, que ha estat l'agrupació teatral més notable que ha tingut la vila durant tot el segle XX, tant per la qualitat dels actors principals com per la posada en escena dels títols més rellevants de la Renaixença i el Modernisme. Les peces teatrals que es representen a l'escenari de la Joventut Nacionalista són del repertori romàntic i modernista, d'Àngel Guimerà i Frederic Soler a Santiago Rusiñol, passant per Josep Pous i Pagès i diversos vodevils immortals o el clàssic del teatre espanyol, *Don Juan Tenorio*, de José Zorrilla. Poblet esdevé un dels actors més destacats de la secció teatral, però en aquests anys sent també la pulsio creadora i comença a escriure textos propis. Ell és sabedor que el teatre i la política tenen molts aspectes en comú i que són espais de confluència, ja que tant l'un com l'altre comparteixen, en la posada en escena, una vessant comunicativa i pedagògica, la defensa d'uns determinats valors i una dimensió col·lectiva i popular; aspectes que entronquen amb els seus ideals republicans. Teatre i política són àmbits en els quals hi ha la difusió pública d'un missatge i d'unes idees, més enllà de l'entreteniment.

Una de les primeres representacions que organitza la Joventut Nacionalista és el maig de 1919 amb motiu de les festes de Pasqua. Les obres portades a escena són *L'hereu escampa* de Santiago Rusiñol i *El lladre* de Henry Bernstein. Entre el quadre de repartiment de la primera hi figura Poblet en el paper de Ferran.⁶³ En aquests anys es dedica al teatre d'aficionats i amb crítiques laudatòries com reflecteix la premsa montblanquina, ja entrats els anys 20: «Haviem

---

⁶² Vegeu *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 66 (13-III-1920), p. 3.

⁶³ Vegeu «Teatrals», *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 18 (3-V-1919), p. 7.

de citar els noms de tots els actors, però ens limitem a constatar que el treball de En Feliu Vives, En Josep Ma. Poblet, En Josep Vendrell i En Manuel Ferrer (qui féu una creació del paper del senyor La Hertel de Barateria) fou digne d'elogi.»⁶⁴

Ideals que s'imposen fou el primer text teatral que va escriure, però que no es va arribar a publicar i del qual no se'n conserva cap testimoni documental. Una de les primeres notícies que en dóna la premsa de l'època és que el jove autor en féu una primera lectura «davant una porció selecta de joves d'aquesta [Joventut Nacionalista]» i alhora, des d'aquest mateix setmanari, es refereixen a Poblet com a «el nostre company de Redacció», referència que corrobora que col·laborava amb el setmanari montblanquí.⁶⁵ El repartiment el configuren els membres de la Joventut Nacionalista: Agneta Mestres (Isabel), Manuel Ferrer (Albert), Josep Guasch (Anton), Josep Vendrell (Senyor Joan), Jaume Foguet (Bieló), Ramon Guarro (Pere), Fèlix Vives (Francesc), Josep Figuerola (Jordi) i Macià Escoté (Ramon). Segons el setmanari montblanquí l'obra despertà una gran expectació abans de l'estrena, tot i que no va poder presentar-se en la data prevista a causa d'una vaga de ferrocarrils: «Hi ha molt d'entusiasme a nostra vila per assistir a l'estrena; es pot assegurar que l'espaiós local serà petit per a poguer-hi enquibir tanta gentada.»⁶⁶ L'estrena estava anunciada per la Mare de Déu de Març, però es va traslladar al dissabte 27 de març, a les deu de la nit, al teatre del Cine Montblanquí. L'expectació fou més que notable perquè no passava cada dia que un montblanquí escrivís una obra i a més tingué l'oportunitat d'estrenar-la davant dels seus convilatans. Al voltant del producte literari d'aquell jove de vint-i-tres anys hi aflorava l'escepticisme per part d'uns, a causa de l'edat del dramaturg, però en canvi n'hi havia d'altres que estaven convençuts de l'èxit de l'autor. Rumors i indagacions que no feien més que despertar un interès creixent per l'obra. Per afegir més llenya al foc hi havia el caràcter polític de l'obra que encara alimentava més l'expectació. La crònica de *La Nova Conca* ho glossava d'aquesta manera:

«Comença l'acte. El silenci és absolut. Una forta tensió d'esperit domina en tota la gran sala. Transcorren les primeres escenes. L'interès de la multitud s'aguditza més. Els personatges s'hi destriuen amb fort relleu. La complexitat llur en temperaments i ideals pren vida. Greus conflictes polítics i socials queden plantejats. La volada de l'obra, majestuosa, sobirana, aviat plana damunt d'aquell abigarrat auditori que no para d'aplaudir.

---

⁶⁴ Vegeu «Joventut Nacionalista. Teatral», *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 163 (7-I-1922), p. 3.

⁶⁵ Vegeu *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 61 (7-II-1920), p. 4. En aquesta mateixa pàgina, després d'informar de la lectura feta de l'obra el diumenge 1 de febrer a casa de Joan Serret, s'afegeix: «Es un treball interessantíssim, com ho reconegueren tots els qui el sentiren, aplaudint-lo sovint. No en fem el degut elogi, que l'amistat que ens uneix amb ell faria que semblés interessat; però no dubtem que el dia que es posi en escena, que s'hi ha de posar, de tothom serà alabat i aplaudit»

⁶⁶ Vegeu *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 67 (20-III-1920), p. 5.

La joia blania (*sic*) el nostre cor. En aquell moment, acabat el primer acte en què l'autor tingué de sortir a rebre les repetides, efusives i entusiastes salutacions del públic, recordàvem la vetlla aquella en la qual ell, el jovincell company de redacció en Josep M. Poblet i Guarro, quasi confidencialment ens assabentava, humil, ruboritzat, que tenia escrita una obra teatral en 3 actes i... (quasi no ens ho gosava dir) ens la volia llegir. I com al començar a fer-ho, a les primeres escenes, nosaltres llançarem exclamacions de joia i de admiració, convençuts que el nostre company palesava en l'obra aptituds singulars i meritíssimes pel teatre.

El pressentiment era una realitat. Els aplaudiments ho deien i repetien a cada fase culminant de l'obra i al final de cada acte, al tercer dels quals, després d'insistents i frenètiques aclamacions, tot emocionat el nostre company, es vegé obligat a agrair en breus paraules l'homenatge dels aplaudiments escalfats i interminables.

Amb quanta de joia, doncs ara, uním la nostra felicitació., cordialíssima, a les mils que rebé el nostre volgut company aquella vetlla per tots memorable».⁶⁷

Segons fonts de *La Nova Conca* foren quaranta-sis els espectadors que assistiren a la representació. Aquesta dada ens mostra que el setmanari acostumava a magnificar les celebracions teatrals d'aquesta agrupació, la intenció sembla que era esperonar els actors perquè no defallissin i continuessin preparant noves i millors obres, tot i que la realitat era ben coneguda per tothom. Després d'uns anys prodigant l'elogi optimista i dissimulant els defectes, a partir de 1923 la publicació volgué canviar l'orientació de les seves crítiques a petició dels lectors que ja estaven cansats de llegir que cada representació era plena de gom a gom i que els actors havien estat tots extraordinaris. En un article publicat a *La Nova Conca*, titulat «El concepte de crítica teatral aplicat al quadre d'aficionats de la Joventut Nacionalista», l'articulista Ramis d'Aireflor manifesta que s'han de fer crítiques objectives i que l'exercici sistemàtic de lloança de les ressenyes teatrals li fa més mal que bé a l'agrupació.⁶⁸

El repartiment d'*Ideals que s'imposen* està encapçalat per nou actors. A Manel Ferrer se li encarrega el paper d'Albert que, segons la premsa de l'època, requereix un estudi i unes capacitats artístiques especials. Ell és el responsable de donar vida a l'obra i al final el públic el premià amb aplaudiments calorosos. Josep Guasch desenvolupa el personatge d'Anton, el vell amo de la fàbrica. El pati de butaques l'ovacionà en una escena del segon acte. Josep Vendrell es converteix en el Sr. Joan, un secretari cacic i ambiciós. Jaume Foguet es posa a la pell del personatge Bieló, la tendresa d'un enamorat de cor i d'esperit submís. Ramon Guarro dona

---

⁶⁷ Vegeu «Gros èxit d'una obra teatral», *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 69 (3-IV-1920), p. 4 i 5. En el número 71 (17-IV-1920), p. 3 i 4, apareix un breu titulat «Xampany d'honor» que complementa la crònica esmentada de l'estrena.

⁶⁸ *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 240 (30-VI-1923), p. 2-3. El periodista, amagat sota el pseudònim de Ramis d'Aireflor, hi afegeix: «L'elenc dramàtic de la Joventut Nacionalista té ja personalitat. Com tal havem de tractar-lo. No necessita de caminadors, ni li calen friccions artificials a la pell. Millor i més bon afecte que la blana besada del sol acaronador, li produirà avui el bofarut sanitos de l'aire i la frescor de l'aigua benefactora i fecundant. En resum: a l'elenc dramàtic de la nostra Joventut ja no li farà mal, sinó un bé positiu, rebre el llenguatge de la veritat crítica».

vida a Pere, un majordom enamorat i gelós que esquiva les dificultats del paper i surt airós de la interpretació. Feliu Vives en el rol de Francesc aconsegueix l'actuació més destacada, un personatge episòdic i resolut davant la injustícia regnant. Josep Figuerola encarna a Jordi, un mosso ballador i alegre. Macià Escoté es transforma en Ramon, el President de la Societat Obrera; de les seves intervencions destaca la frase final del segon acte. Agneta Mestres sap posar-se, molt encertadament, dins del personatge d'Isabel, una noia obedienta i entenimentada. El decorat escenogràfic del muntatge va anar a càrrec d'Ismael Balanyà, el responsable habitual de pintar els decorats.

Al final de la representació, en la qual també hi és present l'alcalde de Montblanc, Jaume Foguet, Albert Talavera i mossèn Pau Queralt dirigeixen unes paraules als presents destacant la significació de l'acte i el treball de Poblet. En acabar, l'autor llegeix amb emoció la dedicatòria de la seva obra a la Joventut Nacionalista que és rebuda amb eufòria i aplaudiments. Joan Baldrich posa veu a unes línies plenes de simpatia per lloar també l'esdeveniment, i Joan Serret, el veterà actor del teatre amateur montblanquí tanca la festa amb els mots exclamatis de «¡Visca Catalunya!».

La seva segona obra, *Sorpreses de l'amor*, estava previst de representar-se per primera vegada el dia 26 de desembre, dia de Sant Esteve, de 1920, com indica un breu de la premsa local, tot i així, en l'epígraf de l'edició impresa de l'obra fixa aquesta primera representació la vetlla del 16 de gener de 1921.⁶⁹ A partir d'aquesta data se'n fan altres representacions, com per Quaresma, una època de l'any en què les associacions culturals i recreatives montblanquines oferien sessions extraordinàries als seus associats. L'edició impresa de l'obra es podia trobar a les llibreries de Montblanc i a les principals de Valls, Reus i Tarragona, i a la d'Antoni Palau i Dulcet, al carrer de Sant Pau de Barcelona com versen els anuncis de la premsa local.⁷⁰ *La Nova Conca* una vegada més donava la seva crítica del tot favorable a l'esdeveniment:

«La sala d'espectacles era plena de gom a gom havent-hi nombroses i distingides personalitats de la vila.

L'obra agradà moltíssim sent repetidament aplaudida, i cridat l'autor a l'escena final de cada acte.

A les moltes felicitacions que va rebre el nostre amic [Josep Maria Poblet], rebi aquest la nostra, desitjant prossegueixi sa tasca, per la que tothom li reconeix belles aptituds.»⁷¹

---

⁶⁹ Vegeu «Noticiari», *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 105 (11-XII-1920), p. 5 i Josep M. POBLET GUARRO, *Sorpreses de l'amor*, Montblanc, Impremta Vda. A. Monmany, 1921.

⁷⁰ Vegeu *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 126 (23-IV-1921), p. 3.

⁷¹ *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 113 (22-I-1921), p. 5.

Sorpreses de l'amor es torna a representar el 24 de febrer del mateix any dins del cercle d'activitats promogut per la Joventut Nacionalista per Quaresma.⁷²

El teatre primigeni de Josep Maria Pobleu no és un teatre de reivindicació política, encara que en el seu primer text, *Ideals que s'imposen*, la política n'és un dels temes articuladors. Aquesta comèdia esdevé una peça eminentment dialògica protagonitzada per un catalanista i un anarquista, en què cada un defensa les seves posicions ideològiques. De l'obra se'n tenen algunes referències escadusseres extretes de la premsa de l'època i d'altres aportades pel mateix autor. A partir de *Sorpreses de l'amor*, la primera comèdia que veu publicada, és un intent d'apropar-se al gènere de l'alta comèdia o la comèdia burgesa, un tipus de teatre que a partir d'aquests anys conrearà amb èxit notable autors com Carles Soldevila o Josep Maria de Sagarra. Ara bé, s'hi endevina la influència popular del Paral·lel i uns certs aires vodevilescos, que més de trenta anys després conrearà amb assiduïtat com una fórmula per guanyar espectadors a les sales de teatre barcelonines i fer-ho en català, encara que això li suposi rebaixar refinaments estètics i literaris.⁷³ Una vegada més la necessitat s'imposarà al gust: obtenir el beneplàcit del públic i fer-ho amb un català viu, popular i autèntic.

A *Sorpreses de l'amor* hi apareixen alguns dels ingredients del gènere. L'acció de l'obra se situa a principis dels anys 20, a la sala de confiança de la torre de donya Mercedes Ribas, una jove vídua del fabricant tèxtil Julià Vilatorça que no té fills i que s'estima com a propis els seus dos nebots, Montserrat i Rafael. La neboda és una noia de vint anys promesa amb l'August, un jove acabat de llicenciar-se en Medicina; i el nebot és un altre jove, però que encarna l'ideal de l'artista, afeccionat a la pintura i poc motivat per els afers econòmics que suposa l'herència de la fàbrica del seu oncle, traspasat dos anys enrere. La resta de personatges són el senyor Pepet, l'encarregat de la fàbrica; don Modest, el notari de la vila; el senyor Francesc, secretari del jutjat i vidu i en Ramon, el criat i jardiner de la casa. El desenvolupament de la trama és

---

⁷² Aquesta obra es va tornar a portar a l'escenari el 19 de març, amb motiu de la festa de Sant Josep. Aquell dia va compartir cartellera amb *Don Gonzalo o l'orgull del gec* d'Albert Llanas, que es va poder veure en sessió de tarda. En aquests dies de les acaballes de març i en sessions nocturnes també es van oferir les comèdies: *El seu millor amic*, *L'oncle rector* i *La sala de rebre*. L'obra es va editar a l'abril, segons n'informa *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 126 (23-IV-1921), p. 3: «ja ha sortit l'edició de la comèdia en dos actes estrenada fa poc amb grandios èxit a la nostra vila titulada *Sorpreses de l'amor* del nostre compatriota En JOSEP Mª POBLET I GUARRO. / De venda: A Valls, Reus i Tarragona a les principals llibreries —A Barcelona, a la d'Anton Palau, Sant Pau, 41 i a Montblanc, a les impremtes i centres de subscripcions». Per la premsa de l'època també n'hi ha notícia de la representació el 17 de desembre de 1922 a la societat recreativa Niu Guerrer, de Barcelona, vegeu *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 212 (16-XII-1922), p. 6.

⁷³ Sobre la bohèmia del Paral·lel barceloní d'abans de la guerra, vegeu Just ARÉVALO I CORTÈS, *La cultura de masses a la Barcelona del nou-cents*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002 (Textos i Estudis de Cultura Catalana, 91); Xavier ALBERTÍ & Eduard MOLNER (dir.), *El Paral·lel 1894-1939, Barcelona i l'espectacle de la modernitat*, Barcelona: Centre de Cultura Contemporània de Barcelona / Direcció de Comunicació de la Diputació de Barcelona, 2012 [Catàleg exposició]; Xavier ALBERTÍ & Eduard MOLNER, *Carrer i escena. El Paral·lel 1892-1939*, Barcelona: Ajuntament de Barcelona / Viena Edicions, 2012.

força previsible. A la vídua Mercedes Ribas li comencen a sortir pretendents i serà August qui intervindrà per salvar el patrimoni de la seva futura família i els seus interessos. La trama de la comèdia és senzilla i no hi falten els embolics amorosos. I quant a les característiques generals hi ha l'ambientació en una vila, no és ambient rural, però tampoc plenament ciutadà. La vila s'endevina que podria ser perfectament Montblanc. L'adscripció social dels personatges va des de la vídua petitburgesa, passant pels pretendents que són professionals de coll blanc, el notari i el secretari del jutjat, fins arribar al criat. Donya Mercedes encarna l'estrat social de la burgesia emergent, que ha assolit el seu estatus gràcies al treball del seu difunt marit. Entremig de tota la trama, l'herència dels diners i de la fàbrica són els mòbils que fan actuar els personatges de manera interessada. El diner apareix com un element de la vida moderna i del cosmos burgès. Per exemple, el secretari del jutjat municipal, víduo de segones núpcies, no vol casar-se amb cap altra dona que no estigui «arreglada». Per la seva banda, el jove August no vol que el patrimoni familiar es posi en perill i l'obtingui algú de fora de la família, un propòsit que el justifica en benefici de la família. Els personatges, malgrat estar dibuixats de manera molt esquemàtica apunten uns perfils arquetípics en el gènere de la comèdia. La llar burgesa es converteix també en el camp d'operacions i de domini de la voluntat femenina. Poblet introdueix elements temàtics que s'aniran repetint en la comèdia burgesa conreada en aquests propers anys. Ell els apunta, però el final acaba sent abrupte i sense qüestionar l'ordre establert de la societat.

Dos anys més tard, el 1923, presenta la comèdia *Lo que no pot recobrar-se*, una peça en dos actes i un epíleg, als Jocs Florals de l'Havana. Aquesta presenta alguns punts en comú amb l'anterior, com l'ambientació burgesa i una trama amorosa amb malentesos que finalment es resolen favorablement sense alterar l'ordre establert.⁷⁴

Un dels moments culminants de la història de la Joventut Nacionalista, per important, emotiu i altament simbòlic per l'agrupació catalanista és l'estrena, en qualitat de primícia, del drama històric *Joan Dalla*, d'Àngel Guimerà.⁷⁵ La visita del dramaturg català desperta una expectació inusual en aquell Montblanc que els catalanistes comencen a xarbotar. L'estrena de *Joan Dalla*, que s'havia de celebrar al Teatre Novetats l'11 de gener, havia estat prohibida pel governador civil. Aleshores, la Joventut Nacionalista, que tenia ganes de consolidar el seu ambicions projecte politicocultural, es posa en contacte amb Guimerà per proposar-li de realitzar l'estrena del seu drama a Montblanc i finalment l'oferiment arriba a bon port. El

---

⁷⁴ Josep M. POBLET I GUARRO. *Lo que no pot recobrar-se*, dins *Memorial dels Jocs Florals Catalans de Cuba celebrats en l'Acadèmia de Ciències de l'Havana el dia 6 de maig de 1923 any de la seva instauració*. La Havana: [Editorial Catalana de l'Havana], 1923, p. 311-361.

⁷⁵ *Joan Dalla*, drama en tres actes i en prosa, Barcelona, Impremta La Renaixensa, 1921, 94 p.

drama històric s'estrena a la vila el 27 de març de 1921, dia de Pasqua, al local de la Joventut Nacionalista. *La Veu de Catalunya*, segons el setmanari *La Nova Conca*, n'havia anunciat l'estrena a l'Havana, anticipada uns dies a la de Catalunya. L'encarregat de portar l'obra a terres cubanes i el promotor de la iniciativa no podia ser altre que el montblanquí Josep Conangla i Fontanilles.⁷⁶

Poblet n'és un dels membres de l'elenc al costat d'altres companys de repartiment com Manuel Ferrer, un home que es diu d'ell que sap trepitjar bé l'escena i que es converteix en un dels actors destacats de la Joventut Nacionalista, juntament amb Feliu Vives, que té grans condicions naturals per la interpretació, o Jaume Foguet, que s'encarrega de posar-se a la pell d'aquells personatges que no encaixen amb cap dels altres companys, segons expliquen els comentaris de la premsa de l'època. Completen el grup teatral: Josep Figuerola, conegut com a *Catari*, Antoni Iborra, Ramonet Guarro i Josep Vendrell, director també de l'Orfeó. Al voltant d'aquest quadre escènic també s'hi mouen Joan Serret i Josep Maria Requesens, com a apuntadors, i Ismael Balanyà, encarregat de caracteritzar els personatges i pintar els decorats.

A Montblanc l'obra també és prohibida pel governador de Tarragona, tot i amb això, l'actitud decidida del batlle de la vila, el catalanista Jaume Foguet i March, pot salvar la representació. El dia esperat arriba i l'alcalde de Montblanc acompanyat de tot el consistori montblanquí i les diverses entitats del poble —les autoritats judicials i eclesiàstiques, l'Orfeó Montblanquí, la Joventut Nacionalista, la Joventut Tradicionalista, representants de les societats recreatives L'Artesana i El Foment, representacions del Banco di Roma, Banc de Reus, Banc de Valls, del Sindicat de Vinyaters, la redacció de *La Nova Conca* i de diferents personalitats del comerç, la indústria i l'agricultura— van a rebre a Guimerà a l'estació sota un clima de festa grossa i fervor popular. La recepció oficial es duu a terme a la casa de la vila i seguidament a la plaça Prat de la Riba on hi canta l'Orfeó Montblanquí. Tot aquest ambient de festa patriòtica també queda reflectit per alguns diaris de la ciutat comtal que envien els seus cronistes per parlar àmpliament de l'efemèride. El redactor de *La Veu de Catalunya*, Ramon Rucabado escriu una crònica que recollí *La Nova Conca* en aquells dies.

Al vespre i al teatre de la Joventut Nacionalista arriba el moment desitjat, l'estrena de *Joan Dalla* envoltada d'una gran expectació i amb una sala plena de gom a gom per veure representar als actors montblanquins, entre ells Josep Maria Poblet, el drama ambientat en el setge de Barcelona del 1714 protagonitzat per un vell patriota que veu morir el seu fill penjat.⁷⁷ El tràgic succés l'empeny a la venjança personal. Al llarg de l'obra s'elabora un autèntic i pur

---

⁷⁶ *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 123 (2-IV-1921), p. 1-4.

⁷⁷ Vegeu *D'ací D'allà* (abril 1921), p. 273. La revista es fa ressò de l'estrena i en publica la notícia acompanyada d'una fotografia amb tot l'elenc montblanquí.

discurs patriòtic en veu dels personatges. El sentir de l'autor, amarat d'idealisme, es manifesta en les paraules que posa en boca del Conseller en Cap quan aquest cau ferit: «Companys i fills meus: avant, avant tots, i a la brega! Catalunya és lo més hermós del món, i ens la volen prendre i malmetre per enveja. I no ens ho hem de deixar prendre perquè Déu ens ho ha donat».

Joan Dalla és un dels darrers drames publicats d'Àngel Guimerà. El patriotisme català que hi vibra amb notes tràgiques de la guerra contra Felip V, que és la que es desenvolupa com a rerefons en la trama argumental, entronca amb el drama històric. A partir del 1866 el teatre, representat per Frederic Soler, Eduard Vidal i Valenciano i Conrad Roure, enfoca amb perspectiva catalana el passat històric col·lectiu. Dins d'aquest teatre català històric distingim dos cicles: el medieval de plenitud nacional i el de guerres en defensa de la independència i la llibertat; *Joan Dalla* pertany a aquestes últimes.⁷⁸ En aquest segon cicle l'actitud catalana és exaltada perquè defensa el dret a la llibertat d'un país ultratjat pel totalitarisme. L'heroisme dels que encarnen Catalunya, com Pau Claris o Rafael de Casanova és proposat com a exemplar. La lliçó del drama és l'obstinació invencible dins la impotència màxima, un cant a la llibertat de tots els pobles oprimits. El protagonista de l'obra i el seu nét Severet són figures simbòliques que descriuen el pensament de l'autor. L'obra es representà també l'endemà del dia de Pasqua en sessió de nit. En ambdues interpretacions hi intervé l'actriu Empar Ferrándiz. L'11 de setembre el drama tornarà als escenaris montblanquins però aquest cop només amb la representació del segon acte.

La funció suposa el lligam entre el teatre i el catalanisme militant de Poblet, la culminació dels propis ideals dalt de l'escenari i en presència del gran dramaturg Àngel Guimerà,⁷⁹ que és tota una celebritat. En aquelles dates la redacció de *La Nova Conca* convida el públic montblanquí a llegir *Joan Dalla*: «El recomanem a tots els joves nacionalistes de la Conca. Que cap deixi de llegir-lo i en tots hi prengui foc l'esperit heroic d'amor a Catalunya que l'anima.» Després de l'estada del popular dramaturg català a terres montblanquines, la situació torna a la normalitat. Al cap d'un mes i escaig, la Joventut Nacionalista recupera els assajos i el neguit frenètic de les actuacions al seu local. La represa de les funcions teatrals continuarà amb un text d'Ignasi Iglésias, *La mare eterna*, seguit d'*Apretats però no escanyats*, de Josep Pous i Pagès; *Aucells de pas*, de Santiago Rusiñol i *La Espurna*, de Joaquim Riera i Bertran.

---

⁷⁸ Vegeu Xavier FÀBREGAS I SURROCA, «XIII. Àngel Guimerà i el teatre del seu temps», dins Martí DE RIQUER, Antoni COMAS i Joaquim MOLAS, *Història de la literatura catalana (Part Moderna)*, vol. VII, Barcelona: Ariel, 1986, p. 543-604; *Teatre català d'agitació política*, Barcelona: Edicions 62, 1969 (Llibres a l'Abast, 74), especialment la «Segona part: De la Restauració a la fi de la Guerra Civil (1874-1939)», p. 149-268.

⁷⁹ Gairebé cinquanta anys més tard Poblet dedicaria una breu biografia al dramaturg en la qual recordaria aquella efemèride local; vegeu Josep Maria POBLET I GUARRO, «La davallada», *Àngel Guimerà*, Barcelona: Editorial Bruguera, 1967 (Quaderns de cultura, 31), p. 101-104.

El jove activista montblanquí a més de donar les primeres passes com a actor també forma part de la comissió política de la Joventut Nacionalista, que fa que es converteixi així en el membre més jove i de més projecció, al costat de prohoms locals com Ferran Chaparro, Albert Talavera, Andreu Farriol, Esteve Farré i Enric Miró.⁸⁰ En aquests anys no signa articles a *La Nova Conca*, però és evident que hi col·labora i que hi té una estreta relació. Poblet en aquest moment comença a escriure teatre, però no serà fins al 1928 que col·laborarà a la premsa local de manera regular. Fins ara hem localitzat breus ressenyes teatrals a *La Conca de Barbarà* i alguns articles esporàdics sense continuïtat ni temporal ni gaire programàtica.

Les diferents seccions de l'agrupació política i cultural tenen com a mitjà de difusió de les seves activitats el *Butlletí de la Joventut Nacionalista*⁸¹ i el setmanari *La Nova Conca* que en cada número reserva un espai per donar cabuda al programa d'actes setmanal que duu a terme l'entitat catalanista. Involucrat del tot en la Joventut Nacionalista i posseïdor d'unes qualitats particulars que el distingeixen com un bon orador, el menen a presentar nombrosos conferenciants que passen per la tribuna de l'entitat. De mica en mica es converteix en una personalitat d'una notable dimensió pública, reforçada per la seva presència en actes culturals i patriòtics que s'organitzen a la vila. El desig per part de tots de donar un segell de distinció a la jove institució porta a Montblanc personatges de primera fila, tant de les lletres com de la política catalana, dos exemples ben representatius són la visita del president de la Mancomunitat de Catalunya, Josep Puig i Cadafalch, per apadrinar l'Orfeó Montblanquí l'any 1922 o la presència de Guimerà a l'estrena de *Joan Dalla*.

La Joventut Nacionalista actua també com a plataforma intel·lectual i política, i en nombroses ocasions trobem a la premsa local textos signats per tota la junta defensant l'ideari catalanista o rebatent opinions polítiques, com les del polític i advocat vallenc Miquel Colom Cardany, diputat del Partit Conservador a les eleccions generals de 1919 pel districte de Valls i Montblanc, que acusa els nacionalistes de traïdors i deslleials, a qui conviden a desplegar els seus arguments en una conferència a la vila.⁸²

Poblet de sempre mostra una defensa aferrissada de la llengua catalana, compartida pels catalanistes i la redacció de *La Nova Conca*, com deixa constància l'article «Reivindiquem la

---

⁸⁰ *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 65 (6-III-1920), p. 4.

⁸¹ Publicació de caire intern que va aparèixer per primer cop el juliol del 1923. Tant sols en sortiren tres números, corresponents als mesos de juliol, agost i setembre a causa de la suspensió de la publicació per part de la dictadura de Primo de Rivera. El nou règim polític significà per moltes organitzacions catalanistes la desaparició com a associació legalment constituïda i la prohibició sistemàtica de tots els actes o mostres externes d'accions catalanistes.

⁸² Vegeu «La Joventut Nacionalista al diputat Colom Cardany. Lletres desclous», *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 71 (17-IV-1920), p. 2. Després de la resposta del diputat, el nacionalistes montblanquins n'hi dirigeixen una altra, «La Joventut Nacionalista al diputat Colom Cardany. Nova lletres», *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 74 (8-V-1920), p. 2 i 3.

llengua», que inventaria tots els establiments i espais de Montblanc en què s'utilitza la llengua catalana.⁸³

1.4.2. La militància catalanista i la reivindicació de la llengua

La Joventut Nacionalista també participa en les ofrenes florals de l'Onze de Setembre⁸⁴ com la de l'any 1919 a l'estàtua de Rafael Casanova a Barcelona amb una toia «d'herbes oloroses i flors bosquetanes» collides a la Cova d'Elionor —Cova de Nialó—, a l'ermita de Sant Joan, un espai aquest que pels catalanistes montblanquins és molt simbòlic, síntesi de natura, excursionisme i mística catalanista perquè era on féu vida eremítica Elionor d'Urgell, filla de Jaume II, a partir de 1424.⁸⁵ Una altra de les activitats que trobem és l'impuls d'iniciatives solidàries com la subscripció popular per la família d'un jove mort a Barcelona. No es fa difícil d'endevinar que darrere també hi ha en Poblet: «Sotscripció. -La Joventut Nacionalista d'aquesta Vila ha obert una sotscripció per a la família del infortunat i patriota jove Miralpeix mort a Barcelona víctima dels successos darrerament allí ocorreguts. Tots aquells que hi vulguin contribuir-hi poden enviar els donatius al Secretari de la Joventut, En Josep M. Poblet o bé a l'impremta d'aquest periòdic.»⁸⁶ També participa en els actes culturals de caràcter poeticomusical que celebra la Joventut Nacionalista com el que té lloc el 12 de desembre de 1920 al local de l'entitat per recaptar diners per l'Orfeó Montblanquí. Allí Poblet hi llegirà la peça *Vuits i nous* d'Apel les Mestres.⁸⁷

La Joventut Nacionalista no deixa de fer actes polítics i reivindicatius com una jornada patriòtica en commemoració de la tràgica jornada del 16 de juliol de 1651, quan Montblanc caigué després d'un setge de quatre mesos mantingut per les tropes de Felip IV de Castella, comandades pel militar Juan de Pallavicino y Ramírez de Haro, en un dels darrers episodis de la Guerra dels Segadors.⁸⁸ I hom podria dir que paral·lelament l'entitat impulsa també una delegació local de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, a finals d'abril de 1922, la tasca principal de la qual és l'expansió de l'escola en català, tant pel que fa a la llengua com als

---

⁸³ Vegeu «Reivindiquem la llengua», *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 88 (14-VIII-1920), p. 2-4.

⁸⁴ Pere ANGUERA, *L'Onze de Setembre. Història de la Diada (1886-1938)*, Barcelona: Centre d'Història Contemporània de Catalunya i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008 (Fets i personatges, 1).

⁸⁵ Vegeu «Crònica de la Conca. De la Vila», *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 41 (20-IX-1919), p. 5.

⁸⁶ *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 4 (25-I-1919), p. 5.

⁸⁷ Vegeu «Festa de la Joventut Nacionalista», *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 105 (11-XII-1920), p. 4.

⁸⁸ *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 191 (22-VII-1922). Sobre el setge de Montblanc, vegeu Manuel GÜELL I JUNKERT, «Juan de Pallavicino i la destrucció de Montblanc el 1651», *Aplec de treballs*, Montblanc, núm. 23 (2005), p. 58-70.

continguts i, per extensió, la catalanització del conjunt de la societat. Els membres de la junta d'aquesta delegació local són els integrants més actius de la Joventut Nacionalista montblanquina. Poblet tampoc pot faltar entre aquest nucli dirigent que, juntament amb altres socis, es reuneix a casa de l'advocat Albert Talavera per constituir-se com a entitat i nomenar una direcció que queda configurada de la següent manera: president, Albert Talavera; secretari, Mossèn Pau Queralt. pvre.; tresorer, Enric Pujadas i vocals, Josep Vendrell, Martí Zamorano, Josep Maria Poblet i Ramon Vives.⁸⁹ El diumenge 14 de maig al migdia, a la sala-teatre de la Joventut Nacionalista, té lloc l'acte públic de presentació de l'APEC a Montblanc. L'acte és presidit pel batlle de la vila, que aleshores era Joan Poblet i Civit, i per una bona colla d'oradors participants: el Dr. Riera i Puntí, metge de Barcelona; Pau Romeva, membre de l'Institut d'Estudis Catalans; Josep Grant i Sala, integrant del Consell de l'APEC; Joan Ruiz i Porta, arxiver de la Mancomunitat; Joaquim Rossell, de l'APEC de St. Martí de Provençals; Manuel Galés, professor de la Normal de Tarragona i Jesús Sanz, professor de la Normal de Lleida.⁹⁰ Albert Talavera enceta l'acte amb un parlament sobre la necessitat de defensar i dignificar la llengua catalana a l'escola i expandir la cultura catalana perquè, en paraules seves recollides de la crònica de *La Nova Conca* del dia de la presentació, «són molts els catalans que ignoren la valor de la pròpia llengua, la qual imprimeix caràcter als homes i pobles i és la primera llibertat individual i la saba pròpia per a nodrir i enriquir de bells fruits la ingènita vitalitat cultural, que sense el mitjà de la llengua pròpia, no sols aquesta resta atrofiada, empobrida, sinó que aquella viu descolorida i sense esperit propi.» Aquestes paraules es poden enllaçar amb un dels arguments més utilitzats per l'APEC, i que també és verbalitzat en l'acte de Montblanc, la necessitat d'una escola catalana, que es fonamenti en un conjunt de teories i arguments pedagògics, però també cívics i polítics, que és l'endarreriment acadèmic i de desenvolupament de la intel·ligència que provoca en l'infant catalanoparlant l'ús d'una llengua que no és la familiar.⁹¹ Pau Romeva, en la seva intervenció, rebla l'argument afirmant que «La pedagogia i el patriotisme no's poden separar de la escola. Cap poble hi ha renunciat a això. I a Catalunya aquest connubi li cal més, per a salvar i enriquir son patrimoni nacional.» Josep Maria Poblet no intervé en l'acte, però la seva presència en el nucli dirigent dona fe del seu

---

⁸⁹ Vegeu «Protectora de l'Ensenyança Catalana», *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 179 (29-IV-1920), p. 3.

⁹⁰ Vegeu «La Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana i la Comissió Delegada a Montblanch», *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 181 (13-V-1922), p. 1-2 i «Protectora de l'Ensenyança Catalana. L'acte de diumenge», *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 182 (20-V-1922), p. 1-3.

⁹¹ Per aprofundir sobre l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, en un context més general, vegeu Lluís DURAN, *Pàtria i escola. L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*, Catarroja-Barcelona: Afers, 1997 (Recerca i pensament, 4); «La Protectora de l'Ensenyança Catalana i el foment de les escoles catalanes (1914-1923)», Catarroja: *Afers. Fulls de recerca i pensament*, núm. 37 (2000), p. 671-691; «Arrelament i expansió de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana (1914-1923)», *Afers. Fulls de recerca i pensament*, núm. 42/43 (2002), p. 537-559 i «L'envol d'una entitat per a l'escola catalana: la Protectora (1914-1917)», *Revista de Catalunya*, núm. 280 (2012), p. 25-47.

compromís amb les tesis de l'APEC, que continuarà defensant —com es veurà més endavant en els seus articles a la premsa montblanquina— en la demanda continuada d'una escola pública de qualitat i en català per Montblanc.

En aquesta línia de compromís amb la cultura i el catalanisme, la Joventut Nacionalista impulsa la creació d'una secció local dels Pomells de Joventut de Catalunya, el moviment de nois i nois fundat per Josep Maria Folch i Torres que aprofita la presència i repercussió dels lectors d'*En Patufet* per organitzar actes i aplecs en què es reivindica l'esperit cristià i la llengua catalana. Els Pomells de Joventut es constitueixen el 8 d'octubre de 1922 a Montblanc sota la direcció del prevere Josep Domingo i Ardèvol, que també coordina el butlletí *Nova Llabor*, portaveu comarcal de l'entitat que veu la llum el 20 d'octubre de 1922 i del qual se'n publiquen deu números, l'últim el 20 d'agost de 1923. La germana de Josep Maria Poblet, Conxita, és una de les primeres pomellistes montblanquines —Poncelleta de la Serra, en al·lusió a la patrona de la vila— i s'afegeix també d'aquesta manera a la militància en la cultura del catalanisme i la reivindicació dels ideals catalanistes iniciada pel seu pare i el germà.⁹² Joan Poblet i Civit també celebra l'arribada dels Pomells de Joventut amb un article elegíac i de retòrica catalanista dedicat a Folch i Torres, de qui en recorda la coneixença durant els primers anys de la dècada dels 90 del segle XIX a Barcelona.⁹³ En la presentació de la novella entitat a la vila, a finals de gener de 1923, es festeja una diada especial que compta amb la presència del novel·lista català i que és tot un èxit, i un exercici de fervor catalanista i religiós, com recullen les cròniques periodístiques del moment.⁹⁴

Els actes de la Joventut Nacionalista se succeeixen de manera infatigable i s'encadenen els uns amb els altres.⁹⁵ Així a finals de 1922 tanquen l'any amb un gran acte d'afirmació nacionalista, coorganitzat amb la Joventut Nacionalista de Barcelona, sobre les minories nacionals.⁹⁶ A aquests aires catalanistes que bufaven a Montblanc des del 1918, en què els catalanistes d'esquerra i simpatitzants del republicanisme nacionalista tenien el poder a la Casa de la Vila, cal afegir-hi l'acord del ple de l'Ajuntament de Montblanc, a l'octubre, a favor del dret d'autodeterminació de la nació catalana. I a començaments de 1923 una nova iniciativa a favor de la llengua catalana esperonada pels catalanistes montblanquins torna a comptar amb Poblet entre els seu primers abanderats. Es tracta de la constitució de Nostra Parla, l'entitat lingüística fundada als voltants de 1916 per defensar la unitat de la llengua catalana. La secció

---

⁹² Vegeu Conxita POBLET I GUARRO, «Perquè sóc pomellista», *Nova Llabor*, Montblanc, núm 1 (20-X-1922), p. 2.

⁹³ Vegeu Joan POBLET I CIVIT, «La festa d'avui. A l'amic Josep M. Folch i Torres», *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 218 (27-I-1923), p. 2.

⁹⁴ Vegeu «La Diada dels Pomells de Joventut», *La Nova Conca*, núm. 219 (3-II-1923), p. 1-3 i *Nova Llabor*, Montblanc, núm. 5 (20-II-1923).

⁹⁵ Jordi DE LA CONCA, «La Joventut Nacionalista, triomfa», *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 111 (8-I-1921), p. 1-2.

⁹⁶ Vegeu «Gran Acte d'Afirmació Nacionalista», *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 211 (9-XII-1922).

local queda consituïda per personalitats perfectament conegudes i habituals de la causa: president, Pau Queralt; tresorer, Jaume Foguet; secretari, Enric Pujadas; vocals, Albert Talavera i Josep Maria Poblet.⁹⁷

Poblet també està atent a tot allò que passa fora vila, tant des del punt de vista informatiu com literari, i fins i tot participa en concursos literaris com el de cobles convocat per *El Dia Gráfico*. Veu publicada a les pàgines del rotatiu barceloní l'estrofa «La Lletera», amb música del també compatriota i company de militància política, Maties Amorós.⁹⁸ El jove Poblet no deixa de presentar-se a premis, a les pàgines de *La Nova Conca* s'hi localitza un breu en què s'informa que s'ha presentat al concurs Escué per a premiar la millor quarteta destinada a l'embolcall dels bombons «Mimos» i que ha obtingut el premi extraordinari.⁹⁹

1.4.3. Josep Conangla i Fontanilles i Antoni Palau i Dulcet, dos referents culturals montblanquins

Josep Maria Poblet no només exerceix l'activisme cultural i polític a Montblanc, sinó que també manté contacte epistolar amb personalitats de relleu nacional, tant polític com cultural, d'ascendència montblanquina i que resideixen fora vila, com són el periodista i intel·lectual Josep Conangla i Fontanilles¹⁰⁰ i el llibreter i bibliòfil Antoni Palau i Dulcet.¹⁰¹

---

⁹⁷ Vegeu «Noticiari», *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 216 (13-I-1923), p. 5. En aquesta mateixa pàgina també es dona la llista renovada de càrrecs de la Joventut Nacionalista, entitats filials i comissions. Per aprofundir en la dimensió nacional de Nostra Parla, vegeu: Isabel GRAÑA i ZAPATA, *L'acció pancatalanista i la llengua: 'Nostra Parla' (1916-1924)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995 (Biblioteca Serra d'Or, 145).

⁹⁸ Vegeu «Noticiari. Vida municipal», *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 76 (22-V-1920), p. 4. En el següent número del setmanari corresponent al 29-V-1920 es reproduïx la cobla de Poblet, «La lletera», p. 8. En aquest mateix número també apareix publicat un article que comenta la composició de Poblet a propòsit de la renovació del music-hall a Catalunya; vegeu «Ideari. A propòsit d'un concurs i d'una cançó» d'A. de Fontscaldes, p. 2-3.

⁹⁹ Vegeu «Noticiari», *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 194 (12-VIII-1922), p. 6.

¹⁰⁰ Josep Conangla i Fontanilles (Montblanc, 1875-1965) fou periodista, assagista, poeta i polític. Estudià el batxillerat a Tarragona i cursà estudis de Dret a la Universitat de Barcelona. Anà a la guerra de Cuba i d'aquesta experiència en deixà el testimoni autobiogràfic a *Memorias de mi juventud en Cuba. Un soldado del ejército español en guerra separatista (1895-1898)*. Després de la desfeta de Cuba tornà a Catalunya i s'arreglerà amb la política republicana federal i reprengué les tasques periodístiques i literàries. Fou cap de redacció de *La Autonomía*, un dels fundadors d'*El Pacto*, redactor d'*El Diluio* i col·laborador a *El Liberal* i *Las Noticias*. Publicà articles literaris a *La Renaixensa* i *Joventut*. De l'experiència de la guerra de Cuba en naixeria el seu primer llibre de poemes, *Elegia de la guerra* (1904), una obra de ressonàncies modernistes i maragallianes. L'esforç poètic i la voluntat de connectar amb el modernisme el va portar a encetar un debat sobre el modernisme literari català en diversos articles publicats a *La Ven de Sitges* i a *El Francolí* [L'Espluga de Francolí, Tarragona], el febrer i març de 1895.

Les circumstàncies personals i econòmiques de Conangla i la seducció de Cuba el portaren a retornar-hi l'abril de 1905, ja casat amb la montblanquina Maria Tomàs i Guarro. A l'Havana, entre el 1905 i el 1929, treballà de periodista en diversos diaris: *El Nuevo País*, *Cuba*, *El Día*, *El Nuevo Día*, *Mercurio*, *La Noche* i *El Sol*. I també col·laborà en nombroses publicacions cubanes. El 1910 ideà un projecte de diari català a Cuba, *El Tibidabo*. Fundà i dirigí la *Revista Parlamentaria de Cuba* (1922-1929), també compaginà la feina de periodista amb la de corrector d'estil del *Diario de Sesiones* del Congrés de Diputats (1909-1932) i com a empleat de la Secretaria de la Presidència de la República de Cuba. Dirigí la revista *La Nova Catalunya* (1908-1932), organ periodístic del Centre Català de l'Havana i fundada pel catedràtic de la Universitat de l'Havana, Claudi Mimó i Caba.

Conangla, que s'havia instal·lat definitivament a Cuba el 1905, torna a Catalunya el 15 de juny de 1920 per participar en l'assemblea de parlamentaris celebrada a Barcelona com a representant de *La Nova Catalunya*, la revista que dirigia a l'illa. S'està a Catalunya fins al 9 d'octubre i manté contactes amb personalitats del món polític català i també aprofita per visitar Montblanc on rep diversos homenatges dels catalanistes montblanquins.¹⁰²

Des de l'Havana es converteix en un periodista i intel·lectual que fa de pont entre els catalans de l'illa i Catalunya. La producció intel·lectual de Conangla se centra en qüestions polítiques i alguns intents poètics emmirallats en la poesia modernista de Maragall.

Palau, per la seva banda, visita esporàdicament la capital de la Conca però des del cap i casal exerceix d'amfitrió de montblanquins en la seva llibreria del carrer de Sant Pau. Poblet els coneix a tots dos de ben jove, a més amb en Conangla eren parents, i hi manté una relació regular per carta. A través d'algunes d'aquestes epístoles es veu com el jove Poblet s'encarrega de fer de mitjancer entre Conangla i els seus contactes de la Conca de Barberà per fer-los arribar les publicacions i textos del montblanquí instal·lat a Cuba. Amb motiu de la publicació del conjunt de poemes i proses *Eternal*, Conangla envia una carta al jove Poblet amb data del 23 de juny de 1921, des de l'Havana, en la qual li regracia la bona feina de difusió del llibre: «Vos agraeixo moltíssim tota la feina que us ha produït l'arreglo, repartició i envió de mon llibre "Eternal". Tot ho haveu fet a plena satisfacció meva. I cregueu que us en estic obligadíssim.»¹⁰³ Aquesta carta d'agraïment s'explica perquè Conangla rep diverses missives de

---

Fou soci actiu de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, de l'Havana, i del Club Separatista Català. El 1920 fou homenatjat a Catalunya per la seva tasca a favor de la llengua i de l'ensenyament del català. Presidí tres cops el Centre Català de l'Havana i els Jocs Florals que s'hi celebraren el 1923. Conangla fou un dels impulsors, juntament amb Francesc Macià, de l'Assemblea Separatista de l'Havana de 1928, en la qual s'aprovà el *Projecte de Constitució de la República Catalana*, redactada a mà per ell mateix i que constava de 36 títols dividits en 302 articles. El 1931 fou delegat de la Conselleria de Cultura de la Generalitat per l'Amèrica Central. El 1944 presidí els Jocs Florals de la Llengua Catalana a l'Havana.

En la seva producció literària destaquen els llibres de poemes *Elegia de la guerra* (1904) i *Eternal* (1921), que també conté proses; així com la prosa testimonial i costumista d'*Estiu a Montblanc*. *Impressions vuitcentistes* (1892), *El meu pare, que al cel sia* (1920) i *Montblanquines* (1921). En la seva vessant d'assagista cal destacar les obres *Pasado, presente y futuro de Cataluña* (1925), *Engaños y errores del comunismo* (1934), *El alma de Cataluña* (1941), *Cuba y Pi i Margall* (1947), *Els altres sentits: resonàncies del «Cant espiritual» de Maragall* (1957), entre molts altres articles i conferències.

Malgrat la distància amb Montblanc, visità diverses vegades la seva vila nadiua. En un d'aquests viatges fou nomenat soci d'honor del Casal Montblanquí (9-X-1955) i quinze anys més tard l'Ajuntament de Montblanc posà el seu nom a un passeig de la vila (10-IX-1970).

Per a més informació sobre Josep Conangla i Fontanilles, vegeu Joaquim ROY, *Josep Conangla i Fontanilles (Montblanc, 1875 - l'Havana, 1965)*. *Patriarcat del nacionalisme català a Cuba*, Tarragona, El Médol, 1999 (Biografies, 4) i Carme PLAZA ARQUÉ (ed.), *III Jornada d'Estudis, novembre 2010, «JOSEP CONANGLA I FONTANILLES»*, Montblanc, Associació per Montblanc i la Conca i Museu Arxiu de Montblanc i Comarca, 2012.

¹⁰¹ Per a més informació sobre Antoni Palau i Dulcet, vegeu Antoni PALAU I DULCET, *Memòries d'un llibreter català (1867-1954)*, Barcelona, Llibreria Catalònia, 1935 i Jaume FERRER I PUIG, «Antoni Palau i Dulcet (1867-1954): de llibres, llibreters i memòries» dins AA. DD., *Antoni Palau i Dulcet i Josep Porter i Rovira: dos montblanquins apassionats pels llibres*, Montblanc, Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, 2007 (Biografies, 2), p. 7-28.

¹⁰² Vegeu «En Conangla a Montblanch», *La Nova Conca* (19-VI-1920), p. 3-4 i «La catalanitat d'En Conangla», *La Nova Conca* (28-VIII-1920), p. 4.

¹⁰³ Carta de Josep Conangla i Fontanilles a Josep Maria Poblet i Guarro, 23 de juny de 1921, Fons Josep Conangla i Fontanilles, Fons 450, Reg. 1045, arxivador 5, Arxiu Nacional de Catalunya (ANC). L'arxivador conté un exemplar d'*Eternal*, amb esmenes fetes a mà per l'autor, i nombroses cartes manuscrites i mecanoscrites de la valoració del llibre realitzada per

gratitud dels destinataris que han rebut *Eternal* per via de Josep Maria Poblet, com és el cas del mestre públic de Rocafort de Queralt, Albert Pous i Targa, que en una carta del 27 de maig de 1921 manifesta: «Molt distingit sr. meu: El vostre parent i molt estimat amic meu, en Josep Ma. Poblet Guarro, en una de les ocasions de conversar amb ell de patriotisme i de literatura, em passà a les mans el vostre llibre de poesia i prosa “Eternal”, llegint, comentant i admirant els dos algunes de les seves pàgines. [...] Després, l’amic Poblet em féu ofrena del vostre llibre, complint l’encàrrech vostre de fer-ne’n regal entre’ls qu’ell preferís d’aquesta comarca, i jo devotament i molt agraït vaig acceptar-1.»¹⁰⁴

Conangla, en la mateixa carta a Josep Maria Poblet, aprofita per exposar altres qüestions com la rebuda de l’edició de la segona obra teatral de Poblet, *Sorpreses de l’amor*:

«Esperàvem tots amb impaciència la rebuda de “Sorpreses del Amor”, quins exemplars ens disputàrem per llegir-los, immediatament d’arribar a casa. A tots ens ha sigut molt agradable la lectura y n’hem quedat satisfets com si acabéssim de sortir del teatre després de l’estrena. És una obra que atrau, molt ben desenvolupada y arrodonida. Cada personatge parla com deu parlar, ço és com correspon al caràcter ben dibuixat de cada u, sense rebuscaments ni afectacions retòriques. L’interès de l’acció augmenta a mida que transcorren les escenes; i el desenllaç és magnífic i encar que natural, inesperat, precisament per l’incert i el talent amb què fas moure els tres pretendents de Doña Mercedes. Et felicitem per l’èxit merescut de ta segona producció teatral, prometedora de successives ben glorioses per a tu i de noble orgull i satisfacció pels qui t’estimem i per Montblanch.»

En una carta del llibreter Palau a Conangla, amb data del 31 de maig de 1921, li indica: «Els montblanquins estem d’enhonorabona: de primer vostre sentit perfil “El meu pare” que m’emocionà de debò; després la comèdia “Sorpreses de l’amor” de’n Josep Ma. Poblet y Guarro; y ara ab vostre “Eternal”.»¹⁰⁵

Aquestes cartes donen testimoni de la presència de Josep Maria Poblet en la petita xarxa intel·lectual i cultural que es teixeix des de la vila i que té connexions amb l’Havana i Barcelona, a través de Conangla i Palau i Dulcet. El jove Poblet a començaments dels anys 20 ja escriu a la premsa, però la publicació de *Sorpreses de l’amor* suposarà un punt d’inflexió en una doble dimensió, d’una banda, la de començar a escriure amb una certa intencionalitat literària

---

diverses personalitats del món de la cultura i de la política catalanes com Jaume Bofill i Mates, Ignasi Bo i Singla, Joan Estelrich, Francesc Cambó, Emili Guanyabens o Lluís Via.

¹⁰⁴ Carta d’Albert Pous i Targa a Josep Conangla i Fontanilles, 27 de maig de 1921, Fons Josep Conangla i Fontanilles, Fons 450, Reg. 1045, arxivador 5, Arxiu Nacional de Catalunya (ANC). En aquest lligall també hi ha una epístola de Francesc Vidal, sense data i dirigida a Josep Maria Poblet, en la qual li agraeix l’obsequi d’un exemplar d’*Eternal* de Conangla i Fontanilles, i alhora també en glossa les bones impressions que li ha causat la lectura.

¹⁰⁵ Carta d’Antoni Palau i Dulcet a Josep Conangla i Fontanilles, 31 de maig de 1921, Fons Josep Conangla i Fontanilles, Fons 450, Reg. 1045, arxivador 5, Arxiu Nacional de Catalunya (ANC).

i, de l'altra, guanyar pes específic dins de l'elit intel·lectual montblanquina, tant la interior com l'exterior. Aquesta presència continuada de Poblet als mitjans de comunicació locals, ja sigui a través d'articles d'opinió o crònica periodística o com a activista nacionalista en les associacions catalanistes locals —dic associacions en plural perquè al llarg dels anys la Joventut Nacionalista anirà canviant de denominació en funció dels condicionants històrics i polítics de cada moment— donarà forma a la projecció pública de Poblet i l'afermaran com un referent intel·lectual en el modest engranatge cultural i polític montblanquí del període d'entreguerres.¹⁰⁶ I més enllà d'aquests aspectes, totes aquestes personalitats seran les encarregades de construir un relat ideològic sobre la vila a través d'una visió catalanista passada pel sedàs del medievalisme romàntic, el paisatgisme i el costumisme autòctons, així com un catolicisme autoreferencial. Aquests esdevindran els ingredients dels quals s'obtindrà la cultura del catalanisme de segell montblanquí i que queda perfectament sintetitzada en el reportatge que *La Veu de Catalunya* dedica a Montblanc dins la secció «Viles de Catalunya»,¹⁰⁷ però que hom pot veure il·lustrat en els diversos articles, textos i llibres que publicaran posteriorment tots ells.

Tornant a la carta escrita pel pare de la constitució separatista de l'Havana, ell agraeix al jove Poblet la mediació amb *La Veu de Catalunya* perquè inserissin el seu poema «La visió de la ginesta» en un reportatge sobre Montblanc: «Tinc guardada la fulla (*sic*) de *La Veu* [7-V-1921] dedicada a Montblanc. Ja vaig suposar que la inserció de la poesia meua “La visió de la ginesta” havia sigut per iniciativa cordial teua, que de tot cor també t'agraeixo, car m'hauria sapigut greu que la meua firma o referència espiritual quan menys no haguessin figurat en dita fulla, encara que jo no convisqui personalment a Montblanc».

Conangla vetlla per mantenir la seva presència en l'univers cultural i literari montblanquí, però també nacional, com s'aprecia en la missiva quan li comenta a Poblet que li fa arribar amb la carta un estudi titulat *Consideraciones sobre el concepto moral de la evolución*, que acaba de publicar a la revista *Cuba Contemporánea* i que han reimprès també alguns diaris cubans. Conangla li diu a Poblet que estigui al cas per si Eugeni d'Ors hi fa alguna referència des del *Glosari*: «Estigues al tanto de si en parla Xènius, de qui parlo en dit estudi filosòfic i a qui envio també un exemplar de la revista.»

---

¹⁰⁶ Per a una visió general del context intel·lectual i de les idees estètiques i literàries de l'època, vegeu: Jordi MALÉ; Joan R. VENY-MESQUIDA, *Les revistes literàries a la Catalunya d'entreguerres. Crítica, recepció, traducció*, Lleida: Aula Màrius Torres / Pagès Editors, 2008 (Trossos, 2); Jordi MALÉ (ed.), *Les idees literàries al període d'entreguerres. Antologia de textos*, Lleida: Universitat de Lleida / Càtedra Màrius Torres d'Estudis sobre Patrimoni Literari Català / Pagès Editors, 2011 (Meridians, 1).

¹⁰⁷ Vegeu «Viles de Catalunya: Montblanch», *La Veu de Catalunya*, edició de matí, núm. 7841 (7-V-1921), p. 5 i 6. El reportatge està estructurat a partir de cinc textos d'autors montblanquins: «El catalanisme a Montblanch» de Josep M. Poblet i Guarro, «La visió de la ginesta» [poema] de Josep Conangla i Fontanilles, «El clos amurallat de Montblanch» de Josep Guarro i Figuerola, «Montblanch històric» d'Antoni Palau i Dulcet i «L'Orfeó Montblanquí» de Josep Vendrell.

1.4.4. La cultura del catalanisme:¹⁰⁸ les Festes culturals i patriòtiques de 1922 i l'Orfeó Montblanquí

Una de les fites històriques del catalanisme montblanquí és la celebració de les Festes culturals i patriòtiques, que tenen lloc a Montblanc el dia 12 de febrer de 1922 i que organitzen col·lectivament l'Ajuntament, l'Orfeó Montblanquí, la Joventut Nacionalista i el setmanari *La Nova Conca* en una mostra evident de la bona sintonia entre institucions públiques i entitats privades locals, netament catalanistes, que volen fer arribar els ideals de catalanitat a totes les capes i sectors de la societat montblanquina com a element de cohesió social, interclassista i regenerador, i que té en la cultura la seva eina principal; com ja ha quedat palès quan s'ha parlat de la decantació de l'oci d'influència catalanista cap a formes de diversió emparentades amb la cultura, per exemple, el teatre, les conferències, les vetllades poeticomusicals o l'excursionisme. Montblanc viu un dels moments culminants amb l'intent de posar en pràctica l'articulació de política i cultura, tal i com recollien els fonaments teòrics del Noucentisme, i que va fer seus la Mancomunitat, ja que la batllia és a mans d'un catalanista de pro com Jaume Foguet i March; els principals periòdics locals tenen una orientació inequívocament catalanista i les entitats com la Joventut Nacionalista aconsegueixen un ressò més gran que altres, que potser tenen més associats i són més nombroses, però que no atresoren el suport polític ni dels mitjans de comunicació locals. No obstant, aquesta és una flor d'estiu perquè, com ja s'ha insistit en diverses ocasions, el catalanisme montblanquí no disposa d'uns objectius programàtics propis i les seves possibilitats de governar i vertebrar una opció política real i continuada no s'acabaran d'assolir, en primer lloc per aquesta mancança inicial, i, en segon lloc, per l'arribada de la Dictadura de Primo de Rivera que tampoc donarà temps perquè maduri; i durant el temps de la República per l'esclat de la Guerra Civil i el posterior franquisme. Les festes són una mostra més de l'expressió de la cultura del catalanisme, en clau montblanquina, ja que compten amb tots els elements litúrgics: benedicció de la senyera de l'Orfeó Montblanquí, parlaments de lloança de la catalanitat per part dels actors polítics i culturals, que converteixen l'acte en un esdeveniment social de gran transcendència, mostres d'enaltiment de l'esperit amb la presència del cant coral per part de l'Orfeó Montblanquí, l'homenatge a algun dels grans noms del catalanisme com Prat de la Riba, que, de retruc, enllaça amb la consolidació d'un espai de memòria catalanista com és la inauguració de la placa que dona el nom del president de la Mancomunitat a la plaça Major. I a totes aquestes peces cal sumar-hi

---

¹⁰⁸ La denominació de «cultura del catalanisme» la prenc de la conceptualització que en fa Joan-Lluís Marfany en el seu assaig *La cultura del catalanisme* i m'hi refereixo en els mateixos termes. Vegeu Joan-Lluís MARFANY, *La cultura del catalanisme*, Barcelona: Empúries, 1995 (Biblioteca Universal Empúries, 77).

el vincle amb el llegat patrimonial amb la donació de la Torre-Portal de Bové a la Mancomunitat.

Poblet té un paper molt notable en les Festes culturals i patriòtiques, ja que està implicat en les tasques organitzatives i participa en tots els actes, que el projectaran definitivament com un gran orador a ulls dels seus conciutadans. Els festejos comencen a les deu del matí a la plaça del santuari de la Mare de Déu de la Serra, patrona de la vila, amb la benedicció i entrega de la senyera a l'Orfeó Montblanquí. Aquesta és ofrenada pels montblanquins residents a fora vila i apadrinada pel president de la Mancomunitat, Josep Puig i Cadafalch i Joana Ciurana de Ribé, esposa de Manuel Ribé. Acte seguit, a les onze del matí, es descobreix la placa a la plaça Major, que des de llavors portarà el nom d'Enric Prat de la Riba, s'acompanya dels parlaments de Puig i Cadafalch i les cançons de l'Orfeó Montblanquí. Les festes continuen a partir de dos quarts de dotze amb sardanes a la plaça amb la cobla La Principal del Camp. A dos quarts d'una té lloc un altre acte altament simbòlic: la cessió de la Torre-Portal de Bové a la Mancomunitat de Catalunya per part del seu propietari, el patrici espluguí Josep Maria Rendé i Ventosa. Els actes del matí es clouen a la una del migdia amb un dinar amb autoritats i convidats a la sala-teatre del Casal. Un concert de sardanes a partir de dos quarts de quatre, a la sala-cafè de la Joventut Nacionalista, enceta les activitats de la tarda que s'encadena amb el ball de societat al mateix local, a partir de les sis, amb l'orquestra La Familiar, de Valls. A dos quarts de deu de la nit, al mateix local, un concert de sardanes és el preàmbul del gran concert de l'Orfeó Montblanquí, aquest dirigit per Josep Vendrell i que el formen —segons el programa— 100 executants.¹⁰⁹ Aquestes festes culminaren l'onada catalanista iniciada el 1918 amb la creació de la Joventut Nacionalista i l'arribada a l'ajuntament de l'alcalde catalanista Jaume Foguet i March, que tindria la vara d'alcalde de Montblanc des de l'1 d'abril de 1920 fins a l'1 d'abril de 1922.¹¹⁰

Amb motiu de les Festes culturals i patriòtiques, Josep Maria Poblet escriu una extensa carta a Conangla, en la qual li fa un balanç d'aquestes, però també hi tracta altres qüestions relacionades amb la cultura i la política tant de Montblanc com de Catalunya:

---

¹⁰⁹ El programa musical consta de tres parts. En la primera s'interpreten les següents composicions: «Cant de la Senyera» (Millet), «Sota de l'Olm» (Morera), «Sant Josep i Sant Joan» (Pérez Moya), «El dimoni escuab» (Cumellas Ribó), «Els tres tambors» (Lambert), «Cançó de Nadal» (Pérez Moya), «La sardana de les monges» (Morera). En la segona part el repertori és el següent: «Jovenívola» (Millet), «Crist és la nostra vida» (Joan S. Bach), «Ave Maria» (Vittoria), «L'emigrant» (Vives), «Cançó de nois» (Grieg), «L'hivern» (Lulli) i «Brindis» (Mozart). La tercera part la configuraren les peces «Nostra Senyera (Himne de l'Orfeó Montblanquí)» (Borgunyó), «La filla del marxant» (Cumellas Ribó), «Les fulles seques» (Morera), «L'hereu Riera» (Cumellas Ribó), «Els fadrinets de Sant Boi» (Pérez Moya), «Scherzo» (Pare Martini) i «La sardana de la Pàtria» (Morera). En l'intermedi de la segona a la tercera part estava previst el parlament de Lluís Millet sobre la tasca que realitzaven els orfeons a Catalunya. El concert es clou amb una ballada de sardanes.

¹¹⁰ Jaume Foguet ocuparà el càrrec d'alcalde de la vila en un parell d'ocasions més, de l'1 de febrer a l'11 d'octubre de 1934 i del 17 de febrer de 1936 a l'11 de gener de 1939.

«De Josep Ma. Poblet [manuscrit]

Montblanc, 29 de Març de 1922,

Volgut Conangla: Feia molts dies que esperava carta vostra. A la fi m'ha arribat la del 2 d'aquest mes que he llegit amb molta fruïció.

Parlem primer de la Festa del dia 12, quin nom màgic té la virtut de fer-nos recordar les més dolces i reconfortadores il·lusions de nostra vida. Encara veiem aquest Montblanc, ple de cares forasteres, que de les goles de l'Ebre fins a les comarques més llunyanes de Lleida i del Pla de Barcelona, venien a retre-li acatament. Encara oïm a les nostres orelles les aclamacions de la multitud. Encara tenim gravades al cor les paraules d'En Puig i Cadafalch cantant sots la làpida d'En Prat, la Catalunya renaixenta. Encara'ns sembla veure la batuta meravellosa d'aquest gran home que's diu Millet, conduint a les nostres joventuts cap a les regions somniades de l'art més excels de tots, la música. Encara voleien sobre'ls merlets de les velles torres la gloriosa bandera barrada de Catalunya. ¡Quina festa més grandiosa, amic Conangla! ¡I com hi vaig pensar amb tots vosaltres! ¡Cregueu que ja mai més pot fer-se a Montblanc festa de més transcendència i de més dignitat! ¡Jamai Montblanc apareixerà als ulls de tota Catalunya més aixecat, ni més glorificat! ¡Beneïda flama que has encès en nostres cors aquesta foguerada ardent que ha servit per a transformar aquest Montblanc, abans somort, en el centre de la cultura i'l patriotisme que porta la davantera de tot Catalunya!

Perquè extendrem amb més detalls. Parlant d'aquestes festes meravelloses la ploma se m'escorre i'm llisca de les mans i qui diu la ploma diu les tecles de la màquina. Per la premsa de tot Catalunya, ja's devia enterar de tot això que li dic. No li envio perquè *La Veu* [de Catalunya], *La Publicidad*, *Les Notícies*, *La Nova Conca*, en fi, tots els diaris i setmanals de Catalunya estan a l'abast de vostè i suposo que no li devien passar desapercebuts. Amb tot, encara li adjunto alguna cosa més: una *Catalunya Gràfica*, unes «[La] Nova Conca» perquè la deixi llegir als montblanquins de l'Havana i uns programes de la festa perquè'ls entregui als que tingueren el simpàtic gest d'enviar-nos uns donatius per la nostra Senyera. Així van uns retalls de *La Veu* [de Catalunya] parlant de la *Juventut* i de vostè. Uns programes pels quals veurà que, lluny d'adormir-nos sobre'ls llores i'ls triomfs del dia 12, anem treballant amb més fe i més perseverança que mai. També li envio «El Tenorio del Llambrocs» que'm demana per les nenes i'ls nois. Va també el vers que vàrem llegir aquest any en l'acte de l'enterrament del Carnestoltes, al mig de la Plaça. Ja veurà que tot i essent cosa de Carnaval, el vaig volguer fer jo, per a defugir de les poques-soltes i burles que cada any se fan en semblants actes i que sempre's molesta un o altre. Aixís mateix van les cançons que vostè em va deixar. Li torno les mateixes, puig jo'n tinc de recollides algunes, més que res de les de pandero força inspirades, encara que del mateix caient de les de vostè. Les hi torno perquè em diu que les ha de menester per un treball que pensa escriure de la segona col·lecció de *Montblanquines*.¹¹¹ Si vol que li enviï còpia d'aquestes meues digui i ho farà. No les hi envio avui

---

¹¹¹ Josep CONANGLA I FONTANILLES, *Montblanquines. Impressions, tipus i costums populars*, Montblanc: Impremta de J. M. Recasens, 1921.

perquè, per lo que vostè em diu, suposo que ja li bastaran aquestes. També hi trobarà una col·lecció de fotografies de les Festes del dia 12. Això, més que res, li donarà la mostra de la importància i la transcendència de les mateixes. Dongui'n dugues a la Sara i al Pons, que ja veurà que són escrites del darrere dirigides una per cada un. ¿I què me'n diu d'aquest espectacle tan encisador?

Parlem ara de les *Montblanquines*. Han causat un efecte excel·lent. De tots els que les han llegit no he sentit més que elogis. La venda es va fent però és qüestió de temps i de propaganda. El primer exemplar el vàrem donar al President de la Mancomunitat, en l'acte de la recepció que férem a Casa de la Vila, en nom de vostè; En Puig ens ho remercià molt i tingué per En Conangla paraules d'afecte: «Un gran amic de Catalunya que ja conec de fa molts anys, un bon català, sí, sí, ja li conec moltes coses seues...» També n'he fet remesa de 100 exemplars al [Ignasi] Bo i Singla perquè'n repartís a les llibreries de Barcelona, i altres tants en tres o quatre llocs d'aquí Montblanc. 50 a l'Alfonso i 10 al [Joan] Fort. Un a cada u de la família de vostès i dos o tres a les seues germanes, i una quinzena d'exemplars a la premsa de Barcelona i d'aquestes encontrades. Diguí si té cap compromís d'amistat o d'alguna biblioteca i em cuidaré d'enviar-los-hi. La qüestió econòmica ja està entesa amb el [Josep Maria] Recasens. Anirem recollint fondos de la venda i ja li direm com queda. Però abans s'ha de deixar un temps. Suposo que d'aquí pocs dies ja'n deurà rebre alguns comentaris de premsa. «La [Nova] Conca» en parlarà també aquesta setmana extensament. Ja deu veure l'anunci que li porta. Dic al Recasens que li faci l'envio del centenar d'exemplars que'm demana.

He rebut tots els llibres de vostè. Lo d'en Pi i Margall m'ha semblat molt bé. D'igual opinió és l'oncle Matias [Guarro i Ribé] que li he deixat llegir i n'ha quedat entusiasmat. També he rebut totes els llibres de vostè que li demanava. Mercès. Lo de la bandera catalana per aquí també ha portat molt de soroll. Ja ho deu haver vist per la premsa i per unes declaracions del president de la Mancomunitat. El seu escrit és un al·legat formidable a favor de la raó que'ls assisteix en contra d'aquesta fanfarroneria del representant d'Espanya a Cuba. Al [Albert] Talavera li va agradar molt. També en parlem a «La [Nova] Conca» i aquesta setmana hi tornarem. L'article del Dr. Fonseca publicat al *Social* m'ha agradat moltíssim. Espero la *Revista Bimestre* [Cubana] i'l llibre de l'amiga de la nena que m'anuncia.

Però sobretot lo que espero amb més delit és aquesta *Revista Parlamentaria* que té en projecte i que no cal dir quant li desitjo un bon encert. Encara que d'aquí estant fan de molt mal veure les coses, la idea em sembla excel·lent i tinguent com té vostè la pràctica i la coneixença que són qualitats indispensables per aquests casos no dubto que tindrà una acollida entusiasta. ¡Tant de bo que aquests presagis meus es vegin confirmats! Jo no sé perquè però hi tinc una confiança extrema!

Ja no estem en deute amb la benemèrita Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. Tenim constituïda la delagació amb una vintena de socis, per cert, que tinc notícies de que les rengleres d'associats van molt amunt. ¡Sia tot per a major glòria i profit de la nostra pàtria! De la biblioteca aviat en parlarem. I cregui que tot ho anirem fent de mica en mica. No'ns manquen ni les ganades ni la voluntat, però és qüestió d'anar-ho fent de mica en mica.

¡Em diu quins treballs preparo! I jo li dic que'l treball quotidià, la feina diària que'm reporta aquesta nostra Joventut Nacionalista, la primera de les joventuts nacionalistes de Catalunya. ¿Vol una major glòria que poguer dir això sens pro d'ésser desmentit? Potser li diré que prefereixo aquesta glòria col·lectiva, en la que'l meu treball no s'hi veu, a la personal que'm pugui valer tota altra cosa. Ara és clar que també preparo quiscuna cosa més. Però ni ho tinc ni començat. Ja li diré més endavant.

Ja no hi serà a temps d'arreglar les antiques del pare, perquè precisament aquests dies està fent una habitació tota a l'estil català. La taula, el banc escorn, la caixa de núvia, la calaixera, aquells rentamans, els plats, les llumeneres, rajoles, etc. de tot lo qual n'ha fet una col·lecció si no ideal digne de tenir-se en compte, tant per la vàlua d'alguns exemplars, com perquè quasi bé que no li costa cap diner. ¿Que ja li vaig dir que hem pogut trobar i tenim en nostre poder el pandero del barri de Sant Cristòfol? Va ser una casualitat i un regal molt digne de tindre's en compte, sobretot perquè a casa estarà ben guardat i sempre més guardarà el lloc que li correspon.

Entre això i la feina de ser regidor no se li ha girat poc mal de cap! Perquè ja suposo que està enterat del triomf complet que obtingué la candidatura nacionalista guanyant les majories tots 5 candidats i amb força sobrera per anar al copo. L'Ajuntament nou està format per 10 nacionalistes i 3 independents.

Ja'l suposo enterat de la escissió que's produirà, segurament el proper mes dintre del nacionalisme català, puig s'està organitzant un partit constituït per les joventuts nacionalistes que marxen de la Lliga. Encara no sé altres detalls, però això estellarà d'un moment a l'altre. Sé que a Barcelona hi ha local llogat amb aquest sentit i que's fan els Reglaments. El criteri sembla que serà: «Molt bé que la gent de la Lliga d'esperit conservador vagi a Madrid a intervindre en el governament de l'Estat espanyol. Però al costat d'això hi ha d'anar l'acció de les joventuts preocupant-se exclusivament de Catalunya, fent propaganda dels ideals intransigents de Catalunya i motivant sovint conflictes i protestes sobre tots els assumptes en què constantment ens amordassen de des de Madrid.» El criteri em sembla molt bé. Ara ja veurem com se desenrotllarà.

He deixat veure la seua carta a ses germanes. Aquests dies han vingut al teatre de la Joventut Nacionalista i'ls hi ha agradat molt.

¿Què feu tots vosaltres? La Nena, la Fefa; i'l Raül i l'Amado? Que treballen o estudien? Aquell conte que us vaig enviar temps endarrera, si li sembla que no està prou en caràcter per *La Nova Catalunya* torni-me'l. Precisament m'han demanat col·laboració algunes publicacions i no sé què enviar-los-hi.

Per aquests terrenys fa un fred que pela. Talment com si fóssim pel gener. Esperant noves vostres em va passar Sant Josep desapercebut. Suposo perxó que amb que amb tot i la fonda pertorbació de Cuba el devia-ho passar amb salut que's lo primer de tot.

Res més per avui. No us podeu queixar de que siga curt. Cada vegada que us escric us porto la vida de Catalunya i del vostre Montblanc.

Una abraçada per tots i de tots els de casa. Vostre i ben vostra.

Josep Ma. [Signatura manuscrita]

Tot això que us comunico ho rebreu en paquet apart certificat [*Post scriptum* manuscrit]»¹¹²

Tota aquesta efervescència catalanista acaba sobtadament el 13 de setembre de 1923 amb el cop d'estat de Primo de Rivera que, amb el suport de l'exèrcit, de la burgesia i d'Alfons XIII, instaura una dictadura militar i suspèn el règim constitucional vigent. Cinc dies després signa el decret de Repressió del Separatisme, pel qual se sotmetrà als tribunals militars qualsevol atac a la unitat de la pàtria, i alhora també es prohibeix l'ús de la bandera catalana i del català en les corporacions públiques i quatre mesos més tard se suprimirà la Mancomunitat. A partir d'aleshores la repressió del catalanisme serà contínua i es relega la llengua catalana a l'àmbit familiar. A Montblanc, la repressió del nou règim es tradueix en el tancament de *La Nova Conca*, plataforma periodística dels catalanistes, i la Joventut Nacionalista, encara que no desapareix, es veu obligada a canviar de nom i passa a denominar-se Centre de Lectura (1923-26). A partir d'aquest moment l'entitat no pot fer política, només actes culturals i que no tinguin connotacions catalanistes.

Josep Maria Poblet aleshores concentra la seva activitat en l'Orfeó Montblanquí, secció de la Joventut Nacionalista. Ell es convertirà en el principal dinamitzador i organitzador de nombroses sortides, com la del Palau de la Música, el primer de febrer de 1925. L'*Aires de la Conca* del 9 de febrer hi dedicava el número sencer i reproduïa el discurs que va fer Poblet com a secretari i representant de l'entitat. Val la pena reproduir-lo perquè hi apareixen alguns dels termes que caracteritzen la retòrica dels discursos catalanistes i que construeixen el camp simbòlic de la cultura del catalanisme: les nombroses referències religioses que funcionen com a metàfores d'allò sagrat, la unitat catalanista com un tot orgànic, la puresa del sentiment patri o el poder vivificador del cant coral per agermanar les ànimes catalanistes:

«Fa tot just tres anys d'aquell dia venturós que davant de la nostra Verge de la Serra rebíem de vostres mans, montblanquins de fora, aquesta Senyera que d'allavors ençà ha presidit els nostre actes i ha guiat la nostra actuació. Aquella data significa en el nostre historial, la primera pedra de l'edifici que comptant amb nostra voluntat pensàvem bastir. La d'avui representa ja el coronament digníssim de l'obra realitzada que mercès a aquest amor i voluntat nostra, ens ha permès fruit d'un espectacle tan bellament evocador com és aquest que estem celebrant.

I ara, amb motiu de la nostra vinguda a aqueixa ciutat, cap i casal de Catalunya, heu volgut afegir la nostra col·lecció d'ofrenes aqueixa llaçada que'ns doneu com a record d'aquesta

---

¹¹² Carta de Josep Maria Poblet i Guarro a Josep Conangla i Fontanilles, 29 de Març de 1922, Fons Josep Conangla i Fontanilles, Fons 450, Reg. 1045, arxivador 19, Arxiu Nacional de Catalunya.

festa tan montblanquina i tan catalana. Senyera i llaçada formaran des d'avui un sol cos que amb els llaços d'amistat han esdevingut una mateixa cosa. Un sol amor les ha creat i una mateixa voluntat les junta.

Ha estat per aquesta cançó catalana, bella, neta, franca, que va de dret al cor; per el miracle d'aquesta cançó que avui de la muntanya ha davallat al pla portant una alenada de vida veritable, que'l nom de Montblanc ha sonat als quatre vents amb vestit de festa. Ha estat com si tots els montblanquins, els de sang i els d'amistat, ens haguéssim reunit per instaurar una gran festa major. Per això avui, al deixar la nostra vila, el nom de Montblanc ens ha paregut més dolç i més clar que'ls demás dies i les campanes de Santa Maria ens han semblat més clares i entenedores, com si el Seny Gros amb ses batallades repiqués més fort que mai. Era l'alegria i l'esperança que tots teníem, que no hem sentit música pels carrers ni falta ens feia, perquè tots ja'ns la portàvem dintre! Eren aquestes cançons que no són una bufarada que passa, sinó que representen la nostra obra, filles d'un amor i una voluntat, d'ahir, d'avui, de demà, del batallar de cada dia. I com voleuada d'aucells hem vingut aquí a cantar-vos aquestes cançons amb tota la humilitat que vulgueu però amb més entusiasme del que pugueu comprendre. I així avui, aquí, ens hem sentit més germans que mai. I la nostra vila ens ha semblat més bella i més nostra que'ls altres dies.

Fem, dons, que així sia sempre, montblanquins i amics, per a sa major glòria i la d'aquesta terra que'ns ha vist nàixer!

I ara mercès a tots, ¡adéu-siau i a reveurer!»¹¹³

Aquest nou orfeó, hereu de la tradició dels cors d'en Clavé, s'amara dels valors del catalanisme i es converteix en un irradiador de la cultura del catalanisme en diverses manifestacions, d'una banda, el repertori, és nodrit de peces populars catalanes, sardanes i cants com El cant de la senyera o Els Segadors; de l'atra, la confecció i benedicció de la senyera es converteix en un acte tant social com polític, que congrega la petita burgesia i la menestralia locals, i suposa la presentació en societat del catalanisme i una mostra d'exaltació patriòtica catalana i montblanquina.

A partir de l'1 d'octubre de 1926 el Centre de Lectura pren el nom d'Orfeó Montblanquí, que des del 19 de març de 1920 era l'entitat filial de la Joventut Nacionalista. Aquesta denominació serà vigent fins al maig de 1930, quan passa a ser el Centre Català (1930-31) i més endavant encara continuarà canviant de nom. Resseguir l'evolució de l'entitat també és fer-ho de la trajectòria de Josep Maria Poblet per poder veure i entendre com consolida els seus valors catalanistes i republicans abans de la guerra i que no abandonarà mai més. En tots i cada un d'aquests moments pels quals passa l'entitat, Poblet continuarà ocupant-hi càrrecs representatius i tenint-hi un protagonisme ideològic. Montblanc que ja l'assumeix plenament

---

¹¹³ Josep M. POBLET, «Mots d'agraïment», *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 2 (9-II-1925), p. 4-5.

com un intel·lectual propi, una peça clau de la dinàmica cultural i política locals.

1.5. El discurs ideològic de Poblet a la premsa montblanquina (1916-1931): *L'Escut, La Nova Conca i Aires de la Conca*

El primer article d'opinió de Josep Maria Poblet publicat a la premsa montblanquina és del 4 de març de 1916, porta per títol «Per l'engrandiment de la vila»¹¹⁴ i apareix a les pàgines del setmanari *L'Escut* (1916-18), una publicació nascuda el primer de gener de 1916 fruit de l'escissió del sector catalanista d'esquerra del periòdic *La Conca de Barbarà* (1914-18) i encapçalat per l'advocat Joan Poblet i Teixidó, un dels protagonistes més rellevants i interessants de les dues primeres dècades del segle XX, en l'esfera periodística i política, com ja s'ha apuntat anteriorment.

Josep Maria Poblet comença a manifestar la seva preocupació pel destí cultural de la vila de Montblanc en un article que és una declaració de principis sobre la concepció cultural que té de Montblanc, i que ja apunta algunes de les línies mestres que es dibuixaran posteriorment en altres articles i textos seus: la necessitat de les biblioteques públiques per apropar els llibres i la cultura als sectors populars de la societat montblanquina.

La Mancomunitat posa el país en l'òrbita de la modernitat i el desenvolupament, i les elits catalanistes montblanquines volen aprofitar al màxim aquesta embranzida. Aleshores la vila encara era una societat mig somorta a causa de la rèmora de la fil·loxera i el despoblament rural, una situació agreujada per uns alts índexs d'analfabetisme que explicarien també les problemàtiques socials que suposaven el joc i l'alcoholisme com es veu reflectit en alguns articles de la premsa local d'aquest període. Poblet creu que les entitats socials i recreatives montblanquines estan desorganitzades i són preses per la indiferència i la passivitat. Aquest és un dels arguments típics que ja utilitzava el catalanisme per fer proselitisme polític i per presentar-se com una alternativa política nova i regeneracionista, que volia trencar amb l'immobilisme caciquil de les velles elits. Lamenta, doncs, que en moltes d'aquestes entitats, en les quals hi ha biblioteca, s'hi permeti el joc perquè aquest és un dels elements «que indubtablement perverteix i degenera més l'home» i el distreu de l'accés als llibres i la cultura. I s'interroga tot dient: «¿no vos sembla que si no estés permès el jugar, potser s'hi pensaria més que ara?» Alhora també alerta de la necessitat que aquestes associacions estiguin dirigides per

---

¹¹⁴ Josep M. POBLET, «Per l'engrandiment de la vila», *L'Escut*, Montblanc, núm. 10 (4-III-1916), p. 2.

«homes prou capaços i en els que'l poble i associats hi posin tota sa confiança.» En aquestes paraules de Poblet i Guarro, que demana que governin i gestionin els afers públics els més preparats, hi ressonen alguns dels postulats estètics de l'ideari noucentista orsià i que ell adapta al seu àmbit més proper centrant-se en els principis de civilitat, imperialisme cultural i obra ben feta que havien començat a ser «desglossats» per Eugeni d'Ors des de l'1 de gener de 1906 en el seu *Glosari a La Veu de Catalunya* des d'on bastiria el corpus ideològic i programàtic del Noucentisme. Aquest programa cultural i polític assoleix la seva màxima plenitud i implantació entre els anys 1906 i 1923. En l'esfera política Enric Prat de la Riba per la seva part es convertia en l'artífex de la recuperació de l'autogovern català amb la Mancomunitat de Catalunya, i esdevenia un referent polític. Aquesta doble influència explica el plantejament de Poblet de perquè creu que ha arribat el moment d'un canvi de tendència i aparcar les divisions locals per començar a construir una societat montblanquina millor. El primer lloc per on cal començar aquesta tasca de millora i regeneració ha de ser la Casa de la Vila. De fet, aquesta reivindicació es dona de manera paral·lela just quan dos mesos abans havia aterrat a l'alcaldia de la vila Josep Poblet i Calderó,¹¹⁵ batlle catalanista i en sintonia amb les idees de *L'Escut* i del catalanisme d'esquerra. L'altre àmbit d'actuació per millorar i «engrandir la vila», emprant la terminologia de Poblet, és la posada en funcionament de biblioteques a les associacions locals, que seria una manera de culturitzar la població per la via de l'oci popular que, al mateix temps, fomentaria la cultura llibresca i l'ideal de civilitat montblanquina, apropant a la ciutadania a la cultura i allunyant-la dels mal vicis com el joc i la beguda. El catalanisme, ja des dels seus orígens, també incorporava en la seva retòrica discursiva la qüestió social. Poblet, tot i ser fill de la petita burgesia botiguera, té un interès viu i profund respecte a la millora de les condicions i la qualitat de vida de les classes subalternes. Ell sap que aquesta millora també es traduirà en un redreçament de la societat montblanquina, com il·lustra en molts dels seus articles d'abans de la guerra.

Poblet comença a jugar el paper d'intel·lectual local en aquest moment, si entenem per intel·lectual algú que, com ell, construeix pensament i reflexió des de la premsa escrita sobre totes aquelles qüestions que afecten la vida pública i ho fa des del compromís polític catalanista. Aquest rol el porta a elaborar idees d'òrbita política i cultural i a difondre'n d'altres que li arriben per via de la premsa barcelonina i que adapta a la realitat pròpia i coneguda. En els seus articles vol influir i incidir com a generador d'opinió en la vida pública del Montblanc

---

¹¹⁵ Josep Poblet i Calderó fou alcalde de la vila durant quatre períodes: de l'1 de gener de 1916 al 17 de febrer de 1917, de l'11 de maig al 20 d'octubre de 1917, de l'1 de gener de 1918 a l'1 d'abril de 1920 i de l'1 al 4 de febrer de 1931. Per a més informació vegeu Josep Maria PORTA I BALANYÀ, «Els alcaldes de Montblanc (1818-1987)», *Espitllera*, Montblanc, 65 (1987), p. 39-44.

de finals dels anys 10 i especialment en els anys 20.¹¹⁶ Poblet no es declararà obertament d'esquerres fins a la creació d'ERC, tot i que en els seus articles hi ha uns plantejaments que combinen la reivindicació catalanista amb la justícia social. Ell comença a erigir-se com una veu pública que pretén que les seves argumentacions serveixin de guia, ho manifesta així: «tant de bo que el meu humil pensar no fos més que per a despertar-nos un xic del somni que'ns aclapara i es treballés amb voluntat per a que aquest any començat fos en benefici de l'engrandiment i major cultura de nostre estimada vila.» Aquest posicionament intel·lectual i la voluntat de l'engrandiment de la seva vila nadiua es reforça també paral·lelament amb la seva implicació en la Joventut Nacionalista, la principal eina del catalanisme montblanquí polític i cultural dels anys 20, i en les successives entitats que se'n deriven. La Joventut Nacionalista tindrà altres successores, i haurà de canviar de denominació a causa de la dictadura de Primo de Rivera per passar a anomenar-se Centre de Lectura (1923-1926) i Orfeó Montblanquí (1926-1930), per esdevenir el gresol del republicanisme nacionalista local com a Centre Català (1930-1931) i Centre Republicà Catalanista (1931-1933), aquest ja adherit a Esquerra Republicana de Catalunya. Posteriorment encara viurà nous canvis de nom, el d'Ateneu Obrer (1933-1934) i finalment el de Centre Republicà Autonomista d'Esquerra (1935-1936), que el primer de maig de 1936 tindrà com a portaveu el periòdic quinzenal *Tasca*.

Poblet és un dels motors de totes i cada una d'aquestes entitats —fins a l'època del Centre Republicà Catalanista— que, tot i tenir diverses denominacions, obeixen a uns mateixos ideals de catalanitat, ara bé, a mesura que avançarà el temps anirà basculant cap al republicanisme. La presència continuada en l'entramat associatiu montblanquí de caire polític desembocarà a principis dels anys 30 en la seva militància ideològica a Esquerra Republicana de Catalunya, una adscripció política que no abandonarà mai més.

El compromís de Josep Maria Poblet amb Catalunya, la llengua i la cultura catalanes i, per extensió, amb la llibertat i el progrés dels pobles és absolut i incondicional. Aquest compromís el vehicula a través de la defensa de l'ensenyament i l'educació de les capes populars com a via emancipadora, tant individual com col·lectiva, que es converteix en una peça cabdal del seu ideari personal, que entronca amb la idea que ell té del catalanisme

---

¹¹⁶ Per a una visió més àmplia i general de la formació dels intel·lectuals a Catalunya, vegeu Jordi CASASSAS (coord.), *Els intel·lectuals i el poder a Catalunya. Materials per a un assaig d'història cultural del món català contemporani (1808-1975)*, Barcelona: Pòrtic, 1999 (Monografies); *La fàbrica de les idees. Política i cultura a la Catalunya del segle XX*, Catarroja-Barcelona: Editorial Afers, 2009 (Recerca i pensament, 50).

progressista i d'esquerres. Així, a «Vergonyes d'Espanya»¹¹⁷ hi ha la denúncia d'uns fets ocorreguts al poble de Chamartín de la Rosa, barriada de Tetuan. El professor del municipi, que feia uns vint-i-cinc anys que hi exercia el magisteri, i que era una bona persona i tenia una conducta exemplar, va ser agredit després de reiterades actituds hostils contra ell i la seva família. La primera a patir les conseqüències físiques va ser la seva filla minusvàlida i després ell, la qual cosa el portarà a actuar en defensa pròpia. Poblet en el seu article denuncia la salvatgia i la barbàrie dels ciutadans del municipi que manifesten una total falta de respecte per l'autoritat intel·lectual del mestre, peça indispensable en la formació de les generacions futures. El mestre és el representant de l'educació i la cultura, una figura acadèmica i podríem dir també ètica, que cal respectar i protegir perquè sense aquesta és impossible el creixement personal de l'individu i la construcció d'una societat responsable i lliure. Una idea que hom el pot lligar amb la idea modernista de l'individu —artista— enfrontat a la societat, la multitud que no raona i que es mou per la religió, les creences i la ignorància, com il·lustren perfectament *Un enemic del poble* d'Ibsen o *Aigües encantades* de Puig i Ferrer. Per Poblet, un poble que no respecta els seus mestres —i per extensió el coneixement i la raó— està condemnat a la ignorància i a la involució. La salvatgia irracional —representada per unes posicions mancades de cultura, educació i sensibilitat— prefigura una Espanya rural, endarrerida i atàvica que no havia experimentat la revolució industrial, que al tombant de segle havia perdut les últimes colònies americanes i que esdevenia cada vegada més invertebrada. Aquesta visió d'Espanya era contraposada a una Catalunya que es volia vertebrar des de l'imperialisme cultural i la civilitat noucentista.¹¹⁸ Aquest antagonisme posat de manifest en l'article fa aflorar la idea regeneracionista de fons que només a través de la cultura i l'educació els individus i les societats poden assolir el màxim grau de civilització, pel contrari estaran condemnats a la decadència i desaparició. La cultura és entesa per Poblet com la base de l'evolució espiritual i material, tant personal com col·lectiu, dels pobles. En aquests dies, encara que la vila de Montblanc és eminentment rural tenia la mirada posada en el progrés i la cultura, especialment a través de figures com Poblet, que es converteix així en propagador d'unes idees associades a la catalanitat i enteses com a sinònim d'avenç i de modernitat, com ho explica ell mateix:

---

¹¹⁷ Josep M. POBLET, «Vergonyes d'Espanya», *L'Escut*, Montblanc, núm. 44 (14-X-1916), p. 2. Vegeu també M. GUARRO I MONFAR, «La Loca», *L'Escut*, Montblanc, núm. 45 (21-X-1916), p. 1, article de rèplica al de Josep M. Poblet.

¹¹⁸ Vegeu Eugeni D'ORS, «L'imperialisme català» (13-VII-1909), a *Glosari*, Barcelona: Edicions 62 / "La Caixa", 1982, p. 93-95.

«¿Quin concepte poden merèixer aquests homes, indignes d'estar entre la gent culta i civilitzada, que aixís maltracten i fan víctima al pare de l'ànima de sos fills, dels que un dia han de tenir responsabilitat, i als quals l'amor, l'abnegació, el sacrifici d'aquell desgraciat mestre no han sigut prou per convènce'ls de sa insensatesa i crueltat?

Aquesta és la trista història, l'etern destí a què estem condemnats els espanyols. Amb actes com aquest és com un poble s'enfonsa per l'abim de la irresponsabilitat de sos actes, de la incultura de son poble, del esborrament de l'hemisferi, amb què si es continua per aquest camí, està condemnada Espanya.»

Les reflexions al voltant de la cultura i la civilitat són constants en els seus articles posteriors. El jove Poblet era coneixedor de la necessitat d'aquest respecte fruit de l'educació rebuda a casa i de l'admiració sincera que professava a Narcís Boix, un dels mestres que van deixar una forta empremta en ell i un dels catalanistes militants de primera hora que apareixerà sovint en les futures narracions memorialístiques i testimonials escrites ja de gran.

A «Els obstruccionistes»,¹¹⁹ un article ja de l'any 1916, Poblet aborda les relacions Catalunya-Espanya viscudes des de l'òptica política al Congrés dels Diputats. El títol fa referència a la designació que donaven els diputats espanyols a les minories nacionalistes del Congrés i del Senat, les quals eren titllades com a tals perquè no defensaven els interessos espanyols per davant dels catalans o, millor dit, els interessos d'uns quants cacics espanyols per davant de l'interès general. Aquí es comença a endevinar el que passarà a partir de 1917 amb la crisi del sistema de la Restauració en la política espanyola. En el fragment final es pot copsar el to i el posicionament de Poblet al costat de la causa catalana, sempre subordinada a l'arbitri espanyol i menystinguda contínuament en tots els àmbits:

«Obstruccionistes. Posem-la en clar aquesta paraula i es veurà com els que actuen amb aquest fi són els diputats ministerials i sense aquests tots aquells que donen el vot al Govern. Perquè és fer una obstrucció a la prosperitat i grandesa futura d'Espanya el volguer aprovar uns projectes i unes lleis que està provat són un entorpiment per l'agricultura, pel comerç, per la navegació, per la riquesa d'Espanya.

Que en vingan sempre d'obstruccions d'aquesta mena, que n'acampin arreu com la que fan els diputats catalans al Congrés per a donar a conèixer els destorbs, les dificultats, lo que hi falta, lo que hi sobra en una llei, en un plan, en un projecte. Que en vingan sempre d'obstruccions (si és que aquest nom se'ls hi vol donar) per fer veure als Governants els errors que pateixen, les necessitats que té el país.

---

¹¹⁹ Josep M. POBLET, «Els obstruccionistes», *L'Escut*, Montblanc, núm. 49 (18-XI-1916), p. 1.

I això no és ni serà mai una obstrucció i sí un anàlisis, una modificació veritat filla d'un detingut estudi, d'un metòdic anàlisis que només es logra amb la força de voluntat i amb els desitg de deixar satisfets a llurs electors, en la voluntat i aspiracions dels que un dia els hi dipositaren llur confiança.

I és perxò que quan veiem als braus campions de la causa catalana que tan alt posen el nom de sa Pàtria i amb el coratge en què lluiten, amb el Govern quan convé, sens ell quan aixís es fa necessari, ens ve una alenada de virior i fermesa al ensemps que ens omplena de goig els nostres cors i ens encoratja per afirmar i lluitar una vegada més en pro de les aspiracions autònomes de Catalunya, única idealitat vivent en aquesta Espanya corsecada i morta.»

Josep Maria Poblet publica aquests tres articles: «Per l'engrandiment de la vila», «Vergonyes d'Espanya» i «Els obstruccionistes» a *L'Escut* durant el 1916. Per trobar nous textos seus hauran de passar tres anys i mig, concretament a principis de maig de 1920 que retorna a la tribuna mediàtica local i debuta a les pàgines d'opinió de *La Nova Conca* (1919-1923), el setmanari nascut un any abans fruit de la fusió de *La Conca de Barbarà* (segona època) i de *L'Escut*, que havia hagut de tancar a causa de la mort prematura de Joan Poblet i Teixidó provocada per l'epidèmia de grip de 1918.¹²⁰ El propietari de la nova capçalera és Josep Maria Rendé i Ventosa, de l'Espluga de Francolí, gran amic de Poblet i Teixidó i amb el qual havia impulsat el sindicalisme vitivinícola a la Conca uns anys abans; i el director Josep Maria Abelló i Dalmau. El periòdic, que sortiria els dissabtes, veu la llum el 4 de gener de 1919 i obre la primera pàgina amb la salutació de Josep Maria Rendé, que signava com a president de la Federació Agrícola de la Conca de Barberà. Rendé fa un clam a la unitat de la comarca i a evitar divisions i rancúnies. Els principis d'aquest nou periòdic són els d'esdevenir portaveu del progrés agrícola de la Conca i defensor de l'ideal nacionalista. La posició ideològica del periòdic explica, doncs, la col·laboració de Josep Maria Poblet a *La Nova Conca* amb tres articles —sense comptar la ressenya d'*Eternal* de Josep Conangla i Fontanilles, publicada a la secció «Llibres nous» (18-VI-1921)— apareguts entre el maig de 1920 i el juliol de 1922.¹²¹

Poblet en aquests anys no para quiet i, a més de ser un element actiu de la Joventut Nacionalista, realitza diversos temptejos literaris. El seu banc de proves serà el periodisme local i el teatre. El 1920 és redactor de *La Nova Conca*, en aquest setmanari comença a aprendre

---

¹²⁰ Els dos setmanaris locals del moment dediquen sengles números especials amb més pàgines de les habituals per encabir els nombrosos i sentits articles necrològics sobre el decés de Poblet i Teixidó, signats per destacades figures de la política i la cultura tant montblanquines com nacionals. Vegeu *La Conca de Barbarà*, Montblanc, núm. 245 (26-X-1918); *L'Escut*, Montblanc, núm. 154 (26-X-1918).

¹²¹ Josep M. POBLET, «El viatge d'en Joffre. L'eterna ficció», *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 74 (8-V-1920), p. 1-2; «Al lelúia! Companys cantaires», núm. 168 (10-II-1922), p. 9; «Biblioteca de la Joventut Nacionalista», núm. 189 (8-VII-1922), p. 3.

L'ofici, però no serà fins uns anys més tard que hi publicarà articles de manera regular. Hi ha constància de la seva condició de redactor del setmanari perquè en alguns breus informatius que fan referència a ell se'n destaca aquesta condició o en l'article «Una protesta», signat conjuntament amb altres personalitats, ell n'és l'últim sotasignat i es presenta amb l'epígraf de «redactor de *La Nova Conca*».¹²² El primer d'aquests articles es titula «El viatge d'en Joffre. L'eterna ficció»,¹²³ en el qual valora la visita del mariscal nord-català naturalitzat francès Josep Joffre, originari de Ribesaltes, al Rosselló, per presidir els Jocs Florals a Barcelona. Aquesta visita es converteix en un afer d'Estat per part del govern de Madrid, que pretén donar-hi un caire oficial i que sigui percebuda a ulls de la ciutadania com una visita diplomàtica entre l'Estat francès i l'espanyol i així diluir-ne l'esperit popular i reivindicatiu d'expressió manifestament catalanista pels orígens nord-catalans del mariscal.¹²⁴ Per Poblet aquesta actitud de Madrid és un nou signe de menyspreu vers Catalunya i de la no acceptació de la seva singularitat cultural i política, però sobretot de tergiversació de la realitat catalana. L'eterna ficció és l'obstinació d'Espanya per fer invisible Catalunya cada vegada que aquesta mostra els seus trets diferencials o identitaris que, a més, considera mostres de mala fe:

«És l'eterna ficció, la monotonia de voler veure en totes les nostres festes i els nostres actes una significativa mala fe per una banda, seguida d'una por a la realitat de les coses, que fa que'ls governs espanyols vagin de desacert en desacert, precisament per allà on no'ls convé, fent amb gestes quixotesques més gros cada dia l'interdicte existent entre Espanya i Catalunya.

[...]

Seguiu, sinó, la llarga història, tot el procés del catalanisme, i no hi veureu més que atacs i ofenses a la seva expansió, presentant-lo a voltes com un moviment separatista, altres, titllant-lo de revolucionari i sempre, però sempre, atropellant a aquells ciutadans que fan el gran «pecat» de defensar i victorejar la seva Pàtria.

I aquests procediments indignes, en mans de un govern que regeix un país civilitzat, han fet més catalanistes que totes les propagandes, els discursos i follets publicats en favor de l'autonomia del nostre poble.

[...]

I la ciutat s'ha sentit indignada. I la protesta ha estat quieta, serena, més que les festes. I aixís en Joffre ha tingut de presenciar un espectacle vergonyós i s'han posat de relleu les misèries de aquesta política espanyola amb tots sos vicis i desacerts.

---

¹²² Vegeu «Una protesta», *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 86 (31-VII-1920), p. 3.

¹²³ POBLET, «El viatge d'en Joffre. L'eterna ficció», p. 1-2.

¹²⁴ Joan SAFONT PLUMED, «La visita del mariscal Joffre a Barcelona. L'epíleg de la francofilia catalana durant la Primera Guerra Mundial», *L'Avenç*, núm. 392 (juny de 2013), p. 50. Safont reconstrueix les diverses visions del tractament informatiu que es va donar d'aquella visita a la premsa de l'època. Per ampliar aquest tema i complementar-lo amb el posicionament dels intel·lectuals catalans respecte als bàndols de la Primera Guerra Mundial, vegeu Joan SAFONT PLUMED, *Per França i Anglaterra. La I Guerra Mundial dels aliadofils catalans*. Barcelona: Acontravent, 2012 (Abans d'ara, 25).

La nostra terra ha estat novament ultratjada. Mes tanseval. Que aquestes coses són ben poca cosa davant de la voluntat de tot un poble.

Que com deïa en Guimerà en el seu discurs presidencial: JA PODEN FER, QUE NO L'ACABARAN L'ÀNIMA DE CATALUNYA...»¹²⁵

En aquests primers articles d'opinió ja es postula el catalanista de pedra picada que serà Poble, la temàtica política hi és present, però durarà poc a causa de l'adveniment de la dictadura primoriverista. En aquests articles comença a fer ús d'un to i d'una retòrica catalanistes que esdevenen també una de les eines amb què anirà bastint el seu discurs ideològic fins a perfeccionar-lo en un perfil netament d'esquerres i compromès amb el seu país i la seva gent.

La regularitat en la publicació d'articles a la premsa montblanquina per part de Josep Maria Poble es dona a partir de l'any 1928 al periòdic quinzenal *Aires de la Conca* (1925-1936). Aquesta capçalera agafa el relleu d'*El Seny Gros* (1924), que era la denominació que havia hagut d'adoptar *La Nova Conca* després de ser clausurada per la dictadura de Primo de Rivera amb una ordre governativa del 8 de desembre de 1923 després de publicar-se'n 263 números. *El Seny Gros* tampoc no passarà el sedàs de la censura militar i tindrà una vida molt curta, de l'abril al juliol, i un total de disset números impresos. *Aires de la Conca* és la capçalera continuadora, d'alguna manera, de la línia ideològica de *La Nova Conca*, és a dir, dels plantejaments que defensava el catalanisme conservador i catòlic identificat amb la Lliga Regionalista.

Poble publica setanta-cinc articles a *Aires de la Conca* entre el febrer de 1928 i el maig de 1931. Des del seu debut a la premsa local montblanquina no deixa mai de col·laborar-hi i els seus lectors ja li coneixen l'estil i la prosa. Els articles d'opinió, que és el gènere que centra l'anàlisi d'aquestes pàgines, els signa amb la inicial del primer cognom: la «P», de «Poble». D'aquests articles publicats a la tribuna «Les coses i les ciutats» en firma només un de sol amb nom i cognoms, el corresponent al dia 10 de febrer de 1929. Aquest article és el que ha permès identificar-ne l'autoria de la resta, que vénen signats amb la inicial. En aquesta ocasió el rubrica perquè es tracta d'un número especial: «Avui les lletres estampades en aquest extraordinari ens semblaran de una més alta valor que les mateixes que solen aparèixer en els altres nombres corrents.»¹²⁶ La publicació del número extraordinari es justifica perquè és l'especial de la Festa Major, que a més commemora el vint-i-cinquè aniversari de la publicació de la *La Conca de Barbarà*, el primer periòdic editat en llengua catalana a Montblanc, alhora que

---

¹²⁵ POBLET, «El viatge d'en Joffre. L'eterna ficció», p. 1-2.

¹²⁶ Josep M. POBLET I GUARRO, «Les coses i les ciutats», *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 94 (10-II-1929), p. 16.

anava camí de complir-se el cinquè aniversari de l'*Aires de la Conca*. Aquestes efemèrides abonen el gruix de trenta-sis pàgines d'aquest número quan habitualment en tenia dotze, la majoria dedicades a articles històrics i textos literaris dedicats a la vila i a la literatura catalana.

L'autoria d'aquests articles la dona el mateix Poblet tot indicant-ne la data d'inici de la seva col·laboració a l'*Aires de la Conca*: «[...] quan tot just fa un any començàvem la nostra col·laboració a les seves planes». En aquest article destaca la importància de la premsa comarcal i la seva incidència montblanquina al llarg de vint-i-cinc anys de manera ininterrompuda des de l'aparició de *La Conca de Barbarà* com un element cabdal pel desenvolupament democràtic i de debat ideològic a la vila: «fem vots per a que no es trenqui aquesta cadena de publicacions periòdiques que de tants anys es vénen succeint a la nostra vila, i que certs moments representen ço més viu i essencial de l'esperit del nostre poble.»

Aquest espai es converteix en una tribuna d'opinió i reflexió sobre qüestions polítiques i culturals referides especialment a Montblanc i a la comarca, però sense bandejar aquells temes d'interès nacional. Aquest gruix de columnes són un material molt valuós per veure la construcció de Poblet com a intel·lectual i capir el seu compromís polític i cultural, però també el seu posicionament estètic en els anys previs a la Guerra Civil. Aquests articles tindran, d'una manera o altra, la seva continuïtat natural tant ideològica com temàtica en els textos periodístics que publicarà durant l'exili i la postguerra, un cop mort el dictador Franco.

La seva projecció pública d'abans de la guerra i el seu caràcter obert i dialogant explicarien la rica xarxa de relacions personals feta abans de la guerra i continuada sobretot a l'exili. Poblet tenia el do de saber connectar amb la gent i era un bon creador de relacions personals; li agradava el tracte humà, era un home proper, tenia una personalitat carismàtica i fusta de líder, trets de la seva personalitat que foren estimulats en el món associatiu en què es va moure abans de la guerra. Als anys 30 la seva perseverança política continuaria de la mà de Josep Andreu i Abelló, del qual fou secretari personal al Tribunal de Cassació. Es relacionarà amb polítics com el president Lluís Companys i Josep Tarradellas, ja a l'exili. Aquesta coneixença i tracte personal de primera mà seran la base per escriure futures obres de divulgació sobre la història del catalanisme i els seus protagonistes.

La temàtica dels articles publicats a *Aires de la Conca* i a *Saba Nova* es distribueix en set grans àmbits temàtics: educació i civilitat; foment de la lectura: llibre, mercat literari i biblioteques; política local: patrimoni, urbanisme i infraestructures; cultura: art, llengua, literatura i espectacles; turisme i territori; festes i folklore, i modernitat, esport i cosmopolitisme. El punt de partida de l'observació analítica sempre és Montblanc i en algunes ocasions s'estableix un nexa comparatiu amb altres ciutats del país, especialment Barcelona

que com a capital és el gran referent en tots els aspectes. La mirada de Poblet té un biaix noucentista que no abandona mai. En els seus articles parteix de la idea de la Catalunya-ciutat i de la noble idea de fer arribar la cultura i l'educació als sectors populars per aconseguir una societat més lliure i avançada que consolidi l'ideal de civilitat noucentista. Aquest posicionament era una manera de contribuir, encara que amb un retard substancial, a escampar els plantejaments noucentistes a les viles i ciutats mitjanes de Catalunya, que havia començat el 1910 amb l'expansió de la idea de la Catalunya-ciutat portada fora de Barcelona i que s'havia de denominar «segones ciutats», que arribaria aleshores a Terrassa, Girona, Sabadell, Sitges, Vilafranca del Penedès o Reus. Montblanc es troba prou lluny d'aquestes ciutats, tant per dimensió, nombre d'habitants o dinamisme econòmic; però són un referent inspirador per a Poblet. De tal manera que li serveixen de model per projectar-ne l'evolució política i cultural, sota la influència de l'obra de la Mancomunitat i l'herència del noucentisme orsià, aquest ja liquidat, però que en una població com la capital de la Conca encara es podien seguir els seus postulats.

1.5.1. Educació i civilitat

Josep Maria Poblet en aquests anys ja és un jove periodista actiu, compromès amb la cultura, però també amb l'educació com en deixa testimoni el següent breu publicat a la premsa montblanquina de l'època amb motiu de la donació d'un herbari per a l'escola del mestre Boix: «El nostre reporter teatral, el jove En Josep M. Poblet Guarro, ex-alumne de l'escola pública de D. Narcís Boix, ha fet donació pel Museu de la mateixa, d'un bon nombre d'interessants exemplars vegetals, degudament classificats. És una nota que recollim amb molta satisfacció, i que és de doldre no tingui més imitadors, dats els migrats medis pecuniaris amb que compten les nostres escoles públiques.»¹²⁷

Poblet veu de manera molt diàfana que sense una bona educació en les edats més primerenques de l'individu i sense la creació d'una mínima infraestructura cultural local que garanteixi l'accés públic a la cultura —entesa aquesta sobretot des de la matriu llibresca—, no hi haurà un renaixement montblanquí. Articulistes com ell subratllen que la societat montblanquina viu immersa en una apatia i ensopiment generalitzats que s'arrossegueu des de la crisi de la fil·loxera i tant ell com els catalanistes volen subvertir i transformar aquest

---

¹²⁷ *La Conca de Barbarà*, Montblanc, núm. 13 (9-V-1914), p. 3.

panorama amb el revulsiu del catalanisme polític i cultural, que des de la primèria de la centúria anava arrelant amb força a la comarca, però més en influència cultural i mediàtica que no pas en resultats electorals.

En el cas de Montblanc Poblet creu que cal materialitzar de manera prioritària l'edificació d'unes escoles i una biblioteca públiques. Aquests dos equipaments seran els eixos centrals de les seves reivindicacions des de la seva columna d'opinió del periòdic. Ell defensa que les escoles són prioritàries per forjar una ciutadania educada, crítica i responsable, i que l'assoliment d'aquest estadi passa també per fer més i millors lectors. Aquesta és la base per construir una societat culta i emancipada que hauria d'eradicar la xacra de la incultura i els mals vicis socials. En conseqüència, aquest ciutadà educat esdevindrà més crític i exigent amb els gestors dels afers públics, fet que revertirà en una millor qualitat democràtica i un major progrés social. El Montblanc ideal que anhela Poblet des de la dimensió cívica i cultural connecta amb la imatge de la Catalunya orsiana; aquest, doncs, a partir d'emmirallar-se en l'ideal hauria d'acabar per esdevenir real.

Per entendre el context social i educatiu d'aquests primers trenta anys del segle xx cal analitzar les dades demogràfiques. La Conca de Barberà entre els anys 1887 i 1936 va anar perdent població de manera continuada i passà dels 23.048 habitants als 18.610, respectivament, la qual cosa va suposar una pèrdua de 4.438 habitants que equival al 19'25% de la població total. En el cas de Montblanc, en aquest mateix període hi hagué un descens de 5.964 habitants a 4.835, és a dir, 1.129 habitants que suposen una davallada del 18'9%.¹²⁸ Aquesta reducció de població s'explica per la crisi agrària provocada per la fil·loxera a finals del XIX, que empenyé molts pagesos i gent del camp a emigrar cap a la ciutat per convertir-se així en proletariat, i per la guerra civil, que provocarà una gran pèrdua de vides humanes. Mentre la comarca ofería poques oportunitats laborals, ciutats properes com Reus i Tarragona creixien en teixit industrial i prosperitat econòmica. Les xifres de descens demogràfic cal posar-les a col·lació amb l'índex d'alfabetització per veure la base social sobre la qual se sostenia l'edició de periòdics durant el primer terç de segle xx a la capital de la Conca. Segons el padró municipal de Montblanc de l'any 1910, aproximadament dues terceres parts dels ciutadans d'edats compreses entre els 8 i els 29 anys —les xifres són molt semblants en ambdós sexes— sabien llegir i escriure en detriment de la tercera part restant, que era analfabeta. La xifra d'analfabetisme se situava en el 50% en la franja d'edat compresa entre els

---

¹²⁸ Per a una visió més detallada d'aquestes dades per dècades i pobles de la comarca, vegeu Josep IGLÉSIES I FORT, «La població de la Conca de Barberà a través de la història», dins AA. DD., *VIII Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos. Montblanc 1966*, Granollers: Editorial Montblanc, 1967, p. 75-94. Dades reproduïdes també a MAYAYO I ARTAL, *La Conca de Barberà (1890-1939)*, p. 35.

30 i els 44 anys i augmentava de manera exponencial a partir dels 60.¹²⁹ Dinou anys més tard, el 1929, Jordi de la Conca —pseudònim de mossèn Pau Queralt i Gaya— valora en un dels seus articles d'obertura al periòdic *Aires de la Conca*, titulat «Consideracions»,¹³⁰ els canvis i les transformacions econòmiques i socials de la comarca en els anys 20 i les dècades anteriors i com aquestes havien contribuït a l'educació i la cultura. Consta així que la situació econòmica de la Conca ha millorat molt respecte als primers anys del segle, i argumenta que aquesta millora es percep en l'augment de poder adquisitiu de la població i en un major benestar de les famílies, i que en conseqüència es tradueix en la millora de les maneres de vestir. Aquests canvis tenen el seu referent en la moda i els nous hàbits urbans que provenen de Barcelona i que són sinònim de modernitat i cosmopolitisme:

«Aquella pagesia amb brusa i sovint esparracada, no existeix. Els pagesos, els diumenges —i molts dies als vespres els joves també— senyoregen. Els menestrals, igualment. I les dones, més. I les noies, més encara. Aquestes —llevat que en lloc de sabates, algunes porten espadenya blanca o virolada els dies feiners— diríeu que són les mateixes que es passegen pels carrers de Barcelona. I si més d'una, no extrema!

Cert que no s'han fetes construccions ni reformes urbanes d'importància, mes, en conjunt, l'estatge urbà —no com caldria— també ha millorat.

Es innegable, doncs, el progrés econòmic. I el celebrem.

Però, i el progrés cultural?»¹³¹

De tota manera, l'articulista evidencia una clara preocupació per la cultura perquè, al seu entendre, aquesta millora econòmica i social de la comarca no s'ha traduït en un major progrés cultural. Els arguments amb què justifica aquesta tesi són quatre, tres dels quals són d'ordre educatiu. El primer d'aquests és que trenta o quaranta anys enrere Montblanc disposava d'un centre educatiu d'ensenyament secundari, del qual en sortia una nombrosa fornada d'estudiants. Aquesta desaparició de la formació secundària provoca que la vila només disposi de centres de formació primària i que, col·lateralment, provoqui un descens gairebé total d'alumnes que haurien triat la carrera eclesiàstica. El tercer argument fa referència a la pèrdua també de les escoles de música; encara que en els primers anys del segle havien proliferat orquestres i cors a la vila, Queralt es lamenta que hi ha poca formació musical. La

---

¹²⁹ Vegeu padró d'habitants de 1910, Fons municipal de Montblanc, Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà (ACCB), dades reproduïdes a FELIP & GRAU & PUIG, *La premsa i la història a la Conca de Barberà*, p. 14 i 15.

¹³⁰ Jordi de la CONCA, «Consideracions», *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 101 (8-VI-1929), p. 1. Mossèn Pau Queralt nou anys abans havia publicat també un parell d'articles en què abordava qüestions pedagògiques, vegeu «D'ensenyança escolar», *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 58 (17-I-1920), p. 4-5; «D'ensenyança escolar», *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 60 (31-I-1920), p. 2-3.

¹³¹ *Ibid.*

quarta consideració que esgrimeix és sobre la presència dels llibres i la lectura en la societat montblanquina i que, d'una manera o altra, lliga amb les idees que defensa Josep Maria Pobleu en els seus articles d'apologia i enaltiment de la cultura:

«Es llegeix més avui que abans? En llibres, gosem dir que abans es compraven més pocs llibres, però eren més llegits. Era més limitada la lectura, però era més intensa, més estudiada. La poca més extensió d'avui guanya en superficialitat.

La lectura de diaris té aquest mateix to. Són més la gent que té diari, avui. Hi ha millor situació econòmica per a subscriure-s'hi, també. Però aquesta extensió del diari —que no és molta— no és pas de diaris de idees, és de diaris, molts d'ells, més per embolicar que per llegir. Són els diaris dels quasi analfabets.

Som en aquestes consideracions, exagerats? Creiem que no.»¹³²

Queralt planteja una qüestió que durant el segle XX s'anirà reproduint de manera habitual i continuada, la que fa regerència als índexs de lectura i a la venda de llibres i diaris.

La reflexió és del tot pertinent perquè en aquests anys de la dècada dels 20 i 30 es consolida la societat de la cultura de masses i la modernització del mercat editorial, que a l'Estat espanyol comença al segle XIX. En el cas de Montblanc, una capital de comarca, agrària i que encara que hi hagi aparegut amb força la premsa periòdica, com en molts altres llocs de Catalunya, això no és sinònim de consolidació d'una cultura de masses a petita escala ni de normalització del mercat editorial montblanquí. La implantació d'un mercat del llibre en una població de comarques com Montblanc serà molt complicat per diversos condicionants: una baixa demografia, que anava minvant progressivament, com ja s'ha vist; una societat molt estratificada, amb diferències estructurals entre les diverses capes i que, en conseqüència, feia que hi hagués uns baixos índexs d'alfabetització i poc poder adquisitiu per adquirir llibres i béns culturals. Aquests són els principals esculls per consolidar un públic lector de gruix, bastir les diverses plataformes editorials imprescindibles en una cultura nacional i fer viable un mercat literari local, modern i en català.¹³³ Un altre d'aquests actors, a banda del públic, són les editorials. Les impremtes supleixen la manca d'editorials de les grans ciutats i, encara que malden per copiar el model de col·leccions literàries que es fan a Barcelona i a altres capitals europees tenen moltes dificultats perquè aquests projectes neixin o puguin passar del primer

---

¹³² *Ibid.*

¹³³ Jordi CASTELLANOS, «Mercat del llibre i cultura nacional (1882-1925)», *Els Marges*, núm. 56 (octubre 1996), p. 5-38, reproduït a Jordi CASTELLANOS, *Literatura i societat. La construcció d'una cultura nacional*, Barcelona: L'Avenc, 2013 (Assaig), p. 123-170.

número, com es veurà amb la «Biblioteca d'Autors Conquesos» (1911) o la «Biblioteca Montblanquina» (1926). Condicionants de naturalesa econòmica i de manca de públic lector fan inviable els projectes, per ben intencionats que siguin. Tanmateix, aquestes iniciatives demostren la preocupació de les elits culturals locals per sintonitzar amb la contemporaneïtat, editar llibres en llengua catalana i cercar nous valors literaris locals, que no s'arribaran a plantejar mai l'escriptura en termes de professionalització i que tot, i tenir el referent modern i ciutadà de Barcelona, els estàndards literaris dels quals beuen entronquen amb una tradició vuitcentista i costumista, i també amb la novel·la rosa, perquè són els models més populars, els que tenen més a l'abast, i és relativament fàcil adaptar-s'hi com fa Joan Iborra i Farré amb *Creus de la vida* (1926).¹³⁴

La cultura, per al petit cercle intel·lectual catalanista montblanquí, és entesa des d'una triple vessant: llibres, art i teatre. Els llibres, en genèric, perquè no hi ha una predilecció per cap gènere en especial. Es procura impulsar edicions d'obres breus de temàtica diversa. Des de les pàgines de la premsa local es ressenyen llibres i novetats literàries, encara que aquests tenen poca incidència en el microcosmos montblanquí, per tot el que s'ha explicat i altres aspectes que s'aprofundiran més endavant. Respecte al món artístic es fan diverses exposicions i es posa l'accent en la conservació del patrimoni de la vila. I quant al teatre, els catalanistes impulsen la representació d'obres d'autors catalans especialment de la Renaixença i del Modernisme. Poblet sap molt bé que la cultura és la clau de volta de la prosperitat de la ciutadania montblanquina, el mitjà per aconseguir una societat més equitativa i justa. En els seus articles insisteix en la idea d'emancipació de l'individu a través de la cultura i del coneixement. En una de les seves primeres columnes a l'*Aires de la Conca* ja ho explicita de manera molt diàfana: «[...] les ciutats i els pobles que serveixen un esperit no moren mai.»¹³⁵ Per ell, Montblanc és —i vol que sigui— un poble amb esperit i amb consciència crítica, però aquesta sentit crític cal treballar-lo des de l'esfera pública, això vol dir des de la política municipal feta a la Casa de la Vila, però també des de la privada, des de la voluntat de créixer i conèixer dels individus, temptats per diversos vicis com el joc, la beguda o el ball, que els allunyen de la cultura. Poblet no exerceix en cap cas de moralista ni censorador de res, sinó de ferm i incondicional apologeta de la cultura.

La reivindicació de la construcció d'unes escoles públiques, com una obra necessària i urgent per al municipi ja apareix de manera reiterada en els primers articles publicats a la tribuna «Les coses i les ciutats». Poblet defensa aquest equipament com a prioritari pel bé

---

¹³⁴ Vegeu nota 34.

¹³⁵ [Josep Maria] P[OBLET], «Les coses i les ciutats», *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 72 (24-II-1928), p. 3.

general i afirma: «En les coses del comú, com en les pròpies, cal posar-hi una mica d'amor i de bona voluntat. Els prejudicis i els pessimismes han de desaparèixer quan es tracta d'una obra que ens interessa per un igual a tots. Per això és que al costat de l'Ajuntament, o més concretament, al costat d'aquest magne projecte de millores [construcció d'un escorxador, edificació d'unes escoles graduades i canvi de canyaries que abasteixen les fonts públiques de Montblanc], nosaltres hi voldríem veure tot Montblanc, en obra i en esperit.»¹³⁶ Ell és el primer a predicar amb l'exemple, tant és així que amb motiu del final del curs escolar explica la visita a les instal·lacions educatives arran de l'exposició dels treballs dels alumnes. L'anècdota és aprofitada per passar a la categoria i denunciar-ne el dèficit de l'espai i la precarietat que han de suportar els discents.¹³⁷

El gener de 1932, en un dels seus primers articles a *Saba Nova* titulat «Per un grup escolar», tornarà a incidir en la necessitat de construir un grup escolar públic per Montblanc arran de l'anunci fet per l'Ajuntament. Poblet com a opinador del nou periòdic defensa els valors de la publicació que, en paraules seves, ha vingut a «propulsar tots els projectes i iniciatives que enlairin i dignifiquin el nivell cultural de la vila.» Per ell la cultura i l'alfabetització són imprescindibles per a la millora social de la ciutadania i la seva emancipació. Disposar d'unes escoles suposaria un avenç important i del tot necessari en l'educació de la vila. Ho explica d'aquesta manera:

«La construcció d'un grup escolar hauria d'ésser la bandera de tots els montblanquins, el que podríem dir-ne el «nostre Estatut». Cap altra obra ni projecte hauria de despertar com aquest la nostra passió i el nostre entusiasme. Aquestes escoles massa oblidades de tots haurien d'esdevenir el nervi principal de tota la vida montblanquina, el centre bàsic d'una actuació diària individual i col·lectiva en pro de la defensa dels interessos morals dels nostres infants i de la cultura de la vila tota.»¹³⁸

La constant reivindicació de Poblet sobre la importància i la urgència de l'escolarització de la mainada local, feta des de la seva columna periodística, entronca amb l'obsessió pedagògica típica de l'anarquisme i del catalanisme. I la idea que l'educació suposava el desvetllament dels adormits, una missió que per a uns anava adreçada a les masses obreres i

---

¹³⁶ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 74 (24-III-1928), p. 2.

¹³⁷ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 81 (21-VII-1928), p. 1.

¹³⁸ Josep M. POBLET, «Per un grup escolar», *Saba Nova*, Montblanc, núm. 4 (16-I-1932), p. 1.

per als altres a la ciutadania en un sentit genèric.¹³⁹ La construcció d'aquest grup d'escoles sembla que estava previst —però no es va arribar a construir mai— edificar-les al Pla de Santa Bàrbara, un espai poc aprofitat i que haurien contribuït d'aquesta manera a la millora urbanística de la zona. Poblet fa una reivindicació de l'escola però no explícita en què i de quina manera beneficiaria, tot i que s'endevina una clara idea mesocràtica. L'educació, en una primera instància, protegiria els més joves dels mals socials de l'època i, en una segona, comportaria una millora de la societat que tant havien cobejat els noucentistes, però també els modernistes, tot i així, aquesta millora s'anirà donant poc a poc.

La civilitat és un altre dels temes vinculats a l'escolarització i alfabetització de la població. En un dels seus articles aborda el tema de la civilitat en referència al comportament poc escaient d'una part dels assistents en les sales de teatre i cinema de Montblanc respecte a la feina dels actors i a la resta d'espectadors: «Cal posar una mica de seny entre aquests espectadors i fer-los-hi entendre que el fet d'assistir a una sala d'espectacles no és pas el mateix que anar a fer una arrossada a La Vall, i que el ser espectador no dóna dret a molestar al veí del costat que està sentat tranquil·lament a la seva butaca i ha de suportar l'escàndol dels que creuen que no es poden fruir les delícies d'un espectacle sense fer tabola, algunes vegades d'un mal gust ben manifest.»¹⁴⁰ Al mateix temps, aprofita l'avinentsesa per donar algunes pautes de bona educació i saber estar que, al seu parer, van en la línia del bon gust i de la correcció, evitant així escarafalls i estridències. Poblet en articles com aquest vol transmetre una imatge de civilitat i bona conducta social, de bondat catalanista i de fermesa, que era la que pretenien donar els catalanistes des del tombant de segle.

---

¹³⁹ Aquesta retòrica ja apareix a principis de segle com apunta Marfany; vegeu MARFANY, «El catalanisme d'esquerra», *La cultura del catalanisme*, p. 137-189.

¹⁴⁰ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 76 (21-IV-1928), p. 3. En el fragment citat es fa referència a La Vall, que és una de les zones locals d'esbarjo a l'aire lliure on tradicionalment els montblanquins, ja des de finals del segle XIX i durant el XX, hi han anat a fer berenades, fontades i trobades col·lectives de caràcter lúdic.

Aquest article conté una segona part dedicada a l'anàlisi i valoració sobre les darreres estadístiques demogràfiques a Catalunya, la idea principal que subratlla l'autor és que en moltes ciutats i viles hi ha una reducció molt significativa del percentatge de naixements.

1.5.2. Foment de la lectura: llibre, mercat literari i biblioteques

L'hàbit lector de la població montblanquina i la venda local de llibres també és un dels centres d'interès i preocupació sobre els quals escriu Poblet. Un dels arguments que utilitza és que a Montblanc es llegeix poc i que, en proporció, no s'hi venen els llibres que seria desitjable d'acord amb el nombre d'habitants. Aquestes dues variables, segons ell, van juntes i la primera és conseqüència de la segona. Hi ha una minoria de lectors locals que compren llibres a fora i els que es dediquen al negoci a la vila no s'hi guanyen la vida. Poblet vol desmuntar l'argument econòmic, com a impediment principal que el jovent no llegeix, argüint que la gent jove disposa de diners quan es tracta de gastar-los en béns de consum que considera més profitosos des del seu punt de vista. Segons ell, però, no tota la responsabilitat recau en els lectors i afirma: «A Montblanc, el reclam del llibre, gairebé és desconegut i l'aparador de llibres ben assortit amb els cartells anunciadors de les darreres novetats és cosa que per molts passa desapercibuda. Uns dies d'exposició a la vista del públic i prou. I el llibre, la propagació del llibre, vol una tasca persistent, quasi que gosàriem dir perfidiosa.»¹⁴¹ Seguint amb aquest argument, per altra banda, sosté que si ha vingut algun representant d'alguna publicació o editorial ha obtingut un bon nombre de subscriptors. La clau per ell és publicar un bon llibre, anunciar-lo com cal i vendre'l a un preu ajustat que el pugui adquirir el ciutadà mitjà. Amb tot, afegeix «És precisament aquest instint ço que trobem a mancar, aquest apostolat a favor del llibre que no sabem veure, sense el qual no és possible acostumar a la gent a fer-los conèixer que el goig de llegir un bon llibre és un plaer incomparable que Déu ha donat als homes.» No obstant, tot i les reivindicacions de Poblet i la bona voluntat aquestes topen amb la realitat del mercat literari local, insuficient i massa petit per fer possible el manteniment de col·leccions pròpies, com ho demostren els dos intents de la «Biblioteca d'Autors Conquesos» i la «Biblioteca Montblanquina». Com s'aprecia en els títols d'aquestes, es tracta de projectes que parteixen de referents locals, tant pel que fa als autors com a les temàtiques, i amb una clara voluntat d'autoconsum. La tria dels gèneres s'adapta a les possibilitats dels autors, però els que són més fàcils de conrear i que troben el terreny més adobat són l'assaig breu, la narració de

---

¹⁴¹ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 77 (12-V-1928), p. 1. L'editorial titulat «La campanya pel Llibre» es fa ressò de la tasca a favor del llibre impulsada a la primeria dels anys 20 a Catalunya i posa de manifest que els escriptors s'han abocat a l'«exercici literari» i que actualment «Es produeixen més llibres i se'n llegeixen més. D'altra part, aquesta producció és més acurada, més intensa i valiosa. Les nostres lletres hi han guanyat i, per tant, Catalunya.» L'editorial cita també fragments del discurs Joan Vallès i Pujals, expresident de la Diputació de Barcelona, en la darrera conferència donada a l'antic Centre Excursionista del Pla del Bages. Vegeu «La campanya pel Llibre», *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 78 (26-V-1928), p. 1. En aquest sentit val la pena rellegir l'article «Consideracions» de Jordi de la Conca publicat en el mateix periòdic el 8-VI-1929, al qual ja s'ha fet referència anteriorment. Per una panoràmica sobre el foment del llibre català, vegeu Lluís DURAN, «Per la lectura catalana. Iniciatives populars per a fomentar el llibre català (1901-1936)», *Revista de Catalunya*, Barcelona, Nova etapa, núm. 172 (abril 2002), p. 83-106.

perfil costumista o l'article periodístic. No hi ha un projecte literari definit perquè no hi ha prou gent per articular-lo ni per sostenir-lo, encara que pretengui ser local; amb aquesta premissa no n'hi ha prou.

El 1911 hi ha un intent de crear una col·lecció de llibres, però sense una orientació literària. Aquesta, que s'havia d'anomenar «Biblioteca d'Autors Conquesos», va ser una iniciativa impulsada pel periòdic la *Gazeta de la Conca* des del primer número, però va resultar una iniciativa fallida.¹⁴² La capçalera periodística volia posar a mans dels lectors de Montblanc i de la Conca obres d'autors de la contrada. La col·lecció, que s'havia d'editar en fascicles mensuals de regal per als subscriptors, només podia fer-se realitat si comptava amb un bon nombre de subscriptors, que finalment no s'assolí. *La Conca de Barberà. Monografia històrica y descriptiva*, d'Antoni Palau i Dulcet és el títol triat per obrir aquesta col·lecció, altrament, la inviabilitat d'aquesta fa que l'acabi publicant l'editor barceloní Francesc Altés, convertint-se així en una de les primeres monografies locals editades a Catalunya a principis del segle XX i escrita en llengua catalana, encara en ortografia prefabricada. Estava previst que la col·lecció continués amb una monografia d'història de l'art sobre l'església de Santa Maria de Montblanc, signada per Joan Poblet i Teixidó, i un llibre de temàtica agrícola adreçat al públic escolar, confeccionat per l'enginyer agrònom Baldomer Campdepadrós. La notícia de la publicació de l'obra de Palau i Dulcet havia de ser un reclam que, així i tot, va esdevenir insuficient. En aquests anys el llibreter montblanquí resident a Barcelona ja era una personalitat respectada a la comarca on havia nascut i la seva llibreria es consolidava com un punt de trobada dels montblanquins que passaven per la capital.

L'any 1926, cinc anys després de la publicació de la primera peça teatral de Poblet, a Montblanc hi ha un segon intent per editar una nova col·lecció de monografies locals, aquest cop centrat en el tímid intent de fer novel·la local, a cavall entre el costumisme vuitcentista i el gènere rosa. Joan Iborra i Farré (1907-1992), fundador del Cercle Obrer Intel·lectual de Catalunya, escriu *Crens de la vida* (1926), una novel·la breu adreçada al públic de la vila. Aquesta inaugura la «Biblioteca Montblanquina»¹⁴³ i té com a referent inequívoc la novel·lística

---

¹⁴² Vegeu «Obra de cultura», [s.a.], *Gazeta de la Conca*, núm. 1, 8-IV-1911, p. 1.

¹⁴³ En la «Salutació» de la col·lecció, amada de retòrica catalanista, s'apel·lava a «l'amor d'un grapat de cors joves on hi vull la sang montblanquina» per fer possible la iniciativa editorial. Els editors destaquen que després dels avenços que havia experimentat la vila de Montblanc en els darrers anys havia arribat el moment que es disposés d'una biblioteca de textos literaris propis com en altres indrets de Catalunya. Aquestes biblioteques naixien amb una clara vocació i voluntat de fer pàtria des de l'esfera local. Aquesta també era la manera com es publicitaven per captar un públic catalanista, que anteposaria la seva militància catalanista a la qualitat literària de la novel·la. Finalment es recordava als potencials lectors que depenia d'ells que la iniciativa fructifiqués, fet que posa de relleu la manifesta precarietat i feblesa de l'estructura del mercat literari a comarques. Aquest requeriment es feia a través de la personificació de la «Biblioteca Montblanquina» que s'adreçava als hipotètics lectors amb aquesta retòrica: «Heu-me en vostres braços: de vosaltres depèn la meua vida»

folquitorriana de caràcter costumista i de temàtica i ambientació rural però que ja incorpora un biaix ciutadà.¹⁴⁴

En ambdós casos, tant en la «Biblioteca d'Autors Conquesos» com en «Biblioteca Montblanquina», es topa amb el problema estructural de la consolidació d'un públic lector que permeti la viabilitat econòmica de l'edició. Tanmateix, el 1927 hi ha un nou intent de col·lecció literària amb «Edicions Aires de la Conca», que s'inaugura amb el llibre de poemes *El cor errant*, de Carles Monfar,¹⁴⁵ un títol que fa pensar amb el del poemari de Carner, *El cor quiet* (1925). Aquestes col·leccions, especialment la segona, ja presenta una manifesta voluntat literària, i no costa gaire d'endevinar que tenia com a referents inspiradors la «Biblioteca Catalana» de l'Editorial Catalana (1917-1924), «La Novel·la Nova» (1917) o «La Novel·la d'Ara» (1923-1927), la més important.

Per Poblet l'assoliment de l'hàbit lector, a escala local, ha de passar per la consolidació de tres vèrtexs: biblioteques, educació i mercat editorial, aquesta combinació és la que garantirà un públic lector, per això no deixa passar cap oportunitat per reivindicar qualsevol d'aquests aspectes per assolir que la lectura es converteixi en una necessitat vital per l'ànima de la població montblanquina. Amb motiu de la publicació d'*Elogi de Catalunya* (Llibreria Catalonia, 1928) de Joan Vallès i Pujals¹⁴⁶ aprofita per enllaçar alguns aspectes sobre la importància de realitzar una bona política de promoció del llibre que, a parer seu, ha de passar perquè els llibres estiguin ben exposats als aparadors i que aquests disposin d'un bon assortiment, però al mateix temps cal que hi hagi un adequat suport publicitari a les darreres novetats i crear esdeveniments que apropin el llibre als lectors, com l'Exposició del Llibre celebrada a Montblanc. La celebració d'aquest esdeveniment va fer que es venguessin nombrosos exemplars del llibre de l'escriptor i polític terrassenc, que el noranta per cent dels visitants sortissin amb un llibre sota el braç i que —segons el periodista montblanquí— si no s'hagués fet el resultat no hauria estat el mateix.¹⁴⁷

En la seva defensa de l'escolarització i el foment de la lectura, Poblet intenta escatir les raons de per què la gent no llegeix més llibres, i sobretot llibres en català. Alguns d'aquests

---

¹⁴⁴ Per a una anàlisi en profunditat de la novel·lística de Josep Maria Folch i Torres vegeu Eulàlia PÉREZ VALLVERDÚ, *Josep M. Folch i Torres (1880-1910). Compromís polític i creació literària*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2009 (Textos i Estudis de Cultura Catalana, 153) i *La literatura infantil i juvenil de Josep Maria Folch i Torres*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2010 (Textos i Estudis de Cultura Catalana, 155).

¹⁴⁵ Carles MONFAR, *El cor errant (poesies)*, pròleg de L. Bertran i Pijoan, Montblanc: Impremta Recasens, 1927. El poema «Camí de París» (p. 109) està dedicat a Josep Maria Poblet. La premsa montblanquina en recollí la següent ressenya: A[lbert] T[ALAVERA], «*El cor errant* per Carles Monfar», *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 61 (27-VIII-1927), p. 3.

¹⁴⁶ Polític de la Lliga Regionalista, que ocupà diversos càrrecs com a regidor de l'Ajuntament de Barcelona (1909-14), diputat provincial (1914-18), senador per la demarcació de Girona (1916), president de la Diputació de Barcelona (1918-24) i conseller de la Mancomunitat de Catalunya, aquests últims els hagué d'abandonar a causa del cop d'estat de Primo de Rivera.

¹⁴⁷ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 83 (18-VIII-1928), p. 4.

motius esgrimits per la gent mira de desmuntar-los, com per exemple que els llibres editats en català són més cars que els editats en castellà i que això provoca que no hi hagi un major nombre de lectors en català. Poblet postula que, tot i que les editorials que editen en castellà estan ubicades a Catalunya i fan tiratges molt grans, la rebaixa de preu no s’hi veu reflectida. Pel periodista i intel·lectual montblanquí el públic hauria de pagar entre quatre i cinc pessetes per una bona novel·la tant si és publicada en català com en castellà. I afegeix: «Volem dir amb això que els que retreuen l’encariment dels nostres llibres han de començar per dir que són cars els nostres i els altres. I no parlem de la presentació, perquè ja fa molts anys que les cases editores d’ací ocupen la davantera de totes les de les terres de la Ibèria.»¹⁴⁸ Per altra banda, també defensa l’alternativa que el lector té de les edicions populars a uns preus molt assequibles i que fan que tothom que vulgui llegir pugui fer-ho sense excuses ni reserves de cap tipus i, a més, obres i autors de gran qualitat: «Ara mateix tenim damunt la taula aquesta encertada col·lecció de llibres que publica l’editorial “Les ales esteses”. Per seixanta cèntims —volums ben lligats, lletra clara i tamany que considerem un encert per cabre a tots els racons i a totes les butxaques— ens ha donat ja obres complertes d’Apel·les Mestres, Víctor Català, Alexandre Plana, Josep M. de Sagarra i traduccions de vàries obres de Musset.» Per ell aquest debat no hauria d’existir i té poc fonament perquè per aquesta raó les col·leccions populars i més econòmiques s’haurien d’esgotar a les llibreries i no és així. Rebla l’article amb una coda final extreta del refranyer popular, un recurs retòric que es troba sovint en els seus articles: «I és que en aquest món i en totes les coses de la vida hi sol haver molta gent que tot s’ho gasta en xerrameca, i així veiem com, malauradament per tots, de cada dia augmenta més la legió innombrable dels que, segons el nostre refraner popular, *no serveixen per covar ni per pondre, pariona inseparable dels que no fan ni deixen fer.*» La construcció i consolidació d’un mercat literari modern era un dels reptes que tenia la cultura catalana si volia afermar una literatura nacional plenament normalitzada.¹⁴⁹

La lectura i l’hàbit lector de la societat montblanquina és un dels temes que apareixen amb freqüència en la seva columna d’opinió. La celebració de la Festa del Llibre és una ocasió per tornar a treure el tema, atès que aquesta festa —en paraules seves— ha passat sense fred ni calor i que s’han fet poques compres per la poca repercussió que ha tingut al municipi. Per ell, la causa principal d’aquest problema radica en la manca d’una biblioteca municipal i apel·la

---

¹⁴⁸ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 107 (31-VIII-1929), p. 1.

¹⁴⁹ Per a una panoràmica del mapa editorial català entre el vuit-cents i el nou-cents, vegeu Sílvia CABALLERIA FERRER i M. Carme CODINA CONTIJOCH, «El món editorial de les lletres catalanes (des de finals de segle XIX fins al final de la Guerra Civil)», *Ausa*, Vic, Volum XVI, núm. 132-133 (1994), p. 81-112. Article en línia a: <http://traces.uab.cat/record/30435>. També Albert MANENT, *Escriptors i editors del non-cents*, Barcelona: Curial, 1984 (Biblioteca de Cultura Catalana, 56). Sobre el mercat literari català vegeu, CASTELLANOS, «Mercat del llibre i cultura nacional (1882-1925)», p. 5-38 o CASTELLANOS, *Literatura i societat*, p. 123-170.

novament a l'Ajuntament per resoldre aquesta qüestió, però que ho faci amb compromís i sensibilitat.

La sol·licitud d'una biblioteca pública per Montblanc és una de les grans reivindicacions que també fa incansablement des de la premsa escrita a les autoritats municipals. Ell creu que aquest és un punt feble determinant que cal resoldre per a una òptima institucionalització de la cultura i l'educació a la capital de la Conca. Poblet, com a bon lector, sap que una biblioteca és sinònim d'obrir una porta a la cultura i el coneixement a unes classes populars que estaven condemnades a l'analfabetisme i a la precarietat, i a disposar de poques eines per sortir d'aquest cercle viciós. La biblioteca es tradueix en l'alliberament i l'emancipació de l'individu, i una reivindicació progressista perquè al poder sempre li ha interessat tenir una massa poc crítica i susceptible de ser manipulada. Però en el cas català, la Mancomunitat havia començat a construir una xarxa de biblioteques que, paral·lelament amb els diversos centres escolars i tècnics, havien de convertir-se en la base de la Catalunya pròspera i avançada del futur. El 28 de maig de 1914 s'havia obert la Biblioteca de Catalunya, constituïda el 1907 com a Biblioteca de l'Institut d'Estudis Catalans, i des d'aquesta infraestructura cultural i estratègica per al país s'organitza un sistema bibliotecari a través de l'Escola Superior de Bibliotecàries, nascuda el 1915 i dirigida per Eugeni d'Ors, que també havia estat nomenat director del Departament d'Educació Superior del Consell de Pedagogia, i amb Carles Riba entre alguns dels seus professors. La xarxa de biblioteques populars es posa en funcionament a partir de l'any 1915, i tres anys després surt la primera promoció de l'Escola de Bibliotecàries.¹⁵⁰ Les primeres que es van obrir foren les de les Borges Blanques (1916), Canet de Mar (1919), Olot (1918), Sallent (1918), Valls (1918), el Vendrell (1920), Pineda (1922) i Figueres (1922). De bon començament, els edificis es construïen amb aquesta finalitat i s'adjudicaven per mitjà d'un procés concursal.¹⁵¹ Montblanc, tot i les contínues demandes de Poblet des de la seva tribuna periodística, hauria d'esperar encara catorze anys i no seria fins al 1932 que la biblioteca pública de la vila esdevindria una realitat.

La necessitat de les biblioteques públiques i l'accés de la cultura de les capes més desfavorides són qüestions en les quals no només Poblet hi reflexiona des de la premsa sinó que hi ha una implicació directa per part seva. Així doncs, sap compaginar el pensament crític amb l'acció directa amb les eines que en aquell moment permetia l'associacionisme

---

¹⁵⁰ Vegeu Teresa MAÑÀ TARRÉ, *Les biblioteques populars de la Mancomunitat de Catalunya (1915-1925)*. Lleida: Pagès Editors, 2007. En una línia complementària, per conèixer quin era l'hàbit lector i què llegien els usuaris de les biblioteques de la Mancomunitat, vegeu Jordi LLOBET DOMÈNECH, *Lectura i biblioteques populars. Model de col·lecció i lectura a les biblioteques populars de la Mancomunitat de Catalunya: 1918-1922*. Directora: Assumpció Estivill Rius. Universitat de Barcelona. Departament de Biblioteconomia i Documentació. Tesi doctoral en línia a: <http://hdl.handle.net/10803/768>.

¹⁵¹ Albert BALCELLS, Enric PUJOL i Jordi SABATER, *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia*, Barcelona: Proa, 1996 (Monografies), p. 453-457.

montblanquí. El juliol de 1922, essent secretari de la Joventut Nacionalista, signa una crida juntament amb el president de l'entitat, Macià Escoté, per sol·licitar donacions de llibres de particulars per engrandir la biblioteca de l'entitat.¹⁵²

Uns anys més tard, en un article publicat el juny de 1928, descriu la bona impressió que li causa la visita en un poble veí, del qual no dóna el nom però que hom dedueix que per proximitat devia ser Valls o les Borges Blanques, l'ambient cultural que proporciona a la localitat la biblioteca pública, «un d'aquests fogars de la cultura» que en els seus dies d'esplendor hi va fer construir la Mancomunitat de Catalunya. Poblet utilitza un to de reportatge i el correlat objectiu de la primavera per enllaçar la idea d'esclat floral amb l'eclosió intel·lectual d'aquesta població, justificat perquè era el maig i perquè l'equipament es trobava enmig d'una arbreda. Ell pensava trobar-hi molts lectors, persones assenyades i nois i noies de divuit anys, encanvi la situació és una altra de ben diferent, però que considera un bon auguri de futur: «[...] hi havia un planter d'una dotzena de xicots dels 10 als 15 anys que donava bo de veure. Eren els homes de demà, els que amb tota seguretat portaran el govern del poble d'aquella ciutat veïna. Heus aquí un bon auguri per aquella població tranquil·la i reposada. Els homes que avui menen la cosa pública, poden esperar amb l'esguard tranquil amb respecte als seus successors.»¹⁵³

En aquesta afirmació Poblet posa l'accent en una de les funcions bàsiques de la cultura. La cultura és la principal eina de desenvolupament d'una societat i cal llegar-la a les generacions futures perquè aquesta sigui la garantia del progrés social i que els futurs governants sorgits d'aquella societat esdevinguin ciutadans cultes i actius amb responsabilitat i sensibilitat vers la seva societat per fer-la més avançada i lliure. Que una capital de comarca com Montblanc encara no disposés d'un equipament d'aquestes característiques ho considerava inadmissible en uns temps en què la cultura i el saber s'imposaven gràcies a l'herència política i cultural de l'extinta Mancomunitat, que en el seu moment va traçar l'estela noucentista.

Montblanc només podia suplir aquesta mancança amb les petites biblioteques de les entitats socials de la vila que, segons Poblet, «no són ni cuidades ni suficients» i el que més li preocupa és que ara sense la Mancomunitat la realitat de la biblioteca serà més difícil que mai, no obstant no renuncia a trobar-hi una solució de futur i vol que a Montblanc es faci com a Santa Coloma de Queralt, on hi va haver el compromís de resoldre la situació si no amb una

---

¹⁵² Macià ESCOTÉ i Josep M. POBLET I GUARRO, «Biblioteca de la Joventut Nacionalista», *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 189 (8-VII-1922), p. 3. El seu cosí Maties Guarro i Monfar quatre anys abans també havia publicat un article a la premsa montblanquina sol·licitant una biblioteca per al municipi, vegeu «Per una biblioteca municipal», *L'Escut*, Montblanc, núm. 18 (18-III-1916), p. 2.

¹⁵³ POBLET, «Les coses i les ciutats», núm. 79 (9-VI-1928), p. 1-2.

biblioteca de nova construcció si amb la rehabilitació d'algun edifici. I conclou: «El tema té molts aspectes i és precís que arribi allà on ha d'arribar en benefici de l'educació i civilitat del nostre poble.»

Unes setmanes més tard reprèn novament la qüestió de la biblioteca tot aportant una proposta que podria començar a encaminar-ne la solució. Poblet planteja que el municipi creï un patronat format per «persones de cultura i significació de la Vila»¹⁵⁴ que es cuidi de solucionar aquesta mancança —ell en diu «deficiència»—, tan aviat com sigui possible, i que en paraules seves «ve a sumar-se a la llista negra de totes les que patim a Montblanch en qüestions de cultura i escoles, poques i deficientes; biblioteques, més deficientes i gairebé nul·les. Heus aquí la paorosa visió del pervindre cultural que amb aquests antecedents pot esperar Montblanch de l'actual generació.»

La solució que ell proposa per a l'edifici de la biblioteca passa per ubicar-la a les dependències de la Casa de la Vila, la qual cosa permetria aprofitar la infraestructura municipal en tots els sentits i estalviar diners i despeses a l'erari públic, així el funcionari de l'ajuntament podria exercir les tasques de bibliotecari sense que això suposés un excés de feina extra, atès el nombre d'habitants del municipi. La insistència de l'estalvi econòmic és també una de les constants que esgrimeix el jove periodista montblanquí conscient de l'escassetat de recursos que pateixen les arquitectures municipals. I conclou: «Per crear una biblioteca de les característiques que deixem exposades, entenem que sols cal una cosa; volguer-ho fer. El cost material d'abillament de local i compra de llibres representaria ben poca cosa al costat del benefici moral, que de llur creació, en podrien treure els montblanquins.»

En una visita al convent de Sant Francesc de Montblanc explica la sorpresa que li causa la biblioteca del convent franciscà, formada per entre dos i quatre mil volums de temàtica religiosa i entre els quals diu que s'hi trobaven volums rars i d'altres d'un alt valor històric i bibliòfil. Tot i tractar-se de llibres de temàtica religiosa i no ser a l'abast del gran públic, Poblet celebra que la vila pugui disposar d'un fons tan ric i singular i, tot mostrant la seva satisfacció per la descoberta, no estalvia la crítica a causa de l'accés restringit d'aquest corpus bibliogràfic i lamenta que aquests llibres no tinguin un millor aprofitament públic: «[...] quan veiem aquestes rengleres de llibres i prestatges, als quals no s'hi pot arribar amb la llibertat que tots voldríem, és quan sentim més intensament la manca d'una bona biblioteca pública a la nostra vila.»¹⁵⁵

---

¹⁵⁴ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 80 (30-VI-1928), p. 3.

¹⁵⁵ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 110 (19-X-1929), p. 4.

En aquest mateix article fa referència a l'asfaltatge de la Pujada de la Serra i que quan aquest estigui complet, un «benemèrit patrici» montblanquí s'ha compromès a fer donació d'unes col·leccions de llibres per col·locar-los en prestatges o armaris al voltant de les parets interiors del santuari a disposició de tothom que vulgui llegir-los, i conclou: «Ja sabem el comentari obligat a aquesta bella iniciativa ¡Massa llibertat! ¡Al cap d'un mes no hi haurà ni un llibre! Doncs bé, encara que fos així, aquesta idea generosa, pel seu significat i el seu amor als homes i als pobles, té des d'ara, la nostra més viva simpatia.»

Tenir una biblioteca facilita l'accés al llibre i és la clau per crear nous lectors que esdevindran futurs compradors de llibres, és a dir, es convertiran en el públic lector que necessita tenir qualsevol cultura perquè sigui possible disposar d'un mercat literari que abasteixi els lectors de novel·les. Però no només això, la cultura és el fonament necessari per fer possible una societat cívica, democràtica i crítica amb el poder i la injustícia:

«L'Ajuntament s'hauria de preocupar i endegar d'una vegada aquest afer importantíssim [biblioteca], que és la pedra de toc de tots els països civilitzats. Anglaterra, Alemanya i França són els que més llegeixen. Per ço mentre al cultura i la civilitat d'aquells països fa precises i necessàries les grans companyies editorials, ací la nostra incultura solament sap portar-nos dictadures.

I és que tots plegats ens hem de convèncer que la millor arma de combat que avui com avui podem aixecar contra la manca de civisme d'aquesta terra, que ha sapigut aguantar pacient i resignadament els fets d'aquests anys darrers és el llibre, que ens ha de donar la cultura i el civisme necessaris per a que no siguin mai més possibles els pronunciaments ni les dictadures.»¹⁵⁶

En la seva columna del 7 de febrer de 1931 torna a reivindicar la creació d'una biblioteca pública per Montblanc, aquesta vegada arran de l'establiment a la vila d'una sucursal de la Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis. Com és sabut, part de la l'obra social d'aquesta entitat bancària era destinada a equipar de biblioteques les diverses poblacions de Catalunya, que instal·lava en les dependències dels seus edificis. Poblet apel·la a les autoritats locals que no es deixi passar aquesta oportunitat i que des del municipi se sàpiga sol·licitar com cal:

«S'imposa una renovació de mitjans per tal d'encaminar els montblanquins a la lectura, hàbit que s'ha d'adquirir mitjançant l'establiment d'una bona biblioteca on, tots els dalerosos de l'afany de cultura i superació, hi trobin el marc apropiat per a llurs aficions. El dia que a Montblanc hi hagi una dotzena de lectors assidus, el miracle de portar la gent a l'escalf del llibre, serà un fet.

---

¹⁵⁶ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 132 (12-X-1930), p. 2.

Aquesta dotzena encomanaria la íntima satisfacció que produeix el gaudi de la lectura a tots els seus amics i coneguts. I el llibre seria aviat el millor amic dels montblanquins.

[...]

I un dels primers actes d'aquesta voluntat ha d'ésser el saber demanar-la. El nostre Ajuntament, les Societats, tota la Vila, hauria d'alçar la veu en aquest sentit, dient: «Senyors que regenteu els destins de la Caixa d'Estalvis; vosaltres, que arreu de la terra catalana heu sapigut posar al costat de la vostra obra, aquest bri d'enaltiment de les coses del cor i de l'esperit, que són la gràcia alada d'aquesta institució que teniu en vostres mans, feu-nos la mercè de que els montblanquins, en les hores lliures d'esplai, poguem dedicar-nos a bastir en cada un dels nostres cors aquest altar de l'amor al llibre, que tots hauríem de portar dintre, i que és el que, en definitiva, haurà de presidir tots els pobles del món.»¹⁵⁷

Dos mesos més tard sembla que l'adjudicació de la biblioteca de la Caixa d'Estalvis a la vila ja és un fet; segons el cronista, gràcies «a la petició que l'hi feren l'Ajuntament, diverses entitats de la Vila i aquest modest porta-veu [...]».¹⁵⁸ Poblet és coneixedor que la seva columna és llegida i que les seves aportacions sobre cultura, urbanisme i política local són no passen per alt. A aquestes alçades ja era un referent periodístic local i les seves columnes eren seguides de prop pels lectors més influents en la política local. Des de feia temps reivindicava la biblioteca per Montblanc i perquè el projecte no caigués en l'oblit no va deixar d'insistir-hi, especialment quan es posa sobre la taula la possibilitat que aquesta pogués ser una realitat gràcies a la contribució de la Caixa de Pensions. Ho narra d'aquesta manera en la seva columna del 4 d'abril de 1931:

«Fou aleshores que ens decidírem a escriure unes ratlles en aquesta mateixa secció donant un toc d'alerta a autoritats i entitats de la Vila per a que no deixéssim perdre tots plegats la magnífica ocasió que se'ns presentava de resoldre aquest greu problema per la cultura dels montblanquins. Després d'escrit l'article no en tinguérem prou i iniciàrem una sèrie de gestions que donaren per resultat el que durant vuit o deu dies gairebé totes les entitats polítiques, econòmiques i benèfiques de la Vila i al seu davant el nostre Ajuntament es dirigessin al Consell Directiu de la Caixa de Pensions pregant que acordés la instal·lació d'una biblioteca pública a la nostra Vila.»

---

¹⁵⁷ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 141 (7-II-1931), p. 2.

¹⁵⁸ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 145 (4-IV-1931), p. 2.

La seva tasca com a articulista va ser prou determinant perquè, segons ell, inicialment la Caixa de Pensions, tot i demostrar l'interès per fer una biblioteca pública a la vila, havia aparcat el projecte «davant l'apatia dels montblanquins.» A més afegeix que aquesta no ha estat una realitat fins que hi ha hagut un acord per fer-la possible i conclou: «I és que ens hem d'acostumar a entendre que els homes i els pobles no tenim satisfets els nostres anhels fins que en som mereixedors. Sense aquesta voluntat, que ha de ser expressió del nostre sentir i del nostre pensar, no podrem mai convertir en realitat els anhels fretuosos d'afany de millorament cultural del nostre poble.»

1.5.3. Política local: patrimoni, urbanisme i infraestructures

L'any 1922 la Lliga s'havia començat a fracturar amb una divisió interna que portà un grup de dissidents, entre els quals hi havia Jaume Bofill i Mates, a convocar la Conferència Nacional Catalana, de la qual en naixeria Acció Catalana, que a les eleccions provincials de 1923 s'imposa a la Lliga en alguns districtes. Al setembre, el cop d'estat de Primo de Rivera provoca la pèrdua de la primera institució d'autogovern de Catalunya i la normal evolució política del país. La instauració del Directori Militar s'encarrega de reprimir el catalanisme i de prohibir tots els símbols d'identitat de Catalunya i relegar la llengua a l'àmbit familiar. Es paralitza així l'oficialitat catalana tant en la vida política i cultural, es destitueixen els ajuntaments elegits democràticament i se substitueixen per individus adeptes a la dictadura. La Mancomunitat és ocupada per diputats governatius que a partir del gener de 1924 n'interrompen l'obra per desmantellar-la definitivament el 1925. A partir d'aquests anys s'inicia una censura molt dura contra la llengua catalana i el procés normalitzador iniciat per Pompeu Fabra i l'Institut d'Estudis Catalans uns anys abans. A Montblanc la dictadura de Primo de Rivera prohibeix les entitats de signe catalanista, com la Joventut Nacionalista, obligant-les a canviar de nom i a no fer política. En la vida pública local s'hi imposa el protagonisme dels militars; es fa hissar la bandera espanyola al jutjat, a l'ajuntament i a les escoles públiques; s'obliga a retolar els carrers en castellà i s'actua contra personalitats de la societat civil compromeses amb el catalanisme a les quals s'acusa de separatistes, com mossèn Pau Queralt o Albert Talavera.¹⁵⁹

---

¹⁵⁹ Vegeu Sònia GUAL I MIRÓ, «La repressió cultural a la Conca de Barberà durant la dictadura de Primo de Rivera (1923-1930)», *Aplec de Treballs*, Montblanc, núm. 32 (2014), p. 147-162. Per a una visió més general, vegeu Josep M. ROIG I

El periodisme és un dels primers àmbits que es ressent de la nova situació, la premsa ha de passar censura i els temes polítics queden relegats. Un dels pocs espais que resten és la reflexió sobre qüestions locals, com poden ser el patrimoni o l'urbanisme, però sense entrar en orientacions polítiques i ideològiques, mirant de nedar i guardar la roba, com es veu en la majoria d'articles de Poblet publicats durant els anys de la dictadura.

La sensibilitat per la protecció i respecte pel patrimoni arquitectònic de Montblanc és una altra constant en els seus articles. Poblet denuncia sovint que la capital de la Conca tot i tenir un ric llegat patrimonial és poc curós amb el manteniment i conservació dels monuments artístics. Aquest posicionament l'il·lustra tant amb la desprotecció dels edificis més singulars i emblemàtics com amb l'obra civil particular del moment feta amb poca harmonia amb l'entorn: «Qui doni un cop d'ull per damunt de les nostres teulades veurà les enormitats que, amb la indiferència de tots plegats, s'hi han fet.»¹⁶⁰ Un d'aquests exemples és la controvertida restauració del Portal de Bové: «Temps enrere hi hagué d'haver una lluita sorda per tal de que no prosperés el criteri d'uns quants especialistes mesquins que proposaven l'enderrocament del Portal de Bové, perquè deien que amenaçava ruïna! I en lloc de procurar per la seva consolidació i restauració sostenien l'ideal genial (?) de son enderrocament.»

La manca de respecte i de valoració que creu que hi ha pels monuments arquitectònics locals es manté —al parer seu— de fa temps i es manifesta amb els cartells publicitaris enganxats a les parets d'edificis històrics com la casa Desclergue i Alenyà. Per ell aquesta és una pràctica que cal eradicar i alhora establir un cens de monuments:

«Caldria acabar d'una vegada amb aquest espectacle vergonyant, tant més quant una vegada endegat, esdevindria un acte de cultura i civilitat que no ens costaria cap diner.

S'hauria d'anar a la enumeració de tots aquests edificis i monuments que constitueixen el tresor històric i artístic de la Vila. Uns empleats municipals podrien cuidar de netejar els que en l'actualitat ho necessitin traient-los aquell paperam uniforme que els enlletgeix i de passada ens avergonyeix.

[...]

El remei fora radical i de cura encara més econòmica. I de passada aixecaria un xic el nostre nivell cultural davant dels forasters que s'adonen més que nosaltres mateixos d'aquesta vergonya que entre tots venim consentint, passivament, de fa molts anys.»

ROSICH, *La Dictadura de Primo de Rivera a Catalunya. Un assaig de repressió cultural*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992 (Biblioteca Abat Oliba, 107).

¹⁶⁰ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 87 (13-X-1928), p. 1-2.

Després continua la seva apologia sobre el patrimoni monumental de Montblanc amb el que considera una gran notícia, per la divulgació d'aquest a arreu de Catalunya, com és la reproducció del Portal de Bové al Poble Espanyol de Barcelona amb motiu de l'Exposició Universal de Barcelona de 1929. Aquesta iniciativa pensa que donarà a conèixer el monument i farà que la gent, encara que no n'apreciï del tot el valor artístic li acabarà tenint estima: «I coneixent-les reproduïdes en un lloc de tal honor, les aprendrà a estimar. No sabrà copsar-ne el valor artístic però aprendrà de venerar-les, com es comprenen i s'estimen tantes coses que el poble n'ignora el valor llur, però que sap, per respecte i tradició, conservar i dignificar.»¹⁶¹ En el mateix article subratlla la particularitat montblanquina, ja que el nou espai monumental i folklòric barceloní convertia Montblanc en l'única població catalana amb dos monuments propis. Així, a banda del Portal de Bové, també hi havia la casa noble dels Desclergue, coneguda aleshores pel Cafè de l'Isidre. Poblet rebla el final de l'article amb la idea que el seu plantejament de defensa i respecte dels monuments locals no havia estat mai escoltada, i fins que no ha aparegut la notícia de la reproducció dels monuments montblanquins al Poble Espanyol no hi ha hagut un canvi d'actitud al respecte, com la del propietari del Portal de Bové que finalment ha decidit prohibir que hi enganxin cartells. Ho explica així:

«Per això aquests dies repassant la col·lecció d'AIRES DE LA CONCA sentíem que les galtes se'ns tornaven roges. Aquest cronista des d'aquestes mateixes planes, havia demanat en diverses ocasions un xic de respecte i amor pels nostres vells edificis vilatans, senyalant d'una manera concreta el cas de la senyorila casa en qüestió [casa Desclergue]. Les nostres queixes, inspirades per un amor a Montblanc i als seus monuments artístics, sempre havien caigut en el buit. I ha estat precis que per salvar-lo de tota la faramalla de paperam i coloraines, el seu propietari es decidís, setmanes enrera, a col·locar damunt d'aquelles velles pedres, cremades pel sol de tantes centúries, la disfressa del cartell de consuetud: “No hi poseu cartells”».

Poblet recorda que han passat quatre anys des de la «gran pensada» d'enderrocament del Portal de Bové però «ara es veu afermat i amb els airosos merlets, nets i refets, tallant el nostre cel i donant tot un caràcter a l'entrada de la nostra Vila.»¹⁶² Per ell aquesta porta d'entrada a la vila hauria d'estar neta de cartells i reflectir tot l'esplendor medieval perquè és un monument que es troba en la via de pas cap al monestir de Poblet, la qual cosa fa que sigui un punt transitat per turistes i viatgers que van d'estiu a hotels i balnearis propers a l'abadia

---

¹⁶¹ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 98 (27-IV-1929), p. 1-2.

¹⁶² P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 99 (11-V-1929), p. 1-2.

cistercenca. Per això sol licita que «es respectin aquelles parets centenàries per tal que no siguin un escarni a la nostra cultura i que els forasters quan vagin a Poblet, al passar pel nostre Portal, que hauran vist reproduït farà unes hores, no pensin de nosaltres alguna d'aquelles coses que als pobles civilitzats els fan tornar les galtes roges.»

En un altre article publicat a mitjan gener de 1929, ja lamentava que les seves propostes de millora sobre la vila, especialment la d'eliminar els cartells publicitaris enganxats als edificis històrics, haguessin passat fins al moment del tot inadvertides per les autoritats locals. Tot i que es tractava de suggeriments ben argumentats i dur-los a la pràctica comportava poca despesa econòmica, aquests foren menystinguts per les autoritats municipals: «No hem estat massa encertats, però, en l'exposició de idees sobre reformes i motius d'ornamentació o embelliment a efectuar. Almenys així ens ho sembla el fet que cap de les nostres indicacions ha estat escoltada.»¹⁶³ No obstant, segueix afirmant la seva opinió i construint el seu discurs sobre la visió personal sobre els monuments i l'arquitectura montblanquina. Així, per exemple, exposa la manera com s'hauria de completar la reforma de la Casa de la Vila. Afegeix que, com en la majoria d'edificis públics d'altres comarques, seria procedent posar-hi un rellotge a la façana que evités la necessitat d'haver d'anar a veure els horaris a l'estació. I conclou irònicament: «I de passada els montblanquins, podríem dir als quatre vents *que ara ja anem a l'hora.*»

Caldrà esperar a finals d'any, concretament a l'edició del 23 de novembre de 1929, quan Poblet celebri des de la seva tribuna periodística de l'*Aires* que les seves opinions sobre la imatge del Portal de Bové fossin escoltades i el monument quedés finalment «Net de tot paperam que li enlletgia la seva figura alta i harmònica que talla la clariana del cel, [...]».¹⁶⁴ En aquests articles quan parla de patrimoni li surt la seva prosa més poètica, ja que per ell el patrimoni monumental de Montblanc és el vincle amb el passat medieval de Catalunya. Aquesta evocació del passat es fa des d'una mirada romàntica, la que havia formulat la Renaixença i que es mantindrà durant dècades amb una retòrica molt jocfloralesca: «Aquelles pedres no tenen d'aguantar altres colors que el que li dóna el sol tan bon punt despunta el dia i la pàtina dels anys i dels segles.» En aquest altre article planteja una nova reforma que tampoc no hauria de comportar cap dispendi excessiu per l'erari municipal i que milloraria la fesomia de la font de la Fruita, que presenta algunes rajoles trencades. La raó que dóna segueix en la línia de vetllar pel patrimoni local, encara que sigui un llegat modest i popular com una font. I afegeix que aquesta font apareix reproduïda en una fotografia del Palau de les Diputacions de

---

¹⁶³ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 93 (12-I-1929), p. 2.

¹⁶⁴ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 112 (23-XI-1929), p. 2.

l'Exposició Universal de Barcelona com una mostra de cultura de les comarques tarragonines. Per ell aquest reconeixement exterior, que entén a la perfecció en clau de projecció de la vila més enllà de les pròpies muralles, és el que val i per això creu necessari vetllar per tot aquest llegat històric, patrimonial i artístic que poques viles i ciutats tenen. La reflexió final de l'article té un to netament noucentista, que apel·la de nou a la cultura i a la civilitat: «Pels petits detalls es coneixen els homes. I també és per aquestes petites reformes de millorament dels llocs públics i de tindre nets i cuidats els monuments artístics de les poblacions, que es dona a conèixer la cultura i la civilitat dels pobles.»

Però el llegat d'edificis monumentals no és només l'únic patrimoni de la localitat que cal preservar, sinó que també cal protegir el patrimoni natural. En un dels seus articles exposa que un confident li ha comunicat que es procedirà a la reducció de massa forestal als voltants de la font de la Gruta, una de les fonts històriques de Montblanc situada al barranc de la Pasquala, molt concorreguda pels montblanquins i que a causa de la seva situació en períodes de pluja es podia convertir en un estany.¹⁶⁵ Poblet fa una crida a mobilitzar-se per salvaguardar aquest espai i convida a sobreposar-se a l'apatia generalitzada que creu que caracteritza la població: «Els montblanquins som bon xic deixats en la conservació dels nostres monuments artístics. No volguem ara ser-ho ademés amb les nostres belles encontrades. Tots plegats seria hora de que ens sacudíssim aquest esperit conformatiu i “tant-se-me'n-dóna” que tenim massa arrelat. Perquè cal dir que com la “Font de la Gruta” no en coneixem cap altra.»¹⁶⁶ També insta l'Ajuntament que actuï i faci les gestions pertinents «per a salvar el més bell de tots els indrets de nostre meravellós paisatge.» Una de les propostes que llança és, encara que es tracti d'una arbreda particular, obrir una subscripció popular com es feia en altres circumstàncies per obtenir diners per salvar el bosc.

La preocupació pel patrimoni local no l'enfoca únicament a la restauració arquitectònica dels monuments sinó també a la protecció per evitar-ne l'espoli. Per Poblet és molt important protegir aquells objectes i eines que són testimoni del passat col·lectiu català. Aquesta sensibilitat en bona mesura caldria cercar-la en una altra de les influències del seu pare, Joan Poblet, qui a principis del 1922 reuneix un seguit de peces com eines del camp, majòliques, objectes de terrissa i mobles que formen un petit museu en algunes de les estances de la casa del carrer Major.

La idea de preservar el passat per poder-lo transmetre a les generacions esdevenidores l'articula en un article a partir de la publicació d'un llibre de Francesc Santacana sobre el

---

¹⁶⁵ Joan PALLISÉ CLOFENT, *Els camins de l'aigua. Fonts naturals i aigües al terme de Montblanc*, Valls: Cossetània, 2006 (Petjades, 7), p. 85.

¹⁶⁶ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 95 (9-III-1929), p. 5.

museu rural que albergava a la seva casa pairal de Martorell coneguda com L'Enrajolada. La tesi de l'article és que si abundessin més personalitats com Santacana o Rusiñol, impulsor del Cau Ferrat, de Sitges, no s'hauria espoliat ni venut a l'estranger, principalment als Estats Units, el patrimoni de monestirs com el de Poblet o Santes Creus ni bona part de tresors artístics catalans. Inevitablement, però, la valoració d'aquest patrimoni col·lectiu passa perquè s'hi doni la importància que té i que aquesta sigui reconeguda. L'intel·lectual montblanquí esgrimeix una vegada més que això només és possible si els ciutadans tenen educació i cultura:

«Tot Catalunya podria ésser un Cau Ferrat i L'Enrajolada si els homes de la meitat dels segles passats haguessin cuidat amorosament i amb veritable intuïció artística de no deixar marxar de cada comarca una munió d'objectes que aquelles generacions llençaven barroerament, però que el dia de demà havien de constituir un patrimoni artístic de primer ordre.

Comprenem que això no era possible inculcar-ho a les masses d'aquells dies ja llunyans. Del que ens dolem, però, és de què no sortissin un parell de dotzenes d'homes d'entre tota la terra catalana. ¿Us imagineu el tresor que representaria avui el fet de que un montblanquí o un vallenc, posem pel cas, quan l'incendi i devastació de Poblet i Santes Creus, hagués cuidat amorosament de recollir tots aquells objectes preciosíssims, avui d'un valor incalculable, únic?»¹⁶⁷

El Noucentisme conceptualitza la seva ciutat ideal, equilibrada urbanísticament i alhora dinàmica. L'espai urbà barceloní és concebut sota uns paràmetres que obeeixen les formes arquitectòniques clàssiques fusionades amb d'altres de clara influència centreeuropea. Les cases, les fàbriques o els monuments són els encarregats d'omplir de significat aquest espai urbà. Els noucentistes tindran una concepció de la ciutat i sobretot de l'arquitectura dels edificis molt allunyada de la dels modernistes; l'exemple del rebuig furibund que els generava el Palau de la Música Catalana i l'*horror vacui* de la seva decoració interior n'és un exemple molt il·lustratiu. Per als noucentistes la ciutat és l'espai noucentista per excel·lència perquè permet elaborar el discurs sobre la civilitat i bastir un univers referencial que alimentarà tant la filosofia orsiana, la literatura com les diverses manifestacions artístiques. Però també és on s'hi desenvoluparan les noves formes de la vida moderna perquè la metròpolis concentra grans masses de població i genera un dinamisme econòmic, social i cultural: botigues, comerços, entitats bancàries, fàbriques, teatres, cinemes, cafès, entre altres. A la ciutat, a banda de produir-s'hi béns de consum també s'hi genera un nou imaginari vehiculat a través de la nova cultura de masses. En les anomenades «segones ciutats» i la resta de viles catalanes aquesta

---

¹⁶⁷ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 129 (23-VIII-1930), p. 2.

vida moderna hi penetra a un altre ritme i adaptant-se a les possibilitats i especificitats de cada medi.¹⁶⁸

Les ciutats són, doncs, els indrets que han de fer possible la civilitat noucentista, on el ciutadà comparteix l'espai públic amb els seus conciutadans i hi desenvolupa la vida civil. Aquest àmbit urbà és pensat pels noucentistes per fer-lo més habitable i que hi creixi una societat harmònica sense conflictes. Una ciutat ben endreçada i dotada d'equipaments cívics serà la base on creixerà una ciutadania cívica, educada i culte.¹⁶⁹ Els paràmetres estètics i ideològics noucentistes van deixar una forta empremta en la Catalunya del primer terç del nou-cents. Poblet és coneixedor de bona part d'aquests paràmetres estètics i ideològics noucentistes articulats per Eugeni d'Ors i que acaben impregnant la vida civil catalana en tots els seus espais i també l'obra de la Mancomunitat. Ell n'acaba sent hereu perquè aquests paràmetres van ser canalitzats des del catalanisme polític i van calar de manera profunda fins a esdevenir clarament hegemònics en l'esfera cultural i perdurant més enllà dels límits cronològics del Noucentisme. Poblet és hereu del Noucentisme, però, com ja s'ha apuntat i s'anirà desglossant més endavant, també té influències ideològiques del Modernisme, principalment els seus ideals republicans, uns ideals que d'una manera o altra també acaben reconnectant amb la civilitat i la ciutat noucentista. Per això converteix la reflexió urbanística i d'equipaments públics en un dels eixos reflexius més importants de Josep Maria Poblet en la seva prosa periodística d'abans de la guerra.

En un dels seus primers articles sobre aquesta temàtica afirma que a Montblanc «són pocs els edificis particulars que es construeixen amb un mínim de bon gust i decència artística. A la nostra vila, de fa molts anys que no n'hem vist aixecar cap i els pocs que s'hi han fet obeeixen generalment a construccions que no tenen en sí cap segell característic, com no sigui el del mal gust.»¹⁷⁰ Aquesta idea genèrica queda contrarestada per la inauguració de La Fàbrica, un edifici que trenca la monotonia arquitectònica de la vila. La Fàbrica va ser la primera indústria tèxtil que es va instal·lar a Montblanc, impulsada per l'empresari barceloní Josep Maria Cardús i Castelltort. L'edifici no era només una estructura fabril per albergar telers i treballadors, sinó que el Sr. Cardús —com se'l coneixia la vila— també va tenir la sensibilitat d'engalanar l'interior amb una decoració tributària de les arts decoratives que recordaven l'esplendor modernista, tan en voga uns quants anys abans. Aquesta sensibilitat és valorada

---

¹⁶⁸ Carles CARRERAS I VERDAGUER; Sergio MORENO REDÓN (ed.), *Llegint pedres, escrivint ciutats. Unes visions literàries de la ciutat*, Lleida: Pagès editors, 2009.

¹⁶⁹ *El Noucentisme: Un projecte de modernitat (Exposició 22 desembre 1994 – 12 març 1995)*, Barcelona: Generalitat de Catalunya / Centre de Cultura Contemporània de Barcelona / Enciclopèdia Catalana, 1994; Martí PERAN, Alicia SUÁREZ, Mercè VIDAL, *Noucentisme i Ciutat*, Barcelona: Centre de Cultura Contemporània de Barcelona / Electa, 1994.

¹⁷⁰ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 78 (26-V-1928), p. 1.

positivament per l'autor de l'article, ja que suposa —segons ell— un bon gust estètic, un reclam a admirar pels turistes i una mostra que l'empresari Cardús no només tenia la pretensió de fer diners i obtenir beneficis sinó que alhora era sensible als valors estètics i culturals: «serà qüestió que els montblanquins s'enterin que dintre aquelles parets de tonalitats clares i serenes s'hi amaguen, ademés d'uns telers que fan belles robes i teixits decoratius que llueixen amb amb tota brillantor i magnificència, un vertader tractat del bon gust en majòlica, ferros forjats, cristalleria, moblatge i abillament de patis i habitacions, dignes que els visitants que vinguin a la vila, després d'haver admirat les nostres esglésies, les torres i muralles, vegin l'únic edifici modern de cara i ulls que tenim i que fa honor a la nostra història i a la nostra tradició.»

Durant la segona meitat de la dècada dels anys 20 la vila ducal va avançant sense gaires canvis ni transformacions urbanístiques notables i sota la dictadura de Primo de Rivera. Aquest teló de fons condicionarà els seus articles i mirarà de trobar temes i recursos per reflexionar. Tot sovint el Poblet periodista diu recollir la veu i el pols del carrer, el recurs retòric de referir-se a allò que diu la gent o a allò que ha sentit és el punt de partida per passar de l'anècdota a la categoria, i a una reflexió més de caràcter general. Atès que el municipi no compta amb «benemèrits patricis» que pensin a «fer una deixa benèfica o cultural per la vila dels seus amors» cal no confiar en la providència i els indians d'Amèrica i que «ens valguem sempre de les nostres pròpies forces i dels nostres cabals.»¹⁷¹ El fet que Montblanc —en paraules seves— hagi estat mancat de padrins ha provocat que cap fill que estima la vila hagi pogut dedicar una part del seu patrimoni a fer una obra de gran repercussió local que en consolidés el seu nom. I afegeix que en els últims anys «els que han posat més amor a les nostres coses, no han estat precisament els fills de la vila.» Destaca que una colla d'«amics de Montblanc», que sense ser-ne fills «no tenen un no per les nostres coses» i són més sensibles a les qüestions de la vila i mostren un altruisme que molts dels nascuts a la vila i que disposen d'una bona posició econòmica no mantenen. Aquest article és una crítica als sectors més conservadors de la vila en contraposició a figures com la l'esmentat Cardús que amb la seva nova fàbrica contribuïa a fer arribar la industrilització textil a Montblanc i creava així ocupació per a les dones del municipi. O altres noms de descendents del municipi com el llibreter Palau i Dulcet o el periodista i polític resident a Cuba, Conangla, allunyats de la vila però units a Montblanc per mitjà de la premsa local i la cultura llibresca, en la qual participaven activament.

En l'àmbit de política municipal una de les propostes de millora que Poblet fa és referent al servei de la recollida de la brossa. Aquest servei, nou des de feia poc temps, provocava una molèstia que creia que es podia esmenar de manera senzilla; concretament el

---

¹⁷¹ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 106 (17-VIII-1929), p. 1.

fet que el carro no estigués tapat provocava males olors. I conclou: «Els diners a gastar són pocs i en canvi la higiene, la decència i el bon sentit hi sortirien guanyant un cent per cent.»¹⁷² En aquesta línia d'actuació municipal per millorar la higiene ciutadana, Poblet amb motiu del nomenament del nou batlle, Josep Maria Tomàs i Guarro,¹⁷³ el primer després de la dictadura, li demana des de les pàgines de l'*Aires de la Conca* que resolgui «un assumpte d'alt interès per la vila» com eren les aigües residuals del municipi, així com també les basses d'aigües brutes dels voltants de la població que —des del seu punt de vista— «constitueixen un escarni als temps actuals d'urbanització i higiene i un perill gravíssim per la salut de tots els montblanquins.»¹⁷⁴ Poblet planteja que es cobreixi el Riuot i que desapareguin les basses d'aigües no higienitzades per evitar possibles infeccions als ciutadans. Una de les fórmules que proposa és que des de la Casa de la Vila s'informi d'aquest propòsit als propietaris de les basses i es resolgui la qüestió al més ràpid possible.

Poblet acredita el seu compromís intel·lectual en molts dels seus articles, un compromís que passa per l'harmonització urbanística de la seva vila, però també pel seu desenvolupament econòmic i la millora de les condicions de vida dels seus conciutadans. En els seus articles esmena decisions polítiques municipals i proposa solucions que sempre compleixen el requisit de sostenibilitat econòmica i cost mínim per les arques municipals, conscient que els diners públics són dels contribuents i es mostra així molt sensible amb aquesta qüestió.

En el primer article que publica l'any 1930 a l'*Aires de la Conca* toca la qüestió de la implicació dels ciutadans en la política municipal. Per Poblet, hi ha molts montblanquins que tenen una desídia absoluta per les qüestions que afecten la vila i els seus problemes, i que es desentenent completament dels afers de la política de proximitat, que alhora afecta més directament. Segons ell, aquesta actitud ha estat per desinterès o per por a l'hora d'exercir responsabilitats a l'Ajuntament, per no exposar-se al judici i a la crítica de la resta de la societat, però encanvi aquests han estat «els crítics d'ofici i de conveniència». Poblet assenyala els «homes de carrera» i de «cases de prestigi», és a dir, els sectors burgesos i petitburgesos, i afirma que és perquè ho veuen com un pecat. Aquesta apreciació sembla dubtosa perquè precisament els sectors benestants són els que tradicionalment han manat i han tingut representació política a la Casa de la Vila. Ara bé, ell creu que molts d'aquests últims s'han quedat sempre al marge dels problemes locals i només s'han dedicat a criticar. Per

---

¹⁷² P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 113 (7-XII-1929), p. 3.

¹⁷³ Ocupa l'alcaldia de Montblanc des del 15 de maig de 1930 al 26 de gener de 1931. Durant el seu mandat l'Ajuntament, després d'una consulta ciutadana, traslladà la Festa Major el dia 8 de setembre en substitució del diumenge després de l'Ascensió.

¹⁷⁴ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 122 (17-V-1930), p. 2.

la «gent menesterosa» la Casa de la Vila ha estat vista com una oficina burocràtica que només es recorda dels veïns per recaptar-los els impostos, fer-los fer empadronaments de cèdules i cridar-los a quintes; activitats que no ajuden a forjar una imatge amable i propera. Però l'intel·lectual montblanquí vol fer canviar aquesta percepció al ciutadà perquè és des de l'Ajuntament d'on es fa la política de proximitat i des d'on es poden canviar les coses. Per això fa una crida a la implicació de la classe mitjana benestant, però també a la menestralia, perquè s'impliquin en la cosa pública per poder resoldre problemes de fons del municipi i avançar socialment:

«No han vist que és des d'allí on s'havien de resoldre els grans problemes urbans que la nostra, com les demés poblacions, té plantejats; no s'han donat compte que, d'allà estant, és d'on amb esforç de tots s'ha de resoldre el problema de la nostra cultura i de la nostra educació. Una bona part de montblanquins sempre n'ha estat al marge del veritable sentit d'apostolat que s'ha d'exercir, que indubtablement s'exercirà el dia de demà des dels municipis, i solament han semblat interessats per la cosa pública quan les lluites locals han esclatat amb tota virulència.»¹⁷⁵

Relacionat amb aquesta qüestió del compromís polític, Poblet també vol desmuntar el tòpic sobre el caràcter local montblanquí i la manca d'actitud per atraure noves indústries a la vila que algunes veus atribueixen unidireccionalment als propis montblanquins. Poblet diu que si això passa és a causa dels «mal informadors» que van fer campanyes en contra: «Nosaltres recordem perfectament les campanyes fetes en aquest sentit, a base de que el caràcter i la idiosincràsia de la nostra gent, no s'avindria a l'horari fabril i a unes ordres de feina concreta i precisa. Eren pocs els “mal informadors”, però tenien representació a la Vila i per çó els seus entrebancs eren escoltats.»¹⁷⁶

El temps, però, havia demostrat que l'existència de diverses fàbriques tèxtils no només havia estat possible i una realitat palpable a la vila sinó que la feina feta havia estat reconeguda amb motiu de l'Exposició Universal de Barcelona. Aquella realitat fabril quinze anys enrere hauria estat impensable, malgrat que una dècada abans el discurs sobre la urgència de crear un teixit industrial i fabril a Montblanc ja havia estat plantejada per Joan Poblet i Teixidó des de la premsa local com una urgència per no dependre només de l'agricultura.¹⁷⁷ Poblet enfila de nou una reflexió final en clau de compromís de la classe treballadora per la feina ben feta, que és

---

¹⁷⁵ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 115 (17-I-1930), p. 1.

¹⁷⁶ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 116 (8-II-1930), p. 1.

¹⁷⁷ Vegeu [Joan POBLET I TEIXIDÓ], «Una nova forma d'indústria a Montblanc», *La Conca de Barbarà*, Montblanc, núm. 28 (25-X-1903), p. 1; «La necessitat de noves indústries a Montblanch», *La Conca de Barbarà*, Montblanc, núm. 46 (28-II-1904), p. 1-2.

valorat com un exercici individual de responsabilitat i en una instància col·lectiva, de civilitat. Aquest discurs, de retruc, confirma una vegada més l'arreglament amb les classes populars.

Un mes i escaig després del final de la dictadura de Primo de Rivera Poblet fa un article en què aborda la llibertat i el poder de decisió del ciutadà en un context de repressió i de censura dels mitjans. Per ell aquest canvi en l'escenari polític és del tot positiu quant als drets del ciutadà, i ho manifesta d'aquesta manera ja en l'inici del seu article: «Vivim uns moments d'intensa emoció de la vida col·lectiva. El ciutadà home té avui una força i una veritat que fa sis anys era absent. I ara sembla que es disposa a entrar de ple en les lliures funcions de la ciutadania.»¹⁷⁸ Però no pot evitar fer palès el seu escepticisme sobre el comportament electoral de la gent perquè durant la dictadura els ajuntaments van disposar d'uns recursos econòmics inexistents anteriorment i això, segons Poblet, pot fer que una part de la ciutadania sospesi el pragmatisme dels recursos materials i econòmics que exhibeix la dictadura enfront la migradesa de recursos del període anterior, però amb garanties de llibertat individual i col·lectiva, i d'esplendor de catalanitat. Avisa d'aquest perill davant la imminència d'una convocatòria electoral a Corts d'on n'haurà de sortir un nou govern estatal. Poblet postula que per això és imprescindible aplicar el sentit crític en la lectura de la realitat, com afirma que ha fet ell, per exemple, quan ha valorat positivament obres i reformes impulsades per l'Ajuntament de la dictadura. No obstant, quan no eren lloances el que es fixava en negre sobre blanc la censura actuava de manera directa i contundent: «[...] la censura ha estat d'efectes fulminants cada vegada que el nostre criteri ens deia que les coses de casa la vila, que són de tots, no rutllaven com convenia a la manera de pensar i de sentir de la immensa majoria dels montblanquins. I en certa ocasió, darrera de la censura han vingut amenaces per el cas d'una possible reincidència.» i afegeix «El pensament dels ciutadans i la llibertat per expressar la nostra manera de pensar estava controlat per uns senyors que, a espatlles del poble, s'havien convertit en els seus flamants dirigents. Però el poble que pensava i sentia, era en una ínfima minoria i per això ha estat possible que passessin certes coses. I molt ens temem que malgrat de l'amarga lliçó d'aquests sis anys, la nostra gent no haurà canviat prou radicalment criteri i de conducta.»

Poblet una vegada més deixa constància dels seus plantejaments com a intel·lectual, vol incidir en el seu àmbit d'influència i vol ser reconegut com un intèrpret de la realitat que viu i que el condiona tant a ell com a la resta de convilatans seus. I com a bon intel·lectual recorre a l'acció individual i transformadora com a força matriu per modificar en positiu la

---

¹⁷⁸ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 117 (1-III-1930), p. 5.

quotidianitat propera i construir noves realitats: «[...] ço que caldria saber és el que pensem i, sobretot, el que hem de fer cadascú de nosaltres.»

Amb la caiguda de Primo de Rivera els articles de Josep Maria Poblet basculen cap a l'anàlisi i reflexió política sense haver de fer els malabarismes dels temps de la dictadura per esquivar la censura. Respecte a la política en clau catalana, afirma que després de la dictadura les coses es mouen i tothom té ganes de posicionar-se i definir-se, però reclama que els agents polítics tinguin clar en quina direcció volen anar per evitar «falses giragonses que als ulls del poble, més que marrades en el camí a fressar, l'hi semblen en la majoria de les ocasions un sentit de traïdories.»¹⁷⁹ És prou evident que demana fermesa i valentia polítiques i que un dels mals que ha patit Catalunya, al seu entendre, ha estat la manca d'organitzacions polítiques «que actuessin com a tals, no de nom sinó de fet» i que aquesta actitud «ens ha portat a un confusionisme evidentment lamentable.» Aquesta premissa el mena a defensar que aquells descontents amb l'ideari i el programa polític de la Lliga Regionalista el que havien de fer és plantejar una alternativa política i que s'acabés així la identificació constant que feien alguns membres de la Lliga amb Catalunya: «Voldríem, doncs, que s'hagués acabat per sempre el fet de que la Lliga Regionalista hagués de portar en tots els plets la representació de Catalunya, i que al costat de la seva veu s'alcés i actués la d'altres organitzacions catalanes. Tots hi sortiríem guanyant i així cadascú podria actuar de fet en l'ideari que més s'adigués a la seva consciència.» D'aquesta manera defensa que el catalanisme polític no sigui patrimoni exclusiu de la Lliga, com havia estat tradicionalment, una realitat que canviarà en un futur proper amb la creació d'Esquerra Republicana de Catalunya.

Poblet entra a revisar l'obra de la Dictadura a l'Ajuntament de Montblanc i d'entrada comença per denunciar la manca de programa polític municipal dels que foren regidors durant el període dictatorial. Una de les qüestions que retreu amb contundència és la paralització i el nul compromís per construir els nous edificis escolars, tot i que temps enrere el consistori ja havia adquirit un solar destinat a aquesta infraestructura educativa. Poblet troba lamentable i injustificable que durant els anys de la dictadura en què hi havia recursos econòmics no s'hagués construït aquest equipament educatiu que considera vital per al bon desenvolupament cívic i cultural de Montblanc:

«S'han deixat perdre unes circumstàncies excepcionals, úniques, durant les quals l'Estat arribava a subvencionar fins a un 80 i 90 per cent amb les construccions escolars. Ara això ja ha passat. Els montblanquins tenim arranjat el Raval i la Plaça de Sant Francesc; hem vist adoquinats

---

¹⁷⁹ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 118 (15-III-1930), p. 2.

alguns trossos de les nostres vies principals i les nostres fonts han estat hermoesjades; gosem d'uns esplèndids escorxadors; la casa comunal ha guanyat considerablement amb les obres d'embelliment que s'hi han fet.

Però nosaltres, donariem tot això i altre tant a canvi d'un grup escolar. Escoles, escoles i escoles, anava dient tothom. I aquesta veu del poble no va ser escoltada per qui podia i devia fer-ho.

Heus aquí, doncs, al nostre entendre, la principal responsabilitat d'aquests senyors que durant sis anys, quatre mesos i tretze dies s'erigiren per llur pròpia voluntat, en els nostres representants.»¹⁸⁰

La defensa d'una actitud cívica per Poblet ha de passar per l'engatjament personal, però també ha de venir donada de manera exemplaritzant per part de les instàncies administratives municipals. Així, en un dels seus articles dedicats a l'auge de la publicitat, un signe de modernitat de primer ordre i fonamental per una bona promoció dels negocis i establiments moderns, demana que la publicitat física sigui regulada en l'espai públic. En aquests anys és molt habitual trobar cartells anunciadors d'esdeveniments diversos i d'anuncis comercials enganxats a les parets dels carrers de Montblanc i també en edificis monumentals, com denuncia diverses vegades en molts dels seus articles. Per Poblet aquest és un «afer de cultura ciutadana» i que es podria resoldre amb la instal·lació d'unes cartelleres i així «[...] Ajuntament i anunciants haurien contribuït en un aspecte ben interessant a l'adecentament dels nostres carrers i a donar una nota de bon gust i cultura ciutadana.»¹⁸¹

Els preparatius de l'Exposició d'art antic i modern de la Conca de Barberà prevista per al setembre de l'any 1931, coincidint amb el XXVè aniversari de les Festes de la Coronació de la Mare de Déu de la Serra, i l'anunci de la creació d'una biblioteca pública a Montblanc són, per Poblet, dues grans notícies per a l'esdevenidor cultural de la vila i l'engrandiment cultural de la seva gent: «Són dos camins diversos que menen al mateix lloc, car és en nom de l'art i la cultura que a fi de comptes s'han d'entendre i estimar els homes i els pobles.»¹⁸² Per ell, aquestes dues iniciatives suposen l'encaix entre el passat i el present per afrontar el futur: «Respecte i admiració al passat; comprensió i encoratjament per l'esdevenidor». D'una banda, l'Exposició d'art antic i modern la veu com una «gran festa de l'esperit i de la cultura ciutadana», que no havia tingut cap altre referent similar a la comarca, exceptuant l'exposició de pintura celebrada per les festes de Sant Miquel de l'any 1929 en la qual Poblet s'implica en

---

¹⁸⁰ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 119 (29-III-1930), p. 1-2.

¹⁸¹ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 120 (19-IV-1930), p. 2.

¹⁸² P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 130 (6-IX-1930), p. 2.

L'organització, com es veurà més endavant. De l'altra, la biblioteca comportarà «millorar la condició de l'individu, inclinar-lo a l'estudi i a l'afany de saber, superar el nivell de les col·lectivitats obrint nous camins a les generacions futures, heus ací la tasca essencialíssima i mai prou alabada de les biblioteques populars, que són una bandera, potser la millor bandera de combat posada enmig del poble.» Perquè aquestes dues iniciatives siguin un èxit: «Es deure de tots posar-hi el cor i el cap, perquè ambdues triomfin en forma esclatant i vigorosa.»

L'aiguat de Sant Lluç, que va caure el 18 d'octubre de 1930, va provocar a Montblanc innombrables danys materials a causa de la crescuda del riu Francolí al seu pas per la vila. Tot i no haver-se de lamentar danys personals, moltes famílies van perdre horts i trossos de terra que eren la base de la seva subsistència econòmica i alimentària. Davant d'aquesta situació, Poblet suscita que, com en altres poblacions, s'obrin llistes de donatius per contribuir amb la solidaritat col·lectiva a la pèrdua individual. Aquest article il·lustra de nou el contracte polític del periodista amb els sectors populars més febles i amb la millora i dignificació dels espais públics:

«Ara, després de la tragèdia, veiem que arreu s'obren llistes de donatius per tal d'ajudar els pobres caiguts en llurs tribulacions. El mal ja està fet i és qüestió de remeiar-lo. Ja sabem fins on arriben els cabals que s'acostumen a reunir per aquests fins. Però és indubtable que en moltes ocasions es busca, tant com els cabals, la solidaritat moral amb els caiguts i afligits per la desgràcia.

A Montblanc no s'ha fet res. És clar que l'Ajuntament es preocupa ja de l'ajut oficial. Però, a part d'això, ens sembla que el poble, sense distinció de classes ni matisos, hauria d'organitzar un magne festival en un lloc públic i capaç de reunir-hi el major nombre de persones i el producte d'aquest acte podria anar dedicat, per exemple, a l'arrencament dels camins que han quedat intransitables.»¹⁸³

El disseny urbanístic de Montblanc i l'evolució d'aquest és un dels temes que preocupen i sobre els quals Poblet escriu i reflexiona amb certa assiduitat. El mapa municipal s'amplia amb noves zones contigües: l'espai on han d'anar-hi els nous escorxadors; el solar de l'Hort de la Bojona,¹⁸⁴ adquirit per la Casa de la Vila, així com els terrenys del voltant del santuari de la Serra. Aquesta conjuntura urbanística propicia —al seu parer— «que en l'actualitat una de les millores més urgents a realitzar sia la de la urbanització i adonament d'aquell indret de Montblanc, poc conegut pels forasters que vénen de pas a la nostra vila,

---

¹⁸³ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 134 (8-XI-1930), p. 1-2.

¹⁸⁴ Vegeu VIVES I POBLET, «Narracions històriques», capítol XVI, «Patis de Ca la Bojona», f. 341 i capítol XVIII, «El senyor Ventureta de la Bojona», f. 425D-437.

però que indubtablement representa un interès màxim, digne de posar-hi un major esforç del que hi havia hagut fins ara.»¹⁸⁵ L'intel·lectual montblanquí defensa «una reforma feta amb una mica de cara i ulls» que hauria de passar per l'enderroc del pati adquirit per l'Ajuntament, és a dir, l'Hort de la Bojona, que ha de suposar «una de les coses més ben resoltes que es podrien fer en l'actualitat» perquè aquesta operació, d'una banda, no seria gaire costosa econòmicament i, de l'altra, significaria guanyar una nova plaça per al municipi. La urbanització creu que s'hauria de completar amb l'obertura d'un nou carrer, que facilitaria l'entrada als escorxadors, situats fora muralla; i també amb la reforma de la Pujada de la Serra i la plaça del santuari. Aquestes actuacions transformarien «la part més estancada de Montblanc en una de nova, amb amples vies d'accés i unes sortides als afores de una visualitat magnífica.» Poblet proposa una data simbòlica per assolir aquest objectiu: les festes del XXV aniversari de la Coronació de la Mare de Déu de la Serra, que s'havien de celebrar el setembre de l'any següent. Aquest seria, segons ell, «un marc adequadíssim per a inaugurar amb tota pompa i solemnitat aquesta sèrie de reformes que donarien a la nostra vila un to esplèndid de progrés i civilitat.»

En el següent article continua insistint en la necessitat d'enderrocar el casalot i les parets de l'Hort de la Bojona, que considera que cada dia estan més deteriorats. A ulls seus «És una qüestió, aquesta, de moralitat i de decència pública.»¹⁸⁶ És per això que insta a l'Ajuntament a donar-se pressa per obrir i aixamplar aquest indret abandonat i, si cal, proposa la convocatòria d'un plebiscit municipal sobre el tema per rubricar el suport a la reforma.

Per Poblet, la causa principal de l'endarreriment urbà de Montblanc són les diverses crisis econòmiques que han castigat la vila des de l'última dècada del segle XIX fins a la primeria de la dècada dels anys 20. Encara que el municipi sigui cap de partit i compti amb uns cinc mil habitants encara té pendent fer un plànol de la població. L'Ajuntament, que havia passat per situacions econòmiques molt delicades i fins i tot havia tingut dificultats per pagar als seus treballadors, ara viu una època de bonança iniciada una dotzena d'anys enrere, és a dir, des de 1918. Durant aquests anys considera que s'han fet moltes coses a la vila i que els serveis municipals han millorat considerablement. Poblet pensa que si se segueix aquesta progressió «a aquest pas, no pequem d'optimistes si afirmem que d'aquí una altra dotzena d'anys, si les coses van pel seu veritable solc, l'aspecte urbà de Montblanc haurà canviat totalment.»¹⁸⁷ En aquests dies encara ningú era capaç d'imaginar-se com seria un hipotètic 1942, i encara menys que esdevindria un dels períodes més durs de la llarga i negra postguerra. Com tampoc s'intuïa

---

¹⁸⁵ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 135 (22-XI-1930), p. 1-2.

¹⁸⁶ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 136 (6-XII-1930), p. 1-2.

¹⁸⁷ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 137 (24-XII-1930), p. 2.

que quatre mesos després de la publicació d'aquest article es proclamaria la República. O que cinc anys i mig després esclataria la Guerra Civil espanyola, el juliol de 1936, esdeveniment que interrompria la bona marxa de les qüestions públiques i avortaria els projectes vitals de molta gent empenyent-la a l'exili, entre ells el mateix Poblet.

L'article el tanca amb una apel·lació al compromís polític de cadascú vers la cosa pública municipal i palesa, una vegada més, la seva voluntat de despertar consciències i sensibilitzar els seus lectors de la importància de vetllar pels afers de tots:

«Els montblanquins, doncs, hem d'aprendre, ara més que mai, a estimar i a voler el municipi i ens hem d'apassionar pels assumptes d'aquella Casa, pensant que ens afecten a tots. Del divorci que, per les causes apuntades al començament d'aquest escrit, va existir durant una sèrie d'anys entre el poble i els afers públics de la vila, encara avui tots plegats en toquem les conseqüències. En totes les ocasions i en tots els moments, els montblanquins hem de recordar de posar a la pràctica una paraula que moltes vegades, per misèries o pel què diran, encara ens falta: el patriotisme.»

La urbanització i reforma de la plaça Major és un altre dels temes urbanístics municipals que hi ha sobre la taula del consistori montblanquí de 1931. El trasllat de les antigues carnisseries públiques al nou escorxador obre la porta a la restauració de l'edifici de la casa de la vila i a la reurbanització de la plaça, amb la vista posada a les Festes de la Serra del setembre de 1931. Poblet pensa que ja que es tracta d'un punt neuràlgic i d'afluència de gent el fa un espai molt transitat i observat, i que si es rehabilités «les festes de carrer tindrien el màxim d'esplendor si el seu desenrotllament pogués fer-se a la nostra Plaça convenientment urbanitzada.»¹⁸⁸ Per ell la plaça desprèn una personalitat que la fa especial, per això la reforma ha de ser pensada i en consonància amb aquesta: «El caràcter que té de Plaça de mercat, els porxos i els bells edificis que l'envolten fan un lloc adequat per a fer-hi una decoració simple, de poques pretensions, però de bon gust, que no ha estat mai renyida l'una cosa amb l'altra.» És a dir, una decoració senzilla, sòbria i que pugui recordar un cert classicisme noucentista, sense barroquismes ni enfarfegaments.

La temàtica urbanística —al seu entendre— és «matèria inesgotable en una vila com la nostra on tantes reformes hi ha per fer» i afegeix: «Montblanc ara desperta del somni que durant un espai de vint-i-cinc anys li fou fatal i té damunt seu tots els problemes d'adecentament d'una vila de la seva importància, més els que s'hi sumen per causa del mentat

---

¹⁸⁸ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 142 (21-II-1931), p. 4.

estancament.»¹⁸⁹ Poblet reivindica l'oberturisme, tenir una visió liberal i democràtica aplicada també al disseny urbanístic, que conjugui modernitat i eficiència al servei dels ciutadans. Però sempre respectant el llegat arquitectònic i monumental de Montblanc, testimoni d'un passat a preservar per a les noves generacions. Una vegada més, doncs, assumeix el rol intel·lectual i de veu autoritzada i creu que cal ser objectiu amb l'obra de govern ben feta dels diversos ajuntaments que s'han succeït en el temps, tot abandonant partidismes estèrils. Ell fa veure la responsabilitat que tenen els ajuntaments en referència al pla de reformes urbanes, que cada dia és més important, no només a Montblanc, sinó a moltes viles i ciutats mitjanes de Catalunya. Ho formula d'aquesta manera:

«Això vol dir que la responsabilitat dels Ajuntaments actuals, en ço que al pla de reformes es refereix, de cada dia va adquirint més importància i que per articular les iniciatives de millorament d'urbanització i serveis públics precisaria entre tots ells un intercanvi d'idees i opinions entre els diversos plans que cada Ajuntament hagi pensat realitzar. La idea de trobar mal fet tot el que ha realitzat una legislatura, solament pel motiu de que els que ocupaven càrrecs públics no era del mateix pensar que l'opinant, sempre l'hem trobat absurda. Cal aplaudir les coses bones, sigui qui sigui el que les realitzi i cal censurar així mateix les que no ens plaguin. Però d'això a rebutjar en bloc una gestió hi ha una diferència enorme.

Per això entenem que entre els Ajuntaments d'avui, d'ahir i de demà hi hauria d'haver un nexa que els lligués en ço que a l'aspecte urbanístic i millorament de la vila fa referència. Si a Montblanc hi hagués un plànol de població potser tot el que diem sobraria. Però mentre això no tingui efectivitat caldria que existís aquest intercanvi d'idees i projectes.»

Aquest nexa d'unió s'hauria de fer per mitjà de la publicació d'unes memòries de reformes per part de l'equip de govern que acabés el mandat i que caldria que el consistori entrant reprengués. I acaba rebllant: «Potser seria la manera de que les bones obres i els bells projectes dels que d'una manera incidental passen per Ca la Vila fossin resolts, un dia o altre, amb la corresponent ordenació.» Poblet es mostra a favor de la transparència, a rendir comptes a la ciutadania per reforçar el compromís de la política amb la ciutadania. En aquesta línia també és partidari de la realització de referèndums i de la participació ciutadana en les decisions de la vida pública municipal.

Un parell de mesos més endavant reprèn l'argumentació al voltant d'aquesta qüestió aportant nous arguments al respecte però insistint en una idea clau: «Governi qui governi, entenem que hi ha coses que estan pel damunt del criteri del partit i no és just que una reforma es porti a terme o caigui en l'oblit segons sia aquest o aquell Ajuntament qui l'hagi

---

¹⁸⁹ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 143 (7-III-1931), p. 3.

iniciada.»¹⁹⁰ Per Poblet és vital que la vila compti amb un plànol urbanístic de la població en el qual s'hi recullin els projectes i les conseqüents reformes urbanes fetes pels successius ajuntaments i esdevingui. Perquè aquest pla de millores fos un èxit creu que hauria de ser fonamental que els ajuntaments es coordinessin i actuessin amb unitat. Conscient de la dificultat del repte proposa mesures complementàries per fer possible la unitat d'acció, així com l'ordre de prioritats dels projectes municipals a materialitzar:

«Potser un referèndum popular, en el qual els conveïns poguessin manifestar les millores que estimessin indispensables i sobretot l'ordre amb què haguessin de realitzar-se, seria la solució ideal.

I si abans les entitats i els partits orientessin el públic en aquest sentit, jo crec que els regidors es trobarien amb la meitat de la feina feta. L'altra meitat seria buscar la millor manera d'anar incloent als pressuposts municipals, el cost de les millores que abans ja el mateix poble hauria votat.»

La reflexió urbanística també té la seva anàlisi en clau econòmica. Després d'alguns episodis de pluges intenses que deixaren els principals carrers de la vila intransitables, porten a posar per escrit l'inajornable afermament del carrer Major i de la plaça Prat de la Riba. El columnista montblanquí sap que aquesta reforma té un cost molt elevat per les arques públiques i que només es pot materialitzar per dues vies: fer l'obra amb la petició d'un crèdit o fer les obres en quatre, cinc o sis anys per construir també les noves clavagueres i incloure-hi la pavimentació del carrer amb la fórmula d'establir cada any una quantitat al pressupost per arribar a cobrir la totalitat del pressupost. Ell és partidari d'aquesta segona opció que creu «lenta però més eficaç que la primera, car no som del parer d'anar a fer cap nou emprèstit que carregui el pressupost municipal per anys i més anys.»¹⁹¹ La sostenibilitat econòmica i el no estirar més el braç que la màniga són valors que tenia ben interioritzats com a fill de botiguer que era. D'una banda, l'Ajuntament ja pagava un préstec per la construcció dels nous escorxadors i un nou crèdit només el trobava justificat per la construcció d'un grup escolar. De l'altra, creia que els veïns havien de donar suport a l'Ajuntament tant moral com material, és a dir, «els veïns de Montblanc s'han de convèncer que no és posant traves ni fent recursos com s'ha de contribuir al millorament urbanístic de la població.»

---

¹⁹⁰ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 149 (16-V-1931), p. 1.

¹⁹¹ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 144 (21-III-1931), p. 1-2.

Montblanc, ja des de l'edat mitjana, havia estat terra de pas i tenia una bona situació estratègica i comercial que li havia permès estar entre les cinc viles més importants de Catalunya, convertida també en residència de reis i nobles, a tocar de l'abadia de Poblet. La vila també tenia la capitalitat de la comarca i va ser seu de corts generals en diverses ocasions. La Mancomunitat de Catalunya en la seva idea de construir un país modern amb estructures d'estat tenia el projecte de connectar les ciutats, viles i pobles del territori a través de les infraestructures territorials que passaven per consolidar i ampliar la xarxa de carreteres i ferrocarril que l'Estat ja havia començat a construir a partir de la segona meitat del segle XIX. I dotar també el país d'una xarxa de telèfon, que contribuïa al desenvolupament comunicatiu del país. Montblanc comptava amb la connexió de ferrocarril amb Reus des del 1863 i amb Tarragona per carretera des del 1847. La connexió per carretera amb les comarques de Lleida encara hauria d'esperar uns anys. Amb poc temps de diferència la carretera que enllaçava Montblanc amb Reus també obriria noves possibilitats comercials. I progressivament anirien millorant les connexions amb Lleida i Tàrrrega, que afavoririen la dinamització econòmica.¹⁹² Poblet aprofita per parlar d'infraestructures arran de l'anunci —que diu que apareix a la premsa— de l'arranjament de la carretera entre el monestir de Poblet i Barcelona amb motiu de l'Exposició Universal de Barcelona que havia de ser un esdeveniment de primera magnitud.

Aquesta millora facilitaria l'accés de turistes a la zona i ho rep com una bona notícia, que no ha de fer oblidar que molts d'altres no hi podran accedir i que només ho podran fer en tren. El cotxe en aquests anys era un mitjà de transport que només es podia permetre una minoria, per això Poblet no s'està de reivindicar les millores en la xarxa del ferrocarril, que és el mitjà de transport que fa servir la majoria de la població.¹⁹³ La seva reivindicació se centra en la millora de les infraestructures del tram Tarragona a Lleida, que comporta que els usuaris hagin de canviar de tren a Picamoixons, l'enclavament on conflueixen els combois que vénen de Barcelona i Tarragona direcció a Lleida. La solució seria utilitzar un sistema de canvi de via automàtic com en els ferrocarrils de mercaderies i afavorir així la creació de trens ràpids que connectessin Lleida i Barcelona, fet que comportaria una millora de la comunicació entre ambdues capitals. Poblet desitjaria que la seva proposta fos escoltada pels beneficis que comportaria: «Voldríem que la idea no caigués en el buit. Els Alcaldes de les poblacions afectes a la modificació ho haurien de prendre com una cosa pròpia. I tots junts, amb la Junta

---

¹⁹² Per ampliar informació sobre aquesta qüestió, vegeu Jaume FONT I GAROLERA, *La formació de les xarxes de transport a Catalunya (1761-1935)*, Barcelona: Oikos / Tau, 1999.

¹⁹³ Joan Poblet i Civit, entre el 13 i el 17 d'agost de 1927, fa un viatge amb cotxe amb una colla d'amics —Monfar, Torruella, Balanyà i Torres— que recull en un text mecanoscrit de deu folis titulat «Breu narració d'un viatge. Una excursió pirinenca amb auto». Poblet, conscient de la singularitat del viatge que els porta pels Pirineus catalans, francesos i espanyols amb un Buik, decideix deixar-ne constància escrita. Text original conservat a l'arxiu de Josep Monfar, a qui agraïm que ens hagi permès la consulta.

de l'Exposició de Barcelona, la Comissió Provincial de Monuments i l'Atracció de Forasters de la gran ciutat, fer una obra mancomunada per tal d'assolir aquest propòsit, que creiem reeixiria per complert si es treballés amb fe i amb entusiasme.»¹⁹⁴

Sense apartar-se de la reflexió sobre les infraestructures, l'intel·lectual montblanquí també proposa solucions davant d'una situació molt important a l'època i sobretot en les viles i ciutats modernes com és l'abastament d'aigua. L'estiu del 1927 Montblanc va viure una estació molt seca i la població es queixava de la manca d'aigua. La solució va ser canalitzar les aigües de les fonts més riques i adquirir noves concessions, algunes de les quals eren privades, és a dir, de particulars. Per Poblet allò més urgent és garantir el subministrament i ho expressa d'aquesta manera: «El que cal, però, per damunt de tot, és aigua a Montblanch, que vol dir riquesa i vol dir, per les quantitats sobrants d'aquests caudals, poder satisfer unes necessitats que tots els pobles senten cada dia més intensament.»¹⁹⁵ Però també carrega contra els propietaris rurals del mal estat de les hortes, recs, basses i dipòsits del terme. Aquests — segons ell— sempre fan bandera dels seus drets atropellats però en canvi no treballen col·lectivament per arreglar el mal estat de les canalitzacions d'aigua de recs i dipòsits particulars «que s'esquerden i se'n van per tot arreu deixant que l'aigua marxi a la bona de Déu, mentre ells es gasten diners i energies en unes lluites d'un resultat potser menys costós però evidentment més negatiu.»

L'arranjament de carrers i vies urbanes també és una altra de les qüestions que denuncia des de les pàgines de *l'Aires de la Conca* i anima l'Ajuntament a solucionar-ho en benefici de tota la població. En la columna del 22 de juny de 1929 posa la mirada crítica en la pujada del santuari de la Serra, a la qual ja s'havia referit en altres articles, i ho verbalitza d'aquesta manera:

«[...] baixant per aquell tros de camí de la Serra, que ara més que camí és un pedregal, pensàvem en la dissonància que hi ha entre moltes coses d'aquest món. ¿Qui ho diria que aquell camí és el d'accés d'aquell veïnat de la Serra i del Santuari? La nostra Verge, tan volguda, tan estimada dels montblanquins, té, pels que volen arribar a postrar-se-li als seus peus un camí vergonyós, que si sempre havia estat dolent, ara és gairebé intransitable.

Costaria molt posar-se d'acors entre tots els interessats, entre tot Montblanch si fos precís, per a urbanitzar aquella via i acabar amb la vergonya que representa el seu estat actual?

Tots els sacrificis que es facin i les asperors que es llimin, creiem que són pocs, pel benefici moral i material que Montblanc n'hauria de tocar.»¹⁹⁶

---

¹⁹⁴ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 92 (24-XII-1928), p. 2.

¹⁹⁵ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 105 (3-VIII-1929), p. 1-2.

¹⁹⁶ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 102 (22-VI-1929), p. 1-2.

Quatre mesos més tard, en l'article del 19 d'octubre de 1929, Poblet manifesta que l'Ajuntament va fer cas de la seva crida, si més no el consistori procedeix a arrenjar la Pujada de la Serra i voltants: «Sembla a l'efecte que l'Ajuntament va resoldre el problema urbà de la Pujada de la Serra, actualment intransitable. A l'urbanització d'aquella ha de seguir la de la Plaça del Monestir.»¹⁹⁷

El seu posicionament sobre les infraestructures no es limita només a les de caràcter més local sinó d'altres de generals que connecten amb la xarxa comarcal, com és el cas de la xarxa ferroviària, a la qual també s'ha fet esment, però en aquesta ocasió es tracta de la que estava projectada per unir el mar Cantàbric amb el Mediterrani a través de la connexió entre Bilbao i Barcelona. Poblet explica que la concessió està feta i només falta que el govern espanyol l'aprovi, encara que hi ha dos possibles trajectes a partir de Lleida, el primer, que uniria Lleida-Montblanc-el Prat o el segon que enllaçaria Lleida-Igualada-Tàrrrega-Barcelona. Poblet insisteix en què cal estar pendent del desenllaç d'aquesta infraestructura perquè el pas per la vila condiona el futur desenvolupament econòmic de la capital de la Conca. I si finalment el trajecte triat no fos el que passés per Montblanc conclou que caldria estar alerta perquè «La possible solució a base d'una nova via que té prou interès i obre prou perspectives per a que en el moment precís fem tota mena d'esforços i sacrificis pel bon èxit d'aquesta empresa extraordinària que tants beneficis ens hauria de reportar.»¹⁹⁸

Durant aquests anys de finals de la dècada dels anys 20 i principis dels 30 són anys de canvis i transformacions de la fesomia de pobles i ciutats. Les obres locals i la creació de xarxes de transport revolucionarà les comunicacions entre els grans nuclis urbans i els seus subnuclis. Els nous traçats de ferrocarril han d'estructurar i dinamitzar la vida econòmica de moltes comarques. Amb motiu d'una publicació de la Cambra de Comerç de Lleida, Poblet es fa ressò del projecte del ferrocarril transpirinenc que ha de connectar les terres de ponent amb el País Basc, però sense oblidar la importància del trajecte Lleida-Tolosa de Llenguadoc, una via electrificada de 293 quilòmetres de distància. Ell veu en aquesta connexió amb França, a través de Lleida, una oportunitat de desenvolupament comercial i econòmic per la Conca de Barberà perquè aquesta via fins a la frontera francesa passaria per Montblanc, si finalment el ministeri espanyol optés per aquest trajecte: «[...] i no em negareu que en matèria de comunicacions tot fa esperar per a la nostra vila un futur ple de riquesa i d'excel·lents possibilitats.»¹⁹⁹

---

¹⁹⁷ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 110 (19-X-1929), p. 4.

¹⁹⁸ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 123 (30-V-1930), p. 1-2.

¹⁹⁹ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», *Aires de la Conca* [Montblanc], núm. 125 (28-VI-1930), p. 1-2.

En altres dels seus articles aprofita per tractar el tema de les infraestructures, no tant des de la vessant econòmica sinó des de la vessant de la projecció turística i els viatges. La comarca comptava des de principis de segle amb els balnearis de l'Espluga de Francolí i Vallfogona de Riuorb, que eren pols d'atracció pels turistes que buscaven un canvi d'aires i d'aigües i gaudir de l'estiu.²⁰⁰ Però Poblet creu que cal donar un enfocament més professional i tenir una altra política turística, equiparable a la promoció que fan les agències turístiques estrangeres de destinacions com Suïssa, França o Itàlia. Des del seu punt de vista, és necessari treballar per donar a conèixer als visitants el patrimoni cultural i paisatgístic de la contrada, que massa sovint passa desapercebut al mateix temps que és menystingut pels autòctons. La seva visió sobre la promoció del turisme local hauria d'anar acompanyada d'una millora de la xarxa de carreteres i de ferrocarril. Una vegada més exposa la qüestió i planteja alternatives de millora, tot erigint-se com una veu coneixedora dels països europeus més avançats en aquest aspecte:

«Cada vegada que llegim anuncis d'aquesta mena veiem que ací en matèria de turisme, potser si voleu haurem sortit de les beceroles, però és indubtable que tot just estem passant el «narro». Espanya és un dels països més cars i més descuidats en l'aspecte importantíssim del turisme, deixat ací, fins fa ben poc, a la bona de Déu. No hem d'envejar res a ningú ni en qüestions d'art, ni en riquesa natural de boscos, aigües i climes. Però ho hem d'envejar tot tan bon punt ens posem a fer números per a emprendre un viatge. Heus ací la clau i el secret del perquè ací de les nostres riqueses en som els principals desconexadors, nosaltres mateixos

El dia que les comunicacions d'aquest país estiguin al nivell que els hi pertoca, les empreses explotadores dels grans llocs de turisme hauran de fer el mateix. I allavors sols bastarà una propaganda ben encaminada per fer que la gent es decideixi a conèixer, abans de les de l'estranger, les de casa nostra.

Mentre arribi aquest dia, hem de contentar-nos en contemplar creuats de braços com se'ns escapa una riquesa de les nostres mans, boi i llegint que un dels primers i més sanejats ingressos que tenen els francesos, italians i suïssos, posem per cas, és aquest turisme, tan abandonat pels pacífics habitants d'aquest país.»²⁰¹

---

²⁰⁰ Juan José MOLINA VILLAR, *L'activitat balneària dels segles XIX i XX a Catalunya i Espanya*, director Josep Pich i Mitjana, Universitat Pompeu Fabra, Institut Universitari d'Història Jaume Vicens i Vives, 2010. Tesi doctoral en línia a: <http://hdl.handle.net/10803/7480>. Sobre el turisme a les comarques tarragonines, vegeu Josep M. T. GRAU I PUJOL; Roser PUIG I TÀRRECH, «Història del turisme a les comarques tarragonines. Fonts documentals per al seu estudi», *Estudis de Turisme de Catalunya*, Barcelona, núm. 14 [s.d.], p. 36-40. Article en línia a: http://www.gencat.cat/diue/doc/doc_36420796_1.pdf.

²⁰¹ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 126 (12-VII-1930), p. 2.

1.5.4. Cultura i oci: art, llengua, literatura, espectacles i excursionisme

En els anys de la Mancomunitat hi havia hagut una nova eclosió de les belles arts i de les arts decoratives, que havia tingut el seu origen en la creació de l'Escola Tècnica d'Oficis d'Art (1918-1924), creada per la Diputació de Barcelona i que complementava la tasca de l'Escola Superior de Bells Oficis. Montblanc també mirava cap a la capital del país en qüestions artístiques, tot i que, com passava amb molts altres aspectes, les novetats en matèria artística també tardaven a arribar. Per posar remei a aquest retard en matèria artística es van constituir les Associacions Federades d'Expansió Artística. Aquesta novetat és valorada positivament per Poblet, que li serveix de pretext per posar l'accent en aquesta temàtica en un dels seus primers articles sobre art. L'entitat havia nascut amb l'objectiu que les exposicions de pintura que es fessin a Barcelona poguessin traslladar-se als diversos indrets de la geografia catalana on s'hi haguessin constituït les esmentades associacions. Poblet destaca la importància i significació de la iniciativa fent una pregunta retòrica al lector: «¿Us heu fixat amb el valor d'educació artística de les multituds que aquesta obra porta en sí mateixa?», i afegeix: «El fet de poguer hostatjar a la vila llur, uns dies cada mes, els quadres originals dels nostres grans pintors, d'En Russinyol, d'En Mir, de N'Iu Pasqual, d'En Cases i de tota la florida de pintors nous que de cada dia van apareixent, ha de contribuir d'una manera poderosíssima en formar el sentiment artístic dels ciutadans de tots els pobles i viles, als quals, la ciutat, els hi obra, en aquesta ocasió, els braços generosament.»²⁰² D'aquesta manera, a banda de contribuir a l'educació artística també s'acabarà amb la imatge que té Barcelona com a centre i monopoli cultural i es reforçarà, sense dir-ho explícitament el concepte de la Catalunya-ciutat que ja feia uns quants anys havia propagat l'ideari noucentista.

Poblet parla molt, com anem veient, de la conservació del patrimoni en els seus articles, una qüestió que entronca de ple amb l'art i amb la ferma voluntat que poc a poc el gust artístic vagi arrelant entre la societat montblanquina del moment. Una tasca àrdua però sostinguda amb la perseverança del proselitisme artístic que mantenien tots els integrants del nucli catalanista montblanquí sensible als temes artístics. D'aquests en sorgiria la idea d'organitzar una exposició d'art modern per les festes de Sant Miquel de Montblanc de l'any 1929. Poblet es fa ressò d'aquest esdeveniment cultural excepcional per l'època. Com ja ha manifestat en diversos articles seus, la vila mostra poc interès per la cultura; la gent està més pendent del futbol i dels balls de societat que dels diletantismes culturals.

---

²⁰² P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 72 (24-II-1928), p. 3.

Les societats recreatives tenien un caràcter manifestament lúdic i poc cultural, la cultura llibresca i artística no començaria a fer acte de presència a Montblanc fins a l'arribada del societarisme montblanquí de tendència catalanista. En aquest sentit fou l'Associació Catalanista, fundada l'any 1903 —com ja s'ha apuntat anteriorment—, la qual introduiria les vetllades poeticomusicals, en els quals ja hi havia participat un molt jove Poblet, o les conferències de temes polítics i culturals i la posada en escena del repertori teatral català, a partir, sobretot, del naixement de la Joventut Nacionalista quinze anys més tard.

Aquestes associacions catalanistes, però, no només fomentaran la cultura en el sentit artístic i cultural sinó que seran les responsables de decantar l'oci cap a activitats més cultes com l'excursionisme, una pràctica bona per fer salut, però que també afavoreix la descoberta de l'entorn natural més proper i potencia l'estima i la consciència sobre el paisatge autòcton. Aquest entorn natural, alhora, també serveix per evocar algun esdeveniment històric de caire catalanista. Un espai que il·lustra molt bé aquesta conjunció entre paisatge, excursionisme i catalanisme és l'ermita de Sant Joan, situada dalt d'un dels turons de les muntanyes de Prades, al terme municipal de Montblanc i des d'on s'albira la vila. L'ermita es converteix de seguida en un espai simbòlic de memòria catalanista perquè és el lloc on va fer penitència i hi va morir, l'any 1430, Elionor d'Urgell, germana de Jaume d'Urgell, darrer hereu de la dinastia reial catalana. Aquesta efemèride quedà recollida en una làpida patrocinada i col·locada a la capella de l'ermita per l'Associació Catalanista, el 29 de maig de 1906.²⁰³ El jovent montblanquí, en aquells dies, hi acostumava a pujar per la revetlla de Sant Joan i s'hi encenia la primera foguera, com molt bé evocaria el llibreter Palau i Dulcet dues dècades més tard:

«És costum antiquíssima en la vila de Montblanch, principalment entre els veïns solters, celebrar la festa del solstici, visitant l'ermita enclavada en son terme, sots l'advocació de Sant Joan. Les notícies més antigues que tenim d'aquesta ermita remunten al segle XV, però el costum de pujar-hi durant la vespra de Sant Joan es perd en l'Edat Mitja. Naturalment, una festa com aquesta embolcallada de poesia, vinculada per la tradició, i encarnada en el nostre poble, ofereix un gran interès per nosaltres.»²⁰⁴

---

²⁰³ La làpida recollia la següent dedicatòria: «Ací féu anys seguits dura penitència la germana de l'immortal Jaume d'Urgell, darrer hereu de la dinastia reial de Catalunya, N'Elionor d'Aragó, qui visqué a Sant Joan i hi morí santament en 1430 i fou enterrada a Poblet». Vegeu «L'Ermita de Sant Joan», *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 5 (28-III-1925), p. 1.

²⁰⁴ Antoni PALAU I DULCET, *La vespra de Sant Joan a Montblanch en 1927*, Barcelona: Impremta Ràfols, 1927.

L'indret també havia inspirat a Josep Conangla i Fontanilles, l'any 1904, el poema «La visió de la ginesta», d'evidents ressonàncies maragallianes i recollit a *Eternal*²⁰⁵ i que més endavant es convertiria en una sardana musicada per Antoni Català. La implantació social de l'excursionisme a Montblanc es dona l'any 1923 amb la creació d'una secció excursionista²⁰⁶ dins de la Joventut Nacionalista que oficialitza així el vincle entre catalanisme i excursionisme a la vila al segle XX. Un any després aquesta secció es converteix en l'Agrupació Excursionista Montblanquina L'Estel, que a partir de l'agost passa a editar *L'Estel. Butlletí mensual d'Esports*. El periòdic era dirigit per mossèn Josep Domingo i Ardèvol²⁰⁷ i comptava amb col·laboradors de perfil catalanista com Antoni i Joan Iborra i Farré, Manuel Ferrer o Carles Monfar.

Ara bé, vint-i-cinc anys abans, Montblanc ja havia disposat del testimoni excursionista de Josep Conangla i Fontanilles, que havia descrit una caminada realitzada a Prenafeta feta el 2 de juny de 1899, sota el títol «Una excursió al castell del Moro, coll de Prenafeta y cova de Jordà».²⁰⁸ El publicista montblanquí, que era soci-delegat a Montblanc del Centre Excursionista de Catalunya, hi descriu l'itinerari tot entrelaçant la seva mirada poètica i les impressions del paisatge de la Conca amb les referències històriques de vestigis del passat com les de l'antic castell de Prenafeta. Aquesta unió en l'àmbit català ja venia de lluny, es pot dir que tenia el seu origen amb la fundació de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques (1876) i l'Associació Catalana d'Excursions (1878), que foren l'embrió del futur Centre Excursionista de Catalunya (1890). Aquestes agrupacions són les primeres de sintonitzar la descoberta del país amb la cultura autòctona i el sentiment catalanista, convertint així l'excursionisme en una pràctica interclassista que posteriorment s'anirà sofisticant amb altres derivades esportives com l'esquí o l'alpinisme. La imatge de l'ermita de Sant Joan es convertirà també, anys més tard, en la coberta de les narracions costumistes d'*Aquell Montblanc* (1975) del mateix Poblet.

Josep Maria Poblet i els integrants del nucli intel·lectual i catalanista montblanquí incideixen molt sovint en la promoció i defensa d'aquestes activitats d'oci que porten un segell inequívocament nacionalista. Ho fan des de les pàgines de la premsa montblanquina, una eina

---

²⁰⁵ Josep CONANGLA I FONTANILLES, *Eternal*, Barcelona, A. Artís, impressor, 1921, p. 51-53.

²⁰⁶ «Noticiari», *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 216 (13-I-1923), p. 5. En aquest breu s'informa que la Comissió d'Excursionisme estava encapçalada per Josep Martí, Lluís Vives i Poblet i Antoni Iborra. La informació es complementa amb els noms dels integrants de les diverses seccions de la Joventut Nacionalista: la junta directiva, l'Orfeó Montblanquí, el F. C. Montblanquí, la Comissió d'acció política, la Comissió de teatre i la Comissió de ball.

²⁰⁷ Prevere, escriptor i poeta (Montblanc, 1890-1951). Desenvolupà la seva tasca ecumènica a Montblanc i a la comarca, i impulsà activitats catalanistes vinculades al catolicisme com l'associació juvenil Pomells de Joventut de Montblanc i el seu butlletí *Nova Llabor* (1922-1923), així com *L'Estel. Butlletí mensual d'Esports* (1924-1926), de les quals fou director. Conreà la poesia de tema religiós i costumista a la premsa local de l'època i fou autor de diversos goigs, com els de Sant Roc i Sant Joan (1906), i d'uns pastorets.

²⁰⁸ Josep CONANGLA I FONTANILLES, «Una excursió al castell del Moro, coll de Prenafeta y cova de Jordà», dins *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, Barcelona, núm. 82 (novembre 1901), p. 286-293.

moderna i que fou tant l'altaveu d'aquella primigènia Associació Catalanista com de la posterior Joventut Nacionalista i les successores entitats que, malgrat mudar de nom no ho feien d'esperit, com ja s'ha comentat anteriorment. Aquestes noves propostes culturals es van imposant a d'altres. Per exemple, en el cas del teatre, s'aprecia com progressivament però sobretot a partir del 1918, quan es funda la Joventut Nacionalista, augmenta el nombre d'obres del repertori teatral autòcton en detriment de la sarsuela i el *género chico*, que havien ocupat els escenaris locals de manera hegemònica fins gairebé entrats els anys 20.²⁰⁹ De fet aquesta tendència també es veu en l'àmbit nacional, per exemple, durant el Modernisme la cultura que es genera ja ho comença a reflectir com Jaume Brossa, que havia signat alguns articles contra la sarsuela.²¹⁰ I des d'aquest període es comença a fer notar aquesta tendència de canvi i transformació de l'oci i de les noves formes de diversió amb un segell inequívocament català. El catalanisme és un factor que decanta l'oci cap a activitats més cultes, com l'excursionisme, que fa prendre consciència de la importància del paisatge; les conferències i debats sobre temes polítics i culturals; la conservació del patrimoni en forma de col·leccionisme, com el pare de Poblet, que no deixa de formar part de les beceroles antropològiques de Montblanc.

En aquesta línia, el 1929, se celebra l'Exposició d'Art de la Conca de Barberà, que té lloc al claustre de l'Hospital de Santa Magdalena de Montblanc els dies 29 i 30 de setembre i l'1 i 2 d'octubre dins dels actes de les Festes de Sant Miquel. Josep Maria Poblet no només n'és un dels organitzadors, sinó que hi contribueix cedint algunes obres pictòriques, tant seves com del seu pare, perquè es puguin exposar. Al díptic informatiu de l'exposició s'hi recullen els autors i les obres i s'hi assenyalen que Poblet és el propietari dels apunts al natural *París. Concurrents al Folies* (núm. 31) de Llorenç Brunet i de la pintura a l'oli *Bosc. Estudi de tardor* (núm. 104), d'Artur Potau.

Els pintors que hi aporten obra són Leovigild Aguirre, Roser Bianya de Potau, Llorenç Brunet —hi contribueix amb el major nombre de quadres—, Pere Català, Josep Maria Domingo (prevere), R. Estivill, Gil J. Pere, Josep López Morelló, Josep Martí, Jaume Mercadé, Josep Obiols, Josep Pons, Potau Martorell J. i Artur Potau. Les pintures mostrades són majoritàriament olis i aquarel·les, però també hi ha dibuixos a ploma, apunts al natural i fins i tot caricatures. Tota la mostra pictòrica té com a fil conductor el paisatge natural de la Conca i indrets històrics de Montblanc, així com les caricatures de figures destacades de la vida pública

---

²⁰⁹ Judit ALBALAT GAO, «L'activitat teatral a Montblanc (1903-1925)», *Aplec de Treballs*, Montblanc, núm. 21 (2003), p. 229-277.

²¹⁰ Jaume BROSSA, *El Nacionalisme en l'Art i en la Literatura*, Barcelona: La Neotípia, 1906; *Regeneracionisme i modernisme*, Barcelona: Edicions 62, 1966 (Antologia catalana, 52).

com Artur Potau, Artur Monmany, Joan Sanfeliu, Sebastià Xalapeira o els Poblet, pare i fill. Aquestes havien estat dibuixades per Josep Martí i publicades a l'*Aires de la Conca*. Les obres exposades generen un discurs pictòric sobre el paisatge de la Conca però en clau encara molt clàssica i noucentista, encara que ja s'hi endevina una transició cap a formes i aplicacions del color que miren cap a les avantguardes. Les úniques pintures de localitzacions de fora vila són les dedicades a carrers i racons de París, la ciutat de la llum, referent pictòric modernista i bressol artístic de pintors des del tombant de segle.

Aquesta exposició vol ser un estímul cultural per a la vila i la comarca, una iniciativa que vol apropar l'art i la cultura a la societat montblanquina d'acord amb les idees noucentistes. El columnista montblanquí ho explica així:

«La nostra Vila estava mancada d'una nota artística com la que es prepara en aquestes festes que s'apropen, que li donarà un segell personal i característic de cultura i de distinció. Del nostre record, d'ençà de les festes de la Coronació de la Mare de Déu de la Serra, i encara allavors sots un altre aspecte, no s'havia fet a casa nostra res semblant. Les nostres contrades orfes i sovint massa oblidades pels pintors de la nostra terra, semblaven enyorar-se i llurs belleses romanien ignorades enmig dels pics alterosos d'aquestes muntanyes que volten la Conca de Barberà.»²¹¹

Poblet diu que la materialització d'aquesta exposició havia estat una realitat gràcies al pintor badaloní Llorenç Brunet i Torroll, que havia passat aquell estiu a Montblanc. L'estada fou d'allò més fructífera i, a banda del repòs, Brunet trobà la inspiració per pintar diverses teles i dibuixos sobre la vila i engrescar els sectors culturalistes locals per fer realitat una exposició sobre el paisatgisme conuenc. Arran d'aquest esdeveniment, Poblet fa una crida als montblanquins a assistir-hi i a no perdre-se-la, perquè l'exposició també té una finalitat solidària: «[...] voldríem que en aquests dies que els montblanquins ens vestim de festa, consideréssim com un honor l'assistència en aquesta Exposició d'Art, fidels al nostre nom d'homes cultes i en gràcia als sentiments d'amor i caritat pels menesterosos, als que serà repartit el producte de les entrades que entre tots hi haurem aportat.»

Josep Maria Poblet a banda de parlar d'art també reflexiona sobre el gust de la gent pel consum d'espectacles culturals, ja sigui teatre, música o exposicions. Ell manifesta que «En l'actualitat patim d'una gran desorientació. I no ja en els pobles rurals on el mal gairebé no té remei, sinó a les grans urbs aquesta desorientació és on es deixa sentir d'una manera evident i

---

²¹¹ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 108 [109] (28-IX-1929), p. 1-2.

lamentable.»²¹² Ell creu que malgrat la llibertat de gustos personals «cal que cadascú sàpiga per endavant on ha d'anar a trobar els seus gustos.» Explica que en nombroses ocasions el criteri estètic o l'opinió de qui aconsella un espectacle no coincideix amb el de qui és aconsellat, la qual cosa el porta a argumentar sobre el bon gust i la manca d'informació i coneixement del públic que assisteix a un esdeveniment cultural, posant l'accent en la necessitat imperiosa d'estar ben informat:

«Avui hi ha una massa enorme de ciutadans que es distreu en coses banals i poca-soltes, però n'hi ha també una altra, dissortadament en nombre menys reduït, que s'entusiasma per les coses selectes. I com que d'uns i altres són molts els que no es preocupen d'informar-se de ço que es fa en un lloc determinat i entren a la sala a passar el temps, d'aquesta manca d'orientació en resulta que després els veuen sortir dient pestes de ço que acaben de presenciar treient, les més de les vegades, «foc pels queixals» tot per no haver-se sapigut situar abans d'entrar a l'espectacle, enlloc de deixar-se portar per l'actitud còmoda i passiva de la qüestió és a anar a passar l'estona.»

Poblet rebla el clau amb l'anècdota d'uns nuvis acabats de casar feia poc temps que volgueren anar a passar la primera nit al Liceu, però que el so dels violins i els aguts del tenor en qüestió els van indisposar tant que l'endemà van decidir quedar-se a la fonda sense sortir, perquè l'òpera els va fer agafar son i trobaren l'espectacle molt car.

L'Exposició d'Art de la Conca de Barberà és un dels grans esdeveniments artístics que es donen a Montblanc, per aquest motiu el periòdic *Aires de la Conca* edita un número extraordinari amb la publicació de les reproduccions d'obres exposades.²¹³ Poblet lloa tant la iniciativa artística com l'edició especial del periòdic, materialitzada amb una bona factura editorial i paper satinat, però sobretot perquè aquestes iniciatives són una bona manera de fer arribar l'art i el bon gust artístic a un públic que habitualment no consumeix diaris ni revistes, i que tampoc llegeix gaire: «La gent avui està per les coses simples i davant d'un bon gravat o d'un bell article es decanta pel primer. S'hi guanya temps pensa el lector avispat, encara que aquest mateix temps l'esmerci, després de deixada la lectura, en coses banals i poca-soltes.»²¹⁴

Dos anys més tard, el 1931, hi haurà una nova exposició memorable, a la qual ja s'ha fet esment anteriorment, i la de 1935 fruit de la presència i vinculació del pintor Artur Potau i

---

²¹² P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 103 (6-VII-1929), p. 1.

²¹³ *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 110 (19-X-1929). Aquest número especial de vint pàgines, a banda de consignar els títols i els autors de les obres exposades, també fa una crònica fotogràfica de l'esdeveniment. A la pàgina 12, en la foto publicada a la banda inferior dreta, en la qual hi figuren els organitzadors i els artistes, també hi apareix un jove Josep Maria Poblet, que és el primer per l'esquerra.

²¹⁴ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 111 (2-XI-1929), p. 1-2.

Torre de Mer amb Montblanc. Ell fou el promotor de la diada de l'Art de Montblanc i rebria l'homenatge de la vila.²¹⁵ En l'àmbit artístic també val la pena recordar que tres anys abans, el 1932, el pintor Ismael Balanyà i Freixa havia obert l'Estudi de dibuix de Montblanc a l'antic Hospital de Santa Magdalena, que posteriorment traslladaria al carrer Vilanova del Mercadal fins a l'arribada de la Guerra Civil.

El foment artístic però no s'acaba amb l'art i la literatura, sinó que també passa per la música, és per això, que celebra la implantació al territori de les Associacions de Música com a exemples d'institucions que permeten l'arribada de la música clàssica a les poblacions mitjanes de Catalunya, gràcies a una iniciativa mancomunada entre diverses poblacions. Aquesta podria fer realitat que durant tres o quatre vegades l'any es poguessin escoltar agrupacions musicals de l'estranger de bona qualitat. Així i tot, Poblet creu que caldria fer-ho sense ser excessivament pretenciosos en l'objectiu i conclou: «Si algun dels llegidors d'aquesta Secció ens vol acompanyar en aquesta bella iniciativa rebrem gustosíssims les seves indicacions. I els seus consells, de passada, potser portaran una nova orientació a ço que entenem contribuiria a aixecar en molt el nivell artístic i cultural de la vila.»²¹⁶ Poblet deixa entreveure la seva presència notable i la influència que tenia en la xarxa associativa montblanquina, alhora que verbalitza la proposta li havien fet arribar perquè fos ell qui encapçalés l'impuls d'aquesta associació musical a la vila: «Fa ja prop de dos anys que el cronista va rebre una indicació d'una Associació germana, pregant-li que cuidés de l'organització d'una entitat d'aquesta mena a la nostra vila. Ens va semblar aventurat llavors. I ben mirat potser encara ho seria avui, si es volgués fer a base de massa pretensions.»

El catalanisme polític i cultural és una constant ideològica i un punt de partida intel·lectual en Josep Maria Poblet. L'entorn familiar i social en el qual es mou propicia l'apropament a unes conviccions que reforçarà amb el pas dels anys i a les quals es mantindrà lleial fins als seus últims dies.

La relació amb els cercles catalanistes locals i la premsa montblanquina com l'*Aires de la Conca* —com ja s'ha dit— li permeten una projecció intel·lectual i política, així com un accés a informació que no és a l'abast de la majoria dels seus lectors com les memòries de cambres de comerç o informacions municipals, que és dels primers a conèixer-les. Com per exemple, també quan comenta la memòria de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana dels anys 1923 al 1930, corresponent al període de la dictadura de Primo de Rivera. Aquesta atacà i perseguí la llengua catalana i totes les institucions que la defensaven com l'Associació

---

²¹⁵ Vegeu *D'un homenatge a n'Artur Potan*, Montblanc: Impremta Requesens, 1936.

²¹⁶ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 88 (27-X-1928), p. 2.

Protectora de l'Ensenyança Catalana, que no arriba a desaparèixer però que —segons Poblet— en sis anys passà de deu mil associats a la meitat i que aquesta circumstància posa de manifest una manca de fe i patriotisme per part de molts catalans i que el que cal són menys paraules i més fets:

«Comprenem que per certes i determinades accions no s'allistin tots els catalans que senten el plet de la lliberació de la terra. Però no podem capir com per mor de certes traves de la Dictadura, per compromisos del que fem i el que diran, cinc mil catalans, haguessin deixat de portar llur òbol a una obra cultural, la més patriòtica i positiva de totes les que s'han organitzat a Catalunya, d'ençà que aquesta ha recobrat la consciència de sa personalitat. En aquesta hora que tot s'ho gastem en baralles, que hi ha tants mils de catalans que discuteixen i s'apassionen, en cada moment, en cada ocasió hauria de ressonar la veu acusadora del vailet: ¿Ja sou de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana?

I hem de tindre ademés present que la veu del vailet no ha de restar mai sola. Si al seu darrere no hi podeu posar una convicció, un contingut, una realitat, és preferible guardar la cèlebre pregunta per altra ocasió en què no hi hagin tantes possibilitats de caure en el buit.»²¹⁷

Josep Maria Poblet en aquests anys no només és un catalanista de conviccions pregones, sinó que n'exerceix la militància en el terreny associatiu i cultural en entitats que van més enllà de l'àmbit estrictament local com havien estat l'antiga Joventut Nacionalista o l'Orfeó Montblanquí. L'intel·lectual montblanquí també milita a l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana i a Palestra. A final de juliol de 1930 es constitueix la primera junta de la delegació local l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, entre els integrants que la configuren s'hi retroben els noms dels catalanistes montblanquins de la Joventut Nacionalista, ara activistes del Centre Català: Albert Talavera, president; mossèn Pau Queralt, secretari; Enric Pujades, tresorer i Ramon Vives, Antoni Iborra, Joan Blavi i Folch i Josep Maria Poblet, com a vocals.²¹⁸ En una de les seves columnes, la del dia 18 d'abril de 1931, afirma que ambdues entitats «Són el pare-nostre dels que de tota la vida hem estat catalanistes, nom que és el que més ens plau per la seva senzillesa i perquè no està pas renyit amb cap altre dels ideals i aspiracions que avui dia han pres plena consciència en les multituds del nostre poble.»²¹⁹ Aquesta columna, publicada quatre dies després de la proclamació de la Segona

---

²¹⁷ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 133 (25-X-1930), p. 1-2.

²¹⁸ «Centre Català», *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 127 (26-VII-1930), p. 4. Per aprofundir en la tasca, l'obra i el paper que van jugar ambdues entitats són imprescindibles els dos estudis monogràfics següents: Lluís DURAN, *Pàtria i escola. L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*, Catarroja-Barcelona: Afers, 1997 (Recerca i pensament, 4); Intel·ligència i caràcter. *Palestra i la formació dels joves (1928-1939)*. Catarroja-Barcelona: Afers, 2007 (Recerca i pensament, 33).

²¹⁹ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 147 (18-IV-1931), p. 1.

República Espanyola, serveix per defensar la militància catalanista en tots els flancs i aprofita per carregar contra tots aquells que s'autoanomenen catalanistes, sense ser-ne o bé que tenen una actitud més estètica i oportunista d'acord amb els nous aires que imperen després de la dictadura de Primo de Rivera. Ho explica així:

«Diem que és el pare-nostre i cal afegir que ara que tothom es diu catalanista i fins n'hi ha molts que aquest mot no hi donen cap importància, està força oblidat. ¡Què passarà, Senyor, el dia que torni a venir una reacció anticatalana!

Ja compres llibres catalans? Ja llegeixes premsa catalana? Ja empres sempre que pots la teva llengua? Ja ets soci de la «Protectora» i de «Palestra»? Què fas, quines energies gastes pel major expandiment de la llengua, la cultura i la història catalanes?

Aquestes preguntes, amics ¿quants dels que es dieuen catalanistes poden contestar-les amb el cor obert? Doncs fins que esdevingui aquesta unanimitat no hem de creure amb l'eficàcia del dir-se catalanista. Seria preferible mil voltes que fossin menys els que s'ho diguessin, però que a les oficines de la Protectora els catalans haguessin de fer cua per allistar-s'hi.»

L'arribada de la República suposa una alenada d'oxigen per a la presència i projecció pública de la llengua catalana, ja sigui com a llengua d'ús públic a l'administració com en la retolació dels carrers. Poblet dedica el seu article del 2 de maig de 1931 a abordar la qüestió del nomenclàtor dels carrers de Montblanc. Com sempre passa, després d'un règim o període polític dictatorial i l'arribada de les llibertats, o a la inversa, es produeix un canvi de denominació dels carrers. Els noms de les vies públiques constaten una hegemonia política i el predomini d'un imaginari referencial lligat al poder. De totes maneres, Poblet afirma que no és gaire partidari del canvi de nom de les vies perquè al seu entendre la gent, tot i el canvi de nom oficial, continua adoptant la denominació anterior. La seva solució per la capital de la Conca és la següent:

«A Montblanc, més que una revisió, entenem que el que cal és retolar uns carrers i places més o menys importants que no tenen nom propi. I diem això perquè una de les coses més ben resoltes que tenim a la nostra vila és la denominació actual dels noms dels carrers. Sempre hi ha excepcions i tot és susceptible de canvis, però nosaltres esperem que els actuals regidors, després d'haver passat els ulls per la Història de Catalunya i d'haver consultat unes dades de la història de Montblanc seran, en definitiva, del nostre parer.»²²⁰

---

²²⁰ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 148 (2-V-1931), p. 2.

D'acord amb els seus plantejaments polítics, Poblet és partidari que la tria dels noms dels carrers que encara estan pendents d'assignar surtin de les pàgines de la història de Catalunya i de Montblanc i es converteixin en un homenatge als seus protagonistes més destacats.²²¹

En un dels pocs articles en què parla de literatura, encara que ho faci de manera tangencial, celebra la publicació del poemari *El camí invisible* de Francesc Canyades i estableix un cert paral·lelisme amb *Relacions* (1927), l'últim llibre de Josep Pla, del qual en destaca la singularitat. Tots dos els qualifica d'exemples de les noves vies literàries que obre la literatura catalana, sense les quals «Catalunya no hauria assolit l'actual plenitud en el conreu de la seva literatura».²²²

Tot i que anys enrere Poblet va exercir de cronista teatral i va signar tres obretes de perfil còmic, el cert és que en la seva columna de «Les coses i les ciutats» va parlar poc de teatre. En una de les seves peces en què ho fa és per sortir en defensa de la comèdia *Seny i amor, amo i senyor* d'Avel·lí Artís i Balaguer perquè tot i obtenir el beneplàcid del públic va haver d'encaixar més d'una crítica agra. Ell surt al pas d'aquestes crítiques, afirma que són poc justes i argüeix que el públic la va acollir amb interès i de bon grat, al mateix temps que la traducció castellana va rebre crítiques positives de la premsa castellana.²²³ Poblet es pregunta per què ha de ser una ploma nostrada qui llenci la sageta en un moment de lloances. Aquesta actitud no és compartida per un catalanista com ell que defensa la producció literària autòctona i anteposa, si cal, la catalanitat per sobre de la qualitat artística; una actitud que s'emmarca dins els paràmetres del seu catalanisme tàctic.

El final de la dictadura de Primo de Rivera propicia la recuperació d'institucions culturals com els Jocs Florals. Poblet manifesta que no n'ha estat mai un detractor però creu que les circumstàncies actuals són diferents d'aquelles que van afavorir la recuperació del certamen durant la Renaixença i que «ja han passat els temps dels Jocs Florals com a bandera, però, el significat espiritual de la festa no morirà mai.»²²⁴ Ell n'és partidari de la celebració perquè la considera la festa major de les lletres catalanes, però recorda que durant el romanticisme identificar-se com a catalanista era vist com «una cosa carrinclona, que

---

²²¹ Antoni PALAU I DULCET, *Conca de Barbarà I. Guia de Montblanc*. Barcelona: Impremta Romana, 1931. A la part final Palau adjunta l'apartat «Carrers de la vila» en el qual consigna el nom del carrer, l'entrada i la sortida de tots els del nucli històric. En una nota afegeix que l'Ajuntament perd el temps amb el canvi de nom d'alguns carrers i suggereix que recuperi noms que apareixen en documents històrics de Montblanc del segle XIV.

²²² P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 73 (10-III-1928), p. 1-2. En aquest mateix número, dins de la secció «Els Homes i les Lletres» que habitualment signa Albert Talavera, o alguna vegada mossèn Pau Queralt amb el seu nom i cognoms o amb pseudònim, també s'hi fa una breu ressenya del poemari de Canyades.

²²³ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 89 (11-XI-1928), p. 1.

²²⁴ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 121 (3-V-1930), p. 4.

convidava a la mofa burleta i al riure per sota el nas.» Rebla la seva reflexió llençant la proposta d'eliminar-ne els premis en metàl·lic perquè «fa l'efecte de que tots plegats volguem anar a crear una mena de plagi del *futbol professional*.» En aquest moment poc s'imagina que a partir dels anys 40 es convertirà en un assidu participant dels Jocs Florals a l'exili, que esdevindran una plataforma reivindicativa necessària per mantenir viva la producció literària en català durant la postguerra.

La representació a la vila de *La dama enamorada* de Puig i Ferrer és el pretext que utilitza Pobleu per plantejar una reflexió oberta al públic lector montblanquí sobre una qüestió teatral que també havia generat debat a la premsa barcelonina del moment, la tria entre drama o comèdia. Per ell aquest dilema no existeix, al seu parer el públic rebrà positivament un gènere i l'altre, sempre que estigui ben elaborat, però creu que escriure una obra dramàtica comporta més dificultat perquè és més complexa que una comèdia. El públic habitual de comèdies és menys exigent que el partidari del drama i de les emocions fondes. I reconeix que el públic mostra una clara i major predilecció per les comèdies que pels drames. Una conclusió que entre línies s'hi pot llegir la necessitat de persistir en la tasca alfabetitzadora i la implantació de la cultura per construir una societat més culta i crítica: «La gent en general, està per les idees simples, per les comèdies planes i lleugeres. Però allò de que no hi havia una bona festa de l'any, sense un “drama fort” per postres ha passat gairebé a la història. El públic avui no s'hi sol encaparrar amb les coses i opta per els procediments que li són més digeribles i que troba més fàcils. Tot plegat potser és una senyal del temps.»²²⁵

Josep Maria Pobleu està al dia de l'actualitat cultural i literària barcelonina i la segueix amb avides, ja sigui assistint sempre que pot a espectacles a la capital o en les representacions als teatres montblanquins. La seva projecció com a periodista, intel·lectual local i la voluntat de consolidar-se com una veu autoritzada fa que també segueixi amb atenció la premsa barcelonina, a l'avantguarda de la modernitat, i que en aquests anys del tombant de la dècada dels 20 experimenta un auge espectacular amb l'aparició de diaris i revistes dedicats a gèneres i temàtiques diverses, que tenen la mirada fixada en les grans publicacions europees, especialment franceses i angleses. Una d'aquestes publicacions catalanes que cospa l'interès de Pobleu és el setmanari *Mirador*, que des que el descobrí a partir del tercer o quart número no ha deixat de comprar-lo i que això també li havia passat a altres companys seus, que l'esperen amb frisança. La valoració que en fa diu molt del criteri i de la concepció que ell té de la cultura, l'art i de la modernitat. Una visió del tot avançada i per sobre de les estancades aigües culturals locals:

---

²²⁵ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 96 (30-III-1929), p. 1.

«I és que *Mirador* ha donat el cop perquè és, además d'una cosa nostra, una publicació que entra al món amb cara i ulls i amb aquell «sprit» propi de les grans organitzacions periodístiques de França [que] dona el ¡Déu vos guard! a la premsa de l'Europa civilitzada del segle XX. La seva veu no desentona en aquest concert i sota la capçalera que diu «Barcelona tants de tants...» hi podria dir així mateix «París...» sense fer-nos tornar les galtes roges.

Pels petits detalls es coneixen els homes i les coses. I ara, després de l'èxit popular del «Premi Mirador» veiem que el mateix setmanari organitza unes sessions de cinema que demostren la fina sensibilitat de llurs dirigents.»²²⁶

Poblet articula dos elements culturalment molt moderns i molt de la cultura de masses de l'època: el setmanari *Mirador*, que havia tingut una excel·lent rebuda entre la intel·lectualitat del moment, i el cinema, que ja havia arribat de feia anys però que amb poc temps faria el salt del mut al sonor. La part final de l'article la dedica a comentar l'èxit i la bona acollida del Premi Mirador i el passi de l'adaptació de *La dama de les camèlies*, d'Alexandre Dumas fill, i una altra amb el mateix argument i temàtica, perquè es pugui «[...] copsar l'avenç enorme de tècnica i procediments del més nou de totes les arts [...]». Poblet es mostra partidari del cinema perquè entén que la modernitat artística va en aquesta direcció i perquè no creu que posi en perill ni el llibre ni la moral. Se situa així al costat dels intel·lectuals que tenen una visió oberta cap a aquest art, influït per les avantguardes i que experimentarà un gran canvi amb la irrupció del sonor. Coneixent Poblet, ell no passava per alt la lectura de la secció de cinema de *Mirador*, a càrrec de Cèsar August Jordana, fins al número 9, i que a partir del 10 li pren el relleu Josep Palau i Claveras, fill del llibreter Palau i Dulcet, que continuarà publicant fins a finals d'agost de 1936.²²⁷ En aquests anys, el cinema esdevé un element articulador de la societat moderna com a nou mitjà de comunicació audiovisual. Se'n relaciona la imatge en moviment amb la idea d'ubiquïtat, Ors considerava el cinematògraf un «instrument documentari i dialèctic»²²⁸ i Pla afirmaria posteriorment, tot relacionant el cinema, el moviment i l'automòbil, que «el cotxe és el cinema dels rics, per la mateixa raó que el cinema és el cotxe dels pobres».²²⁹

---

²²⁶ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 97 (13-IV-1929), pàg 2.

²²⁷ Sobre el setmanari *Mirador*, vegeu Josep M. HUERTAS i Carles GELI, *Mirador', la Catalunya impossible*. Barcelona: Proa, 2000 (Biblioteca Literària. Estudis, 4) i Carles SINGLA CASELLAS, *Mirador (1929-1937). Un model de periòdic al servei d'una idea de país*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2006 (Treballs de la Secció de Filosofia i Ciències Socials, 34).

²²⁸ «Del cinematògraf» (21-III-1908), dins D'ORS, *Glosari (selecció)*, p. 63.

²²⁹ Aquesta idea, com indica Josep Maria Casasús a *El pensament periodístic a Catalunya* (Barcelona, Curial, 1987), és represa per Josep Pla en molts articles i assaigs en els següents llibres: *Humor, candor*, p. 240 i 242; *El meu país* (Barcelona, Editorial Destino, 1974), p. 671; i *Articles amb cua* (Barcelona, Editorial Destino, 1976), p. 413.

Poblet es començarà a interessar pel cinema d'una manera més crítica a partir d'aquest moment, i anys més tard fins i tot s'hi acabarà guanyant la vida treballant en una distribuïdora cinematogràfica. En l'argumentació que fa en la seva columna d'opinió s'entreveu clarament que per ell el setè art és una síntesi i un espai de confluència de diverses manifestacions artístiques com la imatge, el relat narratiu o la música, potser per això suggereix que la projecció d'aquestes pel·lícules vagi acompanyada d'un fons musical a través d'una orquestra. La visió que ell en té, positiva, moderna i d'avantguarda, contrasta amb el discurs editorial negatiu del periòdic *Aires de la Conca*, que està en la línia de la visió noucentista orsiana. En el mateix número i pàgina on Poblet publica la seva columna, l'article d'obertura titulat «La malura del cine»,²³⁰ signat per mossèn Pau Queralt amb el pseudònim de «Jordi de la Conca», és molt simptomàtic de la línia dels sectors intel·lectuals conservadors, que veien el cinema com una porta a oberta a la perversió moral del jovent, tal vegada perquè s'escapava del seu control, però alhora també obvia les innombrables finestres al món i al coneixement que obre, fins ara inimaginables. Jordi de la Conca no entra en consideracions estètiques, però qualifica el cine de malura i el seu argument principal és que el cinema és «un element d'allò més perturbador» per la tasca educativa de l'infant i manifesta que està a favor de la petició aprovada en una de les diverses assemblees de mestres de l'Estat de prohibir l'entrada de menors de catorze anys als cinemes públics, mentre el cinema no tingui una garantia educativa. No obstant, el cinema comença a córrer i ja no s'aturarà perquè obrirà nous viaranyes de la modernitat estètica i artística.

En aquells dies els catalanistes montblanquins també organitzen diverses conferències de temàtica cultural i política. En més d'una ocasió l'escriptor de la Selva del Camp, Joan Puig i Ferrer, visita Montblanc. En una d'aquestes estades, convidat pels catalanistes, parla sobre la relació entre els pobles i els llibres. L'anunci d'aquesta visita serveix a Poblet per bastir una reflexió sobre la cultura a Montblanc i la creació dels Amics de la Cultura, una entitat que pretenia fer arribar l'activitat cultural a tots els pobles de Catalunya, tot organitzant conferències, concerts, excursions i cursos d'ensenyament. Per ell, durant tots aquests anys no s'ha fet res en el terreny cultural, fins i tot s'ha abandonat el possibilisme: «[...] al nostre entendre el pecat cultural de Montblanc en aquests últims anys ha consistit en haver deixat arraconat aquest darrer, pel més còmode i potser ja ne-ho a saber! més pràctic per molts

---

²³⁰ Jordi DE LA CONCA [Pau Queralt i Gaya], «La malura del cine», *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 97 (13-IV-1929), p. 2. Per tenir una panoràmica general a Catalunya sobre el cinema i la relació entre el cinema i la literatura en aquests anys, vegeu Palmira GONZÁLEZ LÓPEZ, *Els anys daurats del cinema clàssic a Barcelona (1906-1923)*, Barcelona: Institut del Teatre, 1987 (Monografies de Teatre, 20); Joaquim ROMAGUERA I RAMIÓ, *Quan el cinema començà a parlar en català*, Barcelona: Fundació Institut del Cinema Català, 1992 (Orpheu, 3) i Teresa IRIBARREN I DONADEU, *Literatura catalana i cinema mut*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2012 (Textos i Estudis de Cultura Catalana, 180).

esperits panxa-contents del “no fer res”»²³¹ L’acte de Puig i Ferrer seria el primer de molts que hi havia previstos gràcies a l’impuls cultural dels catalanistes i el suport dels Amics de la Cultura.

Segurament els baixos índex de lectura atribuïts a una situació estructural i endèmica de la cultura a Montblanc corresponien als mateixos que podrien explicar la manca de públic a les sales teatrals montblanquines els dies que s’hi representaven obres teatrals selectes per companyies barcelonines professionals. Poblet ho atribueix a la comoditat ciutadana i al fet que la gent només acull amb calidesa els espectacles per les festes de Sant Miquel, la festivitat que la vila vivia amb més intensitat de tot el calendari festiu local. Ara bé, caldria afegir que aquesta situació també s’explicaria per uns gustos estètics que feien que la multitud només es mobilitzés per veure comèdies i obres de patacada en detriment de la qualitat literària. El cronista fa la reflexió amb motiu de la incapacitat d’haver-se pogut omplir el local, tot i ser de dimensions reduïdes, per les representacions de *La llar apagada* d’Ignasi Iglésias, portada a escena per la companyia d’Enric Borràs o la *d’Un milionari del Putxet* de Clovis Eimeric, representada per la de Gastón A. Màntua, o *Un cavaller immoral* de Manuel Fontdevila, a càrrec de l’empresa que formaven Maria Vila i Pius Daví. Aquest fenomen no era puntual, sinó que ja hi havia hagut altres precedents anteriors, així i tot, creu que això no hauria de passar en una vila com Montblanc i mostra la seva actitud crítica al respecte:

«És una trista condició, que diu poc en favor dels montblanquins, el fet de que quan l’Enric Borràs en la plenitud de la seva glòria va vindre a actuar a la nostra Vila, no s’omplénés el teatre de gom a gom. El preu, tenint en compte la categoria de l’artista, el primer entre els primers de les terres ibèriques, era relativament mòdic, tres pessetes si no recordem malament. L’obra tenia ja un valor reconegut: ¿per què la nostra gent no hi acudí?

¿És que a Montblanch sols pot omplir-se un teatre, a base d’una obra carrinclona i de tan baix nivell artístic com «La passió i mort de Nostre Senyor Jesucrist» per una companyia que no es pot comparar a cap de les esmentades i presentada no ja direm en forma deplorable, sinó vergonyant?»²³²

Poblet, amb una manifesta sensibilitat per l’art i la cultura, no sap avenir-se de com els seus compatricis no omplen el teatre local quan s’hi fan bones obres i encara menys quan el protagonista és el gran Enric Borràs. És per això que no deixarà de treballar per fer present la cultura a Montblanc en les seves múltiples facetes i que aquesta sigui valorada com cal pels

---

²³¹ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 100 (25-V-1929), p. 1.

²³² P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 82 (4-VIII-1928), p. 2.

montblanquins, massa gregaris i poc proclius als refinaments estètics i culturals. Potser per això, l'agost de 1931, Poblet fa un pas més en la seva multiplicitat de facetes d'home orquestra i inicia una fugaç carrera com a empresari teatral amb la signatura d'un contracte de cinc anys per quedar-se amb la part dels drets d'explotació del Teatre-Cine Principal de Montblanc, corresponents a Salvador Abelló.²³³ Aquest contracte, però, tot i la bona predisposició de les parts, no es podrà complir a causa de la fallida del negoci familiar dels Poblet que l'obligarà a marxar de la vila.

1.5.5. Turisme i territori

El turisme és un dels temes que el periodista montblanquí també tracta amb regularitat en els seus articles i que relaciona amb el desenvolupament de les infraestructures i la preservació del patrimoni monumental, aspectes que ja s'han explicat àmpliament en l'apartat en què hem analitzat el seu discurs en matèria de política local. Segons Poblet, per atraure turisme cal conservar i protegir bé el patrimoni històric perquè és una font de riquesa i un reclam que es complementa amb l'entorn natural de la contrada. En un altre ordre de coses, la visió que té del turisme entronca amb una dimensió nacional, però que passa per la vertebració comarcal. Com en molts altres aspectes analitzats en els seus articles, ell entén el país com una xarxa interconnectada de pobles, viles i ciutats de Catalunya que haurien de reforçar la capitalitat de Barcelona, però vetllant per l'equilibri territorial.

Poblet s'emmiralla en països europeus com França i la seva capital, que en aquests anys no només era l'epicentre cultural i de la modernitat mundial, sinó també un focus d'atracció turística consolidat des del tombant de segle amb un important flux turístic i de viatgers d'arreu. En una altra escala de proporció, Poblet creu que el turisme és una font econòmica d'ingressos molt important però infraexplotada per les ciutats catalanes, exceptuant algunes iniciatives com la de l'Atracció de Forasters, de Barcelona. En aquest sentit manifesta: «podríem dir que gairebé tot està per fer i que en matèria de turisme estem a les beceroles. Com si aquí nedéssim en l'abundància no sabem emprendre l'apostolat d'atreure la riquesa del viatger rodamón que a l'escollir en ruta a seguir, el nostre poble, reconeix implícitament la nostra civilitat i el valor dels nostres grans monuments artístics.»²³⁴ Un parell d'anys abans,

---

²³³ Vegeu *Renovació*, Montblanc, núm. 10 (23-VIII-1931), p. 6.

²³⁴ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 75 (7-IV-1928), p. 1. Per conèixer la tasca de la Sociedad de Atracción de Forasteros, vegeu Albert BLASCO PERIS, *'Barcelona Atracción' (1910-1936). Una revista de la Sociedad de Atracción de Forasteros.*

l'any 1926, l'historiador Fèlix Durán i Cañameras havia fet un extens reportatge sobre Montblanc en què quedava constància d'aquesta abundància de patrimoni monumental que podia ser un bon filó turístic de futur.²³⁵

Poblet planteja un triangle entre turisme, patrimoni cultural i territori, però sense deslligar-lo d'una qüestió bàsica i fonamental com és l'educació, sense la qual no és possible valorar ni tenir consciència del capital col·lectiu que suposa el llegat arquitectònic monumental i la singularitat paisatgística. Reclama també una bona predisposició de la ciutadania perquè rebi bé els turistes i viatgers fent que se sentin a gust en el seu pas per la contrada: «El turisme, afer d'educació o civilitat, ha d'esmenar la nostra inèrcia i nosaltres variar la idea de viatge, fer-li agradable, car, altrament, no valdria la pena de posseir les meravelles —posem per cas— de Santa Maria de Poblet i la Costa Brava.»

Per treure rendiment a aquesta nova font de riquesa que brinden els nous temps cal fer-ho per mitjà d'una política de promoció turística canalitzada, especialment, a través de la publicitat, el talismà de la modernitat que facilita el miracle: «[...] propaganda intensiva i atractiva ço que fa que els forasters ploguin a França, a Suïssa i a Itàlia cada any a milers.» Poblet sap veure en el turisme un signe dels nous temps: «Abans, això de viatjar per plaer, semblava un luxe destinat a les persones privilegiades que podien fer manifesta ostentació de llur riquesa i vanitat. Avui ens sembla, però, que ja viatja tothom i moltes vegades no pas per necessitat. Evidentment que de cada dia la gent es mou més i té un desig de voler conèixer i veure coses.» Aquest mateix desig és el mateix que el portarà anys més tard a emprendre un seguit de viatges per Europa, Amèrica i Àfrica que alimentaran la prosa literària dels seus llibres de viatges.

La formulació que fa sobre el turisme és prou avançada i moderna, malgrat que a ulls de molts convilatans de l'època deuria ser vista com pretenciosa i fins i tot burgesa, especialment si es té en compte que el gruix de la població de la Conca estava més preocupada per la seva subsistència, que passava pels rendiments de les explotacions agràries familiars que no pas de viatjar i fer turisme, que era cosa de rics. Durant les primeres dècades del segle XX, el turisme a la Conca es concentrava a Les Masies, a l'Espluga de Francolí i a tocar de l'abadia de Poblet, concretament al balneari Villa Engracia, propietat de l'oftalmòleg Salvador Roca i punt de trobada de l'estiueig burgès. Sembla ser que Carles Soldevila d'inspirà en l'ambient

---

Director: Josep Termes Ardèvol. Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari d'Història Jaume Vicens i Vives, 2005. Tesi doctoral en línia a: <http://hdl.handle.net/10803/7465>.

²³⁵ Fèlix DURÁN CAÑAMERAS, *Montblanch*, Barcelona: [s.n.], 1926 (Biblioteca de Turismo de la Sociedad de Atracción de Forasteros, 7). 33 p.

festiu i glamurós del balneari per escriure *Vida amorosa d'un home*, una novel·la breu de caire popular publicada el 7 de juny de 1924 dins de la col·lecció «La Novel·la d'Ara».²³⁶ Vallfogona de Riucorb era també un altre dels indrets de la comarca que publicitava el canvi d'aires i la presa d'aigües termals com a gran valor de salut i reclam del turisme primerenc.²³⁷

Poblet comenta en una de les seves columnes de «Les coses i les ciutats» que des de l'obertura de l'Exposició Universal de Barcelona ha augmentat la presència de turistes a la vila, els motius són la projecció de Montblanc a través de la presència al Poble Espanyol de Barcelona i la millora de les comunicacions per carretera fins al cenobi de Poblet. Els visitants, la majoria estrangers, arriben en caravanes d'òmnibus i en cotxes. La presència d'aquests visitants ha esdevingut un fet del tot quotidià en la vida plàcida de la vila. No obstant, creu que els vilatans estan molt poc avesats a aquesta nova presència sinònim de la irrupció del turisme al municipi. Ell reclama un canvi de mentalitat davant d'aquesta nova realitat que veu clarament com una font d'ingressos complementària als sectors de l'economia tradicional local i que alhora justifica el vetllar per la preservació i conservació patrimonial com reclama reiteradament en molts dels seus articles. Segons Poblet: «El turista, generalment, se n'endú una mala impressió de la cultura de la nostra gent.»²³⁸ L'afirmació es fonamenta en un cas recent d'uns estrangers que preguntaren a algú de la vila sobre algun monument i aquest no va saber donar entenent al turista respecte de la qüestió. Poblet troba lamentable la situació, no tant perquè el vilatà en qüestió no sabés les dades històriques corresponents, sinó perquè creu que cal trobar una solució intermèdia:

«Un pregó recomanant al veïnat que al trobar-se en semblants casos acompanyessin els forasters fins a Casa la Vila on uns empleats municipals ensinistrats a l'efecte els podrien acompanyar i respondre a les preguntes dels visitants, ens faria quedar bé i ens donaria, sense el més petit cost, un to de distinció i cortesia que avui no tenim.

I si en certs moments els empleats municipals no poguessin abandonar els seus quefers ¿no es trobarien mitja dotzena de montblanquins enthusiastes de les nostres coses, que, de bon grat s'hi oferirien?

Nosaltres creiem que sí. I a fe que ens agradaria fer la prova.»

---

²³⁶ Carles SOLDEVILA, *Vida amorosa d'un home*, Barcelona: Imp. Esmandia, 1924 (La Novel·la d'Ara, 51).

²³⁷ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 88 (27-X-1928), p. 2. Sobre la visió i la concepció turística de Montblanc vint-i-cinc anys abans, molt en la línia plantejada per Josep Maria Poblet, és interessant veure l'article: N. T. [Joan POBLET I TEIXIDÓ], «Montblanch, punt d'estiu», *La Conca de Barberà*, núm. 14 (19-VII-1903), p. 1. Sobre l'estiu a Catalunya, com a contrapunt, vegeu Marc SOLER (ed.), *L'estiu. Com feiem vacances entre 1929 i 1935*, Barcelona: Quaderns Crema, 2011 (D'un dia a l'altre, 32).

²³⁸ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 101 (8-VI-1929), p. 1-2.

L'estil dels articles de Poblet és directe i àgil, Poblet no pretén fer literatura en els seus escrits periodístics perquè per ell és més important fer arribar un missatge sobre la visió que en té de la societat montblanquina i de les idees de transformació i canvi que proposa. En un dels pocs articles en què hi domina el to literari, corresponent al 22 de juny de 1929, quan tot descobrint la vila a un amic foraster li mostra el patrimoni local des del santuari de la Serra i aprofita per parlar del paisatge de Montblanc fixant la mirada poètica en el paisatge caracteritzat pel verd de la vinya i el groc del blat, que contrasta cromàticament amb el cel blau i rogenic de la Conca a boca de fosc. Ho plasma literàriament d'aquesta manera:

«Dies passats acompanyarem a un amic foraster mostrant-li tot el més notable de la nostra vila. No podia mancar-hi la visita pels voltants del Monestir de la Serra, des d'on s'obira l'esplèndid panorama de la nostra Conca, ara en aquest temps ubèrrim i generós amb les immenses brotades de ceps, més verds i gràcils que mai, contrastant amb l'or de color de les espigues que es movien en un lleuger cimbreg i que en aquells dies començaven just a segar-se.

L'espectacle era imponent. El sol anava a la davallada, havia plogut feia unes poques hores i la terra tenia aquelles tonalitats de groc i de mangra accentuadíssim que fa semblar més vius els colors de les plantes. Un cel blau i rogenic alhora deixava endevinar l'acostament immediat de la posta de sol.

El nostre amic sentí una fonda impressió d'aquell quadro bellíssim que tenia al davant.

Als montblanquins, acostumats a veure'l de sempre, no ens sorprèn de veure aquell tros de cel que cada any en aquell temps s'obira des de darrere el nostre Monestir. Però és ben cert que cada vegada que hi anem, al mirar aquell bé de Déu, que en forma de panorama se'ns apareix als nostres ulls no ens podem estar de sentir per dintre com una joia i un neguit de que tot allò sigui nostre.»²³⁹

1.5.6. Festes i folklore

Poblet també té un parell d'articles sobre el Nadal que va escriure en el context vivencial d'aquestes festes i en els quals mostra la seva particular visió de la festivitat tot desplegant-hi la seva faceta més literària. Es tracta d'articles de circumstància i de perfil anecdòtic. El primer, de l'any 1928, té com a tema central el pessebre, una tradició molt popular i arrelada a Catalunya que, més enllà d'una representació figurativa del naixement de Jesús, esdevé també una metàfora del recolliment familiar i de la bondat humana. En parla en aquests termes: «[...] el pessebre podríem dir que és el mirall de cada família. A cada casa on hi

---

²³⁹ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 102 (22-VI-1929), p. 1-2.

visquin gent ruïna, d'un viure tortuós, no hi cap i, llurs habitants ni tampoc pensaran mai en fer-lo. Els pessebres han de ser el viu reflexe de la noblesa de l'ànima i de sentiments dels qui l'han bastit.»²⁴⁰

L'any següent, en un altre article de temàtica nadalenca, posa l'accent en la importància del gresol familiar i la significació que té aquest dia pels catalans. El Nadal és interpretat com una tradició sobre la qual s'hi projecta la pròpia identitat, igual que passa amb el pessebre, i que ambdós són centrals dins del calendari de tradicions montblanquines, com passa arreu. Poblet explica que a Montblanc anys enrere s'havia perdut la tradició pessebrística però que s'ha recuperat. Ho escriu en un to entre elegíac i poètic emprant el pessebre com a correlat objectiu de la pàtria catalana associant-hi els valors de respecte a la natura i bondat humana. Aquests valors ja els havia destacat altres vegades en els articles referits al paisatge i al territori, tot emparentant-los amb el catalanisme. Una vegada més no deixa passar l'ocasió per reivindicar la catalanitat, ara a través de l'esperit del Nadal. Una festa amb un marcat component religiós, però que des de l'òptica de Poblet hi pesa més l'element popular i folklòric que l'ecumènic: «Nadal no pot morir i per això viurà el “pessebre”. Fem-ne, amics, en aquests dies que s'apropen. Però sapiguem servir tot l'any per aquests troços de rius i muntanyes, que representen la nostra terra i són un acatament a la natura, la fidelitat dels nostres sentiments i la comprensió dels nostres cors.»²⁴¹

En els seus articles i en les seves memòries ja deixa entreveure que no és un home d'Església ni de religió —el seu ideari polític esquerrà i republicà també n'és una prova fefaent—, per ell el Nadal és recolliment familiar i expressió de la bondat dels homes, una festivitat molt lligada a la tradició popular catalana i que havia generat una imatge pròpia, amb exemples paradigmàtics com *Els Pastorets* (1916) de Josep Maria Folch i Torres.

La bondat de sentiments i de les accions individuals és la millor aportació a la civilitat i a la urbanitat, a una millor convivència ciutadana. Així, per exemple, encara que participi en les Festes de la Coronació Canònica de la Mare de Déu de la Serra del 1931 —com a membre de la Comissió de propaganda i de la coordinació de les festes— no s'ha d'entendre tant com a devoció religiosa, sinó com un punt de confluència de la identitat col·lectiva amb la tradició local.²⁴² Per ell aquesta festa és important perquè la considera un espai de trobada social i una manifestació de devoció popular que transcendeix el sentit religiós i confessional. Aquesta visió coincidia amb la de molts montblanquins que tot i ser o definir-se d'esquerrers sentien —i

---

²⁴⁰ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 91 (8-XII-1928), p. 2.

²⁴¹ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 114 (24-XII-1929), p. 1.

²⁴² Josep M. GRAU PUJOL; Roser PUIG TÀRRECH, «Les festes del 25è aniversari de la Coronació canònica de la Mare de Déu de la Serra en l'inici de la II República Espanyola», dins AA. DD, *El centenari de la Coronació canònica de la Mare de Déu de la Serra, patrona de Montblanc (1906-2006). Història d'una devoció*, Valls: Cossetània Edicions, 2006, p. 129-147.

senten— devoció per la patrona de la vila com un símbol més d'identitat local i d'antropologia cultural que transcendeix l'aspecte religiós. No obstant, per a la gran majoria de la població era a l'inrevés, la creença religiosa atribuïa identitat local. Precisament, aquesta va ser la gran operació del catalanisme conservador de principis del segle XX, lligar els valors del catolicisme als del catalanisme. No serà fins als anys 30 que es produeix aquesta ruptura definitiva dins del catalanisme, que suposarà el trencament d'una mena de dogma que havia estat la prova genètica del catalanisme conservador.

Amb motiu de les Festes de Sant Miquel de 1930, Poblet dedica la seva columna als torraires de Montblanc, una colla castellera recuperada de bell nou, però que a finals del segle XIX es perdé com tants altres elements del folklore local. Poblet subratlla la importància dels torraires com un aglutinador local i una mostra més de la riquesa del folklore autòcton, però també la unió i la força dels torraires són la metàfora de l'empenta de la vila. Ho glossa d'aquesta manera:

«Seria hora que tornéssim a veure per places i carrers els «torraires de Montblanc», les gestes dels quals promogueren esclats d'opinió i entusiasme en les darreries del segle passat; les dues colles de Montblanc aixecaven torres però darrere seu aixecaven també el poble. [...] Els montblanquins s'apassionaven per aquesta costum de la terra, que en mala hora va caure en l'oblit, i seguien els nostres «torraires» arreu on anaven. [...] Els montblanquins anaven darrere les colles dels seus «torraires» i era la Vila tota que corria adelerada prop de llurs representants.

Aquells temps passaren. La «colla vella» i la «colla nova» s'anaven perdent. Era arribada l'època en què s'havia posat de moda aquell mot de que *no s'ha de fer riure als senyors*. I sota aquest lema s'anaven perdent gairebé totes les costums populars de la nostra Vila, tan riques en matisos i en les que hi havia pintades de mà mestra l'ànima del nostre poble. Les festes de la Mare de Déu de la Serra ens donaren les darreres representacions del nostre folklore. D'ençà d'allavors, i ja fa vint-i-cinc anys, no hem vist més «torres» ni els Balls de Serrallonga i Sant Isidre. Solament han resistit l'embat del temps els típics «Balls de bastons» dels quals, de tant en quant, ens ha estat grat poder-ne veure alguna mostra.»²⁴³

L'articulista montblanquí suggereix que amb motiu de les festes de la Mare de Déu de la Serra previstes per a l'any següent es recuperi tot aquest patrimoni folklòric montblanquí perdut des de feia tres dècades. La fórmula que proposa és que l'Ajuntament creï uns premis i comissions «per fer reviure als montblanquins d'avui tota la gama de bones costums dels nostres avantpassats en aquells dies de festes esplendoroses.» Aquesta recuperació —segons

---

²⁴³ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 131 (27-IX-1930), p. 6.

Poblet— seria una bona manera de potenciar la identitat local i millorar les festes esdevenidores.

La proposta de canvi de data de la Festa Major de Montblanc és un altre dels pretextos de caire anecdòtic que li serveixen de fil conductor per reflexionar sobre la vessant sociològica de la celebració i vivència de la Festa Major en una societat agrícola. I de com el calendari festiu acaba quedant condicionat per les feines del camp, en concret per la verema. Explica que aquesta modificació de la data és una iniciativa sorgida dels montblanquins i, per tant, compta amb tot el seu suport. La festa, al maig, no fa tanta festa com la festa grossa per excel·lència de la vila que és la del barri de Sant Miquel, a finals de setembre. L'opció del 8 de setembre esdevé beneficiosa per a tothom, especialment per a pagesos i propietaris, perquè no entorpeix la verema i perquè els teatres barcelonins encara no han començat la temporada i les companyies encara estan de gira. Per tots aquests motius esperona les autoritats competents a convocar una consulta popular per segellar democràticament el canvi: «I és que sempre, quan ens hi trobem al damunt, parlem del mateix tema, però de fet només en parlem en lloc de decidir-nos a fer alguna cosa. Il·lustre Ajuntament i conveïns que regiu actualment les corporacions públiques: ¿Voleu dir que no és arribada l'hora de convocar el poble i endegar d'una vegada, per a que resti resolta sinó aquest any l'altre, aquesta enutjosa qüestió?»²⁴⁴ En la línia d'adaptar-se als canvis socials i de costums dels ciutadans, el municipi es planteja el canvi de la Festa Major, que se celebrava al maig, i passar-la al mes de setembre per la diada de la patrona, la Mare de Déu de la Serra, el dia 8 de setembre. Poblet és partidari d'aquest canvi que afavorirà un millor encaix en el calendari laborable i festiu del municipi, mentrestant subratlla que per al poble la gran festa grossa és per Sant Miquel: «No sé perquè ens han de semblar tan montblanquines les festes de Sant Miquel, però és el cas que les demés de l'any passen per la vila sense pena ni glòria. En canvi, per Sant Miquel, sembla que s'hagi de vessar tot.»²⁴⁵

A mesura que s'apropa un dels esdeveniments festius i socials per excel·lència a la vila com són les festes del 25è aniversari de la Coronació de la Mare de Déu de la Serra, celebració que es dona excepcionalment cada quart de segle, Poblet no desaprofita l'ocasió per reivindicar dos temes que per ell van estretament lligats i que són sinònim d'evolució i de progrés: l'urbanisme i la cultura. Des del seu punt de vista, les festes han de ser un pretext per impulsar noves infraestructures i millores municipals, però també «han de ser una ocasió per posar a prova la vitalitat i la força cultural i econòmica de Montblanc», gràcies a la qual seran

---

²⁴⁴ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 127 (26-VII-1930), p. 1-2.

²⁴⁵ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 86 (29-IX-1928), p. 2.

possibles iniciatives artístiques i culturals com l'Exposició d'art antic i modern. Estableix paral·lelismes amb Barcelona que, una vegada més, li serveix de referent cultural i com a mostra de població que sap aprofitar les oportunitats que li brinda la celebració d'un gran esdeveniment per resoldre problemàtiques i prosperar. Ho explica d'aquesta manera:

«Les festes de l'aniversari de la Coronació haurien de ser en aquest aspecte per Montblanc i salvant les distàncies, el que fou l'Exposició per Barcelona. Caldria per això infondre en l'ànim dels montblanquins, que cal prestar l'ajuda més eficaç a quantes iniciatives sorgeixin en aquest sentit, car de l'esforç de tots en depèn el seu major èxit. Hi han un sens fi de petits problemes d'urbanització i adcentament que desapareixerien si tots plegats hi sapiguéssim posar una mica el coll.

[...]

L'exposició d'Art antic i modern que hi ha projectada és de tot el que acabem de dir un magnífic exponent. Mai el nom de Montblanc s'haurà posat tant alt, artístic i culturalment parlant, com, si amb l'ajuda de tots, es pot portar a terme aquella bellíssima iniciativa.»²⁴⁶

En els articles de temàtica festiva i folklòrica és l'espai on Poblet aprofita per reivindicar la identitat local, encunyada en el concepte que anys més tard ell també denominarà *montblanquinisme*, però que de moment defineix vagament com la «necessitat que tenim els montblanquins d'aprendre a sentir-nos montblanquins i d'actuar i obrar com a tals en quantes ocasions se'ns presentin.»²⁴⁷ La identitat local o montblanquinisme té una doble matriu, cultural i política. Per això aquesta emergeix en les festes populars i el folklore local, com a instrument de cohesió i mirall de la identitat col·lectiva, però també en aquelles qüestions polítiques que influeixen decisivament en la defensa dels interessos propis municipals, com per exemple la pertinença al districte de Valls. Amb motiu de la proximitat d'una nova convocatòria d'eleccions generals, el columnista planteja novament el problema que suposa per Montblanc i els pobles del partit judicial concórrer units amb el districte de Valls a la contesa electoral. Segons ell això és una decisió del passat «en mala hora instaurada per conveniències polítiques» i afegeix:

---

²⁴⁶ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 139 (10-I-1931), p. 6. En aquest número hi ha una errada en la paginació i, encara que la numeració de la pàgina indica que és la 4, correspon a la 6.

²⁴⁷ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 140 (24-I-1931), p. 1. Sobre la necessitat de desvincular el districte Valls-Montblanc en dos de separats i que cada un tingüés el seu diputat, també hi havia dit la seva Joan Poblet i Teixidó, vegeu [Joan Poblet i Teixidó], «Lo districte electoral de Montblanch», *La Conca de Barbarà*, Montblanc, núm. 84 (19-XI-1904), p. 1-2.

«Els montblanquins hauríem d'exigir als diputats que es presentessin, que un dels punts preliminars per a poder obtindre els nostres vots hauria de ser el compromís de treballar per a conquerir la separació d'aquesta unió en mala hora duta a efecte sota la denominació de districte de Valls-Montblanc.

No pretenem anar amb això contra ningú. Tenim bons amics a Valls i persones volgudes. Però Valls i Montblanc hi sortirien guanyant en què cadascú tingués el seu diputat. Som humils però prou grans per a que no haguem d'anar a remolc de ningú. I mentre no ens ho posem al cap subsistirà aquesta anomalia que no té cap dret a perpetuar-se per vida de segles.»²⁴⁸

1.5.7. Modernitat, esport i cosmopolitisme

Josep Maria Pobleu també fa palès el seu barcelonisme o potser seria més escaient parlar de l'apologia de l'urbs —i de la condició que modernament diríem d'urbanita— molt apreciada especialment pel jovent de comarques, per al qual la ciutat se li obre al davant com un espai de modernitat, novetats, cultura i entreteniment, molt lluny de la dinàmica general ensopida de la vila o poble: «Barcelona, pels catalans escampats per viles i poblets, ha constituït sempre la màxima atracció. Per això, la gent jove especialment, no canviaria per cap altre goig el de poguer conviure-hi uns dies cada temporada. L'estança a la ciutat s'escursa i els dies passen d'una manera alarmant.»²⁴⁹ La ciutat és l'espai on es generen sinèrgies de tot tipus, ja siguin culturals, intel·lectuals o estrictament lúdiques. I on el temps hi passa més de pressa.

Aquest pol d'atracció és tan fort que crea imaginaris propis i sedueix molt el jovent que creu poder-hi trobar-hi totes les opcions de diversió i de progrés personal. No obstant, aquesta visió —segons el propi Pobleu— canvia amb el pas dels anys i aquell viatger de comarques, que s'hi havia traslladat anys enrere per qüestions de feina, amb els anys «[...] suposem que ara, de tant en quant, deu sentir la nostàlgia de l'enyorament dels nostres carrers i la seva casa...»

En els seus articles Josep Maria Pobleu utilitza sovint un estil que fa que algunes d'aquestes peces d'opinió es converteixin en breus cròniques testimonials dels canvis i transformacions provocats pels nous temps. En aquests anys de finals de la dècada dels 20, els pobles i ciutats mitjans de Catalunya copsen l'arribada de la modernitat manifestada de múltiples maneres, en l'àmbit social especialment en les formes de diversió de la població que transformen hàbits adquirits. L'anècdota il·lustrativa de la qual parteix és la percepció dels

---

²⁴⁸ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 140 (24-I-1931), p. 1.

²⁴⁹ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 90 (24-XI-1928), p. 1-2.

canvis arran de la seva presència en una festa major. Poblet fa un contrast entre el record evocador del passat d'aquella festa viscuda des del record infantil i la visió actual des de la vida adulta. L'element que trenca tot el record és la música de jazz que, tot i les seves ànsies de modernitat, la veu com una intrusió i una interferència a la tradició. El jazz ha substituït la música de les gralles i la jazz-band impedeix de sentir el toc de les hores del campanar del poble. Aquest article no és una crítica directa a la música de jazz sinó una reivindicació a no deixar morir l'esperit rural ni l'ànima dels pobles que es manifesta a través dels seus usos, costums, festes i tradicions pròpies.²⁵⁰ No es pot obviar, i Poblet ho sap veure, que després de la Primera Guerra Mundial els nous ritmes musicals i els ballables americans es comencen a popularitzar a Europa, un fenomen al qual cal afegir-hi la influència del cinema sonor. Com explica Núria Medrano, aquests canvis són tan forts que acaben amb el model d'orquestra vigent fins al moment per donar pas a les orquestrines, unes formacions amb menys músics que imitaven les americanes. Montblanc no es queda al marge d'aquests signes de modernitat i el 1934 es crearà una agrupació local que adoptarà la denominació de The Yankys Boys, un símptoma inequívoc que tot allò nord-americà —noms, gèneres musicals, instruments, estètica, etc.—és percebut com a nou i modern pel jovent d'aleshores, i un patró a seguir que marcarà tendència.²⁵¹

La publicació d'un número especial de l'*Aires de la Conca* és el pretext que fa servir per plantejar els arguments sobre la qualitat de la premsa gràfica, que a Catalunya assoleix un dels seus moments culminants amb l'edició del magazín mensual *D'Ací d'Allà* —després, *D'Ací i d'Allà*— un aparador de la modernitat cosmopolita del període d'entreguerres amb una mirada nítidament catalana. El primer número havia sortit el gener de 1918 i des d'aquest moment i fins a la publicació de l'últim passaria per tres èpoques —la primera (1918-1924), la segona (1924-1931) i la tercera (1931-1936)— que correspondrien, com assenyala Joan Manuel Tresserras, a les tres fases progressives de la construcció de la societat de masses a Catalunya, que coincideixen respectivament amb els últims anys de la Mancomunitat, la Dictadura i la República. En el moment que Poblet en fa l'article, al novembre de 1929, la revista enfila els darrers anys de la segona època sota la direcció de Carles Soldevila, que encara li dona una orientació estilística més europea.²⁵²

---

²⁵⁰ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 84 (1-IX-1928), p. 1-2.

²⁵¹ Núria MEDRANO I TORRES, «2. Les dècades del 1920 i 1930: els nous models d'agrupacions instrumentals fins a l'esclat de la Guerra Civil», dins *Músics i ball a la Conca de Barberà. Un segle d'agrupacions instrumentals (1844-1936). Els casos de Montblanc, l'Espluga de Francolí, Sarra i Solivella*. Valls: Consell Comarcal de la Conca de Barberà / Cossetània Edicions, 2006 (Aires de la Conca, 8), p. 83-146.

²⁵² Vegeu Joan Manuel TRESSERRAS, *D'Ací i d'Allà. Aparador de la modernitat (1918-1936)*, Barcelona: Llibres de l'Índex, 1993; especialment el capítol «IV. La revista de Carles Soldevila. La segona època (juliol de 1924 – desembre de 1931)», p. 43-142.

Poblet exposa el paral·lelisme entre les revistes il·lustrades espanyoles i la capçalera esmentada: «A Espanya, diem-ho clar, n'hi ha una veritable epidèmia de revistes il·lustrades, sense suc ni bruc i d'un gust estragat com el dels seus mateixos lectors. No podeu anar a cap barberia ni sala d'espera que no n'estigui infectat. Com a compensació els catalans tenim, però, entre altres, un *D'Ací i d'Allà*, revista modesta si es vol al costat dels grans “magazines” europeus, a la que hi han d'aprendre moltes coses tots aquests rotatius gràfics que empleen el temps disputant la supremacia del tiratge llur en les terres peninsulars.»²⁵³

L'intel·lectual montblanquí és un bon coneixedor de les novetats culturals que arriben des de Barcelona, tant pel que fa al teatre com a la nova premsa catalana cosmopolita barcelonina que s'emmiralla en les millors publicacions europees modernes com el setmanari francès *Vu*. Amb motiu de la publicació del primer número del magazín *Imatges*, aparegut l'11 de juny de 1930 i dirigit per Josep Maria Planes, hi dedica un article de to laudatori. Poblet creu que es convertirà en una revista de referència dins del seu gènere i que ocuparà un espai que fins ara cap altra d'aquesta línia no ha cobert mai. L'argument principal que fa servir és que *Imatges* és el tipus de setmanari que faltava a totes les barberies, cafès, sales d'espera mèdiques i als quioscos de les estacions d'arreu del país. *Imatges*, com indica la seva capçalera, destina el protagonisme a les fotografies de qualitat i al rotogravat. Tot i així haurà de competir amb els grans tiratges de revistes en castellà d'aquest gènere, les quals aprofita per criticar perquè en moltes d'aquestes «s'exploten baixos sentiments a base del darrer crim, o del succés d'última hora.» Una vegada més, doncs, esgrimeix el sentit artístic i cultural, com deixa constància en la majoria dels seus articles periodístics, perquè són fruit de la bona educació i del bon gust estètic: «És, doncs, un deure de catalans i un senyal de bon gust propagar *Imatges*, que ve a omplir un buit ben manifest en les lletres catalanes.»²⁵⁴

L'article del 9 d'agost de 1930 el dedica al pintor i dibuixant Artur Potau i Torre de Mer. En aquest article aborda el tema del bon gust estètic que, com ja s'ha vist anteriorment, és un dels fils temàtics que estira sovint; aquest cop a partir de fullejar el butlletí publicat per la Cambra Mercantil de Barcelona. Poblet conclou que els botiguers tenen bon gust i que aquest també s'observa en totes aquelles coses que s'ofereixen al públic i que van des de la decoració a les publicacions, passant pel mobiliari o l'arquitectura. Referent al bon gust i al sentit artístic

---

²⁵³ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 111 (2-XI-1929), p. 1-2.

²⁵⁴ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 124 (14-VI-1930), p. 2. Sobre el setmanari *Imatges*, vegeu Sergi DÒRIA ALBURQUERQUE, *La voluntat cosmopolita: «Imatges, setmanari gràfic d'actualitats», Barcelona, 1930*. Bellaterra: Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, 2000, tesi doctoral en microfita; *Imatges 1930: barcelonins i moderns*, Barcelona: La Campana, Ajuntament de Barcelona i Diputació de Barcelona, 2004. Vegeu també Enric UCCELAY-DA CAL, *La Catalunya populista. Imatge, cultura i política en l'etapa republicana, 1931-1939*, Barcelona: La Magrana, 1982; «La consolidació del “Noucentisme de masses”: Ventura Gassol com a conseller de la Generalitat, 1931-1932», *Revista de Catalunya*, número extraordinari, [dedicat a Polítiques culturals], 2013, p. 27-36.

manifesta: «I educar aquest sentiment en les multituds és una de les tasques més belles i més nobles que es poden fer en els nostres dies. És evident que el gust artístic o el sentiment innat per tota obra d'art està sempre en relació no solament a la cultura dels ciutadans, sinó amb el nombre d'obres belles que a aquests mateixos ciutadans els hi són permeses d'admirar.»²⁵⁵

Com a fill de bon botiguer que era, i de qui va heretar la sensibilitat per la cultura i el gust estètic, dóna un exemple ben proper. Així creu que un comerciant que desenvolupi les seves activitats en un comerç que ofereixi bons productes i obres de bon gust «té ja feta la meitat de la ruta en el camí d'afinar la seva sensibilitat artística.» Aquesta apreciació la porta al terreny paisatgístic de la Conca de Barberà i com aquest paisatge predisposa la inspiració d'artistes i pintors, com el seu amic Artur Potau, i afavoreix les condicions per estimular el bon gust dels ciutadans com rubrica en el final de la peça textual: «Els montblanquins tenim la sort d'haver nascut enmig d'una comarca voltada de monuments i pedres venerables. Cal només que cada vegada que cridem al paleta, al pintor o a l'impremtaire no ho oblidem, car hem de convenir que en la gairebé totalitat dels casos, el fer les coses amb decència artística, no és qüestió de pessetes, sinó, simplement, de bon gust.»

Encara que en alguns dels seus articles Poblet hagi reivindicat una visió antropològica i tradicional respecte als costums del món rural, això no el distancia pas de la modernitat perquè, com apreciem en els seus textos, sempre mira cap a Barcelona i està al cas de la novetat artística i literària. El plantejament intel·lectual de Poblet sobre la protecció del patrimoni és avançat, fins i tot avantguardista, tenint en compte el context rural on es mou. Ara bé, l'adjectiu «avantguardista» no entès en el sentit de la taxonomia literària o artística sinó ideològic, i sobretot d'actitud, per reivindicar una sensibilitat artística i un respecte als monuments, que aleshores no s'estilava; només cal recordar que fins i tot hi havia qui defensava tirar a terra el Portal de Bové en lloc de restaurar-lo. Al periodista montblanquí li escaurien, doncs, els versos de J.V. Foix: «M'exalta el nou i m'enamora el vell.» Ell vetlla per la cultura heretada del passat i la preservació de l'entorn rural, però al mateix temps està molt atent als canvis i a les transformacions, que els acull positivament. Això sí, sense caure mai en una modernitat mal entesa, és a dir, una modernitat banal només subjecta a la moda passatgera. Tot allò nou que defensa i en fa bandera és quelcom que reverteix sobre la cultura i la societat afavorint-ne un major desenvolupament i benestar de la gent.

L'esport també es fa present com a element temàtic en altres articles seus i esdevé una manera de testimoniar la influència que aquest exercia sobre la societat i l'atractiu que generava en la premsa del moment. En una de les seves columnes destaca que molts afeccionats a

---

²⁵⁵ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 128 (9-VIII-1930), p. 1.

l'esport, sobretot al futbol i al ciclisme, veuen els esportistes com els nous ídols de la societat moderna, els nous herois contemporanis. L'esport ocupa les converses, que aviat es converteixen en disputes, entre els tertulians del cafè. Aquests habitualment segueixen l'actualitat per la premsa i poques vegades estan avesats a la presència física d'aquests nous déus de la religió atlètica, com el dia que els ciclistes de la X «Volta» ciclista a Catalunya passaren per la comarca creant una gran expectació.²⁵⁶ Un any després torna a parlar de la «Volta» i de l'expectació que generà a la vila respecte edicions anteriors. Aquest cop els espectadors i curiosos duplicaven o triplicaven els d'edicions anteriors perquè la gent «de cada dia se sent més atreta per les coses de l'esport».²⁵⁷ El ciclisme despertava molta expectació per l'aureola de modernitat i la lluita entre l'home i la màquina. Aquest duel suposava un revulsiu que connectava amb les idees de velocitat i modernitat, molt en voga ja des del 1909, quan el poeta Marinetti afirmava de manera provocadora en el seu «Manifest futurista» publicat a *Le Figaro*, que un cotxe era més bell que la Victòria de Samotràcia. En aquells dies per Montblanc en corrien encara pocs d'automòbils, però l'afició per les carreres de bicicletes anava en augment com demostra la creació de la Penya Ciclista - ? (sic) l'any 1932, que serà l'encarregada d'impulsar els anys 1932 i 1933 el XV i XVI Campionat Ciclista de Catalunya, respectivament, en col·laboració amb la Unió Esportiva de Sans i que estableix el recorregut Barcelona-Montblanc. Com destaca la salutació del programa de mà, sota l'epígraf de «Convit»: «Ràpidament Montblanc s'ha guanyat la justa fama d'ésser Vila esportiva per excel·lència, havent destacat, dintre l'Esport, la seva devoció pel Ciclisme. / La final d'etapa de la Volta Ciclista a Catalunya, en la memorable data del 8 de setembre de 1931, fou llavor ben fructífera. Des d'aleshores s'han organitzat nombroses competicions, que, com la I BARCELONA MONTBLANC celebrada l'any passat, han situat a la nostra població en lloc preeminent entre els nuclis promotors de les grans proves. [...]»²⁵⁸

El ciclisme passava al davant de les pràctiques esportives, però el futbol no es quedava enrere. A Montblanc, entre la segona meitat dels anys 10 i la primera dels 30, la bicicleta i la pilota es disputen l'hegemonia esportiva. La gent compagina les dues pràctiques esportives amb passió, i és així com es convertiran en dos esports de masses, també a la capital de la Conca de Barberà. El futbol havia arribat a la vila durant els primers anys del segle passat, però no serà fins al 25 de maig de 1914 que es constitueix, al Bar Baldrich, l'Sport Club Conca de

---

²⁵⁶ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 85 (15-IX-1928), p. 1-2.

²⁵⁷ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 108 (14-IX-1929), p. 1-2. Sobre la «Volta» a Catalunya, vegeu Rafael VALLBONA, «Volta a Catalunya 1911-2011. Un segle d'esport i país», Valls: Cossetània Edicions, 2011; especialment p. 8-85.

²⁵⁸ Vegeu Programa XVI Campionat Ciclista de Catalunya. II Barcelona – Montblanc. U.S.S. [Unió Esportiva de Sants] i Penya Ciclista - ? Montblanc (4 de juny de 1933), Fons Impremta Requesens, Arxiu Ramon Requesens i Queralt.

Barberà, l'entitat esportiva que iniciava així la pràctica del futbol a Montblanc. El 22 d'abril de 1922 es forma la primera junta directiva del F.C. Montblanquí (1922-1926), al Cafè del Comerç i presidida per Enric Miró. Els colors que vestirà l'equip serà el vermell; l'Artesana, per la seva banda, impulsa el F.C. Atlètic Montblanquí. El primer camp del F.C. Montblanquí s'emplaça a la zona del riu dels Ròssecs, que acull el primer partit de l'equip amb una victòria local contra el F.C. Vinaixenc per 4 a 1. L'equip desperta tant d'interès que fins i tot apareixien cròniques dels partits a *La Nova Conca* signades amb el pseudònim «Gob». En referència a la connexió entre el catalanisme i les noves manifestacions de l'oci popular, a les quals s'ha anat fent esment al llarg d'aquestes pàgines, cal destacar que el 8 d'agost de 1922 la junta del F.C. Montblanquí acorda per unanimitat integrar-se com a secció filial a la Joventut Nacionalista, però mantenint la seva autonomia, convertint-se així en la peça clau de la secció d'esports de l'entitat, que al setembre passa a presidir, de manera interina, Jaume Foguet i March, un dels elements més actius de la Joventut Nacionalista i que quatre mesos abans havia tancat el seu primer mandat a l'alcaldia de Montblanc com a batlle nacionalista. Un altre dels avenços esportius significatius, propulsats des de la Joventut Nacionalista el febrer de 1923, és la gestació de la Federació Esportiva de la Conca, feta realitat al mes següent i presidida pel F.C. Francolí. Tots aquests passos permetran que el 8 de març el F.C. Montblanquí sigui admès com a soci de la Federació Catalana de Futbol.²⁵⁹

La pràctica esportiva atreu el jovent amb el màxim entusiasme i les festes majors tenen com a plat fort del programa els partits de futbol, que estan transformant els hàbits d'oci i entreteniment d'una part important de la població, especialment el sector masculí. Poblet explica com aquest nou fenomen de l'oci de masses afecta el jovent i els homes madurs, que «ho deixaven tot desert per anar darrera d'un “corner”, d'un “off-side” o d'un “free-kik». I s'interroga de si això és una moda passatgera o és una transformació social profunda en els nous hàbits de consum d'oci i entreteniment de la població catalana de l'època. Ell creu que el futbol és un esport ciutadà, molt vinculat a l'urbs, que és on hi ha els clubs i les grans masses d'aficionats, però diu que aquesta càlculs han fallat perquè el futbol és present a tot arreu, ja siguin ciutats, viles i pobles.²⁶⁰ Es mostra així favorable a l'esport en general i al futbol en particular sempre i quan l'exercici físic estigui equilibrat amb l'exercici intel·lectual. No

---

²⁵⁹ Josep M. CASTELLVÍ TÀRRAGA, *Història dels cinquanta primers anys del futbol a Montblanc (1914-1916). Amb unes pinzellades de vida montblanquina*, Montblanc: Museu Arxiu de Montblanc i Comarca, 2006 (Publicacions del Museu, 5).

²⁶⁰ Gabriel CENDRÓS MOLNÉ, «De Sport. Avant montblanquins!», *La Nova Conca*, núm. 181 (13-V-1922), p. 3. L'autor subratlla l'arrelament de l'esport i, en concret, del futbol a les comarques tarragonines com una pràctica saludable, en contra dels mals vicis i al qual demana que s'hi associïn els valors de respecte, pau, seny, destresa, tècnica i treball en equip. Però també els valors de catalanitat: «En cada un d'aquests [pobles], l'esperit vivificador de l'esport fa bategar d'entusiasme el jovent, que a l'ideal de l'esport hi ajunta en son brau pit la idea i d'una Catalunya que mira amb clarors d'independència juvenívola, perquè els joves mai podrem esguardar submisos la nostra pàtria irredempta.»

obstant, aquest equilibri el veu improbable: «Però ens temem que això no serà pas així i que completament abandonades les coses de l'esperit, d'aquestes hores i aquests dies que passen, quan temps a venir n'haguem de fer esment, no en podrem donar altre resum que anomenar-ho pel mot incoherent, desdibuixat i gris de l'època del futbol».

Aquesta reflexió no és gens ben rebuda per alguns lectors de Poblet, fet que l'obliga a incloure un aclariment en el número següent en el qual explica que no va en contra del futbol, que ell també n'és un afeccionat, i puntualitza: «Però ens dol i això és lo que volíem fer constatar, que el futbol espectacle tal com es practica en l'actualitat vagi pel camí d'agabellar gairebé per complert tots els anhels i entusiasmes de la joventut.»²⁶¹ Finalment conclou que coincideix com els dirigents del futbol local en la necessitat de complementar la pràctica futbolística amb les «coses de l'esperit». Tot i amb això, ell està més per les «coses de l'esperit» i la política que pel futbol i l'esport.

1.6. El compromís amb el republicanisme nacionalista: de l'*Aires de la Conca a Saba Nova* i Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936)

Josep Maria Poblet viu l'efervescència republicana en paral·lel a l'evolució del país. L'enrenou republicà es comença a desfermar a partir del 28 de gener de 1930 amb el final de la Dictadura de Primo de Rivera. A Montblanc, al març, es crearà l'Associació d'Esquerres, presidida pel veterà republicà i advocat Maties Guarro i Ribé, i secundada per Josep Folch i Folch, procedent del sindicalisme revolucionari; Antoni Iborra i Farré, d'Estat Català; Pau Jàvega, Àngel Perisé, Ramon Gaya, Gumersind Maseras o el metge Lluís Ros, entre altres. Aquesta agrupació —propera a ERC i configurada per vells i nous republicans, comunistes i gent d'Estat Català— concorrerà a les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931 i n'esdevindrà la gran vencedora, mentre que a la resta del país el triomf electoral serà per Esquerra Republicana de Catalunya.

Al maig de 1930 el setmanari *L'Opinió*, dirigit per Joan Lluhí i Vallescà, publica el Manifest d'Intel·ligència Republicana, signat per diversos intel·lectuals i polítics com Companys, Rovira i Virgili, Aiguader, Alomar, Barrera, Soldevila o Nicolau d'Olwer. El manifest demana la instauració d'una república federal, amb un contingut clarament reformista i social que resolgui qüestions com la reforma agrària i la legislació obrerista.

---

²⁶¹ P[OBLET], «Les coses i les ciutats», núm. 108 [109] (28-IX-1929), p. 2.

Tot aquest context d'obertura i d'aires de llibertat propicia que la Joventut Nacionalista de Montblanc recobri la seva identitat després d'haver-se hagut d'amagar darrere la denominació de Centre de Lectura (1923-1926) i Orfeó Montblanquí (1926-1930). Ara torna a renéixer i ho fa el 27 de maig com a Centre Català (1930-1931) amb una junta directiva formada per membres sobradament coneguts per la seva dilatada trajectòria catalanista a la vila.²⁶²

Josep Maria Poblet no figura entre els noms de la nova junta quan havia estat un habitual d'aquestes entitats catalanistes, on havia desenvolupat gairebé sempre el càrrec de secretari. Aquesta absència és indicativa del dilema ideològic i polític en què es troba. El catalanisme —com s'ha demostrat a bastament— és la seva causa, però ell, que sempre ha manifestat uns profunds ideals republicans i progressistes, no acaba de trobar-se còmode en un Centre Català que, malgrat tenir la denominació de «català», en l'eix social bascula cap al conservadorisme, encara que molts dels seus joves militants són clarament progressistes com en Jaume Foguet i March. Aquest decantament encara es fa més evident, per contrast, amb la creació de l'Associació d'Esquerres. Tanmateix, Poblet continua treballant en benefici de la llengua i la cultura catalanes, i el juliol de 1930 el trobem entre els membres de la reactivada junta local de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana,²⁶³ al mateix temps que s'afegeix a tots els actes culturals i literaris, com l'homenatge montblanquí al dramaturg modernista Ignasi Iglésias, en el qual hi llegeix uns poemes.²⁶⁴

En les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931, el grup de l'*Aires de la Conca* dona suport a la candidatura del Centre Català.²⁶⁵ Els catalanistes del Centre Català i l'Associació d'Esquerres es presenten en dues candidatures separades, quan en totes dues files polítiques hi ha integrants que haurien pogut trobar-se en una hipotètica llista d'ERC a Montblanc, que no es dona, ara bé, l'Associació d'Esquerres és la que més s'apropa per esperit amb el projecte republicà de Macià i Companys, però en totes dues files hi ha sensibilitat pels nous aires republicans. Per exemple, dels candidats del Centre Català a les municipals, almenys, Joan Poblet i Civit, Enric Pujadas Font i Jaume Foguet i March haurien avalat una candidatura

---

²⁶² «Centre Català», *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 123 (30-V-1930), p. 3-4. La nova junta del Centre Català està formada per: Jaume Foguet i March, president; Sebastià Xalapeira i Amorós, vicepresident; Enric Pujades i Font, administrador; Josep Escoté i Rué, tresorer; Josep Maria Requesens i Contijoch, secretari; Josep Torrelles i Jové, vice-secretari; Macià Ferré i Magre, bibliotecari; i Albert Talavera i Sabater, i Ramon Guarro i Cortés, vocals.

²⁶³ «Centre Català», *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 127 (26-VII-1930), p. 4. La nova junta de l'APEC està constituïda per Albert Talavera, president; mossèn Pau Queralt, secretari; Enric Pujades, tresorer; Josep Maria Poblet, Ramon Vives, Antoni Iborra i Joan Blavi i Folch, vocals. També s'informa que s'ha encarregat a Enric Pujades la confecció d'una secció local de Palestra. Paral·lelament el Centre Català també estava en procés de creació d'una cobla pròpia, Els Montblanquins.

²⁶⁴ «La vetllada d'homenatge a Ignasi Iglésias», *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 139 (10-I-1931), p. 1-3.

²⁶⁵ Aquesta la configuren Josep Guarro Figuerola, Joan Poblet Civit, Enric Pujades Font i Sebastià Xalapeira Amorós, pel districte primer; i Josep Escoté Rué, Jaume Foguet March, Aleix Magrinyà Forcades i Ramon Roselló Fortuny, pel districte segon. Vegeu «La nostra candidatura», *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 146 (11-IV-1931), p. 1.

d'aquesta índole, tant és així que posteriorment passaran a les files d'ERC. En el cas de l'Associació d'Esquerres passa el mateix, tant Maties Guarro, emblema del vell republicanisme; com Antoni Iborra, membre d'Estat Català i director de *Renovació*, capçalera portaveu d'ERC o Josep Folch i Folch,²⁶⁶ que havia iniciat els seus passos en la política al voltant del sindicalisme i l'anarquisme i que el març de 1931 havia participat en la Conferència d'Esquerres Catalanes. Folch el 1932 és elegit diputat al Parlament de Catalunya, per la demarcació de Tarragona, com a candidat del Partit Radical Autònom de Tarragona, a les llistes d'Esquerra. I el 1934 serà el cap del moviment del Sis d'Octubre a Montblanc. Aquests exemples avalen que el republicanisme nacionalista que representava ERC era ben viu i present a Montblanc, encara que el nou partit no concorregués en aquests comicis municipals les idees de fons hi eren del tot presents.

La candidatura d'esquerres s'imposa de manera contundent, darrere seu la del Centre Català i, a molta distància, la Candidatura Popular, que representava els dinàstics, que desapareixeran del mapa polític.²⁶⁷ Mentre a arreu del país ERC irromp a l'escena política municipal com un vendaval arran de la coalició estratègica, a Barcelona, amb Acció Catalana Republicana i la Unió Socialista; i arreu de Catalunya, amb altres organitzacions republicanes i catalanistes. A partir d'aquest moment l'èxit electoral i la incidència social d'ERC anirà a l'alça.

Esquerra Republicana s'havia creat el 19 de març de 1931 a Barcelona en el marc de la Conferència d'Esquerres Catalanes i sota el lideratge de Francesc Macià i Lluís Companys. Va ser el resultat de la unió d'Estat Català, el Partit Republicà Català, el grup del setmanari *L'Opinió* —integrat per Joan Lluhí i Vallescà, Joan Casanelles, Antoni Xirau i Pere Comas— i diversos nuclis comarcals del republicanisme català històric. El partit neix amb la voluntat de fer realitat les dues grans reivindicacions socials del moment: la República i l'autonomia de Catalunya.²⁶⁸ En la seva fundació ERC aplega uns 16.000 afiliats, però quan es consolida com a partit de govern a Catalunya rep una allau d'adhesions de centres i casals de Catalunya que li permetran ampliar la seva influència orgànica i electoral arreu, com passa a Montblanc i comarca a partir de les eleccions municipals.

---

²⁶⁶ Vegeu Josep VALL (coord.), *Esquerra a Mèxic, 1941-1980*, 2a edició, Barcelona: Fundació Josep Irla, 2012, p. 152.

²⁶⁷ Andreu MAYAYO I ARTAL, «Processos electorals a la Conca de Barberà», *Aplec de Treballs*, Montblanc, núm. 3 (1981), p. 311-345; «VI. "La niña bonita", *La Conca de Barberà (1890-1939)*, p. 285-300.

²⁶⁸ Sobre la fundació i l'evolució d'ERC, entre el 1931 i el 1936, i la incidència del republicanisme a Catalunya, vegeu Josep Maria POBLET I GUARRO, *Història de l'Esquerra Republicana de Catalunya 1931-1936. El partit de Francesc Macià i Lluís Companys*, Barcelona: Editorial DOPESA, 1976 (Pinya de Rosa, 25); M. Dolors IVERN I SALVÀ, *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936)*, 2 vols, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988-1989 (Biblioteca Abat Oliba, 61 i 72); Ramon ALQUÉZAR I ALIANA (et al.), *Esquerra Republicana de Catalunya. 70 anys d'història. 1931-2001*, Barcelona: Columna, 2001; Joan B. CULLA, *Esquerra Republicana de Catalunya 1931-2012. Una història política*, Barcelona: La Campana, 2013; Àngel DUARTE, *Història del republicanisme a Catalunya*, Vic: Eumo; Lleida: Pagès Editors, 2004 (Biblioteca d'Història de Catalunya, 3).

Així doncs, a partir del triomf contundent dels esquerrans en les eleccions del 12 d'abril i del 28 de juny a les constituents, provoca sorpresa, estupefacció i una reestructuració dels corrents d'opinió. El catalanisme montblanquí es fracturarà en dues parts a causa dels esdeveniments històrics, especialment marcats per la irrupció d'ERC en el context polític català, les demandes socials d'autonomisme, l'adveniment de la República i l'eclosió de la política de masses, que com la cultura de masses, havia sacsejat la societat catalana de principis de la dècada dels 30 que està desitjosa de més llibertat i d'un major protagonisme i capacitat de decisió de les classes populars en les decisions que l'afecten directament. Fins aquest moment el catalanisme catòlic montblanquí havia tingut l'hegemonia del catalanisme a la vila, tot i que, com s'ha apuntat en diverses ocasions, hi havia hagut èpoques de distanciament i de confrontació ideològica entre els sectors més de dretes i els més d'esquerres, que acabaran provocant una ruptura definitiva arran del triomf aclaparador d'ERC.²⁶⁹

El 16 d'abril de 1931 el Centre Català passa a denominar-se Centre Republicà Catalanista. Tres setmanes després, el 10 de maig, se celebra un míting d'afirmació republicana catalanista al nou Centre Republicà Catalanista de Montblanc. Poblet oficia l'acte, presenta els oradors i resumeix els parlaments amb una ferma declaració de catalanisme republicà.²⁷⁰ A partir d'aquest moment, arran del seu pas ferm i desacomplexat cap al republicanisme nacionalista, es produirà el trencament amb els catalanistes del grup de l'*Aires de la Conca*, que consideren el seu gest una alta traïció i un canvi de camisa en tota regla. Els fets es precipiten ràpidament i el 16 de maig el periodista i intel·lectual montblanquí publica la seva última columna «Les coses i les ciutats» a l'*Aires de la Conca*. Uns dies més tard, el 28 de maig, Poblet és escollit president de la nova junta del Centre Republicà Catalanista i també n'encapçala la Comissió d'acció política.²⁷¹ A principis de juliol el Centre s'adhereix a ERC, arran de la influència de Josep Maria Poblet que aleshores ja n'és el màxim responsable i un dels elements més actius a promoure el pas al partit de Macià.

Andreu Mayayo, amb relació a la reconversió del Centre Català en Centre Republicà Catalanista, afirma: «Aquest viratge va suposar l'expulsió dels sectors catalanistes conservadors identificats més o menys amb l'ideari de la Lliga. Paral·lelament, el debat sobre la identitat de

---

²⁶⁹ Per a una visió de síntesi sobre el catalanisme als anys de la República, vegeu Borja DE RIQUER, «IV. El catalanisme d'esquerres i de dretes», dins Manel RISQUES (coord.), *Visca la República!*, Barcelona: Proa, 2007 (Perfils, 79), p. 71-110. Conté bibliografia sobre el catalanisme d'esquerres i les dretes catalanistes.

²⁷⁰ «Noticiari», *Renovació*, Montblanc, núm. 4 (24-V-1931), p. 6.

²⁷¹ La junta del Centre Republicà Catalanista de Montblanc la formen: Josep Maria Poblet i Guarro, president; Ramon Guarro i Cortès, vicepresident; Josep Escoter i Rué, tresorer; Enric Pujadas i Font, administrador; Joan Blavi i Folch, secretari; Antoni Llorc i Escuer, vicesecretari; Joan Vendrell i Cavaller, bibliotecari; Gabriel Macip i Pedrol, i Lluís Castellví i Cunillera, vocals. La Comissió d'acció política la integren: Josep Maria Poblet i Guarro, Josep Bover i Vinyes, Jaume Dalmau i Forès, Jaume Foguet i March i Francesc Sans i Llobera. Vegeu «Noticiari», *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 150 (30-V-1931), p. 6.

l'Associació d'esquerres submergeix l'entitat en una profunda crisi entre els defensors de l'adhesió a l'ERC i els revolucionaris marxistes, que menarà a la seva desaparició fàctica a finals d'any.»²⁷² El cas és que el procés no s'entén tant com una expulsió dels catalanistes conservadors, sinó que els elements més joves s'imposen als vells catalanistes i aquests decideixen abandonar el Centre, ara investit d'uns aires republicans que no només no comparteixen en absolut sinó que rebutgen de manera contundent. El republicanisme, canalitzat des de les sigles d'ERC, s'acaba imposant a tot el país i sedueix especialment els joves catalanistes montblanquins, que es desmarquen del bloc fidel a l'ideari de la Lliga Regionalista, que no accepta la pèrdua d'influència mantinguda dins dels cercles catalanistes locals. Dos anys després, a finals de 1933, Pau Queralt —rere el pseudònim de Jordi de la Conca— escriu un article titulat «El catalanisme montblanquí» en què descriu l'evolució del catalanisme a Montblanc amb un to de lament per com el final de la dictadura i l'arribada dels nous temps republicans han fet que l'esperit idealista primigeni del catalanisme, en el qual havien militat de manera incondicional els vells catalanistes, hagi estat sacrificat per interessos personals i de classe. Mossèn Pau Queralt reivindica la concepció noucentista i orsiana del catalanisme per capitalitzar-lo, és a dir, perquè fossin els sectors catalanistes catòlics els que en tinguessin l'exclusivitat davant l'emergència del catalanisme d'esquerra. Per tant, la seva és una interpretació clarament interessada:

«Es convertí el catalanisme en esquerrisme i avui, a Montblanc, com gairebé a tot arreu, no és el sentiment ni l'amor a Catalunya el que mou l'actuació dels qui es diuen esquerrans, primer que catalanistes, sinó lluites d'interessos i de classe, sota les quals no hi ha cap idealitat.

Això ha fet néixer la Lliga Regionalista, impulsada pels catalanistes que sempre han demostrat ésser-ho, i dins la qual hi ha homes de fort prestigi i de voluntat ferma. És la que fa obra vertaderament cultural i política, i la que de Catalunya no en fa un nom sinó un sentiment, una idealitat, una realitat social, viva i integral.»²⁷³

Josep Maria Poblet es convertirà així en una de les puntes de llança del catalanisme d'esquerra, des del republicanisme nacionalista, a Montblanc i farà un pas més en el seu engatjament ideològic i apropament a ERC.²⁷⁴ Els altres dos noms destacats en la tasca de

---

²⁷² MAYAYO I ARTAL, *La Conca de Barberà (1890-1939)*, p. 304.

²⁷³ J[ordi] DE LA C[ONCA], «El catalanisme montblanquí», *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 208 (23-IX-1933), p. 5.

²⁷⁴ Per disposar d'una visió exhaustiva sobre la tradició republicana i el seu arrelament a Catalunya des del XIX i fins als anys 30, vegeu Àngel DUARTE, *Història del republicanisme a Catalunya*, Vic: Eumo, Lleida: Pagès Editors, 2004 (Biblioteca d'Història de Catalunya, 3); Josep SANTESMASES I OLLÉ (dir.), *Republicans i republicanisme a les terres de parla catalana. Actes del VI Congrés de la CCEPC. Barcelona, 2, 3 i 4 de novembre de 2006*. Valls: Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana /

vertebrar el partit a la comarca són Josep Andreu i Abelló i Josep Folch i Folch. Andreu i Abelló era aleshores un jove advocat montblanquí, resident a Reus, i que en un futur esdevindrà diputat al Parlament de Catalunya i President del Tribunal de Cassació de Catalunya. La seva vinculació amb les lògies francmaçòniques —influents en la política espanyola dels anys 30 en el seu suport al règim republicà i en la formació de partits com ERC—, la descendència d'una família d'arrelada tradició catalanista i una bona posició econòmica faciliten l'embranchada d'ERC a Montblanc. Mayayo assenyala que Andreu i Abelló es val de Folch i Poblet per fer proselitisme polític de les idees d'ERC en els dos principals partits que havien concorregut a les municipals. Folch —com s'ha dit— formava part de la candidatura de l'Associació d'Esquerres, però, com revela Mayayo, havia entrat en la francmaçoneria de la mà d'Andreu i Abelló i segons ell això explicaria l'evolució ideològica de Folch cap a ERC. Poblet sembla que faria el mateix al Centre Català i en les eleccions constituents orquestraria una campanya contra el candidat Albert Talavera sufragada per Andreu i Abelló: «Ja en la campanya de les constituents, els “Poblets”, Joan Poblet i Civit i Josep M. Poblet i Guarro (pare i fill), distribuïren uns fulls redactats i pagats pel jove advocat de Reus en contra de la dubtosa honestat del candidat autonomista republicà Albert Talavera. Els fulls aixecaren polseguera i velles discussions.»²⁷⁵

Amb aquest teló de fons, els catalanistes catòlics adreçaran una sèrie d'acusacions i retrets a Poblet a través de les pàgines de l'*Aires de la Conca*; no toleraran el gir ideològic de Poblet i l'acusaran de guanyòfil. L'intel·lectual montblanquí passarà a primera fila del compromís polític, i un dels seus primers mítings és el que se celebra el 30 d'octubre al Teatre Principal de Montblanc. Es tracta d'un míting d'afirmació esquerrana en el qual hi participen Antoni Iborra, per l'Associació d'Esquerres; Poblet, pel Centre Republicà Catalanista, i Josep Andreu i Abelló i Ventura Gassol per ERC. A més, Poblet, continuarà aportant opinions i idees polítiques des de les pàgines de la premsa comarcal, a partir d'aquest moment des de *Saba Nova*, el periòdic portaveu d'ERC a Montblanc, que també ho és del Centre Republicà Catalanista, el primer número del qual surt publicat el 28 de novembre de 1931. Una setmana abans, el dia 22, ell i els republicans nacionalistes organitzen la visita de Francesc Macià a Montblanc. Aquest acte encén els ànims dels catalanistes regionalistes perquè Josep Maria Poblet hi defensa la figura de Francesc Ferrer i Guàrdia, un referent per al republicanisme, però que provoca urticària entre els sectors conservadors com el catalanista catòlic de

---

Institut Ramon Muntaner / Centre d'Història Contemporània de Catalunya / Museu d'Història de Catalunya / Programa per al Memorial Democràtic / Cossetània Edicions, 2008 (Publicacions de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana, 5).

²⁷⁵ MAYAYO I ARTAL, *La Conca de Barberà (1890-1939)*, p. 305.

Montblanc, que el consideren un revolucionari anticlerical i l'instigador de la Setmana Tràgica (1909). Els catalanistes catòlics montblanquins contraposen el referent republicà i anarquista de Ferrer i Guàrdia amb el de Prat de la Riba, que és el que continuen defensant aferrissadament, i més quan s'assabenten que la visita de Macià no servirà per restituir la placa amb el nom de Prat de la Riba a la plaça Major de la vila, sinó que aquest espai ara passarà a dir-se plaça de la República i que la denominació de Prat de la Riba quedarà per a una altra plaça menor. L'*Aires de la Conca* recull la defensa del republicà i pedagog d'Alella, per part de Poblet, d'aquesta manera: «L'evocació de Ferrer i Guàrdia, fou feta, també, aquí en el míting *zoològic* contra AIRES DE LA CONCA, al qual el jove orador Josep Ma. Poblet i Guarro va dir a un altre dels oradors allí presents, que si nosaltres combatíem aquest era perquè, si no pel seu catalanisme, pel seu "humanisme" havia enaltit Ferrer i Guàrdia. / El jove orador, lloava, així, l'"humanisme" del vulgar i macàbric anarquista. / Què entendrà per "humanisme"?».²⁷⁶

A partir d'aquest moment el grup d'*Aires de la Conca*, encapçalat per mossèn Pau Queralt, el pal de paller del catalanisme catòlic, comença a llençar acusacions i retrets agres contra Poblet, i també contra el seu pare. Els regionalistes montblanquins no poden perdonar-li que s'inscriví com a militant a les files d'ERC i l'acusen de «guanyòfil» i de traïdor. La seva resposta s'explica principalment per dos motius: el triomf d'ERC a tot Catalunya i també a la comarca els descol·loca, però sobretot perquè el jove Poblet havia estat la nineta dels ulls dels catalanistes locals. Poblet havia crescut amb el catalanisme montblanquí, ja en els primers actes poeticomusicals de l'Associació Catalanista, amb el mestratge de Poblet i Teixidó, amb el lideratge exercit des de la Joventut Nacionalista i l'Orfeó Montblanquí, passant per la seva construcció com a intel·lectual a la premsa local, com s'ha demostrat a bastament fins ara. Aquest full de serveis dins del catalanisme local el converteixen en un actiu molt ben valorat i posicionat per exercir el lideratge del catalanisme montblanquí en un futur proper i que els sectors catòlics creien dominar. Però res més lluny de la realitat. La irrupció de Macià i ERC en la vida política catalana altera també el panorama montblanquí i genera una nova ruptura dels catalanistes a la vila. Poblet exemplifica a la perfecció el protagonista d'aquesta nova ruptura, recordant la que hi havia hagut quinze anys enrere, i que una vegada més posava de manifest que el catalanisme a Montblanc no havia estat mai del tot homogeni ni molt menys un fenomen estrictament burgès i de dretes. El catalanisme montblanquí havia tingut des de bon principi una composició social que anava de la petita burgesia a la menestralia passant pels

---

²⁷⁶ Vegeu «Prat de la Riba i la Generalitat» i «El canvi de la làpida d'En Prat de la Riba», *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 162 (5-XII-1931), p. 3-5.

botiguers, fet que li donava una dimensió de caire popular.²⁷⁷ Tot i amb això, hagué de lluitar per mantenir un equilibri de posicions que no sempre seria fàcil, ja que les tensions anirien aflorant amb regularitat.

Inicialment, quan el catalanisme començà a arrelar a la vila, havia pesat més l'eix nacional que el social, però posteriorment apareixen divergències en l'eix ideològic entre els sectors més esquerrans i els dretans. Joan Poble i Teixidó encapçala el bloc del catalanisme d'esquerra i connecta perfectament amb la tradició modernista. Mossèn Pau Queralt, per la seva banda, és la cara visible del catalanisme catòlic o conservador, en l'òrbita més ortodoxa de la Lliga Regionalista i de perfil ideològic noucentista. Tanmateix, cal aclarir que quan fem referència al Noucentisme parlem d'un moviment cultural amb diverses facetes i no es pot caure en el reduccionisme erroni només de moviment associat a una ideologia conservadora o burgesa, perquè, per exemple, la defensa de les biblioteques o del patrimoni que fa Poble i Teixidó també són derivats noucentistes. Tots dos, tant Poble i Teixidó com Queralt, són dues peces cabdals en la consolidació del catalanisme a Montblanc, perquè basteixen l'estructura sobre la qual es propagarà el discurs catalanista: les plataformes periodístiques locals. Encara que no articlessin un discurs propi es converteixen en transmissors de les idees catalanistes que vénen de Barcelona. Com ja hem vist anteriorment, col·laboren al setmanari *La Conca de Barbarà* (1903-1908) i són els redactors en cap de la segona època de *La Conca de Barbarà* (1914-1915) mantenint així un equilibri entre ambdós sectors fins que el d'esquerra trenca amb el setmanari el 1915 i impulsa *L'Escut* (1916-1918), però la mort prematura i sobtada de Poble i Teixidó provoca la reunificació del blocs catalanistes segellada amb el naixement de la Joventut Nacionalista.

El jove Poble s'havia convertit en un ideòleg polític i home de mítings que els catalanistes més conservadors creien patrimoni seu i més quan entre les files del catalanisme montblanquí sempre havien comptat amb el seu pare, Joan Poble i Civit. No poden entendre que el jove Poble abraçés el catalanisme d'ERC —que troben radical—, i encara menys que doni mostres d'adhesió a la figura de Ferrer i Guàrdia —que altrament era ben poc catalanista—, com fa en un dels primers mítings de la formació esquerrana. Consideren inexplicable aquesta deserció política. Les fortes conviccions de Poble, però, una combinació dels anhels de justícia social i nacional, l'empenyen a fer un pas que no serà gens fàcil, però esdevé inevitable. Poble s'avança ideològicament als seus excompanys de militància i

---

²⁷⁷ Per a una visió àmplia sobre les bases sociològiques del catalanisme i del procés de vertebració de la cultura catalana al tombant de segle, vegeu Joan-Lluís MARFANY, *La cultura del catalanisme*, Barcelona: Empúries, 1995; Josep TERMES, *Les arrels populars del catalanisme*, Barcelona: Empúries, 1999; Jordi CASTELLANOS, «II. Sobre la construcció de la literatura catalana al segle XX» dins *Literatura i societat. La construcció d'una cultura nacional*, Barcelona: L'Avenç, 2013, p. 103-270.

sintonitza ràpidament amb els batecs dels nous temps, que no són altres que els de la República.

Tots aquells que fins aleshores havien estat els seus companys de viatge —diguem-ne *mentors*— es converteixen *de facto* en adversaris polítics, mentre que per a ells Poblet esdevé un enemic més enllà de l'esfera ideològica i passen a considerar-lo, ras i curt, un traïdor. Entre els arguments acusatoris de traïdoria, esgrimits principalment per mossèn Pau Queralt i el seu cunyat Josep Maria Requesens, hi ha els de canviar-se de camisa i apuntar-se al bàndol del catalanisme guanyador; abraçar el radicalisme anarquitzant amb motiu de l'elogi que fa a la figura de Ferrer i Guàrdia en un míting polític i la seva manca d'honestedat per participar en activitats de caràcter religiós com l'organització de les festes de la Mare de Déu de la Serra. Tots aquests retrets a més són vinculats, encara que no tinguessin res a veure, amb la fallida del negoci familiar dels Poblet.

La polèmica sobre Poblet i el seu pas a ERC, a través del Centre Republicà Catalanista, es dirimeix en diversos articles a la premsa local, especialment a *La Pedregada* (1932), *L'Aiguat de Sant Lluç* (1931-1932) i *Saba Nova* (1931-1932). *La Pedregada* (1932) és un periòdic quinzenal de caràcter satíric, editat a la impremta Requesens, que ve a ser la versió sarcàstica de l'*Aires de la Conca*, i que neix com a rèplica a *L'Aiguat de Sant Lluç* (1931-1932), també quinzenal, amb domicili fiscal a Vilaverd, però imprès a la impremta Monmany i d'àmbit comarcal. El director és Ignasi de Llorens Mauri, però des de *La Pedregada* s'afirma que darrere, qui en controla els fils, són els Poblet pare i fill.

La nova plataforma periodística que acull Josep Maria Poblet és *Saba Nova*, portaveu d'ERC a Montblanc. Es tanca així la seva vinculació amb *Aires de la Conca* i s'acaben els seus articles a les pàgines que havien estat el gresol de l'intel·lectual montblanquí fins al moment. Des de llavors és del tot pertinent parlar de la seva dimensió intel·lectual, forjada durant tots els anys de col·laboració a l'*Aires de la Conca*, que és quan assoleix una projecció pública i notòria. No obstant, aquesta imatge pública alimentada pels sectors de la Lliga Regionalista local és embrutada i desprestigiada a partir de la reacció desfermada dels catalanistes conservadors arran de l'adscripció de Poblet a ERC. Si el nucli catalanista catòlic actua d'aquesta manera tant virulenta vers Poblet és precisament perquè és una figura molt valuosa, de notable projecció pública, amb influència social, i són plenament conscients que el seu pas a ERC suposa una pèrdua influència del catalanisme conservador a través de la premsa i també electoral a les urnes; de totes maneres, amb l'evolució dels esdeveniments polítics del país aquesta minva de poder es farà del tot inevitable.

Però l'intel·lectual montblanquí no canvia de posicionament, malgrat les crítiques acarnissades contra la seva persona.²⁷⁸ Fins i tot la l'equip de redacció de *Saba Nova* surt al pas en la defensa de Josep Maria Poblet i el seu pare, Joan, després que haguessin aparegut fulls volanders anònims per la vila que malmetien la bona reputació de tots dos entrant en el terreny de la desqualificació personal i en qüestions extrapolítiques. El periòdic critica aquesta manera de procedir contra els Poblet, i titlla aquests insultadors de «petit sector de montblanquins [que] fan servir indegudament de blanc per llençar el verí de la seva impotència i el despit de la seva incapacitació política.»²⁷⁹ Malgrat les acusacions que va rebent del sector d'*Aires de la Conca*, ell es defensa dialècticament i rebut totes les imputacions que li fan, com es veu en l'article «Als defensors de la veritat».²⁸⁰

En el seu primer article a *Saba Nova*, el 12 de desembre de 1931, titulat «La nostra adhesió», justifica de manera molt diàfana la seva militància al nou partit fundat per Macià:

«Els que d'ençà dels primers anys de la nostra joventut i amb motiu de la desaparició d'aquell partit que es digué Unió Federal Nacionalista Republicana, no havíem trobat una força política on aportar-hi el nostre escalf i el nostre entusiasme, ara amb la naixença d'Esquerra Republicana de Catalunya hi hem trobat l'adequat substitut. El temps però no passa endebades i aquest senyal dels nostres dies ha estat incorporat plenament en l'estructuració del nou partit que ve a sentar la fórmula democràtica a base de la qual d'ara en endavant s'hauran de regir les veritables organitzacions polítiques de la nostra terra.

Som d'Esquerra Republicana de Catalunya, doncs, per això, perquè és un partit que demés de respondre a la nostra manera de sentir i de pensar ens representa i hi som representats d'una manera justa i democràtica tots els que en formem part.»²⁸¹

---

²⁷⁸ A continuació es detallen els diversos articles de la premsa local que permeten resseguir la polèmica desfermada en el si del catalanisme catòlic montblanquí pel pas de Poblet al republicanisme nacionalista. Vegeu S[e]bastià] XALAPEIRA, «Els i nosaltres», p. 1-2 i [Sense signar], «Pedruscall», p. 4, *La Pedregada*, Montblanc, núm. 1 (3-I-1932). Ignasi de Llorens, «A la "Trinitat" i els seus escolans. Ara parlo en serio», *L'Aiguat de Sant Lluç*, Vilaverd, núm. 9 (15-I-1932), p. 1-2. «Tres de "Caballeria". Pel lícula sonora», p. 1 i [Sense signar], «Pedruscall», pàg 3-4, *La Pedregada*, Montblanc, núm. 2 (17-I-1932). [Sense signar], «Clar i català», p. 1; [Sense signar], «Amb el Noi Tendre», p. 1; Fibló, «Com ho féu un de Montblanc per anar a Madrid... de franc», p. 2; Ja'm Podeu Conèixer, «A un sant, patró dels guanyòfils. Oració de l'ídem», p. 2-3; [Sense signar], «La Dictadura al Cine», p. 3; [Sense signar], «Pedruscall», pàg 3-4, *La Pedregada*, Montblanc, núm. 3 (31-I-1932). CARNESTOLTES, «El Carnestoltes d'enguany. Testament», *Suplement de La Pedregada*, Montblanc, núm. 4 (10-II-1932), p. 1-2. [Sense signar] «L'estàtua del conseller Casanova. Fets i no insidies», *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 167 (20-II-1932), p. 4. Josep M. REQUESENS, «On és la "vilesà"», *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 178 (30-VII-1932), p. 5; «Ideals, sí; xerrameca, no!», *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 183 (8-X-1932), p. 4; «Posició falsa», *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 184 (22-X-1932), p. 5. [Sense signar] «Veritats i no mentides», *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 181 (7-IX-1932), p. 2. Albert TALAVERA I SABATER, «A uns detractors», *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 182 (24-IX-1932), p. 1-2. [Sense signar] «La comèdia d'uns còmics», *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 185 (5-XI-1932), p. 5. [Sense signar] «Una fallida fraudulenta», *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 189 (17-XII-1932), p. 6.

²⁷⁹ La Redacció, «La nostra posició», *Saba Nova*, Montblanc, núm. 3 (2-I-1931 [1932]), p. 1.

²⁸⁰ Josep M. POBLET, «Als defensors de la veritat», *Saba Nova*, Montblanc, dins *Avançada*, Tarragona, núm. 10 (2-IX-1932), p. 7.

²⁸¹ Josep M. POBLET, «La nostra adhesió», *Saba Nova*, Montblanc, núm. 2 (12-XII-1931), p. 1.

Saba Nova és un periòdic que havia nascut gairebé en paral·lel a la fundació d'Esquerra Republicana de Catalunya i n'era el portaveu comarcal. En aquest primer article Poblet subratlla també el perfil assembleari del nou partit a diferència de la resta, una característica que marca una diferència determinant respecte a la resta de formacions polítiques i que el distingeixen com un projecte engrescador i atractiu a ulls de la classe mitjana catalana: «És per xò que Esquerra Republicana de Catalunya no pot ni ha d'ésser mai el partit d'un home, ni el partit d'uns quants, sinó el partit que, entre tots, vulguem que sigui.» Des d'un bon principi els valors de democràcia i república són ben presents en l'ideari de Josep Maria Poblet, però amb l'arribada de la República, d'una manera radical, diàfana i definitiva.

El gener del 1932 Josep Maria Poblet, juntament amb altres membres de la direcció, cessa del càrrec de president del Centre Republicà Catalanista, tal com marcaven els estatuts, però ell és reelegit de nou encara que com a vocal.²⁸²

A partir de la militància al Centre Republicà Catalanista i de la proximitat a ERC, a través de la col·laboració a *Saba Nova*, fa que els seus articles periodístics tinguin un caire més polític, però més de partit. Sembla que sigui a partir d'aquest moment que trasmudi de l'«home de lletres» a l'home d'acció adoptant la figura d'intel·lectual orgànic, fent servir la terminologia gramsciana, és a dir, el periodista fa una evolució i es converteix en un constructor i organitzador amb voluntat de persuasió d'un grup social que vol conquerir l'hegemonia política. Poblet serà un de tants escriptors que crearan un corrent d'opinió favorable a les idees d'ERC i pro Estatut del 1932. Un dels articles on es veu aquest posicionament d'intel·lectual orgànic és en l'article titulat «La nostra posició».²⁸³ Aquí fa una defensa del partit i que arran dels diversos aixecaments revolucinaris postula que ERC és un partit polític degudament estructurat, que serà l'aglutinador de tots aquells ciutadans desenganyats i que davant del caos i la descomposició social serà el responsable de «transformar en lleis l'obra de govern d'un partit, que en els seus principis bàsics hi porti un contingut de legislació social ampla i intensament humana.» Poblet defensa l'execució d'un programa polític social i que el corpus legislatiu de la República haurà de servir «per canviar la fesomia de la paròdia de legislació social que fins ara hi havia hagut a les terres d'Ibèria.» I afegeix que el dia que els catalans disposin de nou Estatut, aquest suposarà una gran millora per a les seves condicions de vida.

---

²⁸² «La Junta General del Centre Republicà Catalanista», *Saba Nova*, Montblanc, núm. 5 (30-I-1932), p. 1-2. A la pàgina 3 d'aquest mateix número, en un breu, es dona la llista de la nova junta del Centre Republicà Catalanista integrada pels següents membres: Joan Blavi i Folc, President; Ramon Guarro i Cortés, Vicepresident; Josep Prats i Prats, Secretari; Pere Ollé i Isern, Vice-secretari; Enric Pujades i Font, Administrador; Francesc Sans i Llobera, Tresorer; Joan Vendrell i Caballé, Bibliotecari; Lluís Castellví i Cunillera i Josep Maria Poblet i Guarro, Vocals. De l'anterior junta cessaren el càrrec: Josep Escoté, Antoni Llord, Gabriel Macip i Josep Maria Poblet, que fou reelegit. La crònica de *Saba Nova* ho recollia d'aquesta manera: «El company Poblet presentà la dimissió a l'Assemblea al·legant el fet de què ja havia format part de l'anterior Consell Directiu i ara se'l reelegia de nou. No li fou acceptada. A la votació hi prengueren part 62 associats.»

²⁸³ Josep M. POBLET, «La nostra posició», *Saba Nova*, Montblanc, núm. 5 (30-I-1932), p. 2-3.

Les paraules adquireixen uns ressorts d'optimisme i esperança i tenen una clara voluntat persuasiva de sumar votants i adeptes a la causa republicana:

«Al dia que aprovat l'Estatut passi a mans dels mateixos catalans l'escabrós afer del reglamentar i ordenar la legislació social del nostre poble haurem guanyat una batalla decisiva per la vida i la seguretat de tots els ciutadans. No volem dir amb això que aquest país esdevingui en pocs mesos una espècie de *Lamxa* però és evident que si aprovat l'Estatut podem aportar a la nova legislació catalana aquest programa mínim de millorament social que integren els principis bàsics del nostre partit, elevant els obrers a la categoria de ciutadans d'un estat civilitzat, la transformació social del nostre poble esdevindrà una cosa efectiva.»²⁸⁴

Aquesta idea de consolidació de la civilitat hauria de culminar amb l'Estatut de 1932, que hauria d'esdevenir la continuïtat del projecte iniciat per la Mancomunitat i interromput per la Dictadura.

Poblet, juntament amb Enric Pujadas, és el representant triat pel Centre Republicà Catalanista per assistir al Primer Congrés Nacional d'Esquerra Republicana celebrat a Barcelona els dies 13 i 14 de febrer. En l'article «Impressions del Congrés d'E. R. de C.», publicat en el següent número, fa una crònica de la reunió política. La visió que té del perfil i la idiosincràsia del nou partit nacionalista i d'esquerres en continua parlant en aquesta crònica i hi subratlla la importància de la nova formació que canalitzarà una nova manera de fer política, tot posant l'accent en la voluntat d'esdevenir un partit de majoria nacionalista i d'esquerres, «que no pugui ésser mai el pensar d'uns quants, sinó el voler i el sentir de tots els homes liberals de Catalunya.»²⁸⁵

El Primer Congrés Nacional d'Esquerra Republicana de Catalunya és vist per Poblet com la naixença i constitució d'un partit que s'intueix clau en aquests anys i que marcarà indefectiblement la història de la política catalana i del catalanisme, i esdevindrà un altaveu significatiu dels sectors populars i menestrals republicans catalans. Un punt d'inflexió en la política catalana perquè, com manifesta l'intel·lectual catalanista: «El que sí sabem, després d'aquest Congrés, és que mai més quatre senyors per títols que ostentin i càrrecs que tinguin, podran dirigir com en altres ocasions, a espatlles del poble, i des del despatx o al voltant d'una taula del hall d'un gran hotel, la política de Catalunya.»

---

²⁸⁴ *Ibid.*

²⁸⁵ Josep M. POBLET, «Impressions del Congrés d'E. R. de C.», *Saba Nova*, Montblanc, núm. 6 (20-II-1932), p. 1.

En el número 7 de *Saba Nova* del 12 de març de 1932, signa un article sota la secció «Temes Municipals», que a partir del següent número es converteix en «Temes Locals». El primer d'aquests, titulat «El plànol de la població», pren com a eix argumental l'anunci en els pressupostos municipals de 1932 d'una partida destinada al plànol de reforma urbana i de l'exemple de Montblanc. Poblet en els articles signats *Aires de la Conca* ja havia sol·licitat que s'elaborés un document per endreçar les reformes i expansió del teixit urbà i conservar la fesomia urbanística de la capital de la Conca. La idea que defensa en aquest article és que els resultats d'un pla urbanístic es veuen amb els anys i que si es disposa d'aquesta eina s'assegura que prevalgui l'interès general de la població sobre els interessos privats. Aquesta és una mostra més del seu pensament referent a la temàtica urbanística local, però sobretot dels valors republicans a través dels quals preval sempre l'interès general i públic davant d'allò individual i privat, i que defensa de manera abrandada:

«Caldria, doncs, que els montblanquins es fessin càrrec de la importància cabdal que per l'adecentament de Montblanc futur té aquesta obra meritòria que s'ha proposat dur a terme l'actual Ajuntament. El pla urbanístic de la vila ha d'acabar amb el fet que obres i millores ben orientades es deixin en oblit perquè estaven projectades pels «blancs» i ara governen els «negres», car per damunt d'uns i altres hi haurà així l'interès general de la població que està per sobre dels criteris particulars dels homes que en les diverses generacions hauran regit els destins de Montblanc.

[...] és hora que tots plegats compreguem [que] per damunt de les nostres conveniències personals hi ha les de caràcter general, que no solament hem d'acceptar sinó que hem de sapiguer vetllar i conservar com si fossin les nostres pròpies.»²⁸⁶

La manca d'hospital a Montblanc, sembla que arran de divergències entre els ajuntaments de la dictadura i l'Arquebisbat de Tarragona, esdevé un altre motiu de reivindicació social. Per Poblet des de la proclamació de la República i la consegüent renovació total de la corporació municipal no hi ha justificació possible a la demora d'aquest servei per a la ciutadania montblanquina. Una vegada més dóna una solució «sense violències ni partidismes» i que aquesta no només passi per prestar un bon servei sanitari a la població, sinó que es recuperi l'antic hospital perquè —al seu parer— «entenem que l'actual generació cometria un pecat imperdonable si no buscava totes les solucions factibles per tal que aquell edifici, que tanca un dels claustres més gentils i més harmònics de la nostra terra, el deixava

---

²⁸⁶ Josep M. POBLET, «El plànol de la població», *Saba Nova*, Montblanc, núm. 7 (12-III-1932), p. 1.

enfonsar per abandó o per desídia de tots plegats.»²⁸⁷ De nou, la salvaguarda del patrimoni local torna a aparèixer, aquest cop vinculada a una qüestió social perquè l'antic hospital de la vila antigament havia ocupat les dependències de l'antic Hospital de Santa Magdalena.

En l'article «En pro de l'ensenyança» reincideix en la necessitat cada dia més peremptòria i inajornable de la construcció d'unes escoles noves per Montblanc. Per Poblet, que aleshores signava l'article com a membre del Consell Local d'Instrucció, l'abandó de l'escola és «una de les taques més negres de la nostra vila» i no es refereix només al mal estat dels locals pedagògics sinó la degradació de la institució educativa, però es mostra cautelós amb els responsables: «No culpem a ningú d'aquest abandó però confessem que tots plegats ens n'havíem preocupat ben poc d'aquestes coses tan essencials i que són la base i el fonament de la grandesa dels homes i dels pobles.»²⁸⁸ Per la seva banda, proposa la creació d'una entitat cultural montblanquina que es podria denominar Amics de l'escola, que tingués com a objectiu principal impulsar la millora dels equipaments escolars municipals i fer un seguiment dels afers escolars. D'aquesta manera creu que també s'afavoriria la relació i el diàleg entre l'escola i el poble de manera continuada i efectiva.

Josep Maria Poblet, després de les eleccions de 1932, escriu un article titulat «Som d'Esquerra Republicana de Catalunya» en què desmunta els arguments d'aquells que parlen del fracàs d'ERC i defensa el mecanisme de funcionament assembleari del partit, un engranatge que n'explica la voluntat netament democràtica, que bascula sobre tres grans pilars que són els trets identitaris del seu ideari: Catalunya, ideals republicans i esquerranisme. Poblet defensa l'eix nacional davant de l'eix dreta esquerra per desactivar les crítiques que vénen de sectors diversos: «Perquè això de la dreta i de l'esquerra no hem sapigut veure mai on comença ni on acaba. En canvi, sabem perfectament, en aquest país de confusionisme polític, on comença i on acaba el programa, l'organització i la disciplina d'Esquerra Republicana de Catalunya, que és el que interessa als que formem les rengleres d'aquest partit demòcrata per excel·lència, aquí on la paraula democràcia s'havia fet servir per tot.» Per això Poblet censura l'actitud d'aquells que juguen a confondre la ciutadania amb mentides i manipulacions interessades, pensant especialment amb els sectors de la Lliga i el lerrouxistes. A través dels mecanismes assemblearis del partit es garanteix una pràctica poc vista fins al moment en altres formacions polítiques, és a dir, que els càrrecs públics rendeixin comptes de la seva gestió als seus representants: «Democràcia pura o sigui tot el poder i la responsabilitat política damunt de la cèl·lula que és el militant. [...] ¡I és tant nou això de poguer demanar comptes en forma normal

---

²⁸⁷ Josep M. POBLET, «La qüestió de l'hospital», *Saba Nova*, Montblanc, núm. 8 (26-III-1932), p. 3.

²⁸⁸ Josep M. POBLET, «En pro de l'ensenyança», *Saba Nova*, Montblanc, núm. 12 (22-V-1932), p. 1.

i ja reglamentada als homes d'un partit que ostenten càrrecs públics aquí on sempre la voluntat d'uns quants havia burlat o estrafet els veritables sentiments del poble i de les comarques!»²⁸⁹

La carrera política prometedora del jove Poblet, però, es trunca el desembre de 1932 amb la fallida del negoci familiar, que aboca la família a deixar Montblanc.²⁹⁰ Poblet ho explicarà així quaranta-quatre anys més tard en les seves memòries: «La catàstrofe significà per a mi, home sensible, tant com un cop, una mena de mort civil. Enmig de la desgràcia i dels perjudicis causats a tanta gent, només ens quedava un consol. El d'haver-nos sabut quedar pobres...».²⁹¹

Lluís Vives i Poblet, un company de files de la Joventut Nacionalista i del Centre Republicà Catalanista, que llegà a la vila les «Narracions històriques de la vila de Montblanc», explica com Joan Poblet i Civit es veié abocat a la bancarrota:

«Home de molta relació comarcal i a qui la gent atorgava gran confiança, no pogué superar la crisi econòmica que la proclamació de la República ocasionava, i a finals del 1932 és veié obligat a fer suspensió de pagaments amb la consegüent fallida. A la nostra comarca encara hi havia gent antiquada i que l'esperuguien els luxosos despatxos dels directors de bancs i de tants escriptors, i tanta gent uniformada per cobrar i pagar, i que preferien la intimitat, i el tracte de tu a tu. I això feia també que el banquer Poblet tingués una relativament crescuda cartera de llibretes d'estalvi i, en molts casos, la fe cega dels seus clients. Lluità fins al darrer moment, però no pogué sortir, i si fatalment els titulars de les llibretes perderen molt, Joan Poblet ho perdia tot, àdhuc la vila que tant estimava (escapà una nit de fosques). Es digué com a rumor que la política no fou externa a aquesta fallida. Aneu a saber, Poblet s'havia decantat políticament cap a l'esquerra (ERC), cosa tanmateix impròpia d'un banquer d'aquell temps, i es veu que no sabé fer-se perdonar.»²⁹²

Arran d'aquests fets «l'ERC perdé un gran dirigent polític, Poblet i Guarro, i un eficaç organitzador de campanyes electorals i recol·lector de vots, Joan Poblet i Civit».²⁹³ Josep Maria Poblet abandona Montblanc i es trasllada a viure a Alacant durant nou mesos, per mirar de

---

²⁸⁹ Josep M. POBLET, «Som d'Esquerra Republicana de Catalunya», *Saba Nova*, Montblanc, dins *Avançada*, Tarragona, núm. 1 (1-VII-1932), p. 5. Aquest és el primer article que Poblet publica a *Saba Nova*, però en un nou format integrat dins del periòdic *Avançada*, el setmanari de la Federació d'Esquerra Republicana de les comarques tarragonines. Aquesta integració es dona a partir de l'1 de juliol de 1932. En aquesta mateixa pàgina es donen els noms dels integrants de la nova junta de la Lliga Regionalista de Montblanc: President, Josep Guarro Figuerola; Vicepresident, Jaime Marc i Barbarà; Tresorer, Anton Roselló Sans; Secretari, Macià Abellà Pons; Vice-secretari, Anton Cabeza i Civit i Vocals, Carles Vallbona, Joan Sanahuja, Anton Anglès i Vicenç Baldric. En aquesta mateixa pàgina, la notícia «La "Lliga" i el poble de Solivella», mostra el to de les crítiques i retrets que es feien regionalistes i nacionalistes, aquesta vegada uns i altres s'acusen de la no obtenció del permís dels regionalistes per fer un míting a Solivella.

²⁹⁰ El dimarts 13 de desembre se sol·licita al jutjat de primera instància la declaració de fallida de Joan Poblet i Civit que no pot fer front als pagaments de l'empresa. Vegeu «Noticiari. Una fallida fraudulenta», *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 189 (17-XII-1932), p. 6.

²⁹¹ POBLET, *Memòries d'un rodamón*, p. 110.

²⁹² MAYAYO I ARTAL, *La Conca de Barberà (1890-1939)*, p. 67.

²⁹³ *Ibid.*, p. 309.

començar una nova vida i guanyar-se la vida després del sotrac. Allí hi tenia l'amic Ferran Jové, un venedor de vehicles, que li havia parlat del bon clima de la ciutat valenciana. A més, Alacant era prou lluny i a prop de Montblanc, on havia deixat l'esposa i les dues filles a càrrec del cunyat Francesc Pino,²⁹⁴ mentre que dels pares i la germana en tenia cura el seu germà Maties, resident a les Borges Blanques.

A Alacant coneix el distribuïdor de pel·lícules de cinema Juan Barceló, que s'havia associat amb un comerciant tèxtil alacantí, i havien adquirit els drets d'una pel·lícula a Barcelona que els havia de proporcionar ingressos importants, *El relicario* (1933), dirigida per Ricardo de Baños.²⁹⁵ Poblet serà l'encarregat de vendre la pel·lícula per terres valencianes i Madrid, on arriba el setembre de 1933. A la capital espanyola té el despatx de l'empresa al final del carrer de Carretas i troba un pis de lloguer al carrer de Rodríguez Sanpedro,²⁹⁶ al barri d'Argüelles, on s'hi instal·larà amb l'esposa i les dues filles. La seva vida de comercial cinematogràfic la compaginava amb les anades al cinema i al teatre, però també al Casal de Catalunya, on organitza la secció de teatre i hi dirigeix l'elenc teatral que porta a escena tant obres del repertori català com espanyol. El darrer any de la seva estada a Madrid es converteix en el gerent de la distribuïdora, segueix viatjant pel centre de la península des d'on viu les informacions que arribaven per la ràdio dels Fets del Sis d'Octubre i temps després l'alçament militar del 18 de juliol de 1936. El sentiment que impera en cada moment és de tristesa i desolació tant pels fets polítics com per les circumstàncies personals, encara que en el terreny laboral se'n surt i va vivint, la tristesa pel destí familiar pesa com una llosa en el seu estat d'ànim. La prova és l'extensa carta de la qual no n'especifica el destinatari, tot i que es dedueix que és el fill de Josep Conangla i Fontanilles, en què li explicita el desig que la faci arribar al periodista i polític montblanquí resident a Cuba. Aquesta, amb data del 29 d'agost de 1935, és escrita des de Madrid i diu així:

«Amic i parent civil: El meu germà resident a Borges em trasllada un prec en nom teu i és amb goig que aprofito aquesta avinentesa per a posar-te aquestes ratlles, que no dubto et

---

²⁹⁴ Francesc Pino i Tarragó (Barcelona, 1897 – Mèxic D. F., 1980). Estava casat amb Josepa Torrell i Domènech, germana de l'esposa de Poblet. Arran de la seva participació en els Fets del Sis d'Octubre de 1934 fou reclòs al vaixell-presó Manuel Arnús, ancorat al port de Tarragona. Formà part del Comitè Antifeixista de Montblanc, constituït el 19 de juliol de 1936, en representació d'ERC. El 9 d'agost aquest òrgan es reestructurà en delegacions i ell fou nomenat delegat d'incautació de béns, i comunicacions i trànsit. El 15 de febrer de 1937 fou designat president de la comissió de finances. L'any 1939 el desenllaç de la Guerra Civil l'empenyí a l'exili, primer a França, i a partir de 1942 a Mèxic, on regentà una agència internacional de viatges i també es dedicà a l'administració de finques. El 1944 obtingué la nacionalitat mexicana. Vegeu VALL (coord.), *Esquerra a Mèxic*, p. 236.

²⁹⁵ José María CAPARRÓS LERA, *Arte y política en el cine de la República (1931-1939)*, Barcelona: Ediciones Universidad de Barcelona, 1981, p. 91-95.

²⁹⁶ Tanmateix, l'agost de 1935, com indica la missiva adreçada al fill de Conangla amb data del dia 29, Poblet dóna una altra adreça de domicili: carrer Meléndez Valdés, 36, principal.

produiran una íntima satisfacció, si més no perquè potser són les primeres que en tres anys escric i dirigeixo a algun familiar que no és el meu germà ni el meu cunyat, que són les úniques persones de la família, amb les quals he mantingut una comunicació constant i permanent. Hi ha hagut alguna excepció com per exemple la del vostre pare Conangla al que he escrit en un parell d'ocasions. Tu que, segons em diuen, has passat també per dissort un cas semblant al meu comprendràs més que ningú aquest silenci. Quan va passar el desastre de casa nostra, ja pots pensar que vaig quedar moralment destrocat i ningú, si no jo, sap els dies de sofriment i de neguit que vaig passar. Encara en aquests moments quan els recordo les llàgrimes em vénen als ulls. Però això sí, des del primer moment, vaig prendre un determini que no he deixat ni un sol dia en aquesta nova etapa de la meua vida i era que volia triomfar sol en terra estrangera, lluny de tota coneixença i recomanació o volia per al contrari quedar vençut per sempre. I és ara, després de tres anys de lluita, que em puc dirigir a un parent i amic dels que més estimo perquè sé com sóc correspost tant en les hores de triomf com d'infortuni, i puc dir-li que he triomfat plenament, car per triomf considero no el fet d'estar ben col·locat, sinó de tindre dintre la casa on treballa el nomenament de gerent que, com veuràs per la circular adjunta, m'ha estat fet fa molts pocs dies. En un ram on ningú em coneixia i on vaig haver d'entrar per l'últim lloc, amb tres anys escassos m'he posat al número primer i en una ciutat com Madrid, on, com pots suposar, no es fermen pas els gossos amb llangonisses. I aquí em tens per tot el que us convingui. Això i el fet que pugui ja ajudar de ple la meua família (de fa una temporada que tinc ja amb mi la meua mare) representa i significa per mi una satisfacció tan complerta que gairebé estic per dir-te que em compensa aquell sofriment constant dels dies amargs de la meua vida. No tinc, com pots suposar, cap riquesa material, perquè ademés em queda l'orgull de poder dir que a casa vàrem quedar tots pobres havent-nos pogut quedar rics; però tinc aquest orgull íntim i personal, que suposo seràs el primer de comprendre, d'ara poder-te escriure aquesta carta i en lloc de demanar-te a tu o a qui sigui una recomanació o un bitllet de 100 ptas poguer-li dir que puc mantindre els meus familiars i puc educar els meus fills, i que dintre el ram a què em dedico tinc un nom i una posició, lograt tot pel meu propi esforç i sense l'ajuda de ningú.

És en aquest sentit, que, ja que jo no tinc temps per a escriure llargament i com voldria al Conangla, li fessis arribar aquesta carta a les seves mans que pot considerar com escrita a ell directament i que ja suposo amb l'alegria i satisfacció que la llegirà. També desitjo i espero que la facis arribar a mans de la Sara i el Pere, que sé com ens estimen i com no ens han oblidat. Diga'ls-hi que també jo he pensat molt amb tots ells i que en el fons del meu cor queda gravat el meu reconeixement per les atencions de què han fet objecte la meua família, la qual m'ha enterat del comportament de tothom envers nosaltres. Jo desitjo que m'escriguin i que per tots els fets que abans t'he exposat em perdoneu i compregueu les causes d'aquest meu silenci. Per altra part, sembla imminent l'arranjament definitiu de l'aspecte judicial de la qüestió de casa meua, que era una de les coses que més em preocupaven. Així m'ho comunica el meu germà, de manera que ara que estaré lliure també d'aquesta preocupació espero i confio que no perdrem el contacte. En Conangla, recordo que la darrera vegada que em va escriure fou per anunciar-me l'envio d'un llibre que havia escrit i que, si no recordo malament, era un estudi del comunisme. Degut al meu canvi

d'adreça diga-li que no l'he rebut i que estimaré me'n faci un nou envio al meu domicili particular carrer de Meléndez Valdés, 36 pral.

I ara aquí va el motiu pel qual em recomana el meu germà que t'escrigui. Tinc efectivament el dibuix original del llibre «Montblanquines». La història d'aquest dibuix és la que segueix. Quan va ser publicat el llibre, jo, que en nom d'en Conangla em cuidava de l'edició, el vaig recollir i a l'ensems en Conangla m'autoritza perquè me'l quedés, tant és aixís que poc temps després, i amb motiu de la meva boda, des de l'Havana m'envia un gir perquè em comprés el que volgués i jo vaig creure que el millor tribut que podia fer a la nostra amistat havia de ser gastar-me aquella quantitat íntegrament en posar-li un marc digne de l'obra que guardava. Aixís vaig fer-ho i aixís està. Ara bé, a pesar de tot això, és el meu desig de complaure't i generosament et dic que el dibuix està a la teva disposició. El marc l'aprofitaré per altre assumpte similar, però ja que és el teu gust tindrà aquesta obra original, digue'm com vols que et sigui enviat i amb gust ho faré, car no cal dir que estic convençut que tu guardaràs el dibuix amb igual amor que jo ho feia. Estic, doncs, a la teva disposició.

I em sembla que no he de dir-te res més. Darrerament i per assumptes del negoci he estat uns dies, gairebé diria millor unes hores, a Barcelona. Però he de dir-te que cada vegada que trobo o veig alguna persona que estimo m'afecto fonament. Amb tot, l'ànim es va asserenant de cada dia i et prometo en el meu proper viatge a Barcelona —que no sé pas quan serà— venir a fer-vos una visita.

Una salutació molt afectuosa per a la teva muller i per tu una encaixada afectuosa, sincera i franca del teu amic i parent.

Madrid 29.8.1935.

Poblet [signatura manuscrita]

Meléndez Valdés 36 pral [manuscrit]

[L'antepenúltim paràgraf conté la següent nota manuscrita: «Sobre el dibuix de la portada de “Montblanquines”»]²⁹⁷

L'alçament militar del 18 de juliol de 1936 agafa Poblet a Madrid. En els successius mesos els aliments comencen a escassejar i l'ambient és prou més violent que a Catalunya. Poblet decideix tornar, és ja octubre, però mentrestant fa un viatge a Barcelona per posar-se en contacte tant amb la distribuïdora cinematogràfica com amb diversos companys de causa política. És a partir d'un d'aquests contactes que algú el porta a la redacció del *Diari de Catalunya*, que aleshores era l'òrgan d'Estat Català, i li proposen de fer de corresponal a Madrid. Un cop retornat a Madrid envia una dotzena de cròniques al periòdic. Aquests textos,

---

²⁹⁷ Carta de Josep Maria Poblet i Guarro a Josep Conangla i Fontanilles, 29 d'agost de 1935, Fons Josep Conangla i Fontanilles, Fons 450, Reg. 1045, arxivador 5, ANC.

pel que explica Poblet a les seves memòries, corresponen «als fets essencials de la vida de la capital, cada dia més trasbalsada i més plena d'uniformes, uns escrits de primera mà, copsant l'ambient del carrer, periodístics i informatius, més que no pas polítics o doctrinals».²⁹⁸

Poblet, que ja havia estat prou temps distanciat de Barcelona, decideix tornar i es posa en contacte amb el seu amic Josep Andreu i Abelló, que per aquells dies havia estat nomenat president de l'Audiència de Barcelona, així com del Tribunal de Cassació de Catalunya, des d'on vetllaria per mantenir l'ordre jurídic durant la Guerra Civil. El febrer de 1937 Poblet es converteix en el secretari i home de confiança d'Andreu i Abelló.²⁹⁹ A partir d'aquí començarà una nova etapa tant vital com política que l'apartarà de la premsa escrita i el periodisme, però l'aproparà a la política en majúscules, una experiència inoblidable i que fornirà moltes pàgines del seu llegat memorialístic i testimonial de la postguerra.

1.7. Josep Maria Poblet, entre el Modernisme, el Noucentisme i el republicanisme: a tall de conclusió

L'exhumació del prop d'un centenar d'articles periodístics de Josep Maria Poblet a la premsa montblanquina d'abans de la guerra ens permet de veure com es construeix el pensament polític del periodista i agitador nacional montblanquí en els anys que van des dels dies de la Mancomunitat a la proclamació de la Segona República. A través d'aquests es constaten dos aspectes molt significatius per entendre la seva evolució com a intel·lectual després de la guerra, així com l'aportació cívica i política que fa en la societat montblanquina de l'època. D'una banda, Poblet s'erigeix com un intel·lectual local que presenta influències ideològiques tant del Modernisme com del Noucentisme, unes influències que cristal·litzaran a partir de 1931 amb la seva militància en el republicanisme nacionalista a través d'ERC.³⁰⁰ De l'altra, ell l'escriptor, per sobre de tot, és un catalanista que actua amb tacticisme per estendre les idees del catalanisme regeneracionista, tant en l'expressió política com cultural, al major nombre d'espais de la societat montblanquina. I, en conseqüència, s'adapta al medi social en el

---

²⁹⁸ Aquestes cròniques que Poblet diu haver publicat al *Diari de Catalunya* ens han estat impossibles de localitzar, per bé que s'han consultat els exemplars del periòdic dipositats a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB), probablement aquestes o no anaven signades o portaven pseudònim. Vegeu POBLET, *Memòries d'un rodamón*, p. 137.

²⁹⁹ Federico VÁZQUEZ OSUNA, *La justícia durant la Guerra Civil. El Tribunal de Cassació de Catalunya (1934-1939)*, Barcelona: L'Avenç, 2009.

³⁰⁰ En aquesta línia interpretativa, per tenir una visió de conjunt sobre aquesta hibridació d'influències modernistes i noucentistes, són de lectura obligatòria els estudis següents: Jordi CASTELLANOS, *Intel·lectuals, cultura i poder. Entre el Modernisme i el Noucentisme*, Barcelona: Edicions de la Magrana, 1998 (Els Orígens, 43) i *Literatura i societat. La construcció d'una cultura nacional*, Barcelona: L'Avenç, 2013 (Assaig).

qual es mou, poc influït per la modernitat, i encara molt tradicional i agrària fins al darrer terç del segle XX. Moltes de les formulacions teòriques dels seus articles són idees que circulen en l'àmbit nacional i que contextualitza i mira d'encaixar a l'entorn polític i cultural montblanquí, però que, com es veu en els seus articles, no sempre li és fàcil perquè Montblanc és una societat agrària i no industrial i les idees culturals d'òrbita noucentista no sempre hi poden trobar la materialització.

Aquest tacticisme es concreta amb la voluntat d'ampliar la base social del catalanisme a la vila i contribuir, alhora, a revolucionar la vida cultural i política, i, per extensió, a reconstruir-la utilitzant totes les eines que té a l'abast que, fonamentalment, són dues: el periodisme i l'associacionisme catalanista en les seves diverses manifestacions. Poblet contribueix a l'ampliació de la base social del catalanisme montblanquí amb els articles —de caràcter polític, cultural i cívic— a les pàgines de la premsa montblanquina; amb l'activisme a la Joventut Nacionalista i a l'Orfeó Montblanquí; amb la implicació com a actor en les representacions que fan els catalanistes al seu local, que tenen el seu màxim exponent amb l'estrena de *Joan Dalla* d'Àngel Guimerà, i que pretenen divulgar el repertori teatral català i trencar l'hegemonia del teatre popular espanyol i les sarsueles populars; amb la militància a la secció local de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana o la complicitat amb Palestra i Nostra Parla; així com amb la contribució en subscripcions populars per plaques i monuments d'homenatge a les figures del catalanisme polític i cultural com Prat de la Riba o Verdaguer. El jove intel·lectual i activista montblanquí alterna l'acció cultural amb la política a través de les idees catalanistes. És fa molt difícil de destriar l'activisme polític i cultural, de fet és pràcticament impossible perquè el catalanisme combina aquesta doble dimensió, com es veu en l'evolució ideològica dels homes de la Renaixença i posteriorment amb els intel·lectuals modernistes i noucentistes.

Poblet és un de tants escriptors de l'abundosa fornada d'homes de lletres que va donar la literatura catalana dels últims anys del segle XIX i la primera del XX. Per cronologia, Poblet no és modernista, ni noucentista, ni «postnoucentista». Ara bé, si anem més enllà de la cronologia i dels moviments culturals i ideològics que van caracteritzar la cultura catalana, i que van influir en la literatura autòctona des del tombant de segle i fins als anys 20, sí que podem apreciar clarament que ell comparteix característiques d'aquests dos plantejaments ideològics i intel·lectuals, i també de la tradició del republicanisme nacionalista que en bona mesura és hereva del regeneracionisme modernista.

Una de les accepcions que dóna el DIEC2 del terme «intel·lectual» és la següent: «Persona que té una certa capacitat de pensar la realitat social i cultural i d'influir críticament

en l'opinió mitjançant l'assaig o la presència en els mitjans de comunicació.» La definició s'ajusta perfectament a les característiques i al paper que juga Josep Maria Poblet en la societat montblanquina. Ell no tan sols pensa la realitat social i cultural montblanquina de l'època que li toca viure, sinó que és un subjecte conscient del procés històric que suposa la transformació del país i de Montblanc en els anys que van des del 1914 al 1936. Aquesta consciència —i, sobretot, compromís— l'adquireix des de casa, a partir de la figura clau del pare, que li transmet l'amor al país, a la cultura, als llibres i a la política, entesa aquesta com un compromís amb la societat al servei de la gent. Joan Poblet i Civit és un dels protagonistes rellevants de la vida pública montblanquina del primer terç de segle XX i també qui li obre les portes de l'elit política i intel·lectual montblanquina, gràcies a la bona posició familiar. El jove Poblet es formarà i creixerà intel·lectualment en la dinàmica periodística, associativa i política locals. Ell, que és un autodidacte, trobarà en aquests espais un àmbit d'aprenentatge des d'on treballar amb les idees del catalanisme i el model de país que trasllada a la realitat de la Conca. Aquest context li permet posar els fonaments d'unes bases ideològiques sòlides que continuaran construint-se, a partir del 1939, quan Poblet esdevindrà un narrador memorialista fruit de l'experiència dolorosa de la guerra i de l'exili. A través de l'escriptura, doncs, a partir de la postguerra, continuarà reflexionant i repensant el passat i el present des de la memorialística i la literatura testimonial. Llavors acabarà de consolidar-se com a intel·lectual, una condició i funció que ja no abandonarà mai més i que tindrà una nova etapa a partir de la mort de Franco, amb les col·laboracions periodístiques a *l'Avui* i altres mitjans escrits catalans dels anys 70, i l'ocupació d'un escó de diputat al Parlament de Catalunya en la recuperació de la Generalitat de Catalunya després de la llarga nit del franquisme. Poblet fa de un pont entre la legalitat republicana i la recuperació democràtica.

La producció escrita de Poblet d'abans de la guerra se centra en el periodisme i el teatre. L'activitat periodística li brinda l'oportunitat de tenir presència en la creixent cultura de masses local, que es consolidarà a Montblanc durant els anys 20 i 30. El pas de la crònica teatral a l'articulisme d'opinió li permetrà construir la seva imatge d'intel·lectual, que haurà d'anar modulant durant els anys de la dictadura de Primo de Rivera i que anirà projectant en la vida associativa, política i cultural de Montblanc. Als setze anys comença a escriure cròniques teatrals que publica a la secció «Gazeta teatral» de *La Conca de Barbarà*, i alguna de puntual a *L'Escut*, entre l'abril de 1914 i el juny de 1916. A partir del març d'aquest any escriu, amb més o menys regularitat a la premsa local, ara ja articles de contingut polític o ideològic, en capçaleres com *L'Escut* i la *La Nova Conca*, i des del febrer de 1928 ho farà de manera regular a *l'Aires de la Conca* fins al maig de 1931 amb la secció «Les coses i les ciutats». La proclamació

de la República i l'adscripció de Poblet a les files d'ERC provoca el trencament amb l'*Aires de la Conca* i el grup intel·lectual catalanista catòlic dirigit per mossèn Pau Queralt. Aquesta circumstància motiva que el desembre de 1931 passi a escriure articles d'opinió, de contingut partidista, al quinzenal republicà *Saba Nova*, portaveu comarcal d'ERC, fins al setembre de 1932, si bé a partir del juliol el periòdic s'integra dins de la capçalera tarragonina *Avançada*. A partir d'aquest moment Poblet actua com un intel·lectual orgànic.

Al mateix temps que comença a escriure als setmanaris locals també participa en el naixement de la Joventut Nacionalista (1918-1923), l'entitat matriu del catalanisme que es veurà obligada a camuflar-se sota diverses denominacions, fins al 1936, per dissimular la defensa activa dels postulats ideològics i polítics del catalanisme. Poblet n'és un membre molt actiu, des d'aquest moment i fins a l'època del Centre Republicà Catalanista (1931-1933). Ja de ben petit, el pare l'havia iniciat en la cultura del catalanisme fent-lo participar com a rapsode en les vetllades poeticomusicals organitzades per l'Associació Catalanista. Als vint-i-un anys és un dels joves catalanistes fundadors de la Joventut Nacionalista, de la qual formarà part de la junta directiva —sempre en el càrrec de secretari—, de l'elenc teatral i de la secció Orfeo Montblanquí. Aquesta entitat, hereva de l'Associació Catalanista (1903-1918), serà un veritable revulsiu i un notable estímul per al Montblanc del tombant dels anys 20. Els joves catalanistes hi tindran molt a veure perquè seran els responsables de transformar l'oci i la cultura montblanquins. Tant és així que Jaume Foguet, provinent de la Joventut Nacionalista, arribarà a l'alcaldia i farà que la vila visqui una de les èpoques de major esplendor del catalanisme montblanquí que tindrà el seu punt àlgid amb les Festes culturals i patriòtiques de 1922 que consoliden Poblet com un gran orador, l'encarregat d'oficiar els parlaments en els actes més destacats com el de la benedicció de la senyera de l'entitat. Ell viu aquesta flamarada catalanista amb fervor i amb entusiasme com es veu en la carta que escriu a Conangla i Fontanilles el 29 de març de 1922: «Beneïda flama que has encès en nostres cors aquesta foguerada ardent que ha servit per a transformar aquest Montblanc, abans somort, en el centre de la cultura i'l patriotisme que porta la davantera de tot Catalunya!»

L'entorn familiar i les amistats condicionen d'alguna manera aquesta evolució ideològica. A banda del pare, l'oncle matern, l'advocat Maties Guarro i Ribé, que fou una figura notable del primer republicanisme, encara que no amb tant d'ascendent com el pare però molt respectat pel jove Poblet; o l'advocat Joan Poblet i Teixidó i el periodista Josep Conangla i Fontanilles, amb els quals també eren parents, i als quals el jove Poblet professa la seva amistat i admiració com es veu en el seu llegat memorialístic i testimonial. Tots dos representen la síntesi del catalanisme esquerrà, els ideals del republicanisme i el federalisme,

unes influències ideològiques que el periodista i intel·lectual montblanquí fa seves i que el connecten amb la tradició modernista. A més, Conangla i Fontanilles, abans de marxar cap a Cuba, havia estat coetani del grup modernista de Reus i amic de Josep Aladern.³⁰¹ En aquests anys està en contacte amb les idees modernistes, les sotmet a debat amb els seus companys escriptors i aquestes influeixen en obres seves com el llibre de poemes *Elegia de la guerra* (1904).

Com en moltes altres viles i poblacions del país, la petita burgesia havia estat fidel a la concepció intel·lectual modernista encara que, posteriorment, durant el Noucentisme i els anys de la Mancomunitat els catalanistes d'esquerres se sumen al projecte modernitzador i institucionalitzador impulsat per la Lliga Regionalista i Prat de la Riba. El catalanisme de Josep Maria Poblet és un catalanisme de pedra picada, ell ideològicament es troba a l'esquerra, des de ben jove, però no serà fins a l'any 1931 que podrà defensar unes posicions esquerranes, socialitzants i republicanes de manera plena. Fins al moment no li queda altra opció que adaptar-se al medi i a les circumstàncies de cada moment.

A Montblanc, com havia passat al país des de la darrera dècada del XIX i fins als anys 20, hi havia hagut dues línies ideològiques que obeïen a dues concepcions intel·lectuals, una que entroncava amb una visió esquerrana pròpia del Modernisme i una altra, més dretana i catòlica, emparentada amb la Lliga Regionalista i els plantejaments del Noucentisme. Marfany postula que les diferències de fons entre modernistes i noucentistes no eren estètiques, sinó ideològiques, i més concretament polítiques. Segons ell, el que s'esdevé en la nostra cultura entre el 1906 i el 1911 no és pas un relleu d'una generació per una altra, sinó la divisió en dos camps dels intel·lectuals operants i el triomf absolut d'un bàndol sobre l'altre, seguit d'una dràstica i espectacular liquidació (silencis, relegacions als llimbs culturals de la premsa castellana de tercera divisió...). Aquest procés coincideix amb la liquidació de la Solidaritat i el control del catalanisme polític per la Lliga. En el centre cronològic d'aquest procés hi ha la Setmana Tràgica i la repressió que se'n seguí. El que caracteritza el noucentista és la seva militància a la Lliga Regionalista i els col·laboradors d'ideologia esquerrana que col·laboren amb el projecte noucentista el que fan és renunciar a les pròpies idees.³⁰²

---

³⁰¹ Conangla havia participat en una abrandada polèmica a diverses bandes, entre I. Bo i Singla, J. Aladern, J. Gaya i Guardiola, J. Ruiz i Porta, P. Redon i S. Rusiñol, sobre el Modernisme a Tarragona que va tenir lloc a les pàgines del periòdic *El Francolí*, entre el gener i l'abril de 1895. Per a més informació vegeu Magí SUNYER, *et al.*, «La polèmica de Tarragona sobre el Modernisme», a *El Modernisme literari a Tarragona*, Tarragona: Arola Editors, 2006, p. 197-230. Per a una panoràmica sobre el Modernisme a Reus vegeu Magí SUNYER MOLNÉ, *Els marginats socials en la literatura del Grup Modernista de Reus*. Reus-Tarragona: Associació d'Estudis Reusencs / Col·legi d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics de Tarragona, 1984.

³⁰² Vegeu Joan Lluís MARFANY, «Modernisme i Noucentisme, amb algunes consideracions sobre el concepte de moviment cultural», *Els Marges*, núm. 26 (setembre 1982), p. 31-42; *Aspectes del Modernisme*, 8a edició, Barcelona: Curial, 1990 (Biblioteca de Cultura Catalana, 11).

A Montblanc, en el terreny de la premsa, és on s'aprecia, a petita escala, aquesta diferència ideològica entre els catalanistes d'esquerra i els de dreta, és a dir, entre els que se sentien hereus del progressisme que havia representat el Modernisme en contraposició als que s'inscrivien ideològicament a les files de la Lliga i en conseqüència s'arregleraven amb el Noucentisme. La prova més evident que il·lustra aquestes dues línies intel·lectuals és l'escissió de la segona etapa del setmanari *La Conca de Barbarà* (1914-1918) i la creació de *L'Escut* (1916-1918), aquest últim impulsat per Joan Poblet i Teixidó i emparentat ideològicament amb *El Poble Català* i *La Publicitat*. *La Conca de Barbarà* encanvi, per tendència, era proper a *La Veu de Catalunya*. En la línia modernista hi ha Poblet i Teixidó i Conangla i Fontanilles, encara que el publicista resident a l'Havana es mantenia a molta distància física, però establí contacte regular amb els catalanistes montblanquins tant d'una tendència com de l'altra. Els plantejaments noucentistes els representen el sector catalanista catòlic, capitanejat pel portaveu ideològic mossèn Pau Queralt.

Després de la mort inesperada de Poblet i Teixidó els catalanistes montblanquins s'aglutinen de nou al voltant de la *La Nova Conca* (1919-1923). Una certa pau s'imposarà per imperatiu de la dictadura de Primo de Rivera, però a partir de 1931, la primavera republicana reactivarà les velles diferències que provocaran la divisió en el si del catalanisme montblanquí. El fet que visualitza aquesta fractura és el pas de Josep Maria Poblet a les files d'Esquerra Republicana de Catalunya que suposarà una forta sacsejada a la vida política de la vila.

Poblet és hereu d'aquesta doble influència política, la modernista i la noucentista, que es concreta en dos idearis estètics que en el seu cas se superposen. En els seus articles s'hi identifica molt bé aquesta superposició, però també en el model teatral de les primeres comèdies. Tanmateix, l'evolució ideològica el condueix cap al republicanisme nacionalista, representat per ERC, i la simpatia per la personalitat llibertària de Ferrer i Guàrdia. La seva contribució a la cultura i a la política local montblanquines i, per extensió, a la nacional, és tributària, doncs, d'aquesta tradició esquerrana, republicana i federal dels modernistes — encara que el Modernisme quedava ja molt lluny— i que el republicanisme nacionalista recuperarà.

Fins al 1931, el discurs que Poblet elabora gira al voltant de la política local en diversos terrenys: educació, civilitat, foment de la lectura (llibre, mercat literari i biblioteques), política local (patrimoni, urbanisme i infraestructures), cultura (art, llengua, literatura, espectacles i excursionisme), turisme, territori, festes i folklore, i modernitat, esport i cosmopolitisme. D'aquest discurs ideològic hi ha un denominador comú: modernitat i progrés social, concretat especialment en el desenvolupament de l'ensenyament i la cultura en la societat

montblanquina. El seu discurs és clarament regeneracionista, i en algunes qüestions culturals com la reivindicació de la tradició cultural autòctona davant de la castellana s'hi poden veure ressonàncies de les idees del modernista Jaume Brossa. Els modernistes van ser els primers a defensar la idea de progrés social i la creació d'una cultura nacional moderna, que rebutjava el regionalisme, el folklorisme, però serà el Noucentisme, amb l'hegemonia de la Lliga i del projecte pràctic de la Mancomunitat, que tindrà les condicions òptimes per fer-ho possible: vertebrar un discurs i un programa cultural acompanyat de l'execució política.

Aquests plantejaments de modernitat i progrés social els noucentistes els fan seus, i a diferència del modernistes, els poden dur a la pràctica a través de l'acció política que es concreta amb la modernització del país impulsada per la Mancomunitat de Catalunya. Aquest context provoca que molts catalanistes esquerrans, propers a les tesis modernistes, contribueixin a la construcció del país deixant en segon terme unes idees que el Noucentisme havia bandejat i desterrat de la vida pública.

Josep Maria Pobleu es pot considerar, d'alguna manera, també hereu de la figura de l'escriptor catalanista vuitcentista, ell escriu per fer arribar unes idees que són, en gran mesura, les del catalanisme de tradició modernista empaltades amb les noucentistes per allò que els dos moviments tenen d'aportació a la col·lectivitat, allò que sumaria el regeneracionisme modernista amb la «socialització» cultural que el noucentisme pretén a través de la creació d'institucions. La premsa és la plataforma més avinent per poder ser present en la societat montblanquina del moment. Pobleu és un home de lletres que no es guanya la vida amb l'escriptura. En aquests anys es va forjant com a intel·lectual i serà un més dels periodistes i intel·lectuals republicans nascuts al tombant de segle. Josep Maria Pobleu és un cas il·lustratiu d'aquesta generació que produeix personalitats intel·lectuals molt distingides, com Xammar, i d'altres d'un perfil literari i polític amb molts punts de contacte i semblances amb Pobleu, com són Francesc Madrid o Lluís Capdevila, o d'altres d'un perfil més marcadament polític com Manuel Cruells o Miquel Ferrer.

El jove Pobleu col·labora habitualment a la premsa, especialment de manera regular entre els anys 1916 i 1932, però ell no es planteja el tema de la professionalització de l'escriptor, una qüestió vigent i molt actual entre els intel·lectuals barcelonins. Primer, perquè el petit sistema cultural montblanquí no dona per viure del periodisme local; segon, ell no es considera tant un escriptor com un home d'acció, un «agitador nacional»,³⁰³ i tercer, ell té les necessitats econòmiques ben cobertes perquè treballa al negoci familiar encarregant-se de la

---

³⁰³ Jordi CASASSAS I YMBERT, «El catalanisme noucentista i la nova imatge de l'«agitador nacional»», dins *Miscel·lània d'homenatge a Josep Benet*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991 (Biblioteca Abat Oliba, 100), p. [283]-298.

representació comercial per la comarca. Aquest últim detall permet entendre la seva dedicació activa a la vida associativa, política i cultural montblanquina, i per tant disposar d'un temps que en altres circumstàncies no hauria pogut tenir o no hauria estat menor.

L'any 1921 debuta com a comediògraf amb una peça teatral senzilla, sense gaires pretensions i amb la clara voluntat d'entretenir i arribar a un públic amb ganes de passar-s'ho bé. L'obra, en dos actes, es titula *Sorpreses de l'amor*, li edita la impremta Monmany i Poblet es converteix així en el primer escriptor montblanquí del segle XX que veu publicada una obra de teatre amb encara no vint-i-quatre anys. Aquest es pot considerar el naixement de Poblet com a escriptor, tot i que hauran de passar vint anys, la guerra i l'exili perquè torni a publicar un nou volum de ficció, *Records vells i històries noves* (Mèxic, 1941) significarà el debut en la literatura testimonial i l'inici del conreu d'aquest gènere.

Poblet escriu a la premsa perquè aquesta és una de les millors plataformes des de les quals copsar «les palpitations dels temps»,³⁰⁴ utilitzant la terminologia encunyada per Eugeni d'Ors des del seu *Glosari*. La premsa permet, en aquests anys, un accés ràpid a l'escriptura i una difusió i projecció que no dona cap altre mitjà. La seva columna de *L'Aires de la Conca*, que manté entre els anys 1928 i 1931, porta l'evocador títol de «Les coses i les ciutats». La columna li dona l'oportunitat de parlar d'aquells temes i qüestions que tenen relació amb la vila —no ciutat— de Montblanc, però la referència a «la ciutat» té unes reminiscències noucentistes i orsianes molt evidents, que connecten amb qüestions cíviques i urbanes de l'entorn montblanquí. En les seves peces periodístiques, tot i que sempre mostra una actitud d'arrel regeneracionista, no posa en entredit el sistema de valors establert. Aprofita el context que li permet escriure i fer activisme, mantenint un equilibri entre la seva funció d'intel·lectual i la integració a la pròpia classe social. Poblet és pràctic, utilitza els mitjans de comunicació que té a l'abast, i quan escriu les seves columnes pren com a models la periodística catalana d'aquests anys i periodistes emparentats amb les idees esquerranes i republicanes, com el sarraenc Claudi Ametlla (1883-1968) i el tarragoní Antoni Rovira i Virgili (1882-1949), tots dos també clars referents polítics i ideològics.³⁰⁵ Rovira i Virgili, tot i ser quinze anys més gran que Poblet i formar part de la generació anterior, encarna uns valors que el jove Poblet admira i alhora esdevé una d'aquelles figures que expliquen no només el sorgiment d'una intel·lectualitat orgànica que es va incorporant al projecte de modernització i reforma del país impulsat pel catalanisme polític, sinó que també il·lustra molt bé aquesta doble herència Modernista i

---

³⁰⁴ D'ORS, «Més sobre la dignitat de l'ofici de periodista» (3-III-1906), *Glosari (selecció)*, p. 19-21.

³⁰⁵ CLAUDI AMETLLA, *Memòries polítiques (1890-1917)*, vol. I, Barcelona: Pòrtic, 1963; *Memòries polítiques (1918-1936)*, Vol. II, Barcelona: Distribucions Catalònia, 1979; *Memòries polítiques (1936-1940)*, vol. III, Barcelona: Distribucions Catalònia, 1983.

Noucentista que també presenta Poblet.³⁰⁶ Quant als elements temàtics del discurs periodístic, Josep Maria Poblet en comparteix alguns amb periodistes com Carles Soldevila, Eugeni Xammar o Manuel Brunet, noms que deixen palès l'ideari noucentista però amb amb concrecions diferents. Tanmateix, Poblet empra una prosa més popular, sinó no podria ser entès pels seus lectors, ni publicaria a les plataformes que hi publica.

Durant els anys de la dictadura de Primo de Rivera ha d'atenuar l'enfocament dels articles de contingut polític nacional i ha de centrar-los en la temàtica municipal. Aquest condicionant i el pes de l'herència noucentista fan que el resultat sigui el d'uns articles en què hi són ben presents els grans temes de l'ideari orsià, i en els quals hi té un pes específic destacat l'arbitrarietat i la voluntat d'intervenir en els afers de la vida pública local i la defensa de la conservació del patrimoni. Poblet fa seus alguns ideals noucentistes com el de les petites ciutats-llum orsianes, i la —diguem-ne— «socialització» cultural que porta a terme l'obra de la Mancomunitat: escoles, biblioteques, museus, música i art per a tothom. I també teatre per a tothom, però, no com a revulsiu exactament, sinó com a acte de cultura. Poblet és un home amb idees progressistes i d'esquerra, però és un home d'ordre. Ell —com s'observa en els seus articles— voldria que la seva acció i influència fos ideològicament revulsiva i socialment eficaç, però es dona en un context provincià, amb unes infraestructures heretades del catalanisme de la Renaixença que engendren actuacions en el terreny cultural que no són modernes ni sofisticades, sinó que són una continuació de la «cultura del catalanisme», emprant la terminologia de Marfany. Així i tot, Poblet no hi pot fer gran cosa perquè està condicionat pel medi. L'ambient de Montblanc no pot ser selecte ni pot materialitzar propostes culturals modernes perquè prové de la menestralia. Encara que molts dels catalanistes de la vila, menestrals o botiguers, s'emmirallessin en els referents culturals barcelonins i urbans la translació o mímesis d'alguns d'aquests models en clau montblanquina era inviable perquè no hi havia ni la infraestructura ni el públic potencial per consumir productes d'alta cultura. Per exemple, no es podien plantejar fer òpera, que requereix un elevat pressupost i un cert gruix de públic selecte que només es podia trobar en entorns ciutadans. En aquest sentit calia anar a coses pràctiques i abastables com introduir teatre en català, però ja hem vist a través de les cròniques de Poblet com n'era de difícil que la gent es comportés i seguís l'obra.

En el cas de Poblet, pel que fa al seu bagatge acadèmic, és igual si té formació universitària o no perquè la seva acció depèn d'un medi de manera molt clara, com s'ha demostrat en totes les pàgines anteriors. I això és el que el fa actuar amb una espècie de

---

³⁰⁶ Josep MURGADES, «Rovira i Virgili, entre Modernisme i Noucentisme», *Revista de Catalunya*, Barcelona, núm. 144, octubre 1999, p. 106-114.

tacticisme respecte a aquest medi perquè no pot fer altra cosa. Ell té molt present l'herència dels moviments anteriors, i vol contribuir a sumar energia i voluntat de regeneració, amb ànsies civilitzadores, de conservació patrimonial, d'educació i, fins i tot, urbanístiques. I això ho ha de fer en un ambient eminentment rural. No som ni a Terrassa ni al Sabadell de Francesc Trabal, on és possible muntar concerts simfònics i parlar de cinema modern. Hi ha una distància immensa entre un lloc i l'altre, entre un medi urbà i un de rural que vol modernitzar-se, almenys ideològicament. Poblet s'emmiralla en periodistes i referents com els esmentats. Fins i tot es pot establir el paral·lelisme amb els articles que signaven els del Grup de Sabadell a la capital vallesana, però la diferència notòria i substancial entre els primers i els articles de Poblet, queixant-se que la gent no va a veure l'Enric Borràs quan ve a Montblanc, és on rau la qüestió de tot plegat. El suposat públic montblanquí només va al teatre per la Festa Major, com va a missa el diumenge o com es canvia la camisa el dissabte, és a dir, en no ser un ambient industrial hi falta una burgesia prou forta que doni un toc de refinament i distinció que no es propicia perquè el de Montblanc és un ambient de menestralia, petita burgesia i sobretot pagesia, una vila molt rural encara, on costa molt passar de l'Orfeo i la comèdia d'aficionats al llibre delicat o al teatre bo i de qualitat.

Poblet no té el problema que la burgesia de la Conca no parli català, com passa amb l'alta burgesia de Barcelona, perquè la petita burgesia parlava català abans de la guerra. Les seves preocupacions i interessos són més bàsics i peremptoris. Aquests van en la línia d'aconseguir una vida civil diferent, que passa per una major alfabetització de les classes populars montblanquines i l'accés d'aquestes a la cultura a través d'unes millors escoles i de l'accés a una biblioteca —aspectes que provenen del Modernisme, que són herència noucentista i que passaran a ser republicana. Poblet és un modernista d'esperit que planteja les seves propostes sobre la vida civil i cultural des d'una plasmació diferent a la de l'ideari noucentista, encara que aquest hi és ben present, però amb trets regeneracionistes i una mirada més social i progressista. No s'identifica en cap moment amb la ideologia de la Lliga Regionalista, encara que signa un telegrama de felicitació a Cambó, una mostra de la visió estratègica que manifesta, perquè en aquells moments el líder de la Lliga era una opció esperançadora per fer avançats els drets de Catalunya a Madrid.

Tampoc és una persona de conviccions religioses ni creient, tot i que prové d'una família catòlica. Ell accepta el fet religiós i la religió amb plena normalitat perquè en aquests anys és molt present, tant en la vida privada com en la pública, a més, provenia d'una família religiosa, els progenitors eren creients, i el pare havia presidit la Congregació de la Puríssima Sang de N. S. Jesucrist de Montblanc i la germana era membre dels Pomells de Joventut,

entitat catalanista i catòlica. Poblet no farà mai de la religió un element de bel·ligerància ideològica, sinó que s'hi mostra respectuós —com a bon home d'ordre que era— i fins i tot participa en activitats religioses, com per exemple la benedicció i entrega de la senyera de l'Orfeó Montblanquí al santuari de la Serra, l'any 1922, o la participació en la comissió de les Festes de la Serra de el 1931. Dues mostres que responen a la voluntat de projecció pública i a l'estratègia de moviments del medi on es mou. Ell ha d'adaptar-se per du a terme la seva tasca catalanitzadora i sobretot ser-hi present. Els sectors noucentistes catòlics projecten sobre l'ideari catalanista els valors de la fe catòlica per donar encara més força i legitimitat a l'ideari catalanista i als respectius actes i manifestacions socials. Per tant, és del tot habitual que en aquests anys, no només a Montblanc sinó arreu del país, les agrupacions catalanistes beneïssin les respectives senyeres i les ofrenessin al patró o patrona del municipi, com fa l'Orfeó Montblanquí en el seu moment.

Així, doncs, ni el factor religió ni el flirteig amb el catalanisme de la Lliga, a través de la Joventut Nacionalista, condicionen ni l'acció ni la concepció que té del catalanisme i de la idea de país. Sembla que és prou evident que aquesta militància obeeix a dos plantejament molt clars: el primer, que és dels pocs espais associatius o l'únic de què disposa per actuar i posicionar-se de manera influent en la societat del moment. El segon, que aquest nucli de joves catalanistes és homogeni quant a la radicalitat catalanista, molt superior a la dels militants de la Lliga més grans. Aquesta justificació de practicitat queda confirmada i ratificada quan ERC entra a l'escena política, i és aleshores quan Poblet no mostra cap tipus de reserva per fer el pas directe i decisiu cap a una formació amb un ideari catalanista sense ambigüitats, més radicalment catalanista i declaradament d'esquerres, del qual ja no se'n mourà mai més. Tanmateix, el desencant amb la Lliga havia estat progressiu a arreu del país per part de molts sectors joves i intel·lectuals, a causa del replegament ideològic del partit en la defensa de posicionaments de classe i encara més conservadors. Aquest viratge provocarà una divisió interna al si del partit que desembocarà en la Conferència Nacional Catalana del mes de juny de 1922. D'aquí en sorgeix Acció Catalana, concebuda inicialment com una formació de patriotes, però que al desembre s'organitza com a partit polític presidit per Jaume Bofill i Mates. A Montblanc no s'arriba a articular el referent local d'Acció Catalana, atès que els sectors més conservadors són hegemònics i no hi ha espai per a una opció política de centredreta perquè les posicions dels catalanistes estan polaritzades entre regionalistes i nacionalistes.

Si el Noucentisme, a través d'Eugeni d'Ors, pren Empúries com a gresol de classicisme, mediterranisme i civilitat, Poblet realitza una operació semblant, però el seu

referent de partida és Montblanc. Tot i tractar-se d'una vila medieval que facilita un discurs ideològic en la línia de la Renaixença i del Romanticisme, l'intel·lectual montblanquí sap formular un discurs a partir del corpus programàtic del Noucentisme orsià i el reformula a partir de la conservació del llegat monumental i patrimonial d'una vila medieval com Montblanc, però sense deixar mai el prisma noucentista de la civilitat, la urbanitat i la cultura. Poblet sap llegir l'ideari noucentista en les pedres del patrimoni montblanquí i la potencialitat dels ciutadans de la capital de la Conca. Ell és dels primers a entendre que el patrimoni arquitectònic i monumental és l'embrió de la identitat montblanquina i que la seva conservació és un clar símptoma de civilitat i urbanitat. I que aquesta conservació i valoració passa per la formació educativa i cultural de la ciutadania perquè el pugui valorar com es mereix. I que, de retruc, aquesta entengui que preservar-lo vol dir convertir-lo en un reclam turístic que obre una activitat econòmica complementària a la vila, que se'n pot veure molt beneficiada per la proximitat amb l'abadia de Poblet. En aquest sentit també actua amb estratègia. En aquells dies de penúria econòmica, en una comarca deprimida com la Conca, apel·lar a la defensa del patrimoni monumental davant de l'escassetat generalitzada només podia ser comprès i sumar complicitats en la línia del benefici econòmic comú, altrament hauria estat vist com una frivolitat. Poblet mira de construir un discurs per contrarestar algunes veus que menystenien el patrimoni i fins i tot, per exemple, mostraven el seu acord a l'enderroc del Portal de Bové.

En els articles de Poblet s'hi reflecteix un sistema simbòlic, un model de llengua i un imaginari que són una representació col·lectiva i de responsabilitat. Fa present un seguit de valors imprescindibles que són els que donen sentit d'humanitat i de col·lectivitat nacional, en aquest cas local. Hi ha el reconeixement d'un espai i d'una funció —Montblanc i el catalanisme— reconegudes i valorades.

Poblet parla, reflexiona i escriu sobre política i pretén incidir en la política local des de la seva palestra periodística, però durant tots aquests anys no es planteja mai fer política activa des de la casa de la vila. Els motius, hipotèticament, podrien ser tres: el primer, que des de la premsa i el món associatiu era una manera més directa de guanyar presència i capacitat d'influència amb el discurs catalanista, des de la base social. El segon, que tot i ser un catalanista, i amb estratègia tàctica, ell no bandeja els postulats catalanistes esquerrans hereus de la tradició modernista i no acaba de veure clar el moment de fer el pas fins al 1931 quan la República remou la política catalana i espanyola. I tercer, que el pare estava en actiu en la política montblanquina i no deuria voler esdevenir competència directa amb ell perquè tots dos compartien el mateix segment ideològic. Encanvi amb la proclamació de la República i la irrupció d'ERC a l'escena política s'obre un nou temps polític. Poblet sap llegir el moment

com un context nou per allunyar la vella política i renovar la societat amb els ideals republicans. L'eina política que té a l'abast ara és el Centre Republicà Catalanista, afí a ERC, que passarà a presidir. Però aquestes perspectives per consolidar-se com a polític, més enllà de l'àmbit local, es veuran frustrades a causa de la fallida del negoci familiar, que aboca Poblet a una mena d'autoexili a Alacant i a Madrid, alhora que deixen la seva família en l'absoluta fallida econòmica. Quatre anys després esclata la guerra, però a partir d'aquesta data comença un nou capítol de la vida de Josep Maria Poblet i també de la història de Catalunya.

II. LA LITERATURA TESTIMONIAL DE JOSEP MARIA POBLET: ENTRE EL PERIODISME I LA LITERATURA

1. L'article, la crònica i el reportatge: aprenentatge i base literària

El període d'entreguerres (1918-1939) va esdevenir l'època daurada del periodisme català i Poblet la va viure de ple. En aquests anys és on s'emmarca tota la seva producció periodística d'abans de la guerra, després tornarà a conrear el gènere però ja no serà fins a finals dels anys 60 i començaments dels 70. A casa dels Poblet tenien accés a molts dels diaris més importants de l'època perquè el seu pare era un gran lector que sovint exercia de corresponsal local i volia estar al dia del que passava al país, per això per casa seva s'hi amuntegaven exemplars de *La Veu de Catalunya*, *El Poble Català*, *La Publicitat*, *Mirador* o el magazín *Imatges*, publicacions a les qual el jove Poblet tenia accés i des d'on seguia les plomes més il·lustres i respectades de la periodística catalana, com Eugeni d'Ors, Josep Pla, Eugeni Xammar, Josep Maria de Sagarra, Carles Soldevila, Josep Maria Planes o Agustí Calvet *Gaziel*, per citar-ne alguns dels més emblemàtics.

El periodista montblanquí de seguida es decantarà per un tipus de periodisme que presenta un segell molt planià, la hibridació entre la crònica i l'article, aquest últim amb formulacions diverses, ja sigui articulisme d'orientació, de costums o cultural. La seva columna «Les coses i les ciutats» a *Aires de la Conca* adopta un registre o un altre en funció de la temàtica que aborda, com ha quedat a bastament il·lustrat en la primera part de la tesi. Al llarg de la seva trajectòria fusiona dues grans modalitats periodístiques amb molta tradició a la periodística catalana des del segle XIX: el periodisme ideològic —en la seva variant de periodisme d'orientació— i l'articulisme de costums, segons la categorització establerta per Josep Maria Casasús.³⁰⁷

La crònica periodística és el gènere que Poblet fa servir per vehicular els seus primers textos, que combinen la narració d'esdeveniments i descripció d'ambients, com per exemple els seus tempteigs de cronista teatral. D'aquí passarà a l'article-crònica. Més endavant, en els seus primers llibres publicats a l'exili, introduirà el reportatge tot fusionant-lo amb les diverses formes periodístiques i autobiogràfiques que van des literatura testimonial, les narracions de viatges i el memorialisme. Els seus primers articles tenen una clara intencionalitat ideològica d'incidir en la vida pública montblanquina i de proposar intervencions concretes tant en

---

³⁰⁷ Josep Maria CASASÚS, *El periodisme a Catalunya*, Barcelona: Plaza&Janés Editores, 1988.

l'òrbita política i cultural, que són una traducció o adaptació de les idees del catalanisme que imperaven a Barcelona. Casasús defineix així el periodisme d'orientació, que és el que conrea Poblet i molts periodistes coetanis seus:

«L'articulisme d'orientació és una modalitat alhora tradicional i alhora moderna de la redacció periodística d'opinió, i més concretament, de l'articulística política o doctrinal. Aquell que exerceix aquesta funció escriu al servei del seu públic, dels lectors, de la societat. Assenyala el camí a seguir per damunt dels interessos particulars dels individus, de la classe social, dels partits. Posa davant de tot el seu sentit cívic i patriòtic, [...]»³⁰⁸

Casasús emparenta aquesta modalitat periodística amb l'oratòria, dos espais entre els quals es forja el Poblet periodista i intel·lectual: «L'articulisme d'orientació recolza en una noció de la periodística entesa com una variant de l'oratòria política, de l'eloqüència al servei de la cosa pública, tal com s'ensenyava en els tractats escolars de la nostra retòrica tardana, [...]».³⁰⁹ El màxim exponent d'aquesta mena de periodisme als anys 30 va ser *Gaziel*, qui va recollir en aquesta direcció «el fil d'una vella tradició de l'articulística catalana, molt arrelada entre l'opinió pública burgesa, il·lustrada i moderada: la del periodista guia i orientador, la del periodista oracle i conseller, la del periodista líder i portaveu dels criteris dominants entre els seus fidels i, en certs moments, entusiastes lectors.» També posa de manifest que el gran secret d'un periodisme d'orientació reeixit rau en al capacitat de l'autor per sintonitzar amb la sensibilitat del seu públic. En el cas del periodista montblanquí, que és objecte d'estudi, partia d'un espai social i periodístic molt reduït però en el qual va saber trobar la centralitat i harmonitzar amb els anhels, aspiracions i desitjos dels lectors catalanistes que volien transformar la societat montblanquina en una ciutadania més culta i crítica per millorar-ne així la qualitat de vida i les expectatives de futur.

A l'exili i comença a publicar els seus primers llibres, la seva prosa periodística adaptarà principalment la forma del llibre de viatges, però presentarà fusions de gèneres diversos. Poblet presenta tots els trets del periodista informatiu modern: una curiositat universal, l'aspiració erudita, la voluntat de copsar els ressorts de la realitat observada i explicar aquesta realitat de manera realista amb tots els recursos que tingui a l'abast. A ell li interessien els fets reals, la literatura descriptiva i defuig la ficció narrativa.

---

³⁰⁸ Josep Maria CASASÚS, *Periodística catalana comparada*, Barcelona: Pòrtic, 1993, p. 75.

³⁰⁹ *Ibid.*, p. 77.

1.1. La prosa testimonial de Poblet, una aproximació al gènere

En aquesta segona part de la recerca veurem com Josep Maria Poblet passa del periodisme literari d'abans de la guerra amb el conreu de l'article-crònica —molt de moda a l'època— a la prosa literària testimonial, en les seves múltiples manifestacions, a partir de l'exili, quan comença a publicar els seus primers llibres d'aquest gènere que està empeltat d'altres gèneres i subgèneres.

Poblet és una de les nombroses veus testimonials de l'exili. La seva prosa i la seva producció literària no s'entenen sense l'experiència de la guerra i l'exili ni la formació autodidacta en el periodisme montblanquí de preguerra. Ell, en la recta final de la seva vida, quan escriu les memòries, s'autoanomena «rodamón» perquè al llarg de la seva vida és una de les activitats que més havia dut a terme. De jove fa un primer viatge a París, després l'exili el portarà inevitablement per França i Amèrica, i quan retorna Catalunya a partir del 1948 no deixarà de viatjar i rodar pel món. Aquesta ànsia de viatjar —primer per necessitat i després per vocació— influeix en la seva personalitat i li dona una bagatge personal, cultural i literari molt notable. Ell és un home inquiet en el sentit ampli del terme, té inquietuds culturals i li agrada no parar quiet. Ho hem vist en la primera part de la tesi quan participa en l'entramat associatiu montblanquí, escriu a la premsa i encara troba temps per treballar al negoci familiar i implicar-se progressivament en la política local. Fins que l'esclat i posterior desenllaç de la guerra posa punt i final a totes les il·lusions, expectatives, projectes i inquietuds vitals d'ell i de molta altra gent.

Com a ciutadà compromès és plenament conscient de l'excepcionalitat del moment i del temps històric que li toca viure, encara que com molts no s'imaginava que la guerra duraria tant i encara menys que la situació de l'exili i la postguerra esdevindria irreversible fins gairebé quaranta anys després. Des del moment que es reuneix amb Andreu Abelló i el president Companys i han d'enfilat el camí cap a França i travessar la frontera, decideix escriure i deixar constància d'aquests fets viscuts. A partir d'aquest moment és quan emergeix el Poblet prosista testimonial o es comença a perfilar el periodista literari. Ell viu, veu i explica allò vist i viscut a través d'una prosa que es troba a cavall del periodisme i de la literatura.

L'anàlisi de les obres del prosista montblanquí necessàriament discorrerà entre aquestes dues disciplines amb objectius inicials diferents però que tenen punts de contacte i elements comuns. Poblet utilitza una prosa senzilla i directa, però que presenta una morfologia molt interessant. Aquesta conjunció de periodisme i literatura es produeix perquè

de manera més o menys inconscient utilitza gèneres que connecten amb ambdues disciplines però que s'hibriden constantment com veurem.

Des d'un punt de vista periodístic, la producció que analitzarem en aquestes properes pàgines entraria dins el que el professor Albert Chillón, estudiós de les relacions entre la literatura i el periodisme, anomena «prosa literària testimonial»³¹⁰ i que des de la història de la literatura Joaquim Molas qualificà com a «prosa narrativa no imaginativa».³¹¹ En qualsevol cas, les dues denominacions són pràcticament sinònimes encara que l'enfocament canvia. Des de les ciències de la informació aquesta prosa tendeix a estudiar-se des de la vessant dels gèneres periodístics i, per tant, es prima la forma i la morfologia del text, així com el seu contingut informatiu; mentre que des de la història de la literatura pesa l'aportació estètica i intel·lectual, és a dir, aquests textos han servit per deixar constància del testimoni de diverses èpoques i formes de vida del passat. Per exemple, la literatura catalana de la diàspora és un dels exemples més il·lustratius i emblemàtics. La prosa testimonial de Josep Maria Poblet és una mostra valuosa d'aquesta literatura que ha convertit la guerra civil i l'exili en matèria literària valent-se de diversos gèneres literaris i periodístics.

Per a una caracterització del gènere, com li escau la periodística, em remeto a Chillón que afirma que els gèneres literaris de caràcter testimonial, així com la novel·la realista, foren els encarregats de configurar el periodisme literari. En el cas específic de Poblet podríem afirmar que el punt de trobada entre el periodisme i la literatura en la seva obra se sintetitza en l'encuny d'un periodisme literari amb molta personalitat pròpia i que caracteritza formalment la seva obra tot donant-li cohesió, més enllà de cada llibre.

La prosa literària testimonial o la prosa narrativa no imaginativa³¹² és una denominació genèrica que inclou dins seu diversos gèneres i/o subgèneres que la caracteritzen. Malgrat que és un terreny amb les fronteres desdibuixades, en el qual no és fàcil d'escatir on comença un i acaba l'altre i establir així una categorització detallada i precisa de cada gènere perquè molt sovint s'hibriden i es combinen. Els gèneres que desemboquen en la literatura testimonial són

---

³¹⁰ Vegeu Albert CHILLÓN, «1. La prosa literaria testimonial», dins «Capítulo 6. Las grandes narrativas facticias y su contribución al periodismo literario moderno», a *Literatura y periodismo. Una tradición de relaciones promiscuas*. Pròleg de Manuel Vázquez Montalbán. Bellaterra, Castelló de la Plana, València: Servei de Publicacions UAB, Publicacions de la Universitat Jaume I, Servei de Publicacions de la Universitat de València, 1999 (Aldea Global, 5), p. 108-135. Aquest volum ha estat revisat i ampliat recentment, vegeu: Albert CHILLÓN, *La palabra facticia. Literatura, periodismo y comunicación*. Pròlegs de Jordi Llovet i Manuel Vázquez Montalbán. Bellaterra, Castelló de la Plana, Barcelona, València: Universitat Autònoma de Barcelona, Universitat Jaume I, Universitat Pompeu Fabra, Universitat de València, 2014 (Aldea Global, 28).

³¹¹ Vegeu MANENT, «3. Prosa narrativa no imaginativa», *La literatura catalana a l'exili*, p. 157-190. L'autor utilitza també la denominació de Molas per emmarcar els diversos gèneres i subgèneres que conreen autors com Poblet durant els anys d'exili, i dins dels quals hi situa els següents: «autobiografia, memòries, dietaris, llibres de viatges i retrats literaris, a més d'un tipus de biografia, més o menys novel·lada, no estrictament erudita, a la manera d'Stefan Zweig. En tots ells hi pot haver algun empelt d'assagisme.», p. 157.

³¹² A partir d'ara m'hi referiré, de manera indistinta, amb aquests termes o amb la denominació genèrica de literatura testimonial.

l'autobiografia, les memòries, els dietaris, els relats de viatges, la prosa de costums —quadre i article de costums—, la biografia, la literatura epistolar i el diari íntim.

En la prosa testimonial de Poblet, caracteritzada sobretot per la narració de viatges —la crònica i el reportatge— i el memorialisme, veurem que molts d'aquests conflueixen de manera habitual i natural, però la base de la seva prosa és la crònica, la vella i clàssica crònica que tradicionalment ha compaginat la informació amb el comentari i que la trobem en el volum central de la seva literatura testimonial publicada a l'exili: *De Barcelona a l'Havana... passant per Darnius* (1942). Aquest llibre té una importància notable i central en la prosa testimonial de Poblet per diversos motius. D'una banda perquè és la seva narració de l'exili —un dels primers llibres publicats fora de Catalunya i en circumstàncies excepcionals—, escrit al mateix temps dels esdeveniments que narra, la fugida de Barcelona cap a la frontera francesa, l'estada a França i el viatge fins a Cuba, tanmateix el text es publicà a Mèxic. De l'altra, perquè és un volum que connecta, quant a temes i gèneres, amb tota la seva prosa posterior. El llibre, com a mostra d'obra literària de la diàspora, presenta els temes propis de l'exili: la fugida, les dificultats dels exiliats, el xoc o contrast cultural amb els usos i costums del tròpic. Pel que fa als gèneres textuais hi trobem la crònica-reportatge, memòries i literatura de viatges, i fins i tot digressions que acaben esdevenint relats curts.

Per mirar d'afinar la definició i el sentit de la crònica, així com els altres gèneres que hem esmentat i que configuren la literatura testimonial, hem resseguit les definicions que n'han fet diversos estudiosos de l'àmbit de les ciències de la informació.

1.2. De la crònica al reportatge, punt de partida i continuïtat en l'obra pobletiana

La crònica és la base dels textos testimonials de Poblet perquè és un gènere molt flexible i que li va molt bé per articular el discurs testimonial que vol elaborar i que, en el seu cas, sempre té la realitat com a punt de partida. Aquesta flexibilitat ha comportat que sigui un terme polisèmic i ple de connotacions. És un dels gèneres literaris més antics que existeixen. En el cas de la cultura catalana el gènere ens remet als fets històrics recollits en les quatre grans cròniques medievals. Però, segons el DIEC2, una crònica també és «Allò que es conta sobre les persones o les coses» o el «Gènere del periodisme interpretatiu que consisteix en l'exposició, avaluada i amb un estil molt personal, dels esdeveniments o de les situacions que

es produeixen en un àmbit i en un espai de temps concret.»), entre altres accepcions, tanmateix les que ens interessin d'entrada per centrar el concepte són aquestes.

Segons Manuel Bernal, el cronista ha de ser un periodista que viu els fets que narra i que els ha d'acompanyar d'una valoració personal, aquesta combinació entre informació i valoració ha d'estar equilibrada i s'ha de presentar amb un llenguatge clar i senzill, però amb un estil personal sostingut per un bon domini de la retòrica. Les cròniques es poden classificar en dues tipologies: les de lloc, dins de les quals s'hi agrupen les de viatges i les de corresponsals del tipus que siguin; i les de tema, que poden ser polítiques, parlamentàries, esportives, culturals de societat, etc.³¹³

En els textos periodístics d'abans de la guerra, Poblet comença a conrear la crònica de tema en les seves cròniques teatrals, que després combinarà amb l'article periodístic com s'aprecia en moltes de les seves columnes, que moltes són cròniques de lloc. Aquest tipus de crònica també serà present en els llibres de viatges publicats a l'exili, uns llibres que passen de relatar un tema d'actualitat candent com és la diàspora republicana a partir de 1939 en primera persona. En la creació d'aquests primers textos testimonials —i factuais— que explicaran la vivència de l'exili s'anirà encadenant la crònica amb el reportatge, ja que els seus llibres es converteixen en extensos reportatges de viatges sobre els llocs on viatja. Aquest serà el gènere dominant, però n'hi haurà d'altres que comentarem quan entrem en l'anàlisi en detall de cada llibre.

Aquesta evolució de la crònica al reportatge en els llibres de viatges de Poblet presenta una absoluta normalitat perquè és un procés que es dona sobretot en la literatura de viatges moderna a partir de les primeres dècades del segle XX. La crònica i el reportatge són dos gèneres que també conflueixen per la proximitat textual que presenten. Si ens atenem a la teoria dels gèneres periodístics ho veurem molt clarament. Em remeto i ressegueixo en aquest cas a la distinció que il·lustra Mariano Belenguer a través de la veu de diversos estudiosos dels gèneres periodístics en el seu assaig *Periodismo de Viajes. Análisis de una especialización periodística*.³¹⁴ Per exemple, Martínez Albertos afirma que la crònica és una narració directa i immediata d'una notícia amb determinats elements valoratius que sempre han de ser

---

³¹³ Per a una caracterització dels aspectes formals de la crònica i la seva diversitat de manifestacions, vegeu: Manuel BERNAL RODRÍGUEZ, *La crònica periodística. Tres aproximaciones a su estudio*, Sevilla: Padilla Libros, 2007; Alvaro de DIEGO, *La crònica periodística: un género personal*, Madrid: Universitas, 2007; Dante A. J. PERALTA, Marta URTASUN, *La crònica periodística. Herramientas para una lectura crítica y redacción*, Buenos Aires: La Crujía, 2004 (Inclusiones. Herramientas) i Gonzalo MARTÍN VIVALDI, *Géneros periodísticos: reportaje, crónica, artículo. Análisis diferencial*, Madrid: Paraninfo, 1987.

³¹⁴ Vegeu Mariano BELENGUER JANÉ, «3.1.3 De la crònica al reportaje», dins *Periodismo de Viajes. Análisis de una especialización periodística*, Sevilla: Comunicación Social Ediciones y Publicaciones, 2002 (*Periodismo Especializado*, 1), p. 117-119.

secundaris.³¹⁵ Aquest gènere requereix una certa continuïtat per part de la persona que escriu i el tema. Poblet té aquesta continuïtat en tots els seus llibres, per això la seva obra té aquesta dimensió de conjunt.

Núñez Ladevéze, per la seva part, diu que la crònica és una tècnica expressiva i narrativa que té com a finalitat destacar una informació complementària d'alguns esdeveniments dels quals s'ha donat una informació general. L'estudiós extreu les següents conclusions de la comparació entre la crònica i el reportatge:

«El reportaje es un género más autónomo que la crónica, que habitualmente se utiliza para enfatizar periodísticamente la descripción de un ambiente, de unas circunstancias, de una institución, para dar cuenta detallada de un suceso original y curioso, de una peripecia peculiar de un grupo de personas o de una en particular. La crónica es un género subordinado habitualmente a una noticia relevante de la que se ha informado en el mismo tiempo o en el mismo espacio y sobre la que se ofrece el testimonio complementario de un observador cualificado por ser testigo directo en el lugar de los hechos.»³¹⁶

Llorenç Gomis realitza la mateixa operació comparativa i observa el següent:

«El reportero es una persona que se interesa por el tema que trata y explora, puede volcarse en él sin conocerlo mucho: es precisamente la sensibilidad virgen por lo que descubrirlo dará vivacidad al reportaje. El reportero hace reportajes de temas diversos y lugares diferentes a los que se acerca con ojos curiosos. El reportaje acostumbra a ser uno, es una unidad [...] El cronista en cambio es un experto que no se mueve del terreno que conoce. El reportero descubre lo que le es ajeno, el cronista habla de lo que es suyo.»³¹⁷

Aquests fragments citats no només ens són útils per mirar de caracteritzar formalment la crònica i el reportatge³¹⁸ amb formulacions personals diverses, sinó que ens permeten

---

³¹⁵ José Luis MARTÍNEZ ALBERTOS, *Curso general de redacción periodística*, Barcelona: Mitre, 1984 (Libros de comunicación social)

³¹⁶ Vegeu Luis NÚÑEZ LADEVÉZE, *Introducción al periodismo escrito*, Barcelona: Ariel, 1995 (Ariel comunicación), p. 87; citat per BELENGUER JANÉ, *Periodismo de Viajes*, p. 118.

³¹⁷ Llorenç GOMIS, *Teoría dels gèneres periodístics*, pròleg de Salvador Giner, Barcelona: Generalitat de Catalunya, Centre d'Investigació de la Comunicació, 1989 (Estudis i recerques, 1), p. 150; citat per BELENGUER JANÉ, *Periodismo de Viajes*, p. 118.

³¹⁸ Per aprofundir sobre el gènere del reportatge i ampliar informació, més enllà dels autors i obres citats, vegeu: Begoña ECHEVARRÍA LLOMBART, *El reportaje periodístico: una radiografía de la realidad. Cómo y por qué redactarlo*, Zamora: Comunicación Social, 2011 (Periodística, 38); Llorenç GOMIS, «Gèneres literaris i gèneres periodístics», *Periodística. Revista acadèmica*, Barcelona, núm. 1 (Història i mètode crític dels textos periodístics) (1989), p. 129-141, article en línia a: <http://raco.cat/index.php/Periodistica/article/view/245673/328948>; Eugenio MADUENO, *Noticias del mes enllà. El reporterisme*

disposar d'unes coordenades més o menys clares per passar a l'anàlisi formal i temàtica de la prosa de Josep Maria Poblet. Tant les cites de Martínez Albertos, com de Núñez Ladevéze com la de Gomis ens són valuoses perquè incideixen en aspectes que es complementen i que identificarem en la prosa de Poblet. Entre la crònica i el reportatge, la prosa de Poblet s'empelta dels altres gèneres testimonials que hem citat i que anirem exemplificant en l'anàlisi posterior d'aquestes pàgines.

Josep Maria Poblet és un exemple ben il·lustratiu d'aquesta evolució de la crònica i l'article vers el reportatge de viatges, enllaçat amb els altres gèneres testimonials. Ell s'ha format en la lectura d'obres literàries del XIX, i aquesta és una influència cabdal, especialment la novel·la realista. Poblet havia llegit els autors de la Renaixença, coneixia la novel·lística de Narcís Oller i la poètica de Jacint Verdaguer, així com la narrativa modernista. Però també segueix els principals periodistes catalans del moment: Pla, Soldevila i Gaziel.

Quan es disposa a escriure comença a fer-ho conreant l'article periodístic, acotat, breu, concís, per articular un o dos temes i amb la voluntat d'apropar-se a la periodística d'aquests noms, alguns emergents i d'altres que ja s'estaven consolidant. És un fet incontrovertible que quan hom llegeix els articles de Poblet hi respira els aires d'aquesta periodística literària moderna, i com passa amb els vins s'aprecien notes olfactivas diversificades que van des de la prosa planiana, en l'enfocament de la mirada de temes locals i l'ús d'un to, a voltes, humorístic; passant pels ressorts cívics i ciutadans de *Les bonhomies* (1925) de Carner —salvant totes les distàncies— i els reflexos de la sofisticació de Carles Soldevila, especialment quan reivindica una vida civil més culta i refinada per Montblanc, una petició pràcticament impossible de materialitzar en la societat montblanquina de primers de segle XX, tallada principalment pel patró de la pagesia i la menestralia, i lluny encara de qualsevol procés d'industrialització burgès prou fort i que pogués donar la volta al panorama cultural amb una major oferta i un més gran refinament d'aquest. El catalanisme montblanquí —provinent en gran part de les classes populars, especialment de la menestralia, els botiguers i alguns professionals liberals emmarcats en la petita burgesia— ho intentà i ho aconseguí a mitges, trencant el model cultural vigent fins al moment i que es caracteritzava per un consum cultural d'influència castellana, tant en el repertori teatral com sarsuelístic, en benefici d'una noves formes de diversió exposades amb detall en la primera part del treball.

---

en prensa, Barcelona: Pòrtic, 1999 (Eines de periodista, 1) i Julio del RÍO REYNAGA, *Periodismo interpretativo: el reportaje*, Quito: Época, Ciespal, 1978, 2a ed. (Intiyán, 9) i Eduardo ULIBARRI, Eduardo, *Idea y vida del reportaje*, México: Trillas, 19.

La prosa de Poblet és producte d'aquesta doble influència o de la barreja de la literatura realista i del periodisme literari que es concreta en la confluència de diferents gèneres, una característica que relliga tots els textos testimonials de Poblet i els fa guanyar valor i volada literària. En tots i cada un dels seus llibres hi trobem diverses manifestacions de la prosa testimonial: la crònica literària, el quadre i l'article de costums, les memòries, les narracions d'experiències, els llibre de viatges, la biografia o la semblança, la novel·la autobiogràfica o *roman à clef* o el reportatge. Sovint les seves obres són difícils de classificar perquè hibrida gèneres diversos, tot i que en cada llibre n'hi ha algun que hi domina més que altres, com veurem en l'anàlisi dels seus llibres. Aquesta circumstància és la que dóna singularitat i interès a la seva obra testimonial. D'aquí que aquesta s'hagi de jutjar en tot el seu conjunt per apreciar-ne la importància i el valor notable que té dins de la història de la literatura catalana.

1.3. La literatura testimonial de Poblet: gèneres literaris, temàtica i temps

L'anàlisi de la literatura testimonial de Josep Maria Poblet es pot fer a partir de tres eixos: el de gènere, el temàtic i el temporal. El primer és el que ens permet resseguir la seva obra a través dels diversos gèneres que integren la literatura testimonial i que hem definit parcialment en les pàgines anteriors amb el concepte de crònica i reportatge. El segon ens dóna la oportunitat de viatjar en els diversos textos del periodista montblanquí però des dels temes més recurrents, aquells que van apareixent en la seva obra i que li donen consistència. I el tercer el vertebrèn les diverses etapes de la vida de l'autor, la línia cronològica i temporal de la seva vida —que podem dividir en quatre grans períodes—, que encaixa amb les seves geografies literàries: Montblanc, Madrid-Barcelona, França i Amèrica del Sud. Així el període 1897-1936 correspondria al temps d'abans de la guerra, l'època d'infantesa i joventut de Poblet que transcorre a Montblanc. La segona etapa comprendia els anys de la guerra, 1936-1939; uns anys abans, el 1934, es trasllada a Madrid i els primers anys de la guerra s'instal·la de nou a Barcelona on desenvoluparà la feina de secretari personal d'Andreu Abelló al Tribunal de Cassació de Catalunya. La tercera es relacionaria amb l'exili, primer a terres de França i després a Amèrica del Sud, entre 1939-1948. I finalment una etapa més llarga que és la del retorn, els anys de la postguerra i els viatges, que va de 1948 a 1980 i que transcorre entre Barcelona i els països on viatjarà amb certa freqüència.

Aquestes quatre etapes coincideixen amb les mateixes en què Poblet estructura les seves memòries, amb l'única diferència que ell dedica una part l'exili francès i una altra a l'americà i per tant les seves memòries tenen cinc parts perquè equivalen a aquesta mateixa estructura.

Aquestes etapes també les podem analitzar des del punt de vista dels gèneres literaris que conrea Poblet, així podem apreciar de manera molt clara que en cada un dels diferents períodes vitals es decanta per un gènere o un altre. Abans de la guerra el gènere predominant que conrea és el periodisme, com hem vist en l'anàlisi dels seus articles, i també comença a fer uns primers intents d'escriptura teatral amb tres obres que plasmen les inquietuds vitals i ideològiques d'un jove i dinàmic Poblet: *Ideals que s'imposen* (1920, inèdita) *Lo que no pot recobrar-se* (1923) i *Sorpreses de l'amor* (1921). Mitja centúria més tard Montblanc esdevindrà una geografia personal convertida en matèria i tema literari en alguns dels seus llibres que combinaran el costumisme montblanquí amb el memorialisme i els records d'un món i d'un temps perdut.

Durant el període anterior a la guerra civil fa un parèntesi en la seva activitat com a escriptor perquè la necessitat econòmica l'obliga, en aquests anys no publica obra literària, potser algun article esporàdic a la premsa però d'escassa importància. Aquests anys els recorda en les memòries i no precisament com els més reeixits, tant per les circumstàncies personals de la fallida del negoci familiar uns anys abans, com pel drama de la guerra.

Els anys de l'exili suposen un dels períodes més fèrtils del periodista montblanquí que fa el salt a la prosa testimonial i escriu les seves obres de temàtica de l'exili que conjuguen la crònica de viatges amb el memorialisme. El retorn a Catalunya i els anys de postguerra fins a la seva mort és una etapa molt heterogènia, des del punt de vista dels gèneres literaris, perquè és quan es concentra la publicació de gran part de la seva obra i les seves estrenes teatrals, tant d'obres originals com de traduccions de comediògrafs principalment francesos. Per estricte ordre de la publicació o estrena de les obres, podem dir que els gèneres que toca en aquests anys són el teatre —vodevil d'influència francesa i el teatre de bulevard—, el costumisme barceloní a partir del retrat de la bohèmia teatral, el mateix gènere costumista en clau montblanquina, la crònica de viatges —reedita els textos de viatges publicats a l'exili—, la biografia literària de figures de la cultura i la política, i l'assaig de divulgació històrica sobre temes polítics i culturals.

2. Anàlisi de la literatura testimonial de Josep Maria Poblet (1941-1976): literatura de viatges, costumisme i memorialisme

Els anys que transcorren entre 1941 i 1976 corresponen a les dates de publicació del seu primer llibre de narracions: *Records vells i històries noves*, en què els records del Montblanc d'abans de la guerra es combinen amb l'experiència vivencial de la nova vida de l'exili a Cuba. La segona data remet a l'edició de les *Memòries d'un rodamón*, la culminació de la seva obra autobiogràfica i memorialística, encara que dos anys després enllesteix *Els darrers temps de la Generalitat i la República*, un llibre que aborda el tema de la Guerra Civil però sense un punt de vista testimonial propi, per la qual cosa l'hem deixat fora del nostre camp d'anàlisi. El volum és meitat un assaig històric meitat un recull de testimonis —quaranta-cinc— que expliquen en primera persona com van viure el final de la guerra i les primeres hores de la marxa cap a l'exili a França. Poblet explica molt bé quin era l'objectiu del llibre: «Quan em vaig proposar d'escriure aquest llibre era amb l'objecte de contar, al més detalladament possible, els darrers dies de la Catalunya republicana o, dit en altres mots, allò que va succeir quan els governs de la República i la Generalitat decidien abandonar el territori català per emprendre el camí de l'exili.»³¹⁹

Entre *Records vells i històries noves* i les *Memòries d'un rodamón* hi ha trenta-cinc anys de vida transformats en la història personal d'uns fets històrics cabdals viscuts en primera persona des de la política nacional i la inquietud cultural: la Guerra Civil Espanyola i l'exili, i el record de la infantesa com a bàlsam per fer més portadora una realitat plena de penúries i contratemps que imposava la supervivència com a prioritat.

En aquesta segona part de l'estudi s'analitza tota la producció narrativa de Poblet a l'exili i la generada durant la postguerra, a partir de l'any 1948 quan retorna a Catalunya. En total són onze obres que tenen el valor de ser el testimoni literari d'una època i d'un temps que no han estat mai estudiades ni valorades en conjunt. Aquestes obres, per ordre cronològic de publicació, són *Records vells i històries noves* (Mèxic, 1941), *De Barcelona a l'Havana... passant per Darnius* (Mèxic, 1942), *Retorn (novel·la)* (Mèxic, 1942), *Terres d'Amèrica (Impressions de viatge)* (Mèxic, 1945), *Tres mesos i un dia a Nova York* (París, Tolosa, 1947),—*Els Estats Units (Clixés de*

---

³¹⁹ Josep M. POBLET, *Els darrers temps de la Generalitat i la República*, Barcelona: DOPESA, 1978 (Pinya de Rosa, 31), p. 9. Els testimonis que recollí en la segona part del llibre, la gran majoria, estaven extrets de fragments d'obres dels respectius testimonis: Diego Abad de Santillán, Rafael Abella, Emiliano Aguado, José Antonio Aguirre y Lecube, Javier Alfaya, Mariano Ansó, Miguel Arimany, Rosa Maria Arquimbau, Avel·lí Artís Gener, Domènec de Bellmunt, Xavier Benguerel, Artur Bladé i Desumvila, Enrique Castro Delgado, Manuel Cruells, Xavier García, Francisco Giral, Julian Gorkin, Eduardo de Guzmán, Gabriel Jackson, Miquel Joseph i Mayol, Lluís Nicolau d'Olwer, Àngel Ossorio y Gallardo, Teresa Pàmies, Carles Pi i Sunyer, Josep Maria Poblet, Eduardo Pons Prades, Joan Raventós, Cipriano Rivas-Cherif, Montserrat Roig, Carlos Rojas, Vicente Rojo, Antoni Rovira i Virgili, Ferran Soldevila, Hugh Thomas, Antonio Vilanova, Manuel Viusà, Julián Zugazagoitia i Eugeni Xammar.

viatge) (1956) i *Pobles d'Amèrica (Clixés de viatge)* (1957) no els comptem com a llibres nous perquè són una reedició ampliada i actualitzada, en molts aspectes, de *Tres mesos i un dia a Nova York* i *Terres d'Amèrica (Impressions de viatge)*, respectivament, així com *De Barcelona a l'Havana... passant per Darnius*—, *La Conca de Barberà (la meua terra)* (1961), *Àfrica i Amèrica. Viatges i records* (1970), *Montblanc a començaments de segle amb el catalanisme i els seus costums* (1971), *Aquell Montblanc... Tipus, costums, efemèrides. Breu història-guia de la vila ducal* (1975) i *Memòries d'un rodamón* (1976).³²⁰ S'han exclòs també de l'objectiu d'estudi *Un còmic de Barcelona (Cinquanta anys d'art i de bohèmia)* (1954) i la continuació *De l'art i de la bohèmia* (1957), que foren reeditats anys més tard en un sol volum intítulat genèricament *Un còmic de Barcelona* (1971).³²¹ La raó és que aquests, encara que siguin llibres amb un component testimonial, poc tenen a veure amb el conjunt del corpus que s'estudia en aquestes pàgines. Per la seva temàtica i la seva vinculació amb el teatre, els abordarem en una propera ocasió, com també farem amb els originals inèdits d'altres obres pertanyents al mateix gènere, per tal de delimitar l'àmbit estudi de la recerca.

La prosa narrativa no imaginativa és una de les parts centrals de la producció literària de Josep Maria Poble, la qual es complementa amb altres gèneres que també va conrear al llarg de la seva prolífica carrera com a home de lletres com són el teatre —en la seva dimensió de comediògraf i historiador del teatre—, l'assaig divulgatiu sobre història de Catalunya i política i literatura catalanes, així com la biografia.

Poble és en essència una personalitat curiosa, àvida d'experiències vitals i intel·lectuals, que en fa de la necessitat virtut. Abans de la guerra es forma en el periodisme i el societarisme catalanista de Montblanc, una variant dels clàssics ateneus obrers i menestrals que des de finals del XIX i fins a la Guerra Civil són les universitats de la democràcia de les classes populars i on es configuren els quadres del republicanisme catalanista dels anys 20 i 30. A la capital de la Conca hi hagueren diverses societats,³²² però la Joventut Nacionalista va ser la que

---

³²⁰ Josep M[ARIA] POBLET, *Records vells i històries noves*, Mèxic: Editorial Cultura, 1941; *De Barcelona a l'Havana... passant per Darnius*, Mèxic, D. F.: Avel·lí Artís, impressor, S. de R. L., 1942; *Retorn (novel·la)*, Mèxic, D. F.: A[vel·lí] Artís, impressor, S. de R. L., 1942; *Terres d'Amèrica (Impressions de viatge)*, Mèxic, D.F.: Biblioteca Catalana, 1945; *Tres mesos i un dia a Nova York*, París, Tolosa: Librairie des Editions Espagnoles, 1947; *Els Estats Units (Clixés de viatge)*, Barcelona: Selecta, 1956 (Biblioteca Selecta. Viatges i divulgació, 207); *Pobles d'Amèrica (Clixés de viatge)*. Barcelona: Selecta, 1957 (Biblioteca Selecta. Viatges i divulgació, 240); *La Conca de Barberà (la meua terra)*, Barcelona: Selecta, 1961 (Biblioteca Selecta. Ciutats i paisatges, 320); *Àfrica i Amèrica. Viatges i records*, Barcelona: Pòrtic, 1970 (Llibre de butxaca, 11); *Montblanc a començaments de segle amb el catalanisme i els seus costums*, Barcelona: Pòrtic, 1971 (Llibre de butxaca, 30); *Aquell Montblanc... Tipus, costums, efemèrides. Breu història-guia de la Vila Ducal*, Barcelona: Selecta, 1975 (Biblioteca Selecta. Ciutats i paisatges, 485) i *Memòries d'un rodamón*, Barcelona: Pòrtic, 1976 (Memòries, 19).

³²¹ Josep Maria POBLET, *Un còmic de Barcelona (Cinquanta anys d'art i de bohèmia)*, Barcelona: Albertí, Editor, 1954 (Nova Col·lecció Lletres, 8); *De l'art i de la bohèmia*, Barcelona: Albertí, Editor, 1957, (Nova Col·lecció Lletres, 34) i *Un còmic de Barcelona*, 2a edició, Barcelona: Picazo, 1971 (De Dins i de Fora, 1).

³²² Per a una panoràmica de les societats montblanquines i agrupacions polítiques des de finals del segle XIX i fins a la primera meitat del segle XX, vegeu Lluís VIVES i POBLET, «Narracions històriques de la vila de Montblanc», Montblanc: 1966 [Inèdit], 729 f.; especialment capítols XVII (f. 366-424), i XVIII (f. 425-486). En una dimensió de caire nacional sobre la incidència cultural i política dels ateneus, vegeu Ramon ARNABAT & Xavier FERRÉ, *Ateneus. Cultura i llibertat. Associacionisme a la Catalunya contemporània*, Barcelona: Federació d'Ateneus de Catalunya, 2015.

comptà, potser no amb més suports i adhesions que altres de diferent tendència ideològica, però la seva presència fou determinant en l'evolució de l'oci montblanquí cap a formes de diversió més cultes i intel·lectualitzades com ja hem il·lustrat àmpliament en la primera part de la investigació. Des de meitat de la dècada dels 10 i fins a la primera dels anys 30, Poblet creix com a periodista i intel·lectual en el gresol de la vida pública montblanquina. L'associacionisme i el periodisme locals l'havien situat de ple en el centre social, cultural i polític de Montblanc durant els anys 20, quan s'havia convertit en la cara més visible de la Joventut Nacionalista i l'Orfeó Montblanquí i havia adquirit notables qualitats oratòries.

En el periodisme és on entrenarà el domini i el conreu de la paraula escrita. La seva condició de bon lector propiciarà l'assoliment ràpid d'aquest control i la interiorització dels mecanismes interns de l'escriptura, que el dotaran d'una prosa senzilla i planera, però elegant i del tot eficaç, imprescindible per connectar amb els seus lectors poc avesats a refistolaments estilístics. Es converteix així en un dels periodistes locals de referència, un cronista local encarregat de copsar el batec dels temps de la vila en l'esfera política i cultural. Tot aquest bagatge de vida civil, de catalanisme i periodisme, esdevindrà el fonament del futur escriptor que eclosionarà a començaments dels anys 40 amb la fixació del text de l'experiència de l'exili.

2.1. La literatura de viatges, una cruïlla de gèneres

Josep Maria Casasús afirma en el seu volum *Periodística catalana comparada* que tota literatura té models de narracions de viatges i de prosa descriptiva que han influït en la redacció periodística.³²³ Apunta que aquestes modalitats d'escriptura han fet que molts periodistes hagin excel·lit en l'expressió escrita siguin autors de llibres d'assaig i de llibres de viatges. Poblet comença escrivint articles, després segueix amb el llibre de viatges i anys després amb l'assaig històric de caràter divulgatiu.

L'anàlisi de la literatura testimonial de Josep Maria Poblet la començarem per la seva literatura de viatges perquè és quan neix pròpiament l'escriptor, és a dir, quan publica els seus primers llibres i passa de les pàgines de la premsa local montblanquina d'abans de la guerra a convertir-se en un autor a l'abast del feble mercat literari de l'exili. Aquest salt també suposa passar del periodisme a la literatura o a consolidar un espai —el de la prosa literària testimonial o el de la prosa narrativa no imaginativa— en què gèneres periodístics i literaris es barregen. I

---

³²³ CASASÚS, «11. La influència del llibre de viatges a la prosa periodística», *Periodística catalana comparada*, p. 117-125.

perquè cronològicament no només aquests llibres es concentren en uns pocs anys correlatius, sinó perquè aquests llibres ajuden a entendre una trajectòria literària i personal, és a dir, uns llibres on no només hi ha un aiguabarreig de gèneres sinó també de vida i literatura, i de vivència i record.

Els cinc volums que configuren la literatura de viatges de Poblet són *Records vells i històries noves, De Barcelona a l'Havana... passant per Darnius, Terres d'Amèrica (Impressions de viatge), Tres mesos i un dia a Nova York —Els Estats Units (Clixés de viatge) i Pobles d'Amèrica (Clixés de viatge)*, respectivament— i *Àfrica i Amèrica. Viatges i records*. En tots cinc volums hi domina la crònica de viatges, tot i que els dos primers s'estructuren a partir de la història breu i la crònica memorialística, com veurem més endavant.

Els llibres de Poblet pertanyents a la crònica de viatges el converteixen en un dels autors més prolífics d'aquest gènere dins de les lletres catalanes, al costat de Josep Pla, Francesc Blasi i Vallespinosa, Agustí Calvet *Gaziel*, Carles Pi i Sunyer, Nicolau Rubió i Tudurí o, ja més recentment, Josep Travesset i Anna Rosselló, Xavier Febrés o Xavier Moret. Tots aquests noms i les respectives obres queden recollits en un estudi imprescindible de Joan de Déu Domènech per conèixer l'evolució del conreu d'aquest gènere en la literatura catalana. Domènech ha elaborat catàleg exhaustiu de tots els llibres de viatges escrits i editats en català entre 1887 —any de la publicació d'*Excursions i viatges* de Verdager, que inaugura el gènere de viatges en una llengua moderna— i el 1993, data que agafa com a final de la recerca.³²⁴

El llibre de viatges és un gènere que comença a florir en la literatura catalana a partir de finals del segle XIX amb el format de recull d'excursions i a partir dels primers anys del segle XX proliferaran els textos sobre experiències viatgeres que combinaran informació i impressions del viatge, com fa Poblet. Tanmateix, com subratlla Domènech: «L'abundància de llibres de viatge havia fet creure en l'existència d'una tradició literària. Res més enganyós. Era un panorama literari mancat de literatura, i això és el que remarcaren Foix, Guansé i altres. Quan J. V. Foix feia l'elogi de les guies Baedeker assenyalava allò que volia dels llibres de viatge: que es limitessin a informar.»³²⁵

Poblet conflueix en la tradició catalana del llibre de viatges iniciada per un dels primers grans viatgers catalans: Domènec Badia Lebllich (1766-1818), conegut pel pseudònim d'*Alí Beiel-Abbasí* o *Alí Bei*, que viatjà per Àfrica i Àsia entre finals del segle XVIII i els primers anys del XIX. Després en vindrien d'altres amb intencions i testimonis ben diversos, ubicats entre el

---

³²⁴ Vegeu Joan de Déu DOMÈNECH, «7. Catàleg», *Mirant enfora. Cent anys de llibres de viatges en català*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995 (Biblioteca Serra d'Or, 140), p. 93-115.

³²⁵ DOMÈNECH, *Mirant enfora*, p. 10.

periodisme i la literatura, com Víctor Balaguer, Sadurní Ximénez, Nil Maria Fabra i Deàs, Agustí Calvet *Gaziel*, Josep Pla o Joan Santamaria, paisatgista popular de la literatura catalana.

Segons Casasús, la tradició del llibre de viatges arrenca des del moment mateix del naixement a Catalunya del periodisme modern i hi han fet molt notables aportacions la gran escola de redacció «periodística» que passa per Jacint Verdaguer, Joaquim Ruyra, Josep Pla i Gaziel, en l'article i el reportatge de viatges, i en la qual també s'emmiralla Poblet.

L'escriptor de Montblanc utilitza sobretot la crònica, el reportatge i les memòries, i més endavant en els llibres locals el format del llibre turístic. La gran influència de Josep Maria Poblet és Josep Pla, el qual s'autoqualificava de «rodamón impenitent». A Poblet, com a Pla, li agrada viatjar i quan viatja es troba bé, fins la penalitat més gran, com pot ser l'exili es pot fer més passador a través del viatge. Com diu Casasús, respecte a Pla —i que podríem aplicar modestament a Poblet: «Gairebé tota la seva obra és el resultat directe o indirecte de la seva vocació i del seu ofici d'escriptor i viatger.» i afegeix que «l'estricta reportatge de viatges no conté la millor prosa de Pla. Sovint són treballs de redacció precipitada, poc elaborats, amb un excés de dades, fins i tot estadístiques, que desvetllen, com és natural, totes les reserves i totes les suspicàcies.»³²⁶

El gènere de la literatura de viatges a Catalunya durant la primera meitat del segle XX no es podria entendre sense les rutes exòtiques de Rubió i Tudurí a l'Àfrica i de Sagarra a la Polinèsia. Casasús, sobre el redactor que escriu, la prosa informativa i els llibres de viatges —i que també podem aplicar a Poblet— afirma:

«El repte del redactor situat davant el «model natural», davant l'individu, davant la multitud, o davant el paisatge, és el millor aprenentatge per a acarar reeixidament el repte encara més difícil i més gran de transformar els fets, els esdeveniments, les actituds i les accions en un missatge net, clar, entenedor i correcte, susceptible de ser llegit per un públic poc disposat i poc ensinistrat per a dominar el llenguatge.

Aquesta és una de les qüestions essencials de la periodística actual: conjuminar precisió i eficàcia. Però encara ho és més fer-ho en un estil amè, proveït de ritme intern, travat amb harmonia, articulat a través d'una cadència lleugera, imperceptible, fornida d'una certa gràcia.

La prosa informativa no ha de privar-se de recursos de la redacció literària que, sense renunciar a la necessitat de ser fidel a la realitat observada i a la veritat apreheua, donin a la seqüència de dades i fets una bellesa que faci atractiva una operació aparentment tan insulsa com és la de conèixer el nucli del fet informat, l'escenari de l'esdeveniment, la identitat del personatge.

Els llibres de viatges, les descripcions de paisatges, el report sobre un país desconegut, el relat de l'aventura insòlita, han esdevingut en totes les literatures una font de solucions estilístiques

---

³²⁶ CASASÚS, *Periodística catalana comparada*, p. 122.

per al periodisme. Són uns prototipus de redacció que, malgrat els seus propòsits divergents, es poden relligar amb tota la pràctica abnegada i absorbent del periodisme de fets, de la reconstrucció escrita de la realitat efímera, de l'evocació redaccional de l'escenari copsat rabentment, del gest fugaç determinat captat per l'atzar. Tot allò que cal traslladar al lector sense que es perdi cap ni una de les seves propietats, sense esgair el sentit de la història, sense donar una versió esbiaixada del procés, sense desvirtuar la seva naturalesa exacta.»³²⁷

Poblet engalza molt bé els seus llibres de viatges, les descripcions d'indrets i ciutats s'ajusten amb el reportatge d'aspectes diversos sobre el país pel qual transita i l'explicació de tot allò que el sorprèn o l'encurioseix. I contribueix així a la literatura catalana amb el llibre d'impressions de viatge, que és molt present en totes les literatures. La mirada de Poblet és inicialment la del refugiat però molt propera a la del viatger, i a la qual cada vegada tendeix més fins a arribar a la de turista. En els primers textos la descripció dels llocs per on passa i els escenaris que veu no obvien la condició d'exiliat, encara que la impressió del paisatge i la descoberta d'entorns desconeguts, juntament amb el seu optimisme vital, propicien que desaparegui el refugiat polític i emergeixi el viatger aventurer. Aquesta evolució s'aprecia especialment en les edicions d'*Els Estats Units (Clixés de viatge)* i *Pobles d'Amèrica (Clixés de viatge)*, que s'editen a Catalunya a mitjan anys 50 sota censura i eludeixen tota referència política a la República o als refugiats.

Ell no és un autor prolífic només en la publicació de llibres de viatges sinó que és el primer escriptor català de prosa narrativa no imaginativa que publica un llibre d'aquest gènere a Mèxic. Durant els anys 40 hi ha molts refugiats catalans que veuen impresa la seva vivència d'exili en forma de llibre, i hi incorporen alhora referències del seu periple fins a terres americanes. Mariano Belenguer en el seu estudi sobre el periodisme de viatges ressegueix tota l'evolució històrica del gènere i les característiques que el configuren. En l'anàlisi de la crònica i el reportatge de viatges ha estat molt útil seguir les seves consideracions.³²⁸

---

³²⁷ CASASÚS, *Periodística catalana comparada*, p. 124-125.

³²⁸ Vegeu BELENGUER JANÉ, *Periodismo de Viajes*.

2.2. De la crònica periodística a la literatura de viatges: l'exili com a viatge i la descoberta d'un nou món

A partir de l'any 1939 Poblet no escriu tant per guanyar-se la vida com per la necessitat d'explicar la seva experiència pròpia d'exili. Serà cap a final dels anys 40 quan Poblet escriurà tant per militància cultural com per necessitat econòmica. Però també per l'imperatiu ètic de deixar constància d'uns fets que haurien semblat impossibles d'esdevenir-se en els dies de la primavera republicana en què l'aire —com recordava la Colometa de *La plaça del Diamant*— feia aquella olor barreja de fulla tendra i poncella que no es tornaria a sentir mai més. La victòria franquista en el desenllaç de la conflegració bèl·lica i la consegüent repressió contra Catalunya i tots aquells que s'havien mantingut lleials a la República, com Poblet, fan que molts d'ells hagin d'agafar el camí de l'exili. La primera destinació de Poblet és França, després Cuba i posteriorment Mèxic. La diàspora el converteix en refugiat però amb els anys aquesta identitat es transforma en la de viatger/viatjant, a causa de la seva feina com a representant de pel·lícules de cinema que el porta a visitar diversos països de l'Amèrica del Sud. El trasbals inicial de l'exili cal deixar-lo escrit per a les generacions que vindran, és un exercici de memòria històrica, però sobretot és una manera d'alimentar la flama de la catalanitat, escriure en català, sentir el so de la paraula escrita i fer que aquest es mantingui viu i ressoni per molt lluny que s'estigui de la pàtria.

Josep Maria Poblet en el seu viatge cap a terres americanes, que comença a Bordeus a bord del *Bretagne* el 10 de juny de 1939, i que el portarà destinació a Cuba. Fa escala a la ciutat de Pointe-à-Pitre, el centre més important de l'illa Guadalupe. En la represa del trajecte a bord del vaixell *Saint-Domingue*, després de cloure una primera etapa amb el *Bretagne*, que continuarà la ruta cap a la Martinica i Veneçuela, escriu: «El viatge, sortint de Pointe-à-Pitre fins arribar a Cuba, passant per les Antilles, és una meravella. Cada dia un món nou. Paisatges esplèndids i països gairebé ignorats.»³²⁹

Aquestes paraules de Poblet són premonitòries del nou món que descobrirà l'escriptor montblanquí en la nova condició de refugiat polític que l'empeny a viatjar per altres latituds. L'exili, més enllà del trauma d'haver de marxar de casa i deixar el món personal a milers de quilòmetres, esdevindrà un escenari nou i de descoberta en tots els sentits: paisatges pintats d'un verd intens que contrasten amb un blau cel de postal, una llum blanca i insòlita en les latituds catalanes, un clima tropical temperat i unes cultures indígenes exòtiques a ulls de

---

³²⁹ POBLET, *De Barcelona a l'Havana*, p. 102.

qualsevol refugiat europeu i català, molt allunyades dels valors als quals estaven avesats els exiliats. Aquest contrast en les formes de vida i el sistema de valors queda molt ben reflectit en obres literàries de ficció que s'inspiren en el xoc cultural viscut pels nouvinguts catalans als tròpics, com veiem en les novel·les *Tots tres surten per l'Ozama* (1946) de Vicenç Riera Llorca, *El Rusio i el Pelao* (1950) de Cèsar-August Jordana o les narracions d'ambient mexicà de *La ciutat i el tròpic* (1956) de Lluís Ferran de Pol. Novel·les que s'inspiren en una realitat que darrere de l'exotisme i el pintoresquisme s'hi amaga sovint un hàbitat de relacions de domini i un entorn de violència, l'anomenada «Amèrica furienta».³³⁰

Tanmateix, Poblet no és un creador de mons de ficció, la seva prosa vol copsar la nova realitat i com aquesta impacta en ell, tot presentant-la filtrada per la seva mirada optimista i vital. Tant és així que en el la seva prosa no hi trobarem aquesta «Amèrica furienta», però ja s'intueix que la calor del tròpic desperta els instints més primaris dels homes. No es pot obviar que té un notable domini de la prosa descriptiva, habilitat a la qual cal afegir la seva capacitat d'observació, que li permet esdevenir un bon creador i recreador d'ambients i atmosferes. Aquestes característiques de la seva prosa literària també les posa al servei d'altres provatures estilístiques que el menen pels viaransys com les narracions de viatges.

L'aportació de Josep Maria Poblet al report de viatges o al llibre de viatges és una de les contribucions més reeixides dels seus llibres de narracions que parteixen tots de la vida. De fet, la seva prosa testimonial s'alimenta de dos ingredients que són els que donen força a la seva escriptura: el record i la vivència. Aquests cusen l'eix temporal del passat amb el present, l'experiència reviscuda a través de la memòria per mitjà de l'espurna de l'anècdota quotidiana amb la descoberta immediata del nou món que s'obre al davant amb la ruta cap a Amèrica.

El record i la vivència, en un altre ordre de coses, incideixen també en la hibridació de gèneres que fa Poblet en la seva literatura. Entre els anys 1941 i 1947 deixa testimoni de com va viure l'exili en cinc llibres: *Records vells i històries noves*, *De Barcelona a l'Havana... passant per Darnius*, *Retorn (novel·la)*, *Terres d'Amèrica (Impressions de viatge)* i *Tres mesos i un dia a Nova York*.

---

³³⁰ Per a una anàlisi de conjunt de la narrativa de l'exili, vegeu: Albert MANENT, *La literatura catalana a l'exili*, 2a ed. revisada, Barcelona: Curial, 1989 (Biblioteca de Cultura Catalana, 24); Maria CAMPILLO, «Els escriptors catalans exiliats i "l'Amèrica furienta"», dins *IV Jornades d'Estudis Catalano-Americans. Octubre de 1990*, Barcelona: Generalitat de Catalunya, Comissió Amèrica i Catalunya 1992, p. 57-64; Maria CAMPILLO, «Breve informe sobre el exilio literario catalán», dins Manuel AZNAR SOLER (coord.), *Las literaturas exiliadas en 1939*, Sant Cugat del Vallès: Associació d'Idees, GEXEL, 1995 (Sinaia, 1), p. 37-42; Maria CAMPILLO (ed.), *Llegir l'exili*, Barcelona: Grup d'Estudis de Literatura Catalana Contemporània (GELCC) de la UAB, L'Avenç, 2011 (Traces Llibres, 2); Margarida ARITZETA, «Les novel·les de l'exili americà», dins *Miscel·lània Joan Gili*, Amsterdam, Barcelona: Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988 (Biblioteca Abat Oliba, 65), p. 13-30; Carlos GUZMÁN MONCADA, *Una geografia imaginària: Mèxic i la narrativa catalana de l'exili*, València: Tres i Quatre, 2008; Sílvia MAS I SAÑÉ, *Les novel·les d'exili d'Avel·lí Artís-Gener*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008 (Textos i Estudis de Cultura Catalana, 140) i Vicenç RIERA LLORCA i Albert MANENT, «Literatura catalana en el exilio», dins José Luis ABELLÁN (dir.), *El exilio español de 1939. VI. Cataluña, Euzcadi, Galicia*, Madrid: Taurus, 1978 (Biblioteca Política Taurus, 41), p. 159-215, reproduït dins Joan PUJADAS (ed.), *Epistolari Albert Manent & Vicenç Riera Llorca*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Ajuntament de Barcelona, 2015, p. 199-242.

Aquests volums llegits en conjunt donen una profunditat extraordinària i una força a la crònica de l'exili català que converteixen Josep Maria Pobleu en una veu singular de la diàspora catalana a França i Amèrica, molt diferent de les més canòniques i emblemàtiques que coneixem. La seva és una veu optimista, però sense caure en la frívolitat.

En aquests anys que van des del 1939, quan s'exilia, fins al 1948, que retorna a Catalunya, l'escriptor montblanquí produeix el gruix de la seva obra testimonial i de viatges. El text autobiogràfic de *Memòries d'un rodamón* no arribarà fins a l'any 1976, ja amb el dictador mort i una transició democràtica encetada. Un cop s'instal·la de nou a Catalunya, a final dels anys 40, centra la seva activitat en l'escriptura de comèdies i l'adaptació de vodevils de comediògrafs francesos,³³¹ el conreu de l'assaig històric de divulgació i la biografia de personalitats del món polític i cultural català. També publica els volums de perfil costumista i autobiogràfic sobre Montblanc i la Conca: *La Conca de Barberà, Montblanc a començaments de segle amb el catalanisme i els seus costums* i *Aquell Montblanc*. La seva obra d'aquests anys la podem analitzar des de dos punts de vista. D'una banda, des dels gèneres literaris i de l'altra des dels grans temes que tracta.

2.2.1. Els llibres de viatges en la literatura de Josep Maria Pobleu

Ja de molt antic el viatge va néixer amb l'afany del descobriment i l'aventura. La vida mateixa sovint l'entendem com la metàfora d'un viatge, un tòpic repetit reiteradament, però certament és així, un recorregut en el temps i l'espai que alhora esdevé també un viatge interior fruit del garbell d'experiències que transformen el viatger. El viatge és, doncs, vida, aventura, descobriment, coneixement i evolució. Pobleu que sempre ha estat un autodidacte ho sap molt bé. En els nombrosos viatges que va fer al llarg de la seva vida en va extreure incomputables experiències. El viatge de l'exili, iniciat amb quaranta-un anys acabats de fer, va ser una experiència que va mirar de positivitzar, d'acord amb el seu tarannà i la manera de fer. En aquest sentit, de l'exili, Pobleu n'extreu una vivència enriquidora des del creixement personal, que alhora la posa al servei de la literatura i el periodisme, per convertir aquesta experiència en matèria literària per al futur narrador testimonial que naixerà.

---

³³¹ FERRER I PUIG, «Josep Maria Pobleu, comediògraf i traductor de teatre», p. 11-24. En versió digital a <http://www.raco.cat/index.php/QuadernsTraduccio/article/view/294250/382804>

El viatge a l'exili suposa un revulsiu i un estímul per a tot narrador testimonial, ja sigui ocasional o que sense adonar-se'n emprengui el camí de la literatura o la pseudoprofessionalització. L'exili, com el periodisme de viatges, es converteix en un envit a explicar allò vist i après durant el transcurs del viatge, i a banda de convertir-se en un motiu literari esdevé una manifestació cultural més, com veurem en els llibres de Poblet i com s'aprecia en tota la literatura testimonial de l'exili.

El Poblet viatger és una de les diverses identitats que té el nostre narrador testimonial, una identitat que es desdobla en tres: exiliat, viatger i turista. Cada una d'aquestes tres es va encadenant des del 1939 i fins als viatges que realitza en els últims anys de la seva vida. En el seu optimisme vital, al qual hem apel·lat abans, en fa de la necessitat virtut. D'aquesta manera a partir del febrer de 1939, quan comença l'exili, l'afronta tot i les dificultats del fet amb una mirada viatgera, és a dir, per Poblet l'exili per damunt de tot és un viatge i la seva mirada està més enfocada des de l'òptica del viatger que la de l'exiliat. I a mesura que publica els llibres següents a *De Barcelona a l'Havana... passant per Darnius* encara és molt més accentuat.

El seu viatge a l'exili és forçat, per imperatiu categòric, a causa de les seves conviccions ideològiques, però també perquè si es quedava a Catalunya planava el risc de represàlies franquistes. Però la seva mirada de viatger i l'afany de descobrir i explicar allò desconegut és consubstancial.

Els seus llibres contenen molts dels components emblemàtics dels viatges de descoberta i font de coneixement. En aquells dies moltes de les cultures que descobreix i amb les quals interactua Poblet i els exiliats catalans eren completament desconegudes per tots ells. D'aquí que el xoc cultural es convertís en inspiració i matèria literària i recordés una vegada més el component d'aventura que comporta viatjar. La narrativa de viatges de Poblet recull aquesta idea d'aventura que comporta tot viatge, però encara més un viatge d'exili que està sotmès a la mínima planificació i en el qual sorgeixen innombrables imponderables. Si l'aventura és viscuda per un protagonista aquest és ell, a través del qual el lector reviu les seves peripècies i obstacles que supera com tot bon aventurer. Però Poblet és molt més que això, és un supervivent que lluita sempre contra l'adversitat amb un optimisme irreductible. En els seus papers de viatges i memòries veiem com s'aferra a la vida amb una vitalitat i una actitud positiva, que li permeten de sobreposar-se a les adversitats i superar qualsevol entrebanc. Un paper que ens recorda alguns protagonistes dels relats clàssics del millor gènere de viatges. Aquesta positura vital l'observem en nombroses ocasions, per exemple, quan ha d'aconseguir els papers per anar a Amèrica o quan ha de sobreviure guanyant-se la vida, ja sigui amb els *estranquillos* o amb altres feines com l'eventual gira teatral cubana.

En els anys de l'exili el llibre de viatges té molt d'interès perquè, d'una banda, encara hi ha espais desconeguts; els llibres de viatges de Poblet serveixen per donar a conèixer l'experiència d'exiliat però també per mostrar una geografia i una realitat amb la qual entra en contacte. I de l'altra, no s'havia donat ni de bon tros una democratització del viatge com passarà a les acaballes del segle XX. Els exiliats viatgen en tercera i en alguns casos en segona. En el viatge que l'ha de portar de Bordeus fins a l'Havana Poblet té la sort de poder fer-lo viatjant en segona classe i que el viatge s'allargui més del compte, una circumstància que lluny d'un problema considera un benefici, com ho recull en aquest fragment en què més que un refugiat sembla que viatgi com un turista:

«Embarcaríem en el *Bretagne*, de la Companyia Transatlàntica Francesa, al cap de tres dies. Directes fins a La Guadalupe. Allà ja ens hi esperaria el *Saint Domingue*, vaixell que recorre les Antilles i que ens deixaria a Santiago de Cuba. Pel mateix preu que pagues la tercera classe en les altres rutes ordinàries que fan la travessia directa, en aquesta espècie de volta al Nou Món hi aniries en segona.

—No hi ha sinó un petit inconvenient —deia el jueu en vendre'ns el passatge—. Que aquests vaixells, per fer la travessia França-Cuba tarden doble temps que els altres.

Inconvenients? Resultava que podíem viatjar en segona classe pagant el mateix que en tercera; que anàvem a visitar una pila d'illes i de països que mai no els havíem ni somniat. I per si hi mancava alguna cosa, la Companyia, en lloc de mantenir-nos onze dies, hauria de fer-ho vint-i-dos. Qui ho deia que els refugiats érem gent deixada de la mà de Déu? A darrera hora faríem el viatge voltats de cambrers, de majordoms amb acataments, de senyores amb *maillot* torrant-se a la piscina i de personatges de novel·la amb pantalons de quadres, *kodaks*, monocles i *whiskys* a tot drap.

Quan el jueu ens va parlar d'inconvenients estàvem temptats de dir-li:

—Escolti, no hi ha cap vaixell que pel mateix preu tardi tres mesos a arribar a Cuba?»³³²

La democratització del viatge apareixerà amb el turisme, que provoca una comercialització i massificació d'aquest. Aquestes dues circumstàncies faran més endavant que es trenqui el triangle viatge-aventura-heroi, com assenyala Belenguer Jané.³³³ A partir d'aquest moment el viatge es desvincula de l'aventura i la figura del viatge-aventurer queda camuflada entre la massa de turistes que viuen falses aventures programades. En el cas dels exiliats catalans en general i de Poblet en particular es conserva aquesta aurèola del viatger-aventurer

---

³³² POBLET, *De Barcelona a l'Havana*, p. 76-77.

³³³ VEIGUER BELENGUER JANÉ, *Periodismo de Viajes*, especialment apartats «1.2. El viaje: aventura, héroes y mitos» (p. 22-24) i «1.3. Turista, viajante, viajero y post-turista» (p. 24-29).

perquè en el camí de l'exili no hi ha preparació sinó que sempre sorgeixen imprevistos i contratemps que caldrà afrontar amb perícia i habilitat, talment com una lluita mitològica de l'antiga Grècia entre mortals i déus.

A mesura que avança el segle, el viatger perd la seva condició d'ésser extraordinari i per tant l'estatus d'heroi, encara que el viatge a l'exili —com hem subratllat— fa que aquest estatus pervisqui en l'exiliat; potser no tant en ell, que prou penes passa per subsistir, però sí en la seva gesta heroica d'enfrontar-se a la travessa de fronteres i endinsar-se en el desconegut.

El viatger-aventurer és un mite que resta molt viu també a través de manifestacions culturals com el cinema, els mitjans de comunicació, la literatura, la fotografia,... En les seves memòries Poblet inclou algunes fotografies que volen contribuir a fixar la imatge del Poblet viatger, com també es veu en el títol.

Al marge de l'equiparació del viatger amb l'heroi clàssic, també es dona la confrontació entre la figura del viatger i el turista que en els anys 40 comença a emergir a arreu, excepte a l'Estat espanyol que l'hermetisme autàrquic propiciarà que el turisme hi arribi a partir de la dècada dels 60. Poblet en les seves narracions ens deixa un testimoni valuós, tant pel caràcter de testimoni de l'exili com una mostra de literatura catalana que forma part de la cadena de la literatura de viatges universal. Per la manera d'escriure i confegir la crònica, però especialment per l'experiència, ell té el perfil del viatger, que sap apreciar allò que veu i que considera que transcendeix l'anècdota per esdevenir categoria.

Després del primer capítol *De Barcelona a l'Havana... passant per Darnius*, Poblet publica altres llibres en què manté la mirada de viatger però el motiu que origina el viatge és la feina, per tant aquí s'entrellaça el viatger amb el viatjant i anys després anirà guanyant pes el turista. Poblet encara que hagi de viatjar per necessitats de la feina troba una estona per prendre notes que després reelaborarà i esdevindran la base de nous llibres.

La figura del viatger és més difícil de definir i sovint es confon amb el turista. A vegades fan el mateix. Javier Reverte afirma, però, que el turista ho ha de tenir tot previst i improvisar al mínim. Poblet improvisa sovint, el viatge de l'exiliat és una aventura constant. Al turista li agrada el grup, diu Reverte, per sentir-se aixoplugat, als refugiats també els passa el mateix per protegir-se del perill. I afegeix que al viatger li agrada viatjar sol, no fuig del risc i es planteja el viatge com una creació. El destí del viatge per al turista és la seva raó principal, mentre que per al viatger és més imprecís, es tracta d'un pretext. En el cas de Poblet té un destí, però com a viatger sent la imprecisió i sobretot el que l'atzar li pot propiciar abans d'arribar-hi. Per tant el viatger viatja amb un esperit d'abans, amb la curiositat del descobridor, amb l'afany de l'aventura. En Poblet això passa constantment quan descobreix cada nou

paisatge o els comportaments i costums dels indígenes. El viager és l'hereu dels expedicionaris, necessitat de descobrir per a ell mateix. Poblet té ganes de conèixer i experimentar tot allò que l'envolta, integrar-se entre la gent indígena, veiem que parla molt amb els nadius dels llocs per on passa i vol entendre què fan i perquè, mira de participar en la cultura o si més no mirar-la molt de prop per captar-ne els punts de vista d'allò que l'envolta. Com a personalitat curiosa, ell anhela conèixer i sentir allò que l'envolta.

La idea d'aquestes observacions és mirar d'entendre com viatja Poblet i quin concepte té del viatge al respecte. Al marge de la circumstància de l'exili, ell té una manera de viatjar i d'enfrontar-se a les noves realitats, però sempre sempre amb el denominador comú de l'alegria de viure i l'optimisme com a banderes per garantir la supervivència.

2.2.2. Josep Maria Poblet o la metamorfosi: refugiat, viatger, viatjant i turista

El concepte «llibre de viatges» posa de manifest les dificultats per establir les fronteres entre aquests textos. Josep Maria Poblet en els seus llibres de viatges combina l'experiència viscuda en un lloc allunyat amb la quotidianitat. Els motius que el porten a viatjar ja hem dit que són diversos i que condicionen la mirada: primer, l'exili polític (refugiat-viatger), després per motius de feina (viatjant) i ja en la maduresa per plaer (viatger-turista).

La narrativa de viatges és polimòrfica i diversificada en els seus continguts, la qual cosa se situa en camps multidisciplinars i diferents. Aquesta especificitat també l'observem en els llibres de Poblet. Aquest fet fa que sigui difícil establir una tipologia clara i completa dels textos de viatges. Mariano Belenguier estableix cinc grans grups de textos de viatges que podem resumir esquemàticament en els següents: 1) Llibres de reconeguda vocació literària escrits per autors motivats per crear obres dins dels canons estètics literaris; 2) Textos narrats per exploradors, descobridors, aventurers, que sense grans ambicions i inquietuds literàries van escriure les seves obres basant-se en les notes de camp recollides i en les agendes dels seus viatges; 3) Escrits d'etnògrafs, antropòlegs, naturalistes i altres científics que fan viatges amb motiu dels seus treballs de camp i realitzen anàlisis i investigacions de les respectives ciències; 4) Textos que neixen amb la vocació de ser guies turístiques d'orientació al viatger sense pretensió literària i 5) Textos periodístics que constitueixen un periodisme especialitzat.³³⁴

---

³³⁴ Vegeu BELENGUER JANÉ, «1.4. Textos de viajes: aproximación tipológica», dins *Periodismo de Viajes*, p. 29-35.

Els llibres de viatges del montblanquí contenen aspectes de les cinc categories que distingeix Belenguer. La vocació principal dels seus llibres és autobiogràfica i memorialística, però també la presentació dels fets personals, la descripció geogràfica i l'ambient sociològic són plasmats amb una clara voluntat periodística d'esdevenir textos llegidors i accessibles, per damunt de la sofisticació literària. Aquesta última és una premissa manifesta per Poblet quan parla de les seves obres i que el lector aprecia de seguida quan les llegeix. Per ell és més important fer lectors que literatura, sense que això suposi renunciar a la segona. Té consciència periodística perquè ja abans de la guerra havia escrit articles i havia publicat un parell d'obres de teatre, però la seva principal missió és deixar el testimoni de la seva experiència com a refugiat i les impressions que li provoca el periple per terres americanes i l'exili. Només cal veure el subtítol d'un dels seus primers llibres: «impressions de viatge». El segon grup s'ajusta més al seu perfil de viatger i pseudoaventurer que li suposa ser un refugiat, que en cap cas relitza un treball de camp sinó que vol deixar escrites les seves vivències i donar pinzellades informatives de caràcter geogràfic, arquitectònic, humà i social, artístic i polític sobre els llocs per on viatja. Els seus textos no constitueixen periodisme de viatges especialitzat perquè els textos no són escrits per publicar en cap revista de viatges. Per tant, aquesta dificultat d'encaixar aquests tipus de textos demostren la polimorfologia i varietat en els seus continguts i també en la forma perquè Poblet fusiona la crònica de viatges amb l'autobiografia.

Ell escriu extensos reportatges periodístics, que es combinen amb la crònica, les memòries, les notes, els records, relacionats amb el jo i el paisatge, amb una clara vocació de testimoni i una sensibilitat literària que també es manifesta en determinades descripcions paisatgístiques. Però també hi ha pinzellades de guia turística i d'etnografia, quan es refereix als negres i les seves tradicions. Poblet és una barreja de periodista, escriptor viatger, turista i etnògraf, la qual cosa dona com a resultat uns llibres de viatges singulars i que són una baula més del gènere dins de la literatura catalana. Els seus llibres parlen de viatges, però alhora també són una crònica de l'exili català.

La seva és una mirada inicial de viatger, el turisme encara no s'ha fet present en la majoria dels llocs on viatja, tot i que en alguns textos seus dibuixa el perfil de personatges netament turistes, com el matrimoni brasiler o l'anglesa que sempre diu que es troba a cada viatge. En aquests anys les imatges de llocs exòtics encara no han envaït el món com ho faran sobretot a partir dels anys 70. Poblet no està condicionat ni mediatitzat per les imatges estereotipades que ha generat el turisme perquè encara no s'ha produït aquesta massificació de llocs ni generació d'imatges fotogràfiques que immortalitzen i mediatitzin la seva mirada.

Però a banda de la seva mirada viatgera, el nostre home té un esperit romàntic. Quan Poblet narra els seus viatges ho fa des d'una òptica catalana, sistemàticament ell sempre mira de trobar la petja catalana en tots els seus viatges i països que visita. I aquí és on dóna peu al pintoresquisme costumista, però també a la captació de l'essència exòtica. Aquesta actitud el connecta amb els viatgers romàntics que anaven a la recerca d'allò enigmàtic i llunyà com alternativa a la quotidianitat, com una manera de perseguir la llibertat, la fantasia, el misteri i la sensualitat. L'exotisme es manifestava en l'interès per tot allò oriental, en el cas de Poblet cospa tot allò que li és aliè i desconegut dels tròpics i l'indigenisme americà.

Els reportatges de viatges de Poblet tenen un equilibri entre el pes més periodístic, per la informació i detalls concrets que dóna sobre els països, i el literari, perquè això ho fa a través de la literatura del jo.

Els seus textos els publica en llibre perquè no té, de moment, accés a altres plataformes. Molts escriptors catalans escriuran llibres de viatges de l'exili que publicaran a França o a Amèrica. Poblet farà un tipus de crònica periodística que es distingeix de les cròniques d'enviat especial perquè no responen a una motivació estrictament periodística, ell no és un enviat especial sinó un periodista accidental, un testimoni de la diàspora. Aquesta és una manera de tenir material literari d'interès a l'abast per a poder publicar i començar a fer-se un nom més enllà de Montblanc i de la premsa local en la qual va escriure abans de la guerra.

G. Martín Vivaldi ubica la temàtica viatgera dins del gènere de la *croniqueta* —ell en diu *croniquilla*— tot afirmant que un simple viatge en tren pot propiciar el motiu al cronista per a una crònica humana que ens descrigui el cràcter dels viatgers o els habitants d'un determinat país.³³⁵ Això és el que fa exactament Poblet en moltes ocasions, quan puja a l'avió o al tren o quan interactua amb els habitants del lloc. Perquè saber viatjar vol dir també saber observar i després narrar allò observat. Això ell ho fa molt bé, i també és una habilitat que li anirà bé per crear personatges més endavant quan escriurà teatre.

Albert Chillón³³⁶ i Felipe Sahagún³³⁷ sembla que comparteixen una visió més favorable del periodisme de viatges. Sahagún planteja una manera més assossegada de viatjar. En el cas de Poblet el seu viatge no ho és gaire, hi ha un cert component d'aventura en el sentit de la incertesa de no saber on va, què es trobarà al lloc on arribi i què haurà de fer per obtenir

---

³³⁵ Vegeu Gonzalo MARTÍN VIVALDI, *Géneros periodísticos: reportaje, crónica, artículo. Análisis diferencial*, Madrid: Paraninfo, 1987.

³³⁶ Vegeu CHILLÓN, «1. La prosa literaria testimonial», dins «Capítulo 6. Las grandes narrativas facticias y su contribución al periodismo literario moderno», *Literatura y periodismo*, p. 108-135. També del mateix autor: *La literatura de fets. Els nous periodismes i l'art del reportatge*. Barcelona: Llibres de l'Index, 1994 i *Las escrituras facticias y su influjo en el periodismo moderno. Tripodos. Facultat de Comunicació Blanquerna*, Universitat Ramon Llull, núm. 19, 2006 (Monogràfic: «Essència o suplement. La literatura a la premsa d'avui»). Article en línia a: <http://raco.cat/index.php/Tripodos/article/view/41628/42415>

³³⁷ Felipe SAHAGÚN, *De Gutenberg a Internet. La sociedad internacional de la información*. 2a edició. Madrid: Fragua, 2004 (Fragua comunicació, 10).

recursos per viure i poder pagar la despesa. Quan Poblet escriu els seus llibres ho fa perquè en té necessitat, tant pel component de sorpresa dels llocs on va com per fer un acte d'autoafirmació i de deixar testimoni d'una experiència. Més endavant, ja durant la postguerra, molta gent no podia viatjar perquè ja hi havia feina a sobreviure, i aquests llibres eren d'alguna manera una forma d'obrir horitzons i conèixer altres mons. Amb aquests es consolidarà com a periodista, però també com a viatger i home de món, una de les facetes de la seva personalitat que potenciarà en les seves memòries.

El contingut d'aquests llibres es fonamenta en la descripció i l'aportació de dades, en forma de reportatges extensos, que volen plasmar els paisatges i la gent. I que sovint deriven cap al retrat sociològic i el comportament de negres i cubans. Darrere d'aquests reportatges hi ha una concepció cinematogràfica del viatge. El periodista-viatger té un estil narratiu ràpid i tallant, no s'atura en grans descripcions i passa d'un aspecte a un altre, talment com si anés filmant tot allò que veu: paisatges de colors esclatants, cultures indígenes allunyades del seny català i països exòtics amb maneres de fer i costums diversos. En els seus llibres hi trobem molta informació que ens dóna i d'altra que podem llegir entre línies.

Poblet és un narrador —i un *cameraman*— que ens explica tot allò que veu, sent i experimenta. El seu periple autobiogràfic es complementa amb els temes que apareixen de manera general en els llibres de viatges, com són la geografia, la societat, qüestions relacionades amb l'etnografia o la natura, la història, els esports, l'economia, l'art i la política. Parla de països i ressegueix les ciutats i després passa a fer un retrat de la societat, l'arquitectura i el patrimoni. Un retrat que compagina amb el dels seus habitants en els seus reports, quan parla d'aspectes històrics i els lliga amb el periodisme cultural.

Sobre l'aproximació tipològica que fa, direm que els seus reportatges són panoràmics, és a dir, volen donar una visió global i genèrica de les ciutats dels països que visita. La seva pretensió a l'hora d'abordar el viatge és fer-ho de forma multidisciplinària. La temàtica dels seus textos el porta a crear reportatges en els quals pesa el factor geogràfic i on es combinen especialment aspectes urbans, però també rurals, amb components de cultura i societat.

2.2.3. Morfologia dels seus llibres de viatges

Poblet, segons la morfologia dels seus textos de viatges, fa un reportatge que està caracteritzat per l'acció, en el sentit que ell n'és el protagonista, el narrador, la font i l'agent. L'estil dels seus reports és àgil, hi ha informació i descripció. El lector va seguint tots els moviments de Poblet. Poblet narra, però també descriu fets quotidians de circumstància o situació des d'un punt de vista gairebé sempre omniscient en primera persona. Els seus reportatges tenen poc d'interpretatiu. Segons el mode de redacció els podem etiquetar de narratiu amb la incorporació d'elements descriptius que faciliten l'ús de diversos recursos literaris. El reportatge de viatges narratiu, que coincidiria o seria l'equivalent al reportatge d'acció. Aquí l'esdeveniment protagonitzat o testificat pel propi autor és el que domina, encara que s'hi incorporin elements descriptius o expositius. És de límits imprecisos.

Són molt freqüents els textos combinats en què la narració s'equilibra amb la descripció i on l'explicació es complementa amb la interpretació. Hi ha una prioritat amb l'on i de manera freqüent una intenció creativa i una funció estètica recreada amb la imatge fotogràfica que no li'n resta valor sinó que n'hi afegeix. Molts textos periodístics de viatges s'ubiquen dins del periodisme informatiu de creació o el periodisme divulgatiu de creació. Els llibres de viatges de Poblet els inscriuríem aquí.

Segons l'estructura del relat podem fer una altra classificació diferent que enllaci amb els antecedents històrics dels llibres de viatges. Així tenim tres grups, seguint la categorització que fa Mariano Belenguier, les denominacions dels quals ens resultaran familiars: cosmogràfic, d'itinerari i mixt.³³⁸ Poblet es decanta per el reportatge d'itinerari, que és el més escaient per als textos d'acció. Al marge de la major o menor preparació del viatge en si mateix, la labor documental prèvia o posterior per a l'elaboració de la narració és secundària ja que el que es narra posteriorment és l'experiència en sí del viatge. El reportatge d'acció explicat amb el caràcter d'itinerari és el més proper a la crònica de viatges, ja que manté tots els seus trets excepte la fragmentació i la continuïtat. El reportatge de caràcter mixt. És el que alterna el l'itinerari descriptiu amb aportacions erudites de dades històriques, socials i culturals que l'autor va intercalant en el transcurs de la seva narració. En aquest cas també és necessària una labor de documentació prèvia i posterior del viatge. Poblet alterna el reportatge d'itinerari amb el mixt.

Segons la tipologia pragmàtica, és a dir, l'al·lusió a la intencionalitat dels textos de viatges i al sentit d'aquests poden ser molt diverses. Aquí hi entra la intenció i la motivació a

---

³³⁸ BELENGUER JANÉ, *Periodismo de Viajes*, p. 156-157.

l'hora de viatjar. Poblet vol explicar la seva experiència d'exiliat i de retruc narra el seu periple. A banda del testimoni històric personal hi ha la vessant divulgativa, més enllà d'informar.

2.3. La guerra i l'exili des de la literatura testimonial

2.3.1. *De Barcelona a l'Havana... passant per Darnius: crònica d'un refugiat*

De Barcelona a l'Havana... passant per Darnius (1942) és el text central de la producció narrativa d'exili de Josep Maria Poblet i el segon que publica a Mèxic. La seva singularitat rau, d'una banda, perquè és el seu primer text on testimonia el desenllaç de la Guerra Civil i el viatge de l'exili de França fins a Cuba. Les narracions es comencen a gestar gairebé de manera simultània als esdeveniments dels fets ocorreguts entre les acaballes de gener i finals de juny de 1939, és a dir, els mesos que passen entre la fugida de Barcelona i l'arribada a Cuba. Aquestes notes després foren reelaborades per Poblet i es convertiren en un llibre que s'edità a Mèxic el gener de 1942, un any després de la seva redacció a jutjar pel lloc i la data de la introducció, «Quatre paraules»: «Mèxic-ciutat, desembre del 1941.» Per tant passa relativament poc temps entre el registre de la vivència i l'escriptura d'aquesta. De l'altra, perquè el tema central del llibre és l'exili, un tema que desplegarà en altres narracions seves, com per exemple, *Records vells i històries noves*, el seu primer llibre que alhora també esdevé el primer llibre català editat a Mèxic. En aquest ja apunta els eixos sobre els quals girarà la seva escriptura: el record i la vivència. El volum, precedit d'una introducció de l'autor, el formen quatre narracions: la primera, «El "Marcelinu"», està dedicada a un personatge emblemàtic de l'univers costumista montblanquí d'abans de la guerra —i que reapareixerà en altres narracions: el cafeter montblanquí Marcel lí Jover. Les tres següents tracen l'estada de Poblet a Cuba, la destinació inicial del seu exili americà, des de la seva experiència com a actor en una gira teatral per l'illa de Cuba, que es desgrana a «Cinc "Tenorios" a l'engròs», passant per «"Can Mero"», la dispesa cubana on troba allotjament i que pren forma de refugi i punt de trobada de molts catalans i espai de catalanitat; ell explica com hi transcorria la vida i hi recrea l'atmosfera que s'hi respirava. I finalment «Els negres també tenen el seu Carnaval» on planteja la qüestió de l'alteritat cubana presentada a través del Carnaval indígena.

La segona part de l'exili americà, l'estada de cinc anys a Mèxic entre l'any 1940 i el 1944, tanmateix no la fixa sobre el paper fins a l'any 1957 quan publica *Pobles d'Amèrica*, una segona versió ampliada i sota censura de *Terres d'Amèrica (Impressions de viatge)* (Mèxic, 1945), i hi dedica el capítol «Els dos Mèxics».³³⁹ Les referències mexicanes tornen a les pàgines de la seva obra però des de la visió viatgera i el prisma eminentment descriptiu, quan trasllada el lector a la ciutat de Taxco al capítol «Terres de Mèxic», a *Àfrica i Amèrica. Viatges i records*.³⁴⁰ No serà fins sis anys després, el 1976, quan es publicaran les *Memòries d'un rodamón* que dedicarà més atenció i l'etapa mexicana i fent-ho des del text eminentment autobiogràfic —com requereix el gènere— en el capítol «Cinc anys a Mèxic».³⁴¹

La figura de Josep Maria Poblet i la imatge que es projecta en molts dels seus textos és la del viatger i rodamón. Aquesta identitat viatgera es complementa en els seus llibres de viatges i autobiogràfics amb altres dimensions del jo: el montblanquí, el social i l'exiliat, que detallarem detingudament en la tercera part de la tesi destinada a l'anàlisi del relat autobiogràfic de les *Memòries d'un rodamón*.

Poblet fa el seu primer gran viatge a Europa, a París, quan és a punt de fer els vint-i-vuit anys, l'any 1925. I no tornarà a agafar les maletes per marxar fora de la península fins al 1939 quan les circumstàncies polítiques del país obliguen a catalanistes i republicans a fugir cap a l'exili. Aquí és on comença el testimoni del Poblet memorialista a *De Barcelona a l'Havana... passant per Darnius*. El títol del llibre indica dos punts geogràfics: Barcelona, la capital catalana punt d'origen de l'exili de Josep Maria Poblet i de molts altres catalans a partir del 1939 i l'Havana, destinació final de molts refugiats després de passar per França. La tercera referència és Darnius, la localitat empordanesa on s'allotjarà el cronista montblanquí juntament amb altres refugiats.

El llibre està configurat per disset cròniques, cada una d'aquestes esdevé un capítol narratiu, que donen testimoni del periple de l'exili de Poblet des de la sortida de Barcelona fins a terres americanes del tròpic passant per França. Per a la seva elaboració, Poblet hauria pres notes durant el viatge que hauria reelaborat un cop establert a l'Havana. El temps transcorregut entre el viatge i la publicació és de tres anys. El periodista montblanquí marxa de Barcelona el gener del 1939 i el llibre porta peu d'impremta de 1942, a Mèxic. Poblet conserva els records i les anècdotes de quan havia sortit de Barcelona i escriu totes les seves vivències amb la voluntat de fer un llibre diferent dels que tracten la diàspora de l'exili, de treure tot allò

---

³³⁹ Vegeu Josep M. POBLET, *Pobles d'Amèrica (Clixés de viatge)*, Barcelona: Editorial Selecta, 1957 («Biblioteca Selecta; 240»), p. 79-110.

³⁴⁰ Vegeu POBLET, *Àfrica i Amèrica*, p. 111-115.

³⁴¹ Vegeu POBLET, *Memòries d'un rodamón*, p. 285-306.

més transcendent i polític, i elaborar un volum d'impressions personals que recalí en l'anècdota i el pintoresquisme. En les «Quatre paraules» inicials afirma el següent:

«Aquestes cròniques foren escrites en el transcurs de l'any 1939 i als pocs mesos d'arribar a Cuba, quan encara servàvem viu i frepant el record de la sèrie d'anècdotes i d'impressions copsades d'ençà que deixàrem Barcelona. Des de llavors deuen sumar tres o quatre dotzenes els llibres publicats amb motiu del nostre èxode. D'entre tots ells, voldríem haver fet el menys transcendental i el menys polític.»³⁴²

Els protagonistes del llibre són el paisatge, la gent i les emocions propiciades pel periple de l'exili que el porta de Barcelona a Cuba passant pel Pirineu, Perpinyà, Marsella, la Costa Blava, París, Bordeus, les Illes Guadalupe, la República Dominicana, Haití, les Illes Verges, fins a l'Havana. Poblet en el seu retrat del llarg viatge, tant físic com literari, explica que el mètode que ha seguit per plasmar les seves vivències ha estat retratar, com el fotògraf fa amb la càmera. Aquesta mirada que immortalitza com un objectiu fotogràfic i que a mesura que avança es transforma en una mirada cinematogràfica és una característica dels textos de Poblet, ell selecciona allò que li interessa més, defugint una certa transcendència però no per això cau en la banalitat o la frivolitat, sinó ben bé tot el contrari. Com anirem veient en l'anàlisi de les diverses obres, ell s'esforça a donar una visió honesta i personal del seu exili, bandejant els aspectes més tràgics i dramàtics del desterrament. Ell ja manifesta en el preàmbul inicial que no s'ha deixat arrossegar pel pessimisme. De fet, la caracterització d'home optimista, alegre, jovial i desenfadat és la que sempre exhibeix i deixa per la posteritat en les seves narracions.

La narració del text està feta en primera persona del plural, el «nosaltres», que té la funció de trencar el jo individual per donar una dimensió col·lectiva de la vivència de l'exili i combina l'autobiografia amb la literatura de viatges, com ja hem destacat. L'apropament inicial es fa és des del record, que és un dels motors de la seva prosa: «Llibre de records i de viatges explicats planerament, amb el pinzell farcit de color i la paleta plena de clarianes de llum i de raigs d'esperances...». Tot plegat amb la clara voluntat de deixar el testimoni personal i col·lectiu de l'exili, però també de l'impacte i l'arribada a un nou món.

Josep Maria Poblet qualifica els textos que formen el seu llibre com un recull de cròniques que dedica «A l'il·lustre publicista Josep Conangla i Fontanilles, català de cor i cubà

---

³⁴² POBLET, *De Barcelona a l'Havana*, p. 9.

d'adopció, que va saber fer-nos estimar Cuba abans de conèixer-la». Conangla és parent i amic de Poblet, i amb qui havia mantingut relació epistolar abans de la guerra —com hem vist en la primera part de la tesi. Poblet feia d'enllaç intel·lectual de Conangla a Montblanc, per exemple, quan aquest publica el volum costumista *Montblanquines*, al mateix temps que s'intercanviaven opinions sobre llibres i qüestions culturals i polítiques. L'admiració que es professaven era mútua. Poblet veia Conangla com un referent polític i de montblanquinitat. Durant la seva estada a Cuba visitarà i estarà en contacte amb el publicista i polític montblanquí. L'endreça del llibre és una manera de tributar-li la seva admiració i agraïment pel suport donat en les dies viscuts a terres cubanes.

Ell viu una experiència personal molt particular, des del punt de vista polític, perquè inicia el seu viatge a l'exili al costat dels més alts representants polítics i institucionals del país. Aquesta situació dona valor afegit al seu periple personal. La primera crònica del llibre, titulada «I. Canvi de domicili», s'enceta amb unes paraules de Josep Andreu Abelló, President del Tribunal de Cassació de la Generalitat republicana, durant el mandat de Lluís Companys, a Josep M. Poblet, qui en aquests moments n'és el seu secretari. Andreu Abelló diu a Poblet: «Avui a les sis de la tarda, sigues a la residència del President de la Generalitat. Ja parlarem. Passen coses greus».³⁴³

Poblet inicia la narració del seu testimoni el 21 de gener de 1939, en un dels moments crucials de la història política contemporània de Catalunya, els dies previs a la capitulació de Barcelona que es produirà cinc dies després amb l'entrada de les tropes franquistes per la Diagonal. Aquest imminent circumstància obliga a reaccionar el president de la Generalitat de Catalunya i els seus col·laboradors polítics més propers, com és el cas d'Andreu Abelló i Poblet, que acudeixen d'urgència a la residència que el president de la Generalitat té a la Rambla de Catalunya.

En la crònica s'aprecia ja un dels indicis que denota el grau d'elaboració i reelaboració del document memorialístic. Els esdeveniments ocorreguts són estructurats literàriament des del present en què el cronista els posa per escrit, un cop ja és coneguda tota la seqüència temporal de principi a fi, i hi afegeix una apreciació personal fruit del coneixement dels esdeveniments posteriors: «Davant la calma aparent de la residència de l'home més representatiu de Catalunya, ningú no hauria dit que, al cap de pocs dies, les tropes de Franco havien d'entrar a Barcelona.»³⁴⁴

---

³⁴³ *Ibid.*, p. 13.

³⁴⁴ *Ibid.*, p. 14.

Poblet esmenta les personalitats que es trobaven amb Companys a la residència de la Rambla: Josep Irla, que aleshores era el president del Parlament, i el Dr. Juan Negrín, president del Consell de Ministres de la República. Arriba Abelló i acte seguit Companys, Negrín, Abelló i Poblet es dirigeixen cap al Palau de Pedralbes, que en aquells dies era la seu del govern de la República i on es reunia el Consell de Ministres.³⁴⁵ Poblet no parla directament de política, podria explicar de primera mà com eren les cada vegada més tenses relacions entre Companys i Negrín —ell ja ha manifestat explícitament a les primeres pàgines que vol treure transcendència i càrrega política a la seva narració. Per això en el trajecte cap a Pedralbes descriu com veu la ciutat, que en aquells dies es troba castigada per la fam i la misèria:

«Enfocàrem la rambla de Catalunya i la Digoal, en direcció a Pedralbes. Pels carrers no s'hi veia ningú. La ciutat es veia trista, solitària. Els bombardeigs es succeïen amb una freqüència esglaiadora, i, en fer-se fosc, tothom procurava romandre a casa. Ni un òmnibus, ni un tramvia, ni un fanal encès. Els llums d'algun cotxe oficial que transitava, permetien orientar els escassos vianants, i la veu dels venedors de diaris del vespre era la única nota estrident que trencava la quietud i la tristesa que de feia temps tenien atuïda la ciutat.»³⁴⁶

El seu testimoni en aquestes primeres pàgines del llibre és eminentment memorialístic, més que no autobiogràfic, perquè parla més de personalitats polítiques i del context de la Barcelona en la fase final de la guerra i prèvia a l'exili que d'ell mateix.

La situació de la ciutat empitjorava per moments. Després de la reunió entre Companys i Negrín, Poblet resta completament escol·locat perquè tant Paulino Gómez, aleshores ministre de Governació, afirma que hi ha tranquil·litat absoluta —en ser inquerit per Abelló— i Negrín fa comentaris sobre l'edifici, la il·luminació i el mobiliari. Abelló li diu a Poblet que no faci cas de res i que aquella mateixa nit han d'abandonar Barcelona; li dóna instruccions que el passi a buscar, que soparà amb Companys, i que d'allà aniran al Palau de Justícia. Poblet ha de tenir els cotxes a punt per poder sortir amb magistrats i jutges l'endemà diumenge cap a Girona. Surten a les set del vespre i Poblet explica com al llarg del trajecte

---

³⁴⁵ L'any abans, el 1938, la ciutat de Barcelona s'havia convertit en la capital de tres governs: el de la Generalitat, el de la República i el d'Euskadi. Per a una visió de conjunt dels àmbits de la vida política, cultural i social del 1938 i al desenllaç de la guerra, vegeu: Laia ARANÓ VEGA (ed.), *Barcelona 1938. Capital de tres governs*, 2 vol: I. Política, vida ciutadana i repressió; II. Art, cultura i intel·lectuals, Barcelona: Fundació Carles Pi i Sunyer d'Estudis Autònoms i Locals, 2010. Especialment els següents articles: Ricard VINYES, «1938. Barcelona, una ciutat i tres governs» (vol. I, p. 11-34); Enrique MORADIELLOS, «Los gobiernos republicanos y la Generalitat de Cataluña durante la Guerra Civil Española» (vol. I, p. 35-63); Mireia CAPDEVILA, «Els governs de la Generalitat i de la República; una tensa i conflictiva relació: els camps cultural i educatiu» (vol. II, p. 9-38) i Maria CAMPILLO, «Barcelona 1938: els escriptors catalans» (vol. II, p. 255-281).

³⁴⁶ POBLET, *De Barcelona a l'Havana*, p. 14.

passen per Mataró, Caldetes, Calella i que mentre avancen amb el cotxe se senten els bombardeigs i des del llindar de la carretera que voreja la costa es poden contemplar les explosions. Les condicions del viatge fan que l'arribada a Girona sigui a la una de la nit i que la ciutat presenti una quietud inusual. Poblet explica que els hotels havien estat incautats per l'exèrcit republicà, però gràcies a una gestió seva van poder dormir a cobert: «Sort que en marxar de Barcelona se'ns havia acudit telefonar a uns amics d'Ordre Públic. De no tenir present aquest detall, ja ens vèiem dormint al ras, com una mena de postres de la nit passada.» Però l'endemà la situació havia canviat considerablement perquè la ciutat començava a rebre el contingent d'exiliats republicans que marxaven cap a França i Barcelona començava a buidarse. El següent fragment, de perfil netament memorialístic, il·lustra aquestes primeres hores d'exili a Girona i Barcelona i com les va viure:

«L'endemà el panorama havia canviat per complet. Cotxes, amics, soldats, carros i vehicles de tota mena, camí de la frontera. La ciutat en sobreixia. No es trobava menjar. Arreu gent, carrabiners, policies. El meu parent [Maties] Guarro, encarregat de compres de la Cooperativa del Palau de Justícia, que venia amb la colla, home previsor i que sap anar pel món, portava queviures per a poder aguantar un parell o tres de dies. I ell mateix va posar en marxa, d'acord amb els seus propietaris, un restaurant simpàtic i confortable, per a *nosaltres sols*, nom que no tenia res a veure amb el de la coneguda institució patriòtica. Allà menjàrem tots els funcionaris del Departament i, en honor a la veritat, d'altres fugitius trobats al carrer, que no sabien on deixar-se caure.

A Barcelona ens hi quedaren papers i tiquets de gasolina que ens eren molt necessaris. I fins allà vàrem anar per darrera vegada. La ciutat, en el transcurs de les últimes hores, no era coneguda. Pel passeig de Gràcia i la Diagonal no es veia res més que gent amb paquets i farcells, o carretons amb llits i matalassos. Arreu es respirava un ambient tèrbol, carregat. El mot *evacuació* havia pres carta de naturalesa. Els departaments oficials eren camí de Girona o arranjava els paquets. A la Conselleria de Justícia feien els preparatius per tal de marxar l'endemà en apuntar el dia.»³⁴⁷

La caiguda de Barcelona es traduirà en la pèrdua de la guerra per part del bàndol republicà i la consegüent marxa cap a l'exili d'intel·lectuals, acadèmics, metges, professionals liberals diversos i de tots aquells que s'havien mantingut lleials a la República i que el nou escenari polític provocarà que les seves vides corrin perill a causa de els represàlies ideològiques. L'exili portarà a tots aquests catalans a travessar la frontera i a establir-se

---

³⁴⁷ POBLET, *De Barcelona a l'Havana*, p. 15-16.

provisionalment, i amb molta precarietat, a França fins que l'entrada dels nazis a París propiciarà una segona fugida a terres d'Amèrica, especialment a Mèxic, la República Dominicana o Xile, entre altres països dels tròpics.

El cronista montblanquí elabora una crònica àgil i amb elipsis temporals, ja que en unes poques línies es passa de Barcelona a Girona, un viatge fet dues vegades per anar a buscar documentació, i posteriorment a Olot, la següent escala del trajecte després de Girona i en la qual s'instal·laran tots ells, amb Companys inclòs, i els diferents quadres tècnics i funcionaris d'algunes conselleries que també s'hi dirigien.

Però l'estada olotina serà necessàriament curta, només durant vint-i-quatre hores perquè la caiguda de Barcelona propicia la represa del camí, per ordre presidencial, d'anar cap a Darnius, a tocar de Figueres.

El trajecte d'Olot a Darnius l'immortalitza en la segona crònica: «II. Darnius, un poble que passarà a la història»³⁴⁸. Poblet narra el caos que es viu en la diàspora multitudinària en direcció cap a la frontera des de l'intent de fer-ho a través de la mirada de la canalla que veu passar les carabanes d'exiliats. El seu estil directe i l'ús de referents retòrics de caire folklòric i costumista semblen voler treure dramatisme a un episodi trist i dolorós com és la diàspora:

«D'Olot a Figueres haguérem de parar sovint. El moviment era extraordinari. Posar gasolina als cotxes equivalia a perdre hores i més hores. La gent dels pobles veia passar tantes caravanes, que ja les mirava amb indiferència. Una mena d'espectacle estrany, grotesc a estones, que només la mainada contemplava encuriosida. L'enrenou devia semblar-los una festa major... d'hivern. I diem festa major perquè abundaven els incidents i les anècdotes. N'hi havia de tota mena i per a tots els gustos.»³⁴⁹

De camí cap a Darnius sorgeixen les primeres dificultats ocasionades per la nova condició de refugiat. Ara, a banda d'aconseguir aliments per subsistir, el refugiat necessita aconseguir un passaport i la documentació necessària per travessar la frontera. A Figueres aconseguir papers era encara més complicat que a Barcelona i l'urgència i la necessitat d'aquesta preuada documentació propiciava llargues cues i situacions de tensió i nervis que fins i tot, va fer que Poblet presenciés com un ministre posava ordre al bell mig de la plaça Major amb pistola en mà. Una escena que va fer que el nostre cronista fes una observació personal sobre com es vivien aquells dies i l'opinió que li mereixien les armes, ell que era un

---

³⁴⁸ *Ibid.*, p. 19-26

³⁴⁹ *Ibid.*, p. 21.

home pacífic i gens violent: «Detalls com aquest, del qual en fórem testimoni, diuen ben clar la manera com anaven les coses. I com que a nosaltres les pistoles mai no ens han fet goig, optàrem per seguir en direcció a Darnius, lloc on, possiblement, trobaríem l'atmosfera menys carregada.»³⁵⁰

A Darnius, que era «un poble simpàtic i rialler» a tocar de la frontera, Poblet i la resta de grup format pel Govern de Catalunya i el president de la Generalitat s'instal·len a la casa del jutge municipal. Aquest, juntament amb la seva filla, feia unes hores que havia marxat camí de França. El cas és que al cap d'uns dies l'home tornà i, segons Poblet, quan es va presentar com a propietari ningú se'l creia. Una anècdota que Poblet decora amb un dels seus nombrosos comentaris de to desenfadat que cerca la comparació amb algun element quotidià i de proximitat que cerquen la complicitat del lector i contribueixen a la seva prosa planera i llegidora: «La gent que viu en zones frontereres entren i surten d'un cantó a l'altre, amb la mateixa facilitat que a Barcelona es va a prendre cafè al bar de la cantonada.»³⁵¹

A Darnius s'allotgen a «Can Descalç», casa de pagès a mig quilòmetre del poble on hi residia la Quima, «una pagesa que ni buscada amb un llum, i a qui tot seguit férem mestressa de la cuina i senyora i majora de la residència». En aquesta masia, a banda dels membres esmentats inicialment, se n'hi sumen d'altres que consigna i que són els amics Bové; el jutge d'Olot; els germans Espasa, del Palau de Justícia; Antoni Andreu i Abelló, director del *Diari de Catalunya* i germà de Josep; Joan Llevadot Estradé, funcionari de la Conselleria de Finances; Joan Cornudella,³⁵² exsecretari d'Estat Català; Enric Darnell, magistrat; el xofer de Joan Sauret i Barris, el cap de l'escorta. També cal afegir-hi Guarro i Peret que s'encarregaven de les compres.

Explica que a cal jutge no s'hi estava ni bé ni malament, era com una caserna, però que no hi va faltar mai la vianda. De fet, menjaven escudella cada dia i fins i tot alguns dies xai, i, en comparació amb altres exiliats catalans, la situació era substancialment millor. En aquests dies li ve al cap el record de les caravanes camí de la frontera i la gent que havia de dormir al ras. Llavors era quan la casa del jutge li semblava un palau, on cada nit també hi anava a dormir Joan Sauret,³⁵³ i en alguna ocasió també ho havien fet Antoni M. Sbert³⁵⁴ i Josep Tarradellas.

---

³⁵⁰ *Ibid.*

³⁵¹ *Ibid.*, p. 22.

³⁵² Vegeu Fermí RUBIRALTA I CASAS, *Joan Cornudella i Barberà (1904-1985). Biografia política: 50 anys d'independentisme català*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003 (Biblioteca Serra d'Or, 314).

³⁵³ El periodista i polític Joan Sauret i Garcia (Balaguer, 1899-1985) era militant d'ERC, el 1932 fou diputat al Parlament de Catalunya per Lleida i el 1938 fou nomenat director general de la Conselleria de Sanitat. Al començament de les seves memòries també descriu les vivències d'aquests primers dies del començament de l'exili i l'estada a l'Agullana, a Mas Perxés, i a les masies del voltant, com al Mas d'en Descalç, on sojorna Poblet: «els intel·lectuals catalans i llurs famílies havien

Algunes vegades anaven a Figueres i a l'Agullana per mirar de resoldre l'adquisició dels passaports. En aquest sentit, al local del costat de les escoles s'hi havia enganxat un paper que el convertia en el *Ministerio de Estado*. La situació era tan desconcertant, per tot plegat, que era complicat resoldre els tràmits burocràtics, però era molt habitual creuar-se pel carrer amb personalitats polítiques i amb càrrecs de pes. Poblet recorda que en aquest intent de resoldre la qüestió del passaport es troba el periodista i polític valencià Brauli Solsona³⁵⁵ i l'advocat Josep Quero Morales,³⁵⁶ que havia tingut diversos càrrecs en l'organigrama jurídic de la Generalitat essent nomenat conseller de Justícia l'agost de 1936 i, posteriorment, seria designat sotssecretari d'affers estrangers de la República el 1938.

Can Descalç era el punt de trobada de tots els càrrecs de la Generalitat, de la República i d'Euskadi que es trobaven disseminats pels voltants. Tothom restava a l'espera de les indicacions pertinents per continuar la marxa i trobar el moment idoni per passar la frontera. Poblet explica que «Dia i nit, traüt de cotxes que anaven i venien de Figueres, d'Albajol i de l'Agullana. Nous arribats per a visitar Companys i rotllanes de gent que esperava el cotxe que els havia de portar el passaport, amb el mateix delit que el famolenc espera el tros de pa.»³⁵⁷ En aquells dies Can Descalç en tot moment estava envoltada de Mossos d'Esquadra que custodiaven part dels tresors artístics catalans que es volia preservar de la destrucció i l'espoli franquista.³⁵⁸

El nostre cronista tampoc s'està de descriure les estones disteses que passaven els refugiats a Can Descalç després de sopar, que miraven de passar el temps amb timbes i alguns semblava que es feien la il·lusió que eren al casino de Montecarlo. Poblet ens deixa anar una altra de les seves opinions. Si abans ens havia deixat clar que ell no és home de pistoles, ara assevera al lector que tampoc no és home de joc i que s'estimava més fer altres coses:

---

estat evacuats de Barcelona per la Conselleria de Cultura i sojornaven al Mas d'en Descalç, a Agullana, on havien improvisat una cuina i instal·lat uns llits de fortuna, generalment simples màrfegues esteses a terra. Trist espectacle el d'aquells artistes i escriptors, sobretot els més ancians, contemplant des de l'espaiosa terrassa del mas la llenca de terra catalana que tal vegada no tornarien a veure mai més! El conseller de Cultura, Carles Pi i Sunyer, els féu avinent que en arribar a Perpinyà rebrien immediatament un auxili pecuniari que els permetria de fer front a les necessitats més peremptòries, i que el conseller de Finances, Josep Tarradellas, ja estava previngut», vegeu: Joan SAURET, *L'exili polític català*, Barcelona: Aymà, 1979, p. 15. Sauret no posa ben bé l'accent en els mateixos records de Poblet, per això aquestes primeres pàgines hi són un bon contrapunt.

³⁵⁴ Vegeu Josep MASSOT I MUNTANER, «V. L'exília a França», *Antoni M. Sbert, agitador, polític i promotor cultural*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000 (Biblioteca Serra d'Or, 255), p. 91-143. El capítol és especialment interessant per veure les reaccions i els moviments dels polítics i intel·lectuals catalans en els dies previs i posteriors al pas de la frontera francesa, així com les preocupacions més peremptòries sobre la manera de gestionar les primeres ajudes humanitàries als refugiats catalans o decidir quina activitat política s'hauria de dur a terme per tal de donar continuïtat a la Generalitat a l'exili i mantenir la política cultural, principal bastió de resistència de la catalanitat i del país.

³⁵⁵ Poblet en aquests anys farà amistat amb Solsona. Per resseguir detalls complementaris de Solsona a l'exili, vegeu: Braulio SOLSONA, *Evocaciones periodísticas y políticas*, Barcelona: Pòrtic, 1970 (Memòries, 7).

³⁵⁶ Sobre la trajectòria de Josep Quero i Morales, vegeu la seva biografia a Memòriaesquerra.cat: http://www.memoriaesquerra.cat/plana.php?veure=bio&cmb_alf=198.

³⁵⁷ POBLET, *De Barcelona a l'Havana*, p. 24.

³⁵⁸ FRANCISCO GRACIA ALONSO, *Salvem l'art! La protecció del patrimoni cultural català durant la Guerra Civil (1936-1939)*, Barcelona: La Magrana, 2011 (Orígens, 168).

«Nosaltres, a qui el joc mai no ens ha robat una hora de dormir, aprofitàvem les vetlles per anar a les reunions que es celebraven a l'Ajuntament de Darnius»³⁵⁹, que tenia alcalde nou. A Poblet li agrada el bullici i la tertúlia política, allí, amb l'alcalde de Barcelona, Hilari Salvadó,³⁶⁰ els nombrosos regidors del consistori barceloní, i Roc Boronat³⁶¹ la conversa estava més que garantida. I fer-la al voltant de l'estufa encara la feia més plaent: «Al voltant de l'estufa hi havia grans discussions. Preníem cafè arribat de França i fins s'escoltava la ràdio. Roc Boronat tenia cura de sintonitzar les emissores que aleshores, i després de la caiguda de Barcelona, havien ja passat a la categoria de *faccioses*.»

Poblet explica que a Figueres hi havia molt de moviment i que al castell s'hi instal·laven organismes oficials. Abans de marxar de la capital empordanesa un amic li obtingué el visat del passaport per poder entrar a França sense problemes i al mateix fer li explica que si demanava cinc-cents francs el Govern Central els hi facilitaria al canvi oficial. Poblet no s'ho podia creure, però era així: «No ho volíem creure. Acostumats a veure tantes coses sense to ni so, ens semblava estrany que el sentit comú treïés el nas per un lloc o altre.» Però el viatge del refugiat és ple de contratemps i més quan un s'ha de moure pel món en un context bèl·lic. A la tarda d'aquell dia havia de recollir els diners, però un bombardeig sobre Figueres ho impediria. El nostre cronista es compadeix de les víctimes innocents al mateix temps que tanca la crònica de l'estada a Darnius amb un pensament pels francs perduts, sense cap tipus de lamentació però tenint ben clar que en temps de penúries això dol: «I ves per on, aquell tràgic bombardeig va costar-nos uns francs que havíem de trobar a mancar al cap de molts pocs dies...»

La matinada del 5 de febrer de 1939 era el moment de deixar Can Descalç i es comença a desplegar el dispositiu dels Mossos d'Esquadra per traslladar el president de la Generalitat i la comitiva de funcionaris que l'acompanyava cap a la frontera francesa. El comandament anava a càrrec de Frederic Escofet, que havia estat el Comissari General d'Ordre Públic just abans que comencés la guerra i posteriorment Companys el nomenà cap dels Mossos d'Esquadra.³⁶² Poblet, com un membre més d'aquest seguici, també continua el

---

³⁵⁹ POBLET, *De Barcelona a l'Havana*, p. 25.

³⁶⁰ Sobre Hilari Salvadó, vegeu la seva biografia a Memòriaesquerra.cat: http://www.memoriaesquerra.cat/plana.php?veure=bio&cmb_alf=57.

³⁶¹ Sobre Roc Boronat, vegeu la seva biografia a Memòriaesquerra.cat: http://www.memoriaesquerra.cat/plana.php?veure=bio&cmb_alf=56.

³⁶² Xavier FEBRÉS, *Frederic Escofet, l'últim exiliat*, Barcelona: Pòrtic, 1979 (Memòries, 25) i Albert MANENT, «III. Els exilis durant la guerra (1936-1938)», *De 1936 a 1975. Estudis sobre la guerra civil i el franquisme*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999 (Biblioteca Serra d'Or, 220), 23-35. Manent repassa l'exili de sis personalitats que s'hagueren d'exiliar entre el 30 de juliol i finals de novembre de 1938 arran del desenvolupament de la guerra: Joan Casanovas, president del Parlament de Catalunya i exconseller primer; Santiago Gubern, president del Tribunal de Cassació; Francesc Vidal i Barraquer, cardenal-arquebisbe de Tarragona i president de la conferència episcopal catalana; Josep Maria Espanya, Conseller de Governació; Ventura Gassol, Conseller de Cultura i Frederic Escofet, Comissari d'Ordre Públic.

viatge cap a l'exili. I a partir d'aquí comença la següent crònica titulada «III. De La Jonquera a Le Perthus... quinze hores!»³⁶³

En la seva idea de deixar testimoni, en primera persona, del final de la República i del pas de la frontera francesa, Poblet ho escriu i ho immortalitza amb un to elegíac, trist, conscient que la Catalunya republicana quedava sepultada per un temps indeterminat —que seria llarg— i que una nova hegemonia política i ideològica imposada per la tirania franquista i la força de les armes difícilment la tornaria a fer possible. Poblet en aquestes pàgines continua fent ús del gènere de les memòries, el més idoni per trenar la seva vivència personal amb els esdeveniments històrics que marcarien la història contemporània de Catalunya de tot el segle XX, l'exili:

«I fou així com en un dia dels darrers de la República instaurada el 14 d'abril de 1931, deixaven Catalunya, per una carretera que sembla un camí veïnal, els homes més representatius. A l'hora convinguda s'inicià la marxa. Primer Companys, i seguidament tothom, enmig del major silenci. Arrencada de cotxes i, tot seguit, «Can Descalç» era ocupat per forces de l'exèrcit.

Nosaltres optàrem per passar la frontera pel lloc que podríem dir-ne oficial. De la nostra gent hi havia qui anava ben documentat i d'altres que no portaven altres papers que la seva cara. Era convenient fer les coses bé i, encara que amb una major lentitud, veure d'entrar a França per Le Perthus.

A les nou del matí deixàrem Darnius. Per anar a La Jonquera amb els cotxes hi estariem mitja hora, i d'allà a la ratlla de França, deu minuts. Aquests càlculs ja suposàvem que podien fallar-nos segons l'embús que trobéssim pel camí.

Fins a La Jonquera no ens equivocàrem massa. Hi arribàvem a les deu... Vuit hores després empeníem de nou el camí, a pas de tortuga. Al mig de la carretera que va del poble a Le Perthus —quatre quilòmetres curts— hi havien estacionades vint, trenta, quaranta mil persones. Tot ple. Atapeït. La frontera restava tancada i no era possible donar un pas. La gent feia dos dies que no es movia d'aquells indrets esperant la reobertura. La llar de cadascú era l'arbreda; el confí, la cadena dels gendarmes; l'abric, la gebrada d'aquelles crues nits del mes de febrer, i el matalàs, l'herba xopa de la pluja que queia gansonera, incessant, sense parar...

[...]

Tothom que podia anava menjant a peu dret, ficant-se per les muntanyes i els voltants d'una riera que seguia tot al llarg del camí i que, a mesura que l'anàvem passant, la veïem més plena de tota mena d'estris. Ací, un carro bolcat; allà, una calaixera a trossos; arreu, cadires desfetes, matalassos bruts de fang; dones prop d'una mena de braser, al costat dels seus fills malalts de febre i de misèria; mules que corrien soles com si tinguessin els mals esperits al cos; homes ferits, amb una manta damunt, plorant de fred i gemegant d'angúnia; llibres i papers cremats: escriptures

---

³⁶³ POBLET, *De Barcelona a l'Havana*, p. 27-32.

d'aquella casa comprada amb la suor dels avis; quadros amb la Santa Patrona del poble, desfets; estampes de la primera comunió posades, de pressa i corrents, dintre unes màrfegues.»³⁶⁴

En el seu testimoni literari descriu el trajecte que va fent, ho anem veient al llarg de totes aquestes cròniques que esdevenen els capítols del llibre, i també quin era l'estat d'ànim general: un silenci ambiental que denotava una tristesa pregona per tot allò que es deixava enrere i que es perdria en el moment de creuar la frontera. Potser sí que era una derrota, però si més no era l'única opció de supervivència que tenien tots aquells ciutadans compromesos amb Catalunya i els ideals republicans.

El cronista montblanquí esmenta de nou la documentació i els papers dels exiliats, que molts no en disposaven i això afegia angoixa al drama humà vivien. Poblet descriu amb un to intencionadament literari aquesta imatge que molts fotoperiodistes, com Robert Capa, van immortalitzar i que ha quedat gravada en la retina de la consciència com la imatge de la diàspora: la de les llargues cues de refugiats, de gent gran i canalla, carregats amb farcells i màrfegues a l'espera de passar a França i d'altres abandonats a la seva sort perquè no podien continuar o havien mort. Tot en un ambient de massificació i acumulació humana sense les més mínimes condicions. Una fotografia que també mostra a la perfecció les dures condicions climàtiques, el fred sever de febrer, que s'aliava amb la fam per castigar una població que ho havia perdut tot i que propinava imatges macabres com la dels infants morts a braços de mares exhaustes i la mirada perduda de molts que intuïen que ja no tornarien. Un drama que era literalment el de viure la pèrdua amb tota la seva cruesa, el desnonament de la llar i de la terra, la devastació moral d'uns ideals feta amb sang i el purgatori de fred i fam per arribar fins al penya-segat de la incertesa que suposava «passar la ratlla», tot i que d'entrada era vist com l'única opció mínimament esperançadora. Tot i que a l'altra banda de la frontera era plena carrabiners que Poblet no s'explicava d'on sortien: «¿D'on diantre sortien tants carrabiners? Aleshores compreníem el mite d'aquella *resistència* que els altaveus de Figueres anaven pregonant debades. Les forces s'havien equivocat de línia. ¡Amb la feina que haurien pogut fer uns quants quilòmetres endarrere, acarats amb les tropes de Franco!»

Finalment a les dotze de la nit Poblet pot creuar la frontera i entrar a França, després de tardar quinze hores per poder fer els quatre quilòmetres que separen la Jonquera del Pertús, al Vallespir. Ell esmenta que en aquell moment, a la frontera hi hauria vint, trenta o quaranta

---

³⁶⁴ *Ibid.*, p. 29-30.

mil persones, segons els seus càlculs aproximats, i que seria un degoteig continu. Poblet immortalitza aquest moment simbòlic amb aquestes paraules:

«Abans d'arribar als gendarmes, cotxes i més cotxes abandonats i veritables arsenals d'armament de tota mena. Per un costat entràvem els que ho fèiem en vehicles; per un altre, la població civil i la llarga filera de soldats de la República. Uns de grat, altres per força, anaven deixant les armes. Un policia francès passà el cap per la finestrella del cotxe, ple de malalts que havíem recollit en el pas d'aquell calvari, i ens féu una sola pregunta:

—¿Porteu armes?

En un espai de deu metres ens ho repetiren tres o quatre vegades. No ens demanaven cap paper. Devien pensar que una vegada posats dins, seria arribat el moment de la tria.

—*Allez! Allez!!* —eren les úniques paraules.

El xòfer pica fort l'accelerador. Ja som a França! Exili. La terra alliberadora que alguns somniaven... i on d'altres, mancats d'aliments, dormint a la sorra, sense roba per abrigar-se ni parets acollidores per a poder suportar tant de sofriment, hi trobaren la mort, lluny dels seus i de la Pàtria, en un camp de concentració...»³⁶⁵

Els moments imminents al pas de la frontera són viscuts de manera molt semblant per tots aquells exiliats que, com Poblet, visqueren aquell moment vital i després el deixaren fixat en un document memorialístic o autobiogràfic. Maria Campillo va compilar quaranta-un d'aquests testimonis d'escriptors i intel·lectuals catalans a *Allez! Allez! Escrits del pas de frontera, 1939*, un volum polifònic, un tapís de memòria, que explica el mateix esdeveniment en un espai i temps idèntics, amb diferents matisos, però una mateixa sensació: el buit terrible de l'ànima.³⁶⁶ Poblet no es recrea en el component dramàtic i tràgic, malgrat ser-hi per totes bandes, encanvi n'hi ha d'altres que sí que verbalitzen la cruesa del moment a partir de detalls altament simbòlics. Per exemple, Pere Calders metaforitza la idea de la pèrdua a partir d'uns prismàtics que duu penjats al coll en el moment de travessar la frontera com a soldat vençut de l'exèrcit republicà, i que criden l'atenció d'un gendarme que els hi vol comprar. Calders descriu així el seu sentiment: «Aquest home no s'ha fet ben bé càrrec del que ens està passant. ¿Quin valor es deu pensar que poden tenir per mi aquests prismàtics, i els seus diners i totes les transaccions que em pugui proposar? Si ell podia adonar-se del buit terrible de la meva

---

³⁶⁵ *Ibid.*, p. 31.

³⁶⁶ Maria CAMPILLO (ed.), *Allez! Allez! Escrits del pas de frontera, 1939*, Barcelona: L'Avenç, 2010. Campillo també recupera el testimoni memorialístic de Poblet (p. 155-165), però no la versió de *De Barcelona a l'Havana... passant per Darnius* (Mèxic, 1942) sinó el relat que el memorialista montblanquí reelabora anys després, vegeu: POBLET, *Memòries d'un rodamón*, p. 216-233, que analitzarem en la tercera part de la tesi.

ànima, de l'angoixa mortal que em domina i de la nul·la importància del poc que tinc en comparació del molt que perdo [...]»³⁶⁷

Calders, com Poblet, i tots els exiliats són doblement perdedors, primer el país i al darrere el món referencial polític i cultural català, bastit amb els valors de la llibertat i la república i vehiculat en llengua catalana. Tot això s'esfondra de cop malgrat tots els esforços que es faran des de l'exili per mantenir una certa normalitat en l'esfera cultural i literària amb la publicació de revista i l'edició de revistes.

La crònica següent titulada «IV. A la cacera del franc i a la cacera de l'home»³⁶⁸ és la que ja oficialitza de ple l'exili de Poblet i de la resta de compatriotes.³⁶⁹ Poblet es comença a moure per territori francès i inicia una nova cursa d'obstacles. Si fins ara havia estat imprescindible el passaport per entrar en el nou estat d'acollida ara la feina seria aconseguir

---

³⁶⁷ Pere CALDERS, «Pàgines d'exili», *Revista dels Catalans d'Amèrica* [Mèxic], núm. 2 (novembre 1939), p. 69-74; fragment extret del text complet reproduït dins: CAMPILLO (ed.), *Allez! Allez! Escrits del pas de frontera, 1939*, p. 17-21. Sobre la idea de la pèrdua i enyor que senten els catalans exiliats, vegeu: Quim TORRA (ed.), *El Nadal que no vam tornar a casa. 1939, el primer Nadal d'exili*, Barcelona: Acontravent, 2009 (Abans d'ara, 7).

³⁶⁸ POBLET, *De Barcelona a l'Havana*, p. 33-38.

³⁶⁹ Per a una visió de conjunt, i alhora prou exhaustiva, de l'exili català feta des de la historiografia literària, cultural i política, vegeu: AA. DD., *L'exili republicà: política i cultura. Actes de les Jornades d'Estudi celebrades al Centre Cultural la Misericòrdia. Palma, 18-20 de novembre de 2009*, Palma de Mallorca: Consell Insular de Mallorca, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2011 (Textos i Estudis de Cultura Catalana, 165); Maria CAMPILLO, Francesc VILANOVA (eds.), *La cultura catalana en el primer exili (1939-1940). Cartes d'escriptors, intel·lectuals i científics*, Barcelona: Fundació Carles Pi i Sunyer d'Estudis Autònomic i Locals, 2000 (Quaderns de l'Arxiu Pi i Sunyer, 4); Maria CAMPILLO (ed.), *Llegir l'exili*, Barcelona: Grup d'Estudis de Literatura Catalana Contemporània (GELCC) de la UAB i L'Avenç, 2011 (Traces Llibres, 2); Daniel DÍAZ ESCULIES, *El catalanisme polític a l'exili (1939-1959)*, Barcelona: La Magrana, 1991 (Els Orígens, 29); Daniel DÍAZ I ESCULIES, *De la guerra civil, l'exili i el franquisme*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008 (Biblioteca Serra d'Or, 388); Daniel DÍAZ I ESCULIES, *L'exili dels Països Catalans durant la Guerra Civil de 1936-1939*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2013 (Textos i Estudis de Cultura Catalana, 185); Jordi FONT AGULLÓ (dir.), *Reflexionant l'exili. Aproximació a l'exili republicà: entre la història, l'art i el testimoniatge*, Catarroja, Barcelona: Afers, 2010 (Recerca i pensament, 59); Jordi FONT AGULLÓ, Jordi GAITX MOLTÓ, «L'exili de 1939. Un estat de la qüestió entre dues commemoracions (2009-2014)» dins: *Franquisme & Transició. Revista d'història i de cultura*, núm. 2 (2014), p. 231-280, conté una extensa i actualitzada bibliografia sobre el tema, vegeu: p. 263-280; Josep MASSOT I MUNTANER, *De la guerra i de l'exili. Mallorca, Montserrat, França, Mèxic, 1936-1975*, Barcelona: Abadia de Montserrat, 2000 (Biblioteca Serra d'Or, 247); Mercè MORALES MONTOYA, *La Generalitat de Josep Irla i l'exili polític català*, Barcelona: Editorial Base, 2008 (Base Històrica, 45); Pelai PAGÈS I BLANC (dir.), *L'exili republicà als Països Catalans. Una diàspora històrica*, Barcelona: Base, 2014 (Base històrica, 120); Enric PUJOL (coord.), *L'exili català del 1936-1939. Un balanç*. Girona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials de Girona, 2003 (Quaderns del Cercle, 19); Enric PUJOL (coord.), *L'exili català del 1936-1939. Noves aportacions*, Girona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials de Girona, 2006 (Quaderns del Cercle, 22); Francesc VILANOVA I VILA-ABADAL, *Als dos costats de la frontera. Relacions polítiques entre exili i interior a la postguerra, 1939-1948*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2001 (Biblioteca Serra d'Or, 258); Francesc VILANOVA, *Exiliats, proscrits, deportats. El primer exili dels republicans espanyols: dels camps francesos al llindar de la deportació*, Barcelona: Empúries, 2006 (Biblioteca Universal Empúries, 210); Francesc VILANOVA I VILA-ABADAL; Pere YSÀS I SOLANES (eds.), *Europa, 1939. El año de las catástrofes*, València: Publicacions de la Universitat de València, 2010 (Història).

diners i evitar l'ingrés a un camp de concentració. A Le Perthus, Poblet explica que el portaren a casa de l'alcalde, situada a l'entrada del poble, i el reberen en un despatx d'aduanes on l'informaren del nou escenari: «Allà ens feren saber que, encara que portéssim els passaports ben despatxats, ens fóra difícil d'alliberar-nos del camp de concentració.»³⁷⁰ La carretera de Perpinyà era plena de gendarmes que vigilaven i feien anar els refugiats —Poblet utilitza el terme *refugié*— fins al camp més proper amb la col·laboració de soldats senegalesos que s'encarregaven d'acompanyar els exiliats, en grups d'uns cinc-cents, fins a Le Boulou, tanmateix «arribaven desfets, malalts i molts es deixaven caure al marge de la carretera, impossibilitats de recórrer a peu els sis quilòmetres que separen Le Perthus del camp que s'havia creat en l'esmentat poble.»

L'endemà al matí emprèn el camí cap a Perpinyà i, com si es tractés d'una premonició es troba amb unes parelles de soldats que li assenyalen el camp de concentració que descriu d'aquesta manera:

«Al cap d'una mica ja ens hi trobàvem. Una esplanada immensa, com una gran plaça, amb algun edifici que la volta, i milers i milers de persones, sense ordre ni concert, posades entre paquets, sacs, coixins i màrfegues. La majoria, asseguts a terra, prop del caliu d'unes brases. D'altres amb olles i cassoles, anaven a buscar una cosa que repartien i que, pel seu color, més que no pas pel seu gust, semblava cafè. Arreu, focs a terra. Fum, molt fum. I encara més fred. I gendarmes i més gendarmes que intentaven ordenar, inútilment, aquell mercat de Calaf, on tothom manava i cadascú procurava espavilar-se pel seu compte i com podia.»³⁷¹

No pogué arribar amb el cotxe fins a Perpinyà i ho fa a peu. Allà hi troba molta gent coneguda que havien conicidit a Darnius o la frontera: Cornudella, Darnell i Antoni Andreu, que l'havien creuat més enllà de la Duana fent-se passar per «*journalistes du gouvernement de la Catalogne*» i havien trobat un cotxe que els havia portat fins allí.

Poblet compagina, com ja hem vist en diverses ocasions, la narració dels primers dies d'exili, amb descripcions com la de la situació a la frontera o el camp de refugiats a tocar del Voló o notes de pinzellada humana, com la d'un xicot de Reus —del qual no dona el nom com fa sovint, a voltes només dona el cognom— com a exemple que en aquells dies a Perpinyà hi era tothom.

---

³⁷⁰ POBLET, *De Barcelona a l'Havana*, p. 35.

³⁷¹ *Ibid.*, p. 36.

A la recta final de la crònica introdueix el tema de la subsistència econòmica. Com avançava en el títol fins ara només havia fet referència a la cacera de l'home per part de gendarmes i soldats senegalesos que retenien a tothom als camps, talment com a preses de caça. Quan un havia pogut escapar-se d'uns i altres i arribar a Perpinyà sorgia la necessitat d'obtenir alguns francs per subsistir: «El tema a parlar era únic, puix que tots teníem el mateix problema: anar a la cacera de francs, per l'obtenció dels quals s'organitzaven veritables batalles que deixaven petita la cèlebre *de l'ou* de la nostra mai prou plorada revolució (?).»³⁷²

Aquesta necessitat urgent i inajornable el porta a articular aquesta observació amb els comentaris que apareixien als diaris francesos referent a què els rojos s'havien fet amb un botí d'or i plata arran de la guerra, i que el que feia era sembrar el dubte respecte l'honradesa dels republicans, que en l'entrada a França no foren tractats de la millor manera com en deixaren constància el testimoni dels refugiats.

Davant de la precarietat i la manca de recursos, el Casal Català facilitava subsidis als funcionaris que s'havien pogut escapar del destí dels camps perquè poguessin sortir del pas durant els primers dies. Però fugir dels cossos policials no era fàcil en una mostra més del testimoniatge valuós que ens aporta el cronista: «La *police* complia les ordres d'anar a la cacera del refugiat amb una perfídia digna de millor causa. Es detenia la gent a tot arreu: pels carrers, en els hotels i fins en la cua que alguns feien en el local de l'esmentada entitat, en espera del subsidi. Començava la persecució i era necessari anar terres endins per veure si hi trobàvem *millor clima*.»³⁷³ Poblet pensa de marxar i la primera destinació que li ve al cap és Amèrica, però l'imperatiu d'haver de tenir els papers en regla farà que aquest viatge s'ajorni. Abans es dirigirà a Marsella, la segona capital de França a sis hores de Perpinyà en tren.

La crònica «V. Rebuda significativa»³⁷⁴ s'emmarca en l'arribada a Marsella a les cinc del matí des de Perpinyà i en aquesta continua explicant les dificultats amb els quals havien de continuar bregant els refugiats republicans. Un cop havien passat la frontera eren la presa dels gendarmes per ser internats als camps de refugiats, previ pas per la comissaria de torn, talment com si fossin delinqüents. Poblet ho recull d'aquesta manera:

«La Policia començava a fer mèrits a espatlles nostres. El mot d'ordre era el de la cacera del *refugié*. A totes hores es veien camionetes plenes de *rojos*, renom molt suggestiu que algú, *amb la millor de les intencions*, ens encolomà al començament de la guerra, i que ja mai més no ens poguérem treure de sobre.

---

³⁷² *Ibid.*, p. 37.

³⁷³ *Ibid.*, p. 37-38.

³⁷⁴ *Ibid.*, p. 39-46.

El trajecte el fa amb una trentena de refugiats com ell i just a l'estació ja els esperava la policia, i un altre cop detinguts. Poblet utilitza una expressió molt popular per definir la situació i tenyida d'humorisme: «Arribàvem i ja la ballàvem».³⁷⁶ La situació complicada fa que el pas del temps esdevingui més lent i així ho fa notar al lector: «Les hores transcorrien amb una calma desesperant.» Allí al cap de poca estona hi veu arribar el músic Jaume Planas i Simó, un dels introductors del jazz a Catalunya i compositor de música per a pel·lícules, que vivia a Marsella i que va anar a veure un amic que es trobava entre els detinguts. Poblet en la seva narració es fa venir bé la condició de músic d'aquest per introduir una referència desenfadada sobre el moment, que marca molt el to i l'estil pobletjà: «— Ja pots agafar la batuta, noi, perquè aquí tothom desafinal»

Poblet explica l'interès i les gestions fetes pel cònsol d'Espanya que fan que a les sis de la tarda ja pogués marxar de la comissaria. Però magrat aquesta bona nova, entre els detinguts encara hi havia el seus dos companys, el cosí Maties Guarro i Francesc Pino. Respecte a l'empresonament Poblet ironitza afirmant: «En la meua darrera estada a França he arribat a la conclusió que una de les coses més difícils d'aquest món és la de convèncer un policia del país dels Drets de l'Home».

La resta de compatriotes refugiats foren traslladats al castell de fora de Marsella i l'endemà viatjarien amb vaixell cap a Portvendres, entre Cotlliure i Banyuls, des d'on en filera i maletes al coll anirien fent camí fins arribar al camp de refugiats d'Argelers. Explica que en aquest primer trasllat Guarro i Pino s'escapen tot entrant en un bar a fer un cafè, i dos dies després troben tots a la mateixa pensió que Planas, on hi havia una dotzena d'espanyols. En aquesta narració esmenta —sense donar-ne el nom— una de les primeres pensions que freqüentarà Poblet al llarg de l'exili i que es converteixen en un espai generador d'anècdotes on hi conflueixen personatges pintorescos i esdevenen sobretot un punt de trobada de republicans catalans i espanyols, com passa a Can Mero, a l'Havana.³⁷⁷

Davant de la consigna policial de «caçar refugiats» la por s'estenia entre tots els que portaven penjada involuntàriament aquesta etiqueta i que els fei actuar amb la màxima cautela:

«La camisa no ens tocava a l'esquena. Guarro anava constantment amb dues samarretes i dos calçotets per si l'agafaven de sorpresa. Pels carrers no gosàvem parlar i vàrem haver de

---

³⁷⁵ *Ibid.*, p. 42.

³⁷⁶ *Ibid.*, p. 41.

³⁷⁷ Vegeu POBLET, «Can Mero», *Records vells*, p. 99-129.

comprar-nos un barret francès, d'ales curtes, per semblar més *del pati*. Anàvem un darrere l'altre, en fila índia, per no cridar l'atenció. La *police*, així que veia un grup, s'hi deixava caure com si fos una banda d'atracadors. El dia que els vingués l'acudit de fer una visita a la casa on vivíem, que per sarcasme estava situada en ple carrer Paradís —un paradís que no es veia per enlloc, per bona voluntat que hi posessis—, allà no hi quedaria ni el gat.»³⁷⁸

Davant del perill constant a ser detinguts per la policia, Poblet decidideix traslladar-se a un hotel molt modest, on troba la complicitat dels amos que no li demanaren que omplís el full policial. Un altre dels passatges de la crònica que val la pena de reproduir és el que, de manera molt gràfica i descriptiva, explica la vida que portaven en aquesta cambra humil ell, Guarro i Pino:

«En una cambra trista, amb finestres al fons per on entrava la llum d'un pati desert, ens encabírem els tres fugitius. Allà, llegint diaris, rentant la roba, planxant, cosint i fent cirabotes, passàvem la major part de les hores del dia. Sortíem cap al tard, per no ésser vistos. Algunes vegades fèiem un va-i-tot i anàvem fins a «La Corniche», el més solitari i deliciós dels passeigs de Marsella. El camí voreja la mar, plena d'illots i petits rocams que li donen un encís natural admirable.»³⁷⁹

Les estones d'oci del diumenge es concretaven a assistir a un «ball de patacada», on hi eren convidats i on hi actuava «Carlos y sus gauchos». Poblet en aquesta crònica també combina la descripció humana, en aquest cas la del tal Carlos, del qual n'explica els trets més interessants de la vida que portava abans de la guerra a Catalunya i que en l'exili marsellès s'ha vist obligat a reinventar-se duent a terme una altra professió que poc tenia a veure amb la de ciclista i viatjant.

La descripció de Carlos l'enllaça amb la decoració del local i l'ambient que s'hi vivia en aquelles tardes de ball on l'orquestra amenitzava i feia ballar amb ímpetu tota la concurrència d'homes i dones de mitjana edat. I d'aquí passa a aquells ingredients marsellesos que destaquen més de la ciutat, com el port; *La Canabière*, que és el carrer principal del casc antic de Marsella que va del port vell fins al barri de Réformés. En aquest passatge de la crònica el text deixa l'autobiografisme per mudar en la crònica de viatges, ja que comenta aspectes característics de *La Canabière* que li imprimeixen personalitat com els cafès, «dones de preu», anuncis o els gàngsters que es mouen pel port i els barris baixos de la ciutat.

---

³⁷⁸ POBLET, *De Barcelona a l'Havana*, p. 42.

³⁷⁹ *Ibid.*, p. 43.

Tornant a l'autobiografia, Poblet explica que a Marsella va ser on, a banda de rentar-se la roba, va aprendre economia domèstica perquè els diners li marxaven molt de pressa: «Semblava com si un *voleur* cada matí fes neteja de les nostres butxaques».³⁸⁰ La necessitat i les restriccions el porten a estalviar tan com pot i a mirar-s'hi amb els diners. En aquells dies dina per quatre o cinc francs a Can Serra, un restaurant regentat per un mallorquí resident a la ciutat i les seves dues filles. Poblet s'hi trobava d'allò més bé, i afirma: «rèiem molt, però no ens sortien els comptes.» Per això ha d'acabar quedant-se a menjar a l'habitació per estalviar al màxim, una circumstància que no era el millor escenari, però que il·lustra de nou la precarietat i la fragilitat de la vida del refugiat, tanmateix l'amistat amb un tal Sr. Taberna, mestre de minyons a Barcelona i veí d'habitació, fa més suportable una mena de reclusió daurada:

«Amb el senyor mestre aviat férem *comandita*. Convivència i problemes eren mutuels i simultanis. Menjàvem, dormíem i vivíem (?) en aquella habitació. El pressupost havia baixat molt i, per sis rals, fèiem uns *sopars de duro* que n'hi havia per llepar-se'n el bigoti. Però... no vàiem mai el sol, ens tornàvem grocs i, sense donar-nos-en compte, ens ensopiem. De fet, aquella *chambre* no era altra cosa sinó una presó... confortable.»³⁸¹

En aquesta vida de privacions i reclusió els refugiats anaven malvivint i esperant l'ocasió que la fortuna canviés a millor. A vegades la bona nova d'algun company refugiat lluny d'alimentar la pròpia esperança feia caure en el desànim més absolut, com el dia que un tal Sanromà, mestre d'obres i refugiat al mateix hotel «en aquelles jornades orfes d'escalí i caliu de tota mena», rebia un comunicat que uns amics de Xile el reclamaven amb el passatge pagat i els papers en regla. Poblet va viure aquella nova així: «Això va acabar d'atordir-nos. Arribava un mestre d'estudi i marxava un mestre d'obres. El dia de l'embarcament, pels nostres dintres, tots volàrem darrere seu. L'ambient trist i encaixonat de les quatre parets de l'hotel ens queia al damunt —llosa de plom que no deixa respirar—, treient-nos tota mena d'il·lusions i d'esperances.» Però la bona sort de Poblet no tardaria a arribar-li, el seu amic Josep Andreu i Abelló acabat d'instal·lar al departament de Var, a la Costa Blava, faria possible la legalització de la seva situació i podria anar pel carrer amb tota llibertat, un bé escàs i molt preuat per aquells exiliats que l'havien perdut a Catalunya i que a França estava costant Déu i ajuda de recuperar-la: «Llibertat m'has dit? Després d'un mes de persecucions, gairebé no sabíem ni de quin color anava vestida.»

---

³⁸⁰ *Ibid.*, p. 44.

³⁸¹ *Ibid.*, p. 45.

El títol de la crònica «VI. A la Costa Blava, com els senyors»³⁸² és indicatiu del canvi de fortuna de Poblet, propiciat per l'amistat i el recer d'Andreu i Abelló. Aquest últim feia poc temps que s'havia traslladat a un xalet a Saint Aygulf —encara que Poblet s'hi refereix com «una modesta residència»—, un poble de la Costa Blava, a tocar de Fréjus i Saint-Raphaël.³⁸³ Poblet s'hi desplaça per legalitzar la seva situació i millorar les condicions de vida de Marsella.

Aquesta nova crònica, que dedica a la zona litoral de Var, la comença amb una breu descripció d'aquest poble coster que a Poblet diu recorda-li un pessebre, una imatge que utilitzarà en algunes altres ocasions en les seves proses, especialment quan fa aproximacions paisatgístiques. El poble era molt petit i només tenia el batlle, la policia, un bar, un estanc i tres o quatre dotzenes de torres. Poblet s'instal·la a la pensió Rodnoy, regentada per una mare i una filla d'origen rus, que havien fugit del seu país per la conjuntura política del país, feia més de quinze anys, havent de separar-se del marit i del pare. Aquesta situació fa que Poblet doni la seva opinió sobre les dictadures: «Això de les dictadures —blanques, grogues o vermelles—, com veureu, pertot són una *delícia*.»³⁸⁴ A continuació, després de descriure breument el poble, passa a la caracterització de la filla, una jove d'uns vint anys, de la qual en destaca la seva bellesa i que «tenia les característiques de la gent que viu en aquest país, que els experts en la matèria coneixen pel nom de *bressol de la democràcia*.» Poblet la va conèixer un diumenge a la tarda en un «bar amb pretensions de Cabaret, on ens deixàrem caure força avorrits, per tal de matar unes hores» i va ser allí on ella li va oferir l'allotjament de la pensió.

El primer pis era ocupat per refugiats i allí Poblet hi coincidí amb Joan Cornudella; un tal Granell, advocat de Reus; Aragonès, batlle de Castelló de la Plana; Pino i Guarro, que tots havien tingut el suport d'Andreu per arreglar la documentació. Poblet torna a passar a la

---

³⁸² *Ibid.*, p. 47-53.

³⁸³ Vegeu Joan ESCULIES, «IV. El primer exili (1939-1947)», *Josep Andreu Abelló. Els claroscurs del catalanisme*, Barcelona: Edicions de 1984, 2015 (De bat a bat, 33), p. 173-274. El dia 5 de febrer de 1939 Josep Andreu, que havia creuat la frontera amb cotxe, anà directament a Perpinyà per trobar-se amb la seva esposa Adelaida Musté i Gili i el seu fill Sisín. Andreu en una de les primeres nits a Perpinyà l'havia anat a trobar el secretari de l'Ambaixada francesa a Espanya, que també havia marxat de Barcelona amb el contingent republicà. La seva intenció era que Andreu l'ajudés a trobar el cap de l'Estat Major de la República, Vicente Rojo, perquè alliberés dos pilots italians fets presoners pels republicans i que Mussolini havia al govern francès. Andreu va mirar de convèncer-lo de la inutilitat de la intenció i el perill que els detinguessin i que a ell el fessin afusellar. Només quan un soldat republicà els va alertar de la presència propera de les tropes franquistes va decidir fer marxa enrere. El gest d'Andreu va ser valorat pel secretari, que va oferir-li la seva ajuda per allò que hagués de menester. Ell li demana resoldre tots els problemes de documentació i l'alt càrrec francès li expedí un document que deia: «*monsieur Andreu est autorisé de couper tous les fils*» —com explica Andreu en les seves *Memòries inèdites*, p. 237-240. A banda d'aquest document que li donava immunitat i llibertat de moviments, Andreu comptava amb una posició econòmica folgada, ben diferent de la majoria de refugiats republicans, perquè la mare d'Adelaida li havia fet poders sobre una quantitat important de diners. A començaments del mes de març, la família Andreu, el germà Anton Andreu i Joan Cornudella, tots dos dirigents d'Estat Català, va deixar Perpinyà i es van traslladar a Marsella, on els acollí el reusenc Francesc Domènech, conegut d'Adelaida mentre era a França durant la guerra. Domènech, que residia a la Costa Blava amb el seu oncle des d'abans de la guerra per iniciar un negoci vitivinícola, va ajudar-los a instal·lar-se en el xalet de Saint Aygulf, propietat d'un soci seu italià anomenat Vila Lina.

³⁸⁴ POBLET, *De Barcelona a l'Havana*, p. 50.

descripció, tant de la pensió com de la vida al poble d'acollida, per dibuixar literàriament la recreació d'ambients que és la seva millor basa:

«La pensió, un xalet als quatre vents, amb un jardí esplèndid, ple de flors i de palmeres. La porta d'entrada no es tancava mai. Rarament hi venia algú que no fos de la colla. Hi havia hores d'un silenci impressionant, dolces i amables com el país que —a la fi!— tan gentilement ens acollia. Una mena de palau encantat, dels que hom s'imagina llegint llibres de contes i rondalles.

[...]

A tota hora música a desdir, a base de dos discos, que es feien mútuament la competència. L'ún: «La chapelle au clair de lune», cançoneta enganxosa, molt de moda aquells dies, i l'altra «¿Dónde estás, corazón?», peça que anys endarrere havia fet desgràcies en *music-halls*, tallers de modistes i celoberts de Barcelona.

Fèiem la manilla, anàvem a la platja, escrivíem molt, passejàvem més, dormíem força, procuràvem que ens sortissin els comptes, cosa que no aconseguíem gairebé mai, i cridàvem de valent quan venien a la conversa el nostre poble dissortat o bé la política europea. Esperàvem amb delit l'hora del correu i buscàvem caragols per fer-los amb romesco.»³⁸⁵

Aquesta era la vida que feia Poblet i que complementava amb les visites als amics que residien al municipi i també al secretari de la policia, el funcionari que li havia de facilitar la documentació, com sap molt bé Poblet: «els *papiers miraculosos* (a França no pots sortir al carrer sense que en passar la porta no et demanin *les papiers*) que ens permetien passejar com uns senyors per aquella Costa Blava, circumstància que feia que l'humil funcionari aparegués als nostres ulls com un capità general de tota la França.»

En una de les poques referències temporals que dóna Poblet en les seves cròniques — en dóna però són escadusseres—, diu que el grup de refugiats que formaven ell i la resta de catalans, així com les dones i els infants del camp de refugiats de Vilapey, a prop del poble, eren «l'única novetat de Fréjus en aquells mesos de març, abril i maig, durant els quals la colònia forastera encara no s'hi havia deixat veure».

El cronista montblanquí va cada dia a Saint Raphaël, una petita localitat que es troba a mitja hora a peu des de la pensió Rodnoy a través del passeig marítim, i que juntament amb Cannes i Niça destaca com els principals atractius de la Costa Blava. Allí hi va a comprar *La Vanguardia* i s'hi troba amb Antoni Xirau, l'advocat i polític fundador d'Esquerra Republicana, i amb qui s'embadalia recordant anècdotes de quan Xirau havia estat diputat a Corts durant la República.

---

³⁸⁵ *Ibid.*, p. 50-51.

Aquells dies transcorrien amb confortable tranquil·litat que venia donada per tenir els papers al dia i poder moure's per un espai lluminós i plàcid com la costa de Var sense patir per la policia i gaudint de la placidesa del lloc, que només era alterada pels motors de l'aviació francesa que tenia el camp d'aterratge a tocar. Tanmateix Poblet afegeix un contrapunt a la seva crònica, el terratrèmol que suposà l'arribada d'«una gentil suïssa» que altera la vida dels refugiats de la pensió, Poblet en destaca la seva energia, però entre línies s'hi intueix la seva bellesa que fa anar de corcoll als homes refugiats de la pensió. El comentari subtil i delicat sobre els atributs de les dones i la bellesa femenina són un aspecte que apareix habitualment en la prosa de Poblet. En aquesta crònica li costa dissimular l'atracció sensual per la jove de la pensió i questa nouvinguda suïssa activa i vital que dibuixa amb pinzellada gruixuda com a incansable, anàrquica i una mica cabra boja, talment com un personatge d'algun dels vodevils que escriuria anys més tard.

A «VII. Cartes de refugiats»³⁸⁶ Poblet atura la narració i canvia de registre. Si fins ara ha anat alternant la crònica de l'exili des de la mirada autobiogràfica, fent marrada en descripcions d'espais i personatges, més o menys pintorescos, que encadena amb el record d'aquelles figures de la política catalana amb qui va compartir el viatge cap a la frontera francesa i el primer exili, ara passa al gènere epistolar.

Quant als temes tractats ha predominat la dificultat i l'adversitat que han hagut de superar els exiliats, des de l'objectiu primer de l'exili de poder arribar a la frontera del Portús i travessar la ratlla amb vida, passant per esquivar l'internament en els camps de refugiats de la Catalunya Nord i sud de França, fins aconseguir la documentació policial necessària per poder-se moure per França. Ara bé, la crònica també ha deixat constància de la precarietat del dia a dia dels refugiats, autoconfinats en habitacions de despesa o hotel per evitar ser detinguts per la policia, així com les dificultats per sobreviure a causa de la manca de francs i, en molts casos, de menjar. Poblet malgrat tot surt airós de tots els obstacles gràcies al seu amic i protector Andreu i Abelló, i el seu relat —com hem anat veient en la reproducció d'alguns dels seus fragments— manté un to positiu que no per mai l'alegria de viure sobretot en els dies de Saint Aygulf, l'indret de la Costa Blava on es barrejarien les existències dels refugiats catalans i espanyols amb la dels turistes que cercaven el luxe i la sofisticació en la terra del casinos.

L'arribada del correu era un dels moments més esperats pels refugiats. Les cartes eren l'únic cordó umbilical, molt prim, amb la família que es trobava a Catalunya. Ja sabem, ho hem vist i n'ha donat nombroses mostres, que Poblet era un bon lector; fins i tot a l'hora de rebre

---

³⁸⁶ *Ibid.*, p. 55-70.

les cartes de casa sabia interpretar l'estat d'ànim de la família, que vivia una realitat i un tempo diferent als dels exiliats, però igual de precària i angoixant: «Durant l'exili hem après de llegir entre ratlles i d'analitzar tota mena de jocs de paraules, a través de les quals podíem endevinar el que succeïa als éssers més volguts. Hi havia vegades que estàvem setmanes i més setmanes sense una lletra. Però si les noves de la terra eren escasses, en canvi manteníem constantment la correspondència amb altres companys refugiats.»³⁸⁷

Poblet reproduïx nou cartes de refugiats, que li foren enviades a ell, i que especifica que van ser escrites per homes de carrera i escriptors, datades entre l'abril i el juliol de 1939. Algunes d'aquestes cartes pogueren burlar el control dels camps de concentració i manifesta que «En totes s'hi veu la tranquil·litat de consciència que dóna el deure acomplert i s'hi copsa l'humor, algunes vegades de to pujat, i d'altres lleuger i irònic, fins d'aquells que sofrien físicament i moralment en els camps de concentració.» I afegeix que ha decidit incloure-les com una part més del llibre «per aquest alt sentit de la vida i per la fidelitat que mostren a uns ideals immoridors», el mateix sentit i els mateixos ideals que guien a Poblet al llarg de la seva vida.

En la primera d'aquestes missives enviada per «B.»³⁸⁸ a Poblet des del Camp de Vacances de Saint Bauzile de Potois, el 7 d'abril de 1939, li expressa l'alegria d'haver rebut una postal d'ell dies enrere i malgrat les penalitats de l'exili mira de prendre's la vida amb optimisme, com Poblet: «Magnífica filosofia la teva, que coincideix totalment amb el meu estat d'ànim! A desgrat de les negrors que l'esdevenidor ens reserva, no s'ha de perdre el bon humor. Pel que fa referència a mi, puc dir-te que, juntament amb la toga i una moneda de plata de cinc pessetes, em vaig deixar al Palau de Justícia la cara seriosa. A mi no hi ha mortal capaç de fer-me tornar a posar tràgic.»³⁸⁹

La carta se centra en el canvi de vida que ha provocat l'exili en els refugiats i el fet que aflorin noves competències personals, desconegudes fins ara, perquè la diàspora ha obligat a tothom a reinventar-se. La majoria ha hagut de renunciar al seu ofici i professió d'abans de la

---

³⁸⁷ *Ibid.*, p. 57.

³⁸⁸ Poblet no revela la identitat del remitent, però a jutjar per la «B», que podria ser la inicial del cognom i les referències que dóna en la carta sobre la seva condició de jutge i el Palau de Justícia, es podria tractar de Josep Barba Porret (Mataró, 1878 – Barcelona, 1960), llicenciat en Dret, va entrar a la judicatura municipal el 1925 i el 1932 fou nomenat jutge del Jutjat Municipal núm. 15 de Barcelona. El juny de 1934 fou designat secretari judicial del Tribunal de Cassació de Catalunya (TCC) i mesos després també seria l'encarregat de pagar al funcionari i portar la comptabilitat. A partir de 1939 s'exilià a França, Mèxic i els Estats Units, fins que retornà a Barcelona el 1953. Vegeu: Federico VÁZQUEZ OSUNA, *La justícia durant la Guerra Civil. El Tribunal de Cassació de Catalunya (1934-1939)*, Barcelona: L'Avenç, 2009. Sobre Barba i Porret, Poblet l'esmenta en les seves memòries en la part en què el montblanquí glossa la seva tasca de secretari personal d'Andreu al Palau de Justícia, concretament quan parla de les diverses visites que rebien, sovint de gent desesperada per les conseqüències de la guerra, així com de les converses i canvis d'impressions amb magistrats del Tribunal de Cassació: «Com veiem, no tot eren visites desagradables ni tot tampoc notícies de gent detinguda, moltes vegades a peti qui peti. Hi havia així mateix, les visites dels secretaris del Tribunal de Cassació, Barba i Vilarrasa, homes de lleis, educadíssims, de conversa faent i culta.», vegeu: POBLET, *Memòries d'un rodamón*, p. 164.

³⁸⁹ POBLET, *De Barcelona a l'Havana*, p. 58.

guerra i s'ha hagut de guanyar la vida amb altres feines que no tenen res a veure amb les que feien a Catalunya. Però l'exili també ha posat a l'abast l'accés a una gran diversitat de recursos culturals, que a la Catalunya franquista eren inaudits:

«Alternem els treballs propis del sexe amb les activitats més diverses. Tenim periòdics murals, classes d'idioma, de pintura, de música i de cant. I especialment xius-xius i *enredos*. L'exili va descobrint noves i amagades qualitats en cadscú de nosaltres, que són veritables troballes. L'amic B. ha resultat ésser un virtuós —virtuós de l'ocarina—. I ha esdevingut un geni en el maneig del carretó. I M. ens amagava que era un artista dels de debò en el cant flamenc. I així uns i altres.

Per la meua part, he après l'ofici de cambrer, en el que procuro fer tot el contrari dels de la A. I. G. El resultat és que estic recollint èxits sorollosos. Aquests treballs pro-comunals els alterno amb funcions periodístiques i amb l'organització d'un petit quadre escènic, altre punt d'afinitat que m'uneix amb tu.»³⁹⁰

El remitent clou la carta amb la incertesa que encara plana en la regularització de les seves vides en territori francès i planteja la voluntat col·lectiva dels refugiats de la seva zona de marxar cap Amèrica, a Xile o Mèxic.

En l'epístola enviada des de Grenoble, el 6 de maig del 1939, per «J.»,³⁹¹ es dedueix que era un amic amb qui Poblet va coincidir en la seva estada a Marsella, comenta el contrast de la vida del refugiat a la segona capital francesa, evocant-hi el record de les males condicions de vida i una monotonia angoixant, amb la moderada felicitat i benestar que ha trobat a Grenoble a casa dels seus oncles, així com els petits plaers que es dona amb l'anís, el conyac o el formatge francès, productes gairebé de gurmet i fora de l'abast de la majoria de refugiats:

«Altrament, a Marsella he après coses frapants. Una, la visió aclaparadora de la vida de refugiat que fan els amics de Borges. No s'ho passen malament, segurament s'ho passen tan bé com nosaltres a Fréjus. Però he endevinat la tristesa de l'exili, una tristesa de vida encaixonada, restrenyida entre les quatre parets insuficients que serveixen de dormitori, de cuina, de *hall* i de menjador. I una perspectiva indecisa que no té la riquesa de cap accident que pugui fer variar la monotonia quotidiana. Nosaltres fèiem una vida més folgada perquè l'ambient no sofria la pressió d'uns límits que imposa la vida en una gran ciutat; perquè teníem coneixences i perquè estàvem en una casa on ens tractaven bé. Creu-me que malgrat l'optimisme de principi de ruta, que a mi m'agafa sempre, m'he entristit a Marsella.

---

³⁹⁰ *Ibid.*

³⁹¹ Es desconeix la identitat del remitent.

Però, és clar, no em puc deixar impressionar per aquestes ensopegades i et ben asseguro que, durant el trajecte Marsella-Grenoble, he *xalat* més com un infant, que no pas com un senyor. A Grenoble m'esperaven a l'estació. M'han portat i em porten en palmes. Faig una vida solidíssima, i tinc quatre elements dels quals em permeto abusar un pèl: *mam*, Pernod, conyac i *Roquefort*. El resultat és que vaig carregat amb bala com l'amic Guarro.»³⁹²

El sotassignant de la carta també posa l'accent en elements com el clima de Grenoble, on diu que «Fa un fred que pela i jo vaig vestit com per anar a donar un tomb per Castelldefels.» L'ambient de la missiva té un to clarament optimista i continua amb aspectes com la vida a casa dels oncles, animada per la gosseta Lili; Jean, un cosí petit i Arlette, fillosa del seu l'oncle o l'enriquiment personal que aporta viatjar, tant experiència com coneixement i sobretot una nova mirada de l'existència humana. Aquí hi trobem una clara connexió amb Poblelet que també comparteix en els seus llibres aquesta premissa.

En la carta datada a París el 14 de juny de 1939, tramesa per «J.»³⁹³ i escrita des d'un cafè del Boulevard Hausmann, es fa present un altre dels sentiments que colpeixen l'exiliat: la solitud i l'enyorança, malgrat sovint trobar-se acompanyat, i agreujada per la manca de papers i la por a ser detingut:

«I tinc una enyorança de bona llei per a tots vosaltres.

[...]

París és enorme, és immens, és bell, però jo estic sol. Aquest cafè té una geometria de laca, níquel i vellut granat. Al carrer —són dos quarts de quatre— hi lluu una mica de sol tímid. No sé si em saluda a mi, però jo m'ho penso, perquè tinc una necessitat infinita que em saludí un amic. Un amic, estimat Poblelet! T'ho creus que ara donaria moltes coses per trobar-me amb vosaltres? Jo t'he de dir que a Fréjus m'hi trobava molt bé; que tenia un ambient molt grat. Tu em saps expansiu i entens que la meua vàlvula de seguretat porta una etiqueta que és la del verb *donar*. Si no puc donar, estic llest. I la meua manera de donar és expansió: dir, parlar. Ahir vaig provar de *donar* tot sol, al llit, escrivint. Em manca ambient. Altrament, em tanco tant com puc per mor de la meua condició equívoca d'home sense *papiers*.»³⁹⁴

En la següent carta, amb lloc i data a París, el 25 de maig del 1939, sembla que el remitent és el mateix de l'anterior, perquè li torna a sol·licitar els papers que ha d'expedir el

---

³⁹² POBLET, *De Barcelona a l'Havana*, p. 59.

³⁹³ Es desconeix la identitat del remitent.

³⁹⁴ POBLET, *De Barcelona a l'Havana*, p. 61.

secretari de la policia i que Poblet ha d'enviar-li. El remitent li comenta a Poblet que les coses a Catalunya, gairebé dos mesos després del final de la guerra, no van bé: «allò està que bufa. Al diari feixistoide *Le Matin* han aparegut dos articles d'un enviat especial a Espanya, en els quals es conta la gana que passen amb un realisme que fa esborronar. No sé què ho fa que aquests dies trobo la gent més optimista. Creuen que tot anirà com una seda.»³⁹⁵

Res més lluny de la realitat, el franquisme tindria un llarg recorregut, però mentrestant els exiliats anaven trampejant la situació i miràvem de permetre's petits plaers com el de passejar per París com turistes, acompanyats d'alguna estrangera per no aixecar sospites: «vaig de tronc amb una turista sueca i entre tots dos anem veient París. Anem fent... [...] Il·lustra molt això de fer-se amb turistes. A mi sempre m'ho havien dit, però és allò: fins que ho proves, no ho saps.» I afegeix: «I ves, mira, qui dia passa any empeny. I perquè vegis que no m'estic de res, et diré que vàrem sortir un matí amb un amic meu que té una Kodak i va treure una foto on hi som jo i la Torre Eiffel. Vull que es conegui que he estat a París, i aquesta foto me la posaré a la solapa.»

Un amic que signa com a «G.» escriu a Poblet des de Chartres, el 10 de maig de 1939, i el posa al dia de la seva situació com a refugiat, perquè no s'havien comunicat de feia temps. Aquest, després de romandre un mes a Perpinyà, va marxar cap a París, en l'actualitat es trobava a Chartres, i tenia la intenció de marxar a la Bretanya amb la dona i les filles fins que se li acabessin els diners. Com tothom que viu desplaçat té el neguit pels diners i la pròpia subsistència, és per això que li deixa anar a Poblet que si li troba alguna col·laboració a la premsa gràfica: «He passat tres mesos vivint de miracle i ja veurem el que dura el *tourisme*. Espero trobar algunes col·laboracions periodístiques a Amèrica. Si tu vas a Cuba, no deixis de veure si em trobes alguna cosa, especialment de tipus de premsa gràfica, a base d'Europa i des de París.»³⁹⁶

L'amic de Chartres també introdueix una altra qüestió que planava en aquells dies del final de la guerra entre el col·lectiu d'exiliats, el retorn. Molts exiliats que no havien tingut responsabilitats polítiques es plantegen de tornar a Catalunya, malgrat que allà les coses no eren gaire esperançadores; la victòria franquista suposava la continuïtat de la repressió sobre la societat civil que, per si no fos poc, continuava flagelada per la fam i el racionament. Sobre la solució política al problema espanyol i la hipotètica lliçó que hauria d'haver fet aprendre la guerra, l'amic de Poblet suggereix per al futur una entesa entre guanyadors i vencedors. Una proposta que és d'una ingenuïtat monumental, un cop vist com el franquisme duria a terme la

---

³⁹⁵ *Ibid.*, p. 62.

³⁹⁶ *Ibid.*, p. 63.

insitucionalització d'una política repressiva contra tots aquells que fossin sospitosos de ser rojos, separatistes o maçons, o no mostrar adhesió al nou règim. Ho planteja així:

«Entenc que s'ha d'anar preparant l'ambient per tal de trobar la solució al problema espanyol. Nosaltres, per ara, no podem ésser la tal solució, però ells encara ho són menys. S'ha d'anar a la fórmula de convivència, que no és cap invent i dintre de la qual viuen tots els països. La solució podríem representar-la els republicans, que no hem governat la República en tota la guerra. I, possiblement, elements moderats de l'altra banda. La fórmula la donarà el temps. Si jo la sabés, guanyaria més diners que en Bayer amb l'aspirina. Ells hauran de renunciar a totes les il·lusions fantàstiques i no menys fracassades a què s'han llançat. I nosaltres haurem de renunciar a les no menys fantàstiques i no menys fracassades a què s'ha lliurat el proletariat del nostre país. S'ha d'anar a governar Espanya seriosament.»³⁹⁷

Aquesta seria la fórmula que s'acabaria imposant, salvant totes les distàncies i amb els matisos que es vulguin, gairebé quaranta anys més tard, un cop el dictador Franco hagués mort i s'impulsés l'anomenada Transició democràtica espanyola.

Aquest mateix amic seu, en una altra missiva enviada des de Chartres el 23 de maig de 1939, li parla de com afronta l'exili i que mira de fer-ho a la manera del montblanquí, amb humor, perquè «el bon humor és un dels elements indispensables per a aguantar les inconveniències de l'exili.»³⁹⁸ Tot i la bona voluntat inicial, l'amic lluita per sobreposar-se a un «avorriment insuportable», agreujat per saber que un no té res a fer i que l'endemà i l'altre seran iguals, encara que mira de passejar, llegir i escriure, però en temps de precarietat i d'excepcionalitat costa: «Que difícil que és escriure en els temps presents!». El tema dels seus apunts d'escriptura, sobre la guerra i allò que va impedir de guanyar-la al bàndol republicà, el menen a una reflexió sobre el seu compromís amb els ideals i la lleialtat republicana des del seu esperit liberal:

«Hem perdut? Doncs a pagar i a començar de nou amb els allçons del passat, però en el nostre lloc i sense que res no ens faci fer la virada.

Jo cada dia sóc més liberal. Crec que la República no es va perdre el 1939, sinó el 1936, quan fou lliurada a elements que li eren estranys. A l'hora de les responsabilitats, primer haurà d'acusar-se del fracàs als propis republicans que no saberen articular la fórmula de convivència per als espanyols. Catalunya, digui's el que es vulgui, havia trobat aquest resultat. La resta d'Espanya, no. I anàrem a parar a una guerra civil que, més que tota altra cosa ha estat inútil. La guerra no ha

---

³⁹⁷ *Ibid.*, p. 64.

³⁹⁸ *Ibid.*, p. 64.

servit per a res positiu. Segueix havent-hi mitja Espanya de dretes i mitja d'esquerres. Si haguéssim triomfat nosaltres, el resultat seria que també tindríem enfront la meitat dels peninsulars. Han guanyat ells i els passa altre tant. És per això que tot el que hi ha en l'actualitat, a la llarga no pot aguantar-se. El *caudillo*, en el discurs del *Día de la Victoria* ha hagut de fer al·lusió a la desconfiança que arreu es percep. I ha hagut de mobilitzar la gent fins als cinquanta anys, exactament igual que com ho feia Negrín, per tal de tenir-la subjectada. Sinó que tot això és massa seriós per a la nostra situació.»³⁹⁹

Aquesta reflexió sobre la pèrdua de la guerra i el desenllaç posterior la rebla amb un pensament no menys interessant sobre la naturalesa d'Espanya: «Ja saps que fa temps que opino que una de les causes d'haver perdut la guerra ha estat el cremar les esglésies, dissoldre la Guàrdia Civil i no fer curses de braus. Espanya ha d'ésser sempre Espanya. I oblidar aquest fet és una falla mortal.»

El mateix amic, en una carta del 17 de juliol de 1939, li comunica que s'ha mudat de residència i que ha passat de Chartres a Sables d'Or, en una casa a tocar de la platja. Aquí la vida que porta és llevar-se de bon matí, passejar molt i llegir, i als vespres escolta la ràdio amb el veí, per sentir notícies d'Espanya, on s'adona cada dia que passa com han canviat les coses:

«Agafem emissores d'Espanya i és per això que sé que la gent ja no diu *Salut*, encara que continua amb el *camarada*. S'acomiaden amb l'*Hasta mañana, si Dios quiere* i toquen la *Marcha Real*. Parlen de l'Imperi, de les *fletxes* i s'entesten en què estan presents els absents. Dóna la sensació que escoltes una emissora instal·lada a Sant Boi. Pel demés, i mentre esmenten una *Nueva España*, diuen que han castigat uns comerciants per vendre oli a un preu superior al de taxa.

Per una pila de dades es veu, doncs, que, malgrat tot, és l'Espanya de sempre. Només han canviat les etiquetes. Segueix la mateixa incultura i la mateixa ferocitat. Insisteixen en què la guerra no ha pas acabat, i ho proven intentant un quimèric extermini. Es mata la gent. Les presons són plenes. Es menja pitjor, i amb prou feines hi ha treball. Realment, la guerra no ha acabat. El que ha acabat és l'escassa vergonya que encara hi restava.»⁴⁰⁰

El retrat que fa de la situació a Espanya és tan precís com escruixidor, si les coses a l'exili no eren gaire falagueres, encara que amb el temps els exiliats anaven trobant un certa estabilitat o una lleu millora progressiva, com s'aprecia en el mateix Poblet, que en aquells dies ja es trobava a Cuba, o en la del remitent de la carta que, tot i així, recorda al cronista

---

³⁹⁹ *Ibid.*, p. 65.

⁴⁰⁰ *Ibid.*, p. 67.

montblanquí que li trobi alguna col·laboració periodística per ajudar a cobrir les necessitats del dia a dia.

Les dues cartes que tanquen aquest capítol de *De Barcelona a l'Havana... passant per Darnius* estan trameses per un tal «H.» des del Camp de refugiats d'Agde, els dies 15 i 23 de maig de 1939. El remitent sol·licita ajuda a Poblet per si sap res de la seva esposa perquè quan van entrar a França el 8 de febrer els van separar. L'home també es refereix a la «vida inactiva i avorrida, com la d'una ostra» del camp i aprofita per lloar una de les virtuts que tothom destaca de Poblet, la seva capacitat d'amenitzar trobades i el seu lideratge a l'hora de muntar elencs teatrals als llocs on va: «Segurament que si tu estessis entre nosaltres, ja hauries organitzat un "Quadre Artístic" i tots plegats ens ho passariem una mica més distrets.»⁴⁰¹

Poblet li torna la resposta, com fa en totes i cada una de les cartes rebudes. En aquest cas, pel que es desprèn del contingut de la segona carta, el remitent «H.» li tramet les senyes de la seva esposa perquè pugui localitzar-la millor i alhora li desitja sort, mentre li mostra la seva alegria per la fortuna que ha tingut de poder sortir cap a Cuba: «Ets un home sortós, i com que en aquest món ja diuen que la sort no és d'aquell que la busca, sinó del qui la troba, es veu que la casualitat ha fet que l'afortunat hagi estat tu.»⁴⁰²

Aquestes són les poques cartes que ens han arribat entre Poblet i amics i companys seus del començament de l'exili. Malauradament no en conservem els originals, ni d'una banda ni de l'altra, només aquestes que va decidir transcriure. I que formen un petit mosaic que esbossa com era la vida dels refugiats republicans catalans en el primer exili a França.⁴⁰³

El capítol «VIII. Un París no massa recomanable»⁴⁰⁴ suposa la represa del gènere de la crònica periodística. Poblet comença aquesta nova peça periodística narrant com en el mes de maig Andreu li aconseguí el visat del passaport per poder entrar a Cuba. La situació que es vivia a Europa amb els totalitarismes aconsellava el desplaçament a Amèrica, no obstant Andreu ja havia intuït el desastre com es veu en una carta que li envià a Carles Pi i Sunyer, el 5 d'abril de 1939, en què li expressava la il·lusió de fer un viatge per Amèrica, ja que «Instintivament un voldria trobar-se en un lloc ben llunyà on el desastre hi arribés només que

---

⁴⁰¹ *Ibid.*, p. 68.

⁴⁰² *Ibid.*, p. 69.

⁴⁰³ Per complementar el testimoni exposat en les cartes que reproduïx Poblet i contrastar-les amb les d'altres exiliats catalans durant el primer exili, entre finals de 1938 i els dies posteriors a la invasió de França per part de les tropes alemanyes, el 10 de maig de 1940, vegeu: Jordi TÒUS I VALLVÈ, *Antoni Andreu i Abelló. Correspondència política d'exili (1938-1939). D'Estat Català al Front Nacional de Catalunya*, Tarragona: El Mèdol, 1999 (El Mèdol-Fòrum, 20). La correspondència aquí compilada permet seguir, especialment, els moviments dels germans Anton i Josep Andreu i Abelló durant la seva estada a França, així com la interacció amb els seus cercles més personals i d'afinitat política, i, per tant, també de Josep Maria Poblet. Per a una visió més àmplia i polièdrica del primer exili i conèixer el present i l'esdevenidor de la intel·lectualitat catalana i republicana d'aquells dies a partir de la seva relació epistolar, vegeu: Maria CAMPILLO i Francesc VILANOVA (ed.), *La cultura catalana en el primer exili (1939-1940) Cartes d'escriptors, intel·lectuals i científics*, Barcelona: Fundació Carles Pi i Sunyer d'Estudis Autònoms i Locals, 2000 (Quaderns de l'Arxiu Pi i Sunyer, 4).

⁴⁰⁴ POBLET, *De Barcelona a l'Havana*, p. 71-78.

com una remor, però tot seguit es reacciona i veus que la sort del nostre país anirà lligada a aquesta guerra. I de nou el sentiment del deure et mana».⁴⁰⁵

Poblet abans d'embarcar ha de desplaçar-se a la capital de França per resoldre algunes qüestions relacionades amb el viatge. Els papers oficials que tenia li permetien viure als departaments francesos però no a París. El retorn a la metròpoli és molt diferent d'estades anteriors, tant que «Aquest París de *refugié* no el recomanaríem pas a ningú.» Els primers dies els passa en un hotel on s'hi hostatjava un amic, però el fet d'haver de donar les seves dades personals el porten a instal·lar-se en una petita habitació a Montmartre, que descriu amb el seu estil propi, i tan característic, decorat amb pinzellades d'ironia i algun gal·licisme, que és un altre dels ingredients que caracteritzen la seva prosa:

«Una *chambre* —dos metres quadrats— del primer pis baixant del cel, en ple Montmartre. Llit, rentamans, armari i cadira, espai just i precís per a vestir-nos i despullar-nos. Si haguessin vingut visites, el *refugié* s'hauria vist obligat a sortir a l'escala per tal de donar lloc a què els visitants prenguessin possessió del xalet (?) que acabàvem d'adquirir per seixanta francs setmanals, pagats a la bestreta. No estava malament per a esperar la sortida del vaixell que ens havia de conduir al Nou Món, fins a fer-nos exclamar: adéu, Europa!»⁴⁰⁶

En aquests dies de París recorda els dinars i sopars en els típics restaurants parisencs, en què si no hi menjaves ho semblava, i de com molts refugiats vivien d'una mena de miracle fent només un àpat al dia i ben poca cosa més. Poblet cada dos o tres dies anava a menjadors vegetarians, que era una manera de poder menjar calent per un preu mòdic. Una vegada més, tornant al text, arrenca el somriure del lector amb una descripció desenfadada d'aquells àpats, i del menjador, en uns temps en què abundava la gana i escassejaven els diners per poder saciar la fam; tanmateix, Poblet, que és un supervivent, és capaç de treure-hi tota la pàtina dramàtica d'aquells dies d'escassetat i revestir l'anècdota amb una barreja d'humorisme i el seu optimisme:

«Per cinc francs serveixen sopa, verdura i unes croquetes que semblen de debò. Un dia vàrem veure un pollastre a la taula del veí. És clar que no ho era, però estava tan ben disfressat, que un vegetarià integral que teníem davant, amb moltes maneres i una veu que se'l sentia més enllà del coll de la camisa, va fer constar la seva *enèrgica* protesta. Per acabar de tenir més personalitat, en aquests restaurants no s'admet *propina*. Això, a París, és més estrany que una

---

⁴⁰⁵ Vegeu ESCULIES, *Josep Andreu Abelló*, p. 176, nota 346.

⁴⁰⁶ POBLET, *De Barcelona a l'Havana*, p. 74.

nevada en ple tròpic. La gent menja; però, possiblement per estalviar energies, no parla. Si algú alça la veu s'atreu les mirades de tothom. Més que restaurants són esglésies. La parròquia s'està davant del plat amb la mateixa unció que el capellà celebra la missa, i amb cara de perdonavides sembla dir a la vianda: «Et menjo perquè no tinc més remei.»⁴⁰⁷

Després de dinar Poblet assistia a una penya d'exiliats del Cafè Brasil, situat a l'avinguda de l'Òpera. Els assistents habituals eren Enric Palau, de *La Vanguardia*; Joan Cornudella, amb qui havien coincidit a Fréjus; el comediògraf i empresari teatral Xavier Regàs, i d'altres que només designa pel cognom i la seva vinculació empresarial: un tal Vitoria, d'Air France; Ferry, de la Metro Goldwyn; Riera; Fàbregas, entre altres. En aquelles converses els temes habituals eren els visats, els subsidis, així com les facilitats i els requisits dels països acollidors del contingent d'exiliats o la situació de consulats i ambaixades. I després a la tarda Poblet, com molts altres compatriotes, anava al Servicio de Evacuación de Refugiados Españoles (SERE), l'òrgan creat per Negrín el març de 1939 per organitzar els embarcaments cap a Amèrica dels espanyols i catalans refugiats a França. Aquí hi trobava altres compatriotes que, com ell, volien deixar França per anar a Cuba, Mèxic, la República Dominicana o Argentina.

El París d'aquells dies era tan ple de catalans que havien abandonat Catalunya a causa de la guerra que en lloc de la capital francesa semblava Barcelona o una recreació d'aquesta en alguns aspectes: «Sovint preguntaves quelcom a algú a qui creies ciutadà francès, i et contestava amb accent de les Rambles. Hi havia establiments que semblaven les sucursals de l'Euzkadi, l'Oro del Rhin o la Maison Dorée, noms familiars als barcelonins i als quals, a hores d'ara, *la espanyolización del Imperio* ha esborrat del mapa.»⁴⁰⁸

Poblet té ganes d'embarcar i marxar cap a Cuba, però un conflicte amb els viatgers jueus del vaixell *Saint Louis*, que feia un mes que anava d'un port a l'altre sense poder ancorar, dilaten la seva marxa. Però un contacte li dona la referència d'un bar on un negociant jueu li ven un bitllet. Aquest veient el desenllaç de la guerra civil i el nombre de gent que voldria obtenir un passatge cap a Amèrica havia comprat un volum considerable que revenia a un preu més alt. Tres dies després, amb el bitllet a la butxaca, Poblet s'embarca en el *Bretagne*, que el portarà directe fins a La Guadalupe i allà farà transbord amb el *Saint Dominique*.

---

⁴⁰⁷ *Ibid.*, p. 75.

⁴⁰⁸ *Ibid.*, p. 76.

Les cròniques «IX. A la Habana me voy...»⁴⁰⁹ i «X. Una nova torre de Babel»⁴¹⁰ funcionen com una transició entre l'etapa del primer exili a França, un període de quatre mesos molt intensos que va del 5 de febrer (quan Poblet esdevé refugiat en territori francès) fins al 30 de maig de 1939 (quan embarca al *Bretagne* destinació a Cuba). El primer text segueix amb la crònica vivencial de les últimes hores a París, que haurien estat de restriccions i privacions, en la línia dels àpats parisencs, però que la bona fortuna del cronista montblanquí, una vegada més, donaria un gir i faria un comiat de la ciutat de les llums com cal gràcies a un amic, que l'endemà també s'embarcaria cap a Mèxic i a qui van arribar deu mil francs, que van propiciar una nit d'espectacle i music-hall, que descriu de manera sumària per enllaçar amb el tren que agafa l'endemà al matí cap a Bordeus. I des d'aquest moment comença el viatge cap a un nou món, una altra realitat, que descriu en una de les seves narracions més poètiques i sentides del seu testimoni de l'exili, tot conjugant la voluntat de testimoniar un moment simbòlic per ell i per molts exiliats amb una certa intencionalitat literària, tot invocant la solitud i l'enyorança consubstancial:

«Les llums del *Bretagne* es reflectien damunt les aigües quietes i estancades del port. Tothom era a coberta, esperant el moment que el vaixell comencés a moure's. Primer, soroll de màquines. Unes cordes que s'afluixen; l'escala que desapareix i, ves per on!, ja som camí d'Amèrica.

[...]

Amb el lleuger lliscar del vaixell aparegueren els primers mocadors. Es veien voleiar, uns damunt els caps, altres per sobre les baranes del *Bretagne*. Instintivament miràrem a terra una i altra vegada. Dels nostres no hi havia ningú. Ni un rostre conegut, ni una mà amiga. Eren lluny els familiars, els companys volguts, les persones estimades!... Que n'havien hagut de passar de coses perquè fos possible que un dia anéssim a Amèrica i, a l'hora del comiat, ens faltés la mirada d'ulls blaus de la dolça companya i ben a prop les carones dels nostres fills que ara veiem enmig d'ombres de misteri, de dolors i d'esperances!... Aleshores ho enteníem tot. Aquells dies nosaltres no érem sinó uns pobres *refugiés* que la *police* francesa havia classificat com a homes sense pàtria.»⁴¹¹

La segona etapa de l'exili s'inicia a Bordeus aquell 30 de maig de 1939 i s'allargaria fins al novembre de 1948, gairebé deu anys, viatjant i vivint per més d'una quinzena de països: Cuba, Mèxic, Guatemala, El Salvador, Costa Rica, Panamà, Colòmbia, Equador, Bolívia, Perú, Brasil, però també Nova York, —novament París—, Andorra, Itàlia, Suïssa, Londres, entre

---

⁴⁰⁹ *Ibid.*, p. 79-84.

⁴¹⁰ *Ibid.*, p. 85-92.

⁴¹¹ *Ibid.*, p. 83.

alguns d'altres. Aquestes pàgines són un punt d'inflexió important en la narrativa de Poblet per dos motius, des d'una perspectiva existencial recullen una etapa vital determinant, gairebé una dècada, que coincideix amb la seva joventut madura i en els anys que es convertirà en escriptor. Fins ara hem recorregut el seu periple vital per l'exili i els gèneres que utilitza per presentar-lo al lector, però aquests textos els comença a escriure el 1939 i els enllesteix un cop ja és a Cuba, la seva primera residència de l'exili americà.

Aquestes pàgines són molt significatives perquè a partir d'aquí Poblet posarà la crònica al servei d'allò que s'anomena literatura de viatges. Les properes cròniques continuaran tenint un caràcter testimonial inqüestionable però atenuaran el component autobiogràfic per potenciar el costumisme i l'exotisme del tròpic amb el reportatge de viatges. Però a més, en les cròniques que seguiran cal fer notar que a banda del nou tema que aborden —l'exili americà— i de l'orientació del gènere textual cap a la crònica de viatges i el costumisme, també hi ha altres qüestions de més profunditat.

Aquestes nou primeres cròniques vistes fins al moment són una visió de l'exili del seu autor, que no està exempta de referències a la vida dels refugiats ni de valoracions i opinions personals sobre el dictador Franco i els estralls de la guerra. Són un testimoni incontestable d'un refugiat, algú que ha hagut de marxar de casa seva a causa dels seus ideals i per la necessitat imperiosa de protegir la seva vida en el mar d'adversitats que és l'exili. Per aquest motiu aquesta obra no es va poder tornar a reeditar durant la postguerra. Poblet aprofitarà parcialment les cròniques a partir de la deu, titulada «X. Una nova torre de Babel», i fins la que tanca el llibre, «XVII. El "No hay problema!"».

Les cròniques de la segona part del llibre Poblet, com veurem, les acaba maquillant en un procés ben curiós que consisteix en eliminar les referències polítiques i les al·lusions als refugiats, evitant-ne conscientment la denominació. Aquest exercici es pot observar de manera molt diàfana fent la col·lació del text *De Barcelona a l'Havana... passant per Darnius amb Pobles d'Amèrica (Clixés de viatge)*. Ja hem dit anteriorment que aquest últim i *Els Estats Units (Clixés de viatge)* no es consideren llibres originals i de nova creació sinó reedicions dels primers volums que publica a l'exili.

En l'anàlisi d'aquestes properes cròniques, a banda de tornar sobre la pista de Poblet, anirem acarant els materials literaris d'ambdós volums per veure com Poblet en modifica alguns fragments, per tal que puguin passar la censura, i il·lustrar així una nova manera d'hibridar els gèneres literaris i periodístics de les seves narracions. I observar així com aquesta operació acaba condicionant la recepció final del lector, que si no conegués el context històric i polític de l'època en què transcorren els fets narrats, podria pensar que el grup de passatgers

del *Bretagne* i el *Saint Domingue* són turistes de creuer que es troben de vacances camí de Cuba en comptes de refugiats republicans, que fugen tant del franquisme, com després del nazisme, i que van cap l'exili americà a la recerca de la llibertat i d'unes millors condicions de vida.

El capítol «X. Una nova torre de Babel»⁴¹² canvia de títol a *Pobles d'Amèrica* (p. 13-21), que ha d'abandonar la referència plurilingüe de la torre de Babel, no ben vista en l'Espanya monolingüe de la postguerra franquista. Aquesta venia donada pels nombrosos orígens dels refugiats del vaixell i les diverses llengües que parlaven.

Després de les últimes quaranta-vuit hores trepidants necessitava repòs. Havia hagut de resoldre amb rapidesa la qüestió del bitllet del vaixell, s'havia acomiadat de París i de la seva nit de cabarets i music-hall, i a més havia fet el trajecte en tren de París fins a Bordeus. Poblet explica al lector com viu aquest experiència del camí cap a Cuba: «No ens havíem embarcat mai i aquest sol fet significava el descabdellament d'una sèrie d'emocions que havien d'impressionar-nos de debò durant la travessia.»⁴¹³

En aquesta narració Poblet es dedica a fer la caracterització dels companys de viatge que complementa amb anècdotes diverses ocorregudes dalt del vaixell. Aquesta varietat humana agrada a Poblet i li estimula la vessant literària, especialment la que té a veure amb el retrat; ho manifesta de manera molt clara: «La concurrència, pintoresca i variada, era, indubtablement, el millor del *Bretagne*.»⁴¹⁴ Entre aquests Poblet hi inventaria un romanès simpàtic i faceciós; diversos negres; un parell d'alemanys, un d'aquests amb aires de rapsode; una parella acabada de casar; una noia parisenc; un austríac; un suís; uns espanyols de Trujillo, sis frares navarresos i fins i tot un arquebisbe. Tots ells arguments de pes entendre el pintoresquisme al qual es refereix.

Aquests passatgers *reals* es converteixen en éssers atemporals un cop entren en la seva crònica i a mesura que els va dibuixant, amb traç gruixut, però suficient perquè el lector se'n faci la idea de com són. No en dona els nom, s'hi refereix per la nacionalitat o algun tret distintiu físic o de caràcter. Ens aturarem en una d'aquestes descripcions que servirà de mostra per veure la caracterització dels personatges, un altre dels atributs de la seva prosa, viva, acolorida i àgil:

«Un alemany que per coberta llegia versos de Goethe. Cridava i s'exaltava sol, amb espetecs de trons i de tempesta. La gent se'l mirava una mica espaordida. En els moments culminants, els ulls li sortien de les òrbites i treia una veu de xantre de catedral capaç de fer

---

⁴¹² *Ibid.*, p. 85-91.

⁴¹³ *Ibid.*, p. 87.

⁴¹⁴ *Ibid.*, p. 88.

retrunyir el *Bretagne*. La seva dona, que era l'única persona que l'entenia, somreia beatíficament al seu costat. Semblava com si els passatgers ens diguéssim l'un a l'altre: «—És una llàstima, perquè tret d'això té cara de bona persona.»⁴¹⁵

En aquestes descripcions val la pena centrar-se en les figures femenines que tan agrada d'observar i descriure Poblet. Ens fixem en dues dones, una de francesa i una negra d'aquelles latituds, que es troben al vaixell i que són una mostra més dels contrastos dels passatgers però també de la diferència de trets físics i de les maneres de ser entre europeus i els indígenes del tròpic. I entre línies de la descripció també s'hi aprecien els valors culturals que emanen de les respectives cultures:

«Una negra alta i espigada, amb una fesomia molt difícil de dibuixar i que per aquest motiu ens abstenim de fer-ho. Davant del piano tocava i ballava rumbes amb un ritme salvatge, esbojarrat. En escoltar-li les cadències cubanes senties que les cames se't movien al compàs de la música criolla, i començaves a entonar *guajiras* i a marcar els passos de la *conga*, encara que mai no haguessis trepitjat els tròpics.

[...]

Una parisenca a propòsit per a la primera plana de la revista *Marie Claire*. A propòsit per a això i per a res més. Una d'aquelles dones que sembla que se t'ha de desfer a les mans; una espècie de *mira i no em toquis*, que en les vint-i-quatre hores del dia sempre estan en el mateix to: *fatigué*. No sabeu de què i elles mateixes n'ignoren els motius, però el fet és que quan es lleven ja les trobeu cansades. Hauran passat pel món per deixar un suau perfum en l'ambient que freqüenten, una nota delicada als salons on les conviden i una mirada furtiva pels carrers que transiten. Tota la resta, estimat lector, serà millor que no l'analitzis. Hi perdries temps i paciència.»⁴¹⁶

Aquestes aproximacions al físic o als trets més distintius de cada personatge connecten amb les acotacions dels personatges teatrals de les comèdies que escriurà de manera regular a partir dels anys 50.

Poblet gaudeix del viatge en tots els sentits, tant amb el contacte humà amb els altres refugiats com amb les hores de lectura i la contemplació del paisatge que fa que les hores li passin volant. En alguns moments, pel to de la seva narració, sembla que s'oblidi de la seva condició de refugiat i es deixi portar per una tranquil·litat i un benestar que feia temps que no havia experimentat: «Les nostres debilitats eren la lectura i les postes de sol, en la

---

⁴¹⁵ *Ibid.*, p. 88-89.

⁴¹⁶ *Ibid.*, p. 89-90.

contemplació de les quals xalàvem [...] Aquelles estones passades a coberta en caure la tarda, amb el llibre a les mans, esperant que el sol s'amagués darrere uns paradisos que anaven apareixent al llarg de la ratlla del mar que es confon amb el celatge, eren les que més ens entusiasraven. [...] Els minuts passaven volant. Semblava que aquell espectacle durés el temps de la lluminositat del llampec.»⁴¹⁷

A «XI. L'amo de Pointe-à-Pitre»,⁴¹⁸ la crònica que manté el mateix títol en l'edició de *Pobles d'Amèrica* (1957) (p. 23-30). Poblet explica l'arribada a la població més important de l'illa de Guadalupe deu dies després d'haver salpat de Bordeus. Una de les primeres coses que li criden l'atenció és el paisatge, com ja ha fet en la crònica anterior, un fet molt simptomàtic de cap on transitaran les següents cròniques. L'entorn paisatgístic, els costums i la cultura dels nadius antillans seran l'eix de la seva prosa a partir d'ara. Aquest combinarà la crònica amb el reportatge literari, periodisme i literatura, un aliatge que en el seu cas particular ens deixarà formulacions d'una hibridació de gèneres d'on sobresurt el millor Poblet, el més interessant, i que ofereix un testimoni personal del seu viatge d'exili amb molts vèrteixs: autobiografia, memòria, crònica i reportatge de viatges. En definitiva, el testimoni d'un home que es mou en un espai nou, que constantment mira de comprendre i integrar-s'hi —esperit de supervivència continu— i que transforma en una experiència literària i intel·lectual que va més enllà de l'experimentació pròpia per convertir-se en una aportació a història cultural del país.

Poblet es val sovint de les descripcions per passar-se al gènere del reportatge; veiem-ne una mostra que s'anirà repetint de manera habitual i amb un esquema recurrent en les properes pàgines: paisatge, gent, informació social, històrica i econòmica per crear el context en què es mou, tot passat pel sedàs literari, i de nou retorn al jo:

«Un lleuger examen del paisatge advertia clarament que allò ho podia ésser tot, llevat d'un port d'Europa. Negrets ficats al mar, esperant la moneda del passatger, la qual anaven a cercar al fons de l'aigua per a treure-la, en un tancar i obrir d'ulls, estrenyent-la entre les dents blanques i menudes d'un fort contrast amb el color de la pell; barcasses primitives, vegetació exòtica, palmeres, cases de fusta. El port era un quadre magnífic, ric de color, de llum i de poesia. Al mig de l'aigua —d'un verd viu i lluent com pell d'anguila—, *bobíos* amb parets de canya, travats amb bigues enterrades a la sorra, cobertes de fullatge, de branques i de flors que els anaven voltant en una mena d'emparat feréstec i salvatge. Indubtablement érem a Amèrica.

Pointe-à-Pitre deu tenir quaranta mil ànimes. La població és pobra i bruta. Rates i escarabats es passegen pels carrers amb la mateixa tranquil·litat que ho fa *l'isleño* que paga puntualment la contribució i que no té comptes pendents amb la Justícia.

---

⁴¹⁷ *Ibid.*, p. 91.

⁴¹⁸ *Ibid.*, p. 93-98.

Hi ha un mercat a l'aire lliure, voltat d'eixams de mosques, on venen els objectes més inversemblants, amb una estranya barreja d'aliments condimentats d'una manera tan especial, que ens sembla que hauríem de tenir molta gana per a tastar-los.

Els habitants del país —exceptuats unes dotzenes d'europèus— són negres mil per mil. Els carrers fan olor de rom i la gent de misèria. Les dones assegudes damunt llurs cames en un difícil encreuament, ofereixen arreu els fruits tropicals. A les nou del matí una negreta ja ens picava l'ullet.»⁴¹⁹

El montblanquí descriu, fa literatura i, a més introdueix valoracions personals, com per exemple quan dóna la seva opinió sobre els aliments que es troben en el mercat a l'aire lliure i on les mosques hi troben un refugi que porta a dir a Poblet que hauria de tenir molta gana per menjar-ne. I un cop, més apareixen al·lusions a la bellesa i la sensualitat de les dones del tròpic o a la seva sexualitat alliberada, com s'aprecia en aquest i el fragment següent: «En acostar-nos-hi, no sé què ens va dir amb referència a l'*argent*. Amablement li donarem a entendre que tal cosa, al nostre país, no s'estilava més que en fer-se fosc. Va semblar-li que veníem d'un poble endarrerit, car entre dents deixà lliscar la frase: —*Toutes les heures sont bonnes pour faire l'amour...*»

En la reedició d'aquests textos als anys 50 el que fa Poblet és actualitzar moltes de les dades que dóna, i que són les donen un caràcter de reportatge i un caire més informatiu i periodístic als seus textos i, des del punt de vista literari, òbviament són els fragments més prescindibles i mancats d'interès. Aquesta actualització de dades i xifres es dóna en el nombre d'habitants de les poblacions que visita i les dades macroeconòmiques de les respectives economies. Així per exemple, quan ens fa l'aproximació geogràfica i humana a Pointe-à-Pitre, en la primera edició dóna la dada de quaranta mil habitants, que es converteixen en cinquanta mil en la versió de Selecta de 1957.

En el tipus de reportatge que elabora Poblet les dades i les descripcions s'alternen amb al veu de la gent. En les seves narracions dóna veu als personatges que es mouen per aquest paisatge de llum blanca, palmeres, vegetació d'un verd intens i cels blaus de postal. Per Poblet un dels millors llocs de Pointe-à-Pitre és una plaça que hi ha envoltada d'arbres amb un cinema i un teatre que en són els principals dinamitzadors. Ell centrarà la mirada en l'amo del cafè, un català descendent de Vilallonga del Camp —del qual no dóna el nom—, que li serveix com a eix del seu reportatge i motiu per titular el capítol. El descriu amb la pinzellada ràpida: «Cinquanta anys, ebenista d'ofici i rodamón empedreït que havia corregut la Seca, la

---

⁴¹⁹ *Ibid.*, p. 95-96.

Meca i la Vall d'Andorra. Encara avui parla un català afrancesat, a través del qual es veu d'una hora lluny que va néixer al Camp de Tarragona.» Feia sis o set anys que tornant de Veneçuela s'havia establert a Pointe-à-Pitre i havia agafat les regnes d'un cafè que estava en decadència i que havia aconseguit de tornar a fer rendible. Poblet li dona la veu i el report agafa tints d'entrevista, de la pròpia veu del cafeter el lector descobreix quin ha estat el secret del bon funcionament del negoci, que havia passat per les reformes del local, una gramola amb altaveus i dotze «negretes» que feien de cambres i que eren el gran reclam del cafè. Una vegada més, la prosa de Poblet es fa ressò del poder d'atracció i seducció de la dona negra del tròpic. Com expressa el mateix cafeter en unes paraules, que també serveixen per començar a entendre el tarannà i l'actitud a l'hora d'afrontar la vida la gent d'aquestes latituds:

«—És clar que n'hi ha alguns que fins i tot ja s'han fet massa amics de les cambres — ens deia— i algunes vegades les xicotes s'obliden de cobrar-los el *gasto*, però... què voleu fer-hi! No es pot matar tot el que és gras i en aquest món, quan convé, s'han de saber fer els ulls grossos.

No hi poden caure totes al sac.»⁴²⁰

Sobre les dones de Pointe-à-Pitre el cafeter català afegeix: «—En aquest poble, si em voleu creure, no hi busqueu més que negretes. De moment, sembla que no t'hi has d'acostumar, però després, i a mesura que les coneixes, notes que també tenen el seu encís. Tot és qüestió de provar-ho...»⁴²¹

D'aquest personatge pintoresc fins i tot se'ns diu que en determinades ocasions desenvolupava el càrrec de cònsol d'Espanya a l'illa, un mèrit que es transformarà en el de «capità general de l'illa» en l'edició de 1957, en la qual també s'hi eliminaran totes les referències polítiques. Vegem les diferències entre l'una i l'altra: «A estones perdudes actuava de cònsol d'Espanya. El que hi havia estava exercint el càrrec de molts anys: amb la monarquia, amb la república, i ara a les ordres de Franco. No entenia l'espanyol, però es veu que sabia passar bé la maroma. El cafeter, home de coneixements i d'experiència, intervenia en tots els conflictes i arranjava les dificultats, com si fos el mateix jutge de pau de Pointe-à-Pitre.»⁴²² A *Pobles d'Amèrica* el mateix fragment canvia substancialment per tal de poder passar censura:

---

⁴²⁰ *Ibid.*, p. 97.

⁴²¹ *Ibid.*, p. 98.

⁴²² *Ibid.*, p. 97.

«A estones perdudes, i quan la feina fluïxjava, semblava el capità general de l'illa. Però tot seguit, i, després de quatre crits, apareixia el bon sentit. Llavors les converses prenen to, mentre un humor sorneguer, acompanyat de la flegma corresponent, es convertia en el millor específic per a evitar raons i disputes. La seva autoritat era total, i per aquest motiu se'l coneixia com el pare pedaç dels negrets, equivalència de l'alcalde de barri o el jutge de pau de Pointe-à-Pitre.»⁴²³

El cafeter català de Pointe-à-Pitre és un dels molts personatges singulars que aniran desfilant per les pàgines de *De Barcelona a l'Havana passant... per Darnius*, i segurament un dels que més van copsar l'interès i l'admiració del narrador montblanquí per la seva manera de ser i els atributs que el caracteritzaven: «El nostre magnífic tipus de català aventurer i rodamón, bohemí i sentimental».⁴²⁴

La crònica «XII. L'esperitista, poeta i comerciant de les Illes Verges»⁴²⁵ comença amb l'arribada a l'illa de Guadalupe. A Pointe-à-Pitre els refugiats —Poblet parla d'«expedició», que té una connotació més de caire viatger, comercial, científic o militar més que no pas de gent que viatja fruit d'unes conseqüències polítiques— es dividixen en funció del seu destí. El *Bretagne* continuava cap a La Martinica, Colòmbia i Veneçuela. I tots aquells que, com Poblet, seguien cap a la Dominicana, Cuba i Mèxic, havien de fer transbord i embarcar al vaixell *Saint Domingue*.

Poblet retorna al gènere de la crònica autobiogràfica per explicar com va ser aquell moment tot deixant testimoni dels nous passatgers —també exiliats— que s'afegeixen a la ruta cap a Mèxic, que faria escala a la República Dominicana i Cuba: l'actriu catalana Assumpció Casals, que abans de la guerra havia estat protagonista de diverses obres d'Àngel Guimerà, als anys vint havia fet comèdia popular al Paral·lel barceloní amb Josep Santpere i que estava casada amb el també actor Josep Riera Goula —conegut amb el nom artístic de Josep Goula—; un tal Arcos, que era cap de Correus de Barcelona i Joan Lluís Pujol i Font, qui fou el primer secretari general d'ERC i membre del consolat espanyol a Marsella en el primer exili, que viatjava amb el seu germà Bonaventura. Aquestes referències a exiliats amb noms i cognoms i l'opinió de Poblet sobre la guerra civil desapareixen del capítol de *Pobles d'Amèrica*.⁴²⁶ El fragment eliminat diu així:

---

⁴²³ Josep M. POBLET, *Pobles d'Amèrica (Clixés de viatge)*, Barcelona: Selecta, 1957 (Biblioteca Selecta de Viatges i Divulgació, 240), p. 29.

⁴²⁴ POBLET, *De Barcelona a l'Havana*, p. 98.

⁴²⁵ *Ibid.*, p. 99-104. Aquesta conserva el mateix títol a la segona edició, encara que a l'índex es consigna el títol de «L'esperitista, poeta i comerciant de les illes negres», vegeu: POBLET, *Pobles d'Amèrica*, p. [31]-38.

⁴²⁶ Vegeu POBLET, *Pobles d'Amèrica*, p. [33].

«A Pointe-à-Pitre deixarem una bona part de compatriotes. Visques donats a temps; llàgrimes en rostres femenins; paraules de comiat i nova separació d'uns amics que, com nosaltres, s'escampaven pel món a refer la vida que una guerra cruel havia tirat en orris...

A l'esmentat port va afegir-se al nou vaixell la companyia de la coneguda primera actriu catalana Assumpció Casals, que anava a Ciudad Trujillo; Arcos, cap de Correus de Barcelona, que s'adreçava a Mèxic, i els germans Pujol i Font, que vindrien amb nosaltres fins a Cuba. Tots ells havien passat quinze dies a la capital de les Illes Guadalupe, esperant l'enllaç amb el *Saint Domingue*. Ens digueren que si alguna vegada els sabíem perduts pel món, no malgastéssim el temps buscant-los a Pointe-à-Pitre.»⁴²⁷

El contingut informatiu d'aquests dos paràgrafs és altament rellevant perquè aporta dades testimonials sobre el context polític i cultural de l'exili i exhibeix el pensament de l'autor a partir de l'opinió que li mereix la guerra i, en conseqüència, el rebuig dels instigadors franquistes que l'havien provocat. Els mateixos responsables que havien causat que Poble i la resta de companys de ruta es trobessin en aquell vaixell. L'eliminació d'aquest fragment desvirtua el relat, si més no altera de manera molt clara la recepció que en tindrà el lector. El text passa de ser un testimoni autobiogràfic d'exili a una crònica de viatges i d'anècdotes populars protagonitzades per personatges pintorescos. És cert que els personatges i les anècdotes populars hi són, i que Poble i les estira per teixir el seu propi tapís, ja que des de bon principi ja havia explicitat la voluntat que fos un llibre agradable de llegir, amb poca política i tant positiu com fos possible. Però no pot passar per alt que l'omissió —autocensura— fa variar el sentit final, no només d'aquesta crònica o capítol, sinó de tot el llibre. Per tant es desnaturalitza el text i la intenció inicial, Poble i s'autocensura, conscient que el text original de l'any 1942 no passaria la censura. Si volia publicar el text l'havia d'adaptar a les exigències de la censura.

El contacte amb altres passatgers dóna joc a Poble i per introduir temes de diversa índole, com per exemple la religió i recalar de nou en la política. Un dels companys de viatge és un capellà francès a qui Poble i el primer dia de conèixer-lo ja li manifesta les seves idees d'esquerres i republicanes, una declaració de principis que provoca que l'home anés a dormir cada nit a la coberta per evitar el cronista. El fragment, com és natural, cau de la segona edició del text:

---

⁴²⁷ POBLET, *De Barcelona a l'Havana*, p. 101.

«En el *Saint Domingue* teníem per companys de cabina el cap de Correus de Girona⁴²⁸ i un capellà francès. En fer coneixença amb aquest darrer, li vàrem dir qui érem, com pensàvem i perquè ens trobàvem camí d'Amèrica. L'home va ésser molt afectuós amb nosaltres, però és el cas que pretextant la calor que feia, cada nit va anar a dormir a coberta. El fet de romandre entre dos *rojos* es veu que no li va fer cap gràcia. Fins allí havia arribat la nostra fama de menja-capellans! I això que, quan el passatge va assabentar-se de l'incident, convingué per aclamació que tant l'amic Dorca com el que us parla, fèiem cara de bones persones.»⁴²⁹

Tornem als passatgers del *Saint Domingue*. A banda dels refugiats —que com hem dit desapareixeran en la reedició d'aquestes cròniques dins *Pobles d'Amèrica*—, i del capellà francès, calia afegir-hi un «un arriplec de passatgers ignorats» procedents del *Bretagne* i sis o set boxejadors dels quals en sobresortia un que l'anomenaven Papisito,⁴³⁰ «trempat i *cantamanyanes*» —segons Poblet— i que esdevé una altra mostra del caràcter i els valors que imperaven en aquelles latituds tropicals que Poblet no desaprofita per fer-ne la semblança i extreure'n algunes anècdotes i diàlegs pseudofilosòfics:

«Aquest Papisito en el seu temps havia fet forrolla. Ara estava baix de forma i... d'indumentària. Es ficava en tot i li agradava arranjar els conflictes que sorgien. Feia discursos a tort i a dret. Com a orador d'aquells que parlen sense saber ben bé el que diuen, no tenia preu. Negre com el sutge, no era obstacle perquè les seves peroracions comencessin sempre així:

—*Nosotros, los que somos de la raza latina...*»⁴³¹

La ruta antillana avança per les aigües de l'Atlàntic i del Carib en direcció a Saint Bartholomé, el paisatge de nou impressiona a Poblet: «El viatge, sortint de Pointe-à-Pitre fins arribar a Cuba, passant per les Antilles, és una meravella. Cada dia un món nou. Paisatges esplèndids i països gairebé ignorats»

En un paràgraf, de nou, el periodista fa una breu localització i caracterització del poble antillà amb unes notes sobre el port, que és de titularitat americana; el nombre d'habitants; un

---

⁴²⁸ *Ibid.*, a la pàgina anterior es refereix a un tal «Arcos, cap de Correus de Barcelona», mentre que aquí diu que és de Girona i que es diu Dorca, en un cas o en altre es tracta d'una confusió per part de l'autor.

⁴²⁹ POBLET, *De Barcelona a l'Havana*, p. 102.

⁴³⁰ Aquest esportista era Carlos Manuel Mercado (Puerto Plata, República Dominicana, 1906 - ?) que se'l conceixia amb l'àlies de Papisito Kid o Papisito. Fou un dels pioners de la boxa dominicana, en la qual s'havia iniciat l'any 1928 amb un combat contra Vicente Cruz. Dins del ring l'anomenaven «El León de Isabel de Torres». Arribà a ser campió dels pesos mitjans i cinquè en la classificació mundial. En l'àmbit internacional va competir en ciutats com París, Madrid, Caracas, Bogotà i Londres. Participà en 135 combats. Vegeu Cuqui CORDOVA, «Boxeadores dominicanos de otros tiempos», *Listín Diario* (26-II-2013), periòdic en línia [Consultat el 4 de setembre de 2015].

⁴³¹ POBLET, *De Barcelona a l'Havana*, p. 102.

apunt sobre la netedat dels carrers i unes breus dades sobre el tabac i el licor que en són la principal font de riquesa del país, malgrat el preu: «El tabac anglès es ven cinc vegades per sota el preu d'Europa.» Els establiments del ram estan molt ben assortits, més que qualsevol de cap ciutat francesa, i quan algú hi entra l'obsequien amb un refresc a base de rom, gel i whisky.

En aquesta nova escala Poblet torna a radiografiar un altre català —tampoc no en dóna el nom— que feia molt temps que havia arribat a Amèrica procedent de Barcelona i que tenia una botiga on venia una mica de tot. El narrador s'apropa al personatge copsant aquells detalls que li criden més l'atenció, per exemple, en aquest cas són les seves vel·leïtats literàries que es fan explícites en la seva targeta personal, en la qual sota del seu nom hi versava el següent epígraf en anglès: «Comerciant, autor i poeta». Poblet explica que ell deia que s'escrivia amb el president americà F. D. Roosevelt o l'alcalde de Constantinoble. A partir d'aquestes aficions en fa una breu caracterització que articula amb gràcia amb una altra faceta singular, la d'esperitista:

«La botiga la tenia descurada, polsosa, en desordre. Quan escrivia versos, ja podien anar a oferir-li el millor negoci del món.

—Torneu més tard —els deia—. Ara estic per les coses de l'esperit.

Efectivament, per damunt de tot era un esperitista recalcitrant.

—Aquesta tarda, a les cinc, parlaré amb un amic del Canadà. Ahir vaig parlar amb Fulano de Tal, de Filadèlfia.»⁴³²

Aquest personatge captiva també Poblet, com li havia passat amb el cafeter de Pointe-à-Pitre, les raons no cal endevinar-les perquè Poblet les dóna; en essència allò que en valora és el seu esperit romàntic i la seva llibertat per viure la vida sense restriccions ni imposicions de cap tipus, dos esperits lliures que tenien un aire bohemí, evocador d'una atmosfera que el lloc més proper on Poblet l'havia respirat era al Paral·lel barceloní. Veiem-ne el perfil final i el recurs retòric que utilitza per tancar la crònica, tot adreçant-se al lector amb una *captatio benevolentiae*:

«Tipus magnífic, romàntic i sentimental, poeta, escriptor i comerciant alhora, enamorat de la República, de la Democràcia i de la llibertat.

---

⁴³² *Ibid.*, p. 103.

Després de tot això, estimat lector, no caldrà que et digui si aquest compatriota era alt o si era baix, si portava bigoti o els anys que tenia. Amb el que t'he explicat hauràs comprès que es tractava d'un cor d'aquells tan grans que, en morir, s'haurien de conservar en una vitrina.»⁴³³

Les apreciacions sobre la seva fidelitat i compromís amb la república i la llibertat del primer paràgraf cauen també de l'edició de Selecta de 1957 per esdevenir simplement un «Tipus magnífic, romàntic i sentimental. Poeta, escriptor i comerciant a estones; enamorat de la llibertat existent en el país on havia anat a raure; barreja estrofolària d'ideals i d'interessos.»⁴³⁴

A la crònica «XIII. D'on resulta ésser que el català és llengua anglesa»⁴³⁵ l'aspecte més rellevant és una anècdota amb un equívoc lingüístic amb el català. Durant la travessa marítima fan una breu estada a tres illes diferents i com que moltes d'aquestes no tenien port el vaixell s'aturava a cinc-cents metres de la costa i se'ls apropaven barques com la de la policia que portava el correu. Poblet copsa la llunyania d'aquelles illes, que es trobaven a gran distància de la civilització i de la cultura, així com d'organismes com el Foreign Office o la Societat de les Nacions, dues referències que desapareixen en la següent edició. En aquesta, Poblet maquillarà la realitat i contribuirà a donar una imatge de la zona més en sintonia amb els atributs turístics traient aquelles valoracions o connotacions negatives. Per exemple, a la primera edició escriu: «Saint Martin, Saint Tomas, Cap Haitien... Països pobres, de vegetació ubèrrima, mancats de comunicacions.»⁴³⁶ De ben segur que, tenint en compte les condicions de penúria de la postguerra que es vivia a Catalunya i Espanya, Poblet creu que cal matisar l'enfocament de la mirada, no es tracta de falsejar la realitat sinó fer-ne emergir aquells elements més positius per davant dels negatius, apropant-se així més a la mirada del turista que a la del viatger. En aquest cas estalvia l'adjectiu «pobre», que ja abundava prou en la vida espanyola i catalana de la postguerra: «Saint-Martin, Saint Thomas, Cap Haïtien... Països de vegetació ubèrrima, mancats de comunicacions.»⁴³⁷ També quan parla dels homes autòctons de la zona, que diu que són prims i escardalencs, i que «semblen desferres», una denominació probablement considerada poc escaient i que també desapareixerà posteriorment.

Al cap d'un parell o tres dies de navegar arribaren a Puerto Plata, parada obligatòria per aquells que es dirigien a la República Dominicana i que fins a la capital, Ciudad Trujillo, encara haurien de fer unes hores en cotxe. Puerto Plata diu que tenia una població de quinze mil habitants —ell sempre en diu «ànimes»—, que en la següent edició passen a ser vint mil. I

---

⁴³³ *Ibid.*, p. 104.

⁴³⁴ POBLET, *Pobles d'Amèrica*, p. 37.

⁴³⁵ POBLET, *De Barcelona a l'Havana*, p. 105-110 i POBLET, *Pobles d'Amèrica*, p. [39]-46.

⁴³⁶ POBLET, *De Barcelona a l'Havana*, p. 107.

⁴³⁷ POBLET, *Pobles d'Amèrica*, p. 42.

els carrers li recorden al cronista els dels westerns: «Els carrers són estrets i semblants a aquells que es veuen en les cintes de *comboys*»,⁴³⁸ però en l'altra edició els «carrers estrets i edificis que semblen aguntar-se amb agulles.»⁴³⁹ La comparació amb referents del cinema ja l'havia emprat quan contemplava les barcasses que portaven les mercaderies a l'illa i que a Poblet, els braços dels remadors li recorden les escenes de *Ben-Hur*.

A Puerto Plata Poblet és convidat a casa de Papisito. Val la pena aturar-se en aquests tros del capítol, que té un marcat aire de reportatge. Poblet fixa la mirada en la decoració de la casa del boxejador dominicà, en fa la corresponent descripció tot aturant-se en el diploma de gran mestre maçó del germà que el porta a elaborar un comentari sobre la maçoneria:

«Papisito va voler que visitéssim casa seva. De fusta, com gairebé totes les altres. En el menjador, farcit d'estampes, flors de paper, pols i objectes inútils, hi havia el títol de Gran Mestre de la maçoneria a nom del seu germà. A Amèrica el secret i misteri de la maçoneria no existeix. En els diaris es publiquen noms i activitats dels adherits i de les lògies, anunciades en algunes ocasions fins i tot amb rètols lluminosos. En les sales de les residències de Puerto Plata, després de l'estampa obligada de *Dios y Trujillo*, cap exèrcit del país i veritable amo de la República, els títols abans esmentats hi figuren amb la mateixa familiaritat amb què a les nostres cases de pagès hi posen el diploma d'honor del col·legi, el quadre de la *Cena* o el retrat de bodes.»⁴⁴⁰

És ben curiós com el menjador de casa de Papisito es transforma uns anys més tard, per passar la censura, i desapareixen les referències a la maçoneria i a la consideració dictatorial de Trujillo. Aleshores el germà de Papisito deixa de tenir un diploma acreditatiu de pertànyer a la maçoneria per enaltir la figura de Trujillo amb el retrat d'aquest penjat al menjador de casa: «Papisito va voler que visitéssim casa seva, de fusta, com gairebé totes les de la ciutat marinera. En el menjador, farcit d'estampes, de flors de paper i d'una gran barreja d'objectes, ocupava un lloc preferent el retrat del president de la República, litografia que més tard veuríem en la resta de cada un dels establiments i edificis.»⁴⁴¹

La narració continua amb els balls d'un local «meitat taverna i meitat casa de noies alegres», que mostren una de les grans aficions dels caribenys: el ball. Un dels entusiastes de Papisito els hi portaren perquè volia que veiessin ballar l'autèntic *merengue* per la gent del país.

---

⁴³⁸ POBLET, *De Barcelona a l'Havana*, p. 108.

⁴³⁹ POBLET, *Pobles d'Amèrica*, p. 43.

⁴⁴⁰ POBLET, *De Barcelona a l'Havana*, p. 108-109.

⁴⁴¹ POBLET, *Pobles d'Amèrica*, p. 43.

Poblet queda sorprès de com en un local hi té cabuda al mateix temps la barberia i sastre, i com era habitual el retrat de Trujillo. De nou Poblet torna a la caracterització de personatges, en aquest cas el barber, un tal Segismundo que anomenaven Mundito. Poblet s'hi fa tallar els cabells i explica que era molt xerraire i que li va explicar que tenia ben bé una dotzena de fills amb tres o quatre dones, tanmateix manifestava: «—Pero ya no me enamoro más», una expressió que el barber deia amb un cert to melancònic i que Poblet rebla amb un comentari irònic dels seus: «Es veu que a mesura que posava anys se li anaven aclarint les *potències*».

A Puerto Plata Poblet diu que li mancava conèixer el català del poble, un més dels que havia anat trobant per les Antilles, i que casualment també era l'amo d'un bar. Poblet descobreix que, tot i que li havien dit que era català, resulta que l'home no havia nascut a Catalunya sinó a Salamanca. Davant de l'equívoc de la informació que li havia donat un negre de la zona, Poblet deixa anar el comentari: «Vàrem decidir tirar-hi un vel, perquè qualsevol dóna lliçons de geografia a un negre de Puerto Plata.»

En el paràgraf següent fa un retrat del salmantí que permetrà de veure de nou la diferència entre el paràgraf de la versió de 1942 i la de 1957:

«No tardà gaire. Feia trenta anys que havia deixat Catalunya i semblava com si n'acabés d'arribar. De tant *llarg* es perdia de vista. Explotava grans negocis al camp i es reia una mica de tot el que el voltava. Era d'aquella gent que parlant diuen coses. Llest, franc, servicial. Amb mitja paraula en tenia prou. Va convidar tots els catalans del *Saint Domingue*. Sabia més dades ell de la guerra d'Espanya que nosaltres mateixos. Separatista fins el dia que es va proclamar la República, deia:

—Ara ho torno a ésser, i amb més fermesa que mai.»⁴⁴²

Després desapareixeran les referències a la Guerra Civil i a la convicció separatista de l'individu en qüestió. Se suprimeix la referència ideològica i es desvia la prosa cap a l'anècdota, concretament a la invitació que aquest fa als passatgers del vaixell:

«No va tardar gaire a presentar-se. Feia trenta anys que havia deixat Catalunya i semblava com si n'acabés d'arribar. Era un d'aquells individus que, de tant llarg, es perd de vista. Explotava negocis al camp i es reia una mica de tot el que el voltava. Simpàtic, servicial i viu com una centella, era de la gent que parlant diuen coses. Ens va emplenar d'atencions i, tal i com venia essent de consuetud, convidava tots els compatriotes que viatjàvem en el «Saint Domingue». La

---

⁴⁴² POBLET, *De Barcelona a l'Havana*, p. 110.

profecia de Francesc Pujols: «Vindrà un dia que els catalans ho tindrem tot pagat», anava prenent consistència.»⁴⁴³

Unes línies més avall Poblet intercanvia al denominació «català» per «la llengua que ara s'ha posat de moda dir-ne vernacla» quan diu la llengua que van emprar en el comentari de les impressions del dia alguns dels passatgers del vaixell i de com dos vaillets que els oferien productes dolços van confondre el català per l'anglès. D'aquí l'enllaç del títol del capítol amb la frase que va proferir un d'aquests xicots: «—*Déjalos, que no te entienden. Tú, ¿no ves que son ingleses?*»⁴⁴⁴

Poblet aprofita, sempre que pot, articular les vivències personals amb Catalunya, els catalans o la catalanitat en un sentit ampli que va des de la llengua fins als costums i tradicions. Una mostra més de la seva voluntat de fer país i de mantenir viva la flama de tot allò català, una actitud plenament coherent amb la línia estratègica que ja havia mantingut abans de la guerra.

A «XIV. Festa de negres en una clara nit d'estiu»⁴⁴⁵ el cronista inicia la narració en el moment que el *Saint Domingue* salpa de Puerto Plata cap a Port-au-Prince, la capital d'Haití, i l'última part del viatge abans d'arribar a Cuba. En el moment de la partida són acomiadats per la gent de la zona. Poblet es fixa en les noies que arribaven passejant fins al port, algunes en cotxe i d'altres en bicicleta, que era el transport de moda —i també el més econòmic. En el fragment apareix el gal·licisme *dernier cri*, un dels molts que sovintegen en la prosa del montblanquí: «El pas d'un vaixell constitueix un esdeveniment per al petit port de mar de la República. Les noies arribaven passejant fins al moll. Algunes en cotxe; d'altres en bicicleta. Ens feia l'efecte que aquest vehicle era l'última moda entre l'element femení. El *dernier cri* de la bona societat *puertoplataña*.»⁴⁴⁶

A Port-au-Prince, on tots els habitants són negres, Poblet torna a descriure la cara de la pobresa, que tantes vegades apareix en les escales que ha anat fent amb el vaixell, però que la seva mirada vital i el protagonisme dels personatges singulars que es va trobant camufla la precarietat econòmica de la zona. Aquesta manca de recursos és suportada pels autòctons de la zona amb una particular filosofia de vida que passa per gaudir de les coses senzilles i d'allò

---

⁴⁴³ POBLET, *Pobles d'Amèrica*, p. 46.

⁴⁴⁴ POBLET, *De Barcelona a l'Havana*, p. 110.

⁴⁴⁵ POBLET, *De Barcelona a l'Havana*, p. 111-116 i POBLET, *Pobles d'Amèrica*, p. [47]-54.

⁴⁴⁶ POBLET, *De Barcelona a l'Havana*, p. 113.

que es té. I refugiar-se en l'alcohol i les festes, un espai d'evasió que sorprèn Poblet i a molts exiliats en la seva arribada al tròpic.

A Haití tots els habitants de l'illa són negres, una realitat que, segons Poblet, desactiva un hipotètic conflicte racial. En una de les primeres passejades per la capital, el montblanquí s'endinsa en un mercat, un espai que és un lloc idoni per obtenir informació sobre la gent i les maneres de fer. Aquesta vegada la narració sembla que caigui en una mirada etnocèntrica, pel qualificatiu que atribueix a les dones haitianes quan diu que sembla que vagin disfressades:

«El mercat té molt de color. El té per les negres que hi ha, per la roba que porten i pels productes que venen. Totes elles sembla que s'hagin posat d'acord per veure la que pot anar més disfressada. Disfressada dels peus fins al cap, el qual es tapen amb uns barrets de palla ornamentats de percal, de cintes, de flors i una gran barreja de coloraines. Al mercat es poden comprar les coses més inversemblants i els objectes més estrafolaris. Al costat d'una parada de bacallà fregit, una taula d'estampes religioses, i davant d'un esmolet, un home que ven tortugues. Ací venen peix i més enllà paper d'escriure.

El cafè va més barat que enlloc. El tenen a terra, en grans muntanyes. Hi ha uns preus fets, que, per exemple, es componen de cafè, pebre vermell, anissos, peus de porc i uns pams de beta. Jo no sabia com lligar aquest embolic.

I tot per l'estil, incoherent, desmanegat. Moltes taules de sang i fetge, tripes i altres menjars difícils d'aclarir-ne la procedència. En canvi, no sabíem veure les parades de la carn.»⁴⁴⁷

El mercat desprèn una imatge de precarietat i un cert caos, que amb la imatge de la gent sense feina pels carrers, l'alt índex d'analfabetisme i el pes de la religió acaben de perfilar la imatge de Port-au-Prince. Poblet es fa amic d'un negre que li fa de Cicerone i li ensenya la ciutat al mateix temps que el va interpel·lant sobre la situació del país, les condicions de la gent o sobre l'organització política del país, unes preguntes a les quals aquest li respon que ell no sap res, que hi ha poca feina, no es paguen els jornals, però que tanmateix ell creu en Déu i si no té plat a taula és prou pacient per esperar a l'endemà. El prosista montblanquí davant d'aquesta resposta amolla la següent reflexió amb un clar rerefons polític:

«Enfilant carrers, ens situàrem a les altures de la ciutat. Una església de jesuïtes, gran com un magatzem. Construcció moderna, davant d'uns jardins. Al seu costat, una escola petita, pobra i trista. Més enllà, el Palau del President de la República. Aquí, bones avingudes, vies modernes, urbanització. Talment un bocí d'Europa. [...]

---

⁴⁴⁷ *Ibid.*, p. 113-114.

Pels carrers, molta gent sense treball. El país sembla de possibilitats, sobretot agrícoles. [...]

Aleshores compreguem perquè l'església era tan gran i l'escola tan petita.

Més enllà adquiríem un diari dels que es publiquen a la capital. Pobre, sense espiritualitat.

Un setmanari de poble, de vint anys endarrera. I la ciutat té prop de dos-cents mil habitants!

Llegint-lo acabarem d'entendre la filosofia d'aquell negret que ens feia de *cicerone*.»⁴⁴⁸

Aquest és un altre dels passatges que desapareixen de l'edició de Selecta de 1957.⁴⁴⁹ Com el que ve a continuació, quan torna al vaixell i explica que a la nit els visitaren nombrosos «invitats»: francesos, membres del cos diplomàtic, comerciants i artistes. Segons Poblet la parada dels vaixells era també tot un espectacle pels europeus que residien a Haití. Ho explica d'aquesta manera i, una vegada més, dóna referències sobre els refugiats i la república: «A la festa varen assistir-hi els tres o quatre catalans de l'illa. S'hi deixaven caure amb assiduitat per tal de conèixer i saludar els compatriotes *refugiés* que s'anaven escampant pel món, d'ençà de l'ensorrada de la República.»⁴⁵⁰ Aquests compatriotes refugiats desapareixen també de l'edició de 1957.

En aquesta crònica el montblanquí viu, com a espectador, una festa autòctona on s'aprecia de manera molt diàfana la manera com els haitians conceben la festa, una radiografia antropològica caracteritzada pel ball i l'alcohol. Un dels diplomàtics del vaixell els diu que podran presenciar «un espectacle típic i pintoresc» perquè a set o vuit quilòmetres amunt de la muntanya s'hi celebrava una festa de negres que feia cinc dies que durava i que es preveia que encara s'allargaria tres dies més. Poblet va ser un dels que va tenir lloc en el cotxe, a disposició d'un dels diplomàtics, i va poder assistir-hi com a observador privilegiat. Aquesta vivència recollida a les pàgines de *Barcelona a l'Havana... passant per Darnius* és un bon exemple del xoc cultural i de l'exotisme dels tròpics que tan va impactar als exiliats catalans i que apareix en nombroses pàgines literàries. El clima, els costums culturals, la presència consubstancial de la música, el ball i l'alcohol eren variants que se situaven ben lluny del caràcter i els costums catalans. Poblet ho viu i ho explica d'aquesta manera:

«La gent bevia molt, reia, cridava i feia badalls. Dones, vells i infants en una gran barreja.

A les cases que voltaven la muntanya hi celebraven saraus. Com que no hi havia prou locals, amb barres i veles se'n formaven d'altres. I si no, a l'aire lliure.

---

⁴⁴⁸ *Ibid.*, p. 114.

⁴⁴⁹ POBLET, *Pobles d'Amèrica*, p. 51-52.

⁴⁵⁰ POBLET, *De Barcelona a l'Havana*, p. 115 i POBLET, *Pobles d'Amèrica*, p. 52.

Els negres estaven quiets esperant el moment de començar la dansa. Per tot cobert, el cel i les branques dels arbres. A terra, herbes i pedruscall. El timbaler, després de fer beguda, començava a tocar. No hi havia altre músic. I primer un negre, després deu, per acabar amb centenars, anaven movent-se de mig cos en avall, en contorsions endimoniades. Gairebé tot eren homes. Semblaven il·luminats. El timbaler anava agafant ritme. La colla augmentava. Ací i allà ja dansava tothom. Algunes parelles es perdien entre la fosca, si bé no deixaven el compàs i seguien caminant, pit contra pit, amb la resta del cos tirat enfora. N'arribaven d'altres, com cridats per una veu misteriosa, i a mesura que sentien el so del timbal s'anaven movent, lassos, desfets, després de tants dies de no haver aclucat les parpelles.

Els venedors, engelosits, s'afegien a la festa. Darrera mateix de les taules feien els primers giravolts... L'espectacle era impressionant. No es veien més que cossos amb moviments rítmics. No se sentia més so que el del timbal. Atxes de vent permetien entrellucar el que passava al voltant nostre, meitat ritus pagà i meitat de veritable exaltació al déu de la dansa. Arribà un moment que tota la muntanya ballava. Per únic testimoni, tres o quatre exiliats. I la lluna, penjada dalt de tot, en un cel d'estiu, somreia satisfeta...

Entrada la nit, retornarem al vaixell. El mar estava pla. L'aigua quieta. Tothom s'havia ficat al llit. Arreu, silenci. De les baranes del *Saint Domingue*, miràvem aquelles muntanyes d'Haití, perdudes en la fosca. I encara ens semblava tornar a sentir el so del timbal, com si tot, vaixell, boscos, mar i ciutat que es veia allà al lluny, estigués lliurat a la dansa...»⁴⁵¹

Aquest fragment es manté gairebé idèntic en la versió de 1957, les diferències que val la pena de destacar són, d'una banda, la presència de l'alcohol entre els assistents a la festa, distribuïts en taules, i que completen l'atmosfera abans descrita: «Beure especialment, puix que tothom estava tan impregnat d'alcohol que aquesta olor, malgrat que la festa tenia per sostre el cel haitià, ofegava les altres. Els concurrents reien, cridaven, i molts, després dels cinc dies de desori, dormien de panxa al cel.»⁴⁵² Més endavant el prosista fa ús de les onomatopeies per simular el so dels timbals, un recurs amb voluntat d'inserir el lector encara més dins de l'escena: «I arreu un mateix eco i un mateix ritme. Un sol timbal tenia prou força per a fer dansar un poble: bom!, bom!, bom! Un “bom!, bom!” que ressonava per plans i muntanyes, per pics i cales, per rierols i cingleres.» I finalment els tres o quatre testimonis que, una vegada més, a l'edició de 1942 són exiliats i a la de 1957 es converteixen en simples passatgers, al mateix temps que experimenten la soledat que els provoca aquella experiència ètnica i antropològica, sincopada pel so del timbal i embafada d'alcohol, que submergia els espectadors exiliats en la solitud del desplaçat en un món que no és el seu: «Per únic testimoni,

---

⁴⁵¹ POBLET, *De Barcelona a l'Havana*, p. 115-116.

⁴⁵² POBLET, *Pobles d'Amèrica*, p. 52-53.

quatre o cinc passatgers del “Saint-Domingue” que ens hi trobàvem estranys, que ens hi sentíem forasters —allò de la soledat en companyia—, mentre la lluna, dalt de tot, en un cel d’estiu, somreia satisfeta.»⁴⁵³

A «XV. Parada i fonda»⁴⁵⁴ es narra la darrera etapa del viatge a bord del *Saint Domingue* i la sensació de l’arribada a Santiago de Cuba amb el paisatge i la visió del país:

«El desembarc va anar com una seda. Fins i tot varen cridar-nos a part:

—¡A ver, el señor del telegrama!

No em privava de res. Telegrama i tot per tal que se’m deixés entrar al país sense dificultat de cap mena. Gairebé ni em miraren els papers. Confesso que és un dels pocs moments de la meua vida que m’he sentit personatge.»⁴⁵⁵

La corresponent descripció que fa de cada poble o indret que visita es torna a donar amb Santiago, on visita el Museu Bacardí i del qual diu: «record gairebé tot ell de la darrera guerra d’independència.». Cuba és el gran espai de confluència entre Catalunya i el tròpic arran de la història comercial i política de l’illa. Aquí no només hi hagué molts indians catalans que hi anaren a fer les Amèriques, sinó d’altres que havien participat a la guerra de Cuba i després hi van establir la seva residència enamorats del lloc, del paisatge i del clima. Un d’aquests és l’amic i parent de Poblet, un altre montblanquí insigne al qual s’han fet nombroses referències en la primera part de la tesi: Josep Conangla i Fontanilles. Poblet no parla de Conangla en el seu text sobre Cuba, però el periodista i polític el va anar a rebre en la seva arribada a l’illa el 6 de juliol de 1939 i es veuran regularment durant la seva estada a l’illa fins al desembre de 1940.

Poblet, que durant tot el viatge fins a Cuba no ha escatimat l’ocasió per posar-se sobre les petjades dels catalans, quí farà el mateix i informarà el lector del patriotisme català i de la nodrida colònia de catalans que hi resideixen. Sobre l’ús de la llengua catalana per part dels negres, fa el següent apunt:

«Pels carrers, estrets i trencats, molt moviment i catalans a dojo. Fa anys que Catalunya hi té una colònia nombrosa. N’és tant d’important que, passant pel carrer, sentírem un negre saludar en català, amb un frapant: Fins després!, a l’amic que ens havia vingut a esperar al port. El crit ens va sorprendre:

---

⁴⁵³ *Ibid.*, p. 54.

⁴⁵⁴ POBLET, *De Barcelona a l’Havana*, p. 117-121. Aquest capítol fou suprimit de l’edició de *Pobles d’Amèrica*.

⁴⁵⁵ *Ibid.*, p. 119.

—En efecte —van dir-nos—. El nostre comerç ha estat molt influent, de tal manera que són diversos els negres que parlen i entenen la nostra llengua.

—Si Franco ho sap —vaig pensar— prendrà una enrabiada!»⁴⁵⁶

Poblet fa gala una vegada més de la seva sornegueria amb l'al·lusió a Franco, que en aquells dies feia viure a Catalunya una dura postguerra i una repressió cultural i lingüística genocida que s'allargaria fins als últims anys de la dictadura.⁴⁵⁷

El que serà el nostre home a l'Havana, en breu, decideix agafar una *guagua* —la manera com anomenen els cubans el mitjà de transport més corrent de l'illa. Poblet s'ha de desplaçar de Santiago a l'Havana i ho fa amb l'automòbil més popular. Un cop ha comprat el bitllet de la *guagua*, té set i entra en un bar, un dels establiments típics del país. El clima i la calor són un dels motius que són presents en aquesta crònica. El bar era dins d'una fruiteria i a Poblet, de nou entaula conversa amb la mestressa, «una gallega» —apel·latiu donat als immigrants originaris d'Espanya— i aquesta situació dóna peu a la reproducció de diversos diàlegs en castellà. Resulta que la mestressa era aragonesa i de conviccions esquerranes. La política emergeix novament, aquesta volta en un altre personatge que té una situació semblant als altres propietaris o cafeters: gent que havia marxat de Catalunya o d'Espanya a causa de la guerra o abans i que tenien una opinió en contra del dictador. Aquests personatges són d'esperit llibertari i per això desperten l'interès i l'estima de Poblet.

L'anècdota d'aquesta mestressa del bar rau en què havia arribat a negar-se a servir uns mariners alemanys, als quals considerava còmplices i responsables dels estralls de la Guerra Civil i del patiment de molta gent arran de la Segona Guerra Mundial. El text, amb noves mostres d'elements de contingut polític, és també una forma de presentar el personatge:

«La mestressa tan bon punt ens va veure compregué que érem *compatriotas*. Ella, una aragonesa forta, espitregada, vermella de cara i de fets. Abans de servir-nos volgué *olorar* com pensàvem:

—*Trátales bien, chico, que son de los nuestros.*

Efectivament: ho era tant *de los nuestros*, que feia poc temps que la policia l'havia detinguda perquè s'entossudí a no voler atendre uns mariners alemanys:

---

⁴⁵⁶ *Ibid.*, p. 119-120.

⁴⁵⁷ Josep BENET, *L'intent franquista de genocidi cultural contra Catalunya*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995 (Biblioteca Abat Oliva, 150).

—*Que vayan a su tierra. Deshicieron a mi patria, el pueblo donde nací, mi casa... Maltrataron a los míos. ¿Qué tenían que ver ellos con España? Su dinero me hubiera sabido a veneno. No quise servirles. Si volvieran a entrar les contestaría igual.*

Tot això ho deia amb fibra i amb paraules que no li acabaven de sortir, plenes de ràbia, ulls entelats, brincant-li cames i braços, imperatiu el gest. Parlava de la independència d'Espanya com si fos una Agustina de Aragón.

—*Algún día pagarán el mal que nos hicieron.»*⁴⁵⁸

De la descripció de personatges a partir de l'anècdota a la narració. A les tres de la tarda sortia de Santiago de Cuba i a les nou de l'endemà arribava a l'Havana, després de divuit hores de *guagua* passant per Camagüey, Colón, Santa Clara o Matanzas, i per uns escenaris plens de vegetació i bellesa natural.

El títol de la crònica utilitza una expressió molt nostrada i popular «XVI. “Ja som a Sants”»⁴⁵⁹ per dir que ja ha arribat a la seva destinació, l'Havana. L'estructura de la crònica serà la mateixa de sempre: unes primeres impressions personals, en aquest cas sobre la llum solar i els colors vius i intensos que ofereix l'illa, elaborades amb unes pinzellades antropològiques sobre la manera de vestir o un retrat de l'ambient social i comercial, el nombre d'habitants, que en aquests anys diu que són uns quinze mil. I d'aquí Poblet passa cap a l'arquitectura i els edificis més rellevants, que compara amb Europa. L'itinerari per l'Havana fa que la crònica vagi prenent forma de guia turística, així Poblet porta el lector en un itinerari per Vedado, el barri aristocràtic de l'Havana clarament inspirat en els carrers plens de xalets i hotels de Hollywood amb els respectius jardins al davant. Li sorprèn que els carrers estiguin indicats amb lletres i números que, al seu parer, li dona un «caire moderníssim». Aquest urbanisme contrasta amb els edificis de l'època colonial. La plaça amb la catedral i el palau on avui hi ha l'ajuntament evoquen uns altres temps. I de l'urbanisme als monuments de l'Havana: el del Maine, el de Maceo, el de Máximo Gómez, tots de cara al mar, però per el prosista els millors monuments són les palmeres i els framboians, en una confessió al lector sobre la bellesa de la natura cubana: «¡Ai, amics, fins que haureu estat a Cuba no sabreu pas que són les palmeres! Quan haureu contemplat un framboià florit, coneixereu un dels millors exponents de la naturalesa.»⁴⁶⁰ És prou curiós que a l'edició posterior inclogui la referència a l'alliberador de

---

⁴⁵⁸ POBLET, *De Barcelona a l'Havana*, p. 120-121.

⁴⁵⁹ *Ibid.*, p. 123-148. Aquesta crònica és la més llarga de tot el volum. Fins ara tots els textos han tingut una extensió d'entre tres i cinc pàgines, però aquesta en té vint-i-quatre. Respecte a la segona edició del text de 1957 hi ha alguns canvis, començant pel títol que passa de «XVI Ja som a Sants!» a «L'alegria de Cuba» (p. [55]-77). Mentre que en la primera edició passa directament a parlar de l'arribada a Cuba i a descriure l'espai urbà, en la segona fa una digressió sobre l'alegria cubana, part indistinguible del caràcter cubà. Vegeu POBLET, *Pobles d'Amèrica*, p. 57-58.

⁴⁶⁰ POBLET, *De Barcelona a l'Havana*, p. 127-128.

Cuba, Josep Martí, que qualifica com a «patriota, mort per la causa de la independència» i que no recull la versió primigènia.⁴⁶¹

La llum blanca i el verd del paisatge de l'illa són elements que l'escriptor montblanquí recull a bastament en les seves impressions sobre Cuba, des de la vivència de les postes de sol a les platges de Mariel i Varadero:

«Per estimar Cuba cal haver-se extasiat amb les seves postes de sol, miracle de les platges de *Mariel* i *Varadero* —estampa, essència i perfum dels tròpics—, on tot el que us envolta ho veieu tan a prop de la claror, que els homes se us apareixen com embriagats de llum i les barques i la sorra i les ones us semblen amarades, xopes de l'alegria infinita del mar, que, en aquests llocs, es mou com en un món de fantasia.

Per a fondre-us amb aquesta terra cal sentir intensament tota la bellesa de la catifa de meravella que s'estén als vostres peus, feta de brodat i pedreria, que podeu veure tot l'any damunt el *Río Cristal*, compendi i resum de l'exuberància del paisatge.

Per sentir-la amb la deguda emoció, cal que us hagi entrat ben endins el color verd de Cuba, que inunda camps i fondalades i que sembla com si a García Lorca, coneixedor d'aquesta terra, li hagués inspirat aquell poema que comença: *Verde que te quiero verde...*, talment com somniant aquesta estampa inconfusible. Verda l'aigua, verd el fullatge, el cel i el riu, les muntanyes i els canyars, els llacs i els camins; verd tot l'any; un verd que té la virtut de convertir l'arbreda en un paradís i la *manigua* tropical en una festa d'ensomnis. Tot per la gràcia d'un sol color, format de mil tonalitats diverses, foses en una sola.»⁴⁶²

Ara l'itinerari duu cap a Sans Souci, un local mig camí entre un restaurant i un cabaret, ubicat enmig de jardins i on al so d'unes maraques un pot degustar un whisky entre palmeres, mangos i cocoters. Un lloc tan agradable que «us oblidareu de les tragèdies i de la guerra, i encara d'aquesta altra cosa que diuen que s'ha inventat per a fer feliços (?) els homes i que s'anomena règims totalitaris.» Un altre comentari en clau política que desapareixerà de l'edició posterior.

Seguint amb els cromatismes paisatgístics, Poblet diu que la terra de Cuba és vermella, com tacada de sang i que a l'estiu hi plou molt sovint però que, tanmateix, les pluges no fan marxar la calor. Com tampoc no foragiten la intrínseca alegria dels nadius cubans.⁴⁶³

Poblet parla dels *criollos* i dels *guajiros* —homes del camp—, tot enfilant una anècdota que dibuixa el caràcter d'aquests últims. Que a la pregunta de què feien Quan un amic li

---

⁴⁶¹ POBLET, *Pobles d'Amèrica*, p. 63.

⁴⁶² POBLET, *De Barcelona a l'Havana*, p. 128.

⁴⁶³ POBLET, *De Barcelona a l'Havana*, p. 129-130 i POBLET, *Pobles d'Amèrica*, p. 57-58.

pregunta a un d'ells sobre què feia aquest respon: «—*Aquí, luchando.*» i Poblet afegeix: «La gent en aquest país *lucha* treballant, rient, menjant i fins i tot gronxant-se en el balanci.»⁴⁶⁴ I la canalla és precoç, de ben petits ja es posen amb la policia i sembla que sigui una cosa ben normal.

En la seva crònica també recull les actituds masculistes de la societat cubana vers les dones, Poblet explica que la dona d'un compatriota «feia dies [que] li anava al darrere un *tenorio* inoportú» i que va demanar auxili a un guàrdia de la policia, que se la va mirar de dalt a baix i li va deixar anar: «—*Lo comprendo, señora, porque es que está usted muy buena.*» Una actitud, la de la dona del compatriota de Poblet, diametralment oposada a la de les dones cubanes. Poblet torna a dedicar unes línies a les dones del tròpic, en aquest cas a les prostitutes, les belleses criolles que es reuneixen a l'anomenada *esquina del pecado* i que tempten el passavolant amb una mena de cants de sirena, barreja de seducció femenina i de desig sexual:

«Passant per certs carrers sembla que et trobis a casa. Del darrere d'unes reixes de pam que hi ha a les portes, a totes hores surten veus femenines, dolces i acaramel·lades (*sí*), que et diuen:

—*Oye, ven acá. Entra, prieto, que yo te conozco.*

(Ací els *prietos* són els *morenos*, i els *morenos* són els negres.)»⁴⁶⁵

En aquestes pàgines Poblet tira sovint del recurs dels diàlegs que dóna realisme i dinamisme a les escenes, que esdevenen com a petits quadres de costums tropicals. També contribueix a aquestes escenes l'ús de vocabulari autòcton. Així en aquestes pàgines hi trobem mots com *prietos* (morens), *morenos* (negres), per adreçar-se en funció del color de la pell; per als mitjans de transport els cubans fan servir expressions com *pisa y corre* (caminonetes de poca cabuda), *máquina* (cotxe) o *carrito* (tramvia). En el camp semàntic de la política i el clientelisme, dels endolls en diuen *botella* i el *jamón* és la menjadora, allò que volen molts polítics cubans per anar vivint de la rifeta a costa dels seus conciutadans.

La política cubana interessa a Poblet i fa que es fixi en algunes característiques autòctones, com la denominació dels partits polítics, que empen sempre el terme al·lusiú a la revolució: Partido Unión Revolucionaria Comunista, Partido Revolucionario Cubano Auténtico o Partido Nacional Revolucionario, entre altres. Aquests són els encarregats de celebrar actes al carrer:

---

⁴⁶⁴ POBLET, *De Barcelona a l'Havana*, p. 130.

⁴⁶⁵ *Ibid.*, p. 130-131.

«Els actes públics es celebren al carrer i en els llocs més cèntrics de la ciutat. Se'n diuen *fiestas políticas*, i en fan l'anunci a base d'engegar piules i focs d'artifici, amb penjolls de paper, globus i serpentines. El dia que hi ha espectacle, el criollo es desperta entre tronades i detonacions que no paren en les vint-i-quatre hores. Es canten *guajiras*, es ballen *congas* i la gent es diverteix. No hi fa pas res que no se sentin els discursos. La qüestió és moure gresca.»⁴⁶⁶

Seguint amb les particularitats de la política cubana, Poblet atén la campanya política i els eslògans electorals dels candidats als comicis. Una nova ocasió per desplegar l'essència del seu estil costumista i d'anècdotes. I convertir el relat en un retrat personal de la política cubana.

A Poblet li criden l'atenció els «retrats de senyorassos» de grans dimensions i alguns pintats a l'oli dels candidats a les eleccions, així com els apel·latius que es penjen els candidats, en una mostra més del pintoresquisme i el contrast del món cubà al qual ha acabat d'aterrar el periodista montblanquí. Algunes d'aquestes designacions funcionen com a eslògans promocionals: «*Buen amigo y mejor político. La puerta de su casa siempre está abierta. Amigo de los amigos en todas las ocasiones. Ciudadano, da tu voto a Panchito.* I per si no estigués ben aclarit: *Hijo de Tomasito Pérez*» Poblet explica les anècdotes però no dóna els noms, es refereix als candidats com a «fulano» i «zutano», un aspecte que com ja s'ha vist es repeteix en altres ocasions i que en cas contrari enriquiria encara més el text.

En la descripció d'aquest ambient polític de Cuba, no s'està de donar la seva opinió personal sobre la concepció que té la ciutadania cubana de la política:

«El poble té un concepte primari de la política i creu que els que s'hi dediquen van de dret a la *caza del jamón*. És corrent sentir dir que tal individu té tant de sou, però que després encara li resta la *busca*. A un que hagi manat i en deixar el càrrec no li llueixi *el pèl*, se'l té per beneït o per un ésser sobrenatural.

La gent, especialment la de color, discuteix de política anant pel carrer.

—*Yo soy político. Ya tú sabes. A mí no me vengas con boberías, chico. Yo sé de historia, viejo. Yo leo la prensa, compadre.* —I com argument final i definitiu, aquest: —*¡Caballero, pero si yo vivo en La Habana!*

La frase vol dir: *boca abajo todo el mundo.*⁴⁶⁷

---

⁴⁶⁶ *Ibid.*, p. 131.

⁴⁶⁷ *Ibid.*, p. 135.

A partir d'aquest punt de la narració, un cop ja ha fet el reportatge sobre l'Havana, recupera la narració autobiogràfica i memorialista. Ara la mirada literària transportarà el lector a l'habitació de Poblet la dispesa on viu. Aquest canvi d'escenari, però en definitiva el retorn a un espai públic de confluència de refugiats i altra gent, li donarà peu per tornar al gènere del retrat costumista i la caracterització de personatges singulars que mai abandona del tot; i que és un dels aspectes característics de la seva narrativa.

El reportatge sobre l'Havana i la manera de ser dels cubans continua. La manera com funciona i es viu la política dóna pas a altres aspectes, com el costum de jugar a la rifa, la religió o els crims passionals, que contribueixen a completar la visió sobre la manera de ser dels cubans i el tipus de vida que porten.

Les rifes estan molt arrelades a Cuba, n'hi ha que són del Govern i n'hi ha que no. Poblet diu que darrere de cada una hi ha el banquer, invisible als ulls del poble, i que té la sucursal instal·lada en cada un dels nombrosos cafès i bars i establiments que queviures de l'Havana. En aquests espais hi ha un taulell i un telèfon i un «home invisible» que ho controla tot a l'altre costat del telèfon. Tots els números de la rifa tenen el seu significat i «el bon *criollo* se sap la xarada de memòria.» L'arrelament de la rifa és molt gran, tant com la superstició cubana. Poblet explica que un dia, durant un espectacle, va passar un borinot i al tercer acte tothom havia sortit a jugar al número del *murciélagu*. Així és del tot habitual la venda de números, en un dels principals carrers de la ciutat explica que tenen portes, vidres i parets «decorats amb els sants del calendari, sota l'advocació dels quals tothom s'ha de tornar milionari.»⁴⁶⁸

Poblet explica que la religió té molt de fetitxista. Així: «Hi ha *guaguas* conduïdes per *revolucionaris*, on hi hem vist exposades estampes de la Mare de Déu dels Desemparats, de la dels Dolors i de *Nuestra Señora la Caridad del Cobre*, la darrera de les quals, segons confessió de persona ben assabentada, és la que té més influència. Damunt d'interruptors elèctrics d'oficines públiques, hi veureu enganxats croms (*sic*) com aquells que a casa nostra reparteixen els capellans als nois que van a doctrina.»⁴⁶⁹

La religió i la superstició reveteixen l'espiritualitat de l'individu del tròpic, tant és així que sovint els tiradors de cartes i espiritistes troben el terreny adobat per fer negoci:

«A la dispesa on estic, dia per altre en ve un que visita a domicili. Així fa el negoci a l'engròs i als clients els surt més econòmic:

---

⁴⁶⁸ *Ibid.*, p. 137.

⁴⁶⁹ *Ibid.*, p. 137-138.

—Pronto recibirá carta. En su vida hay una persona que le quiere complicar la existencia, pero usted saldrá triunfante. Viaje en perspectiva... i anar fent. En aquest ram s'han fet veritables fortunes.»⁴⁷⁰

La proximitat de Cuba amb els Estats Units provoca que arrelin a Cuba aficions, activitats i costums dels país americà. Poblet aprofita per relacionar aquesta dada amb la situació teatral cubana que està en crisi a causa del cinema:

«Hollywood té molts partidaris. Vuitanta cinemes i un sol teatre. Aquesta xifra parla prou clar de la crisi teatral a Cuba. Hi ha cinemes arreu i per a tots els gustos. Davant mateix del Capitol n'hi ha un que encara anuncia com ho hauria fet quaranta anys enrere:

—Entren, señores, que va a empezar la interesante serie de "El ladrón de las praderas". Miedo, fieras, emoción —diu l'empleat des de la porta.

Sovint es fan temporades de teatre cubà, que agrada molt, a base d'*el negrito y el gallego*, farcit de sàtira política, rumbes i cançons criolles.

I encara un altre que es coneix per *frívolo*. Un dia hi entràrem amb en Pujol i Font. El local és dolent, però queda millor que l'espectacle. El lèxic que gasten ens va fer tornar vermells. En Pujol estigué cinc minuts sense poder dir res de tant riure. Davant del llenguatge que es parla a l'escena, i com que l'empresa ja preveu amb lletres de motlle que *las personas que no sepan estar con orden y respeto les agradeceremos que no vengan* (textual), és l'única reacció possible: riure o marxar. I això que per aquesta mena d'afers som gent de mànega ampla...»⁴⁷¹

A Cuba hi ha molta afició a escoltar la ràdio, a totes les cases hi ha aparells, tants que ell parla de radiomania. La gent hi segueix no només les notícies sinó els recitals poètics que s'hi transmeten. Poblet ho enllaça amb una facècia seva i diu que en una hi van els aprenents de cantant i que a aquests participants els obsequien amb comestibles i *bebestibles (sic)*, fruit dels donatius dels comerciants que s'hi anuncien i que quan algú desafina es toca una campana, la qual cosa, diu Poblet: «Hi ha dies que en lloc d'una emissora sembla el repicar d'una festa major.»

Explica que la ràdio i els recitals poètics és el que més abunda a Cuba. Segons ell la gent fa cua als locals on s'imparteixen classes de cant, de recitació i de música; factor que propicia que el país doni tants *chansonniers* i sorgeixin noves Berta Singerman.⁴⁷² I ja que parla de cant ho aprofita per connectar amb la música i la rumba cubana, que esdevé alhora una

---

⁴⁷⁰ *Ibid.*, p.138.

⁴⁷¹ *Ibid.*, p. 141.

⁴⁷² Berta Singerman Begun (Minsk, 1901 – Buenos Aires, 1998). Fou una cantant, declamadora i actriu argentina d'origen jueu. Emigrà a l'Argentina de petita amb els seus pares, on va començar a fer teatre.

reflexió sobre la identitat cubana i la incidència del ball en aquesta societat, una presència i un pes específic semblant a la descrita en altres indrets antillans:

«Amb la rumba a Cuba passa el mateix que la gent que va a Espanya, que creu que trobarà manoles i toreros pels carrers. Ja n'hi ha de toreros i dones amb mantellina, però en festes adients i llocs a propòsit.

A Cuba la rumba, més que altra cosa, és un ball d'exhibició, propi per a parelles professionals de la dansa. El típic és el *son*, el *danzón* i la *conga*. Sobretot els dos primers, americana d'envelat dels tròpics, que conserva l'encís i la melodia de la música criolla. Els toquen professors i aficionats, negres en llur majoria, amb guitarres, maraques, flautí, *bongó*, *maríbula*, cornetí, piano, viola i la *clave*, que l'executa el qui canta.

El cubà sent la seva música i la balla amb una agilitat i un ritme extraordinaris.

La *conga* té la mateixa essència que les altres dues danses, però és més esbojarrada i el tema es repeteix constantment. [...]

Els negres, més que lliurar-se a aquesta mena de ball, s'hi llicencen. A les festes populars que es celebren cada setmana en els magnífics camps d'esports i jardins de «La Tropical» i «La Polar» —dues indústries cerveseres, els anuncis de les quals trobareu pertot—, la gent de color hi assisteix en gran quantitat, i de la *conga* en fa la raó de la seva existència. Hi ha moments que sembla qua hagin vingut al món només que per ballar. Tal és l'entusiasme que posen en la dansa. Volten i *dan cintura* com si els donessin corda. Una vegada posats al ball s'hi mouen fins a la darrera conseqüència. La seva frase és aquesta:

—*Van a lo que dé el cuerpo de si.*»⁴⁷³

Poblet conta que una nit va entrar en un local de ball de negres de la platja, lloc que li recorda La Bombilla, de Madrid. Les parelles ballaven fent contorsions diabòliques i moviments luxuriosos. Poblet torna a trobar-se en un ambient que recorda aquella festa de negres de Port-au-Prince. Una vegada més el ball, la nit, els moviments luxuriosos de les balladores i la música sincopada —exotisme i erotisme: el tròpic en estat pur— caracteritzen un ambient propici per a l'atracció sexual, sempre present en la feminitat del tròpic i especialment en les joves cubanes desinhibides, que volen seduir Poblet i fer-lo passar a l'habitació, una situació que el deixa absolutament descol·locat:

«Les parelles ballaven fent contorsions diabòliques i moviments luxuriosos. A un costat de la sala, taules amb beguda. La decoració era una mena d'emblanquinat que devia haver estat

---

⁴⁷³ POBLET, *De Barcelona a l'Havana*, p. 142-143.

blau, groc o vermell. Ara només li restava una mica de cada cosa. La concurrència, negra sense cap atenuant. *Relajo* a desdir, i l'atmosfera... molt carregada.

Una de les dansaires em digué:

—¿*Tú no bailas, muchacho?*

—*No* —vaig dir—. *Salgo en seguida.*

Ella, assenyalant una habitació que hi havia al costat del ball, separada per un envà de fusta fins a la seva meitat, insinuà:

—¿*Por qué no vamos dentro, viejo?*

Amb un gest li vaig preguntar què era el que hi havia *dentro*, mentre la noia, amb una mirada provocativa i una rialla que deixava entreveure dues rengleres de dents que mai no m'hauran semblat tan blanques, deia:

—¿*Pues qué cosa ha de haber, bobo? ¡Camas!*

Per associació d'idees passà, ràpida, per la meva imaginació la imatge d'aquell *negrito* que hi havia a la porta, i vaig fugir corrents. Una vegada dalt de la *guagua*, camí de la ciutat, no ens podíem treure del cap el colorit de l'espectacle que acabàvem de veure. I a la nit tot fou somniar negres, dansarines exòtiques, homes a la porta amb cara de *pocos amigos*, i carrer de *Sal si puedes...* Evidentment, allí *¡sí que le zumbaba el mango!*⁴⁷⁴

Per Poblet, el barri xinès de l'Havana és autèntic i sense mistificacions, a la inversa que a Barcelona. De seguida torna a agafar el fil del *cubaneo* i de l'ambient populós de Cuba i descriu el xivarri del carrer amb els venedors de rifa que pregonen la sort, els altaveus «engegats a to de “pinyol” de tenor», el *criollo* que en plena via pública no pot evitar la temptació de ballar la conga «que surt de la gramola de l'establiment de la cantonada.» També els venedors de periòdics que utilitzen unes formes curioses per anunciar els esdeveniments. I encara els captaires que et paren al mig de la via emprant tons melodramàtics.

Els cubans són molt oberts i grans conversadors, per això és molt habitual que algú parli amb algú altre que no coneix: «A Cuba aquest fenomen es dona molt sovint. El *criollo* mai no es troba sol. A la *guagua*, mirant establiments, al bar o al cafè, sempre hi ha el conversador anònim que t'interpel·la amb tal naturalitat, que qualsevol que ho senti i no conegui la idiosincràsia del poble, creurà que es tracta d'una persona amb la qual ja fa anys que veniu menjant plegats.»⁴⁷⁵ En el *carrito* no tens altre remei que assabentar-te dels problemes del veí i quan en baixa un hi puja un altre igual. Com diu Poblet: «Tot talment com si l'Havana fos una *verbena* inacabable.»

---

⁴⁷⁴ *Ibid.*, p. 143-144.

⁴⁷⁵ *Ibid.*, p. 146.

El sucre, el tabac i el cafè són els elements essencials de la riquesa de Cuba i que Poblet afirma que en comparació amb Europa aquí van regalats. La gent pren cafè mitja dotzena de vegades al dia i te n'ofereixen a totes hores i tots els llocs. El sucre gairebé el donen. I afegeix: «I per un ral fumes uns cigars que ni el tsar de Rússia quan era l'amo d'aquell Imperi.» Però l'ideal del país són els gelats i els batuts (*batidos*) fets de fruites tropicals que esdevenen el millor consol per suportar la calor asfixiant que fa a l'illa a totes hores. Negres i *guajiros* anuncien els fruits pels carrers amb una cantarella peculiar que, segons Poblet: «veritable tractat de cant *criollo*, amb carros plens de branques i de flors com si anessin a l'aplec.» A continuació reproduïx aquestes cantarelles: «—¡Mango, mangué! ¡que vengo de Royo Arenas! ¡Mango, mangueeeeeé!».

Poblet fa diverses referències al sexe femení, com ja hem vist. En aquesta ocasió s'adreça al lector de manera directa i familiar:

«I el *no va más*, amics, són les dones. ¡*Fenómeno, chico!* Endarrere tothom, que passa el millor d'aquesta terra. Boniques, gentils i, sobretot, cubanes. Jo no sé si és la manera de vestir, la forma de caminar —cimbrejant com les palmeres que les han vist néixer—, el color de la pell, el parlar —dolça barreja feta de mel i de simpatia— o el cos de línies ondulants, gràcils, perfectes. El que sí puc dir, és que quan s'apropen es veuen venir millor que enlloc.

El secret deu ésser que són més de debò. O, com deia un amic meu, sense trampa de cap mena...»⁴⁷⁶

L'última crònica és la que fa disset, «XVII. El “No hay problema”»,⁴⁷⁷ i que s'encapçala amb un títol que és tota una declaració de principis sobre el caràcter cubà. Poblet explica que a Cuba cal treballar però hi ha lleis restrictives pels estrangers. Si un no té la ciutadania cubana és complicat trobar feina, fins i tot pels exiliats catalans que molts tenien carrera i bona formació, però van haver de marxar cap a Mèxic o Veneçuela a la recerca de noves oportunitats: «A l'exili hem vist un banquer convertit en fabricant de xoriços; un Conseller de la Generalitat al capdavant d'un establiment de peix fregit; un advocat disfressat de *fakir* dins d'una barraca, i un arquitecte fent filigranes per ràdio amb un xilofon.»⁴⁷⁸

Ell parla molt del que veu i viu a Cuba, però no explica gran cosa de la vida d'exiliats. Diu que cada dia després de sopar feien penya al començament del passeig del Malecón. Es

---

⁴⁷⁶ *Ibid.*, p. 147-148.

⁴⁷⁷ *Ibid.*, p. 149-154.

⁴⁷⁸ *Ibid.*, p. 151.

posaven en renglera, companys expatriats i jueus, de tal manera, que de la reunió en deien «*el muro de las lamentaciones*» perquè només s'hi explicaven tragèdies i drames personals:

«Els concurrents eren formals. Volem dir que hi acudien amb assiduitat. Quasi sempre hi havia quòrum. Diplomàtics, professors, funcionaris, metges, advocats i policies. Perquè hi hagués de tot, fins hi venia un torero, en Casielles, matador de braus en els seus bons temps, i puntal de la reunió fins que se n'anà a Venezuela a descobrir la quadratura del cercle...»⁴⁷⁹

I mentre uns descabdellaven les seves penúries la vida cubana transcorria amb la desfilada, per allà i per la prosa de Poblet, de l'home dels gelats, el cirabotes, el del cafè, el tabaquer, el trío de guitarres, el venedor de periòdics; talment com si fossin els protagonistes d'una obra teatral. Destaca la incidència lingüística de l'anglès a l'illa, en bona mesura per la visita d'americans. Com diu: «Les exclamacions *all right, chance, thank you* i tantes d'altres, sonen ben sovint arreu.»⁴⁸⁰ El montblanquí conta que després de la trobada al mur de les lamentacions anava al cafè Marte i Belona per continuar la conversa. Ell es troba bé a Cuba, hi contribueix la seva capacitat d'adaptar-se als llocs on va i també perquè era un espai on s'hi respirava llibertat i una vida nova, plena de noves oportunitats i coneixences en molts àmbits. A més Cuba era favorable a la República i havia acollit de bon grat els refugiats com Poblet, encara que les condicions de l'exiliat no eren fàcils. De nou la política traspua en la narració:

«L'ambient de Cuba, en un tant per cent altíssim, és favorable a la República espanyola. Durant la guerra cada diumenge i cada dia es celebraven actes de propaganda. Algun d'aquests omplia els camps d'esports més grans de la ciutat. Cinquanta, setanta, cent mil ànimes. El poble s'hi abocava i foren molts els cubans que formaren a les fileres de l'exèrcit republicà. Hi hagué gent que va estar-se un any seguit visitant el cònsul d'Espanya en espera del vaixell que havia de portar-los a la península per a ingressar a les divisions de voluntaris. La premsa, amb una sola excepció, simpatitza amb la causa del Govern legítim. A la casa de dispeses on visc, per exemple, la unanimitat hi és perfecta. Trenta persones amb les quals les dictadures no tenen res a fer.»⁴⁸¹

Segueixen unes ratlles sobre com el cubà afronta els problemes, que donen entenet al lector del títol de la crònica:

---

⁴⁷⁹ *Ibid.*, p. 152.

⁴⁸⁰ *Ibid.*, p. 153.

⁴⁸¹ *Ibid.*

«Tot i aquesta atmosfera, els afers s'encallaven d'una manera desesperant. El cubà, per treure's les qüestions dels damunt, té uns mots que els aplica a totes hores: *¡Ni te ocupes, chico! No hay problema!* De moment et quedes convençut. Després, a mesura que passa el temps, veus que no és altra cosa que una frase per animar.»⁴⁸²

Poblet diu que la comissió d'auxili als refugiats deia que tenia més peticions que pessons i que lliurava uns fulls on s'havien d'exposar els serveis prestats a la República. Poblet ho il·lustra amb unes paraules del torero Casielles que manifestava el següent sobre la República: «—*Primero, traerla; después, defenderla com la vida y ahora ir por esos mundos con una mano delante y otra detrás.*»⁴⁸³

Els cubans, però, es mostraven solidaris amb els exiliats, que miraven de subsistir i tirar endavant com podien en un país estranger i llunyà: «Molts vivien del miracle. D'altres, per la consideració de l'amo de l'hotel on havien anat a raure. Els més, per aquesta adhesió fervent del poble a l'exiliat. La gent t'obsequiava tant com li ho permetien les seves possibilitats, perquè sentia la nostra tragèdia.»

2.3.1.2. La recepció crítica del llibre

A la premsa d'exili s'han localitzat un parell de ressenyes que parlen del llibre. La primera, titulada «*De Barcelona a l'Havana... passant per Darnius*. Un llibre de Josep M. Poblet» i publicada a *Full Català*, de Mèxic, pocs dies després que el llibre sortís a la venda.⁴⁸⁴ Es tracta d'un breu comentari valoratiu que estableix un paral·lelisme amb *Els darrers dies de la Catalunya republicana*, d'Antoni Rovira i Virgili. Tant el text del periodista tarragoní, editat a Buenos Aires, com el de Poblet, a Mèxic, són dos llibres que utilitzen com a eix literari «l'èxode català del febrer del 39», encara que amb punts de partida i intencions finals divergents. Es diu que el llibre de Poblet fou «imprès a Mèxic per compte de l'autor» i que duu un «títol xiroi, que potser recorda una mica l'època de les gatades», en clara al·lusió al comediògraf vuitcentista Frederic Soler, de qui Poblet era un autèntic admirador i sobre qui dedicà diversos treballs biogràfics i assagístics.

---

⁴⁸² *Ibid.*

⁴⁸³ *Ibid.*, p. [154].

⁴⁸⁴ Vegeu P.M., «*De Barcelona a l'Havana... passant per Darnius*. Un llibre de Josep M. Poblet», *Full Català*, Mèxic, núm. 6 (març 1942), p. 5.

La ressenya destaca que són dos llibres diferents, però amb un nexa comú que és el tema. L'autor de la ressenya, P. M., comenta la intenció inicial de Poblet d'«escriure unes pàgines intranscendents i optimistes. Ben netes, sobretot, de lamentacions i de prèdiques polítiques.» i que des d'aquesta premissa el llibre aconsegueix el propòsit de principi a fi. Sobre la prosa de Poblet en marca els trets definitoris:

«Destaquen, com sempre, els trets característics de l'autor: retina i tremp de pintor, desimboltura, fluïdesa, naturalitat. Però també els defectes que s'aparellen amb tot desbocament immoderat: a voltes la pinzellada esdevé barroera i la prosa, posada a dringar —paraula volguda de Poblet, amb la qual aquest intenta definir la seva ambició literària— entra en el camí massa fàcil del vulgarisme casolà i la frase feta. Això, i també un excés de xiroïisme, poc oportú en un llibre motivat per fets tan dolorosos com l'èxode i l'exili.

Però, en conjunt, les narracions de Josep Maria Poblet són bones de llegir i constitueixen, com fins ara totes les coses d'aquest escriptor, una promesa en la qual nosaltres creiem sincerament.»⁴⁸⁵

La segona ressenya la signa l'escriptor i periodista tortosí Joan Cid Mulet a la *Revista de Catalunya*, en el primer número de l'any 1943, i, com s'indica en el títol: «Tres llibres de J. M. Poblet», es fa un breu anàlisi dels tres primers llibres de Poblet publicats a l'exili: *Records vells i històries noves, De Barcelona a l'Havana... passant per Darnius i Retorn*.⁴⁸⁶

Cid diu de Poblet que ocupa un lloc destacat en aquesta «admirable i constant tasca patriòtica de la “espiritualitat catalana”», que han mantingut els exiliats catalans, sobreposant-se a la duresa de l'exili polític, que ha afectat gent de totes les edats i ha escruixit de dolor aquells que han patit l'experiència dels camps de concentració, fins i tot aquells que ja mancats de forces, vençuts i aclaparats per l'enyor, decidiren tornar. Davant de tanta desolació i sofriment els exiliats catalans tenien un deure, com diu Cid: «mantenir viu l'esperit català.» Un esperit que anava acompanyat de l'afany de servir Catalunya com més grans fossin les adversitats. Afirmar que la personalitat literària de Josep Maria Poblet encara no està consolidada, i en sintetitza l'estil i el contingut amb aquestes paraules: «L'autor ens conta amb frase lleugera, i a estones fluida, anècdotes intranscendents del món dels exiliats.» I afegeix:

---

⁴⁸⁵ *Ibid.*

⁴⁸⁶ Joan CID MULET, «Tres llibres de J. M. Poblet», *Revista de Catalunya*, Mèxic, núm. 99-100-101 (gener-març 1943), p. 173-176.

«*De Barcelona a l'Havana...* és com una mena de film de les peripècies que l'autor visqué abans no va veure's un home lliure, i aquestes peripècies han estat les viscudes per la majoria del qui hem arribat a Amèrica. Hi ha enyor, melangia, recança, records, desigs, afanys i alegries en aquest segon llibre, i l'autor ho aboca tot sobre les pàgines, sense pretensions ni eufemismes i sense ganes de torturar. El qui no conegués personalment Poblet, a través d'aquests llibres se'n podria fer una imatge ben aproximada, car l'autor es descobreix tal i com ell és: un català de soca i arrel; una mica sentimental a estones; jovial, gairebé sempre.»⁴⁸⁷

Manent consigna també una nota anònima publicada a *Ressorgiment*, de Buenos Aires, al número 312, en la qual es carrega contra les darreres escenes del llibre per considerar-les frívols i mancades del to dramàtic requerit, una valoració el porta a concloure que qui va escriure el comentari no va entendre el final.⁴⁸⁸

L'estudiós, en el seu treball de referència *La literatura catalana a l'exili*, comenta que a l'exili era molt difícil que es fessin reedicions dels llibres que s'hi publicaven i que només hi hagués dues reedicions, que coincideixen amb els dos primers títols de la «Col·lecció Catalònia»: *La novel·la del besavi*, d'August Pi i Sunyer, i *Adrià Gual i la seva època*, d'Avel·lí Artís. En aquest context, alguns autors-editors, com Josep Maria Poblet o Agustí Cabruja, vengueren tot el tiratge dels seus llibres a través de la xarxa d'amistats per Amèrica i Europa, així com als Casals catalans o en qualsevol actes o efemèride que aprofitaven per promocionar i vendre-hi els respectius llibres.⁴⁸⁹ La revista *Quaderns de l'Exili*, en el número 15, publicaria un breu que avançava la segona edició de *Records vells i històries noves*: «S'anuncia la reedició del llibre de Josep M. Poblet: *Records vells i històries noves*. És la primera reedició que es fa d'un llibre català aparegut a l'exili».⁴⁹⁰ Amb tot, la reedició no arribà a materialitzar-se.

Poblet es troba entre els primers autors amb llibres i opuscles publicats a l'exili. Manent va fer un buidatge dels autors més prolífics, que consignem de major a menor: Agustí Bartra (8 i 5), Joan Puig i Ferrer (11) i Josep Carner (6 i 4). Després vindria Marc-Aureli Vila (11 opuscles). Per darrere de tots ells s'hi troben: Josep Maria Poblet (5 i 1), Llorens i Jordana (3 i 3), Domènec Guansé (3 i 2), Domènec de Bellmunt (4 i 1), Xavier Benguerel (3 i 1), Antoni Rovira i Virgili (3) i Pere Foix (3).⁴⁹¹

---

⁴⁸⁷ *Ibid.*, 175.

⁴⁸⁸ Vegeu MANENT, *La literatura catalana a l'exili*, p. 161, nota 6. El comentari es publica a *Ressorgiment*, Buenos Aires, núm. 312 (1942), p. 5083.

⁴⁸⁹ Vegeu MANENT, *La literatura catalana a l'exili*, p. 59.

⁴⁹⁰ Vegeu «Gasetta de l'exili», *Quaderns de l'Exili*, Mèxic, núm. 15 (setembre-octubre de 1945), p. XVI.

⁴⁹¹ Vegeu MANENT, *La literatura catalana a l'exili*, p. 64. En aquesta mateixa pàgina l'autor dóna la suma total de llibres i opuscles publicats, per països, que en total sumen 565 títols. Mèxic i França són els principals focus irradiadors de la

2.3.2. *Records vells i històries noves: entre el món d'ahir i l'univers del tròpic*

Records vells i històries noves (Mèxic, 1941) és el primer llibre que Josep Maria Poblet publica a l'exili i que el convertí alhora en el primer escriptor que edità un llibre en català a Mèxic.⁴⁹² El colofó deixa constància que s'imprimí a la ciutat de Mèxic el 14 de juny de 1941, als tallers de l'editorial Cultura. Poblet costejà l'edició, malgrat les dificultats econòmiques que arrossegava; probablement durant la seva estada a França s'hauria recuperat econòmicament per poder fer front a aquesta despesa. Ara bé, també cal tenir present el compromís i la voluntat d'editors catalans com Avel·lí Artís i Balaguer o Bartomeu Costa-Amic de construir una infraestructura editorial en català a Mèxic, que va ser la més sòlida i professional dels diversos països d'acollida d'exiliats. Aquests editors tenien una vocació més cultural que comercial, com assenyala Teresa Fèrriz a *La edición catalana en México*:

«A pesar de esta falta de difusión y venta, el importante número de editoriales catalanas muestra, en líneas generales, la vocación cultural de sus editores, mucho menos preocupados por el aspecto comercial que por la necesidad de actuar como mantenedores de cultura e, incluso, de animadores de ella fuera de Cataluña, tal como lo evidencia el caso de Avel·lí Artís, quien en el exilio seguía estimulando las “vocaciones literarias, [siendo] un suscitador de obras, de textos, sin prejuicio de criticarlos después de manera exacerbada, si los encontraba insuficientes”»⁴⁹³

Avel·lí Artís i Balaguer fou l'impulsor de diverses empreses editorials com l'obrador A. Artís, impressor, S. de R. L. o el taller de l'editorial Cultura, segell des del qual edità els llibres de Poblet a l'exili.

En aquest context editorial de l'exili i la necessitat de publicar llibres en català per mantenir viva la llengua i la cultura pròpies, Poblet s'autofinança els seus tres primers, que publica a l'exili i que són un testimoni dels records d'abans de la guerra i la vivència de l'exili, i una de les primeres mostres de prosa narrativa no imaginativa que anirà brotant en aquests anys. No obstant això, els editors tenien moltes dificultats perquè tampoc comptaven amb un mercat i un públic lector, que eren a Catalunya, i la distribució pels diversos països americans

---

cultura catalana a l'exili. L'activitat editorial es complementava amb l'edició nombroses revistes i la celebració de diverses activitats culturals.

⁴⁹² Vegeu MANENT, *La literatura catalana a l'exili*, p. 160-161.

⁴⁹³ Vegeu Teresa FÈRRIZ ROURE, *La edición catalana en México*, México-Barcelona: Colegio de Jalisco / Orfeo Català de Mèxic / Generalitat de Catalunya, 1998, p. 30. Dins del fragment, Fèrriz cita Pere BERNAT, «Avel·lí Artís, home de teatre, periodista, editor i catalanista», *Pont Blau*, Mèxic, núm. 27 (gener 1955), p. 7. Per a una visió dels editors i les editorials catalanes a Mèxic, vegeu FÈRRIZ ROURE, *La edición catalana en México*, especialment els apartats «II. Las editoriales catalanas en México: una historia de resistencia cultural», p. 21-38 i «III. Editores y libros catalanes en México», p. 39-96.

era complicada per la manca d'existència i d'articulació d'un mercat literari. El determini de Poblet de posar diners de la pròpia butxaca per editar els seus llibres és elogiat per l'escriptor i editor Joan Sales des d'una ressenya sobre la novel·la *Retorn*, publicada a *Quaderns de l'Exili*: «Cal agrair a aquest el sentit patriòtic que l'ha dut a imprimir, en el que va d'exili, tres llibres en català a les seves costes».⁴⁹⁴ Quatre mesos després de la sortida del llibre al mercat havia aparegut també un breu a *Full Català* en la mateixa línia: «Cal agrair a Josep M. Poblet l'esforç que representa la publicació d'aquest llibre, rebut amb joia a tots els nuclis catalans d'Amèrica. Es tracta d'un recull de narracions escrites amb un entusiasme i una frescor extraordinaris, palesos, sobretot, en la que obra el llibre: una visió emocionada de Montblanc, el poble de l'autor.»⁴⁹⁵

Encara que *Records vells i històries noves* sigui el primer llibre de Josep Maria Poblet publicat a l'exili, l'analitzem a continuació de *De Barcelona a l'Havana... passant per Darnius* perquè el gruix de la matèria literària del qual es forneix és l'estada a Cuba. Per aquest fet, des d'una visió cronològica, que pretén explicar la trajectòria vital i literària de l'autor, s'entén més bé un cop s'ha seguit el seu viatge cap a l'exili, de Barcelona fins a Cuba.

El títol ja apunta els dos eixos sobre els quals gira el volum: el record i les històries, el vell i el nou, és a dir, el passat i el present. Aquestes històries són sinònim de vivències i anècdotes que propicia la nova vida a Cuba. El record apel·la a la memòria i ens remet a un món que Poblet converteix gairebé en mític, el Montblanc d'abans de la guerra, a partir de la figura del cafeter Marcellinu, una institució popular en els seus anys de la infantesa i primera joventut. Uns anys que foren els de l'època d'esplendor de la catalanitat —exceptuant el període de la Dictadura de Primo de Rivera— viscuda a través del montblanquinisme associatiu polític i cultural. Poblet en aquests anys havia contribuït a la institucionalització del catalanisme en la vida pública montblaquina. El record té el component malenconiós i mira enrere, mentre que les històries parteixen del present, confronten la realitat del tròpic, rica en contrastos de tot tipus: cultural, climàtic, religiós, gastronòmic,... i amb un sistema de valors i unes formes de vida molt diferents a la dels exiliats catalans.

La dedicatòria, adreçada als familiars que va deixar a Catalunya, recull la idea del retorn: «A tots els meus, que un dia vaig deixar a la Pàtria, i amb el fervent desig de retobar-los aviat.» Aquest motiu serà una constant en la literatura d'exili, la voluntat i la incertesa de poder retornar a Catalunya.

---

⁴⁹⁴ Vegeu Joan SALES, «Llibres en català a Mèxic», *Quaderns de l'Exili*, Mèxic, núm. 1 (setembre 1943), p. IV. Els tres llibres de Poblet als quals es refereix Sales són *Records vells i històries noves* (1941) i *De Barcelona a l'Havana... passant per Darnius* i *Retorn*, editats el 1942.

⁴⁹⁵ Vegeu «*Records vells i històries noves*, de Josep Maria Poblet», *Full Català*, Mèxic, núm. 1 (octubre 1941), p. 14.

El volum està configurat per quatre narracions i una introducció: «Introit». La primera es titula «El “Marcelinu”» i és la que forma part de l'eix dels records i que entronca amb la temàtica montblanquina. Les altres tres tenen com a denominador comú el testimoni autobiogràfic de Poblet i la vida feta a Cuba durant l'any i mig que hi va residir entre primers de juliol de 1939 i finals de desembre de 1940. Les narracions de tema cubà són «Cinc “Tenorios” a l'engròs», «“Can Mero”» i «Els negres també tenen el seu Carnaval».

En la introducció del llibre, Poblet explica els condicionants que han fet que aquest aplec de vivències diverses s'hagi publicat a Mèxic. El llibre, malgrat ser pensat i escrit en català a Cuba, hauria d'haver estat publicat a Barcelona però els esdeveniments polítics i militars que es precipitaren l'any 1939 ho van fer impossible, com manifesta d'aquesta manera: «L'actual xim-xim tràgic de la *hispanidad en marcha*, que de fa temps ha posat els seus dominis a casa nostra, privant els catalans d'això tan sagrat com és el lliure exercici de la seva llengua, ens obliga a fer-li veure la llum en aquest Mèxic generós que, a tots els que anem rodant pel món, ens ha obert amorosament els braços.»⁴⁹⁶

La situació excepcional porta a Poblet a escriure com a mesura de resistencialisme cultural i polític, una vegada més posa el seu catalanisme de conviccions fermes al servei del país, de la cultura, de la llengua i de la llibertat per impedir el genocidi cultural i lingüístic que volia perpetrar el franquisme. I mantenir així viva la flama de la llengua i dels ideals republicans. Ho explica amb aquestes paraules que, a banda d'il·lustrar aquests aspectes, donen també la dimensió moral de l'escriptor montblanquí:

«A Catalunya mai no havíem tingut massa ganes d'escriure. De tard en tard, ens agradava fer coses, espècie de xarapió que dura vuit dies. La febre se'ns ha encomanat d'ençà que a la nostra terra es posen traves, no ja per escriure, sinó àdhuc per parlar la llengua apresada de menuts a la falda de la mare. Ni ella ni jo ho sabíem en aquell temps que estàvem cometent una blasfèmia. [...] La persecució es veu que ens ha tret de polleguera i avui voldríem que el «Déu vos guard» de cada matí, fos un nou llibre català que ens vingués a obrir la porta.

Sentint la nostàlgia d'un demà millor, el nostre màxim anhel en aquestes hores incertes, és el de no veure'ns obligats a publicar nous volums en terres d'Amèrica. Això fóra senyal de moltes coses. La més important, que el sentit comú hauria fet la seva reparació en aquell tros de terra beneïda que va dels Pirineus a les gorges de l'Ebre.

Mentre tal fet no esdevingui, prometem reincidir. Els amables lectors sabran perdonar-nos la gosadia en mires a l'ideal nobilíssim que la mou. Perquè, avui com avui, compatriotes que

---

⁴⁹⁶ Vegeu POBLET, *Records vells*, p. [11].

esteu escampats per tots els racons del món, entenem que un llibre escrit en català és la nostra millor bandera.»⁴⁹⁷

Escriure es converteix també en una manera particular d'explicar el món des de la mirada catalana. I aquest resistencialisme que posa en pràctica Pobleu també es donarà en molts autors durant l'exili i posa sobre la taula un fenomen que sovinteja: el dels escriptors que no són intel·lectuals, en el sentit estricte, o no són professionals de l'escriptura, però que fan una aportació en clau testimonial sobre l'experiència de l'exili. La idea de deixar un testimoni de la guerra i l'exili viscut, i que aquest pervisqui en la memòria tot passant a les generacions futures.

És prou curiós que Pobleu digui que a Catalunya no havia tingut gaires ganes d'escriure, quan ho havia fet de manera regular des de les pàgines de la premsa local. En tot cas, s'ha d'entendre que es refereix a una obra de més extensió i solidesa, de caràcter narratiu com aquesta i les altres dues que publicarà l'any 1942, i que ultrapassa la crònica-article per bé que desemboca en el reportatge periodístic amb un marcat caràcter literari. La resta de llibres, la majoria dels quals es concentra en la dècada dels 40, es mouran a cavall d'aquest gènere i el discurs testimonial.

Pobleu torna a reivindicar el llibre, com ja havia fet abans de la guerra, però ara en unes altres circumstàncies i amb uns nous propòsits. Si en aquells dies de columnista a la premsa montblanquina l'esgrimia com a eina per lluitar contra la ignorància i l'analfabetisme i per nodrir les biblioteques públiques i privades, ara és del tot necessari que sobretot s'editin llibres per mantenir viva i present la llengua, com manifesta en les últimes línies de la introducció del llibre, i com també compartien els editors a l'exili que hem esmentat. Pobleu serà el primer de portar a la pràctica aquesta premissa, encara que el desig era el de poder publicar a Catalunya, amb total normalitat, i disposant del públic lector català.⁴⁹⁸

«Cinc "Tenorios" a l'engròs» és la segona narració del llibre —la primera, «El "Marcelinu"» l'analitzarem quan parlem de les obres de temàtica montblanquina. El text té un marcat caràcter autobiogràfic, perquè l'autor hi narra la seva experiència com a actor de teatre accidental en una gira per l'illa de Cuba per representar el clàssic teatral del romanticisme

---

⁴⁹⁷ POBLET, *Records vells*, p. [11]-14.

⁴⁹⁸ Sobre la publicació de llibres i l'activitat editorial en català a França durant el primer exili i fins a meitat dels anys 40, vegeu: Rafael TÀSIS, «Carta de París. Bells llibres i belles arts», *La Nostra Revista* [Mèxic], núm. 2 (febrer de 1946), p. 64-66, reproduït a Rafael TÀSIS, *Les raons de l'exili*, edició de Montserrat Bacardí i Francesc Foguet, Valls: Cossetània Edicions, 2012 (Memòria del Segle XX, 19), p. 162-168. Per tenir una panoràmica de l'edició de llibres i opuscles a Mèxic, vegeu: FÉRRIZ ROURE, *La edició catalana en Mèxic*, especialment l'apartat «Apèndice: catàleg de llibres y folletos en catalán editados en México», p. [125]-169, on es dona una classificació per autor, data de publicació i editorial.

espanyol, *Don Juan Tenorio*, original de José Zorrilla. Poblet utilitza de nou el gènere de la crònica periodística, que compagina amb el retrat costumista i la descripció paisatgística, per encadenar amb les anècdotes i els personatges que propicia la gira teatral que porta l'elenc per cinc poblacions cubanes: Placetas, Santa Clara, Morón, Ciego de Avila i Nuevitas.

El relat fou escrit entre finals de juny i principis de juliol de 1940, quan feia molt poc temps que havia ingressat a l'Asociación Cubana de Artistas Teatrales, Cinematográficos, Radiofónicos y de Circo. La dada sobre l'escriptura la dóna ella mateix: «Aquests dies farà un any que, tot just arribat a Cuba, em varen ploure els primers pesos de resultes d'un "bolo" teatral.»

La nova feina d'actor li va venir arran de l'amistat feta amb l'actor català Josep R. Goula⁴⁹⁹, marit de l'actriu Assumpció Casals, amb la qual havia coincidit a Pointe-à-Pitre a bord del *Saint Domingue* en el viatge cap a Cuba. Goula havia d'interpretar el paper de Don Luis Mejía, el festejador i antagonista del drama de Zorrilla que rivalitza en conquestes amoroses amb Don Juan Tenorio, però una acumulació de compromisos professionals va fer que proposés per al paper a Poblet, qui acceptà la proposta de manera entusiàstica perquè suposava viure una nova *aventura* a l'illa, tornar a fer d'actor en el teatre d'aficionats d'abans de la guerra i, de pas, obtenir uns petits ingressos per anar passant durant aquells dies de privacions: «M'hi vaig pensar uns segons, bo i donant un repàs a les butxaques, on hi mancaven ingressos immediats, per exclamar de cop i volta: "¡Déu ens en guard d'un ja està fet!" Veus ací doncs el secret, de que avui, el meu nom figuri en els rengleres de la gent que es dediquen a l'art de la Talia, en les càlides zones dels tròpics.»⁵⁰⁰

La companyia la integraven actors criolls i catalans, dels quals no en concreta les dades personals i es fa difícil identificar-los, almenys els catalans: «Formaven part de la *tournee*, com deixem dit, diferents compatriotes. L'actor Rovira encarregat del *Chuti*; la *Brígida*, prou coneguda a Barcelona en formacions líriques i el *Don Juan*, que si bé havia nascut a Matanzas, sabia dir correctament els "setze jutges..."».⁵⁰¹

Tots viatjaven en una *gua-gua*, l'òmnibus cubà per excel·lència. La narració es dedica a donar a conèixer al lector les vicissituds d'aquella gira, de si a última hora els havia fallat l'actor

---

⁴⁹⁹ Josep Riera Goula (Barcelona, 1898-1977) fou actor i tenor, interpretà teatre i sarsuela abans de la guerra fins que a mitjan de la dècada dels 30 emigrà a Amèrica. Allí inicià un carrera artística d'èxit que el portà a treballar com a actor a Hollywood i Mèxic, i a Cuba com a actor de teatre. Participà en més d'una trentena de pel·lícules, en tres d'aquestes rodades a Mèxic, l'any 1944, coincidí en el repartiment amb la seva esposa Assumpció Casals —a l'exili coneguda també com a Asunción Casal: *Rosa de las nieves*, *Porfirio Díaz* i *El médico de las locas*. També treballà al costat de la nena prodigi Shirley Temple a *Honeymoon* (1947); en alguns projectes coincidí amb Jorge Negrete i Xavier Cugat. En el terreny de la radiodifusió va obtenir una gran popularitat a la ràdio cubana amb el programa *El Derecho de Nacer*. Vegeu Manuel NARANJO TEIXIDÓ, «El último adiós para José Goula», *La Vanguardia* (22-X-1977), p. 42.

⁵⁰⁰ POBLET, *Records vells*, p. [67]-68.

⁵⁰¹ *Ibid.*, p. 69.

que havia d'interpretar el paper de Don Gonzalo o de si hi havia hagut algun contratemps amb el vestuari o l'attrezzo. La narració manté els ingredients característics de la prosa pobletiana, amb l'ús de frases fetes i un llenguatge popular que en reforça l'oralitat, per exemple, sobre la manera com comença la gira, amb algun imprevist, utilitza una expressió molt de l'època i de la Conca: «¡L'excursió començava bé a fe de Déu!».⁵⁰² El llenguatge popular es dóna la mà amb la ironia i l'humorisme, com quan utilitza el nom dels personatges del *Don Juan Tenorio* per referir-se els actors i aconseguir així aquest l'efecte: «Més endavant perquè se'ns havia marejat Doña Ana de Pantoja».⁵⁰³

La crònica de la gira la combina, a vegades, amb paratges descriptius, com en la descripció de la casa on fan nit en la primera parada del viatge. Poblet també hi fa ús d'alguns mots cubans:

«Al despertar-nos, poguérem veure que l'hotel on havíem dormit era una casa completament tropical. Patis amb arbres i plantes, portes que tanquen malament, claror que es fica per tot i envans de fusta. L'aspecte era simpàtic. Una mena d'*Hostería del Laurel* en plena *manigua*, regentada per un *guajiro* que de feia poc temps s'havia fet càrrec del negoci sota la propaganda de *Camas frescas, limpias y baratas* i *Comida sana, esmerada y bien servida*, consigna que figurava pintada amb blanc d'Espanya, damunt dels miralls del *hall* (¿) que feia, a més, de menjador, sala de lectura, bar i escriptori.»⁵⁰⁴

Poblet viu anècdotes diverses propiciades pels personatges curiosos que s'aniran trobant, com un *hacendado* de la zona a qui dóna veu i la crònica agafa forma de reportatge. Aquest hisendat cultiva tabac i té un dels conreus més importants de la comarca, que li reporta bons ingressos. Els pares del personatge tenien orígens espanyols, una ascendència comuna de molts cubans. La conversa, com passa altres vegades amb els personatges que es troba Poblet o ja sigui ell que hi posa èmfasi, aborda la temàtica política. El personatge li deixa anar que el món d'avui és una lluita constant i qui sap si en aquesta lluita caldrà prendre-hi partit. Una apreciació a la qual Poblet respon, d'acord amb els seu esperit pacífic i amb el record ben present de la guerra i de l'exili: «No faci bromes, li vaig dir [...] que un servidor ja en té ben bé prou amb la "pelea" d'Espanya. Cregui'm, el meu mal no vol soroll.»⁵⁰⁵

---

⁵⁰² *Ibid.*, p. 71.

⁵⁰³ *Ibid.*, p. 71-72.

⁵⁰⁴ *Ibid.*, p. 73.

⁵⁰⁵ *Ibid.*, p. 77.

Poblet integra les anècdotes que es van generant en cada localitat, arran de la funció, amb les converses i l'ambient que viuen els còmics durant el trajecte. La constant presència de l'anecdota fa que sovint el paisatge passi desapercebut. Un ingredient literari que agrada a Poblet i que, sempre que en té l'oportunitat, l'afegeix en el contingut de la seva escriptura. En aquest sentit escriu: «Se'n contaven tantes [d'anècdotes], que, distrets en les narracions, gairebé no ens quedava temps per a contemplar la bellesa del paisatge, ple ara de tarongers a un costat i altre del camí, com si talment estéssim posats enmig de l'horta valenciana.»⁵⁰⁶

Si a Santa Clara calgué trobar un pintor per restaurar i repintar els decorats, a Morón «fallaren els càlculs econòmics» perquè el Governador visità la ciutat i la *fiesta política* i les *congas* provocaren que fos l'«únic poble, on, *el Burlador de Sevilla* sortí un xic mal parat.»⁵⁰⁷ no només pel fracàs econòmic sinó per l'actitud dels espectadors i per la posada en escena de l'obra que acumulà diversos despropòsits. En la crònica dels esdeveniments Poblet torna a fer una autoreferència als diners: «Altre cop, tothom al seu lloc i cap a casa s'ha dit que portàvem son i pocs diners a la butxaca.»⁵⁰⁸

La representació de Ciego de Ávila tingué lloc al Teatre Principal. En aquest moment passa de la crònica al retrat de personatge. En aquesta ocasió el retratat és un tal Rodolfo, que respon a l'apel·latiu de Ladrillo, un jove negre, autòcton de la zona i que la companyia lloga perquè faci d'avisador durant la representació. Poblet en fa la caracterització a través de la conversa amb ell, en la qual reproduceix la seva parla cubana. En la seva intervenció es va perfilant de nou la imatge del caribeny, entre ingenu i fantasiós; i afloren els judicis que el que emet sobre el tarannà i la manera de ser de Poblet. Vegem-ne un exemple que també palesa la concepció que els nadius cubans tenien dels catalans:

«—Oye, ¡tú no pareces catalán! —em deia sovint.

—Sí home, que ho sóc. I pels quatre costats.

—Pues, así deja que te llame Barcelona. Yo sé que es muy linda Barcelona. ¡Barcelona y Santiago! ¡Vaya pareja! ¡Fíjate bien! Porque yo soy de Santiago de Cuba. Allí hay mucho catalán. Pero, no sé, los que residen en mi pueblo son más serios. A ti te encuentro divertido. Por eso eres de los míos, muchacho!

—I Ladrillo reia, reia com un infant...

—Me gustaría que los blancos fuesen como tú. Alegres y sinceros. ¿Qué tiene que ver que la piel sea de uno u otro color? ¡El corazón de los hombres es lo que vale!!

—Tens raó, noi, li feia jo.»⁵⁰⁹

---

⁵⁰⁶ *Ibid.*, p. 83.

⁵⁰⁷ *Ibid.*, p. 84.

⁵⁰⁸ *Ibid.*, p. 85.

⁵⁰⁹ *Ibid.*, p. 91-92.

Ell recrea una conversa que projecta una imatge bonhomiosa dels nadius i sembla que la convivència entre refugiats i autòctons sigui —o almenys ho sembla en aparença— del tot harmoniosa i sense tensions de cap tipus. Entre Poblet i Ladrillo es fa evident que és així, però Ladrillo fa una apreciació sobre els blancs a qui, en general, titlla de supremacistes i racistes, però deixant ben clar que el nostre cronista és una altra cosa. En aquest fragment, com en molts altres en què el montblanquí interactua amb els nadius autòctons, no es fa present el mite de l'Amèrica furienta. L'Amèrica que es presenta, per mitjà de la relació amb els indígenes, té sempre un component primitiu, folklòric i supersticiós, però mai violent. Poblet retrata diversos estereotips d'allò que en podríem dir «el bon salvatge» i presenta una alteritat entre l'uropeu i l'occidental —que seria ell— i l'habitant del tròpic mancada de conflicte. Així, per exemple, en un moment de la conversa Ladrillo li fa el següent comentari sobre la fraternitat, la igualtat entre races i la bondat humana:

«—Si alguna vez te llegas hasta Santiago, pregunta por mi. Iremos a un cabaret que se llama El Blanco y Negro. Allí sí que hay eso que se denomina la fraternidad y que muchas veces no sé ver por parte alguna. Su nombre ya indica la cosa. Blancos y negros, juntos, pero juntos y revueltos, no creas. En el mundo no debería existir más que una raya para separarnos unos de otros; la que dividiera a los hombres buenos de los hombres malos. ¡Nada de razas ni partidos, chico! Todos unidos y en un bloque; el de la decencia.»⁵¹⁰

En les seves cròniques, i per extensió en la seva literatura testimonial d'exili, sempre deixa una empremta de la seva capacitat d'entesa i concòrdia amb *l'altre*. En les relacions humanes Poblet sap imprimir-hi una mena de fraternitat universal, com quan diu de Ladrillo: «Pel xicot tot era gran, com el seu cor. Un cor que no li cabia dintre la seva còrpora.»⁵¹¹ La manera de ser de Poblet l'ajudarà a adaptar-se allà on vagi i, juntament amb el seu optimisme, farà que esdevingui un supervivent amb una capacitat contínua per sortir de qualsevol situació difícil. Per tant, en els seus textos no hi apareix el xoc cultural violent amb el tròpic, que sí que plasmen altres escriptors catalans exiliats en les seves novel·les, com Pere Calders, Riera Llorca, Ferran de Pol o Artís-Gener.⁵¹²

---

⁵¹⁰ *Ibid.*

⁵¹¹ *Ibid.*, p. 94.

⁵¹² Vegeu Maria CAMPILLO, «Els escriptors catalans exiliats i "l'Amèrica furienta"», *IV Jornades d'Estudis Catalano-Americans. Octubre 1990*, Barcelona: Generalitat de Catalunya, Comissió Amèrica i Catalunya 1992, 1992, p. 57-64; «Els escriptors catalans exiliats i l'Amèrica furienta», dins Julià GUILLAMON (ed.), *Narrativa catalana de l'exili*, Barcelona: Galaxia Gutenberg, Cercle de Lectors, 2005, p. 17-29; «Variacions sobre el tema de "l'Amèrica furienta": Lluís Ferran de Pol», *Homenatge a Lluís Ferran de Pol*, Arenys de Mar: Ajuntament d'Arenys de Mar, 1993, p. 41-46. I també MAS I SAÑÉ, *Les novel·les d'exili d'Avel·lí Artís-Gener*, especialment el capítol «3.1. El mite de l'Amèrica furienta», p. 105-119.

Nuevitas és l'altre punt de parada de la gira, un poble mariner que algun dels integrants de l'elenc afirma que recordava algun poble de la costa catalana. Poblet aleshores evoca el record de la Catalunya. Tot i que hem destacat en diverses ocasions que Poblet té la voluntat i la capacitat d'adaptar-se al medi del tròpic, sense sentir-se estanger del tot, això no treu que no senti enyorança i tingui ganes de tornar a Catalunya com passava a tot el contingent d'exiliats catalans: «Amb una mica de bona voluntat i una regular dosi de fantasia, no direm que no. Però, ¡ai!, ara present el dolç record d'aquell tros de cel de Catalunya, ¿què no donaríem per tenir davant dels ulls, un bocí de Lloret, de Cala Fornells, de Sagaró o d'Aigua Blava? Qualsevol racó d'aquests, amics, sí que val per un món sencer. Un món com fins avui no l'hem sabut trobar en cap altre lloc de la terra!»⁵¹³ En aquest fragment es detecta un denominador comú de la prosa d'exili que és l'enyorança vers Catalunya, personalitzada aquí en la costa catalana. Poblet diu que no hi ha res que s'hi pugui comparar.

La valoració final de Poblet sobre l'experiència dels cinc «Tenorios» és més crematística que artística, tant és així que el porta a pensar que l'autor del Tenorio, José Zorrilla, hauria d'haver escrit una obra d'aquest tipus per a cada un dels dotze mesos de l'any tot conclouent: «Els crítics i l'art, possiblement que no n'hi restarien gaire contents, però nosaltres, pobres *refugiées* que anem donant la volta al món sense un ral a la butxaca, li hauríem agraït força...»⁵¹⁴

La tercera narració del llibre porta per títol «Can Mero», el nom de la dispesa on s'instal·la Poblet al centre de l'Havana, i que es converteix en un espai físic que vertebrava tot el relat. D'una banda, la casa d'allotjament i de menjar és on conflueixen diversos refugiats catalans i, per tant, esdevé una mena de refugi, un punt de trobada on els catalans poden parlar de la seva situació i menjar plats propis de la cuina catalana com el *llomillo* amb mongetes o escudella i carn d'olla, que és una manera de viatjar i recordar Catalunya: «lloc on, molts dies, hi trobàveu més partidaris del llomillo amb mongetes que a qualsevulla altra de les dues entitats esmentades [el Centre i la Beneficiència]».⁵¹⁵ De l'altra, Can Mero, al ser un punt de confluència de molta gent permet a Poblet fer un retrat a ploma dels hostes i reproduir-ne els diàlegs que dibuixen la personalitat dels inquilins, en un dels exercicis de literatura testimonial ja habituals de la seva literatura.

---

⁵¹³ POBLET, *Records vells*, p. 93-94.

⁵¹⁴ *Ibid.*, p. 98.

⁵¹⁵ *Ibid.*, p. [101].

Aquesta narració és un dels pocs casos en què Poblet se centra en un espai interior.⁵¹⁶ En la majoria dels seus textos el que narra passa a l'exterior i té aquest component itinerant. Per exemple, a *De Barcelona a l'Havana... passant per Darnius* és una crònica-reportatge del viatge de Bordeus a l'Havana eminentment exterior, i el mateix passa amb les narracions de *Records vells i històries noves* —deixant de banda «El “Marcelinu”»— o a *Terres d'Amèrica (Impressions de viatge)* o a *Tres mesos i un dia a Nova York*.

Can Mero, segons Poblet, era una institució equiparable al Centre Català de l'Havana i la Sociedad de Beneficiencia de Naturales de Cataluña.⁵¹⁷ La narració de Poblet sobre la dispesa havana també permet focalitzar la mirada sobre la identitat catalana, de com la viu Poblet i la resta de refugiats. En el cas concret del memorialista de Montblanc, la identitat és un dels aspectes que són presents en la seva literatura, així com passa amb tots els autors de l'exili, que viuen un procés d'aculturació forçat per la guerra i que dona resultats literaris diversos, alguns dels quals ja s'han apuntat, com la formulació del mite de l'Amèrica furienta o la cristallització més optimista i bonhomiosa de la vida al tròpic reflectida en les narracions de Poblet.

El seu sentiment de catalanitat és molt arrelat, i es tradueix en una identitat molt sòlida, però alhora molt resilient, que posa en joc per mitjà dels contrastos i diferències experimentats en l'espai on es mou i els indígenes amb els quals es relaciona, com s'ha pogut anar apreciant en les diverses cites reproduïdes en aquestes pàgines. Per ell la catalanitat és el motor de la seva existència. D'aquí que les referències hi siguin constants, a través de la comparació dels hàbits i costums propis amb els del tròpic o quan aquesta s'activa per mitjà del record. En aquest últim cas, en tenim un exemple just al començament de la narració: «En el local on avui els protagonistes d'aquesta narració hi tenen instal·lat el seu reialme, anys enrere hi havia

---

⁵¹⁶ Núria Sabaté-Llobera comenta alguns aspectes de la literatura testimonial de Josep Maria Poblet a partir de la narració «Can Mero». Aquesta li permet (re)construir un dels espais de la geografia literària de Cuba, que amplia amb l'anàlisi de tres textos de tres escriptors catalanes contemporànies: *Gent del meu exili: inoblidables* (1975), de Teresa Pàmies; *Habanera* (1999), d'Ángeles Dalmau i *Cap al cel obert* (2000), de Carme Riera. Sabaté-Llobera aborda el tema de la llengua dels refugiats catalans, el punt de trobada i recolliment de l'espai de la dispesa cubana o l'ús de la ironia en l'escriptor montblanquí. Per a un major aprofundiment, vegeu: Núria SABATÉ-LLOBERA, «Capítulo cuatro. La superación del trauma del exilio en Teresa Pàmies y Josep Maria Poblet», dins: *Cuba como geografía literaria en la narrativa catalana contemporánea*, Codirectors: Susan Larson i Susan Carvalho, Universitat de Kentucky, Departament d'Estudis Hispànics, 2007, p. 91-130. Tesi doctoral en línia a: http://uknowledge.uky.edu/gradschool_diss/566/. En una versió més sintètica, vegeu l'article: Núria SABATÉ-LLOBERA, «Dos relatos del exilio catalán en Cuba: Teresa Pàmies y Josep Maria Poblet», *Alpha*, núm. 29 (desembre 2009), p. 303-314. Revista en línia a: <http://www.alpha.ulagos.cl>. Per a una visió de la literatura catalana a Cuba, vegeu: Àlex BROCH i Isabel SEGURA (eds.), *Cuba en la literatura catalana*, Barcelona: Insòlit, 2002.

⁵¹⁷ Al poc temps d'haver arribat a Cuba, Poblet es va encarregar d'investigar i després escriure la història de la Sociedad de Beneficiencia de Naturales de Cataluña, que s'edità en dues versions: en català i en castellà. Vegeu Josep Maria POBLET, *Libro de Oro, 1840-1940. Sociedad de Beneficiencia de Naturales de Cataluña*, L'Havana: Burgay y Cía, 1940. Sobre el Centre Català, vegeu: Josep PICH i MITJANA, *El Centre Català. La primera associació política catalanista (1882-1894)*, Catarroja, Barcelona: Afers, 2002 (Recerca i pensament, 15).

hagut, precisament, el Centre Català. Aquest fet, casual i anecdòtic, acabava d'ambientar, amb records plens de catalanitat, les parets de la dispensa de Can Mero».⁵¹⁸

Ell no deixa d'emetre judicis de valor sobre tot allò que l'envolta i que li causa una certa sorpresa, i que fa des d'un cert etnocentrisme català —si se'm permet l'expressió—, però sense menystenir mai la manera d'actuar de l'*altre*, sinó més aviat al contrari, enaltint aquells comportaments que tot i ser diferents dels seus, valora com a funcionals i pragmàtics, i que el porten a admirar el tarannà dels tròpics, caracteritzat pel fet de no amoïnar-se gaire per les coses i viure un *carpe diem* singular.

Tant ell com molts altres refugiats que van arribar a l'illa es van trobar que la llengua catalana estava circumscrita a la colònia d'exiliats, però la història de Cuba, que des de mitjan del XIX havia rebut nombroses onades de catalans que s'establiren a l'illa per fer-hi negocis i impulsar relacions comercials. Aquesta circumstància provocava que al país s'hi respirés un aire de catalanitat que es vivia amb total familiaritat, com veiem en Poblet. Aquesta presència catalana s'aprecia en molts moments, per exemple, quan a la narració de la gira del Tenorio, el personatge de Ladrillo evoca els vincles entre Barcelona i Santiago i destaca que són molts els catalans que hi resideixen.⁵¹⁹ A aquest arrelament català s'hi havia de sumar l'arribada d'un nombrós contingent de refugiats que s'hi quedarien o hi farien escala abans d'arribar a Mèxic.⁵²⁰

La petja catalana a Cuba és la que explica els orígens dels propietaris de Can Mero: ell, en Mero, un home d'uns setanta anys i que en feia trenta que havia arribat a l'illa i que Poblet definiex sumàriament com a «una mena de Senyor Esteve posat a l'Havana».⁵²¹ La seva dona, «la senyora Teresina», que és com la coneixia tothom era l'ànima de la dispensa; un equip que es completava amb Àngel, el cuiner, i Níco, l'encarregat de la neteja. En aquest text de Poblet hi predomina la caracterització de personatges, però hi té un pes rellevant la figura de Mero, la qual cosa li dona un caire més costumista que els altres. Mero, després de tants anys a Cuba, ja s'havia impregnat del caràcter reposat, potser per això sovint la seva consigna era: «—Tranquil·litat i bons aliments —*all right*— deia sovint. I tot el demés, paraules».⁵²² Pel que fa a la llengua, per bé que conservava el català, quan havia d'explicar quelcom ho feia «amb barreja de modismes cubans i un català pintoresc que no s'avenia pas gens amb la gramàtica del

---

⁵¹⁸ POBLET, *Records vells*, p. [101].

⁵¹⁹ Sobre la presència de catalans a Cuba, vegeu: Joaquim ROY, *Catalunya a Cuba*, Barcelona: Editorial Barcino, 1988 i Josep PICH I MITJANA, *El Centre Català. La primera associació política catalanista (1882-1894)*, Catarroja, Barcelona: Afers, 2002 (Recerca i pensament, 15).

⁵²⁰ Per disposar d'una visió al detall de l'exili català i espanyol a Cuba, vegeu: Jorge DOMINGO CUADRIELLO, *El exilio republicano español en Cuba*, Madrid: Siglo XXI, 2009.

⁵²¹ POBLET, *Records vells*, p. 102.

⁵²² *Ibid.*, p. 103.

senyor Pompeu Fabra.»⁵²³ Tot això demostra la integració de Mero en la cultura cubana que porta a Poblet a dir-ne, amb un cert deix d'ironia de la seva, el següent: «De tots els compatriotes que hem conegut trasplantats a l'illa, era el que estaa més fos amb Cuba i més confós amb els hàbits i els costums d'aquest poble que exaltava sovint, amb passió i entusiasme. El seu tarannà s'adeia en absolut, amb el de la gent del país.»⁵²⁴ Però sembla que no passava el mateix amb la seva esposa: «Catalana cent per cent, no havia acabat de lliurar-se a les costums de Cuba.»⁵²⁵

En el text utilitza una mena de *captatio benevolentiae*, com ja li hem vist fer en algunes altres ocasions quan s'adreça directament al lector: «com veurà el lector si és que té interès en saber les que passen en una casa de dispeses de l'Havana».⁵²⁶ El narrador combina la descripció dels personatges amb la construcció d'escenes dins de la dispesa que es converteixen en escenes sainetesques i que, per un moment, sembla que transportin el lector a una comèdia. Un dels exemples més il·lustratius el trobem en les primeres pàgines de la narració que reproduïx una conversa habitual, a base de crits, entre el matrimoni a l'hora del servei i farcida de mots catalans i en un castellà colonial.⁵²⁷ Segons Poblet, «la senyora Teresina era la mestressa dels quartos i en Mero, l'amo dels crits.»⁵²⁸ Aquesta és presentada al lector com l'antítesi de Mero i quant al seu català, es diu: «Parlava un català del pla del Penedès amb accent cubanitzat o, al revés, un cubà amb fonètica catalana, tot especial i acariciador.»⁵²⁹

La caracterització de la resta de personatges es fa a través de breus pinzellades. Poblet utilitza la resta de personatges que fa aparèixer com un simple pretext per poder parlar de coses que li interessin a ell. Així, per exemple, el lector sap que Angel era el cuiner, un individu amb ínfulas d'home il·lustrat que —segons Poblet— parlava molt i entenia de poques coses, però que donava la seva opinió sobre política. El cronista hi establí conversa de tant en tant sobre temes polítics, un dels seus temes predilectes:

«Per sentir-lo, de tard en tard, anava bé. Cada dia, és d'aquells menjars que indigesten. Amb mi se les havia sovint, per la coincidència que el meu cuarto —espècie de colomar posat dalt del terrat— tocava a la cuina. Els diàlegs sovintejaven. Ell era partidari de Marx, de les consignes i de la *redención de la clase oprimida*. Deia que tots els homes havien de viure *sabroso*. Hi havia dies que

---

⁵²³ *Ibid.*, p. 105.

⁵²⁴ *Ibid.*, p. 105-106.

⁵²⁵ *Ibid.*, p. 128.

⁵²⁶ *Ibid.*, p. 104.

⁵²⁷ *Ibid.*, p. 107-110.

⁵²⁸ *Ibid.*, p. 111.

⁵²⁹ *Ibid.*, p. 112.

estava molt engrescat. D'altres que renegava del món, dels companys i de la política, *conjunto de basurita* amb la qual no hi havia res a fer.

[...] Tenia un empatx de lectures mal paït i moltes vegades, bo i remenant l'arròs, deia lliçons de botànica i fent *guisados* recitava en veu alta versos de Martí i frases de Lenin o Hengels.»⁵³⁰

En el text apareixen nombroses referències polítiques o al pensament polític dels personatges, així per exemple, de Níco, el «*valet de chambre*», Poblet en diu: «Totes les coses li semblaven *lindísimas, y bien que sí!* i els dictadors, ja fossin blancs, grocs o vermells *un atajo de sinvergüenza*».⁵³¹

En la nòmina de personatges que desfilen per la narració n'hi ha un amb el qual Poblet il·lustra la presència asiàtica de l'illa i afegeix un nou component d'exotisme al que ja abundava al tròpic. Es tracta d'«*El capitán manda*», el xinès del celler encarregat de subministrar les begudes a la dispensa. Segons el narrador: «Com a tants altres asiàtics se'l coneixia pel nom de “*El capitán manda*”, denominació a propòsit per la gent de l'esmentada raça que ha inventat un sistema molt simple, però molt expeditiu, d'eludir les responsabilitats.»⁵³² Poblet il·lustra el tarannà impertèrrit del xinès amb el diàleg —gairebé un monòleg— entre la senyora Teresa i ell. I conclou el retrat amb una valoració personal sobre la comunitat xinesa:

«En els comerços dels xinesos es fa difícil encarar-se alguna vegada amb el famós *capitán*. La responsabilitat del càrrec se la traspassen els uns als altres, estil Frègoli i d'acord amb llurs conveniències. I, és així, com freds, estalviadors, la colònia xinesa ha arribat a ésser l'àrbitre d'una pila d'indústries havaneres. Quan algú comenta que «aquella botiga era d'un xinès i va haver de plegar», tothom en fuig com de la pesta. La gent ha arribat a la conclusió, que, darrere d'un home de Cantón —com els hi diu la senyora Teresina— no hi ha pas res a fer.»⁵³³

Un altre dels altres personatges que freqüenten la dispensa és un individu al qual anomenen *el escuadrinador de la felicidad*, un endeví i esperitista que guanyava molts diners en el seu pas per la fonda i que torna a evidenciar un dels trets del sistema de valors i del caràcter cubà, l'arrelament de la religió i la superstició entre la població. El mateix cronista es mostra condescendent amb la senyora Teresina, una dona que considera entenimentada i racional,

---

⁵³⁰ POBLET, *Records vells*, p. 114-115.

⁵³¹ *Ibid.*, p. 116-117.

⁵³² *Ibid.*, p. 118-119.

⁵³³ *Ibid.*, p. 123-124.

però afeccionada a aquestes prediccions i que no entenia com Poblet no hi creia: «Està vist que, en aquest món, tots hem de tenir una debilitat o altra. La bona de la senyora Teresina, llesta, entenimentada, model de mestresses, no podia pas ésser una excepció. I si hi ha gent que els dóna pel joc, les dones o la beguda, ella s'havia decantat pels esperits invisibles i tiradors de cartes, senyorassos importants que a Cuba es cotitzen a major preu que alguns dels ciutadans que han tingut l'ocurrència d'estudiar lleis o medicina.»⁵³⁴

La part final de la narració és la que té un major interès literari i cultural pel testimoni de la vida dels exiliats. Enmig d'aquest cercle de personatges singulars cubans s'hi movien els refugiats catalans. Poblet dóna la informació que ell va ser el primer exiliat català a arribar-hi i que després en van venir d'altres. Reprenent la idea de refugi que suposava Can Mero, i que apuntàvem anteriorment, explica que, arran de l'arribada de nombrosos catalans, el menjador en va prendre el gentilici. Al menjador s'hi celebraven festes i l'espai s'engalanava per l'ocasió amb banderes i motius catalans per aconseguir el miracle artificial i momentani de poder traslladar-se a Catalunya. Hi contribuïa el bon humor, el menjar que s'hi servia, així com la retolació del menjador que era en català. Poblet descriu l'ambient de la fonda d'una manera molt gràfica: «Un tros de Catalunya posada als tròpics. Una tercera entitat catalana a la capital de Cuba, sense reglaments, aprovats pel Govern Civil i sota la batuta del Mero i la senyora Teresina.» I afegeix: «És per això que posats sota aquell recer, les hores transcorrien lleugeres. Només en obrir els ulls a la realitat, era quan ens vèiem lluny de la terra.»⁵³⁵

Els catalans que s'hostatjaven a Can Mero, de totes condicions i professions, coincidien en «la manca de disponibilitats econòmiques» i, segons Poblet, això rebatia la fal·làcia que es feia córrer des del bàndol franquista que els *rojós* s'havien quedat els diners de la República. Clou la narració sobre al vida dels exiliats a Can Mero amb un paral·lelisme entre la presència de catalans i espanyols a les taules del menjador. Si els catalans estaven sempre en minoria en els llocs de decisió de Madrid, a Can Mero les tornes s'invertien, perquè aquí tots eren catalans, excepte algun madrileny o sevillà, als quals considera irònicament la «viva representació de les minories oprimides (?)», per concloure amb un comentari polític, en clara al·lusió a la retallada de l'Estatut d'Autonomia de 1932: «¡Una vegada o altra havíem de guanyar els catalans! D'allí sí que en sortiria un Estatut sense retall de cap mena!»⁵³⁶

La narració «Els negres també tenen el seu carnaval»⁵³⁷ és la quarta i última que integra el volum. Aquesta està dedicada, com ja s'ha vist en altres, a testimoniar alguns

---

⁵³⁴ *Ibid.*, p. 125-126.

⁵³⁵ *Ibid.*, p. 127-128.

⁵³⁶ *Ibid.*, p. 128.

⁵³⁷ *Ibid.*, p. 131-147.

aspectes de la vida de l'illa que contribueixen a retratar i a donar una visió de l'exotisme cubà. L'eix aquí és el carnaval dels negres cubans i és una crònica que té alguns punts de contacte, per la temàtica festiva i el component antropològic, amb la «XIV. Festa de negres en una clara nit d'estiu».⁵³⁸ La presentació de la festa de carnaval i la manera de celebrar-la i viure-la, per part dels cubans, proporciona un nou escenari per al contrast cultural i és una mostra més de l'exotisme del tròpic, que a Poblet li agrada tant de recollir, com ja s'ha vist anteriorment:

«Ens feia il·lusió l'espectacle. Gent de les més diverses categories ens l'havien ponderat. Esperàvem, doncs, el carnaval amb certa frisança. Per tot el que d'ell ens havien dit i per tot allò que nosaltres sabíem veure-hi pel nostre compte. Gairebé teníem la certesa de que no ens podia decepcionar. La festa havia d'ésser bona perquè comptava amb un element bàsic de primera força: el negre cubà, que, per nosaltres, és una de les coses més simpàtiques i divertides.»⁵³⁹

Poblet intenta establir una categorització del que ell anomena el *moreno criollo*, arran dels diversos que ha conegut al llarg de la seva estada per terres americanes: «La majoria ens han semblat tristos, decebuts, melangiosos. El de Cuba, en canvi, és rialler i alegre. Si el voleu veure content, que pugui fer tabola.» I la manera que té el negre de fer barrila és el ball. En la dansa hi participen tant homes com dones, però un cop més és el gènere femení és el que copsa l'atenció del cronista: «I la dansa, interpretada, viscuda per un poble, on les dones i més específicament les de color quan van pel carrer, bo i caminant ballen. Algunes ho fan amb un cimbreg (*sic*) tan harmoniós i acompassat que, més que acariciar la terra la trepitgen, sembla que marquin el ritme del «*danzón*» damunt de l'asfalt.»⁵⁴⁰ També aprofita per descriure l'ambient de l'Havana vella, en una mostra de més que la seva narració transita cap al terreny del reportatge periodístic, tot parant atenció en les cases, les olors del carrer, la tonalitat que adquireix el sol dels tròpics a les avingudes del Vedado. I situa la festa en el moment en què les comparses i la comitiva de carnaval és a punt de començar i els personatges de Panchita i Tomàs els utilitza com a estereotip costumista de la festa: «Tomàs i Panchita i Panchita i Tomàs són en aquests moments, i pels nostres càlculs, la genuïna representació dels milers de Panchitas i Tomasos que viuen a l'Havana. [...] Són gent que té ficada la conga en el cos i quan es porta aquesta dansa a dintre, no hi ha més remei que fer-la sortir a fora. En aquest país la força de la conga ho pot tot.»⁵⁴¹

---

⁵³⁸ POBLET, *De Barcelona a l'Havana*, p. 111-116.

⁵³⁹ POBLET, *Records vells*, p. 134.

⁵⁴⁰ *Ibid.*, p. 135.

⁵⁴¹ *Ibid.*, p. 138.

Sense deixar la conga ni de «'sentir' el *bom-bom, bom-bom* del timbal», Poblet porta el lector dels barris populars de l'Havana fins al Malecon. De totes les comparses ell es fixa en la dels *mambises*, que recorda els alliberadors de la pàtria cubana. Descriu un ambient de festa, típicament cubà, i en què blancs i negres conviuen armoniosament, sense conflicte, i units pel «Bom-bom, bom-bom...». En la narració fa ús de frases fetes populars catalanes, com quan es refereix al cornetí que, tot desfent-se dels companys, se'n va «presumit com un gall de panses» a fer ballar les parelles o quan davant d'aquest ambient de festa afirma: «¡A dansar s'ha dit! "Qui no vulgui pol, que no vagi a l'era"».⁵⁴²

2.3.3. *Terres d'Amèrica i Tres mesos i un dia a Nova York*, i les edicions a Selecta

2.3.3.1. De *Terres d'Amèrica a Pobles d'Amèrica* o les versions de l'exili

Terres d'Amèrica (Impressions de viatge) és el quart llibre que Josep Maria Poblet publica a Mèxic. Els tres primers foren editats per Avel·lí Artís i Balaguer, mentre que aquest últim porta el segell editorial de Bartomeu Costa-Amic⁵⁴³ i apareix a la col·lecció «Biblioteca Catalana». Aquest projecte s'havia estrenat amb una reedició d'*El comte Arnau*, de Josep Maria de Sagarra, l'any 1942.⁵⁴⁴ El llibre de Poblet surt el 1945, el mateix any que Avel·lí Artís-Gener publica la seva primera obra literària, *556 Brigada Mixta*,⁵⁴⁵ una crònica novel·lada sobre la Guerra Civil Espanyola protagonitzada per un grup de milicians i que té com a objectiu deixar testimoni d'un moment històric; i quan Lluís Nicolau d'Olwer veu reimprès *El pont de la mar blava*,⁵⁴⁶ un llibre de viatges per Tunísia, Sicília i Malta editat per primera vegada l'any 1928. Ambdues obres formaven part del catàleg editorial de la Col·lecció Catalònia, d'Avel·lí Artís i Balaguer. L'any anterior, el 1944, a Santiago de Xile, l'Agrupació Patriòtica Catalana havia

---

⁵⁴² *Ibid.*, p. 147.

⁵⁴³ Vegeu Joan Josep ISERN, «Bartomeu Costa-Amic, els llibres catalans d'Amèrica», *Serra d'Or*, núm. 365 (maig 1990), p. 26-29; Teresa FÉRRIZ ROURE, «Bartomeu Costa Amic, un editor català a Mèxic», *Revista de Catalunya*, nova etapa, núm. 122 (octubre 1997), p. 113-137 i «Bartomeu Costa-Amic, in memoriam (1911-2002)», *Migraciones & Exilios. Cuadernos de la Asociación para el estudio de los exilios y migraciones ibéricas contemporáneas*, Madrid, núm. 3 (2002), p. 235-236. Article en línia a <http://dialnet.unirioja.es/cjemplar/161314> [Consultat el 15 de setembre de 2015].

⁵⁴⁴ Josep Maria de SAGARRA, *El comte Arnau*, Mèxic, D. F.: Edicions de la Biblioteca Catalana, 1942 (Biblioteca Catalana, 1).

⁵⁴⁵ Avel·lí ARTÍS-GENER, *556. Brigada mixta*, pròleg de Vicenç Guarnier, Mèxic: Col·lecció Catalònia, 1945 (Col·lecció Catalònia, 4). Sobre el procés de creació de *556 Brigada Mixta* vegeu: MAS I SAÑÉ, «I. La qüestió dels gèneres a *556 Brigada Mixta*», *Les novel·les d'exili d'Avel·lí Artís-Gener*, p. 19-93.

⁵⁴⁶ Lluís NICOLAU D'OLWER, *El pont de la mar blava*, 2a edició, Mèxic: Col·lecció Catalònia, 1945 (Col·lecció Catalònia, 7).

editat també la *Ruta d'Amèrica*, de Domènec Guansé, en què explica el seu viatge a l'exili de París a Santiago de Xile.⁵⁴⁷ El testimoni de la guerra i de l'exili en les seves manifestacions autobiogràfiques, novel·lesques o narratives, amb elements ficcionals, així com la literatura de viatges, revitalitzada pels diversos testimonis d'exili que principalment viatgen cap a Amèrica del Sud, afavoreixen el predomini d'aquests gèneres i temes en la literatura de l'exili i de postguerra. Primerament perquè calia deixar constància de l'experiència viscuda en primera persona, i, en una dimensió més col·lectiva, denunciar el genocidi cultural i lingüístic, però sobretot perquè els vencedors no reescriessin la història. El gènere testimonial té una ductilitat que el fa molt útil i pràctic.

Quant a la literatura de viatges, *Terres d'Amèrica* és el seu primer llibre estrictament de viatges dels que edita a l'exili. Fins al moment de llibres testimonials i de viatges que s'haguessin publicat i que recollissin paisatges i notes personals sobre l'Amèrica Central i del Sud eren el seu i el de Guansé, els anteriors que s'havien editat es remuntaven a textos d'abans de la guerra, com els de J. Carbonell Alsina sobre els dies de la guerra de Cuba o les proses de Joaquim Buïgas i Garriga d'entre finals dels anys 10 i la dècada dels 20 sobre quadres de la Pampa, estampes americanes al Chaco i a Matogrosso i records de caceres i històries d'indis.⁵⁴⁸

Ja hem vist que a *Records vells i històries noves* és un text de caràcter testimonial fet a base d'anècdotes i retrats de la vida de l'exili a Cuba; a *De Barcelona a l'Havana... passant per Darnius*

---

⁵⁴⁷ Domènec GUANSÉ, *Ruta d'Amèrica (del carnet d'un exiliat)*, Santiago de Xile: Agrupació Patriòtica Catalana, 1944. El llibre aplegava els articles publicats inicialment a la revista *Catalunya*, de Buenos Aires, entre el període de gener a setembre de 1941 i a començaments de 1942. Aquests literaturitzaven, des del memorialisme, la travessia de Marsella fins a Xile que havia fet Guansé entre el 8 de desembre de 1939 i el 9 de gener de 1940, amb el vaixell *Florida*, juntament amb Xavier Benguerel, C. A. Jordana, Francesc Trabal i Joan Oliver. Sobre la gènesi de la *Ruta d'Amèrica* vegeu: Montserrat CORRETER, *Domènec Guansé, crític i novel·lista: entre l'exili i el retorn*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2011 (Textos i Estudis de Cultura Catalana, 171), p. 38-44. El text de Guansé també es troba reproduït a: C. A. JORDANA Domènec GUANSÉ, Joan OLIVER i Xavier BENGUEREL, *París-Santiago de Xile. Quatre visions d'un mateix viatge a l'exili*, introducció, notes i edició a cura de Lluís Busquets i Grabulosa, Barcelona: La Magrana, 1994 (L'Esparver. Llegir, 54).

⁵⁴⁸ Sobre aquests autors i els respectius llibres de viatges, vegeu: J. CARBONELL ALSINA, *Del cuartel y la manigua. Impressions d'un soldat*, Reus: Establiment Tipogràfic de Fills Sanjuán, 1898; Joaquim BUÏGAS I GARRIGA, *D'Amèrica*, Barcelona: Societat General de Publicacions, s.d. (Emporium, 1); Joaquim BUÏGAS I GARRIGA, *Proses selvàtiques (Croquis americans)*, Barcelona: Buïgas, 1919 i Joaquim BUÏGAS I GARRIGA, *Passant l'estona*, Barcelona: Buïgas, s.d. A partir dels anys 70 a Catalunya, quan hi ha un clam per la recuperació de la memòria dels vençuts, es publiquen altres textos testimonials i memorialístics sobre els viatges per l'Amèrica del Sud realitzats per escriptors i periodistes, alguns exiliats i d'altres no, realitzats entre final dels anys 30 i fins a la segona meitat dels anys 60, vegeu: Artur BLADÉ I DESUMVILA, *De l'exili a Mèxic*, Barcelona: Curial, 1993 (La Mata de Jonc, 23); Artur BLADÉ I DESUMVILA, *De França a Mèxic. Diari de viatge*, a cura d'Artur Bladé i Font, Barcelona: Duxelm, 2014; Lluís FERRAN DE POL, *De lluny i de prop*, Barcelona: Selecta, 1973; Carles FONTSERÉ, *París, Mèxic, Nova York. Memòries, 1945-1951*, Barcelona: Proa, 2004; GAZIEL, *Viatge a Colòmbia* dins *Obres Completes*, vol. I, Barcelona: Editorial Selecta, 1970; Teresa PÀMIES, *Gent del meu exili*, Barcelona: Galba, 1975 (Narrativa, 2); Josep PLA, *El viatge s'acaba*, Barcelona: Destino, 1981 (Obra completa de Josep Pla, 39); Josep TRAVESSET i Anna ROSSELLÓ, *L'Amèrica marginada*, Barcelona: Pòrtic, 1978 (Pòrtic 71, 13). Per a una visió àmplia de la literatura de viatges, i d'on s'han extret la majoria d'aquestes referències, vegeu: DOMÈNECH, *Mirant enfora*, p. 93-115.

combina una primera part de crònica autobiogràfica i memorialística, del moment de partir de Catalunya i fins a l'exili a França, amb una segona part en què va agafant força la crònica de viatges i el reportatge de la trevessa de Bordeus fins a l'Havana, parant atenció en el paisatge del viatge, els indrets on fa escala el vaixell i la gent que es troba.

El títol *Terres d'Amèrica (Impressions de viatge)* remet a dues idees: per un costat, la geografia genèrica del paisatge d'Amèrica; a la primera pàgina ja se situa el lector a Guatemala, per anar avançant per diversos països de l'Amèrica Central i del Sud, fins arribar al Brasil, final del viatge i del llibre. Per l'altre, el subtítol imprimeix una idea d'una cert diletantisme, en el sentit d'encadenar visions i sensacions personals sense aprofundir-hi gaire. Les «impressions» queden diàfanament justificades per les presses del viatge perquè Poblet no fa un viatge de plaer sinó de feina i es queda amb el primer contacte d'allò que veu de la geografia per on transitarà. Aquest condicionant ocasiona —segons ell— que no es recreï massa i apunti dades i primeres percepcions, talment com els pintors impressionistes. De totes maneres, cal subratllar que en altres ocasions que hauria tingut més temps també opta per la mateixa fórmula, que és la que li agrada a Poblet, i que ho manifesta de manera molt clara: «Els anàlisis profunds, llargs, —sovint empalagosos— no estan d'acord amb el nostre tarannà.» I creu que «cada escriptor dongui allò que porta a dins, explicat planerament i sense enfarfecs.»⁵⁴⁹ Aquesta filosofia literària és la que posa en pràctica amb les impressions literàries i periodístiques que enllaça les unes amb les altres i que genera un text coral —un reportatge extens— que s'ha de llegir des de la perspectiva global, és a dir, la que dona la lectura de tot el llibre, talment com si l'espectador d'un museu mirés una obra impressionista des d'una certa distància. Ho explica així:

«Aquest d'ara, si és que tal cosa fos possible, ha estat escrit tant com cap altre a base de pinzellades. Viatge dut a terme de pressa i corrents, amb mostraris i maletes, amb trifulgues a les duanes, amb enrenou de visats, amb discursos per a encaterinar el client —el qual té sempre a punt el paracops per a no deixar-se covèncer— no dona per a res més que per a unes impressions lleugeres, moltes vegades a vol d'ocell, per pobles on hi passem una nit, per països que ben just hi fem unes hores d'estada. Malgrat tot, tractant-se d'un llibre de viatges, ens decantem per aquesta fórmula que els homes dels pinzells ja fa anys varen catalogar d'escola impressionista. Quadres carregats de colorit, pinzellades denses on hem abocat el paisatge retingut o els ulls de la dona que ens han frapat. Que, per a saber comprendre uns ulls i per a copsar la mena de llum que resta millor dintre cadascun, no es necessiten molts estudis, sinó tenir d'això que se'n diu conèixer el món i saber llambregar el clarobscur de les coses.»⁵⁵⁰

---

⁵⁴⁹ Josep M. POBLET, *Terres d'Amèrica (Impressions de viatge)*, Mèxic, D. F.: Biblioteca Catalana, 1945, p.18.

⁵⁵⁰ *Ibid.*, p. 14-15.

Aquest plantejament narratiu i descriptiu també el posa al servei de la creació d'ambients i atmosferes, que és on excel·leix la prosa de Poblet. Aquesta virtut sorgeix de la seva capacitat d'observar els paisatges i ambients que després sap traduir en paraules amb un estil fluid i àgil. És el mateix Poblet que en la introducció del llibre dóna la seva opinió sobre aquesta qüestió en concret, i diu així:

«Del sentit de l'observació ja fa molts anys que, en uns minuts, ens varen donar tota una classe. L'aprenguerem d'un director de cinema. Érem a Castella i, per ésser més exactes, als estudis cinematogràfics de la ciutat d'Aranjuez. S'havien de filmar les escenes d'un cafè. El decorador hi havia abocat la sal i el pebre. Taules, llums, cambriers, empaperat, miralls, parròquia i amo, estaven tan ben copiats que, més que un escenari, semblava un local de debò, impecable, amb tots els ets i uts. Els elogis sorgien arreu i els assistents no tenien sinó boca per a ponderar l'autor de la «posta en escena». De sobte, el director es presenta en el «set». Mira, calla, fa com aquell que enumera, arrufa el nas, i diu: «Això no està bé. M'hi falta el baf». La raó li sobrava pels quatre costats. Un cafè sense atmosfera carregada, sense fum —fum de tabac i baf d'aiguardent— mai no serà un cafè de casa nostra.

Admiradors de les tals teories, ací van, lector ignorat, les pàgines presents.»⁵⁵¹

Del text se'n feren dues edicions simultànies, una d'estàndard, de 12 x 19 cm, i una altra de luxe, de 16 x 21 cm, amb un tiratge de dos-cents cinquanta exemplars numerats. Aquesta última edició, a banda de tenir unes dimensions més grans, presenta inserides quatre làmines fotogràfiques en blanc i negre, de mida 8x13 cm, del paisatge d'un dels llacs de Guatemala; de la plaça de San Martín, de Lima; d'una panoràmica del São Paulo modern i d'una vista general de Rio de Janeiro. Encara que les dues edicions tenen aquestes diferències formals, el contingut i la paginació són exactament iguals.

Poblet havia publicat el seu anterior llibre, la novel·la *Retorn*, l'any 1942, i entre aquell i aquest havien passat tres anys. Durant aquest període s'havia plantejat mantenir-se en silenci i no escriure fins que tornés a Catalunya, com expressa a la introducció d'aquest nou volum. El motiu era la manca d'idees a desenvolupar, que verbalitza de la següent manera: «Ens mancaven temes on pouar. I quan un escriptor no té coses al pap el millor que pot fer és plegar veles.»⁵⁵² Però l'encàrrec d'un viatge de feina, que el farà anar de Mèxic fins al Brasil, el forneix de matèria literària per agafar altra vegada el bolígraf i començar a esbossar unes notes

---

⁵⁵¹ *Ibid.*, p. 17-18.

⁵⁵² *Ibid.*, p. [13].

de viatge que seran l'embrió d'un nou text en què hi pesarà més el component periodístic que el literari.

En la introducció de *Terres d'Amèrica (Impressions de viatge)* l'autor avança i justifica alguns dels aspectes que el lector trobarà al llarg del centenar de pàgines; principalment un seguit d'anècdotes i costums dels llocs per on viatja. A més a més, també explicita clarament la concepció personal de com ha de ser un bon llibre de viatges. A parer seu, i en primer lloc, ha de tenir un to optimista que vagi de bracet amb un sentit de l'espontaneïtat i de l'observació per part de qui viatja i escriu el que veu; segon, ha d'evitar l'avorriment i ha de saber presentar «el reportatge variat i intens que cada moment li depara la ruta»;⁵⁵³ tercer, defensa una mirada que bandegi l'aprofundiment en benefici del petit detall perquè, segons ell: «El que cal és saber esprémer el suc dels esdeveniments, dels paratges i de les persones que es troben pels camins.» I quart, Poblet aposta pel reportatge periodístic —com ja hem vist a la segona part de *De Barcelona a l'Havana... passant per Daríus*—, una fórmula amb la qual sap que és difícil de fer literatura. Per això aquests textos es troben més a prop del periodisme literari que de la literatura estricta. Ho explicita d'aquesta forma: «Moltes vegades, reflecteix igualment les característiques d'un poble la descripció dels seus monuments, el coneixement de la seva història, com la petita anècdota que us engega el taxista mentre us deixa a l'hotel. Per això és que en aquests diguem-ne reportatges, sovint es fa difícil “fer” literatura.»⁵⁵⁴

En la introducció del llibre tampoc s'està de donar una altra visió, en aquest cas la que ell té de l'exili i que dista de la majoria de relats d'escriptors exiliats. Ja s'ha dit quan s'ha analitzat el seu periple del viatge d'exili de Bordeus a l'Havana, Poblet immortalitza la narració de la seva experiència d'exili des de l'optimisme, les ganes de viure i la voluntat de superar l'adversitat i l'anhel que vinguin temps millors. El següent fragment és, en aquest sentit, una declaració de principis del tot il·lustrativa sobre l'enfocament que dona als seus llibres:

«Avui, com ahir, els colors de la nostra paleta són el blau i el verd, l'ocre i el vermell. Els mateixos colors que els de les flors, els del mar i els de les muntanyes. No tenim qüestions personals amb els negres i els grisos, però hem de confessar que aquests colors no són els nostres colors. Hi ha molts compatriotes que aquests dies d'exili van pel món amb un sac de gemecs perquè arreu cerquen inútilment un Passeig de Gràcia; perquè enyoren les terres dolces, suaus, avellutades d'Olot; perquè enlloc no han sabut trobar una salabor com la salabor de la Costa Brava... Nosaltres també les hem cercat, les cerquem cada dia i les anirem cercant aquestes grans petites coses que ens són consubstancials. Però, bo i esperant-les, hem sabut, mentrestant,

---

⁵⁵³ *Ibid.*, p. 16.

⁵⁵⁴ *Ibid.*, p. 16.

extasiar-nos amb el cel dels tròpics, amb el dring de les cançons ranxeres, amb la lluisor d'or de les platges carioques.»⁵⁵⁵

Aquesta actitud vitalista i optimista de Poblet no sempre era compresa per altres intel·lectuals refugiats que li retreuen o, si més no, no veuen amb bons ulls aquest optimisme a l'hora d'anar pel món més com a turista que com a refugiat, i que sovint titllen d'una certa frivolitat.

En aquest quart llibre hi ha un aspecte molt important que no pot passar desapercebut i és que es comença a entreveure la projecció social de Josep Maria Poblet com a escriptor, en paral·lel amb l'incipient reconeixement que li tributen alguns lectors, encara que d'entrada aquests siguin amics:

«Algun amic, especialment els que ens coneixen la flaca de com ens plau córrer pel món ensumant anècdotes i escorcollant costums, en saber del projectat viatge, va avançar-se a dir-nos: “No sé si vendràs molt o poc. El que sí espero és que d'aquesta ruta en surti un llibre.” I, meitat per no fer-los quedar malament, i l'altra meitat per aquesta dèria que tenim d'explicar pel nostre compte la mena de color dels cels que hem vist i la fisonomia dels homes que hem trobat, és pel que avui veu la llum el nostre llibre número quatre.»⁵⁵⁶

Aquesta projecció social, que anirà a l'alça, també s'aprecia en un altre component, no menys important, com que sigui Josep Carner qui li'n faci el pròleg. Un pròleg que era el tercer que Carner feia a un llibre publicat a l'exili; el primer havia estat per a la novel·la *Xabola*, d'Agustí Bartra, i el segon per al llibre de poemes *Músiques d'Oboè. Poemes*, de Jaume Terrades.⁵⁵⁷ Aquest gest es pot entendre, entre altres coses, com un reconeixement explícit a la perseverança literària iniciada per Poblet quatre anys enrere i culminada amb un nou llibre, una aportació del tot necessària en aquells dies d'exili. Carner destaca de Poblet la seva capacitat de fer el que calgui en cada moment en pro de la llengua, la literatura i —per extensió— la cultura catalanes, així com el seu fort sentiment montblanquí i català. Després de conèixer tota la seva contribució cultural i cívica en el Montblanc d'abans de la guerra i la labor a l'exili les paraules del «príncep dels poetes» són d'allò més escaients:

---

⁵⁵⁵ *Ibid.*, p. 15.

⁵⁵⁶ *Ibid.*, p. [13]-14.

⁵⁵⁷ Vegeu Agustí BARTRA, *Xabola*, pròleg de Josep Carner, Mèxic: Biblioteca Catalana, 1943 i Jaume TERRADAS, *Músiques d'Oboè. Poemes*, carta-prefaci de Josep Carner, Mèxic, D. F.: Club del Llibre Català, 1944 (Club del Llibre Català, 1).

«Com a bon català —responedor a la divina versatilitat mediterrània, i, demés, a la mobilització en qui-sap-los sentits de la nostra renaixença— fa joiosament tot el que calgui: poemes i cinema, comerç i discursos patriòtics (hom n’hi ha sentit a Mèxic un d’excel·lent), novel·les i obres de teatre, i és explorador de ciutats tropicals i actor en companyies d’aficionats: i qui sap si hauríem d’aplegar-hi una dotzena o dues dotzenes més d’activitats alternatives o entrecruades.»⁵⁵⁸

Carner també sap copsar dues qualitats específiques del viatger montblanquí, que ja han aflorat en altres ocasions i que entronca amb la seva mirada vital: la curiositat per conèixer i aprendre, però sobretot la seva solidesa identitària, que posa en contrast amb les formes culturals dels tròpics sense renunciar a la seva catalanitat, ans el contrari, adoptant una actitud oberta, de respecte, que el porta a descobrir nous llocs i noves formes de vida i a enaltir-ne allò que li sembla òptim i beneficiós. Carner ho diu d’aquesta manera:

«Ningú més fortament montblanquí, més immancablement català que Josep Maria Poblet, però, ensems, ningú més interessat i enllaminat per tot nou topant imaginable, i això, ben mirat, és catalaníssim, i té una gran tradició en el nostre poble, i fins i tot una gran tradició literària: en bell català és escrita aquella obra medieval que es diu *Fèlix de les meravelles del món*.

[...]

I esteu segurs que el Josep Maria Poblet retornat del seu viatge és més Josep Maria Poblet que mai. Cap paisatge llunyà ni cap ciutat exòtica no se’l sabrà menjar de viu en viu. I pel que fa a les variades recordances, més aviat fan a ell, i a cadascú, més ells mateixos. Perquè desenxiqueixen: i tota pàtria es fa de migraments naturals vençuts per l’esperit. Però, demés, el nostre amic conserva i conservarà sempre, com un accessori màgic de la seva identitat, un clavell a la boca, el de la dita popular.»⁵⁵⁹

Finalment, una altra de les característiques de la narrativa de Poblet que copsa Carner és el seu estil literari que defineix així: «El seu estil és planer, faent, amb una animació de conversa: hom llegeix el llibre, si res no ho entrebanca, d’un sol glop, i amb la sensació que l’autor li està fent una confidència, tot acompanyant-lo a prendre cafè i copa.»⁵⁶⁰

---

⁵⁵⁸ Josep CARNER, «Pròleg», a POBLET, *Terres d’Amèrica*, p. [9]-10.

⁵⁵⁹ *Ibid.*, p. 10-11.

⁵⁶⁰ *Ibid.*

El llibre s'estructura en quatre capítols o parts, que no estan numerats ni estan encapçalats per cap títol, però que es marquen amb un espai en blanc al començament de cada un d'aquests;⁵⁶¹ i que els precedeixen l'esmentat pròleg de Carner i una introducció feta per Poblet i signada a ciutat de Mèxic el febrer de 1945. El llibre el dedica al seu cosí Maties Guarro, mort recentment, i amb qui havia compartit els dies d'infantesa i joventut a Montblanc abans de la guerra i amb qui passà la frontera francesa i convisqué durant els primers mesos d'exili.

2.3.3.2. Parts del llibre i itinerari del viatge

El primer capítol o part s'inicia a Mèxic amb el retard del tren que havia d'agafar Poblet per anar fins a la frontera de Guatemala, una circumstància que provoca que no es pugui continuar el trajecte i que perdi el següent tren d'enllaç que li havia de permetre continuar el viatge. El cronista ha de fer nit a Tapachula, una ciutat mexicana de l'estat de Chiapas situada a la part sud. En la represa del viatge pernoctarà a Quexaltenango — Quezaltenango—, la que aleshores era la segona capital del país, fins arribar a la ciutat de Guatemala. I des d'aquí dona unes pinzellades sobre l'Antigua, la que fou l'antiga capital del país i San Juan del Obispo. De Guatemala fins a El Salvador el viatge el fa en òmnibus i arriba fins a la capital del país, San Salvador. Aquí s'acaba la carretera i agafa un tercer mitjà de transport, l'avió, per anar fins a Costa Rica:

«L'avió que ens porta a San José fa parades a Tegucigalpa, capital d'Hondures, i a Managua, que ho és de Nicaragua. Aquesta ciutat està voltada d'un llac immens que, com tants d'altres, contemplem durant el trajecte amb l'avidesa d'admirar llocs nous i paisatges ignorats de països que visitem per primera vegada. Per entre les finestrelles de l'avió, que passa arran de les teulades, ambdós pobles ens semblen tristos, com si la gent hi dormís. Pels carrers no es veu trànsit, i, amb tot i tractar-se de capitals d'Estat, els edificis i construccions tenen un to esquifit, miserable. Si en sobresurt algun, no cal perdre temps en escatir la mena d'instal·lació de què es tracta. Llocs on els militars tenen vara alta i que, si alguna cosa se'n destaca, són les seves instal·lacions.»⁵⁶²

---

⁵⁶¹ Les quatre parts o capítols comprenen les següents pàgines: la primera, de la pàgina [19] a la 47; la segona, de la [49] a la 69; la tercera, de la [71] a la 94 i la quarta, de la [95] a la 101. Les tres primeres parts tenen entre vint i vint-i-vuit pàgines, mentre que la quarta és molt més curta i només en té set perquè funciona com una mena d'epíleg o justificació final.

⁵⁶² POBLET, *Terres d'Amèrica*, p. 36-37.

A San José, la capital de Costa Rica, també hi farà una breu estada per continuar cap a Panamà, el país que tanca el primer capítol o part del llibre La següent comença amb l'etapa en avió de Panamà cap a Colòmbia, amb parada a Cali, la tercera ciutat del país després de Bogotà i Medellín. De Cali es desplaçarà amb avió fins a Guayaquil, tot deixant Colòmbia per entrar a l'Equador. En aquest moment del viatge Poblet viu un moment excepcional que, a ulls del lector, el reforça la seva imatge com a viatger, en uns anys —mitjan anys 40— en què poca gent a Catalunya podia fer vols internacionals: «De Cali a Guayaquil, i a uns quants cents metres d'alçada, passem per la ratlla divisòria de l'Equador. El *purser* de l'avió ens lliura una tarja on es constata el fet, i la Institució Internacional *Jupiter Rex* ofereix enviar diplomes als passatgers que omplín el formulari que se'ns posa a les mans, recordatori d'aquesta circumstància.»⁵⁶³

L'endemà al matí l'etapa del viatge el porta de Guayaquil, la ciutat més gran d'Equador, fins a Lima, la capital i ciutat més gran del Perú de la qual diu: «Lima havia d'ésser la primera sorpresa del viatge amb els seus trets de gran capital, amb els seus passeigs llargs i esplèndids, amb les seves places, dues de les quals donen to a qualsevol ciutat.»⁵⁶⁴ una ciutat que li recorda, pels carrers nets i els jardins, a Europa. D'aquí passa a donar unes brevíssimes notes sobre la ciutat de Miraflores.

En el trajecte de Perú a Bolívia, la vista a vol d'ocell dels Andes i el contrast paisatgístic li reporta el record de Catalunya:

«No en sabem ben bé el motiu, però en aquest trajecte de camps tristos, de terrenys desolats, la presència de Catalunya ha adquirit una major força dintre de nosaltres. Possiblement és la llei del contrast a qui se n'hagi de carregar les culpes, car la terra catalana, petita, neta, endreçada, —la polidesa del mirall— amb tota la varietat dels seus cultius, amb el colorit intens i divers de les seves valls i de les seves cales, no té absolutament res a veure amb aquestes extensions enormes de territori sense alts ni baixos que contemplem, bo i gaitant de biaix per entre les finestrelles de l'avió.»⁵⁶⁵

La Paz la sobrevolen amb l'avió, que aterra a l'aeròdrom xilè d'Arica, i d'aquí cap a Cochabamba, la segona ciutat de Bolívia, situada al centre del país, i on Poblet farà nit. I d'aquí cap a Corumba, la primera ciutat del Brasil, una localitat de l'estat de Mato Grosso do Sul, a tocar de la frontera de Bolívia. En aquest punt del text Poblet dóna la que és l'única referència

---

⁵⁶³ *Ibid.*, p. 53-54.

⁵⁶⁴ *Ibid.*, p. 55.

⁵⁶⁵ *Ibid.*, p. 63.

temporal del moment en què es realitza el viatge: «Hi arribàvem en mals dies. En feia un que s'havia produït una catàstrofe d'aviació en què varen perdre la vida tots els seus tripulants. Un aparell de la Pan Air do Brasil, dels que fan el viatge nocturn São Paulo-Rio de Janeiro s'havia envolat a la primera població. La boira no va deixar-lo aterrir a Rio i emprengué el retorn a São Paulo, on, en intentar tocar terra, envestí un edifici. L'aparell va cremar-se i amb ell els setze ocupants.»⁵⁶⁶ D'acord amb aquesta dada i cercant en la premsa brasilera hem pogut esbrinar que l'accident tingué lloc el 31 d'agost de 1944, la qual cosa indica que Poblet arribà a Corumba l'1 de setembre.⁵⁶⁷

I l'endemà al matí l'avió segueix la ruta de Corumba cap a São Paulo i es tanca el segon capítol del llibre. El tercer s'obre amb unes pàgines de reportatge sobre la metròpoli brasilera a partir d'una primera aproximació sobre les bases seves econòmiques i el seu potencial industrial, que ha fet que passés d'agrícola a industrial en poc temps i ràpidament. Poblet afirma que és de les ciutats en què hi ha estat més temps, en concret tres setmanes. En aquest punt del trajecte Poblet dóna una altra referència temporal, quan explica que a la ciutat hi va passar l'Onze de Setembre i que una vegada més coincideix amb catalans. Relacionat amb la projecció social de Poblet com a escriptor a la qual hem fet esment anteriorment, aquí hi ha una mostra més que corrobora el que s'ha argumentat i que Poblet recull d'aquesta manera:

«A la nit, tot just entràvem a l'hotel, ens era lliurada una tarja que, mica més mica menys, deia així: «Us sabem a São Paulo i us hem buscat fins a trobar-vos. Suposem que sou l'autor dels diferents llibres publicats a l'exili sota el vostre nom i arribats al Brasil. Avui que és l'Onze de Setembre voldríem sopar amb vós. Us vindrem a cercar.» I heus ací com a São Paulo celebràvem l'Onze de Setembre mitja dotzena de catalans, entre tirallongues de versos patriòtics, llàgrimes, records i nostàlgies de la terra.»⁵⁶⁸

La següent escala del viatge porta Poblet de São Paulo a Rio de Janeiro, un dels grans centres turístics del Brasil i que descriu així:

«De bones a primeres, direm que Rio de Janeiro és tan bonic que només hauria d'ésser permès visitar-lo els diumenges. Els elements naturals i decoratius s'hi han volcat en un grau tan alt, que tens la impressió que a la llarga t'han d'arribar a enfarfegar. Hom s'imagina l'efecte que hauria de

---

⁵⁶⁶ *Ibid.*, p. 66.

⁵⁶⁷ Vegeu «Impressionante desastre de aviação», *Jornal do Brasil*, Rio de Janeiro, (1-IX-1944), núm. 207, p. 6. En línia a: <https://news.google.com/newspapers?nid=0qX8s2k1IRwC&dat=19440901&printsec=frontpage&hl=pt-BR> [Consultat el 15 de setembre de 2015].

⁵⁶⁸ POBLET, *Terres d'Amèrica*, p. 79.

fer-li una ciutat on els vianants, en els dotze mesos de l'any, anessin vestits d'etiqueta. Si ja diuen que tot cansa és evident que tanta abundància de joies i de vestits llargs, i tantes permanents i tantes senyores mostrant les espatlles, arribarien a ensopir-nos. I això és una mica el que creiem que pot arribar a passar amb Rio. Hi ha tantes coses bones, i hi són tan ben col·locades, que arribes al vespre dient:

—Per avui n'hi ha ben bé prou. Demà serà un altre dia.»⁵⁶⁹

En l'última part de les quatre —i la més breu—, Poblet justifica el motiu de per què s'ha centrat en el Brasil ric i avançat de São Paulo i Rio de Janeiro, la raó no és altra que és la zona del país que ha visitat per qüestions de feina. Vol deixar clar que no ha fet un viatge turístic i de plaer, i sembla com si volgués donar a entendre que com a home d'esquerres si el seu viatge hagués estat turístic hauria fet marrada per altres zones i no només els nuclis rics. Aquesta justificació la completa amb algunes dades de caràcter econòmic i unes altres d'històriques i etnològiques que voldrien, d'alguna manera, explicar al lector la transformació del Brasil en un país industrialitzat i cada vagada més pròsper.

2.3.3.3. El viatge explicat des del reportatge

A *Terres d'Amèrica* Poblet es decanta clarament pel gènere del reportatge. És un llibre amb poques autoreferències i un patró formal molt marcat, que es va repetint, i que ja hem vist que comença a aplicar en el seu segon llibre publicat a l'exili. Poblet apropa el lector a la ciutat o indret que visita, després d'indicar el mitjà de transport i la manera com hi arriba fa una descripció de l'espai. La primera aproximació és de caràcter humà i geogràfic, indicant-ne la població, és a dir, el nombre d'habitants que hi viu; una pinzellada sobre l'arquitectura i la trama urbana de la ciutat. D'aquí passa a diversos apunts històrics i artístics sobre les ciutats i pobles que visita. Aquesta fórmula, que el lector veu que es va repetint, i les poques autoreferències i opinions personals fan que llibres com *Terres d'Amèrica* s'apropin més a la guia turística i perdin càrrega literària, com ja apuntat el mateix autor a la introducció. Un dels diversos exemples que ens mostren aquesta manera de procedir és el que conta l'arribada a Guatemala, la primera gran ciutat que visita un cop ha sortit de Mèxic: «La ciutat de Guatemala és la primera de Centre Amèrica. Voreja els 200.000 habitants, i la temperatura tothora és tan deliciosa que fa bona l'anomenada de *país de l'eterna primavera*. Carrers nets,

---

⁵⁶⁹ *Ibid.*, p. 79-80.

asfaltats, trànsit escàs i gent molt trista. Una tristesa que es veu reflectida pertot, en els barris baixos i a la Sisena Avinguda, el millor carrer de la ciutat.»⁵⁷⁰ Després la narració l'estira fins a fer-la arribar a poblacions properes que li serveixen de contrapunt o per completar el retrat, com fa amb Antigua. Veiem-ne un exemple per veure quin és el to del reportatge confegit, com s'ha dit abans, a base de pinzellades:

«A pocs quilòmetres de Guatemala es troba l'Antigua, població fundada l'any 1524, primitiva capital del país, que s'estén a les vessants del volcà de l'Aigua. Diu la llegenda que de resultes d'un terratrèmol, la seva enorme tassa un dia va sobreixir-se i entre les runes de la devastació fou trobat el cadàver de Donya Beatriu de la Cueva, muller del conquistador de Guatemala, Pedro de Alvarado.

La petita ciutat és plena de brolladors, d'edificis colonials, i d'esglésies mig caigudes. A la plaça principal, —una plaça per a anar-hi a llegir o a somniar, bo i mirant els ulls de la promesa— hi ha els edificis de la Municipalitat, la Catedral i el Palau General, reconstruït sense massa miraments, l'any 1764.»⁵⁷¹

Aquest quadre impressionista també està fet d'altres pinzellades, les ja clàssiques sobre el paisatge natural, que és on Poblet agafa un to més poètic, i que esdevenen un complement a la narració més descriptiva i periodística que hem exemplificat. Poblet insisteix sovint en els colors del paisatge, talment com si fos un pintor impressionista, tal i com assenyal el subtítol del volum i com ha indicat ell mateix en la introducció:

«Tot just has passat la frontera t'adones que Guatemala és un país on la naturalesa hi ha fet de les seves. El paisatge, de múltiples tonalitats, amb valls i muntanyes, amb rius i senderons, atapeït de flors i ple de salts d'aigua, impressiona el viatger. Fondalades i camins, llogarrets i boscos, hi són en aiguabarreig meravellós, en una harmonia de colors, de vegetació i de grandiositat que poques vegades ens serà dat de veure en el llarg viatge que ben just comença. Els llacs d'Atitlán i d'Amitlán amb els volcans coneguts pel de Foc, el de l'Aigua i el Pacaya —vigies de les enormes basses d'aigües adormides que en rodegen les vessants— són d'una bellesa que bé es pot qualificar de perfecta. A la vora dels estanys, xalets i petits hotels voltats d'arbredes frondoses. Dalt de les branques dels arbres, pescadors de canya que el propi pes els deixa caure graciosament damunt la ratlla de l'aigua, trencada tothora per la silueta de les barques de vela que passen d'un costat a l'altre dels llacs en un gronxar rítmic i assossegat. El lloc és d'un equilibri total, absolut. [...]

Sota la contemplació dels llacs de Guatemala hom s'oblida dels embats del món enferesteguit, dels odis entre races i germans, de les lluites i les malvolences. Els paratges que els

---

⁵⁷⁰ *Ibid.*, p. 31.

⁵⁷¹ *Ibid.*, p. 31-32.

envolten són tan autènticament bons que us hi sentiu lligats, atrets, sense quasi adonar-vos-en. La qualitat i la quantitat del colorit us enlluerna. El blau i el verd dominen arreu on gires l'esguard i es fonen amb justesa i precisió, equànims, ponderats, ja siguin vistos a través de les ones o entre l'oscillar de les branques, entre la silueta dels edificis o bé darrere una processó de núvols. Uns núvols blancs, de claredat diàfana, immaculada com la de les neus, com la de les veles de la barca que es perd en la llunyania, en el vaivé de l'aigua. Així, els clars de lluna, vistos en el reflexe d'aquests estanys, us semblen més paradisiacs, més deliciosos. I l'etern festeig entre les ones i el firmament —romança inacabable de totes els hores, cruïlla de tots els temps, prometença renovada de totes les nits—, més íntim.»⁵⁷²

El viatger montblanquí sap acompanyar les descripcions paisatgístiques amb la recreació d'ambients, tot generant atmosferes de sinestèsia en el lector, en què els colors del paisatge que envolta el llac es barregen amb l'olor de la natura i els silencis i les remors, una mena de versió nova de la Sisena de Beethoven —el compositor predilecte de Poblet. Aquesta és la sensació que li produeix contemplar els llacs de Guatemala i el seu entorn, en un paratge del llibre que va més enllà de la simple descripció:

«Prop d'aquests viaranys tens la sensació que tot el que et volta és la veritat mateixa. Per això en aquest món reclòs, quiet i solitari, de sol·liloquis i encantaments, els trontolls els sent més forts, i la pròpia suavitat és més dolça, i el dormir i el despertar semblen, tanmateix, com si fossin el morir i el viure. Lloc on les hores plàcides i manyagues són més gràcils i més tendres, on el remoreig de l'arbreda i el xiular dels ocells fan un entrelligat que no desentona mai. Nou pentagrama d'harmonia, versió inconeguda de la Sisena de Beethoven, pastoral mai no closa i renovada constanment, feta de melodies que us transporten per rutes desconegudes, amb cels de fantasies, amb sirenes i follets, amb fades i quimeres.»⁵⁷³

2.3.3.4. Política i idees

Durant el viatge Poblet també farceix el testimoni de referències polítiques, com la tradició revolucionària de localitats com Quezaltenango o les dels dictadors sud-americans dels diferents països per on passa. Per exemple, quan fa estada a Guatemala deixa el testimoni personal de la seva opinió sobre les dictadures i de com creu que han afectat als guatemalencs

---

⁵⁷² *Ibid.*, p. 21-23.

⁵⁷³ *Ibid.*, p. 23.

les de Manuel Estrada Cabrera (entre el 8 de febrer de 1898 i el 15 d'abril de 1920) i la de Jorge Ubico Castañeda (entre el 14 de març de 1931 i l'1 de juliol de 1944).⁵⁷⁴ Entremig hi havia hagut cinc governs que acabaren en cop d'estat o mort del president en l'exercici del càrrec. Precisament, quan Poblet arriba al país el dictador feia poques setmanes que havia caigut, però encara es conserven trets propis del règim com el fet que els militars fan ensenyar al xofer, en diverses ocasions, la llista dels passatgers que fan les rutes en autobús pel país. Les dictadures, a parer del narrador, afecten en l'estat d'ànim i el caràcter de la ciutadania, com passa amb els guatemalencs que havien viscut pràcticament més de quaranta anys sota el jou de règims totalitaris:

«El poble no riu, talment com si no en sabés, o com si, en els vint-i-dos anys de dictadura d'Estrada Cabrera, i ara amb els catorze d'Ubico, n'hagués perdut el costum. Si algú en fa la provatura, veureu que tot el més que li surt és un somriure mistificat. Quants anys deu fer que pels carrers de Guatemala no s'ha sentit l'estrepit d'una rialla? Les dictadures, en aquest poble, vénen de lluny, i els seus habitants estan acostumats a viure sota l'amenaça. En aquest aspecte, pot dir-se que Ubico ha estat l'home propulsor de la Gestapo. [...]

Durant el règim d'Ubico —programa comú dels dictadors— s'han inaugurat edificis monumentals. Davant de tots hi ha el Palau Nacional que presideix la millor plaça de la ciutat, i que és d'una riquesa i d'una ostentació que deixa atabalat aquell que posa a un cantó de la balança la capacitat econòmica i política del país, i a l'altre l'edifici tot just inaugurat. El mateix succeeix amb el local on hi ha el Cos de Policia. Les Duanes són instal·lades meravellosament. A Comunicacions i a Sanitat els passa altre tant. Els guatemaltecs (sic), però, no recorden haver vist Ubico visitant un hospital o bé fent la inauguració d'unes escoles.

Quan arribem a Guatemala fa poques setmanes que ha caigut el dictador. A qualsevol altre lloc sembla que el poble s'hauria desfermat contra el representant d'una tal tirania. Per contrasentit, cal dir que encara viu a la capital i, allò que és pitjor, entre bambolines mou els personatges que van substituir-lo. La premsa i els estudiants, que després de molts anys poden parlar lliurement, deixen entreveure que d'això en pervindran nous conflictes.»⁵⁷⁵

Però les al·lusions a temes i qüestions polítiques continuaran, així, per exemple, en el trajecte en òmnibus de Guatemala a El Salvador anà acompanyat de nombrosos fugitius d'Hondures que «aquells dies el poble havia tingut topades sagnants amb les forces

---

⁵⁷⁴ Sobre els dictadors Manuel Estrada Cabrera (1857-1924) i Jorge Ubico Castañeda (1878-1946), i els respectius períodes de govern, vegeu: Rafael ARÉVALO MARTÍNEZ, *¡Ecce Pericles! La tiranía de Manuel Estrada Cabrera*, Guatemala: Tip. Nacional, 1945; Paul Jaime DOSAL, *Jorge Ubico (1931-1944): dictadura, economía y «La tacita de plata»*, Guatemala: CEUR-USAC, 1996 i Francisco VILLAGRÁN KRAMER, *Biografía política de Guatemala. Los pactos políticos de 1944 a 1970*. Guatemala: FLACSO, 1993.

⁵⁷⁵ POBLET, *Terres d'Amèrica*, p. 27-31.

governamentals del dictador Carías.»⁵⁷⁶ En aquest punt de la narració —un dels pocs— Poblet constata la seva condició de refugiat, en un dels moments de complicitat entre ell i els hondurenys: «Parlaven de la llibertat de la seva terra amb rostres d'il·luminats, i en saber que nosaltres també érem dels que anem donant tombs pel món empesos per la repressió que ens allunyà de la Pàtria, la simpatia entre uns i altres es reflectia en els rostres per una comunitat de sentiments.» I afegia un d'ells: «—Almenys aquí no hi trobareu camps de concentració —deia encertadament un passatger, atent a les nostres converses.»⁵⁷⁷

En aquells dies l'Amèrica Central i del Sud tenia molts països presidits per dictadures militars, com els que s'han esmentat, però Poblet també experimenta alguna sorpresa positiva en aquest sentit quan arriba a Costa Rica, país del qual explica el següent:

«Costa Rica és un país on el pressupost més important és el de la instrucció pública. I on, el que segueix, és el d'obres públiques. I encara una tercera constància: els presidents, de fa molts anys, són gent civil. Els electors no recorden la darrera vegada que un general va presentar-se a ocupar la presidència. De fet, l'exèrcit no existeix. No hi ha Escola de la Guerra i els militars són nomenats per decrets presidencials, com si fossin funcionaris administratius.»⁵⁷⁸

I més endavant, quan ja arriba a Cali informa el lector sobre la tendència dels diaris, marcats per un cert esperit religiós i una bel·ligerància anticomunista: «Cali, com la resta del país, té una influència religiosa de tipus espanyol accentuadíssima. Els diaris publiquen seccions que semblen d'una fulla parroquial. Ara és a l'ordre del dia una campanya contra el comunisme i la maçoneria d'iguals característiques que la del *Imperio*.»⁵⁷⁹

Aquest ambient polític de la ciutat colombiana fa que es vegin coses que sorprenen a Poblet, com que les parades dels omnibus que incorporen «unes creus gammades fetes de mà d'obra damunt les voreres, i que amb tot i el trencament de relacions del país amb les potències de l'Eix, encara ningú no s'ha cuidat de treure.»⁵⁸⁰ Poblet ho atribueix a què mesos enrere un tal general Gil havia fet detenir el president constitucional Alfonso López.⁵⁸¹ Un cop arriba a l'Equador informa també el lector de la situació política, marcada per l'arribada al

---

⁵⁷⁶ *Ibid.*, p. 33. Tiburcio Carías Andino (1876-1969) fou un militar i polític hondureny que resultà escollit president de la República l'any 1932, responsabilitat que prolongà fins al 1949 a base de reformes de la constitució per mantenir-se en el poder amb el suport de l'exèrcit.

⁵⁷⁷ *Ibid.*, p. 33-34.

⁵⁷⁸ *Ibid.*, p. 39-40.

⁵⁷⁹ *Ibid.*, p. 52-53.

⁵⁸⁰ *Ibid.*, p. 53.

⁵⁸¹ Alfonso López Pumarejo (1886-1959) fou un empresari i polític colombià, del Partit Liberal, que presidí la República de Colòmbia entre els anys 1934-1938 i 1942-1945.

poder de Velasco Ibarra⁵⁸² i es converteix en el nou president de la República després d'enderrocar Arroyo del Río⁵⁸³ arran de la revolució del 28 de maig de 1944. Aquests apunts temporals sobre la seva estada al país, encara que ell no els concreta, es poden deduir a partir de les notes sobre els presidents i dictadors que puguen o cauen del poder i que va donant al llarg de la narració. A partir d'aquí es pot fixar el moment en què fa el viatge per aquests països, que és durant els mesos d'agost i setembre de 1944.

Poblet, com a bon republicà, li agrada parar atenció a aquells polítics que treballen en benefici del poble, com considera que és el cas de l'aleshores president del Perú, Manuel Prado,⁵⁸⁴ de qui diu: «El govern de l'actual president Manuel Prado es preocupa del nivell cultural del país, puix llegim que les darreres estadístiques donen un promig d'inauguració de dues escoles cada vint-i-quatre hores.»⁵⁸⁵ Si era certa o no l'estadística, Poblet aprofita la informació per fer-la venir bé al seu discurs.

En la prosa de viatges de Poblet s'hi copsa de ple aquesta situació política dels països llatinoamericans, fortament castigats per les dictadures militars. Ell, d'acord amb la seva personalitat literària, no entra en l'anàlisi d'aquest aspecte, però el lector el percep molt clarament i, d'alguna manera, serveix per donar una altra informació i posicionar-se ideològicament, no tan explícitament, però sí de manera molt implícita, un cop sabem quines són les seves idees i la manera de pensar seves.

2.3.3.5. Exotisme, identitat i cultura

Poblet realitza part del seu viatge de negocis pel territori on s'havien establert els maies, el poble indígena de l'Amèrica Central que havia forjat la principal cultura precolombina. Així, durant els trajectes en òmnibus o tren, és habitual de veure indígenes

---

⁵⁸² José María Velasco Ibarra (1893-1979) fou un advocat i polític equatorià que encapçalà un moviment populista i agrari. Fou elegit president de la República en cinc comicis (1934, 1944, 1952, 1960 i 1968). Sobre la figura del polític, vegeu: Ma. Cristina CÁRDENAS REYES, *Velasco Ibarra: ideología, poder y democracia*, Quito: Corporación Editora Nacional, 1991 (Biblioteca de Ciencias Sociales, 32).

⁵⁸³ Carlos Alberto Arroyo del Río (1893-1969) fou president de la República d'Equador, enderrocat per la revolució del 28 de maig de 1944. Sobre el polític i el seu període de govern, vegeu: Marcos GÁNDARA ENRÍQUEZ, *El Ecuador del año 1941 y el Protocolo de Río: antecedentes, hechos subsiguientes. Arroyo y su tiempo*, Quito: Centro de Estudios Históricos del Ejército, 2000 (Biblioteca del Ejército Ecuatoriano, 17).

⁵⁸⁴ Manuel Prado Ugarteche (1889-1967) fou president del Perú durant els períodes 1939-1945 i 1956-1962. Representava els interessos de l'oligarquia peruana, però el seus mandats foren democràtics, malgrat oposar-se a un cert reformisme del país. El seu primer govern coincí durant la Segona Guerra Mundial i s'arreglerà amb el bàndol dels aliats, fent que el Perú es convertís així en el primer país d'Amèrica Llatina que trencà relacions amb les potències de l'Eix.

⁵⁸⁵ POBLET, *Terres d'Amèrica*, p. 61.

maies que li criden l'atenció, especialment per la manera de vestir. Durant el trajecte cap a Guatemala ho conta d'aquesta manera:

«Tot el camí, fins arribar a la capital, la carretera és plena d'indis amb vestits multicolors, primitius de línies, per bé que nets, endreçats i peus descalços, que traginen damunt el cap i les espatlles càrregues de llenya, de ceràmica i de fruites de la terra en quantitats sorprenents. N'hi ha que porten llates i cabirons d'una llargada que parteix la carretera de banda a banda. Per a deixar pas als vehicles, els indis giren el cos mentre la càrrega va movent-se amb precisió matemàtica. És un espectacle que veiem per primera vegada, ple de color i també de tragèdia, especialment quan el xofer ens parla dels jornals esquistats que guanya la gent que, en processó, veiem sortir de camins i carreteres bo i trescant amb petits saltirons, espatlles carregades, curts de cos i rostres de tristesa, una tristesa que veurem reflectida arreu d'aquest poble que, per contrasentit, té per emblema el quetzal, ocell que només sap viure amb les ales esteses i que, cada vegada que algú ha provat d'engabiari-lo, s'ha mort d'enyorament. I arreu flors de tota mena i ocells de totes les espècies i colors, sota d'un cel puríssim, clar, sense taques.»⁵⁸⁶

La mirada del reporter montblauí sempre té un filtre social, és a dir, és sensible a les qüestions socials i als temes que afecten la gent, com es pot veure de manera molt evident en aquest fragment que passa de la descripció externa dels indis, de la manera com van abillats a les condicions de treball i als sous migrats que perceben. Una situació personal que des del seu punt de vista explicaria la tristesa d'aquests.

La manera com és viscuda la religió, molt lligada amb la superstició, també forma part de la taxonomia de l'exotisme dels tròpics, que Poblet i altres escriptors retraten en els seus llibres, com ja s'ha exemplificat en altres ocasions. Aquí torna a aparèixer, però amb uns matisos diferents de com es concretaven en les poblacions antillanes en el testimoni de Poblet d'abans d'arribar a Cuba. En el cas d'aquests indis maies, —segons Poblet—, tot i que professen la religió catòlica i que al poble hi ha una església catòlica aquesta és de cara al turista, perquè ells viuen la religió des d'una espiritualitat que resideix en la natura: «El seu Déu és aquell amb qui s'encaren de tu a tu, dalt de la muntanya, sense altre testimoni que la posta de sol o el clarejar de l'alba. Un Déu al qual fan prec i presenten queixes; un Déu que pot ser l'arbre que tenen davant, la pluja que fecunda els camps, la llavor multiplicadora, el foc que purifica les ànimes, l'estrella que lluu tot just oberta la cortina de la nit...»⁵⁸⁷ Però «la raça índia

---

⁵⁸⁶ *Ibid.*, p. 23-24.

⁵⁸⁷ *Ibid.*, p. 25.

sembla haver-se acabat a les muntanyes frontereres de Nicaragua», perquè un cop és a Costa Rica l'ètnia ja canvia.

I ja cap al final del viatge, un cop ja és el Brasil, els indis maies deixen pas als negres i a la samba brasilera del carnaval de Rio; i una vegada més li serveixen per parlar de la barreja de races, que en aquest país no ocasiona conflictes ni tensions, i del ball com a peça clau de l'etnologia brasilera i d'altres cultures del tròpic.

2.3.3.6. Darrere la petja catalana

Una de les particularitats que identifiquen la prosa narrativa no imaginativa de Poblet, és a dir, la seva literatura testimonial és la constant voluntat de resseguir la petja catalana dels llocs per on viatja, però especialment la dels catalans que resideixen en aquests països. A *Terres d'Amèrica* també es troba i sap trobar catalans que viuen i que fan la seva particular contribució al país de residència. Aquests catalans són un bon exemple per deixar constància d'un fet que observem en Poblet i que es va repetint en aquests catalans: tots ells s'integren als respectius països sense renunciar a la seva identitat catalana, a la qual acaben sumant la identitat i els trets culturals de la cultura d'acollida, donant un bon exemple de procés d'aculturació sense traumes; si més no, Poblet no els explicita.

Al llarg del viatge de Mèxic fins al Brasil Poblet deixarà constància de les diverses mostres de catalanitat que s'anirà trobant. Una de les primeres és a la fonda del centre de Quezaltenango, on s'hostatja i de la qual en diu que era «una fonda de circumstàncies on hi passarem la nit més freda del nostre *récord* (sic) turístic».⁵⁸⁸ Les parets eren decorades amb quadres pintats de vistes de Barcelona, fetes per un pintor que manifesta que no passarà a a la història, però que li serviran per activar el record de Catalunya: el monument de Colom, el final de les Rambles, la Plaça de Palau, el Portal de l'Àngel. La justificació anava a raure en el fet que el propietari de l'immoble era un català de terres aragoneses que havia passat els primers anys de la seva joventut fent d'aprenent al carrer Montcada.

A El Salvador diu que hi ha molts catalans, que n'està ple, i que abunden per damunt d'altres ciutadans provinents de la Península Ibèrica, i en destaca l'exemple cívic i humà, així

---

⁵⁸⁸ *Ibid.*, p. 26.

com la tasca cultural duta a terme per la directora de la Normal de Mestres, Maria Solà de Sellarès.⁵⁸⁹

Ja a San José, a Costa Rica, és conduït a un hotel regentat per uns catalans, on un tercet hi fa un concert i d'entre les melodies toquen el popular tango de Tragan,⁵⁹⁰ *Porqué era negro*, que va tenir un èxit aclaparador en els anys vint. Poblet explica que Tragan era «un noi d'Esparreguera cridat a fer grans coses i que, no sabem per què, va entafurar-se en un pis del carrer Nou, de Barcelona, ensenyant a cantar cupletistes del Paral·lel.»⁵⁹¹ El montblanquí dona aquí una mostra més dels seus coneixements, i interès, sobre el món de l'oci popular del Paral·lel barceloní, que tantes vegades apareix al·ludit en la seva prosa.

A l'Equador, Poblet, manifesta que els productes agrícoles com el cafè, l'arròs i el cacau, que el país exporta en grans quantitats, són controlats principalment per la colònia catalana arrelada al país.

En la seva arribada a Lima, la plaça de San Martín és una de les que troba més monumentals i li recorda la plaça de Catalunya de Barcelona, pel tipus d'urbanització i per l'harmonia dels edificis que l'embolten. Un cop més es torna a donar el record i el paral·lelisme amb Catalunya. Però no s'acaba aquí, perquè a la plaça de les Armes, la plaça més antiga de la ciutat, on hi ha la catedral, hi va poder escoltar una escolania «que semblava talment la de Montserrat.»⁵⁹² I és aquí al Perú on, ara, a partir d'un cartell vist pel carrer en què s'anuncia la «Compañía Administradora del Guano», torna a activar el record i a viatjar de nou a Catalunya: «Aquest darrera paraula [Guano], els pagesos catalans encara l'usen per denominar els adobs químics, les primeres trameses dels quals arribaren a Catalunya precisament del Perú.»⁵⁹³

En el trajecte amb avió, ja s'ha assenyalat anteriorment, que mentre sobrevolen els Andes «la presència de Catalunya ha adquirit una major força dintre de nosaltres.»⁵⁹⁴ I a São Paulo coneix un tal *Roberto* i un germà seu, nascuts al Brasil però que les seves famílies hi havien arribat fugint de la guerra; ell havia passat camuflat per l'Espanya franquista i camps de concentració de França. A la metròpoli viu un Onze de Setembre inesperat i atípic amb la coneixença de mitja dotzena de catalans amb els quals recita versos patriòtics i recorda els

---

⁵⁸⁹ Sobre la vessant pedagògica de Maria Solà, vegeu: Joan SOLER MATA, «Maria Solà de Sellarès: teosofia, educació i Escola Nova a Catalunya», *Annals del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca*, núm. 21 (2010), p. 165-181.

⁵⁹⁰ Aquest músic i intèrpret era Vidal Tragán, autor del tango *Porque era negro*, l'estrofa principal del qual versa: Porque era negro / Le engañaba; / Porque era negro / Le despreciaba. / Pobre negrito, / Muere de amor / Por la desdicha de su color. Ambdues referències es troben recollides a: Eva WOODS PEIRO, *White Gypsies. Race and stardom in Spanish musical films*, Minneapolis: University of Minnesota Press, 2012, p. 132.

⁵⁹¹ POBLET, *Terres d'Amèrica*, p. 39.

⁵⁹² *Ibid.*, p. 59.

⁵⁹³ *Ibid.*, p. 60.

⁵⁹⁴ *Ibid.*, p. 63.

temps de la Catalunya d'abans de la guerra. Sobre la celebració de la Diada Nacional de Catalunya no sabem si en altres ocasions, els anys que va ser a l'exili, la va festejar amb altres exiliats. Segurament que sí, però no en deixà cap nota o apunt en els seus llibres de l'exili.

En l'aproximació que fa de la ciutat de Rio, s'atura a La Cinelandia, un barri amb nombrosos gratacels i que en cada un d'aquests hi ha un cinema, un cafè o un teatre. Aquesta zona esdevé un punt de trobada de noctàmbuls i un dels espais de modernitat de la ciutat. Poblet glossa que el barri va ser ideat i propulsat per un català de València, Francesc Serrador Carbonell.⁵⁹⁵

2.3.3.7. La reedició i ampliació: de *Terres d'Amèrica* i *De Barcelona a l'Havana... passant per Darnius a Pobles d'Amèrica*

Josep Maria Poblet veu reeditat el llibre dotze anys més tard, el 1957, amb el títol *Pobles d'Amèrica (Clixés de viatge)*. En aquesta segona edició hi ha nombrosos canvis i variacions respecte a la primera, tant formals com de contingut. El títol és el primer i més evident. El concepte geogràfic de «terres» és substituït per un altre de caire més antropològic com «pobles», que remet a diferents comunitats humanes amb uns vincles i unes identitats pròpies que habiten en una geografia àmplia com és Amèrica del Sud. En el subtítol de la segona edició hi ha també una lleu variació de matís semàntic que fa que les «impressions» esdevinguin «clixés», un canvi que porta el lector del camp semàntic de la pintura al de la fotografia i el cinema, manifestacions artístiques sinònim de modernitat. Poblet utilitza el terme clixé, sinònim de «negatiu» fotogràfic, perquè en aquests anys treballa en la indústria del cinema i li deuria semblar que era una manera de donar-li un caire més actual al llibre.

Quant a l'estructura, encara que aquest es pugui considerar una reedició de *Terres d'Amèrica*, a la pràctica és una refosa de sis capítols de *De Barcelona a l'Havana... passant per Darnius* amb la totalitat del text de *Terres d'Amèrica*. L'únic capítol inèdit i del tot que hi inclou és «Els dos Mèxics».⁵⁹⁶ Tots els capítols porten títol, a diferència de *Terres d'Amèrica* que ja s'ha

---

⁵⁹⁵ Sobre Francesc Serrador Carbonell i la seva trajectòria com a empresari del cinema a Rio de Janeiro, vegeu: Paulo ANTONIO PARANAGUÁ, «La Cinelandia carioca: una utopia cidadana», *Amérique Latine Histoire et Mémoire. Les Cahiers ALHIM*, núm. 6 (2003), article en línia a: <http://alhim.revues.org/767> [Consultat el 15 de setembre de 2015]. Vegeu també la recerca de Julio LUCCHESI MORAES, «O magnata de Valência: capitalistas, bicheiros e comerciantes do primeiro cinema no Brasil (1904-1921)», Doctorat del Departament d'Història Econòmica de la Facultat de Filosofia, Ciències Humanes i Lletres de la Universitat de São Paulo – FFLCH-USP. Treball de recerca en línia a: http://www.fea.usp.br/feacon/media/fck/File/Serrador_HermesClio.pdf [Consultat el 15 de setembre de 2015].

⁵⁹⁶ Josep M. POBLET, *Pobles d'Amèrica (Clixés de viatge)*, Barcelona: Editorial Selecta, 1957 (Biblioteca Selecta de Viatges i Divulgació, 240), p. 79-110.

especificat que les parts o capítols es marcaven amb un major espaiat en blanc a la part superior del començament de cada un.

El volum s'enceta amb els sis capítols que descriuen la travessia en vaixell des de Bordeus fins a Cuba, passant per les Antilles, i que corresponen exactament als capítols XI, XII, XIII i XIV de *De Barcelona a l'Havana... passant per Darnius*.⁵⁹⁷ En aquesta edició els capítols duen títol i són els següents: «Camí d'Amèrica», «L'amo de Pointe-à-Pitre», «L'esperitista, poeta i comerciant de les illes negres»,⁵⁹⁸ «D'on resulta ésser que el català és llengua anglesa», «Festa de negres en una clara nit d'estiu» i «L'alegría de Cuba».⁵⁹⁹

Aquesta nova composició de materials ja publicats, però disposats d'una altra manera fa que el llibre adquireixi una altra lectura i provoqui una nova recepció del text en el lector, que no només l'ocasiona la nova seqüència textual, sinó també el sedàs de la censura. Poblet es mostra cautelós i hàbil, fet que el porta a autocensurar-se. El que fa és esborrar aquelles traces que poguessin ser susceptibles de ser censurades com les referències a l'exili republicà, a la guerra o a la condició de refugiat, així com les opinions o insinuacions polítiques a favor de la República o contra el franquisme. Si no ho hagués fet hauria impossibilitat l'edició del llibre, com ja ha quedat àmpliament il·lustrat en l'anàlisi de les diferències dels capítols de *De Barcelona a l'Havana... passant per Darnius* que es reediten de nou sota el títol de *Pobles d'Amèrica (Clixés de viatge)*.

La segona edició no inclou el pròleg de Josep Carner, sinó que és Poblet que signa unes pàgines titulades «A manera de pròleg»,⁶⁰⁰ com tampoc la dedicatòria al seu cosí Matias Guarro que substitueix per la de les seves filles Maria i Montserrat.

2.3.3.8. La censura a *Pobles d'Amèrica*

Del text original de *Terres d'Amèrica*, per exemple, desapareixen les referències a la tradició revolucionària de Quexaltenango i al dictador Ubico. Així doncs, en la primera edició es diu de Quexaltenango que «és la segona capital del país i el poble de més tradició

---

⁵⁹⁷ Les diferències entre aquests capítols de l'edició de 1942 i la de 1957 les hem descrites en l'anàlisi de *De Barcelona a l'Havana... passant per Darnius*.

⁵⁹⁸ A la pàgina d'inici de capítol canvia «negres» per «verges» p. [31].

⁵⁹⁹ POBLET, *Pobles d'Amèrica*, p. 13-78.

⁶⁰⁰ POBLET, *Pobles d'Amèrica*, p. [7]-12.

revolucionària», mentre que en la segona «Quexaltenango, segona població del país, amb 40.000 habitants, que l'erupció del volcà Santa Maria de l'any 1929 deixà mig desfeta.»⁶⁰¹

En l'apartat «Política i idees» hem reproduït un fragment de text corresponent al paratge en què Poblet parla de Guatemala, de l'estat d'ànim de tristesa generalitzada que respira tota la població i de com aquesta ha estat causada, en bona mesura, per les diverses dictadures militars, primer la d'Estrada Cabrera i després la d'Ubico. Ara bé, en la segona edició Poblet hi fa alguns retocs, suprimeix la paraula «dictadura», que substitueix per altres formes eufemístiques com «règims d'excepció» i «elements coercitius i policíacs» que atenuen, en la forma i no del tot en el fons, la realitat de les dictadures guatemalenes i que el lector hauria pogut fer el paral·lelisme amb la del general Franco.⁶⁰² Aquests no són però els únics canvis; per exemple, les pàgines següents, que en la primera edició parlen del dictador, de les formes de com governa els seus súbdits, de l'acaparació de poder, de la policia secreta que vigilava i escoltava els ciutadans, entre altres aspectes, són suprimides en la segona edició.⁶⁰³

En el trajecte de Guatemala a el Salvador, en la segona edició, desapareixen de l'òmnibus els «fugitius d'Hondures, on aquells dies el poble havia tingut topades sagnants amb les forces governamentals del dictador Carías», així com el fragment en què Poblet explica que «parlaven de la llibertat de la seva terra amb rostres d'il·luminats».⁶⁰⁴

2.3.3.9. Recepció crítica de *Pobles d'Amèrica*

Rafael Tasis ressenya a *Pont Blau*, de Mèxic, els últims tres últims llibres de Poblet fins aquells moment: *Un còmic de Barcelona*, *Els Estats Units (Clixés de viatge)* i *Pobles d'Amèrica (Clixés de viatge)*. Tasis en destaca la normalitat del seu llenguatge i l'afany de comunicar i connectar amb els seus lectors, i afegeix una valoració —en la mateixa línia del que hem anat demostrant al llarg de la tesi: la solidesa de Poblet com a periodista, sense desmerèixer ni rebaixar la seva aportació a la literatura catalana i, per extensió, a la història de la cultura:

«De fet —i ja sé que ell no ho ha de trobar de cap manera una minimització dels seus llibres ni del seu talent— els tres llibres que ha publicat, en els darrers anys, a Barcelona, ja són això: l'obra d'un

---

⁶⁰¹ Vegeu POBLET, *Terres d'Amèrica*, p. 26 i POBLET, *Pobles d'Amèrica*, p. 117.

⁶⁰² Vegeu fragment de text associat a la nota 32 o POBLET, *Pobles d'Amèrica*, p. 27-31.

⁶⁰³ Per a una lectura comparativa del mateix fragment referent a Guatemala i els seus dictadors, vegeu: POBLET, *Terres d'Amèrica*, p. 26-31 i POBLET, *Pobles d'Amèrica*, p. 118-119.

⁶⁰⁴ Vegeu POBLET, *Terres d'Amèrica*, p. 33-34 i POBLET, *Pobles d'Amèrica*, p. 121.

periodista intel·ligent i despert, que va pel món amb una Kòdak i amb uns quants films de clixés en colors, i que ens els ofereix després, en tornar de les seves exploracions per terres d'Amèrica o, més modestament, pels barris de Barcelona, amb uns comentaris molt breus, somrients i plens de simpatia pels homes i els paisatges retratats, com allò que són en realitat, i que ell no pretén mai que deixin d'ésser, ni que fos per a convertir-se en una cosa més important o pomposa: uns simples clixés de viatge.»⁶⁰⁵

Lluís Ferran de Pol signa la ressenya «*Terres d'Amèrica*, de Josep Maria Poblet», a *Quaderns de l'Exili*,⁶⁰⁶ en la qual diu que *Terres d'Amèrica (Clixés de viatge)* és un comentari sobre els països que visita com a viatjant i que cau en la superficialitat per la pressa del viatge i per la manera com Poblet té de veure, sentir, reaccionar i, en última instància, d'escriure. Tanmateix, Ferran de Pol en destaca l'estil i que sovint les obres com les de Poblet, presentades sota una aprença divertida o frívola poden tenir un contingut valuós que vagi més enllà de la forma.

En la recepció crítica de l'obra de Poblet a l'exili s'ha destacat sovint el estil àgil, que fa que els seus llibres s'assemblin a una conversa. Ferran de Pol no hi està ben bé d'acord, però a la part final de la seva ressenya fa una valoració sobre *Terres d'Amèrica* en què afirma el següent:

«Aquesta vegada la *conversa* d'en Poblet resulta ràpida, acolorida a estones, amb alguna bona *pinzellada*, com diu ell mateix. Però potser la perjudica una pressa massa exagerada en el viatge. El lector, sobretot quan en Poblet passa per la mena de cordó umbilical que és l'Amèrica del Centre, té por que de tant córrer anirà de cap a mar.

Les preocupacions del viatjant de comerç ens són presentades una i altra vegada: les aixetes de l'aigua calenta, el *confort* dels hotels, la vida nocturna, el tràfic, els ulls d'una serventa, les grans xifres, els edificis alts, etc. I, sovint, el lector es pregunta: ¿I què n'he de fer, jo, de tot això?

Els partidaris d'aquesta mena de literatura trobaran en *Terres d'Amèrica* el seu llibre, aquell llibre que ells, si tinguessin la traça d'en Poblet, acabarien per escriure; i, si disposessin de diners, per publicar-lo.

Malgrat que en Poblet és una persona excel·lent, trempada, falaguera i de bona mena, no m'he sentit gaire interessat en aquesta narració. De totes maneres —com hem declarat diverses vegades en els QUADERNS—, preferim un autor com en Poblet, que no estira més el braç que la mànega, a tota dèria de posar-se de puntetes i de voler afegir, amb veu de nas, i amb falsa pompa d'un estil envitricollat, la pluja sobre mullat que és la pedanteria quan cau damunt la natural falta de talent.»⁶⁰⁷

---

⁶⁰⁵ Rafael TÀSIS MARCA, «Tres llibres de Josep M. Poblet», *Pont Blau*, Mèxic, núm. 65 (març 1958), p. 86-90.

⁶⁰⁶ Vegeu Lluís FERRAN DE POL, «*Terres d'Amèrica*, de Josep Maria Poblet», *Quaderns de l'Exili*, núm. 15 (setembre-octubre 1945), p. 7.

⁶⁰⁷ *Ibid.*

2.3.4. Els llibres editats per l'Editorial Selecta: *Els Estats Units, Pobles d'Amèrica, La Conca de Barberà i Aquell Montblanc...*

A començament dels anys 40 Catalunya estava immersa de ple en la postguerra. En el terreny cultural s'havien donat algunes iniciatives per redreçar la situació literària del país, una de les més significatives havia estat la creació de l'Editorial Selecta, l'any 1943, per Josep Maria Cruzet.⁶⁰⁸ La idea era reconquerir la llengua i la literatura, tot afrontant el problema de la duresa de la censura i les dificultats de comercialització, provocades per la desmembració de la cultura catalana i del seu mercat literari. És a dir, apostar per una línia estratègica que consistia tant en resistir com en recuperar, com diu Joaquim Molas: «La literatura de postguerra és fruit d'un doble procés de resistència/recuperació. De resistència/recuperació d'una llengua i d'uns equips d'autors/lectors destituïts. I, també, d'unes possibilitats d'informació/crítica i, doncs, de lliure creació.»⁶⁰⁹ L'Editorial Selecta se situa en aquest eix de coordenades i, tot compaginant el sentit comercial amb les necessitats culturals, fou tant la primera a ajustar-se al nou ordenament legal imposat pel Servicio Nacional de Propaganda del Ministerio de Gobernación com la primera a obtenir un permís d'edició el març de 1941 per publicar les *Obres completes* de Verdaguer, en ortografia prefabriana, en un sol volum, paper bíblia i un tiratge de tres mil exemplars.⁶¹⁰

La «Biblioteca Selecta» editaria els primers volums l'any 1946, una data d'una certa obertura causada per la victòria aliada i alguns canvis polítics, encara que aquesta obertura duraria poc. Cruzet obtingué els primers permisos per engegar l'esmentada col·lecció i la «Biblioteca Perenne», i dos anys més tard inaugura la «Biblioteca Excelsa». L'editorial s'havia caracteritzat, des dels seus orígens, per una línia d'unitat i coherència, i per un sentit integrador que aglutinava una àmplia selecció de valors, els dels seus lectors, i que es traduïen en les diverses seccions temàtiques de la col·lecció. La «Biblioteca Selecta» era formada per obres soltes i, com subratlla Joan Samsó, «tenia per finalitat completar l'abast intencional de les altres dues [la «Biblioteca Perenne» i la «Biblioteca Excelsa»] i que obeïa a un amplíssim horitzó: editar autors del passat, per salvar-los de l'oblit, i del present, consagrats pel públic i la crítica;

---

⁶⁰⁸ Sobre la història i la incidència de l'Editorial Selecta en el mercat editorial català de la postguerra a Catalunya, vegeu: Joan SAMSÓ, «4. Editorial Selecta», dins *La cultura catalana: entre la clandestinitat i la represa pública (1939-1951)*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994-1995 (Biblioteca Abat Oliba, 141 i 147), vol II, p. [227]-266; Joaquim MOLAS, «La Selecta: una editorial significativa», dins *Obra crítica*, Barcelona: Edicions 62, 1995-1999 (Clàssics Catalans del Segle XX), vol. II, p. 212-221. Per a una perspectiva més general, vegeu: Josep MASSOT I MUNTANER, «La represa del llibre català a la postguerra», *Els Marges*, Barcelona, núm. 17 (setembre 1979), p. 88-102.

⁶⁰⁹ MOLAS, «La Selecta: una editorial significativa», vol. II, p. 212.

⁶¹⁰ Vegeu Maria Josepa GALLOFRÉ I VIRGILI, *L'edició catalana i la censura franquista (1939-1951)*, Barcelona: Abadia de Montserrat, 1991 (Biblioteca Abat Oliba, 99), p. 154-160.

editar, com diu la propaganda, “les principals creacions literàries dels millors autors catalans”». ⁶¹¹

La col·lecció, amb un plantejament ampli i eclèctic, volia adquirir un caràcter clàssic, que aconseguí sobradament com ho demostren les nombroses reedicions de títols. Ara bé, per una altra banda, descartava textos d'actualitat i el llençament de nous valors literaris, que deixava per altres editorials.

Quan Josep Maria Poblet va retornar de l'exili l'any 1948, l'escenari cultural era migrat i, més enllà de la Selecta i de l'editorial Barcino, les altres empreses editorials eren menors i anaven fent el que podien. Ara bé, no n'hi havia prou amb el vèrtex editorial, calia impulsar autors i obres, i sobretot escriure per mantenir viva la llengua i cercar les esclatxes que permetessin salvar la censura. Poblet, en un article d'homenatge a Tasis publicat a *Xaloc* l'any 1966, descriu molt bé quina era la situació de les editorials, dels escriptors i de la censura, i quina va ser la seva posició com a actor literari:

«Tasis, a l'igual de qui us parla, tornava a Barcelona el 1948, després de nou anys d'exili. Un i altre arribàvem plens, no caldria precisar-ho, d'il·lusions i d'esperances. I plens, també, de servir una fidelitat insubornable a la nostra llengua. Eren uns dies que, tocant de peus a terra, i amb la ploma als dits, dissortadament, no es podien fer massa coses, i en precisar que només funcionaven dues editorials catalanes estarà tot dit. Eren la de Josep Ma. Casacuberta i la que havia fundat, després de la nostra guerra, Josep Ma. Cruzet, dos Josep Maries benemèrits als quals Catalunya sempre més estarà en deute. Casacuberta continuava amb les seves conegudes col·leccions, mentre la Biblioteca Selecta havia d'engolir la producció de la resta dels nostres escriptors. Una i altra però, i per si mancava quelcom, havien de veure limitades llurs activitats a base, no pas de llençar llibres nous al mercat, sinó de reedicions. La censura no permetia altra cosa, i aquest era el veritable panorama. En aquells moments, molts dels escriptors que havien restat a Catalunya, com d'altres que arribàvem de fora, sense dir-nos-ho, ens decantàvem per l'escena.» ⁶¹²

Tots aquests condicionants d'ordre estructural són els que porten Poblet a escriure teatre de vodevil i de boulevard, ⁶¹³ una activitat literària que a partir de mitjan de la dècada dels anys 50 començà a alternar amb la publicació de diversos llibres de prosa narrativa no imaginativa, és a dir, de literatura testimonial, un fet que suposava la represa d'un gènere que havia conreat durant l'exili i que era el gènere que el convertí en un escriptor amb una certa

---

⁶¹¹ SAMSÓ, «4. Editorial Selecta», vol. II, p. 240.

⁶¹² Josep M. POBLET, «El teatre de Rafael Tasis», *Xaloc*, Mèxic D. F., núm. 13 (maig-juny 1966), p. 103-107.

⁶¹³ Sobre la producció teatral de Josep Maria Poblet durant la postguerra, vegeu: FERRER I PUIG, «Josep Maria Poblet, comediògraf i traductor de teatre», p. 11-24.

projecció a l'exili. El primer llibre que publicà un cop establert de nou a Catalunya és *Un còmic de Barcelona (Cinquanta anys d'art i de bohèmia)*, el 1954, a Albertí editor, i tres anys després en sortí una segona part titulada *De l'art i de la bohèmia*, a la mateixa editorial. El volum, que aconseguí una molt bona acollida entre els lectors i s'exhaurí de seguida, tenia com a punt de partida les converses entre Poblet i un actor barceloní; cada una d'aquestes transcorria en un indret diferent de la ciutat, la qual cosa generava una imbricació de les opinions del còmic amb els diferents escenaris urbanístics de la Barcelona de l'època.

Entre la sortida del primer volum i el segon, l'any 1956, l'Editorial Selecta li publica el primer de quatre títols que vindran. Es tracta d'*Els Estats Units (Clixés de viatge)*, el volum número 207 de la «Biblioteca Selecta» que formava part de la secció XI, corresponent a Viatges i divulgació, que s'editava amb les cobertes color verd clar.⁶¹⁴ El següent, que també tingué cabuda dins d'aquesta secció, fou *Pobles d'Amèrica (Clixés de viatge)* i aparegué un any després com el número 240 de la col·lecció. Joan Samsó assenyala que a partir del volum 200, quan ja havien començat a arribar llibres d'importació com els de «Penguin Books», Cruzet fa un llibre més atractiu i n'actualitza el format que passa de 10 x 14 cm a 11'5 x 17'5 cm i deixen de tenir les cobertes de tela perquè resultaven massa cars. Els llibres de Poblet ja tindran aquest nou format.

Quan Poblet treu el seu primer llibre a la Selecta ja no és un autor jove, sinó que és a punt d'arribar a la seixantena. L'entrada del narrador montblanquí a la Selecta significa el seu reconeixement explícit com a escriptor i una prova més de la seva creixent, i cada cop més consolidada, projecció social de la seva faceta literària. Una faceta que havia iniciat a l'exili com a narrador i que reprengué a la Barcelona de la postguerra, primer com a comediògraf i després de nou com a prosista. Els llibres de Poblet, per tant, encaixaven de ple amb la línia editorial de Cruzet que es caracteritzava per dues premisses: primer, per l'aposta d'autors joves de reconeguda qualitat literària i segon per l'imperatiu comercial, que feia que l'editorial s'hagués de nodrir d'autors consagrats, ja fossin vius o morts, per anar mantenint l'èxit moderat, i no aventurar-se a publicar autors desconeguts davant del risc que suposava la insuficiència de públic. Poblet des de principis dels 50 i fins a mitjan 60 esdevingué un escriptor molt conegut que recollí un bon èxit popular, sobretot com a comediògraf, perquè els seus llibres publicats a l'exili s'havien distribuït i exhaurit a Mèxic i no havien arribat a l'interior. Això vol dir que és ja un escriptor amb una trajectòria d'un cert recorregut i que

---

⁶¹⁴ Joan Samsó inventaria les dotze seccions temàtiques —identificables pel color de les cobertes— de la «Biblioteca Selecta» entre les quals es distribuïen els títols publicats: I, Novel·la (vermell); II, Proses literàries (taronja); III, Assaigs (morat); IV, Història (groc); V, Folklore (verd); VI, Clàssics (gris); VII, Ciutats i paisatges (blau); VIII, Antologies (beix); IX, Poesia (rosa); X, Teatre (castany); XI, Viatges i divulgació (verd clar) i XII, Traduccions (coberta tramada). Vegeu SAMSÓ, «4. Editorial Selecta», vol. II, p. 261.

representa l'essència de la màxima de Cruzet, a la qual l'editor sempre es mantingué fidel: «Manca de futur tot present que negui el seu passat»⁶¹⁵ Els llibres de Poblet conjuguen aquesta sentència perquè són el pont amb el passat, el del Montblanc i la Conca d'abans de la guerra, però també la crònica de l'exili i els viatges que va fer, i que eren la seva contribució personal a la literatura d'aquest gènere i a la pròpia tradició literària.

Quatre anys més tard, el 1961, és el torn de *La Conca de Barberà (La meva terra)*, un text que és sinònim de la represa dels temes locals i costumistes, que no havia tornat a abordar des de l'exili, més concretament des de la publicació de la narració sobre el cafeter «Marcelinu» de *Records vells i històries noves* i des de la novel·la *Retorn*. El llibre sobre la Conca és converteix així en el número 320, dins de la secció temàtica Ciutats i paisatges. Haurien de passar catorze anys més, ja al 1975, perquè la prosa de Poblet aglutinés un nou treball literari, dins de la mateixa secció temàtica de la col·lecció, ara amb el número 485. El seu últim llibre a l'Editorial Selecta fou *Aquell Montblanc*, un treball que contenia les millors virtuts de la narrativa pobletiana: l'estil àgil de la seva narrativa i la seva versatilitat per encadenar múltiples temes i hibridar gèneres periodístics diversos. El llibre li comportà un notable èxit en l'àmbit local i el reconeixement dels seus conciutadans, convertint-se així en un dels volums més emblemàtics de la seva obra de temàtica montblanquina, no obstant això, l'editorial ja no es trobava en el seu màxim rendiment com en el període 1952-1962, Cruzet havia mort l'any 1962 i aquest mateix any nasqué Edicions 62, que suposaria la transformació del mercat editorial català i la pèrdua del lector militant.

Els títols de Poblet publicats a Selecta tenen un denominador comú: un espai físic, una geografia local o internacional, Montblanc i la Conca o els Estats Units i els pobles d'Amèrica. Però el plantejament de cada llibre varia. En els de més proximitat hi ha un pes molt important del patrimoni artístic i arquitectònic, que es combina amb els personatges singulars de la vida quotidiana, en una prosa que desfila del reportatge al retrat, passant per l'article o breu assaig històric per recuperar la història i la memòria del Montblanc i la Conca d'abans de la guerra.

---

⁶¹⁵ Josep M. Cruzet i la seva obra, Barcelona: Selecta, 1964 (Biblioteca Selecta), p. 174, citat per SAMSÓ, «4. Editorial Selecta», vol. II, p. 240.

2.3.4.1. Josep Maria Poblet i la censura: *Clixés d'Amèrica, Els Estats Units i Pobles d'Amèrica*

Josep Maria Poblet, l'any 1950, abans de publicar *Els Estats Units (Clixés de viatge)* i *Pobles d'Amèrica*, havia intentat de treure un llibre de viatges, a la Selecta, en la mateixa línia d'aquests i que s'havia de titular *Clixés d'Amèrica*, però que no fructificà a causa de la negativa de la censura franquista. La decisió havia estat del tot arbitrària i mancada de fonament, perquè el text el componien una tria de materials que després fornirien els dos volums esmentats, que veurien la llum sis i set anys més tard sense cap mena d'inconvenient burocràtic.

El 29 d'octubre de 1950 Josep Maria Poblet presentà una instància a la Direcció General de Propaganda, de la qual depenia la Sección de Censura de Publicaciones, per sol·licitar autorització per editar cinc-cents exemplars de *Clixés d'Amèrica*. El procediment era l'habitual d'acord amb l'ordre governamental del 29 d'abril de 1938 i les respectives disposicions complementàries per a l'edició de llibres i fullets. La sol·licitud entrà a registre de censura el 10 de novembre de 1950 i el dia 23 la Sección de Inspección de Libros obrí el corresponent expedient protocolari.⁶¹⁶ i adjudicà l'informe de lectura al lector número 7, del qual no en consta la identitat i que en féu la següent valoració amb data 25 de novembre de 1950: «*Notas agudas, trazos de gran expresión, que son esbozos de fina [paraula inintel·ligible] y el todo en composición literaria bella con colorido de buena cultura, sobre las repúblicas sud-americanas Brasil-Ecuador hasta Norteamérica y Filadelfia. Nada censurable.*» Malgrat l'observació final del censor, el dia 10 de desembre de 1950 se li comunicà a Poblet la denegació de l'autorització sense cap tipus de justificació i de manera totalment arbitrària. L'expedient es tancà el dia 12 de desembre amb la resolució de «Suspendida».

El 1950 s'havien prohibit altres llibres que tenien com a denominador comú que eren lectures adreçades al gran públic. Aquestes foren, com recull Maria Josepa Gallofré: *Una vegadada era un rei*, de Joan Dalmau; *Els nins*, de Joan Bonet Gelabert —tots dos llibres infantils— i *El bell combat*, de Màrius Gifreda, títols que malgrat la denegació inicial foren autoritzats en revisió. Les prohibicions que es mantingueren foren les següents: *Romeu, un camarada*, de Josep Mascarell i Gosp; les *Obres completes*, de Prudenci Bertrana; *Teresa o la vida amorosa d'una dona*, de Carme Montoriol; *Desencís*, de M. M. Serra Pastor; *Tres sorores i altres narracions*, un recull de textos d'Osvald Cardona, Josep Boix, Maria Isern, Jaume Picas, Rosa

---

⁶¹⁶ Expedient 5819-50, capsa 21/09316, (03)050.000: Expedientes de Censura de Libros, Archivo General de la Administración (AGA).

Leveroni, Albert Manent i Salvador Espriu; *Rondaies eivissenques*, de Joan Castelló Guasch; *Llibre de contes*, de Rafael Folch i Capdevila. I ja a començaments de 1951 fou prohibida també *El cel no és transparent*, de Maria Aurèlia Capmany i foren al mateix temps bandejats, tant la col·lecció «Biblioteca de Autores Españoles», que volia iniciar Tomàs Roig i Llop, com el conte *La rateta que escombrava l'escaleta*, il·lustrat per Ferràndiz.⁶¹⁷

Josep Miracle, subdirector de l'Editorial Selecta, registrà amb data 17 de gener de 1956 una sol·licitud adreçada al Director General d'Informació sol·licitant l'edició d'*Els Estats Units (Clixés de viatge)* amb un tiratge de mil cinc-cents exemplars al preu de venda al públic de trenta-cinc pessetes. L'obra fou adjudicada al censor Manuel Sancho Millán —lector número 16— que, amb data de 24 de gener, en redactà el següent informe: «*Resultando una serie de impresiones de viajes en las que se describen a grandes rasgos las características más salientes de Nueva York, Washington, Filadelfia, Miami, Chicago y alguna otra ciudad. Sus edificaciones, comercios, industrias, agricultura, transportes, comidas, espectáculos, museos, bibliotecas, religiones, costumbres, etc., son narrados en forma amena y se destacan los contrastes de costumbres con las nuestras. Proponemos su autorización.*»⁶¹⁸ La resolució amb el vistiplau de censura es va emetre el dia 3 de febrer.

El 18 de juny del mateix any Miracle envia una nova instància per sol·licitar autorització de la sobrecoberta del llibre en la qual es recull una breu biografia de Poblet, prou asèptica perquè obtingués el beneplàcit de la Dirección General de Información, en la qual es posava l'accent en la seva dimensió d'home de teatre i viatger «i la seva gran capacitat per captar la part viva de l'anècdota». Davant del silenci administratiu n'envia una altra que porta la data del 19 de novembre. Finalment el dia 9 de febrer se n'autoritza la publicació.

Josep Miracle torna a enviar un nou escrit a la Dirección General de Información per demanar permís, aquest cop, per l'edició de de dos mil exemplars de *Pobles d'Amèrica (Clixés de viatge)*, al preu de venda al públic de trent-cinc pessetes. Era un nou intent per publicar bona part dels textos que s'havien presentat set anys abans, el 1950, amb el títol de *Clixés d'Amèrica*, i que en el seu moment no reberen el consentiment. En l'expedient de censura, amb data 11 de febrer de 1957, consta que l'informe el redactà José de Pablo Muñoz —lector número 15—, que hi féu constar les corresponents observacions el 2 d'abril de 1957: «*Es un conjunto de artículos publicados en Prensa Nacional y Extranjera de tipo anecdótico que reflejan las costumbres y el ambiente de las tierras americanas en especial Puerto Príncipe, Puerto Plata, Cuba, México, Venezuela y Rios (sic) de Janeiro. PUEDE PUBLICARSE.*»⁶¹⁹

---

⁶¹⁷ Vegeu GALLOFRÉ I VIRGILI, «3. Batudes sobre la prosa narrativa», dins *L'edició catalana i la censura franquista (1939-1951)*, p. 317-346, especialment p. 342-346.

⁶¹⁸ Expedient 231-56, caps 21/11319, (03)050.000: Expedientes de Censura de Libros, AGA.

⁶¹⁹ Expedient 620-57, caps 21/11619, (03)050.000: Expedientes de Censura de Libros, AGA.

La resolució d'autorització de l'expedient es tancà el 3 d'abril. El 24 de gener de 1958 Miracle sol·licita l'autorització per l'aprovació de la coberta del volum, que passa el tràmit sense cap problema.

2.3.4.2. El viatge als Estats Units: de *Tres mesos i un dia a Nova York a Els Estats Units*

En la tradició catalana, la literatura de viatges, i especialment els viatges a Amèrica del Nord no han sovintejat històricament, encara que les relacions entre Catalunya i els Estats Units estan documentades des del segle XIX. Eduard Riu-Barrera en l'article «Aproximacions catalanes als EUA», que enceta un monogràfic de la revista *L'Avenç* sobre els Estats Units vistos per viatgers catalans, documenta molt bé els inicis d'aquests vincles.⁶²⁰ Com assenyala Riu-Barrera, les relacions entre Catalunya i els Estats Units, o més concretament amb Nova York, comencen a la segona meitat del segle XIX. Una de les primeres mostres és *La Llumanera de Nova York*, una revista mensual il·lustrada, escrita en català, que aparegué entre 1874 i 1881, i que reivindicava les relacions comercials entre ambdues ciutats, com deixa constància el número de maig de 1881 en què s'hi publicà un article que propugnava una línia de vapors entre Nova York i Barcelona. Però els Estats Units també han estat sempre pels catalans un referent polític de democràcia i llibertat, per exemple, Valentí Almirall hi reflexionà a l'assaig *Los Estados Unidos de América. Estudio político* (1884) i Francesc Pi i Margall mostraria la seva admiració i interpel·lació als independentistes cubans en la missiva *A la república de los Estados Unidos de América* (1896). Dos anys després, el 1998, la victòria dels Estats Units a Cuba abocava l'Estat espanyol a una profunda crisi, que va generar un fort antiamericanisme i un sentiment antiliberal barrejat amb la reacció nacionalista espanyola, com subratlla Riu-Barrera.

Un dels primers llibres de viatges a Amèrica del Nord, escrit en castellà, i que Poblet cita en la segona edició és *Viaje a América*, de Rafael Puig i Valls. En català els primers títols, ja des de finals del XIX, són *Un mes als Estats Units. Apunts de viatjes* (1898), de Pere Cuyàs; ja a meitat dels anys 20, Francesc Blasi i Vallespinosa escriu la crònica del seu pelegrinatge a Chicago i Canadà per assistir a un congrés eucarístic, el testimoni del qual es converteix en *Del país de les coses grans. Visions de Nord-Amèrica, congrés eucarístic de Xicago i Canadà, juny-juliol de 1926* (1927). L'altre text de temàtica viatgera americana no apareix fins vint anys després, és el de

---

⁶²⁰ Vegeu Eduard RIU-BARRERA, «Aproximacions catalanes als EUA», dins AA. DD., «Estats Units amb ulls catalans», dins *L'Avenç*, núm. 315 (juliol-agost 2006), p. 21-49, especialment p. 22-23.

Poblet, que dóna pas al *Week-end (d'estiu) a New-York* (1955), de Josep Pla. Dotze anys més tard, Rafael Tasis escriu *Amèrica del Nord, avui* (1967).⁶²¹ Si ens circumscrivim a la literatura de viatges, els llibres editats que hi ha sobre l'experiència viatgera a Amèrica del Nord són aquests. Quant a dietaris i llibres de memòries val la pena llegir les memòries de Carles Fontserè, que ofereixen una panoràmica de la vida dels catalans a Nova York entre 1945 i 1951.⁶²²

La majoria de viatgers recullen la sorpresa i l'admiració dels Estats Units respecte a Europa. Les grans dimensions i el colossalisme de l'arquitectura i l'urbanisme, l'exhibició de la quantitat i l'excés en totes les esferes de la vida americana, sobten tant com la pressa i la velocitat en els ritmes urbans americans. A Poblet, com a molts altres viatgers o turistes que trepitgen el país, com es veurà, li crida l'atenció la trepidació urbana, els costums, les relacions personals, l'automatització del treball i el consum, aspectes clarament lligats al progrés material, i inconcebibles encara molts d'aquests a Europa.

Tres mesos i un dia a Nova York (1947) va ser formalment el segon llibre de viatges de Josep Maria Poblet publicat a l'exili, després de *Terres d'Amèrica (Impressions de viatge)* (1945), i el primer i únic que edità a França amb el segell Librairie des Éditions Espagnoles (LEE) (1946-1973), de Tolosa de Llenguadoc. La llibreria-editorial, que estava situada al número 1 del Boulevard d'Arcole amb la Rue Merly, l'havien obert feia escassament un any, el setembre de l'any 1946, Louis Solères i Josep Salvador i Puignau,⁶²³ que n'era el director i el principal accionista. La llibreria destinà una secció al llibre en català i es convertí en el punt de trobada dels exiliats catalans i espanyols que arribaven a Tolosa als anys 40 fugint de l'Espanya franquista.⁶²⁴ Des del la llibreria es volia mantenir la cultura dels exiliats i donar-la a conèixer al món, tant en forma de llibre com amb l'organització i participació en actes i activitats catalanes

---

⁶²¹ Rafael PUIG Y VALLS, *Viaje a América: Estados Unidos, Exposición Universal de Chicago, México, Cuba y Puerto Rico*, Barcelona: Tip. de Luis Tasso, 1894 (Biblioteca de La Vanguardia); Pere CUYÀS, *Un mes als Estats Units. Apunts de viatges*, Barcelona: Biblioteca de Lo Teatro Regional, 1898 (Biblioteca Catalana Ilustrada); Francesc BLASI I VALLESPINOSA, *Del país de les coses grans. Visions de Nord-Amèrica, congrés eucarístic de Xicago i Canadà, juny-juliol de 1926*, pròleg de Francesc Maspons i Anglasesell, Barcelona: Rafael Casulleras editor, 1927; Francesc BORDÀS I SALELLAS, *Dietari d'un viatge al Canadà i Estats Units de l'Amèrica del nord (agost-setembre de 1932)*, Barcelona: Llibreria Catalònia, [1934]; Josep PLA, *Week-end (d'estiu) a New-York*, Barcelona: Selecta, 1955 (Biblioteca Selecta. Viatges i Divulgació, 180), dins: *Les Amèriques*, Barcelona: Destino, 1978 (Obra completa de Josep Pla, 34), juntament amb *Cap a Amèrica; encara per la ruta del petroli* (1960); *Petites reflexions sobre un viatge als Estats Units* (1963); *Notes sobre el Brasil* (1958); *Puerto Rico* (1964); *Més sobre el Brasil* (1964) i *Darrer adéu a les Amèriques des de Buenos Aires* (1964) i Rafael TAVIS, *Amèrica del Nord, avui*, [Barcelona]: Proa, 1967 (La Mirada).

⁶²² Vegeu Carles FONTSERÈ, *París, Mèxic, Nova York. Memòries 1945-1951*, Barcelona: Proa, 2004; especialment «XI. Nova York 1949», p. 187-204, i «XII. Wild Bill Elliott», p. 205-221.

⁶²³ Vegeu Domènec de BELLMUNT, «Josep Salvador i Puignau. Morts a l'exili (148) [149]», *Avui* (27-VII-1979), p. 4; Javier CAMPILLO GALMÉS, «Josep Salvador, librero y editor del exilio en Toulouse», dins: Manuel AZNAR SOLER i José Ramón LÓPEZ GARCÍA (coord.), *El exilio republicano de 1939 y la segunda generación*, Sevilla: Renacimiento / Grupo de Estudios del Exilio literario de la Universitat Autònoma de Barcelona, 2011 (Biblioteca del exilio. Anejos, 15), p. 921-930; Xavier CORTADELLAS, «Defensant la República amb llibres», *Revista de Girona*, núm. 262 (2010) p. 30-34; Marguerite SALVADOR AFLALLO, «Figure de l'exil», biografia inèdita, fons Josep Salvador Puignau, Arxiu Municipal de Palafrugell.

⁶²⁴ Per a una panoràmica dels exiliats a Tolosa, vegeu Xavier FERRÉ, «L'exili català a Tolosa, 1939», *Serra d'Or*, núm. 473 (maig 1999), p. 20-22.

que es feien a la ciutat. El 25 d'octubre de 1947 el seu soci Antoni Soriano s'encarregà de la creació d'una sucursal de la LEE a París; ell i Salvador foren els principals socis de la llibreria fins a l'any 1956.

El llibre és el testimoni del viatge que Poblet féu als Estats Units la primera meitat de 1946. El formen un total de tretze narracions autònomes —cròniques—, que funcionen com a capítols, i que la compilació de totes condueixen el lector en un viatge que va de Miami fins a Nova York, passant per Filadèlfia i Washington. A diferència de l'anterior llibre, Poblet no hi inclou cap pròleg ni introducció que funcioni com a preàmbul per presentar el text i situar el lector, no obstant sí que manté una dedicatòria com en les altres ocasions, aquest cop agraint la solidaritat mexicana vers els refugiats catalans: «A Mèxic, que en les hores de l'èxode fou clariana de llum».

Poblet havia acabat d'escriure el volum a París el juny de 1947, com indica en l'última pàgina, i hauria sortit a la venda entre el mes d'octubre i novembre, com es pot deduir d'una carta entre l'editor i l'autor. Les tasques d'impressió anaren a càrrec dels tallers d'una impremta de Tolosa, com versa el colofó: *«Imprimerie / PORTES-SAN JOSÉ / 41, Route d'Agde, 41 / TOULOUSE»*. En una carta de Josep Salvador a Josep Maria Poblet, amb data 29 de setembre de 1947, enviada des de Tolosa a Andorra, a l'Hotel Muntanya, de les Escaldes, on s'havia instal·lat Poblet després de tornar d'una estada d'un any i mig a París, l'informa que ja disposa de les galeres del llibre. Salvador està amoïnada perquè hi ha molts aspectes de l'edició que no li agraden gens i en responsabilitza directament als impressors. Segons ell, la causa d'aquestes imperfeccions rau en la poca professionalitat d'aquests, fruit de treballar a baix preu. L'editor manifesta que l'estalvi econòmic fa que allò que es guanya per una banda es perdi per l'altra amb la davallada de la qualitat general del llibre. Entre les observacions que li fa hi ha qüestions tipogràfiques, ortogràfiques o de disseny i maquetació, com l'excés de pàgines en blanc. És per això que sol·licita la col·laboració de Poblet perquè s'esmenin en el text final, ja que hi ha en joc tant el prestigi de l'editor com el de l'autor.⁶²⁵ Tots aquests elements que

---

⁶²⁵ Agracixo a Marguerite Salvador d'Aflallo, filla de Josep Salvador, i a Maria Concepció Saurí, arxivera de l'Arxiu Municipal de Palafrugell, que m'hagin facilitat l'esmentada carta, així com altra informació d'interès. A continuació transcrivim la carta mecanoscrita de Salvador a Poblet: «Le 29 septembre 1947 / Mr. J. M. Poblet / Les Escaldes / (Andorra) / Estimé ami, / Per fi he rebut les proves del vostre llibre. I m'he posat / tot seguit a donar-hi un cop d'ull. / Ja ho temia. Aquest impressor us farà patir molt; temps i / qualitat. Però ja sabeu que és difícil treballar a baix preu i bé / més quan no es té amor propi professional, es manca de capacitat / i la sola dèria és fer diners com sigui. A casa nostra diem: / «Els estalvis es mengen les estovalles». Això ens està passant / a nosaltres amb el nostre butlletí, encara que en el cas de l'im- / pressor que ens el tira es tracta d'una incompetència del perso- / nal mà d'obra del taller. Per les feines delicades les donem a / d'altres cases que disposen d'un personal més competent. / 1- Per evitar tantes planes blanques, heus ací la disposició / de les primeres dotze: 1. blanca – 2. blanca – 3. postadella – / 4. del mateix autor: «Terres d'Amèrica».. – 5. portada – / 6. drets d'autor, copyright by J. M. Poblet – 7. dedicatòria – / 8. blanca – 9. títol de capítol – 10. blanca – 11. text (principi / de capítol) – 12. text; / 2- La portadella amb majúscules d'un cos més petit (14 o mà- / xim 16) i d'un tipus clàssic (Elzevir, Bodoni o semblants) i / 3- La portada és un desastre de mal gust; fins i tot us hi / han posat un bigoti sota el títol car ells deuen haver comprès / que no se li veia el nas i d'aquesta manera ressaltaria més. En / aquesta portada hi exhibeixen tres

apuntava l'editor van quedar resolts en bona mesura, però no tots, perquè el llibre continua presentant algunes errades ortotipogràfiques. Quant als diners rebuts per Poblet en concepte de redacció del llibre, en una nota conservada entre els papers de Salvador consta per escrit — no queda clar si es tractava d'una part o del total rebut per l'autor— que es van liquidar 4.200 francs.⁶²⁶

L'Editorial Selecta treuria una segona edició del llibre nou anys més tard però amb el títol *Els Estats Units (Clixés de viatge)* (1956), un canvi que no afectaria formalment l'estructura perquè mantindria el mateix nombre de capítols i els mateixos títols d'encapçalament amb només unes lleus diferències: en el setè capítol es canvia «Una parella» per «Dos peninsulars», el següent passa de «Salvador Fàbregues, “el paraxutista”» a «Salvador Fàbregues, “el paracaigudista”» i l'últim, que de titular-se «Espectacles i museus» esdevé «Espectacles, museus i altres històries». Quant a la dedicatòria, en aquesta segona edició es limita al sintètic: «A Mèxic», per evitar la referència explícita a l'exili republicà provocat per la derrota de la guerra civil. Aquests trets més formals donen pas a d'altres de contingut, que es concreten en la introducció de digressions i actualitzacions, atès que entre la primera i la segona edició havia passat gairebé una dècada, massa anys, i calia actualitzar moltes dades i referències que havien quedat desfasades; i encara amb més motiu tractant-se d'un llibre de viatges a Nova York, una

---

famílies de lletra: títol / d'autor, pal sec modern; títol de l'obra, reneixement; peu L. E. E. / antic. El bigoti que subratlla el títol va estar de moda en els / impresos de principis del segle passat; / 4- Els títols de capítol massa gros i negre. Cal fer-los amb / un cos una mica més petit i d'una família que no desentoni amb / el caràcter de la composició del text, és a dir, el més semblant / possible. / 5- En els principis de capítol cal que la composició baixi m[és,] / és a dir, que totes les planes d'obertura de capítol tinguin sola- / ment 20 ratlles. En els blancs dels finals tenen espai més que / .... / suficient per guanyar aquestes tres o quatre ratlles que hi ha / de més. / Pels folis, vos teniu la paraula. Hi ha tres sistemes en ús, / depèn del gust: a) simplement la nuemració al peu de plana; b) el / títol del llibre amb majusculetes al cap de cada plana amb els / números parells a l'esquerra i els sanassos (*vi*) a la dreta; c) el nom / de l'autor a les planes parells i el títol de l'obra a les planes / sanassos (*vi*). Ja ho indicareu. / Després d'aquestes observacions tinc de dir-vos que ens sa- / bria molt de greu no els prenguéssiu en consideració pel fet que / comprendreu tot seguit: la primera edició que ha sortit amb el / nostre anagrama és «Le Fleuve ensorcelé», de l'amic Domènec [de Bellmunt], / feta a la mateixa impremta, i sense cap control nostre (ja sabeu / com és el Domènec). Ella ens ha desprestigiada, us en podria / donar proves per lletres rebudes que conservem en els arxius de la / llibreria. No voldríem que passés el mateix amb «Tres mesos i un / dia [a Nova York]» ni per vos, ni per nosaltres. Car l'editor es té de fer un / nom amb les qualitats literàries, morals i ortogràfiques del llibre / que porten el seu nom i també amb la fabricació tècnica acurada i / de bon gust i presentació. / No cal únicament mirar el present, cal també preveure el demà / i amb això suposo que estereu d'acord amb mi. Tant l'autor com / l'editor que no volen tenir en compte aquest principi i emportats / per la barroeria i el delit de fer sortir un llibre, no importa / com, però el cas és que surti, i de pressa, amb tota la impacièn- / cia d'un infant, s'obstaculitzen el camí per tal que un segon i un / tercer llibre siguin considerats pel públic i agafin crèdit i con- / fiança entre els lectors. / Si voleu deixar fer els senyors Portes i San José que us / surtin el vostre llibre no importa de quina manera, nosaltres amb / sentiment tindrem que dir-vos, distingit i volgut amic Poblet, / que ens retireu l'anagrama L. E. E. de la vostra publicació, cosa / que ens sabria molt greu. / En espera de les nostres noves, rebeu una cordial encaixada / d'aquest amic que sabeu podeu disposar. / P. S. – Vigileu les faltes: pl. 11 ratlla 17; - pl. 13 ratlles / 11, 12, 20; - pl. 15 ratlles 21 i 23; - pl. 16 ratlla 2; - / pl. 18 ratlla 27; - pl. 23, ratlles 1, etc... (l-); - pl. 27 / rat. 19; - pl 28 rat. 12, etc... etc.»

⁶²⁶ Aquesta informació consta entre els documents de Josep Salvador, cedits per la seva filla a l'Arxiu Municipal de Palafrugell. Una altra part de l'arxiu de Josep Salvador i de la Librairie des Éditions Espagnoles es troba dipositat a la biblioteca de l'Institut Cervantes de Tolosa de Llenguadoc. La nota on consta aquesta informació diu: «2/11/1948 / Salvador ha vendido 63 Burlador, 35 Tenorio y 53 obras (“ja veus que la sortida és lenta: sense propaganda ni butlletí costarà fer baixar la pila”). / “Què hi ha dels llibres Camps?” / Ha liquidado 4.200 francos a Poblet por “Tres mesos i un dia a Nova York”, quien ha vuelto a Cataluña.»

ciutat en constant canvi i transformació, que feia que aquestes inclusions estiguessin més que justificades.

És per això que *Tres mesos i un dia a Nova York* i la segona edició *Els Estats Units (Clixés de viatge)* —revisada i ampliada, però conservant la mateixa estructura— són dos llibres complementaris que contribueixen a la literatura de viatges de temàtica americana apareguda entre els últims anys del segle XIX i la primera meitat del segle XX.

El llibre presenta tots i cada un dels ingredients formals i temàtics de literatura de Poblet. El relat avança entre la crònica i el reportatge periodístic. El jo literari de Poblet observa el paisatge que l'envolta, el descriu, treu partit de les anècdotes vivencials que volen donar un toc faceciós i algunes vegades humorístic, encara que en aquest llibre menys que en altres, tot empeltant en la narració. El reportatge aleshores fa que tingui un tremp més periodístic que literari, donat pel ritme narratiu i amb escasses descripcions i pocs diàlegs. Tanmateix, cal fer notar que en aquest llibre, a diferència dels altres volums de viatges per Amèrica Central i del Sud, no apareixen pràcticament referències a la guerra civil, a la dictadura franquista o a qüestions polítiques, d'una banda pel rol en què viatja ara Poblet, com a viatjant i no acaba de trobar el pretext, i, de l'altra, potser perquè els Estats Units havien sortit de la Segona Guerra Mundial i la guerra civil començava a quedar lluny, però sobretot perquè encara hi havia l'esperança d'una intervenció americana per condemnar el franquisme, que tanmateix no es produiria sinó tot al contrari. Uns quants anys després, el 26 de setembre de 1953, se signaria el pacte de Madrid entre els EUA i Espanya, que posaria fi a l'aïllament de l'Espanya franquista. La inhibició de la potència americana i el posterior pacte explicarien la poca simpatia de bona part dels republicans vers Amèrica del Nord, d'aquí que la colònia de catalans també fos molt més reduïda que en altres països.

Abans d'entrar en l'anàlisi formal del llibre val la pena recordar unes paraules seves que deixaria escrites vint anys més tard en les seves *Memòries d'un rodamón*, en què distingeix molt bé entre el tipus de gènere literari utilitzat a *Tres mesos i un dia a Nova York* i a *Els Estats Units (Clixés de viatge)*, literatura de viatges, de l'emprat a les *Memòries*, autobiografia. Aquesta apreciació és molt significativa perquè denota el coneixement i la plena consciència d'ús d'ambdós registres textuais i la intencionalitat a l'hora d'escriure i d'adreçar-se al lector: «En el volum *Els Estat Units* hem explicat el “nostre” Nova York i ara hem de referir-nos a altres aspectes bo i considerant que hom escriu un volum de memòries, i no pas un llibre de viatges;

és a dir, que hem de posar en blanc i en negre diferents aspectes de tipus personal que havien restat al tinter.»⁶²⁷

L'estada de Poblet a Nova York es produeix, com en altres ocasions que ha viatjat per Amèrica, per negocis. Poblet volia tornar a Catalunya, però sense presses i abans havent tancat alguns contractes de representacions comercials que li premetessin de viure d'una manera més o menys folgada un cop a Barcelona. Durant els seus anys a Mèxic havia entrat en una empresa d'importacions i exportacions, per tant ja coneixia el negoci i tenia diversos contactes empresarials. Però la seva visió estratègica el portava més enllà; amb el final de la Segona Guerra Mundial, feia gairebé quatre mesos, s'obrien oportunitats amb societats comercials americanes que volguessin entrar al mercat espanyol. I va ser així com Poblet obtingué la representació de mitja dotzena d'aquestes per poder guanyar-se la vida un cop a Catalunya. Un conegut seu havà, que treballava en una empresa de Filadèlfia, el va ajudar cedint-li l'excedent de mitges de niló que sortien setmanalment de la seva fàbrica i d'aquesta manera les pogué vendre al mercat negre. I va ser així, i per mitjà d'un altre contacte seu mexicà que es dedicava a realitzar exportacions amb Orient, com Poblet donava sortida a la mercaderia. Cal resseguir tot aquest fil per entendre què feia el comercial montblanquí als Estats Units i com va treure suc de l'estada americana tant per negocis com per escriure un nou llibre de viatges, un dels gèneres que més conrea. Cada dissabte al matí anava fins a Filadèlfia a recollir les caixes de mitges i tornava a Nova York després de dinar amb una maleta plena de caps de mitges. El contacte mexicà l'esperava a la seva oficina i li liquidava l'import en efectiu. Poblet amb aquest negoci —al marge de la llei— guanyava entre tres-cents i quatre-cents dòlars setmanals, però fou un negoci que durà poc perquè a Poblet li sorgiren dubtes ètics i de consciència sobre aquella pràctica poc lícita i de comerç en negre. Encara que tenia la necessitat d'obtenir uns guanys per sobreviure, s'adonà que potser no era la millor manera i deixà de comerciar amb la compra-venda de mitges.⁶²⁸ Insistia així de nou amb la seva honestedat, de la qual no volia que quedés el mínim dubte. Segurament, encara que haguessin passat quinze anys d'aquell lamentable capítol de la fallida del negoci bancari familiar, que encara tenia molt present encara que fos de manera subconscient, i que l'havia marcat per sempre més. El preu a pagar havia estat la condemna a l'ostracisme tant del seu pare com d'ell, que des d'aleshores pràcticament no havia tornat a Montblanc.

A Nova York Poblet s'hi instal·la durant tres mesos, i com manifesta en el seu testimoni autobiogràfic: «L'urbs m'interessava, però no m'acabava de fer el pes; de manera que

---

⁶²⁷ POBLET, *Memòries d'un rodamón*, p. 323.

⁶²⁸ *Ibid.*, p. 325.

haig de confessar que a Nova York és on em dec haver sentit més llatí i més mediterrani. Feia una vida quieta, a les nits sortia poc, llevat de quan hi havia algun concert, un film, o un espectacle teatral dels que fan bellugar la gent.»⁶²⁹ Durant l'estada novaiorquesa es donà la casualitat que coincidí de nou amb Josep Canudas,⁶³⁰ amb qui havien compartit residència a l'Havana, ara treballava en una companyia aèria i li oferí una cambra a la mateixa casa on ell residia. A Poblet li recordava un nou Centre Català perquè els porters eren compatriotes, al primer pis hi vivia Canudas; al segon, el filòleg Joan Coromines i a l'últim pis s'hi havia aposentat ell. Aquest domicili es trobava al número 47 del carrer 76, al costat mateix de Central Park, i li costava la modesta quantitat de vint dòlars al mes.⁶³¹ A la ciutat es trobava amb alguns dels catalans que en aquells dies també vivien a Nova York, com Jaume Miravittles⁶³² amb qui —com explica en les *Memòries*— dinaren en l'emblemàtic restaurant Barbeta, al 321 West 46th Street.⁶³³ El local, d'ambient parisenc, era freqüentat per catalans com Albert Reixac, Joan Agell⁶³⁴ i altra gent vinculada amb la indústria del cinema. Els noms

---

⁶²⁹ *Ibid.*, p. 326.

⁶³⁰ Josep Canudas i Busquets (Barcelona, 1894 – Friburg, 1975) fou pilot d'avió i professor de vol a l'Escola Catalana d'Aviació (1920). El 1915 cofundà l'Aeroclub de Catalunya i dos anys després, el 1917, obtingué el primer títol de pilot atorgat a Catalunya. Aquesta activitat la compaginà també amb el conreu del periodisme esportiu. Prengué part a la guerra del Marroc (1921-22), on obtingué el grau d'oficial d'aviació. Fundà la Peña de l'Aire (1922) i la societat Aeròdrom Canudas, que promogueren l'interès pels vols amb passatgers, i l'Escola d'Aviació Barcelona, per a pilots (1929). Fou el cap de la primera línia aèria d'Espanya, Sevilla-Larraix (1921), i de la línia d'Andorra (Barcelona-la Seu d'Urgell), la primera dels Països Catalans (1932). El 1933 la Generalitat de Catalunya el nomenà cap dels Serveis d'Aeronàutica. Durant la Guerra Civil Espanyola fou pilot d'enllaç al front d'Aragó i director de l'Escola d'Aviació Militar de Barcelona. El 1939 s'exilià a França, i després a Amèrica; i des del 1963 residí a Suïssa. El 1983 fou publicada la seva *Història de l'aviació catalana (1898-1936)*.

⁶³¹ POBLET, «Catalans a Nova York», *Àfrica i Amèrica*, p. 119-124.

⁶³² Jaume Miravittles i Navarra (Figueres, Alt Empordà, 1906 - Barcelona, 1988) fou un polític, militant independentista i escriptor català. Passà part de la seva joventut a París, on a banda de cursar estudis d'enginyeria iniciats a Barcelona. Actuà en cinema, al costat de Salvador Dalí a *Un chien andalou* (1929) i també a *L'âge d'or* (1929), dos films surrealistes de Luis Buñuel. S'afilià al Bloc Obrer i Camperol (1931-34), on, fins i tot, fou secretari de l'Olimpiada Popular Obrera. Passà a Esquerra Republicana (1934) i també fou militant d'Estat Català. Col·laborà a *L'Opinió*, *L'Hora* i *La Humanitat*. Esclatada la Guerra Civil, fou secretari del Comitè de Milícies Antifeixistes i, després, comissari de propaganda de la Generalitat, fins el 1939. Creà la productora Laya Films i la distribuïdora Catalònia Films. El 1939 s'exilià a França, on dirigí *El Poble Català*. Residí a l'Àfrica del nord i a Mèxic, on alternà activitats polítiques, intel·lectuals i comercials. Finalment, fixà la seva residència als EUA (1944-63), a Nova York, on despleguà una important tasca periodística i fou corresponsal de la revista *La Nostra Revista*, publicada a Mèxic. Organitzà els Jocs Florals de la Llengua Catalana a Nova York (1951). De retorn a Catalunya (1963), col·laborà regularment a *El Correo Catalán*, on utilitzà també el pseudònim Spectator, i a *Tele-exprés*. Publicà més d'una quinzena d'obres i els volums de memòries *Gent que he conegut* (1980) i *Més gent que he conegut* (1981). Vegeu MARK PLANELLAS-WITZSCH, *El somriure de Catalunya. Un retrat biogràfic de Jaume Miravittles*, Barcelona: Dux, 2008 (Duxelm, 7); ANNA TEIXIDOR COLOMER, «La trajectòria periodística de Jaume Miravittles a l'exili (1939-1963): París, Mèxic, Nova York», dins *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, núm. 39 (2008), p. 411-434; JOSEP TORROELLA I PRATS, «Jaume Miravittles, de Figueres a Nova York», *Revista de Girona*, núm. 234 (gener-febrer 2006), p. 44-49.

⁶³³ En les memòries, Poblet diu que el restaurant Barbeta —Barbeta— és al carrer 47 W, però es troba al 46. Vegeu: <http://barbettarestaurant.com/home.html>.

⁶³⁴ Joan Agell (Barcelona, 1890 - les Escaldes, Andorra, 1978) fou escriptor, publicista i pintor. Treballà a Nova York en diverses empreses de doblatge de pel·lícules i es dedicà a la publicitat. L'any 1913 s'establí a Cuba, on fou secretari del Centre Català de Santiago de Cuba. El 1916 es traslladà a Nova York, on exercí el càrrec de secretari del Centre Nacionalista Català de Nova York. Impulsà una delegació de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, que durant quatre anys realitzà una tasca reeixida i es convertí en un punt de trobada entre els catalans residents a Nova York. Per a més informació, vegeu la correspondència i documentació diversa de Joan Agell (1921-1965): Inventari del Fons F-FP, Subsrèrie Joan Agell, al CRAI - Biblioteca del Pavelló de la República (Universitat de Barcelona). En línia a: <http://hdl.handle.net/2445/17388>.

de catalans que en aquells dies es movien per l'urbs eren Jaume Pi i Sunyer,⁶³⁵ Agustí Borgunyó,⁶³⁶ Josep Carner-Ribalta⁶³⁷ i Joan Ventura i Sureda.⁶³⁸ Poblet els esmenta en les seves memòries i explica que hi tingué una certa relació personal, com amb el crític d'art i assagista Josep Pijoan, que conegué en un sopar a casa del pilot Josep Canudas, de qui en conservà el següent record:

«Explicava anècdotes molt sucoses dels primers temps de l'Institut d'Estudis Catalans; de quan havia intervingut en la diguem-ne revalorització, a començaments de segle, dels museus de Barcelona; de les adquisicions fetes d'una manera més que personal, personalíssima... És de doldre que no haguéssim pres nota de les definicions que engegava i de la manera peculiar que tenia d'expressar-se. Home considerable, a propòsit per a formar en un gran equip i per dret propi, vivia, malgrat els triomfs assolits, força amargat. Amb tot i les seves característiques, específicament catalanes, resultava, però, que ja se li havien encomanat els costums de Nova York.»⁶³⁹

---

⁶³⁵ Jaume Pi i Sunyer (Barcelona, 1903 - Nova York, 2000) és fill d'August Pi i Sunyer i de Carme Bayo i de Puig. Vegeu: Núria PI-SUNYER I CUBERTA, «Els Pi, els Sunyer i els Pi i Sunyer», dins: AA. DD., *Actes del congrés: El paisatge, element vertebrador de la identitat empordanesa*, 2 vol, Figueres: Institut d'Estudis Empordanesos, 2007, vol II, p. 545-560.

⁶³⁶ Agustí Borgunyó i Garriga (Sabadell, 1894 - Barcelona, 1967) fou músic i compositor. L'any 1915 fixà la seva residència als Estats Units. S'especialitzà en el piano i a Nova York formà un duet amb Xavier Cugat, amb el qual obtingueren un èxit que fructificà amb l'anada a Hollywood al començament del cinema sonor. Compongué música lleugera, realitzà orquestracions i dirigí orquestres. Durant els anys 20 estrenà nombrosos ballets, suites i operetes; treballà en emissores radiofòniques com la Firestone, de la qual fou director artístic i es dedicà a donar classes d'orquestració, que compaginà amb la direcció artística d'orquestres. Durant aquests anys fou també membre del Centre Nacionalista Català de Nova York. El 1932 tornà de nou a Nova York, on féu orquestracions per la cantant Kate Smith. Compongué una gran quantitat de música de gèneres i estils diversos, d'entre la qual destaquen unes 150 sardanes. Tornà a Catalunya el 1963, després d'obtenir nombrosos premis.

⁶³⁷ Josep Carner i Ribalta (Balaguer, 1898 - Simi Valley, Califòrnia, 1988) fou activista polític, periodista i traductor. Entre els anys 1928 i 1930 treballà a Nova York, a la Paramount, com a publicista al magazín *El Mensajero Paramount*, i a Hollywood, on va escriure adaptacions, guions i diàlegs d'una desena de pel·lícules produïdes per la Paramount Studios. El 1931 retornà a Catalunya, cridat per Francesc Macià, i fou nomenat cap de premsa del Parlament de Catalunya (1932-1936) i comissari d'Espectacles. Organitzà el Comitè de Cinema i realitzà una trajectòria relacionada amb la cinematografia fins al 1939, quan s'exilià a París, Mèxic i els Estats Units. A Nova York dirigí *Free Catalonia* (1942-44), treballà al Departament de Publicitat de la 20th Century-Fox Film Corp. El 1945 redactà amb Joan Ventura i Sureda i Josep Maria Fontanals el document *El cas de Catalunya*. Durant divuit anys, fins que es retirà el 1968, treballà a Berlitz, com a cap del Departament de Traduccions i d'Intèrprets. I després seguí treballant com a traductor i professor de cinema a Califòrnia. Col·laborà en nombroses revistes de Catalunya i de l'exili. Va escriure dos volums de memòries: *Anecdolari de la Revolució* (1937) i *De Balaguer a Nova York passant per Moscou i Prats de Molló* (1972). També traduí obres de Conrad, Gorki, Tagore, Stevenson, Valéry, Yeats o Wilde, entre altres. Per a més informació, vegeu: Josep CARNER-RIBALTA, *De Balaguer a Nova York passant per Moscou i Prats de Molló. Memòries*, París: Edicions Catalanes de París, 1972 (Frontera oberta, 5) i Joaquim ROMAGUERA I RAMIÓ (dir.), *Diccionari del cinema a Catalunya*, Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2005; «Josep Carner Ribalta: escriptor i nacionalista català», *Revista de Catalunya*, nova etapa, núm. 23 (1988), p. 121-129.

⁶³⁸ Joan Ventura i Sureda (Palamós, Baix Empordà 1884 - Nova York 1960) fou traductor, periodista i militant catalanista. L'any 1902 emigrà a Mèxic, on féu de representant comercial, i el 1908 es traslladà als Estats Units, on treballà a la companyia cinematogràfica Paramount Pictures com a traductor al castellà de pel·lícules nord-americanes al costat de Joan Montllor i Pujal. També fou l'editor del butlletí mensual *Mensajero Paramount* [1920?-?], encarregat de difondre les produccions i les notícies de la companyia als exhibidors de l'estranger. Com a militant catalanista, promogué activitats culturals i socials entre els catalans residents a Nova York. En aquest sentit fou fundador i dirigent del Centre Nacionalista Català de Nova York (1920-1945), corresponsal de la premsa de Catalunya i dels catalans d'Amèrica. El 1920 fundà la revista *Catalonia* (Nova York). Donà suport a Francesc Macià i a l'Estat Català. El 14 d'abril de 1945 redactà i presentà a Nova York, amb Josep Carner i Ribalta i Josep Fontanals, el document *El cas de Catalunya* (Washington: Consell Nacional Català (Delegació als Estats Units), [1945]), una apel·lació a les Nacions Unides, en què s'exposava el problema català i les reivindicacions de Catalunya. Per a més informació vegeu: Víctor CASTELLS, *Catalans d'Amèrica per la independència*, Barcelona: Pòrtic, 1986 (Nàrtex, 31).

⁶³⁹ POBLET, *Àfrica i Amèrica*, p. 124.

Malgrat l'acostament d'alguns catalans a Nova York, la distància entre Catalunya i Amèrica va seguir sent molt gran, igual com a tot el món anglosaxó. Per tant l'exili de postguerra fou reduït en aquests països, s'hi troben poques personalitats, algunes ja s'han esmentat, d'altres foren Víctor Alba, Josep Bartolí, Agustí Bartra, Anna Murià, Joan Roura i Parella, Josep Maria Sert, Alfons Vila i Franquesa «Shum» o Josep A. Vandellós.

Com diu Riu-Barrera: «L'absència d'una colònia important, afegida al decantament del govern dels EUA cap al règim franquista en el context de la Guerra Freda, va fer força difícil l'entesa de la cultura catalana, tant a l'exili com a l'interior, amb la nord-americana.»⁶⁴⁰ En aquestes circumstàncies es troben, doncs, alguns llibres de viatges i memòries de residents als Estats Units, sovint de redacció molt distanciada dels fets, a més d'una literatura de to periodístic com la de Poblet i, més endavant, també les aportacions de Josep Pla i Rafael Tasis. En ells traspua la descripció admirada d'una societat avançada que gira per focalitzar-se en els problemes socials de les minories i els conflictes polítics derivats de l'hegemonia mundial.

Tornant a Josep Maria Poblet i entrant ja a l'anàlisi de la seva obra, la primera narració «Miami» comença amb el viatge amb avió de l'aeroport cubà de Rancho Boyeros fins a Miami, a Florida. Els mitjans de transport, sempre presents en la literatura de viatges, permeten el desplaçament d'un espai a un altre. Aquest capítol és el que entronca i té un pes específic més clarament de literatura de viatges perquè explica el desplaçament d'un espai a l'altre i les vivències respecte al viatge amb avió. Però introduint la descripció de gent amb la qual coincideix, que adquireix estatus de personatge en la seva narració, i els diàlegs, que donen un caràcter realista i vivencial a l'escena descrita i són els encarregats de reforçar l'oralitat —hi ha qui qualifica els llibres de Poblet com de conversa— i el component popular.

En la primera pàgina del capítol inicial Poblet es fixa en una noia, com ja ha fet altres vegades, interpel·lat per la seva bellesa i joventut, que l'utilitza com a recurs literari per iniciar una conversa i reproduir-ne el diàleg. Ella, d'origen alemany, era la primera vegada que volava i n'explica els orígens; era filla d'un banquer jueu, professora d'educació física que es dirigia cap a Washington. En el viatge també emergeix un altre aspecte comentat anteriorment, la presència de catalans que sembla que siguin omnipresents per arreu, i que en els seus viatges Poblet es preocupa de localitzar als llocs més remots. A partir de la segona pàgina apareix un passatger del qual no en dona el nom, només que havia marxat als Estats Units feia vint anys, que era gerent d'una important empresa de productes d'alimentació i que actualment residia a Indiana, però que era fill de l'Arboç del Penedès. Ell i Poblet s'intercanvien les targetes, en una mostra més de l'esperit afable i de la capacitat del montblanquí per forjar relacions públiques.

---

⁶⁴⁰ Vegeu RIU-BARRERA, «Aproximacions catalanes als EUA», p. 23.

En molts dels seus viatges Poblet, que viatja per negocis, parla de les habitacions de les pensions o dels hotels on s'allotja. Aquesta vegada s'està en una habitació del Colonial Hotel, de Miami. Després d'iniciar el relat amb la presentació al lector de la noia alemanya i de l'home de negocis català, com a hams literaris, ara passa a iniciar pròpiament el reportatge sobre la ciutat. Amb un estil més periodístiques que literari, i que el lector de Poblet ja li coneix, dóna un tomb per la ciutat, en descriu els carrers, en constata la temperatura tropical, s'atura en els aparadors de les botigues o es fixa en la manera de vestir de la gent. El següent fragment il·lustra els ingredients enriquidors d'aquesta localitat turística amb la prosa fluida i directa de Poblet:

«La temperatura és tropical. Calitja. Som en els darrers dies de l'any i la *caldà* és semblant a la que en el mes d'agost es respira en els nostres envelats. Els vianants es passegen pels carrers en mallot. I les cames de les noies, llurs rostres i llurs escots són l'ornamentació de Miami. Els aparadors sobreïxen de fruites de la terra. Taronges, *mangos*, pinyes, *mamei*. Les botigues són d'un gust exquisit per bé que de tipus *standard*. Tons clars, transparents, com si parets i sostres fossin de cristall. Uns establiments que es confonen i que, del carrer estant, us sembla que tant us hi han de vendre un ram de flors com un comprimit d'aspirina. La gent va vestida de blanc o de tons clars, deliciosament combinats. Els edificis, com si fossin pintats de la vigília. El blau que no arriba a ésser-ho, el groc que no passa de l'ocre, el rosa que no es decideix a transformar-se en vermell... I tot difús, però tot també, llis, acaronador. Aquests dies la ciutat és plena de banderes i de gallardets dels festivals olímpics i arreu és un voleiar multicolor. El conjunt és magnífic. No hi ha pobres pels carrers, no es troben cirabotes, no veieu gent mal endreçada, no us martiritzen els venedors ambulants. Els transeünts tots, invariablement, fan cara de pasqües. La multitud dóna la impressió d'un poble que viu feliç, d'una ciutat que riu, d'un país que no té absolutament res a veure amb les petites repúbliques americanes que acabem de deixar. Per primera vegada, després de molts anys, trepitgem una terra on no ens sembla possible el clàssic cop d'Estat.»⁶⁴¹

El fragment, més enllà de les qüestions que s'hi han fet notar, també és un text en què l'escriptor posa de manifest els contrastos i les diferències de Miami —més en sintonia amb la latitud nord del continent— amb els països i del centre i sud d'Amèrica. Poblet veu que la ciutat de Florida té un major índex de riquesa i fa que la pobresa no es manifesti en les múltiples formes que havia vist: amb gent demanant caritat, enllustradors de botes o venedors

---

⁶⁴¹ POBLET, *Tres mesos*, p. 14-15.

ambulants. Aquí tot hi és endreçat, la gent està contenta, no com a Guatemala on Poblet hi percep «una tristesa que es veu reflectida pertot.»⁶⁴²

Poblet en la descoberta de la zona de la platja de Miami, queda sorprès per la presència massiva d'hotels, que el porta a pensar on resideix l'habitant autòcton: «A Miami i a la platja només veureu hotels. N'hi ha tants que hom no endevina on deu viure el ciutadà normal, l'home empadronat, el treballador i l'oficinista de Miami. Ens diuen que, mal comptats, hi ha mil hotels.»⁶⁴³

A la nit, després de sopar, Poblet surt amb la noia que ha conegut a l'avió. La narració, a primer cop d'ull, sembla més elaborada que les d'altres llibres de viatges anteriors. El relat té un disseny circular ja que comença amb la coneixença de la noia a l'avió i acaba amb Poblet i la noia ballant en un restaurant amb música en directe i una considerable presència de mariners: «La concurrència, en un noranta per cent, és tota de soldats americans. En surten molts cap al carrer, però encara n'entren més. N'hi ha com per emplenar un gran vaixell.»⁶⁴⁴

Hi ha moments que la història barreja l'autobiografia amb la narració breu, la crònica i el reportatge; un fenomen que no és nou i que ja passa en altres llibres, com s'ha fet notar en cada moment. La línia temporal va del matí fins a la nit, tot compaginant la descripció del paisatge i de personatges, i un tancament final amb més densitat literària, com ja se li ha vist fer en altres ocasions: «Fins a la terrassa de l'hotel arriben les notes estridents dels jazz estrangulades, ara, per l'oreig del mar i l'anar i venir de les ones. És l'únic soroll que trenca la quietud de la nit, el sol remor que ens acompanya en l'encís de la contemplació del cel brodat d'estrelles que embolcalla els dos Miamis. Sota el perfum dels tarongers de la Florida, la cortina del desembre escorre els darrers plecs.»⁶⁴⁵

En l'edició de Selecta de 1956 Poblet hi introdueix alguns canvis, com alguna referència a la religió i al racisme, són modificacions que complementen el text, l'enriqueixen i l'actualitzen d'acord amb els nous temps.

En la seva arribada a Nova York, explicada a «El primer cop d'ull», allò que més sorprèn Poblet és el ritme trepidant de la ciutat i el soroll que arriba de totes bandes, però també els senyals lluminosos i publicitaris que decoren establiments i façanes. En el trajecte que fa de l'estació novaiorquesa de Pensilvània fins al Rockefeller Center, on agafa el metro, que ell anomena amb la denominació americana de *subway*, i es pregunta per què aquest escenari urbà no apareix més en les pel·lícules ni en les novel·les d'intriga:

---

⁶⁴² POBLET, *Terres d'Amèrica*, p. 27.

⁶⁴³ POBLET, *Tres mesos*, p. 17-18.

⁶⁴⁴ *Ibid.*, p. 18.

⁶⁴⁵ *Ibid.*, p. 19.

«Veusací (*sic*) doncs, com en poques hores passaven davant nostre tres de les coses més pròpies i més peculiars de la capital: una de les seves grans estacions, el millor edifici de Nova York i el ferrocarril subterrani. El *subway* a Nova York esdevé un fet tan essencial, és quelcom tan viu, tan cru, tan de debò, que a hores d'ara no sabem explicar-nos per què els argumentistes dels films l'han deixat de banda, com els autors de novel·les policiaques no l'escolleixen més sovint per camp de les seves narracions.»⁶⁴⁶

Poblet queda aclaparat pels gratacels i les dimensions de Nova York, la monumentalitat del conjunt d'edificis del Rockefeller Center, que considera «el resum del Nova York dels darrers anys i [que] en ells s'ha abocat tota la mecànica, tota la tècnica i tota la sumptuositat d'aquest poble.»⁶⁴⁷ I afegeix —per no perdre la petja catalana a Nova York— que Josep Maria Sert hi va realitzar uns murals monumentals. Uns murals que no van ser els únics perquè Sert també fou autor de les decoracions del Waldorf Astoria, entre 1930 i 1933. Tant Sert com el crític d'art Josep Pijoan són dos exemples de com per primer cop intel·lectuals i artistes catalans es desvien de l'habitual carrera europea, que tenia com a destí essencialment França, per anar als Estats Units. No menys espectacular és per a Poblet la pista de gel al bell mig del complex: «una pista de gel per a patinar que és quelcom definitiu d'emplaçament i d'harmonia, de gràcia i de bellesa, entre la silueta estàtica dels gratacels i la mobilitat i el ritme de les noies que hi dansen al so del vals de moda.»⁶⁴⁸

El tercer capítol, titulat «Des de l'Empire», el dedica a un dels gratacels més històrics i emblemàtics de Manhattan, ja que segons ell «per fer-se càrrec de la immensitat de la urbs és bo de pujar a l'edifici Empire, el més atrevit de la ciutat.»⁶⁴⁹ La visió des de dalt de l'emblemàtica construcció li serveix de recurs literari per atalaiar Manhattan a vol d'ocell, i des dels voltants passar pel cor de la ciutat, fins a Times Square, i contornejar l'illa. L'altura de l'Empire fa que Poblet doni una visió, entre tòpica i turística, del que veu des d'aquella perspectiva: «Des de dalt de l'Empire, visita obligada del turista, moltes cases, de tipus corrent en qualsevulla ciutat, ací us semblen a propòsit per un pessebre de tipus modern de tan insignificants com es veuen. Els transeünts són, materialment, formigues i els cotxes i els grans autobusos apareixen com joguines.»⁶⁵⁰ I d'aquí porta el lector fins a Times Square i la cruïlla de Broadway amb el carrer 42. I en una analogia orgànica fa el salt del *midtown* al *downtown*, cap a Wall Street: «Si el Times Square i els seus voltants són el cor de la ciutat caldrà cercar el cervell

---

⁶⁴⁶ *Ibid.*, p. 24.

⁶⁴⁷ *Ibid.*, p. 25.

⁶⁴⁸ *Ibid.*, p. 26.

⁶⁴⁹ *Ibid.*, p. [31].

⁶⁵⁰ *Ibid.*, p. 33.

a Wall Street, Wall Street és, possiblement, el barri neoyorquí que més impressió va fer-nos.» Poblet segueix la seva crònica que, en aquest cas, s'apropa gairebé més a una guia turística, per menar el lector fins al gran pulmó verd de la ciutat: Central Park —que ell anomena Parc Central.

El quart capítol titulat «El ritme» i el següent, «Variacions sobre un mateix tema», tenen com a fil conductor el tràfec i el neguit quotidià de la ciutat, un dels aspectes que més el sorprenen ja des de les primeres pàgines. Poblet descriu les formes de vida americana que fan que tot vagi molt de pressa. Per l'escriptor, l'empleat que va a treballar cada matí, el considera gairebé un estoic, per les condicions que ha de suportar quan agafa el *subway*, havent de resistir aglomeracions de gent a les andanes per pujar al vagó i, un cop assolit el propòsit, ha de fer llargues distàncies en metro fins arribar al seu lloc de feina i sense poder seure. Una circumstància que es dona cada dia i que Poblet aprofita l'ocasió per enllaçar amb una facècia anecdòtica de caire humorístic: «La llegenda —i per quelcom és llegenda—, parla que una vegada hi va haver un *gentleman* que oferí el lloc a una senyoreta. La noia, davant el cas insòlit, inaudit, del qual només tenia esment per la lectura dels llibres d'una època passada a la història sota el nom de versallesca, va posar-se trèmula i girà els ulls en blanc. El testimoni de l'escena —continuà la llegenda— varen tenir la impressió que la noia es desmaiava...»⁶⁵¹

A les cinc de la tarda, després de treballar tot el dia i de fer una pausa de tres quarts d'hora per dinar torna el ritual del metro i la tornada a casa. Aquests horaris i la manera de viure comporta que en la vida familiar es comparteixin les tasques domèstiques. Poblet ho troba en certa manera sorprenent, però no li sembla malament, la qual cosa denota una actitud oberta, per l'època, en les relacions d'igualtat entre homes i dones. I quant a les relacions familiars quan apareix la variable dels fills la vida es complica per la manca de temps i la poca disponibilitat d'estar amb ells. Aquesta situació la posa a col·lació amb la sofisticació dels electrodomèstics de la *way of life* americana. En el següent paratge Poblet deixa la descripció d'espais per reflexionar sobre la manera de viure americana:

«A Nova York, pràcticament, no hi ha servei domèstic. Això és quelcom exclusiu dels grans potentats. La gent guanya sous magnífics dedicant-se a qualsevulla professió. Les dones porten setmanades d'un promedi de cinquanta dòlars. Després de sopar la parella encara haurà de rentar els plats, ha de fer la neteja del pis, molt reduït, generalment una o dues habitacions. El fet comporta moltes vegades que l'home de la casa tingui cura de la cuina. Abans de conèixer Nova York, les escenes del marit rentant els plats ens semblaven exageracions de pel·lícula americana. L'evidència ens ha mostrat que no és pas així, que es tracta d'un fet real i positiu. La qüestió

---

⁶⁵¹ *Ibid.*, p. 45-46.

s'agreuja quan la parella té fills, quan s'ha d'educar la mainada. Ah, però! En cada casa de Nova York, en tots aquests apartaments on es fa una vida diguem-ne tan antifamiliar, on cadascú tira pel seu cantó, on els fills només veuen els pares unes hores a la nit, hi trobareu, invariablement nevera elèctrica, ràdio, aigua calenta, calefacció, aparells que escombren, màquines que renten i guants de goma per a evitar que la neteja faci estropicis a la manicura de la senyora. I home es pregunta si val la pena de tanta civilització, de tants invents i de tanta electricitat per a arribar a un tal artifici de viure.»⁶⁵²

Poblet passa de les formes de vida a l'alimentació per dir-li al lector que «tot el menjar és igual, tot té el mateix gust, tot us sembla de cuina de vaixell.» L'afirmació la descabdella amb arguments de caràcter històric que utilitza per comparar la tradició culinària americana amb la de tradició europea a partir dels diversos condiments de les salses, ingredient molt present en els menjars ràpids americans i que a Europa les més ancestrals serien el llard i l'allioli. També proporciona la dada que els americans beuen poc vi i que quan van en un restaurant agafen el menjar, el paguen i se'l mengen en una taula al costat de desconeguts. Per Poblet aquest costum és lluny de les rutines catalanes, com deixa entreveure amb l'expressió: «Us imagineu el que passaria en certes latituds si s'implantés el sistema?» En les següents pàgines desplega el gènere del reportatge, tot articulant els costums gastronòmics americans amb les formes de cuinar de la península, que el porten a citar el *Llibre del Coch*, el tractat de cuina medieval de Rupert de Nola. En aquest punt s'observa una de les transicions textuais, Poblet passa de la descripció de la manera que tenen els americans de menjar a la dada de caire històric i documental, fins entrar a la cuina del luxós i elitista Waldorf Astoria o reblar el text amb un record de Jaume Miravittles, amb motiu d'un banquet compartit a Mèxic,⁶⁵³ que li serveix per fer un apunt final sobre la cuina catalana i, per extensió peninsular, basada en una elaboració sense presses, ben condimentada amb herbes, vi i oli, i cuit amb carbó d'alzina.

En l'exposició de les formes de vida americanes el periodista montblanquí explica una altra manifestació, que considera típicament americana i que difereix del tot d'altres països de les latituds del sud del continent, com són les relacions entre homes i dones, però també d'allò que ell té interioritzat com un patró de caràcter o de comportament cultural. Per Poblet «a Nova York succeeixen fets tan inversemblants al nostre temperament com aquests: que els homes gairebé no es miren les dones; que els ciutadans no discuteixen de política; que els magatzems tracten la parròquia sense miraments.»⁶⁵⁴

---

⁶⁵² *Ibid.*, p. 46-47.

⁶⁵³ Miravittles registra la celebració d'aquest banquet, que tingué lloc el 18 de maig de 1945 al restaurant Papillon, en el seu dietari d'exili, vegeu: Jaume MIRAVITLLES, *D'Europa a Amèrica. Dietari d'exili (1941-1945)*, Barcelona: Proa, 2009 (Perfils, 88), p. 174-175.

⁶⁵⁴ POBLET, *Tres mesos*, p. [57].

Poblet ja ha explicat en nombroses ocasions la seva captivació pel sexe femení, que sempre es present i força constant en la seva narrativa; per exemple en els llibres en què glossa el seu viatge d'exili, acaba fent un dibuix de la dona caribenya: de corbes corporals, voluptuosa i sensual, i dotada d'una total desinhibició. Una caracterització que es dona més per allò que diuen aquestes dones a través dels diàlegs, que pel que n'acaba de dir Poblet. Aquesta dona caribenya no té res a veure amb el model de dona americana. Tant és així que el porta a explicar com són les relacions personals entre homes i dones als Estats Units. En aquest exercici l'escriptor mostra una manera de pensar i l'assumpció d'uns determinats valors, així com d'un patró de bellesa femenina, que és totalment representatiu d'una època i que, inevitablement, conté de manera inherent un cert component masculista a ulls actuals. Perquè les referències que dona habitualment només tenen a veure amb la descripció del físic i la bellesa femenina. Però tornant, a les relacions entre homes i dones als Estats Units, que és l'eix del capítol «Variacions sobre un mateix tema», explica el següent i que il·lustra tant la prosa amb notes humorístiques com la manera de ser dels americans:

«A Nova York quan un home es gira per veure la noia que passa, allò més probable és que aquesta es cregui portar la mitja al garró o bé la cara enfarinada. En aquest poble, ni en afers tan delicats com són els de l'amor, és permès de perdre massa hores. Els homes hi van una mica esverats. A Nova York sembla que el *chantage* és a l'ordre del dia. La gent us parla que els tribunals acostumen de prendre com a article de fe les declaracions femenines. Les reparacions solen ésser convincents: casori o bé indemnització. D'ací prové que aquest país sigui conegut com el poble de les dones. No pas perquè fumin pel carrer, ni tampoc perquè les parelles tinguin els respectius comptes corrents en caixes separades. Ni pel fet que ambdós, al cap del mes, contribueixin, en parts iguals, al sosteniment de la llar.»⁶⁵⁵

A Poblet, en aquesta mateixa línia d'argumentació, també li causa una certa estupefacció que a Nova York no existeixin els prostíbuls, «és inútil de cercar els cabarets on hi ha aquelles noies que a casa nostra en diem “papallones”, unes bones xicotes al capdavant, a propòsit perquè el nou arribat resolgui els seus problemes personals, pel turista que encara va a les palpentes, per l'estudiant que mai no se n'ha vist de més fresques.»⁶⁵⁶ Per ell, i segons el que diu que manifesten els experts, a Nova York els amors són cerebrals. I si per una banda les relacions entre homes i dones poden no ser del tot fàcils, per l'altra, «la contrapartida és la facilitat amb què la gent es casa i es divorcia.» Ara bé, assegura que sobre aquest benefici

---

⁶⁵⁵ *Ibid.*, p. [57]-58.

⁶⁵⁶ *Ibid.*, p. 58.

jurídic s'ha exagerat per culpa de la «propaganda de la gent del cinema», com a conseqüència que els diaris parlen d'aquests afers que afecten les estrelles i de com els mitjans de comunicació i les productores cinematogràfiques entren un joc que alimenta tan la xafarderia com publicita la carrera del protagonista. Aquesta connivència entre l'*star system* de Hollywood, els mitjans de comunicació de masses i l'exhibició de la vida privada que es barreja amb la pública esdevindria des d'aleshores, i fins als temps actuals, una espiral que aniria a l'alça i que és una de les característiques del món modern:

«Tots els diaris parlen dels divorcis dels asos de la pantalla. Totes les revistes dedicades al gros públic ho comenten amb una tal sèrie de detalls que la gent es sap de memòria les característiques dels marits que ha tingut Joan Crawford, les dones que ha abandonat Chaplin, les «desgràcies» que en una sola temporada ha fet Erroll Flynn. Aquestes noves circulen arreu, Les agències informatives les tradueixen a tots els idiomes, l'últim diari del darrer racó de món les reproduïx. El millor cap de publicitat d'una Companyia de cinema serà aquell que amb una major rapidesa faci arribar al públic el nom i les intimitats de l'estrella acabada d'aparèixer en el firmament de Hollywood; el cronista més famós, el que digui amb persistència que la «star» de moda prefereix les corbates de color verd, els mitjons blaus i el capell gris; el periodista més popular, el que sàpiga encendre més cors prop de la mirada temptadora de la darrera vampiressa californiana; l'escriptor més llegit, aquell que sota el prestigi d'una marca faci augmentar les lletres apassionades que rep a diari el galant recentment descobert. De totes les propagandes cinematogràfiques, aquesta dels divorcis és la millor muntada, la que bat tots els *rècords*. Res no li està vedat. Ni el caràcter dels protagonistes, ni els aspectes íntims, personals, de la separació. Tot és matèria publicable. Tot resta justificat. Una justificació molt a l'americana, feta a base d'anuncis trepidants, a còpia de dòlars, de lletra d'impremta, de columnes i més columnes que són llegides a la Pèrsia i a la Indoxina, a l' Austràlia i al Canadà.»⁶⁵⁷

A continuació dona dades sobre casaments i divorcis els anys 1920, 1930 i 1940, unes informacions que després de la valoració personal que ha fet sobre els afers amorosos dels actors americans reforça el caràcter de reportatge del seu text. I d'aquí passa a comentar la situació dels divorcis a Reno, a l'estat de Nevada, que es considera «la ciutat dels divorcis».

Poblet realitza transicions en les seves narracions. Així, després d'il·lustrar el lector sobre els divorcis, repren el tema de la política que ha apuntat al començament del capítol quan ha afirmat que els ciutadans no discuteixen de política. Conclou que als Estats Units la política no funciona per una lògica de programes sinó d'interessos, i això fa també que els líders eclipsin els programes, com il·lustra amb l'exemple del president demòcrata Franklin

---

⁶⁵⁷ *Ibid.*, p. 59-60.

Delano Roosevelt (1882-1945), que guanyà les eleccions presidencials quatre vegades seguides convertint-se així en president dels Estats Units des de l'any 1932 fins al 1945. Segons Poblet, el president americà fou un home d'estat que amb el seu lideratge donà un tomb al país i sabé convèncer els americans per col·laborar amb el bàndol aliat durant la Segona Guerra Mundial: «Roosevelt és home que coneix la idiosincràsia, el tarannà del poble que governa, és l'estadista que sap amb qui es juga els quartos. I és fent comentaris sobre historietes, operant sobre contes d'una infantilitat evident, és reblant el clau, com decanta el pensament del país, com abraça l'opinió partidària en els anys 1939 i 1940 d'un complet isolacionisme.»⁶⁵⁸ Mentre deuria escriure aquestes línies segurament no s'estaria de pensar en un altre «estadista» com el general Franco, que havia conduït Espanya cap a una situació oposada a l'americana. Tanmateix, Poblet es decanta pel tarannà i la manera de ser de la ciutadania europea, que considera més crítica i menys impressionable que l'americana, però també pels valors del Vell Continent per davant dels dels Estats Units. I després de citar André Maurois conclou: «Mentre a Europa els valors eterns i permanents tenen, doncs, una major solidesa, a Amèrica pesen més els anecdòtics i accidentals.»⁶⁵⁹ Sobre la superficialitat i inconsistència americana, aquesta es concreta amb el fet de votar el candidat per la seva simpatia, la capacitat de treball o la fotogènia, aquesta última justificació l'esgrimeix tot recordant que es troba al país del cinema.

En una altra de les apreciacions que fa sobre el caràcter i la manera de ser americana hi ha la poca qualitat en l'atenció al client; l'explicació de fons rau —al parer de Poblet— en les presses:

«La suma de tots aquests aspectes del viure porta la febre, l'empenta, els esbufecs, el pensar si hom arriba a temps. I és per tot plegat que el ciutadà, quan torna a casa, es troba las, xafat. Llavors veu com els dies se li escolen, com les setmanes són fugisseres, com li manquen hores per a tot, àdhuc per a perdre el temps, que també és una manera deliciosa d'aprofitar-lo. A Nova York hom sent una barreja feta d'enveja i d'enyorança, d'aquells avisos que de tard en tard trobeu a l'Havana. Uns anuncis que plasmen el caràcter d'un poble que té una altra filosofia del viure. Es tracta d'uns petits cartells enganxats a les portes dels despatxos, unes oficines que trobeu desertes, malgrat sigui l'hora de la feina. Un avís deliciós, simple, que diu: «Volvemos pronto. Estamos tomando café.»⁶⁶⁰

---

⁶⁵⁸ *Ibid.*, p. 63.

⁶⁵⁹ *Ibid.*, p. 64.

⁶⁶⁰ *Ibid.*, p. 67.

Aquest paràgraf testimonia quina és la filosofia de vida de Poblet i de per què Nova York no és de les ciutats o llocs que ha visitat que més li hagin agradat. Ell és més partidari d'un ritme més pausat que li permeti degustar i assaborir la vida, perquè és un esperit vitalista que sap agafar-se la vida amb filosofia i de la millor manera. Aquesta vida apressada, que és el leitmotiv del volum de narracions, l'acaba d'il·lustrar amb la paràfrasi d'un parell d'acudits gràfics que ha extret de la premsa.

Sobre la vida americana afegeix que hi ha molta gent que guanya diners però que de poc els serveix a causa de la recaptació tributària de l'estat. I amb aquest model de vida accelerat i trepidant, i amb l'inconvenient afegit de les distàncies, hi ha poc marge per conrear les relacions personals d'amistat: «Els amics, els bons amics, es veuen tres o quatre vegades l'any. A Nova York els amics sempre viuen lluny!»⁶⁶¹

Al final d'aquest capítol fa una reflexió que recorda algunes de les fetes en els seus articles d'abans de la guerra, aquells en què abordava temes d'urbanisme i d'organització del municipi des de l'òptica dels valors de la civilitat i l'arbitrarisme noucentistes, però que aquest cop es permet la llicència d'aplicar a la gran metròpoli americana, salvant totes les distàncies. Per això és partidari de ciutats mitjanes, amb un creixement controlat i que no tinguin tanta població; un posicionament que li fa dir: «Quan una ciutat passa dels dos milions d'habitants les autoritats hi haurien de prendre cartes i el govern hauria de paralitzar la seva creixensa. Si voleu pot fer-se una excepció, però no pas amb Nova York, sinó amb París. París podria restar com a model, com a museu, com la mostra d'una gran ciutat, perquè París és l'antiimprovisació, perquè a París tot és confitat i tot té gust de resolis.»⁶⁶²

A Nova York es torna a trobar un conegut de Mèxic, aquest cop un xicot oriünd de Toledo, que l'utilitza per donar el contrapunt humorístic. Aquest noi és una víctima de les presses i estava amoïnada «de tanta precisió i de tanta mecànica». Això va fer que un dia a l'hotel toqués un timbre i no respongués ningú, una reacció que el va meravellar i que va fer que Poblet immortalitzés la seva reacció en un paràgraf que destil·la un cert regust caldersià: «En el seu rostre i en els seus ulls, hi duia els senyals d'haver guanyat una batalla. El timbre que no responia significava per ell, xicot desmanegat, *bon vivant*, antimetòdic per excel·lència, tot un triomf. Un triomf autèntic, legítim. Una mena de triomf de la seva llatinitat.»⁶⁶³ La llatinitat aquí encarna els valors de la vida reposada i el *dolce far niente*, que Poblet tan bé havia conegut a partir de la seva capacitat observadora a les Antilles, Cuba i Mèxic, enfront de la vida americana metòdica, automatitzada, i sense falles. Però aquesta llatinitat també es pot

---

⁶⁶¹ *Ibid.*, p. 69.

⁶⁶² *Ibid.*, p. 69-70.

⁶⁶³ *Ibid.*, p. 70.

interpretar en un altre estadi, el d'un estil de vida més pausat, no tan accentuat com el ritme d'aquestes latituds, i que el reporter montblanquí sempre ha defensat de manera explícita, encara que ell sempre havia estat de caràcter nerviós i li costava parar quiet. La mostra més evident d'aquesta inquietud i del seu ritme accelerat de vida és el llegat literari d'un abast ampli i que comprèn gèneres diversos.

En el capítol «Nova York i els seus voltants» Poblet comença el text lamentant la manca de cafès, especialment en els mesos d'hivern «on poder-vos engorronir, on fos possible matar unes hores.» Però de nou torna a aparèixer la qüestió del temps que condiona la vida en moltes esferes quotidianes: la pauta dels horaris; els àpats; els tipus de menjar, que passen pel menjar ràpid; les relacions socials o el comerç. Ara bé, també els locals com els cafès, espais que han configurat la cultura europea i una concepció del món, com explica George Steiner en la seva *La idea d'Europa*,⁶⁶⁴ i que Poblet hauria subscrit del tot, com s'observa de manera molt diàfana en aquest fragment on fa una clara apologia dels cafès: «El monstre devorador del temps que és la ciutat mateixa, us fa prescindir d'uns tals detalls, us fa deixar al marge les petites coses, moltes de les quals per a nosaltres, homes llatins, representen la meitat del viure.»⁶⁶⁵ En aquest punt de la narració articula la reflexió sobre la manca de cafès, fruit del ritme i del tipus de vida americana per passar a la climatologia americana.

L'hivern nordamericà és molt sever. L'escriptor explica que en aquest moment de l'any el fred, acompanyat de neu, es barreja amb les partícules de carbó. El temps és un ingredient que nodreix la seva narrativa. Les al·lusions a la climatologia i al paisatge, és a dir, al temps i a l'espai, són dues constants de la seva narrativa perquè també les porta el gènere literari. En la qüestió del clima informa el lector que a Nova York l'hivern es toca amb l'estiu, gairebé sense passar per la primavera, i el mateix passa amb el pas de l'estiu a l'hivern, provocant que pràcticament desaparegui la tardor. El temps climatològic és un recurs que emprava sovint per indicar el pas del temps, però també per associar-hi festivitats pròpies del calendari folklòric i festiu, o per recordar l'inici d'una nova temporada d'exposicions artístiques o de teatre, com passa aquí: «I que l'estiu fa també el salt a l'hivern amb el mínim rastre de la tardor, una de les més delicioses estacions ciutadanes, llavors que a casa nostra la marinada puja per les Rambles, en els dies que cauen les primeres fulles, quan les sales d'exposicions us mostren les teles dels artistes, quan s'inauguren les temporades teatrals, quan les flors s'esllangueixen i els pardals, enderiats, s'arredossen prop dels nius.»⁶⁶⁶

---

⁶⁶⁴ Vegeu George STEINER, *La idea d'Europa*, Barcelona: Arcàdia, 2004 (Lectures centrals).

⁶⁶⁵ POBLET, *Tres mesos*, p. [75].

⁶⁶⁶ *Ibid.*, p. 77.

I si al principi del llibre parlava al lector del metro, de les estacions de ferrocarril de Pennsylvania, de la Grand Central o del Rockefeller Center, ara s'atura en la descripció de la gran artèria de Manhattan: la Cinquena Avinguda. D'entre les moltes coses que n'explica en subratllem dues, com són l'urbanisme i la pressa novaiorquesa, que reforcen el discurs de Poblet al llarg del llibre:

«Un carrer a l'altura de la monumentalitat de Nova York, polit, luxós, net com una patena. Però un carrer al capdavant, no pas un passeig. No pas uns Camps Elisis, ni tampoc una Diagonal o bé un Passeig de Gràcia. El neoyorquí deu pensar que per què els vol els passeigs si tampoc té temps per a anar-hi a estirar les cames! Ací es tracta d'una via comercial, —llàstima que els transeünts hi passin tan atabalats!— un carrer perquè les dones hi vagin a presumir. Els millors magatzems, les joieries de fama, els perfums que envaeixen els mercats, l'etiqueta del producte conegut per la seva categoria, hi tenen posades les arrels.»⁶⁶⁷

Però la Cinquena Avinguda, explica el periodista que també és el carrer de les grans manifestacions, una mena de Rambles, i que durant la seva estada hi va poder veure una desfilada de «paraxutistes», d'on en treurà la matèria periodística i literària per elaborar una altra de les narracions del llibre, la que dedica a Salvador Fàbregues. Però abans d'acabar i canviar de capítol encara manifesta la seva predilecció per un dels espais de quietud i repòs fora del bullici de Manhattan, al barri de Queens: «Per a nosaltres aquest recés ideal és Forest Hill. I tant com Forest Hill, una petita plaça d'estil germànic, que trobeu en entrar. [...] Una plaça que és un paradís en miniatura.»⁶⁶⁸

Encara que el llibre es catalogui com a literatura de viatges i que Poblet parli poc d'ell hi ha algunes ocasions en què sí que ho fa, com per exemple en el capítol «Una parella», en el qual explica la seva relació d'amistat amb el pintor i il·lustrador Alfons Vila i Franquesa «Shum»⁶⁶⁹ i l'amic d'aquest, un tal Roca; d'aquí el títol de la narració, que comença amb la visita que va a fer a casa seva «Una tarda que estàvem tips de casillers, un dia d'aquells que

---

⁶⁶⁷ *Ibid.*, p. 79.

⁶⁶⁸ *Ibid.*, p. 81-82.

⁶⁶⁹ Alfons Vila i Franquesa «Shum» (Sant Martí de Maldà, Urgell, 1897 - Cuernavaca, Mèxic, 1967). Dibuxant humorístic i satíric contemporani, més conegut pel pseudònim de Shum, amb què signava les seves col·laboracions a la premsa barcelonina: *Papitu*, *L'Esquella de la Torratxa*, *L'Opinió*, *La Humanitat*, entre altres. Durant els anys de la República fou vocal de la Junta de Museus i participà en la fundació del Sindicat de Dibuxants. Al final de la guerra civil s'exilià i s'establí a Mèxic, després d'haver estat a França, la República Dominicana, Cuba i els EUA. Durant aquests anys realitzà il·lustracions per a diaris, llibres i revistes, també cartells i pintures. Utilitzà la identitat de Joan Baptista Acher o Atcher, a França, per fugir de la policia, a causa del seu contacte amb cercles anarquistes i la seva militància clandestina. Vegeu: Julià GUILLAMON, «Literatures de l'exili: 'La relació de Trujillo con Franco er muy estrucha. Si Franco le pedía 'Mándame a éste y a éste, o desaparécemelos', no iba a pasar?»». *Revista de Catalunya Barcelona*, núm. 234 (desembre de 2007), p. 42-49; Lluís SOLÀ I DACHS. «Shum, dibuixant anarquista», *L'Avenç*, núm. 13 (febrer de 1979), p. 54; Josep PINYOL VIDAL, «"Shum. Artista lleidatà», *Barret Pícat*, núm. 174 (juny de 2009), article en línia a: <http://www.memoriadelsdibuixants.cat/>.

l'organisme sobreix d'horaris fixes, que els nervis necessiten del tedi, vàrem anar a veure el pintor Shum. Allà podríem desempallegar-nos de la vida artificiosa de la ciutat. Shum, de més a més, sense demanar-li, ens obsequiaria amb un cafè excel·lent. Prendre un bon cafè a Nova York no és cosa a l'abast de tothom.»⁶⁷⁰

Aquest nou text complementa la mirada de Poblet sobre Nova York, però ho fa des d'una òptica sociològica, és a dir, la dels catalans que vivien a Nova York i que es trobaven al Centre Nacionalista Català de Nova York (1920-1945) i posteriorment al Casal Català de Nova York (1946-1963). El montblanquí segueix deixant constància de la seva xarxa d'amistats i de contactes personals, i a partir d'aquest moment adopta el gènere de les memòries, no parlant tant d'ell com sí dels catalans amb els quals té alguna mena de vincle. I tal i com ja s'ha destacat en altres ocasions, l'autor va articulant un tema amb un altre amb la naturalitat que li dona la base del reportatge periodístic i el memorialisme, és a dir, la barreja de periodisme i literatura. Com s'ha apreciat en el text citat, la visita a Shum li serveix per fer una valoració sobre la qualitat del cafè i la consideració que té a Nova York en comparació amb Madrid. La qualitat del cafè americà és tema que va apareixent en el llibre, així com el ritme frenètic o l'artificiositat de la ciutat, i que el lector aprecia de manera molt diàfana que no satisfà del tot Poblet. Per ell tots aquests aspectes i la manca de sofisticació justifiquen el seu judici: «Són aquesta sèrie de falles les que motiven que el país no es guanyi el cor, allò que més aviat en fa fugir. En aquest poble no hi caben els refinaments perquè tot va a milions.»⁶⁷¹ A continuació dona alguns exemples per argumentar les diferències entre les dues mentalitats, l'europea i l'americana, com per exemple la concepció dels primers en fer les coses al detall, per exemple la feina d'un ebenista, o, en els segons, com aquest ofici desapareix per donar pas a un procés del tot industrialitzat.

En la reflexió sobre el tarannà i la manera de ser d'americans i europeus Poblet arriba a la següent conclusió:

«Possiblement que allò més semblant a la felicitat, una felicitat, és clar, sempre prosaica i relativa, esdevindria en el fet de poder implantar a Europa mitja dotzena de les coses essencials de la vida dels Estats Units, sota la condició de l'intercanvi d'altres tantes habituds del vell Continent cap a les Amèriques. Els dos mons hi sortirien guanyant, especialment el Nou, massa enderiat en els afers materials, massa llençat en els braços del «tant fa tant», bon xic oblidadís dels valors de l'esperit.»⁶⁷²

---

⁶⁷⁰ POBLET, *Tres mesos*, p. [85].

⁶⁷¹ *Ibid.*, p. 86.

⁶⁷² *Ibid.*, p. 87.

Després torna a Shum i fa un repàs al seu periple per l'exili. La figura del pintor il·lustrador la relaciona amb la necessitat de fer un art industrialitzat, que és una constatació més que a Nova York tot es regeix per paràmetres econòmics, fins i tot l'art, com afirma Poblet: «Si no us voleu deixar agafar per aquest engranatge serà millor fer les maletes i sortir vers altres horitzons. Ací el dòlar sempre és el dòlar.»⁶⁷³

Poblet parla poc de la relació personal amb Shum, de bon començament només informa el lector que va a fer el cafè a casa seva, i poca cosa més. Després d'una digressió sobre els processos d'industrialització de tot allò que té a veure amb la vida americana, el text passa a convertir-se en una semblança biogràfica sobre el pintor d'idees anarquistes per recalcar en l'anècdota a través de la figura d'aquest tal Roca, un amic del pintor, d'origen malagueny i bohemí, del qual es diu que feia vint-i-cinc anys que residia als Estats Units. I que abans, a Andalusia havia fet de torero. Al montblanquí li recorda el torero Rodolfo Gaona Jiménez (1888-1975), un matador de toros mexicà. Però finalment Roca havia acabat fent de pintor de parets. El periodista montblanquí té una tirada al món de la bohèmia i li criden l'atenció personatges singulars i castissos, com hem vist en altres casos en llibres seus, i que evoquen el pintoresquisme del Paral·lel barceloní i la Barcelona popular.

Salvador Fàbregues és un altre dels personatges curiosos del qual Poblet n'explica la història. Una vegada més es tracta d'un català que havia anat a Amèrica per tenir noves oportunitats de vida, però que abans d'arribar-hi havia viscut un periple per França i els camps de refugiats. Una circumstància condicionada per les vicissituds de la Guerra Civil espanyola i la Segona Guerra Mundial. Poblet coneix Fàbregues als Estats Units quan aquest deuria tenir uns trenta-cinc anys. Abans de la guerra feia d'interpret a la Companyia Transatlàntica de Barcelona. Havia estat educat a França i Alemanya, i en temps de l'exili fou reclòs al Camp d'Argelès, però se n'havia escapat, llavors anà cap a París i tornà a ser detingut i empresonat, tornant a fugir aleshores cap a Perpinyà. De la capital del Rosselló es dirigeix cap a Tolosa on treballa de cuiner a la Residència d'Intel·lectuals. Posteriorment es dirigeix cap a París on l'agafa la caiguda de França i, indocumentat i fugitiu, va a buscar feina a Havre, on fa de soldador i electricista i, com diu Poblet: «Treballa com un francès i cobra com un refugiat.»⁶⁷⁴ Fàbregues té la idea de marxar cap a Amèrica i decideix fer realitat aquesta voluntat de la única manera que té a l'abast, com a polissó del mercant grec *Maroco Pataras*. En l'arribada a Houston, el primer port, el descobreixen i el volen entregar a la policia però s'escapa i marxa

---

⁶⁷³ *Ibid.*, p. 89.

⁶⁷⁴ *Ibid.*, p. 99.

cap a Nova York en tren amb uns pocs diners que tenia estalviats. Corre el juny de 1941. A la metròpoli dorm en diversos parcs, però no pot evitar que la policia el detingui i intenti deportar-lo, acció que evita un català que l'ajuda: un tal Garriga que en aquells dies era líder dels sindicats d'alimentació del país. L'atac dels japonesos a Pear Harbour el dia 7 de desembre fa que provi d'allistar-se a l'exèrcit nord-americà però la seva condició d'estranger li ho impedeix i s'embarca al mercant *Robert Luckenbach*, que el porta durant onze mesos de Pèrsia fins a l'Índia, passant per Austràlia i Sud-àfrica. Fàbregues retorna als Estats Units i a Nova York torna a intentar d'enrolar-se a l'exèrcit que finalment aconsegueix. A partir d'aquest moment forma part del batalló de paracaigudistes que envaeixen Sicília i és llençat amb altres soldats a Castelforte. Després és traslladat a Àfrica, on el detenen i és deportat a un camp de concentració d'Àustria. La seva capacitat políglota el converteixen en un soldat polivalent. Després de ser lliurat a la Creu Roja Suïssa i sobreviu a un atac alemany. En la seva lluita contra el feixisme italià esdevé un heroi quan ell i altres aconsegueixen fer capitular la ciutat de Merano, de la qual n'esdevé la màxima autoritat. Poblet ho explica d'aquesta manera: «La guarnició italoalemanya es rendeix i durant vuit dies el paraxutista català, únic que parla totes les llengües que són del cas, es troba convertit en alcalde, jutge, governador i cap militar de la ciutat italiana. Allà espera l'arribada de les tropes americanes.»⁶⁷⁵

Un cop els americans arriben a Itàlia el condecoren pels serveis prestats i aconsegueix la ciutadania americana. Poblet explica tota la història de Fàbregues com si fos una pel·lícula, un camp semàntic al qual recorre en nombroses ocasions per al·ludir a aspectes narratius o a actors, actrius o pel·lícules, com el lector ja ha apreciat en nombroses ocasions al llarg d'aquestes pàgines: «Fins ací el film. Avui el català, motiu d'aquesta crònica, es passeja satisfet per la Cinquena Avinguda, amb el seu somriure habitual, i un abric verd —un verd grisenc— abandonat per un general italià en els dies que l'exèrcit de Mussolini corria com les llebres.»⁶⁷⁶

Poblet havia publicat aquesta crònica sobre Fàbregues, convertida en el vuitè capítol del llibre i amb el títol «Salvador Fàbregues, “el paraxutista”», un any abans a *La Nostra Revista*, de Mèxic, amb el mateix títol però substituint el gal·licisme «parachutiste», adaptat al català en la forma «paraxutista», per «paracaigudista». En el cognom també es donen algunes fluctuacions ortogràfiques amb la forma del cognom en singular i després en el llibre en plural.⁶⁷⁷

---

⁶⁷⁵ *Ibid.*, p. 103.

⁶⁷⁶ *Ibid.*, p. 104.

⁶⁷⁷ Vegeu J. M. POBLET, «Salvador Fàbrega, paracaigudista català», *La Nostra Revista*, Mèxic, núm. 3 (març 1946), p. 109-112.

La religió o, millor dit, la diversitat de religions també és una altra de les qüestions que Poblet aborda en el seu reportatge extens en forma de llibre sobre Nova York. Aquest capítol és molt interessant perquè el de la primera edició de l'any 1947 presenta alguns canvis respecte al de la segona, de 1956, encara que Poblet inicia la narració d'una manera molt semblant, amb la justificació de la fe i la creença religiosa com un tret definidor de la societat americana. Segons ell, tothom professa una religió o altra, principalment, són tres: la protestant, la jueva o la catòlica. Des de la concepció moral i religiosa americana explica que costa molt de trobar ciutadans que no siguin creients. Poblet ho conta d'aquesta manera: «En cada ciutadà d'aquest poble podreu cercar-hi un catòlic, un protestant, un jueu o bé un adherit a qualsevol de les dotzenes de religions establertes. Per contra, us serà difícil de trobar l'home no religiós. Sota la bandera del laïcisme, als Estats Units hi ha, de bones a primeres, una antipatia general. Cal creure, s'ha de creure. Cal creure en allò que a hom li sembli bé. Però és indispensable de creure si no voleu que us mirin de reüll.»⁶⁷⁸

També explica que els catòlics dels Estats Units, malgrat no ser la religió hegemònica es fan sentir i es fan presents, talment com un grup de pressió, que és capaç de condicionar la política nacional. Com fa amb altres temes, la presència de la religió als Estats Units el porta a fer un cert paral·lelisme o a relacionar amb la situació a Espanya. I afirma: «Els afeccionats als càlculs diuen que tenen uns 25.000.000 d'adherits [fidels catòlics]. I diuen, a més, que és degut a la pressió feta prop de Roosevelt, que aquest estadista no va prendre una posició més clara en la guerra d'Espanya. El President necessitava els vots dels catòlics per a sortir triomfant i sembla que aquest i no pas altre va ser el mòbil de les seves virades.» I afegeix: «Els periòdics publiquen anuncis pagats en favor de Franco, cada vegada que els partidaris del Papa residents a Nova York veuen una escomesa dels Estats Units, contra el militar espanyol.»⁶⁷⁹

En la segona edició aquestes referències a Franco desapareixen completament i el discurs narratiu sobre la religió catòlica és portat cap a la incidència del Ku-Klux-Klan en la societat americana. Aquesta al·lusió no incomodaria la censura perquè encara que anés contra les diverses manifestacions religioses i els negres, «darrerament clamava contra el comunisme i els sindicats obrers»⁶⁸⁰ que, també eren flancs que combatia el franquisme.

En el capítol «De l'economia i d'altres aspectes de la vida neoyorquina» el fil narratiu discorre sobretot pel terreny econòmic i les comparacions inevitables entre Amèrica i Europa. Els americans, a parer del cronista montblanquí, «semblen bastir la seva economia en el

---

⁶⁷⁸ POBLET, *Tres mesos*, p. [107].

⁶⁷⁹ *Ibid.*, p. 108.

⁶⁸⁰ Josep M. POBLET, *Els Estats Units (Clixés de viatge)*, Barcelona: Editorial Selecta, 1956 (Biblioteca Selecta de Viatges i Divulgació, 207), p. 127.

despendre, en el malgastar.»⁶⁸¹ Ell quedà sorprès un dia que va veure una màquina d'escriure a les escombraries, prop del carrer 76, on vivia; una imatge incomprendible per la mentalitat europea menys procliu al dispendi gratuït. El seu anàlisi el porta a pensar que això succeeix perquè als Estats Units hi ha molta abundància i molta riquesa: «El secret d'aquest desori és que el ciutadà sembla sortir de casa seva disposat a deixar-se prendre els dòlars. Uns dòlars que s'han de guanyar, però que se'n veuen molts, que passen vertiginosament d'una mà a l'altra mà, talment com si fessin nosa, com si tothom cerqués la manera de treure-se'ls de sobre.»⁶⁸² Poblet va donant diverses notes econòmiques, pinzellades, que dibuixen el capitalisme nascut a Amèrica i que a partir d'aquests anys i durant tota la segona meitat del segle XX s'aniria implantant arreu fins a esdevenir hegemònic en l'espectre econòmic i en els fonaments ideològics de les societats més avançades. I afegeix: «Als Estats Units preconitzen el sistema econòmic de la capacitat de consum dels pobles, creuen en l'intercanvi, en el secret de la iniciativa individual per bé que reunida en grans trusts.»⁶⁸³

Tanmateix, l'economia productiva i la indústria americana no es redueix només a productes fabrils diversos i alguns d'aquests tan emblemàtics com els cotxes ideats per Henry Ford, que foren l'embrió de la classe mitjana nord-americana. Poblet, que és un home de cinema i que treballa en el sector, no passa per alt la importància d'aquesta indústria dins de l'economia americana. Ell queda fascinat per la presència i la consolidació de la cultura de masses americana, per un diari tan emblemàtic com el *New York Times* que, segons diu, els diumenges en surten de la seva rotativa uns cinc milions d'exemplars. Aquesta es pot interpretar com una mostra de la inquietud dels americans per saber, però també per divertir-se, un fet que explicaria com un film americà arriba fins a qualsevol racó del món, però que només la recaptació de l'exhibició als Estats Units ja arriba al seixanta o setanta per cent. Poblet no explica mai d'on extreu totes aquestes dades i tampoc no cita —o ho fa en contades ocasions— fonts bibliogràfiques perquè no s'ha d'oblidar que Poblet no fa historiografia, sinó periodisme i divulgació.

En la seva caracterització de Nova York també afirma que la gent beu molt, tant que fins hi ha una mena de centres de desintoxicació alcohòlica anomenats «The Doctor's Hospital», on la gent s'hi interna durant el cap de setmana, paga vint dòlars diaris i el metge a part. Aquesta és una altra de les diferències respecte a Europa. Quant als barris, Poblet també explica al lector els diversos col·lectius d'immigrants que es troben a la ciutat, com italians, porto-riquenys o holandesos.

---

⁶⁸¹ POBLET, *Tres mesos*, p. 120.

⁶⁸² *Ibid.*, p. 120-121.

⁶⁸³ *Ibid.*, p. 122.

Aquest, com els altres capítols, estan ampliats en la segona edició i les referències polítiques, com la del president Roosevelt s'eviten. Vegem el mateix paràgraf actualitzat per la distància temporal i el condicionant de la censura:

«La política de Roosevelt ha aconseguit que a la capital no hi hagi batusses entre negres i blancs com les que sorgeixen en els Estats del Sud. Malgrat tot, un dia vàrem observar com en un restaurant dels més cèntrics de la ciutat es negaven a servir una senyora pel fet d'anar acompanyada d'una dona de color. També ací la democràcia té, doncs, les seves falles. L'ídol [d]el president i la mascota dels negres és l'as de la boxa Joe Louis, pel qual la majoria dels seus germans es jugarien al pell.»⁶⁸⁴

En l'edició de 1956 el mateix fragment versa de la següent manera:

«La política dels darrers governs, i el mateix fet que blancs i negres, a la guerra, lluitessin sota els plecs d'una sola bandera, ha aconseguit que, a Nova York no hi hagi topades entre les dues races. Malgrat tot, una vegada vàrem presenciar com en un restaurant de Brodway es negaven a atendre una senyora pel fet d'anar acompanyada d'una dona de color, cas que es repetia amb Josefina Baker, a la qual permeteren d'entrar en un dels millors restaurants, però una vegada dins no es va trobar un cambrer amb prou decisió per servir-la. També ací la democràcia té, doncs, les seves falles.»⁶⁸⁵

Dels tres últims capítols que tanquen el llibre, dos estan dedicats a les ciutats de Filadèlfia i Washington. Aquests recuperen l'esperit viatger del primer capítol i que Poblet abandona en la resta per esclair-se en personatges, anècdotes i dades que reforcen el caràcter divers del volum, al mateix temps que s'aparta de la literatura de viatges en el sentit estricte. En aquests dos capítols centrats en les dues ciutats americanes l'autor reproduceix el mateix esquema que ja s'ha comentat en llibres de viatges anteriors i que passa per l'aproximació a la ciutat, amb dades diverses i informacions sobre l'arquitectura i l'urbanisme, així com alguns apunts històrics. Una de les qüestions més remarcables del capítol de Filadèlfia és la referència a la independència americana, que té a la ciutat el seu origen: «Filadèlfia és una de les poblacions més velles dels Estats Units, coneguda per “bressol de la independència americana.», una al·lusió que es mantingué i s'amplia en la segona edició de manera sorprenent

---

⁶⁸⁴ *Ibid.*, p. 126.

⁶⁸⁵ POBLET, *Els Estats Units*, p. 159.

perquè la censura hi hauria pogut llegir o establir la connexió amb el cas català, encara que la tradició del catalanisme polític de l'època era autonomista i no pas independentista; però la censura hauria pogut posar-hi alguna objecció. Potser es podria parlar d'una mostra més de l'arbitrarietat amb la qual operava.

Durant el viatge en tren de Filadèlfia a Washington el cronista i viatger elabora un pensament, arran de la contemplació del paisatge, sobre la relació que ha establert amb els Estats Units i Nova York, i com aquests país i la seva gent tenen un caràcter que a ell se li fa difícil d'establir-hi una connexió emocional i d'estima. L'argument que esgrimeix ha anat emergint en diversos comentaris al llarg de les diverses cròniques: la incapacitat de dialogar-hi i la manca de caliu, en bona mesura provocat pel ritme intens de la ciutat, i que Poblet fa extensiu també a les dones americanes, que veu com distants i dotades d'una sentimentalitat adusta, molt diferent de la de les dones europees o de les que havia conegut durant els seus viatges a Amèrica Central i del Sud. Ho explica d'aquesta manera:

«En el trajecte de Filadèlfia a Washington mentre el tren es menjava quilòmetres, davant la fredor del paisatge, un paisatge que com llanterna màgica corria davant nostre, pensàvem que hi ha pobles que se us [fa] difícil d'estimar-los. Deu ésser pel seu ambient, deu ésser la manera peculiar de viure i de moure's de la gent que els habiten, allò que no us deixa lliurar-vos-hi, allò que no us permet d'assolir-ne el gaudi. En les nostres correes pel món hem estimat intensament ciutats i pobles. Els hem estimat tan plenament que mantes vegades hem cregut si ja era esgotada la nostra capacitat d'estimar. Els Estats Units ens interessen molt, ens han interessat sempre, però dubtem que mai puguin fer-nos sentir altra mena d'abrandaments. Abrandaments que ens els han esmolat racons oblidats, pobles que a molts els semblaran obscurs i silenciosos. Nova York és una ciutat amb la qual no pots establir el diàleg, on se't fa difícil de trobar-hi caliu. Aquest és un *handicap* que et sents imposat, que et trobes entre cap i coll. Un *handicap* que no cerques, que pretens defugir. Quelcom semblant a allò que succeeix amb les seves dones, altes i esplèndides, però fredes, indiferents, unes matrones que et fan l'efecte de la dutxa gelada en dia d'hivern. Unes dones que pertanyen a unes altres esferes, que formen part d'un altre planeta sentimental. És quelcom superior a hom mateix que no aconsegueix fer-te esvaïr ni l'esforç immens que en tots els ordres realitza aquest poble joveníssim. És una atmosfera que no et sap fer espurnejar els sentiments, que no et guanya.»⁶⁸⁶

En la continuació del trajecte Poblet segueix parant atenció al paisatge, aquest cop de Baltimore, i després destaca que passen per Wilmington, un poble on hi ha la seu de les indústries DuPont, «les fàbriques que faciliten el material per a confeccionar les mitges Nylon,

---

⁶⁸⁶ POBLET, *Tres mesos*, p. [143]-144.

l'invent que té trastornats els cercles femenins».⁶⁸⁷ Com ja s'ha explicat anteriorment, Poblet coneixia molt bé pels negocis que l'havien portat als Estats Units.

El capítol dedicat a Washington està molt més enriquit i ampliat en la segona edició, Poblet hi accentua el to de reportatge periodístic i l'actualització de dades. Han passat nou anys entre la primera edició i la segona, Poblet ha guanyat soltesa com a narrador i periodista, i en capítols com aquest s'aprecia molt clarament.

L'últim capítol del llibre titulat «Espectacles i museus» és un tancament que no fa en cap altre llibre de viatges, encara que en tots i cada un de les ciutats i països per on viatja Poblet dona notícia de cinemes, teatres o museus, però és en aquest volum on hi dedica un capítol. La justificació és més que evident, l'oferta cultural de Nova York, tant per la qualitat com per la quantitat, tant de la programació com dels equipaments. Poblet, que sempre ha manifestat el seu interès per les arts escèniques i el setè art, assisteix a una representació de *Hamlet*, interpretat per Maurice Evans,⁶⁸⁸ a Broadway:

«Vist de lluny, Nova York apareix com un poble acaparat pel cinema. El prestigi del film americà, el miratge de Hollywood, ha transcendit a tots els continents. Malgrat això, cal dir que en la ciutat de la disbauxa, el teatre es troba magníficament representat. En ple Broadway ens ha estat possible de veure un *Hamlet* del segle XX, on decorats i intèrprets viuen en un món il·lusori, en un món, però, dels temps actuals. L'espectacle és d'un gran to i dintre els motlles clàssics del teatre els promotors han sabut introduir una gamma d'elements que li donen molta agilitat. Confessem que vàrem entrar al local amb una certa temença. En aquest món hi ha coses que semblen intocables. Una d'elles deu ésser Shakespeare. Després d'haver assistit a la representació, hem de confessar que la dignitat del protagonista —possiblement el millor *Hamlet* que hem vist— a càrrec de l'actor anglès Maurice Evans, us guanya la partida des de les primeres escenes i és causa que rectifiquem el «parti-pris» que us havíeu format abans de passar el cancell de la porta. Per veure aquest *Hamlet*, de mutacions ràpides, de vestuaris estilitzats, d'utilitatge podríem dir-ne sintètic, com per anar als principals espectacles de Nova York, cal prendre les localitats amb temps.»⁶⁸⁹

---

⁶⁸⁷ *Ibid.*, p. 144-145.

⁶⁸⁸ Maurice Herbert Evans (Dorchester, Gran Bretanya, 1901 – Rottingdean, Gran Bretanya, 1989) fou un actor anglès que intervingué en diverses representacions d'obres de Shakespeare. En el cinema, el seu paper més recordat pel gran públic fou el de pare de Samantha, a la sèrie *Bewitched*, i el de Dr. Zaius, a la pel·lícula *El planeta dels simis* (1968). Debutà a Broadway el 1936 amb *Romeo i Julieta*, al costat de Katharine Cornell, però el seu primer èxit fou amb l'obra *Ricard II*, durant la temporada de 1937, que li obrí les portes a la interpretació de *Hamlet* un any després. Aquesta fou la primera vegada que el text es representà sencer en el circuit teatral novaiorquès. En les temporades següents participà en altres obres del dramaturg anglès. Durant la Segona Guerra Mundial adaptà *Hamlet*, en una versió militar per representar davant dels soldats americans, que esdevingué tan popular que l'any 1945 fou portada a Broadway. Les representacions al districte teatral tingueren lloc del 13 de desembre de 1945 al 8 d'abril de 1946, i entre el 3 i el 15 de juny de 1946. Sobre Maurice Evans i Broadway, vegeu: Dan DIETZ, *The complete book of 1940s Broadway musicals*, Maryland: Rowman & Littlefield, 2015; James FISHER, *Historical Dictionary of Contemporary American Theater (1930-2010)*, Lanham: Scarecrow Press, 2011, vol I, p. 250-251.

⁶⁸⁹ POBLET, *Tres mesos*, p. 155-156.

Poblet segueix aprofitant l'estada novaiorquesa per veure altres espectacles, si més no n'inventaria alguns dels més emblemàtics que ocupen els escenaris de la ciutat, com són *The Merry Widow*, l'opereta original de Franz Lehár estrenada el 1905 a Viena i que el 1934 fou portada al cinema per Ernst Lubitsch, i que a Broadway protagonitzaren Jan Kiepura i Marta Eggert entre 1943 i 1946 al Majestic Theater. En la cartellera teatral també s'hi podia veure l'opereta *Carrousel* i la comèdia *Life with Father* (1935), de Clarence Day, Jr., adaptada per Howard Lindsay i Russel Crouse, representada de manera ininterrompuda entre 1939 i 1946, amb un èxit de públic tan incontestable que l'any següent Michael Curtiz la portà a la gran pantalla. Un dels espectacles en què assisteix Poblet és el muntatge de l'òpera *Carmen* (1875) de George Bizet, com manifesta ell mateix: «Trobant-nos a Nova York no ens volguérem perdre una sessió de *Carmen*, l'obra que aconsegueix més nombre de representacions en les temporades del Metropolitan Opera House.»⁶⁹⁰ I també recorda l'actriu catalana Maria Gay,⁶⁹¹ que es posà en el paper de la gitana espanyola en una de les interpretacions més memorables del personatge, segons Poblet: «La gent parla, encara, de la *Carmen* de la Maria Gay. Sembla que la nostra compatriota, coneixedora del terreny, accentuava les crisis histèriques i les passions de la protagonista i es conta que agafava unes rampellades, que prenia uns abandaments, que el teatre s'ensorrava. "Ai, aquella *Carmen* de la Maria Gay!", sentireu dir sovint. La protagonista que va tocar-nos en sort tenia poca semblança amb l'heroïna de Mérimée.»⁶⁹²

El text del capítol evoluciona de la informació sobre els espectacles de Broadway més rellevants que es troben a l'escena cap al record de la mezzosoprano catalana, per passar a la descripció d'una espectadora peculiar que s'asseu al seu costat. I, a continuació, el relat pren la forma d'una crítica teatral de *Carmen*, a la qual assisteix Poblet. Aquest registre de la crítica teatral no l'havia introduït encara en cap dels seus llibres de viatges, tot i que és un gènere que

---

⁶⁹⁰ *Ibid.*, p. 156.

⁶⁹¹ Maria Pichot i Gironès (Barcelona, 1879 - Nova York, 1943) fou una mezzosoprano. Era germana del pintor Ramon Pichot i Gironès, pintor de la Colla del Safrà. Formà part del grup d'artistes modernistes barcelonins de la fi del segle; cantà en els concerts de la Institució Catalana de Música i en els de la coral Catalunya Nova. Casada amb Joan Gay i Planella, a qui havia conegut a l'Orfeo Català, adoptà el nom artístic de Maria Gay. Anà a ampliar estudis a Brussel·les, on debutà, al Théâtre de la Monnaie, el 1902. Des d'aleshores assolí grans èxits a Europa (Brussel·les, 1902; Londres, 1906; París, 1906; Milà, 1906, etc.), especialment amb *Carmen* de Bizet, que, més tard, cantà al Liceu de Barcelona, el 1918. Triomfà també a Cuba, especialment en el concert al Teatro Nacional de l'Havana. El 1908 establí la seva residència a Nova York, on actuà en diversos teatres nord-americans com el Metropolitan Opera House, on repetí en el paper de Carmen. Es divorcià de Joan Gay i el 1913 es casà amb el tenor Giovanni Zenatello, amb el qual obrí una acadèmia de cant a Nova York (1927). Maria Pichot interpretava un repertori personal, fugint de la vulgaritat dels repertoris més habituals, dedicat a la divulgació dels mestres més eminents: Haendel, Caldara, Carissimi, Beethoven, Schumann, Schubert, Wagner, Liszt i Brahms, a més de cançons catalanes. Dotada amb una veu admirable i ben educada, tenia una gran capacitat de transmetre els sentiments musicals al públic. Maria Pichot va realitzar una sèrie d'enregistraments per a la companyia Columbia Phonograph, i per això és una de les primeres cantants catalanes de les que ens queden testimonis de la seva veu. Vegeu article en línia: «Maria Pichot Gironès», *Diccionari biogràfic de dones*, Barcelona: Associació Institut Joan Lluís Vives [Consulta: 30 de setembre de 2015].

⁶⁹² POBLET, *Tres mesos*, p. 157.

havia conreat en els seus començaments periodístics a la premsa montblanquina d'abans de la guerra.

En aquest itinerari per l'oci novaiorquès també s'atura en els cabarets de Nova York i els clients que els freqüenten, que tenen moltes ganes de divertir-se. Segons el seu punt de vista és obligada la visita la Latin Quartier; en aquest com en molts altres els «escenaris i passarel·les s'emplen de senyores que són veritables col·leccions de bel·leses.»⁶⁹³ I en l'ambient de la gran ciutat americana no es pot obviar la figura del músic català Xavier Cugat,⁶⁹⁴ de qui en fa una breu pinzellada biogràfica.

I quant al cinema, la recomanació que fa és la següent: «El millor cinema de la capital el trobarem al “Radio City”, modern, luxós, còmode, perfecte.»⁶⁹⁵ Per passar a fer un repàs sumari dels principals museus de la ciutat, en els quals troba a faltar l'empleat, fins a focalitzar l'atenció en la Hispanic Society of Amèrica amb quadres dels principals pintors catalans i espanyols o l'estada als The Cloisters, el que més impressió va fer-li en veure claustres i pedres dels monestirs catalans, però sobretot aquests es troben alçats dalt d'un petit turó que dona un ambient al lloc que, de cop i volta, el transporta a Catalunya:

«Per uns moments, només per uns moments, a hom li sembla de trobar-se a Catalunya. El seu record servia per a fer-nos espurnejar, encara, la nostàlgia, per a esgarrapar-nos els sentiments. Visitàvem el monestir en els darrers dies del nostre sojorn a Nova York, quan ja teníem endagades les coses per al retorn al Vell Continent. Era una de les poques tardes rialleres que ens havia estat permès de veure. El sol, mig avergonyit, treia el nas per entre unes clapes de núvols, grisencs com la ciutat mateixa. Els arbres començaven a pintar-se de verd, un verd que es troba a mancar en aquest poble, pobre de llum, mancat de claror. Feia set anys que havíem deixat Europa. La França, de nou terra de llibertat, ens semblava el bell recer, un magnífic avantport per a esperar l'hora del retorn a la pàtria. Després d'una llarga permanència al Nou Món, estàvem delerosos, famolencs, gosaríem dir, de trobar, de retrobar velles coneixences, paisatges semblants als de casa, costums que són els nostres costums, habituds que ens són pròpies. Però ignoràvem —el temps i la distància moltes vegades deformen homes i objectes— si l'enyorança que portàvem arrapada al cor era un miratge, un enlluernament. Quan a les poques setmanes el vaixell *Groix* ens deixava a La Rochelle, tot seguit vàrem veure que no ens havíem equivocat, que no anàvem errats

---

⁶⁹³ *Ibid.*, p. 159.

⁶⁹⁴ Xavier Cugat i Mingall (Girona, 1900 - Barcelona, 1990) fou músic i dibuixant, conegut sobretot per difondre la música llatina als Estats Units. Als cinc anys s'instal·là amb els seus pares a Cuba i als 16, als EUA. Començà com a violinista clàssic a la companyia d'Enrico Caruso. Més tard, féu tires còmiques per a *Los Angeles Times*. El 1936 formà un conjunt que esdevingué un dels principals divulgadors d'un estil que anomenaren *tropical*. La seva millor etapa va associada amb el nom d'Abbe Lane, amb qui actuà quinze anys, des del 1952. Participà en nombrosos films a Hollywood des del 1936, com a director musical, autor de cançons i també com a actor. Els darrers anys de la seva vida intensificà la seva faceta de dibuixant i realitzà algunes pintures que exposà a Barcelona, el 1972. Vegeu: Xavier CUGAT, *Yo Cugat. Mis primeros 80 años...*, Palafrugell: DASA, Esplugues de Llobregat: Grafson, 1981; Luis GASCA, *Cugat*, Madrid: Ediciones del Imán, 1995 (El Imán, 1); Alex ZARA, *El último mambo según Xavier Cugat*, Barcelona: Salander Plus, 2011.

⁶⁹⁵ POBLET, *Tres mesos*, p. 161.

d'osques. La vella ciutat francesa esdevenia el compendi d'allò que cercàvem, que havíem cercat inútilment en el Nou Món.»⁶⁹⁶

Els llibres de l'escriptor montblanquí són, com ja s'ha dit en diverses ocasions, optimistes, però això no treu que senti l'enyorança de l'exiliat o del desplaçat fora de la pàtria, que és el que li passa a ell. Primer s'exilia i després roman a l'estranger guanyant-se la vida com a comercial i ajorna el seu retorn a Catalunya fins a l'any 1948, però a finals de març o principis d'abril de 1946 posa punt i final a set anys d'estada per terres americanes. El fragment citat il·lustra perfectament aquest sentiment d'absència, de llunyania i de trobar a faltar l'arrelament a les petites coses quotidianes però que donen seguretat i que vinculen a un país, a uns costums i a una identitat.

A La Rochelle Poblet percep l'apropament a la pàtria, si més no constata el retrobament amb bona part del que s'ha subratllat: «La vella ciutat francesa esdevenia el compendi d'allò que cercàvem, que havíem cercat inútilment en el Nou Món.»⁶⁹⁷ La troballa d'aquest compendi són carrers empedrats, carregats d'història i que foren també l'escenari d'un dels capítols d'*Els tres mosqueters*, d'Alexandre Dumas; així com un retrobament amb els cafès que tant agraden a Poblet i que tant enyorà a Nova York: «Per primera vegada, després de molts anys, trobàvem cafès amb tradició, aquests cafès de miralls amb marcs daurats, de cortines brodades, que només es veuen a Europa, aquests cafès on tot ha passat pel sedàs, aquests locals on qualsevulla quintet de mala mort us interpreta Schubert.»⁶⁹⁸

Una vegada més la reivindicació del paisatge, com a receptacle de la identitat i d'una manera de veure i entendre el món, cobre força en el cronista. Els carrers de pedra que li recordaven els del seu Montblanc de la infantesa o els de la Barcelona del Barri Gòtic, o, en un altre ordre, els horts dels voltants de la Rochelle, tant diferents del camps inabastables d'Amèrica, que també provoquen aquesta sensació de sacseig:

«I els catalans som gent associada al paisatge, al paisatge reduït, dolç i esquerp a la vegada. Era l'ànsia del seu retrobament, aquesta solidaritat de la terra amb l'home, era aquest podríem dir-ne denominador comú, allò que ens feia tornar a Europa, la vella Europa que, sagnant encara de la darrera guerra, se'ns apareixia amarada de dolçor i de tendresa. Ara veïem com és de cert que el dolor uneix els homes i els pobles. Deu ésser també per aquest motiu que avui Catalunya, la dissortada, la petita Catalunya, la sentim més viva que mai dintre de nosaltres i també deu ésser per

---

⁶⁹⁶ *Ibid.*, p. 164-165.

⁶⁹⁷ *Ibid.*, p. 165.

⁶⁹⁸ *Ibid.*, p. 166.

això que cada dia li som més fidels. És incessant cercar «en el pou pregon», que comenta Rafael Tasis en *Històries de coneguts* en parlar de la nostàlgia; és que «a Catalunya el connubi entre l'home i la terra és antic, amorós i indisoluble», com diu Rovira i Virgili en el seu estudi *El paisatge de Catalunya*. És, diem, nosaltres, una barreja feta de paisatge i d'enyorament, conjunt indestructible i indestriable dintre l'ànima dels catalans, que d'ençà de l'èxode cerquem endebades una pau que no es troba, un equilibri que ens manca. És un entrelligat que pot més que nosaltres mateixos, que és més fort que tots els gaudis i que tots els dolors. El secret —un secret a aquestes hores sabut per tothom— és que Catalunya, de fa molts anys, ha esdevingut mestressa i senyora de les nostres inquietuds. Que Catalunya, de fet, tant com la nostra enamorada, ha estat avui i ahir, la nostra nimfa constant.»⁶⁹⁹

El fragment es tanca amb una al·lusió a Catalunya com la «nimfa constant», que no passa per alt que darrere hi ha una connexió literària, almenys quant a la denominació, amb la novel·la *The Constant Nymph* (1924), de Margaret Kennedy, una obra molt popular i de molt èxit a l'època, que fou traduïda al català per Rafael Tasis com *La nimfa constant* i editada el 1931 per Proa.

A tall de conclusió final, cal destacar, primer, que Poblet en aquest llibre ja no adopta la mirada de refugiat com en els primers, no hi ha cap referència a aquesta condició perquè ell viatja per feina, la qual cosa fa que la seva mirada fusioni la del viatjant amb la del turista. Poblet no deixa de recordar la seva condició de comercial, per això explica al lector que resideix sempre en pensions o hotels, d'on sovint n'extreu matèria literària. Segon, el Poblet viatjant-narrador dóna poca *conversa*, és a dir, així com en altres ocasions reproduïx diàlegs de gent amb la qual interactua en aquest llibre hi ha poca presència de dialògica, fet que es tradueix en la pèrdua del caràcter oral que havia caracteritzat els anteriors llibres de viatges. Tercer, això condueix al text a tenir un pes més periodístic que literari, hi predomina la narració per sobre de la descripció, i el reportatge s'hibrida amb el memorialisme.

2.3.4.3. Recepció crítica d'*Els Estats Units*

Rafael Tasis consigna els elements més destacables d'*Els Estats Units (Clixés de viatge)* i *Pobles d'Amèrica (Clixés de viatge)* en la ressenya «Tres llibres de Josep M. Poblet»,⁷⁰⁰ publicada a

---

⁶⁹⁹ *Ibid.*, p. 166-167.

⁷⁰⁰ Vegeu Rafael TÀSIS MARCA, «Tres llibres de Josep M. Poblet», *Pont Blau*, Mèxic, núm. 65 (març 1958), p. 86-90. A Catalunya aparegueren altres crítiques, per exemple, vegeu: Julió MANEGAT «'Els Estats Units', por José Mª Poblet», *El Noticiero Universal*, 14-VIII-1956, p. 4.

Pont Blanc, amb motiu de la segona edició publicada per Selecta. Tasis diu que tots dos llibres «es complementen i són de la mateixa inspiració.» I fins aventura la possibilitat d'un tercer que aplegui els viatges fets per França, Itàlia o Gran Bretanya. Per Tasis, els dos volums ja publicats ofereixen una visió gairebé completa d'Amèrica, exceptuant els extrems nord i sud. Poblet copsa amb la seva mirada els diferents països americans per on viatja, just en els anys immediats al final de la Segona Guerra Mundial i a la seva transformació. I en la seva valoració final afegeix:

«Per dir-ho en els termes que ell ha triat: els seus clixés de viatge, lleugerament retocats, no han perdut gens l'espontaneïtat ni la frescor, però les dades que els ha afegit per a il·lustració del lector, formen un marc discret que encara fa ressortir la riquesa del colorit i l'originalitat de les poses.

No puc jutjar personalment sobre la fidelitat d'aquests reportatges que tanta satisfacció donen als lectors catalans. (Perquè, no està de més dir-ho, la satisfacció de llegir un llibre àgil, amable, sense enfarfeces ni pretensions, que se t'enduu en un viatge confortable a través de mars i de muntanyes, és avui dia molt poc freqüent. Sembla que els escriptors moderns tinguin per punt no «divertir» els seus lectors). Els meus lectors residents a Mèxic tindran més lleure per a compartir.»⁷⁰¹

Com a conseqüència d'aquesta crítica equilibrada i molt ponderada, Calders en una carta a Tasis, li comenta que aquesta valoració sobre els llibres de Poblet no va ser ben rebuda per tothom. Això ens il·lustra, al marge de la recepció crítica de l'obra de Poblet, que les relacions entre els escriptors i intel·lectuals catalans no eren flors i violes, sinó que hi havien capelles i punts de vista discrepants sobre les apostes literàries personals de cadascú. En el cas particular de Poblet, sovint és criticat per escriptors com Agustí Bartra o Anna Murià pel tipus de literatura que fa, que consideren mancada de qualitat i allunyada de l'alta cultura en l'aspecte lingüístic, estètic i literari.

En una carta de Calders a Tasis enviada des de Mèxic, amb data 16 de novembre de 1957, li comenta que l'aposta de Vicenç Riera Llorca, director de *Pont Blanc* (1952-1963), per reflectir una llengua dialectal dels diversos territoris de parla catalana va en detriment d'un model de llengua estàndard i vàlid per als escriptors. I diu: «Aquesta labor feta “des de fora”, junt amb la que es fa a l'interior estimulament paternalment la funció creadora dels peus i collant la gramàtica perquè la vida prosperi, ens ha fet retrocedir una colla d'anys sense, però, rejoyenir-nos.»⁷⁰² Aquesta situació havia provocat que l'Agustí Bartra i l'Anna Murià

---

⁷⁰¹ TESIS, «Tres llibres de Josep M. Poblet», p. 89.

⁷⁰² Pere CALDERS, *Fe de vida. Cartes a Rafael Tasis*, edició de Montserrat Bacardí i Francesc Foguet, Barcelona: Acontravent, 2012 (Abans d'ara, 27), p. 119.

s'haguessin aïllat després de discrepàncies amb la revista i els defensors d'aquests plantejaments lingüístics com en Riera Llorca. Per Calders aquesta situació beneficiava Poblet, que emprava un model de llengua que es trobava en aquesta línia, d'usos d'expressions dialectals, però també d'alguns arcaïsmes i gal·licismes, i sovint castellanismes o la reproducció de diàlegs en castellà recollits en els seus llibres de viatges. És per això que Calders manifesta, amb la seva ironia habitual:

«En Poblet és, ara que m'hi fas pensar, un notori beneficiat del retrocés que dèiem. I ell, bé ho he de confessar, rejoyenit i tot. Aquest simpàtic passager de la màquina del temps, així que retornem a «Lo gayter del Llobregat» —cosa de mesos, ja veuràs—, es trobarà ocupant un lloc destacadíssim. Potser ens deixarà a tu i a mi (per exemple) un lloc a les cues que es formaran a la Casa del Libro esperant que el jove permanent ens dediqui les seves obres completes. Però això són ganes d'allargar més el braça que la màniga i el cert és que en Poblet és una persona a qui estimo, perquè no se m'ha acudit mai un conflicte entre en Poblet i la vida. Si el veus, doncs, felicita'l de part meva pels seixanta anys, pels llibres i pel casori. I si ja hi ha «novetat», felicita'l per la «novetat», que aquestes coses sempre s'agraeixien.»⁷⁰³

En la resposta a aquesta carta, datada a Barcelona, el 22 de novembre de 1957, Tasis afirma, també i amb no menys sornegueria, fent referència a Bartra i Murià:

«I ara que he despatxat la part útil, passem a l'agradable. Celebraré que la meva tasca proantologia alleugi el pes dels meus pecats davant de l'implacable matrimoni poètic. Perquè quan penso que he comès els següents delictes de lesa bartrianitat: 1r, gosar escriure un article en elogi del llibre de l'Odó Hurtado;⁷⁰⁴ 2n, ídem (amb reserves) de la novel·la del vitalista Sales; 3r, ídem dels seixanta anys d'en Poblet, que no sé si li compensarà el disgust que li han causat —encara que no vol que sigui dit— les dotze ratlles contundents i vitriòliques de la nostra Anna nacional,⁷⁰⁵ i l'article que, si surt i el llegeixes a *Pont Blau*, em sembla que trobaràs prou afinat en el noble art de dir i suggerir; 4t, i més important, no haver fet encara el llarg i profund estudi que vaig arriscar-me a oferir a Bartra sobre la seva poesia, i recapacito les meves infraccions del codi sever d'Agustí i

---

⁷⁰³ *Ibid.*, p. 119-120. En la carta, Calders fa esment de les noces de Poblet, que s'havia casat en segones núpcies amb Àngela Trigueros el 10 de juny d'aquell any.

⁷⁰⁴ Rafael Tasis, [*Unes quantes dones*, d'Odó Hurtado (*Xaloc*. Mèxic, 1955)], *Pont Blau*, núm 39 (gener 1955), p. 30-32.

⁷⁰⁵ Anna Murià, [*Un còmic de Barcelona*, de Josep M. Poblet (Nova Col·lecció Lletres Barcelona, 1954)], *La Nova Revista*, Mèxic, núm. 25-26 (juliol-agost 1957), p. 496. Transcrivim la contundent ressenya de Murià sobre el llibre de Poblet: «Un atzar ha portat a les meves mans aquest llibre dedicat a explicar enutjosament la vida d'un actor del teatre castellà, i res del que hi he vist no m'ha sorprès: ja coneixia aquesta manera d'omplir pàgines amb una barreja de xaroneria, superficialitat i esqueixament, i sabia que, si la literatura és la plasmació de les creacions, perspectives i conceptes interiors per mitjà de la paraula elaborada i ennoblida, Poblet és l'antilitrer. El sorprenent és que hi hagi algú que pugui prendre en consideració les expansions d'una mentalitat tan migrada. Són pàgines que repugnen a la sensibilitat, plagades sense solta de frases i llargs fragments en castellà i compostes de necieses com aquestes: “amb cabells de primera comunió —volem dir lleugerament arrisats”, “és que quan s'està folrat, el vil metal serà sempre prosa”.—A. M.»

Anna, veig que hauré de vendre i fer vendre molts centenars de llibres abans no mereixi el perdó.»⁷⁰⁶

Calders, però, en una nova epístola amb data 27 de novembre de 1957, s'excusa a Tasis pels comentaris referents a Poblet en la carta anterior: «De la meua darrera lletra, me n'ha quedat un rosec del qual vull alliberar la meua consciència. Endevino que sostens una bona amistat amb en Poblet i em sabria molt greu que alguna opinió meua hagués pogut ferir aquest sentiment; creu, Tasis, que en Poblet em merescú i em mereix una forta simpatia i la qüestió dels gustos literaris en queda totalment al marge.»⁷⁰⁷

Quatre mesos més tard, el 2 d'abril de 1958, Calders comenta en una nova missiva l'article de Tasis sobre els últims llibres de Poblet,⁷⁰⁸ i fa la següent observació:

«L'article sobre els tres llibres d'en Poblet topa una mica amb el meu criteri; aquestes coses ja passen i no cal pas fer-ne un punt. De totes maneres, t'he de recordar que en el darrer conte que he llegit del jove immarcescible hi ha una frase immortal. El protagonista, després d'aclarir uns dubtes que tenia sobre la nacionalitat d'una dama que l'estava enamorant, diu més o menys: «Francesa o belga és la mateixa cosa: digues-li barret, digues-li *sombrero*». Això, Tasis, és la vida amb tot el seu esplendor i (no tens més remei que confessar-ho) una mostra típica de l'estil àgil i turístic del nostre estimat col·lega. Però d'aquestes coses en saps més tu que jo i valdrà més que calli.»⁷⁰⁹

2.4. Montblanc en la narrativa de Josep Maria Poblet: entre el record i el costumisme

2.4.1. La matèria literària pobletiana: vida, costums i tipus singulars

La matèria literària que forneix la prosa testimonial més local de Josep Maria Poblet és Montblanc i el petit microcosmos montblanquí, però també, encara que, en menor mesura, la Conca de Barberà. Aquest petit món el configuren unes coordenades espaials, temporals i humanes que guarda en la seva memòria i que immortalitza en els seus llibres. Algunes de les

---

⁷⁰⁶ CALDERS, *Fe de vida*, p. 212-213.

⁷⁰⁷ *Ibid.*, p. 123.

⁷⁰⁸ RAFAEL TASIS MARCA, «Tres llibres de Josep M. Poblet», *art. cit.*, p. 86-90.

⁷⁰⁹ CALDERS, *Fe de vida*, p. 142.

personalitats de la vida pública montblanquina que van sobresortir en l'esfera política, cultural o social d'abans de la guerra tenen presència i un cert protagonisme en aquests llibres monogràfics. Tot i amb això, Poblet no va bandejar mai altres figures que, malgrat no tenir un relleu social en els àmbits esmentats, sí que posseïen un component popular que les dotava d'una singularitat que ell sabia captar i apreciar, i convertir en literatura. Aquesta singularitat de determinats conciutadans seus i el fet d'incorporar-los a les seves narracions li feia prendre consciència que encara que molts d'aquests no formessin part de la història en majúscules de la vila, sí que podrien tenir el seu espai en la memòria col·lectiva a través dels seus textos. Aquests vilatans populars, mig bohemis mig heterodoxos, els salva de l'oblit al mateix temps els converteix en peces consubstancials de la seva prosa. El record de personalitats tenen la funció de vivificar l'escenari montblanquí del passat, ara recreat des de la reelaboració de la memòria.

La tria dels noms i dels esdeveniments no és gratuïta, sinó que té una clara intenció ideològica, donar fe de l'arrelament del catalanisme a Montblanc amb totes les manifestacions polítiques i culturals, així com la litúrgia i les escenificacions públiques del moviment. Aquest testimoni és sinònim de construcció de la memòria del catalanisme montblanquí. Poblet no només n'havia estat un dels principals activistes entre 1914 i 1932, sinó que en els seus llibres sobre Montblanc el que fa és construir el relat del catalanisme montblanquí, per això en els seus textos només es fa referència als partits i a les manifestacions catalanistes, deixant al marge altres partits i ideologies que també tenien presència i representació en la vida montblanquina, encara que no amb la mateixa incidència. Quan es parla d'aquesta incidència hom es refereix no només a disposar de representació a l'Ajuntament, sinó en els mitjans de comunicació de masses, la premsa local. En aquest sentit, la implantació i hegemonia del catalanisme en la premsa local era pràcticament total.

Els llibres sobre Montblanc i la Conca de Barberà foren escrits en períodes i amb gèneres literaris diferents, però que es complementen, i com passava amb la literatura de viatges, també apareix la cohesió de gèneres, encara que en cada llibre hi ha una dominant. A la narració «El "Marcelinu"», de *Records vells i històries noves*, i a *Retorn* la forma del text és el reportatge periodístic amb elements literaris que es transforma en reportatge novel·lat; a *La Conca de Barberà* el gènere és el reportatge de manera molt diàfana; a *Montblanc a començaments de segle amb el catalanisme i els seus costums*, de la mateixa manera que a *Memòries d'un rodamón* — aquestes últimes abordades amb un tractament més específic en la tercera part de l'estudi—, hi ha una fusió de l'autobiografia i el memorialisme perquè l'autor-protagonista tant parla d'ell com de familiars, coneguts o amics, provocant així que el jo literari no sigui sempre objecte del

focus narratiu. Finalment la prosa costumista i el memorialisme són les constants d'*Aquell Montblanc*. Quan s'entri més en el detall s'apreciarà la presència d'altres subgèneres, com ja es comentarà en cada cas.

Poblet s'erigeix així com el memorialista d'un Montblanc viscut durant la infantesa i la joventut adulta, i que recupera per mitjà del record. Això també vol dir convertir-se en testimoni de la microhistòria montblanquina, que ha experimentat els canvis imposats pel franquisme i la postguerra. Aquesta microhistòria alhora està condicionada per una geografia, la de la Conca, que influeix en la vida, el clima o les formes d'oci com l'excursionisme. El memorialista montblanquí reuneix totes aquestes variables en una composició de conjunt que té la importància de ser un retrat d'una part del país i d'una determinada època. Sense oblidar el component de ser una mostra d'un tipus de literatura, que és una part substancial de la seva prosa. Aquesta narrativa montblanquina presenta formes texturals no del tot homogènies, però sí complementàries, com ja s'ha anat observant en altres llibres com els de viatges. La peculiaritat d'aquesta és que es troba a cavall entre l'autobiografia i el memorialisme, al mateix temps que amb el reportatge, la crònica i el retrat costumista. La formulació literària de temàtica montblanquina de Poblet també presenta hibridació de gèneres i subgèneres, i transita per la frontera entre la literatura i el periodisme.

Aquests llibres amb pes específic montblanquí també tenen una altra importància, la de construir la memòria personal de l'autor lligada a una geografia personal i convertida en una arcàdia pròpia. La distància temporal, i l'experiència de la guerra i de l'exili, fan embellir un món senzill, amb moltes precarietats a causa del despoblament rural i la manca d'oportunitats que ofería la comarca, però que Poblet revaloritza i fa brillar en el record. L'espai del Montblanc entre muralles, sobretot la plaça, l'escola o la botiga són els primers textos autobiogràfics que primer publica a *Montblanc a començaments de segle amb el catalanisme i els seus costums* i que reapareixerà en *Aquell Montblanc* i a *les Memòries d'un rodamón*.

En tots i cada un d'aquests llibres hi emergeixen els valors republicans i d'esquerres. Tal vegada no explícitament, però sí d'una manera implícita, per exemple, a través de la mirada. La selecció dels personatges i dels temes, el fan decantar per formes i essències populars, que en aquest cas passen per immortalitzar gent de carn i ossos que ell acabà convertint en personatges pseudoliteraris integrants d'un espai que agafa una dimensió gairebé mítica, com són el cafeter *Marcelinu* o l'Antonet Fotent, per triar dos exemples molt il·lustratius. I aquesta tria és una manera de reivindicar-los, perquè més enllà del retrat físic i humà, també tenen una identitat ideològica al darrere. Per exemple, el Marcelinu, encara que no se'ns digui quin era el seu ideari queda ben pal·lès que era de tendència esquerrana, hom ho

pot endevinar tant pel fet de tenir el fill en el bàndol republicà en la Batalla de l'Ebre, com per la seva solidaritat al capdavant del cafè que regentava, adaptant el preu a la baixa o posant un plat calent a taula als més desvalguts quan calia. En el cas de l'Anton Fotent fou un personatge singular, mestre d'obres, anarquista, anticlerical i subersiu a qualsevol poder establert. Tenia tots els atributs d'un modernista i bohemi, un personatge gairebé de novel·la.

Però en la selecció de temes i esdeveniments hi traspua sempre el montblanquinisme, una forma eufemística de catalanisme, com en altres localitats podia ser el barcelonisme o el lleidatanisme, que reivindicava els atributs locals com una forma de localisme identitari, quan no es podia manifestar el catalanisme que aquest apareixia en les formes folklòriques i costumistes, mostres del regionalisme permeses pel franquisme. No obstant, Poblet intenta crear una narració que evadeixi la censura. Ell, entre els records i el retrat de la vida i els costums locals, esbossa el món montblanquí d'abans de la guerra que ell associa a la llibertat, a la catalanitat i als valors republicans als quals sempre es mantindria fidel, fins i tot abans de la creació del que seria el partit de la seva vida, Esquerra Republicana de Catalunya.

Montblanc o, en un sentit més ampli, la memòria popular montblanquina d'abans de la guerra és un dels grans eixos temàtics de la narrativa de Poblet, juntament amb la guerra i l'exili francès i americà, que hem vist a través dels seus llibres de viatges. Tots aquests eixos temàtics conflueixen, passats pel sedàs del gènere de l'autobiografia i el memorialisme, en les seves *Memòries d'un rodamón*, i que s'analitzen en la tercera part de la investigació.

2.4.2. «El “Marcelinu”», costumisme montblanquí a *Records vells i històries noves*

El primer llibre de Josep Maria Poblet on apareix Montblanc com a tema literari és a *Records vells i històries noves*. La primera de les quatre narracions porta per títol «El “Marcelinu”»,⁷¹⁰ en al·lusió al cafeter montblanquí Marcel lí Jové Foguet, que des d'abans de la guerra i fins als anys 50 fou el propietari del popular local conegut com el cafè del *Marcelinu*.⁷¹¹ El cafè fou un dels més concorreguts de la vila, tant per la personalitat afable del cafeter com

---

⁷¹⁰ POBLET, «El “Marcelinu”», *Records vells*, p. [15]-63.

⁷¹¹ Vegeu Roser JOVÉ CONTIJOCH i Helena LLADÓ JOVÉ, «El meu avi patern, *Marcelino* Jové Foguet», *El Foradot*, Montblanc, núm. 78 (maig-juny 2013), p. 32-34.

per la centralitat de l'establiment, situat al bell mig de la plaça Major, al primer pis de la casa Desclergue.

L'anàlisi i contextualització de *Records vells i històries noves* ja s'ha fet en pàgines anteriors, en concret dels materials que corresponen temàticament a les «històries noves», és a dir, a les vivències de l'exili cubà: la gira teatral del *Don Juan Tenorio*; la vida i els personatges de Can Mero, la dispesa que fou punt de trobada i d'allotjament de nombrosos refugiats catalans, i el dibuix antropològic del carnaval cubà. Ara bé, s'ha deixat per aquest apartat «El “Marcelinu”», perquè entronca amb els «records vells» o, el que és el mateix, el testimoni d'abans de la guerra i la producció de temàtica monblanquina. El text, que fou editat l'any 1941 a Mèxic, però escrit a Cuba, agafa com a pretext literari la figura del cafeter montblanquí per fer desfil·lar per la memòria personal i col·lectiva records individuals i compartits d'indole diversa: de gent, de formes de vida montblanquina, de costums locals i de tradicions festives.

La narració, que té una extensió de quarant-sis pàgines, és la més llarga de les quatre i comença amb la visita de Marcelinu a Poblet al Palau de Justícia. En aquells moments —es diu que era a les acaballes de la guerra, per tant cal situar el fet entre finals de 1938 i començament de 1939— l'escriptor montblanquí era secretari personal de Josep Andreu i Abelló, aleshores president del Tribunal de Cassació de Catalunya. El nomenament de Poblet s'havia formalitzat el febrer de 1937 i des d'aleshores tant ell com Andreu havien procurat ajudar tanta gent com havien pogut, damnificada per la guerra. En aquest escenari de guerra es produeixen els Fets de Maig de 1937, els enfrontaments entre els anarcosindicalistes i el POUM amb els sectors comunistes i el govern català pel control de l'ordre públic. El país vivia uns temps marcats per la guerra i la revolució.⁷¹²

El porter del Palau de Justícia entrega una targeta a Poblet, en què hi diu: «Marcelinu, cafeter de Montblanc», que activa automàticament el seu record del passat montblanquí i dels anys de la infantesa, a partir de la sentida d'«un calfred d'emoció i d'enyorança». El nom de *Marcelinu* li provoca al mateix temps una «estranya barreja feta de nostàlgia i devoció, que hom sent pel poble on ha vist les llums primeres»,⁷¹³ i retorna als dies de la seva infantesa i joventut al Montblanc d'abans de la guerra.

El record, doncs, és doncs la via per fer una analepsi, un viatge al passat per evocar un món ja desaparegut a partir de la figura del cafeter. Poblet segueix fent ús de recursos literaris que ja s'han anat observant en altres llibres. La història que explica està elaborada des d'un plantejament nítidament periodístic, dit d'una altra manera, fa servir un model textual que és el

---

⁷¹² Sobre el testimoni d'aquells dies, vegeu POBLET, «La guerra vista des del Palau de Justícia de Barcelona», *Memòries d'un rodamón*, p. 141-225.

⁷¹³ *Ibid.*, p. [17].

del reportatge però sobre el qual hi imprimeix les convencions de l'autobiografia i el memorialisme amb una capa de vernís literari i anècdotes que volen donar un contrapunt humorístic, costumista i folklòric.

Marcelinu és caracteritzat amb breus pinzellades: «El “Marcelinu” era d’aquells homes que saben fer-se estimar de tothom que els envolta»⁷¹⁴, descrit com un home bo i autèntic, uns atributs que complementen la seva imatge pública de cafeter que és la que dona la identitat al personatge. Pel narrador, i a ulls de la clientela, duu el negoci amb eficiència, tant pel bon tracte com per la qualitat de les viandes i begudes servides, les «més exquisides, els menjars més variats, els primers “whiskys” de New York, els licors a propòsit per a les grans “cocots” parisenses, els trobàveu, invariablement i a qualsevulla hora, en aquell cafè, instal·lat en un de tants pobles de Catalunya.»⁷¹⁵ El seu esperit solidari i la voluntat de fer poble el feia col·laborar en totes les subscripcions populars i benèfiques.

Poblet feia uns set anys que no el veia, des que havia marxat de Montblanc a començaments de l'any 1932 i ara es retrobaven a finals de 1938. El motiu d'aquella visita era per si des del Palau de Justícia podien donar-li algun tipus d'informació o fer alguna cosa per localitzar al seu fill gran, membre de la Quinta del Biberó: «Venia a veure'ns per si podíem ajudar-lo a recollir dades del seu fill, desaparegut en un dels combats de l'Ebre. Tremolós, vacil·lant, ni gosava parlar. Veritable espectre d'aquell home que havíem deixat anys endarrera, ple encara d'iniciatives, corcat, si es vol, per fora, però jove per dins, cor d'infant, pell esgrogueïda, gest efusiu, somriure a punt pel parroquià que entrava al cafè, [...]».⁷¹⁶

Marcelinu genera en Poblet una «estranya barreja feta de nostàlgia i devoció» perquè és vist com un símbol, una metàfora d'un Montblanc del passat, llunyà, desaparegut i, en conseqüència, idealitzat; un Montblanc que és el de la seva infantesa i primera joventut. El cafeter, vist des d'un altre punt de vista, és també una personificació o una sinècdoque de la vila, que esdevé un motiu literari en la memòria pobletiana. Si el país no vivia uns temps pròspers, a causa de la guerra, Montblanc tampoc passava pels seus millors moments, com es veu reflectit en el cafeter.

Un cop, Poblet ja ha situat el protagonista de la història, passa a fer-ne una breu gènesi i n'explica així els orígens familiars: fill de jornalers, que sempre havia trescat a la vora d'una barra; abans de tenir el seu cafè havia estat mossos al Cafè del Gregori, a tocar de la casa Desclergue, lloc on anys després hi tindria el seu cafè. Acte seguit passa a descriure el local des

---

⁷¹⁴ *Ibid.*, p. 18.

⁷¹⁵ *Ibid.*, p. 60.

⁷¹⁶ *Ibid.*, p. 18.

de fora, centrant la seva atenció en l'arquitectura de l'edifici noble i el color de les pedres, i també recordar al lector que al Poble Espanyol de Barcelona n'hi ha una reproducció.⁷¹⁷

L'exercici de descripció és molt interessant perquè des de dins del cafè el narrador dibuixa dos mons, d'una banda el món interior del cafè amb els seus personatges arremolinats, a l'hivern, al voltant de l'estufa, i l'entarimat movedís per cantar-hi cuplets o fer-hi petites representacions teatrals. De l'altra, el món exterior, que hom pot contemplar des del balcó del cafè, la llotja de la noble casa Desclergue, que ofereix l'espectacle privilegiat de la vida montblanquina: «L'ample balcó del "Cafè del Marcelinu" treu el nas al mateix cor del poble, conegut per la plaça Major, síntesi de les activitats més o menys públiques dels habitants que es soplugen al seu entorn».⁷¹⁸ La plaça Major és per Poblet un dels principals escenaris de la seva infantesa, però també on conflueix el bullici i el dinamisme quotidià: «La plaça d'un poble ho és tot i des d'aquest lloc estratègic es capta i domina la diguem-ne febre del rusc humà, que, fent la viu-viu, s'hi passa la vida.»⁷¹⁹

El narrador montblanquí, des del balcó del *Marcelinu*, explica què veu a la plaça. A partir d'aquest moment va articulant una descripció succinta, de ressonàncies literàries, que equipara amb una pubilla catalana, neta i ben plantada. Un fins i tot hi pot captar un cert aire noucentista en la manera de conceptualitzar-la, sense cap mena d'equívoc, perquè en els seus articles periodístics publicats entre el període de la Mancomunitat i la República contenen aquesta mirada serena i cívica, però també un punt menestral. La plaça Major de Montblanc, segons Poblet, és presentada així:

«No és petita ni gran la plaça del meu poble. Bonica, això sí. I neta com pubilla endreçada. Neta i alegre a l'ensem, amb porxos que l'engalanen tot l'any en la seva meitat i davanters llisos, emblanquinats els uns i amb dibuixos al fresc, d'altres. El sol que s'hi escorre per entre el ramatge d'unes acàcies hi teixeix la millor de les catifes. I uns bancs de pedra picada ofereixen el més plàcid de tots els reposos.

A la plaça de Montblanc, hom s'hi troba bé. És de les que honoren aquesta terra nostra que portem reflexada dintre l'ànima i que respon a un nom que per nosaltres ho diu tot: ¡Catalunya!»⁷²⁰

---

⁷¹⁷ Poblet en els seus articles d'abans de la guerra havia escrit nombrosos articles sobre la importància i la necessitat de protegir el patrimoni local. Sobre la història del Poble Espanyol, vegeu Soledad BENGOCHEA, *Els secrets del Poble Espanyol, 1929-2004*, Barcelona: Poble Espanyol de Montjuïc, 2004.

⁷¹⁸ POBLET, «El "Marcelinu"», *Records vells*, p. 24.

⁷¹⁹ *Ibid.*, p. 25.

⁷²⁰ *Ibid.*, p. 25-26.

En la frase final reivindica la plaça, de formes equilibrades i dipositària dels atributs i valors de la civilitat montblanquina, un lloc arcàdic, síntesi de la vida montblanquina, que honora Catalunya. Aquest pensament d'exaltació catalanista cal entendre'l en el context de l'exili. El record de la plaça era una manera d'evocar les essències de la terra catalana i un món explicats en clau local montblanquina.

Des del mirador del cafè del *Marcelinu* Poblet hi plasma un món costumista i quotidià a partir d'imatges i sons, que no són altres que el batec de la vida montblanquina que coneixia i que havia viscut abans de la guerra. Ara les recuperava des del record i els tornava a donar vida, d'una manera molt cinematogràfica, talment com si filmés una pel·lícula de la vida montblanquina: a trenc d'alba ja s'escolta «el traqueteig dels carros que marxen cap al camp», les venedores que estenen viandes, el viatger que arriba a vila, el pregoner que avisa que ja es pot comprar peix, el xivarri dels alumnes de les escoles, la presència de l'industrial que pren el sol a l'empedrat, el propietari que va a fer el cafè, els veïns mudats que van a buscar el correu de Barcelona, el senyor jutge i els tres o quatre capellans que vénen de cargolar la cigarreta darrere de la Serra. Però també pagesos i fadrins, tots i cada un dels estaments i classes socials que configuren la societat montblanquina. Com diu el nostre cronista: «Tot això és el que pot contemplar-se, invariablement i des d'aquell balcó, en cada un dels dies de les quatre estacions de l'any.»⁷²¹ Amb tot, també hi recorda el pas del rei, el parlament de l'alcalde o el discurs de Nicolás Salmerón, l'any 1905 amb motiu d'una visita a la vila fent campanya per la Solidaritat Catalana.⁷²²

Però des d'aquesta talaia també s'hi presenciaven totes les festes. Poblet les repassa totes de gener a desembre, tot fent un inventari de les festivitats montblanquines: la cavalcada de Reis, els Tres Tombs de Sant Antoni, Carnaval, Diumenge de Rams, les processons de Setmana Santa, les festes dels barris o la Festa Major, per anomenar-ne algunes.⁷²³ I sobre

---

⁷²¹ *Ibid.*, p. 30.

⁷²² Vegeu VIVES I POBLET, «Narracions històriques», f. 400 (dup): «Mes per les festes de Sant Miquel del 1905, com que els republicans comptaven amb molt de jovent, varen plantar un envelat al carrer de l'Estació, que amb la Música Vella, feren cara als actes organitzats per El Foment i L'Artesana. I com que no cabien al local que tenien, per la Festa Major de maig de 1906, el Centre Republicà, canviat amb nom de la Unió Republicana, es traslladava al Cafè dels Quatre Cantons, celebrant l'acte amb un clàssic ball corejat que executaren conjuntament el cor de l'entitat i l'orquestra, que si bé va ser una cosa discreta, agradà molt als assistents. Mes el cop fort va ser amb motiu de la visita del cabdill republicà i expresident de la Primera República, don Nicolás Salmerón, el qual en ocasió de la campanya de la Solidaritat Catalana recorria el nostre país. Venia de Valls, viatjava en automòbil —el primer que venia a la nostra comarca—, i anava acompanyat de membres republicans de la província. L'arribada es féu a Sant Francesc, acudint molta gent i la junta en ple del Centre la Unió Republicana, representacions de l'Associació Catalanista, L'Artesana, i Centre Tradicionalista. Al so de la música la comitiva s'encaminà a la plaça enmig d'aplaudiments i visques a la República, a Catalunya i a la Solidaritat. El senyor Salmerón parlà als montblanquins des del balcó del Cafè de l'Isidre —casa Desclergue—, obtenint ovacions, visques i nodrits picaments de mans. Pel carrer Riber, i amb el mateix acompanyament, anà al portal de Bové, on muntà de nou a l'automòbil per dirigir-se a Lleida. Aquell dia a Montblanc hi hagué una gran concentració republicana, essent de les més nodrides representacions les de Vimbodí, Sarraí, Solivella i Barberà.»

⁷²³ Sobre les festes, costums i celebracions montblanquines, vegeu: Ismael BALANYÀ, *Llibre verd de Montblanc*, Montblanc-Valls: Centre d'Estudis de la Conca de Barberà / Setmanari *El Patí*, 1992 [Edició facsímil]; VIVES I POBLET,

aquestes últimes, en aquest procés de memòria, emet una exclamació que destil·la l'enyorança d'aquells dies passats, però sobretot la Catalunya deixada en el camí de l'exili: «Ai, que lluny que sou, festes majors de Catalunya...!». ⁷²⁴

Si el balcó és un recurs per descriure el que passa a la plaça i repassar les festivitats locals, l'estufa del cafè n'és un altre, que utilitza per resseguir la tipologia d'individus que un pot trobar al local i que a l'hivern s'hi posen a la vora per fer tertúlia, talment com una mena de safareig masculí. Poblet traça de manera molt ràpida —massa i tot, perquè es limita a fer-ne una enumeració— diversos tipus locals que contribueixen a una mena de quadre de costums esquemàtic del microcosmos local; alguns dels que enumera són aquests: el pagès —figura sempre present en els llibres sobre Montblanc i la Conca—; el músic graller que conta l'última anècdota de l'estada al poble veí; aquell que tot l'any parla d'eleccions, i que li serveix per apuntar la qüestió del caciquisme local; el setciències que creu saber-ho tot; el que fa gala de la seva generositat, que a ulls de tothom escasseja per totes bandes; l'operador de cinema que barreja les parts de la pel·lícula, el poeta de secà; el pescador d'anguila o el *corrido* de la vila «que es sabia de memòria el nom, el preu i les qualitats artístiques i particulars de totes i cada una de les estrelles (?) de music-hall. De les que ja feien aigües, de les que en farien aviat i de les que estaven “*en su apogeo*”, clàssic “païet” pobletà que al carrer Nou de Barcelona era més popular que La Monyos.» ⁷²⁵

Les converses i temes que s'hi dirimien també eren d'allò més diversos: l'actualitat política local i nacional, la noia que feia Pasqua abans de Rams, les novetats de Barcelona quant a les actuacions de companyies teatrals, els cafès-concerts del Paral·lel «on ara la policia diu que hi fa els ulls grossos perquè així les cupletistes puguin sortir a l'escenari amb la mateixa roba que utilitzava Eva en ple paradís.» ⁷²⁶ Sense passar per alt les esperades novetats, per part de públic masculí, del prostíbul de ca la Carme que obrí les portes a la primeria dels anys 30. ⁷²⁷ Poblet s'hi refereix de la següent manera: «"la palla nova" arribada a casa la senyora Carme, una "mestressa" que vingué a instal·lar-se a la vila, amb gran satisfacció del jovent, per tal d'elevat el poble a la categoria de Valls o de Reus, llocs on, fins llavors, havien de deixar-s'hi

---

«Narracions històriques», especialment: capítol XI (la Festa Major, f. 162; Sant Jordi, f. 162; Sant Macià, f. 163; Corpus, f. 168; els Gegants, f. 170; Setmana Santa, f. 172) i capítol XII (els barris, f. 180; costums, f. 191; festes populars, f. 210).

⁷²⁴ POBLET, «El "Marcelinu"», *Records vells*, p. 39.

⁷²⁵ *Ibid.*, p. 53-54.

⁷²⁶ *Ibid.*, p. 55.

⁷²⁷ El seu nom era Carme Miró i Blanes i obrí el negoci prostibulari al carrer Font de la Vila, en una casa de planta baixa i dos pisos. Segons Andreu Mayayo, la mestressa pogué obtenir el finançament necessari per obrir el local gràcies a un petit empresari que obrí un taller de reparació de bicicletes al costat del Portal de Bové. Vegeu MAYAYO I ARTAL, «Ca la Carme», *La Conca de Barberà (1890-1939)*, p. 352-355.

caure aquells que tinguesin ganes d'”expansionar-se” sota l'excusa pueril de comprar-se “una gorra” o bé “un parell de sabates”.»⁷²⁸

En aquest eclecticisme narratiu al voltant de l'estufa del cafè del *Marcelinu* Poblet també té un moment per fer marrada i evocar les formes d'oci al camp i a la natura que havien posat de moda els catalanistes a començament de segle i que a Montblanc es podien dur a terme en molts verals i pels voltants del terme, ja fossin excursions, berenars o fontades, com eren —i encara avui continuen sent— la Vall, l'ermita de Sant Joan, la cova de Nialó; i, ja en els límits entre Montblanc i l'Espluga de Francolí, les Cents Fonts, la Pena, la Santíssima Trinitat, les Masies amb l'arribada final al monestir de Poblet. Veiem-ho amb les paraules del narrador:

«A mida que transcorre la nit, l'estufa pren un caire més íntim. Llavors es parla de xeflis i s'organitzen excursions i caceres a “La Vall”, lloc pintoresc a tres quarts de la Vila, amb un rierol serpentejant, el vell molí caigut i la font sortida entre les roques que canta tot l'any la placidesa del viure. I es fan projectes per quan s'acosti el bon temps, a base de sortides a la muntanya de Sant Joan, ermita que domina tota la Conca de Barberà, posada dalt d'un cim, amb “la cova de Nialó” al costat, en la qual, segons conta la llegenda, va refugiar-s'hi Na Elionor, germana del Comte d'Urgell, quan les coses de Catalunya empenguren la davallada. D'allí a les “Cent Fonts”, pluja d'aigua inestroncable com el seu nom indica. I “La Pena”, on els frares de Poblet, segles endarrere, hi anaven a passar l'estiu, estança pintoresca amb una fresca que enamora, fet evident que les persones d'hàbits ja en aquell temps no estaven renyides amb el saber-se buscar el pols de sal i pebre del viure, portador del benestar, de pau i benaurança. Després, “La Santíssima Trinitat”, lloc que convida al repòs sota l'arbreda exuberant feta d'acàcies, de pins, de noguers i de pollancre, clàssica ermita de la nostra terra, amb “goigs” per cantar, “ex-votos”, “mides”, postals i recordatoris. I amb una hora més, per camins i senderons, el balneari de “Les Masies”. I encara, als deu minuts, el Monestir de Poblet, el primer entre els primers de tots els de Catalunya.»⁷²⁹

Cap al final de la narració el cronista montblanquí torna a la figura del *Marcelinu*, en un exercici de circularitat narrativa, per tancar la història. Havia començat parlant d'ell al mateix temps que el convertia en part del seu record costumista d'un Montblanc pretèrit per concloure amb unes darreres impressions que acaben de retratar-lo. Tanmateix, cal posar l'accent en un aspecte abans indicat, la idea que Marcelinu és convertit en l'emblema i símbol d'un Montblanc feliç on la vida hi transcorria amb tranquil litat i senzillesa. Això sabem que no era així, les classes populars i els pagesos passaven dificultats, però Poblet el que fa és

---

⁷²⁸ POBLET, «El “Marcelinu”», *Records vells*, p. 54.

⁷²⁹ *Ibid.*, p. 56-58.

literaturitzar les seves vivències o les escoltades en el clos familiar. Idealitza a través de la memòria la seva noiesa i un món local que es veuria debastat per la guerra i el franquisme:

«Fou servent aquests records, en el llibre íntim de les nostres memòries, que aquell dia, en plena guerra, amb tot i tenir el protagonista davant dels ulls, em semblava un altre, talment com si una mà misteriosa hagués pogut canviar-li, en un instant, sentiments i caràcter. Vençut, desmoralitzat, amb el fill al front, i la tragèdia de la lluita que hi havia encesa, sense poguer parlar de “l’Estrella” contractada, del “xerès” que tenia pel camí o de la partida de cafè que li arribava, el “Marcelinu” no era sinó l’ombra vaga, difosa, vacil·lant, gairebé imperceptible, d’uns temps passats, riallers i feliços, que mai més no havien de tornar.»⁷³⁰

2.4.3. «Mirador montblanquí», la segona versió d’«El “Marcelinu”»

La narració «El “Marcelinu”» no tornaria a ser reeditada mai més, però l’any 1956 en féu una segona versió titulada «Mirador montblanquí» que presentà als Jocs Florals de Montblanc, convocats amb motiu de les festes de Cinquantenari de la Coronació Canònica de la Mare de Déu de la Serra. El text, amb el lema «Llanterna màgica», optà al premi cinquè, en la categoria de millor treball sobre costums i tradicions populars montblanquins.⁷³¹

El que és més notori d’aquesta versió, a banda de ser menys extensa, és el plantejament inicial condicionat pel moment en què es reelabora. Entre la primera versió de l’any 1941 i la segona de 1956 havien passat quinze anys, però a més la primera s’edità a Mèxic, fora de l’Espanya franquista, i aquesta segona es presentà en un certamen joel·floral local en plena postguerra i romangué inèdita. Aquesta doble circumstància temporal i de conjuntura política provoca que en el nou text Poblet s’autocensuri, com ja hem vist que havia fa en els llibres de viatges de la Selecta, per no tenir problemes.⁷³² A «Mirador montblanquí» no apareix cap rastre de la guerra civil ni cap referència a la República, ni a la Batalla de l’Ebre.

Si en el text primigeni en *Marcelinu* anava a veure el seu convilatà Poblet al Palau de Justícia, on aquell desenvolupava responsabilitats al servei d’Andreu i Abelló i de la República, en la nova versió el record de la figura del cafeter, que ha de funcionar com a catalitzador per

---

⁷³⁰ *Ibid.*, p. 62-63.

⁷³¹ L’original mecanoscrit de «Mirador montblanquí» el formen un total de 17 folis a una cara i es conserva a l’ACCB, dins del Fons Ajuntament de Montblanc, núm. 1, reg. 1521.1/2.

⁷³² Sobre l’autocensura, encara que en un context més específicament espanyol però molt representatiu del funcionament d’aquests mecanismes repressors, vegeu Manuel L. ABELLÁN, «Censura y autocensura en la producción literaria española», *Nuevo Hispánico*, núm. 1 (1982), p. 169-180 [Reproduït a *Represura*]; Fernando LARRAZ, *Letricidio español: censura y novela durante el franquismo*, Gijón: Trea, 2014.

activar l'evocació costumista montblanquina, es produeix per mitjà d'una trobada entre el narrador i un amic d'aquest a les Rambles de Barcelona que l'informa de la venda del cafè:

«—No ho saps? El *Marvelinu* s'ha venut el cafè.

Aquests mots, comunicats per un compatriota que trobàvem a les Rambles, ens varen afectar profundament. L'anunci de la venda de l'establiment més castís, —valgui el mot—, de la nostra vila, i la mateixa figura popularíssima del cafeter, tenien la virtut de fer reviure la inefable, i a l'ensens estranya barreja feta de nostàlgia i devoció, que hom sent pel poble on ha vist les llums primeres.»⁷³³

Un cop el narrador ha anat fent desfilars per la memòria la vida montblanquina vista i viscuda des del mirador de la plaça clou la narració amb la trobada, ara sí, en persona del cafeter:

«Uns mesos després, el vàrem trobar, no pas en plenes Rambles, sinó en un dels carrers de la nostra vila, tan silenciosos i tan plens d'encanteris. La figura de l'home cor obert se'ns apareixia més afilada que no pas mai, —ell que ja era prim de mena—, més esquemàtica, diríem, com si aquella seva vida d'abans, pletòrica de projectes i d'il·lusions, s'hagués esfumat de cop i volta. Àdhuc la mitja rialla característica, de somriure ben just encetat, s'havia convertit en un gest de dolor, i tant com de dolor, de nostàlgia. Era que el nostre home, sense poder parlar de l'estrella contractada, de la marca de xampany que tenia pel camí, o de la partida de cafè que li arribava, s'havia tornat l'ombra vaga, difusa, vacil·lant, d'uns temps passats, riallers i feliços, que mai més no havien de tornar. El secret de tot, consistia en el fet que el *Marvelinu*, en vendre's el cafè, s'havia quedat sense ànima.»⁷³⁴

Aquí s'ha esborrat el rastre del neguit de *Marvelinu* provocat per la desaparició del fill al front de l'Ebre, que tot i intuir-ne la mort es resistia a admetre-la. En canvi, en el text acabat de citar sembla que el seu decaïment sigui només provocat pel fet d'haver-se venut l'emblemàtic cafè de la plaça. Desconeixem quin fou el motiu que originà la venda, però s'intueix que podria haver estat per l'edat avançada del cafeter i la consegüent jubilació. Tot i amb això, l'estat d'ànim i la tristesa de l'home dona un sentit de fons molt diferent al relat i al comportament de personatge en funció de la naturalesa de la causa, com es veu de manera molt diàfana en els fragments dels dos textos. Un segon element que també és prou rellevant

---

⁷³³ Josep M. POBLET, «Mirador montblanquí», dins «Jocs Florals Montblanc 1956», Fons Ajuntament de Montblanc, núm. 1, reg. 1521.1/2, f. 1, Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà (ACCB).

⁷³⁴ *Ibid.*, f. 16-17.

és la potenciació de referències de caràcter religiós, que si bé ja n'apareixen en la primera versió aquí s'hi posa una mica més èmfasi, especialment en el paratge en què parla de la Setmana Santa montblanquina i les processons o els actes religiosos del Cinquantenari de la coronació de la Mare de Déu de la Serra. I finalment un tercer aspecte és la supressió de qualsevol referència que tingués a veure amb la sexualitat i for reprovable per la moral franquista, fet que explicaria la desaparició del *corrido* que freqüenta el carrer Nou de Barcelona i la referència a la casa de cites de ca la Carme.

El fet d'escursar la composició provoca que tota la digressió sobre els personatges pintorescos al girientorn de l'estufa del cafè desaparegui, i en conseqüència es ressalti el folklore local, sobretot els Gegants. En aquest paratge Poblet introdueix el terme *montblanquinisme*, que no apareixia en la primera versió del text, en una clara al·lusió al sentiment que genera en els montblanquins tots els elements del seguici popular que són generadors d'una forta identitat montblanquina, l'única que es podia posar de manifest en aquells dies, però darrer de la qual hi bategava la catalanitat i un més que evident sentiment catalanista:

«I com a capdavanters de totes aquestes cerimònies, avui i ahir, sempre els gegants. Els gegants del nostre poble que són més gegants que no pas els altres. Anys endarrere varen guanyar el premi en un concurs entre tots els de la terra catalana. Però si així no hagués estat, tant se valdria! Mai no hi haurà un gegant més ben plantat, rotlle de paper de barba a les mans amb el segell de lacre i cinta vermella, lleis i decrets que porta amb dignitat i parsimònia. Ni cap geganta més formosa, mocador brodat de puntes a una mà i ramell de flors a l'altra. Avui, allunyats de la vila nadiua, els descrivim com si els tinguéssim davant. I els veiem desfilar, per enmig dels més deliciosos de tots els *nanos*, dansant d'acord amb el pas doble de l'orquestra. Ell, amb caminar ferm i senyorial. Ella, més curt, com de noia vergonyosa que té por de caure, fina intuïció del parell d'homes que amagats entre la roba, els donen vida. Una vegada iniciats en el ball, ¡quina traça però en moure's i dibuixar, damunt del carrer, saltirons i filigranes! Gonfanoners de les festes, amb la seva sola presència les emplen en totes, i a joves i vells, porten una alenada típica i autèntica del més pur, del més nítid *montblanquinisme*, començant pel més humil dels veïns, fins a l'Ajuntament que hi va darrere, abans amb espasí a la faixa cada regidor, —distinció reial de quan, en altres temps, Catalunya ella sola es governava—, sense deixar-nos el Ball de bastons, que a Montblanc és joc viril i muscular, de salts atlètics i vares de freixe que juguen fadrins colrats pel sol. ¡Quina manera de picar de debò, si hom els compara amb els de tantes i tantes formacions escampades arreu de la nostra terra! Àdhuc el vestit és entonat: pantalons i camisa blanca amb vires de cinta vermella, faixa i espartenyas envetades, mocador de seda al coll...»⁷³⁵

---

⁷³⁵ *Ibid.*, f. 11.

2.4.4. «El “Marcelinu” i el seu cafè», la tercera versió dins d'*Aquell Montblanc*

Poblet encara reformularia la narració sobre el cafeter Marcelinu en una tercera ocasió. Aquesta nova versió, presentada amb el títol d'«El “Marcelinu” i el seu cafè»,⁷³⁶ la faria servir com a obertura del volum *Aquell Montblanc*, després de la carta pròleg de Josep Porter i de la presentació signada per ell mateix. En aquesta nova reescriptura allò més significatiu és el plantejament del text, que perd pes específic literari literari per guanyar-ne de periodístic i esdevenir així un reportatge sobre el cafè del Marcelinu, però sobretot de la vida montblanquina que transcorria en els cafès i les entitats montblanquines. Es fa del tot evident ja des de les primeres línies: «Els dies de començament d'aquest segle, als cafès de Montblanc i a les cases de la vila es feia una vida tant com ensopida, seca i òrfena d'abrandaments.»⁷³⁷

Poblet aprofita tota l'estructura original de la narració: la nota biogràfica d'en *Marcelinu*; la descripció interior i exterior de l'edifici del cafè; el retrat dels parroquians habituals del local i la contemplació de la vida montblanquina, tant quotidiana com festiva, des del balcó de la casa Desclergue. En modifica lleument alguns passatges enriquint-los i actualitzant-ne alguns referents o concretant-los més. Així, per exemple, els clients que anaven al cafè, si bé la majoria eren pagesos, també «sovint s'hi confonien menestrals, artesans, propietaris i gent de carrera, món montblanquí compost de les diverses classes socials.»⁷³⁸ I afegeix: «En algunes ocasions s'hi veien parroquians de la categoria dels mestres d'escola, del cap de Telèfons, o el mateix tinent de la Guàrdia Civil.»⁷³⁹ No perdem de vista que *Aquell Montblanc* es publica el 1975, trenta-quatre anys més tard de la primera narració editada a Mèxic el 1941 dins *Records vells i històries noves*.

Es comença a notar que els temps estan canviant, que el franquisme arriba al seu final perquè en aquesta versió es fa al·lusió directa als dies gloriosos del catalanisme montblanquí d'abans de la guerra, quan des de la Joventut Nacionalista —convertida en Centre de Lectura i Orfeó Montblanquí durant la dictadura de Primo de Rivera, i després en Centre Català— s'organitzaven actes culturals i festes, com les llüides calvalcades de Reis entre els anys 1924 i 1931, i que van quedar immortatitzades en el record de molts especialment les de 1926 i 1927,

---

⁷³⁶ POBLET, «El “Marcelinu” i el seu cafè», *Aquell Montblanc*, p. [24]-59.

⁷³⁷ *Ibid.*, p. [24].

⁷³⁸ *Ibid.*, p. 28.

⁷³⁹ *Ibid.*

aquesta última filmada fins i tot en pel·lícula de cinema.⁷⁴⁰ El Carnaval també era una celebració irreverent, tal com exigeix la naturalesa de la festa, en què els socis de la Joventut Nacionalista hi prenen part, com en la lectura del testament de Carnestoltes de l'any 1923. Més endavant, quan parla de la Festa Major i de les autoritats assistents al balcó de la Casa de la Vila, fa un apunt històric sobre els espasins que portaren els regidors del consistori fins al 1936 en actes protocolaris i festius, «un privilegi atorgat pel rei Pere III, i és que, en el temps que regnava el gran monarca, la vila era tothora plena de personatges i de gent de la noblesa.»⁷⁴¹ Aquestes breus notes sobre història local i del catalanisme són una novetat respecte a les altres dues versions de la narració i deixen entreveure una de les facetes imperants de Poblet en aquesta segona meitat de la dècada dels 70, la de divulgador de la història de Catalunya, com testimonia la publicació de la seva *Història bàsica del catalanisme* (1975 i 1977, 2a edició), la *Vida i mort de Lluís Companys* (1976), la *Història de l'Esquerra Republicana de Catalunya 1931-1936* (1976) o les biografies sobre Jaume Carner, Jaume Aiguader o Marcel·lí Domingo, editades els anys 1977 i 1978, entre altres.

Totes aquestes notes històriques contribueixen a transformar la narració inicial, inequívocament memorialista i costumista, en un reportatge que fa que el relat es visualitzi com un tronc del qual en surten nombrosos brots. Un d'aquests, per exemple, quan descriu l'edifici de la casa Desclergue on es troba el cafè i porta el fil narratiu cap a l'arquitectura medieval i les famílies nobles montblanquines.

El clima com a motiu literari també pren cos en la narració i porta a Poblet a articular un pensament sobre l'impacte de l'hivern en aquella societat montblanquina ensopida, gairebé somorta pel fred i poc predisposada al coneixement i al desvetllament intel·lectual, sinó més aviat a lliurar-se a l'oci de cafè, al conformisme i al veure passar la vida. Un estat general que el porta a reivindicar un antídote cultural, com són els llibres i la lectura, recuperant d'aquesta manera l'apologia del foment de l'hàbit lector, com ja havia fet en els seus articles a la premsa montblanquina de preguerra més de quaranta anys enrere:

«És el temps, és l'hivern, és la llum, la poca llum, i encara amb bombetes mig polsoses, que fa que tot plegat ajudi a passar les hores. Un llibre, uns llibres, serien un bon company per al

---

⁷⁴⁰ Sobre la història i evolució de la cavalcada dels Reis a Montblanc, vegeu: Alexandre REBOLLO SÁNCHEZ, «Més d'un segle d'il·lusió. La cavalcada dels Reis d'Orient a Montblanc», dins *Aplec de Treballs*, Montblanc, núm. 32 (2014), p. 133-146.

⁷⁴¹ POBLET, «El "Marcelinu" i el seu cafè», *Aquell Montblanc*, p. 51. Sobre els espasins dels regidors de Montblanc, vegeu: Gabriel SERRA I CENDRÓS, «Els espasins, distintiu tradicional dels regidors de Montblanc», *Aplec de Treballs*, Montblanc, núm. 11 (1993), p. 171-174.

desvetllament, però aquells homes ja hem vist, com, més que pel llegir i l'escriure, estaven pel deixar-se endur, que si un vol saber massa i s'embolica, diuen que s'exposa a fer-se'n tres pedretes... Hi havia instants que tot semblava mort, si no hagués estat pels espetecs de la llenya. O per les converses sorgides instantàniament, que en algunes ocasions semblaven voler enyorar una primavera i un estiu encara llunyans.»⁷⁴²

L'escriptor montblanquí torna a fer gala del seu gran domini en la recreació d'ambients i atmosferes evocadores d'un món; com a bon coneixedor que era del cafè i de la plaça, ara immersos en un hivern mític, atemporal i literari:

«Mentrestant la fortor del tabac ha envaït la sala, i l'atmosfera es fa més espessa. Pels balcons es veuen penques de glaç. La neu cau quieta, sense fer soroll, i, si no hagués estat per l'escampadissa del blanc que ha sembrat carrers i places, ningú no s'hauria adonat del gran espectacle. En els dies actuals ens pensem que no sol nevar tant, si més no per allò que tot varia, fins el clima, i és que el baròmetre ha canviat, com els costums, com els homes. La perennitat era representada pel tuf de carn humana de vora l'estufa, amb una parròquia entaforada a fregar fregar, tocant-se els uns amb els altres. La gent no solia rentar-se massa i molts ho feien quan els atrapava un ruixat. Soltadament prenia la paraula algú que acabava d'arribar de Barcelona i que, posat a inventar, explicarà el que ha vist i el que no ha vist. Aquest i l'altre l'interrompen quan està més engrescat: «¿Vols dir, noi, que has tingut temps de veure tantes coses?» El flamant viatger, atrapat, respon davant l'escomesa: «Si ho voleu tan aclarit, potser més val que plegui veles...» Hom podia precisar que tot era insòlit ensems que solemne; les veritats, les mentides, les paraules i el silenci. I tot també, sense profunditat. La vida passava llisquent per tal indret, però els contertulians restaven asseguts com sempre, com l'any passat i com l'altre; gent que solia saber les coses bàsiques, per bé que només les suficients per a poder anar tirant, i encara no prou sabudes.

Una màgia rara, interrogativa, solia apoderar-se dels voltants de les taules del cafè, sobretot quan arribaven els freds i el despertar es transformava amb caires intermitents i dubitatius, un lloc d'on el neguit era absent i on només aflorava el conformisme. Bo i jugant a la manilla, hi havia vegades que algú engegava una paraula lúcida que solia passar rabent, sense deixar rastre, amb la velocitat d'un llampec, esperant l'hora de les indiscrecions i de les xerrameques, tot just acabada la partida. Si l'estiu, amb els seus tons vius i llampants, sol acostar-nos a la naturalesa, l'hivern, en canvi especialment als pobles sol ésser inhospitalari i malenconiós, perquè tot és gris i tot té color de dol.»⁷⁴³

---

⁷⁴² POBLET, «El "Marcelinu" i el seu cafè», *Aquell Montblanc*, p. 36.

⁷⁴³ *Ibid.*, p. 36-38.

I finalment, un altre component de la narració en què cal centrar l'atenció és en el final. Poblet recupera la seva versió més autobiogràfica i glossa el testimoni de quan Marcelinu el va anar a veure al Palau de Justícia —aquest cop sense aparèixer la referència— per demanar-li ajuda, i també quan el retroba anys després, una vegada el literat montblanquí ja ha tornat de l'exili. Per tant, el final és molt més arrodonit, i el text abandona el gènere del reportatge per tornar a l'autobiografia, en una evidència més de la hibridació de gèneres que observem en la narrativa de l'autor. Vegem com es concreta aquest nou final:

«Avui tot això són records, perquè ja no hi ha el cafè ni allò que encara és més de doldre, el «Marcelinu». Les coses començaven d'anar cap per avall durant la darrera guerra civil. Recordem com si fos ara el dia que en plena lluita ens venia a veure a Barcelona. Feia anys que faltàvem de la vila; però, així i tot, la seva silueta i el seu caràcter s'havien aegantat als nostres ulls. En el reliquiari íntim, servàvem vius i presents el seu tarannà, les seves característiques essencials, i, amb tot, en el moment d'entrar al despatx on treballàvem, gairebé no el vam conèixer. Si de sempre havia estat magre, ara se'ns apareixia aixafat, llàgrimes al rostre, la cara desfeta... Venia a trobar-nos per si podíem obtenir dades d'un dels seus fills, desaparegut en una de les accions bèl·liques. Tremolós, vacil·lant, ni li sortien les paraules. Era talment un espectre de l'amic que havíem deixat anys enrere, ple d'iniciatives, corcat si es vol per fora, però de dins amb cor d'infant, pell esgrogueïda, gest efusiu, a propòsit per al primer parroquià que entrava al seu cafè; el més destacat entre els cafès de poble, que hem conegut en el caminar, moltes vegades incert, per rutes i camins...

Després, transcorreguts molts anys, en tornar del nostre exili, el vam trobar a la plaça dels seus amors, diríem millor dels nostres amors. Semblava un altre i, possiblement, més vençut encara que en els dies tristos de la guerra. El motiu de l'aplanament era que acabava de vendre's l'establiment, perquè, als seus fills, no els tiraven els cafès, el conyac, el vermut i els rессopons. Hom hauria dit que una mà misteriosa li havia canviat, sobtadament, els sentiments, i, cosa més greu encara, el caràcter. El cabell, abans una mica de color canyella, se li havia tornat blanc, i el de la galta, trencat. L'home generós, excessivament generós, acostumat a viure en olor de multitud, ara es trobava sol. Vençut i, tant com això, desmoralitzat, sense poder contractar la cupletista que li havien dit que estava de moda, sense ocupar-se dels licors que tenia pel camí, o de la partida de cafè que li arribava, el «Marcelinu» no era altra cosa que l'ombra vaga, difusa, vacil·lant, gairebé imperceptible, d'uns dies riallers i feliços que mai més no havien de tornar...»⁷⁴⁴

Marcelinu és una peça del tipisme local que empra per donar cara i ulls, i sobretot vida, al passat que recupera des de la memòria. El cafeter serveix per projectar una part del retrat col·lectiu montblanquí del tombant de segle, el de les classes populars, la gent humil i

---

⁷⁴⁴ *Ibid.*, p. 57-59.

treballadora. Una figura que és l'encarnació d'un tipus: l'ofici de cafeter, però també un exemple d'humanitat, «d'aquells homes que saben fer-se estimar de tothom que els volta.» I encara hom pot anar més enllà, el local del cafè eclipsa el propi cafeter. El cafeter té aquesta entitat perquè regenta un espai que en els primers trenta anys del segle XX serà vital per la socialització de la població i també es converteix en un punt d'informació. En aquests anys, els cafès agafen el relleu de les tavernes, que eren mal vistes, perquè se les associava a antres de vici i mala vida, de fet no hi hauria gaire diferència entre els uns i els altres. I aquests són un reclam més atractiu que les associacions amb pretensions culturals. Si he dit que el Marcelinu és un tipus costumista, el seu cafè no és pas menys, i es converteix de ple en un quadre de costums.⁷⁴⁵ Poblet agafa el cafè i en fa una mena de diorama particular: situa una barra de bar, taules, un entarimat, la gent xerrant a la vora de l'estufa, fum, bullici humà...⁷⁴⁶ Poblet té una formació vuitcentista, la qual cosa explicaria una certa tirada pel costumisme, però també perquè és un dels gèneres més l'abast sobretot dels escriptors no professionals. En les tres versions sobre el cafeter *Marcelinu* hi ha una clara evolució, especialment en l'última on es veu un major domini de l'escriptura per part de l'autor.

Quant a la qüestió temporal, Poblet no dona dates, perquè l'important per ell no és la documentació històrica sinó pintar un temps i una vida passats, però recuperats per mitjà del record vehiculat des de la memòria, que adapta i modifica amb el pas del temps. No obstant la cita d'esdeveniments històrics ajuda el lector a reconstruir temporalment l'època. Una visita real, que deuria esdevenir-se els primers anys del segle XX, també cita el moviment unitari de la Solidaritat Catalana, corresponent a l'any 1906 o les festes culturals i patriòtiques, celebrades a Montblanc el 12 de febrer de 1922. Un altre indicador temporal ve donat per la dada de les agrupacions corals El Pensament (1926) i La Lira (1886), que ens diu que agrupaven els partidaris de les dues orquestres del poble, La Vella (1850-1930) i La Nova (1850-1865 i 1883-1921).

En definitiva, amb el cafeter Marcelinu Poblet no fa altra cosa que generar identitat, local, però al cap i a la fi, identitat. Una identitat que remet, de nou, a un dels vèrtex del *montblanquinisme*. Aquesta identitat també ve sustentada per l'ubicació geogràfica del local,

---

⁷⁴⁵ Els postulats teòrics que he emprat per analitzar el costumisme en les seves diverses manifestacions i formes literàries són els que planteja Enric Cassany. Encara que Cassany fa un estudi analític i taxonòmic de la literatura costumista del segle XIX, aquesta es pot aplicar, salvant totes les distàncies, en la prosa de Poblet inscrita en aquest gènere. Vegeu Enric CASSANY, *El costumisme en la prosa catalana del segle XIX*, Barcelona, Curial, 1992.

⁷⁴⁶ El cafè del Marcelinu esdevingué tan popular i concorregut que el pintor Artur Potau i Torredemer (Barcelona, 1886-1966), en realitzà una aquarel·la (60 x 70cm, aprox., col·lecció particular) que copsa l'esperit del local públic a través de la seva força pictòrica. Potau se sentí atret pels paisatges, els monuments i tipus de Montblanc i també de la Conca. Tant és així que fou l'inspirador de l'Exposició d'Art de la Conca de Barberà (1929) i promotor de la Diada de l'Art (1935) a Montblanc. Organitzador i membre del jurat de les I, II, III i V Biennals d'Art de Montblanc. Vegeu *Montblanch y comarca visto por el pintor Potau*, Montblanc, Museu-Arxiu de Montblanc i Comarca, 1962 i *D'un homenatge a n'Artur Potau*, Montblanc, Impremta Requesens, 1936.

espai gairebé únic: «Qui en el transcurs dels dotze mesos de l'any no s'hagués mogut d'aquell balcó, ja veieu si n'hauria vistes de coses!» Les evocacions tipistes són de pinzellada gruixuda i són, principiament, enumeracions que globalment dibuixen i evoquen un ambient i una època, llarga i canviant que va de la darrera dècada de 1890 a la de 1930, però que Poblet dota de continuïtat i homogeneïtat, és a dir, fixa la fotografia del seu record.

2.4.5. *Retorn*, entre el reportatge novel·la i la ficció autobiogràfica

2.4.5.1. Orígens i gènesi del text en el context novel·lístic de l'exili

Josep Maria Poblet va escriure *Retorn* l'any 1941 mentre es trobava exiliat a Mèxic, país on s'editaria a començaments de l'any següent sota el segell d'A. Artís, impressor, S. de R. L.⁷⁴⁷ El 3 de maig de 1942 *Retorn* obtingué un dels premis extraordinaris en els Jocs Florals de la Llengua Catalana celebrats a Mèxic.⁷⁴⁸ El colofó del volum resa: «El premi atorgat a la novel·la *RETORN*, de Josep M. Poblet, fou instituït pel patrici Jaume Jurnet, resident a l'Havana». Era la segona vegada que els Jocs Florals de la Llengua Catalana se celebraven a l'exili, adoptant una nova denominació, en substitució dels Jocs Florals de Barcelona, que havien estat prohibits per la dictadura. La primera edició del certamen a l'exili l'havia acollit Argentina l'any anterior.

Aquest cop la prosa de Poblet pren un caire diferent, un altre registre sobre el que ha predominat fins al moment, però sense abandonar el costumisme montblanquí i un cert tipisme local. En aquesta ocasió es decanta per la narrativa de ficció, així sí, amb alguns matisos i consideracions. D'entrada, pretén fer una novel·la, com indica ja des del subtítol de la coberta amb el mot «novel·la», però *Retorn* més que una novel·la esdevé un reportatge

---

⁷⁴⁷ Josep Ma. POBLET, *Retorn*, Mèxic, D. F.: A. Artís, impressor, S. de R. L., 1942.

⁷⁴⁸ El consistori del certamen el formaven Josep Carner, Miquel Bertran de Quintana, Pere Bosch Gimpera, Josep Conangla i Fontanilles, Marcel Santaló, Joaquim Xirau i Avel·lí Artís, mentre que la reina de la festa fou Francesca Linares de Vinarte. En total es rebieren 32 composicions i els premiats foren els següents: Pere Matalonga, amb la Flor Natural, per *Per la verda mar vindries...*; Josep Maria Miquel i Vergés, amb l'Englantina, per *La veu del vianant*; Jaume Terrades, amb la Viola, per *Egat*; Anna Murià, amb la Copa Artística, per *Sense resposta*; Agustí Bartra, amb el Fastenrath, per *Xabola* i Pere Calders, amb el Concepció Rabell, per *Disset contes*. Hi hagueren també dos premis de la Comunitat Catalana de la República Argentina que anaren per Jaume Terrades, amb l'obra *El llibre de Noedes*, i Ramon Vinyes, per *l'Ermità en els Andes*. Els altres premis extraordinaris foren per Domènec Parramon, Anna Murià, Agustí Bartra, Jaume Terrades, Domènec Guansé i Ramon Vinyes. Sobre els Jocs Florals a l'exili, vegeu: Josep FAULÍ, *Els Jocs Florals de la Llengua Catalana a l'exili (1941-1977)*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002 (Biblioteca Serra d'Or, 282).

novel·lat amb elements autobiogràfics i la Guerra Civil com a rerefons.⁷⁴⁹ El que entenem que li dona la consideració de reportatge, més que de novel·la pròpiament, és la seva voluntat de documentar la societat montblanquina d'abans de la guerra a través de la manera de viure de la pagesia, sempre pendent de l'explotació familiar agrària i de la meteorologia per assegurar una collita per subsistir en una precarietat endèmica. Una manera de viure que estava del tot condicionada per les feines del camp, que organitzaven al seu voltant els hàbits quotidians i el calendari de festes i costums. Però la vida de pagès també donava identitat i feia que els pagesos, com les altres capes socials de la vila, tinguessin els seus locals on trobar-se i divertir-se. Els pagesos de Montblanc, per exemple, freqüentaven sobretot la Casa del Poble, instal·lada el 1912 al local conegut com La Fàbrica i de tendència lerruxista.⁷⁵⁰

Retorn, malgrat que no és una novel·la en el sentit estricte del terme per la seva naturalesa de reportatge novel·lat, sí que cal emmarcar-la en la producció novel·lística i narrativa de l'exili per entendre el seu pes i dimensió. Poblet en la seva línia de pragmatisme no es plantejà publicar-la a l'interior, com tampoc havia fet amb les altres obres seves que va concebre i escriure a l'exili. Ell s'adaptà de ple a la nova vida d'exiliat i es mantingué força desconnectat de l'interior, motius que el portaren a editar-la a Mèxic, on publicà tota la seva producció literària d'exili, excepte *Tres mesos i un dia a Nova York* que ho féu a Tolosa de Llenguadoc.

Albert Manent, a *La literatura catalana a l'exili*, exposa que en la panoràmica de les novel·les publicades a l'exili molts dels renovadors del gènere durant la postguerra, com Mercè Rodoreda, Pere Calders o Joan Sales, no van publicar cap obra a fora, ja fos per una decisió premeditada o per les dificultats de trobar un editor a l'exili. Altres com Vicenç Riera Llorca, Avel·lí Artís-Gener o Xavier Benguerel després de tenir obres en cartera preferiren passar l'escull de la censura a la recerca del públic de l'interior i publicar en col·leccions del país.

Manent distingeix entre quatre corrents en què es poden classificar les novel·les de l'exili: el d'anàlisi psicològica; el realista de testimoni; la reconstrucció d'un relat llunyà i, en menor mesura, la que segueix les pautes de la novel·la modernista.⁷⁵¹ En el cas de Poblet la seva novel·la reportatge s'inscriuria en aquesta última tipologia. Les característiques i el comportament del personatge recorden molt els protagonistes de la novel·la modernista: rural, arrelat a la terra i connectat a través del cordó umbilical de la identitat montblanquina i els

---

⁷⁴⁹ Per disposar d'un context de la producció literària de la guerra, vegeu: AA. DD. *Literatura de la guerra civil. Memòria i ficció. Actes del cicle de conferències: Literatura de la guerra civil. Memòria i ficció (Lleida, 27-28 març de 2001)*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2002 (Quaderns de l'Institut, 20).

⁷⁵⁰ Vegeu VIVES I POBLET, «Narracions històriques», especialment capítol XVIII i f. 442-452; MAYAYO I ARTAL, «Capítol V: La introducció dels nous corrents ideològics», dins *La Conca de Barberà (1890-1939)*, p. 201-277.

⁷⁵¹ MANENT, «2. La novel·la i la narració», dins *La literatura catalana a l'exili*, p. 120-157.

records del passat. La seva raó de ser i de viure és la terra, com es veu al llarg de la trama narrativa, ell no pot viure trasplantat en una altra banda i només el contacte amb la terra li permet de viure. Tot i així, en una primera instància es podria pensar que *Retorn* forma part del primer corrent, però no és així. La novel·la pren el record com a catalitzador, com ja s'ha vist en altres textos de Poblet, però la novel·la és falsament testimonial perquè el record no és el de la vivència de l'exili —agafada amb pines des del punt de vista narratiu— al camp de concentració, sinó el de la vida de Jordi al Montblanc d'abans de la guerra. L'operació de l'autor és evocar un món desaparegut, així com la vida civil i política que el franquisme sepultà sota la institucionalització de la violència d'Estat.

Retorn tot i que és una novel·la que parla de l'exili i d'exiliats, com *Els supervivents*⁷⁵² (Mèxic, 1950), de Víctor Alba, presenta diferències de fons tant pel que fa al significat com al valor documental, com assenyalen Vicenç Riera Llorca i Albert Manent:

«En la primera se describe, en unos momentos en que los exiliados no podían ni remotamente soñar cuándo les sería factible volver a su tierra, un regreso imaginario a un lugar concreto en el cual el autor sitúa a su antojo —lo cual no voy a discutir por el recurso en sí mismo, puesto que entra en las facultades del novelista— los personajes en un ambiente que se indica de manera precisa pero que resulta ilusorio. El libro tendrá el valor literario que el lector quiera reconocerle, pero carece del carácter testimonial que se observa en la mayor parte de la literatura del exilio —del cual quedan dispensados casi todos los libros de Pere Calders por ser obra de fantasía.

Retorn trata de un regreso falso y de una posguerra no conocida. ¿Con intención política? Tal vez...»⁷⁵³

Poblet escriu un reportatge novel·lat que, a diferència dels llibres de viatges, no s'inspira ni en l'exotisme ni en la temàtica de cultura mexicana o de cultures de les noves latituds per on viatja. Poblet escriu un text que parteix de l'enyor a la terra, però enlloc d'agafar l'exotisme com a eix literari continua amb la temàtica costumista montblanquina, amb ressorts modernistes, que havia iniciat amb la primera narració de *Records vells i històries noves* i que, després d'un salt temporal de gairebé dues dècades, no tornaria a reprendre fins a *La Conca de Barberà* però de nou en format de reportatge periodístic.

---

⁷⁵² VÍCTOR ALBA, *Els supervivents*, Mèxic: Catalònia, 1950 (Catalònia, 17).

⁷⁵³ RIERA LLORCA & MANENT, «Literatura catalana en el exilio», *Epistolari Albert Manent & Vicenç Riera Llorca*, p. 199-242; vegeu p. 220.

2.4.5.2. Un argument entre la història i la ficció

Retorn és un reportatge novel·lat o una novel·la reportatge que consta de vint-i-un capítols en què la terra és el leitmotiv i el catalitzador que condiciona totes les decisions i accions del protagonista. A *Retorn* s'hi narra la vida de Jordi, un pagès republicà que després de passar dos anys en un camp de concentració a França decideix retornar a Catalunya, a Montblanc, en plena postguerra, empès per la necessitat vital de retrobar-se amb la seva terra i les seves arrels, i passar així pàgina a diverses maltempsades personals. La història és narrada en tercera persona i comença amb l'arribada del Jordi a la vila on va néixer. A continuació comença una llarga analepsi que va del primer capítol fins al setze. Des d'aquest punt, ja ben entrats en la narració, s'explica el xoc que viu Jordi en la seva tornada a Montblanc i com el franquisme i la misèria de la postguerra corromperen moralment bona part de la vida ciutadana i transformaren el món que ell tan estimava. La por, la desconfiança, l'avarícia, l'arbitrarietat de la justícia i el tràfic d'influències foren la tònica dominant que contrastava amb els valors de la República. Un període en què el Jordi s'enfronta a les pràctiques caciquils de la compra de vots, en una mostra del seu compromís i de la seva lluita personal per una societat més lliure i democràtica. Jordi és un heroi tallat per un patró romàntic, un idealista republicà que de ben jove creu que pot canviar el món i ho intenta amb totes les seves forces. La derrota de la República i tot el que representava coincideix amb el decandiment del protagonista. Poblet estableix un correlat entre el Jordi i la República —i per extensió amb tot el que representa—. Quan ell s'adona que els valors que sempre ha defensat són foragitats de la vida pública i del món civil, abocant la ciutadania a la misèria humana i moral, l'existència se li fa insuportable. Després de perdre la guerra, el fill i l'esposa i haver de marxar a l'exili, l'última esperança que li queda és el retorn a casa, a les seves arrels, per tal de mirar de recuperar la vitalitat i energia suficient per seguir endavant. Però l'ensulsiada de 1939 és tan gran i tan devastadora que ni en la terra trobarà la supervivència ni la salvació personal.

2.4.5.3. El personatge de Jordi i els batecs de la història: ideals, identitat, record i enyorança

El protagonista de la narració és el Jordi, un pagès montblanquí que personifica la pagesia. Ell es converteix en la imatge i la veu d'un estrat social molt ampli i humil, que

ocupava la base de la piràmide social local. Poblet utilitza el personatge de Jordi per crear una història de ficció que permet plasmar sobre el text el Montblanc que va des de l'última dècada del segle XIX fins al final de la Guerra Civil espanyola. De fet, la pagesia és un pretext per explicar la vida civil montblanquina i l'ascens i caiguda d'una figura que viu els principals esdeveniments històrics que marcaran el segle XX a Catalunya i a Espanya: la proclamació de la República, l'esclat de la Guerra Civil, l'exili a França i la instauració del franquisme i la consegüent postguerra. Jordi és un pagès que és una metàfora d'una determinada visió de la Catalunya popular, republicana, liberal, esquerrana i catalanista, que no és altra que el model de país que defensarà Poblet durant tota la seva vida.

L'existència del Jordi bateja al mateix ritme que els esdeveniments de la història, talment com si fos un baròmetre d'aquesta quant a la llibertat i la justícia. Jordi comparteix algunes semblances biogràfiques amb Poblet i sintetitza els principals elements configuradors de la identitat montblanquina, a més a més del seu republicanisme. El narrador imprimirà en el personatge l'essència del montblanquinisme —catalanisme en clau local—, el vertebrador de la identitat montblanquina i l'estímul per participar activament en la vida i els costums locals. Però, a més, també l'orgull i la consciència de pertànyer a la classe pagesa, sinònim d'humilitat, treball i defensa de la terra. El protagonista no s'autodefineix com a catalanista ni tampoc ho fa el narrador, per bé que la seva identitat local entronca amb el catalanisme i els seus ideals amb un liberalisme republicà. En aquest aliatge s'hi entreveu també el pensament polític i ideològic de Poblet: montblanquinisme/catalanisme, republicanisme i esquerranisme.

Des de les primeres pàgines ja es va caracteritzant el protagonista: «Jordi, català racial, pagès en qui vèieu vinculades totes i cadascuna de les característiques de la gent del camp, home bo, franc i generós com cap altre, desitjava el nou contacte amb la terra que tan amorosament havia conreat.»⁷⁵⁴ I quant a la seva manera de pensar se'ns diu que era un «home d'esperit liberal que les beates del poble classifiquen com un dels que no creuen *en Déu ni en Santa Maria*. Respectuós amb tothom, energia posada a prova, caràcter que pren relleu en les hores difícils, cinquanta anys i disposat sempre a estendre la mà al caigut.»⁷⁵⁵

Jordi ha de deixar els estudis per ajudar el pare, però de seguida que pot assisteix a estudi els vespres (capítol 4) perquè és del tot conscient que les classes populars han d'estar ben formades per poder-se emancipar. Tant important és per ell aprendre com llegir: «Amb la lectura de llibres d'autors de totes les tendències i amb les seves naturals inclinacions, Jordi, sense saber-ne ben bé els motius, en complir els setze anys va trobar-se que era un assidu

---

⁷⁵⁴ POBLET, *Retorn*, p. 7.

⁷⁵⁵ *Ibid.*, p. 9.

concurrent de la Casa del Poble, lloc on, al dir del murmuri vilatà, només assistien els individus classificats com d'idees avançades.»⁷⁵⁶ A la Casa del Poble s'hi reunia una barreja de gent, principalment pagesos de tendència republicana radical i lerrouxistes, i amb posicionaments anticlericals.

Jordi freqüentava La Fàbrica, on tenia la seu la Casa del Poble, però el cas és que amb el pas del temps se n'anirà distanciant. Jordi s'allunyarà de La Fàbrica perquè els republicans radicals no entenen que ell pugui ésser republicà i participar en les festes locals d'arrel religiosa com la de Sant Antoni, que per ell tenia més un sentit emparentat amb la pròpia tradició, és a dir, que hi pesa més el montblanquinisme que el propi fet religiós. El narrador el retrata de la següent manera:

«El protagonista d'aquesta història, més que tota altra cosa, era simplement un liberal del cap fins als peus. Heus aquí la seva condició específica més destacada. Home reposat que de sobte s'encenia sol i que davant de la injustícia clamava amb irritada vehemència. Com més alt i més fort era el seu contraopinant, més s'engallava. Sovint deia que a l'església no se li havia perdut res, però això no era obstacle perquè s'hi deixés caure el dia de Sant Isidre, o a l'hora del sermó en la festa de Santa Llúcia gloriosa. Montblanquí fins al moll de l'os, sentia dintre seu la força de les tradicions vilatanes. Era d'aquella gent que serveix per tot i que tot, també, ho arranja de pressa. Si hi havia una festa benèfica no hi mancava el seu òbol, i a l'hora d'apaivagar una necessitat allà el trobàveu. Totes i cadascuna d'aquestes accions les portava dintre d'ell i les sentia amb una força i una passió mai no superades per ningú.»⁷⁵⁷

La participació cada cop més activa de Jordi en la vida associativa montblanquina cada vegada era més mal vista i menys acceptada pels companys de militància republicana de la Casa del Poble, fins que esclata el conflicte:

«Fins que un dia, pel motiu de Jordi haver acceptat d'ésser *abanderado* de la festa de Sant Antoni, s'armà un enrenou extraordinari. El fet en si, anecdòtic i infantil, tragué de polleguera diferents correligionaris. El got, que ja era ple de temps, va sobreixir. I el nostre home, després d'una junta general d'associats que va durar fins a les quatre de la matinada, va prendre el determini d'allunyar-se d'aquella casa on la gent no acabava d'entendre prou bé que es pogués ésser republicà i anar a beneir, en la diada de Sant Antoni gloriós, la somera de l'estable.»⁷⁵⁸

---

⁷⁵⁶ *Ibid.*, p. [41].

⁷⁵⁷ *Ibid.*, p. 46.

⁷⁵⁸ *Ibid.*, p. 49.

En aquest punt Jordi comença a experimentar una transformació en la manera d'actuar davant de la massa social que recorda la dels personatges de novel·la modernista. Ell se sent incomprès davant d'aquells que fins aleshores havien estat companys seus de militància republicana però que mostraven una justesa de mires i poca tolerància per la decisió personal de Jordi. En aquesta circumstància s'hi pot llegir, en clau autobiogràfica, la situació que va patir Poblet quan va trencar amb els catalanistes montblanquins per passar a militar a ERC l'any 1931. Jordi, de la mateixa manera que Poblet, és un home de conviccions polítiques i compromès amb les seves idees i la seva terra, per davant de qualsevol interès espuri o prejudici, i es converteix així en un epígon o correlat ibsenià que recorda figures com el Dr. Stockmann d'*Un enemic del poble* (1881) o el Foraster, d'*Aigües encantades* (1907), de Joan Puig i Ferrer. L'entorn de la Casa del Poble no admet que Jordi pugui fer possible casar el seu republicanisme amb una religiositat íntima que té el seu origen en la tradició; com els catalanistes montblanquins no van tolerar que Poblet fusionés el seu catalanisme amb les idees republicanes i d'esquerra del nou partit de Macià.

Jordi és fidel a les seves idees i té el respecte de molta gent perquè és un home de principis: «La conversa de Jordi es feia escoltar en les taules del cafè i en les rotllanes de la gent de la seva classe».⁷⁵⁹ Ell era tan fidel als seus principis que una vegada s'enfrontà al caciquisme local, que comprava vots i manipulava així els resultats a les urnes, amb un acte altament simbòlic com és el trencament de l'urna, que li comporta una pena d'uns quants dies de presó.

Jordi comença a festejar amb l'Antònia (capítol 7), una espartenyera del poble amb qui es casarà al cap de poc temps (capítol 9). L'inici del festeig no podia ser altre que durant el ball de Sant Antoni, una festivitat molt celebrada i arrelada entre la pagesia. Poblet converteix aquests capítols en dos reportatges diferents però complementaris en el seu propòsit final. En el capítol 7 quan vol parlar de l'Antònia més que descriure el personatge el que fa és explicar una altra de les branques de l'economia local com eren els espartenyers, que tenien els tallers principalment al carrer Major, El narrador parla dels costums de treball, dels tallers i obradors, de l'evolució de la manufactura i que complementaven l'ofici de l'espartenyeria amb el de músic. El capítol 9 és el del casament, però el narrador no s'entreté tant en els detalls del ritual sinó en la postcelebració, que en el cas del Jordi i l'Antònia celebraren el dinar a la Santíssima Trinitat,⁷⁶⁰ el viatge de nuvis a Reus i Tarragona, per acabar a Pira.

---

⁷⁵⁹ *Ibid.*, p. 69.

⁷⁶⁰ Ermita del terme municipal de l'Espluga de Francolí, situada a la vall del torrent de l'Ermita, que es troba en el camí de muntanya entre Montblanc i Poblet. És una zona envoltada de bosc de ribera i diverses fonts. Tradicionalment la gent de l'Espluga, i també de Montblanc, hi anaven a fer fontades i dinars o berenars.

El capítol 11 té un rol de transició. El Jordi s'ha casat, l'Antònia li comunica que està embarassada i el pare de Jordi, ja gran, li traspasa el pòndol de la casa i es converteix en hereu. En el capítol següent hi ha una acceleració temporal, comença amb la mort del pare i la padrina, i el naixement del fill. Han passat cinc anys des del casament, Jordi parla amb l'amo de les terres per comprar-li'n una part i poder millorar el seu estatus i passar de jornalier a petit propietari.

La vida personal del Jordi passa a un segon terme amb l'arribada de la República i pren un paper rellevant la seva participació en la vida pública montblanquina: «La vinguda de la República tragué Jordi de polleguera. La torrentada d'eufòria i d'entusiasme que despertà el nou sistema de govern s'enduia el pagès i el menestral, l'oficinista i l'home de carrera. Jordi no podia pas ésser una excepció. I el seu nom, si us plau per força, hagué de figurar en la candidatura de regidors a elegir aquell memorable abril de 1931. Els seus amics i companys, joves i vells de totes les tendències, ho reclamaren com a cosa pròpia.»⁷⁶¹ El Jordi, com en Poblet, tenia una virtut: «Jordi tenia el secret de convèncer tothom. Al costat d'altra gent bregada en la feina de garlar, era ell el qui més destacava. Els qui sabien l'ofici, bo i cridant arrencaven ovacions.»⁷⁶²

Ell és republicà, però no és anticlerical ni menjacapellans, un altre tret que comparteix amb Poblet. Davant l'onada de disturbis i crema d'imatges religioses de temples i convents, Jordi fa valdre la seva autoritat i respecte de què gaudia entre els seus per frenar aquell despropòsit i s'enfronta així a la multitud enfervorida. Seria gràcies a aquesta determinació com salvà el patrimoni religiós de la vila. Però la situació és descrita de la següent manera:

«I, moments després, un grapat d'homes carregats de la seva habitual bona fe i guiats per la millor de les intencions anaven camí del temple. D'un tros lluny ja sentiren la cridòria. Si només hagués estat cridòria, rai! Una cinquantena de callestrots, barrejats amb quiscun que altre pagès i menestral, entre els quals se'n veia uns quants que ja feia anys que els havia crescut el pèl de la barba, estaven ruixent de petroli les portes de l'església. Les atxes eren enceses. I els ànims, roents com les pròpies brases.

[...]

Jordi i els seus tingueren cura de posar en lloc segur la imatge de la Mare de Déu del Cor, la relíquia de Sant Macià, la de Sant Francesc i els millors tresors artístics de l'església, mentre la torrentada d'eixebrats, pujant per damunt d'altars i de retaules, s'enduia a pes de braços sants i

---

⁷⁶¹ POBLET, *Retorn*, p. 103.

⁷⁶² *Ibid.*, p. 104.

santes cap al Pont Vell, valent-se de camions que ningú no va saber dir d'on havien sortit ni perquè es trobaven allà a semblants hores.»⁷⁶³

L'autor aquí s'inspira en un fet real, el de la destrucció d'algunes peces artístiques religioses per part de revolucionaris incontrolats que tingué lloc a Montblanc la nit del 21 de juliol de 1936. Aquest episodi començà quan un grup de joves començaren a destruir les imatges de les capelles dels sants dels barris i fins i tot arribaren a calar foc davant les portes de Santa Maria. El cronista montblanquí Lluís Vives deixà escrit aquell fet històric en la seves *Narracions*:

«Mes a la matinada, el toc desesperat d'una campana de Santa Maria demanava auxili, mentre uns trets disparats en la quietud, alarmaren els municipals. Tot seguit la parella de prevenció pujà al replà de Santa Maria i pogué veure que les flames havien intentat de prendre la part baixa de les grans portes que clouen el temple, mentre que des de dintre algú les combatia aferrissadament, i per fora els agents municipals feren el que pogueren, fins a ofegar el foc. Ningú no fou vist ni a fora ni a la part de dins, i només una llauna buida de gasolina havia restat al peu de l'escalinata, com a prova evident d'un deliberat delictes transcendental i vergonyós.»⁷⁶⁴

Vives explica que el Comitè Antifeixista de Montblanc davant d'aquesta situació actuà a instàncies del Front Popular i procedí a salvaguardar les imatges de temples i d'altars, com la Mare de Déu del Cor, que se l'emportaren cap a Barcelona; el retaule de sant Bernat i sant Bernabé, que fou degudament protegit i amagat amb un encanyissat enguixat, o la imatge de la Mare de Déu de la Serra, que fou salvada per Josep Antoni Miró i Civit, l'«Anton Fotent», mestre d'obres i assessor tècnic de la comissió d'obres públiques de l'Ajuntament, i també un anticlerical manifest.⁷⁶⁵

El Jordi pateix i viu l'angoixa dels tres anys de guerra, als quals se suma la marxa del fill al front, que mor al cap de poc temps. Les tropes franquistes s'apropaven a la Conca des de Lleida i el protagonista i la seva esposa decideixen marxar cap a l'exili. El narrador descriu la partida de tots dos en una imatge icònica de la diàspora republicana, que certifica la voluntat de Poblet de crear un reportatge en clau de novel·la:

---

⁷⁶³ *Ibid.*, p. 111-113.

⁷⁶⁴ VIVES I POBLET, capítol XXV, «Narracions històriques», f. 663.

⁷⁶⁵ Vegeu FRANCISCO GRACIA i GLORIA MUNILLA, *Salvem l'art! La protecció del patrimoni cultural català durant la Guerra Civil (1936-1939)*, Barcelona: La Magrana, 2011 (Orígens, 168).

«A mitjanit, doncs, i ja sota el soroll de les descàrregues de foc que a cada hora que passava eren més clares i més entenedores, Jordi i Antònia deixaren la vila... La mula, el carro, unes quantes flassades i les coixineres amb escorrialles de minestra per esperar que passés el mal temps. Quantes angúnies! D'altres companys els esperaven a la sortida del poble per a formar la caravana. Tot esquerp, desert. Cases, homes, carreteres i camins. Un silenci de mort, trencat només pels disparells que sonaven arreu amb persistència esglaiadora. Els gemecs dels qui anaven davant es barrejaven amb els planys i els sospirs dels qui els seguien, i les llàgrimes dels vells amb les preguntes de la mainada, que no acabava d'entendre prou bé els motius d'aquell insospitat romiatge...

Valls... El Vendrell... Vilafranca... Calia arribar a Barcelona.

—Allà els soldats es faran forts —murmuraven— i ja veurem qui deixarà dita la darrera paraula.

Dies de dormir al ras, de no menjar calent, d'aguantar els bombardeigs de l'aviació, que mai no restava quieta. La pressentida resistència de la capital de Catalunya havia esdevingut un mite. Les dones els ho retreien a cada pas:

—Si us hem d'escoltar a vosaltres, rail!

—I deixa'ls! Aquests homes nostres tota la vida somniaran truites!

I, altra vegada, tornem-hi. Arenys... Calella... Girona... Figueres... A la ratlla de França hagueren de deixar abandonats mula i carro entre les muntanyes plenes d'una riuada humana, que d'humana només en tenia el nom i que pel camí, contemplant aquell calvari de tragèdies i de malvestats, semblava haver-s'ho venut tot. Sentiments, generositat, comprensió, eren paraules que rodolaven incessantment, vertiginosament, al fons d'un abisme i que ningú no es veia amb prou forces per a deixar-les travades.»⁷⁶⁶

Poblet en la novel·la no dona dates, però les tropes franquistes del Cos d'Exèrcit de Navarra, comandades pel general José Solchaga, entraren a Montblanc l'11 de gener de 1939.

Al passar la frontera Jordi i Antònia són separats, ell fou internat en un camp de concentració i ella en una presó francesa. Passen els mesos, es retroben, però ella acaba morint. El protagonista sent el dolor de la pèrdua de la seva esposa, però també del fet que «Antònia hagué de veure's enterrada lluny dels seus i en terra estrangera.»⁷⁶⁷ A partir d'aquest moment de dolor personal, que s'afegia al de la mort del fill i al fet d'haver de marxar a l'exili de França, amb la immediata entrada en un camp de concentració, provoca que en Jordi comenci a tenir la dèria de tornar a casa: «Jordi rebé el cop de maça amb la natural desesperació i, passats els primers moments, una idea acabà per fer-se mestressa del seu cervell: el retorn al poble. L'enyorança de la terra anava creixent i podia més que tot. Amb la

---

⁷⁶⁶ POBLET, *Retorn*, p. 118-119.

⁷⁶⁷ *Ibid.*, p. 120.

mort de la companya va veure's desarrelat, tan sol, que aquest neguit, a mesura que corria el temps, va esdevenir al cor i al cap del pagès una veritable obsessió.»⁷⁶⁸

Aquest retorn es planteja com una necessitat vital, i fa que el dolor de la pèrdua personal i el trasplantament de Jordi fora de Catalunya fan quedín en un segon pla, malgrat el risc de possibles represàlies dels franquistes contra ell. Aquest és un dels punts en què es fa difícil mantenir la versemblança històrica, per bé que en Jordi no havia comès delictes de sang, però s'havia significat molt durant la República. Els consells dels companys del camp no el dissuadeixen de la seva decisió, perquè el record del poble i de la terra se li fa cada vegada més present.

El capítol 16 reprèn la narració del primer. Jordi, com que no té prou diners per comprar un bitllet de tren fins a Montblanc ha de baixar a Valls i fer la resta del trajecte a peu, per Fontscaldes i el Coll de Lilla. Aquest circumstància permet al protagonista accedir a la seva geografia personal i realitzar una mirada panoràmica a tota la comarca, i mentre contempla el paisatge l'autor estableix un correlat entre la contrada i la identitat personal del protagonista: «Vistes en conjunt i de dalt dels cims, les coses et semblen més teves i, fins i tot, mirades de lluny, en sents el desig d'una més completa i total possessió. / Jordi, en semblants moments, es sentia amatat d'aquest anhel, i una ànsia infinita de recobrar tot allò que significava el retrobament de si mateix emplenava la seva total voluntat.»⁷⁶⁹

Jordi entra en un estat d'insomni que activa el record de la seva vida passada fins aquell moment, i després d'aquest «viatge en el temps» torna a la realitat. Poblet apel·la constantment a l'emoció que sent el personatge, tan trasbalsat interiorment per la guerra i impactat pel retorn, que ni percep el fred que fa. Poblet també fa algunes descripcions que cauen en un cert sentimentalisme:

«El caminant, completament abstret per tantes emocions, no s'adonava del que succeïa a la seva vora. Ni del fred que se li ficava als ossos, ni del pas lleuger del tocatardà que es delecta per seure al caliu de la llar de foc, ni del remolí de fulles seques dels plàtans que anaven d'un cantó a l'altre de la carretera teixint dibuixos i figures extravagants.

No va tardar massa a entrellucar la silueta de casa seva, situada entre les primeres del poble. L'emoció va escarbotar-li els sentiments i ben aviat una llàgrima prenia vida en aquell rostre, que ara reia i plorava alhora, xop, inflat per la sèrie de cops acumulats en els darrers moments.»⁷⁷⁰

---

⁷⁶⁸ *Ibid.*, p. 120-121.

⁷⁶⁹ *Ibid.*, p. 6.

⁷⁷⁰ *Ibid.*, p. 125.

La casa és el refugi del Jordi, la llar on va créixer i on s'hi havien generat tots els records de la vida d'abans de la guerra. Ara era tancada, buida i es trobava malmesa de la teulada. L'entrada a casa seva, que encara presentava rastres de la guerra, acaba de desfermar tot aquest entramat d'emocions i una immensa sensació de solitud que només pot pal·liar, i atiar encara més, la pervivència elegíaca de l'ahir en la memòria: «Jordi llavors recordava els dies feliços d'abans de la guerra, passats a la vora de la muller i del fill, dintre aquella cambra avui esquiva i ahir plena de vida, amb les finestres farcides de testos de geranis i de clavells, els prestatges de la cuina nets, lluent, amb papers pintats de color de rosa damunt els quals es veien rastelleres d'olles i de tupins, la taula de tovalles blanques amb olor de pa calent...»⁷⁷¹

El procés d'idealització del passat és molt fort, davant d'aquest passat, qui vol viure en el present? Qui pot viure-hi? Amb tot, Jordi, visita el seu amic Ciscu, un altre personatge del qual només es dona el nom. Aquest li havia preparat els papers per tornar a Montblanc. L'arquitectura literària una vegada més es mostra feble, esquemàtica i simple, ja que només se'ns en diu el nom i no hi ha cap mena de descripció ni física ni psicològica. Tal i com passa amb el fill del Jordi i l'Antònia, el qual no s'esmenta en cap moment.

El capítol 17 vol mostrar l'adaptació de Jordi al poble, on regna un ambient del tot diferent al que visqué i conegué ell abans de la guerra. El franquisme ha portat una postguerra on imperen les prohibicions i les restriccions de tot tipus visualitzades amb la censura, el control a la població, l'arbitrarietat, la gana, l'estraperlo, entre d'altres penalitats. Un escenari que contrasta amb la puresa dels ideals mantinguts durant, el que Jordi considerava els dies gloriosos de la República, època de plenitud personal i política. Ell, amb el final de la guerra, no només va perdre la guerra sinó també les terres i tot un món que es podria resumir com la Catalunya, catalana, i republicana. Ara les coses són ben diferents com molt bé li diu el seu amic Ciscu sobre la voluntat que té de recuperar les terres: «[...] No comptis amb ningú. La gent s'ha tornat com no et pots arribar a creure. L'amistat no compta. El comerç il·lícit té embruixat tothom. La fam de diners ho abassega tot. Riu-te de la decència, del ben obrar, del compliment de la paraula! L'ideal és el dur; l'ambició única, enriquir-se a costa del veí; la fita, enganyar-se els uns als altres. Tot plegat faria fàstig si no fes vergonya.»⁷⁷²

El panorama pintat, superficialment, és força versemblant, i esbossa el que fou la dura postguerra. Malgrat les penalitats Poblet entona un cant d'amistat i de fraternitat entre els dos amics. El capítol 18 segueix mostrant la por de la gent fins a transformar-los totalment. I el protagonista es troba fora de lloc, com si aquell no fos el seu món: «Jordi no es retrobava.

---

⁷⁷¹ *Ibid.*, p. 127.

⁷⁷² *Ibid.*, p. 131-132.

Vençut, desmoralitzat i sense el tremp magnífic que abans li sobreeixia a tota hora, començava a ésser una deixalla. L'ambient podrit, mistificat, que es respirava arreu el transformava en un altre home.»⁷⁷³

El personatge mira de renéixer de nou com l'au Fènix i recuperar, una altra vegada, la il·lusió i les ganes de viure a través de la dignitat que li quedava d'aquell home que fou abans de l'ensulsiada del 1939 «dins seu i de tard en tard treia petites espurnes de l'home sencer, íntegre d'altres temps.»⁷⁷⁴ El paisatge una vegada més li servia per projectar els seus sentiments i com a sedant a l'estat d'ànim que experimentava, pres per l'enyorança i la malencolia d'una idea i una il·lusió d'un passat fugisser i irrecuperable. La terra i el paisatge es converteix en l'únic conservador de les empremtes de les generacions anteriors i de llurs records: «La terra comprada a pols i regada amb la suor del treball, traspasada de pares a fills, se li apareixia com el més sagrat de la vida. L'única propietat inviolable.»⁷⁷⁵

Poblet també il·lustra una altra de les conseqüències de la guerra: la humiliació i l'acarnissament dels vencedors vers els vençuts que també es traduí en l'apropiació indeguda, per part de molts afectes al règim, de propietats i béns dels derrotats. I aquests havien de suportar estoicament aquesta situació mancada del suport de la justícia, que des del 1939 era administrada per l'estat franquista per aixafar els perdedors. Aquesta situació es posa de relleu amb els pensaments i la indecisió de Jordi sobre la recuperació de les seves terres:

«Un dia estigué a punt de deixar-s'hi caure. Es faria al llei ell mateix. En treuria tothom a empentes. Només que arribada l'hora li mancava la decisió final, que és la que compta, l'impuls que abans no li havia fallat mai. Semblava pressentir la baralla i la temia. Aquella baralla que, en altre temps, quan estava carregat de raó, si no la tenia davant seu l'anava a cercar. Ara el fet en si el deixava acovardit. No portava arma de cap mena. Mai no n'havia hagut de menester. El seu ganivet de sempre havia estat la paraula. Com tallava en els seus bons temps! I ben mirat, es deia entre llavis, per arranjar l'afer del retorn de la terra que li havia estat usurpada, amb la paraula i un cop de puny deixat anar damunt la taula, n'hi hauria prou i encara massa.»⁷⁷⁶

El nou estatus polític i social havia desterrat el domini de la raó pel de l'arbitrarietat. Ara, a diferència d'altres temps, la paraula i l'argument racional ja no comptaven. I mentrestant la seva veu interior, el subconscient li deia: «—No pots fer res, Jordi. No faràs res.

---

⁷⁷³ *Ibid.*, p. 139.

⁷⁷⁴ *Ibid.*, p. 141.

⁷⁷⁵ *Ibid.*, p. 143.

⁷⁷⁶ *Ibid.*, p. 143.

Estàs acovardit. Confessa-ho! Abans, per qüestions que no eren pas teves, sabies jugar-t'ho tot a cara i creu, mentre que ara, per defensar això, que és part de tu mateix, ni goses decidir-te. Confessa, confessa que vas de cap per avall; que ja no ets tu, i que aquell Jordi que tots coneixíem està a les acaballes.»⁷⁷⁷

Aquesta veu era el reflex del seu estat d'ànim, el símptoma palpable del seu defalliment, provocat per aquella realitat a la qual li era impossible d'adaptar-se per tot, però especialment per «L'enyorament de la terra [que] podia més que tot».⁷⁷⁸ La plenitud havia passat, la família era un record dolorós i s'adonava que l'esforç i el treball ja no comptaven. I la seva havia estat una vida lliurada al sacrifici, que ara ja no comptava per a res. L'amistat li havia portat també nombroses decepcions, a excepció dels pocs amics més íntims; i la bondat i l'honradesa s'havien convertit en un mite que no servia de res un cop canviada la direcció del vent. I conclou, amb tota una declaració de principis que carrega contra la cultura que imperava durant la postguerra franquista entre els que cercaven el diner a costa de les penalitats dels altres: «En un món així, que s'hi estigui qui vulgui; que s'ho quedin tot; que s'ho mengin tot, fins a veure's farts; fins que no ho puguin pair; fins que la fam de diners els ofegui...»⁷⁷⁹

Amb aquest escenari, i emportat per la desolació, una nit decideix «d'anar a rabejar-se, ulls inflats d'il·lusió, en el bocí de terra dels seus amors, aquella terra que, sense ell saber-ho, era i havia estat, ahir, avui i sempre, la seva veritable enamorada...»⁷⁸⁰ Poblet estableix aquí la personificació de la terra com a enamorada d'en Jordi i com la nodridora que alimenta a aquells que la conreen amb esforç i constància.

El final és del tot previsible, i s'entreveu la tragèdia des del moment que en Jordi no és capaç d'adaptar-se al nou ordre establert. I s'adona del tarannà mesquí de la gent i de la mediocritat d'aquells que ocupen llocs que no els pertoen:

«[...] Els homes dels temps presents s'han tornat bèsties. Ningú no vol encaparrar-se. La gent clama pau. Deu ésser la pau dels sepulcres! El lema del sometent es diria que ha esdevingut la bandera dels imbècils. Els caparruts del poble, aquells que no eren ni mai no havien estat altra cosa que uns sacs de mal profit, es creien savis perquè durant la guerra, arribada l'hora de treure les castanyes del foc, havien sabut passar la maroma. Ara es feien valer aquella posició estúpida de panxacontents.»⁷⁸¹

---

⁷⁷⁷ *Ibid.*, p. 143-144.

⁷⁷⁸ *Ibid.*, p. 144.

⁷⁷⁹ *Ibid.*, p. 145.

⁷⁸⁰ *Ibid.*

⁷⁸¹ *Ibid.*, p. 148.

I és així com en un nit d'hivern es dirigeix cap a les seves terres. I una altra vegada, fent ús del correlat, en aquest cas meteorològic, amb antítesi poètica inclosa, aventura el clímax: «El vent bufava per tots els indrets i, quina cosa més estranya!, l'aire del respirar li mancava. El cel de la nit era clar, diàfan.»⁷⁸² En les pàgines finals de la narració, Poblet posa en boca del narrador una interessant interpretació del paisatge, que ve a corroborar la clau interpretativa establerta des del principi, en relació al personatge i la seva existència:

«El paisatge significava la seva fe. La naturalesa, la seva llei, immoridora, eterna. Tenia un mirar profund, meditatiu, fet de capteniment i de nostàlgies, barreja de turbulències i de malvestats, però també de núvols de pau i de llum d'estrelles; de quietud de mar plana i de desigs de tornar a reprendre la vida quieta, asserenada, d'altres temps.

Devia ésser per aquest fet que, encara que trist i decebut, restava content del seu retorn a la vila.»⁷⁸³

La terra com a mecanisme que dóna identitat és una idea que ressona constantment en el text. Tant que, el protagonista, com molts exiliats en la diàspora republicana del 1939, els era impossible viure plenament perquè no disposaven del paisatge emocional i afectiu de la infantesa. Aquell que esdevé, per la via de la memòria en un *locus amoenus*, un espai atemporal on els records enalteixen els vestigis d'una vida viscuda, i ara només accessible a través del record sempre modificable i en construcció constant. I lligat a aquest el retorn, de l'exili, per recuperar allò perdut; però també el retorn i l'accés —a aquella realitat anomenada Catalunya, ara inaccessible per imperatius polítics— al país des del record, per pal·liar l'enyor, aquesta mena de saudade catalana:

«El fet revoltant és el de no poder fruir, en el moment que et sembli millor, en el minut blau o negre que puguis escollir, l'encís de les teves muntanyes; el neguit de no poder-te fondre amb allò que, de tant vist i tocat, et sembla consubstancial amb tu mateix: la finestra on havies rondat la xicota, la font on xipollejaves de menut, l'ocell que cada tarda venia a entonar la seva melodia a la mateixa branca, el clau de ganxo de darrera la porta de l'entrada, on penjaves el gec, el garranyic-garranyac llastimós que feia la corriola del pou quan els catúfols en treien l'aigua... [...] val més, infinitament més aquest neguit d'ara que no pas l'enyorança d'abans: aquell sofriment estrany, místic, que et rosega les entranyes en veure que no pots contemplar els topants que portes

---

⁷⁸² *Ibid.*, p. 149.

⁷⁸³ *Ibid.*

enganxats dintre teu, tan endins i tan profunds que, per més que facis, no te'n saps despendre. Si l'exili no té aquest sentit, deixeu-me riure de l'expatriament.»⁷⁸⁴

No obstant Jordi acabarà morint, no d'enyor sinó de tristesa, ho diu ell mateix en la seves reflexions finals en veu alta quan es troba a la terra que l'ha vist néixer i el veurà expirar: «—Sempre és millor morir de tristesa que no pas d'enyorança —es deia—.»⁷⁸⁵ I serà així com:

«[...] una mena de grinyol, sortit de l'ànima, el féu arrapar-se fort a la terra i s'estirà per sempre...

L'endemà, al migdia, quan la bonança havia deixat estendre el sol per conreus i fondalades, els pagesos que resseguien el terme trobaren al mig del camí el cos immòbil de Jordi, fred, morat per la glaçada de la nit, les mans clavades a la terra, aquella terra que tant havia estimat, i els ulls entreoberts, esfereïts, com si estiguessin demanant al cel la inútil explicació.»⁷⁸⁶

La digressió sobre la terra i l'enyor, des de l'exili, vinculada a la idea del retorn per recuperar la plenitud, i que després aquesta és inassolible per les conseqüències de la guerra, es va reformulant amb una tirallonga de reflexions entre poètiques i filosòfiques que travessen tota la novel·la. Convertint-la, així, en una successió epifànica d'emocions i metàfores sobre la relació de l'home —ja sigui en Jordi o el propi Josep Maria Poble— i la terra —que en aquest cas és Montblanc, la Conca de Barberà i, per extensió, Catalunya. La idea de la geografia del paisatge, i la seva orografia, estretament vinculada a la geografia interior i emocional del protagonista.

A tall de síntesi, sobre Jordi, hem de dir que si no és el primer és dels primers personatges literaris apareguts en la narrativa catalana de l'exili que encarnen la figura del personatge «republicà» amb tot el que això suposa. La seva condició de republicà, primer radical, però que progressivament s'hi aniria distanciant per apropar-se al republicanisme catalanista, el portà a l'assumpció d'uns valors polítics i cívics com la solidaritat i l'estima per la gent del seu poble. La seva concepció social, de caire liberal, se situa per damunt d'ideologies, per això el canvi d'actitud de molts conciutadans seus durant el franquisme serà un revé molt fort. La seva tria ideològica és també una tria ètica, que li fa tenir una preocupació per adquirir cultura, però que al mateix temps marca el seu destí i l'empeny a l'exili a causa de la persecució

---

⁷⁸⁴ *Ibid.*, p. 150-151.

⁷⁸⁵ *Ibid.*, p. 149.

⁷⁸⁶ *Ibid.*, p. 158.

franquista. Però Jordi torna i això no és una claudicació perquè ell continua fidel als seus ideals. Malgrat ser un personatge esquemàtic és molt representatiu perquè esdevé l'arquetipus del pagès català, amb base ideològica, que demostra la seva voluntat de lluita fins a la mort. El Jordi és, doncs, per sobre de tot un home d'acció —una característica que comparteix amb Poblet— i una actitud literària que s'ajusta al plantejament que fa Maryse Bertrand de Muñoz, encara que Jordi acaba transitant de l'acció a la reflexió nostàlgica:

«En la mayoría de las novelas, la calificación, la distribución, la autonomía y la funcionalidad diferenciales⁷⁸⁷ de los personajes “republicanos” están muy marcadas; pero su funcionamiento varía según los autores y la época de publicación de la obra. Su “hacer” suele ser muy detallado en el caso de los combatientes, mientras que su “ser” suele importar más en el caso de los nostálgicos; estan constantemente presentens en los momentos estratégicos del relato y los primeros entretienen relaciones estrechas con los demás, mientras que en los segundos tienden a aislarse. Por lo general no consiguen su objetivo pero esto los hace más entrañables, más interesantes, más valiosos en su afán, en su quehacer, en su búsqueda.»⁷⁸⁸

Poblet acaba fent una novel·la amb molts elements de la retòrica romàntica i modernista, com per exemple el final, que té un regust de drama romàntic amb final tràgic.

2.4.5.4. Espai i temps

L'acció se centra a Montblanc des del primer capítol quan hi arriba a peu. Les referències a l'urbanisme de la vila són constants: «El cercle de fortificacions del segle XIV, mig caigut i en runes, encara podia contemplar-se a primer cop d'ull. Del Portalet de la Serra fins al de Sant Jordi, cases i corrals són construïts sota els mateixos merlets de les torres. Magnífic recer d'aquella via de l'Edat Mitjana!»,⁷⁸⁹ però s'hi esmenten pocs noms de carrers. Altres localitzacions també són l'ermita de la Santíssima Trinitat, on es fa la celebració de l'àpat del casament o el viatge de nuvis a Reus i Tarragona, així com la breu estada a Pira. I més

---

⁷⁸⁷ Véase Philippe HAMON, «Pour un statut sémiologique du personnage», *Poétique du récit*, París: Seuil, 1977.

⁷⁸⁸ Maryse BERTRAND DE MUÑOZ, «La figura del personaje “republicano” en la novela de los exiliados», dins Manuel AZNAR SOLER (ed.), *El exilio literario español de 1939. Actas del Primer Congreso Internacional (Bellaterra, 27 de noviembre-1 de diciembre de 1995)*, Sant Cugat del Vallès: Associació d'Idees / GEXEL, 1998, 2 vol. (Serpa Pinto, 1), vol II, p. 85-93.

⁷⁸⁹ POBLET, *Retorn*, p. 44.

endavant el viatge cap a l'exili. Els espais no tenen cap més altre protagonisme que fer avançar l'acció però sobretot explicar un costum, una pràctica o l'activitat que s'hi duu a terme.

Poblet fa avançar molt ràpidament les coordenades temporals. El primer capítol comença amb l'arribada a Montblanc i el viatge al passat, als anys d'infantesa, a través d'una mena de somni i record del qual retorna a la realitat en el capítol 16. Aquests setze capítols són una llarga analepsi per reviure la vida viscuda fins abans de la guerra. En el segon, Jordi és un noi que va a l'escola, i al següent capítol ja la deixa per ajudar el pare. Entre els capítols 7 i 12 el narrador fa un dibuix de la vida i de l'entorn familiar del Jordi. Al capítol 7 comença el festeig amb l'Antònia que dura fins al vuit. Al nou es casen, i a l'onze ja es dona el relleu generacional. Al capítol 12 passen un parell d'anys i Jordi veu morir el pare i la padrina, al mateix temps que neix el seu fill. En aquest punt de maduresa i consolidació del nucli familiar també fa el pas de jornalier a petit propietari comprant un tros de terra a l'amo. Han passat cinc anys des del casament, Jordi tot just havia passat la quarantena i el vailet ja té dotze anys. L'arribada de la República es produeix en el capítol 13, i just el que ve a continuació, cinc pàgines més endavant, ja és 19 de juliol de 1939. La diàspora de l'exili comença en el capítol 15. I una pàgina després ja ha passat un any i escaig i l'Antònia ha mort. El capítol 16, com ja s'ha assenyalat, connecta amb el primer, quan el Jordi arriba de nou a Montblanc. Cap a la part dinal el temps s'alenteix, així entre els capítols 16 i 18 passen només tres o quatre dies. I entre aquest i el final no hi ha cap indicació temporal, però podrien ser entre uns dies i alguna setmana.

2.4.5.5. Recepció crítica

A l'exili aparegueren algunes crítiques sobre *Retorn*, en la nostra recerca n'hem localitzat tres i, a banda, la reproducció d'un breu fragment amb un caràcter promocional aparegut a *Full Català*, de Mèxic.⁷⁹⁰ Joan Cid Mulet publicà una de les primeres crítiques en què parla de la novel·la i dels dos llibres anteriors de Poblet i que portava per títol «Tres llibres de

---

⁷⁹⁰ Vegeu Josep Maria POBLET, «Retorn (Un fragment de la novel·la). Premi extraordinari», *Full Català*, Mèxic, núm. 8-9 (maig-juny 1942), p. 24.

J. M. Pobleu.⁷⁹¹ Cid apunta alguns dels temes que giren al voltant de la trama com són la terra, sinònim de Catalunya i de la pàtria de tants catalans que van haver de deixar-la per la guerra. L'allunyament de la terra porta al sentiment d'enyorança, un dels grans temes que apareix en les narracions dels exiliats. Aquest enyor encara es veurà superat per la tristesa provocada per la desposseïció i el robatori del tros de terra de Jordi, una metàfora de la pàtria. Cid fa la següent valoració de *Retorn*:

«Potser l'única falla d'aquest llibre de Josep M. Pobleu està en la precipitació del desenllaç. Tant com s'entreté en la descripció folklòrica —escenes de tipisme que tenen una dolçor exquisida—, una vegada tot això explicat, entra de ple en el retorn, accelerant-ne el final. El cant a la terra que tant ens delecta i ens commou en els primers capítols hauria pogut ésser, encara, un plany més profund quan la terra s'ha perdut per la incomprensió i els odís. Fet i fet, però, això no treu importància ni mèrit al llibre de Josep M. Pobleu, car, segurament, allò que l'autor haurà volgut evitar intencionadament, haurà estat la prolongació d'una tortura que vencé en Jordi i que haurà vençut, malauradament, tants d'altres catalans que no foren prou forts per a arribar fins a la fi de l'exili, i retornaren a casa, condemnant-se a mort o a la presó...

Felicitem-nos, malgrat tot, que l'exili hagi donat ocasió a valors nous en la literatura catalana. Si els dos llibres primers no deixaran un solc profund en la carrera literària de l'autor, *Retorn* li ha obert el pas.»⁷⁹²

Joan Sales també valorà la novel·la de Pobleu ressaltant-ne un dels aspectes que també hem sostingut la nostra anàlisi, que *Retorn* és més un reportatge novel·lat que una novel·la. Sales, que era originari d'una família de Vallclara, la Conca de Barberà, va subratllar alhora l'especificitat local del text, i finalment va enaltir-ne l'honestedat. Tot i salvar Pobleu literàriament perquè no era un escriptor noucentista, la consideració de l'autor d'*Incerta glòria* va en la mateixa línia que la que havia fet Ferran de Pol sobre *Terres d'Amèrica*, però amb un rerefons prou més positiu. Sales diu, de *Retorn*, el següent:

«Més que novel·la, és un reportatge novel·lat. El protagonista és un pagès de Montblanc, el fill del qual mor a la guerra, i que, havent-se exiliat no pot suportar l'existència lluny de la seva finca, i hi torna, per a morir de tristesa. L'obra té molt d'encís per als qui som de la Conca de Barberà. Montblanc, cenyida de muralles, coronada per la plebania de Santa Maria, és única per a nosaltres. Però dubto que el llibre faci sentir aquesta emoció als profans —vull dir, els qui no són de la comarca. Resulta així un llibre d'interès sobretot local, que, quan es pugui vendre a les

---

⁷⁹¹ Joan CID MULET, «Tres llibres de J. M. Pobleu», *Revista de Catalunya*, Mèxic, núm. 99-100-101 (gener-març 1943), p. 173-176. Cid valora *Records vells i històries noves, De Barcelona a l'Havana... passant per Darnius i Retorn*.

⁷⁹² *Ibid.*, p. 176.

llibreries de Montblanc (alguna d'elles centenària) tindrà un gran èxit, perquè toca al viu el cor de la nostra pàtria petita. L'estil és desigual. El primer capítol té brio i interessa; després, l'acció decau en una sèrie d'escenes folklòriques; cap al final, entre alts i baixos, es tornen a trobar moments inspirats. És llàstima que la Conca no tingui encara la seva novel·la, la que fos com l'ànima mateixa d'aquella terra abrupta i boscosa, pàtria de Pere Ermengol, cavaller, lladre de camí ral i sant; però això ens duria molt lluny dels temes que sol tractar Josep M. Poblet. Cal agrair a aquest el sentit patriòtic que l'ha dut a imprimir, en el que va d'exili, tres llibres en català a les seves costes; i, també, que (ja que no es proposa tractar cap tema transcendent), almenys no fa com certs bernats ermitans literaris, que camuflen la seva insubstancialitat dins la closca buida d'un estil pompós i estantís. Important o banal, és un autor que no enganya.»⁷⁹³

2.4.5.6. La segona edició inèdita de *Retorn*

El juny de 1963 Poblet revisa la novel·la *Retorn*. En un breu pròleg titulat «Una mica d'història»⁷⁹⁴ explica que va començar a escriure la novel·la a Mèxic, al cafè de l'Orfeó Català, cercant la inspiració en les converses que caçava d'algun compatriota, així quan «parlava algun pagès exiliat, sorgia sovint, i algunes vegades sense voler, la nostàlgia envers la terra cultivada, una terra que havia hagut de deixar; enyorament que es feia extensiu al carro i a l'animal abandonats en entrar a França. Sota aquest aspecte és evident que en l'exili, l'home del camp es deu haver enyorat més que no pas la resta de refugiats. L'amor a la terra conreada és, en el pagès, quelcom de sorprenent o si més no, una fidelitat insubornable i superior a tota altra.»⁷⁹⁵ Però Poblet va haver de ser intervingut quirúrgicament i va haver d'acabar-la amb precipitació però a temps per poder-la presentar als Jocs Florals i que encara fos guardonada amb un premi extraordinari. L'any 1946 quan torna a Europa i s'estableix uns mesos a França torna a retrobar-se amb exiliats catalans i «De nou les converses d'aquests darrers, es decantaven no pas per la política, sinó per la terra que havien hagut d'abandonar, pel seu bocí de terra, millor dit. Les enraonies donaven nous motius al tema. I sota l'ombra de les velles pedres de Notre Dame, —vivía a quatre passes del temple—, em vaig posar a escriure altres capítols.» Des d'aleshores Poblet explica que hi va anar fent retocs i que a mitjan 1963 decideix afegir-hi un nou capítol.

---

⁷⁹³ Joan SALES, [Recensió a *Retorn*, de Josep M. Poblet (A. Artís impressor. Mèxic, 1942)], *Quaderns de l'Exili*, Coyoacán, D. F., núm. 1 (setembre 1943), p. 4. Vegeu també M. ALCÀNTARA I GUSART, «L'espiritualitat catalana a l'exili», *Ressorgiment*, Buenos Aires, núm. 321, Buenos Aires (1943), p. 5210.

⁷⁹⁴ Vegeu «Annexos» de la tesi en els quals es recull la segona versió de la novel·la *Retorn*.

⁷⁹⁵ Josep M. POBLET, «Una mica d'història», «*Retorn. Novel·la*», 1963, f. [s/n].

Sobre el protagonista Jordi, Poblet afirma allò que el lector ja ha apreciat, una síntesi de pagesos i de montblanquins que ell ha conegut: «És possible que en la seva figura hom hi vegi reunides les característiques d'alguns dels convilatans que he conegut. Més precís encara; voldria que fos així i que aquest pagès tan montblanquí i tan català representés un resum i compendi de vides diferents, foses i confoses en una de sola.» I afegeix que té la voluntat de convertir la història montblanquina que coneix en novel·la: «En tot cas, i en certs moments del llibre, els camins que seguim són els d'una història novel·lada. Que si no hagués estat aquest el nostre propòsit, en lloc d'un llibre de creació i de fantasia, ens hauríem limitat a escriure els capítols d'unes cròniques.»

Ell tenia la intenció de publicar aquesta segona edició de *Retorn*, revisada i ampliada, com assenyalava en la introducció a *Aquell Montblanc*, que era el tercer llibre que dedicava a temàtica montblanquina —després de *La Conca de Barberà* i *Montblanc a començaments de segle amb el catalanisme i els seus costums*— i que hauria volgut completar amb la recuperació de la novel·la publicada i exhaurida a l'exili:

«Per a completar el tema falta encara que un dia pugui veure la llum la segona edició d'una novel·la escrita a Mèxic, publicada i premiada al país de Moctezuma, i exhaurida ràpidament per terres americanes, l'acció de la qual passa entre homes i dones del nostre terme, amb l'aiguabarreig de l'enyorament, vist en una bona part, o tenint per teló de fons els dies de la guerra. No ha arribat, però, el moment de poder-la posar a mans del lector, i, com que en aquest cas els fets són superiors als desigs, mentrestant hem endegat les pàgines que segueixen [*Aquell Montblanc*]. En aquest món hi deu haver, entre altres, una cosa important: marcar-se un camí i seguir-lo, continuar... Això és el que pretenem de fer amb Montblanc, els seus homes i la seva història.»⁷⁹⁶

2.4.5.7. Poblet i els pagesos

L'escriptor de Montblanc professa una admiració absoluta als pagesos de la Conca i la manifesta en nombroses ocasions des de les pàgines dels seus llibres de temàtica local. Sense anar més lluny, en aquest reportatge novel·lat el protagonista és un pagès i a través d'ell dona la visió personal de la pagesia. Poblet els descriu com a treballadors, bona gent i compromesos amb la llibertat i la justícia, atributs que reuneix el protagonista, i en destaca també sobretot el

---

⁷⁹⁶ POBLET, *Aquell Montblanc*, p. 20.

vincle i la força tel lúrica que els uneix amb la terra. En la figura de Jordi hom també hi pot copsar els ressorts del romànticisme alemany.

Val la pena observar que Poblet sent una devoció per aquests marmessors de la terra amb els quals podia arribar a tenir coincidències ideològiques de molts tipus, però el gruix de la pagesia montblanquina i de la comarca no combregava amb les idees catalanistes, que sí que abraçà ell des de ben jove. Els pagesos s'aliniaven amb el republicanisme radical lerrouxista i a partir de 1917 l'hegemonia seria per l'anarcosindicalisme.⁷⁹⁷

Josep Pla de ben segur que serví d'inspiració a Poblet per parlar dels pagesos i la pagesia, atès que l'escriptor empordanès hi dedicà centenars de pàgines. Pla no només va testimoniar la vida al camp, sinó que va fer una caracterització ideològica dels seus protagonistes de qui afirma: «Els pagesos, aquests absents de la història, són la meua gent.»⁷⁹⁸ Josep Maria Castellet diu de Pla, quan aquest parla dels pagesos, que els admira perquè prenen partit per la natura en un sentit atàvic i antropològic, perquè són una classe antiga i perquè tenen una personalitat marmòria, que es contraposa a l'esperit de l'home modern, habitant de la gran ciutat i hereu dels valors de la Revolució Francesca.⁷⁹⁹ Aquesta apreciació la podríem fer extensiva al Jordi de *Retorn* fins a cert punt perquè, tot i identificar-se amb aquestes característiques, Poblet pensa en ell mateix o en el perfil menestral o botiguer de filiació catalanista per tal que el personatge tingui total versemblança. Aquesta es difumina quan al principi del capítol 4 el narrador explica que Jordi assisteix a estudi els vespres, una possibilitat que encara que hagués estat possible hauria estat anecdòtica i excepcional entre el gruix dels pagesos. I en consonància amb la formació i la participació en la vida pública, era molt difícil que els pagesos poguessin tenir aquest protagonisme, reservat a unes elits locals o a l'emergent menestralia i petita burgesia, que des del catalanisme feren sentir la seva veu des de la premsa local i les associacions com la Joventut Nacionalista, com ja s'ha analitzat detalladament en la primera part de la tesi.

---

⁷⁹⁷ Vegeu MAYAYO I ARTAL, «Capítol v: La introducció dels nous corrents ideològics», p. 201-277.

⁷⁹⁸ Vegeu Josep PLA, *Viatge a la Catalunya Vella (Obra Completa, 9)*, Barcelona: Destino, 1968, p. 306; *Els pagesos (Obra Completa, 8)*, Barcelona: Destino, 1968.

⁷⁹⁹ J. M. CASTELLET, «2.5.1 Els pagesos», dins *Josep Pla o la raó narrativa*. Barcelona: Destino, 2011 (L'Àncora, 214), p. 205-209. Per a una visió de l'obra de Pla des de l'antropologia, vegeu: Eliseu CARBONELL CAMÓS, *Josep Pla: El temps, la gent i el paisatge. Una etnografia de l'Empordà franquijant la literatura*, Barcelona: Edicions de 1984, 2006 (Assaig, 14).

2.4.6. *La Conca de Barberà i Aquell Montblanc*: crònica i memòria d'un temps i d'un país

La Conca de Barberà (1961) i *Aquell Montblanc* (1975) són dos llibres que tenen diversos aspectes en comú. En primer lloc, tots dos formen part de la Biblioteca Selecta, el primer amb el número 320 i el segon amb el 485; segon, tenen també una base temàtica i de tipologia textual que els dona unitat, en altres paraules, se centre fonamentalment en un espai i un temps, que és el Montblanc i la Conca de Barberà d'abans de la guerra, i estan construïts des de la crònica periodística, i, tercer, tot i la distància temporal d'aparició, foren els primers llibres que Poblet dedicà a Montblanc i la Conca després de l'exili, un cop instal·lat de nou a Catalunya. Entremig d'aquests dos volums, l'amic i editor Josep Fornas li edità *Montblanc a començaments de segle amb el catalanisme i els seus costums* (1971), que comparteix temàtica però que s'inscriu en les coordenades del memorialisme i l'autobiografia, i que seia un tastet de les futures *Memòries d'un rodamón* (1976).

L'última vegada que el montblanquí abordà la temàtica local havia estat amb la novel·la *Retorn* (1942), i des de llavors havien passat ja dinou anys. *La Conca de Barberà* suposa un pas més en la seva producció literària testimonial i costumista.

2.4.6.1. Estructura formal

El volum està configurat a partir de diverses cròniques que constitueixen un gran reportatge sobre la Conca de Barberà, en el qual Montblanc hi té molt de protagonisme. Formalment no hi figura cap índex de continguts, però en canvi hi ha una compartimentació en quatre grans capítols, assenyalats en números romans,⁸⁰⁰ que cada un dels quals s'estructura al voltant d'un tema. Per exemple, al primer capítol, l'eix temàtic és la geografia, i Poblet fa una aproximació als pobles de la Conca en forma d'itinerari a vol d'ocell des del Coll de Lilla. Conduïx així el lector de poble en poble per i donar-li diverses notes que van de la geografia a la història, passant pel patrimoni artístic i arquitectònic. L'inici del llibre recorda d'alguna manera l'arribada del protagonista de la novel·la *Retorn*⁸⁰¹ a la Conca, però amb un accent més periodístic: «A la Conca de Barberà és millor d'entrar-hi pel Coll de Lilla. Acabes de deixar el

---

⁸⁰⁰ Vegeu Josep M. POBLET, *La Conca de Barberà (la meua terra)*, Barcelona: Editorial Selecta, 1961 (Biblioteca Selecta Ciutats i Paisatges, 320); capítol I (p. [9]-76), capítol II (p. [77]-101), capítol III (p. [103]-173) i capítol IV (p. [175]-234), seguit d'un índex d'il·lustracions.

⁸⁰¹ Vegeu POBLET, *Retorn*, capítol I, especialment p. 6 i 12.

Camp de Tarragona, que de tan extens no en veus el confí, i, sobtadament, et trobes amb una mena de cassola, feta de pics i de muntanys, en la qual, com en les cases riques, hi ha de tot.»⁸⁰² El segon capítol té com a tema central l'economia de la comarca, centrada en bona mesura en la vinya: «L'economia de la Conca es pot dir que depèn d'un sol producte: el vi.»⁸⁰³ El tercer gran bloc versa sobre personalitats destacades de la vida pública montblanquina, les associacions i els mitjans de comunicació del primer terç del segle XIX per desembocar en el tipisme i costumisme montblanquins, com fa constar just encetar l'episodi final: «En aquestes cròniques pensàvem dedicar un capítol als tipus populars.»⁸⁰⁴

Dins de cada capítol utilitza tres asteriscos per indicar el final d'una crònica i l'inici d'una altra. El llibre, subtítulat: *la meva terra*, i que dedicà a la memòria del seu pare, ja dóna algunes pistes sobre el material literari que el lector hi trobarà. La geografia de la Conca és el marc conceptual des del qual parlarà i reflexionarà sobre múltiples aspectes. La fórmula és ben coneguda: paisatge, costums i història, que s'encadenen amb alguns records personals i la memòria col·lectiva del catalanisme per rescabalar-los del pas de l'temps i de l'oblit.

El gènere triat aquest cop és la prosa que combina memorialisme i costumisme, però, de la següent manera. Una prosa que agafa la forma de reportatge, com ho evidencien els textos breus i temàtics dedicats a cada municipi. L'extensió literària a cada localitat oscil·la entre una i les tres o quatre pàgines, en funció del patrimoni i de l'interès de cada municipi. Així Barberà, Ollers, el Pinetell, la Guardia del Prats, Forès, Rojals, Vilaverd, Pira, Solivell, Blancafort i Senan comptarien amb una pàgina, respectivament; Vimbodí, Vallclara i Sarral amb dues i l'Espluga s'explicaria en unes sis pàgines; el monestir de Poblet, en deu. Curiosament Poblet no parla gens d'una de les poblacions més importants de la comarca com és Santa Coloma de Queralt, que només esmentarà de passada quan parli del transport comarcal o Vallfogona de Riucorb, la vila del rector de Vallfogona. Entremig d'alguns municipis utilitza transicions literàries per cohesionar el seu relat, és a dir, aprofita per evocar els espais naturals, fonts o ermites propers o que formen part del terme municipal, per exemple quan s'apropa a la Conca parla del Coll de Lilla, com a espai per observar tota la comarca. Quan parla de l'Espluga o ha també de l'ermita de la Santíssima Trinitat i de la capella de Sant Miquel. De Vimbodí passa al monestir de Poblet i al seu bosc. I d'aquí s'enfila muntanya amunt, seguint una ruta coherent, com si d'un bon excursionista es tractés, cap a les ermites de Sant Joan i Sant Josep, que el situen al terme de Montblanc i a les Muntanyes de Prades. Seguint amb la fórmula literària també cal afegir que quan s'atura en un municipi

---

⁸⁰² POBLET, *La Conca de Barberà*, p. [9].

⁸⁰³ *Ibid.*, p. [77].

⁸⁰⁴ *Ibid.*, p. [175].

segueix un mateix esquema: nom d'aquest, dades geogràfiques i de població, monuments destacats o personalitats rellevants i anècdota en clau literària o fet històric que donen peu a una reflexió personal.

Algunes de les autoritats que cita per construir el seu discurs literari són: Josep Pin i Soler, que fa aparèixer Montblanc en una de les seves narracions; Manuel Ribé, fill de Montblanc i futur cap de la guàrdia urbana de la ciutat de Barcelona; Joaquim Santasusagna, assagista reusenc, autor d'una guia de els muntanyes de Prades juntament amb Josep Iglésies; Eduard Toda, restaurador de Poblet; Jaume Ramon Vidales (notari de Montblanc), Lluís Vives Poblet, secretari de l'Ajuntament de Montblanc, encarregat de l'Arxiu Municipal i autor de l'obra *Narracions històriques de la vila de Montblanc*; Josep Conangla i Fontanilles, polític, assagista i poeta resident a l'Havana; Josep Vallet, canonge i historiador; Claudi Ametlla, periodista i polític de Sarra; Joan Palau i Generès, diputat a les corts constituents 1869; Pere Antoni Veciana i Rabassa, fundador dels Mossos d'Esquadra; Tomàs Capdevila i Miquel, prevere, autor de les *Notes històriques de la Vila* (1934), entre d'altres.

La prosa de Josep Maria Poblet és rica, en expressions i matisos, no en va és un home del país de comarques, i aquest patrimoni antropològic es fa evident. A més, amb tota aquest riquesa, i sobretot, la vivesa del seu lèxic sap construir una arquitectura literària reeixida. Aquesta es caracteritza perquè harmònicament, sense brusquedat, passa d'una anècdota a una facècia, d'una emoció provocada per algun fet al colpiment de la visió d'un paisatge. I entremig aprofita per, falcar records i costums, amb notes erudites sobre la història local. Poblet és un observador atent que sap copsar el detall curiós de qualsevol vivència i fer-ne literatura.

El paisatge de la comarca; els costums locals enquadrats en una història i una tradició centenàries el paisatge i com aquest influeix i motllura una determinada visió del país i de les coses. Des del començament del llibre, la Conca esdevé un marc, una acotació territorial i espacial que li serveix per localitzar els seus records del Montblanc nadiu. En el llibre parla molt poc de la comarca —em refereixo dels altres pobles—, les referències inicials són per situar el lector, per guiar-lo fins a fer-lo arribar a la vila. Poblet es converteix en un *cicerone* que porta el lector fins al territori objecte de creació literària. L'estil emprat per Poblet combina una falsa objectivitat d'apropament al territori, evocant la manera d'excursionistes i erudits autors de guies o monografies locals, com Palau i Dulcet, però subjectivant la matèria perquè la voluntat és fer literatura.

Poblet comença explicant la millor banda per la qual cal entrar a la comarca. Ell és partidari de fer-ho per la serra de Miramar, a través del Coll de Lilla, que li permet un

apropament excepcional a la contrada. Una visió panoràmica de tota la comarca, amb tots els pobles i els diversos turons i esplanades. Aquest recurs de fer una panoràmica per després centrar l'objectiu en un punt és recurrent en Poblet, ja ho fet a *Retorn*, fent que Jordi arribi a la vila a peu per aquesta banda i hi torna novament. Aquest cop però no elabora ficció literària pròpiament, sinó que utilitza el reportatge periodístic per donar dades sobre els diversos pobles. Comença amb una primera aproximació amb una descripció topogràfica que relliga amb alguna dada de tipus toponímica, i amplia el gruix de la narració amb aportacions històriques i records costumistes. Vegem-ne un exemple dels molts que es poden trobar, com Barberà de la Conca:

«Barberà es deixa veure d'arreu. Posat en un petit promontori, domina el panorama que s'estén als seus peus i també a les seves espatlles. Deu ésser per això que, primitivament, se'n deia Puig de Barberà, i per això, també, que els carrers són costeruts, d'alts i baixos; poble de pagesos, d'aquella mena de pagesos que, amb els arpiots a la mà, saben de què se les heuen. El poeta ha explicat com:

El teu nom és una capa
Que abriga vint cavallers.
Si la teva arrel s'arrapa
a al roca dels Templers,
i ets feinera, oberta i lliure
com la palma de la mà,
no cobegis cap més viure
que el que tens a Barberà.

El seu Castell tenia història, i en una època, originalíssima. Sembla que l'any 1609, davant l'astorament dels veïns, els seus propietaris donaren acolliment durant tres dies al cèlebre bandoler Pere Roca Guinarda.»⁸⁰⁵

Poblet segueix aquest esquema formal amb la resta de pobles de la comarca: Ollers, el Pinetell, la Guàrdia dels Prats, Forès, com a nuclis agregats, i a continuació amb els nuclis més importants i de més població. Aquests són quatre municipis que es troben correlativament seguint la via ferroviària des de Lleida en direcció a Valls i Tarragona: l'Espluga de Francolí, Montblanc, Vilaverd i la Riba els cita per il·lustrar una corrandà que es popularitzà arreu de la comarca que n'il·lustra el tarannà de les respectives:

---

⁸⁰⁵ *Ibid.*, p. 10-11.

«A l'Espluga són erugues,
a Montblanc són podellers,
a Vilaverd toquen l'arpa,
i a la Riba, paperers.»⁸⁰⁶

Quan parla de l'Espluga, com farà amb altres poblacions, no s'està de citar i donar referència dels noms de trajectòria meritòria, com Lluís Carulla i Canals, el fill il·lustre de la població que fou un industrial i advocat, destacat per exercir de mecenes a la seva població nadiua, però també, al país.⁸⁰⁷ També cita Pere Mialet, l'escriptor vallenc que dedicà una composició poètica a la població, destacant-ne els seus atributs a través d'imatges sensorials i paisatgístiques.⁸⁰⁸ L'itinerari per l'Espluga el porta a indicar alguns dels racons més destacats i també dels afores més interessants per visitar com el balneari de les Masies, Vil·la Engràcia, a tocar de la font del Ferro. El balneari fou obra del dramaturg i polític, Pere Antoni Torres.⁸⁰⁹ L'itinerari espluguí segueix a través de la figura del capellà i poeta Ramon Muntanyola, a qui Poblet dona veu, per il·lustrar les virtuts dels pagesos, una de les classes socials que honoren la comarca i que li donen identitat. Ja s'ha explicat que els pagesos és un dels motius literaris de la prosa de Poblet, que li serveix per escriure sobre la comarca. És la classe social que li serveix per explicar un grapat de coses de la comarca: les diverses classes socials, l'estructura familiar, les feines del camp, les tradicions lligades a la terra i els costums festius; però també uns valors que són els seus, els que mira de posar en pràctica ell i que emergeixen en la seva prosa: la bondat, l'esforç, la tradició i, òbviament la catalanitat. No en va el món de pagès, a banda de ser un gresol de virtuts també és un focus d'irradiació de la llengua catalana a través de seu vocabulari estretament lligat de la terra i les seves tradicions, com molt bé constata Jacint Verdaguer en la seva poesia. Tanmateix ell no és l'únic que utilitza la pagesia com a tema literari, Ramon Muntanyola també s'afegeix a aquesta tradició que remet de ple amb el pairalisme i la prosa costumista:

---

⁸⁰⁶ *Ibid.*, p. 14.

⁸⁰⁷ Lluís Carulla i Canals, nascut a l'Espluga de Francolí, el 1904. El 1973 creà la Fundació Carulla-Font, que el 1978 passà a denominar-se Fundació Jaume I, recentment ha adoptat la denominació de Fundació Lluís Carulla. El 1963 fou també l'impulsor de l'entitat social i cultural, Casal de l'Espluga de Francolí.

⁸⁰⁸ Pere Mialet i Rabadà (Valls, 1900-Barcelona, 1968). Periodista i literat que conreà diversos gèneres: poesia, contes, narrativa, novel·la, teatre, periodisme; aquest últim amb especial ofici. El teatre es converteix en el gènere que conreà més després de la guerra, influït pel teatre francès, que l'inspirà per fer un teatre popular i sense massa pretensions literàries.

⁸⁰⁹ Vegeu Josep M. VALLÈS I MARTÍ, *De l'idealisme a l'oblit. Poesia i teatre de Pere Antoni Torres Jordà*, Valls, Cossetània Edicions, 2007.

«L'Espluga és una vila essencialment pagesa. Ho és en tots els aspectes i en totes les dimensions. Això, sí per un costat li és una glòria, per l'altre, li és un retret. Ser pagès no és pas un afront. És més aviat un antecedent per a un certificat de bona conducta. A Catalunya la vida pagesa és encara una guardiola de virtuts. I la de més arrel i de més caràcter és sens dubte la del treball. L'espluguí és un treballador de mena. Si tota la Conca de Barberà ja té fama de ser una gent aferrada per temperament i per tradició a al terra, els espluguins n'arriben a ser uns fanàtics.»⁸¹⁰

Després del retrat genèric dels pagesos, en clau de tipisme costumista, passa a la unitat, a l'exemple concret. A Poblet li agradava molt parlar amb els pagesos, ja fos quan els deuria trobar asseguts en un pedrís o en algun banc de la plaça amb les dues mans, una damunt de l'altra, estintolades sobre el gaiato a punt d'explicar-ne alguna de no sabuda per l'interlocutor o de fer alguna argumentació filosòfica sobre qualsevol aspecte de la societat o de la terra. Aquesta era gent d'una extensa cultura, tant agrícola, com popular o meteorològica, que anava des de saber llegir el cel i la meteorologia a atresorar dites populars i uns coneixements d'un món que no eren a gairebé cap llibre perquè aquests només són donats per l'experiència de qui brega amb la terra. Poblet sap que el pagès és tota una institució social, i nacional, d'aquí el seu respecte i admiració vers ell:

«El Manel [de la Masia del Simon] és un pagès, però un pagès que al seu dedins hi té tota una mina de sentències i d'acudits que us deixen astorats, quan advertiu que li afloren als llavis, l'un darrera l'altre. Així hauria estat Pascal, el famós autor francès de «Pensées», em deia jo, si no hagués perforat tant infolis i si, en lloc d'anar a la universitat, hagués hagut d'anar cada dia al tros. Quants Pascals ronden pel món, sense haver tingut l'escaiença de deixar escrits els seus pensaments! El vell Morgades, que els duu escrits en bona tinta, en el seu interior, els amolla sense afectació ni vanitat de cap mena. Són com el polsim de sal que va tirant en les seves narracions per tal que el plat que us ofereix no us resulti fat de gust. Les seves paraules captiven de seguida l'atenció. Amb la seva conversa, m'empenyaria de refer o de confegir la història de la vila, des de la guerra dels carlins ençà.»⁸¹¹

De la reflexió sobre els pagesos passa a descriure i a glossar els afores de l'Espluga, sempre fent servir referències paisatgístiques i relacionades amb l'excursionisme o els àpats populars com la capella de Sant Miquel, la Santíssima Trinitat. I d'aquí, passa la glossar el municipi de Vimbodí, del qual en destaca la presència de dos molts bons mestres: un tal

---

⁸¹⁰ *Ibid.*, p. 17.

⁸¹¹ *Ibid.*, p. 18-19.

senyor Rebull i Jacint Garcia; per desplaçar el focus d'atenció cap a la topografia de la Conca que limita amb les Garrigues, i on sembla que a vegades es desdibuixen el contorns com passa amb l'altra zona de la comarca que limita amb la Segarra.

El monestir de Poblet, prop de Vallaclara i pertanyent al terme municipal de Vimbodí, és un dels monuments emblemàtics de la comarca i, del país, al qual Poblet hi dedica molta més extensió. Sembla que hi té moltes coses a dir, des d'explicar-ne les característiques a repassar les amistats o personalitats que l'han visitat freqüentment o ha estat objecte de la seva obra en alguna ocasió, en forma de passatge o referència com Manuel Ribé, J. M. Bartrina o Josep Pin i Soler. Això sense deixar d'explicar el període de les desamortitzacions o aprofitar per ressenyar alguna de les moltes llegendes populars ocorregudes a l'abadia com la de la seva fundació.⁸¹² L'escriptor montblanquí explica que un ermità anomenat Poblet, fill d'Ollers, feia penitència en un indret conegut com Lardeta, on havia construït un petit oratori. Corria el segle XII i els moros el feren presoner i el portaren a Siurana. Allí intentà escapar-se fins a tres vegades i, diu la llegenda, que aleshores Almominis l'alliberà. Un cop aquelles terres foren alliberades Ramon Berenguer IV féu construir el monestir de l'orde del Císter.

Josep Maria Poblet fa de divulgador i enumera la tradició d'escriptors i erudits que han escrit sobre el monestir de Poblet i la seva significació. Entre aquests cita: Jeroni Martorell, mossèn Josep Palomer, Andreu de Bofarull i Brocà, Antoni Palau i Dulcet, Joaquim Santasusagna o Eduard Toda, entre altres. Tots aquests noms comparteixen un denominador comú: el monestir de Poblet. L'escriptor montblanquí els utilitza com a autoritats per construir el seu discurs literari i històric, en clau divulgativa, per donar-ne a conèixer qüestions històriques i anècdotes. Vegem-ne un exemple:

«l mossèn Josep Palomer en el volum *Estampes de Poblet* constata: «S'erren els qui, amb molta impropietat, diuen que Poblet és l'Escorial de Catalunya. Jo entenc, i crec dir-ho amb tota propietat, que l'Escorial és el Poblet de Castella, car en fundar-se aquell monestir ja feia més de tres segles que Poblet era tomba de monarques.[...]»⁸¹³

Aquesta cita serveix per veure com una vegada més, sigui amb els propis arguments o amb els d'altres, Josep Maria Poblet reivindica la catalanitat, en aquesta ocasió a través de

---

⁸¹² Josep M. POBLET, *La Conca de Barberà. La meua terra*, Barcelona, Selecta, 1961, p. 26-27. Vegeu també, per complementar amb altres llegendes relacionades amb Poblet i la comarca, Rosa M. CANELA I BALSEBRE, *Llegendes de la Conca de Barberà*, Sant Vicenç de Castellet: Farell Editors, 2007 (Popular. Llegendes, 19).

⁸¹³ *Ibid.*, p. 28.

l'antiguitat del monestir, construït abans de El Escorial, el mausoleu de la corona espanyola. Aquest reivindicació la fa a través de les paraules del capellà Josep Palomer.⁸¹⁴

Un altre pagès que anomena i cita com a font, ara per parlar dels conflictes entre el monestir i els pobles del voltant, és un tal Jaume Civit i Solé del qui diu:

«El compatriota Jaume Civit i Solé, pagès que, a part de dedicar-se al conreu de la terra, té el bon costum de llegir i escriure, s'ha referit a aquestes baralles:

Per una branca de llenya,
oh torres del meu Montblanc!,
ens conta certa llegenda
la ignomínia més cruenta,
d'un acte vil, deshonorat...»⁸¹⁵

Poblet, a través de l'anècdota, el pagès anònim de poble que confegí uns versos populars sobre el monestir que serveixen per passar a descabdellar una altra llegenda popular. En aquest cas la que té a veure amb l'escapçament de les torres de Montblanc. Segons la llegenda, explicada per Poblet a través de la font d'Antoni Flotats, aquest fet fou el resultat d'un càstig que recaigué sobre la vila a finals del segle XIV, causat per una de les diverses lluites i conflictes per la llenya del bosc de Poblet. Que en una ocasió se saldà amb la mort d'un llenyataire montblanquí. Fet que provocà les ires dels montblanquins, que mataren el guardià del monestir i produïren diversos aldarulls com la crema de la capella, així com diverses destrosses.⁸¹⁶ Aquests actes foren castigats amb una multa i l'ordre d'escapçar les torres de Montblanc.⁸¹⁷ Seguint amb les seves mostres d'erudició, i literatura popular, Poblet explica que aquesta llegenda també fou recollida per Jaume Ramon Vidales, en el seu volum *Poblet. Narracions i llegendes*. Aquest havia exercit el càrrec de notari a Montblanc i Sarraí.

L'escriptor montblanquí ressegueix l'itinerari per la Conca amb la descripció del bosc de Poblet, la Pena, les Cent Fonts, la dels Boixets, entre altres, ubicades a recer de les Muntanyes de Prades.⁸¹⁸ I també reprèn les ermites i espais lúdics a l'aire lliure que ja ha esmentat com l'ermita de Sant Joan, de Montblanc. Un cop més fa la breu localització

---

⁸¹⁴ Josep Palomer (Arenys de Mar, 1886-1961) fou un erudit, assagista i novel·lista; s'ordenà sacerdot el 1908. Les seves proses de joventut es caracteritzen per tractar temes religiosos i romàntics. La cita esmentada, de ben segur —Poblet no dóna la font exacte—, podria haver estat extreta del seu assaig, escrit en castellà, i titulat *Las bibliotecas medievales de Cataluña*. Ripoll, *Santes Creus i Poblet* (1942).

⁸¹⁵ *Ibid.*, p. 31-32.

⁸¹⁶ POBLET, *La Conca de Barberà*, p. 35.

⁸¹⁷ Josep M. Poblet explica la llegenda a partir de la narració que en féu Antoni Flotats, en un article publicat al *Butlletí de la Unió Excursionista de Catalunya*. Vegeu també CANELA I BALSEBRE, *Llegendes de la Conca*, p. 117-118.

⁸¹⁸ Per a una precisa localització i inventari de les fonts del terme de Montblanc, vegeu Joan PALLISÉ CLOFENT, *Els camins de l'aigua. Fonts naturals i aigües al terme de Montblanc*, Valls: Cossetània Edicions, 2006 (Petjades, 7).

històrica, n'explica la importància d'aquesta en la tradició montblanquina i ho rebla amb un poema, en aquesta ocasió de Josep Conangla i Fontanilles sobre l'esmentada ermita. En el seu reportatge sobre l'ermita el va construir amb referències inequívocament de món de pagès, com quan es refereix al temps necessari per pujar-hi, tot portant un ritme lleuger:

«L'ermita [de Sant Joan] amb els xiprers a la vora i l'ermità amb el càvec al coll esdevenia una estampa bíblica. De Montblanc a Sant Joan, hi ha una hora de pagès, sempre costa amunt i per mals camins, triïs el que vulguis. En els darrers retombs, t'has d'agafar on pots per evitar l'esllavissada. [...] Els fumadors, en arribar a dalt, cargolaven el cigarret, bo i respirant a ple pulmó. S'hi estava tan bé, que ni t'adonaves de si feia vent. I això que l'ermita és situada en un lloc a propòsit perquè hom s'entengui directament amb els núvols i les marinades.»⁸¹⁹

La descripció del paisatge sovint s'intercala amb curiositats com quan recorda les tartanes que es transformarien després en òmnibus. Aquestes sortien de Montblanc i comunicaven amb diverses poblacions com Santa Coloma, Rocafort o Sarral, el temps que tardaven per fer els respectius trajectes era memorable, tant com l'aventura que suposava el viatge en si. Poblet ho explica així: «Quin espectacle el d'aquells vehicles, plens d'homes i de dones, entaforats entre els sacs, els paquets i les gàbies! A mig camí, en arribant a Rocafort de Queralt, es feia el canvi de les bèsties, que el Coll de Deogràcies és llarg i dur de pelar. Amb tot, en tocant a l'anada, i amb paciència, no hi havia res a dir. Sorties de Montblanc a les deu, i a les quatre de la tarda eres a Santa Coloma.»⁸²⁰

El viatge per la Conca segueix amb Blancafort i Solivella, separades per poca distància: «Ens trobem en el jaç de la Conca. Montblanc, Pira, Sarral, Blancafort i Vilaverd, n'ocupen les planúries. Solivella no, que com l'Espluga i Barberà, costreja.»⁸²¹ I d'aquí fins al Tallat i Senant, explorant els límits de la contrada, a tocar de la Segarra. Amb aquests municipis tanca el reportatge de la Conca de Barberà i els seus pobles, per passar a Montblanc, la seva capital. En aquest punt, que correspon a la pàgina quaranta-cinc del llibre, passa a parlar de Montblanc que és el que més li agrada i, que alhora és el terreny que més domina, perquè en té molta informació. Fins ara ha donat dades escadusseres sobre cada municipi, però que ha sabut farcir amb dialèctica literària i a través de cites erudites que li han permès fer créixer el seu discurs textual.

---

⁸¹⁹ POBLET, *La Conca de Barberà*, p. 36-37.

⁸²⁰ *Ibid.*, p. 42.

⁸²¹ *Ibid.*, p. 43.

A la pàgina quaranta-cinc acaba el resum d'allò que creu més significatiu de la Conca de Barberà, la resta del llibre —de la pàgina quaranta-sis fins al final, a la dues-centes trenta-quatre, parlarà de Montblanc. Desequilibri entre la part dedicada a tota la comarca i la que ocupa Montblanc. A les pàgines quaranta-cinc i quaranta-sis fa una descripció de com veu la seva vila nadiua. I es mostra partidari d'un creixement sostingut d'aquesta, així «Contra el parer de molts, no ens plauria que Montblanc s'engrandís massa.» Una declaració d'intencions sobre l'equilibri demogràfic i la sostenibilitat, en ple apogeu demogràfic a causa de les immigracions de gent de l'Estat espanyol cap a Catalunya, en la dècada dels seixanta. Poblet explica que un amic de Rubí li havia comentat que en trenta anys havia doblat el cens de població.

Les dades i les referències a Montblanc comencen amb les paraules que dedicà a al vila el novel·lista i narrador Joan Santamaria (Lleida, 1886-Barcelona, 1955), qui assolí un notable èxit de públic entre 1915 i 1936, amb unes obres situades al tombant de segle. Santamaria se sentia molt atret per Catalunya, que va recórrer com a viatger i excursionista. D'aquests viatges i excursions naixeria *Visions de Catalunya*, la seva obra més valorada a l'època i on hi té un pes molt important la descripció dels paisatges.⁸²² El crític i historiador literari Manuel de Montoliu afirmà que en aquesta obra s'hi donen la mà «el poeta, el pintor i el novel·lista». Aquesta triple combinació, a la seva manera, també és la que intenta posar en pràctica Josep Maria Poblet en la seva literatura de temàtica local i per això utilitza Santamaria com a cita d'autoritat, perquè la seva prosa esdevé també un referent per a Poblet, atès que lliga l'esperit de la vila amb les muralles i les pedres antigues, passat gloriós, passat atrapat en les pedres i pairalisme montblanquí que esdevé una síntesi d'essències de catalanitat. Santamaria ho explica així a través de Poblet:

«[...] «Montblanc... Què gràcil ets! Que sever també, i que rovellat per les centúries!» L'autor del volum [*Visions de Catalunya*] es passeja pels nostres carrers, i ja entrat en la idiosincràsia de la vila afegeix: «Us hi trobeu bé a Montblanc. Dins el clos amable dels seus murs patinats d'una grogor d'unça vella, us sentiu talment a casa vostra, voltat dels records pairals, sentint a frec dels llavis l'ànima de Catalunya». El gran prosista acaba, encara, amb aquests mots: «Montblanc! Montblanc! Serva't ben fort i ben dret. Cadascuna d'aquestes pedres que et formen és una engruna del nostre ésser catalanesc. El dia que s'ensorrin, la teva ànima fugirà i ja no seràs mai més Montblanc, sinó un poble bord i miserable, que jaurà estúpidament perdut entre les ratlles d'un mapa».⁸²³

---

⁸²² Vegeu Joan SANTAMARIA, «Montblanc», *Visions de Catalunya (Catalunya Nova)*, Barcelona: Impr. Joan Sallent, 1927, p. 45-53.

⁸²³ *Ibid.*, p. 46.

Santamaria sintetitza molt bé a la construcció poeticoliterària de Montblanc feta, posteriorment, per Poblet en llibres com el present i els següents, és a dir, a *La Conca de Barberà, Montblanc a començaments de segle amb el catalanisme i els seus costums* i *Aquell Montblanc...* Així doncs, cal afegir, Joan Santamaria, juntament amb Palau i Dulcet i Conangla i Fontanilles, interpreta a la perfecció els elements i la simbologia identitària montblanquina en clau romàntica establint el nexa Catalunya-Montblanc amb totes les implicacions tant estètiques com ideològiques que comporta el binomi, a través de les pedres, talismà d'identitat.⁸²⁴ És important de subratllar, que és en aquestes pàgines on Poblet comença a reunir i a fixar, definitivament, el seu imaginari personal montblanquí, tant és així que aquest llibre i els dos que vénen a continuació esdevenen un corpus formal i temàtic unitari. Una evidència més de la proximitat literària i estètica de Poblet amb el Romanticisme, com ja s'ha vingut postulant al llarg de l'estudi.

Poblet cita les paraules de Joan Santamaria, extretes de *Visions de Catalunya*. I afegeix, d'acord el concepte de Santamaria de la vila, que el creixement de la vila ha de ser mesurat:

«Per això a la vila no hi ha carrers amples i les noves construccions han estat alçades arran de la carretera, el seu eixample natural. Optem, doncs, per un Montblanc de cinc, de sis, de set mil habitants, a tot estirar. En fer aquesta afirmació, som lleials a nosaltres mateixos i en la manera com entenem les delimitacions urbanes. Allò que ens plauria, allò per què hem de maldar, és un Montblanc endreçat i net com una patena, amb flors en balcons i finestres, amb un arbre a cada racó on hi hagi lloc per a poder créixer. El Montblanc de vies espaioses, no el sabem veure. Un dels encerts de les edificacions de Vila-salva és que es tracta d'un grup a part, que no té res de semblant amb la resta de la vila. Davant el colossalisme dels temps presents, motiu de tants estralls, cada dia som més partidaris dels llocs recollits i, tractant-se de Montblanc, dels carrers estrets i amb giragonses. De vies amples, n'hi ha arreu. A trenta, a quaranta quilòmetres de la rodalia i en tantes viles com es vulgui. Allò difícil de trobar és un poble que només en trepitjar els seus carrers, es flairi un no saps què, una mena de perfum que te'l fa veure diferent dels altres. És ací on rau això que es coneix per personalitat, quelcom difícil d'assolir i que la vila de Montblanc s'ha trobat fet. I, especialment, allò que cal és que els montblanquins que hi viuen i els que en som fora tinguem consciència del que és i el que representa la vila on hem nascut.»⁸²⁵

---

⁸²⁴ Aquest text hom el podria considerar un dels textos fundacionals del *montblanquinisme*, tot i que aquest comença a gestar-se força anys abans amb Palau i Conangla, com s'ha assenyalat anteriorment. Si més no reuneix uns quants elements bàsics que el caracteritzen fent-ne una interpretació simbòlica que Josep M. Poblet, entre altres escriptors i erudits locals, desenvoluparà anys després, a través de la seva prosa. El text fou reproduït a finals dels anys vint a les pàgines d'*Aires de la Conca* i consolidà algunes de les bases estètiques del concepte citat. *Aires de la Conca*, núm. 74, 24-III-1928, p. 4-5.

⁸²⁵ *Ibid.*, p. 46-47.

Poblet se centra en el paisatge a partir de diversos llocs, com la plaça Major, escenari de tants records d'infantesa i de dates assenyalades del montblanquinisme. Aquest cop la retrata a través de la tradició literària. Una tradició que va des dels versos de Josep Maria Ribes i Monfar, passant per Josep Maria Espinàs en un dels seus llibres *Les ciutats de Catalunya*, fins a Marcel·lí Bayer.⁸²⁶ Totes tres cites el que fan és enaltir els atributs de la plaça Major. Ribes i Monfar —Poblet no esmenta el títol del poema, però amb tota probabilitat es tracta de «Sardanes a la plaça el dia de la Festa Major»— diu:

«Plaça Major de la vila,
Plaça Major!
La llum ací s'hi perfila
i el sol hi fa ball rodó.
Plaça Major!»⁸²⁷

Espinàs al seu torn en subratlla la composició per cossos independents «que li donen una articulació molt aïrosa» i Bayer en la lletra de la seva sardana evoca un Montblanc en clau romàntica:

«Montblanc, bell tresor,
els seus escuts brodat amb or,
les torres i casals,
muralles i portals,
els baluards, ponts i ravals...»⁸²⁸

Poblet passa d'un tema a l'altre, ràpidament i gairebé sense avisar el lector, si bé els esteriscos indiquen el canvi temàtic. I de la plaça passa a repassar, d'una bursada, les fonts del terme: la font de la Ceba, de l'Amistat, de la Sivina, de la Pasquala, de la Teula, del París, de Jesús, de Guasc, del Gorrines, entre altres per centrar-se en la que ell considera que té una de

---

⁸²⁶ Josep Maria Ribes i Monfar (Alforja, 1885-Barcelona, 1972). Poeta i industrial que conreà una poesia popular, costumista i amb la constant presència de temes montblanquins, segurament influït per les seves estades a la població, atès que la seva mare era montblanquina. Entre els seus poemes de temàtica local destaquen «El riu Francolí», «El pont vell», «La Mare de Déu de la Serra», «Els gegants de Montblanc», «Sardanes a la plaça el dia de la Festa Major» o «L'església de Sant Miquel», entre altres. També va escriure les obres teatrals *Mònica a Deyà* (1952) i *La seva setena vida* (1958).

Marcel·lí Bayer i Gaspar (Montblanc, 1898-Barcelona, 1977) Compositor, músic, violinista i saxofonista. Estudià al Conservatori Superior de Música del Gran Teatre del Liceu de Barcelona, del qual en fou també professor, com també de l'Escola Municipal de Música de Barcelona. Fou autor de diverses sardanes de temàtica montblanquina com «Pilareta», «Montblanc» i «Montblanc joiós».

⁸²⁷ POBLET, *La Conca de Barberà*, p. 47.

⁸²⁸ *Ibid.*, p. 48.

les millors aigües: «L'aigua de més prestigi és la de la font del Reboll» i on «Durant molts anys, el montblanquí i mestre d'obres Josep Anton Miró i Civit, bon punt sortia el sol —una hora a peu, i pujada—, s'hi deixava caure.»⁸²⁹ Les apreciacions sobre les fonts del terme segueixen i explica:

«A la vora del Pont de la Fusta, com qui diu a peu pla, hi ha la Font de l'Escarritx, que a Montblanc la paraula «esquitx», se sol canviar per aquesta altra. Darrerament la del Xarpa, ha estat batejada amb el nom de la Ginesta, amb motiu d'un escaient embelliment, fet pel nou propietari, Francesc Masdéu, empenedor i entusiasta. Avui com ahir, però, la més celebrada de totes és la Vall, indret evidentment deliciós.»⁸³⁰

I de la Vall a una altra font que Poblet assegura que li agradava molt quan era petit:

«En la nostra infantesa, n'hi havia una, però, que ens tenia el cor robat: la Gruta. Després de caminar una hora llarga, baixaves per un caminet tot eixerit i trobaves la més deliciosa de les fonts amb arbreda exuberant, molsa a desdir i diminutes plantes aquàtiques.»⁸³¹

La Font de la Gruta, situada a 516m, a la Coma del Diabló, és una de les més populars de la contrada, es tracta d'una font històrica situada al mig del barranc de la Pasquala. La Font de la Mare de Déu és una altra que esmenta i que es troba a prop de l'altra, també a la Coma del Diabló, a 544 metres, sembla ser que pel seu nom se li atribuïa a la seva aigua propietats medicinals i terapèutiques.

La descripció geogràfica i física del municipi és abordada en la prosa següent, per després passar a donar un seguit de notes històriques sobre el patrimoni artístic i cultural com la declaració de Montblanc com a Conjunt Monumental i Artístic promulgada el 26 de desembre de 1947. Aleshores fa un recorregut a vol d'ocell sobre el corpus monumental i dóna algunes dades com el decret reial de les muralles, datat del 1366, la celebració de diverses corts catalanes. Amb tot no s'està de recomanar visitar cases senyoriales com la d'Alenyà i Desclergue o passejar pel call jueu i deletar-se amb teginat de l'església de Sant Miquel, Santa Maria i Sant Francesc. Poblet és intuïtiu i divulgador de la història i cita Palau i Dulcet. Ell té

---

⁸²⁹ *Ibid.*, p. 48-49.

⁸³⁰ *Ibid.*, p. 49.

⁸³¹ *Ibid.*, p. 50.

una gran estima a la vila i al seu patrimoni fet que el porta a erigir-se com a defensor del patrimoni i a reflexionar sobre la destrucció d'esglésies i monuments:

«¿Quan aprendrem de separar les lluites i les revoltes, dels temples, els monuments artístics i les joies arquitectòniques? El mal ve de lluny, però el dia que s'aconsegueixi s'haurà avançat un pas definitiu en pro de la civilitat de la nostra terra. Ho diem perquè en el transcurs de 1835, ja varen ésser destruïdes diverses creus de terme.»⁸³²

En el repàs monumental és interessant com es posa de relleu el contrast del Montblanc antic i el modern. Poblet parla del «mal de pedra», afirmació que es pot interpretar en dues direccions complementàries, d'una l'estima visceral al patrimoni monumental explicitat en una mena de síndrome d'Stendhal, una estima a la pedra, a allò antic que connecta amb el passat; però també és una afirmació que hom pot emprar per referir-se a aquella gent amb mentalitat tancada i d'esquena a la modernitat o símptoma d'autocomplaença. Poblet fa una reflexió en aquesta direcció que serveix de contrast entre el passat i el temps coetani, el de començaments dels anys seixanta quan escriu el llibre, uns anys en què l'establiment d'una xurreria a la plaça dels Àngels es convertí en un fenomen social entre els habitants de la vila. La modernitat i els nous temps es manifestaven en l'eixample montblanquí, que creixia i es feia gran, en detriment del centre i de la part vella.⁸³³ En la recta final d'aquesta primera part aborda, amb el seu estil directe, personalitats històriques i fills de la vila, que hi ha nascut o hi ha tingut alguna vinculació d'algun tipus, com fra Anselm Turmeda, fra Magí Català o fra Pere Sanahuja i Vallverdú, en l'àmbit religiós. Dels fills il·lustres de l'àmbit civil destaca: el llinatge dels Vilafranca, fundadors de la vila; Jaume Conesa, secretari reial; Pere Ramon de Biure; Bernat d'Alenyà; Pere Deguí o Francesc Aguiló.⁸³⁴

El santuari de la Mare de Déu de la Serra, on resideix la patrona de la vila, li serveix per esbossar unes dades històriques sobre la fundació d'aquest i la seva simbologia religiosa, un dels puntals del montblanquinisme.⁸³⁵ El procés formal emprat és el de sempre, construir el propi discurs, amb cites d'altres autors que han escrit sobre el tema. Això li serveix per

---

⁸³² *Ibid.*, p. 56.

⁸³³ *Ibid.*, p. 56-58.

⁸³⁴ Per ampliar informació sobre personalitats de la vila vegeu GRAU I PUJOL & BADIA I BATALLA, *Diccionari biogràfic històric de Montblanc*.

⁸³⁵ Vegeu Joan POBLET I TEIXIDÓ, *Origen del Santuari i Monestir de la Mare de Déu de la Serra*, Barcelona, Francesc Badia, 1899. [Treball llorejat en lo segon Certamen de la Secció Catalanista de la Congregació Mariana de Barcelona i en lo d'Olot de 1898]; AA. DD. *Biografia de la fundadora i altres treballs històrics del Monestir de la Mare de Déu de la Serra de Montblanc*, Montblanc, Impremta Requesens, 1996; AA. DD. *El centenari de la Coronació canònica de la Mare de Déu de la Serra, patrona de Montblanc (1906-2006)*, Valls, Cossetània Edicions, 2006.

reforçar la seva prosa i també divulgar altres autors que han escrit, en clau històrica o poètica, sobre la vila. És el cas de Joan Poblet i Teixidor, Joan Antonio i Guàrdias o Andreu Miquel. També glossa les festes extraordinàries de la Serra de 1906, un nou pretext per fer un repàs històric de les diverses sortides del cambril, la de 1811, en circumstàncies dramàtiques, i les de 1931 i 1956 amb motiu dels vint-i-cinc i cinquanta anys de la coronació canònica.⁸³⁶

La segona part del llibre s'inicia amb el vi com a nucli temàtic i sinònim de l'economia de la comarca molt subsidiària de la vinya i l'agricultura d'explotació familiar. Això el porta a parlar dels pagesos, de la vida rural i de la fil·loxera, una vegada més torna a aflorar la pagesia, com a tema i emblema d'una classe social, en progressiu declivi a partir del anys seixanta quan s'iniciarà l'arrelament d'indústries a la comarca que eclosionarà en la dècada dels setanta. El vi i els pagesos li serveixen per fer una marrada històrica amb la fil·loxera i una reflexió sobre la subsistència a pagès:

«A la Conca, els pagesos —que equival a dir gairebé tothom, car la classe representa l'aigua que mou la sínia— van viure uns quants anys de miracle. Un miracle a base de menjar un mos de pa, acompanyat d'arengades, que llavors se'n podien comprar tres per deu cèntims. O de «badejo» i una mica de tonyina, si les coses anaven més grasses, que aquestes i no pas altres eren les viandes que se solien posar en olles i tupins per al sosteniment del pagès, que es passava el dia al defora.»⁸³⁷

Aquesta és una petita perla literària i costumista, quan Poblet bandeja l'anècdota històrica i es deixa anar literàriament emergeix l'escriptor de prosa memorialista plena de mots i vocabulari propis de la contrada, que accentuen encara més la seva vàlua. El compromís ideològic de l'escriptor montblanquí amb l'esquerra l'esgrimeix sempre que pot, aquest ja es veu amb la senzilla reivindicació de la classe pagesa. Una vegada més del general passa al concret. Els pagesos de Montblanc els coneixia molt bé, però també els de la comarca. Així, un cop explicada l'economia de la comarca i el gruix de la classe social que la sustentava, porta el lector fins a Barberà de la Conca en una altra de les seves proses. Aquesta vegada aprofita per fer història de la primera Societat Agrícola, l'any 1893, i glossar les figures dels apòstols

---

⁸³⁶ POBLET, *La Conca de Barberà*, p. 65-76.

⁸³⁷ *Ibid.*, p. 78.

dels cooperativisme a la comarca: Joan Esplugas i Moncusí, fill de la localitat i diputat a Corts; Joan Poblet i Teixidó i Josep M. Rendé i Ventosa.⁸³⁸

El cooperativisme suposa un canvi en la pagesia de la comarca, una adaptació als nous temps, que fomenta, en certa mesura, la transformació del sector. I una vegada més en parlar dels pagesos ho aprofita per fer allò que tant li agrada, reflexionar i pintar ell paisatge de la comarca, en forma d'estampa pairalista:

«Tot era limitat, menys el paisatge, sempre calent i destravat, àdhuc a les hores d'hivern. Però del paisatge no se'n viu. Aneu a saber, de totes maneres, si una bona part de l'estoïcisme de la gent del camp no es deu a aquesta influència. Contemplar des d'una raconada de marge, o de dalt d'un cim, qualsevol angle del terme és tant com constatar l'harmonia lluminosa i colorida, tendra i esquerpa ensems, del paisatge conquès. Els mateixos capvespres, misteriosos i ensopits, amb la silueta del pagès que, eïnes al coll, retorna al poble, amb el gos, raquític i insignificant darrera, mentre el voletejar de les orenetes no para de brunzir, és una estampa simplíssima però perfecta. El darrer fil de llum se'n va per la carena, i la lluna comença de regnar amb aquella mitja rialla seva tan peculiar. La mestressa de la casa espera l'home a la vora del foc. El tupí de les sopes fa el darrer bull. A la llar no hi ha enlluernaments, però a la finestra no hi falta el test amb l'alfàbrega. O el gerani, flor de tot l'any, més patidora, i que resisteix el fred, quan el fred no passa de la ratlla. A l'estiu, la companya l'esperarà asseguda al pedrís de la porta d'entrada, que les amanides són fetes en un tancar i obrir d'ulls. El carrer, regat per les veïnes, deixa sentir un baf primari, olor i color de terra, explosiva fecundant. Les mosques van d'ací d'allà, poc amigues com són de l'aigua inoportuna, i piquen afuades i violentes. Dalt de tot, resta el cel, un cel de bonança, de boires esponjoses i fugisseres, d'estrelles d'estiu que no estan quietes i que cerquen el núvol prop del qual passaran la nit.»⁸³⁹

Poblet retorna a un món passat, el que va del tombant de segle —i fins i tot abans— a la primera dècada del segle XX. La seva visió és idealitzada, i una vegada més, agafa el món de pagès per fer-ne literatura pairalista que li serveix per separar una nova prosa amb dades històriques. Aquesta segona part la tanca amb més referències sobre l'economia local com la sortida del primer periòdic, *La Comarca de Montblanch*; la importància de l'arribada de l'electricitat, el 1900; el primer missatger de principis de segle, conegut pel Tupinamba, que «prenia els primers encàrrecs per a Barcelona»;⁸⁴⁰ l'establiment del primer banc, La Catalana

---

⁸³⁸ Vegeu *Ibid.*, p. 79-92; MAYAYO I ARTAL, «El catalanisme a la Conca de Barberà», p. 30-35; Antoni GAVALDÀ, *El batec periodístic d'un dirigent cooperativista català: Josep M. Rendé i Ventosa. Escripts 1903-1925*, Valls-Barcelona: Cossetània Edicions / Fundació Roca i Galés, 2007 (Perfils, 5).

⁸³⁹ POBLET, *La Conca de Barberà*, p. 93-94.

⁸⁴⁰ *Ibid.*, p. 97.

General de Crèdit, l'any 1909 o l'arribada de la telefonia, el 1914. I finalment la indústria espardenyera «La més popular de les indústries [...]», que al costat de les fàbriques de teixits, alcohols i farines completen el mapa econòmic de la localitat i la comarca.

L'evolució de l'economia montblanquina en els anys cinquanta i seixanta, i el nou consum d'oci, porten a fer-li una reflexió sobre l'agricultura i els pagesos en els nous temps — en referència als anys seixanta, data de publicació del llibre, concretament, 1961. En els finals de capítols, sorgeix el Poblet més filosòfic, és en aquests moments quan utilitza la reflexió que li servirà de corol·lari final per tancar tot el discurs plantejat fins aleshores. En aquest cas l'exemple és d'un pensament sobre l'agricultura i la seva subsistència en el futur:

«Del nou viure, l'agricultura se'n ressent. A la comarca, cada dia hi ha menys pagesos, i són escassos els fadrins que en el moment d'escollir la ruta a seguir es decideixen per les feines del camp. L'*slogan* que, especialment en èpoques electorals, havia motivat tants aldarulls i tantes batusses: «La terra per qui la treballa», a hores d'ara ha caigut en desús. Car l'interrogant, cru i sense resposta, de tantes i tantes poblacions agrícoles de Catalunya, deu ésser aquest: Qui la treballarà, la terra?»⁸⁴¹

La tercera part del llibre s'inicia amb la figura d'Antoni Palau i Dulcet, que li serveix per fer un repàs històric del segle XIX en clau local, com es va viure el 1868. Per exemple, també explica com la gent del poble vivia el clima revolucionari, i de com en tot aquest context hi planava una figura que agrada a Poblet, la del general Prim. Les lluites entre absolutistes i liberals a Montblanc s'exemplificaren en la figura de Jacint Vinyes i Sanromà, conegut com a Cintet del Fonoll, que s'enrolà com a voluntari en el grup dels anomenats «malcontents», que el 1827 s'alçaren contra Ferran VII. I entre aquest clima de confrontació repassa la figura de Josep Dalmau i Sabaté (Montblanc, 1873-Barcelona, 1906), poeta, autor del volum de poesies *Capullos poéticos* (1897) i amic del modernista Cosme Vidal. El viatge per el Montblanc del segle XIX segueix esmentant succintament els noms de Ramon Cantó i Espinac, mestre de minyons, i autor d'una història de Montblanc inèdita.⁸⁴² El batlle montblanquí Miquel Alfonso i Anguera (Montblanc, 1832-1916) que ocupà el càrrec de primera autoritat municipal entre el 1885 i el 1887, pel partit carlí. Emigrà a Amèrica, i d'aquí el sobrenom del *Cubano*. Fou un home emprenedor, impulsor dels edificis del Jutjat i de la Plebania, durant el seu mandat, així com del cementiri, de la presó i de les voravies dels carrers

---

⁸⁴¹ *Ibid.*, p. 101.

⁸⁴² Josep M. Poblet té un lapsus i es refereix a Ramon Cantó, com a Salvador Cantó, no hi ha dubte que es refereix al qui fou mestre i historiador, nascut a Montblanc el 1844 i mort a Barcelona, el 1907. Vegeu POBLET, *La Conca de Barberà*, p. 114.

principals. Per la seva obra de govern municipal se'l conegué com el Rius i Tauler de Montblanc.

El Cafè del Musiquet també centra l'atenció de Poblet perquè és el primer intent de comuna a Montblanc:

«El Musiquet, que, com el seu renom indica, no sabia gaire solfa, però que en canvi sembla que la sabia llarga, tenia l'administració dels béns del comú i era, així mateix, l'encarregat de construir les cases per a cadascun dels adherits.»⁸⁴³

Josep Maria Poblet demostra en tot aquest itinerari que és un bon coneixedor de la història de Montblanc feta per Lluís Vives Poblet, perquè ressegueix fil per randa, tots els capítols de la història del Montblanc del segle XIX que registra Vives en la seva obra. Poblet repassa breument les societats recreatives: el Centro Montblanquense, conegut com el Casino dels senyors fins arribar al naixement dels centres socials menestrals com L'Artesana i el frenètic moviment d'associacions que neixen i moren contínuament des de finals del segle XIX i fins a mitjan segle XX. En aquestes pàgines Poblet aprofita per descriure també el tarannà de la gent de Montblanc, i diu: «Malgrat els periòdics i les societats, la gent és retreta, tancada, poc amiga del secret i de la confidència».⁸⁴⁴

Poblet també explica com eren els balls i la música els dies de festa, tot resseguint una breu història de L'Artesana i El Foment, i dels actes culturals que realitzaven com representacions teatrals, balls, jocs florals, etc. En aquest punt del llibre és interessant aturar-se en un dels records d'infantesa de Poblet, en relació amb la festivitat de Carnestoltes:

«En els records primers de la nostra infantesa, ens en ve a la memòria un de molt llampant. Els socis més destacats [d'El Foment], i una nombrosa comparsa, han sortit al carrer, dalt d'una carrossa plena de sacs de pa i de botifarres, i, en arribant la comitiva a la plaça, els queviures són tirats çà i enllà. Dones i quitxalla arrepleguen el que poden, que les collites són migrades, i els prohoms del poble aquesta vegada, s'han sentit generosos. Val a dir que les idees lluminoses no abundaven. Gent que estava bé amb els seus, i que tirava de la rifeta, les dues festes que assolien relleu, els les varen donar fetes: un concert de música clàssica a benefici de l'Hospital, de la qual eren protagonistes Concita Poblet i Josep M. Pedrol, i els Jocs Florals de l'any 1917, [...]»⁸⁴⁵

---

⁸⁴³ POBLET, *La Conca de Barberà*, p. 115.

⁸⁴⁴ *Ibid.*, p. 116-134.

⁸⁴⁵ *Ibid.*, p. 125.

La vessant lúdica de les associacions montblanquines es complementa amb les caminades pel terme i els àpats a les ermites com la de la Santíssima Trinitat o l'arribada del cinema a Montblanc; el cinema Jardí, explotat pels germans Anton i Matias Amorós i que diu Poblet:

«Aquest, i no cap altre, fou el cinema de la nostra joventut, fins que l'any 1922 un paleta i un serraller de la vila donaven l'exemple. I el que no sabien fer ni organitzar gent benestant ho portaren a terme en Joan Solé i en Salvador Abelló, alçant l'edifici, espaiós i ben construït, del Teatre Principal, endegat sense mitjans econòmics, però treballant dia i nit, que és tal com acostumen d'arribar a bon fi aquesta mena d'empreses.»⁸⁴⁶

El catalanisme torna a aparèixer transversalment en el repàs de les societats recreatives i figures com Matias Guarro Ribé, que milità en el partit republicà, i fou president de l'Associació d'Esquerres el 1930 o el ja esmentat Joan Poblet i Teixidó, filòleg i historiador erudit, col·laborador de *La Conca de Barbarà*, *La Gazeta de la Conca* i fundador de *L'Escut*. Participà activament en el catalanisme montblanquí de principis de segle, sent un dels impulsors de l'Associació Catalanista, l'any 1903, entitat que presidí el 1911.

L'estiueig és també un altre dels focus en què centra l'atenció Poblet. Montblanc, vila d'interior, a peu de les Muntanyes de Prades, fou un destí d'estiueig a principis de segle, com ho eren també localitats com Vallfogona de Riucorb amb el seu balneari com l'Espluga de Francolí amb el complex de Vil·la Engràcia. Famílies i escolars s'arribaven a la Conca per fer un canvi d'aires i tastar les aigües. La prosa dedicada a l'estiueig s'enceta d'aquesta manera:

«En els mesos d'estiu, la vila solia emplenar-se de cançons infantils. Eren les de la colònia escolar que l'Ajuntament de Barcelona enviava a Montblanc. El Xarpa, guardatermes, que sempre en tenia una per dir, els mostrava les rutes i els camins de les fonts. El Xarpa era un home trempat i caminador, a tal extrem que, quan li passava pel magí, feia el viatge de Montblanc a Barcelona a peu i en tres jornades. Sabia versos, o se'ls inventava. Ho diem perquè, sovint, engegava quartetes com aquesta:

*“¿Qué bueno es un sigarrillo
en acabando de comer,
tomando una buena copa*

---

⁸⁴⁶ *Ibid.*, p. 137-138.

y charlando quan una muquer!»⁸⁴⁷

Els músics, les orquestres i cors montblanquins també apareixen en les proses de Poblet. Així glossa la presència a la vila de les orquestres La Vella, instal·lada al Cafè del Musiquet i després a L'Assutzena (1862-1884); i La Nova prengué com a seu el Cafè del Serret, que alhora també n'era de la societat Casino de la Unió (1863-1866). La Vella estava lligada a una societat d'inspiració liberal, partidària de les idees republicanes i federals, mentre que La Nova es vinculava a una societat de tendència clarament republicana.⁸⁴⁸ Les corals, com les orquestres, reflectien el teixit social i n'eren una derivada:

«A recés de les músiques «La Vella» i «La Nova», feien aparició dues masses corals: «Lo Pensament» i «La Lira». Al primer, s'hi va abocar la pagesia, i al segon, abundaven els menestrals. [...] Els menestrals duïen gorra musca i eren partidaris de «La Nova». Els de «Lo Pensament», acompanyats de la «La Vella», lluien barretines vermelles. Les sortides van ésser poques, i tot plegat es convertia en foc d'encenalls.»⁸⁴⁹

La tercera part, Poblet la tanca recalant en altres temes en què el lector ja està familiaritzat: el naixement de la Joventut Nacionalista, de la qual en repassa els orígens, l'assoliment del local social, la creació de l'entitat filial Orfeo Montblanquí, així com de la secció teatral que, a banda de fer nombroses representacions, en destacà l'estrena del drama *Joan Dalla*, d'Àngel Guimerà. Aquest és un dels episodis de la seva vida que converteix en matèria literària, com ja s'ha observat a les *Memòries*, i en tots els llibres de temàtica montblanquina.⁸⁵⁰ El mateix passa amb els cafès, aquest es converteix en espai de mitificació d'un tipus de local social, però també li serveix per parlar de les classes populars que s'hi aplegaven com els pagesos i els menestrals, que ja havien estat objecte literari a *Records vells i històries noves* i a *Mirador montblanquí*. Tant el Cafè del Marcelinu com la Joventut Nacionalista esdevenen dos motius temàtics que tornaran a ocupar pàgines a *Aquell Montblanc*. Respecte de les reunions vora de l'estufa aquesta vegada en parla de la següent manera:

---

⁸⁴⁷ *Ibid.*, p. 151-152.

⁸⁴⁸ MEDRANO I TORRES, *Músics i ball a la Conca de Barberà*.

⁸⁴⁹ POBLET, *La Conca de Barberà*, p. 160-161.

⁸⁵⁰ *Ibid.*, p. 162-166.

«Als dies d'hivern, i a redós de les estufes dels cafès públics i de les societats, els convilatans hi han passat hores molt divertides. Una col·lecció de tipus, en la varietat més assortida, hi prenia part. Polaritzava la reunió, l'escalforeta i també la xerrameca. Vint, trenta persones, fent rotlle, que al voltant de l'estufa és sabut que hi cap tothom, assembla sense president, ni secretari. [...] Llavors de la primera guerra europea, els partidaris dels alemanys i dels aliats s'esbatussaven. Des de la vora del foc, es feien plànols, es dirigien les batalles i es rellevaven generals i comandants. Tothom ho sabia tot. El safareig era permanent. A un, que tothora pontifica, el bufanúvols de torn, li planta cara amb aquests mots: «Quan parles, sembles mossèn Precinto Verdaguer!».⁸⁵¹

La recreació, el clímax ambiental és elaborat per l'autor per aplanar el terreny a l'humorisme i propiciar alguna anècdota que farceix la prosa. Aquestes anècdotes, amb tota probabilitat deurien ser escoltades per Poblet en alguna banda o explicades pel pare, com la referida a mossèn Cinto Verdaguer o les explicades per individus que s'evadien de la realitat:

«L'ambient fa que sorgeixi el creador de mentides. Una vegada, i en els primers temps de l'aviació, hi havia qui s'empescava que un seu fill era pilot dels aparells que cada dia, a mitja tarda, creuaven la Conca. El mentider no en tenia prou de la butllofa engegada, i la precisava amb aquests mots:

—El meu xicot és un trumfo. Penseu que, per estalviar-se els ports, una vegada la setmana, quan l'avió passa per damunt del terrat de casa, tira el paquet de la roba bruta.

Sorpresa general, trencada per un que sembla que no hi sigui:

—I com ho feu per tornar-l'hi neta?

El mentider acusa el cop, vacil·la uns moments i, atrapat, respon:

—Ara sí que m'has fumut! Ja ho preguntaré a la dona.»⁸⁵²

L'ambient del cafè també li serveix per retratar la societat des del punt de vista lúdic i de la discussió política. El Cafè del Marcelinu esdevé el pretext per recordar altres locals i establiments públics on en aquells dies de principis de segle eren punts de trobada, focus de bullici i espai de confrontació d'idees i punts de vista diversos. I d'aquest quadre de costums Poblet passa a la reflexió sobre el tarannà que regna en aquests locals:

---

⁸⁵¹ *Ibid.*, p. 166-167.

⁸⁵² *Ibid.*, p. 167-168.

«Les coses tenien aquest to en aquells dies calmosos, eixarreïts, uniformes. Dissortat de qui pretengués parlar seriosament! Allò s'havia de prendre tal i com era, que la gent no estava per raons, actitud equivalent a la dita popular: «Demà serà un altre dia». Les reunions al redós de les estufes començaven a tenir color a entrefoscants, hora del rosari, i també de recolliment en les cruces vesprades d'hivern.»⁸⁵³

La quarta part del llibre està dedicada a personatges locals, ho afirma ell mateix quan diu: «En aquestes cròniques pensàvem dedicar un capítol als tipus populars. Abans hem rellegit *Montblanquines* de Josep Conangla i Fontanilles.»⁸⁵⁴ Justifica la intenció de la darrera part del llibre i cita Conangla com a font, que és, si no el primer, dels primers escriptors de la contrada que glossa el tipisme montblanquí a partir de gent de la seva època i d'abans. Poblet, però a diferència de Conangla, que dedica diverses pàgines a tipus locals, ell hi passa molt per sobre, no en va, com ja s'ha dit, Poblet en els seus llibres sobre Montblanc i la Conca fa un llarg reportatge, parla de molts fets, d'entitats i associacions, de gent, malgrat que no arriba al fons, no aprofundeix, es queda a la superfície. L'explicació seria que ell és més un divulgador que un estudiós o un historiador. Per tant quan parla del passat, les diverses variables d'aquest les tracta millor des del periodisme. El reportatge li permet donar al lector píndoles d'història, anècdotes, descripcions de paisatges i emocions, reflexions fent que la lectura sigui molt àgil i passadora, però accentuant la sensació —real— que es queda en el simple esment testimonial dels elements del seu relat.

El primer dels tipus que retrata amb l'escriptura és un tal «Juan», un home mut, bonàs que la mainada «en feia sac i sogà». Els altres noms que centren aquesta part són els de Magí Casanoves que «devia ésser el veí que anava més mudat de la vila. Secretari del Jutjat Municipal, i de tracte més aviat eixut, feia respecte.»⁸⁵⁵ Agustí Pedrol, que en destaca que en els anys de canvi d'indumentària ell mantingué l'ús de la gorra musca.⁸⁵⁶

Les cançons populars i les festes al carrer copsen l'atenció de Poblet, i en la seva voluntat divulgativa, cita les estrofes que se li cantava a un solter granat que desitjava prendre muller. També repassa els còssos de les festes dels barris: el de les pomes, el de la paella, el dels rucs, el dels sacs, el de la barra, entre altres, que també són recollits per Ismael Balanyà al

---

⁸⁵³ *Ibid.*, p. 168.

⁸⁵⁴ *Ibid.*, p. 175.

⁸⁵⁵ *Ibid.*, p. 176.

⁸⁵⁶ Aquest Agustí Pedrol ha de fer referència a qui fou president de la Cambra Agrícola de Montblanc i la Conca el 1905. S'ha trobat documentat un altre Agustí Pedrol que fou alcalde de la vila, intermitentment, entre el 1836 i el 1837.

Llibre Verd de Montblanc. En uns anys de difícils, quan no es podia estirar més el braç que la màniga i la trobada al carrer era sinònim de diversió i socialització:

«La mainada esperava —llavors que hi havia tan pocs divertiments— l'arribada de l'estiu per recórrer el terme, i amb aires de no haver trencat cap plat, poder prendre, bo i fent esqueneta, les cireres d'un hort; a banyar-se en un aljub, i a afollar nius. Però, especialment, per participar en els cóssos.»⁸⁵⁷

Amb els cóssos i les festes de barri, Poblet introdueix de nou la variable temporal en la seva prosa. Aquests dos indicadors porten el lector inequívocament a l'estiu. En canvi quan es remet als cafès, o el Cafè del Marcelinu, aquests són sinònim d'hivern i de refugi del fred, tant és així que pagesos i menestrals busquen l'escalfor al voltant de l'estufa, i sense aquesta no hi havia negoci. El temps meteorològic condiciona també les activitats, no només socials, com s'ha explicat, sinó també les activitats econòmiques com l'agricultura. La Conca de Barberà, una comarca eminentment agrícola en els anys que l'escriptor montblanquí l'evoca en les seves proses, és la metàfora de la pagesia, la imatge del món que pren forma visual i literària en la sega. Una vegada més recórrer a una imatge que ja ha utilitzat: eres i segadors, una imatge que immortalitzà Ismael Balanyà en un dels seus quadres. Però que també porta al record de la pintura de Millet, un pintor que —com Poblet—, estigué fermament lligat a la terra. En els seus quadres dóna molta importància a la figura humana en la seva relació amb el treball, i que alhora inspira, un fort esperit de fraternitat humana com s'aprecia a *L'Àngelus* o *El sembrador*. Els seus personatges són plens de dignitat, en un ambient de senzillesa, on desenvolupen llurs tasques rurals. La calma dels fons i les llums daurades també hom les pot imaginar en el quadre que pinta l'escriptor montblanquí i que contraposa el passat i el present —dels anys seixanta— de la sega, però sobretot és la impressió que li causa l'arribada de l'estiu:

«A primers de juliol, a la vila tot és bonança. L'estiu ha arribat, i les nits s'allarguen fins al zènit. Els pagesos carretegen les garbes, i la gent pren la fresca. Abans a les eres, i en els dies de batre, sorgien cançons entonades pel batedor que, dalt del trill i amb les xurriaques a les mans, feia donar tombs a les bèsties. Avui, amb la maquinària agrícola, s'ha acabat la feina de les eres i han desaparegut les cançons. Tenien una certa monotonia, però les millors essències i arrels populars.

---

⁸⁵⁷ POBLET, *La Conca de Barberà*, p. 184.

Temps de les primeres pomes i de les cireres tendrals. I, per damunt de tot, dies que noies i fadrins es llancen al carrer.»⁸⁵⁸

L'hivern també té la seva petja en la prosa pobletiana i és vist així:

«A Montblanc, l'hivern és llarg i les vetlles gansoneres. Plou, i si no plou ho sembla. En els pobles, la pluja té un soroll i uns efectes diferents de la de les ciutats. En les grans concentracions de l'asfalt, l'aigua llisca, mentre que a les viles s'entolla. El xipoll fa que el xim-xim perduri i les hores transcorrin lentament. Hi ha anys de temperatures baixes, que el fang esdevé una desgràcia. Homes i dones romanen a la vora del braser, durant mesos i mesos. Per això quan l'atmosfera s'ha estabilitzat —abans de Sant Joan, no hi ha res segur—, tothom es deleix per deixar les parets de les cases llurs i s'enyora la contemplació, a pit obert, de les nits de lluna clara. Els cirerers s'han pintat de vermell, i l'estiu dóna els primers sotrac: [...]»⁸⁵⁹

El temps i, sobretot, el calendari és per on recorren les altres festes i costums locals, més enllà dels còssos i els barris. La Setmana Santa, per exemple, explica que era viscuda amb fervor, encara que l'any 1936 es cremessin diversos misteris. En aquests dies els carrers «agafen tonalitats especials [...] se us apareixen íntims i recollits.»⁸⁶⁰ I de la Setmana Santa cap a Sant Antoni, amb la benedicció dels animals a la plaça del santuari de la Serra i la cita festiva al cafè havent dinat. Sense passar per alt el Carnestoltes i «La Xeringa», «un costum típicament montblanquí»⁸⁶¹ o d'altres com assistir a l'estació a veure l'arribada del tren o els esquellots, que consistia en què «Si en un casori intervenien vidus, a entrefoscants es reunia la jovenalla i amb llaunes, trompetes i timbals organitzaven un gran enrenou davant la casa dels nou casats.»⁸⁶²

El paisatge fet avinent a través dels colors de les estacions i les festes associades als costums locals i al calendari de pagès són els cohesionadors de la prosa de Josep Maria Poblet. En definitiva, records, anècdotes elaborades de temps passats que esdevenen la matèria literària per tramar una literatura costumista, senzilla, sense grans pretensions. Darrere de la qual s'amaga la dèria personal de deixar constància d'un món, a voltes farcit de penalitats i dificultats, però sobretot de bons records i vivències ja només existents en el domini de la

---

⁸⁵⁸ *Ibid.*, p. 189.

⁸⁵⁹ *Ibid.*, p. 189.

⁸⁶⁰ *Ibid.*, p. 195.

⁸⁶¹ *Ibid.*, p. 201.

⁸⁶² *Ibid.*, p. 203.

memòria. Ho explica molt gràficament en el paràgraf que tanca el volum i que en justifica l'existència i publicació, així com dels dos següents que escriurà:

«Avui, aquests costums gairebé tots són història. Però perquè foren i per l'encís immarcescible que tenen, ens plaurà de veure'ls algun dia en lletra impresa. Que ja és sabuda la veritat de la dita del savi, quan afirma que «les coses d'aquest món fins que s'han escrit no existeixen.»⁸⁶³

2.4.6.2. L'informe de censura de *La Conca de Barberà*

El text de *La Conca de Barberà (la meva terra)* va ser tramès, tal i com pertocava, a la Sección de Inspección de Libros del Ministerio de Información y Turismo per part de Josep Miracle, que aleshores era el subdirector de l'editorial Selecta. Segons l'informe de censura, obert amb data 17 de maig de 1961, el censor José de Pablo Muñoz —lector 6— hi donà el vistiplau i feia la següent valoració del llibre: «*El escritor Poblet describe los orígenes de el Monasterio de tal nombre y se recrea especialmente en describir los pueblos de la Cuenca del Montblanc y Barberá comarca de abolengo. Relata sus (sic) historia, la de sus hombres celebres y sunimportancia (sic) económica. –PUEDE PUBLICARSE.*»⁸⁶⁴ L'autorització de la publicació del llibre, amb un tiratge de 2.000 exemplars, així com de les cobertes proposades, es va fer efectiva el 5 de juny del mateix any.

2.4.6.3. *Aquell Montblanc*, el Montblanc d'ahir: semblances, plataformes culturals, excursions i records

Josep Maria Poblet publica *Aquell Montblanc* catorze anys després de *La Conca de Barberà*, també a Selecta. El llibre ve a ser una continuació o un complement al primer volum, tot i que amb algunes diferències. Aquest nou llibre porta el subtítol de *Breu història-guia de la vila ducal* i l'afegit: *Tipus, costums, efemèrides* i s'estructura en tres grans parts: retrats de personatges, catalanisme montblanquí i excursions, que giren al voltant de la memòria i el costumisme montblanquins. Poblet en aquests llibres de temàtica més local escriu per al públic

---

⁸⁶³ *Ibid.*, p. 234.

⁸⁶⁴ Expedient 2908-61, capsa 21/13328, (03)050.000: Expedientes de Censura de Libros, AGA.

de Montblanc i la comarca, encara que justifica l'aparició d'aquest nou volum pels precis i insistència dels «lectors que no tenien res a veure amb Montblanc».⁸⁶⁵

El cert és que molts altres escriptors es dediquen al conreu de les monografies locals sobre pobles o ciutats on van néixer, una mena de tribut a la terra i a la gent, però sobretot perquè era una de les poques escales que deixava la dictadura. Una oportunitat per fer història local i memòria, amb totes les limitacions que es vulguin, però que cobrien un espai orfe. La presentació d'aquestes monografies com a llibres de records, costums i tipisme local era una oportunitat per poder evocar el món de preguerra i salvar-lo de l'oblit. Selecta contribueix en aquesta tasca de manera notable, i en el seu catàleg hi figuren nombroses monografies locals com les de Josep Maria Poblet. Dins de la Biblioteca Selecta i de la col·lecció Ciutats i paisatges, on trobem els dos volums de Poblet, hi aparegueren nombrosos títols d'aquest gènere, com per exemple: *Llibre de Sitges* (1952), de Ramon Planes; *Lloret de Mar* (1959), d'Esteve Fàbregas; *Llibre d'Olot* (1960), de Joaquim Danés; *El Vallès: vigor i bellesa* (1960), de Ferran Canyameres; *Llibre de Figueres* (1962), d'Eduardo Rodeja; *Vigatans i viganisme* (1965), de Bonaventura Selva; *Granollers* (1965), de Jordi Baulies; *Banyoles vora el llac* (1966), de Jaume Farriol; *Coses i gent de l'Empordà* (1972), de Joan Guillaumet o *Vilanova i la Geltrú* (1974), d'Albert Virella, per citar-ne alguns editats entre els anys 50 i 70. Els dos llibres de Poblet són dels pocs, —juntament amb el *Llibre de Poblet* (1955), de Manuel de Montoliu; *Viatge al Priorat* (1962), de Josep Maria Espinàs i *Tortosa i els tortosins* (1969), de Ramon Miravall— que tenen com a protagonistes localitats de les comarques tarragonines, ja que la majoria de monografies es concentren en poblacions de les comarques gironines o del centre del Principat.

Josep Porter,⁸⁶⁶ el llibreter i bibliòfil montblanquí, encapçalà el volum amb una «Carta-pròleg»⁸⁶⁷ en la qual manifesta el seu interès pel llibre perquè no només, diu «d'he llegit d'una

---

⁸⁶⁵ POBLET, *Aquell Montblanc*, p. [19].

⁸⁶⁶ Josep Porter i Rovira (Montblanc, 1901 – Barcelona, 1999) fou llibreter, bibliòfil i bibliògraf. Obrí la primera llibreria l'any 1920 al carrer Valladolid, a Sants; cinc anys més tard la traslladà al carrer Montsió, al pis principal de la Casa Martí, damunt de la cerveseria i cabaret els Quatre Gats. Cap al 1930 la instal·là als baixos de l'antiga Sala Mozart i el 1937 al carrer dels Arcs; per passar-la definitivament al Palau Barberà (1945-1982), cantoner Portal de l'Àngel amb carrer Canuda, després d'adquirir l'emblemàtica llibreria antiquària Babra, situada al número 45 d'aquest mateix carrer. Va concebre la seva llibreria com un centre d'investigació i col·laborà amb diversos estudiosos, una tasca que el portà a fundar l'Institut Porter de Bibliografia Hispànica (1930), dedicat a la investigació bibliogràfica, especialment sobre bibliografia espanyola fins al segle XVIII. L'òrgan de l'institut havia de ser la revista *Papyrus*, de la qual només en sortiren dos números a causa de la guerra. Publicà diversos catàlegs: *El Bibliòfil Català* (15 números) i *El Bibliòfil Español e Hispanoamericano* (16 números) i les *Desiderata*, un servei de recerca d'exemplars per a clients del país i de l'estranger. En l'àmbit acadèmic realitzà investigacions sobre Cristòfol Colom i el descobriment d'Amèrica, i aplegà alguns articles i conferències seus de tema bibliogràfic a *Els llibres* (1973), editat també en castellà. Com a editor publicà edicions de bibliòfic. Fou llibreter de la Library of Congress de Washington i nodridor de nombroses biblioteques públiques i privades tant de Catalunya com de l'estranger. La música fou una de les seves grans aficions i de ben jove formà part de diversos orfeons, com l'Orfeó de Sants (1919) o l'Orfeó Català (1921), i col·laborà amb diverses iniciatives musicals com les representacions d'òpera del Club Junior, en què féu de tenor solista a *Die Kluge*, de Karl Orf, entre altres. En l'àmbit montblanquí, fou un dels fundadors i vicepresident del Museu-Arxiu de Montblanc i Comarca (1959), i impulsor i president dels Amics de Montblanc a Barcelona (1975-1984). El 7 d'abril de 1978 l'Ajuntament de Montblanc el nomenà fill predilecte de la vila i li dedicà un carrer; i el 1983 rebé la Creu de Sant Jordi, entre moltes altres distincions que acumulà al llarg de la seva vida. Per a més informació sobre Porter, vegeu: MARIA PORTER I MOIX,

tirada», sinó que li ha fet reviure la infantesa de bell nou; encara que ell va marxar de Montblanc amb dotze anys i no com Poblet que ho féu als trenta-cinc, la qual cosa feia que els records del llibreter no fossin tan intensos. De passada fa una observació sobre les trajectòries d'ambdós: «Dues coses, però, vull fer constar d'aquests records de la nostra infantesa: el teu insubornable deler per escriure i el meu deler per viure entre llibres. Tu ho has aconseguit plenament, jo no puc queixar-me.» En aquest punt de les seves vides el record a la infantesa era un retorn a l'època daurada de l'home després d'un balanç vital que en l'esfera professional tant l'un com l'altre podien saldar satisfactòriament.

Porter destaca l'impacte que tindrà el llibre entre els lectors de la contrada. Com ja hem indicat abans, aquest és un llibre adreçat a un públic que coneix bé el món i els personatges que hi apareixen. Per tant, és generador d'un univers referencial que cerca aquesta complicitat i fixar el record del Montblanc de cinquanta anys enrere, començant per la fotografia de la coberta, una imatge de l'ermita de Sant Joan on els montblanquins hi pujaven per encendre la foguera que marcava l'inici del solstici d'estiu i per fer excursions. Per Porter el retrobament d'un món passat a través del record agradarà als lectors i no podran evitar una certa nostàlgia:

«Les coses succeïdes a Montblanc després que jo me'n vaig anar i que tu relates en el teu llibre amb un llenguatge entenedor, personalíssim, faran les delícies dels nostres compatriotes. I vull creure que a algun d'ells, davant les teves evocacions, el cor li pujarà a la gorja i els ulls se li ompliran de llàgrimes de goig o de tristesa, que de tot hi ha —alegria i dolor— en el teu llibre. Jo mateix, que, encara allunyat, mai no he estat desvinculat de Montblanc, m'he sentit sorprès en molts moments i l'emoció ha fet vibrar les cordes més sensibles del meu ésser.»⁸⁶⁸

El llibreter repassa els capítols que configuren tot el llibre i lamenta que no hagi pogut dedicar un capítol extens als llibres de Montblanc. En aquells dies de 1975, en comparació a cinquanta anys enrere, les coses havien millorat prou, quant a la cultura a Montblanc: «Afortunadament, des de fa bastants anys, la inquietud pels llibres i la cultura s'ha despertat en la nostra gent, i, avui a Monblanc, hi ha llibreries i biblioteques i, sobretot, el Museu-Arxiu, que entre tots hem de convertir en el santuari de la nostra grandesa passada, present i futura. És encoratjador de veure els nostres erudits comarcals que amb els seus estudis donen a

---

«Josep Porter i Rovira (1901-1999). Notes per a una biografia», dins AA. DD., *Antoni Palau i Dulcet i Josep Porter i Rovira: dos montblanquins apassionats pels llibres*, Montblanc: Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, 2007 (Biografies, 2), p. 47-64.

⁸⁶⁷ Josep PORTER, «Carta-pròleg», dins POBLET, *Aquell Montblanc*, p. [9]-18.

⁸⁶⁸ *Ibid.*, p. 10-11.

conèixer aquella grandesa».⁸⁶⁹ Com manifesta Porter, el Museu-Arxiu, constituït el 6 d'abril de 1959, hi havia tingut molt a veure, ja que esdevingué un centre irradiador de cultura. No obstant, el gran gir renovador es donaria cap a finals dels anys 70 quan aglutinaria al seu voltant les noves generacions universitàries, que esdevindrien un revulsiu per a l'ènitat i per a l'estudi de la història local, sobretot des del Centre d'Estudis de la Conca de Barberà⁸⁷⁰ i l'anyuari *Aplec de Treballs*, nascuts l'any 1978.

Josep Maria Poblet fa una mena d'introducció, sota l'epígraf «Tornem-hi»,⁸⁷¹ i justifica l'aparició d'aquest nou treball sobre temes de Montblanc com una petició dels lectors i una nova aportació a completar el «mosai montblanquí» i ell mateix explica què hi trobarpa el lector:

«El lector trobarà, en aquest text, tipus, efemèrides, costums i hàbits montblanquins, més o menys oblidats dosificats en una mena de còctel, car allò que hom ha pretès, d'una manera primordial, és de fer reviure la vila de la nostra adolescència i de la nostra joventut, un Montblanc que passava per les nostres ninetes, en uns dies, si no paradisiacs, feliços, per entre els quals la gent xalava amb no res i amb no res es distreia. És, doncs, de fet, una síntesi de la vila a començament del segle actual, dies que la menestralia, les arts i els oficis comptaven més que no pas ara; unes hores en què gairebé tot s'havia de dur a terme amb les mans o esprement el cervell, mentre que avui les idees s'han transferit, majorment, a les màquines i les calculadores. En els darrers fulls del llibre fem esment dels jorns de la grandesa montblanquina valent-nos d'unes pinzellades dels moments gloriosos de la seva història. I, en un salt, en una guia-breu i sintetitzada, deixem constància del Montblanc dels dies presents.»⁸⁷²

Poblet conclou en aquesta breu introducció que el llibre és com un calaix de sastre i que no ha hagut de fer gaire memòria perquè, com diu, i el lector observarà en els seus llibres sobre la vila: «hem constatat que la infantesa és no solament l'època més present, sinó també la que més s'apropa a allò que es coneix per la felicitat.»⁸⁷³ I afegix que la seva intenció és la que ha anat reivindicant sempre, que el lector es distregui i passi una bona estona: «I és que, en el fons, el nostre propòsit deu ésser que records i lectura serveixin si més no, de sedant i d'evasió dels dies actuals, farcits de problemes, de traüts i d'empentes.»⁸⁷⁴

---

⁸⁶⁹ *Ibid.*, p. 14.

⁸⁷⁰ Vegeu Andreu MAYAYO, «Centre d'Estudis de la Conca de Barberà (1978-1988): l'obra feta», dins *Aplec de Treballs*, Montblanc, núm. 9 (1989), p. 239-252.

⁸⁷¹ POBLET, *Aquell Montblanc...*, p. [19]-23.

⁸⁷² *Ibid.*, p. 20-21.

⁸⁷³ *Ibid.*, p. 23.

⁸⁷⁴ *Ibid.*, p. 23.

2.4.6.4. Les semblances: el Marcelinu, l'Antonet Fotent, el Conrad Bayer i el Joan Baldrich

El cronista montblanquí s'endinsa en la memòria montblanquina des de la caracterització i la semblança de quatre figures de les quals en guarda un record grat: el cafeter «Marcelinu» —del qual ja s'ha parlat a bastament en pàgines anteriors—, l'Antonet Fotent, Conrad Bayer i Joan Baldrich.

A «L'Antonet Fotent»⁸⁷⁵ la narració comença amb un diàleg que vol reproduir la trobada entre l'escriptor montblanquí i un convilatà resident a Barcelona, que l'informa sobre la mort de l'Antonet —Josep Antoni Miró i Civit (Montblanc, 1886-1972)— i a partir d'aquí comença a fer-ne una semblança biogràfica des del record tot conjugant la descripció física amb el caràcter. L'Antonet Fotent, malgrat el diminutiu del renom, era un home de caràcter, d'idees anarquistes i anticlerical: «No creia en res i ho proclamava als quatre vents. No es va casar per l'església, no batejà els fills, i això en el Montblanc d'aquells dies significava quelcom d'imperdonable. Clamava contra la religió i contra la injustícia, i tenia l'ull posat als clericals».⁸⁷⁶ Professionalment, desenvolupà el càrrec d'arquitecte municipal i fou l'encarregat de l'urbanització de la plaça Major.

Poblet explica la manera de ser de l'home i hi afegeix una anècdota d'un dia que va haver d'omplir uns documents administratius on li preguntaren per si era solter, casat o vidu i ell contestà: «Ni lo uno, ni lo otro, ni lo otro», i on havia de fer constar la nacionalitat hi posà: «La Tierra». Li agradava anar mudat, menjar ostres i defensar els seus plantejaments ideològics amb arguments. Era un autodidacte i home d'idees pròpies i fixes. Una d'aquestes era cada dia pujar a la Font del Reboll a beure aigua, una dèria que li suposava fer un trajecte de tres quarts d'hora amunt, cap al barranc de la Pasquala, una pràctica que Poblet utilitza per passar de l'anècdota a la categoria: «És recordant l'excursió diària de l'Antonet que hom remarca com el gust de caminar, el plaer d'estirar les cames, avui s'ha perdut entre la nostra gent.»⁸⁷⁷

La semblança de l'Antonet li serveix per parlar de l'entorn natural de Montblanc, del barranc de la Pasquala o sobre el canvi de costums que provoca la vida moderna, que fa que es perdin hàbits com passejar i a causa de la velocitat imposada per la vida moderna: «El signe de la velocitat acapara el món actual, més que trepidant embogit. La gent vol arribar abans i, moltes vegades, sense saber per què ha d'arribar.»⁸⁷⁸

---

⁸⁷⁵ *Ibid.*, p. [60]-75.

⁸⁷⁶ *Ibid.*, p. 62.

⁸⁷⁷ *Ibid.*, p. 65.

⁸⁷⁸ *Ibid.*, p. 65.

Poblet també posa al dia al lector de les lectures ideològiques del protagonista entre les quals hi ha Bakunin, Anselmo Lorenzo, Reclus, Tarrida del Màrmol. A Montblanc assistia al local de La Fàbrica, punt de trobada dels republicans radicals. Però el 1923 explica Poblet que s'associà a la Joventut Nacionalista i que, tant ell com altres companys seus, aconseguiren que escrivís els seus poemes en català, perquè a l'Antonet li agradava conrear la poesia. Poblet després d'anys a fora tardà en veure'l. Alguna vagada quan venia a Montblanc l'anava a visitar però el seu estat era cada vegada més decadent, vivia sol, aïllat. Poblet presenta l'anarquista montblanquí en els últims anys de la seva vida com un artista modernista, un bohemí:

«D'aquella senyoria innata d'abans, només en restava un barret negre d'ales caigudes, ample, ple de taques. Caminava dret, rígid, com en els dies de la seva joventut, però abandonat i ple de porqueria. Algú ens feia saber que als llocs públics no el deixaven entrar... Quan es veia més atrapat, i seguint els consells del seus fills, anava a França. Però rebel, indomable, incapaç de seguir una reglamentació casolana, passades unes setmanes, apareixia de nou a Montblanc, més ensorrat que mai.»⁸⁷⁹

Poblet al final del relat utilitza la primera persona del plural, i després de glossar els últims dies de l'Antonet en destaca la seva estima per la vila. Aquesta admiració per Montblanc era patrimoni tant de figures singulars com l'Antonet Fotent, però també d'altres convilatans com en Conrad Bayer (Montblanc, 1893 – Barcelona, 1972), fill del mestre de minyons Paulí Bayer i Coll (Ossor, la Selva – Montblanc, 1916).

La família Bayer tenia una bona consideració en la societat montblanquina del primer terç de la centúria. Les raons eren diverses, en primer lloc perquè el pare, conegut com a «don Paulino», havia exercit el magisteri a Montblanc entre 1887 i 1914, i, en segon lloc, perquè en la memòria dels primers catalanistes montblanquins i els sectors religiosos se'l recordava per haver estat autor de «Déu vós guard», l'himne de la Mare de Déu de la Serra, musicat per Francesc Gelambí i estrenat l'any 1906. Donem aquesta dada i ens remetem de nou a la coronació de les Festes de la Serra perquè era una festa religiosa que els sectors catalanistes locals no només hi participaren sinó que la feren seva, especialment quant a l'expressió cultural, com per exemple els Jocs Florals, dels quals Poblet parla en un altre capítol d'aquest llibre. Cal entendre que durant aquests anys hi havia pocs estímuls en una comarca agrícola i castigada per la fil·loxera, de la qual encara es feien notar les seves seqüeles. La imatge de la patrona i les festes de la Serra havien servit, des dels orígens del catalanisme a Montblanc, de

---

⁸⁷⁹ *Ibid.*, p. 74.

plataforma per introduir-lo —si més no per canalitzar la cultura del catalanisme, en els termes que planteja Marfany a *La cultura del catalanisme*— en la societat montblanquina de començaments de segle, com ja hem explicat amb tot detall en la primera part de l'estudi.

Conrad Bayer en la línia de contribució al montblanquinisme va seguir les mateixes passes del pare, i cinquanta anys després, el 1956, escriuria «Pregària a la Mare de Déu de la Serra», un poema que volia ser una altra contribució, un nou himne a la patrona local, que musicaria el músic i compositor sabadellenc Agustí Borgunyó.⁸⁸⁰ Aquest mateix any fou també un dels integrants de la comissió de Barcelona per organitzar les festes extraordinàries de la vila. A la capital donava suport a la Penya Colla Fonts i era soci del Cercle Artístic de Barcelona. Això quan a la vessant ideològica i cultural, però Bayer es dedicava al sector dels teixits des dels dies que havia començat a treballar a la merceria barcelonina, Casa Calamanda. Temps enrere havia començat d'aprenent a la farmàcia de Ferran Chaparro, qui fou alcalde de Montblanc (1902-1904) i president de l'Associació Catalanista (1904). Per tant, Bayer és fill de la petita burgesia montblanquina i catalanista de principis del XX.

En el capítol que Poblet dedica a Bayer en destaca la seva fidelitat, al país i al municipi. Aquest és el fil des d'on tiba la semblança d'un dels set fills de «don Paulino» i així va apropant-se al pare i als germans; no en parla de tots, però sí que diu que Àurea Bayer⁸⁸¹ fou directora de les Escoles del Bosc de Montjuïc i que Marcel lí Bayer es dedicà a la carrera musical com a violinista i saxofonista. El cronista montblanquí dedica un capítol a Conrad Bayer amb qui compartien amistat, eran pràcticament de la mateixa edat, però sobretot perquè era un catalanista montblanquí de pedra picada com glossa el següent fragment:

«I, tant com a Catalunya, el seu amor, el seu alè, estava circumscrit a Barcelona i, d'una manera especialíssima, a Montblanc. Bon punt tornava de viatge li mancava temps per a fer una escapada a la vila, per veure els amics, per saludar la gent amb paraules d'un deix montblanquí que no va abandonar mai, per escampar el tresor de la seva companyia, franca, de bona llei. I, ja els darrers anys, una de les seves obsessions consistia a engrescar els amics barcelonins per a les excursions dominicals amb el desig de fer-los conèixer Montblanc, convertit, a mesura que passava el temps, en la nineta dels seus ulls...

No caldria dir que, reclòs en aquest seu montblanquinisme, el concretava amb l'amor i la veneració a la Mare de Déu de la Serra.»⁸⁸²

---

⁸⁸⁰ Agustí Borgunyó i Garriga musicà el poema de Bayer per la seva vinculació amb la vila, ja que la seva esposa era la montblanquina Maria Escoté Odena. Borgunyó compongué també diverses sardanes de tema montblanquí com *Pomell montblanquí* (1956), *La font de l'ermita* o *Fogueres de Sant Joan*.

⁸⁸¹ *Les colònies escolars dels anys 1918 i 1919*, [Barcelona]: Ajuntament Constitucional de Barcelona, [1919?] (Comissió de colònies escolars i escoles de bosc, 9).

⁸⁸² POBLET, *Aquell Montblanc...*, p. 80.

Poblet també inclou en aquest capítol diversos poemes de Bayer que justifica per la manca de poetes que ha tingut la vila: «Montblanc no té ni ha tingut massa cultivadors de la poesia, i, si més no per aquesta circumstància, val la pena d'escampar fragments dels centenars, dels milers de versos, que va escriure el nostre compatriota.»⁸⁸³ Aquí exagera amb la quantitat de versos, però convé destacar que això no és el més important. Ja hem reiterat en nombrosos paratges d'aquest assaig que Poblet és un memorialista i un divulgador de la memòria del catalanisme. En aquest propòsit el que fa és mirar de cobrir tots els flancs del catalanisme. En altres paraules, encara que la producció poètica montblanquina fos escassa, de segon o tercer ordre i de temàtica local i religiosa, la reivindica perquè és una expressió lingüística i cultural en llengua catalana. Però, per si això no fos prou, recupera de l'oblit els poemes de Conrad Bayer transcrivint-ne alguns en aquestes pàgines. Aquest exercici de memòria i reivindicació dels seus versos no és improvisat, sinó que hi ha hagut una documentació prèvia com fa constar: «Repasant els papers que la seva segona muller ens ha posat a les mans, trobem els més primicers amb data de 1909. Es titulen “Segadors”, i no deixa de sorprendre que a disset anys els fes tan plens d'inspiració i també d'essències montblanquines.»⁸⁸⁴

El Joan Baldrich és un altre dels noms que immortalitza en les pàgines d'*Aquell Montblanc*, a «El Joan Baldrich»,⁸⁸⁵ i que és el reflex d'un temps i d'una època. Poblet en fa la semblança al mateix temps que aprofita per parlar del catalanisme a Montblanc, segueix així el mateix patró que amb Bayer, però aquesta vegada porta el fil narratiu cap al societarisme. Poblet el conegué a l'Associació Catalanista, la degana de les entitats catalanistes de Montblanc. Baldrich també era un home amb inquietuds periodístiques i començà publicant alguns textos a la *Gazeta de la Conca* (1911-1913). Tanmateix, la seva primera feina va ser al capdavant del Bar Baldrich, un local que, segons Poblet, fou «el primer bar de categoria que hi va haver al poble»,⁸⁸⁶ situat al xamfrà del carrer Riber amb la plaça dels Àngels i on el 23 de maig de 1914 s'hi constituí l'Sport Club Conca de Barberà, la primera entitat que impulsà la pràctica del futbol a Montblanc. El local no acabà de funcionar tot i les diverses iniciatives de Baldrich que fins «a darrera hora mirava d'animar-lo portant-hi un parella de “camareres” de Barcelona perquè servissin una hipotètica parròquia esquiva, i que passava de llarg.» I quant a les begudes «fou també el primer a posar de moda sodes i sidrals, unes begudes que els montblanquins només coneixien perquè les havien tastades al Bar Canaletes de Barcelona.»⁸⁸⁷ Poblet remet sovint al lector —ja ho feia en els seus articles de preguerra— a locals

---

⁸⁸³ *Ibid.*, p. 87.

⁸⁸⁴ *Ibid.*, p. 87.

⁸⁸⁵ *Ibid.*, p. [95]-105.

⁸⁸⁶ *Ibid.*, p. [95].

⁸⁸⁷ *Ibid.*, p. 96.

barcelonins emblemàtics i populars com el Bar Canaletas (1916-1982) situat al capdamunt de la Rambla i propietat d'Esteve Sala i Cañadell.

Com que el bar no anava bé, Baldrich canvia la barra i les begudes per la missatgeria i els transports, el que en aquells dies es coneixia de manera popular com a «recader». Poblet per no perdre els seus bons costums narratius en glossa un parell d'anècdotes molt en la línia del que ja li coneixem i que li fan expressar al cronista la frase: «Quins dies i quina època»,⁸⁸⁸ que és molt indicadora de l'exercici d'evocació dels records d'abans.

El protagonista del capítol també era un dels habituals que es reunien al local dels catalanistes, però amb els anys el seu catalanisme i el de Poblet evolucionarien cap flancs ideològics diferents, com passà amb molts altres catalanistes quan es fundà Esquerra Republicana de Catalunya. En la primera part de l'estudi ja s'ha il·lustrat com es va viure aquesta escissió entre els catalanistes de dreta i els d'esquerra, a través de Poblet, i que no va ser precisament plàcida. Poblet en el seu periple autobiogràfic d'aquells dies no diu en cap moment que hi hagués un xoc i un trencament convuls, que hi va ser, sinó que tendeix a atenuar les confrontacions i retrets personals com els que va viure ell. Poblet no va ser mai un home rancorós, i després de les vivències de la guerra i de l'exili, té una visió molt ponderada d'aquells dies que el porta a posar l'accent en tot allò de positiu i humà dels seus records. Perquè la visió de Montblanc d'aquells dies és una reelaboració ficcional, embellida per la nostàlgia d'un temps que ja no tornaria. Per això tots aquests records són un tribut al poble i a la gent, a un món en el qual malgrat les diferències ideològiques és el seu, el que comparteix amb Baldrich i tots els convilatans. Tot això és el gresol del montblanquinisme:

«El pas del temps i la política feien que ambdós anéssim per diferents camins en tocant a catalanisme. Ell continuà fidel a Cambó i nosaltres seguíem les petjades de Macià. No ens en penedim. Però el fet motivava una mena de fredor, superficial, si es vol, puix que prou li demostràrem el nostre afecte en les hores de la guerra amb motiu d'ésser ell un dels perseguits de la vila. Per damunt de tota altra circumstància, continuàvem estimant-lo, i per nosaltres era l'amic de sempre. Hi havia gent que el mirava de cua d'ull. Jo, en canvi, reconec que sempre vaig tenir-li una gran debilitat.»⁸⁸⁹

Un cop jubilat de la feina, Baldrich es dedicà al seu hort que tenia cap a fora vila, a tocar del Pont Vell, i a escriure, principalment sobre temes de Montblanc. Fruit de la seva

---

⁸⁸⁸ *Ibid.*, p. 99.

⁸⁸⁹ *Ibid.*, p. 103.

obstinació literària deixà tres fascicles editats per ell mateix que giren al voltant de la vila: *Montblanc vell i Montblanc nou* (1967), *Vells costums montblanquins* (1970) i *Vila-salva*. El retrat de Baldrich ens constata un fet que hem vist a través de la figura de Poblet, però que és constant entre els catalanistes montblanquins, com és la consciència política però sobretot la importància i el valor que es donava a la cultura escrita. Per exemple, el transportista montblanquí no es podia desempellegar de la idea de contribuir d'alguna manera a la història local, encara que fos amb uns breus fascicles de perfil poètic. Poblet explica que als estius, quan passava uns dies al maset de Montblanc, Baldrich li portava els textos que havia escrit perquè hi donés una ullada. Aquest valor donat a la paraula escrita i l'orgull d'haver contribuït amb uns versos i proses el revitalitzava: «Del segon, el més ben estructurat, escrit en prosa, es va exhaurir l'edició. Si el sol fet de veure els títols impresos el rejoyenia, la circumstància de l'èxit assolit amb *Vells costums montblanquins* li va treure uns quants anys del damunt.»⁸⁹⁰

A continuació dels retrats, Poblet dedica els capítols següents a l'Orfeó Montblanquí, el grup teatral de la Joventut Nacionalista i als Jocs Florals de Montblanc celebrats entre el 1906 i el 1956.

2.4.6.5. El catalanisme montblanquí: orfeonisme, teatre i Jocs Florals

En el capítol «L'Orfeó Montblanquí»⁸⁹¹ comença fent al·lusió a la seva condició de cronista com a justificació per centrar la mirada retrospectiva en una de les seccions de més projecció de la Joventut Nacionalista: «Posats a ser una mena de cronistes de la història contemporània de la vila, és de llei referir-nos a aquesta agrupació que durant alguns anys donà glòria i satisfaccions a Montblanc.»⁸⁹² Abans d'entrar en els records orfeonístics l'autor fa una reflexió introductòria sobre la necessitat que algu escrigui la història de Montblanc, que encara està pendent, i repassa d'aquesta manera els noms dels principals erudits, estudiosos i historiadors que han fet aportacions a la història local, com Jaume Bofarull, mossèn Antoni Espinac, Ramon Cantó, Lluís Vives i Poblet, Ramon Sabaté i Balcells, mossèn Pau Queralt o Joan Poblet i Teixidó. Tots ells han contribuït a la historiografia montblanquina per mitjà d'articles o llibres, però per Poblet la narració de la història de Montblanc encara s'ha d'escriure. Ell creu que és una situació que cal esmenar i posar fila a l'agulla per tal que no

---

⁸⁹⁰ *Ibid.*, p. 105.

⁸⁹¹ *Ibid.*, p. [106]-117.

⁸⁹² *Ibid.*, p. [106].

succeeixi com en el període medieval: «Que no ens passi, doncs, quelcom de semblant amb la crònica de Montblanc, especialment de l'edat mitjana, l'època de la nostra plenitud. Cal que els estudiosos i erudits s'hi enfundin remenant arxius i biblioteques. Quants tresors històrics no hi deu haver, per exemple, a l'Arxiu de la Corona d'Aragó i al de l'església de Santa Maria! També les velles confraries d'Arts i Oficis i les Germandats de llavors podrien ser motiu de profitoses recerques.»⁸⁹³

Per l'autor d'*Aquell Montblanc* els historiadors han de fer aquesta feina, ell com a cronista i memorialista es reserva la tasca d'abordar la història contemporània i els records de la seva participació en l'associacionisme catalanista. Alguns d'aquests i molts altres els s'ha anat desgranant en el primer bloc del treball quan s'ha abordat la participació de Poblet en el catalanisme polític i cultural de Montblanc. En aquests textos la visió canvia, el record parteix d'una selecció de fets i d'un embelliment causta per la memòria i la distància temporal. La tria dels records d'aquesta època són la figura de Josep Vendrell i Caballé, el director de l'Orfeó Montblanquí que fou el gran protagonista de les Festes Culturals i Patriòtiques de Montblanc, celebrades el 12 de febrer de 1922, i que tingueren com a acte central a la benedicció de la bandera de l'Orfeó i l'apadrinament que en féu el president de la Mancomunitat, Josep Puig i Cadafalch. Poblet fa la crònica d'aquell acte que suposa l'eclosió del catalanisme a Montblanc, iniciada l'abril de 1920 amb l'obtenció de l'alcaldia per part del nacionalista Jaume Foguet.

Poblet fa autoreferència en el text com a coprotagonista d'aquelles jornades memorables pels catalanistes: «L'autor d'aquest llibre fou des dels dia de la seva fundació el secretari de la massa coral, l'home de les "relacions públiques" com ara en diuen, i l'encarregat de fer els discursos».⁸⁹⁴ El capítol continua amb la cita de fragments de la crònica que en féu *La Veu de Catalunya* i la remembrança de la sortida de l'Orfeó al Palau de la Música l'11 de febrer de 1925.

L'Orfeó Montblanquí fou la primera de les seccions de la Joventut Nacionalista de Montblanc, que es presentà com a tal a mitjan març de 1920. El cant coral i l'orfeonisme esdevenien una de les plataformes d'expressió del catalanisme i de la seva cultura, com també ho eren el teatre i els elencs teatrals d'aquestes associacions, que, a banda de generar unes noves formes d'oci més cultural i intel·lectualitzat, afavorien la posada en escena d'obres del repertori dramàtic català, una forma clara de fer cultura i també de canalitzar uns determinats valors ideològics. A Montblanc la Joventut Nacionalista també tingué el seu. Poblet en el

---

⁸⁹³ *Ibid.*, p. 107-108.

⁸⁹⁴ *Ibid.*, p. 110.

capítol «Entre els elencs teatrals, el de la Joventut Nacionalista»⁸⁹⁵ fa un repàs dels antecedents teatrals de la vila, des de l'elenc d'El Foment, que tenia entre els seus principals actors de repartiment Josep Jové, conegut com a Tecló, passant per el quadre de l'Associació Catalanista, dirigit per Poblet i Teixidó i Joan Serret, que foren dels primers a portar a Montblanc obres d'Àngel Guimerà, Ignasi Iglésias, Santiago Rusiñol i Josep Pous i Pagès, juntament amb els de l'Artesana.⁸⁹⁶ En aquells dies també hi havia la Joventut Jaumista que també feia sessions teatrals. Poblet no incideix gaire en les obres i les representacions perquè —com hem dit abans— escriu per al seu públic de Montblanc, a qui interessa més conèixer aspectes relacionats amb els actors locals que aspectes temàtics de les obres. Per això dedica la meitat del capítol a parlar d'alguns dels actors locals que integraven el grup teatral dels catalanistes i que eren en Manuel Ferrer, Feliu Vives, Jaume Foguet, Josep Figuerola, Antoni Iborra, Ramonet Guarro, Josep Vendrell i Maties Poblet. Altres catalanistes que participaven en els muntatges teatrals i que també anomena són Joan Olivé, Enric Pujadas, Joan Serret, Josep Maria Requesens, Josep Bertran, Maties Abellà, Joan Blavi, Lluís Vives o Ismael Balanyà. Tots aquests són noms que resultaran familiars al lector perquè han aparegut anteriorment en la configuració del catalanisme polític i cultural a Montblanc.

Els Jocs Florals han estat tradicionalment una plataforma literària per donar a conèixer nous escriptors i estimular la creació literària, però també han estat una eina de promoció i defensa de la llengua catalana, motius pels quals els jocs florals són sinònim de catalanitat i estan molt lligats a la sociologia cultural. Els Jocs Florals celebrats a Montblanc el 1906, el 1917 i el 1956 foren concebuts com a esdeveniments culturals que donaven prestància al marc social en què se celebraven. Una bona mostra és que els de l'any 1906 i els del 1956 se celebraren dins de les festes de coronació canònica de la Mare de Déu de la Serra, unes festes extraordinàries que han estat la viva invocació del montblanquinisme, una barreja de devoció religiosa per la imatge de la patrona i la identificació amb altres elements configuradors de la identitat local com el patrimoni arquitectònic i els elements del seguici folklòric, identificat pels Gegants, el seu altre exponent en aquest cas profà. La fosa de tots aquests elements identitaris embolcallats amb el catalanisme polític generen una identitat i un discurs encara vigent fins als nostres dies. Els Jocs Florals s'inscriuen en aquest context, participen d'aquesta configuració de la identitat local i catalanista, per tant, en el cas de Montblanc tenen una dimensió més social i de connexió amb el catalanisme sociològic. Tant és així que l'organització d'una convocatòria jocfloralesca era una manera de reconèixer la literatura i la

---

⁸⁹⁵ *Ibid.*, p. [118]-140.

⁸⁹⁶ Vegeu ALBALAT GAO, «L'activitat teatral a Montblanc (1903-1925)», p. 229-277.

cultura catalanes. Poblet fa memòria i recorda tots tres certàmens. En un dels fragments en plasma el record autobiogràfic:

«Jo encara no havia ajustat els nou anys, però amb tot servo un record vivíssim d'aquelles diades, amb un Montblanc vestit de les millors gales, els balcons endomassats, els carrers i les places amb penjarelles de garlandes, fanalets encesos i banderes flamejants. La vila feia bonic i tot plegat significava una resurrecció dels dies de la maltempsada. [...]

El cas és que, deixant de banda els actes religiosos, la solemnitat dels quals sobresortí de les altres cerimònies organitzades, la Festa que cridà l'atenció fou la dels Jocs Florals. Molta gent no sabia prou de què es tractava i àdhuc algun saberut se les veia fosques per a explicar amb pèls i senyals el cerimonial de la Gaia Festa, un certamen insòlit en els annals montblanquins, llançat per primera vegada a la palestra. L'acte tingué lloc en un envelat que s'alçà al pati que feia cruïlla amb el passeig de l'Estació i l'actual edifici on hi ha instal·lades les oficines de telègrafs. A casa, i donades les «ideies» del pare, se'n parlava molt, dels Jocs Florals, i no cal dir que, arribada la data de la seva celebració, el 9 de setembre, era ell qui juntament amb la mare i agafant-nos de la mà, ens feia seure en unes cadires, prop de l'escenari. De la festa, és clar, en recordem poca cosa... Una noia que, vestida de blanc i del braç d'un jove vestit de negre, passava pel passadís central de l'envelat —possiblement el primer que s'alçava a la vila—, enmig de grans aplaudiments; la il·luminació de la sala improvisada; i, sobretot, uns senyors que llegien versos o feien discursos...

Fins ací els records, ja que per a fer un resum de la festa ens hem hagut de valer de les noves que el seu dia foren publicades i que ens disposem a extractar.»⁸⁹⁷

Els segons Jocs Florals que se celebraren a Montblanc foren el 30 de setembre de 1917, però aquest cop en el marc de les festes de Sant Miquel, una de les més viscudes pels montblanquins de l'època. En aquest paratge de la narració el cronista dóna el context i explica com es gestaren, una dada que és especialment interessant perquè no la recull cap altre font. Segons Poblet, la idea vingué de Pius Sedó,⁸⁹⁸ el flamant nou secretari de l'ajuntament, originari de Constantí, i a qui «més que les lleis, els cadastres i el repartiment de consums, atreïen els versos.»⁸⁹⁹ El seu entusiasme engrescaria Poblet i Teixidó, de qui també s'ha fet notòria la seva influència en el periodisme i el catalanisme de les dues primeres dècades a Montblanc en la part inicial de la tesi, i que Poblet qualifica com «el convilatà més

---

⁸⁹⁷ POBLET, *Aquell Montblanc...*, p. 142-144.

⁸⁹⁸ Pius Sedó i Peyrí col·laborà a la revista literària *Lo Pensament Català*, dirigida per Jacint Verdaguer i publicada a Barcelona entre 1900 i 1902. El 19 de setembre de 1911 fou nomenat secretari amb plaça definitiva a l'Ajuntament de Constantí. Aquest mateix any publicà *Flors a Maria: ramell de poesias pera oferir las noyas a la Verge en lo mes de maig; seguidas d'alguns Recordatoris de primera comunió*, pròleg de Jaume Boloix i Canela (Tarragona: Estampa de F. Sugrañes, 1911).

⁸⁹⁹ POBLET, *Aquell Montblanc...*, p. 146.

representatiu en aquells moments de les lletres catalanes a la vila montblanquina.»⁹⁰⁰ Fou també gràcies a ell, i a la seva visió comarcal, que els jocs es denominaren Jocs Florals de la Conca de Barberà.⁹⁰¹ L'espai que albergà el certamen fou la societat recreativa El Foment —la dels senyors— perquè era la que la sala tenia unes millors condicions, però també pel tarannà dels associats era la més escaient. Participaren en els jocs 212 treballs i el consistori el formaren: Josep Maria Girona, en qualitat de president; el prevere Ramon Sabaté; Felip Graugés; Eusebi Isern i Dalmau; Joan Poblet i Teixidó; Josep Maria Casas de Muller i Pius Sedó, com a secretari. La Flor Natural la guanyà el poeta mallorquí Guillem Colom i Ferrà amb el poema «Flor de muntanya», l'Englantina fou per Pere Benavent i la Viola l'aconseguí mosèn Jordi Puntí i Collell. La reina de la festa fou la montblanquina Marianna Guarro Monfar.

Gairebé quaranta anys més tard tindrien lloc els tercers Jocs Florals, celebrats amb motiu del cinquantenari de la Serra, segons Poblet foren els més ben preparats i comptaren amb la presència de Joan Estelric com a president del jurat, que estigué constituït per Josep Maria Casas i Homs, Josep Maria Giné i Rosselló, el prevere Ramon Roqué i Vilarrassa, Octavi Saltor, Joaquim Saura, Joan Triadú i Antoni Cervelló Vives, aquest últim com a secretari. Els guanyadors foren Rossend Perelló i Caselles, amb la Flor Natural per «L'amor savorosa»; Manuel Alcántara de Madrid, amb l'Englantina; i Felip Graugés, amb la Viola. En aquesta ocasió la reina de la festa fou Mercè Viñas i Farré. Poblet dona poques impressions personals d'aquesta tercera edició, en destaca el discurs final de Joan Estelrich, però sense entrar en detalls, i fa una observació sobre l'evolució de la llengua respecte aquell certamen de cinquanta anys enrere: «Una altra darrera circumstància de què fer esment és la diferència de lèxic emprat pel poeta guanyador del 1906 i el premiat cinquanta anys després. Si en aquell hi havia encara el regust dels primers temps de la Renaixença, en aquest darrer el català ja es l'idioma fet, fluid, hom diria que normalitzat. I és que no debades en la història del nostre país havia passat un home que va dir-se Pompeu Fabra.»⁹⁰² L'escriptor montblanquí fa una apreciació que és certa i irrefutable, el model de llengua havia evolucionat i era més estable gràcies a la publicació de les *Normes ortogràfiques* de Fabra a partir de 1913. Ara bé, no diu absolutament res —ni tan sols ho insinua— que en aquell 1956 era prohibida la llengua catalana en la vida pública, i només era admesa excepcionalment en contextos folklòrics com el del Jocs Florals.

---

⁹⁰⁰ *Ibid.*, p. 146.

⁹⁰¹ Els treballs premiats i els discursos s'aplegaren en un volum, prèviament lliurat per fascicles al periòdic *L'Escut*, vegeu: *Jocs Florals de la Conca de Barberà. Montblanc 1917*, Montblanc: Vda. de A. Monmany, [1917].

⁹⁰² POBLET, *Aquell Montblanc...*, p. 159-160.

En la línia de reivindicar la literatura catalana de tema montblanquí, Poblet a «Una processó i un llibre desconeguts»⁹⁰³ recupera la novel·la *Rosa mística*, del novel·lista tarragoní Josep Pin i Soler, que presenta un paratge del llibre que descriu la processó viscuda pel prosista durant una visita a Montblanc, a finals del segle XIX, que coincidí amb les festes de Sant Maties.⁹⁰⁴ Montblanc es torna a convertir en protagonista, en escenari literari i cultural, perquè Pin i Soler descriu una processó que Poblet recupera com a divulgador, per donar a conèixer als nous lectors, i perquè és una manera de contribuir a la construcció literària de la geografia montblanquina, però sobretot fixar un imaginari compartit.⁹⁰⁵ Aquest imaginari es basteix des del costumisme i des d'una tradició historiogràfica local romàntica. Ell amb els seus textos esdevé, ras i curt, el primer escriptor montblanquí del segle XX que literaturitza el passat i forja una geografia literària que té molt més abast i projecció que *Montblanquines* de Josep Conangla i Fontanilles o els relats de perfil històric escrits fins al moment.

La processó descrita per Pin i Soler permet a Poblet fer una apreciació personal sobre el pes de les processons en el Montblanc de meitat dels 70 en concret i a Catalunya en general:

«Darrerament les processons han perdut molt, i amb el Concili [II del Vaticà] per entremig, encara van més costa avall, però és evident que les que llavors se celebraven en certes diades donaven caràcter i fesomia als pobles, especialment les que transcorrien per entre carrers estrets de la nostra vila, portadores d'encanteris, ja que s'hi filtrava una part de la història, mig típica mig religiosa, del país. Qüestió de gustos i de creences, se'ns dirà. Potser sí, però tractant-se de Montblanc tot el que és silenciós i recollit ens interpreta. Per això ens decantem —tant o més que per la processó del Divendres Sant— per les petites comitives organitzades per la Germandat de la Sang, quan unes hores abans recollien els “Misteris”, sense cants ni músiques. Només s'escoltava la lleu remor del caminar dels montblanquins que, vestits amb vesta, transitaven pels carrers, calladament, per reunir els tabernacles.»⁹⁰⁶

En aquest inventari de coses que han canviat i s'han transformat amb el pas inexorable del temps, Poblet escriu sobre la processó que glossa Pin i Soler: «Allò que no ha perdut el relat és el perfum d'una processó montblanquina de cent anys enrere, i amb l'espasa que,

---

⁹⁰³ *Ibid.*, p. [161]-170. Poblet també hi fa referència al seu llibre *La Conca de Barberà*, p. 216-217.

⁹⁰⁴ El text havia estat reproduït a la premsa montblanquina de principis de segle, vegeu: Josep PIN I SOLER, «La professó de la Festa Major», *La Conca de Barberà*, Montblanc, núm. 6. (24-V-1903), p. 1-2.

⁹⁰⁵ En aquesta línia també hi contribueix l'escriptor lleidatà Joan Santamaria amb la prosa «Montblanc», que és un dels diversos reportatges sobre pobles i ciutats de Catalunya que escrigué per a *La Publicitat* i que s'aplegaren posteriorment en tres volums titulats *Visions de Catalunya* (1926-29), vegeu: Joan SANTAMARIA, *Visions de Catalunya (Catalunya Nova)*, Barcelona: Impr. Joan Sallent, 1927, p. 45-53. El reportage de Santamaria també fou publicat a *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 74 (24-III-1928), p. 4-5.

⁹⁰⁶ POBLET, *Aquell Montblanc...*, p. 162-163.

segons el cronista, lluia el gegant, avui —com tantes coses de les que esmenta— desapareguda.»⁹⁰⁷

2.4.6.6. Fer autobiografia des de l'excursionisme

El llibre *Aquell Montblanc* es tanca amb un bloc titulat «Excursions» que, a primera vista, hom pot pensar per la disposició i la presentació que és un apartat a banda i que poc té a veure amb l'estructura memorialística del volum, però no és així. La raó principal és que en aquests capítols el cronista no es limita a descriure uns itineraris que porten el lector per ciutats i pobles propers a Montblanc, com són Reus, Tarragona, Valls o Vallfogona de Riucorb, sinó que el valor afegit és que aquestes excursions —per utilitzar la nomenclatura de l'autor— són més que això. El que volem dir és que en aquestes pàgines que poden passar per alt al lector és on acaben apareixent més dades autobiogràfiques i apunts personals perquè Poblet no es limita a traçar un itinerari de manera asèptica, talment com si llegíssim una guia d'excursions o viatges, sinó que el que fa és explicar com ell va viure aquests itineraris, en quin moment es van realitzar i què fou el que els motivà. D'aquí que aquestes pàgines es puguin llegir com un complement a les seves *Memòries d'un rodamón*, publicades l'any següent d'*Aquell Montblanc*.

En els desplaçaments que fa Poblet, tant abans de la guerra com després, i que han quedat recollits per escrit en els seus llibres, hi ha una presència constant del tren. Els Poblet, tant el pare com el fill, no tenien cotxe i el ferrocarril era el mitjà que feien servir per desplaçar-se per la comarca, com s'aprecia en aquestes excursions. Una de les primeres excursions és a Reus, que per aquells anys era el gran nucli comercial del Camp de Tarragona, en contraposició a la capital de província que centralitzava serveis administratius i de tràmits burocràtics com jutjats, contribucions i Guàrdia Civil. Sobre l'evolució d'aquestes ciutats que els ha imprès els nous temps, manifesta el següent: «Els últims anys les coses han canviat molt i, per al nostre gust, massa. La vella Tàrraco s'ha industrialitzat pels quatre costats amb una empenta incontenible.»⁹⁰⁸ A meitat dels anys 70 Tarragona i Reus, però també Montblanc, comencen a experimentar un creixement considerable perquè es comencen a crear nous eixamples i barris que transformen la fisonomia urbanística. El seu primer viatge amb tren fins

---

⁹⁰⁷ *Ibid.*, p. 169-170.

⁹⁰⁸ *Ibid.*, p. 172.

a Reus el recorda gairebé com una aventura, la durada del trajecte, «les màquines, amb una fumera espectacular» i l'emoció que anava a l'alça en veure com s'anaven deixant enrere camins i carreteres fins arribar a la capital del Baix Camp. Un dels escenaris de la ciutat que descriu és la plaça Prim alhora que aprofita l'avinentsa per donar algunes notes històriques sobre el general reusenc i la batalla de Castillejos, que tingué com a escenari el Marroc, tot enfrontant Espanya i el Marroc a començament de 1860. Aquest apartat té un to marcadament de reportatge que combina amb el testimoni de l'estada, per exemple, del lloc on dinaren i el que menjaren, que també dóna el to de l'època: «Vam dinar puntuals a la Fonda del Bou. Tres pessetes i ben gastades, com solien dir la gent del poble. Els plats, segons m'explicava el pare, eren els de ritual: arròs amb sípia, que llavors tenia anomenada, peix fregit i fricandó amb pèsols. I per postres, tractant-se de Reus, les indispensables ametlles torrades.»⁹⁰⁹

I de Reus el viatge continua cap a Tarragona. El testimoni autobiogràfic continua amb un diàleg factici entre el jove Poblet i el seu pare i una descripció paisatgística de la primera impressió de Tarragona:

«—A Tarragona, només hi vaig per tu —em deia el pare—, que no hi tinc pas feina...

Hi vam arribar en mitja hora. Del tren estant, i només engegat, es pot dir que començaven a aparèixer llenques i més llenques de mar estesa, quieta, en el llarg confí. Unes petites barques que romanien immòbils completaven l'espectacle majestuós, opulent, magnífic. Quanta aigua, Déu meu! Si el monument d'en Prim no ens havia fet dir cap exclamació, tot el que anava apareixent i se situava davant els ulls ens entusiasmava. I encara, quan podíem contemplar la gran bassa des del començament de la rambla tarragonina, recolzats a les baranes del balcó del Mediterrani.»⁹¹⁰

Després vindria la visita a la catedral i pels carrers de la part alta, fins a fer la visita a casa de l'«oncle xocolater», un d'aquells parents que abans en les visites a fora es feien de manera molt habitual.

La següent excursió que fan els Poblet és a Valls amb motiu de les festes de la Mare de Déu de la Candela. El cronista recorre al recurs del diàleg per donar naturalitat a l'escena a partir de la qual s'inicia la narració. En aquells dies de primers de segle aquests viatges eren vistos com un esdeveniment familiar, com un dia de festa grossa: «A Montblanc les festes de la Candela de Valls tenien anomenada. Els dies passaven, mentre jo, mentalment, els anava comptant, fins que, és clar, arribava el 2 de febrer. A la vigília el barber m'havia arrissat els

---

⁹⁰⁹ *Ibid.*, p. 179.

⁹¹⁰ *Ibid.*, p. 180.

cabells, i la mare em va acabar un vestit nou, flamant, un vestit que li va donar molta feina. Tot estava, doncs, a punt per a la celebració de la diada.»⁹¹¹ La continuació de la narració transcorre com en altres ocasions, els comentaris de l'autor mentre veu passar el paisatge intercalats amb els diàlegs factuais. Durant l'estada a Valls Poblet selecciona allò que més li crida l'atenció i en fa algun comentari al respecte, per exemple, sobre l'esveltesa del campanar o la sorpresa de veure molts carrers empedrats. Acte seguit a ofici a l'església de Sant Joan i en sortir a veure els castells a la plaça del Blat, per de seguida anar a dinar, processó i tornar a agafar el tren i cap a casa.

En una altra ocasió els Poblet pare i fill van fer un viatge a Vallfogona de Riucorb, un dels que podia fer amb certa regularitat Joan Poblet en uns anys en què anava aparcant el negoci de la botiga per centrar-se en les representacions comercials. Aquesta orientació del negoci propicià que s'hagués d'anar movent per la comarca. Seria pels voltants de 1909 —ho diu el mateix autor tot afirmant que tenia dotze anys— que el pare va voler que l'acompanyés a Vallfogona. El viatge aquesta vegada fou amb tartana, que aleshores sortien de davant de cal Joanet de l'Estació. El trajecte que enfilen és direcció cap a Solivella, on paraven a l'Hostal del Gori, per agafar forces fins a Belltall, i una altra parada obligada a l'Hostal Feliuet. D'aquí s'aturaven a saludar el rector de la Glorieta⁹¹²

En tot aquest itinerari Poblet fa comentaris sobre tot allò que capta la seva atenció i algunes reflexions sobre com els nous temps han alterat o modificat formes de vida d'anys, com per exemple quan parla de la televisió: «La gent sabia el que passava a la casa del veí, però només a la del veí. Actualment la *tele* ha espatllat aquesta pau, una mena d'anar fent que venia de temps immemorials. Ara tothom sap de guerres, de concilis i de canvis de govern, com del preu del blat o de la millor època pera plantar faves.»⁹¹³

Un cop arribats a Vallfogona s'hostatjaren a la Fonda de la Dolores, un hostel senzill però acollidor. Quan el pare de Poblet pujava a la localitat era un no parar, com narra el fill: «El pare tenia molts amics a Vallfogona, de manera que la mateixa fonda semblava una continuació de la botiga de casa nostra.»⁹¹⁴ Durant els quatre dies d'estada serviren també per fer una excursió pels verals i nuclis de la vora: Querol, Llorac o Vallespinosa, acompanyats del metge del poble, un catalanista com el pare però del qual no en dóna el nom. En una dimensió més general, fora de l'esfera personal, Poblet aprofita per parlar i vindicar la figura del poeta barroc Francesc Vicent Garcia, el Rector de Vallfogona, del qual reproduceix algunes quartetes.

---

⁹¹¹ *Ibid.*, p. 182.

⁹¹² Nucli agregat del terme municipal de Passanant i Belltall.

⁹¹³ POBLET, *Aquell Montblanc...*, p. 199-200.

⁹¹⁴ *Ibid.*, p. 202.

Però també deixa una nota costumista i popular, quan descriu el marit de la mestressa de la fonda:

«Es deia “Federico” i el recordem assegut al cafè, contemplatiu, de pell molt bruna, tirant més aviat a negra, agitanat, el rostre com picat de verola, cabellera lluent i estirada... Tenia el parlar calmos amb una barreja de mitja rialla entre flegmàtica i dubitativa. Portava sabates de color canyella, amb una gran botonada, pantalons marcats damunt les cames, dels que ara són moda, una roba que s’anava estrenyent a mesura que s’apropava a les “botines”. Més que un fondista, semblava un cantador de flamenc. De flamenc i, encara, cansat.»⁹¹⁵

I del costumisme i del tipisme de Federico a l’ambient del balneari. El narrador conta de com a principis de segle s’havia posat de moda, entre la gent que gaudia d’un cert poder adquisitiu —menestralia adinerada i burgesia—, estiuejar i anar a prendre les aigües. Allí gaudien de la tranquil·litat i el repòs, però també hi organitzaven festes en les quals una noia tocava el piano i es recitaven poemes, ja que com manifesta el cronista, en aquells dies «ningú no sabia res d’altaveus ni de música mecànica, si no era la d’algun gramòfon escadusser.»⁹¹⁶

Donem la paraula a Poblet perquè expliqui de primera mà quin era l’ambient del balneari i de com la burgesia el vivia, una prova més d’un món que havia desaparegut i que ja només quedava en el record i en les fotografies del tombant de segle:

«La clientela de l’hotel del balneari era composta pels “senyors” de Barcelona, que arribaven acompanyats de les mullers i els fills respectius, mentre que la de la Fonda de la Dolores era més d’estar per casa. Una nit hi fórem convidats, i hostes i decoració semblaven una postal representativa de l’eterna primavera, amb ombrel·les, barrets de palla, armilles florejadades i senyores amb ventalls. Algunes portaven barrets amplíssims carregats de cintes multicolors. Les persones i els objectes flotaven per entre un clima vaporós i fosforescent. Tothom mudat, i no cal precisar que mares i filles anaven proveïdes de cotilles excessivament cenyides. Tenien calor, és clar, però el to de la vetllada comportava aquestes servituds, que les regles de l’etiqueta eren això, les regles de l’etiqueta. Unes regles que ells mateixos s’havien imposat per deixar ben fixada una estampa del 1900...»⁹¹⁷

---

⁹¹⁵ *Ibid.*, p. 207.

⁹¹⁶ *Ibid.*, p. 208.

⁹¹⁷ *Ibid.*, p. 208-209.

El capítol final, inclòs dins de l'apartat «Excursions» i que porta per títol «Resum d'història a manera de guia», funciona com un epíleg final. S'hi sintetitzen els principals noms i esdeveniments de Montblanc des de la seva fundació per Alfons I l'any 1163 fins a l'arribada de noves empreses i indústries a començament dels anys 70 o la construcció de l'autopista. El montblanquinisme vessa per totes les pàgines d'*Aquell Montblanc*, un fet del tot comprensible si es tenen en compte els esdeveniments històrics que s'havien anat succeint i que en ple 1975, quan es publica el llibre, hi ha una esperança i uns anhels de llibertat que s'hi fan manifestos. Poblet no té por de parlar d'uns personatges que són una excusa per recordar el seu catalanisme per mitjà del montblanquinisme. En aquest nou volum hi ha un canvi respecte a *La Conca de Barberà*; havien passat gairebé quinze anys i les coses començaven a canviar, la dictadura anava a la baixa i Franco agonitzava al llit.

El llibre té un plantejament heterogeni, com ja ens té acostumats l'autor, i des de l'autobiografia i el memorialisme construeix el seu Montblanc mític, el d'abans, ara reviscut des del record que es converteix més enllà d'un text sobre la vida i els costums del Montblanc de les primeres dècades del segle XX en un testimoni autobiogràfic d'un temps i d'una època posada en contrast amb el Montblanc de mitjan dels 70, quan fou escrit. Aquesta heterogeneïtat hi és tan en la forma com en el contingut però Poblet sap harmonitzar-los. Quant a la forma la crònica és el gènere predominant que en ocasions, com ja hem il·lustrat en diverses cites, s'enllaça amb el relat autobiogràfic en primera persona, en d'altres el text passa al memorialisme, quan mira enfora del jo i parla d'aspectes que el transcendeixen, com els costums de vida, les tradicions o la recordança de personalitats. En aquest últim cas el text evoluciona cap a la semblança biogràfica. La temàtica és Montblanc i la memòria catalanista local es construeix des del record de les persones, l'associacionisme catalanista i l'excursionisme. Tot plegat un mosaic humà, una mirada a un temps i a un país, que Poblet testimoniava com una part més del país i la cultura.

2.4.7. La construcció literària del jo i del Montblanc del primer terç del segle XX: *Montblanc a començaments de segle amb el catalanisme i els seus costums* (1971)

2.4.7.1. Poblet i l'editorial Pòrtic

L'any 1971 Josep Maria Poblet publica *Montblanc a començaments de segle amb el catalanisme i els seus costums*,⁹¹⁸ un nou llibre sobre la seva vila nadiua, però diferent dels altres que tenen també la capital de la Conca com a temàtica central, com són, per exemple, els dos volums publicats a Selecta: *La Conca de Barberà (la meua terra)* (1961), deu anys abans, i *Aquell Montblanc* (1975), quatre anys més tard. La diferència substancial amb tots dos volums de la Selecta és que aquest és un llibre de memòries, un text nítidament memorialístic, de més calat literari que els altres dos, més propers en tots els sentits al periodisme que a la literatura, tot i que giren també al voltant dels records i la memòria montblanquina.

Montblanc a començaments de segle amb el catalanisme i els seus costums és el quart llibre que treu a l'editorial Pòrtic del seu amic Josep Fornas. Abans d'aquest títol, editat dins de la col·lecció Llibre de Butxaca, n'havien sortit dos: *Catalunya, 1833-1913. Una panoràmica amb el teatre i els Jocs Florals* (1969) —premi Serra Húnter, Jocs Florals de Zuric, 1968— i *Àfrica i Amèrica. Viatges i records* (1970), *El moviment autonomista a Catalunya dels anys 1918-1919* (1970) —premi Macià als Jocs Florals de Guadalajara, Mèxic, 1969—; després es publicaria *Aquell any 1917... Les assemblees de parlamentaris. La vaga general. Les Juntes de Defensa militars. La mort de Prat de la Riba* (1971).⁹¹⁹ Entre els anys 1975 i 1976 Poblet veuria encara quatre títols més a les col·leccions Nàrtex i Memòries, també en la mateixa editorial: *Prim: militar, diplomàtic, polític, conspirador, home de govern* (1975), *Història bàsica del catalanisme* (1975), *Vida i mort de Lluís*

---

⁹¹⁸ En el Fons Josep Maria Poblet dipositat al Museu Arxiu de Montblanc hi ha dos originals mecanoscrits que són dues versions prèvies de *Montblanc a començaments de segle amb el catalanisme i els seus costums* (1971). Un porta el títol de «Montblanc. Una vila catalana a començaments de segle» [Sine data] i el formen 180 folis mecanoscrits a una cara i a doble espai, grapats i amb cobertes de paper, amb nombroses esmenes amb bolígraf fetes per l'autor. L'original s'estructura en els següents capítols: «Mots preliminars», «La plaça», «L'escola», «La botiga», «El catalanisme», «Familiars i veïns», «Viatges. A Reus i Tarragona», «A Valls», «A Barcelona», «A l'Espluga de Francolí i Poblet», «A Vallfogona de Riucorb» i «Món montblanquí». L'altre, titulat «Els anys primers» [Sine data], té també una extensió de 180 folis mecanoscrits a una cara i a doble espai, grapats i amb cobertes de paper, amb la mateixa composició de capítols, però sense esmenes.

⁹¹⁹ Josep M. POBLET, *Catalunya, 1833-1913. Una panoràmica amb el teatre i els Jocs Florals*, Barcelona: Pòrtic, 1969 (Llibre de Butxaca, 4); *Àfrica i Amèrica. Viatges i records*, Barcelona: Pòrtic, 1970 (Llibre de Butxaca, 11); *El moviment autonomista a Catalunya dels anys 1918-1919*, Barcelona: Pòrtic, 1970 (Llibre de Butxaca, 17) i *Aquell any 1917... Les assemblees de parlamentaris. La vaga general. Les Juntes de Defensa militars. La mort de Prat de la Riba*. Barcelona: Pòrtic, 1971 (Llibre de Butxaca, 46).

Companys (1976) i *Memòries d'un rodamón* (1976),⁹²⁰ dues biografies polítiques i les seves memòries.⁹²¹

El montblanquí publica, doncs, un total de nou volums a Pòrtic entre els anys 1969 i 1976, un fet que converteix Josep Fornas en el seu editor de capçalera fins al 1976, quan Fornas deixa l'activitat editorial. La coneixença i amistat de Pobleu amb Fornas venia de lluny, ja que aquest últim era també amic de Josep Andreu i Abelló, qui l'any 1962, juntament amb l'advocat Joan Sansa, el presentaren a Josep Tarradellas, el president de la Generalitat a l'exili, en una trobada a París el mes de novembre.⁹²² Des d'aquest moment Fornas passà a ser informador i col·laborador de Tarradellas des de l'interior de Catalunya; per la seva banda, Pobleu també tenia una estreta amistat amb el president de la Generalitat, ja que tots dos es cartejaven i el montblanquí el visitava a Saint-Martin-le-Beau sempre que podia en l'anada o tornada d'algun dels seus viatges.⁹²³ Pobleu no havia deixat mai la militància a ERC, i un cop havia tornat de l'exili també compartia la lluita i la resistència antifranquista des de dins del país i del partit, frec a frec amb Heribert Barrera, qui des de la seva tornada de l'exili de Montpeller l'any 1952 es convertí en el màxim dirigent del partit i el 1976 en seria escollit secretari general. Expliquem tot això, perquè l'amistat entre Pobleu i Fornas es dona en tot aquest context polític que ve de final dels anys 50 i principi dels 60 i que s'allargaria fins als últims dies de vida de l'escriptor montblanquí, però abans encara havien de ser companys d'escó al Parlament de Catalunya durant la primera legislatura, encara que Pobleu només estaria en actiu durant vuit mesos perquè moriria el novembre d'aquell any.

L'autor de *Montblanc a començaments de segle amb el catalanisme i els seus costums* és un dels escriptors que més publica a Pòrtic perquè encarna dos dels interessos que Fornas té com a editor i que convergeixen en dues de les tres línies editorials que vehicularà des de Pòrtic, que Mireia Sopena assenyala com a caracteritzadores del catàleg fornasià: la recuperació i divulgació de la memòria de l'exili i la represa del pensament republicà; l'altra línia tenia a veure amb la promoció d'escriptors joves.⁹²⁴ Tots aquests llibres que publica també tenen un altre tema de fons, la història contemporània de Catalunya i la persistència per crear un relat

---

⁹²⁰ Josep M. POBLET, *Prim: militar, diplomàtic, polític, conspirador, home de govern*, Barcelona: Pòrtic, 1975 (Nàrtex, 9); *Història bàsica del catalanisme*, Barcelona: Pòrtic, 1975 (2a edició, 1977) (Nàrtex, 12); *Vida i mort de Lluís Companys*, Barcelona: Pòrtic, 1976 (2a edició, 1976; 3a edició, 1978) (Nàrtex, 15) i *Memòries d'un rodamón*, Barcelona: Pòrtic, 1976 (Memòries, 19).

⁹²¹ En la biblioteca arxiu de Josep Fornas s'hi conserven tres originals de Pobleu: *La Barcelona històrica i pintoresca dels dies de Serafí Pitarra (1838-1895)*, que edità DOPESA el 1979; *Cinc mesos massa oblidats* i una *Miscel·lània de Marcel·lí Domingo* (2 vol.) de la qual n'era el curador; vegeu: MIREIA SOPENA, *Editar la memòria. L'etapa resistent de Pòrtic (1963-1976)*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2006 (Biblioteca Serra d'Or, 366), p. 157.

⁹²² Vegeu MIREIA SOPENA, «2. Josep Fornas, un actiu de la resistència antifranquista», *Editar la memòria. L'etapa resistent de Pòrtic (1963-1976)*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2006 (Biblioteca Serra d'Or, 366), p. 21-36.

⁹²³ Vegeu ROSER PUIG I TÀRRECH, «Epistolari entre el montblanquí Josep M. Pobleu i Josep Tarradellas en temps d'exili (1947)», *Aplec de Treballs*, Montblanc, núm. 23 (2005), p. 145-152.

⁹²⁴ SOPENA, *Editar la memòria*, p. 136.

històric des del catalanisme, ja que durant gairebé quaranta anys havia estat silenciada pel franquisme, que s'havia encarregat de construir el seu de manera homogeneïtzadora.

A més, el montblanquí també és qui posa en contacte alguns autors com Aurora Bertrana o Artur Bladé amb Fornas. L'escriptor de Benissanet fou un dels grans amics de Poblet i qui li escrigué el pròleg a *Montblanc a començaments de segle amb el catalanisme i els seus costums*. Tots dos es coneixien des d'abans de la guerra, quan Poblet era secretari d'Andreu i Abelló, i Bladé ho era de Martí Rouret i Callol, l'aleshores sots-secretari de la Presidència.⁹²⁵ Després, ja en ple exili, coincidirien a Mèxic, Poblet hi havia arribat a finals de 1940 i Bladé a mitjan octubre de 1942;⁹²⁶ es trobaven habitualment a l'Orfeó Català i des de llavors ja no deixaren mai de tenir contacte directe o epistolar. Fou fruit d'aquesta amistat sòlida i sincera que des de Montblanc —un cop ja mort Poblet— es convidés el memorialista ebrenc perquè fes la cloenda de l'exposició sobre l'obra de Poblet i l'homenatge pòstum que li tributà la vila el 6 de setembre de 1981. Bladé elaborà una glossa de la figura de Poblet intitulada «Josep M. Poblet, profeta a la seva terra natal», que sintetitzà en un article a *Serra d'Or* amb el mateix títol.⁹²⁷

2.4.7.2. Cosmologia montblanquina: història, memòria i autobiografia

Montblanc a començaments de segle amb el catalanisme i els seus costums es podria qualificar com un avançament de les *Memòries d'un rodamón* que sortirien al mercat cinc anys més tard. Poblet no inclou aquest text al seu volum de memòries perquè, tot i que dona diverses informacions autoreferencials, és un llibre de memòries i costums, en el qual utilitza els elements i recursos que el lector ja li coneix: records personals i reelaboració de vivències familiars, costums

---

⁹²⁵ Vegeu Artur BLADÉ I DESUMVILA, «El meu amic Poblet. Fulls d'un vell dietari», *Xaloc*, Mèxic, núm. 78 (juliol-agost 1978), p. 50-51; reproduït a BLADÉ I DESUMVILA, *De l'exili a Mèxic*, p. [110]-112.

⁹²⁶ Artur BLADÉ I DESUMVILA, *De França a Mèxic. Dietari de viatge*, Barcelona: Duxelm, 2014. Sobre Artur Bladé i la seva aportació a la literatura catalana vegeu alguns dels darrers estudis publicats amb motiu del seu centenari i de la celebració de l'Any Bladé: AA. DD, *Artur Bladé (1907-2007). Centenari*, Barcelona: Generalitat de Catalunya, Institució de les Lletres Catalanes, 2006 (Cultura. Lletres); AA. DD, *Artur Bladé i Desumvila: escriptor de l'Ebre català, cronista de l'exili*, Tarragona: Arola Edicions, 2008 (Morera, 16) i Xavier GARCIA, *Artur Bladé en la política i literatura catalanes del segle XX*, Valls: Cossetània Edicions, 2009 (Perfils, 9).

⁹²⁷ Vegeu Artur BLADÉ I DESUMVILA, «Josep M. Poblet, profeta en la seva terra natal», *Serra d'Or*, núm. 256 (gener 1981), p. 31. La relació de Bladé amb Montblanc, i a manera de reconeixement pòstum al seu amic, s'estrenyeria amb la col·laboració a la revista montblanquina *Espitllera*, que començà el febrer de 1982 arran de la proposta feta per l'equip de redacció i que s'allargaria fins al febrer de 1986, amb un balanç de més de quaranta articles sobre la història de Catalunya dins de la secció mensual «Resum d'Història de Catalunya». Un dels últims articles fou de recordança del seu amic, vegeu A. BLADÉ I DESUMVILA, «V aniversari de la mort de Josep M. Poblet», *Espitllera*, Montblanc, núm. 48 (desembre 1985), p. 37. Vegeu Josep M. GRAU PUJOL, «Artur Bladé i Desumvila i Montblanc. Quatre anys de col·laboració a la revista *Espitllera* (1982-1986)», dins AA. DD. *La lliçó de l'Ebre. Conèixer Artur Bladé i Desumvila*. Flix: CERE, Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre, 2005 (Col·lecció Daliner, 4), p. 73-76.

locals, festes locals o protagonistes de la vida pública i familiar que semblen personatges de novel·la i anècdotes. El nou llibre de temàtica montblanquina aporta noves dades, presentades d'una manera més integrada, no tant com una successió d'informacions, sinó que aquí hi ha el fil d'una narració, en la qual la crònica bascula cap a l'autobiografia i el memorialisme, és a dir, hi ha paratges en què l'escriptor no ha viscut directament els fets però que els reelabora a partir d'allò explicat o escoltat a casa o que li havien explicat i coneixia per altres fonts indirectes. El cas és que això és poc rellevant perquè el gènere que utilitza Poblet permet fer aquestes operacions.

Quan Poblet escriu *Montblanc a començaments de segle amb el catalanisme i els seus costums* ja tenia gairebé els setanta-cinc anys. Poblet dedicà el llibre a la memòria del seu pare, amb qui havia viscut tant intensament la vida montblanquina de la seva joventut. Com es veurà en l'apartat de l'anàlisi de les *Memòries d'un rodamón*, la figura paterna apareix com una personalitat que influeix i té un ascendent d'autoritat sobre el jove Poblet, no en el sentit punitiu o autoritari sinó en el sentit d'admiració i de compartir unes mateixes idees.

El llibre de records l'obre Artur Bladé amb el pròleg, en el qual expressa la bona impressió que li ha causat la lectura del text, al mateix temps que deixa constància de l'interès que també professa al gènere de la literatura testimonial i memorialística: «tu ja sabies que la seva lectura em plauria perquè coneixes la meva feblesa, si se'n pot dir així, pels llibres de records i per tota mena de literatura autobiogràfica, sobretot si parlen dels temps de la noiesa.»⁹²⁸ Explica que ell també es troba en procés d'elaboració d'un llibre que es titularà *L'or i les cireres*⁹²⁹ i pensa que tots dos, en el moment de decidir-se a fer els respectius llibres, han estat guiats per un impuls semblant i irreprimible: «el de fer una mica de llum en el garbuix, ja prou fosc per ell mateix, de les nostres primeres impressions i percepcions, les quals ens marquen d'una manera en certs aspectes definitiva, i, ensems, al desig de deixar un testimoniatge personal d'una època que no es repetirà perquè haurà estat també decisiva en molts punts. En tot cas —i per si es tracta només de pretensions— és una època que morirà amb nosaltres, els qui la vam viure.»⁹³⁰ Bladé i Poblet volen deixar testimoni d'un temps viscut, d'una època fugissera que només pot romandre en la ment i l'imaginari d'aquells que l'han viscut o en el paper imprès, amb la clara voluntat de perdurar, de persistir sobre l'oblit. A més, Bladé afirma que el fet de pertànyer a una mateixa generació i haver viscut experiències semblants equival a una doble llei de «compatriotisme»: la de la terra i la del temps.

---

⁹²⁸ Artur BLADÉ I DESUMVILA, «A manera de pròleg», dins POBLET, *Montblanc a començaments de segle*, p. 9.

⁹²⁹ El text esdevindria pòstum perquè s'editaria l'any 1996 amb el títol definitiu de *L'edat d'or*; reeditat i ampliat a Artur BLADÉ I DESUMVILA, *L'edat d'or*, dins Cicle de la terra natal III, Valls: Cossetània Edicions, 2008 (Obra completa Artur Bladé i Desumvila, 5).

⁹³⁰ BLADÉ I DESUMVILA, «A manera de pròleg», p. 9-10.

Tant l'un com l'altre són originaris de les comarques tarragonines i tots dos van convertir-se en protagonistes obligats de la diàspora republicana i de —en paraules de Bladé— de l'exiliada.⁹³¹ Aquests dos punts en comú són significatius en la producció literària de Poblet. En la seva literatura testimonial, com ja s'ha evidenciat en els textos analitzats fins ara, hom hi troba el Montblanc de principis de segle XX, presentat des del record, i que es complementa amb *Aquell Montblanc*.

Poblet rememora el temps de la infantesa en el marc d'un Montblanc diferent, únic i gairebé mític convertit en literatura per la importància i el pes que té la infantesa en la vida dels homes, una època daurada emprant l'analogia bladeriana. Bladé, com Poblet, esmenta l'escriptor francès Jean Rostand, com a referent líric de la infantesa, una infantesa reviscuda des dels jocs infantils, les primeres lectures, els anys escolars o l'impacte emocional dels primers viatges. Després, ja de més gran, vindrien les iniciacions polítiques, i els aprenentatges que depara la vida. Alhora s'hi fa present el sentiment familiar i la solidaritat entre els homes, l'afecció als llibres, al teatre i a totes les manifestacions de cultura. En el pròleg Bladé també reflexiona sobre la joventut i els seus ideals i valors, paral·lelament que valora la manera que té Poblet d'escriure: «Perquè tu, quan escrius, et deixes portar per la joia de narrar i això fa que els mots, seguint el joc i el moviment natural dels teus pensaments, llisquin i ressonin amb dring de sinceritat i de paraula viva, d'acord amb uns cànons que potser ara no són tampoc moda, però que sempre seran vigents».⁹³²

El capítol «Mots preliminars» són una mena de justificació del llibre, l'autor explica que feia temps que tenia ganes d'escriure'l i que en essència és un conjunt de «Cròniques de records d'un món amic que s'ha mogut a la vora: pàgines personals, més o menys íntimes; breviarí líric i malenconiós d'uns dies l'acció dels quals transcorre en el Montblanc de començaments de segle.»⁹³³ És en aquests mots introductoris on deixa escrita una de les seves màximes personals més cèlebres que defineixen el seu tarannà i el seu compromís amb Montblanc i la llengua catalana, que es pot interpretar en una dimensió més àmplia de país i cultura: «És bonic d'ésser fidel al poble on s'ha nascut, com ho és d'ésser-ho a la llengua apresada dels llavis de la mare.»⁹³⁴ Continua també amb unes paraules en què expressa com el magnetisme del passat provoca que un es pugui reconèixer en el present, per un procés d'implicacions de caràcter identitari en què la projecció immediata del jo i de l'alteritat comuna

---

⁹³¹ Artur BLADÉ I DESUMVILA, *L'exiliada. Dietari a l'exili, 1939-1940*, Barcelona: Pòrtic, 1976 (Memòries, 22); reeditat a Artur BLADÉ I DESUMVILA, *L'exiliada*, dins Cicle de l'exili I i III, Valls: Cossetània Edicions, 2006 i 2010, 2 vol. (Obra completa Artur Bladé i Desumvila, 2 i 9)

⁹³² BLADÉ I DESUMVILA, «A manera de pròleg», p. 12.

⁹³³ POBLET, *Montblanc a començaments de segle*, p. 15.

⁹³⁴ *Ibid.*, p. 15.

es troben i es dóna un reconeixement i una integració plena. Seria la descodificació dels elements del present, que conserven una continuïtat des del passat, que provoquen aquest mecanisme. És per això que ell recorre al passat montblanquí, compartit pels seus conciutadans més grans i coetanis. La clau de volta de tot aquest entramat no és altra que el montblanquinisme, terme que cita textualment Poblet i que il·lustra amb exemples la definició teòrica elaborada anteriorment i a la qual ja hem fet al·lusió:

«Amarat comestic de montblanquinisme, malgrat els anys d'absència de la vila, encara em sembla percebre l'olor de la palla que llavors feien els carrers de Montblanc els mesos de juny i juliol; la del cànem que sortia de les botigues dels espartenyers; la de brisa i els raïms, el setembre i l'octubre; la de l'espart de les estores fabricades llavors, pot dir-se, en ple carrer... I encara contemplo en molts moments, per entre les boires dels records, la silueta graciosa de les noies que anys enrere anaven a cercar aigua a la font de la Plaça, a la del Raval, o a la de Sant Francesc, així com les fileres de convilatans que feien espartenyas a les voravies d'una i altra banda del carrer Major. Com encara tothora viu en mi el paisatge de la Conca de Barberà, al mig del qual hi ha centrat el Montblanc dels meus amors i, sobretot, els racons dels indrets solitaris i entortolligats de la vila.»⁹³⁵

Poblet invoca tot el món fet literatura a *Retorn*, la societat i els oficis d'un Montblanc d'un altre temps i afirma que vol retornar al lector aquell món, però de manera planera i sense complicacions, tot recordant fesomies evocadores i anècdotes del «petit i minúscul “clima” popular, social, polític i econòmic —costumista i humà, per resumir-ho en pocs mots— dels anys 1900 al 1912, de la vila agrícola que ens ha inspirat aquest llibre.»⁹³⁶ Aquesta vegada els aspectes lúdics i folklòrics pràcticament no pareixen perquè ja van ser abordats a *La Conca de Barberà* (1961) i, per tant, els deixa al marge.

En aquests mots preliminars segella la seva devoció i estima, una vegada més, vers Montblanc, malgrat viure èpoques convulses com la fractura del catalanisme l'any 1930 o la fallida del negoci familiar, el 1932; però també manifesta com ha volgut que fos el llibre:

«Els alts i baixos de la vida no han pogut res contra aquest fervor, aquesta devoció i evocació constants de la vila i la seva gent, els costums, el tarannà i el record d'amics o coneguts. El llibre, a estones, potser és una mica místic per bé que consolador. He volgut que fos així i que de la barreja sorgissin paraules que, malgrat el seu enlluernament, tinguessin la virtut de significar el punt dolç de les coses. Si ho he aconseguit, n'estaré més que content; si no, que el llegidor se'n

---

⁹³⁵ *Ibid.*, p. 15-16.

⁹³⁶ *Ibid.*, p. 16.

faci la raó en paga. La culpa o el mèrit haurà de passar-se al fet concret d'haver nascut a Montblanc. El fet de créixer i fer-se gran enmig d'un poble de cinc mil ànimes farcit d'història té encants múltiples. I encara que, d'ençà dels anys de la meva infantesa, les coses hagin canviat molt —en alguns aspectes, possiblement massa—, el que ni catàstrofes ni maltempsades no han aconseguit de moure és el color del seu cel, el perfum i la gràcia dels seus carrers, dels seus monuments, dels seus racons i de les seves rodalies.»⁹³⁷

L'escriptor montblanquí presenta, doncs, al lector la seva infantesa i adolescència, entre els quatre i els quinze anys que resumeix així: «Visions, somnis, records, esperances dels dotze o dels quinze anys primers de la nostra existència. I tant com dels primers, dels que ens feien començar a tenir consciència dels fets i de les coses. Uns fets que entraven pels ulls i que es ficaven en el nostre interior d'una manera profunda. Algú ha dit i repetit que és bo de recordar i així, entre els records, creure en les coses permanents.»⁹³⁸ Els records i la permanència d'aquest és el que vol transmetre en el seu llibre que, al seu entendre, no és altra cosa que el seu amor reiterat per Montblanc i ho fa com millor sap escrivint i recordant la vila dels seus primers anys:

«Allò que de debò voldríem que es despregués de la seva lectura és l'amor insubornable per l'indret on hem nascut. Sense ell com a protagonista, no hi hauria hagut llibre, ni història, ni personatges, ni «atmosfera», ni tan sols teló de fons. És possible que en el curs d'aquest llibre, i en alguns moments, pequem de somiadors. Per tractar-se de Montblanc és aquest un adjectiu que ens plau. Quan escrivim sobre fets del nostre poble, som dels qui només sabem emprar tinta calenta, plena de fervor. Tot serà més acusat en aquesta ocasió perquè es tracta de la descripció dels anys primers que són els que més compten en la vida dels homes. Que per alguna cosa o altra Rostand, en una mena de lirisme evocador, ja va deixar escrit que “després de la infantesa, no hi ha res que sigui seriós.”»⁹³⁹

---

⁹³⁷ *Ibid.*, p. 16-17.

⁹³⁸ *Ibid.*, p. 17.

⁹³⁹ *Ibid.*, p. 17.

2.4.7.3. La construcció del jo

El llibre es vertebra sobre les coordenades de temps i espai, és a dir, el Montblanc de la primera dècada del segle XX. Els espais concrets són la plaça, on Poblet va passar tota la seva infantesa i adolescència; l'escola, un altre àmbit de socialització i d'aprenentatge ubicat a tocar de casa seva, al carrer Regina, i la botiga, que fa de transició entre la vida privada i la pública. Montblanc és l'escenari principal per on el narrador porta el lector, però no l'únic, perquè també hi ha Barcelona, l'Espluga de Francolí i Poblet.

En el primer capítol «La plaça» torna a situar el lector en el punt neuràlgic de la vida montblanquina, però també per al cronista perquè ell va néixer i es va fer gran en la casa amb porxos que fa xamfrà amb el carrer Guimrós. Poblet ja ha parlat molt de la plaça en els altres llibres que dedica a Montblanc, especialment en la narració sobre el cafeter *Marvelinu* en què des del balcó del cafè cospa literàriament les palpitations de la vida montblanquina i dels seus protagonistes.

La reconstrucció dels records per la via literària de quan jugava sota els porxos de la plaça és on agafa més volada el Poblet testimonial, quan explica —com també ho fa a les *Memòries*—, que ell no es barallava i que ja era un gran afeccionat a la lectura. Els porxos de la plaça, alçats amb pedres centenàries, imprimeixen personalitat a l'indret i a un jove Poblet que a una edat molt primerenca ja se sentia fascinat per la literatura i la història, unes passions que l'acompanyaran tota la vida. En aquesta narració és on comença a construir el seu jo literari en les diverses autoreferències que dona al llarg de la narració. Per exemple, l'autoimatge de bon lector és una de les primeres que crea sobre ell i que vol projectar. Les porxades es converteixen en finestrals enormes que deixen lloc a l'espectacle de la vida, del tràfec diari, però tanmateix són un indret a recer, de tranquil·litat, del tot adient per la lectura:

«El porxo semblava una mica apartat dels anants i vinents, i em plaïa tant, que la mare m'havia d'empènyer, insistir talment, perquè em decidís a traspasar els cinc metres de l'emporxat i anés al mig de la plaça a jugar amb els altres nois. No és que no tingués amics i bons, ni que fos retret de mena. És que els jocs, i especialment els d'exercici físic, no eren el meu fort. No ho eren llavors, ni ho han estat mai. Sota l'ombra dels porxos, en canvi, llegia *En Patufet* i repassava les lliçons de l'escola. Sota l'ombra dels porxos veia transcórrer les hores, dolces i benignes, en una actitud contemplativa. [...] Evidentment, em plaïa la plaça, el marc, les ratlles del sol que tothora estarrufat i vanitós, s'estenia a l'altre costat de davant de casa.»⁹⁴⁰

---

⁹⁴⁰ *Ibid.*, p. 22.

Una altra de les imatges que construeix d'ell mateix, i que també es pot associar a la lectura, és la de la civilitat. Ell de ben jove no fa el que fan els altres nois, com podia ser anar pel carrer i fer bretolades, perquè com deixa molt clar: «Allò que tampoc no figurava entre les nostres aficions era tirar pedres. En aquells dies els vailets n'engegaven, ja fos per fas o per nefas, per la simplíssima raó del perquè sí, de manera que la trencadissa de vidres de botigues i establiments era una malaltia de moda, com si fos una herència, ja que durava des de feia molts anys.»⁹⁴¹ Aquest binomi llibres-civilitat no ens ha de sorprendre perquè hi és molt present ja en els plantejaments que fa en els seus articles periodístics de preguerra, ell volia que Montblanc tingués una vida civil millor i durant els anys que ell hi visqué és el que intentà en la seva implicació en la vida associativa i sobretot en les seves aportacions intel·lectuals ja fossin en la premsa o el teatre.

Les al·lusions a ell mateix no sovintegen, però en una altra de les que apareixen —en primera persona del plural— és quan recorda els primers anys d'escola: «Vam entrar al col·legi del senyor Boix a quatre anys i en sortíem a catorze, amb una educació elemental completa, almenys en aquell període, quan els nois no anaven tant a estudi com ara. A Montblanc mateix eren molts els companys que en complir els deu, i abans i tot, l'abandonaven per ajudar els pares en les feines del camp.»⁹⁴² Ell deixa l'estudi molt d'hora i es converteix així en un autodidacte. Poblet és curiós de mena, un lector voraç, es movia en un entorn on hi havia llibres i sensibilitat per la cultura, però també consciència i compromís polític. El principal exemple el tenia amb el pare, Joan Poblet, un dels primers catalanistes montblanquins que també feia de corresponsal a la comarca per diversos diaris com *El Poble Català*, en el qual també es feia càrrec de les feines de caràcter administratiu a la comarca i que, de retruc, implicaven el jove Poblet que amb nou anys ja era el responsable de repartir alguns dels volums que aparegueren a la Biblioteca d'*El Poble Català* com ara *Revolta* (1906), de Josep Pous i Pagès o *Joan Endal* (1909), de Josep Maria Folch i Torres:

«Per aquesta circumstància a mi em tocava, juntament amb el meu germà petit, de repartir, no pas el diari, però sí que els volums de novel·la i de narracions d'aquella magnífica col·lecció, tan lligada amb el periòdic, on es van fer conèixer, entre d'altres, Josep Pous i Pagès i Josep Maria Folch i Torres, aquest també company de lluites del pare i hoste així mateix de casa nostra. Com també uns anys més tard, i cada diumenge al matí, lliuràvem als subscriptors montblanquins els quaderns

---

⁹⁴¹ *Ibid.*, p. 39.

⁹⁴² *Ibid.*, p. 45.

de la *Geografia General de Catalunya*, que editava la casa Martín de Barcelona i que dirigia un nom massa oblidat: Francesc Carreres i Candi.»⁹⁴³

Poblet de ben petit s'anà familiaritzant amb els textos literaris catalans, però també ajuda el pare i es mou per l'obrador on no desaprofita l'ocasió per tastar els dolços que hi elaborava:

«No cal dir que, casolà com jo era, cada dia que el pare feia preparatius per a fabricar alguna especialitat li anava al darrera materialment cosit als pantalons. De primer, per a contemplar les diverses facetes de l'elaboració i després, llèpol de mena, per a menjar-me les sobres i escorrialles. Hi havia coses diverses que em cridaven l'atenció: quan del perol s'escampaven líquids i pastes damunt els motlles; quan amb el sucre bullent i per mitjà de l'espàtula, amb les puntes dels dits mullades per a no cremar-se, o cremar-se al mínim possible, es feia la prova de saber si el sucre es trobava a punt de caramel; quan premsàvem els motlles de torrons i, entremig dels de *iema*, s'hi deixava escórrer un lleuger polsim de canyella, o en els de massapà, on eren col·locats entremig de bocins de fruita confitada; o bé quan amb les mans s'arrodonien els panellets i s'hi afegia una capa de pinyons o d'ametlles esmicolades en petites partícules. I, encara, el moment de la barreja de la mel, a l'hora del bull, amb les ametlles i les avellanes, per a fer les taulettes de torrons, enmig de dues hòsties.»⁹⁴⁴

L'escriptor va teixint un relat que és fonamentalment el de la memòria catalanista montblanquina i el de la seva pròpia vida personal lligada a aquest moviment. Ell se situa així en el centre d'aquest i filtra la mirada, tant del que veu a fora com del que explica sobre si mateix, sempre en clau catalanista. El primer contacte amb el catalanisme és, com ja s'ha dit en diverses ocasions, des de casa, a través del pare, però també de familiars i amics, com Joan Poblet i Teixidó o Josep Conangla i Fontanilles, des de la distància; després el món associatiu montblanquí, la premsa i la literatura.

Poblet fa història de l'arrelament del catalanisme a Montblanc, sobretot en els capítols «La botiga i el catalanisme»⁹⁴⁵ i «Continuem amb el catalanisme»,⁹⁴⁶ i dona com a data fundacional l'any 1903, quan neix el setmanari *La Conca de Barbarà*, el primer periòdic editat en català que sortí el 19 d'abril, i la creació uns dies després, el 24 de maig, de l'Associació

---

⁹⁴³ *Ibid.*, p. 59.

⁹⁴⁴ *Ibid.*, p. 54-55.

⁹⁴⁵ *Ibid.*, p. 53-61.

⁹⁴⁶ *Ibid.*, p. 63-83.

Catalanista de Montblanc.⁹⁴⁷ No obstant, a finals del segle XIX l'apotecari Marian Pedrol, que assistí a l'Assemblea de les Bases de Manresa, s'havia convertit en l'introduïdor d'aquestes noves idees que a Barcelona començaven a tenir molta prèdica. Poblet com que fa un exercici de memorialisme, no pretén fer historiografia en un sentit rigorós, sinó remenar entre els seus records i descabdellar-los per escrit. Més que les dades, que òbviament són importants, ens interessa veure les seves impressions i interpretacions personals. Així, per exemple, val la pena aturar-se en un paratge on assenyala el que va suposar la implantació del catalanisme en la vida associativa montblanquina, i les conseqüències en el vessant cultural i polític. Com hem manifestat anteriorment, el catalanisme transforma l'oci i la cultura montblanquins que s'havia fet fins llavors:

«L'Associació Catalanista, fundada per quatre dotzenes de montblanquins, joves i entusiastes, sabia a què venia i què es proposava. A Montblanc, per exemple, mai no s'hi havien donat conferències ni concerts, ni fet exposicions artístiques, i van ésser els "ceballuts" —com els deien— els qui posaven damunt la taula una sèrie d'inquietuds de tipus cultural i social, amb la qual cosa es demostra, una vegada més, que el catalanisme si bé és política també és vibració i revalorització d'idees i de fórmules comunes als pobles civilitzats; a tots aquells, grups o individus, que tenen quelcom a dir; a tots els qui senten la flama de l'espiritualitat en els aspectes més diversos. I aquesta tasca es portava a terme d'una manera que la novella entitat, ja llavors, organitzava lectures d'obres teatrals a manca d'un escenari a propòsit; i creava una secció excursionista amb sortides al Monestir de Santes Creus, a la muntanya del Tallat, a Vallbona de les Monges... I com que en aquells dies l'agricultura ho era gairebé tot, va organitzar així mateix una comissió agrícola, preludi de les entitats col·lectives que amb el mateix caràcter arribarien anys després. Per si faltava quelcom en el panorama, es donaven cursos de gramàtica catalana, de francès, i se celebraven vetllades literàrio-musicals.

De bon començament, els montblanquins, acostumats que a l'ambient de la vila tot era mansoi i quiet, restaven una mica astorats davant una tal empena bo i creient que tot allò seria un foc d'encenalls, més que no pas una idea noble i generosa, un pensament i una acció que en el decurs del temps, i malgrat dejunis imposats i abstinències forçades, havia d'arrelar tant fortament en el país. Conferències, vetllades literàries, cursets, excursionisme, comissions agrícoles, concerts,...»⁹⁴⁸

---

⁹⁴⁷ Poblet recull els noms dels impulsors de la novella entitat: Joan Poblet i Teixidó, Joan Poblet i Civit, Baldomer Campdepadrós i Puig, Josep Andreu i Cabestany, Iu C. Farré i Farré, Joan Serret i Sanromà, i Ferran Chaparro i Papiol. Vegeu POBLET, *Montblanc a començaments de segle*, p. 64.

⁹⁴⁸ *Ibid.*, p. 64-65.

Poblet il·lustra aquests canvis que suposa el catalanisme sobre la vida associativa i cultural de la vila amb les Festes de la Serra de 1906 que va comportar l'organització de l'Exposició d'Art Antic de la Conca de Barberà⁹⁴⁹ i els Jocs Florals. L'exposició reuní un total de cent-sis peces, principalment pintures, escultures, mobiliari, retaules i capitells, i s'instal·la en un local ampli del carrer de Sant Isidre. Els Jocs Florals foren els primers que se celebraven a Montblanc i que tingueren lloc en un envelat situat a la cruïlla de la carretera de Lleida amb el carrer Aguiló. La Flor Natural la guanyà Josep Pinyol i Mirada, mestre de minyons de Santa Coloma de Queralt.

El cronista tampoc no passa per alt el moviment de la Solidaritat Catalana. En aquells dies el diputat per Montblanc era Salvador Canals, a qui els catalanistes havien donat suport en les eleccions anteriors, però que el 1907 el suport electoral seria pel candidat solidari Manuel Raventós i Domènech, diputat a Corts pel districte Valls-Montblanc, que en resultà ser el clar guanyador. En aquells dies els catalanistes vivien el clima polític amb molta intensitat, i en deixa constància el fet que explica Poblet: «Per la nostra part i juntament amb altres companys, fills de socis de l'Associació Catalanista, ens sabíem de memòria, com si fos una lliçó encarregada pel senyor mestre, els noms dels candidats a diputat pels diversos districtes de Catalunya.»⁹⁵⁰

2.4.7.4. Excursions i viatges: Barcelona, l'Espluga de Francolí i Poblet

Les excursions i viatges que Poblet inclou en els seus llibres de cròniques i records montblanquins tenen un pes específic dins del llibre, així com diverses funcions; d'entrada enriqueixen la narració perquè es produeix un canvi d'espai creant així un contrast entre la realitat montblanquina, petita i limitada, amb altres espais d'obertura i modernitat com és Barcelona. En un altre ordre de coses, les excursions i viatges tenen una justificació professional o cultural i intel·lectual, que certifica el decantament dels catalanistes per unes activitats d'oci i esbarjo connectades amb la natura i la cultura. I en un tercer aspecte, en aquestes sortides hi ha una evident construcció del subjecte narratiu, en altres paraules, la

---

⁹⁴⁹ [Joan POBLET I TEIXIDÓ], «La Exposició d'art antic de la Associació Catalanista», *La Conca de Barberà*, Montblanc, núm. 176 (25-VIII-1906), p. 2; [Joan] P[oblet i Teixidó], «La exposició comarcal d'art antic de la Associació Catalanista», Montblanc, núm. 181 (28-IX-1906), p. 1 i 2, i «La exposició comarcal d'art antic a la Associació Catalanista», Montblanc, núm. 182 (6-X-1906), p. 1 i 2. Cròniques valoratives de l'exposició, en les quals també es detalla el catàleg de les obres exposades configurat per molta pintura de temàtica religiosa.

⁹⁵⁰ POBLET, *Montblanc a començaments de segle*, p. 75.

manera com l'autor les explica va configurant una imatge d'ell mateix en la línia que ja hem apuntat abans: curiós, lector, inquiet culturalment, i afable i social.

El capítol «Un viatge a Barcelona»⁹⁵¹ gira entorn d'un altre dels capítols del catalanisme montblanquí que Poblet immortalitza, com és la participació del seu pare i de Joan Poblet i Teixidó en el Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana que se celebrà a Barcelona del 13 al 19 d'octubre de 1906. El memorialista no descriu el congrés perquè ell era petit i no hi va assistir, però sí que narra els prolegòmens previs del viatge, i com entre la conversa de grans va suggerir que se l'emportessin a la capital. I així d'aquesta manera situa el record personal amb un esdeveniment lingüístic de magna importància, en què ell s'hi vincula en un exercici més de construcció del seu jo des de la cultura catalana. En la lectura cronològica de les seves obres aquesta operació es fa molt palesa perquè és una constant, i en aquest llibre en trobarem altres exemples, com són les relacions familiars i d'amistat amb personalitats de relleu i notabilitat social, com el seu cosí Manuel Ribé i Labarta (1878-1961), vint anys més gran que ell. Precisament és en aquest viatge al cap i casal que els acull la seva tia Agustina, vídua de Ramon Ribé i mare del que seria cap de Cerimonial i de la Guàrdia Urbana de Barcelona. L'arribada a Barcelona, a l'estació del Passeig de Gràcia, i el camí fins a casa dels Ribé al número 3 del carrer de n'Aroles, esdevé un bon retrat de la geografia literària barcelonina de 1906 i de la impressió que causa en el nen Poblet, un testimoni que val la pena de reproduir i que diu així:

«Una vegada dut a terme l'intercanvi amb la tia pujàvem a un tramvia. Quina il·lusió! Des del vehicle ho veia tot i ho observava tot, embadalit, admirat per la panoràmica que passava davant els meus ulls, en una mena de film, aquesta vegada més que multicolor, fantàstic. En plena Rambla, al Pla de la Boqueria, deixàvem el tramvia que m'havia fet conèixer el primer tast de la Barcelona dels meus somnis, ja que ells vivien al carrer Arolas, número tres, una via fosca, curta i estreta, que comença al carrer de la Boqueria i acaba al de Fernando. Es tractava d'un dels indrets més tranquils, més íntims de la ciutat, amb tot i la seva situació. El carrer, força llòbrec, fa una mica de tomb, sense botigues, si no eren les d'un ataconador i un carboner; però, en canvi, hi donen les portes de molts establiments de la Rambla dels Caputxins, per la part del darrere. El pis era dels típics de la Barcelona vella, amb balcó al davant, on hi havia el despatx del fill gran de la casa, Ramon, procurador dels Tribunals. Després venia el rebedor amb unes habitacions fosques, seguides del menjador, que donava a un ample pati ple d'arbres i de plantes, entrevist per una sortida i que era la part més confortable de l'apartament. Llest de rentar-me la cara, bruta del carbó i del fum de la màquina del tren, la tia Agustina em va instal·lar al balcó que donava al carrer Arolas, on em vaig passar la resta del matí fins a l'hora de dinar. Hi transitava poca gent, uns

---

⁹⁵¹ *Ibid.*, p. 85-93.

homes i unes dones que no coneixia, però que caminaven més de pressa que els montblanquins. Davant mateix del balcó hi havia la sortida d'una orxateria de la Rambla, on feia poc que s'havia comès un crim del qual els diaris en van anar plens.»⁹⁵²

«A l'Espluga de Francolí i Poblet»⁹⁵³ recull el moment de fer la primera visita al Monestir de Poblet, que passaria per una primera parada a l'Espluga de Francolí, on el pare hi tenia amistats i també hi realitzava tractes comercials. El capítol comença amb la narració en primera persona sobre la significació de l'estada a Poblet:

«Em mancava de conèixer el Monestir de Poblet, una excursió que per als montblanquins de totes les èpoques era una mena de fet normatiu. Situat a vuit quilòmetres de Montblanc, tant com un viatge significava una excursió. A la vila, se'n parlava molt del monestir, i en aquells dies, a la vora de les llars de foc encara s'explicaven històries de frares fugitius que havien anat a parar en alguna casa de la Conca arran de la crema de 1835. El pare va aprofitar les fires de l'Espluga per a fer-me'l conèixer.»⁹⁵⁴

El narrador no dóna la data però deuria ser probablement també l'any 1906 o pocs anys després. Les fires de l'Espluga són al gener. Els Poblet pare i fill hi arribaren de bon matí, camins i carreteres eren plens de gent amb carros i rucs que anaven a la fira en un ambient fred de gener. La fira era de bestiar, com no podia ser d'una altra manera en una comarca agrícola com la Conca, i s'hi podien comprar i vendre mules, matxos i ases. En aquests dies de fires —a Montblanc se celebraven uns dies abans— els cafès llogaven cambres arribades de Barcelona, del Pay-Pay o del Palacio de Cristal, que servien consumicions a la clientela que gaudia amb les actuacions de cupletistes de l'Edén Concert, del carrer Nou de la Rambla, i del Cabaret Pompeya, un dels més coneguts del Paral·lel.

En aquells dies era molt habitual que en els desplaçaments a pobles veïns o propers s'anés a veure els parents propers, és per això que dinaren a casa de Josep Maria Rendé, casat amb Nativitat Sabaté i Poblet, que era cosina del pare de Poblet. Rendé, com ja hem explicat en la primera part del treball, fou el fundador de Clam Catalanista, l'entitat espluguina homòloga de l'Associació Catalanista de Montblanc. I també fou un personatge clau en el cooperativisme a la Conca, juntament amb Joan Poblet i Teixidó, com a impulsor de la Federació Agrícola de la Conca de Barberà (1916) i del ressorgiment agrícola de la comarca. I

---

⁹⁵² *Ibid.*, p. 88-89.

⁹⁵³ *Ibid.*, p. 95-103.

⁹⁵⁴ *Ibid.*, p. 95.

a la tarda encara hi hagué temps per passar per casa de l'apotecari Carulla, pare de Lluís Carulla i Canals (1904-1990), qui unes quantes dècades més tard es convertiria en un dels principals empresaris de la indústria alimentària del país a través de la societat familiar Agrolimen i també seria un dels fundadors d'Òmnium Cultural. Respecte a la relació amb els Carulla, Poblet escriu: «El pare era un bon amic del senyor Carulla, catalanista com ell, com els Rendé i com la gent de la casa on després aniríem a sopar i a dormir, ja que en aquella època el catalanisme era com una mena de cleda familiar pel que feia referència a la tria de les amistats.»⁹⁵⁵

El jove Carulla era un dels redactors més actius del periòdic quinzenal *El Francolí*, que s'imprimia a la impremta Requesens de Montblanc; arran de l'amistat amb els Poblet quan baixava a la vila per lliurar els textos originals passava a saludar-los, com recorda Poblet ja de gran:

«Tot això va venir, però, després, és clar, ja que ara nosaltres el recordem cap al 1925, quan també a peu entrava a Montblanc pel raval de Santa Anna i ens venia a veure amb l'original del periòdic a punt de lliurar a la impremta Requesens. Llavors, i malgrat la seva joventut, ja tenia idees pròpies, unes idees que consultava a l'un i a l'altre, però quan les preguntes finien era ell qui prenia la paraula, i amb la paraula l'acció. Tot plegat vol dir que comprenem perfectament al seva situació actual, feta i pujada a pols, amb una enteresa i una vitalitat sorprenents.»⁹⁵⁶

En les col·laboracions a la premsa montblanquina de preguerra l'escriptor de Montblanc havia formulat alguns articles sobre l'estiuicig i el balneari de Vil·la Engràcia, a les Masies, a tocar del Monestir de Poblet. El complex tenia un cert renom per les aigües ferruginoses que brollaven de la Font del Ferro. Els clients d'aquells dies que anaven a prendre les aigües són una altra de les realitats d'un món ja desaparegut en el moment que Poblet escriu *Montblanc a començaments de segle amb el catalanisme i els seus costums*: «Llavors feia molt bonic i tot tenia un regust romàntic; eren uns dies en què la gent benestant de les ciutats solien estiuajar-hi; una època de balancins, de vestits blancs i vaporosos, d'escopidores i de paraigüers... També s'hi veia molt jovent, un jovent al qual encara no li deia res l'aigua de la mar ni els bells indrets de la Costa Brava. Uns anys després va perdre la categoria. Deu ésser allò que les aigües de certs establiments només curen quan es posen de moda.»⁹⁵⁷ Els canvis i l'evolució de la vida i dels costums al llarg del temps són posats de relleu, tant en aquest

---

⁹⁵⁵ *Ibid.*, p. 98.

⁹⁵⁶ *Ibid.*, p. 98.

⁹⁵⁷ *Ibid.*, p. 102.

fragment, com quan fa saber al lector que abans en els mercats de la verdura dels pobles eren llocs per realitzar un canvi d'aires, ja que la gent viatjava poc i era una de les maneres de parlar amb gent d'altres bandes o celebrar les noves fruites i verdures de cada temporada: «L'arribada dels tomàquets primerencs, per exemple —llavors no era com avui que n'hi ha tot l'any—, se saludava amb motius de joia.»⁹⁵⁸ Les tavernes eren uns altres establiments que van desaparèixer fruit dels canvis i transformacions de la vida moderna en la manera de consumir i divertir-se, la gent ara —inici anys 70— volia un altre tipus de locals, potser per això, com manifesta, «abunden com arreu els bars amb gramoles, aparells mecànics i músiques que eixorden les orelles.»⁹⁵⁹

Poblet en aquest llibre fa de notari del seu Montblanc, el que ell guardava en el record i que a començament dels anys 70 ja poc tenia a veure amb el de la seva infantesa, per això aquestes pàgines tenen un regust d'una certa malenconia per la pèrdua del que fou el món d'ahir: amb la seva gent, els seus costums i tradicions, el catalanisme i la cultura, però sobretot la vida viscuda a la qual cadascú dona sentit des del record i la memòria.

Els records personals es van trenant amb pinzellades i notes de la vida quotidiana montblanquina i entremig imatges diverses que es van projectant a la ment del lector: la plaça els dies de mercat, les festes com la xeringa o el Carnestoltes i el pas del temps. Poblet insufla records d'infantesa en aquestes pàgines, així com descripcions de les impressions personals que en tot moment estan emmarcades per l'element temporal, sempre present. La plaça activa una mena de *proustianisme*, és a dir, el record d'una època a partir de sensacions experimentades, però també perquè totes les estones viscudes, o gairebé totes, són material elegíac:

«Plaça dels meus amors i dels meus afectes, on vaig créixer i on es pot dir que al mig de la qual em vaig fer home! Indret evocador, reclòs i silenciós, de tants moments de la meua existència, d'episodis tristos i d'hores rialleres! Moltes vegades, en les meves múltiples visites a Montblanc, quan sóc a la plaça em plau de tancar els ulls i, en un instant, fer passar davant meu, en una mena de film, escenes i passatges d'uns anys primerencs dissortadament massa llunyans. Amb els ulls closos, el pensament es concentra i tot pren vida entre una munió de detalls amb imatges acolorides per la millor de les paletes, matisades per records consoladors. Actualment, molts aspectes del «meu» Montblanc ja són morts i, sobretot, morts i enterrats, perquè dintre meu continuen presents, perennes diríem, plens d'un halo entenedor. Deu ésser per això que Montblanc, per mi, mai no és fatiga ni molt menys, sinó quelcom tothora apassionant. Es tracta d'un goig i d'una sensació pregona, no sé si de prou bon entendre, ja que tot plegat pot

---

⁹⁵⁸ *Ibid.*, p. 33.

⁹⁵⁹ *Ibid.*, p. 108.

concentrar-se en una emoció permanent, encara avui, a desgrat que moltes de les coses evocades en aquest llibre es troben en plena decadència. O que ja han desaparegut del tot.»⁹⁶⁰

La configuració personal de la identitat individual i col·lectiva es dibuixa des de la distància temporal. Poblet forma part d'un món sobri, auster, humil, el de la comarca que viu de la terra, encara que ell pertany a la petita burgesia montblanquina benestant. Per contextualitzar l'època de què parla es val d'un llistat d'objectes quotidians, ja en desús, i que són una mostra fefaent d'un altre temps, com els mistos d'esca, els llums de ganxo, els càntrics d'aram, les gorres de cop, les calces curtes, els aplegafems i les llumeneres. Aquests objectes els esmenta, no els desplega ni els utilitza per construir el seu relat.

En tot aquest escenari de record i de presències retornades gràcies a l'escriptura també hi són presents els pagesos, aquesta classe social que Poblet admira i enalteix en els seus llibres per la seva puresa i el vincle que tenen amb la terra. Aquesta consideració recorda la que també hi tenia Josep Pla, als quals dedica centenars de pàgines. Des de l'avui des d'on escriu és molt conscient que els pagesos i l'agricultura es comencen a veure desplaçats per la industrialització i el consumisme, és a dir, per un món modern i canviant en el qual primen uns altres valors que s'acabaran imposant sobre els vells. La rúbrica a aquesta reflexió, però, millor clou-la amb les paraules del memorialista montblanquí que subratllen aquest sentit final del text:

«Els pagesos de Montblanc i de tota la Conca, en plena fil·loxera, una de les èpoques més tristes, són mereixedors de la consideració i l'estima de tothom per haver sabut aguantar tantes adversitats i tantes maltempsades. L'amor a la feina o, si voleu, la manca d'ambició, feien el miracle encavalcat amb una mena d'atavisme que deu venir de qui sap on, ja que el treballar de sol a sol a l'estiu és una manera com qualsevol altra de fer jornades de dotze i catorze hores. Així i tot, el pagès és un home que rarament perd l'oremus, sinó ben al contrari, que dona bo de sentir-lo enraonar amb el seu català rural, ple de sabor, amb girs no prou gramaticals, però d'una gran eficàcia. És sabut que Montblanc és una vila de monuments, de cases pairals i d'edificis de molta història; un poble amb portes de fusta corcades i amb ferros rovellats. Moltes vegades, però, he pensat si el veritable monument de les nostres contrades no serà el camperol aferrat a la terra, a despit de tots els vents i de totes les catàstrofes. Si més no, se'l té ben merescut el monument, per soferit, per estoic i per pacient, ja que la terra, a les nostres latituds, no és pas massa bona ni produeix el profit equivalent al treball que s'hi esmerça. Per això avui que les coses han canviat, els pagesos cada dia escassegen més i els passa el mateix que a les cases pairals, que a mesura que es fan velles desapareixen. L'avenç dels dies presents ha portat la recerca de jornals fixos i ha portat,

---

⁹⁶⁰ *Ibid.*, p. 25-26.

sobretot, les assegurances socials. El fum de les xemeneies de les fàbriques, davant l'esdevenidor incert, és quelcom que tira. Deu ésser per tot plegat que “aquell” Montblanc motivació d'aquestes pàgines cada dia és menys la vila dels nostres dies primerencs.»⁹⁶¹

III. JOSEP MARIA POBLET, AUTOBIÒGRAF I SOLCADOR DE LA MEMÒRIA

1. La construcció del subjecte i el naixement d'una veu narrativa

La formació intel·lectual de Josep Maria Poblet —com una gran part dels escriptors del país— prové de l'entorn social i familiar, per tant ell és un autodidacte; un escriptor no professional, però amb una gran vocació literària. Aquest interès pels llibres i la literatura s'explica, en part, per la seva gran curiositat per conèixer món i moure's amb desimboltura per l'entorn social. En l'època de joventut, durant els anys vint, Poblet ja era un bon orador, el que avui se'n diria un gran comunicador, habilitat que facilità el seu pas de l'associacionisme cultural a la política local, entesa aquesta en la dinàmica de partit d'aleshores i de creació de discurs ideològic, més que no pas de professionalització. El seu perfil extravertit el portarà a conèixer i a freqüentar algunes de les personalitats culturals i polítiques més importants del país. Aquesta circumstància farà que es vegi abocat a la necessitat de deixar el seu testimoni, tant personal com col·lectiu, per escrit. I el portarà a llançar-se a escriure i a deixar constància de tot allò viscut. D'aquí naixerà el seu ric llegat memorialístic i testimonial.

L'escriptor montblanquí comença a escriure, amb certa regularitat i projecció social —de moment, en l'àmbit local i comarcal—, durant els anys vint del segle XX, quan es vincula a associacions culturals i polítiques de Montblanc clarament catalanistes, especialment la Joventut Nacionalista, entitat des de la qual va motllurant el seu pensament polític com a catalanista i creix com bon orador, al mateix temps que descobreix el teatre com a manifestació artística que es convertirà en una autèntic revulsiu vital. Inicialment, com a intèrpret, una experiència que culminarà amb l'estrena nacional del drama *Joan Dalla* d'Àngel Guimerà, al local dels catalanistes, en presència de l'escriptor català, el dia 27 de març de 1921. A la primeria dels anys vint, Poblet escriu alguns textos teatrals a mig camí entre la comèdia melodramàtica i el teatre d'idees modernista.⁹⁶² Amb vint anys i escaig fusiona sobre el paper

---

⁹⁶¹ *Ibid.*, p. 111-112.

⁹⁶² Vegeu FERRER I PUIG, *El teatre de Josep M. Poblet*.

literatura i pensament polític, de manera molt esquemàtica i amb traç gruixut però que ja deixa entreveure una personalitat compromesa i vehement. Aquests ingredients aniran creixent i agafant una nova dimensió en l'obra posterior. El Poblet escriptor comença a prendre relleu en aquests anys, la producció teatral és combinada amb algunes col·laboracions esporàdiques a la premsa local i comarcal.⁹⁶³ Tanmateix, el salt com a escriptor i la data clau que farà que sigui considerat com a tal, i a guanyar-se un espai en la història de la literatura catalana, serà a partir del 1939 quan l'experiència de l'exili l'abocarà a convertir-se en un cronista més de la diàspora republicana com fa, de manera molt personal, a *De Barcelona a l'Havana... passant per Darnius* (Mèxic, 1942). Durant els anys quaranta escriu alguns dels llibres de narracions testimonials que compaginen els records d'abans de la guerra en un Montblanc fixat en l'imaginari personal o les experiències noves i l'exotisme del Tròpic arran de l'arribada a Cuba i Mèxic; com queda ben reflectit a *Records vells i històries noves* (Mèxic, 1941). Altres obres escrites en aquests anys i que combinen narració testimonial i literatura de viatges amb ingredients autobiogràfics són també la novel·la *Retorn* (Mèxic, 1942), *De Barcelona a l'Havana... passant per Darnius* (Mèxic, 1942), *Terres d'Amèrica (impressions de viatge)* (Mèxic, 1945) i *Tres mesos i un dia a Nova York* (Tolosa de Llenguadoc, 1947).⁹⁶⁴ Tota aquesta experiència vital fruit de l'exili, i de viure nou anys fora de Catalunya —Poblet retorna de l'exili l'any 1948— i el manteniment dels records d'infantesa en un Montblanc del tombant dels segles XIX al XX esdevé la seva matèria literària. Una matèria literària que en el terreny autobiogràfic, testimonial i memorialístic assolirà la seva culminació amb la publicació de les seves *Memòries d'un rodamón* (1976). Des d'aquestes pàgines tornarà a insuflar vida a tot el corpus vivencial i emocional macerat pel pas dels anys. Un tot que, amb la distància temporal, prendrà una nova dimensió personal i es convertirà en matèria literària, a punt de ser pastada per aconseguir el miracle de viatjar al passat. Aquest exercici és la base per teixir una identitat per part de qui escriu el seu relat de vida, que crearà un corrent continu entre el passat i el present.⁹⁶⁵

---

⁹⁶³ En el primer número del periòdic local *Aires de la Conca*, 26-I-1925, Poblet publica un dels seus primers articles com a col·laborador esporàdic, titulat «Paraules de fe», p. 3 i 4, en què reflexiona sobre el cant coral. L'article té una retòrica i un to, entre místic i religiós, d'exaltació del cant vinculat a la catalanitat i al *montblanquinisme*. Una vegada més aflora la seva formació vuitcentista que entronca amb l'esperit de la Renaixença. L'article el signa en qualitat de secretari de l'Orfeó Montblanquí, entitat successora de la Joventut Nacionalista, amb motiu del quart aniversari de la seva fundació.

Aquest i d'altres articles publicats per Poblet en aquesta mitjà són molt il·lustratius del seu tarannà i de la seva visió cultural des de l'òrbita local. La seva vessant de personatge d'una certa repercussió social fa que disposi d'espai per escriure, ja siguin articles o ressenyes d'actes festius i culturals de l'entitat.

⁹⁶⁴ FÉRRIZ ROURE, *La edició catalana en Mèxic*. L'estudi, al qual hem fet referència en altres ocasions, aporta una visió molt exhaustiva de la indústria cultural al voltant de l'edició del llibre en català a Mèxic: editors i editorials, posant l'accent en els anys quaranta i cinquanta, quan es registra una major producció.

⁹⁶⁵ Vegeu Josep MONTSERRAT MOLAS; Ignasi ROVIRO ALEMANY [ed.], *Col·loquis de Vic (X): la identitat*, Barcelona: Universitat de Barcelona, 2006 i Claudi ESTEVA FABREGAT, *La identidad catalana contemporànea*, Mèxic: FCE, 2004, «Popular», 368.

La memorialística o la literatura autobiogràfica és un gènere que ens situa a la frontera de la història i la ficció. Un terreny relliscós on les coses no sempre són el que semblen perquè les experiències personals, és a dir, la multiplicitat del jo es barreja amb fets històrics i socials, amb dades objectives. Però l'escriptor torna a donar-se forma a si mateix, a fer-se reviuir des del present, retrospectivament. La manera només pot ser una, la impostura, la ficció literària. Mitjançant el correlat objectiu fent-ne literatura realista però, al cap i a la fi, literatura.

1.1. Els paràmetres formals de les memòries

Les memòries, a diferència de la novel·la, demanen credibilitat i esperit històric. L'autor i el protagonista són la mateixa persona. Les vides reals difereixen molt les unes de les altres i, sobretot, la manera com les expressa cada autor. Aquí entrem en una qüestió de perspectives: el dietari o les memòries. Poblet opta per les memòries perquè li dona més flexibilitat en la selecció dels fets cabdals i, la posterior, elaboració del seu períple vital. No obstant, cal tenir present que el dietari implica ésser escrit coetàniament als fets esdeinguts, mentre que les memòries són escrites amb posterioritat, retrospectivament. En un cas i en l'altre, l'actitud de l'autor canvia, i és molt diferent tot i referir-se a uns mateixos esdeveniments. Poblet com en la majoria de casos dels autobiografiats, persegueix l'objectiu de deixar constància de què ha estat la seva vida en el context històric viscut, tot establint una relació dialèctica entre el pol individual i el col·lectiu, que li permetin a ell, i de retruc al lector, de comprendre's més a si mateix i al seu temps. Com afirma Murgades:

«L'oscil·lació derivada d'aquesta ambivalència, relació de la pròpia vida, d'una banda, reflex testimonial d'un moment històric, de l'altra, constitueix la característica primordial del gènere, i de l'equilibri resultant entre els dos factors depèn en bona part la qualitat de l'obra. El que d'antuvi s'anomenà autobiografia ha acabat per denominar-se memòries, prova explícita de com s'ha desplaçat l'eix indicatiu de l'interès, de recolzar en el factor individual a fer-ho en el col·lectiu, fins a donar-ne una visió crítica a través d'un personatge real i actuant.»⁹⁶⁶

---

⁹⁶⁶ Josep MURGADES, «Sobre memòries i dietaris: intent de caracterització d'un gènere», *Els Marges*, Barcelona, núm. 1, maig de 1974, p. 115.

Poblet en les seves memòries vol fixar la imatge de la seva personalitat: tenacitat i bonhomia, estima pel país, però principalment dir que va conèixer molta gent i personalitats diverses, i, sobretot, que tothom el va apreciar i l'estimava. Aquesta apel·lació contínua a l'autoestima va recalant en les diverses pàgines de les *Memòries d'un rodamón*. Tanmateix Poblet explica molt poca vida privada, ens ensenya poques coses, és molt discret.

La voluntat de Poblet i d'altres prosistes que han escrit autobiografies i/o memòries és reflectir els trets característics de la història de Catalunya, en el cas de l'escriptor de qui s'ocupa aquest estudi, la guerra civil, l'exili i la postguerra. A través de la trajectòria vital dels seus autors, els quals nats entre el 1890 i el 1905, han estat protagonistes i testimonis del seu desenvolupament cultural de la Catalunya del segle XX. En les memòries de Poblet hi pesen més els fets i la dimensió col·lectiva que la personal, per tant és més unes memòries que una autobiografia, tal com ja ho explicita el títol. Interès sobre l'època. Les memòries són amenes perquè repassen la vida agitada i els viatges fets per Poblet, el qual sap infondre a l'obra un aire modern amb tons cosmopolites. Ell conjuga la voluntat de deixar el testimoni dels dies viscuts, especialment de la infantesa, amb el desig d'autoafirmar-se, és a dir, fixar com li agradaria ser recordat per la posteritat. De fet, un cop mort ell i tots els que el van conèixer, la seva personalitat, la seva vida s'explicarà en bona mesura des de la seva narració autobiogràfica i personal. El seu jo davant les diverses circumstàncies de la vida, posat per escrit, però filtrat, deixant sortir allò que li interessa i elaborant el Josep Maria Poblet que ell vol que romanguí. Tot això fent que la crònica històrica desemboqui en la crònica individual o a la inversa. Poblet no inventa, però no pot incloure tota la seva vida en el volum memorialístic. Com tot memorialista, fragmenta i no tant inventaria fets, sinó que intenta evocar aquells més significatius i que deixen una petja personal. I a través d'aquestes empremtes com evoluciona i es forma un mateix a través de la memòria que mai arriba a ser completa i exhaustiva, i que a més és traïdora.

És interessant reflexionar sobre la mirada que té Josep Maria Poblet sobre el seu passat, sobre el passat que basteix el record. En el seu cas és una mirada tendra, optimista, nostàlgica per un Montblanc desaparegut i una Catalunya, que ja és una altra molt diferent a la dels anys del franquisme, o la dels anys setanta. Records d'infantesa, de familiars i amics que ja no hi són. És l'evocació de la plenitud deixada enrere, el paradís perdut de la infantesa i la joventut; els dies daurats de l'abrandament del catalanisme cultural i polític montblanquí.

Explica Murgades que, segons Brecht has de preguntar-te si la teva visió de la vida i la idea de tu mateix canviarien en cas de saber la relació exacta de veritats i fal·làcies on per activa i per passiva t'has vist implicat, i els punts en què ha estat una cosa o ha estat l'altra, i si

la resposta és sí, efectivament, alguna ètica et presideix, necessites regir-te per la veritat. En la no-ficció hi ha moltes i variades possibilitats de manipulació. La memòria no és un valor absolut sinó un paràmetre més de l'aparell literari, contingent i subjectiu, admetent la línia nietzscheana que no hi ha fets sinó interpretacions, podem concloure que tot és ficció amb punts més o menys directes amb el món quotidià, però tots opinables i susceptibles d'ajustar a una veritat intocable.

Poblet representa molts dels principis de la identitat catalana. Poblet parla dels que no surten a les històries oficials, dels pagesos, de la gent de la Conca, del seu paisatge vital. Ell fa arribar la literatura a molts segments que potser no hi haurien accedit, a través d'una prosa viva, rica, que fa que molts lectors s'hi atreueixin, sobretot aquells que en són protagonistes directes. Segurament molts dels seus lectors no complien el perfil de ser lectors habituals però, la seva prosa fresca i lliure d'enfarfegaments, feia que molts d'aquests lectors circumstancials i esporàdics de la comarca compressin i llegissin els seus llibres més de temàtica local.⁹⁶⁷ Poblet, com Bladé amb el seu *sud*, retrata i posa sobre el mapa literari Montblanc i la Conca en un bon exercici de topografia literària i memorialística.

No serà, però, fins a la dècada dels anys setanta del segle XX, quan esclatarà la producció literària memorialística en la literatura catalana. Un esclat que s'ha d'interpretar perquè el règim franquista es troba en la seva recta final i perquè molts dels protagonistes que visqueren i patiren en primera persona la guerra civil i l'exili ja són grans i hi ha la necessitat imperiosa, i ara el context ho permet, de deixar constància d'una experiència vital tràgica i amb el desig que sigui irrepetible per a les generacions futures.⁹⁶⁸

---

⁹⁶⁷ A l'arxiu de Josep Maria Poblet hi he localitzat un full volander editat amb motiu de la Festa del Llibre, en què s'informa que «el nostre compatriota, l'escriptor i comediògraf en Josep M. Poblet vindrà a firmar exemplars del seu llibre *Aquell Montblanc...* que amb un pròleg d'un altre compatriota, en Josep Porter, acaba d'aparèixer degudament il·lustrat.» El programa, sense data, correspon com es pot deduir per la referència del llibre, a l'any 1975, data d'edició del volum en qüestió i que volia acaparar l'interès local, com devia succeir les vegades que treia a la llum un llibre de temàtica testimonial o costumista. El text que s'hi reproduceix continua: «La firma es farà el dissabte, dia 26 d'abril, d'acord amb el següent horari: De 9 a 10 del matí: "Casa Baldrich"; De 10 a 11 del matí: "Impremta Monmany"; D'11 a 12 del matí: "Casa Agapit Plans"; De 12 a 1 del matí: "Impremta Mestres" i D'1 a 2 del matí: "Impremta Requesens"».

⁹⁶⁸ Llorenç SOLDEVILA I BALART, «Un primer inventari de la memorialística catalana contemporània», *Llengua & Literatura*, Barcelona, núm. 15, 2004, p. 427-468. Soldevila inventaria la producció memorialística feta al domini cultural català entre el 1880 i el 2000. Les dades mostren l'estabilització de la producció d'aquest gènere entre el 1880 i el 1959 quan es comptabilitzen una dotzena de llibres per cada dècada. De la dècada dels anys seixanta als setanta gairebé es multiplica per quatre el nombre de llibres memorialístics publicats. Així en el període 1960-1969 se'n publiquen 26 i en el 1970-1979 es passa a 92. Aquestes xifres van clarament en augment fins arribar als nostres dies, on cada vegada més el gènere autobiogràfic té un major interès i nous adeptes. Aquest inventari recull la pràctica totalitat dels noms propis del memorialisme literari català i n'inclou l'ordenació cronològica de les respectives obres.

1.2. La gènesi de les *Memòries d'un rodamón*

Josep Maria Poblet publica les seves memòries, titulades *Memòries d'un rodamón*, l'any 1976, quan aleshores havia de fer setanta-nou anys.⁹⁶⁹ L'elaboració d'aquestes fou motivada en part per gràcies a la perseverança de Josep Benet, Albert Manent i Josep Fornas —així ho manifesta l'autor en les primeres pàgines del volum—, i dic en part perquè en molts dels seus llibres anteriors, tant la majoria dels publicats a l'exili com els que vindran després, un cop establert de nou a Catalunya, són plens de records i vivències d'abans de la guerra a Montblanc i a Barcelona, així com a l'exili, fins i tot hi ha un exercici de reelaboració literària d'alguns records que no són directament viscuts per ell sinó pel seu pare Joan Poblet i Civit, evocats a *Montblanc a començaments de segle amb el catalanisme i els seus costums* (1971).

Les *Memòries d'un rodamón* són el punt de partida del present estudi, ja que esdevenen una síntesi memorialística i testimonial d'obres anteriors i, en aquesta mesura, es converteixen en una obra clau per estudiar el gènere a través de Josep Maria Poblet. Les *Memòries* s'estenen al llarg de més de quatre-centes pàgines, estructurades en cinc parts. La primera se centra en els primers anys i l'ambient familiar i montblanquí, fins a les portes de la guerra civil. Són anys d'aprenentatge de la vida, el trànsit de la infantesa a la joventut adulta. La segona s'enceta amb l'experiència com a secretari de Josep Andreu i Abelló, quan aquest fou nomenat president de l'Audiència de Barcelona, una tasca que duria a terme entre les parets del Palau de Justícia. Poblet parla àmpliament d'Andreu i de les tasques fetes des de la institució judicial, així com de les vivències i visites als diversos fronts republicans de la península. Aquesta part és la més extensa del volum. La tercera i la quarta part comprenen el període de l'exili, el curt temps a França i la posterior marxa cap a Amèrica del Sud, primer a Cuba i després a Mèxic. L'última part que tanca el relat autobiogràfic s'enceta amb el retorn a Catalunya, l'any 1948, i s'acaba a finals de l'any 1975, quan l'autor acabava de complir els setanta-vuit anys. Cinc anys després moriria, però, abans visqué un dels esdeveniments cabdals per al país i per a ell: el restabliment del Parlament de Catalunya, emblema de la recuperació de la Generalitat i de gran part de les llibertats nacionals, i l'honor de presidir la mesa de la cambra catalana com a diputat de més edat. Aquest moment suposà, sense cap mena de dubte, el tancament d'un cercle obert un juliol de 1939 i el triomf dels valors democràtics —els propis i els de molta gent que no ho

---

⁹⁶⁹ La recepció de les *Memòries* es pot seguir a la premsa escrita a través de diverses referències, com les dues que se citen a continuació, a tall d'exemple: J. TUDELA, «Els 78 anys de Josep M. Poblet, enquadernats», *Mundo Diario*, Barcelona, 22-IV-1976. Leandre AMIGÓ, «Memòries d'un rodamón», *Tele/express*, Barcelona, 6-V-1975. Aquesta darrera ressenya literària s'aplegà, posteriorment, a Leandre AMIGÓ, *La frontera de l'oblit*, Barcelona, Editorial Selecta, 1983, «Biblioteca Selecta», 506, p. 119-122.

arribà a veure— que, malgrat la maltempsada de la guerra i l'exili, s'erigien com a vigents i del tot necessaris.

L'operació inicial serà veure com Poblet construeix el seu jo literari, és a dir, cercar i identificar les autoreferències i com construeix el seu altre jo sobre el paper. Com passa amb tot llibre de memòries hi ha una operació clau que conflueix en l'àmbit de la literatura. El que escriu les seves memòries i novament elabora els seus records construeix un personatge que comparteix el mateix nom que el de carn i ossos, però que no pot abastar tota la dimensió i recollir tota la naturalesa de l'autor. L'autobiografia és una categoria complexa i inestable, un gènere retrospectiu en prosa que algú escriu ocupant-se de la seva pròpia existència, en què se centra en la seva vida individual, i en particular en la història de la seva personalitat.⁹⁷⁰

Agafar els fets que un creu més significatius i destacables, dignes de ser recordats per la posteritat, i posar-los en ordre tot manipulant la relació causa-efecte que els desencadena és també el que fa Josep Maria Poblet en les seves memòries. Alhora explica la seva vida a partir dels elements personals, culturals, socials i polítics que a ell li interessien i construeix un jo a mida, tal i com li agradaria quedar per la posteritat. Tant és així que cal anar molt en compte amb les memòries perquè no es regeixen per l'objectivitat, sinó tot el contrari, a partir de dades objectives adapten la figura d'un i la vida als interessos d'un mateix tot pastant-los al gust.

1.3. Les diverses formes del jo

1.3.1. El jo montblanquí, la primera identitat

Poblet comença les seves memòries de manera clàssica: glossant, com fan molts autors que conreen el gènere, el seu naixement, tot i que posa en sobreentès al lector que alguns detalls li foren explicats de gran. No podia ser d'una altra manera perquè ell no hi era present, heus aquí el grau de manipulació que ofereix el gènere. Amb aquesta mostra hom ja topa amb

---

⁹⁷⁰ Philippe LEJEUNE, *El pacto autobiográfico y otros estudios*, Madrid, Megazul-Endymion, 1994. Lejeune postula en l'eix de la seva teoria el que anomena com a «el pacte autobiogràfic», un pacte implícit o explícit proposat per l'autor al lector, per intentar resoldre el problema de la distinció entre autobiografia i ficció. Per això apel·la al criteri textual, fet que li permet establir la identitat del nom propi compartit per l'autor, el narrador i el protagonista. En els meus enfocaments teòrics parteixo dels postulats de Lejeune. En aquesta derivada teòrica, sobre les convencions del gènere autobiogràfic, també he tingut presents les aportacions fetes per Nora Catelli, vegeu Nora CATELLI, *En la era de la intimidad seguido de: El espacio autobiográfico*, Argentina, Beatriz Viterbo Editora, 2007; així com Paul JAY, *El Ser y el Texto. La autobiografía, del Romanticismo a la posmodernidad*, Madrid, Megazul-Endymion, 1993.

una de les propietats del gènere. Una de les primeres referències personals que es troben al seu testimoni és aquesta:

«Vaig arribar en aquest món a dos quarts de quatre de la tarda del 5 de novembre de 1897. El dia, segons m'han explicat, era rúfol i plujós, un dia d'hivern dels de Montblanc, tot i que feia poc que havíem deixat Tots Sants. El part es presentava malament, de manera que, malgrat els bons auspicis i l'experiència de la Pepa Madrina —la llevadora de casa—, calgué l'ajut del respir d'una gallina encastada a la meua boca per fer-me reaccionar. Temps era temps, que es creia en aquestes coses primàries, heretades de la vellúria. Tot plegat volia dir que no van mancar els gemecs ni els sospirs a la cambra del fons de l'entresol de l'edifici que porta el número 11 de la plaça Major de la vila. És, doncs, segons m'asseguraven els entrants i vinents de casa, com gràcies a la cèlebre gallina, vaig poder fer el primer plor i que avui puc escriure aquesta història.

Al cap de cinc dies em batejaven a l'església de Sant Miquel, la nostra parròquia, perquè llavors a Montblanc n'hi havia dues, o sigui que vaig rebre les aigües baptismals al mateix lloc on, segles enrere, s'havien celebrat Corts catalanes.»⁹⁷¹

Un altre dels elements característics que apareix en aquest primer fragment inicial, i que es va repetint en la resta d'obres de caire testimonial i memorialístic, és la utilització del correlat temporal, tant el meteorològic com el cronològic. Els dies d'hivern, freds i plujosos com a element típicament romàntic i que s'escau en una literatura com la memorialística que el que fa és evocar el passat i prendre distància. Malgrat el fred i les dificultats del part, Josep Maria Poblet sobreviu, gràcies a l'ajut supersticiós d'una gallina. Ell associa la seva arribada al món amb una figura ancestral, la llevadora de casa, que l'ajudà a néixer; això succeïa a la casa del número 11 de la plaça Major. El posterior bateig tingué lloc a l'església de Sant Miquel, on s'havien celebrat Corts generals de Catalunya en els anys 1307, convocades per Jaume II, i el 1370, reunides i presidides per Pere III el Cerimoniós. Aquesta nota històrica, dita de passada, li serveix per justificar la seva figura, des del naixement amb Catalunya i la catalanitat. Així, un home com ell que ha nascut en un dels bressols medievals de Catalunya com la vila ducal de Montblanc, on s'hi celebraren quatre Corts catalanes durant els segles XIV i XV, terra de pas de comte-reis camí de Poblet no podia estar predestinat ideològicament a seguir cap altra meta personal que la que va seguir, segons la seva justificació literària. El naixement i el lloc de naixença li imprimeixen un caràcter i una manera de ser i de veure el món que, segons el jo autobiogràfic, seran determinants. La passió per Montblanc i la seva militància amb el catalanisme sembla que ja siguin una premonició feta des del bressol. Però ambdós es

---

⁹⁷¹ POBLET, *Memòries d'un rodamón*, p. 11.

consolidarien en els posteriors anys d'infantesa fins a la maduresa a través de la figura del pare, Joan Poblet i Civit, a qui descriu de la següent manera:

«El pare era confiter, podríem dir dels il·lustrats, descendent d'una de les cases de la Conca de Barberà de llinatge més autèntic: de cal Poblet de Pira i també da Cal Fartet de l'Espluga de Francolí. Baix d'estatura, podia, si hagués volgut presumir d'un rostre perfecte. Educat i complimentós, era un argent viu i, sobretot, un apassionat de Montblanc, de les seves pedres velles i de la seva història, una devoció compartida per l'amor que sentia per Catalunya. Es tractava d'un de tants catalanistes de les primeres promocions, adherit de bon començament a la Unió Catalanista, i després a les altres fornades que, amb les pertinents variants, i d'acord amb els temps, seguiren els homes forjats en les Bases de Manresa, amb els noms de Partit Nacionalista Republicà, Lliga Regionalista, per acabar a l'Esquerra Republicana de Catalunya. Arreu on hi hagués un senyal de catalanitat o de montblanquinisme, s'hi trobava el seu nom, motiu pel qual a la vila ocupà molts càrrecs representatius, començant per l'exercici de l'alcaldia, elegit democràticament, fins al de jutge municipal. De bon caràcter, quan s'enfadava perdia els estreps, circumstància que succeïa poques vegades. Les arrels del catalanisme li venien de lluny, atès que tot regirant papers hem trobat que el seu oncle Joan Poblet i Sabaté, resident a Pira, fou un dels signants del missatge que l'any 1888 va ésser adreçat a la reina regent Maria Cristina, demanant l'autonomia pel nostre poble.»⁹⁷²

D'entrada Poblet ens diu que el seu pare és un home il·lustrat, que prové d'un dels llinatges més nostrats de la comarca. L'ascendent familiar, d'estirp autèntica i antiga, dóna classe i estatus, la qual cosa entronca la figura de l'escriptor amb el passat i els antics habitants i pobladors de la comarca, gairebé com si es tractés d'un llinatge nobiliari, que no és el cas, el pare era botiguer, un menestral, provinent d'una família petitburguesa de comarques. Amb això s'explica la voluntat de construir identitat a través de la pertinença a un col·lectiu humà i a un àmbit geogràfic determinat. Aquest element de classe li anirà d'allò més bé per justificar la seva vinculació, però sobretot, la del pare amb els sectors catalanistes, ja que la burgesia o la petita burgesia de comarques juntament amb els professionals liberals i part de la menestralia s'arregleraren amb el catalanisme. A continuació, fa el retrat del progenitor, que no és pas dibuixat des del record familiar d'un fill cap al seu pare, evocant-ne el protagonisme compartit d'escenes i records afectius íntims sinó a partir de la seva dimensió social i pública. Joan Poblet és explicat a través de la professió, es diu que era confiter, i anys més tard obtindria diverses representacions comercials com les del Banc d'Espanya o la de l'agència Cros de

---

⁹⁷² *Ibid.*, p. 12-13.

Barcelona. El negoci és important perquè el situa dins de l'estrat social montblanquí, en concret dins de la menestralia, però a mig camí d'un professional liberal. La seva militància en diverses agrupacions i partits polítics catalanistes, el ser un home format, així com haver ocupat alguns càrrecs polítics en l'àmbit local, com el d'alcalde i jutge municipal, el convertiren en una figura de relleu social.⁹⁷³ El mateix relleu que tindrà el seu fill, anys més tard, quan també prendrà part en el catalanisme local, a través de la Joventut Nacionalista i l'Orfeo Montblanquí. Aquesta manera d'interpretar el pare des l'òptica pública i política no és gratuïta perquè amb aquesta operació Poblet el que fa és fixar un model que veu com una pauta a seguir per a emmirallar-s'hi. Ell no «mata el pare», sinó que el converteix en un referent i intenta seguir-li els seus passos, en el camí de la catalanitat i l'estima pel país, tot i que marcant un perfil propi com quan decideix deixar el catalanisme conservador local per passar a militar a les files de l'Esquerra Republicana de Catalunya, el 1931. En la dècada dels anys vint, Poblet ja s'havia convertit en una figura pública dins de la societat montblanquina i un orador capaç d'arrancar els aplaudiments i la complicitat de l'auditori que tenia davant. Aquesta personalitat, indubtablement, fou avivada, en bona mesura, per la figura del pare, com a model, però alhora com a instigador que li féu conèixer de ben jove la política local i nacional, i la cultura catalana, de molt a prop i sempre presents a casa, la qual cosa va actuar com a cultiu d'una personalitat abrandada i vehement com la que germinaria en el jove Poblet.⁹⁷⁴

L'escola sembla que també tingué un paper destacat en la construcció de la faceta catalanista i nacional de Josep Maria Poblet, quan recorda les classes de Narcís Boix, un mestre provinent de Girona i també molt catalanista. La seva escolarització fou

---

⁹⁷³ Vegeu Joan POBLET I CIVIT, *Recull de documents notes i dades per a la història de la Ducal Vila de Montblanc*, manuscrit, vol III. Es tracta d'una llibreta —la tercera de tres—, tamany quartilla i relligada, formada per 200 fulls numerats per cada cara, i precedits d'una «Explicació», datada a les Borges Blanques el dia de sant Macià de 1942, que comença així: «Aquesta llibreta com les altres dues que s'han omplert són una espècie de calaix de sastre ahont hi ha de tot, arreplegat d'ací d'allà: còpies de documents, ressenyes i notes diverses, moltes d'inèdites i personals, sense cap orientació ni pauta. Totes elles referents a nostra estimada vila i notes familiars i íntimes [...]». En una d'aquestes notes personals, localitzada a les pàgines 151 i 152, Poblet i Civit inventaria els càrrecs que desenvolupà en el món polític, econòmic i associatiu montblanquí des de l'any 1892 i fins al 1931: «Any 1892. President del "Círculo Calvo" / " 1904. Delegat a l'Assemblea Catalanista de Barcelona. / Any 1905. Secretari de l'Associació Catalanista. / " 1906. President de l'Associació Catalanista. / " 1907. Corresponsal del C. U. R. de Barcelona. / " 1909. 2on Tinent d'alcalde. / Any 1911. 1r. Tinent d'alcalde. / " 1912. Vocal de la junta d'"Instrucció", nomenament governatiu. / Any 1912. President de la Junta del Cons. Elect. / " [1912 president de la] Junta de Defensa de la Propietat. / Any 1916. Vocal de la Junta de l'Hospital representant a la C[ongregació] de la P[uríssima] S[ang] de N[ostre] S[enyor] J[esucrist]. / Any 1917. Jutge municipal suplent. / " 1918. Compromissari per l'elecció de senadors. / " [1918] President del M. P. del S. S. / " 1917. Delegat a l'assemblea de la Unió de Vinyaters a Igualada. / Any 1922. Batlle de la Vila. / " 1923. Compromissari per a senadors. / " 1924. Fou empresonat a conseqüència d'haver votat la Declaració del Centre de Dependents, juntament amb 7 regidors més i l'empresonament durà 58 hores. / Any 1925. President de la C[ongregació] de la P[uríssima] S[ang] de N[ostre] S[enyor] J[esucrist] reelegit dues vegades més. / Any 1927. President del Sindicat de Vinyaters reelegit al 1929. / Any 1929. És nomenat representant a la Junta de l'Hospital com a President de la Congregació de la Puríssima Sang de Nostre Senyor Jesucrist. / Any 1931. És elegit regidor. // També fou corresponsal de *La Voz de los Gremios*, *La Renaixensa*, *El Diario de Barcelona* i *El Día Gráfico*»

⁹⁷⁴ Vegeu MARFANY, *La cultura del catalanisme*, l'assaig és especialment il·lustrador per veure les arrels socials del catalanisme, com aquest es vertebrava en la Catalunya del tombant del segle XX, a través d'agrupacions i partits polítics; així com la seva formulació ideològica i els principals líders i teòrics. Marfany argumenta també com la política serveix de plataforma per a la cultura. Tots aquests ingredients també tenen la seva projecció en el Montblanc de principis del segle XX, i amb noms propis com el de Joan Poblet i Civit, juntament amb altres prohoms del catalanisme local.

ininterrompuda fins als catorze anys i en aquest període explica quins eren els seus interessos. Aquests, curiosament, són els que anys després el portarien a escriure diverses obres de divulgació històrica i literatura:

«Allí també em vaig decantar, entre els diferents llibres que havia d'aprendre, per allò que en el curs dels temps esdevindrien les meves aficions: la història i la literatura, ja que amb l'aritmètica i la geometria semblava tenir-hi una qüestió personal. Dibueixava, però sense profit, i la veritat és que l'eufòria i el benestar presidiren la meua infantesa»⁹⁷⁵

L'ambient de l'escola era el de les escoles d'abans, amb mapes geogràfics i estampes de la història sagrada, que recobrien totes les parets, i el fred presidint totes les classes, reflectit en el llagrimaig de les finestres. En paraules de Poblet «tot era deixatat, aigualit, com en un dia de pluja». Una vegada més el referent climatològic serveix per viatjar en aquells temps de la primera dècada del segle XX. En aquells dies la paret frontal de la classe era presidida per un sant Crist i el retrat d'Alfons XIII, i al costat un cartell amb els versos del «Dos de Mayo». Aquests elements ja deixen entreveure com en aquella època l'escola anava en una direcció ideològica molt clara: religió i espanyolitat. D'aquí que es tingués esperança que el professorat dríbless l'escomesa ideològica per centrar-se en aspectes educatius més profitosos per a l'ensenyament, com sembla que deuria fer el senyor Narcís Boix, a través del testimoni de Poblet, i com s'observa en el seu punt de vista personal reflectit en alguns articles d'opinió de caràcter pedagògic publicats a la premsa montblanquina de l'època.⁹⁷⁶ En aquesta escola precària Poblet explica que no hi havia quadre d'honor i que ell no va poder mai ser el primer de la classe i que es va haver d'acontentar amb ser el segon o tercer segons el curs. Tanmateix les classes amb els mestres Paulí Bayer i Narcís Boix compensaven els esculls i dificultats de l'escola de l'època, tant pel que fa a l'aspecte pedagògic com nacional. Segons Poblet ambdós eren bons docents i s'encarregaren de posar a l'abast dels lectors escolars fragments de *Lo trobador català*. Poblet ho recorda així:

---

⁹⁷⁵ POBLET, *Memòries d'un rodamón*, p. 15.

⁹⁷⁶ Narcís Boix publicà diversos articles al setmanari *La Conca de Barbará* editat a Montblanc, entre l'any 1903 i el 1908. Els que s'han comptabilitzat són els següents: «La escola, mare del progrés», núm. 23, 20-IX-1903, p. 1; «La escola catalana», núm. 40, 17-I-1904, p. 1-2; «Sobre regeneració», núm. 64, 3-VII-1904, p. 1-2; «Lo concert de dissapte», núm. 80, 22-X-1904, p. 3; «Un altre monopoli», núm. 85, 26-X-1904, p. 1-2; «Idiosincràcies», núm. 143, [datat el XII-1905 però publicat el 6-I-1906], p. 1-2; «La festa escolar», núm. 171, 21-VII-1906, p. 1; «D'educació», núm. 184, 23-X-1906, p. 2-3 i «Feyna profitosa», núm. 204, 9-III-1907, p. 2. Aquests articles són publicats sense signar, però apareixen amb l'autoria de l'esmentat mestre en l'índex manuscrit, elaborat per mossèn Pau Queralt, membre actiu del catalanisme conservador durant els anys vint i trenta. L'esmentat índex és de gran utilitat perquè identifica l'autoria dels articles sense signar i les sigles dels sotasignants. La col·lecció completa del periòdic es conserva enquadrada a l'arxiu de Ramon Requesens Queralt.

«[...] tant Paulí Bayer com Narcís Boix eren prou entusiastes de les nostres coses. I és gràcies a ells que l'alumnat d'aquells dies foscos va poder llegir, en plena classe, fragments de *Lo trobador català*, en què alguns ens vam ensinistrar en la lectura del nostre idioma, un volum amè, si més no, en prosa i en vers, d'Antoni Bori i Fontestà, molts fragments del qual ens vam aprendre de memòria, [...]»⁹⁷⁷

Els pedagogs afirmen que quan un nen juga està construint l'home del demà. El joc és alhora un fet educatiu i social. Els jocs d'infantesa contribueixen a dibuixar la personalitat. En Poblet, el record del joc es deriva cap a la lectura i quan parla de llibres i lectures d'infantesa ho fa en una direcció molt clara: abans d'escriure hom llegeix, per tant justifica l'escriptor que serà anys després. Ho reviu així a través del record:

«No vaig ser juganer ni entremaliat, de manera que si em volíeu veure content era amb un llibre a les mans, sobretot si hi havia ninots, o si s'hi explicaven històries. Els nois de la meva edat, tothora disposats a fer entremaliadures, no podien, doncs, comptar amb mi, enderiat com estava amb els jocs casolans i amb les lectures, d'una manera especial amb una llanterna màgica que el pare havia comprat a Barcelona. I com que per la botiga de casa, hi passaven homes i dones de tota mena, i també els pertinents viatjants, m'agradava d'estar amatent i escoltar les converses, tant de la gent humil, com de la important, i ho diem així perquè, a causa de les opinions polítiques del cap de casa, en aquella botiga solien venir-hi personatges com Manuel Raventós, l'home del xampany, elegit diputat a Corts per la Solidaritat Catalana; Jaume Carner, que havia encarregat al pare la vigilància de dos pobles del districte electoral del Vendrell, per bé que situats a la nostra comarca: Passanant i Belltall, en el sentit d'evitar les compres de vots dels candidats del Govern cada vegada que el futur ministre de Finances de la segona República es presentava a l'elecció. [...] També ens visitava Pere Rahola, que va pretendre, inútilment, ser diputat pel districte de Valls-Montblanc i que no ho aconseguí per les tupinades del caciquisme que llavors encara comptava. Fou la República, amb els grans districtes electorals, que acabà amb aquestes corrupcions. Aquests personatges solien tenir llargues converses amb el pare, de les quals jo no caçava res. Però escoltava amatent, veient-los parlar, engrescats, de política i del maremàgnum en què, segons deien, estava abocat el país.

Amb els meus deu o dotze anys, em limitava a fer d'escoltador de les converses que florien a la meua vora, moltes vegades trepidants i plenes de vibracions humanes i polítiques.»⁹⁷⁸

---

⁹⁷⁷ POBLET, *Memòries d'un rodamón*, p. 53.

⁹⁷⁸ POBLET, *Memòries d'un rodamón*, p. 18-19.

En aquest fragment s'observa un clar exemple autoreferencial, l'escriptor de les memòries es construeix, crea el Josep Maria Poblet personatge que és l'embrió del futur lector i escriptor, que es gesta a si mateix en aquest moment. Ell es diferencia de la resta de companys i amics d'infantesa, no juga com els altres nens, ell llegeix i s'instrueix, activitats individuals, solitàries i més pròpies d'adults. Com passa en els documents autobiogràfics el passat és utilitzat per explicar el present coetani de qui signa la pròpia narració. Tal vegada fou així, però és simptomàtic que en el jo infantil s'hi observi superposat el jo adult i experimentat per mitjà de la lectura o el jo partícip de tertúlies amb escriptors. Costa de creure que aquell Poblet jovencell estigués més pendent de les amistats del pare i de les converses «trepidants i plenes de vibracions humanes i polítiques» que no pas de córrer, empaitar-se o jugar a fet i amagar pel carrer amb els nois de la seva edat. Heus aquí però un dels trets propis de l'autobiografia, que permet traspasar la realitat per saltar sovint al mirall de la ficció, o potser caldria dir ficcionalització, ja que el que es manipula literàriament no són tant els fets sinó la percepció d'aquests en un jo d'un temps passat però amb implicacions coetànies del moment de fixar el jo pretèrit des del present del qual s'escriu. Més endavant segueix completant aquest jo autobiogràfic en la direcció de les relacions personals amb els seus amics:

«No tenia gaires amics, a causa del meu retraïment a les hores d'anar a jugar, per no voler ser un més a les colles, tothora disposades a fer maleses. Dels d'estudi, es pot dir que només en Gabriel Macip i en Joan Rosich, tots dos molt aplicats i encara més quiets que no pas jo. Un noi, però, amb el qual m'avenia molt era l'Esteve Vivó —que amb els anys se les havia de fer per terres de l'Uruguay— [...] si bé el qui veia més era en Maties Fonset, perquè vivia al costat de casa. De menut va caure al foc i les brases li van desfigurar el rostre. Alguns xicots no hi volien saber res a causa de la seva cara estrafeta. En canvi, potser era per això que jo l'estimava...»⁹⁷⁹

En els dos últims fragments de text s'evidencia de manera molt clara la influència del pare, del mestre Narcís Boix, de les lectures a l'hora d'esbarjo i d'alguns jocs infantils com la llanterna màgica, que li comprà el pare i que es pot llegir com el primer contacte amb el món del cinema. Anys després es convertiria en representant de pel·lícules. Sense oblidar la presència de coneixences i amistats del pare com els esmentats Manuel Raventós, Jaume Carner o Pere Rahola, entre altres, que passaren per casa dels Poblet. Les converses polítiques i d'altra mena que es mantenien a la botiga familiar eren caçades al vol per un jove Josep Maria Poblet, gairebé adolescent, que difícilment deuria entendre gran cosa del que es coïa, però que

---

⁹⁷⁹ POBLET, *Memòries d'un rodamón*, p. 50.

des de la retrospecció del record l'exercici queda perfectament validat per explicar-se a ell mateix, els orígens, les beceroles d'un home ple d'inquietuds culturals i fortes conviccions polítiques nacionals que, de més gran, com ja s'ha esmentat, el menarien a la militància política. El caràcter tímid i bonhomiós, ell diu que retret, també es va deixant entreveure, en diversos passatges de les memòries quan parla d'alguns dels seus millors amics, així com l'estima sincera a Maties Fonset que tenia la cara desfigurada, i a qui Poblet s'ofereix per jugar i evitar la discriminació que li dispensaven alguns companys en el tracte, a causa de l'accident patit de menut en caure al foc.

És en l'ambient polític i cultural de la Joventut Nacionalista que Poblet s'afeccionarà al teatre, descobrirà un art que el portarà a convertir-se en membre de l'elenc teatral de l'entitat, però anys abans havia presenciat representacions a l'Associació Catalanista, acompanyat del pare, de les quals té un record especial per *Terra baixa*:

«[...] una obra que, malgrat els nostres nou o deu anys, ens va fer una impressió extraordinària No vam enendre gaire l'argument, [...] però abandonàvem el local d'allò més satisfets, perquè el Manelic, que era el bo, havia triomfat del Sebastià, que representava el dolent.»⁹⁸⁰

I amb vint i escaig anys s'atrevirà a escriure tres obres, serà a principis dels anys vint: *Ideals que s'imposen* (1919), *Sorpreses de l'amor* (1921) i *Allò que no es pot recobrar* (1923). El teatre li suposarà una via per desenvolupar les seves capacitats d'actor i d'orador que tan bé li aniran per forjar el futur l'home públic que vol ser, seguint els passos marcats pel pare. Sense oblidar que el teatre ha estat històricament un gènere avinent per transmetre pensament polític i ideologia.

En tot aquest ambient tampoc no es pot deixar passar per alt una influència significativa: Joan Poblet i Teixidó, una de les ments més lúcides del Montblanc de principis de segle, home culte i vinculat al cooperativisme agrícola de la comarca. Amb en Poblet i Guarro són parents i ell en guarda un record afectuós.⁹⁸¹ Sense bandejar un altre personatge que freqüentava les sobretaules i les estones de conversa amb Poblet i Teixidó, mossèn Pau Queralt; tots dos ànimes i puntals del setmanari social i agrícola *La Conca de Barbarà*.⁹⁸²

Poblet segueix teixint tota la xarxa emocional i afectiva formada per amics i familiars, i continua amb una breu glossa sobre els seus ancestres. La branca materna configurada

---

⁹⁸⁰ *Ibid.*, p. 22.

⁹⁸¹ POBLET, *Memòries d'un rodamón*, p. 35-37.

⁹⁸² FELIP & GRAU & PUIG, *La premsa i la història a la Conca de Barberà*.

principalment pels avis i l'oncle Maties Guarro i Ribé. La seva àvia era filla de l'Espluga de Francolí i l'avi de Cal Poblet de Pira, com explica a les memòries «una de les cases patriarcals de la Conca de Barberà i família de fillada nombrosa.»⁹⁸³ L'avi matern, Maties Guarro i Casanovas (1830-1905?), regentà durant molts anys el col·legi de minyons que hi havia davant la casa pairal de la família, al carrer Regina, tocant a la plaça Major. Poblet diu que el va conèixer poc perquè va morir quan ell era petit, explica que deuria tenir uns vuit anys, però, malgrat el record difús, en construeix una semblança de traç gruixut en què destaca el seu caràcter seriós, la seva bona presència física i l'elegància; i afegeix:

«En aquell temps, fa prop d'un segle, donava lliçons de francès i de llatí als alumnes de les cases benestants, una tasca que li era pagada a raó de cinc pessetes el mes. Excel·lent mestre de minyons, els seus serveis li foren premiats i reconeguts d'una manera oficial en ocasions diverses. Geniüt, rigorós, amant de l'ordre, tant a casa com a l'escola, tenia, a més, condicions de bon prosista, per bé que amb el seu nom mai no va publicar res. En canvi, valent-se de pseudònims, hi ha moltes cròniques brillants i saboroses amb referència a la política local, apareguda en els darrers vint-i-cinc anys del segle passat a la premsa de Valls i de Tarragona [...]»⁹⁸⁴

La figura de l'avi no es pot dir que l'influenciés, però és un model que li permet establir un joc de correspondències amb ell, sobretot pel que fa a l'aspecte d'una certa projecció a la vida pública i social de Montblanc, la motivació per la política i el conreu de la prosa, tot i que Poblet s'hi dedicà de manera més intensa i fecunda.⁹⁸⁵

Poblet explica també que de jove també freqüentava la casa del seu oncle matern, que també es deia Maties, la casa del qual era davant per davant de la seva; dues residències centríques al cor de la plaça Major de Montblanc.⁹⁸⁶ Un espai, aquest, que queda ben recollit i il·lustrat en les seves narracions testimonials com un espai lúdic, familiar —amb el bon sentit de la paraula— de socialització i de gran batec comercial.

«On solia passar més temps era a casa el seu fill, l'esmentat oncle Maties, advocat, que llavors habitava un pis de la plaça, a Cal Portuguès, davant mateix de casa. Allà, hi trobava un cosí de la meua edat

---

⁹⁸³ POBLET, *Memòries d'un rodamón*, p. 38.

⁹⁸⁴ *Ibid.*, p. 39.

⁹⁸⁵ *Ibid.*, p. 39-42.

⁹⁸⁶ Maties Guarro i Ribé (Montblanc, 1863-1953). Advocat i polític. Cursà els estudis primaris a l'escola del seu pare Maties Guarro i Casanovas i el 1883 es llicencià en dret per la Universitat de Barcelona. Exercí diversos càrrecs polítics locals: alcalde de Montblanc (1899-1902 i 1931), jutge municipal (1903), president del Centre Unió Republicana (1905), fiscal municipal i jutge de primera instància (1937). També fou diputat provincial (1914) i conseller d'ensenyament i membre del Consell Permanent de la Mancomunitat de Catalunya (1919). El 1930 era el president de l'Associació d'Esquerres de Montblanc i fou un dels que proclamaren la República a la vila, l'abril de 1931.

mort a l'exili, que seguint la tradició familiar també es deia Maties, el patró de la vila, com ara s'ho diu el seu fill, o sigui, cinc generacions amb el mateix nom patronímic, que jo ho sàpiga.»⁹⁸⁷

La presència de la tradició en la societat montblanquina d'aquests anys de principi de segle es fa ben palesa a través d'aquest fragment referit a la branca familiar materna, amb la transmissió del nom de l'hereu als seus descendents com a primera marca d'identitat, que reforçava el llaç de parentiu directe i la pertinença a un nucli familiar. Sense passar per alt la religiositat, que impregnava les pautes de conducta personals i el comportament social de l'època, i que serveix també de vincle de pertinença, en aquest cas, amb el patró de la vila: sant Maties. En aquesta època la religió explicitada en el santoral —fusió de religió i tradició popular— és un element present en la configuració d'una part de la identitat personal i, sobretot, col·lectiva.

El repàs als ascendents familiars és una de les operacions bàsiques per configurar la pròpia identitat, una identitat formada de valors com la família, el treball, l'esforç, l'amistat, la cultura, el catalanisme polític i cultural o la socialització a través d'entitats locals. Aquí encara es pot establir un altre lligam entre el reconeixement o la identificació del jo, com és el sentiment de pertinença a una comunitat social —el graó següent després de la família—, Montblanc i la Conca de Barberà. Però encara hi ha un altre node en la multiplicitat de la identitat, la vinculació de classe. Poblet prové d'una família de botiguers, ubicats en el sector de la menestralia petit burgesa, ja que tant l'avi com el pare es dedicaven a l'ofici de confiter. En aquests anys del tombant de segle dedicar-se a una professió permetia subsistir millor que els pagesos que havien de bregar amb la terra i tot tipus d'inclemències meteorològiques, així com amb la plaga de la fil·loxera de finals del XIX fins als contractes de conreu i llur llei als anys trenta. No obstant això, Poblet no es reivindica com a menestral, ell es retrata com a orador, prosista i home de lletres que se sent proper als pagesos del seu poble, per un esperit de solidaritat i per la significació romàntica de l'home que treballa la terra, com queda explicitat en els seus llibres dedicats a Montblanc i la Conca. Aquesta simpatia era fruit sobretot del seu esquerranisme ideològic. No és gratuït, doncs, que *Aquell Montblanc...* (1975) l'hagués dedicat «Als pagesos del meu poble», gent que guardaven el saber atresorat de la terra i el temps, en sentit ampli, i eren marmessors d'històries i facècies llegades per la tradició oral, però sobretot eren amb els pescadors i pastors els responsables de bona part de la salvaguarda de la llengua catalana amb tota la seva esplendor i riquesa lèxica.

---

⁹⁸⁷ POBLET, *Memòries d'un rodamón*, p. 43.

En tots dos casos, tant els orígens paterns com els materns, li serveixen per evidenciar i reivindicar les seves arrels genealògiques a la comarca i fonamentar la seva identitat individual amb la família com a cercle bàsic i la pertinença a Montblanc:

«Com podem veure pel que deixem anotat, sóc, doncs, un home de la Conca de Barberà cent per cent. Altrament, la comarca s'ho val. [...] Per això fa bonic de ser montblanquí i d'ascendència tan arrelada, que els avis, per part de la mare, també havien nascut a Montblanc i, fins i tot, els besavis. A més, posat a la Conca, i reclòs en el seu paisatge i la seva llum —ara somorta, ara manyaga, ara esplendent—, m'hi trobo bé; de manera que si algú, després d'haver corregut la Seca i la Meca, em preguntava d'on hauria volgut ser fill, sense pensar-m'hi respondria: de Montblanc, un poble ni ric, ni ufanós, però noble, vell i discret. Possiblement és per això que em plau. I si, altrament, em fos dat d'escollir els pares, no n'assenyalaria d'altres que els que he tingut.»⁹⁸⁸

El retrat familiar, però, no s'atura aquí, i Poblet segueix amb la família més llunyana, oncles i ties, que en rebien el tracte afectiu i directe. Perquè en aquests anys les famílies eren nombroses i les xarxes de relacions personals anaven, com ja s'ha pogut veure, més enllà del nucli primigeni de la relació de pares a fills.

La passió pels llibres i la cultura és un valor inculcat pel pare i que també apareix en les memòries, dins de l'operació de construcció del jo s'estableix el joc literari de causa-efecte, és a dir, és a través d'aquests contactes amb la literatura i els llibres de ben petit que Poblet mira d'explicar o justificar com posteriorment naixeria el futur escriptor. Aquest és però, clarament, un exercici literari, ja que la memòria és selectiva i la literatura autobiogràfica forçosament és el líptica i obliga a fer una tria de fets i actes personals que s'ordenen amb els paràmetres causa-efecte. Vegem-ho sobre el text:

«Qui em devia encomanar l'amor que tothora he sentit pels llibres? Evidentment, el pare, el confiter que [...] tenia una preocupació per l'enaltiment de la nostra llengua i una devoció a tot allò que representava la cultura i el moviment de la Renaixença; tant era així, que fou un dels delegats a l'Assemblea de la Unió Catalanista que tingué per marc la Ciutat Comtal l'any 1904. [...] Però el pare, fidel a unes conviccions, tot just vaig tenir ús de raó, no es cansava de fer-me aquesta advertència: «Ja m'agrada que tinguis companys i que els triïs, però pensa que els teus millors amics han de ser els llibres...»⁹⁸⁹

---

⁹⁸⁸ *Ibid.*, p. 39.

⁹⁸⁹ *Ibid.*, p. 51.

Aquestes paraules de Poblet pare sobre els llibres i l'amistat remetent a les reflexions de Proust sobre la lectura, que també van en aquesta direcció. I que evidencien com les memòries i l'autobiografia esdevenen —com ja s'ha dit reiteradament— un artefacte literari, manipulació ficcional, però també eix d'identitat. Es fa difícil d'esbrinar si Poblet i Civit hauria llegit Proust. Però és del tot evident que tenia molt clara la importància i la funció de la lectura com a font de coneixement i via emancipadora. Proust serveix per complementar les seves paraules:

«Sens dubte l'amistat, l'amistat que pren en consideració els individus, és una cosa frívola, i la lectura és una amistat. Però almenys és una amistat sincera, i el fet que s'adreça a un mort, a un absent, li dóna alguna cosa de desinteressat, de quasi commovedor. A més és una amistat alliberada de tot el que fa lletges les altres. [...] En la lectura, l'amistat de sobte torna a la seva primera puresa.»⁹⁹⁰

Però, tornant a les *Memòries d'un rodamón*, hom pot estar segur que en el Montblanc de la primera dècada dels anys deu, i també, durant els anys vint, de llibres, no n'hi deuria haver gaires. Aquests eren uns anys de penúries i dificultats, i més en una comarca agrícola com la Conca de Barberà. La gent ja tenia prou feina a posar el plat a taula, i a omplir-lo, més que no pas llegir i formar-se. Aquestes eren activitats reservades a sectors amb poder adquisitiu, com menestrals o burgesos. Així, en una comarca com la Conca, eminentment agrícola, l'índex d'analfabetisme era alt i els lectors selectes, com el pare de Poblet, no abundaven massa. Malgrat aquestes circumstàncies, sí que hi havia famílies concretes que podien mantenir una subscripció a algun diari o revista. Poblet, de ben jove, hauria tingut accés a publicacions periòdiques i a alguns llibres de la biblioteca del pare. Un home vinculat a la política i als cercles culturals locals. Tanmateix el contacte intens i fructífer del jove Poblet amb els llibres serà a Barcelona i, de més gran, a fora vila. Aquesta reflexió inicial sobre el seu interès pels llibres i la cultura el porta a passar de l'àmbit personal a tractar un tema més ampli com el repàs que fa a les biblioteques particulars i públiques de la comarca.⁹⁹¹ Amb tot, reprèn el fil inicial i explica l'ambient cultural i llibresc de casa, i quins eren els títols que tenia a l'abast:

---

⁹⁹⁰ Marcel PROUST, *Sobre la lectura*, Barcelona, Quaderns Crema, 1996, col·lecció «Mínima mínor», 63, p. 54-55.

⁹⁹¹ Poblet explica que les biblioteques particulars a Montblanc i de la resta de la comarca eren ben poques, i que de pública no n'hi havia cap. Entre els noms que s'esmenten amb la titularitat d'una biblioteca d'una certa entitat hi ha: Don Pedro Gil Moreno de Mora (Riudavella); Josep Maria Rendé, l'apotecari Carulla o Felip Cabeza (l'Espluga de Francolí); Joan Esplugas i Moncusí (Barberà de la Conca); Manuel Potau (Sarral); Cal Celdoni (Pira); Joan Poblet i Teixidó; Josep Monmany, Josep Alfonso, Antoni París, Maties Guarro, Melcior Malet o Ferran Xaparro (Montblanc). A aquestes n'hi afegeix d'altres, com la dels pares franciscans o les de la societat L'Artesana i la de La Fàbrica. En aquests anys de principis de segle també hi havia un montblanquí, de nom Josep Ferrer, que es dedicava a la música, era a professor de piano, en donava classes, i tenia

«Enmig d'aquest ambient, en un racó de casa, el pare havia format una biblioteca no pas nombrosa, però sí escollida, en la qual hom trobava els noms de la majoria dels gonfanoners de la Renaixença, des de mossèn Cinto Verdager a Serafí Pitarra, de Guimerà a Narcís Oller, de Milà i Fontanals a Víctor Balaguer. En algunes ocasions, encuriós, havíem tafanejat les llibreries dels parents Maties Guarro i Poblet i Teixidó, però les nostres preferències solien decantar-se per la de casa, que teníem a la mà i de la qual sabíem els títols gairebé de memòria. Complerts ja tretze anys ben estirats, ens van impressionar *Els sots feréstecs* de Raimon Casellas, *La bufetada* de Narcís Oller, les proses de Robert Robert i les d'Emili Vilanova. I no cal precisar que ens havíem divertit amb *L'anca del senyor Esteve*, de Santiago Rossinyol.

Pel que anem veient, els «nostres» llibres eren els escrits en la llengua pròpia, igual que eren les preferències del pare i, més tard, del meu germà. A més, en un tant per cent altíssim, foren els puntals de la modesta biblioteca de casa, que encara tenia per a nosaltres una altra atracció, la d'haver-hi moltes de les comèdies dels dies de Frederic Soler («Serafí Pitarra»), fins a les d'Ignasi Iglésies, passant per les de Guimerà i les de Rossinyol, així com altres obres dels autors dels primers temps de la Renaixença. D'alguns drames, el pare i els seus dos fills, en sabíem de memòria les escenes més importants i, quan s'esqueia, recitàvem els versos de *Sota terra.*»⁹⁹²

Josep Maria Poblet, com s'aprecia en aquest fragment, repassa tots els noms més emblemàtics de la literatura catalana que van des de la Renaixença fins al Modernisme posant l'accent en tots els gèneres literaris: poesia, narrativa i teatre, mentre deixa entreveure les influències romàntiques, costumistes i realistes i naturalistes dels autors i llurs obres. Tota la tradició literària catalana des de l'època moderna. Poblet en aquest passatge de les memòries vol presentar-se com un bon lector d'obres d'autors catalans, els quals són el fonament i consolidació de la llengua i la cultura catalanes des de la publicació de *La pàtria (trobes)* (1833) de Bonaventura Carles Aribau. Poblet vol deixar constància que coneix la tradició literària contemporània des de la Renaixença, i que aquest coneixement li ha servit per elaborar algunes de les seves obres com ja he esmentat anteriorment.

Les hores plàcides i tranquil·les dels estius de la infantesa el jove Poblet, doncs, les passava llegint, sota els porxos de la plaça:

«La «meva» biblioteca, un cop arribat l'estiu, era establerta precisament en un dels porxos, on no tocava el sol, unes hores en què la fresca era el millor convidat per deixar que el temps llisqués,

---

una botiga al carrer Ducat on penjava unes rengleres de cordills amb alguns exemplars de literatura de l'època. Aquesta deuria ser dels pocs llocs on els montblanquins podien accedir a la literatura com a producte de consum cultural, més enllà de l'espai d'una biblioteca. Hom pot veure clarament que les possibilitats culturals i l'accés a la cultura, en sentit ampli, eren del tot restringits.

⁹⁹² POBLET, *Memòries d'un rodamón*, p. 56-57.

amb el llibre a les mans, o amb la lectura d'*En Patufet*. Somiàvem les històries que acabàvem de llegir, poder viatjar, córrer món, i saber coses, amb fal·leres i neguits.»⁹⁹³

Indubtablement, la lectura, com passa amb tots els lectors —amb major o menor mesura— serveix per poder reviure altres vides i realitats i descobrir nous móns, alhora que ens forneix de coneixement i saber. Llegir ens ajuda a desxifrar i poder entendre millor les claus del món que ens envolta. Josep Maria Pobleu, un home autodidacte, va ser molt conscient que la lectura era una via per adquirir coneixement. I això és el que va fer des de ben jove, llegir i llegir, per més tard poder escriure. És obvi que l'escriure, però, no li va fer perdre el llegir; aquestes dues activitats intel·lectuals Pobleu les sap complementar molt bé. A més, l'escriptura li servirà, anys més tard, per glossar l'experiència colpidora de l'exili o poder recollir les vivències dels molts viatges, que farà anys després per tot el món, i que es convertiran en matèria literària per als nombrosos llibres de viatges que publicarà posteriorment.

A banda de la lectura, Pobleu també explica com el marcà el seu primer viatge a Barcelona quan tenia nou anys. Corria aleshores el 1906, i de la mà del seu pare i de Joan Pobleu i Teixidó, conegué la capital del país, just quan se celebrava el Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana. Segons ell la ciutat l'impressionà i el captiva tant que, uns anys més tard, quan s'hagué de debatre entre estudiar en un col·legi de Reus o Tarragona per després poder accedir a la universitat o aprendre un ofici es decantà per aquesta darrera opció, ja que era la que li permetia retornar a Barcelona. Ho explica així:

«La gran capital m'havia meravellat fins a un extrem —més clar, m'havia enlluernat tant—, que em vaig prometre a mi mateix que tan aviat com pogués hi aniria a raure. Posat, doncs, en el dilema d'estudiar, o de seguir el comerç, resultava que en el primer dels casos havia de fer els estudis lliures a Montblanc o, si més no, entaforat en un col·legi de Reus o de Tarragona, mentre que si em decidia pel segon havia d'anar a petar de dret a Barcelona bo i entrant d'aprenent en alguna casa comercial. No m'hi vaig pensar gens i em vaig decidir per ésser un de tants saltataulells, com llavors se'ls anomenava.»⁹⁹⁴

La decisió sembla que estigué presa de seguida, la tria obeïa al desig de poder tornar a la ciutat. I fou així com Pobleu, després que el seu pare parlés amb un dels diversos viatjants

---

⁹⁹³ *Ibid.*, p. 58.

⁹⁹⁴ *Ibid.*, p. 64.

que passaven per la botiga, que li fou trobada una feina d'aprenent a can Busquets, un establiment situat al número 19 del carrer Sant Pau, on s'hi venien productes de drogueria i articles fotogràfics. Poblet era feliç de trobar-se al rovell de l'ou barceloní, a tocar de la Rambla, però no tot foren flors i violes ja que quan va saber que no podia sortir a les nits i que els diumenges festius s'alternaven, la cosa canvià. Ell recorda que la feina i el poc esbarjo foren la dinàmica de dos o tres anys de la seva vida. Ell ho explica d'aquesta manera: «I fou així com vaig passar dos o tres anys de la manera més estúpida i menys profitosa.»⁹⁹⁵

A can Busquets comparteix taulell amb un tal Badosa, l'encarregat de la secció de fotografia; Antoni Riba, fill de Santa Coloma de Queralt; Gaietà Ivern, de la Pobla de Montornès i un xicot de cognom anomenat Roura, nascut a Tossa de Mar. Sembla que queda prou clar que en aquells anys de principis de segle XX Barcelona era el punt de trobada de tots aquells que com el jove Josep Maria Poblet volien aprendre un ofici i cercar noves oportunitats professionals. En les poques estones d'oci Poblet es conerteix en un àvid consumidor de teatre, «perquè ja llavors era l'única cosa que ens feia moure i que posava l'alè de vitalitat en el viure més que pansit, ombriu i lúgubre, d'aquelles hores. [...] Eren unes hores en què el cinema es pot dir que no comptava, mentre que les coses de l'escena bullien de debò.»⁹⁹⁶ Tots ells llegien la revista *El Teatre Català* i arplegaven comèdies, molts fragments de les quals se sabien de memòria i recitaven a l'entresòl del carrer Sant Pau. I els diumenges que li tocava sortir anava als locals teatrals on es representaven obres catalanes. Eren els anys del Sindicat d'Autors Dramàtics Catalans, primer establert a Eldorado i després a l'Espanyol. Poblet recorda la llarga llista d'obres teatrals que va poder veure durant aquests anys a Barcelona i que li configuraren un interessant bagatge teatral que de ben segur li seria molt útil en els anys posteriors quan es convertiria en comediògraf i autor de vodevils i comèdies burgeses.⁹⁹⁷

Alguns diumenges si la cartellera teatral no era del seu grat Poblet se n'anava al Paral·lel, on en aquells anys al teatre Arnau recollia èxits Raquell Meller amb el cuplet «Ven y ven y ven».⁹⁹⁸ Aquests anys és quan descobrí un dels espais teatrals i musicals més emblemàtics de la ciutat. Un espai que anys després incorporaria en algunes de les seves obres com *Paral·lel 1934* i que esdevindria un espai de referència del teatre i el costumisme farandulesc barceloní de les dues primeres dècades del segle XX. Poblet constata una vegada més que ell és un bon

---

⁹⁹⁵ *Ibid.*, p. 65.

⁹⁹⁶ *Ibid.*, p. 69.

⁹⁹⁷ Poblet explica que en aquests anys recordava haver assistit a representacions de *Nausica* de Joan Maragall, *Pàtria* de Josep Pous i Pagès, *El gran Aleix* de Joan Puig i Ferrer, *La sagrada família* d'Avel·lí Artís, *Epítolami* d'Ambrosi Carrion o *La Verge del mar* de Santiago Rusiñol, seguint per d'altres signades per Frederic Soler, Àngel Guimerà o Ignasi Iglésias.

⁹⁹⁸ Xavier BARREIRO, *Raquell Meller*, Barcelona, Edicions de Nou Art Thor, 1988, «Gent Nostra», 65.

coneixedor, doncs, tant del teatre culte com popular que es feia a la ciutat, el qual abarcava des de la Renaixença al Modernisme fins arribar al teatre popular del Paral·lel barceloní.

En aquests dies també anava rebent notícies de la comarca a través de la *Gazeta de la Conca*, el setmanari montblanquí que recollia a la llibreria d'Antoni Palau i Dulcet, situada al mateix carrer Sant Pau, al número 41, unes portes més avall de can Busquets. A la ciutat els dies de festa grossa assistia a casa de la tia Agustina, la mare de Manuel Ribé, qui anys més tard es convertiria en cap de la Guàrdia Urbana de la ciutat, i cosí germà de la mare de Poblet.⁹⁹⁹ El bon ambient regnava en el pis on vivien, al carrer Aroles, entre el de Ferran i la Boqueria.

La vida barcelonina, marcada per la feina a can Busquets i les escapades als teatres, s'acabà fruit d'un seguit de canvis en el negoci familiar arran de l'obtenció de la Societat Anònima Cros i la corresponsalia del Banc d'Espanya, així com l'adquisició d'una casa nova al carrer Major. Tots aquests fets, ocorreguts pels voltants de 1916, foren els que motivaren el retorn de Josep Maria Poblet a la capital de la Conca atès que s'albiraven temps de feina i prosperitat econòmica al negoci dels Poblet. Eren els anys de finals de la dècada dels anys deu i principis dels vint quan amb els ressorts de la Primera Guerra Mundial (1914-1918), i tenint present els antecedents de tertúlies i passió per la paraula que es vivia a cal Poblet, que s'apuntà a un banquet per la celebració de la victòria dels aliats que organitzaren alguns socis d'El Foment. Poblet ho explica d'aquesta manera:

«Impressionat com estava, tant per la causa de les democràcies, com pel programa del llavors president dels Estats Units, m'hi vaig apuntar —que diem els montblanquins— i a l'hora de les postres fins vaig prendre la paraula. Era la primera vegada que parlava en públic, tot just complerts els vint anys, i recordo que ja ho vaig fer defensant la llibertat dels pobles i dels drets de les minories ètniques. Llavors era moda el tema de les nacions oprimides i, a més, hom ho sentia pregonament.»¹⁰⁰⁰

---

⁹⁹⁹ Vegeu RIBÉ, *Memorias de un funcionario* i Josep M. T. GRAU I PUJOL, «Notes sobre Manuel Ribé Labarta (1878-1961), cap de la Guàrdia Urbana de Barcelona», *El Foradot*, núm. 21, novembre-desembre, 2003, p. 11-13. Grau constata que a l'ACCB, dins del fons municipal de Montblanc (reg. 1570.7/3) hi figura un expedient referent a Ribé que conté un recull de premsa i correspondència relacionada amb la concessió de la medalla del mèrit del treball atorgada el 1960, així com el text original de la presentació que el 10-XI-1953 féu Ricard Permanyer de Manuel Ribé amb motiu d'una conferència sobre aquest, celebrada al Cercle Artístic de Barcelona. A l'arxiu administratiu municipal de Barcelona s'hi troba el seu expedient personal (núm. 6748).

¹⁰⁰⁰ POBLET, *Memòries d'un rodamón*, p. 79.

1.3.2. El jo social, el compromís cívic i polític amb la catalanitat

És en aquests anys, un cop fets els vint, que comença a involucrar-se en el teixit associatiu local i aquest esdevé el seu gran banc de proves, l'escola on aprendrà a expressar-se en públic i a reforçar el seu caràcter i tarannà obert i afable. A Poblet li agrada el contacte amb la gent i l'apassionarà l'art de l'oratoría que anys després, quan entri en la militància política activa a Esquerra Republicana de Catalunya, li servirà per arengar i fer mítings polítics on sabrà guanyar-se l'aplaudiment i el fervor de l'auditori. Els seus primers passos en l'associacionisme montblanquí on es comença a forjar el futur polític i home amb capacitat de connectar amb els auditoris, ho explica d'aquesta manera:

«Situat a la vila i atès el meu temperament, un cop llest de la feina de casa, no podia ni sabia romandre quiet, i tot seguit, a més del Fomento, em vaig fer soci de l'altra entitat recreativa, La Artesana. No n'hi havia d'altres, llevat de les dues de tipus polític, que no ens interpretaven: la Casa del Poble i la Joventut Jaumista. Aprofitaríem la primera oportunitat en què els elencs respectius portessin a terme alguna representació teatral per aportar-hi el concurs, atès que el sol fet de figurar com associat a les dues entitats era un prova evident del meu liberalisme, o del sentit que tinc de la convivència, ja que, en general, qui era soci de La Artesana no ho era del Fomento, i viceversa. Allò dels pobles, ja que totes dues entitats prou tenien el mateix significat, el «recreatiu», que deu ser el més pansit dels pensaments, malgrat el mòbil que ens reunia.»¹⁰⁰¹

En aquest fragment s'observa com es va gestant un tarannà i una manera de ser, el jo de dimensió pública i social. A Poblet li interessa donar la visió que ell és un home obert i tolerant i d'idees progressistes, fins i tot més avançades que les que es respiraven en el Montblanc on ell vivia, ja que com explica no era massa habitual, per no dir gens, aquesta doble militància associativa. El Foment —o El Fomento— (1898-1924) era fruit de la transformació experimentada pel Centre Montblanquí (1881-1898), que provocaria un acostament dels menestrals a la novella entitat, cosa que no havia passat abans perquè aquesta tenia un perfil liberal burgès. Durant els anys de la Primera Guerra Mundial entrà en progressiva decadència fins a morir l'abril de 1924. Per altra banda, L'Artesana (1885-1943) s'alimentaria de l'esperit menestral i obrerista deixat per L'Assutzena Montblanquina (1862-1884), dividida entre el cafè del «Musiquet», escenari de les festes, i el casal propi. L'Artesana es convertí de seguida en una de les entitats municipals de més èxit, s'hi celebraven les millors

---

¹⁰⁰¹ *Ibid.*, p. 79-80.

festes, patrocinava actes culturals i esportius, essent la competència forta d'El Foment i, temps després, de la Joventut Nacionalista (1918-1923). L'Artesana visquè una doble evolució interna, a partir de 1917, un sector entraria en una dinàmica d'aburgesament i un altre en una de proletarització; fins que la tendència es decantà en la línia dels primers sense poder resistir la bipolarització social i política dels anys trenta. Així l'any 1935 estava vinculada a l'òrbita de la dreta, durant al guerra civil romangué inactiva, i ja en la postguerra no va tenir espai de maniobra atesa la competència exclusiva de la política estatal de Educación y Descanso, fet que en provocà la seva desaparició l'any 1943.

Un altre dels grans reclams de Josep Maria Poblet per entrar a formar part d'aquestes entitats, a banda de la vessant associativa i lúdica, era l'opció de poder fer teatre. El teatre és un dels ingredients que tal vegada va aflorant més en les memòries de l'escriptor montblanquí. Al principi ens explica uns intents molt embrionaris a les golfes de cal Llauner quan era un nen. En aquests anys, quan ja és un jove adult, amb vint anys fets, reinicia la seva vocació teatral amb posades en escena que ja no són passatges bíblics sinó textos teatrals de més entitat. És en ocasió de representar-se *L'hereu escampa* de Santiago Rusiñol a L'Artesana quan interpretà el paper d'Eloi. Ho explica d'aquesta manera en el document memorialístic:

«Fou amb motiu de posar-se en escena, a La Artesana, l'obra de Santiago Rossinyol *L'hereu Escampa*, en la qual vaig interpretar el paper d'Eloi. El sabia de memòria, i tot va fer que el meu bateig de foc es pogués emmarcar en el més bo dels auspicis; una representació, altrament memorable, sobretot per les dues actrius que hi van prendre part, l'Emília i l'Antònia Baró, excel·lents artistes vingudes expressament de Barcelona. L'èxit motivà que els del Fomento em fessin suggeriments per ajudar-los en la temporada lírica que d'una manera periòdica els dies de Quaresma, solien organitzar. I fou així com, a part de sumar-me a la massa coral «sarsuelera» —set o vuit de colla—, interpretava alguns papers de conjunt, car les parts principals —triples, tenor i baríton— anaven a càrrec de còmics prèviament contractats a la Rambla. També vaig aprendre a ballar —als pobles sembla obligat de saber-ne—, ensems que vaig posar-me la camiseta de futbolista. Eren uns dies que aquest esport començava a arribar a arreu i els montblanquins no volíem ésser menys. La veritat és que vaig acabar aviat convençut que no estava cridat per aquesta mena d'exercicis.»¹⁰⁰²

En aquest fragment deixa constància dels diversos registres artístics en els quals s'endinsà en la seva etapa de joventut a Montblanc, tant el teatral a La Artesana com el líric a El Foment i de com poc a poc es va guanyant la confiança de les dues entitats i així anirà

---

¹⁰⁰² *Ibid.*, p. 80.

esdevenint un personatge d'un cert relleu i repercussió pública que culminarà amb la participació directa i activa en la creació de la Joventut Nacionalista, l'any 1918, o la col·laboració més o menys regular a la premsa montblanquina de l'època.

La Joventut Nacionalista nasqué motivada per mossèn —anys després canonge— Jaume Sabaté i Poblet, que esperonà un grup de joves de l'Associació Catalanista que els diumenges a la tarda organitzaven conferències i actes d'accent cultural. D'aquí en sorgiria la Joventut Nacionalista avivada per uns trenta joves que fundaren l'entitat un mes després de la mort de Poblet i Teixidó, el novembre de l'any 1918.¹⁰⁰³ Aquest jovent escollí una junta directiva formada per: F. de Pallarès (president), Antoni M. Ortiz (sots-president), Josep M. Requesens (tresorer), Josep M. Poblet i Guarro (secretari), Jaume Foguet i March (sots-secretari), Joan Anglès (comptador) i Josep Domingo i Ramon Vives (vocals). Instal·lats primer en un local ubicat al final del carrer River, cantonada amb el de Font de la Vila. El febrer de 1920, i amb la presència de Ventura Gassol, els nacionalistes montblanquins inauguraren la nova seu de propietat situada al final del carrer Major, a l'antic espai dels carlins, on hi havia hagut el Centre Tradicionalista (1905-1920) i que aleshores ocupava el Centre Cultural (1918).¹⁰⁰⁴

Del teatre passem a una altra esfera de projecció pública: la premsa escrita. Un dels primers intents de Josep Maria Poblet en el periodisme local fou a *La Flauta*,¹⁰⁰⁵ un diari impulsat pel seu cosí Maties Guarro, i que tenia la clara voluntat de posar a la picota amb ironia i sarcasme les festes particulars montblanquines «al redós d'un piano, on es ballava i es cantava sota el signe d'una cursileria extrema.»¹⁰⁰⁶

Maties Guarro, que estudiava a Tarragona i venia a Montblanc en els períodes vacacionals, havia estat convidat a una d'aquestes reunions i veient el pa que s'hi donava decidí ridiculitzar-les a través d'un diari. Les coses anaren de la següent manera:

«[...] se li posà al cap la idea de fer un periòdic local en què la xafarderia fos el *leitmotiv*.

Se'n va dir *La Flauta* i les cròniques i les notícies sortien en l'anonimat, per bé que tothom sabia

---

¹⁰⁰³ Joan Poblet i Teixidó morí el dia 20-X-1918 als 41 anys víctima de l'epidèmia de grip que també s'emportà la seva esposa, Lúcia Bayer, i el fill petit de dos anys, Ramon. Vegeu *L'Escut*, núm. 154, 26-X-1918, p. 1-2.

¹⁰⁰⁴ Vegeu MAYAYO I ARTAL, *La Conca de Barberà (1890-1939)*, p. 230-231 i VIVES I POBLET, «Narracions històriques», f. 474-475.

¹⁰⁰⁵ No ha estat possible localitzar cap exemplar de *La Flauta*, en les diverses fonts arxivístiques i d'hemeroteca consultades, tant públiques com privades. Sembla, doncs, que aquesta publicació avui per avui és intrombable. Les dades de què es disposen provenen de Joan TORRENT i Rafael TÀSIS, *Història de la premsa catalana*, 2 vols, Barcelona, 1966 i PALAU I DULCET, *Conca de Barberà I*, p. 192, citats a FELIP & GRAU & PUIG, *La premsa i la història a la Conca de Barberà*, p. 56 i 57, que inclou la transcripció de la demanda del permís d'edició, localitzada a l'ACCB. *La Flauta* sortí a la llum el 21-VIII-1915, se'n publicaren quatre números, i fou un dels pocs periòdics satírics, amb periodicitat setmanal, que es podien trobar en aquells dies a Montblanc i a tota la comarca.

¹⁰⁰⁶ POBLET, *Memòries d'un rodamón*, p. 81.

qui eren els autors o inspiradors. Em va demanar col·laboració i entre tres o quatre lletraferits va sortir al carrer. L'estrèpit fou gros i a la vila —una vila, recordem-ho, de només cinc mil habitants— no es parlava d'altra cosa. Els textos, les crítiques i les al·lusions mai no van passar de la ratlla, però en un poble tothom es coneix i les sàtires i les censures entren tot seguit en un terreny prohibitiu, de manera que la publicació va motivar tibantors i alguna cosa més, com l'amenaça de garrotades, que Guarro va poder esquivar. Tot plegat va fer que l'atmosfera vilatana, on el signe de la calma i de la indolència n'eren el tema gairebé únic, es veiés enterbolit, motiu pel qual hom va decidir de plegar veles. Que consti, però, que la veu del petit de Cal Cisteller, que en plena via pública pregona: «*La Flauta*. Cinc cèntims!», caldejà, amb tota roentor, l'ambient on l'apatia i l'anar girant fulls del calendari eren els principals protagonistes. Només en van sortir tres o quatre números i tots amb un criteri una mica desmanegat, per bé que amb prou substància perquè la gent esperés els quatre fulls de petit format amb un més gran deler que la mateixa premsa de Barcelona. De fet, la publicació va estroncar-se davant la comminació d'unes probables accions contra el físic del principal responsable i també de les disputes que algunes cròniques van motivar. El meu cosí, mort a l'exili i a terres mexicanes, a les hores de la seva joventut, era un inconformista i fou a causa del seu temperament que tots dos, en els dies dels nostres vint anys, vam encetar les primeres armes periodístiques.»¹⁰⁰⁷

Josep Maria Poblet va fent de tastaolletes: associacionisme, teatre, sarsuela, ball, futbol, premsa escrita, però encara no en tenia prou perquè no acabava de materialitzar la seva realització personal. Les conviccions ideològiques i polítiques són ben presents en el jove Poblet però li cal trobar una sortida a aquests ideals que van més enllà de la cultura. Poblet ho glossa d'aquesta manera:

«Però, tot plegat, no satisfieia les meves ambicions. Continuava pressionant-me la força del catalanisme, uns ideals que han estat la norma de la meva existència. Feia uns anys que l'Associació Catalanista s'havia dissolt i calia aconseguir quelcom en aquest sentit, bo i remonent les cendres encara calentes. A la vila hi havia, a més, uns quants joves que combregaven en el mateix pensament, i tots plegats maldàvem enduts per unes iguals esperances.»¹⁰⁰⁸

L'Associació Catalanista (1903-1918) deixà pas a la fundació de la Joventut Nacionalista que suposaria un punt d'inflexió en el compromís polític de Josep Maria Poblet. Fins al moment havia tingut els referents del seu pare, Joan Poblet i Civit, vinculat a l'Associació Catalanista, o de Joan Poblet i Teixidó, capdavanter del nacionalisme republicà

---

¹⁰⁰⁷ *Ibid.*, p. 81-82.

¹⁰⁰⁸ *Ibid.*, p. 82.

montblanquí, així com d'altres personatges tant locals com d'arreu del país, que el seu pare coneixia o que ell havia accedit al seu discurs ideològic des de les publicacions periòdiques catalanistes que rebien a casa. Amb tots ells hi compartia un seguit d'ideals polítics que basculaven sobre el catalanisme. Primer tots aquests referents foren assimilats acríticament per instigació de la figura paterna, en aquests anys, ja de gran, tria i referma el seu compromís amb el país i la causa catalanista. Poc a poc Pobleu troba el seu camí vital, el que transcorre entre la cultura i la política. Però sempre tenint clar que tant una cosa com l'altra té com a beneficiari el país. Aquest aspecte personal i ideològic apareix constantment en les seves memòries, la idea que cal treballar pel país i que la via que ell tria per fer-ho i que creu que és la millor és el catalanisme; tant cultural com polític, perquè des dels orígens d'aquest ambdues dimensions anaven lligades. Perquè com es veu des de l'associacionisme montblanquí, en la Joventut Nacionalista o arreu del país en els nombrosos ateneus populars, el catalanisme i la cultura van de bracet com a via emancipadora de l'individu, aquests cenacles catalanistes són plataformes de formació política i educativa. Josep Maria Pobleu també comparteix aquesta visió, que li serveix per justificar-se a si mateix des de l'esfera ideològica. Ell intenta explicar a través de la narració memorialística, en clau retrospectiva, que la seva vida i el balanç final ha estat del tot positiu. Els seus èxits com a escriptor i polític els deu a la formació obtinguda del catalanisme que l'han fet ser com és i li han donat unes eines que, segurament, creu que no hauria tingut a l'abast en un altre àmbit. El cas és que d'associacions i agrupacions catalanistes en sortiren personalitats com l'escriptor montblanquí i foren la base de la vertebració cultural del país, iniciada des de la Renaixença, passant pel Modernisme i el Noucentisme, i fins als temps de la República. Una època, aquesta, en què s'assoleix una fita important pel que fa a nombre d'escriptors en català, així com el de llibres publicats i capçaleres de periòdics editades en llengua catalana. Durant aquest llarg període política i cultura s'anaren trenant fins a assolir un determinat projecte cultural pel país, a excepció d'espais temporals com la dictadura de Primo de Rivera. Una mostra més que evident que no es poden separar, ni analíticament ni descriptivament, la història general del catalanisme de la història de la literatura i la cultura catalanes.¹⁰⁰⁹

Josep Maria Pobleu explica que la fundació de la Joventut Nacionalista, l'any 1918, es va viure com un esdeveniment de forta repercussió social que va capgirar la quietud monòtona

---

¹⁰⁰⁹ Sobre el catalanisme i la seva dimensió política i cultural són molt adients, per tenir una visió global, els següents estudis, encara que parteixen de premises diferents. D'una banda, les tesis de Marfany, que advoca pels orígens conservadors del catalanisme. Vegeu Joan-Lluís MARFANY, *La cultura del catalanisme*, Barcelona, Empúries, 1995. De l'altra, Termes, que justifica el sorgiment del catalanisme en ambients populars i de classe treballadora. Vegeu Josep TERMES, *Les arrels populars del catalanisme*, Barcelona, Empúries, 1999; Josep TERMES, *Història del catalanisme fins al 1923*, Barcelona, Pòrtic, 2000, «Monografies», 10; Josep TERMES i Agustí COLOMINES, *Patriotes i resistents. Història del primer catalanisme*, Barcelona, Editorial Base, 2003, «Base Històrica», 5.

del Montblanc d'aquells anys. Sembla que la nova entitat catalanista despertà forts recels entre els sectors més conservadors montblanquins, acostumats que a la vila no hi passés mai res i veure, sobtadament, gent jove organitzar-se sota un clar paraigua ideològic i polític no agradava. Amb aquest context de conservadorisme montblanquí, Poblet es postula, una vegada més, com un home de compromís i d'idees avançades i se'n sent orgullós; com també passarà amb la decisió presa de militar a Esquerra Republicana de Catalunya, a partir de la seva fundació l'any 1931, o amb la decisió d'emprendre el camí de l'exili o l'actitud anys després del seu retorn a Catalunya, el 1948. En cada moment Poblet intenta ser el màxim de coherent amb els seus plantejaments tant polítics com de fidelitat al país, però també personals. Però tornant a reprendre el fil de la gènesi de la Joventut Nacionalista, Poblet ho recorda i ho narra d'aquesta manera:

«L'entitat El Fomento feia aigües i, sabedors del fet, vam arribar a una mena d'entesa per a establir-nos-hi i constituir-hi un grup polític independent. Donaríem una alenada de vida a l'entitat i, com a contrapartida, arribaria la utilització del local, força ben instal·lat, amb una sala d'espectacles molt del segle passat, una mica estil rococó, per bé que d'una certa gràcia. L'acord era fet, quan, sobtadament, a causa de les pressions dels elements reaccionaris de la casa, tot se'n va anar a rodar; una gent incapaç de cap obra renovadora, però sí d'unir-se en un moment determinat per a impedir que un grup de joves poguessin dur a terme una tasca positiva i eficient en un Montblanc on la displicència i la manca d'un anhel col·lectiu significaven el seu nord i la seva guia. Un nord i una guia, en què «l'anar fent» solia presidir els actes i les conductes.

És quan, desnonats del Fomento, i enduts per l'empenta que motiven uns ideals pregonament sentits, l'any 1918 vam fundar la Joventut Nacionalista [...] arran de la seva constitució, els nyeu-nyeus i els saberuts de la vila auguraren el més catastròfic dels fracassos, per bé que aviat havien de canviar d'opinió. Els de la «ceba» —com llavors érem classificats— feien el seu camí i anaven agafant adeptes; tants, que calia prendre decisions per anar a un canvi de domicili. Eren uns dies en què els carlins anaven costa avall fins a l'extrem que feia temps el seu local romania tancat, un edifici construït expressament per la societat a començaments de segle, amb dues bones sales, les millors del poble. Després d'una sèrie de gestions, la novella entitat va adquirir l'edifici en propietat a base d'aportacions particulars i de terminis aconseguits amb els pertinents avals. I, no contents amb això, fou afegit un primer pis a la sala d'espectacles. El fet revolucionà les aigües quietes de Montblanc, aquell Montblanc que feia anys es debatia en un ensopiment constant, on mai no passava res de transcendent, on tota idea vivificadora semblava voler-se'n allunyar.¹⁰¹⁰

---

¹⁰¹⁰ POBLET, *Memòries d'un rodamón*, p. 82-84.

Durant aquests anys Poblet realitza un aprenentatge vital que el marcarà i el condicionarà en la seva vida futura: la vinculació amb la política, la cultura i l'associacionisme montblanquí. És a través d'aquí que ell es forma políticament i culturalment. Seran uns anys decisius, però primer la dictadura de Primo de Rivera i, posteriorment, la desfeta de la guerra civil el 1939 suposarà una ruptura de tot aquest ric teixit cultural montblanquí i per extensió de les entitats i institucions catalanes d'arreu del país.

Poblet recorda l'edat d'or de la seva infantesa, com fan molts escriptors, amb veneració i amb una petja molt forta. El Montblanc de principis de segle, filtrat per la narració testimonial del seu pare i el Montblanc dels anys vint que ell ja va viure en primera persona. Alguns dels capítols que marquen aquests anys, ara ja de joventut, són la creació de l'Orfeó Montblanquí, el 1920, dirigit per Josep Vendrell, i impulsat per la Joventut Nacionalista. Poblet també pren part en la novella entitat, de la qual n'ocupa el càrrec de secretari, a més de cantaire. El dia 12 de febrer de 1922 té lloc un dels actes de clara litúrgia catalanista de l'època, la benedicció de la senyera de l'entitat montblanquina, símbol del bateig patriòtic. L'acte fou apadrinat pel president de la Mancomunitat, Puig i Cadafalch i Josep Maria Poblet intervingué en un dels diversos parlaments.¹⁰¹¹ L'Orfeó realitzà nombroses sortides fora vila, algunes de molt emblemàtiques com la del Palau de la Música Catalana de Barcelona el primer de febrer de l'any 1925. Altres seccions de la Joventut Nacionalista són l'elenc teatral amb un ritme intens de representacions teatrals, tant a Montblanc com a la resta de la Conca. I una secció d'excursionisme que s'encarregava de realitzar caminades pels voltants i la comarca. L'efervescència cultural era molta i d'una qualitat notable. La programació cultural de l'entitat fins i tot va excel·lir en alguns casos, com quan Àngel Guimerà va presidir, el 27 de març de l'any 1921, l'estrena en primícia del drama romàntic *Joan Dalla*, i es convertí en un esdeveniment que transcendí l'àmbit local. L'obra no es pogué representar a Barcelona a causa de la manca d'autorització governativa; el governador civil n'havia prohibit l'estrena que s'havia de realitzar al Teatre Novetats l'11 de gener. Malgrat tot l'obra trobà aixopluc entre les bambolines montblanquines amb una bona resposta del públic local.¹⁰¹²

En aquests anys Poblet també explica que conegué a Francesc Cambó. Ell i Albert Talavera, un dels homes de la Lliga a la comarca, foren els encarregats d'entrevistar-se amb el dirigent de la Lliga Regionalista. Però durant aquests anys Poblet freqüentà diversa gent, a causa de l'embranchida cultural de l'entitat nacionalista. I mentrestant, encara pot esgarrapar

---

¹⁰¹¹ FERRER I PUIG, *El teatre de Josep M. Poblet*, p. 112. En aquesta pàgina es reproduïx una de les poques fotografies d'aquell acte, en què apareix Josep M. Poblet en ple discurs. La imatge es conserva al Museu-Arxiu de Montblanc i Comarca.

¹⁰¹² *Ibid.*, p. 27-33. Sobre l'estrena de *Joan Dalla*, a Montblanc, la visita d'Àngel Guimerà i la recepció a la premsa local de l'esdeveniment. També inclou una fotografia de tot l'elenc de la Joventut Nacionalista amb Àngel Guimerà, publicada originàriament a *D'Ací i d'Allà*, abril 1921, p. 273.

temps per anar a fer el servei militar a Tarragona, que té la sort que li durarà només un parell de mesos, com a conseqüència de treure un bon número en el sorteig que se celebrava aleshores. En aquests anys també intercanvia opinions amb Lluís Carulla de l'Espluga de Francolí, aleshores era l'ànima del diari *El Francolí*, i anys després un dels empresaris i mecenes més importants del país. Poblet té una activitat intensa que no defalleix, ho explica ell mateix de la següent manera:

«A més d'aquestes escapades ideològiques i literàries, m'havien encarregat l'organització de tota mena d'actes i de lligaments, dels discursos i dels parlaments de la Joventut Nacionalista. Sense que fos cert, havia agafat fama de bon orador; però és el cas que vaig haver de presentar les dotzenes i dotzenes de conferenciants que passaven per la tribuna de l'entitat; vaig haver de regradar les múltiples llaçades ofertes a l'Orfeó Montblanquí; vaig haver de prendre part, en nom del jovent ardit del poble, en una sèrie d'actes polítics i patriòtics de la vila i de fora; vaig haver d'organitzar les vetllades literàrio-musicals que amb una periòdica assiduitat se celebraven... I també exercia en qualitat de delegat a la comarca de l'associació cultural i patriòtica Nostra Parla.»¹⁰¹³

Ell també esdevé un nexa entre l'associacionisme local i les entitats catalanistes del país com Nostra Parla. Tot aquest batec cultural durarà del 1918 fins al 1923, quan la dictadura de Primo de Rivera escapa tota possibilitat d'expressió cultural lligada al catalanisme polític i, per tant, la Joventut Nacionalista és clausurada i els integrants es veuen obligats a trobar una altre nom i a reorientar les seves activitats renunciant en primer lloc a fer política. És així com l'entitat passarà a denominar-se, primer, Centre de Lectura (1924-1926) i després Orfeó Montblanquí (1920-1930) prenent el nom de la secció filial, creada uns anys abans. Aquella derivada, fruit de les circumstàncies, és recollida a les memòries de la següent manera:

«En efecte, deixàrem la política de banda, però portàrem a terme un desplegament d'activitats en profit de la cultura catalana, amb un més gran nombre de conferències, amb unes ininterrompudes activitats artístiques. I així un hom recorda que un dels millors parlaments que ens ha estat dat d'escoltar, fou el pronunciat per Joan Puig i Ferrater, que vingué a la vila per a parlar de la nostra literatura, model de concreció i de ben dir, ple de suggeriments. Era el que calia per a no perdre el contacte entre els uns i els altres, per evitar l'escampada. Altrament, l'entitat continuava com sempre, amb els esplais que significaven els balls, les audicions de sardanes, les festes del Carnestoltes —espectaculars i també úniques fins llavors—, l'organització de les grans

---

¹⁰¹³ POBLET, *Memòries d'un rodamón*, p. 89.

cavalcades dels Reis d'Orient, la construcció d'una nova biblioteca... Totes aquestes activitats absorbien les meves hores, ja que d'ençà dels seus inicis vaig ser el secretari perpetu, es podia dir, de l'entitat, o sigui l'home de la feina.»¹⁰¹⁴

En aquest fragment Josep Maria Pobleu deixa constància de la seva intervenció activa en la Joventut Nacionalista i el Cercle de Lectura, un accent que era palès en el nombre d'activitats que celebrava l'entitat, sense perdre de vista que tots aquests esdeveniments dissimulaven o intentaven dissimular la voluntat de mantenir el contacte directe amb la intel·lectualitat del país que es trobaven també a l'òrbita del catalanisme.¹⁰¹⁵

El 1923 és un any assenyalat en la vida de Pobleu, en l'esfera personal, ja que el dia 5 de novembre, contrau matrimoni amb Francesca Torrell i Domènec, de qui s' enamorà en tornar del seu periple barceloní com a saltataulells. D'aquesta unió en naixeran les seves dues filles, Maria i Montserrat. La seva esposa era coneguda com «la neboda de mossèn Joanet», en referència al conegut clergue montblaquí que l'acollí quan morí el seu pare. En aquells anys el viatge de nuvis fou a Montserrat i a Madrid. És en aquest apartat de les seves memòries que Pobleu, fent referència al matrimoni, aprofita per fer una reflexió personal sobre la religió que també el posiciona ideològicament:

«El bo del cas és que amb tot i el nou lligam de tipus, diguem-ne, catòlic, contret amb motiu del matrimoni, cada hora que passava em desentenia més i més de les pràctiques religioses fins a l'extrem que de mica en mica les abandonava del tot. Les coses semblaven arribar rodades pel que fa referència al meu desencís davant el problema de creure o de no creure, prop del qual, com més m'hi enfondia, més torbat restava. En aquells anys de plena joventut i amb el cervell no pas revolt, però sí enderiat, no acabava d'entendre unes coses tan simples, però per a mi prou importants, com el fet de l'existència d'enterraments de primera, de segona i de tercera classe. Fins i tot a l'hora de la mort regnaven les diferències en una Església que predicava contra la desigualtat dels homes! Als pobles aquestes coses colpien més que a les ciutats, [...]»¹⁰¹⁶

Aquest fragment suposa una bona declaració de principis que ajuda a veure el pensament de Josep Maria Pobleu a través de l'aspecte religiós. Pobleu s'allunya de l'Església, de les pràctiques religioses, però sobretot mostra una distància enorme amb la jerarquia

---

¹⁰¹⁴ *Ibid.*, p. 90.

¹⁰¹⁵ Vegeu *Aires de la Conca*, núm. 100, 25-V-1929, p. 2, on s'informa de la conferència que ha de fer l'endemà, a Montblanc, Puig i Ferrer convidat pels catalanistes de la vila. En el número següent Carles Monfar fa un retrat literari de l'escriptor.

¹⁰¹⁶ POBLEU, *Memòries d'un rodamón*, p. 93-94.

eclesiàstica que permet que hi hagin desigualtats fins i tot en els enterraments; i com a exemple continua amb un exemple de traç costumista sobre la diferència d'aquests tipus d'actes litúrgics a Montblanc en funció de la renda econòmica. Aquells que tenien diners no només realitzaven un lluit cerimonial sinó que en l'obituari hi prenien part molta gent i hi assistia una nodrida presència de clergat, mentre que en la resta de casos o en un gran nombre quan es tractava de vilatans humils, amb pocs recursos i prou feina per a poder menjar, només s'hi veia el vicari i l'escolà, un enterrament que aleshores es coneixia com «enterrament de pa i nous», amb una clara al·lusió a dos elements alimentaris bàsics i barats.¹⁰¹⁷

Aquestes reflexions tanmateix no treuen que Poblet es casés amb la noia afillada de mossèn Joanet o que tingués tracte amb capellans de la vila, com mossèn Pau Queralt, ànima del diari *La Conca de Barbará*, i després col·laborador actiu d'*Aires de la Conca*. O també amb altres capellans de la comarca, com mossèn Ramon Muntanyola, fill de l'Espluga de Francolí, a qui conegué cap als anys seixanta quan treballava en la confecció del llibre *La Conca de Barberà*.¹⁰¹⁸ La postura de Poblet és més d'allunyament d'uns plantejaments que creu que són fonamentats des de les altes instàncies religioses, les mateixes instàncies que no fan res per eradicar aquestes desigualtats. Amb tot, al tenir present que Poblet escriu les seves memòries en els anys setanta del segle XX i que entremig hi havia hagut quaranta anys de franquisme i de nacionalcatolicisme, amb uns plantejaments que poc tenien a veure amb la fe catòlica i el cristianisme auster i militant encarnat per la figura de Crist.

Poblet explica que en aquesta època, a principis dels anys vint, a Montblanc hi havia un capellà, el pare Vallet, un orador loquaç que intentà fer penetrar el discurs religiós entre la societat montblanquina. Segons Poblet, hi assistiren algunes dotzenes de montblanquins, pocs integrants de la Joventut Nacionalista, més aviat pocs, però el seu pare s'hi podia comptar. Fou en aquest marc que mossèn Jaume Sabaté, de cal Francisquet del Mas, parent de Poblet, que el volgué persuadir per tal que ell fos un reclam per captar més curiosos amb potencialitat de nous creients. Poblet ho recull de la següent manera:

«Li vaig respondre, més o menys, que com que el fet no m'interpretava no em veia amb cor d'assistir a un acte que no sentia. Altrament, i per l'espectacle que em fou possible de veure el dia que anava a cercar el pare amb motiu de l'acte final dels exercicis, el conegut jesuïta utilitzava no solament la paraula, tant com càlida, enlluernadora, sinó altres ingredients com els raigs de llum

---

¹⁰¹⁷ En aquests anys els morts "il·lustres", és a dir, els prohoms de la vila: petits burgesos, propietaris industrials o terratinents ocupaven una esquila a primera pàgina dels periòdics locals.

¹⁰¹⁸ Josep M. POBLET, «Els meus contactes amb mossèn Ramon Muntanyola», *Miscel·lània mossèn Muntanyola*, Vila-Seca i Salou, 1974, p. 411-412.

que petaven damunt la imatge del Crist, com el muntatge de la mateixa cerimònia, de manera que tot plegat m'havia semblat una funció de teatre...»¹⁰¹⁹

El teatre és un dels catalitzadors de la seva vocació literària i és referenciat sovint. En aquest passatge de les memòries sap relacionar hàbilment la litúrgia religiosa amb la dramaturgia teatral. Poblet, ja s'ha dit anteriorment, és un home amb una formació decimonònica i per ell la formació teatral té un pes específic, especialment el teatre del segle XIX, del sàinet al teatre popular fins a Àngel Guimerà. Poblet perfila d'aquesta manera una de les parts més importants de la seva faceta literària, teatre i assaig de divulgació teatral:

«El teatre continuava essent una de les meves aficions. I, no content amb haver de representar durant anys i anys els papers de galant de les comèdies del nostre elenc, escrivia textos que eren estrenats en funcions humorístiques o en revistes musicals de tipus local. Aquells dies, a més, vaig enllestir tres comèdies. La primera, quan devia haver complert els vint anys, de títol ostentós —el clàssic pecat de joventut—, es deia *Ideals que s'imposen*, obra amb missatge, valgui el mot; la segona fou la ja esmentada *Allò que no es pot recobrar*, amb la qual havia obtingut el primer guardó aconseguit en uns Jocs Florals; la tercera, *Sorpreses de l'amor*, la més reeixida, estrenades totes a Montblanc pel nostre grup, en la interpretació de les quals també vaig tenir a veure. De la primera n'he perdut l'original, mentre que l'última fou impresa i representada a Barcelona per alguns elencs amateurs. Aquestes activitats i la col·laboració als periòdics locals, als de Reus i als de Barcelona, foren les meves creacions en aquells anys de residència montblanquina.»¹⁰²⁰

Josep Maria Poblet troba en el teatre una via de creixement personal, és el seu banc de proves, on es forma intel·lectualment i on adquireix habilitat social i consolida la seva intel·ligència emocional, parlant en terminologia psicològica actual. El teatre, que com ja s'ha apuntat anteriorment, esdevenia en aquells primerencs dies dels anys vint un element de diversió de masses i una activitat de cohesió social, perquè no s'ha de perdre de vista que eren les diverses entitats socials montblanquines les que organitzaven programacions regulars tant de teatre com de sarsuela. En el cas dels catalanistes, els de la Joventut Nacionalista, el teatre els serveix també per fer arribar bona part del seu corpus ideològic a la població montblanquina, si més no als seus afiliats. Tradicionalment el teatre ha estat un difusor d'idees i pensament; en el cas dels sector nacionalista montblanquí en aquests anys vint això no és una

---

¹⁰¹⁹ POBLET, *Memòries d'un rodamón*, p. 95-96.

¹⁰²⁰ *Ibid.*, p. 96.

excepció, sinó una constatació d'aquesta premissa. Només cal veure el repertori d'obres i d'autors, la majoria catalans, d'aquest període i el punt àlgid que suposa l'estrena de *Joan Dalla*.¹⁰²¹ Teatre i política o, de manera més genèrica, cultura i política els eixos sobre els quals bascula el catalanisme sobretot des del Noucentisme, amb una visió elitista, i a partir dels anys vint i trenta amb una vocació més extensiva d'arribar a tots els estrats socials. I el teatre, precisament és una estratègia per aconseguir aquesta finalitat. Poblet escriu obres amb contingut polític, la primera titulada *Ideals que s'imposen*, que, com s'intueix pel títol, l'aspecte ideològic hi tenia un cert pes específic.

En aquells anys vint, a Montblanc, hi exercien el magisteri un tal Leovigildo Aguirre, mestre castellà «faent, i amb pinta d'espanyol dels "Tercios de Flandes»»; Josep M. Cabré, originari de Tivissa, i Joan Martorell, vendrellenc i catalanista, que no es perdia les representacions teatrals de la Joventut Nacionalista i quan s'esqueia ajudava al quadre d'actors amb la tasca que li fos encomanada d'entre bambolines. Els mestres de la vila, com ha explicat Poblet en les seves memòries, molts, no tots, eren simpatitzants de la causa catalanista com, el ja esmentat, Narcís Boix. Els mestres ensenyaven unes determinades matèries, però també tenien el respecte personal i intel·lectual de la gent de la vila, alhora que eren generadors de pensament i opinió. D'alguns d'aquests Poblet en fou deixeble, d'altres els coneixia perquè com diu «Tots eren entrants i vinents de casa per la circumstància que el pare era l'encarregat de pagar el sou dels mestres de la comarca.»¹⁰²²

La formació rebuda per Poblet, ja s'ha dit que fou escassa i que tot allò que va aprendre ho va fer de manera autodidacta: uns primers anys d'escola a Montblanc per aprendre conceptes bàsics compaginats amb els valors de casa. El pare, sempre preocupat per la cultura, s'encarregà de donar el que considerava una bona educació al seu fill. Li inculcà la passió pels llibres i l'estima al país amb l'exemple directe, el pare participava ja a principis de segle en la vida política i social de Montblanc i a casa havia creat un petit museu particular amb plats i peces de terrissa, claus i objectes diversos amb la característica comuna que pertanyien a un temps i uns usos passats. A aquest afany també cal afegir-hi la lectura de premsa catalana i catòlica de l'època:

«A casa estàvem subscriptes a *Mirador*, *Revista de Catalunya* i *La Paraula Cristiana*, a aquesta darrera a causa de la nostra amistat amb el canonge Cardó, contreta arran de la seva estada a Tarragona. De diaris, havíem arribat a veure tota la col·lecció dels catalans de les diferents èpoques, i si essent infants rebíem *La Renaixença*, després podíem llegir *El Poble Català*, *La Veu de*

---

¹⁰²¹ ALBALAT GAO, «L'activitat teatral a Montblanc (1903-1925)», p. 229-277.

¹⁰²² POBLET, *Memòries d'un rodamón*, p. 97.

Catalunya, La Publicitat i La Humanitat. D'ençà dels anys vint érem uns entusiastes de les cròniques de Rovira i Virgili, modèliques de claredat, de precisió, de llenguatge. I havíem escoltat els qui per nosaltres eren els tres oradors més perfectes també del mateix temps: Bofill i Mates, molt líric, inflat de conceptes poètics, quan, en ocasió d'un aplec patriòtic, vingué a Poblet; Francesc Cambó, el dia del conegut discurs en el qual llançava la consigna de: «Monarquia? República? Catalunya!»; i Marcel·lí Domingo, especialment en una acte celebrat a Tarragona, on va pronunciar un discurs modèlic.»¹⁰²³

Aquest fragment és aclaridor perquè Poblet evidencia quins són els noms polítics i literaris que li ressonen amb força en aquests anys de joventut. Aquests noms propis, malgrat ser molt divergents ideològicament, li serveixen per veure els diversos camins que pot agafar el catalanisme, en direcció a la dreta o a l'esquerra. Sens dubte, uns anys més endavant, tindrà clara quina ha de ser la seva direcció. Tots els noms citats a les *Memòries* entronquen de ple amb el Noucentisme: Bofill i Mates, quant a la dimensió literària; Francesc Cambó, al capdavant de la Lliga, representa el catalanisme conservador i Marcel·lí Domingo suposa un catalanisme d'esquerres emergent i que creixerà de manera important a principis dels anys trenta. El jove Poblet, però, observem que no només participa de la vida cultural montblanquina sinó que també procura estar al dia de tot allò que succeeix a la premsa barcelonina de l'època, caps de ressonància de la vida cultural i política de la capital catalana, i que és el referent on s'emmirallen aquests cercles intel·lectuals de comarques en aquests anys vint. En una ocasió, es va desplaçar a Valls per assistir a una conferència donada per Josep Carner, el gran referent poètic noucentista, que serà d'una influència cabdal durant bona part del primer terç del segle XX. També assistí a Barcelona a la festa dels Jocs Florals, l'any 1920, i a altres activitats que anaven configurant una personalitat i un fonament cultural vital:

«Des de la vila seguia, doncs, la vida política i cultural de Barcelona i alguna vigília de festa, quan hi havia esdeveniments importants, em plantava a la Rambla per a l'endemà emprendre el retorn cap a casa. Així, vaig assistir al Palau de la Música Catalana amb motiu de l'audició memorable d'interpretar-se la *Passió i Mort segons Sant Mateu*, de Bach, en què Emili Vendrell es va fer conèixer com a solista; a la representació de *La flauta màgica*, de Mozart, que al Tívoli va donar la companyia de l'Òpera Comique de París; a l'estrena de *Jesús que torna*, de Guimerà, al Novetats; a la de *La nostra parla*, d'Ignasi Iglésies, al Romea; a una representació de «Tanhäuser», al Liceu; al debut del Circ Krone, de la fastuositat del qual parlava tot Catalunya...»¹⁰²⁴

---

¹⁰²³ *Ibid.*, p. 97-98.

¹⁰²⁴ *Ibid.*, p. 99.

Remetem-nos novament a l'any 1923, perquè aquesta és la data en què es visualitza el lideratge cultural de Josep Maria Poblet al capdavant de l'entitat montblanquina de la Joventut Nacionalista, malgrat arribar la dictadura de Primo de Rivera.

En aquest punt de les memòries explica com de necessari i vital considera el conreu de l'escriptura i com sempre que va poder s'hi va dedicar. Sens dubte aquests primers èxits de joventut foren l'estímul per seguir treballant i escrivint. Sembla força evident i queda perfectament demostrat que és en aquests inicis dels anys vint quan es donen els condicionants perquè a partir de finals dels anys trenta i principis dels quaranta sorgeixi el Josep Maria Poblet escriptor, arran de les nombroses experiències que viu des del Montblanc associatiu polític i cultural. Tot aquest bagatge li serveix per guanyar pes en la vida montblanquina, tenint en compte que en aquests anys la vila era una població eminentment rural i hi havia poca gent amb formació acadèmica amb capacitat per estirar del carro d'una entitat cultural. Poblet tampoc té aquesta formació, com molts escriptors catalans, però és un home autodidacte amb moltes inquietuds i ganes d'aprendre i un insaciable esperit de superació. Aquest aspecte de la seva personalitat que l'acompanyarà durant tota la seva vida, en forma d'estímul, és el que el portarà a no defallir i a fer aportacions tant en el terreny literari com també el polític, convertint-se des dels anys de la Joventut Nacionalista en un abanderat de la causa catalanista.

Al periòdic *Aires de la Conca* li van dedicar un retrat literari, que permet al lector fer-se una idea —no tant de com es projecta ell vers els lectors del seu relat o com plasma el seu jo autobiogràfic, i que el present estudi pretén desllorigar— sinó de com veien els seus companys de tràfecs polítics de la Joventut Nacionalista, entitat afí a la publicació que en fa la glossa biogràfica.¹⁰²⁵ Aquest exercici permet de saber la visió que el seu entorn tenia de la seva figura:

«En Josep M. Poblet i Guarro

Sembla tot un jovencell encara, veritat? Doncs és casat i afillat i, no obstant, per nosaltres i per molts sempre serà el *bon noi*.

I és que, de bo vos ho diem, pel posat i els fets, ell és el noi bo. I no sols ho és, sinó que li plau i tot semblar-ho, que és més encara.

Ell és amic del bo i el bo sempre i en tot l'acompanya.

---

¹⁰²⁵ Vegeu *Aires de la Conca*, núm. 34, 5-VI-1926, p. 6. En la transcripció s'ha respectat el text, però s'ha normalitzat la grafia i l'accentuació. Aquest retrat literari també es troba reproduït a POBLET I CIVIT, *Recull de documents, notes i dades*, p. 114-116. *Aires de la Conca* aparegué amb una periodicitat quinzenal, amb algunes intermitències, des del 26-I-1925 al 4-VII-1936; en total 273 números. Es considerava la continuació de *La Nova Conca* (4-I-1919/8-XII-1923) (263 núm.), suspesa per la dictadura de Primo de Rivera. Vegeu FELIP & GRAU & PUIG, *La premsa i la història a la Conca de Barberà*, p. 82-90.

Té bones qualitats d'orador —declama, ja ho crec, com un cícero—; llegeix amb una gràcia i art emotiva —és un excel·lent rapsode—; i escriu comèdies i articles que hi excel·leix en bondat quan el sentiment li enuaga dolçament i afectuosa el cor.

No coneix el malgènit. I amb això ja està dit el tou del seu temperament de bondat.

Ah, també canta. I sabeu per què? Ell no té pet de veu, però canta per cantar, perquè el cantar és bo. Instintivament sap que bondat i cant s'agermanen.

I ara de veritat, de veritat vos diem, que ell és ell perquè la bondat d'un ideal el mou, l'encisa, l'entusiasma i en tota cosa li fa posar el cor.

La bondat de l'ideal i la pròpia, són les dues ales amb les quals vola el seu esperit, inflat de joventut i delectança com la vela d'un ardit vaixell.

Per això ell ha estat, en totes les solemnitats on ha vibrat triomfal l'alè dels ideals i sentiments pairals, la veu eloqüent i pura de l'ànima montblanquina. Per sa boca, ha respirat joiosa i trèmula d'emoció i de fe. Qui no ho recorda?

El minyó bo, quiet i faceciós, rialler i formal, benigne i arborat, porta la nau del seu cor curulla d'il·lusions de bondat, que ells al fan vogar com un vent de mestral.»

Si s'analitza el retrat s'hi troben diversos aspectes en què cal entrar, alguns dels quals ja s'han observat i comentat en les pàgines anteriors. D'entrada es qualifica Josep Maria Pobleu de *joventut*, si més no es diu que ho sembla. En aquells dies era a punt de fer vint-i-nou anys i ja no era un jove de la primera volada, tanmateix l'aparença seva era força jovenívola. La joventut era una característica dels catalanistes, aquesta era sinònim d'embranchida i de futur per al moviment. I un element clau per a la socialització i triomf d'aquest entre totes les classes socials. D'aquí la denominació de la citada Joventut Nacionalista, de Montblanc, que il·lustra l'argument. Una altra prova és la manera que tenien els noticiaris catalanistes de reflectir aquesta joventut, en lloc de posar l'adjectiu *catalanista* davant dels noms i cognoms s'utilitzava aquesta forma però davant de *catalanista* s'hi afegia *jove*, com també queda reflectit en el retrat publicat a *Aires de la Conca*.¹⁰²⁶ Però malgrat l'aparença ja és un home casat i afillat. Se'l considera *bon noi*, el valor de la bondat lligada al cànon positivista vuitcentista: bellesa, veritat i bondat. Però aquesta bondat aquí s'associa al terme catalanista, és a dir, si hom és catalanista no pot ser dolent o mala persona. Les dues qualitats són inherents i indestruïbles l'una de l'altra, segons els propagadors de l'imaginari catalanista que té molts serrells que remetent a la tradició romàntica, com es pot observar sistemàticament. Una altra de les qualitats del jove catalanista Josep Maria Pobleu és la de bon orador, que ja ha aparegut reiteradament. També se'n subratlla les capacitats com a rapsode, comediògraf i articulista, que indefectiblement

---

¹⁰²⁶ MARFANY, *La cultura del catalanisme*, p. 79.

milloren quan totes aquestes s'expressen amb la bondat sortida del cor, òrgan simbòlic i garant de l'honestetat dels sentiments. Aquestes qualitats el converteixen en un home afable, i malgrat no tenir una gran veu, canta i ho fa bé, perquè la bondat —segons la retòrica emprada en el retrat— ho pot tot i el cant, com propugnaven els homes de la Renaixença, enalteix l'esperit i el sentiment patriòtic. Tot i estar aturats a l'any 1926, quan es publica aquest retrat, no deixa de sorprendre la retòrica emprada que remet al lector, tant per les formes com pel contingut, a un període certament llunyà com la Renaixença. Tornant al text, aquest arriba a la part final amb la unió de dues bondats en la figura de l'escriptor montblanquí: la personal i la de l'ideal nacional que es converteixen en «les dues ales amb les quals vola el seu esperit, inflat de joventut i delectança com la vela d'un ardit vaixell», per reblar-ho amb el qualificatiu de «la veu eloqüent i pura de l'ànima montblanquina». Les imatges visuals i les metàfores emprades menen clarament a la idea de llibertat, sobre la qual basculava també la ideologia catalanista i també la retòrica romàntica. Però també cal posar l'accent en el pairalisme i el món rural, conceptes literaris i antropològics que solden tots aquests en un cos discursiu, clarament ideològic, amb el passat ancestral i les essències de montblanquinitat —i de montblanquinisme— *ergo* catalanisme.

Aquest tipus de retrat, encara que pugui semblar excessivament refistolat, pel que fa als recursos retòrics, era habitual en l'època, tal i com es pot apreciar en diversos exemples apareguts a *Aires de la Conca*. Però el que val la pena de no deixar passar per alt és que l'esmentada capçalera informativa, dirigida per gent de la Lliga, feia retrats d'aquest tipus a personatges d'afinitat ideològica. Poblet en aquests dies és un dels actius més destacats de l'Orfeó Montblanquí, entitat de signe catalanista malgrat que havia de dissimular-ho, per imperatiu legal, amb l'ús d'un nom no tan connotat com el de Joventut Nacionalista. Per tant sembla evident que parlin bé d'una figura que es fan seva, al mateix temps que gaudeix de prestigi i consideració social. Quan l'entitat es dissolt trobem l'activista montblanquí dins d'una nova associació, també de signe patriòtic, el Centre Català.¹⁰²⁷ Però aquestes bones paraules i totes les floretes llançades es convertiran en dards enverinats quan Josep Maria Poblet decideixi reorientar el seu compromís catalanista en un clar viratge cap a l'esquerra i passi així a militar al nou partit que crea Francesc Macià, l'any 1931, Esquerra Republicana de

---

¹⁰²⁷ Vegeu *Aires de la Conca*, núm 123, 30-V-1930, p. 3-4. Notícia sobre la constitució del Centre Català, de Montblanc, el 27 de maig del corrent. Entitat continuadora de l'antiga Joventut Nacionalista, i que recuperava simbòlicament la denominació de la primera entitat política del catalanisme. La junta directiva la componen els principals prohoms de la Lliga Regionalista, a Montblanc. La secció teatral la integren noms destacats, gairebé clàssics, de l'escena local: Manuel Ferrer, Enric Pujades, Josep M. Poblet, Jaume Foguet o Ramon Guarro. El Centre Català es converteix en el relleu de la Joventut Nacionalista, i de les entitats successores: Centre de Lectura i Orfeó Montblanquí, denominacions que havia rebut la Joventut Nacionalista durant la dictadura de Primo de Rivera per emascarar la seva catalanitat, als ulls del règim dictatorial.

Catalunya. El partit on no interromprà la militància i que es perllongarà fins al dia de la seva mort.

Amb la caiguda del govern de Primo de Rivera la Joventut Nacionalista pogué recobrar el seu nom original. Però els nous temps remourien el tranquil oasi catalanista montblanquí. Corria l'any 1931 i a Montblanc també arribaren les ràfegues d'aires republicans. Poblet inicia el que serà el seu periple polític en clau professional, si més no, començarà formalment una vida lligada a la política:

«Sense fer-ne esment d'una manera pública, un hom romania estretament lligat amb Josep Andreu i Abelló, l'advocat fill de la vila, establert a Reus, i que alguns diumenges solia romandre unes hores entre nosaltres, de pas cap a Pira, prop de la casa pairal dels seus avantpassats, coneguda per Cal Celdoni. Ell, des de la ciutat del Camp i amb motiu de constants desplaçaments a Barcelona, estava connectat amb elements que al cap de poc temps havien de constituir l'Esquerra Republicana de Catalunya: Francesc Macià, Lluís Companys, Jaume Aiguader, Ventura Gassol, Lluhí i Vallescà, Joan Casanovas... I ens informava de com un nou estat d'opinió, catalanista i d'esquerra, prenia consistència, al marge d'Acció Catalana i no cal precisar que de la Lliga Regionalista; revelacions escoltades amb el màxim interès i que ens emplenaven el cor d'esperances.»¹⁰²⁸

Poblet explica la gènesi política de l'Associació d'Esquerres, una organització formada paral·lelament a la creació d'ERC, l'any 1931, encara que d'entrada no s'identificava amb aquesta.¹⁰²⁹ Els integrants de l'Associació d'Esquerres montblanquina tenien per president, el veterà republicà Matias Guarro Ribé. Aquesta agrupació d'esquerres es presentà oficialment el 24 de març al Teatre Principal, per concórrer a les eleccions del 12 d'abril i del 28 de juny, les municipals i les constituents, respectivament, que guanyaren de manera aclaparadora, deixant tothom sorprès i provocant una reestructuració dels corrents d'opinió. Aquí començava la fractura del catalanisme montblanquí en dos corrents. El Centre Català passà a dir-se Centre Republicà Catalanista, i s'entregà de ple a l'ideari republicà a partir del juliol, tot adherint-se a ERC; una maniobra tutelada pel president del moment, Josep Maria Poblet i Guarro, que recorda la decisió presa amb aquestes paraules:

---

¹⁰²⁸ POBLET, *Memòries d'un rodamón*, p. 108.

¹⁰²⁹ Vegeu *Renovació*, núm. 1, 5-IV-1931, p. 1. La publicació era dirigida per Anton Iborra, membre d'Estat Català, i aquesta actuava de portaveu de l'Associació d'Esquerres. En aquest primer número s'explicita el posicionament de la nova organització, que es considera defensora d'un «catalanisme ultraesquerrista», oposat al catalanisme de la Lliga i de l'Acció Catalana Republicana, i a favor de la lluita de la classe obrera. Aquesta cita també és recollida a MAYAYO I ARTAL, *La Conca de Barberà (1890-1939)*, p. 303-309, on es fa una panoràmica de la recepció i propagació de les idees d'ERC a la comarca.

«Havia succeït que en aquella ocasió no havíem sabut passar pel carrer del mig, i per voler ser fidels a uns pocs companys que des de la fundació de la nostra entitat figuraven a les nostres rengleres —amb una inclinació marcadíssima cap a la Lliga Regionalista—, la majoria dels catalanistes acudíem als comicis sense interès, imbuïts ja com estàvem de voler ajuntar el catalanisme a l'ideal republicà. En els nostres rengles hi va haver les primeres desercions, i allò que, per una solidaritat amb els fundadors de l'entitat, no havíem volgut fer abans del 12 d'abril, ho vam haver de dur a terme unes setmanes després, quan en una Junta General es va acordar —si no per aclamació, poc va faltar-hi— la nova orientació de l'entitat en el sentit d'adherir-nos a l'Esquerra Republicana de Catalunya.

L'acord, pres democràticament, mai no ens seria perdonat. Les dues o tres dotzenes de seguidors de la Lliga Regionalista pretenien de tenir l'exclusiva del catalanisme, de manera que tot aquell qui no romania al seu costat era un traïdor, un guanyòfil, un renegat. Des de les pàgines del seu periòdic [*Aires de la Conca*] es dedicaven gairebé números sencers contra la meua persona amb els pitjors qualificatius. Resultava que el deixeble arborat, el jove gonfanoner més destacat, els havia plantat cara, emportant-se al seu darrera gairebé tots els socis, un fet que els treia de polleguera, que els feia perdre els estreps.»¹⁰³⁰

Poblet ho diu clarament en les seves *Memòries*, el catalanisme conservador no va acceptar el seu gest, considerat una traïció i un acte de dissidència. Els recava perdre una peça cabdal com Poblet. Ell era una personalitat amb un considerable poder d'atracció, i de lideratge, dins del panorama de l'associacionisme cultural i polític catalanista dels anys vint, i fins a principis dels trenta. El retrat publicat a *Aires de la Conca*, esmentat anteriorment, deixa ben clar com n'era, de ben valorat, en aquests cenacles catalanistes locals i comarcals. En ell hi veïen una *jove* promesa, situada en el trampolí associatiu, a les portes d'esdevenir un nou líder polític local. Qui havia de sospitar que en cinc anys es giraria la truita i des de la capçalera de la Lliga s'intercanviarien els elogis del passat pels insults i les desqualificacions del present.¹⁰³¹ Josep Maria Poblet contraresta aquestes acusacions des de la trinxera politicosatírica, a *L'Aiguat de Sant Lluç*, on hi escriu però sense signar els seus articles per amagar la identitat, i

---

¹⁰³⁰ *Ibid.*, p. 108-109.

¹⁰³¹ Josep M. Poblet és vist pels seguidors de la Lliga com el causant de la fractura del catalanisme local, així com el màxim responsable que el partit conservador hagués perdut el monopoli del catalanisme. Aquesta agra tirallonga de retrets i acusacions es pot resseguir en nombrosos articles llançats des d'*Aires de la Conca*. Són els següents: «Una caricatura», núm. 153, 18-VII-1931, p. 3; «Futbol polític», núm. 155, 15-VIII-1931, p. 5 i 6; «La vilesa d'una campanya. Els difamadors», núm. 176, 2-VII-1932, p. 3; «On és la "vilesa"?», núm. 178, 30-VII-1932, p. 5; «Carta a la lluna o Noblesa i sinceritat d'un còmic», núm. 180, 27-VIII-1932, p. 4; «Veritats i no mentides», núm. 181, 7-IX-1932, p. 2; «A uns detractors», núm. 182, 24-IX-1932, p. 1-2, aquest número inclou també «"Noblesa i sinceritat d'un còmic" (segona part)», p. 5; «Les coses, clares», núm. 183, 8-X-1932, p. 3; també en aquest mateix número «Ideals, sí; xerrameca, no!», p. 4. «La comèdia d'uns còmics», núm. 185, 5-XI-1932, p. 5.

El mes de juliol de 1931 Poblet signa un article que s'encarta a *Aires de la Conca* en forma de full volander. La finalitat és defensar-se de les acusacions i retrets de *guanyòfil*, que li fan des del catalanisme conservador local. Ja que després de les darreres eleccions havia mostrat clares complicitats amb el catalanisme d'esquerres, que havia guanyat la contesa electoral. Aquest article titulat «En defensa pròpia», tot evocant Verdaguer, aparegué en el número 152 del 4-VII-1931.

des d'on es fa sàtira amb la figura de Josep M. Requesens, Mn. Pau Queralt i Albert Talavera, qualificant-los de «Trinitat».¹⁰³² Però la resposta d'*Aires de la Conca* no es fa esperar amb l'aparició d'una capçalera, situada a l'òrbita del catalanisme local de dretes, amb l'explícit nom de *La Pedregada* i des d'on tiren la pedra, a la que ells consideren una altra *trinitat*, qualificada de Tres de «Caballeria» o Carnestoltes tricèfal, en referència a Josep Maria Poblet i Guarro, Ignasi de Llorenç Mauri (Director de *L'Aiguat de Sant Lluç*) i Joan Poblet i Civit (Pare de Josep M. Poblet).¹⁰³³

L'Associació d'Esquerres tria nova junta el setembre de 1931 i el 30 d'octubre celebra un míting, cridant a la unitat de tots els sectors d'esquerres, al Teatre Principal en el qual hi prenen part: Anton Iborra, Associació d'Esquerres; Josep Maria Poblet, Centre Republicà Catalanista i Josep Andreu i Abelló i Ventura Gassol per ERC. La majoria donarà suport al partit de Macià i una petita part constituirà el BOC. A partir d'aquí els idearis d'aquestes formacions es propagaran a través de la corretja de transmissió dels casals i dels diversos centres socials de la comarca. L'ERC, a la comarca, la construirà l'advocat montblanquí, resident a Reus, Josep Andreu i Abelló, que no tardarà a convertir-se en diputat del Parlament de Catalunya i President del Tribunal de Cassació. A causa del pes del cognom familiar, de forta tradició catalanista; una situació econòmica folgada i les nombroses coneixences entre els catalanistes i els republicans montblanquins, sense obviar, «la vinculació estreta de Josep Andreu i Abelló amb les lògies francmaçòniques.»¹⁰³⁴ Aquestes són les cartes que expliquen la constitució d'ERC a la Conca i el principi d'una gran amistat entre Andreu i Abelló i Poblet i Guarro, que els portarà a treballar colze a colze al Palau de Justícia de Barcelona i a enfilat el camí de l'exili a França a finals de gener de 1939.

Però abans, a les acaballes de 1932, els Poblet viuen la lamentable situació de la fallida del negoci familiar que és viscuda per un abrandat i optimista Poblet com un tràngol.¹⁰³⁵

«La catàstrofe significà per a mi, home sensible, tant com un cop, una mena de mort civil. Enmig de la desgràcia i dels perjudicis causats a tanta gent, només ens quedava un consol. El d'haver-nos sabut quedar pobres...»¹⁰³⁶

---

¹⁰³² A l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà (ACCB) es poden consultar els números 1, 6-8 i 10 dins el Fons Anton Roselló Sans. *L'Aiguat de Sant Lluç* (VIII-1931/I-1932) és proper a *Renovació* (IV-1931/II-1932), en el núm. 7, 24-XII-1931, p. 1, apareix un dibuix al·lusiu a l'esmentada «Trinitat». Vegeu també FELIP & GRAU & PUIG, *La premsa i la història a la Conca de Barberà*, p. 115-116.

¹⁰³³ Vegeu *La Pedregada*, núm. 2 (17-I-1932), p. 1 i núm. 4 [Suplement] (10-II-1932). Aquestes referències personals, en clau satírica, posant el dit a la nafra són del tot habituals.

¹⁰³⁴ MAYAYO I ARTAL, *La Conca de Barberà (1890-1939)*, p. 305.

¹⁰³⁵ Vegeu *Aires de la Conca*, núm. 189 (17-XII-1932), p. 6. Informació recollida dins la secció de notícies. La fallida fou decretada oficialment el 13 de desembre.

¹⁰³⁶ POBLET, *Memòries d'un rodamón*, p. 110.

L'afirmació no pot ser més explícita ni contundent, aquest fet certifica el final de la dimensió pública de Josep Maria Poblet tant en l'àmbit cultural com el polític. Es tanca, sens dubte, una etapa de la vida que connectava dos eixos vertebradors de la personalitat de l'escriptor, polític i catalanista montblanquí. En la terminologia teòrica del gènere autobiogràfic podem constatar que a partir d'aquell 13 de desembre de 1932 el jo montblanquí i el jo social entren en via morta, fins que anys més tard tornin a ser reviscolats per la memòria. Reposen en forma de sediment, subjacent, en la personalitat de l'autobiògraf per deixar pas a altres expressions d'aquest. Malgrat la duresa de les circumstàncies Poblet manté la dignitat de l'home que és capaç d'encaixar les adversitats i les esllavissades que ocasiona la vida. Aquesta conjuntura el porta a Alacant, la ciutat valenciana on residí durant nou mesos. El nou destí vital esdevé la vàlvula d'escapament a l'haver d'afrontar un nou escenari personal angost: tornar a començar. Ho explica amb un optimisme mesurat al cap d'uns anys de superar-ho. Aquí aflora un jo d'un cert estoïcisme:

«Quan hom es troba ensorrat no és fàcil de surar de bell nou. Amb tot, des del primer dia, el cor i el cap ens deien que havíem d'aconseguir-ho, convençuts que el dolor també desperta les ànimes i les voluntats. En aquelles hores tristes i incertes vaig decidir d'anar a Alacant perquè hi tenia una amic, Ferran Jové, que es dedicava a la compra-venda de cotxes com a empleat dels exclusivistes de la casa Ford. [...]

Calia començar una nova vida i jo tenia els diners justos per aguantar unes setmanes, a tot estirar, de manera que vaig anar a raure en una despesa —la primera que vaig trobar— posada al mateix melic de la ciutat, [...]»¹⁰³⁷

A Alacant, Poblet també retrata la vida nocturna i dels cabarets, a més de l'ambient turístic i literari. Són dies en què fa col·laboracions per al diari alacantí *El Luchador*, òrgan del republicanisme alacantí, on signa algunes cròniques amb el pseudònim *Puké*, de clares ressonàncies shakespearians. En aquells anys el governador civil era Brauli Solsona. Poblet es converteix en representant de cinema i això el portarà a fer viatges per diversos indrets i ciutats espanyoles, amb motiu de la coneixença de *Juanito* Barceló. Aquest s'havia entès amb un soci i havia adquirit una pel·lícula que havia de proporcionar ingressos considerables, es tractava d'*El relicario*, protagonitzada per Ricard Baños, Neus Aliaga i Rafael Arcos. Poblet va incorporar-se al despatx de Barceló a Alacant per anar-se familiaritzant amb el negoci. La seva

---

¹⁰³⁷ *Ibid.*, p. 111.

feina seva era la de promocionar la pel·lícula per la zona del País Valencià, Castella i Extremadura.

El setembre de l'any 1936 Andreu i Abellò fou nomenat president de l'Audiència de Barcelona i al mes següent president del Tribunal de Cassació de Catalunya. És en aquest context que li oferí a Poblet el càrrec de secretari particular per tal de tenir-lo de col·laborador. Poblet no s'ho pensa dues vegades, l'amistat amb Andreu i l'enyor de tornar a casa en propicia la decisió. Poblet s'acomiada de la feina que l'havia portat per l'Estat espanyol i torna a Catalunya.¹⁰³⁸

1.3.3. El jo exiliat, protagonista de la guerra i de la diàspora republicana

L'experiència de la guerra civil i de l'exili condicionarà i refermarà un altre dels múltiples jo autobiogràfics de l'escriptor montblanquí. Ambdós fets sotraguen les vides de molts catalans i catalanes, especialment aquells que, com el mateix Poblet, esdevingueren els vençuts, els perdedors de la guerra, els quals només els quedà fugir del país o romandre-hi convivint amb la por del perill de ser represaliats. L'autor de les *Memòries* viu el desenvolupament i les diverses etapes de la guerra al costat d'Andreu, i esdevé un espectador privilegiat de les decisions i dels moviments polítics fets des de la Generalitat de Catalunya, presidida per Lluís Companys. Aquesta posició d'observador privilegiat fa que el seu relat testimonial agafi volada.

La segona part del llibre de memòries se centra en els dies de la guerra presenciats des del Palau de Justícia de Barcelona i narra les activitats mantingudes, com la defensa dels funcionaris i les visites a diversos fronts de guerra de la península. La guerra civil i, el posterior, exili tenen un pes significatiu en tot el text memorialístic: tres de les cinc parts.¹⁰³⁹ És el bloc més purament testimonial. Poblet es converteix en un dels pocs espectadors que van viure aquest dissortat capítol, des de les altes instàncies institucionals del país, iniciat un 18 de juliol del 1936. La nova feina el porta a conèixer molta gent, però també a ajudar-ne molta d'altra. Poblet ho explica de manera molt clara, com té acostumat el lector de la seva prosa:

«El que era penible per un home com jo, que mai no havia sabut com es carregava una pistola —i que encara no ho sé avui— era haver de tractar amb sentències condemnatòries, amb

---

¹⁰³⁸ *Ibid.*, p. 137-138.

¹⁰³⁹ *Ibid.*, p. 139-363.

detinguts i amb empresonaments, si no d'una manera directa, per taules, i també per la quantitat de visites que rebia de gent interessada a obtenir llibertat de presos, localitzats alguns, perduts (?) els altres, en algunes de les esmentades presons clandestines. Es pot dir que em passava els dies escoltant precs de mares adolorides, de mullers amb les llàgrimes als ulls, d'amics que de l'amistat n'havien fet un culte, interessant-se per companys caiguts en desgràcia. No era possible d'arribar a tot arreu, ni que l'èxit ens acompanyés sempre. Feia el que podia per al primer que trucava a les portes del despatx, una gent que moltes vegades no coneixia, alguns dels quals quedaven en llibertat sense ni tan sols saber de la meva intervenció. Sempre, d'acord amb Andreu, vaig separar el delinqüent —que això era cosa de tribunals i jutges— de la persona detinguda pel fet que anés a missa, o que fos patró, o un partidari de la Lliga.»¹⁰⁴⁰

Poblet es mostra amb voluntat ferma d'ajudar a tothom que pugui des de la seva situació privilegiada, ho deixa ben clar, no es tracta d'administrar justícia sinó evitar la injustícia de barrejar delinqüents comuns amb detinguts d'orientació política. Andreu i ell, doncs, tenien la responsabilitat de mantenir l'ordre jurídic i humanitzar al màxim la guerra i la revolució. És per això que ocupaven un càrrec des del qual havien de resoldre situacions que per als afectats eren un maldecap, ja que per la presidència del Tribunal de Justícia passaven molts expedients judicials, alguns d'arbitraris —com explica Poblet— i que ell intentava intercedir per esmenar el que des de la institució es considerava una arbitrarietat. En alguns casos no es tractava d'haver comès un delicte sinó de tenir una determinada ideologia. Poblet ha après la dura lliçó de l'escissió del catalanisme montblanquí, una anys enrere i el disgust causat pel llançament d'insults i desqualificacions entre conciutadans que havien compartit, i que posteriorment seguirien compartint una mateixa matriu de pensament catalanista, però des de vèrtexs polítics oposats, dreta i esquerra. Aquell capítol de la vida dels seus primers dies de redefinició política comportaren una experiència negativa, com la posterior fallida del negoci familiar, però de totes n'extreu un aprenentatge vital: aparcar les velles rancúnies i respectar tothom, a banda de la seva ideologia. Un destí al qual s'arriba pel camí de les patacades, ja que el dolor humanitza i el fa a un comprensiu amb el sofriment dels altres, i el prepara per contribuir a pal·liar-lo. Tant és així que sempre que li ho demanaven, i li era possible, ajudava els més necessitats sense distincions de cap mena:

«Tot s'havia de fer per imperatius de consciència, pel deure que els homes tenim d'ajudar el caigut i el perseguit. La llàstima era que no poguéssim fer més coses. El seguit de gestions implicava un telefonar constant, una munió d'oficis i notes demanant dades a altres companys,

---

¹⁰⁴⁰ *Ibid.*, p. 144-145.

desplaçaments prop d'elements responsables de les presons, ja sia a la Model, o a la de Dones, o a les clandestines. Andreu intervenia en els casos greus i era de veure amb l'habilitat que sabia tractar els uns, en el to enèrgic que s'expressava prop dels altres [...]»¹⁰⁴¹

Aquest passatge de la història personal il·lustra molt bé, un dels ingredients de la literatura autobiogràfica, com és la construcció d'una ètica i una moral que dóna un element més de la configuració del caràcter i la personalitat del jo que s'està gestant a partir de la grafia. Poblet demostra un alt sentit de responsabilitat en la feina a fer que il·lustra una particular moral del treball, herència dels valors rebuts en l'entorn familiar. També la solidaritat i el respecte al proïsme, apresada de la seva trajectòria en l'associacionisme cultural dels anys de joventut a Montblanc.

Els dies de la guerra aprofitava per visitar els teatres de la ciutat, i sempre que la feina li ho permetia, procurava estar al dia de l'actualitat de la cartellera. Les referències al teatre són constants al llarg del record existencial, malgrat que poques vegades precisa i dóna dades concretes sobre alguna peça teatral vista i la posterior valoració crítica. En el període 1936-1939 es troben en cartellera obres de dramaturgia catalana com *Cataclisme*, de Joan Oliver, estrenada a Barcelona, el 10 de setembre de 1936. Es tractava del primer text dramàtic estrenat professionalment pel dramaturg de Sabadell i encarnava una de les vies de renovació de l'escena catalana de preguerra. Altres obres que copaven la cartellera teatral eren *La Brigada Blava*, d'Enric Casanovas (estrena 26-IX-1936); *Cèlia, la noia del carrer Aribau*, de Xavier Regàs, (estrena 12-XII-1936). Aquestes, tanmateix, no presentaven cap innovació ni destacaven artísticament sinó que eren una mostra de teatre eminentment popular a partir del melodrama sentimental. *Barraques de Montjuïc*, de Josep Gimeno-Navarro (estrena 12-IX-1936) i *Judith*, de Maria Lluïsa Algarra (estrena 16-X-1936), presentaven un contingut social. En l'òrbita de consolidar un teatre líric català durant els anys vint i principis dels trenta, destaca *Tempesta esvaïda*, amb lletra de Carme Montoriol i música de Joaquim Serra (estrena 7-XI-1936). Quant a la recepció de la dramaturgia estrangera aquesta oferta s'inscrivía en el teatre revolucionari d'orientació anarquista i ugetista, pel tarannà de Poblet i el seu perfil ideològic difícilment el veiem ocupant alguna butaca del pati dels teatres o espais on es representaven aquestes propostes escèniques.¹⁰⁴²

---

¹⁰⁴¹ *Ibid.*, p. 145.

¹⁰⁴² Per una visió detallada i a fons sobre el teatre a Catalunya i, en concret, als escenaris barcelonins en el període 1936-1939, vegeu Francesc FOGUET I BOREU, *El teatre català en temps de guerra i revolució (1936-1939)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999, col·lecció «Biblioteca Serra d'O», 227; Francesc FOGUET I BOREU, *Teatre, guerra i revolució*.

El teatre no només és una afició dels temps d'oci i esbarjo, sinó que es converteix en un dels puntals de la seva formació autodidacta, tal i com s'ha vist, reiteradament, des de l'associacionisme montblanquí i fins a la vellesa, quan l'incorpora com un gènere literari a conrear, un banc de proves per assajar idees i plantejaments literaris amb segell propi. La feina el posà en contacte amb altra gent que en aquells dies ocupaven càrrecs de responsabilitat dins del govern de la Generalitat com Joan Casanovas, president del Parlament de Catalunya; Ramon Xuriguera, el seu secretari; Dalmau Costa, cap de cerimonial del Parlament; o Ventura Gassol. Des que Poblet fou nomenat secretari particular d'Andreu i Abelló, aquest últim volgué que residís a casa seva. La família d'en Poblet, tot just acabada d'arribar de Madrid, i després de passar unes setmanes a Montblanc, s'havia establert a Reus al pis que Andreu tenia abans de la guerra. En aquells dies, difícils, dels fets de maig Andreu rep diverses amenaces, però ell es manté ferm en el seu càrrec polític, segons explica el seu secretari personal.

En aquest apartat Poblet fa poques autoreferències, de fet aquest apartat és més històric que literari, dóna poca informació personal i sobretot parla d'Andreu i dels cercles polítics al voltant de la feina que tant ell com el president del Palau de Justícia desenvolupaven. Poblet també posa l'accent en les nombroses visites que rebien de ciutadans desesperats que cercaven consol i poder treure aquell ésser estimat de la presó que sovint, com ja s'ha dit, hi era a causa de la seva ideologia política. Una d'aquestes visites que recorda és la del *Marcelinu*, el cafeter montblanquí protagonista de vivències antigues compartides des del seu cafè de la plaça, presidint els dies d'un Montblanc feliç i arcàdic —sempre des del record i el paradís literari, és clar— d'abans de la guerra. Poblet el fa servir d'exemple.¹⁰⁴³

«S'havia escampat la nova que ateníem tothom que, si més no, escoltàvem i, és clar, tothom pretenia ser-hi. Perquè el cas és que nosaltres no deteníem ningú, ja que els qui ho feien eren, o la policia, o els incontrolats. Però la paraula «justícia» tirava molt en aquelles hores, i com que nosaltres treballàvem, precisament al Palau de Justícia, l'entrellaçat de la paraula amb el Palau prenia força, vulgues no vulgues.

Era trist de trobar-nos enmig de prec i llàgrimes, acompanyats de paraules invocant innocència. Però, també, quina satisfacció interior quan podies posar en clar una persecució injusta, quan assolies una llibertat cobejada! En algunes ocasions, els casos que hauries volgut resoldre en un sentit preferent eren, precisament, aquells en què fracassaves. Altrament, en alguns d'aquests, ja arribaves tard, quan els fets consumats demostraven que no hi havia res a fer. El que

---

Barcelona, 1936-1939, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2005, col·lecció «Textos i Estudis de Cultura Catalana», 103.

¹⁰⁴³ Vegeu POBLET, «El “Marcelinu”», *Records vells*, p. 15-63. Poblet parla del personatge, gairebé —segons ell— una celebritat local, i del cafè que regentava, una de les institucions socials del Montblanc d'aquells anys, punt de trobada de molts i espai de bullici.

era difícil, en aquelles circumstàncies, era convèncer els familiars immersits en la darrera d'aquestes crítiques situacions. Sé d'algunes persones —poquíssimes— que encara avui no estan convençudes que per part nostra no haguéssim fet el que podíem per treure'ls del mal pas. Tanmateix, un hom pensa que deu ser igual i que el que compta és tenir tranquil·la la consciència. Es pretenia que érem com uns éssers sobrenaturals, posseïdors d'una vareta màgica, capaços de guarir tots els mals, d'adreçar els torts més complicats, d'aconseguir els impossibles. I, tant Andreu com jo, no érem altra cosa que uns pius de la gran roda d'aquells dies, una roda absurda, trista, incivil. Per això quan a les darreres hores de la guerra algú, sorprès, ens deia per què marxàvem a l'exili si no havíem fet altra cosa que bones obres, no tenien present que, en aquests casos, una part dels qui havies ajudat s'hauria quedat a casa, i que allò que comptaria fóra la denúncia dels dos o tres ciutadans que ens guardaven rancúnia.»¹⁰⁴⁴

Tanmateix també dona fe que, tant Andreu i Abelló com ell, havien fet tot el possible per donar suport a aquells que més ho necessitaven, però en els casos de joc brut i espionatge, que també es van donar, van saber ser inflexibles.¹⁰⁴⁵ Era l'imperatiu ètic de la feina i una de les exigències de fer-la ben feta per ser el màxim d'equànimes.

La recreació de l'ambient social de la guerra és un altre atractiu del fil narratiu que connecta amb el veure i viure del jo protagonista d'aquells dies: els hospitals, les presons, les cues per aconseguir aliments, infants demacrats sense esma, la mort al front, entre altres escenes d'una tragèdia col·lectiva que ocasionaria uns alts costos personals. En uns temps de penúries i dificultats, tot i que ja hi ha prou feina per menjar i cobrir aquelles necessitats bàsiques, afirma que també cal una mica de distracció per evadir-se de tant de patiment. En aquest punt passa a descriure com la gent intentava escapar de la crua realitat per refugiar-se en distraccions prosaiques que actuaven de pal·liatiu com la cabaretera coneguda com a «Mis Ojos» que enlluernava el sector masculí i es feia mirar. Com explica Poblet, parlant sempre amb el plural majestàtic: «Nosaltres ens donàvem per satisfets, tot prenent cafè, de veure-la anar d'un indret a l'altre, mostrant la seva figura, el seu caminar estudiat i, sobretot —d'aquí el renom—, l'enlluernament dels seus ulls, vius, brillants, enormes.»¹⁰⁴⁶ Ell té, doncs, també una vessant bohèmia que impregna el seu jo ficcional. A ell li agrada l'ambient dels cafès, els locals teatrals, l'ambient de la vida nocturna ingredients que quedaven perfectament sintetitzats i combinats a la perfecció en el Paral·lel barceloní dels anys vint i trenta. Tant és així que es deixava caure a la llotja del Tívoli, a La Buena Sombra per veure-hi en Jaume Planas, i a d'altres com El Xangai, L'Ocell de Foc, l'Esquerra de l'Eixample, entre d'altres. No tan sols

---

¹⁰⁴⁴ POBLET, *Memòries d'un rodamón*, p. 176-177.

¹⁰⁴⁵ *Ibid.*, p. 187.

¹⁰⁴⁶ *Ibid.*, p. 178.

accentua aquests gustos en el discurs memorialístic sinó que també el fixa en molts dels seus llibres com *Un còmic de Barcelona* (1956 i 1971), *De l'art i de la bohèmia* (1957) o en els seus nombrosos llibres sobre el món del teatre i els seus protagonistes, com els actors Enric Borràs o Joan Capri.

El jo bohemí de Poblet alternava les anades al teatre amb la participació a tertúlies literàries. En aquells dies de guerra diu que freqüentava Can Llibre on hi confluïa una concurrència molt bigarrada i diversa. Explica que «Nosaltres, com que sempre hem aparentat més pocs anys dels que tenim, havíem enviat a cercar la fe de baptisme al poble, però així i tot, per fer desaparèixer els dubtes, a més d'aquest document ens calia mostrar el carnet del càrrec que exercíem...»¹⁰⁴⁷ Entre tots els integrants honorables i d'una certa edat, que hi assistien, ell era vist com a molt jove, tant que més un en devia qüestionar la seva presència al cenacle, fet que el deuria portar a acreditar l'edat amb la partida de naixement. Aquesta és la constatació que continuava mantenint la seva imatge de jovencell, deu anys llargs després de com el qualificaren un llunyà 1926 en aquell retrat literari, publicat a les pàgines de *l'Aires de la Conca*, de Montblanc.

Josep Maria Poblet en la construcció del seu jo, o un dels seus jo, es presenta en tot moment com a paradigma d'honestedat i coherència, així, quan la guerra s'allarga i el perill d'anar al front s'apropa cada vegada més, s'ofereix com voluntari per anar al front, malgrat com molts ser un home de pau i no saber com funcionava una arma:

«Jo havia dit a Andreu que quan em cridessin la meua, de lleva, estava disposat a incorporar-me on la sort disposés, i aquesta decisió servia de para-xocs per a oposar-lo a molts favoritismes sol·licitats, ja que si hom estava disposat a córrer l'aventura que un sorteig li proporcionés, era lògic que el mateix camí haguessin de seguir els altres. L'hora d'enrolar-me no va arribar fins els darrers moments de la guerra, quan, amb motiu de l'evacuació de Barcelona, ja em trobava a Figueres, camí de França.»¹⁰⁴⁸

Curiosament ell vol demostrar el seu voluntarisme exemplificador, però malgrat aquest plantejament que l'honora i el deixa molt bé sobre el paper, a l'hora de la veritat ell no trepitja el front. Diu que el moment d'enrolar-se no va arribar fins al final del conflicte bèl·lic, però el cert és que molts se sumaren al front voluntàriament sense esperar la crida del govern legítim per intentar aturar l'escomesa de les tropes d'ocupació franquistes. Tant en els anys de la

---

¹⁰⁴⁷ *Ibid.*, p. 180.

¹⁰⁴⁸ *Ibid.*, p. 183.

guerra com en la seva marxa a l'exili, Poblet és un home amb bona estrella, les coses li vindran de cara, gràcies al recer de Josep Andreu i Abelló. Ell va poder optar per emprendre el camí de l'exili al costat dels alts càrrecs de la Generalitat republicana, els quals disposaven de més recursos i opcions de subsistència que la resta d'exiliats sense càrrecs de cap tipus, en aquells dies traumàtics del camí de França. Tanmateix quan avui es parla de «sortida dels intel·lectuals», i també polítics, cal precisar a qui ens referim, ja que amb aquesta etiqueta hi incloem tant escriptors com polítics o d'altres personalitats afins a l'àmbit cultural. El gener de 1939, uns quants es troben al front de guerra ja en retirada: Joan Sales, Tísner, Pere Calders, Enric Clusellas *Njerra*, Vicenç Riera Llorca, Ferran de Pol o Agustí Bartra. D'altres ja han abandonat el país de fa mesos: Claudi Ametlla, Eugeni Xammar, Amadeu Hurtado, Josep M. de Sagarra, Carles Soldevila, Francesc Madrid, Carles Cardó o Gaziol, entre molts altres. Però també cal especificar que alguns escriptors i pensadors del país van optar per fugir amb els seus propis mitjans sense acollir-se al desplegament d'ajuts institucionals, ja sigui perquè no van poder o no van voler. Alguns d'aquests noms foren Ferran Soldevila, Francesc Pujols, Maurici Serrahima, Lluís Capdevila o Just Cabot entre altres.

Tornant al desenllaç de la guerra civil a Catalunya. Tarragona havia caigut el 14 de gener. El dia 21 de gener de 1939, a instàncies d'Andreu i Abelló, Poblet acut a la residència del President de Generalitat, situada a la Rambla de Catalunya. Després d'una reunió tots ells i el president del Parlament de Catalunya es dirigiren cap a la Presidència del Consell de Ministres, a Pedralbes. Poblet explica que Companys s'entrevistà amb el cap del Govern de la República, Juan Negrín, i que quan sortiren del despatx ho feren de manera distesa:

«Al cap de deu minuts sortien del despatx Companys i Negrín. Aquest estava afectuós, somrient, alegre... Si ens haguéssim hagut de forjar una idea del que succeïa per la cara que feia el President del Consell i ministre de la Defensa Nacional, hauríem dit que tot rutllava com en els millors temps. Negrín, Companys, Andreu i [Paulí] Gómez, formaren un grup. Jo restava en un altre, amb Dalmau Costa, el cap de Cerimonial de la Generalitat. Negrín parlava... de les característiques d'aquell edifici...; de la il·luminació i... del mobiliari. Pels meus dintres jo veia visions. En realitat, era que no sabia explicar-me res de tot el que allà passava.

La reunió es desfèu molt aviat. Andreu acompanyà el President de la Generalitat fins al seu automòbil. Breus mots i poques paraules.

—Fins ara!

Andreu i jo pujàrem en un altre cotxe. Mentre arrencava, vaig dir-li:

—Com és possible que en uns moments com aquests Negrín parli d'aquesta manera? És que s'han arranjat les coses?

—No facis cas de res —replicà—. Cal abandonar Barcelona. Aquesta nit vine a buscar-me. Soparé amb Companys. D'allà anirem al Palau de Justícia. Tingues els cotxes a punt, perquè caldrà avisar magistrats i jutges. Demà marxarem a Girona. El lloc de reunió és l'Audiència d'aquella ciutat. Pren el més indispensable i prepara-ho per a sortir de seguida.»¹⁰⁴⁹

L'endemà diumenge, dia 22 de gener, a les set del vespre, Poblet s'afegeix a aquest comboi de càrrecs polítics de la Generalitat i emprèn el camí cap a Girona. Calia abandonar Barcelona perquè les tropes franquistes avançaven ràpidament, tant que amb només cinc dies, el dia 26 de gener, ocuparen la capital catalana. Mentrestant un grup de diputats del Parlament català celebraven una reunió, aquest mateix dia a Olot. La reunió fou molt tensa i plena de retrets. Algun diputat es queixava de la situació en què es trobaven molts dels seus companys, però aquesta minoria política gaudí sempre d'una posició de privilegi en el seu camí cap a l'exili, respecte a la massa de població anònima que feia el mateix camí. Però a tot el desplegament de la intel·lectualitat camí de l'exili encara cal afegir-hi el bibliobús del Servei de Biblioteques al Front. Aquest vehicle cultural no era altra cosa que un vell camió dels Serveis de Transport de l'Exèrcit de l'Est convertit en una biblioteca mòbil i que el dilluns, dia 23 de gener de 1939, es convertí en el mitjà de transport de diversos escriptors catalans per enfilat el camí de l'exili. Els passatgers eren catorze més el xofer. Entre aquests s'hi comptaven Francesc Trabal i la seva dona, Antoniette des Bordesvielles, el seu germà, Josep Maria Trabal i la seva mare, Emília Benessat; Joan Oliver i la seva dona, Conxita Sellarès; Mercè Rodoreda i Armand Obiols; Lluís Montanyà; Cèsar August Jordana, la seva dona, Aurora Benet i els seus fills, Joan i Núria Jordana; i Miquel Joseph.¹⁰⁵⁰

Poblet també féu parada a Olot, després anà cap a Figueres i, abans de passar a França, encara s'aturà a la població empordanesa de Darnius. Les condicions eren dures i foren molts els que volien aconseguir un passaport. A Darnius, Poblet s'allotja a Can Descalç, la casa de pagès a mig quilòmetre del poble, on també s'hi hostatjaven els màxims representants del

---

¹⁰⁴⁹ POBLET, *De Barcelona a l'Havana...*, p. 14-15.

¹⁰⁵⁰ Vegeu Miquel JOSEPH I MAYOL, *El bibliobús de la llibertat. La caiguda de Catalunya i l'èxode dels intel·lectuals catalans*, Barcelona, Símbol Editors, 2008, col·lecció «Memòria», edició de Quim Torra i Jaume Ciurana. Miquel Joseph, periodista i escriptor, fou funcionari de la Conselleria de Cultura. Durant la sublevació franquista el juliol de 1936 fou un dels responsables del salvament del patrimoni històric català. El seu relat memorialístic sobre el periple del bibliobús i dels intel·lectuals i familiars que l'ocuparen a finals de gener del 1939 esdevé un contrapunt molt interessant a les memòries d'Antoni Rovira i Virgili, *Els darrers dies de la Catalunya republicana. Memòries sobre l'èxode català*; a les de Xavier Benguerel, *Memòries 1905-1940* o a les de Carles Pi i Sunyer, *La guerra, 1936-1939. Memòries*. El text de Miquel Joseph, que fou publicat per l'editorial Pòrtic, el 1974, amb el títol *Opus IV*, repassa les vivències des del diassabte, dia 21 de gener al divendres, dia 3 de febrer de 1939. Per aprofundir en la vida i l'obra de Miquel Joseph vegeu Josep GRAU, *Miquel Joseph i Mayol: vida i obra d'un granollerí singular*, Granollers, Centre d'Estudis de Granollers, 2006.

Govern de la Generalitat. En aquests dies era habitual anar fins a Figueres i a Agullana, per mirar de resoldre la qüestió dels passaports.

Els fets es precipitaren inexorablement, Girona cauria el 4 de febrer, i el dia 10 les tropes franquistes arribarien a Cervera de la Marenda i la Guingueta, i fins al 13 de febrer no ocuparen tots els Pirineus.

1.3.3.1. L'exili a França

La matinada del 5 de febrer de 1939 marxa amb més gent de Darnius cap la frontera, per recórrer els quatre quilòmetres que separen la Jonquera del Portús tardarien quinze hores. Es tancava així una part de la història política i social del país, així com una etapa personal per obrir-ne una altra marcada per la incertesa:

«Ja érem a França. L'exili i el país que alguns somiaven, on d'altres havien de trobar la mort en un camp de concentració.

No sabíem, en aquells moments crucials de la nostra vida, la sort que ens esperava a l'altre costat dels Pirineus. Del que estàvem convençuts és que a l'hora de decidir-nos per un dels dos bàndols en lluita, havíem escollit el nostre. I que si ara haguéssim de tornar a jugar, malgrat el gran interrogant que se'ns presentava, tornariem a fer-ho a la mateixa carta. Passat un temps algú diria que l'exili significava, per a molts de nosaltres, l'expiació de la culpa d'un pecat que no havíem comès.»¹⁰⁵¹

En aquestes paraules Josep Maria Pobleu reafirma el seu compromís total amb Catalunya i el catalanisme d'esquerres, que el portà a militar des de ben jove, a la Joventut Nacionalista, de Montblanc i, posteriorment, a Esquerra Republicana de Catalunya. Per Pobleu és tant important l'eix nacional com les polítiques socials i d'esquerres. La ideologia política és indubtablement un conductor d'identitat. En el cas de Pobleu molt clarament perquè la política marcarà de ple la seva vida i condicionarà la manera que té de veure el món i la realitat més immediata.

En aquesta segona part que es tanca amb el creuament de la frontera, l'entrada a França i l'inici de l'exili. És una part de les memòries en què Pobleu parla poc d'ell. En la primera, quan fa el retrat del Montblanc de la seva infantesa i presenta al lector els familiars i

---

¹⁰⁵¹ POBLEU, *Memòries d'un rodamón*, p. 225.

amics, es troben nombroses autoreferències que ajuden a dibuixar el jo autobiogràfic i dóna molts elements per observar com es formalitza la reconstrucció del jo. La segona part encanvi parla abundantment de Josep Andreu i Abelló i de Lluís Companys, atès que descriu les seves vivències com a secretari del President del Tribunal de Cassació i de com esdevé un espectador privilegiat d'una de les hores més tristes i intenses de la història contemporània de Catalunya, l'esclat de la guerra civil i el posterior desenllaç de la caiguda de la República i l'exili a França. O el tracte directe amb el president Lluís Companys, del qual Poblet en va fer una biografia, i aprofita alguns d'aquests materials per encabir-los en el seu text autobiogràfic. Aquest no és l'únic cas que actua en aquesta direcció, de fet, les memòries són una refosa, en bona mesura, de la seva obra més testimonial. Poblet agafa tota la seva producció memorialística, de viatges i assagística per construir una narració personal retrospectiva a mida. Aquest és fet amb uns elements que configuren una mena d'univers temàtic, els ingredients de la seva literatura, els quals seran abordats més endavant.

La tercera part de les *Memòries* és la més breu, comprèn de la pàgina 229 a la 258, són gairebé trenta pàgines on Poblet explica el primer exili a França amb l'arribada al Portús. Allí ell i d'altres es van dirigir a una casa del centre que era la casa de l'alcalde. Els van dir que malgrat portar el passaport en regla els seria difícil de lliurar-se del camp de concentració. Poblet es mostra coratjós davant l'adversitat, aquesta és una altra de les característiques del seu jo, que es va estratificant com el tel d'una ceba a mesura que s'avança en la lectura de les seves *Memòries*:

«El fred, cada hora que transcorria, es feia més inclement i tot ajudava al pitjor dels pessimismes, malgrat haver-nos promès a nosaltres mateixos que era qüestió de saber aguantar sorteiant, com fos, aquells moments difícils.»¹⁰⁵²

Enmig d'aquell ambient intenta sobreposar-se a la duresa de les condicions del moment, mentre veu grups de refugiats, presos per la fatiga i la fam, com són portats als camps de concentració. L'endemà al matí se'n va cap a Perpinyà, tot i que passat el Voló és aturat per dos soldats que li fan agafar una altra ruta que l'allunya dels camps de concentració. El cotxe que conduïen va ser la seva salvació, el que els lliurà de quedar-se entre filferrades, continuaren el trajecte cap a Perpinyà, però es toparen amb un nou escorcoll de maletes. I finalment quan hi arribaren es trobaren a molta gent que s'aplegà a Darnius com Joan

---

¹⁰⁵² *Ibid.*, p. 229.

Cornudella, d'Estat Català; el magistrat de l'Audiència de Barcelona, Enric Darnell i Antoni Andreu. Allí una de les primeres preocupacions fou fer-se amb la moneda del país i aconseguir francs francesos, molta gent venia objectes de valor personal com rellotges i joies per tal d'obtenir moneda. Per si encara no hi haguessin prou dificultats, Poblet explica que els policies complien ordres d'anar a la cacera del refugiat, per aquest motiu el proper objectiu era marxar de Perpinyà, el destí fixat era Marsella, a unes sis hores en tren des de la capital del Rosselló. A les cinc del matí van arribar a Marsella i, amb aquell to humorístic que el caracteritza, Poblet diu: «com si ho haguessin sabut, la policia ja ens esperava». Allà després de menjar alguna cosa en una cantina va veure el músic Jaume Planas, que en aquells dies residia a la ciutat francesa i que Poblet veia com la seva salvació: «—Ja pots agafar la batuta —li vaig dir—, perquè aquí tothom desafina...», amb motiu de la detenció arbitrària i improcedent que havien patit només arribar. Va ser ell qui es va posar en contacte amb l'esposa d'Andreu i Abelló que llavors es trobava a Marsella, i ella va informar el cònsol d'Espanya, el català Rovira i Armengol. Entre els detinguts amb Poblet hi figuraven els companys i, també parents, Francesc Pino i Maties Guarro.¹⁰⁵³

Els conduïren amb la resta de compatriotes a un castell dels afores de Marsella i l'endemà van ésser portats amb vaixell fins a Portvendres, i d'aquest poble al camp d'Argelers.

La Costa Brava és l'altre punt de destinació de Poblet, allí, hi residia Josep Andreu i Abelló i el seu germà Antoni, en un petit poble anomenat Saint-Aygulf—Sant Aigols, en provençal—, a pocs quilòmetres de Frejús. En una carta enviada per l'advocat i també impulsor i dirigent del reconstituït Estat Català, Josep M. Xammar i Sala, des de Lió, a Antoni i Josep Andreu i Abelló, a Sant Aigols, amb data del 20-III-1939 dóna la nòmina de l'entorn de Josep Maria Poblet, format fonamentalment per la família dels Andreu i Abelló, i alguns amics, diu així: «[...] Em recordo que en una lletra em vas dir que en Cisín anava amb tu a jugar a la platja. Una forta abraçada al Carlets [Andreu i Abelló] i records al Jaume [Roig i Padró], la Rita, l'Adelaida [Musté i Gili], el Peret [Munné], el [Josep M.] Poblet i a tots. Josep [...]»¹⁰⁵⁴

---

¹⁰⁵³ Vegeu nota 290, en què es dóna informació biogràfica sobre Francesc Pino i Tarragó. Maties Guarro i Monfar, era cosí de Poblet, ja se n'ha parlat anteriorment, molts anys abans de la guerra, tots dos havien impulsat el periòdic humorístic *La Flauta*, un llunyà agost de 1915. A l'exili estigué associat amb Francesc Pino, amb qui tenia una oficina de tramitació de documentació.

Vegeu MAYAYO I ARTAL, *La Conca de Barberà (1890-1939)*; Tomàs VERDAL, *Los presos del Manuel Arnús*, Reus, 1935.

¹⁰⁵⁴ Vegeu TOUS I VALLVÉ, *Antoni Andreu i Abelló. Correspondència política*, p. 90-91.

Carles Andreu i Abelló (1924-2008), germà de Josep i Antoni Andreu i Abelló. Anys després esdevindria impulsor del Sindicat Unió de Pagesos i senador per Convergència i Unió a Madrid (1986-1989).

Jaume Roig i Padró (1896-1969). Fill d'un metge de Vimbodí, estudià medicina a Barcelona i el 1917 es doctorà a Madrid. Aquell mateix any ingressà al cos de sanitat de l'exèrcit espanyol, però abandonà la carrera militar ateses les seves conviccions catalanistes. Posteriorment exercí de metge a Reus i, paral·lelament desenvolupà una significativa activitat cultural. Influint pel Noucentisme, fou també president del Centre de Lectura (1934-1936) de Reus on impulsà una renovació dels estatuts de l'entitat fent que el català n'esdevingués la llengua oficial. Col·laborà regularment a la premsa catalanista republicana reusenca amb el pseudònim *Gestus*, principalment al diari *Foment*, portaveu del Foment Nacionalista Republicà,

En aquests primers mesos d'exili francès, ja hem dit que Poblet també estableix contacte amb Joan Cornudella i Barberà, un altre dels molts exiliats catalans a França, i que contribuï a fundar el Front Nacional de Catalunya (FNC) amb Antoni Andreu i Abelló. Cornudella en una carta seva tramesa, des de París, a Antoni Andreu, amb data del 14-IV-1939, li diu: «Digues al [Josep M.] Poblet que no badi amb el meu *récépissé* puix que s'acaba el termini de validesa. Quan el tingui que me l'enviï tot seguit, puix que jo l'he d'enviar a Grenoble a veure si m'autoritzen la residència a París per un mes.»¹⁰⁵⁵

Una mostra més que evident que en aquells dies, doncs, tothom anava de bòlit per aconseguir un visat o, si més no, algun paper oficial per acreditar i poder accedir així a la residència al país per unes setmanes o mesos. Sembla que Poblet tenia el visat de Cornudella per poder sortir del pas, mentre ell no tingués els seu.

A Saint Aygulf, el secretari de la policia s'encarregà de facilitar els papers a Poblet, ja que per aquells dies un no podia circular sense. La situació dels exiliats a França era crítica, molts d'aquests anaren a parar als camps de concentració, amb el que suposà un dolorosa dispersió de les famílies, tothom, com el mateix Poblet, anava amunt i avall cercant un recer per viure i treballar. Però l'enrenou polític també era considerable i havia la voluntat de reorganitzar-se en el nivell bàsic del dia a dia, però també calia mantenir una estructura política per poder ajudar als refugiats catalans. Poblet compta amb l'ajuda i suport de l'amic Andreu, però, la seva situació no l'eximeix de reviure el periple de pensions i llocs d'estada provisional per sobreviure a aquelles hores que havien de convertir-se en el preàmbul d'una nova etapa de l'exili, la que s'hauria de completar en terres americanes. Amb els papers a la butxaca ja podia trescar amunt i avall, de fet, cada dia s'arribava a Saint-Raphael, una població turística que amb Cannes i Niça eren els principals atractius de la Costa Brava de l'època, llavors encara no s'hi havia afegit Saint-Tropez, segons explica el mateix escriptor. Saint-Raphael es trobava a una mitja hora de la pensió on s'hostatjava Poblet, i hi anava un parell o tres de cops a la setmana a comprar *La Vanguardia* i a intercanviar impressions amb Antoni Xirau, refugiat, juntament

---

organització en la qual militava. Quan el 1931 el FNC s'adherí a l'ERC, participà en els preparatius del I Congrés Nacional ordinari. Arran dels fets del 6 d'octubre de 1934 fou empresonat i durant la guerra civil es reintegrà al cos de sanitat militar. La victòria de les tropes franquistes l'obligaren a exiliar-se a França, el febrer de 1939, des d'on es traslladà a la República Dominicana, on actuà com a delegat de la JARE (Junta de Auxilio a los Republicanos Españoles) i treballà com a docent en l'ensenyament primari i secundari, en un centre obert a la capital i dirigit per l'exmagistrat de l'Audiència de Barcelona, Enric Darnell. A partir del 1941 s'instal·la a Ciutat de Mèxic on es dedicarà a la publicitat mèdica. Traductor, guionista per a la ràdio i la televisió i novel·lista, autor d'*El darrer dels Tubaus* (1946). Retirat de l'activitat política seguí col·laborant amb la Comunitat Catalana de Mèxic.

Adelaida Musté i Gili era l'esposa de Josep Andreu i Abelló.

Pere Munné era contractista d'obres, havia treballat en l'execució de les obres de l'Institut Pere Mata de Reus i en l'església de Sant Joan de la mateixa ciutat. Ens els anys de la guerra havia estat escorta de Josep Andreu i Abelló.

Les cartes en què es fa al·lusió a Josep M. Poblet, citades pel número d'ordre consignat, són les següents: 14 (p. 90-91), 20 (p. 96-97), 21 (p. 98), 26 (p. 102), 36 (p. 111-112), 60 (p. 136-137), 74 (p. 149-150), 75 (p. 150-151), 96 (p. 172-173) i 118 (p. 192-193).

¹⁰⁵⁵ TOUS I VALLVÉ, *Antoni Andreu i Abelló: correspondència política*, p. 97.

amb la família de Josep Tarradellas, que també residia a la zona. Poblet tanca aquest capítol amb l'arribada d'una noia suïssa a la pensió Rodney que en trastocà la placidesa intrínseca amb les seves rialles i l'esbojarrament que no la deixava parar ni a ella ni els altres. Una vegada més Poblet aprofita per falcar la crònica amb una facècia que confegeix ritme i dona una pinzellada humorística.

A banda de la vida portada a França, amb penes, feixugueses i dificultats diverses, tot i que els refugiats catalans miraven de passar-ho de la millor manera, patien un sentiment d'enyorança a causa de l'allunyament obligat de Catalunya, un distanciament tan forçat com injust. Poblet, com la resta que organitzaven partides de manilla, anava a la platja, escrivia molt i també passejava, com a contrapartida a la llarga estada viscuda a l'hotel de Marsella. Les converses que els refugiats mantenien sobre Catalunya i la política europea eren abrandades. L'espera deficiosa del correu per rebre les notícies de familiars era una altra de les activitats que omplien el dia a dia tots aquells refugiats que suportaven amb estoïcisme la incertesa de l'anhelat retorn a Catalunya, que seria molt llarg.

En una altra carta de Joan Cornudella a Antoni Andreu, escrita el 20-V-1939, el primer li comenta les dificultats els tràmits realitzats per aconseguir un bitllet de vaixell per en Josep Maria Poblet per viatjar a terres americanes: «Digues al [Josep M.] Poblet que fins ara les agències marítimes em van dient que tenen els vaixells complets i que fins a sortides llunyanes no hi cap ningú. Ja li diré més detallat quan les hauré voltat totes [...]»¹⁰⁵⁶

Però al poc temps la situació és resoldria favorablement. El capítol final de la tercera part, titulat «El París d'aquells dies» funciona com un capítol de transició, tanca l'exili francès i anuncia el viatge a Cuba, primera destinació de Poblet a Amèrica del Sud.¹⁰⁵⁷ Ell explica que corria el mes de maig quan va aconseguir la promesa del Consolat de Cuba a París de posar-li el visat al passaport sempre que des de l'Havana el reclamessin. Entrar a Cuba, sembla que no era pas fàcil, aleshores simularia que ell era un actor de teatre i així podria entrar al país sud-americà:

«Calia, doncs, deixar Frejus, si bé hem de confessar que malgrat la il·lusió que sentíem per traslladar-nos a Amèrica, marxàvem de la Costa Brava amb una certa recança. Els tres mesos de repòs que hi havíem passat després de la catàstrofe de la nostra guerra, i la tranquil·litat que ens donava el fet d'anar documentats, es convertiren en el més bo dels sedants. Per això quan ens vam acomiadar del mar, del sol i de la llum, tothora magnífics, que ens havien acollit, semblava

---

¹⁰⁵⁶ TOUS I VALLVÉ, *Antoni Andreu i Abelló: correspondència política*, p. 137.

¹⁰⁵⁷ POBLET, *Memòries d'un rodamón*, p. 251-258.

com si hi deixéssim un bocí de nosaltres mateixos, que no debades aquelles havien estat unes hores decisives de la nostra existència.»¹⁰⁵⁸

Abans, però, Poblet ha de passar per París a enllestir els detalls de la marxa i s'allotja en un hotel modest i després en una habitació molt petita al barri de Montmartre, els francs no allargaven pas gaire i s'havia de viure amb el just. Aquí es posen de relleu la penúria de l'exili, amb tota mena de limitacions i restriccions, un reflex més del jo de Poblet que es veu obligat, com molts altres exiliats a subsistir com fos i a buscar-se la vida:

«Dinàvem i sopàvem en algun d'aquells centenars de restaurants parisencs de tipus popular, on, si no dines ni sopes, almenys t'ho sembla. Com que seies davant una taula amb plats, culleres i forquilles, i el cambrer et donava uns brous més o menys abundants i uns rostits escassos, tenies la il·lusió d'haver menjat. La veritat és que, per quatre o cinc francs, no podies demanar filigranes. Eren uns dies en què hom trobava companys que vivien d'una mena de miracle allargat sense que ells mateixos ho sabessin explicar. D'altres no deixaven ell llit fins passat el migdia perquè deien, molt convençuts, que era la fórmula més viable de passar vint-i-quatre hores amb un cafè amb llet, acompanyat del llonguet de circumstàncies.»¹⁰⁵⁹

Poblet no escatima detalls a l'hora d'explicar com es vivia en aquells dies de maig, cap a mitjan 1939, i una vegada més posa la seva escriptura directa al servei de les facècies i els detalls curiosos i irònics de la vida francesa i dels restaurants. Al marge de l'esfera personal, les instàncies polítiques i culturals catalanes intentaven resituar-se i cercar una certa estabilitat per treballar ja des de l'exili. Es tractava de vetllar per la llengua, l'ànima del país, i la cultura. I cada sector polític establí les seves plataformes de vehiculació ideològica i projecció cultural.¹⁰⁶⁰ A París, Poblet assisteix a una tertúlia d'exiliats al Cafè Brasil, situat a l'avinguda de l'Òpera, on hi assisteixen Enric Palau, periodista de *La Vanguardia*; Joan Cornudella; Xavier Regàs; Vicenç Riera Llorca; un tal Vitoria, de l'Air France; i un altre, Ferry, de la Metro

---

¹⁰⁵⁸ *Ibid.*, p. 251-252.

¹⁰⁵⁹ *Ibid.*, p. 253.

¹⁰⁶⁰ Vegeu Víctor CASTELLS, «París 1939», *Nacionalisme català a l'exili (1939-1946)*, Barcelona, Rafael Dalmau, Editor, 2005, col·lecció «Al Guió del Temps», p. 25-41. Castells dona un interessant visió de la vida a la capital francesa durant aquell 1939 de com s'organitzaven els càrrecs polítics i la manera com es dugué a terme l'assentament i adaptació al país amb la creació de la Fundació Ramon Llull, constituïda a París l'abril de 1939, a redós d'una Societat d'Amics de la Fundació Ramon Llull, que era integrada per un bon nombre d'intel·lectuals francesos, occitanistes i catalanòfils; i dirigida per Antoni M. Sbert. L'esmentada fundació, el desembre de 1939, patrocinà la sortida de la *Revista de Catalunya*, que durà cinc números: del 94 al 98 (desembre 1939-abril 1940). Vegeu també Maria CAMPILLO, *Escriptors catalans i compromís antifeixista (1936-1939)*, Barcelona: Curial Edicions Catalanes, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994, col·lecció «Textos i Estudis de Cultura Catalana» 35).

Goldwyn, entre altres. En aquesta tertúlia es parlava de moltes qüestions, però sobretot de visats, de subsidis, i molts se sabien de memòria els països que donaven més facilitats d'entrada i els requisits que exigien. Els refugiats sovintejaven, en aquells dies, les visites al SERE (Servicio de Evacuación de los Refugiados), on els donaven ajuts. Però la cosa no era tan fàcil com pogués semblar, ja que en aquesta no s'hi facilitaven diners si hom no tenia el visat, i que a la Legació no te'l proporcionaven si no duies el bitllet. Poblet explica que totes aquestes restriccions en els visats tenien el seu origen, en el conflicte dels jueus, que en aquells dies viatjaven en el vaixell *Saint-Louis*, els quals feia un mes que anaven d'un port a un altre d'Amèrica sense poder ancorar i trepitjar terra. Tot era complicat i difícil però algú li va donar l'adreça d'un bar parisenc on li havien de resoldre els entrebancs del viatge, i així va ser. Un jueu li va lliurar un paper que acreditava que havia pagat una quantitat a compte del passatge. Aquest, un cop havia pressentit que l'Espanya republicana era a punt de ser derrotada per les tropes franquistes, havia comprat bitllets per revendre posteriorment. El bar li feia de despatx, la qual cosa provocava que s'estalviés el lloguer del local. I així va ser com al SERE li van facilitar la resta i, ja amb el bitllet a la mà, al Consolat de Cuba li van proporcionar el visat. Començava a albirar la via lliure per anar al nou continent, i el periple recordava en part l'argument de *Casablanca*, però sense trama amorosa. Embarcà així al *Bretagne*, de la Companyia Transatlàntica Francesa, que establí una ruta directa fins a l'illa de Guadalupe. Allí el *Saint-Domingue*, un vaixell que féu un recorregut per les Antilles, esperaria Poblet i altres exiliats i els deixaria a Santiago de Cuba.

No hi ha dubte que Poblet era un home amb sort, de fet bona part d'aquesta sort fou entaular, en el seu dia, amistat amb Josep Andreu, representant d'ERC a la JARE, que, sense cap mena de dubte, realitzà les gestions pertinents perquè Poblet aconseguís visat i bitllet cap a Cuba. El dia de la partida cap a l'illa seria el 30 de maig de 1939, després de passar quatre mesos a França. Ara ja podia emprendre rumb al continent americà sense traves de cap tipus. Molts volien seguir els seus mateixos passos o, si més no, ser previsors per si ho necessitessin més endavant. És el cas de Joan Llevadot, l'advocat que va fer de passant al bufet de Josep Andreu i Abelló, a Reus, i que posteriorment obrí un despatx propi a Tarragona. Llevadot en una missiva enviada, des d'Espirà de l'Agli, a Antoni Andreu, a Sant Aigòls, aquell mateix 30-V-1939, li diu:

«Car amic,

Hem rebut carta del [Josep M.] Poblet en què ens diu que avui surt cap a París-Le Havre-l'Havana on pensa anar pertot el proper mes de juny. A mi m'interessaria conèixer què cal fer per

obtenir un passaport per a aquell país, puix que, encara que de moment no en faci ús, prefereixo tenir-lo preparat —a no ser que hi hagi dificultats difícilment superables—, per si arriba un dia que em sigui necessari. I t'escric a tu amb aquest objectiu, amb la creença que podràs informar-me àmpliament i amb la major exactitud possible d'allò que cal fer i, en cas que desconeguis algun tràmit, vulguis preguntar-ho al Poblet allí on es trobi, perquè ell ens diu que el Josep [Andreu i Abelló] coneixerà la seva adreça fins al moment de partir i que per la seva mediació li adrecem les nostres cartes. Confio que voldràs fer-ho amb tot interès i si et cal preguntar-ho a Poblet, pots dir-li que jo m'he dirigit a vosaltres perquè li preguntéssiu amb la finalitat abans esmentada.

Confidencial. Amb aquest caràcter et participo que he tingut un canvi de correspondència amb en Tous de l'Havana, el qual, però, em recomana discreció. Per aquesta raó fins ara no he dit res al Josep ni a ningú excepte al Francisco, perquè tenia por que a la vostra residència, actuant encara que només fos a estones de secretari del Josep, en Poblet en tingués coneixement i no comprometéssiu el nostre amic. Fa cosa d'un mes vaig rebre una carta del Poblet en què transcrivia un cable d'en Tous. Vaig comprendre que el sentit veritable no era el que es despenia del text que en Poblet em comunicava, perquè posava un punt en un lloc on no havia d'anar a l'original. Vaig contestar al Poblet dient-li que no ho comprenia i sense dir res de la correspondència amb en Tous. Efectivament, pocs dies després rebia una carta seva amb còpia vertadera del cable, que li donava el sentit que jo li atribuïa i em deia que, en recomanar-me discreció, ho feia —com lògicament calia suposar— per tal d'evitar-se la violència de dir que no a moltes persones que es dirigirien a ell demanant-li ajuda, sense que existís un vincle efectiu suficient, ja que no obstant la seva bona voluntat no disposava dels milions necessaris per atendre tothom, com ocorria en el cas del Poblet, al qual gairebé no coneixia. I reiterant-me els seus oferiments per a vosaltres, el Francisco i per a mi, en allò que li fos possible, a mi m'envià —sense demanar-los-hi— a la primera carta 50\$. [...]»¹⁰⁶¹

El fragment serveix també per posar de relleu que en aquells dies de dificultats, lluny de casa, tothom procurava de cercar contactes i coneixences per mirar de sortir del pas com fos i aconseguir, en el més freqüent dels casos, l'anhelat visat per anar a Amèrica. El visat o «els papers», com també se l'anomenava popularment, i, com molt bé ha explicat Poblet en les *Memòries*, es convertia en el gran tema de conversa de les trobades i tertúlies d'exiliats catalans a França. Amb aquest escenari de dificultats per aconseguir-lo es veu clarament que Poblet és un exiliat afortunat, i malgrat l'imperatiu d'haver d'exiliar-se no és dels que ho passa pitjor. Les circumstàncies personals en què es troba ell i el seu tarannà optimista, que emergeix freqüentment en el seu univers testimonial, l'ajuden en un dels capítols vitals més angoixants viscuts pels protagonistes de la diàspora republicana.

---

¹⁰⁶¹ TOUS I VALLVÉ, *Antoni Andreu i Abelló: correspondència política*, p. 150.

Per emprendre el camí a Amèrica Poblet va anar cap a Bordeus, on havia d'agafar el vaixell *Bretagne* que els esperava ancorat al port. Aquell moment tenyit d'una barreja d'esperança i tristor és descrit de la següent manera:

«Tothom era a coberta esperant que el vaixell comencés a moure's. Unes cordes que s'afluïxen, l'escala que desapareix, i ja érem camí d'Amèrica. Amb el lleuger navegar del vaixell sorgien els mocadors de l'adéu. Instintivament, miràvem a terra. Ningú no venia a acomiadar-nos, ni un rostre conegut, ni una mà amiga, que els nostres familiars eren lluny, massa. Que n'havien hagut de passar de coses perquè fos possible que un dia anéssim a Amèrica i en una hora com aquella ens faltés la mirada d'ulls blaus de la dolça companya i, ben a prop, les carones de les filles que entrevèiem enmig d'ombres plenes d'interrogants! Pensant-hi, si ho rumiàvem bé, no era, però, gaire difícil d'entendre. Aquells dies nosaltres no érem altra cosa que uns pobres *refugiés* que la policia francesa havia classificat com a homes sense pàtria...»¹⁰⁶²

1.3.3.2. L'exili a Cuba

Refugiats i homes sense pàtria, aquestes eren les impressions que sintetitzaven l'estat d'ànim d'un exiliat que deixava França i Europa per cercar un futur esperançador a l'altra banda de l'Atlàntic, però amb la incertesa gravada a la cara i una solitud incòmoda per equipatge. Elements que detallen un jo exiliat, comú al de tots aquells que es van trobar en aquesta situació a partir del 1939. Al cap de deu dies d'haver deixat Bordeus ja es divisava Pointe-à-Pitre, la capital de l'illa de Guadalupe, Poblet explica el paisatge marcat pel sol dels tròpics i uns habitants de pell negra que els rebien amb la mà estesa demanant-los almoïna entre unes aigües d'un verd maragda. Els establiments exhalaven una bravada d'alcohol, i un d'aquests era regentat per un tarragoní, que feia quaranta anys que era a les Amèriques. Poblet explica que l'estada a Pointe-à-Pitre es va allargar perquè el *Bretagne* seguia la seva travessia marítima cap a la Martinica, Colòmbia i Veneçuela; però els exiliats com Poblet que es dirigien a la República Dominicana i Cuba havien de fer transbord al *Saint-Domingue*. En aquesta primera parada americana s'afegiren a la tripulació uns passatgers destacats: l'actriu Assumpció Casals i el seu marit Josep Goula, que es dirigien a la República Dominicana, així com els germans Pujol i Font, que tenien la seva escala a final del viatge. Amb l'embadocament de les postes de sol, arriben a Saint-Bartholomé, una de les poblacions més importants de les Illes Verges. Era el mes de juny. A Puerto Plata, la següent destinació hi trobà un altre català,

---

¹⁰⁶² POBLET, *Memòries d'un rodamón*, p. 261-262.

l'actor Antoni Alarma, representant de l'actriu Assumpció Casals, que havia deixat París per organitzar una companyia de teatre. Poblet explica que durant la travessia tots ells van passar-se bones estones parlant de teatre «a causa de la fal·lera que tots plegats teníem per les coses de l'escena.»¹⁰⁶³ Port-au-Prince fou l'altra escala del viatge i d'aquí fins a l'Havana, on la família Conangla i Fontanilles havia disposat del necessari perquè Poblet pogués desembarcar a Santiago de Cuba i després anar cap a l'Havana amb una *guagua*, una mena de cotxe de línia, que feia el servei entre ambdues ciutats. El viatge durà divuit hores i passaren per ciutats com Camagüei, Colón, Santa Clara o Matanzas. Poblet descriu breument el paisatge, però amb poca intenció i molt superficialment. L'impacte de l'arribada a l'Havana el retrata d'aquesta manera:

«Cuba, i d'una manera especial l'Havana, entren pels ulls. La llum tothora magnífica, esplendent, la simpatia dels seus habitants, la franquesa amb què us tracten i un tuteig que no es fa esperar, constitueixen i sumen un total de circumstàncies que de bones a primeres penetren en l'arribat de fresc. Altrament, hom entrava al país amb prou conflictes a resoldre, malgrat l'eslògan dels nadius que d'ordinari apareix a totes les converses: "No te ocupes, chico. No hay problema."»¹⁰⁶⁴

Poblet passa uns dies amb els Conangla i després s'allotja en una pensió molt modesta, el periple de les pensions sembla que des del principi de l'exili és un continu. A la despesa comparteix habitació amb un madrileny, Julián Alienes; Eduard Borràs, el periodista d'espectacles de *La Noche*, que signava les cròniques amb el popular pseudònim d'*El Caramelero*. En aquests anys d'exili americà Borràs també conreà el teatre amb èxit, a Buenos Aires estrenà alguna obra, i s'introduí en el món del cinema com a guionista.¹⁰⁶⁵

El carrer Galiano, explica Poblet, es va convertir en una mena de Centre Català, ja que s'hi instal·laren l'esmentat Eduard Borràs, l'aviador Josep Canudas amb la seva esposa; els germans Pujol i Font, l'advocat i el metge, arribats a Cuba amb el mateix vaixell que Poblet; l'actriu Assumpció Casals i el seu marit, Josep Goula; Carles Sala i Pere Roviralta. En els modestos àpats de dinar a la despesa els acompanyava Jaume Jornet, un català resident a l'illa des de feia anys i, sovint, també s'hi afegien els catalans que provinents de la República Dominicana, feien escala a l'Havana per traslladar-se a Mèxic. A Cuba tots els refugiats es

---

¹⁰⁶³ *Ibid.*, p. 266.

¹⁰⁶⁴ *Ibid.*, p. 271.

¹⁰⁶⁵ Josep M. Poblet anys després traduiria al català, i adaptaria amb referències argumentals pròpiament catalanes, una de les seves obres més reeixides, el melodrama *Amorina*. L'obra, que estigué en cartellera a Buenos Aires durant més de quatre anys, fou estrenada al teatre Romea de Barcelona el 31-I-1967 i protagonitzada per Maria Matilde Almendros. Vegeu FERRER I PUIG, *El teatre de Josep M. Poblet*, p. 58-66 i p. 97-99.

lamentaven de la situació de precarietat i dels negocis ensorrats, però Poblet mira d'espavilar-se per obtenir uns diners per poder anar vivint:

«Vaig intentar de guanyar-me la vida amb representacions, una ocupació de tipus liberal contra la qual les lleis cubanes no tenien res a dir. Però les representacions de cara i ulls no m'esperaven. Així i tot, només per poder pagar la despesa, en vaig aconseguir una que consistia en unes lletres majúscules de colors vius, que portaven enganxada la pertinent goma adhesiva i que, primordialment, servien per a ser col·locades a les tovalloles i la roba de llit. Així no calien brodats, un sistema primari i, sobretot, molt americà del Nord, que no deixava de tenir els seus inconvenients, atès que en alguna ocasió el color emprat no tenia prou solidesa i en rentar-se la roba es diluïa lleugerament damunt els teixits. També unes firmes dels Estats Units i de l'Argentina em van facilitar llistes de films ja estrenats a Cuba, els drets dels quals havien vençut, per veure d'aconseguir la venda d'uns nous terminis d'exploració. Aquests ingressos i els obtinguts en escriure la història de la Societat de Beneficència de Naturals de Catalunya, que aquells dies complia els cent anys, foren els únics que em fou possible d'aconseguir.»¹⁰⁶⁶

Josep Maria Poblet a banda de les representacions industrials també es va guanyar alguns diners amb el teatre, fent d'actor professional. De fet ell havia entrat a Cuba com a artista, aquesta era, segons Poblet, l'única trampa legal possible i sense perills per poder entrar a l'illa, ja que segons una llei cubana del 1932 de protecció dels indígenes, mentre hi hagués un nadiu sense feina, cap estranger no podia ocupar cap càrrec ni podia ser contractat per desenvolupar encara que fos la feina més rudimentària. Amb la companyia cubana, amb algun actor català, i encapçalada pel primer actor José María Bejar, feren una gira per diferents localitats per representar *Don Juan Tenorio*. El paper de Don Luis Mejía fou ofert a Josep Goula, però aquest col·laborava a la ràdio i traspassà el paper a Poblet, a qui li serví per ingressar uns diners, que en aquells dies prou falta feien. I a més encara doblava el paper fent d'Escultor. L'obra la portaren a Matanzas, Santa Clara, Placetas, Morón, Viejo de Ávila i Nuevitas. El 29 de maig de 1940 Poblet ingressà a l'Asociación Cubana de Artistas Teatrales, Cinematográficos, Radiofónicos y de Circo.¹⁰⁶⁷ Les representacions teatrals en les quals

---

¹⁰⁶⁶ POBLET, *Memòries d'un rodamón*, p. 276.

¹⁰⁶⁷ Respecte a les dedicacions professionals dels escriptors i intel·lectuals a l'exili escriu Albert Manent a «La cultura catalana a l'exili» dins Pere GABRIEL [dir.], *Història de la Cultura Catalana*, vol. X, Barcelona, Edicions 62, 1999, p. 262: «Un altre estudi pendent, i era difícil de fer, és l'ofici a què s'hagueren de dedicar els nostres intel·lectuals. N'hi ha alguns exemples curiosos: Agustí Bartra llegia versos castellans en locals populars de la República Dominicana i alguna vegada havia passat el platet; Josep Maria Poblet va fer de "cómico de la lengua" dins una companyia de teatre que recorria l'illa de Cuba; Vicenç Riera Llorca va haver de llogar-se de cambrer a Santo Domingo (República Dominicana), i alguns escriptors, com Tísner i d'altres, van treballar a Mèxic en una empresa d'uralites d'un asturià, anomenat Suárez, que duia el nom de Techo Eterno Eureka. A part les professions clàssiques (metges, advocats), el comerç, les arts gràfiques o una llibreria —com per exemple, en el cas d'Àvel·lí Artís i Balaguer— serien altres sortides econòmiques.» Aquesta referència també es troba a través de Josep

intervingué Poblet no s'acaben aquí, així que també tingué ocasió de posar-se a la pell de Caifàs, a *La Passió*, ho explica amb el seu to benevolent i plaent:

«Té gràcia, doncs, que la meva col·laboració al teatre professional fos a base de les dues obres que deuen ser, juntament amb *Els Pastorets*, les més conegudes de tot el repertori, o sigui, el «Tenorio» i la *Passió*. Això succeïa mentre algunes emissores emetien la versió castellana de la meva comèdia *Avui comença la vida*.»¹⁰⁶⁸

En aquests dies d'exili cubà en què es dedica a viure, en part, de la cultura però també escriu. L'experiència cubana, el nou món i les impressions impactants del nou continent i els tròpics li serveixen per fer literatura i començar així una trajectòria d'escriptor que aniria alimentant i perfeccionant a partir d'aquests anys. Encara que abans de la guerra Poblet ja havia fet alguns temptejos literaris, en forma de col·laboracions a la premsa local o donant sortida a obretes de teatre, el Poblet escriptor comença a forjar-se a l'exili, és a dir, a partir d'aquest moment la seva escriptura pren una major entitat. La regularitat en el seu procés creatiu, essencialment testimonial, es traduirà en la publicació de diversos llibres alimentats de l'experiència com exiliat, al mateix temps que col·laborarà a la premsa de l'exili. I mentrestant, paral·lelament, segueix fent coneixences personals com la de Pere Boquet, que havia arribat a Cuba feia uns vint-i-cinc anys i va muntar una escola de declamació. Ell en els bons temps del Centre Català dirigí les representacions escèniques que s'hi celebraven. Va ser amb el seu grup que Poblet va debutar en l'obra de Carles Soldevila, *Escola de senyores*, que Boquet havia traduït al castellà.

Continuant amb les autoreferències, explica com en l'illa caribenya s'interessa per la situació de les classes populars, mostrant una vegada més el seu tarannà d'home d'idees progressistes i compromès amb l'ideologia d'esquerra, així és com es vol retratar. Poblet no tenia cap mena de prejudici a l'hora d'apropar-se als nadius cubans de pell negra. És més, aquests i l'exotisme dels seus costums es convertiren en matèria literària en el seu primer llibre publicat a Mèxic, però escrit a Cuba, i titulat *Records vells i històries noves*, especialment en el capítol «Els negres també tenen el seu Carnaval»; amb tot trenta-cinc anys després tornaria a evocar-los a les seves *Memòries*:

CAMPS I ARBÓS, Ramon Xuriguera (1901-1966): *biografia, activitat cultural i literatura*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007, p. 203.

¹⁰⁶⁸ POBLET, *Memòries d'un rodamón*, p. 278.

«En la nostra permanència al país del sucre, vam tractar les classes humils, bo i intentant d'assabentar-nos dels seus problemes, dels dolors i les esperances que informaven les seves vides, i també de les alegries, que de tot hi havia, com la festa anyalment celebraven els cubans de raça negra i que tenia per marc els dies del Carnestoltes, amb el nom de «*Las comparsas*», desenrotllada en plena via pública, un espectacle ple de vivacitat i de ritme, a base de danses amb instruments del país, presidits pel colorit de les disfresses que integraven la desfilada.»¹⁰⁶⁹

1.3.3.3. L'exili a Mèxic

Els primers refugiats catalans de la guerra civil comencen a arribar a Mèxic a principis del mes de juny de 1939 i ho fan regularment fins a finals del 1940. Josep Maria Poblet trepitjarà terra mexicana un any i mig després, a les darreries de 1940. Ell emprèn la travessia de l'Havana a Veracruz a bord del vaixell *Cuba*. I d'aquí en tren fins a la capital de Mèxic, país on s'hi estarà cinc anys. Un cop a la capital Poblet queda sorprès de com n'era de diferent al vida i, sobretot, les opcions de guanyar-se la vida, respecte de Cuba:

«Aquí no solament hom trobava col·locacions i es podia establir pel seu compte, sinó que, si eres refugiat espanyol, et documentaven per viure-hi *in aeternum*, oferint-te, a més, les màximes facilitats per acollir-te a la nacionalitat mexicana; tot gràcies a un seguit de disposicions signades pel president de la República, Lázaro Cárdenas, ja que de no tractar-se d'un ciutadà fugitiu del règim franquista, tant l'entrada a la terra dels asteques com el fet de prendre la ciutadania del país esdevenien difícils.»¹⁰⁷⁰

Els refugiats, tant catalans com espanyols, arribats a Mèxic —xifrats entre els 15.000 i els 50.000— van ser una emigració selecta, tant perquè van ser producte d'una selecció com també perquè van constituir un grup d'excel·lència, malgrat no ser una immigració d'intel·lectuals. Aquesta selecció, però, va tenir poc a veure amb la qual havia sol·licitat el govern del president Lázaro Cárdenas a Narciso Bassols, l'ambaixador mexicà a París, que es posà en contacte amb les autoritats de la República Espanyola per procedir a l'evacuació de refugiats. La selecció havia de seguir la següent fórmula percentual: el 60% dels immigrants havien de ser agricultors, el 30% obrers i tècnics qualificats i el 10% intel·lectuals. Manuel Ávila Camacho, el següent president entrant del país, també va insistir en aquest plantejament.

---

¹⁰⁶⁹ *Ibid.*, p. 280.

¹⁰⁷⁰ *Ibid.*, p. 287.

La preferència pels exiliats professionalitzats en el sector primari també al van mostrar altres països, però, la prioritat de les autoritats republicanes espanyoles era una altra: la dels més compromesos políticament. I entre aquests, òbviament, abundaven els que s'inscrivien al sector secundari, especialment els dirigents sindicals, i, sobretot, el sector terciari on s'hi ubicaven dirigents i quadres polítics. Aquests majoritàriament pertanyien a professions liberals. Si s'haguessin atès escrupulosament aquests requeriments molta de la gent compromesa políticament hauria quedat exclosa.¹⁰⁷¹

Poblet explica que els refugiats com ell treballaven a sou i d'altres associats amb empresaris mexicans. La gran majoria, amb formació acadèmica, s'obriren camí amb èxit després de les penalitats viscudes. En el Mèxic de la primera meitat dels anys quaranta, a la capital, explica que hi sovintejaven els tractaments inflats. Així un mestre d'obres se'l considerava un arquitecte, a qualsevol persona que anava ben vestida se'l tractava de llicenciat i un sabut esdevenia, de retruc, un enginyer. Una mostra del tarannà dels mexicans i de la seva curiosa manera de procedir en aquells dies.

Els refugiats catalans es trobaven a redós d'una entitat històrica com era l'Orfeo Català, fundat el 1906, i que amb els nouvinguts catalans revifà novament.¹⁰⁷² L'associació coral va renéixer gràcies a l'empenta de Narcís Costa-Hors i Baltasar Samper. El primer concert tingué lloc el 3-III-1940 al local del carrer d'Uruguay, i comptà amb la presència de les sopranos Maria Blanc i Dolors Ferrer, i el tenor Josep Anton Soler, que interpretà *L'emigrant*, que provocà llàgrimes d'emoció en l'auditori. En el cas del ballet va passar el mateix atesa la requesta que tenia en les festes governamentals. I, finalment, amb el teatre va repetir-se la bona acollida. Poblet, com anys enrere havia fet a Madrid al capdavant del Casal Catalunya de Madrid, aquest cop agafaria les regnes de l'elenc teatral de l'Orfeo Català de Mèxic. Entre els actors que hi prengueren part esmenta Emma Alonso, Assumpció Casals, Josep Goula, Dolors Peris, Pilar Sen o Ció Coscolla, entre d'altres. Martí i Soler explica que la sala principal del local era al carrer d'Uruguay, on s'hi construí un escenari, i on la reorganitzada secció dramàtica batejada amb el nom d'Agrupació Catalana d'Art Dramàtic, hi celebraria els seus muntatges teatrals. El màxim responsable de la secció fou Avel·lí Artís i Balaguer i Josep Maria Poblet exercí de director teatral en algunes ocasions. L'activitat de l'Agrupació s'inicià

---

¹⁰⁷¹ Vegeu Dolores PLA BRUGAT, *Els exiliats catalans a Mèxic. Un estudi de la immigració republicana*, Catarroja, Editorial Afers, 2000 (Recerca i pensament, 11).

¹⁰⁷² Vegeu Miquel MARTÍ I SOLER, *L'Orfeo Català de Mèxic (1906-1986)*, Barcelona, Curial, 1989. És especialment interessant el capítol sisè per reconstruir l'ambient de l'entitat durant els anys que Poblet hi romangué vinculat: «L'arribada dels exiliats catalans (1939-1945)», p. 73-102. En aquest s'aborda la solidaritat dels catalans que es troben a l'exili al voltant de l'entitat catalana i de com tornen a començar una nova etapa de la seva vida, amb les dificultats que comporta la condició d'exiliat en el dia a dia quotidià. Així com la perseverança contínua per sobreviure i mantenir viva l'activitat associativa, motor de nombrosos actes culturals de signe divers, que era sinònim de pervivència i autoafirmació cultural i nacional.

amb un clàssic de la tradició teatral catalana: *Terra baixa*, d'Àngel Guimerà, representada diverses vegades durant l'any 1940 i 1941. Les altres obres portades a escena foren *La cançó dels catalans*, de Víctor Mora (1940); *Don Gonçalo o l'orgull del geg*, d'Albert Llanas (1942) —dirigida per Josep Maria Poblet, i que coneixia molt bé perquè s'havia representat en els escenaris montblanquins abans de la guerra—; *L'Hostal de la Glòria*, de Josep M. de Sagarra, protagonitzada per Emma Alonso i dirigida també per Josep Maria Poblet; *El pintor de mirades*, de Santiago Rusiñol (1942); *La mare*, també de Rusiñol (1942), amb Assumpció Casals i Josep Goula; *L'oncle rector*, de Manuel Folch i Torres (1942); *Hom les prefereix rosses*, d'Avel·lí Artís (1942); *La Dida*, de Pitarra (1943), amb Dolors Peris; *El cor del poble*, d'Ignasi Iglésias (1943); *Vetllada commemorativa*, d'Apel·les Mestres (1943); *Els savis de Vilatrista*, de Rusiñol i Martínez Sierra (1944) i *Seny i amor, amo i senyor*, d'Avel·lí Artís (1945).

La relació amb altres cases espanyoles, és a dir, amb entitats d'exiliats de signe espanyol és poc significativa, perquè probablement aquestes no havien pres una actitud tan clara com l'Orfeó respecte al panorama polític espanyol. Així, davant del sondeig de creació d'una Casa d'Espanya, l'Orfeó sempre va reafirmar-se manifestant que no volia desaparèixer, apel·lant així a la seva identitat i a la seva funció benèfica, humanitària i cultural: «Que de cap manera es dissolgui l'Orfeó Català.»¹⁰⁷³ Respecte a aquestes entitats de línia espanyola, per exemple, l'Orfeó no manté cap tipus de col·laboració amb el Casino Espanyol, considerat d'òrbita franquista, encanvi si que existeix certa relació amb el Centro Republicano Espanyol. Un exemple d'aquestes relacions el protagonitza Josep Maria Poblet, que al costat de Joan Frontera, pren part en un homenatge pòstum a la figura de Federico García Lorca organitzat per l'exili espanyol.

En aquests anys d'estada mexicana, a més dóna alguna conferència sobre història de Catalunya, —la més important i destacada fou la que portà per títol *La veu de l'Home del carrer*, de temàtica política— al costat d'altres conferencians que també tingueren veu a la palestra de l'entitat, com l'antropòleg i catalanòfil Gutierre Tibon; Deogràcies Civit, escultor i destacada autoritat en art romànic a Mèxic, i divulgador del romànic català o Avel·lí Artís Gener, *Tísner*, bon coneixedor de les darreres tendències pictòriques del moment.¹⁰⁷⁴ Però l'activitat incessant de l'escriptor i polític d'arrels montblanquines no s'atura aquí. La política segueix bategant en ell, en aquests dies d'exili, la seva figura la trobem relacionada amb el moviment de Comunitats Catalanes. Aquest volia convertir-se en un moviment de defensa i manteniment de la cultura catalana i de recuperació política, i alhora, cohesionar els nuclis d'exiliats. Les pautes

---

¹⁰⁷³ Vegeu l'acta de l'assemblea general ordinària del 13-XII-1940. Referència citada a MARTÍ I SOLER, *L'Orfeó Català de Mèxic (1906-1986)*, p. 96-97.

¹⁰⁷⁴ Vegeu MARTÍ I SOLER, *L'Orfeó Català de Mèxic (1906-1986)*, p. 101.

organitzatives i ideològiques venien establertes des del Consell Nacional de Catalunya o Consell de Londres, creat el juliol de 1940, arran de la caiguda de França sota el nazisme i de la impossibilitat de la Presidència de la Generalitat, i de la resta d'institucions catalanes, d'actuar lliurement a l'exili. El nucli fundador l'integraven Carles Pi i Sunyer, Pere Bosch i Gimpera, Josep M. Batista i Roca, Josep Trueta, Ramon Perera i Fermí Vergés. Així, provisionalment, mentre la Presidència de la Generalitat no pogués actuar ho faria el Consell. Durant els seus cinc anys de vida, del juliol de 1940 al juny de 1945, no estigué exempt de diverses crisis, especialment per la pugna que mantenia amb ERC i el PSUC, els quals el titllaven d'organisme no legítim i contrari a la defensa del projecte republicà, al mateix temps que consideraven que feia usurpació de funcions institucionals. Els refugiats catalans vivien la política dividits en dos plantejaments nacionals diferenciats. Molts eren partidaris de mantenir el sistema de partits, com si no s'haguessin mogut de Catalunya, amb reunions habituals de juntes i assemblees; d'altres —Poblet estaria entre aquests— pensaven que sense deixar les opinions partidistes i l'ideari de cada partit calia, per davant de tot, fer un bloc de catalans liberals exiliats per actuar com a front comú. Aquesta era la proposta del Consell Nacional de Catalunya que propulsà les Comunitats Catalanes.

Poblet com molts refugiats catalans estaven esperançats amb què el desenllaç del conflicte europeu ajudés la causa catalana. Tant és així que el posicionament global dels exiliats era a favor dels aliats, ja que en el cas que guanyessin s'obriria l'esperança de poder recuperar les llibertats arrabassades pel franquisme i restaurar la legalitat republicana.

La primera de les comunitats fou la Comunitat Catalana de l'Argentina, que quedà constituïda el 9 de setembre de 1940, aplegant tots els catalans organitzats del país i paral·lelament consensuant unes bases. L'exemple de la Comunitat Catalana de l'Argentina esdevingué una fórmula que fructificaria en altres països que comptaven amb colònies importants d'exiliats catalans: Mèxic, Xile, Colòmbia, Uruguai, Veneçuela, entre altres.¹⁰⁷⁵ Començant per la d'Argentina, aquestes foren la base per a la celebració dels Jocs Florals de la Llengua Catalana a l'exili, itinerants, encetats l'any 1941 a Buenos Aires.

Tornant a la figura de Poblet, en una assemblea de socis celebrada el 20 d'agost de 1942, Poblet va ser nomenat secretari de la Comunitat Catalana de Mèxic, i per aquest motiu li va ser encomanada l'elaboració d'un informe polític «llargament i apassionadament discutit i, finalment aprovat per majoria de vots a l'esmentada reunió.»¹⁰⁷⁶ Alguns dels arguments

---

¹⁰⁷⁵ Per a un major aprofundiment sobre el catalanisme polític a l'exili vegeu DÍAZ ESCULIES, *El catalanisme polític a l'exili (1939-1959)*; VÍCTOR CASTELLS, *Nacionalisme català a l'exili (1939-1946)*, Barcelona, Rafael Dalmau, Editor, 2005 (Al Guió del Temps).

¹⁰⁷⁶ POBLET, *Memòries d'un rodamón*, p. 305.

recollits en aquest informe els desenvoluparia, posteriorment, en una conferència pronunciada a la seu de l'Orfeó Català, el dia 23 de febrer de 1944, titulada *La veu de l'home del carrer*, i que també es va repartir en edició impresa.¹⁰⁷⁷ Vicenç Riera Llorca dóna els integrants d'aquella junta triada per presidir la Comunitat Catalana de Mèxic:

«La comunitat de més volum i que es mostrà més activa fou la de Mèxic, on hi havia el nucli més nombrós de refugiats. En constituir-se en fou president Josep Tomàs i Piera; vice-presidents Pere Bosch Gimpera i Miquel A. Marín; secretari, Josep M. Poblet; tresorer, Artur F. Costa, i vocals Salvador Armendares, Carles Sala, Enric Fernández Gual, Josep Maria Miquel i Vergés i Lluís Aymamí Baudina.»¹⁰⁷⁸

L'afició al teatre, però, no li féu perdre a Poblet el conreu de l'escriptura i les ganes de donar a conèixer la seva producció a través de premis literaris com ja s'ha explicat detalladament abans. El dissabte, dia 20 de febrer de 1943, Josep Maria Poblet estrena la seva obra intitolada *Laura*, que havia escrit a Cuba abans d'anar a Mèxic. Artur Bladé recorda aquella nit a través de la següent crònica:

«Diumenge, 21 de febrer [de 1943]

Ahir, a les deu del vespre, s'estrenà, al teatre de l'Orfeó, la ja fa dies anunciada comèdia de Josep M. Poblet. Anotaré de seguida que va ser un èxit. En els programes de mà (amb el retrat, somrient, de l'autor, una fotografia de l'esbós del decorat, obra de Tísner) es podia llegir una magnífica presentació, escrita pel poeta Pere Matalonga, en la qual posava en relleu la figura de Poblet i del director escènic Simó Armengol, deixeble, a casa nostra d'aquell *exemplar Enric Giménez*. Obra d'Enric Giménez i de Simó Armengol «foren unes representacions modèliques que recordarem sempre: *L'home i les armes* i *Càndida*, de Bernard Shaw; *El sopar dels cardenals*, de Juli Dantas; *El paquebot Tenacity*, de Vildrac; *Perquè demà surti el sol*, d'Àngel Ferran, van ser presentades amb una cura infinita, amb un amor que no tenia precedents a Catalunya». Matalonga afegeix que «l'Agrupació Catalana d'Art Dramàtic, suara reorganitzada, té el propòsit de realitzar en aquesta casa —tot i les dificultats del moment— un esforç similar... I res no prova tant el que diem com la sessió d'avui etc.».

Abans de la representació, l'escriptor Josep M. Francès, president del Consell de l'Agrupació, va dir unes paraules adients a l'obra. Ponderà la seva modernitat així com els trets més rellevants d'una trama on no manquen facetes dramàtiques ni la traça en l'alternança de les escenes que no deixen mai d'interessar fins a l'acabament de la comèdia.

---

¹⁰⁷⁷ Vegeu els annexos de l'estudi.

¹⁰⁷⁸ Vegeu VICENÇ RIERA LLORCA, *Els exiliats catalans a Mèxic*, Barcelona, Curial, 1994, col·lecció «La Mata de Jonc», 29, p. 50-51.

El local era ple de gom a gom. (Consignem que les entrades costaven, les de davant, dos pesos; les altres, un.) Calgué aixecar el teló a cada final d'acte diverses vegades i al final encara més. Ningú no se'n va anar fins que Josep M. Poblet, voltat d'actrius i actors, hagués fet palès el seu goig, així com el seu agraïment als intèrprets de *Laura* i al públic que no s'havia cansat d'aplaudir.

Entre una cosa i l'altra, quan la gent començà a desfilat ja eren quarts de dues. Tothom semblava feliç i ningú no es podia pensar que un parell d'hores més tard tindria lloc un altre drama, real aquest, d'una molt més vasta i terrible magnitud. En efecte, a dos quarts de quatre, la ciutat de Mèxic fou somoguda per un terratrèmol d'una considerable intensitat. [...]»¹⁰⁷⁹

Aquesta és una bona mostra del batec cultural, però en aquells dies per allí també s'hi feien tertúlies on aflorava sovint la controvèrsia política marcada per opinions visionàries i de to sentenciós. Un cop dibuixat l'ambient associatiu de l'Orfeó, Poblet segueix el seu relat testimonial sobre la vida mexicana explicant com era el dia a dia i, sobretot, repassant la nòmina de compatriotes que feren cap a terres mexicanes i amb els quals ell es relacionà; alguns ja han anat apareixent, però n'hi ha d'altres: Carles Sala i Joanet, exercí de polític, periodista i agent comercial. Poblet havia compartit dispena amb ell a casa de la senyora Teresina, a l'Havana, i un cop a Mèxic també coincidiren a la junta de la Comunitat Catalana. Sala s'havia dedicat, tant a Cuba com a Barcelona, a la ràdio però —segons explica Poblet— a Cuba no pagaven prou, malgrat haver-hi força emissores, i per això decidí canviar de país, on trobà feina de seguida, a Ràdio Mil; també col·laborà a *El Poble Català*. El 1946 retornà a Catalunya i esdevingué una de les ànimes de la Penya Santamaria. Joan Juhé era llibreter; ell és descrit com un home culte i de conversa afable, fou un altre dels refugiats amb qui Poblet es freqüentà durant l'exili, l'escriptor montblanquí passava bones estones a la seva llibreria situada al carrer Uruguai, a tocar de l'Orfeó. Poblet destaca Sala i Juhé com a dos exemples de catalans exiliats que saberen i pogueren conservar la mateixa professió que desenvolupaven a Catalunya abans d'haver de marxar cap a aquelles latituds forçats pel desenllaç de la guerra civil. I conclou «El fet cal destacar-lo perquè a l'exili trobaves un advocat exercint de linotipista, un militar fent de botiguer, o un aviador convertit en un flamant corredor de comerç.»¹⁰⁸⁰

---

¹⁰⁷⁹ BLADÉ I DESUMVILA, *De l'exili a Mèxic*, p. 133-134.

¹⁰⁸⁰ Josep M. Poblet, *Memòries d'un rodamón*, Barcelona: Editorial Pòrtic, 1976, p. 290. Aquesta cita serveix per visualitzar les dificultats en què es trobaven molts exiliats catalans un cop arribats als respectius països que els acolliren com a refugiats. Els que pogueren mantenir la professió que exercien a Catalunya foren ben pocs. Així, no tan sols calia adaptar-se a una nova realitat social, econòmica i cultural sinó que l'exili suposava tornar a començar una nova vida, com ja s'ha dit anteriorment, i, com també ha explicat Albert Manent, tothom maldava per sobreviure fent el que calgués per tal de poder fer bullir l'olla.

Per l'Orfeó hi passaren molts intel·lectuals i erudits de ciència i de la política de l'exili, però no era l'únic lloc, ja que casa de Josep Andreu i Abelló també era un punt de trobada de catalans. Andreu havia arribat a Mèxic el 1939, procedent de França, on fou dirigent de la JARE. Poblet explica que casa seva li quedava prop d'on vivia i hi freqüentava reunions juntament amb Josep M. Miquel i Vergés, el metge Cristià Cortès i Lladó, el catedràtic Jaume Pi i Sunyer, així com Joan i Maria Macià i Lamarca, fills del president Macià. En aquestes trobades es parlava de molts temes, des de qüestions culturals fins a fets internacionals del moment. Poblet evoca records d'aquelles converses de contingut cultural, algunes de les quals indubtablement, li donaren idees per confegir els seus llibres futurs sobre personalitats de la cultura i la política catalanes:

«Amb l'amic Miquel i Vergés havíem conversat molt sobre dos temes: el de la figura del precursor de la Renaixença, Antoni Puigblanc, que va morir exiliat a Anglaterra, del qual n'estava enllestint una semblança, i també del general Prim, un personatge que l'apassionava, si més no per estar estretament lligat amb uns moments difícils de la història mexicana, del qual, uns anys després, n'hauria de publicar l'interessant volum, editat a Mèxic, *“El general Prim y la intervención extranjera en Méjico”*»¹⁰⁸¹

El nostre home, ja no a l'Havana, sinó ara a Mèxic deuria gaudir d'allò més amb la conversa fluïda amb Miquel i Vergés, que com a professor d'història, era especialista en els orígens de la Renaixença i, sobretot, un estudiós de l'obra d'Antoni Puigblanch, erudit i poeta preromàntic, i Joaquim M. Bartrina, poeta romàntic originari de Reus. Vergés també tenia interessos acadèmics en la figura del general Prim, un altre reusenc il·lustre, del qual en publicà l'assaig *El general Prim en España y México* (1949). Poblet anys després també elaboraria una biografia sobre el militar català titulada *Prim: militar, diplomàtic, polític, conspirador, home de govern* (1975).¹⁰⁸² Josep Maria Miquel i Vergés fou un home molt actiu dins de la comunitat de catalans a Mèxic, on arribà el 1939 des de França i on ocupà una càtedra d'història de la independència mexicana. La seva empremta es troba en diverses iniciatives literàries: autor de nombrosos assaigs històrics i culturals, fundador del *Full Català* i els *Quaderns de l'Exili*,

---

¹⁰⁸¹ POBLET, *Memòries d'un rodamón*, p. 290-291.

¹⁰⁸² A l'arxiu Josep M. Poblet es conserva una tarja d'invitació de la presentació del llibre. L'acte, organitzat per l'Editorial Pòrtic, tingué lloc el dijous, dia 5 de juny de 1975, a dos quarts de vuit del vespre, a la Llibreria Claret (carrer Roger de Llúria, 5) i el presentador fou Josep Faulí. Una altra de les invitacions conservades és la de la presentació del llibre *La vida d'un català excepcional (Antoni Terré, de Móra d'Ebre)*, escrit per Artur Bladé. L'acte, presentat per Josep M. Poblet, tingué lloc a la mateixa llibreria esmentada però tres anys més tard, el 13 de març de 1978.

col·laborador de *La Nostra Revista* i *Pont Blau* i guanyador de diversos premis en els Jocs Florals celebrats a Mèxic; el 1942 és distingit amb l'Englantina i el 1957 amb la Flor Natural.

A casa d'Andreu també presencià, amb altres convidats, la lectura pública del text *Mossèn Cinto* (1944) feta pel mateix autor, Joan Moles i Ormella, advocat, polític i marmessor del poeta de Folgueroles. A aquesta lectura en seguiren d'altres com la que féu Artur Bladé del seu assaig *Geografia espiritual de Catalunya* (1944), guanyador del premi Concepció Rabell, als Jocs Florals de la Llengua Catalana celebrats a l'Havana, el 7-V-1944 o la que realitzà el mateix Poblet de la seva novel·la *Retorn*, premiada dos anys abans en els Jocs Florals de Mèxic.

Tornant a les autoreferències, Poblet constata que sempre havia gaudit de molt bona salut, però cap a finals de 1941 tingué un petit contratemps:

«La meua salut sempre ha estat de les que s'envegen, però a les darreries del 1941, un mal dia, mentre baixava les escales de l'Orfeó Català, el cap em va rodar i, sobtadament, em vaig haver de recolzar en una barana. Fou com un cop de maça, a la impensada. Cridat el metge que tenia més a la vora, l'amic Jaume Roig, va diagnosticar que era una obstrucció del funcionament del ronyó.»¹⁰⁸³

Poblet aprofita la cita d'aquest capítol personal d'indisposició transitòria per passar a parlar del metge que el va tractar, el doctor Jaume Roig, un reusenc que, a banda de la medicina, era un erudit en temes de música, art, literatura, ciència i història, com ja hem explicat anteriorment. En els seus dies d'exili Roig féu tàndem professional amb l'uròleg barceloní Carles Parés i Guillèn, que havia arribat exiliat a Mèxic el 1939, i fou metge adjunt del servei d'urologia de l'Hospital General de Mèxic, uròleg a l'American British Cowdray Hospital i a la Beneficència Espanyola. Ell fou l'encarregat d'operar Poblet del ronyó. L'operació, presenciada pels metges Jaume Roig, Salvador Armendares, Cristià Cortès i Josep Gispert, fou un èxit, com constata Poblet en les seves *Memòries*. Aquí repeteix la fórmula de glossar fets personals amb divulgació històrica i aprofita els metges esmentats per fer-ne una breu fitxa biogràfica, i així establir dos plans clàssics en tot text autobiogràfic, el personal i el context històric amb els protagonistes, en aquest cas els que conegué ell:

«Armendares era diputat del Parlament català, i Gispert i Cortès, regidors de l'Ajuntament de Barcelona que presidí Carles Pi i Sunyer. Tots ja es guanyaven la vida en les activitats de la seva carrera. L'internament fou a la clínica del Sanatorio Español, que llavors era la que tenia més

---

¹⁰⁸³ POBLET, *Memòries d'un rodamón*, p. 291.

anomenada. En efecte, em van tractar a cos de rei. [...] Hom tenia moltes visites, massa, en uns certs moments, atès que el parlar m'atabalava. La que em va fer més il·lusió fou la d'Avel·lí Artís, editor del meu llibre *De Barcelona a l'Havana... passant per Darmius*, que, juntament amb Pere Matalonga, me'n van portar el primer exemplar, calent encara a les màquines. Amb el bon comediògraf ens vàiem sovint. Gran catalanista i gran patriota, no sabia què eren les defallences, com ho demostrava amb la publicació, sense mitjans econòmics, de la Col·lecció Catalònia, llançada aquells dies i que gairebé havia d'arribar a la vintena de volums. Pere Matalonga no va tardar a guanyar la Flor Natural als Jocs Florals de Mèxic. Malgrat tantes visites, en molts moments la tristesa no ens deixava pel fet de veure'm malalt i operat, lluny dels meus que a Catalunya no sabien un mot dels greus moments que havia passat...»¹⁰⁸⁴

La melangia és un dels sentiments que experimentaven els exiliats i que també envair Josep Maria Poble, sobretot en el moment de trobar-se malalt, en un altre país, fora i lluny de casa. Aquest sentiment el provocà el desenllaç final de la guerra que suposà el truncament de les aspiracions personals, a causa del conflicte bèl·lic i el genocidi cultural, que abocà molts catalans i espanyols a la supervivència de l'exili, a la recerca de la llibertat, després de veure esfondrar-se el seu món.

A Mèxic anaven arribant diversos contingents de refugiats, ja fos pel seu compte o en expedicions, en vaixells com el portuguès *Niassa*, fletat per la JARE, que transportà militants anònims i alts càrrecs de la República. Josep Maria Poble, en aquells dies, fou sol·licitat per Josep Andreu i Abelló per tal d'anar a Veracruz, i així poder atendre el màxim de bé possible els catalans que arribaven de França. Va ser en aquesta situació quan va conèixer Indalecio Prieto i en glossa la relació que hi va establir, breu però intensa:

«A Mèxic només l'havia saludat una vegada, però ja sia pels informes que de mi tenia, o per la simpatia que moltes vegades no saps precisament d'on prové, el cas és que durant l'estada a Veracruz sempre va sol·licitar el meu ajut. Hi veia molt poc, i així, quan pujava o baixava les escales de l'hotel, s'agafava al meu braç i volia que, un cop arribat el moment del plat a taula, m'assegués al seu costat. En alguns moments, es mostrava expansiu, i taral·larejava, en veu baixa, fragments de sarsueles conegudes, unes tonades que jo solia acompanyar. L'afició al cant li venia del fet que, essent molt jove, quan residia a Bilbao, sembla que havia format part de les masses corals que actuaven als teatres, motiu pel qual se sabia algunes partitures de memòria, fins a un extrem que, arribat a un cert moment del cant, es despenjava dient-me: "No, Poble. Aquí la flauta tiene este picado..."»¹⁰⁸⁵

---

¹⁰⁸⁴ *Ibid.*, p. 292-293.

¹⁰⁸⁵ *Ibid.*, p. 293.

Poblet segueix parlant de Prieto, n'explica alguna conversa i en narra una trobada anys després, quan l'escriptor montblanquí es trobava instal·lat a París. Però, malgrat el record personal afable i bonhomíós, Poblet no oblida la seva gestió política, poc respectuosa vers Catalunya, pel que fa a les disposicions financeres signades des del Ministeri de Finances, en plena República, que van provocar la suspensió de pagaments del Banc de Catalunya. Després de fer el retrat de Prieto, Poblet reprèn el fil de la narració i explica que molts refugiats creien que tant la SERE com la JARE els resoldrien el seus problemes. Però les coses no eren fàcils, ell s'encarregava de gestionar la correspondència de Josep Andreu i també va obtenir una representació d'un negoci de circumstàncies de l'Argentina. Amb el final de la guerra, a Catalunya, els queviures escassejaven, i fou amb aquesta conjuntura que una empresa Argentina es va dedicar a enviar paquets, especialment de sucre i cafè, per via marítima, a través de vaixells que feien la línia regular Buenos Aires-Barcelona. A Mèxic es rebien els encàrrecs i els diners dels clients, unes ordres que eren traslladades a la capital de la Plata per correu aeri. Aquí tenien la cura de dur a terme la confecció dels paquets, que havien d'ésser lliurats, posteriorment, a adreces catalanes. Però el sistema no s'escapava de les dilacions a causa del retard dels vaixells o per les dificultats en el despatx de Duanes. Poblet explica que a Cuba, i a altres indrets d'Amèrica, van funcionar representants d'aquest sistema de tramesa de queviures, com a filials de la mateixa casa de Buenos Aires. Aquesta feina li va permetre recórrer diversos països sud-americans a la recerca de sots-representants; uns viatges aquests que també fornirien alguns dels seus llibres d'aquesta temàtica. Amb els beneficis d'aquest negoci Poblet va muntar un negoci propi: els *estanquillos*. Ho explica així:

«Però el cas era que, amb tot i els inconvenients del retard a arribar les mercaderies, les comandes no disminuïen, motiu pel qual, i producte dels guanys aconseguits, vaig decidir instal·lar pel meu compte uns modestos *estanquillos*. Explicaré el significat d'aquesta paraula i el negoci pertinent. A Mèxic la venda de tabac al públic és lliure i, per aquesta circumstància, als bars i als cafès eren aprofitades algunes de les portes dels establiments per muntar-hi quatre prestatges i un taulell dedicat a expendre tabac, begudes, dolços i productes similars des del carrer. Una noia tenia cura del minúscul establiment i un hom, a les nits, hi anava a passar comptes. De bon començament la cosa rutllava prou fina, però a mesura que transcorria el temps, a les empleades, per excuses i motius puerils, a l'hora de fer l'arqueig solien mancar-los diners. Fou quan, de mica en mica, em vaig treure de damunt la mitja dotzena dels esmentats establiments que havia arribat a reunir a diferents indrets de la ciutat.»¹⁰⁸⁶

---

¹⁰⁸⁶ *Ibid.*, p. 296-297.

Poblet il·lustra el negoci complementari que tenia per augmentar els seus ingressos i que alhora li permetia disposar de temps lliure per poder escriure i dedicar-se a activitats tant culturals com polítiques. En aquest context s'explica l'escriptura i publicació dels llibres *Records vells i històries noves* (1941) i *De Barcelona a l'Havana... passant per Darnius* (1942), volums que s'havien començat a gestar a Cuba, quan la feina ho permetia, i que al darrere els seguirien la novel·la *Retorn* (1942) i *Terres d'Amèrica* (1945). Les edicions d'aquests llibres es van exhaurir de seguida, tant a Mèxic com a la resta de països americans on hi havia colònies de catalans, no passà el mateix a Europa ja que les vies de comunicació ho dificultaven.

Respecte a la creació literària, despertada per una enyorança, afirma el següent:

«I a les hores que la nostàlgia ens esgarrapava escrivíem versos, molts inèdits encara avui, i d'altres que foren premiats a diferents certàmens. Fou precisament en l'aspecte editorial que la nostra emigració va donar un fort impuls al país i que l'aparició de llibres va prendre una importància desacostumada.»¹⁰⁸⁷

L'activitat literària de Poblet es complementa amb la presentació de diversos textos literaris als Jocs Florals de la Llengua Catalana celebrats a l'exili, entre els quals recorda a les memòries els de l'Havana i Mèxic, en els quals obtingué els primers guardons. A més també dóna constància de la vida cultural que duia a terme, més enllà d'escriure:

«Els diumenges al matí, pel fet d'estar-hi abonats, solíem concórrer als concerts que l'Orquestra Simfònica Nacional, dirigida pel mestre Carlos Chávez, donava al Palau de Belles Arts. També assistíem a la inauguració de les exposicions de diferents compatriotes, refugiats com un hom mateix, que mostraven les seves teles. O recorriem la part vella de la ciutat, amb els palaus, la catedral i els edificis colonials, tots d'un encant i un regust de temps pretèrits. Algunes nits fèiem un *tour d'horizon* pels baixos fons de la capital, prop d'on actuaven els *mariachis*, que vam arribar a conèixer fins a extrems insospitats, davant l'esverament de molts companys que estimaven que en aquells indrets, on en algunes ocasions les pistoles feien la llei, perillava la nostra integritat personal. Però el fet de fondre's —sense confondre'ns-hi— prop de la gent pintoresca i autòctona dels pobles que hem visitat és quelcom que sempre ha format part de la nostra manera d'ésser.»¹⁰⁸⁸

---

¹⁰⁸⁷ *Ibid.*, p. 297.

¹⁰⁸⁸ *Ibid.*, p. 298.

El present fragment és molt aclaridor per veure les activitats culturals, en temps d'oci, que feia un exiliat com Poblet. La música, la pintura i les passejades per la ciutat eren una tríada habitual. Ell sempre va ser un melòman, li agradava tot tipus de música i les ranxeres mexicanes, com aquí palesa, però sobretot la música clàssica i Beethoven. A banda del consum cultural, també es visualitzen alguns aspectes de la seva manera de ser i pensar, en definitiva una part més de la identitat d'un Josep Maria Poblet obert de mires, que sent interès per l'exotisme i la novetat, i que esdevé un home receptiu als canvis, les transformacions i a tot allò que té veure amb la modernitat i els nous temps. Un exemple evident d'aquest postulat és la facilitat i l'optimisme amb què Poblet s'adapta a la nova vida. I a tots els canvis comportats per ser un exiliat en un altre continent i un país diferent al seu. Poblet ho aconsegueix i ho sap fer arribar a través dels seus llibres, que malgrat deixar-se entreveure la nostàlgia cap a Catalunya mai no defalleix i no es deixa vèncer per les dificultats, sobreposant-s'hi d'una manera estoica, només sucumbint a l'optimisme, quan molts exiliats com ell se'ls va fer molt feixuc aguantar la duresa imposada de l'exili.

En aquells dies a Mèxic, juntament amb els seus amics, freqüentava un local anomenat Apolo, una «[...] mena de *music hall* on les cançonetistes, davant el xivarri de la parròquia i a mesura que actuaven, solien quedar-se nues de pèl a pèl, [...]».¹⁰⁸⁹ Tot i que això sembla que no el sorprenia gaire perquè afirma que abans de la guerra civil aquestes caigudes de roba també passaven als locals nocturns del Paral·lel barceloní. A part del teatre també assistia als toros i ho explica així:

«Moltes tardes dels dies de festa anàvem als toros, amb gran escàndol d'algun «almogàver» que no comprenia com es pot ésser catalanista i aficionat a aquest espectacle, una afició que ens va encomanar en Badosa, el dependent de la secció de fotografia de Can Busquets, llavors que érem aprenents a Barcelona, fent-nos veure el sentit artístic de la festa, de manera que no teníem el perquè amagar aquesta inclinació. Som, doncs, aficionats als toros i al flamenc, però del flamenc autèntic, o sigui, del de debò i del *cortao*, com més *cortao* millor, no pas del succedani emprat per uns certs *cancioneros*. Llavors hi havia a Mèxic un planter de toreros com Armillita, Silverio Pérez, Jesús Solórzano, El Soldado, Arruza, Procuna...»¹⁰⁹⁰

Aquest fragment reforça de nou la tesi formulada sobre l'interès de Poblet per tot, i la seva manca de prejudicis sobre qüestions diverses de la vida i els altres. Més endavant, el lector d'aquestes ratlles descobrirà que a l'escriptor montblanquí li plaïa parlar amb l'enllustrador de

---

¹⁰⁸⁹ *Ibid.*, p. 301.

¹⁰⁹⁰ *Ibid.*, p. 302.

les sabates que li ensenyava modismes mexicans. Aquest cop reitera la seva visió oberta i receptiva a qualsevol manifestació cultural i, fins i tot, no s'està d'enaltir la tauromàquia o el flamenc, elements que es poden assimilar com a vertebradors de la identitat espanyola, però que Poblet no s'amaga de considerar-los una manifestació cultural més com una altra, la qual és del seu grat. Pot semblar estrany però tampoc no hauria de ser-ho tant, reivindicar la catalanitat i les llibertats nacionals de Catalunya no hauria d'estar renyit amb gaudir amb manifestacions de tipus cultural d'altres països com fa Poblet. Tot i que en aquells dies de l'exili, com és natural, l'espanyolitat i molts signes relacionats amb aquesta no gaudien de bona receptivitat entre els refugiats catalans, atès que molts dels símbols espanyols foren patrimonialitzats pel franquisme. I ja s'ha mostrat, a través de l'Orfeó Català, que les relacions amb entitats d'exiliats espanyols eren molt escasses. En el seu text explica, doncs, que per acabar-ho de reblar una tarda, després de presenciar una gran *corrida*, es llançà a escriure una crònica taurina, per al setmanari d'espectacles, *El Redondel*, —on col·laborava el seu amic Joan Tomàs i Rossich— signada amb el pseudònim de *Catalán*, «usat, precisament, per fer sortir una mica de polleguera els compatriotes que no entenien —i encara no ho entenen avui— que l'afició als toros i el catalanisme són coses perfectament compatibles.»¹⁰⁹¹ La sorpresa seva va venir quan la hi van publicar; i sembla que aquell fet féu forrolla entre els parroquians de l'Orfeó Català. Aquí novament sobresurt un altre aspecte del seu tarannà, el jo més sorneguer, amic de la broma i de treure ferro i transcendència a les coses, ben mirat, potser només era una cursa de braus i no n'hi havia pas per tant.

Els amics amb qui compartia aquestes activitats de caràcter lúdic i cultural eren Joan Vila, un sabadellenc afiliat al POUM; Joan Rossinyol, d'Acció Catalana, de Rubí, i que anys després treballaria a l'editorial Pòrtic com a corrector de les memòries de Poblet. L'escriptor montblanquí esmenta els seus amics de sortides culturals i nocturnes, per falcar novament una anècdota, la marca de la casa del seu estil i que dóna agilitat al text: el robatori de cinc vestits seus de l'habitació on dormia, abans de compartir cambra amb Rossinyol, la denominada «cambra d'en Poblet» i de com davant d'aquest fet va encarregar-ne sis a un sastre mexicà i que «Al cap de pocs dies, en una de les meves correrries pels barris baixos, a La Lagunilla, vaig veure penjats dos dels vestits que m'havien pres. En interrogar el drapaire que els venia per saber la seva procedència, no en vaig poder treure l'entrellat [...]»¹⁰⁹² Davant d'aquesta situació difícil de resoldre Poblet opta, una vegada més, per l'optimisme i el no posar-se pedres al fetge:

---

¹⁰⁹¹ *Ibid.*, p. 302-303.

¹⁰⁹² *Ibid.*, p. 299.

«És clar que em quedava el recurs de presentar la pertinent denúncia, però, sospesades les coses, vaig decidir deixar-ho córrer. Fet i fet, un hom era hoste d'un país que ens havia acollit generosament, mentre d'altres, gairebé tots, ens tancaven les portes, i vaig preferir l'oblit, bo i quedant com «un senyor». La resposta del comerciant (?) de La Lagunilla no em va sorprendre. A Mèxic, quan us responen amb mexicanismes, és difícil de treure'n l'aigua clara. El bo del cas és que aquesta manera de parlar ens plaïa d'allò més. Som uns enamorats dels modismes peculiars de la gent del poble, fins a l'extrem que amb el meu enllustrador de sabates sosteníem les converses més inversemblants amb un vocabulari que no devia passar de les dues dotzenes de paraules.»¹⁰⁹³

Heus aquí un exemple d'universalisme des del localisme, el pas de l'anècdota a la categoria. A partir del castellà de Mèxic emprat per les capes populars, personificades en l'enllustrador de sabates de Poblet, i que posa de relleu novament el tarannà de Poblet: receptiu a les realitats alienes personals i als universos diferents de la cultura catalana. L'escriptor montblanquí demostra una clara voluntat d'integració al país d'acollida del seu exili perquè entén la generositat d'aquest en obrir les portes a exiliats com ell. Però això no ho fa per obligació, ni com a impostura. Poblet, com s'aprecia al llarg de les seves *Memòries* i tal com el retraten la gent del seu entorn, és un home afable, sociable. A ell li agrada parlar amb la gent i sent interès per tot, com demostra el passatge citat. No obstant aquesta actitud no era la més habitual entre els exiliats. En aquest sentit són molt reveladores les paraules de Glòria Artís, filla d'Avel·lí Artís i Gener, *Tísner*, quan explica l'actitud del seu pare respecte a l'exili i Mèxic. L'autor de les *Paraules d'Opòton el Vell* encarna un tarannà del tot receptiu, semblant al de Poblet. Glòria Artís afirma al respecte:

«El pare sabia que fer-se mexicà per conveniència era com una mena de traïció. Però va fer coses que d'altres que es van acollir a la nacionalitat mexicana mai no van fer. Per als seus fills, que som mexicans, hauria estat una gran decepció tenir un pare que no s'estimés el país, com acostumava a passar entre la gent de l'exili.»¹⁰⁹⁴

Seguint amb la nòmina d'amics esmenta Joan Grijalbo i Serres, treballador de banca a Catalunya i editor a Mèxic i també després a Catalunya; el 1949 fundà l'editorial Grijalbo. Aquest li oferí la casa per dormir-hi en els primers dies d'exili, segons explica. Altres noms que

---

¹⁰⁹³ *Ibid.*, p. 299-300.

¹⁰⁹⁴ Julià GUILLAMON [ed.], *Literatures de l'exili*, [Catàleg exposició], Barcelona, Centre de Cultura Contemporània de Barcelona i Institut d'Edicions de la Diputació de Barcelona, 2005, p. 115.

dóna, i amb qui compartia la febre per la literatura, eren Avel·lí Artís, tant el pare com el fill, o Artur Bladé i Desumvila, sense deixar de banda noms com el de Manuel Alcàntara i Gusart, administrador d'empreses que arribà a Mèxic el 18-XI-1941. Fou gerent de l'editorial Misrachi, des del 1942, estigué vinculat als Jocs Florals com a secretari del Patronat d'aquests. Pere Foix i Cases, escriptor i sindicalista, que abans de la guerra fou militant d'ERC i treballà a l'Oficina de Premsa de la Generalitat. A Mèxic col·laborà en diverses publicacions i dirigí la revista bibliogràfica *Horizontes*. Joan Tomàs i Rossich, el periodista igualadí arribat a Mèxic el 22-VI-1942, que era un gran coneixedor d'anècdotes i xafarderies de la gent del teatre, el cinema, el circ i del món de *music ball*, ja que s'especialitzà en temes d'espectacles en publicacions com *El Redondel* —amb la secció «El séptimo cielo»—, *La Nostra Revista* i *Pont Blau*.

Després de glossar-ne un molt breu esbós personal diu: «I una remarca a fer: gairebé tots els amics eren, com un hom mateix, procedents de comarques.»¹⁰⁹⁵ Aquesta afirmació no és gratuïta, Poblet malgrat viure a Barcelona i viatjar per molts països del món durant anys se sent un home de comarques, afirmació que s'ha d'interpretar com a sinònim de marmessor de catalanitat. La comarca, entesa com l'espai rural, l'urna d'uns orígens ancestrals que denoten l'arrelament al país per mitjà d'una nissaga familiar de generacions, lligada al territori i a uns usos i costums propis d'una determinada tradició. En tot moment, encara que subconscientment, recorda la plenitud viscuda en els seus anys de joventut, la immersió en el catalanisme montblanquí dels anys vint, a través del pare, Joan Poblet i Civit; el mestre, Narcís Boix, i el referent cooperativista i dinamitzador cultural, Joan Poblet i Teixidó. A més de la participació intensa en la Joventut Nacionalista i les diverses derivades de l'associacionisme montblanquí de signe catalanista que, com ja s'ha explicat àmpliament, assenten els fonaments de la seva identitat individual. Així com la seva personalitat política que conjuminarà, al llarg de la seva vida, catalanisme amb ideari d'esquerres. La reivindicació de la procedència comarcal, en clau cultural, també li escau. Així, doncs, una vegada més aflora el Poblet d'esperit romàntic, partidari de la *terra alta*, l'àmbit rural, però malgrat tot sense renunciar ni renegar de la *terra baixa*, la ciutat —ans el contrari—, manllevant la terminologia simbòlica d'Àngel Guimerà. La reivindicació de la pertinença comarcal obeeix a raons més purament sentimentals i de to nostàlgic que de cap altre tipus; ja que ell, fins i tot abans de marxar a l'exili, ja és un home plenament urbà i cosmopolita atent a qualsevol canvi o transformació. Aquesta reclamació en clau identitària és més aviat estètica, que pràctica, i obeeix al propòsit de la seva construcció literària en el relat autobiogràfic. Amb tot és un element que ell considera important i que integra en la formació del seu jo literari.

---

¹⁰⁹⁵ POBLET, *Memòries d'un rodamón*, p. 301.

Josep Maria Poblet feia temps que pensava retornar a Catalunya decebut per diversos factors: la conjuntura de Catalunya; les discussions entre diversos partits i sectors polítics catalans a l'exili; així com la manca de posicionament de les democràcies occidentals vers la situació de Catalunya, un cop acabada la Segona Guerra Mundial. Aquests elements, no ben bé coincidents tots en el temps, però situats a una certa proximitat, foren els que motivarien repensar-se el retorn a Catalunya. No obstant, aquesta decisió la prorrogaria quatre anys perquè el 1944 va arribar a Mèxic un amic seu, de l'època que vivia a Madrid, per oferir-li feina relacionada amb la indústria de la cinematografia; atès que aquest amic en qüestió es volia convertir en productor de pel·lícules i necessitava col·laboradors. Malgrat no amagar-li els seus desitjos de tornar a Europa, l'amic el va nomenar gerent de la nova empresa, si més no per la primera pel·lícula que es produiria i que es va titular *Soltera y con gemelos*. La pel·lícula, dirigida per Jaume Salvador, comptava amb actors de repartiment com Àngel Garasa i el fill del conegut actor Benito Cebrián; en la banda sonora Amanda Ledesma, que en aquells dies era un bon reclam comercial, va ser l'encarregada de posar-hi veu femenina a ritme de tango argentí. Però després d'aquesta pel·lícula la voluntat de retornar a Catalunya va pesar més. I fou així com va dimitir de gerent de l'empresa i va començar a planificar la tornada, però abans volia passar per Cuba, els Estats Units i París, per veure si el panorama polític prenia un caire més favorable.

1.3.4. El jo viatger, cosmopolitisme i modernitat

1.3.4.1. Una gira per Amèrica del Sud i els Estats Units

Durant la seva estada a Mèxic, Poblet es va incorporar en una societat d'importacions i exportacions, que aleshores funcionava bé a causa de les necessitats provocades per la Segona Guerra Mundial. Això va fer que Poblet iniciés un seguit de viatges comercials per diferents països d'Amèrica del Sud com Guatemala, El Salvador, Costa Rica, Panamà, Colòmbia, Equador, Bolívia, Perú i Brasil. Per dur a terme la ruta es va haver d'acollir a la nacionalitat mexicana, però el seu passaport era el que li havien expedit els funcionaris de la República, a Agullana, i aquest no tenia validesa en els països on havia d'anar a realitzar gestions comercials. L'obtenció dels visats per a cada un dels respectius països l'obtingué fàcilment excepte en el cas del pas pel Canal de Panamà, això succeïa l'any 1944, el motiu de l'escassetat dels visats eren els estrictes controls de seguretat arran de la Segona Guerra Mundial. Va ser

aleshores quan Poblet va caure de demanar ajut a Indalecio Prieto. I així va ser com Prieto li va fer una carta per lliurar al cònsol de Panamà. Poblet ho narra d'aquesta manera:

«[...] escrita, si fa no fa, en aquests termes: *“Respondo de la conducta política del portador José María Poblet y de su fidelidad a la causa aliada, como si se tratara de mí mismo.”*»¹⁰⁹⁶

Fins a Guatemala va fer el viatge amb tren. Poblet explica el periple que va suposar perquè el tren va fer nombroses parades i va costar molt arribar. Un cop a introduït el viatge, aprofita per glossar les impressions produïdes pel paisatge tot fent una breu marrada per la història i la política del país. El viatge continua amb avió cap a El Salvador, i després Costa Rica. En aquest últim país, Poblet diu que hi havia dos amos: la United Fruit Company i Josep Figueres, un home amb iniciativa que exercia de President de la República, i que era fill de pares catalans. Malgrat tot, el país podia presumir de tres coses autèntiques, segons el cronista: de posseir el millor teatre de l'Amèrica Central, de tenir el menor índex d'analfabetisme i l'absència d'exèrcit. A Costa Rica havien arribat alguns exemplars dels llibres de Poblet editats a Mèxic. Per aquest motiu la colònia catalana de San José va obsequiar l'escriptor montblanquí amb un banquet en el qual es van llegir alguns discursos i diferents versos, mentre que també es va recordar la figura de Josep Carner, atès que temps enrere havia exercit un càrrec diplomàtic al país. A Panamà hi romangué quatre dies per agafar l'avió direcció a Colòmbia, on visitaria la ciutat de Cali, en les vint-i-quatre hores d'escala abans d'agafar un avió cap a l'Equador. L'estada sembla que no va ser gaire plaent, a causa del xivarri, les empentes i la calor xafogosa de la ciutat. L'endemà parada a Guayaquil. I d'aquí cap a Bolívia. Poblet havia de fer aturada a La Paz, però l'avió fou desviat cap a Cochabamba, un cop allí es posà en contacte amb un dels membres de la nissaga Pi i Sunyer, ho glossa d'aquesta manera:

«Hi vam arribar [a Cochabamba] a les primeres hores d'una nit fosca com una gola de llop, però com que portàvem l'adreça d'un dels múltiples Pi i Sunyer escampats pel món, també refugiat polític, que exercia una càtedra de la Universitat, després de deixades les maletes a l'hotel, vam trucar a la porta de casa seva. Fou aquella una vetllada memorable per la circumstància que a la mateixa ciutat hi havia anat a parar el general Vicente Rojo, cap de l'Estat Major de l'Exèrcit republicà, qui, degudament avisat, va venir a prendre cafè amb nosaltres. No cal precisar que durant hores i hores el tema fou únic: la guerra civil de casa nostra i els seus resultats. I no cal tampoc afegir que, per bé que desconexadors de les tècniques militars, les explicacions del general,

---

¹⁰⁹⁶ *Ibid.*, p. 308.

que ara el Govern de l'Equador havia contractat perquè ensenyés tàctiques i sistemes als seus col·legues bolivians, ens va fer molta impressió.»¹⁰⁹⁷

El final de l'etapa del viatge s'apropava. A Lima hi hagué de romandre unes hores a l'espera d'aconseguir un bitllet que el dugués fins a São Paulo, tal com ja li havia passat a Panamà. Poblet no guardà, però, un bon record de la capital del Perú arran de l'experiència duanera viscuda durant al seva tornada a Mèxic:

«[...] a uns duaners se'ls va ficar a la barretina que amb tantes maletes hom podia portar contraban. Les van escorcollar minuciosament i, no prou satisfets, ens van fer despullar fins a restar nus de pèl a pèl durant uns minuts. Després van arribar les disculpes, si bé el regust de boca produït per l'incident duaner ningú no ens el va poder treure.»¹⁰⁹⁸

Continuant amb el viatge, abans d'arribar a aquesta ciutat l'avió hagué de fer escala a la població de Corumbà, a causa d'un accident aeri a la ciutat brasilera. De São Paulo, Poblet en recull, com a totes els ciutats que visita, el batec quotidià de la gent, l'urbanisme dibuixat pels grans gratacels, l'ambient, les olors i totes les sensacions que li arriben, així com un breu retrat de la situació econòmica, política i social. I d'aquí a Río de Janeiro on «Era en aquest indret que els primers dies de setembre de 1944 vam poder veure un reportatge cinematogràfic dels dies de l'alliberament de París. Tot anava arribant, doncs, i tot anava trobant la seva fi.»¹⁰⁹⁹ Amb el desenllaç de la Segona Guerra Mundial hi havia cautela en el món industrial i comercial, tanmateix ell seguia amunt i avall desenvolupant la seva tasca comercial. A Mèxic, en aquells dies, uns amics de Poblet li organitzaren un banquet, un sopar en el seu honor, en una de les dependències del Palau de Belles Arts, fou el 25 de juliol de 1944.¹¹⁰⁰ L'àpat deuria voler emular, però amb més sobrietat, els que se servien a l'Ambassadeurs, el restaurant cosmopolita de Mèxic creat pel Cap de Protocol de la Generalitat de Catalunya, Dalmau Costa, i inaugurat just dos mesos abans, el 26 de maig de 1944. Ho recull d'aquesta manera a les seves memòries:

---

¹⁰⁹⁷ *Ibid.*, p. 314-315.

¹⁰⁹⁸ *Ibid.*, p. 316.

¹⁰⁹⁹ *Ibid.*, p. 319.

¹¹⁰⁰ L'arxiu Josep M. Poblet conserva una tarja d'invitació al sopar, celebrat el dia 25 de juliol de 1944, al restaurant del Palau de Belles Arts, que constà del següent menú: entreteniments variats, crême a la Saint-Germain, vòl-au-vent, peix al forn, filet Belles Arts, dolços, vi blanc i negre i cafè. En una altra tarja, editada prèviament, s'informa de la intenció de realitzar aquest sopar i apareix la comissió organitzadora formada per Joaquim Bohigas, Ramon Frontera, Antoni Gilabert, Lluís Mestres, Francesc Miquel i Vergés i Joan Vila. En aquesta s'informa que els tiquets es podien comprar a l'Orfeó Català a un preu de deu pesos.

«Hi va acudir molta gent, una bona part de la qual estava convençuda que un hom, vistos els esdeveniments internacionals, ja no tornaria a Mèxic, sinó que decidiria emprendre el retorn via Río de Janeiro-Barcelona; una versió absurda, que encara avui no sabem qui va tenir interès a anar-la fent grossa com una bola de neu, una bola que després s'havia de desfer per ella sola. Tot plegat, com se sol dir, coses de la vida...»¹¹⁰¹

Josep Maria Poblet segueix glossant els seus viatges per Europa i el continent americà. Aquests últims capítols esdevenen una síntesi de la gran part dels seus llibres de viatges i entronquen més clarament amb la literatura de viatges que el memorialisme. De totes maneres, serveixen per dibuixar el tarannà de l'home modern, obert, emprenedor i, en certa mesura, aventurer que fou Poblet, en definitiva, un rodamón en sentit literal. Un cul de mal seient, vital, optimista, amb ganes de fer coses i que l'adversitat de la guerra i l'exili la reconvertí en una oportunitat per descobrir món i viure una vida que, tal vegada, potser no hauria viscut, si més no d'aquesta manera.

Els seus viatges no s'acaben amb la tornada a Mèxic, encara vindrien noves destinacions. De Mèxic agafà l'avió per fer escala a Campeche, a l'aeròdrom havaner de Rancho Boyeros, i fins a l'Havana. Aquesta capital la trobà exactament igual que cinc anys enrere, quan hi havia estat per primera vegada. Quant a l'aspecte literari, Poblet enceta aquest capítol titulat «Tres mesos a Nova York», amb unes línies de ressorts lírics, per explicar les impressions de la nova arribada a Cuba, a finals de l'any 1945.¹¹⁰²

«[...] les primeres llums del matí ens van atrapar uns minuts abans de la inundació de claror que aviat s'havia de fer mestressa dels camps, sempre suaus i sedosos, d'aquella part del mar Caribe. [...] Tot això enmig de les palmeres sumptuoses i exuberants, uns arbres que constantment retallen l'horitzó d'aquella ciutat de cases obertes, de franquesa incontrolada, de simpatia a dojo. Ara ens vam allotjar en un hotel sense pretensions de prop del Morro, tocant al port, en una cambra de la part alta que ens permetia de veure l'ampla badia havanera i el seu mar, orfe de moviments. El sol d'aquesta terra, tant com estrident, destravat, tenia el secret de matar tota mena de vents i així la calma més estricta era el signe d'aquelles hores, malgrat trobar-nos a les darreries de l'any 1945, una època en què els dies ja no acostumen a fer bondat.»¹¹⁰³

---

¹¹⁰¹ POBLET, *Memòries d'un rodamón*, p. 320.

¹¹⁰² Aquest títol del capítol el manleva del llibre *Tres mesos i un dia a Nova York* (París-Tolosa, 1947), que nou anys després revisarà i publicarà novament amb l'encapçalament *Els Estats Units (Clixés de viatge)* (Barcelona, 1956) on glossa amb tot detall l'estada a Miami, Nova York, Filadèlfia i Washington sense bandejar el seu hàbil retrat del paisatge i la gent, vistos a través de la seva mirada optimista, copsant en tot moment l'anècdota i la facècia viscudes.

¹¹⁰³ POBLET, *Memòries d'un rodamón*, p. 321-322.

En aquesta nova visita a l'Havana es retroba amb la senyora Teresina, de la dispesa on s'havia allotjat en la seva primera estada a l'illa, i comprova que la colònia catalana s'havia escampat, alguns catalans havien anat a altres bandes del continent i d'altres havien retornat a Catalunya. De camí cap a Nova York, agafà l'avió fins a Miami, era l'endemà de Nadal. Poblet la descriu com una ciutat llampant i fosforescent, marcada pels colors blaus i blancs que omplen els carrers i les botigues «on s'ofereixen articles de tota mena, amb noies lleugeres de roba, homes colrats pel sol, tots amb vestits vaporosos, diàfans, nets.»¹¹⁰⁴ La ciutat era radiant a causa de la influència del turisme i el comerç de luxe de grans firmes novayorqueses que envaïen els aparadors.

De Miami a Nova York Poblet agafà un tren que féu el trajecte en vint-i-quatre hores, però que li permetia contemplar el paisatge urbà, industrial i agrícola del país. Una vegada més Poblet insiteix en el paisatge, com a font literària. I utilitza una estratègia per endinsar-se en l'anècdota com és la coneixença d'algú vinculat amb Catalunya o la Conca, en aquest cas, a Pensilvània, l'esperava un company seu d'infantesa que feia anys que residia al país, Joan Guasch, que es dedicava a la fabricació de productes de bellesa. Malgrat donar aquesta referència, no concreta com transcorregué la trobada. Poblet justifica que ara no entri en detalls de la ciutat i que en parli tangencialment perquè està fent unes memòries i no un llibre de viatges, la qual cosa requereix abordar altres aspectes de tipus personal, que no havien quedat recollits en altres llibres seus. L'estada de Poblet a Nova York obeïa a qüestions laborals i no pas d'oci. La seva intenció era fer-se amb algunes representacions comercials per poder viure en la nova etapa de vida catalana, que tenia intenció de reiniciar en breu:

«Era evident que, amb la guerra a les acaballes, algunes firmes havien de tenir interès a situar-se al mercat peninsular, i, en efecte, no ens vam equivocar; de manera que no ens fou difícil l'obtenció de mitja dotzena de cases de prou envergadura per guanyar-nos la vida. Però, novament, tot se'n va anar al sac de les il·lusions, un sac foradat al capdavant del qual res no havia de quedar, ja que si hi havia les representacions, el que no havia de guixar eren les traves posades a les exportacions, els permisos i les llicències, els tractats comercials i tota la faramalla que no van permetre que els nostres propòsits poguessin esdevenir una realitat.»¹¹⁰⁵

Tot això passava quatre mesos després de l'esclat de les bombes sobre les ciutats d'Hiroshima i Nagasaki. Però una vegada més Poblet supera les adversitats. I gràcies a un amic

---

¹¹⁰⁴ *Ibid.*, p. 322.

¹¹⁰⁵ *Ibid.*, p. 324.

de l'Havana que tenia un càrrec important en una indústria de Filadèlfia, li va oferir de vendre mitges de niló d'accident d'aquesta fàbrica. Poblet es posà en contacte amb un altre amic mexicà, que es dedicava a fer exportacions a l'Orient, i que li va dir que n'hi compraria tantes com n'hi portés. Així fou com els dissabtes al matí anava fins a Filadèlfia i després retornava a Nova York amb una maleta plena de caps de mitges. Aquesta la lliurava a l'oficina de l'exportador mexicà i aquest li liquidava l'import de la mercaderia en bitllets. Aquesta activitat li proporcionava uns ingressos d'entre tres-cents i quatre-cents dòlars setmanals. Però Poblet, un home de principis i honest, va qüestionar aquell negoci:

«L'afer va durar poc, precisament per ésser un negoci tan simple, i fou per això que aviat em van arribar els dubtes en el sentit que jo exercia un guany que estava penat per les lleis. I malgrat la seva senzillesa vaig arribar a la conclusió que sota cap concepte la mena de comerç que feia no m'interessava. Vaig renunciar, doncs, a guanyar diners tan ploguts del cel, com significava el meu flamant pas pel negoci de les mitges, i, bo i agraint al meu estimat amic de Cuba la seva gentilesa, vaig saber dir prou. Prou, perquè per damunt dels dòlars hi havia la meua tranquil·litat i el poder dormir sense malsons de cap mena.»¹¹⁰⁶

En aquest fragment trobem una altra autoreferència que explicita els seus principis ètics a l'hora de guanyar-se la vida. Poblet, abans de la guerra, ja havia passat pel tràngol de la fallida del negoci familiar, fet que va provocar la seva *mort* civil i la de la seva família. Allò, de ben segur, el va sensibilitzar al màxim a l'hora de guanyar-se la vida i d'anar a raure en qüestions econòmiques.

A Nova York va estar-s'hi durant tres mesos, temps que serví per gestar un grapat d'impressions que després foren abocades en un llibre. A les *Memòries*, explica que la ciutat dels gratacels no l'acabà d'entusiasmar i que és on se sentí més llatí i mediterrani. La vida que hi portà fou més aviat tranquil·la, però no s'estigué d'assistir a concerts, projeccions de cinema i espectacles teatrals «dels que fan bellugar la gent». A Nova York trobà una secretària belga que li féu d'interpret i de guia, i també l'introduí en la societat jueva. Però la sort d'en Poblet no s'acaba aquí, i gràcies a un tal Canudas, que ocupava un càrrec en una companyia d'aviació, li proporcionà una cambra modesta a la mateixa casa on ell hi tenia l'apartament. I que resultà ser un nou Centre Català en miniatura, com el de la dispesa de la senyora Teresina a l'Havana. Els porters de la finca eren catalans; al primer pis hi residia en Canudas amb la seva esposa; al segon, el filòleg Joan Coromines i la seva muller, i a les golfes en Poblet. La seva habitació era

---

¹¹⁰⁶ *Ibid.*, p. 325.

molt petita, hi cabia just el llit, una cadira, un rentamans, una taula i un armari. En la narració memorialística, torna a fer gal·la del seu humor quan explica que en el moment de lliurar-li les claus, el porter li advertí que no rebés visites femenines, Poblet li etzibà irònicament: «Estigueu tranquil, perquè si en volgués venir alguna no sabria pas on ficar-la.»¹¹⁰⁷

Per la casa d'en Canudas, segons explica Poblet, hi passaren personalitats destacades com Josep Pijoan. En l'estada americana, un dia, Jaume Miravittles li presentà un català de l'Empordà, de nom Salvador Fàbregas, que durant la Segona Guerra Mundial havia estat paracaigudista a l'exèrcit dels Estats Units.¹¹⁰⁸ El present capítol de les *Memòries* es clou amb un repàs dels amics i personalitats amb qui coincidí a Nova York com en Jaume Miravittles de qui fa un minimalista esbós literari:

«A Miravittles l'havíem conegut els dies de la guerra civil pel fet de militar tots dos en un mateix partit, i també com a bon orador, una condició assolida amb l'ajut d'una veu pastosa i greu, malgrat la seva joventut, tot el qual feia que, juntament amb un gest rítmic de braços i la facilitat de paraula, assolís un fort impacte en els auditoris. Llavors tenia figura de galant de cinema, unes maneres a propòsit perquè l'element femení li dediqués les seves preferències. És de creure que, com és natural, se'n va saber aprofitar. Quan, però, el vam tractar més fou a Mèxic; tant, que amb motiu de publicar, a la capital dels asteques, el seu llibre *«Geografia contra Geopolítica»*, ens va fer ofrena d'un exemplar amb aquesta especialíssima dedicatòria: «Ara ho dic per escrit: Si no fos en Miravittles, m'agradaria ésser Josep M. Poblet». Ens plaïa de trobar-lo perquè la seva conversa era brillant, persuasiva i, com a bon periodista, sempre sabia coses. Ara, malgrat tots dos viure a Barcelona, gairebé no ens veiem mai.»¹¹⁰⁹

Poblet cita, de bursada, un pila de noms amb qui compartí o mantingué contacte en aquells dies novaiorquesos: Carner i Ribalta, el caricaturista *Shum*, Jaume Pi i Sunyer, Agustí Borgunyó, Ventura i Sureda, Joan Agell, Albert Reixac, Josep Fontanals, Gironella, Josep Bartolí, entre altres. Amb ells i d'altres es trobaven o coincidien al Centre Català de Nova York i les converses, com diu el mateix Poblet, sempre giraven a l'entorn de l'esdevenidor de Catalunya i «Tothom hi deia la seva i tothom, qui més qui menys, es creia posseïdor del secret que havia de fer donar la virada al país on tots havíem nascut.»¹¹¹⁰

---

¹¹⁰⁷ *Ibid.*, p. 327.

¹¹⁰⁸ Vegeu POBLET, «Salvador Fàbregas, “el paracaigudista”», dins *Els Estats Units (Clixés de viatge)*, p. 113-120.

¹¹⁰⁹ POBLET, *Memòries d'un rodamón*, p. 328.

¹¹¹⁰ *Ibid.*, p. 329.

1.3.4.2. Un any i mig a París

Josep Maria Poblet decideix tornar definitivament a Europa. El destí triat és França, però novament les dificultats s'interposen en el camí. Aquest cop el problema és el trasllat, per via marítima, de les maletes i la manca de rutes regulars per mar. La causa són les seqüeles de la guerra, que provocà que hagués de viatjar en una embarcació mig de càrrega, mig de passatgers. Aquesta era el *Groix*, que feia la ruta Nova York-La Rochelle. Aleshores corrien els primers dies d'abril de 1946 quan Poblet trepitjà novament terra europea, concretament La Rochelle. I aprofita per fer una postil·la literària, tot destacant que es tractava de la ciutat dels mosqueters immortalitzats per Alexandre Dumas. De La Rochelle va emprendre el viatge cap a París. Allí l'esperava l'amic Brauli Solsona, que li reservà una *chambre* —emprant el vocabulari que fa servir Poblet— en un modest hotel, prop del metro de La Chapelle que després substituï per una *garçonnière* molt humil davant de l'església de Saint-Julien-le-Pauvre, davant de Notre-Dame i al costat del Sena. Aquest nou allotjament l'aconseguí gràcies a un altre amic, Ramon Tragan, un pianista fill d'Esparreguera, que feia anys que vivia a França. Poblet l'havia conegut a Montblanc amb motiu d'acompanyar alguna artista, quan l'escriptor montblanquí treballava al negoci de casa, abans de la guerra. En el transcurs dels anys aquella coneixença es transformà en una bona amistat. Poblet el retrata així:

«Es tractava d'un de tants músics que tenia una acadèmia al carrer Nou, tot just entrant, al número 4. Però Tragan era, a més, compositor i un home culte dels que han corregut món, que ja llavors parlava l'anglès i el francès. En definitiva, un punt i a part entre la plèiade de col·legues que en aquells anys, amb tantes artistes que havien d'aprendre cuplets, amb un Paral·lel ple de cafès concerts, envaïen la popular via. De moltes cançons n'escrivia la lletra i la música, com en el cas de la sardana dedicada a al mort de Guimerà, que es va fer notòria per tota la terra catalana: *Catalunya està trista / vestida va de dol...*»¹¹¹¹

En l'estada a París Poblet segueix recollint, com ja és habitual en ell, les impressions que li produeix l'estada. En aquells dies de mitjan 1946 l'impacte de la guerra hi segueix present i l'escriptor montblanquí veu la capital de França amb aquests ulls:

«Era aquell un París de restriccions i de llibretes de racionament, de tiquets, d'articles limitats i d'altres que s'havien d'adquirir al mercat negre. Els estralls de la guerra sorgien arreu. Al

---

¹¹¹¹ *Ibid.*, p. 332-333.

barri on vivíem, les plaques commemoratives de la mort de paisans i guàrdies que havien sucumbit els dies de l'alliberament es veien a tocar a tocar, moltes amb pomells de flors fresques. Els homes portaven vestits estrets, recosits, i, alguns, com si haguessin estat rosegats. L'abillament de l'element femení patia del mateix mal, per bé que, amb un simple detall, les dones franceses sabien dissimular una època d'estretor sortosament acabada. On es veia més l'herència de la tragèdia era en el calçat, més ben dit, en l'absència de calçat, perquè també estava intervingut com els menús dels restaurants, on t'eren reclamats els pertinents tiquets. Als espectacles la lluita també havia fet solc, encara que de mica en mica anaven agafant to. Molts t'explicaven les privacions i les frustracions d'uns dies malastrucs, i també et parlaven dels qui, com d'habitud, s'havien enriquit a costa de la tragèdia.»¹¹¹²

Aquest fragment és significatiu perquè retrata, de manera molt personal, les empremtes de la Segona Guerra Mundial en el dia a dia parisenc. És en aquests fragments descriptius, entre el reportatge i la descripció literària, on creix el Poblet escriptor. Aquest n'és un exemple dels molts que sovintegen en els seus llibres de literatura testimonial. Del retrat de la vida quotidiana de París, a continuació, passa a explicar els hàbits personals i la vida que portava en aquell París de postguerra. Poblet es retroba amb altres catalans que també resideixen a la capital francesa com Rafael Tasis, a qui havia conegut durant la guerra quan aquest era funcionari de la Conselleria de Justícia, encapçalada per Bosch i Gimpera, i tenia el càrrec de director dels serveis correccionals de la Generalitat de Catalunya. Poblet inclou el retrat de Tasis en les seves memòries:

«[Rafael] Tasis era un català extraordinari, tal com ho va demostrar llavors del seu retorn a la terra, puix que deixant a un costat les seves condicions d'escriptor, que eren moltes, en les facetes més diverses, el seu alè i el seu concurs, els seus dots d'organitzador no hi mancaven. Totes les empreses i totes els iniciatives, mentre portessin l'emblema de la catalanitat, se les feia seves. Mai no pensà en ell, sinó en el país on havia nascut, en el seu futur. La seva obra és prou coneguda, però el que molts no saben és que, treballador de mena, els dies de l'ocupació alemanya, emprava les hores lliures a enllestir un diccionari català-anglès, que aneu a saber on deu haver anat a parar. Ens vèiem sovint i parlàvem sempre gairebé d'un mateix tema, el possible retorn, que vam emprendre es pot dir plegats, a les darreries del 1948. Se'm va avançar unes setmanes, bo i comunicant-me la seva decisió a Roma, on jo m'havia establert feia uns mesos, com hom veurà més endavant. Quan ara algú ens diu que treballem molt, que publiquem llibres i que guanyem premis, solem respondre que ho vam heretar del nostre estimadíssim amic.»¹¹¹³

---

¹¹¹² *Ibid.*, p. 333-334.

¹¹¹³ *Ibid.*, p. 334-335

L'amistat amb Rafael Tasis va portar a Josep Maria Pobleu a col·laborar junts en diverses iniciatives literàries com l'adaptació teatral de la novel·la de Tasis, *Un crim al Paralelo* (1960). Pobleu retrià un homenatge pòstum al seu amic amb l'elaboració d'una biografia titulada *Rafael Tasis, conducta i exemple* (1967).¹¹¹⁴ Recorda que després de l'alliberament de França, una colla de refugiats, entre ells Tasis, s'havien enrolat en una expedició artística comandada per Mario Moreno, *Cantinflas*, que anava a Mèxic per estrenar una revista. Tasis també hi estava involucrat però en el seu pensament només hi havia Barcelona i Catalunya. Més endavant —quan explicava ja vivències i records dels anys setanta— torna a evocar-ne el record arran de la seva mort l'any 1966, sentint-la com la pèrdua d'un veritable amic:

«L'estabilitat dels darrers anys es va veure trencada per la inesperada mort de Rafael Tasis, ocorreguda a la capital de França el 1966. La seva pèrdua ens va significar un cop de maça. L'havíem acomiadat unes hores abans d'empendre el seu viatge a París on es va traslladar per a parlar d'un altre company desaparegut, també precipitadament, Ramon Xuriguera. Nosaltres, uns mesos després, vam haver de fer altre tant en un acte organitzat pel Casal de Catalunya de la gran ciutat, bo i dibuixant els trets essencials de l'amic mort sobtadament, del qual acabàvem de publicar-ne la biografia. Tasis significava, a més de l'amistat, l'esperó per a les nostres activitats literàries i sempre el consell assenyat, clar, precís.»¹¹¹⁵

Pobleu recorda també la figura del cartellista Carles Fontserè, que s'establí a Mèxic i, posteriorment, anà a Nova York. Pobleu, en el moment d'escriure les memòries, surt de l'àmbit temàtic textual, i en dóna dades, com que a principis dels 60 s'instal·là en una casa de pagès de Porqueres.

Pobleu reprèn la història personal de la seva estada a París i explica que en el seu apartament de Saint-Julien-le-Pauvre va aprendre a cuinar, atès que el seu pressupost no li permetia anar cada dia de restaurant. La cuina es va convertir en una afició per Pobleu que compartia amb altres amics. Indubtablement, a banda del menjar, després deurien venir les sobretauls farcides de diàleg i de debat intens sobre l'exili, el retorn i la cultura catalana:

«El cas és que ens hi vam afeccionar i que, segons deien els convidats que ens venien a fer companyia, amb aprofitament. Els comensals més assidus solien ésser el doctor Perramon, que

---

¹¹¹⁴ Sobre Rafael Tasis, a més de la biografia de Josep M. Pobleu, vegeu Adriana DANÉS SALA, *Els inicis literaris i polítics de Rafael Tasis (1921-1935)*. Treball de recerca dirigit per Xavier Vall i Solaz. Departament de Filologia Catalana, Facultat de Lletres, Universitat Autònoma de Barcelona, 2004. Inclou una extensa bibliografia sobre Rafael Tasis, així com la bibliografia completa de l'autor entre 1921 i 1935: llibres, traduccions, adaptacions i col·laboracions a la premsa. Vegeu també *Centenari Rafael Tasis (1906-2006)*, Generalitat de Catalunya, Institució de les Lletres Catalanes, Barcelona, 2006.

¹¹¹⁵ POBLEU, *Memòries d'un rodamón*, p. 401-402.

els alemanys havien dut en un camp de concentració, lletraferit; igual que Josep Torrents, fill de Vic, per bé que en diferents ocasions també ens havíem partit el pa i la sal amb Brauli Solsona, Rafael Tasis, Just Cabot i Ferran Canyameres, aquest darrer, bona forquilla, que sempre ens demanava que li féssim cigrons, un plat que a París esdevé una mica exòtic. Llavors can Canyameres era el refugi de tots els qui trucaven a les portes de casa seva provinents de Catalunya amb les butxaques buides, ja que si bé no els podia donar diners, mai no els va mancar l'acolliment o el plat a taula. Deixant de banda els invitats, entre els quals no hi mancaven montblanquins, pel nostre niu hi van passar Melcior Font, Emili Vigo, Lluís Montanyà, Ramon Xuriguera, Joan Rebull, el doctor Boix i Josep Andreu i els seus, que aviat havien d'empredre el camí de Tànger. Cada nit venia a sopar el montblanquí Joan Miret, que s'havia de llevar a les cinc del matí per entrar a la fàbrica on treballava.»¹¹¹⁶

Poblet segueix repasant una nòmina de personalitats amb qui es relacionà en aquells dies d'exili francès a mitjan anys quaranta. I també parla, a banda dels esmentats, de l'escultor Joan Rebull; del pintor Antoni Clavé o de Teresina Boronat, que fou primera ballarina de l'Òpera de París. Entre les amistats que freqüenta Poblet hi ha Josep Camps, sastre de Vic; Rafael Closas, conseller de la Generalitat i pare de l'actor Albert Closas; Bernat Marxuac, joier; Joan Font, importador de fruites; Isidre Durand, advocat; Víctor Hurtado, l'home de la revista *Mirador*; Grau Sala, el pintor; el doctor Boix;¹¹¹⁷ Fèlix Ferrer, del Restaurant Barcelona, punt de trobada dels catalans que visitaven París, o Lluís Montanyà. Aquestes eren les personalitats que visitava Josep Maria Poblet, però n'hi havia d'altres que l'anaven a veure a ell com Domènec de Bellmunt, pseudònim de Domènec Pallerola, que el 1939 a Tolosa fundà *Foc Nou*; Lladó i Figueres; Víctor Alba, pseudònim de Pere Pagès i Elies, que arribà a Mèxic el 1947 on col·laborà en diverses publicacions; Joan Arana; Jordi Arquer, polític comunista i periodista; Carles Sala, polític, periodista i agent comercial; Lluís Mestres, de Tarragona; Josep Pi i Sunyer, fill de Carles Pi i Sunyer; el doctor Elies, fill del dibuixant *Apa* o Palau i Fabre. Però aquests no foren els únics, també cal afegir-hi els noms d'Ismael Balanyà i Eugeni Foz, tots dos joveníssims pintors, que s'emmirallaren en la gran ciutat acompanyats per Jaume Muxart.¹¹¹⁸

---

¹¹¹⁶ *Ibid.*, p. 336.

¹¹¹⁷ Aquest Dr. Boix amb tota probabilitat es tracta d'Alfons Boix i Vallicrosa (1899-1967). Fou químic i farmacèutic, no pas metge, malgrat que el tractament de doctor li ve perquè es doctorà en farmàcia a Madrid, després de cursar les esmentades llicenciatures a la Universitat de Barcelona. S'afilià a ERC i fou alcalde de Montcada durant la guerra civil. El 1939 s'exilià a Mèxic, on treballà com a director químic i cap d'investigació de dos laboratoris; també féu de professor de química. Publicà nombrosos articles científics, culturals i històrics, dels quals destaca *Els problemes de Catalunya a l'exili*. Col·laborà a la revista *Pont Blau*.

¹¹¹⁸ Vegeu Josep M. PORTA I BALANYÀ [et al.], *Ismael Balanyà (1921-2000)*, Montblanc, Museu-Arxiu de Montblanc i Comarca, 2006.

Poblet es trobava d'allò més bé a les golfes parisenses on vivia i molts dies ni se'n movia. Llegir, escriure i escoltar música eren les seves activitats preferides que ocupaven bona part del seu temps. Sovint només en sortia quan havia de fer algun encàrrec, comprar aliments o anar a posar els papers al dia a la policia. Però dins de l'ordre del dia personal, també incloïa assistir amb diferents catalans a una tertúlia literària —Poblet en diu penya— al cafè parisenc Les Deux Magots, on s'hi reunien personalitats com Josep Fontbernat, músic i diputat al Parlament de Catalunya; Lluís Capdevila, professor en una ciutat de l'interior o el poeta Salvador Perarnau. Segons Poblet aquestes trobades tenien el mateix regust que les populars penyes d'abans de la guerra civil celebrades a l'Ateneu Barcelonès o en alguns dels nombrosos cafès de Barcelona.

L'experiència de l'exili, les novetats d'una estada llarga fora de Catalunya, el contacte amb catalans refugiats i amb gent del país, les il·lusions i els anhels del retorn forneixen Poblet d'un seguit de reflexions i de matèria literària que transformarà en diversos llibres. Però l'activitat literària no s'atura aquí. En aquests dies Poblet col·labora en alguns diaris catalans de França i Amèrica, i participa en diverses activitats. Ferran Canyameres impulsà el llibre *Ofrena a París*, on hi prenen part diversos escriptors i artistes exiliats. En la línia d'activisme cultural, iniciada a Montblanc durant els anys vint i després en diversos països de l'exili, Poblet explica la seva implicació en la propagació de la cultura catalana, un cop més des de l'àmbit teatral, però aquesta vegada cop des de París estant:

«També posats a la gran capital havíem d'organitzar l'elenc amateur del Casal de Catalunya. Era el tercer dels que sota la nostra bona voluntat vam fundar en el nostre caminar pel món: el de Madrid, el de Mèxic i ara aquest, a la primera ciutat de França. Celebràvem moltes funcions i festivals, alguns dels quals van tenir prou dignitat, bo i llogant locals per als diumenges a la tarda. De l'elenc improvisat volem fer esment de la senyora Closas, esposa de Rafael Closas, i mare de l'actor Albert. Mai no havia trepitjat un escenari i en els papers de característica ho feia tan bé, i treballava allò que es diu «tan natural», que, com el seu fill, s'hi hauria pogut guanyar ben bé la vida. I també la dama jove Aminda Valls, que amb el temps s'havia de convertir en una professional. A més de representar obres de repertori havíem muntat revistes de tipus local. De l'escenografia, en tenia cura, amb una gran fidelitat, el pintor Joan Esquerda.»¹¹¹⁹

A l'estiu aprofita per traslladar-se de París a Midi, per tal de conèixer pobles i ciutats i retrobar amistats de l'exili. En aquests dies, Poblet també pronuncia conferències organitzades

---

¹¹¹⁹ POBLET, *Memòries d'un rodamón*, p. 340.

pel Casal Català de Bezièrs i pel de Montpeller; en aquesta ciutat visitarà a Antoni Rovira i Virgili de qui en parla d'aquesta manera:

«[Antoni Rovira i Virgili] Vivia humilment, però servava la dignitat de l'home que, per bé que perseguit per la dissort, sap que ha complert amb el seu deure. Durant la nostra entrevista no va deixar de preguntar-me pels amics que tots dos teníem escampats per terres d'Amèrica. Possèit d'un tremp magnífic, les seves paraules, per bé que amargues, eren plenes de confiança en el futur del nostre país i, d'una manera especial, en el ressorgiment de la llengua. La conversa amb l'il·lustre tarragoní ens va causar una forta impressió, sobretot quan retreia les diferents caigudes que havia sofert Catalunya, de les quals sempre s'havia alçat, i tot dit amb detalls d'historiador, amb observacions lúcides.»¹¹²⁰

De fet, però, la ruta per França no s'acaba aquí. També s'arriba cap al sud del país i visita Perpinyà, la ciutat catalana sota administració francesa, on hi residien amics com Ametlla, Cuito, Hurtado, Camps i Arboix o Cornudella. Sense deixar de passar per Prada de Conflent on visita Joan Alavedra, qui li presenta Pau Casals. En aquella ocasió fou inevitable l'excursió a Sant Martí del Canigó «una tarda asolellada, plena d'encanteris i, especialment, de nostàlgies, si més no pel fet de trobar-nos tan a prop de Catalunya, que vèiem entre aquells pics i serralades, [...]»¹¹²¹ La nostàlgia i l'enyor de la pàtria és un element central de l'exili català, i de qualsevol exili, les ganes de poder retornar a la pàtria, sinònim de llar, d'un paisatge físic i humà, d'un espai on sentir-se integrat a una vida, i d'on poder gaudir-la amb una particular manera de veure i entendre el món. Les visites als amics plaïen molt a Poblet, ja que era un home de tracte afable, a qui li agradaven les relacions socials, com no hem deixat de veure en el seu testimoni personal. Amb tot però sembla que ell es trobava molt a gust en el seu petit habitatge parisenc. Una vegada més la justificació està empaltada de literatura, de literatura amb un inequívoc segell pobletà:

«La realitat era que ens trobàvem més bé, on ens sentíem més nosaltres mateixos, era al nostre barri parisenc, des d'on, quan s'esqueia, fèiem les clàssiques excursions a Versalles, a Fontainebleau, a Chantilly, a la catedral de Chartres, i àdhuc a les terres més llunyanes de Grenoble i els seus voltants. I sempre, posats de bell al nostre barri parisenc, assistíem en algun dels espectacles que més ens interessaven. Ens plaïa, però, romandre enmig de les essències de París, situats als costats de l'Illa, a cent metres del boulevard Saint-Michel, a uns quants més de la Sorbona, a tirada de perdiu de la capella del Palau de Justícia. Des de casa vèiem el rellotge d'un

---

¹¹²⁰ *Ibid.*, p. 340-341.

¹¹²¹ *Ibid.*, p. 341.

dels angles de Notre-Dame i només en sortir al carrer topàvem amb el Sena i les parades de llibres i de gravats esteses a cada costat del riu. Tot era autèntic i tot estava confitat. Davant tanta bellesa, tanta veritat i tanta història, ves què se'ns en donava del París de l'altre costat del Sena, dels cabarets, dels restaurants de luxe, de les «senyores» que piquen l'ullet, i dels aparadors tothora magníficients! La ciutat de debò era la nostra, la que tenia els reflexos de la més viva de les autenticitats, on tot es veia fet a mida, ben col·locat, on tot significava tradició. Ens hi trobàvem tan bé, que ni ens adonàvem del pas de les hores. Per si faltava quelcom, quan finia el bulevard de Saint-Michel, al costat del parc de Luxembourg, ens esperaven llibres a discreció, escrits en el nostre idioma, en els prestatges de la Biblioteca Catalana, fundada per Francesc Cambó. Tot plegat un París, recollit i cosmopolita a la vegada, que Josep Carner havia exaltat amb uns versos es pot dir que desconeguts:

*Bell és París
per a qui cerca d'ésser més alt, contra pendís,
i aquell que va a la fira, sedant d'un paradís;
per al sortós que es migra i l'embriac que dansa;
per a qui riu en colla, per a qui tot avança;
per a qui besa un somni o cull un desencís
i qui demana ajusta i qui replega abirs;
i el que en un llac daurat s'esponja de gaubança,
i el que contempla, nu de béns i d'esperança,
mig acostat en un pedrís...»¹¹²²*

En la seva estada a París, Poblet també freqüentava la delegació del govern de la Generalitat a l'exili, establerta al carrer Washington, i on s'hi deixava caure per saludar Josep Tarradellas. En una d'aquestes visites, Poblet conegué el periodista Eugeni Xammar, amb qui el lligà una bona amistat, segons glossa en les seves memòries. Quan tots dos retornaren a Catalunya mantingueren relació epistolar o es veien esporàdicament. Poblet explica que Xammar li va fer saber el seu casament en segones núpcies, i als vuitanta anys, amb una francesa. Els contactes amb amistats i coneixences catalanes seguia, com era el cas de Joan Puig i Ferrer, que havia conegut abans de la guerra:

«Una tarda la vaig passar amb Puig i Ferrer. El coneixia de quan, en plena dictadura de Primo de Rivera, va venir a Montblanc a pronunciar una conferència. Amb aquest motiu arribava una mútua comprensió referent els problemes culturals i la situació política que travessava Catalunya. Després, havíem pres part en uns mateixos actes de propaganda del nostre partit, l'Esquerra Republicana de Catalunya. Ell llavors vivia a París i vam concertar una entrevista al Cafè

---

¹¹²² *Ibid.*, p. 341-342.

de l'Òpera. Quan hi vaig entrar ell ja hi era, però si no s'hagués aixecat per venir-me a trobar no l'hauria pas conegut. Havia envellit molt i portava una barba frondosa, gairebé blanca, que donava un aspecte insospitat al seu rostre tan característic. Després d'haver-nos engolit el cafè, vam sortir plegats, vagabundejant pels voltants del Sena. Puig coneixia la ciutat pam a pam, els seus racons i la seva història i a cada pas ens havíem d'aturar amb la pertinent torrentada de paraules que li sobreeixien per entre els llavis molsuts i amb un lèxic abundant i pintoresc. Tant com parlar de París tenia, però, una obsessió per retreure l'obra que havia escrit en els darrers anys, inèdita, que gairebé tenia a les acaballes. «Seran uns deu volums i, en ells, hi he abocat la meua manera de ser, la meua vida, la dels meus amics, i la dels meus enemics. Són llibres escrits en “clau”, però una “clau” que no presentarà gaires dificultats perquè es puguin obrir les portes respectives. La pila de fulls que tinc enllestits té gairebé un metre d'alçària i tot ho deixo arranjat perquè, si jo falto, es pugui publicar sense dificultats econòmiques». A mesura que parlava hom li notava un complex d'inferioritat consistent a voler justificar les seves accions posant en relleu els defectes i les malifetes —reals o hipotètiques— de diferents companys, motivades per la conducta que els uns i els altres havien observat els dies de la guerra civil. I tenia, encara, una altra dèria, més acusada: la de malparlar del qui havia estat el seu amic en altres hores, Ferran Canyameres, una obsessió que, a la inversa, era compartida pel conegut escriptor terrassenc.»¹¹²³

Aquest és un altre dels retrats de personalitats literàries que Poblet conegué i que inclou en els seus papers autobiogràfics. En la seva estada a París, Poblet, a banda de viure intensament la cultura i la literatura, també va haver de mirar de guanyar-se la vida, atès que sovint la literatura omple l'esperit, però no la butxaca. Així, una vegada més, un amic l'ajuda a sortir del pas, aquesta vegada fou Carles Gallart, qui abans de la guerra civil es guanyava la vida al voltant del cinema i també escrivia crítiques de cine a *La Veu de Catalunya*. Ell li facilità feina a partir de tirar endavant un seguit de compres i de pagaments de pel·lícules franceses i de divers material fílmic. Aquesta nova iniciativa portà a Poblet fins a Andorra on havia d'aconseguir contractes comercials. Aquest fou el punt de partida dels cinc mesos que Poblet passaria a Andorra.

---

¹¹²³ *Ibid.*, p. 343-344.

1.3.4.3. Cinc mesos a Andorra

Un cop arribat a Andorra, Poblet s'instal·là a les Escaldes, a l'Hotel Muntanya. En aquells dies, segons explica, la frontera espanyola i la francesa eren tancades i molts refugiats aprofitaven el petit país dels Pirineus com a punt de trobada amb els familiars que feia temps que no veien. Poblet fou un de tants que aprofità l'estada a Andorra per retrobar-se amb la seva esposa, les filles i els seus pares. En aquells dies el tancament de la frontera ocasionava dificultats en la circulació del correu, tant per a l'expedició com per la rebuda, i Andorra era un enclavament estratègic, quant a la tramesa de correspondència. Així hi havia un responsable que s'encarregava de canviar el sobre de les cartes amb destinatari francès per tal que poguessin arribar correctament. Poblet explica que el montblanquí Serapi Vendrell, resident a Sant Julià de Lòria, es va convertir en un eficient funcionari de correus. En aquests dies Poblet rebé diverses visites d'amics com Melcior Font, Josep Tarradellas, Martí Bas o Lluís Capdevila, a les quals s'afegiren les d'alguns montblanquins que no especifica. Mentrestant Joan Alavedra havia obtingut el guardó literari dels Jocs Florals de la Ginesta d'Or de Perpinyà amb el poema «El Pessebre», que es popularitzaria, anys després, gràcies a la musicació que en faria Pau Casals. En aquells dies també passaren pel país dels Pirineus el pintor Joaquim Sunyer, l'editor Janés i els filòlegs Francesc de Borja Moll i Manual Sanchis Guarner, aquests últims perquè tenien entre mans l'elaboració de l'*Atlas Lingüístico de la Península Ibérica*, impulsat pel Consejo Superior de Investigaciones Científicas. Però Poblet també n'esmenta d'altres, com el diputat català i escriptor, Francesc Viadiu; el periodista, Josep M. Lladó i Figueres; l'escultor Viladomat; el doctor Sastre, de Tremp o el sarraenc Pedreny. La llista de noms que dona Poblet és curulla, noms que configuren un mapa humà de l'exili, un període d'anormalitat, de catalans fora de context, que fugiren dels estralls de la Guerra Civil espanyola, abocats a una diàspora indefinida, i que acabaren escapant de la Segona Guerra Mundial i el nazisme.

Els intercanvis d'impressions no s'acaben aquí perquè a Andorra Poblet coneix altra gent com Antoni Albareda o l'escriptora i viatgera Aurora Bertrana. Reviu l'ambient d'aquells dies dilatats, sovint deixatats, plens d'hores i de temps per pensar i llegir:

«Amb tots canviàvem impressions, ja que les hores de lleure eren moltes, aprofitades també en les lectures de llibres que podíem adquirir en establiments de la mateixa Andorra, on vaig conèixer Aurora Bertrana, una amistat continuada després a Barcelona d'una manera cordial i franca, de tal manera que en publicar les seves Memòries i tocant a la part que feia referència a la guerra civil em va demanar que les volgués repassar bo fent-li els suggeriments que estimés pertinent de cara a possibles rectificacions. Però on passàvem més temps era a la biblioteca de la

Caixa de Pensions de Barcelona establerta a les Valls. I és allí on vam començar a prendre notes per al llibre que referent als inicis del nostre teatre havia d'ésser guardonat per l'Institut d'Estudis Catalans. Enllestem altres coses, contes, especialment, de fets i d'anècdotes sorgides en el nostre caminar incessant arreu del món.»¹¹²⁴

Poblet afegeix que en aquests dies també es va dedicar a escriure corrandes, encomanat per la fal·lera del doctor Estadella i Arnó, un refugiat, fill de Lleida, exministre de Treball, i un altre poeta vocacional, Salvador Perarnau. Alguns d'aquests versos, escrits des del començament de l'exili, tenen com a eix temàtic l'enyorament de la terra, que «si bé deixada físicament, tothora vam portar arrapada.»¹¹²⁵ Poblet va escriure un centenar de corrandes, avui encara inèdites, però que es conserven al fons documental de Josep Maria Poblet, llegat al Museu-Arxiu de Montblanc. Algunes d'aquestes foren llegides en un acte al Casal Catalunya de París, prologades per Ventura Gassol i amb un epíleg de Rafael Tasis. El gruix d'aquests poemes giraven al voltant de l'amor.

A la meitat del capítol dedicat a al seva estada andorrana Poblet fa una afirmació curiosa, perquè evidencia una actitud que ha tingut durant bona part de les memòries: parlar més dels altres que d'ell i alhora de tot allò que li plau més enllà de la pròpia vida. És així de clar:

«Fins ara hem parlat de coses que no tenien res a veure —com hem fet esment en el capítol anterior— amb la nostra estada a Andorra, on, és clar, vam fer amics i on vam poder lligar bones coneixences, i on, pels seus passos, vam anar arribant contactes de tipus comercial i la pertinent petició de permisos prop del veguer francès, amb intervenció de la firma de París que representàvem, unes diligències que ens ocupaven algunes hores de gestions la setmana; de manera que ens calia emplenar les moltes que restaven lliures.»¹¹²⁶

Poblet explica que el país, en aquells dies dels anys 40, era diferent des del moment que escriu el seu document memorialístic, trenta anys després. Es començaven a construir, incipientment, els primers hotels i establiments comercials, que contrastaven amb les esglésies romàniques:

---

¹¹²⁴ *Ibid.*, p. 350.

¹¹²⁵ *Ibid.*, p. 351.

¹¹²⁶ *Ibid.*, p. 351-352.

«Hom podia passejar sense empentes i tot tenia l'encís de les coses ben col·locades, amb més cotxes dels que calia, per bé que guardades les distàncies. El contraban, que havia donat un renom al país, anava cap per avall... En resum, una Andorra que tenia poca cosa a veure amb l'actual, sempre atapeïda i amb tant de traüt com a qualsevol de les vies barcelonines. Als embussos s'hi ha d'afegir el desavantatge que com que la gent, a més de comprar, badoquejava, els dies festius esdevé difícil de poder-hi passejar.»¹¹²⁷

Algunes d'aquestes impressions andorranes, de tall paisatgista, foren glossades en forma d'article i publicades a *La Nostra Revista*, que dirigia Avel·lí Artís i Balaguer des de Mèxic. Amb tot, l'amic d'en Poblet i home que li facilitava les garrofes, Carles Gallart, que aleshores arribava de França i Itàlia, li proposà de passar una temporada a Roma. La finalitat era veure pel·lícules i adquirir-ne els drets a bon preu, per tal de ser exhibides en els circuits comercials d'Argentina, país on residia Gallart.

1.3.4.4. Mig any a Itàlia, amb una escapada a Suïssa

Josep Maria Poblet emprèn un nou viatge, justificat una vegada més per la feina i la voluntat de guanyar-se la vida en allò que coneixia ja a fons, les representacions de pel·lícules. En el trajecte cap a Itàlia, Poblet es desvia cap a Suïssa per visitar el canonge Carles Cardó que, des de principis de la guerra civil, vivia prop de la ciutat de *Friburg*. En la trobada parlaren de la situació del país i, segons explica Poblet, «vam voler fer-li saber la nostra discrepància amb referència a alguns extrems del seu llibre recentment publicat, "*La vie spirituelle des Espagnes*", sobretot pel que feia constar en uns certs moments de la guerra del 1936 al 1939.»¹¹²⁸ Poblet visità Friburg i d'aquí es desplaçà cap a la zona del llac Como. En aquesta zona, concretament a Lugano, hi residia la família Gerhard, que s'hi havia establert també arran de la guerra civil. La propera ciutat a visitar fou Zuric, per seguir a Lucerna, d'on l'impressionà el llac dels Quatre Cantons, una visió que el portà a evocar un paisatge romàntic que remet a les ressonàncies modernistes d'Apel·les Mestres:

«Lucerna, amb el seu llac dels Quatre Cantons, és, en molts aspectes, una estampa de primeries de segle, amb ciutadans que es passegen, una gent que ja els deuen tenir fets. L'excursió gairebé obligada al llac ens va transportar a uns paratges de racons romàntics i a altres de rígids per

---

¹¹²⁷ *Ibid.*, p. 352.

¹¹²⁸ *Ibid.*, p. 355.

entre les muntanyes que els volten. Tot plegat va fer que ens decidíssim a dur a terme l'ascensió, des d'Interlaken, a la Jungfrau. De menuts, havíem recitat, en una vetllada literària, els versos d'Apel les Mestres:

*Dalt de la Jungfrau,
sota del cel blau,
tindràs un palau
en cada galera...»¹¹²⁹*

Els records de les lectures d'infantesa, en aquest cas d'Apel les Mestres, afloren en la contemplació que l'escriptor montblanquí fa del paisatge. El bagatge literari hi és present, a més de l'estil literari viu i l'expressió genuïnament catalana, que empra quan es refereix al temps d'oci de què disposen. Així com la poca feina que creu que tenen els habitants de Lucerna. Berna, la defineix com la ciutat de les fonts públiques, dels porxos, i on és difícil trobar-hi vulgaritat. En les pinzellades impressionistes que en fa de la ciutat, quan la retrata, no bandeja l'element literari, sinó tot el contrari, i remet al lector a uns mots de Goethe per reblar la seva argumentació. Unes paraules que el menen a una altra ciutat suïssa: Lausana, de la qual a través del llac Lemán explica que va anar fins a Ginebra, «la més internacional de les capitals suïsses, molt francesa de costums, d'emplaçament i de carrers, amb construccions més o menys del dia», i de la qual en destaca la transigència i tolerància que hi regna.¹¹³⁰ Unes qualitats aquestes que il·lustra amb uns mots de Voltaire, un altre clàssic, per estintolar el seu argument. Aquí posa el punt i final del seu periple suís, que enllesteix així: «I bé; el llegidor ha pogut veure que hem enllestit el nostre pas per Suïssa d'una manera ràpida, pel fet que aquest és un llibre de Memòries i no pas de descripcions de viatges, ja que, al capdavall, un hom es dirigia a Roma, on m'esperava la millor, la més atraient i la més amable de les tasques, consistent a veure, a mig matí, la projecció de films projectats únicament per a mi, per tal que els venedors poguessin esperar la possible proposta de compra.»¹¹³¹

En aquells dies a Roma, a Poblet se li girà molta feina amb el visionat de pel·lícules, s'havia acabat la guerra i a Itàlia la indústria cinematogràfica no s'aturava amb l'eclosió del neorealisme italià. Poblet explica que la capital italiana era encantadora, i com que la feina li ho permetia, aprofitava per visitar els museus més importants, així com les esglésies i els temples més significatius. Als migdies, en un dels establiments de la Via Veneto, es reunia amb Martínez Tomás, periodista corresponsal de *La Vanguardia*, i amb altres coneguts i col·legues

---

¹¹²⁹ *Ibid.*, p. 356-357.

¹¹³⁰ *Ibid.*, p. 358.

¹¹³¹ *Ibid.*

que també es dedicaven a la indústria cinematogràfica, com un tal Messeri, representant de la Paramount a Roma. Poblet ho recorda així: «Fèiem una penya curta, però de bon sentit, on s'enraonava de tot i d'una manera especial del cinema realista que llavors s'havia fet l'amo de les pantalles de les primeres ciutats. Eren els dies de *Roma, ciutat oberta*, de *Tres passos als núvols*, de *Sciusia* i de tants altres films plens de noves perspectives.»¹¹³²

En aquest context, i arran de la coneixença amb Messeri, aquest li proposà a Poblet de presentar-li l'actriu catalana Maria Mercader, que havia deixat Catalunya per instal·lar-se a Itàlia, i alhora s'havia convertit en la parella de Vittorio de Sica. Poblet recorda gratament aquella trobada amb De Sica i Mercader i aprofita per parlar de la bellesa de l'actriu catalana i fer una teòrica sobre la bellesa del gènere femení:

«Messeri no solament preparà l'entrevista amb la Mercader, sinó també amb De Sica, la voltant d'una taula d'un dels múltiples restaurants de categoria de la ciutat, i fou així com vam poder enraonar llargament amb el més famós dels homes del cinema italià. De Sica parlava, parlava amb l'exhuberència pròpia dels italians, però sempre amb un bon sentit i amb un punt d'humor, dient coses substancioses, amb idees inflamades d'inquietuds. Maria Mercader, com nosaltres mateixos, l'escoltava embadalida, amb mirada de dona enamorada, plena de dolcesa. Tenia cara de Mare de Déu, o d'una bona noia, com vulgueu, de perfil perfecte, a propòsit per a guanyar un dels concursos que ara s'estilen. En definitiva, un exemplar femení que feia quedar bé els catalans, i és que un hom, després d'haver voltat d'ací d'allà, ha arribat a la conclusió que en tocant a belleses femenines o, tant com això, els indrets on les dones, instintivament, us fan girar el cap, són, casa nostra, Itàlia i Cuba, uns models que, sense saber el perquè, atreuen i sedueixen.»¹¹³³

En la seva estada italiana, també aprofità per visitar diverses ciutats com Gènova, Pissa, Milà, Nàpols, Torí, Venècia o Florència, aquestes últimes foren les que el colpiren i li agradaren més. Cap al sud del país també s'hi desplaçà amb motiu de la invitació que li féu el director de cinema Vittorio Cottafavi, qui fou introductor de Poblet en els cercles cinematogràfics romans, i que rodava una pel·lícula al port de Bari.

Un cop acabada la feina a Itàlia, Poblet retorna cap a París, però fa una parada Frejús, per visitar la mare i la filla de la pensió Rodnoy. Elles l'havien acollit en els dies difícils i incerts de l'exili, i volia donar-los, una vegada més, les gràcies. Poblet ho descriu de manera literària a tall de tancament del capítol: «La mare i la filla ens van venir a acompanyar a l'estació. Elles

---

¹¹³² *Ibid.*, p. 360.

¹¹³³ *Ibid.*, p. 360-361.

també havien comprès que en aquesta vida hi ha una mena de religió que mai no s'hauria de deixar de banda. La de l'agraïment.»¹¹³⁴

La cinquena part de les *Memòries* es compon de quatre capítols, i té com a eix temàtic el retorn a Catalunya i, per tant, el final de l'exili. El primer capítol d'aquesta part titulat: «El retorn a casa, amb tres setmanes a Londres» s'enceta amb un reflexió sobre l'exili i l'enyorança: «Altrament, el corc de l'enyorança, tan propici als catalans, podia més que tot. A l'exili, malgrat que algunes vegades no ho semblés, ens havíem enyorat molt.»¹¹³⁵

Josep Maria Poblet comença els tràmits burocràtics per tal de formalitzar el retorn a Catalunya, però topa amb els primers entrebancs. Per aconseguir el visat de tornada haurà de renunciar a la nacionalitat mexicana, que era la que havia obtingut a l'exili, i acollir-se a l'espanyola. Però, tot i avenir-se a aquesta condició, les dilacions al consolat parisenc van propiciar que no pogués arribar a temps al casament de la seva filla Maria amb Salvador Escofet. Poblet arriba a Catalunya el novembre de 1948 i ha de tornar a recomençar la vida. El pas de la frontera li provocà una sensació i un record que diu que no oblidaria mai més. Un cop a Barcelona s'establí en un apartament del carrer París, cantonada amb Aribau. De bell nou a la capital catalana es retroba amb velles amistats i destaca la bona acollida que li dispensaren. És en aquest paratge de les *Memòries* que Poblet aprofita per repassar algunes coneixences, i el seu sentit ètic de l'amistat, que reforça la vessant moral del jo literari que s'ha anat desplegant al llarg del text: «De sempre hem pretès no tenir enemics, i si en tenim algun, ho serà ell de nosaltres i sense contrapartida. La paraula perdó com la paraula amistat tothora han format part de la nostra conducta, un comportament del qual ni volem penedir-nos ni volem rectificar.»¹¹³⁶

El retrobament amb la ciutat, amb aquells espais que havien estat transitats i farcits de records, com l'entrada a determinats cafès o teatres, o el simple fet de passejar per algun carrer, li produïa una mena de calfred. Tot i que «no eren gaires els rostres que trobàvem de gent coneguda.» És aquí on s'evidencia el pas del temps, el canvi i transformació de les coses, i d'una vida que ja només podia formar part del record, la dels dies d'abans de la guerra. Poblet constata que la guerra i les seves conseqüències provocaren, en l'esfera personal, que «alguns dels vells companys, s'havien tornat menys francs, menys oberts, bo i manifestant-se sense l'alegria i la sinceritat acostumades.» Quant a Barcelona, Poblet diu «la vam trobar trista, i, tant

---

¹¹³⁴ *Ibid.*, p. 363.

¹¹³⁵ *Ibid.*, p. 367.

¹¹³⁶ *Ibid.*, p. 368.

com això, deixada. Allò del solc que solen ocasionar les guerres esdevenia la més viva de les realitats, com el viure superficial de la majoria dels seus habitants.»¹¹³⁷

1.3.4.5. Retorn a Montblanc

La tornada a Montblanc, després de l'exili, el porta fins al maset, propietat de la família de la seva esposa, que encara avui es troba al peu de la carretera que porta cap a Tarragona, a la zona de la Batedora. Allí l'anaren a rebre diversos montblanquins amics, malgrat que algú, que segons el mateix Poblet, no devia estar prou content de les seves gestions fetes durant la guerra, li faltà temps per denunciar a la Guàrdia Civil la seva estada al municipi. El fet provocà que hagués de dirigir-se cap a la caserna de Montblanc per sotmetre's a unes preguntes del tinent en qüestió. Poblet narra aquest episodi amb ressorts d'una èpica personal caracteritzada per la fermesa en les seves conviccions polítiques. Literàriament la construcció de l'anècdota funciona, però, a la pràctica, potser les declaracions davant la Guàrdia Civil foren una mica diferents. Qui sap. D'entrada Poblet es pot permetre el retorn a Catalunya l'any 1948, en ple franquisme, mentre que molts refugiats no ho podran fer fins ben entrat els anys seixanta o directament després de la mort del dictador. Poblet ens ho explica així i, continua, construint el seu jo i, en definitiva, fent literatura, realista, però literatura. Poblet li diu al tinent que ell és catalanista i republicà, i que no se'n penedeix pas. Ho descriu així:

«Fórem rebuts pel cap de la caserna, que, al cap de poques paraules, ens va comunicar que s'havia informat de la nostra persona i de com pensàvem. De tota manera, per si n'hi pogués quedar algun dubte, li vam precisar que, tocant a ideals, érem catalanistes d'ençà dels dies que teníem ús de raó, i que quan es va proclamar la República havíem abocat el nostre entusiasme pel nou règim establert. I encara que, en la part que pogués fer referència a la nostra conducta durant la guerra, li podíem dir que si ens fos permès de tornar a jugar, ho faríem a la mateixa carta. El tinent, jove i complimentós, va semblar agrair la nostra sinceritat i es va limitar a demanar-nos els documents per mitjà dels quals ens havíem incorporat a casa. Quan els hi vam mostrar, va respirar satisfet.»¹¹³⁸

---

¹¹³⁷ *Ibid.*, p. 369.

¹¹³⁸ *Ibid.*, p. 370.

En aquests dies feia diversos viatges a Madrid perquè d'Itàlia havia portat una pel·lícula que els drets de distribució els tenia el distribuïdor Gallart, de Buenos Aires.¹¹³⁹ Però Poblet buscava feina, i va ser Josep Maria Blay qui n'hi oferí una de relacionada també amb el cinema. A Barcelona s'estava gestant una pel·lícula de dibuixos animats i els mancava el responsable de la producció, càrrec que oferiren a Poblet.¹¹⁴⁰ Aquesta feina, molt semblant a les que havia desenvolupat en el ram del cinema anteriorment, li proporcionava uns ingressos per poder viure. Però sobretot feia que tingués temps lliure, per dedicar-se a altres coses: «El lector que haurà seguit la nostra vida, pot haver comprovat que era aquesta la modalitat de feina que arreu cercàvem per així poder-nos dedicar a nous afers, especialment de tipus literari.»¹¹⁴¹

Poblet aquí tracta una qüestió que entronca amb la sociologia de la literatura i la condició de l'escriptor com n'és el tema de la seva professionalització. Poblet no és un professional de les lletres i la literatura, entès com la persona que pot permetre viure'n, però la resta d'escriptors coetanis —i fins i tot els dels nostres dies— també es trobaven en aquesta situació. Per Poblet és vital trobar temps per conrear la literatura i l'assaig per dues grans raons, la primera personal que obeeix al plaer de la lectura i l'escriptura, i l'altre per contribuir al redreçament cultural i nacional del país.¹¹⁴²

Foren també les gestions de cinema que portaren Poblet a un altre país, en aquesta ocasió al Regne Unit i, en concret, a Londres. Allí coincidí amb Fermí Vergés, qui li reservà l'allotjament durant les tres setmanes de la seva estada a la ciutat, i un tal Rofríguez, músic de l'Orquestra Municipal de Barcelona. En aquesta estada londinenca Poblet deixa constància que assistí a dos o tres concerts al Royal Festival i a una òpera al Covent Garden. També va admirar Orson Welles fent d'Otel·lo. Sense exceptuar les visites a museus i als espais i monuments més emblemàtics de la capital anglesa. A continuació fa un retrat de traç gruixut sobre la ciutat i els aspectes que més el sorprenen com la civilitat londinenca, els edificis destruïts pels bombardejos de la guerra, l'eficiència dels transports públics, els jardins o els oradors de Hyde Park, la devoció pel te o la tolerància religiosa. A Londres també aprofità per visitar Carles Pi i Sunyer amb qui parlaren de Catalunya, de l'Ajuntament de Barcelona i,

---

¹¹³⁹ Cercant informació hem trobat que es podria tractar d'Alexandre Gallart i Folch (Barcelona, 1893-Buenos Aires, 1972) Jurista que el 1939 emigrà a l'Argentina, on esdevingué membre d'empreses comercials i financeres

¹¹⁴⁰ L'autor de l'argument i de les lletres de les cançons de la pel·lícula, titulada ¡Oh, mi caray Kikí!, era F. Winsterstein, que havia arribat a Barcelona amb la coneguda i popular companyia teatral anomenada Los Vieneses, encapçalada per Artur Kaps.

¹¹⁴¹ POBLET, *Memòries d'un rodamón*, p. 371.

¹¹⁴² Vegeu Ramon PANYELLA; Jordi MARRUGAT (ed.), *L'escriptor i la seva imatge. Contribució a la història dels intel·lectuals en la literatura catalana contemporània*, Barcelona, Grup d'Estudis de Literatura Catalana Contemporània de la UAB (GELCC), L'Avenç, 2006, «Traces. Llibres», 1. També Ramon PANYELLA [ed.], *La projecció social de l'escriptor en la literatura catalana contemporània. Actes del Congrés Internacional La projecció social de l'escriptor en la literatura catalana contemporània. Barcelona/Bellaterra, 26, 27 i 28 d'octubre de 2005*, Barcelona, PUNCTUM&GELC, 2007.

probablement, dels dies del Consell Nacional de Catalunya i de les Comunitats Catalanes a l'exili.

1.3.4.6. Hores alegres i hores tristes amb nous viatges

Un cop enllestida la filmació de la pel·lícula, Poblet cercà una nova feina, aquest cop com a representant de productes alimentaris, fabricats per uns amics lligats a Montblanc. I llogà un despatx de l'entresòl de la casa que Miquel Bech, el pare del poeta, tenia a la plaça del Pi, al començament del carrer Petritxol, per a desenvolupar-hi les qüestions administratives. Amb tot, uns coneguts li van conferir la firma d'uns modestos laboratoris farmacèutics. Les dues feines van durar fins que aquests laboratoris foren venuts i en arribar a la setantena, Poblet decideix jubilar-se per dedicar-se plenament a la literatura: «[...] vam decidir deixar-la [la representació de productes alimentaris] per ocupar-nos únicament en allò que ha estat el mòbil de les nostres inquietuds: escriure, la lectura, els llibres i tot el que fa referència a la cultura catalana.»¹¹⁴³

Fou a finals dels anys quaranta, quan l'amic Rafael Tasis, l'havia introduït a la penya literària, coneguda abans de la guerra, com la de l'Hostal del Sol, que aleshores es reunia els dissabtes a la tarda, a la Casa del Llibre. Poblet explica que els nous temps, plens de canvis, com la desaparició de diversos cafès, va provocar que passés per diversos indrets:

«Can Llibre era enderrocat, i és quan, momentàniament, vam passar al Heidelberg, un indret poc espaiós que va motivar un nou trasllat. Com abans el va motivar la desaparició de la Granja Colomer del Passeig de Gràcia-Aragó, que ens va fer anar a parar al Tèrminus, tancat també en el curs dels anys, per anar a parar al Saló Rosa, igualment desaparegut per la mena de batalla que bé podríem dir de l'anticafè. És quan darrerament, vam decidir de veuren's al Velódromo, un establiment espaiós, situat al carrer de Muntaner, gairebé cantonada a la Diagonal, a propòsit per a fer grup a part, amb un apartament on on només ens trobem els components de la colla.»¹¹⁴⁴

D'aquesta penya del Tèrminus, després traslladada a altres locals però de la qual el nom primigeni encara pesava, Poblet en repassa els integrants i en fa un breu retrat: Rafael Tasis, Leandre Amigó, Joan Oller i Rabassa, Jaume Rosquelles i Alesan, Josep M. Rovira i

---

¹¹⁴³ POBLET, *Memòries d'un rodamón*, p. 378.

¹¹⁴⁴ *Ibid.*, p. 380.

Artigues, Osvald Cardona, el ceramista Guardiola, i Rosich i Catalan, autor de la novel·la *L'estranger*. De comarques hi assistien dos vallencs, Pere Català Roca i Pere Mialet, així com Josep Ferrer i Domingo, resident a Rubí. Completaven el grup Rossend Pich i Salarich i Josep Gimeno i Navarro.¹¹⁴⁵ L'ambient literari i cultural del país Poblet el plasma així:

«Eren aquelles unes hores de dejunis i abstinències de les lletres catalanes, durant les quals tot el més que hom podia comentar era l'aparició d'algun llibre de versos, de tirades mínimes, moltes d'aquestes a càrrec dels autors respectius. Només la nostra fe en el demà i la fidelitat a l'idioma aguantava l'alè i l'esperança d'uns temps més oberts i més positius, encavalcats en la confiança de veure arribar les esclertes portadores d'una clariana de llum. Tot havia de venir, però, que ja és sabut com les maltempsades no duren sempre.»¹¹⁴⁶

La clandestinitat era l'espai on es trobava relegada la llengua i la cultura catalanes, ateses les prohibicions públiques, per això sovintejaven reunions a cases particulars per parlar de literatura i fer recitals o dramatitzacions de textos. Poblet explica que assistí en algunes d'aquestes trobades particulars a casa de Josep Iglésies, els germans Gassó o als domicilis de Joan Colomines, de Miquel Saperas o d'Antoni Pelegrí. L'escriptor montblanquí explica que, ateses les seves qualitats de bon rapsode, alguns amics com Ferran Canyameres, Joan Santamaria, Domènec Guansé. Aurora Bertrana el convidaven per llegir textos en algunes d'aquestes sessions clandestines. Les lectures literàries també se celebraven al modest restaurant del carrer Sant Jeroni, regentat aleshores per Manuel Parés. Aquests sopars literaris foren els precursors de la Penya Joan Santamaria. Però els llocs de reunió no s'acabaven aquí, i un altre dels punts de trobada era l'estudi que el pintor Josep Rovira tenia a Gràcia. En aquest altre grup l'introduí el comediògraf Lluís Elias. D'aquesta colla de gent se'n deia Penya Regina Opisso, ja que havia estat fundada invocant el nom de l'escriptora; i mare d'Artur Llorens, més conegut com Artur Llopis. En aquesta penya Poblet conegué diversa gent, entre els quals destaca Carles Muñoz i Espinal.

Amb la possibilitat de fer representacions teatrals en català, i amb la col·laboració de López Llauder, Poblet estrena la comèdia *Començar de nou*, el 18 d'agost de 1950, al teatre Barcelona, però aquesta només seria la primera de moltes.¹¹⁴⁷ Poblet parla d'actrius com

---

¹¹⁴⁵ Vegeu Antoni MARTÍ MONTERDE, *Poètica del Cafè. Un espacio de la modernidad literaria europea*, Barcelona, Anagrama, 2007, col·lecció «Argumentos», 365.

¹¹⁴⁶ POBLET, *Memòries d'un rodamón*, p. 381.

¹¹⁴⁷ Vegeu FERRER I PUIG, *El teatre de Josep M. Poblet*, p. 39-99 i SAMSÓ, *La cultura catalana*.

Emília Baró, que havia estat esposa de Carles Capdevila, actor i director de *La Publicitat*, o Roser Coscolla, aleshores professora de l'Institut del Teatre.

El 1953 mor el pare d'una malaltia coronària i fou enterrat a les Borges Blanques, on hi vivia amb la germana de Poblet. I l'any 1954 mor la seva esposa. I temps després es casa amb Àngela Trigueros, una modista de professió, que havia conegut en una vetllada del Casal de Catalunya a París, una vegada que foren presentats per la senyora Closas, mare de l'actor Albert Closas. I un 10 de juny de 1957 contragueren matrimoni en una capella de Fogars de Montclús, a la falda del Montseny. Un cop casats s'establiren a Barcelona i de viatge de noces anaren a l'Àfrica, a Tànger, on hi residia Josep Andreu i Abelló des del 1949.

Poblet és evident que vol presentar-se com un viatger, un home de món, perquè en el següent capítol titulat «Mentre continuem viatjant la vida es normalitza» comença enumerant les diverses capitals de comarca i localitats catalanes que visità per donar conferències o assitir a actes de caràcter històric o literari. Corren ja els anys seixanta i la situació és un xic més laxa quant a l'ús de la llengua catalana en segons quines tribunes públiques, però Poblet glossa una anècdota referent a la representació de l'obra *Els savis de Vilatrista* de Santiago Rusiñol, organitzada per l'Ajuntament de Badalona, i que ell havia de presentar amb uns mots de pròleg. L'escriptor montblanquí posa en relleu l'anormalitat de la situació i el seu plantejament personal quan li diuen que aquests mots no poden ser en català sinó en castellà:

«Com és natural, vaig negar-m'hi, no perquè tingui res a dir en contra d'aquest idioma, que és una llengua de cultura com una altra, sinó pel fet que em semblava una carnestoltada de parlar en castellà davant un públic que assistia a la representació d'una obra catalana, d'un autor català, en un acte organitzat per un Ajuntament de Catalunya. Vam deixar la qüestió tan de banda, que no sabem què va passar, ni vam tenir interès a esbrinar el nom de qui va substituir-nos.»¹¹⁴⁸

Poblet segueix parlant d'altres estrenes teatrals seves als escenaris barcelonins. També explica com va decidir a traduir i adaptar algunes obres del comediògraf Louis Verneuil, alhora que repassa, tangencialment, la seva participació i els premis obtinguts en certàmens literaris i Jocs Florals a la Plaça de la Llana, Rubí, Montblanc, Vilafranca del Penedès, Badalona, Santa Eulàlia, Barcelona i Bellaterra, en aquesta última població obtingué la Flor Natural, malgrat això, ho diu ben clar, amb tota la humilitat i el pragmatisme literari: «Que consti que, amb tot i

---

¹¹⁴⁸ POBLET, *Memòries d'un rodamón*, p. 389-390.

haver obtingut aquesta distinció, no ens considerem poetes, que el poeta és, per nosaltres, tota una altra cosa: el posseïdor d'un halo que mai no hem tingut.»¹¹⁴⁹

També participà en un concurs de diàlegs d'humor organitzat per La Cova del Drac. Dels diners del premi emprengueren un viatge, la seva esposa i ell, per Europa: «Davant les múltiples belleses d'aquests països un hom va arribar a la conclusió —si és que encara ens en quedava algun dubte— que un dels plaers més aconsellables deu ser el de viatjar.»¹¹⁵⁰

En aquesta afirmació manifesta el plaer de viatjar, com a exercici per accedir a conèixer altres realitats i, en definitiva, aprendre de manera directa amb el contacte amb la gent d'altres latituds. Com es pot resseguir en el seu testimoni, si hi ha un element que explica la personalitat de Josep Maria Poblet, aquest és el viatjar. Veure món i esdevenir un *rodamón*. Indubtablement, viatjar el féu més obert i tolerant, atributs inqüestionables també de la seva persona. L'esposa de Poblet conservà l'apartament de París, situat a la rue Lepic, i cada any feien un parell de viatges a la capital francesa, resseguint diferents contrades del país. En un d'aquests viatges a París, Poblet explica que es va trobar amb els fets de maig de 1968 que van trasbalsar la ciutat. En una altra de les estades a París, Poblet visità la vídua de Marcel·lí Domingo, ja que a instàncies de l'editor Josep Fornas, aquest li'n suggerí que calia treure'l de l'oblit i fer-ne un llibre. La vídua, tarragonina i exiliada, li obrí les portes de casa seva facilitant-li tot tipus d'informació i, fins i tot, li llegà la biblioteca de Domingo, mort a Tolosa, el 1939. Una altra vídua que visità fou la de Lluís Companys, les converses amb la qual foren la matèria primera per una biografia sobre el president màrtir. Les visites a amics i compatriotes no s'aturaren i seguirien amb el pintor i escriptor Albert Junyent, Ambrosi Carrion, Ferran Cuito, Joan Casanellas, Jordi Arquer, Romà Planas, Brauli Solsona, Joan Sauret, Enric Roig, Josep Falgueres, Grau Sala, Josep Camps, Ramon Tragan, el doctor Boix, Isidre Durand, Víctor Hurtado, Morera, Fèlix Ferrer, entre altres.

A París també aprofitava els matins per escriure en algun cafè prop de casa seva, i fer alguna escapada a Saint-Martin-le-Beau per visitar a Josep Tarradellas, president de la Generalitat de Catalunya a l'exili amb qui l'unia una forta amistat i la complicitat política. Una mostra palpable n'és la correspondència mantinguda durant anys.¹¹⁵¹ En aquests dies també tingué ocasió d'abraçar en Ventura Gassol, que vivia a prop de Tarradellas, o de rebre la visita

---

¹¹⁴⁹ *Ibid.*, p. 392.

¹¹⁵⁰ *Ibid.*

¹¹⁵¹ El fons Josep M. Poblet conservat a AMTM de Poblet consta de 136 cartes, 3 documents i 32 retalls de premsa. Les cartes corresponen al període 1939-1941, de l'exili a França, i arriben fins al 1980. La correspondència epistolar versa des de qüestions personals fins a intercanvis d'impressions sobre determinats temes de país o aspectes de debat i estratègia política relacionats amb ERC. La documentació entre tots dos també inclou alguns textos que Poblet puntualment havia tramès a Tarradellas demanant-li la seva opinió o una crítica al respecte. Josep M. Poblet també creuà cartes amb personalitats polítiques com Josep i Antoni Andreu i Abelló, Lluís Gausachs o Romà Planas i Miró que també formen part de l'AMTM.

de Jeroni Bertran i Cusiné, amic del Casal de Catalunya de Madrid, que quan Poblet arribà a Mèxic era un dels grans constructors d'obres públiques del país, una figura empenedora semblant a la de Dalmau Costa, empresari de la indústria hotelera. Però a París també coincidí, en un dels seus múltiples viatges, amb Pere Bosch i Gimpera.

En aquests dies de maduresa, i amb l'estiu a sobre, explica que passa unes setmanes a Montblanc i en recorda alguns amics: «Un cop arribat l'estiu, solem passar unes setmanes a Montblanc. La vila és per nosaltres, en un sentit espiritual i afectiu, tant com viure a casa nostra, l'indret on tot ens interpreta i on cada pedra i cada racó, i cada muntanya, i cada posta de sol, ens parla de temps pretèrits, un lloc on la florida dels arbres i veure créixer els fruits de la terra, ens transporten a les hores de la nostra infantesa.»¹¹⁵²

Poblet evoca el paisatge, en clau romàntica, com a element emocional i sensorial i configurador d'identitat personal. Ell es reconeix en el paisatge vegetal i el paisatge arquitectònic, les pedres i els edificis, que lliguen el passat de Montblanc amb la història de Catalunya. Això ja ho ha fet en altres paratges de les *Memòries*. Subliminalment ell entronca amb la tradició catalana i, la seva catalanitat, obeeix a aquesta mena de conjunció astral de pertànyer a un poble i una cultura que l'han fet com és. Poblet projecta les seves evocacions al paisatge i a la seva infantesa amb al tradició clàssica ovidiana, Montblanc i la infantesa es converteix en un *locus amoenus*, que pren molta força sentimental i literària, sobretot, quan es mira retrospectivament des de la maduresa.

Els montblanquins també formen part de l'anecdolari pobletà com l'amic Gabriel Macip o el pastisser —i confiter, segons Poblet— Joan Viñas, de qui en glossa una de les moltes anècdotes:

«Posat a Montblanc, mai no deixo de visitar alguns amics dels dies llunyans de la joventut, especialment Gabriel Macip, que, pel seu estat físic, no es mou de casa. N'hi tinc molts, i un dels més originals, Joan Vinyes —deixa'm que et catalanitzi el cognom—, que regenta una confiteria prou important i que té sortides com aquesta. En una certa ocasió va rebre la visita d'un representant que li anava a oferir paperines: «Si en compra mil —precisava el venedor—, hi ha un deu per cent de descompte; si en fa cinc mil, el vint; per deu mil, el trenta, i per vint-i-cinc mil, el quaranta». El meu amic no el va deixar acabar i, seriós, li va dir «Sap què pot fer? Doncs me n'envia fins que em surtin de franc».¹¹⁵³

---

¹¹⁵² POBLET, *Memòries d'un rodamón*, p. 400.

¹¹⁵³ *Ibid.*

En l'esfera cultural catalana, fora de l'àmbit local, recorda que l'any 1971, es formà l'associació Amics d'en Pitarra,¹¹⁵⁴ que tenia com a objectiu reunir periòdicament homes de lletres i parlar sobre llibres i cultura. Josep Maria Poblet fou l'encarregat d'iniciar la primera sessió d'un seguit que, amb motiu d'haver signat una de les biografies més completes —si no la més—, sobre Frederic Soler, li atorgà encetar les activitats de l'entitat. En aquesta dècada de 1970 és quan compagina les estades d'estiu entre Montblanc i el Roc de Sant Gaietà, una urbanització a prop de l'Arc de Berà.

Josep Maria Poblet acaba les *Memòries* l'any 1975, amb les seves paraules, «data en què diem prou a aquestes Memòries», tot fent un repàs de la producció pròpia i d'aquells projectes literaris de futur, així com dels últims premis literaris obtinguts. Poblet tria aquest moment perquè es troba en un punt de plenitud personal, després de molts periples i alts i baixos vitals i existencials. Una bona manera de cloure un llibre de memòries i records, i més coneixent el caràcter optimista de l'autor. El «Punt i final» de les memòries esdevé un epíleg, un tancament amb declaració d'intencions, i la justificació del final, de com es veu ell a l'hora de tancar el seu relat memorialístic:

«En enllestir aquestes Memòries em trobo a punt d'ajustar els setanta-vuit anys. Penso que és una bona edat per a l'acabament, sobretot en el meu cas, quan encara conservo la memòria i les facultats físiques. Optimista de mena, el cor em diu que aquesta circumstància es perllongarà temps; però, pel que pugui ésser, les deixo escrites. Fa trenta- cinc anys que ignoro què és estar-se un dia al llit. La meua salut és bona i això em fa veure amb esperança la burxada del temps. Mai no he sabut què és aixecar-me tip d'una taula ni perdre l'oremus per causa de la beguda, simplement perquè no bec. Ni fumo i, en canvi, camino una mitjana de set o vuit quilòmetres diaris. Passo moltes hores al llit, no pas dormint-les totes, sinó escoltant música i notícies. Beethoven continua essent el meu autor preferit. No tinc ni *tele*, i cada matí, quan em desperto, poso el transistor per escoltar les coses que passen en el món de mones que ens ha tocat de viure. Escric sempre en català, a gust, i això significa que no sé què és torturar-me. Llegeixo el que puc, llibres triats, dels que m'interessen, i sóc un bon client d'arxius i biblioteques. Tot això ve a tomb perquè sovint molta gent em pregunta com he aconseguit aquest meu saber envellir. [...] Tant com fer-me vell, doncs, poso anys, que la vellesa també deu tenir a veure amb l'estat d'esperit i amb la vida interior de cadascú.»¹¹⁵⁵

---

¹¹⁵⁴ Aquesta agrupà personalitats com Joan Audet, Josep M. Benet, Ramon Borràs, Josep M. Cadena, Salvador Ferré, David Griñó, Josep Llorca, Joan Marca, Lluís Millà, Martí Torrent i Santiago Valls.

¹¹⁵⁵ POBLET, *Memòries d'un rodamón*, p. 405-406.

Aquestes serien unes reflexions entorn de la vida i el saber fer-se gran amb qualitat de vida i garanties de salut. Però Poblet, a banda de l'aspecte físic, també reflexiona sobre les idees i el pensament mantinguts al llarg de la seva vida de *rodamón*:

«Quant a la manera de pensar, substancialment, continuo amb els ideals de sempre, amb els que tenia l'any 1936, la qual cosa significa que sóc dels qui no han hagut de rectificar. Si de cas per ésser més tolerant amb qui no pensa com jo. La manca de tolerància i no trobar el sentit de l'entesa, ha estat fins avui —i aneu a saber si dissortadament en el demà no patirem del mateix mal— el gran defecte del nostre país, aquest país que hom porta arrelat als sentiments més pregons, ja sia de els seves hores de glòria o dels dies de les desfetes. Els catalans hauríem de trobar la coincidència tenint present l'exemple d'allò que es va esdevenir en els cinc o sis mesos del nostre oasi que van del febrer fins al juliol de 1936. Perquè ens plau aquesta solidaritat, mirem de comprendre els qui voldríem que pensessin com un mateix. És el dubte de no saber, moltes vegades, on rau la veritat, d'allò que ens fa ésser comprensius, allunyats d'excomunions, bo i decantant-nos pel fet que aquesta vida s'ha de saber guanyar, però també cal saber perdre. En altres paraules; un anhel que podríem sintetitzar en sentir l'educació pel camí de la llibertat i, sobretot, el desig de voler garantir-la, d'ésser lleials al nostre deure de ciutadans. Tot plegat em porta que cada dia em senti més vinculat amb la gent que sofreix i, d'una manera especial, amb l'obrer, el pagès, l'home de mar... Això fa que, per principi, quan es produeix una vaga, la nostra inclinació es decanti a favor del treballador. Aquells a qui no ens falten les coses essencials per a viure, el mínim que hauríem de fer és solidaritzar-nos amb els qui no tenen les necessitats cobertes, amb els qui, un cop arribats els darrers dies del mes, han de fer equilibris per a tirar la família endavant, amb els qui, per manca de mitjans, no poden donar estudis als seus fills.

Al capdavall, es tracta de practicar les idees que el cubà José Martí va deixar escrites: «Ningú no té el dret de dormir tranquil mentre hi hagi un home infeliç». Tot plegat deu voler dir que maldem per una estructura política de tipus socialista i democràtica. Algú potser ens retraurà que quan fem aquesta afirmació volem seguir la moda, però és el cas que l'únic partit polític que hem militat, l'Esquerra Republicana de Catalunya, en el seu ideari ja ens declaràvem, si no socialistes, socialitzants. Del fet han transcorregut quaranta-cinc anys, de manera que la lògica ens diu que ja llavors no fèiem altra cosa que caminar d'acord amb les inclinacions del món actual.»¹¹⁵⁶

Aquestes pàgines finals, de balanç, és on Poblet parla més d'ell, ja que fins a aquest punt ho ha fet poc, ha parlat més dels altres, i amb escreix. Ara elabora el seu retrat, físic, ideològic, dels seus hàbits i costums, un testament de com vol ser recordat i passar a la posteritat. Destil·la el seu jo més essencial, més ètic, i compromès amb la justícia social. Una vegada més política, però en format ideològic. I sobretot evoca els sentiments de la seva pàtria

---

¹¹⁵⁶ *Ibid.*, p. 406-407.

de la infantesa, el seu país petit montblanquí, d'on procedeix i que és part del substrat d'allò que ha estat i el generador de tantes sinèrgies literàries:

«Això és tot o, si més no, el meu tot essencial. Avui mirem enrera i comprovem que en la nostra vida hi ha hagut una mica d'aquest tot: hores serenes i d'altres més que trasbalsades, unes i altres vives, però, en el santuari dels records. És quan hom pensa: Tal dia, ara fa anys... Altrament, és a Montblanc on ens trobem millor, ja sia vagabundejant pels seus carrers, parlant amb els pagesos, o estirant les cames pel terme, amb pas lent, allunyat dels cops de colze de la ciutat. Les èpoques de la vila que més em plauen són els començaments de l'estiu i els de la tardor. Pel juny arriben les orenetes i les cireres, dos senyals que, per secada que hi hagi i per mals vents que bufin, no fallen mai. Són els dies dels cels clars i sense calitja. També el setembre, quan ja s'escola i si l'any s'ho porta, ens dóna els moments més plàcids i més serens de la Conca, amb muntanyes de raïms i amb els primers rovellons que treuen el nas per entre boscalls i fondalades. La sordidesa de l'hivern encara no ha arribat i el sol no peta tan de dret. Les hores esdevenen virgilianes i és qüestió de saber-ne treure el suc. La calma flota insensible, indolent. Dónes tombs per camins i caminets entre el pedruscall o pel verd de les voreres, amb el cant del grill com a música de fons quan, sobtadament, el so de les campanes et torna a tu mateix i t'espavila de la mena d'insomni en què et trobes immersit... És el retornar a les arrels ancestrals, la vinculació prop del lloc on has nascut, un seguit de petites emocions que prenen força i que s'arrapen enmig de la contemplació del paisatge i els seus elements bàsics, una gamma de sensacions mig bucòliques, mig enlluernadores, juntament amb el piular dels ocells posats als arbres, no pas frondosos, però que no per això deixen de semblar braços amics que vénen a trobar-te... És l'encantament, o és la mateixa vida emmarcada en un indret on tot és familiar i tot esdevé una mica teu...

Pel que anem dient, no cal, doncs, deixar establert que és a Montblanc on, els darrers moments, desitjo que sigui portada al meva biblioteca. Als prestatges del Museu-Arxiu hi estarà bé i serà el tribut de la meua manera de pensar i de sentir. I amb els llibres, les meves despulles, un cop arribada l'hora, aquella hora que no coneix l'oblit ni sap res de perdó...»¹¹⁵⁷

Poblet tanca les *Memòries* amb una de les pàgines de més contundència literària, el Poblet més poètic i evocador apareix amb tota la seva força per rubricar el seu testament literari. Aquestes pàgines són això: el passat, el present i el futur; el que hem estat i el que hem viscut; el viure i veure; la part i el tot; el jo i la presa de sentit d'aquest a partir de la configuració del país i la cultura pròpia. L'escriptor montblanquí ha esdevingut una mirada optimista, un treballador de la cultura catalana i del seu país. Sempre va tenir clar que la seva missió no era altra que ser un agent actiu en la construcció del país, Catalunya, tant des del front literari com ideològic i polític. Ell ha estat com una de les pedres que configuren els

---

¹¹⁵⁷ *Ibid.*, p. 407-408.

marges —d'aquests, i d'aquestes, cada cop n'hi ha menys— de les partides de terra del terme de Montblanc i rodalies, que tant bé coneixia, i que formaven part d'un paisatge familiar que va viure i immortalitzar sobre el paper. Com la pedra seca, ordenadora del territori i que unida fa força per evitar l'ensulsiada. L'escriptor montblanquí és el botó de mostra de la necessitat que tenen totes les cultures de teixir una xarxa, establir un sistema cultural imprescindible per bastir una cultura normalitzada i capaç de generar un imaginari propi. Josep Maria Poblet, amb limitacions humanes, però, amb una gran obstinació, va aconseguir el seu propòsit primigeni. El balanç literari és positiu i la seva manera de fer, i de ser, és un exemple de lleialtat al país i a la cultura, avui més que mai immersos en el discórrer dels dies d'un present, incert i global.

2. Premis i guardons: la projecció literària

Josep Maria Poblet comença a escriure abans de la guerra. La seva projecció pública en el teixit associatiu montblanquí dels anys vint i principis dels trenta el portarà a explotar les seves qualitats de bon orador, embrió del futur home social i polític. L'habilitat per l'escriptura àgil i directa el convertirà, posteriorment, en un escriptor prolífic, generador d'un volum d'obra considerable. En els anys de joventut havia escrit alguns articles escadussers a la premsa local i tres obres de teatre que fluctuaven entre un intent de teatre d'idees i el melodrama amb tocs de comèdia: *Ideals que s'imposen* (1919), *Sorpreses de l'amor* (1921) i *Allò que no es pot recobrar* (1923).¹¹⁵⁸ És a començaments dels anys vint quan comença a guanyar alguns premis literaris del tot menors, i de caire popular, com el d'una fàbrica de caramels de les comarques lleidatanes que convocà un concurs de quartetes escrites en català anunciant el seu producte.¹¹⁵⁹ En aquells dies, també *El Día Gráfico* de Barcelona n'organitzà un de lletres de cançons i Poblet hi va enviar una composició que es titulà «La lletera». Aquesta obtingué un guardó i fou musicada pel pianista montblanquí Maties Amorós. Amb tot, els primers èxits d'una certa entitat arribarien amb la comèdia *Allò que no es pot recobrar*, a través d'una distinció literària vinguda des del Tròpic, en els Jocs Florals de l'Havana, el 6 de maig de 1923, quan comptava amb encara no vint-i-sis anys. L'obra la descriu d'aquesta manera:

---

¹¹⁵⁸ L'escriptor montblanquí tenia escrita la comèdia *Sorpreses de l'amor* l'any 1920. El mes de novembre en féu una lectura, però l'estrena no arribaria fins al 16-I-1921, al teatre de la Joventut Nacionalista. Els actors encarregats de portar-la a escena foren els del quadre dramàtic de l'entitat. Tres mesos després, a l'abril, sortí a la llum l'edició de l'obra.

¹¹⁵⁹ Vegeu Joan POBLET I CIVIT, *Recull de documents notes i dades per a la història de la Ducal Vila de Montblanc*, manuscrit, vol III, p. 155, on s'explica que «Al 8 d'agost de 1922, en el concurs "Escriu" [?] per a premiar la millor quarteta destinada a l'embolcall dels bombons Mimos [?] obtingué el premi extraordinari en Josep M. Poblet».

«[...] una obra sentimental i discursiva, de poca acció, i amb un diàleg dels de llavors. El personatge més aconseguit devia ser el d'una mena de filòsof de l'amor que, en aquesta matèria i pel que li fèiem dir, estava de tornada de les coses. Tot plegat significava una demostració de com l'afecció a escriure sempre ha estat al meua primordial dedicació, per bé que, en algunes èpoques i per una sèrie de circumstàncies, no l'hagués continuat amb la persistència que era del cas. És en el tornar dels anys que he pogut fer-ho.»¹¹⁶⁰

Amb aquesta obra, de la qual no se n'ha conservat cap còpia i que tampoc fou editada en el seu moment, marca els primers passos del que seria la vessant teatral de Josep Maria Pobleu, un teatre que trobava en l'amor i els conflictes sentimentals, amb rerefons còmic, la principal marca definitòria. La comèdia burgesa, impregnada de sentimentalisme i tocs vodevilescos, esdevindrà durant els anys cinquanta i seixanta la base dels ingredients que Pobleu inclourà en la seva fórmula teatral; servida als escenaris barcelonins amb notable èxit i acollida de públic.

Aquest guardó és el que enceta una llista llarga i copada de distincions obtingudes en diversos certàmens literaris, principalment en Jocs Florals de la Llengua Catalana, especialment de fora del Principat, però també dins del país. Durant els anys d'exili, a partir del 1941, aquests certàmens es convertiren en una mena d'hàbitat artificial per mantenir viva la producció literària en llengua catalana i, alhora, servir de plataforma per a escriptors novells i via de consolidació dels d'abans de la guerra; però sobretot també eren un altaveu de denúncia.¹¹⁶¹ Com afirma Albert Manent: «Els Jocs Florals de la Llengua Catalana responien, doncs, a la necessitat de proclamar des de l'exili que l'opressió d'un país trobava un altaveu de denúncia en allò que habitualment només hauria d'ésser una festa literària.»¹¹⁶² De fet, hi havia la mateixa intenció que quan els homes de la Renaixença els van recuperar a partir del segle XIX. Una vegada més la cultura catalana d'expressió escrita havia de renéixer de les cendres de la persecució i prohibició del franquisme per mantenir-se viva, però lluny del país i sense la massa de públic lector que necessita tota cultura normalitzada. A l'exili, doncs, els Jocs Florals eren una de les plataformes necessàries per mantenir viva la llengua i la cultura catalanes, juntament amb les nombroses revistes i publicacions periòdiques i les editorials que donaven sortida a la producció de tots els escriptors exiliats, fossin professionals o no. El món editorial

---

¹¹⁶⁰ POBLEU, *Memòries d'un rodamón*, p. 91-92.

¹¹⁶¹ Per a una panoràmica àmplia i exhaustiva dels certàmens literaris a l'exili vegeu Josep FAULÍ, *Els Jocs Florals de la Llengua Catalana a l'exili (1941-1977)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002, col·lecció «Biblioteca Serra d'Or», 282.

¹¹⁶² MANENT, *La literatura catalana a l'exili*, p. 84.

i les publicacions periòdiques, juntament amb els Jocs Florals, esdevenen tres pilars bàsics per sustentar el mercat cultural català a l'exili, que necessitava d'un públic lector que no existia plenament o, si més no, no es donava amb totes les variables de normalitat.¹¹⁶³ Poblet es converteix en un de tants catalans que decideix escriure i, poc a poc, es va fent escriptor. Un cop a l'exili és quan es dona el tret de sortida al Poblet polígraf. Els Jocs Florals és una de les plataformes que utilitzarà per donar-se a conèixer i els premis serviran per avalar una obra feta en clau de país, vertebrar la història de Catalunya, terreny del tot verge —i que Josep Benet n'esdevindria un dels exploradors més recixits amb la seva obra i el seu mestratge—, i contribuir a la prosa catalana des dels diversos gèneres literaris, especialment la literatura testimonial, però també l'assaig de divulgació històrica, política i cultural. Aquí tenim un argument de més que reforça la idea que Poblet és un escriptor deutor del segle XIX, un epígon de la Renaixença, un home que vol contribuir a la seva cultura escrivint. Però vehiculant la seva obra i la seva projecció com a escriptor des d'una de les plataformes més emblemàtiques de la recuperació cultural vuitcentista: els Jocs Florals.

Els Jocs Florals de la Llengua Catalana de Mèxic, celebrats al Teatro Ideal de la capital mexicana el dia 3 de maig de 1942 foren els primers Jocs Florals de la Llengua Catalana a l'exili en què participà Poblet —els segons des de la seva instauració a l'exili, fora de Catalunya— i hi obtingué un premi extraordinari amb la novel·la *Retorn*.¹¹⁶⁴ A partir d'aquest any concursaria en nombroses edicions dels Jocs Florals de la Llengua Catalana a l'exili. El 7 de maig de 1944, en els de l'Havana, fou guardonat amb un accèssit a la Flor Natural pel poema *Cançó de l'amor que passa*.¹¹⁶⁵ Però Poblet també guanya altres premis, a banda dels estrictament jocfloralescos, així el 1953 li és atorgat el primer premi en el concurs d'obres teatrals de FESTA (Foment de l'Espectacle Selecte i Teatre Associació) per la comèdia *Tornaran els dies clars*.¹¹⁶⁶ Aquest mateix any és distingit amb el premi Ignasi Iglésias en els Jocs Florals de Caracas, celebrats el 13 de

---

¹¹⁶³ Sobre el món editorial i les publicacions periòdiques a l'exili vegeu FÉRRIZ I ROURE, *La edició catalana en Mèxic*, i Robert SURROCA I TALLAFERRO, *Prensa catalana de l'exili i l'emigració (1861-1976)*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 2004, col·lecció «Textos i Documents», 28.

¹¹⁶⁴ Els Jocs Florals de Mèxic foren presidits per Josep Carner, i hi actuà com a mantenidor Pere Bosch i Gimpera, i com a secretari Marcel Santaló. Els altres membres del jurat foren Joaquim Xirau, Miquel Bertrand de Quintana, Josep Conangla i Fontanilles (resident a Cuba) i Avel·lí Artís. El poeta guanyador de la Flor Natural fou Pere Matalonga amb *Per la verda mar vindries...*; l'Englantina se l'endugué Josep M. Miquel i Vergés per *La veu del vianant* i la Viola recaigué en Jaume Terrades, autor d'*Egat*. Alguns dels altres premis extraordinaris foren el Fastenrath, per Agustí Bartra amb *Xabola*, i el Concepció Rabell, obtingut per Pere Calders amb *Disset contes*.

¹¹⁶⁵ Josep Conangla i Fontanilles, el patriarca del nacionalisme català a Cuba i fill de Montblanc, fou el president del jurat d'aquesta darrera edició i membre de l'anterior. Tant en els de 1942 com en els de 1944, Poblet hi obtingué distinció literària.

¹¹⁶⁶ *Tornaran els dies clars* i *Començar de nou* foren editades a Mataró, l'any 1954 i 1950, respectivament, per Edicions de la Casa Patuel, dins de la col·lecció «Biblioteca Llanas», la primera en el volum XXIV i la segona en el XV. Aquestes dues obres, juntament amb *Sorpreses de l'amor* (Montblanc, Impremta Monmany, 1921) són les úniques edicions en paper de què es té constància de la prolífica producció teatral de Josep M. Poblet. *Començar de nou* s'estrenà el 18-VIII-1950 al teatre Barcelona sota la direcció de Josep Bruguera.

setembre, per la comèdia *El tercer amor*.¹¹⁶⁷ El 7 de maig de 1954 en els Jocs Florals de São Paulo torna a guanyar el premi Ignasi Iglésias per l'obra de teatre *Crim en el teatre*.¹¹⁶⁸ A Catalunya, l'11 de setembre de 1955, és guardonat amb l'Englantina en els Jocs Florals de Bellaterra, que aleshores arribaven a la seva vuitena edició, organitzats pel Club Bellaterra. L'any següent participa en els Jocs Florals de Montblanc, convocats amb motiu de les Festes de la Mare de Déu de la Serra, que aquell any 1956 commemorava el cinquantenari de la seva coronació. Poblet guanya el premi ofert al millor treball relacionat als costums i tradicions populars montblanquins amb *Mirador montblanquí*.¹¹⁶⁹ El maig de 1959 participa als Jocs Florals de l'Associació de Veïns de la Plaça de la Llana i és guardonat amb el premi del Patronat Municipal de la Vivenda per la composició poètica *Roma*. El 10 de setembre de 1961 presenta un treball en els Jocs Florals de l'Alguer i obté el premi President de la Generalitat per *Tres ciutats italianes*.¹¹⁷⁰ Aquest mateix any, però a Catalunya, pren part dos certàmens menors. No obstant això val la pena citar-los perquè il·lustren molt bé la voluntat contínua del propi autor de refermar el seu (re)coneixement, com a escriptor, i la vàlua de l'obra elaborada. Aquesta obstinació la manté tant a fora com a dins del país com es pot observar en la seva trajectòria. D'una banda, el mes de maig, en els VI Jocs Florals de l'Associació de Veïns de la Plaça de la Llana de Barcelona, en els quals guanya el premi Excm. Sr. D. Miquel Mateu i Pla, i, de l'altra, al juny, en els Jocs Florals «Bodas de Oro» dels magatzems Jorba de Barcelona on rep el premi Almacenes Jorba S.A. per la biografia *Santiago Rusiñol*. El 20 d'octubre de 1963 en els de Montevideo es fa amb el premi Jaume Serra Hunter per *L'obra literària de Santiago Rusiñol*. El mes de juny d'aquest any també havia participat en els VIII Jocs Florals de l'Associació de Veïns de la Plaça de la Llana, a Barcelona, en els quals obtingué el premi de les Associacions

---

¹¹⁶⁷ FAULÍ, *Els Jocs Florals*, p. 191, la consigna amb aquest títol: *El tercer amor*, però a l'arxiu Josep M. Poblet també s'ha localitzat la mateixa obra premiada però amb un altre títol: *L'altre amor*. Aquesta pràctica de canviar els títols i fer diverses versions i revisions és habitual en Poblet, especialment en la seva producció teatral, en què alguns textos vénen amb dos o fins i tot més títols. Per apreciar aquest fenomen vegeu FERRER I PUIG, «Cronologia teatral de Josep M. Poblet», *El teatre de Josep M. Poblet*, p. 67-74. *L'altre amor* també és el títol amb què es va estrenar a l'Orfeó Gracienc el 3-I-1954 sota la direcció d'Esteve Polls.

¹¹⁶⁸ Aquesta obra de teatre de temàtica policíaca serví per obrir la temporada del teatre Romea de Barcelona, uns quants anys més tard, el 6-XII-1961. La comèdia fou portada a escena per la Companyia Titular Catalana sota la direcció de J. Fernández Castanyer i Pau Garsaball. Aquesta peça suposava la segona incursió de Poblet en el teatre de ressonàncies detectivesques després de *Paral·lel 1934*, estrenada el 13-III-1953 al teatre Romea també per la Companyia Titular Catalana. Aquesta última fou una adaptació de la novel·la *Un crim al Paral·lel* escrita per Rafael Tasis, a finals dels anys quaranta, però que a causa de la censura no es pogué publicar fins al 1960. Tasis decidí aleshores fer-ne una versió teatral amb Poblet, que es convertiria en un dels primers intents de la postguerra d'oferir al públic una obra original en català de gènere popular. Vegeu també FERRER I PUIG, *El teatre de Josep M. Poblet*, p. 39-66 i Ramon ESPELT I CASALS, *Ficció criminal a Barcelona 1950-1963*, Barcelona, Laertes, 1998.

¹¹⁶⁹ El 13-X-1957 Josep M. Poblet inicià un cicle de conferències al Casal Montblanquí, aquest reuniria destacades personalitats del món cultural català. En la seva dissertació, titulada *Mirador montblanquí*, resumiria els elements temàtics de l'obra guanyadora dels Jocs Florals de l'any anterior. Per ampliar el context cultural d'aquests anys vegeu Josep M. PORTA I BALANYÀ, «Les Festes del Cinquantenari de la Serra i les seves repercussions (1956-57)», *El Casal Montblanquí. Cinquanta anys d'història d'una societat cultural, recreativa i esportiva (1947-1997)*, Montblanc, Casal Montblanquí, 1997, p. 110-122. Als annexos del present estudi s'hi inclou el text *Mirador montblanquí*, que l'autor presentà als Jocs Florals.

¹¹⁷⁰ Aquest premi l'obtingué *ex aequo* amb Salvador Casanova autor de *La sardana, aquesta petita cosa*.

de Veïns de Barcelona per l'obra *Els escriptors*. El setembre participa als Jocs Florals de Bellaterra i guanya la Flor Natural amb *Quatre cançons d'amor*. El 27 de setembre de 1964 en els de Perpinyà serà guardonat amb el premi Ignasi Iglésias per la peça teatral *Un ingenu a mitges*.¹¹⁷¹ El 17 d'octubre de 1965 en els de París és premiat amb l'August Pi i Sunyer, per l'obra *Teatre, versos i política en l'obra de Josep Robrenyo*. Aquest mateix any 1965 queda finalista del premi Yxart amb l'assaig *Les arrels del teatre català*. L'any següent, en els Jocs Florals celebrats l'11 de setembre a Caracas, Poblet es fa amb dos guardons: el premi Lluís Companys amb treball *Vides paral·leles* i el Jacint Verdaguer per *Una mena de miracle*. El 15 de setembre de 1967 obté el premi Cova del Drac amb l'esquetx *Organització*¹¹⁷² i el 15 d'octubre del mateix any, en el certamen flouresc que té lloc a Marsella, guanya el premi Jaume Serra i Hunter amb *Un nou Maragall*. Aquest any també es fa amb el premi de Biografia Catalana Aedos per l'obra *Frederic Soler Serafí Pitarra*. L'any 1968 en els Jocs Florals de Zuric, oficiats el 20 d'octubre, torna a guanyar el Jaume Serra i Hunter, aquest cop amb l'assaig *El teatre i els Jocs Florals en la Renaixença*, i a més el Rovira i Virgili amb *La llei de contractes de conreu*. El mes de maig s'havia presentat als Jocs Florals de Barcelona, en els quals guanyà el VII Premi Extraordinari, ofert per Agustí Bofill, per l'obra *Apologia de D. Enrique Borràs*. Al juny, fou guardonat per la seva prosa literària amb el premi de l'Il.lm. Sr. D. José Luis Sicar, en el marc dels XIII Jocs Florals de l'Associació de Veïns de la Plaça de la Llana, de Barcelona. A l'octubre torna a recollir un nou guardó pel treball *Frederic Soler*, dins dels Jocs Florals de Nostra Senyora de Port. La participació en els Jocs Florals de la Llengua Catalana segueix, i el 19 d'octubre de 1969 presenta nous treballs en l'edició celebrada a Guadalajara on és guardonat amb el premi President Macià per l'assaig històric *El moviment autonomista dels anys 1918-1919*.¹¹⁷³ El 25 d'octubre de 1970 en els Jocs Florals de Tübingen es fa de nou amb el Rovira i Virgili per la biografia *Antoni Gusart i la seva obra*. L'any següent, el 1971, en l'edició celebrada a Brussel·les el 24 d'octubre, repeteix premi amb una altra biografia, *Jaume Aiguader*, que li valgué el President Companys. El mes de maig ja havia participat en els Jocs Florals de Barcelona i fou guardonat amb el premi Extraordinari de Prosa pel treball *Tres històries de dones*. El 29 d'octubre de 1972 el certamen tingué lloc a Ginebra i, una vegada més, i ja en són tres, el gènere de la biografia li fa guanyar el President Companys amb l'obra *Una època poc coneguda de Lluís Companys*. L'11 de novembre de 1973, a Mèxic, obté un accèssit dins de la categoria President

¹¹⁷¹ Aquest premi l'obtingué *ex aequo* amb Eugeni Judas autor de *L'ou ferrat*.

¹¹⁷² Vegeu FERRER I PUIG, *El teatre de Josep M. Poblet*, p. 100-101 i Joan CASTELLS I ALTIRRIBA, «Els premis de teatre (1963-1973)», *Els Marges*, núm. 4 (maig 1975), p. 106-116.

¹¹⁷³ Aquest premi el compartí *ex aequo* amb X.X., autor d'*El conqueridor, la dona i la llegenda*.

Companys per *La Llei de contractes de conreu*.¹¹⁷⁴ El mes de setembre d'aquest any participa en els V Jocs Florals de Sant Sadurní d'Anoia i li és atorgat el premi Extraordinari, ofert per Joan Miró i Galofré, pel treball *Per terres de França*. La recollida de premis no s'atura, el 13 d'octubre de 1974, a Amsterdam, torna a fer-se amb el premi President Companys amb la composició de caràcter biogràfic *Perfils de la joventut de Lluís Companys*. En la següent edició, celebrada a Caracas el 26 d'octubre de 1975, recull un accèssit dins de la categoria President Companys pel treball *El president Companys en els dies de la guerra*.¹¹⁷⁵ Aquest any també obtingué un altre accèssit en els Premis Recull, de Blanes, dins de la categoria d'assaig, instaurada en aquesta mateixa edició i batejada el nom de premi Josep Ametller. El treball premiat portava per títol *Cinc mesos massa oblidats*.¹¹⁷⁶ L'altra obra també premiada era de Joan-Baptista Xuriguera, *Margarida de Montferrat, comtessa d'Urgell*.

Poblet continua mostrant una clara hegemonia amb el premi President Companys, així en els Jocs Florals del 1976, oficiats el 10 d'octubre a Lausana, és novament premiat amb un treball aquest cop titulat *La catalanitat de Marcel·lí Domingo*. El mes de maig d'aquest mateix any, però a Barcelona, també havia obtingut el premi Fastenrath per la comèdia *Els marits fidels*, en el marc dels Jocs Florals de Barcelona.¹¹⁷⁷ El 1977 Poblet és finalista del premi Joan Estelrich amb l'obra *Jaume Carner. Polític, juriconsult, industrial i Ministre de Finances de la II República*. Tots aquests treballs presentats a concurs després, amb esmenes i algunes reformulacions per exigències editorials, es convertiran en llibres. Només cal resseguir l'extensa bibliografia de Josep Maria Poblet i veure com els concursos literaris esdevenen una plataforma de difusió per a ell i la seva obra, i per a un reconeixement com a escriptor català que als anys 70 arribà al seu punt àlgid.

---

¹¹⁷⁴ L'any 1968 ja havia obtingut el premi Rovira i Virgili per un assaig que portava el mateix títol, amb tota probabilitat es deuria tractar d'una nova versió revisada i ampliada d'aquest.

¹¹⁷⁵ El premi President Companys fou per a l'obra de Joan Pelegrí titulada *Tres moments històrics de la Generalitat de Catalunya*.

¹¹⁷⁶ L'AMTM de Poblet conserva una còpia d'aquest treball dins del fons de correspondència entre Josep M. Poblet i Josep Tarradellas. El treball, que consta de vint-i-un folis mecanografiats, descriu el clima social i polític dels mesos que hi hagué entre les eleccions de febrer, quan guanyà el Front d'Esquerres a les eleccions generals i torna a entrar en vigor l'Estatut, i l'esclat de la guerra civil el 18 de juliol de 1936.

¹¹⁷⁷ Vegeu FERRER I PUIG, *El teatre de Josep M. Poblet*, que inclou un CD amb l'enregistrament de la comèdia *Els marits fidels*, emesa per Ràdio Barcelona, l'any 1975, dins del programa Nit de Teatre. En el repartiment radiofònic hi figuren Encarna Sánchez (Isabel), M. Dolors Busquets (Mercè), Roser Bassols (Carme), Jordi Serrat (agent) i Ernest Serrahima (Antoni).

CONCLUSIONS

Les conclusions a les quals he arribat al final de la recerca i estudi de l'obra periodística i testimonial de Josep Maria Poblet són de dos tipus: d'una banda, unes de caràcter particular i, de l'altra, unes de més generals que passarem a desgranar.

L'obra estudiada de l'escriptor montblanquí s'estructura en tres grans gèneres literaris i periodístics com s'indica en el títol de la tesi: el periodisme, la literatura testimonial (literatura de viatges, costumisme, tipisme o retrat literari) i les memòries (autobiografia), que s'interrelacionen a través del model textual de l'article-crònica o de la crònica estricta, principalment periodística però a voltes també històrica. Tota la seva obra testimonial té com a base el periodisme, que en funció del llibre i de la seva intenció literària bascula cap a formulacions específiques. L'article i la crònica són gèneres interpretatius que s'hibriden i es transformen en d'altres, com la crònica de viatge i el reportatge, en els llibres de viatges, per transitar cap a l'autobiografia i el memorialisme en nombrosos passatges dels seus llibres, o inequívocament cap a l'autobiografia en el seves memòries segons la categorització que en fa Philippe Lejeune. Encara que aquesta sigui la tònica general, en la narració de la seva existència també dona peu al retrat o a l'evocació de tipus costumista i folklòrica, especialment quan recorda la plaça i els seus estadants des de la mirada del balcó del Marcelinu. Aquesta hibridació textual i de gènere és una de les característiques de la seva literatura, la seva marca de la casa.

L'establiment d'aquests tres grans gèneres, amb els corresponents subgèneres o subcategoritzacions, tenen en comú que parteixen sempre de la realitat i confirmen la predilecció de Poblet per la literatura realista, que connecta de ple amb el periodisme, i el memorialisme, que el mena a una lectura personal i subjectiva de la història en funció de tria de fets i personatges. Això amb un objectiu doble, divulgar la història de Catalunya i fer memòria, i en aquest sentit també literatura, una forma de literatura que és la que més domina i amb la qual se sent més còmode per la flexibilitat del gènere memorialístic. En qualsevol cas, la tria d'un o altre gènere, a vegades més inconscient que conscient, li permet fer una triangulació habitual en els seus llibres entre història, memòria i literatura, i sobretot anar bastint la construcció del jo literari, una característica transversal de tota la seva obra.

La construcció de Poblet com a subjecte literari es fa tant des de l'ús d'aquests gèneres clarament autobiogràfics com des de la centralitat d'un autor de carn i ossos que se situa en un espai i un temps determinat que observa l'escenari que té davant i explica sobre el paper tot allò que veu. Aquest plantejament d'origen justifica, en gran part, que la utilització d'aquests

tres gèneres es corresponguin cada un, a grans trets, amb tres períodes de la vida de l'escriptor i amb esdeveniments històrics que afectaran el país i a ell. Així, per exemple, la seva infantesa i joventut viscuda, durant les tres primeres dècades de la centúria (1897-1932), són els anys abans de la guerra que transcorren a Montblanc, exceptuant el temps que romandrà a Barcelona com a aprenent. En aquest període el gènere literari que conrea és el periodisme, amb unes primeres provatures i incursions teatrals, a començament dels anys 20 amb *Sorpreses de l'amor* (1921) i *Lo que no pot recobrar-se* (1923).

Els inicis de Poblet com a narrador testimonial i autobiògraf els propicia el desenllaç de la guerra i la consegüent victòria franquista que portà la mort i la presó als vençuts que es quedarien al país i l'exili com a alternativa per als que decidiren marxar, com és el cas també de Poblet. En el pla lingüístic i cultural, el franquisme posà en funcionament la maquinària repressiva contra la llengua i inicià un genocidi lingüístic i cultural emparat pel corpus legislatiu de la dictadura. Tota aquesta conjuntura afegida a la vivència de l'exili, primer a França i després a Amèrica, entre els anys 1939 i 1948, quan torna a Catalunya, empenyen Poblet a escriure, com a acte de resistència i de supervivència cultural. Ell mateix en dóna la justificació al pròleg de *Records vells i històries noves*: «A Catalunya mai no havíem tingut ganes d'escriure. [...] La febre se'ns ha encomanat d'ençà que a la nostra terra es posen traves, no ja per escriure, sinó àdhuc per parlar la llengua apresada de menuts a la falda de la mare. [...] La persecució es veu que ens ha tret de polleguera i avui voldríem que el "Déu vos guard" de cada matí, fos un nou llibre català que ens vingués a obrir la porta.»¹¹⁷⁸ Darrere d'aquest posicionament hi ha una actitud de revolta i resistència contra el règim franquista i la seva violència genocida per anihilar la llengua i la cultura catalanes. Però també una necessitat de fer sentir la seva veu, una veu que com a memorialista de Montblanc i de l'exili agafa un to coral, de portaveu de la col·lectivitat per preservar una memòria, però també per lluitar pel manteniment del relat dels vençuts i que no caigui en l'oblit. Poblet ho farà amb dignitat literària, honestat personal i amb l'optimisme vital que el caracteritzava.

La geografia dels seus textos testimonials de l'exili va des del creuament de la frontera francesa fins a l'establiment de la seva residència a Mèxic durant cinc anys i la posterior tornada a Barcelona, abans fent marrada per una dotzena de països. Aquí la seva narrativa pren la forma de la crònica i el reportatge de viatges en els llibres *De Barcelona a l'Havana... passant per Darnius* (1942), *Terres d'Amèrica (Impressions de viatge)* (1945) i *Tres mesos i un dia a Nova York* (1947), reeditats per la Selecta previ pas per la censura i refosos en els títols respectius d'*Els Estats Units (Clixés de viatge)* (1956) i *Pobles d'Amèrica (Clixés de viatge)* (1957). Tots aquests i

---

¹¹⁷⁸ POBLET, *Records vells*, p. [11]-13.

altres llibres són analitzats al detall en el segon bloc de l'estudi, una tasca que suposa assolir un dels grans objectius de la present recerca, que és la de contribuir a la investigació de l'exili català, tot aportant noves dades i interpretacions sobre aquest a partir de la influència que va tenir en la vida i l'obra de Josep Maria Poble. L'anàlisi de la seva obra d'exili traça un itinerari vital que conflueix en la cartografia ideològica i literària de l'exili català.

El retorn i els anys de postguerra fins a la transició comprenen l'arc temporal 1948-1980, un període molt ampli i més heterogeni dins del qual Poble comença escrivint principalment vodevils i comèdia de bulevard, una de les poques activitats teatrals que es podien fer amb un cert marge, com bé recorda en un article seu sobre el teatre de Rafael Tasis.¹¹⁷⁹ A mitjan anys 60, aproximadament, coincidint amb una certa obertura i permissibilitat del règim, redueix de manera gradual el ritme de producció de comèdies lleugeres per dedicar-se al conreu de la biografia de personalitats de la cultura i la política catalanes, d'entre les quals destaquen la de Lluís Companys —una de les primeres sobre el president afusellat pel franquisme, avui ja superada però aleshores útil i amb molta informació de primera mà—, el general Prim, Jaume Aiguader o Marcel·lí Domingo, al costat de les d'homes de teatre —amb un pes substancial de la Renaixença— com Frederic Soler, Josep Robrenyo, Àngel Guimerà, Enric Borràs, Joan Capri o Rafael Tasis, per abastar també figures com Josep Anselm Clavé o Antoni Gaudí. La majoria d'aquests més enllà de ser homes de teatre i de cultura també mantenien un compromís ferm amb unes idees progressistes, esquerranes, i en alguns casos fins i tot revolucionàries, que diuen molt del pensament i l'engatjament ideològic de Poble a l'hora de triar-los. La publicació d'aquest tipus d'obres s'imbricaria amb la d'assajos històrics de temàtica política i cultural, sempre sobre Catalunya, amb un marcat accent sobre la història del teatre català. La culminació d'aquests gèneres i obres es donaria amb la sortida de les seves *Memòries d'un rodamón* (1976), el seu testament literari, la síntesi de tota una vida i la interconnexió de tots els seus jo en la continuïtat d'un espai i temps reconstruïts per donar sentit a una narració de vida amb la qual passar a la posteritat. I fer-ho com un home de conviccions polítiques i inquietuds culturals, barreja de política i cultura, talment com l'essència del catalanisme perquè Poble és això, un catalanista de pedra picada per qui el país, la cultura i els valors republicans, associats a la justícia social, passen per davant de tot i són el motor de la seva existència i de la seva obra.

La troballa i exhumació dels seus primers articles periodístics, publicats majoritàriament a Montblanc, i reproduïts íntegrament en els annexos del treball, han estat

---

¹¹⁷⁹ Vegeu Josep Maria POBLET, «Homenatge a Rafael Tasis en complir seixanta anys. El teatre de Rafael Tasis», *Xaloc*, Mèxic, núm. 13 (maig-juny 1966), p. 103-107.

determinants per poder observar la construcció i l'evolució de Josep Maria Poblet com a intel·lectual catalanista abans de la guerra. Aquests textos no només trenquen la imatge que fins ara es tenia d'ell com un escriptor costumista, sinó que sustenten la tesi que Poblet exercí d'intel·lectual des de la seva tribuna periodística, des d'on articulava i vehiculava idees que constaten el seu fort interès i preocupació per la política i la cultura montblanquines, però sobretot el seu engatjament inequívoc per la millora de la vida pública local. Les línies que dibuixen el seu pensament són la defensa de la llengua i la cultura catalanes i, en la vessant del patrimoni, l'art i les biblioteques, estretament lligades a l'apologia d'uns valors socials, que es concreten en aquests anys amb el foment de la lectura i la defensa de la necessitat d'escolarització de les classes humils. Una escolarització que els portaria a l'emancipació com a individus i a esdevenir subjectes crítics i, per tant, consumidors de cultura. En definitiva, la seva preocupació es focalitzava en la millora de la vida civil montblanquina, que havia de revertir de manera transversal en totes les classes socials, i que el portà a signar múltiples articles on defensava aquestes premisses, els quals han quedat degudament analitzats i comentats en la primera part. Aquesta preocupació també es reflecteix en l'argument de la novel·la *Retorn*, on el personatge de Jordi té les mateixes inquietuds i preocupacions que l'autor sobre aquestes qüestions. El compromís de Poblet ja es coneixia per la seva activa participació en la vida associativa del Montblanc dels anys 20 i 30, en totes les iniciatives propulsades per la Joventut Nacionalista i aquelles que tenien a veure amb la promoció de l'ideari catalanista, ara bé els seus articles són una peça molt important que certifiquen la seva idiosincràsia com a home d'acció i d'idees.

La imatge de Poblet com a escriptor local i costumista, que la té i en certa mesura també volguda per ell, ha estat simplificada i infravalorada. La raó és que, al meu entendre, no s'han tingut en compte dos factors que la rebaten: el primer és el desenterrament i la importància dels articles que mostren la seva ideologia i pensament; i el segon és veure que més enllà del costumisme, projectat sobretot des dels llibres de la Selecta, no hi ha només això, sinó la voluntat de fer perviure uns records personals, fixar la pròpia memòria amb la del catalanisme i fer de notari de la història del catalanisme montblanquí, en altres paraules preservar la memòria dels vençuts. En el cas de la Catalunya republicana i dels republicans, no només s'havia perdut la guerra, sinó que a darrere s'hi havia arrossegat la llengua i la cultura, la qual cosa també significava l'esfondrament d'una determinada idea de país i de civilitat, que era la de la Catalunya catalanista i democràtica que Poblet ja reivindicava en els seus articles de preguerra en la seva idea de Montblanc. Tots aquests aspectes, però, calia embolicar-los d'un cert costumisme i tipisme locals perquè poguessin passar la censura. En conclusió, pensar que

només són folklore és no entendre ni el rerefons de l'època amb tots els seus condicionants ni la intenció de l'autor, i per tant obtenir una imatge esbiaixada i simplificada tant d'aquests llibres com de l'autor. Per exemple, un llibre com *La Conca de Barberà (la meua terra)* havia hagut de passar censura com prescrivia el règim, però això provocava que els autors s'autocensuressin prèviament i s'evitava d'aquesta manera una determinada expressió de certs temes o posicionaments.

En els articles dels anys 20 i 30 havia passat una cosa semblant. Durant la dictadura de Primo de Rivera, Poblet formula plantejaments propis sobre política local, que tenen com a base ideològica postulats noucentistes i modernistes, els quals no es fan explícits com a tals però que hi són perquè el periodista els tenia assumits de fons arran de la seva trajectòria ideològica. Em refereixo a la majoria de propostes sobre política i cultura locals desglossades en els apartats temàtics de la primera part. Encara que Poblet no pugui manifestar en les columnes dels anys de la dictadura que les seves tesis tenen la marca idiosincràtica del catalanisme polític i cultural és molt clar i evident que hi són. A partir de 1930, amb el final de la dictadura i la restitució de les llibertats, el contingut i el to dels seus articles canviaren com es pot comprovar en els últims a *Aires de la Conca*, abans del trencament del catalanisme local, i durant la sèrie que publica després a *Saba Nova*, aquests ja sota el paraigua de la militància a ERC i amb un caràcter més orgànic.

Aquests articles foren la base del futur escriptor compromès que evolucionà amb coherència fins als últims dies de la seva vida, com es fa palès en el discurs que pronuncià en la sessió constitutiva del nou Parlament de Catalunya el 10 d'abril de l'any 1980. Durant tota aquesta seqüència temporal i cronològica que va des l'any 1914, quan publica les primeres columnes amb comentaris teatrals, i fins als seus últims dies de novembre de 1980 quan mor, Poblet mostra una lleialtat i coherència ideològica a unes idees polítiques i unes sigles que són, en síntesi, les del republicanisme nacionalista expressat en la militància a ERC des de la seva creació l'any 1931.

El periodista montblanquí es forja com a periodista i intel·lectual en el model periodístic i de cultura de masses del període d'entreguerres, fins i tot una mica abans, entre el 1914 i el 1936, uns anys que coincideixen amb la instauració de la Mancomunitat de Catalunya, la dictadura de Primo de Rivera, la proclamació de la República i la Guerra Civil espanyola. Aquests són temps agitats i intensos en el terreny polític i cultural, ple de canvis i transformacions que van des de la construcció de xarxes de comunicació, tant terrestres com telefòniques, que faciliten el trànsit de mercaderies i la reducció del temps dels desplaçaments, s'imposa la idea de velocitat, es comencen a donar uns canvis infraestructurals i en les formes

de vida que desembocaran en un nou sistema polític que trenca el model caciquil de la Restauració. Poblet viu i és testimoni en el Montblanc d'aquests anys d'aquests nous canvis que, a la Conca, anirien arribant tímidament. Els símptomes de modernitat irradiada des de la nova cultura de masses s'havia començat a notar amb la presència contínua de premsa periòdica local, des de l'any 1903 i fins a la guerra, pràcticament sense interrupcions. La nova cultura de masses és aprofitada pel catalanisme, i Montblanc en aquest sentit no n'és pas una excepció, per fer-se-la seva tot projectant-hi els respectius valors i idees catalanistes. Aquí dins hi hauria les noves formes d'oci com l'excursionisme, el futbol o altres expressions d'oci associatiu com l'orfeonisme, el teatre d'aficionats —amb una aposta decidida pels clàssics catalans i el repertori autòcton— o bé l'organització de conferències, actes culturals i Jocs Florals. Un repertori ampli i diversificat d'activitats, de tall netament cultural, que començà a caminar amb l'Associació Catalanista i que es culminaria amb la Joventut Nacionalista, a través de les successives denominacions que tindria l'entitat, però amb una sola essència: cultura i catalanisme, però també cultura del catalanisme en els termes que sosté Marfany. Aquesta operació cultural entesa des de començament de segle pels catalanistes i que van saber llegir que la cultura i el món associatiu era una bona manera de canalitzar unes idees. És clar que aquest plantejament no era exclusiu dels catalanistes perquè les altres entitats d'altre signe polític també ho feien, però serà el catalanisme qui acabarà guanyant l'espai cívic, cultural i periodístic amb un model associatiu, una oferta cultural i una presència en els mitjans que garantia la presència de la llengua i un imaginari que s'aniria consolidant. Tant és així que els sectors catòlics, des de bon principi, faran seus aquests valors i els utilitzaran per canalitzar-hi la religió. Aquesta seria de manera general i sumària el que passà a Montblanc al llarg de les tres primeres dècades del XX. La figura de Poblet és fonamental per entendre com evoluciona el catalanisme local, a través dels seus símbols i imaginari, quins són els discursos polítics articulats pels intel·lectuals locals en les plataformes periodístiques i com s'interrelaciona l'espai de la cultura amb el de la política. Una articulació que en el cas de Montblanc és teòrica i està mancada d'un programa concret tant per la capital com per la comarca, però que revesteix la ideologia de Poblet i el converteix en un home d'acció catalanista en múltiples flancs: com a articulista i cronista a la premsa local; com a secretari i orfeonista de l'Orfeó Montblanquí; com a actor de l'elenc de la Joventut Nacionalista i autor de teatre, que fins i tot la lectura de les seves obres era presentada com un acte públic que s'anunciava al setmanari abans que el text fos posat en escena; com a orador brillant en els actes culturals i públics de la Joventut Nacionalista i l'Orfeó o com a contribuent en totes i cada una de les iniciatives i col·lectes populars per sufragar plaques i monuments de la causa catalanista.

Poblet és així mateix el símbol de la cristallització de la cultura de masses a la capital de la Conca. Ell havia anat a Barcelona a fer d'aprenent, s'havia amarat d'ideals polítics, havia tingut accés a la nova premsa barcelonina i havia freqüentat els teatres del Paral·lel. L'estada a la ciutat, el retorn a Montblanc i la seva receptivitat a tot allò modern, com el cinema i els magazíns periodístics dels anys 20 i 30, el fan un agent actiu per introduir totes aquelles manifestacions tant periodístiques, com polítiques, com de la cultura de masses i dels batecs del nou temps a la vila. L'exemple de tot això el tenim en el seu protagonisme en la vida pública montblanquina, on esdevingué un agent actiu com hem il·lustrat en la primera part de la recerca.

Quant al periodisme, en aquests anys es converteix en un altaveu i transmissor de les idees catalanistes des de les capçaleres on escriu, sobretot entre 1916 i 1931, a *L'Escut*, *La Nova Conca*, *Aires de la Conca* i *Saba Nova*. Es pot dir, ras i curt, que exerceix d'intel·lectual local, com ja hem justificat abans, i home d'acció des de l'associacionisme catalanista de la Joventut Nacionalista i l'Orfeó Montblanquí, juntament amb una bona colla de joves que abracen una nova idea de país i de cultura. Seran aquests joves que faran que aquelles sessions gairebé particulars o semiparticulars de principis de segle en què famílies petitburgeses montblanquines es reunien a l'Associació Catalanista per recitar poemes i tocar el piano s'obrin a una part més gran de la població i hi participi molta més gent, sobretot comerciants i menestrals, i alguns professionals de coll blanc; l'exemple el tenim en els actes de la Joventut Nacionalista que tingué com a punt culminant l'estrena de *Joan Dalla*, l'any 1921, amb la presència d'Àngel Guimerà i que fou un acte d'afirmació catalanista on hi participà un gruix notable de la població local o les Festes Culturals i Patriòtiques de 1922, un dels moments àlgids del modern catalanisme montblanquí que toparia l'any següent amb la dictadura de Primo de Rivera. En aquesta presència pública de l'ideari catalanista a la vila Poblet hi té molt a veure, tant en la instigació, preparació o materialització d'actes públics. Ell n'és una de les cares visibles, ja que en la majoria de casos exerceix de mestre de cerimònies, encarregat d'obrir i tancar els actes amb els seus parlaments i aquí és on s'aferma la seva popular i ben merecuda fama de bon orador que el converteix en una figura de referència del catalanisme montblanquí cívic. Un detall de fins a quin punt té una imatge pública consolidada com escriptor en un sentit genèric ho corrobora l'encàrrec que li fan d'escriure la lletra de l'himne de l'Orfeó Montblanquí que musicaria Agustí Borgunyó, amb qui coincidiria vint anys i escaig més tard a Nova York durant l'exili i que tenia vincles amb la vila per part de la seva esposa. Poblet sabé llegir i interpretar molt bé els nous temps i posar totes les eines i recursos de la cultura de masses al servei de la seva iniciativa per actuar de transmissor de les idees

catalanistes, tot adaptant el missatge a les necessitats de cada moment. Poblet era un catalanista tàctic, feia el que calia per fer arribar l'ideari nacionalista al màxim nombre de gent, especialment des del periodisme i el teatre. Aquesta és una estratègia que inicia en aquests anys però que mantindria durant tota la seva trajectòria vital amb tots i cada un dels passos que féu en política i cultura. Francesc Espinet i Joan Manuel Tresserras expliquen molt bé com la nova cultura de masses transforma la societat dels anys 20 i 30, un fragment que il·lustra molt bé com aquest marc és aprofitat pel catalanisme i que Poblet sap instrumentalitzar per vehicular la seva idea de catalanisme:

«La vertebració del nou sistema polític “de masses” havia de comptar també amb la cristallització d'un entramat associatiu ric, complex i flexible que permetés enquadrar socialment el conjunt de la població. Només cal aduir aquí la importància provada de les formes de “militància indirecta” en la consolidació dels primers partits “de masses”. Complementàriament i en dependència directa amb això, la “política de masses” havia de generar per a aquesta militància indirecta de casino, de penya, d'ateneu o de cafè, l'aparició d'un estol de dirigents (de masses), de líders amb imatge carismàtica capaços de “representar” amplis sectors socials. Per a aquesta feina hi havia disponibles els vells i els nous mitjans de comunicació i les noves possibilitats tècniques en transports».¹¹⁸⁰

El discurs ideològic dels catalanistes montblanquins té més incidència i genera més debat en l'aparador de la premsa periòdica de la vila que en la mateixa societat, principalment per la falta de projecte propi, la qual cosa provocava de manera habitual hi hagués una translació dels arguments que afectaven la política nacional al terreny municipal però amb uns altres protagonistes. Poblet sap desmarcar-se d'aquesta inèrcia tot plantejant solucions polítiques i culturals per la millora de la vida dels montblanquins, un fet que li dona relleu, notorietat, i fa que se'l pugui considerar un agent intel·lectual que evolucionarà cap a posicions orgàniques a partir de la seva militància a ERC el 1931. Poblet trenca amb alguns dels seus companys de militància catalanista, que fins aleshores s'havien mantingut en un catalanisme que l'únic adjectiu era el de «montblanquí» i que portava implícit el de «catòlic». Ara bé aquestes tensions entre els sectors esquerrans i dretans, liderats respectivament per Joana Poblet i Teixidó i mossèn Pau Queralt, ja existien des dels primers anys del segle XX, amb pugnes intermitents i que quedarien soterrades arran de la mort prematura de Poblet i Teixidó que suposà el tancament de files del catalanisme montblanquí.

---

¹¹⁸⁰ ESPINET I BURUNAT & TRESSERRAS I GAJU, *La gènesi de la societat de masses a Catalunya, 1888-1939*, p. 44-45.

A partir del 1931 amb l'adveniment de la República i l'eclosió d'ERC a l'escena política, el catalanisme podria portar un nou adjectiu, el de «republicà», que pesaria molt en els anys següents. Des d'aleshores el catalanisme montblaquí quedaria dividit entre el sector catalanista catòlic, liderat per mossèn Pau Queralt i el grup de l'*Aires de la Conca*, i Poblet. Segons el sector catalanista conservador ell fou el principal responsable de la ruptura arran del seu pas ferm i decidit a les files d'ERC. Aquest fet suposa l'enfrontament dialèctic a la premsa entre els catalanistes catòlics i els catalanistes republicans, encapçalats per Poblet i altres joves catalanistes que com ell feren al pas al partit de Macià. De nou afloraven les pugnes, ara més intenses que mai, entre dues concepcions del catalanisme que afegien al debat la variable de l'eix ideològic dreta-esquerra.

Poblet és una figura excepcional perquè tant ell com el seu pare componen dues baules que permeten resseguir els orígens, l'evolució i les pugnes del catalanisme local fins a la guerra. El seu pare havia estat entre el grup de catalanistes de la primera volada que havia introduït les flamants idees a la vila i el fill simbolitza la nova generació que agafaria el relleu ideològic però que de seguida que pogué basculà clarament cap a plantejaments esquerrans, tant per convicció com perquè ERC generava molta il·lusió, la il·lusió de la República, que li donaria l'embranchida suficient per vertebrar la vida col·lectiva política en aquest període. Encara que en el seu moment se'l va titllar de guanyòfil, el cas és que si hagués estat oportunisme conjuntural no hauria acabat militant tota la seva vida sota les sigles del partit de Macià i Companys.

Els motius i temes que alimenten la prosa narrativa de Poblet sempre estan extrets de la realitat viscuda, la pròpia experiència convertida en literatura, un punt de partida que explica la seva presència constant i la centralitat del seu jo literari en els seus llibres. Al mateix temps aquesta és una manera de construir aquest jo literari, un subjecte que té nombroses cares que configuren la identitat de l'escriptor i la imatge que projecta —voluntària i involuntàriament— cap als seus lectors i que vindrien a ser les següents seguint un cert ordre cronològic vital i literari: la de montblanquí, periodista i intel·lectual catalanista, home de teatre (actor i autor), orfeonista, orador, i, a partir de 1939, viatger —en un sentit genèric— que es desdobla en les subformes de refugiat, viatjant i turista. Aquesta apreciació és molt important perquè en els seus llibres de viatges hi trobem les tres en aquest ordre. Poblet quan s'exilia i s'embarca el 1939 primer al *Bretagne* i després al *Saint-Domingue* narra el viatge com a refugiat polític, a *De Barcelona a l'Havana... passant per Darnius*, però en els propers llibres aquest punt de vista del narrador es transforma tant per l'exigència de la censura, que prohibia qualsevol referència a la guerra, la República i encara més als refugiats, com per la diferent naturalesa dels viatges que fa.

En els llibres següents, *Terres d'Amèrica* i *Tres mesos i un dia a Nova York*, el jo literari fluctua entre el viatger i el viatjant, perquè tant dóna apunts sobre l'exotisme del tròpic que el sorprèn o els gratacles i el tràfec de la vida a Nova York, com parla de la seva feina de comercial i dels hotels i pensions on s'hostatja. I finalment, en la reedició d'aquests llibres a Selecta el punt de vista narratiu és gairebé el d'un turista, una transformació obligada per la censura franquista, que fa de la crònica d'exili inicial un llibre de viatges allunyat de la composició i del propòsit en què fou concebuda.

Poblet és un escriptor tardà, ja que comença a publicar tard. El seu primer llibre de narracions —sense comptar la primera obra de teatre editada a Montblanc— és *Records vells i històries noves*, de l'any 1941, aleshores ell tenia quaranta-quatre anys. A partir d'aquest moment la seva carrera literària avançaria a un ritme ràpid, sobretot a partir del seu retorn a Catalunya el 1948. Montblanc, l'exili francès i americà, i les anècdotes de coneixences de la gent amb qui coincidí al llarg de la seva vida, són l'eix temàtic de la seva matèria literària. En resum, podem concloure que en els seus llibres vida i literatura són sinònims. El material literari l'aprofita diverses vegades, el manipula en funció de cada moment i de les necessitats literàries, per exemple, el cafeter *Marcelinu* és un motiu literari que li serveix tant per presentar una figura que va marcar una època i uns records de joventut, però a través d'ell descriu bona part del món montblanquí guardat a la capsa dels records. I aquí torna a aparèixer la hibridació textual, ja que en aquests textos passa de la descripció i semblança del personatge, al retaule costumista i a la memòria catalanista del primer terç de segle.

La seva producció té un caràcter i una vocació populars que obeeix a la necessitat, tant d'escriure per obtenir uns ingressos per poder viure, però sobretot també a la voluntat de connectar amb les classes populars i apropar la literatura i la cultura a uns sectors que ell no va bandejar mai, sinó tot al contrari. Aquesta intencionalitat ideològica ja es veu des dels primers articles a la premsa montblanquina, amb la tria dels temes que generen un discurs de contingut social i en què reivindica vetllar per l'enaltiment cultural i educatiu de la vila de Montblanc. A partir dels anys 50, la seva aposta —també estratègica, perquè era el poc que es podia fer en català— fou escriure comèdies vodevilesques, un teatre popular d'influència francesa, de fàcil accés i consum, i que sintonitzi amb els gustos de l'espectador mitjà poc avesat a anar al teatre. Aquesta aposta tingué en el model de llengua el seu principal valedor, amb una llengua viva i quotidiana, que entroncava amb el català d'abans de la guerra, encara que feia algunes concessions innecessàries a castellanismes i gal·licismes. Ell sempre havia estat molt conscient de la necessitat de construir un públic lector o teatral que afavorís l'aparició i consolidació d'un mercat literari i cultural. I ja a partir dels anys 70, la seva prolífica producció d'assaig de

divulgació històrica i política o les biografies de destacades personalitats de la vida pública del país perseguiran també el mateix objectiu, el de mantenir viva la flama de la catalanitat cultural i política i arribar al gran públic lector que, en última instància, havia de fer possible el manteniment d'un mercat editorial estable en la llengua pròpia del país.

El model de llengua que utilitza Poblet evoluciona amb rapidesa amb els anys, i el lector apreciarà una diferència prou notable entre el model de llengua de les ressenyes teatrals de 1914, a *La Conca de Barbarà*, i la columna «Les coses i les ciutats» de *l'Aires de la Conca* de 1928. Quan ell comença a escriure els seus primers articles periodístics aquests presenten diverses vacil·lacions ortogràfiques tant de vocals com consonants i algunes contraccions de conjunció i article; per exemple, «sufria» per «sofria», «sanc» per «sang», «califiqui» per «qualifiqui», «extremir» per «estremir», «renaixensa» per «renaixença» o «filoxera» per «fil·loxera», per citar-ne alguns. La causa principal rau en el fet que encara restava pendent la normativització de la llengua catalana, iniciada tot just encara no feia un any, el 1913, amb les *Normes ortogràfiques* establertes per Pompeu Fabra, publicades per l'Institut d'Estudis Catalans i adoptades oficialment per la Mancomunitat de Catalunya el 1916, però tanmateix no exemptes de polèmica. En aquest procés de normativització, i també de normalització, caldria afegir-hi la publicació del *Diccionari ortogràfic*. Poblet pateix com els escriptors de l'època aquesta manca de fixació ortogràfica i gramatical de la llengua, una situació que començaria a redreçar-se en aquests anys i que es consolidaria en els anys 30, després de la travessa de tres segles que havia patit la llengua i la literatura culta catalanes en ser desplaçades dels centres de poder i de la influència cultural durant tota l'Edat Moderna. Aquesta situació començà a remetre a partir de la Renaixença, però els canvis eren lents, fins al moment s'havien anat recuperant plataformes literàries diverses, però el model de llengua estava en construcció. Verdaguer havia fet una gran tasca amb l'aliatge entre un model de llengua popular provinent del camp i el model culte i elegant destil·lat dels clàssics grecollatins, que continuaria amb les aportacions de Carner, Sagarra o Pla. Però la llengua tot i fer avenços no tenia la ductilitat necessària i aquests nous autors, que són fills del periodisme de l'època i que en molts casos també són autodidactes tenen nombroses dificultats per manejar l'eina amb soltesa. Per això en els textos de Poblet dels primers anys es nota i es troba a faltar tant un model de llengua sòlid i fixat que el fa recaure en l'ús de castellanismes, alguns dels que apareixen més són els següents: *estreno*, *aplauso*, *acert*, *xistosa*, *ensaigs*, *retràs*, *lograren*, *hasta* o l'ús de l'article *lo*, que podríem considerar una forma oral dialectal, la forma verbal calcada del castellà *tenir que* o la manca de caiguda de preposició. No obstant, aquests s'aniran dissipant de manera progressiva amb la fixació ortogràfica i normativa de la llengua, però sense desaparèixer del tot. Temps després

apareixeran en els seus textos i llibres diversos gal·licismes o anglicismes, però aquests fruit d'una altra índole, que denoten la influència de la cultura francesa i britànica, aleshores dos grans referents culturals i de modernitat mundial, i que caldria entendre com un recurs que dóna un aire de modernitat i distinció literària als seus escrits. Tot i així, Poblet és un excel·lent lector que supleix la dificultat de la manca d'un model de llengua llegint i rellegint textos literaris, sobretot teatre, de la Renaixença i del Modernisme i també els nous magazíns catalans que defensa també des de la seva tribuna periodística.

La recepció crítica de les seves obres es dóna a l'exili. Les primeres ressenyes que apareixen són ambivalents i confirmen que la crítica literària no deixa de ser un judici subjectiu en funció d'uns valors, però també condicionada pel cercle on un es mou, és a dir, per les capelletes a les quals un pertany o hi té una certa proximitat. En aquest sentit, Poblet no acaba de formar part de cap grup d'escriptors perquè de fet ell té més relació amb els polítics exiliats que no pas amb els escriptors. Cal tenir present que Poblet havia creuat la frontera amb alguns dels principals polítics del govern de Catalunya. La seva trajectòria com a secretari d'Andreu i Abelló al Palau de Justícia i el fet d'haver estat a recer del poder polític del Govern de la Generalitat li garantí un inici d'exili menys dur que molts altres exiliats, tot i les dificultats i la manca de diners. Ell emprengué el camí cap a França amb alguns dels principals polítics del país com el president Companys, amb qui coincidí i visqué els dies i hores previs al pas de frontera, que anys més tard forniran el relat de la biografia del president màrtir. Un segon factor referent a la consideració de Poblet com a literat, per part d'alguns escriptors catalans aleshores ja consagrats, és que hagués començat a publicar tard i que hagués triat fer un tipus de literatura volgutament popular, propera al periodisme, i amb una mirada que defugia la tristesa i el sentiment tràgic de la vida provocat per la guerra i l'exili. Tot això donava més arguments a la major, que no fos vist amb bons ulls i que no el consideressin un literat com ells o, directament, com un dels seus.

En les crítiques de les seves obres signades per escriptors dedicats amb una certa professionalitat a l'ofici, i que tenien el propòsit de construir una obra sòlida i d'alta cultura, el menystenen literàriament o el tracten amb una certa condescendència, que vista des de la distància és absolutament injusta i fora de lloc perquè no fa justícia al seu paper en la història de la literatura. Per exemple, Anna Murià carrega durament contra la seva prosa i fins i tot contra ell en unes breus línies, descarnades i demolidores que tenen un abast que va més enllà de estricte judici literari, arran de la publicació d'*Un còmic de Barcelona*. Joan Sales o Lluís Ferran de Pol són més diplomàtics, el salven com a literat només perquè no és noucentista, encara que Sales li sap trobar virtuts literàries, com per exemple a *Retorn*, que en valora especialment

la lectura en clau montblanquina de la novel·la. En general, li retreuen el seu estil excessivament periodístic, poc literari, massa escorat cap a la guia turística i el *baedeker*, amb massa anècdotes i manca de profunditat i d'ambició literària. Qui en destaca les virtuts testimonials de la seva escriptura, d'una manera ponderada i raonada, és el seu amic Rafael Tasis en una ressenya apareguda el març de 1958 a *Pont Blau*. L'autor de *La Bíblia valenciana* posa l'accent en què Poblet «s'ha guanyat una popularitat i un prestigi que ningú podria negar»¹¹⁸¹ i que s'ha fet un lloc a les lletres catalanes. Tasis se cita ell mateix en el pròleg escrit expressament per a una obra inèdita del montblanquí, que s'havia de titular *Corrandes d'amor*, tot afirmant que «Josep Maria Poblet ha adscrit, irrevocablement, la seva ploma d'escriptor: [a] la fidelitat a un idioma normal, civilitzat, flexible, sense pedanteries ni rusticismes», un model de llengua que cada vegada s'esforça en depurar i polir més sense perdre la vivesa i l'autenticitat de la variant dialectal de la Conca, que espurneja a *Retorn* amb tota la seva esplendor de frases fetes, girs i lèxic de la contrada.

En síntesi podem afirmar que Tasis valora de Poblet la «normalitat del llenguatge» — en els anys 40 la llengua de Poblet ja no té res a veure amb la dels articles d'abans de la guerra— i el «desig de comunicar», que per al crític representen «les característiques essencials de Josep M. Poblet, escriptor.» I afegeix: «Unes característiques que en farien, n'estic segur, en un clima diferent del nostre, un gran periodista.» Tasis reitera que no vol treure mèrit als llibres de Poblet ni al seu talent, però, al seu entendre, aquests últims editats a Barcelona tres anys enrere —es refereix a *Un còmic de Barcelona*, *Els Estats Units* i *Pobles d'Amèrica*—, en relació a la publicació de la crítica de Tasis a *Pont Blau*, són precisament «l'obra d'un periodista intel·ligent i despert que va pel món amb una Kòdak i amb uns quants films de clixés en colors» que els ofereix al lector sense pretensions i amb la clara voluntat de contribuir al que són: «uns comentaris molt breus, somrients i plens de simpatia pels homes i els paisatges retratats.» Per Tasis, tot això ja és meritori perquè es fa des de la dignitat lingüística i a la recerca d'un públic concret, per tant l'obra de Poblet podem dir que cobreix un estrat literari que no és el de l'alta literatura sinó el de l'entreteniment, un estrat que connecta amb la cultura de masses i amb la seva formació inicial en el periodisme de preguerra. Conve remarcar, doncs, que més enllà de la consideració que tinguessin els seus coetanis de la seva vàlua literària i de les seves obres, el determinant de la qüestió és la valoració crítica de la seva obra que fem avui, des d'una perspectiva diacrònica, tenint en compte la totalitat de la seva producció i la integració d'aquesta en el sistema literari i cultural català. En aquest sentit, aquí anem a parar a una de les conclusions generals de la tesi: l'obra narrativa periodística,

---

¹¹⁸¹ TAVIS, «Tres llibres de Josep M. Poblet», p. 86-90.

testimonial i memorialística de Josep Maria Pobleu llegida cronològicament i en la seva globalitat guanya entitat i qualitat tant per ella mateixa com pel que suposa d'aportació a la literatura catalana del segle XX. I podem afirmar amb rotunditat que té un lloc merescut dins de la història literària i cultural del país, tal i com vaticinava ja Tasis fa més de mitja centúria, i que aquest estudi confirma obertament.

Les conclusions d'aquest estudi i els molts materials que ha generat tot el procés de recerca, alguns dels quals han quedat fora per impossibilitat d'encabir-los enterament, el converteixen en un jaciment valuós del qual en podran sortir publicacions diverses que han de coadjuvar a un dels objectius principals de la tesi: un major coneixement de l'obra de Pobleu i la consegüent divulgació d'aquesta, tant pel que fa a les característiques, sentit i significació. Hi ha diverses línies d'investigació que s'han apuntat però no s'han desenvolupat per una qüestió d'acotació de la recerca. En un futur proper, algunes d'aquestes som sabedors que tindran recorregut, com poden ser, per exemple, l'estudi dels informes de la censura de les seves obres de la postguerra i fins a la transició, la vinculació de Josep Maria Pobleu amb la indústria del cinema des dels anys 30, l'obra narrativa inèdita de Pobleu o l'exhumació i anàlisi dels seus articles periodístics publicats des de l'exili fins a començament dels anys 80, per anomenar alguns dels fils que tenim enfilats i que entreteixiran amb més precisió el sentit final de la contribució literària i intel·lectual de Josep Maria Pobleu a la cultura catalana.

Aquesta recerca també hauria de servir com a revulsiu per recuperar la seva obra literària, en primera instància els volums de literatura testimonial i memorialística publicats a l'exili, avui exhaurits, i on hi ha la prosa més interessant des del punt de vista testimonial de l'exili i amb tota la personalitat de Josep Maria Pobleu. Per continuar amb una selecció dels seus textos periodístics des d'abans de la guerra fins a començament dels 80 o un volum que aplegués una selecció de les millors comèdies teatrals, les que van estar a la cartellera barcelonina, algunes premiades, que van comptar sempre amb una bona rebuda del públic de l'època, però sobretot perquè són el reflex d'un temps històric i un testimoni avui inaccessible tant per al públic lector com per als historiadors del teatre. I en un àmbit més local els seus textos sobre Montblanc.

En tot aquest desideràtum hi conflueixen un seguit de coincidències temporals que no poden passar inadvertides i que donen pretextos per a l'edició, com són els aniversaris de naixement i mort que cauen el 5 i 20 de novembre, quan es compleixen cent divuit anys del seu naixement i trenta-cinc de la seva mort —ocorreguda en una data com el 20-N, però cinc anys després del decés del dictador Franco—, respectivament; i en queden només dos de justos per la xifra rodona del cent vintè aniversari. Aquesta conjunció d'efemèrides, se n'hi

poden afegir d'altres com que enguany s'han complert els seixanta-cinc anys de l'estrena de *Començar de nou* (1950), la primera obra de teatre estrenada a Barcelona després del seu retorn de l'exili o els setanta-cinc anys de l'edició de *Records vells i històries noves* (1941), la primera obra literària de Josep Maria Pobleu publicada a l'exili i que, a més, també fou la primera editada a l'exili mexicà; així com els quaranta anys de la publicació de les *Memòries d'un rodamón* (1976). Aquests últims seran dos aniversaris que s'acompliran aquest proper any 2016. Fins i tot la presentació i defensa d'aquest treball també es pot llegir —encara que de manera totalment casual— en clau commemorativa perquè conflueix en tota aquesta cadena d'aniversaris i conjuncions cronològiques. Tot plegat hauria d'estimular l'impuls de recuperació de la seva figura, però per anar més enllà de la presència simbòlica a l'espai públic, perquè fins ara el seu nom és poc més que una referència al nomenclàtor de carrers de Montblanc, Blanes o Barcelona, així com la designació d'una de les sales de la nova biblioteca pública de la capital de la Conca, que porta el nom d'un altre insigne montblanquí, Josep Conangla i Fontanilles. I fer que l'edició de la seva obra sigui una realitat de nou, perquè els seus llibres estiguin a l'abast de nous lectors actuals i torni a tenir presència en el sistema literari català. Per fer possible aquesta realitat cal la necessària complicitat de les institucions polítiques i culturals montblanquines amb el suport de les nacionals, que alhora haurien d'endagar la catalogació i la digitalització del seu fons personal, avui encara pendent, per preservar-lo per al futur i posar-lo a l'abast d'estudiosos. La investigació que el lector té davant pretén recuperar una figura amb tot el que això comporta, redescobrir i resituar Josep Maria Pobleu i Guarro dins de les lletres catalanes i alhora reivindicar-ne un pes i una presència justa en la història literària, per la seva incansable tasca a favor del país i per una contribució singular al sistema cultural català del segle XX.

BIBLIOGRAFIA

Obra publicada de Josep Maria Poblet i Guarro¹¹⁸²

- Sorpreses de l'amor*. Montblanc: Impremta Monmany, 1921.
- Lo que no pot recobrar-se*, dins *Memorial dels Jocs Florals Catalans de Cuba celebrats en l'Academia de Ciències de l'Havana el dia 6 de maig de 1923 any de la seva instauració*. La Havana: [Editorial Catalana de l'Havana], 1923, p. 311-361.
- Libro de Oro 1840-1940. Sociedad de Beneficiencia de Naturales de Cataluña*. L'Havana: Burgay y Cía, 1940.
- Records vells i històries noves*. Mèxic: Editorial Cultura, 1941.
- De Barcelona a l'Havana... passant per Darnius*. Mèxic, D. F.: Avel·lí Artís, impressor, 1942.
- Retorn. Novel·la*. Mèxic, D. F.: A. Artís, impressor, S. de R. L., 1942.
- Terres d'Amèrica (Impressions de viatge)*. Mèxic, D. F.: Biblioteca Catalana, 1945.
- Tres mesos i un dia a Nova York*. Tolosa de Llenguadoc: Editorial Librairie des Editions Espagnoles, 1947.
- Començar de nou*. Tres actes de comèdia. Mataró: Edicions de la Casa Patuel, 1950. (Biblioteca Llanas, XV).
- Tornaran els dies clars*. Comèdia en tres actes. Mataró: Edicions de la Casa Patuel, 1954. (Biblioteca Llanas, XXIV). [Primer premi concurs «FESTA» 1953].
- Un còmic de Barcelona (Cinquanta anys d'art i de bohèmia)*. Barcelona: Albertí, Editor, 1954. (Nova Col·lecció Lletres, 8).
- Un còmic de Barcelona*. Barcelona: Edicions Picazo, 1971. (De Dins i de Fora, 1).
- Els Estats Units (Clixés de viatge)*. Barcelona: Editorial Selecta, 1956 (Biblioteca Selecta de Viatges i Divulgació, 207).
- Pobles d'Amèrica (Clixés de viatge)*. Barcelona: Editorial Selecta, 1957 (Biblioteca Selecta de Viatges i Divulgació, 240).
- De l'art i de la bohèmia*. Barcelona: Albertí, Editor, 1957 (Nova Col·lecció Lletres; 34).
- La Conca de Barberà: la meua terra*. Barcelona: Editorial Selecta, 1961 (Biblioteca Selecta Ciutats i Paisatges, 320)
- Aribau i abans i després*. Barcelona: Rafael Dalmau, Editor, 1963 (Episodis de la Història, 47).
- Enric Borràs*. Barcelona: Editorial Alcides, 1963 (Biografies Populars, 6).
- Joan Capri*. Barcelona: Editorial Alcides, 1964 (Biografies Populars, 17).
- Les arrels del Teatre Català*. Barcelona: Editorial Selecta, 1965 (Assaigs, Popular Catalònia, 374).
- Vida i obra literària de Santiago Rusiñol*. Barcelona: Editorial Bruguera, 1966. (Quaderns de cultura, 5).
- Àngel Guimerà*. Barcelona: Editorial Bruguera, 1967 (Quaderns de cultura, 31).
- Frederic Soler Serafi Pitarra*. Barcelona: Editorial Aedos, 1967 (Biblioteca Biogràfica Catalana, 42).
- Rafael Tasis. Conducta i exemple*. Barcelona: Ediciones Grijalbo, 1967 (Terra Alta)
- Els precursors de la Renaixença. Del Rector de Vallfogona a Aribau*. Barcelona: Rafael Dalmau Editor, 1968. (Episodis de la Història, 111).
- Catalunya, 1833-1913. Una panoràmica amb el teatre i els Jocs Florals*. Barcelona: Pòrtic, 1969 (Llibre de butxaca, 4).
- Àfrica i Amèrica. Viatges i records*. Barcelona: Pòrtic, 1970 (Llibre de butxaca, 11).

---

¹¹⁸² Aquesta bibliografia inclou totes les obres de Josep M. Poblet editades en format llibre, publicació, fascicle o enregistrades en suport d'àudio. No inclou articles periodístics, ni reportatges, ni treballs presentats en Jocs Florals o altres certàmens literaris.

- Seixanta-vuit comèdies inacabades de Frederic Soler.* Barcelona: Rafael Dalmau, Editor, 1970. (Episodis de la història, 136).
- El moviment autonomista a Catalunya dels anys 1918-1919.* Barcelona: Pòrtic, 1970 (Llibre de butxaca, 17).
- Montblanc a començaments de segle amb el catalanisme i els seus costums.* Barcelona: Pòrtic, 1971. (Llibre de butxaca, 30).
- Antoni Gusart, un pioner de l'obrerisme.* Barcelona: Rafael Dalmau, Editor, 1971 (Episodis de la història, 154).
- Aquell any 1917... (Les assemblees de parlamentaris. La vaga general. Les Juntes de Defensa militars. La mort de Prat de la Riba.)* Barcelona: Pòrtic, 1971 (Llibre de butxaca, 46).
- Semblança de Josep Conangla i Fontanilles.* Montblanc: Editat pel Departament de Cultura de l'Il.lm Ajuntament de Montblanc, setembre 1971.
- Josep Anselm Clavé i la seva època (1824-1874).* Barcelona: Editorial Dopesa, 1973. (Pinya de Rosa, 12).
- Gaudí l'home i el geni.* Barcelona: Editorial Bruguera, 1973 (Quaderns de Cultura, 71).
- Prim: militar, diplomàtic, polític, conspirador, home de govern.* Barcelona: Editorial Pòrtic, 1975. (Nàrtex, 9).
- Aquell Montblanc... Tipus, costums, efemèrides. Breu història-guia de la vila ducal.* Barcelona: Editorial Selecta, 1975 (Biblioteca Selecta Ciutats i Paisatges, 485)
- Els marits fidels.* Barcelona: Ràdio Barcelona [Enregistrament radiofònic].
- Història bàsica del catalanisme.* Barcelona: Pòrtic, 1975 (Nàrtex, 12); 1977, 2ª edició.
- Vida i mort de Lluís Companys.* Barcelona: Editorial Pòrtic, 1976 (Nàrtex, 15); 1976, 2ª edició; 1978, 3ª edició.
- Història de l'Esquerra Republicana de Catalunya 1931-1936. El partit de Francesc Macià i Lluís Companys.* Barcelona: Editorial DOPESA, 1976 (Pinya de Rosa, 25).
- Memòries d'un rodamón.* Barcelona: Pòrtic, 1976 (Memòries, 19).
- Jaume Carner. Polític, jurisconsult, industrial i Ministre de Finances de la II República.* Barcelona: DOPESA, 1977 (Pinya de Rosa, 29).
- Jaume Aiguader. Una vida «amb Catalunya i per Catalunya».* Barcelona: Editorial Teide, 1977 (Capdavanters).
- Els darrers temps de la Generalitat i la República.* Barcelona: DOPESA, 1978 (Pinya de Rosa, 31).
- La catalanitat de Marcel·lí Domingo.* Barcelona: Editorial Teide, 1978 (Capdavanters).
- La Barcelona històrica i pintoresca dels dies de Serafí Pitarra.* Barcelona: DOPESA, 1979.
- Els quatre presidents.* Barcelona: DOPESA, 1979 (Pinya de Rosa, 36).
- Josep Robrenyo. Comediant, escriptor i revolucionari (1783-1838).* Barcelona: Editorial Millà, 1980 (Catalunya Teatral Estudis, 2).

Textos periodístics de Josep Maria Poblet a la premsa local (1914-1932)

Crítiques

«Gazeta teatral». *La Conca de Barbarà*, Montblanc, núm. 8 (4-IV-1914), p. 3.

«Gazeta teatral». *La Conca de Barbarà*, Montblanc, núm. 9 (11-IV-1914), p. 3.

«Gazeta teatral». *La Conca de Barbarà*, Montblanc, núm. 10 (18-IV-1914), p. 3.

«Gazeta teatral». *La Conca de Barbarà*, Montblanc, núm. 16 (30-V-1914), p. 4.

«Gazeta teatral». *La Conca de Barbarà*, Montblanc, núm. 25 (1-VIII-1914), p. 3.

«Gazeta teatral». *La Conca de Barbarà*, Montblanc, núm. 40 (14-XI-1914), p. 3.

«Gazeta teatral». *La Conca de Barbarà*, Montblanc, núm. 42 (28-XI-1914), p. 3.

«Gazeta teatral». *La Conca de Barbarà*, Montblanc, núm. 43 (5-XII-1914), p. 3.

«Gazeta teatral». *La Conca de Barbarà*, Montblanc, núm. 45 (19-XII-1914), p. 3.

«Gazeta teatral». *La Conca de Barbarà*, Montblanc, núm. 46 (24-XII-1914), p. 3.

«Gazeta teatral». *La Conca de Barbarà*, Montblanc, núm. 47 (2-I-1915), p. 3.

«Gazeta teatral». *La Conca de Barbarà*, Montblanc, núm. 48 (9-I-1915), p. 3.

«Les germanes Baró». *L'Escut*, Montblanc, núm. 25 (3-VI-1916), p. 2-3.

«De Teatres». *L'Escut*, Montblanc, núm. 26 (10-VI-1916), p. 2.

Articles

«Per l'engrandiment de la vila». *L'Escut*, Montblanc, núm. 10 (4-III-1916), p. 2.

«Vergonyes d'Espanya». *L'Escut*, Montblanc, núm. 44 (14-X-1916), p. 2.

«Els obstruccionistes». *L'Escut*, Montblanc, núm. 49 (18-XI-1916), p. 1.

«El viatge d'en Joffre. L'eterna ficció». *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 74 (8-V-1920), p. 1-2.

«El catalanisme a Montblanch», dins «Viles de Catalunya: Montblanch». *La Veu de Catalunya*, núm. 7.841 (7-V-1921), p. 5. [Inclou també els següents articles: «La visió de la ginesta» [poema] de J. CONANGLA I FONTANILLES, «Els clos amurallat de Montblanch» de Josep GUARRO I FIGUEROLA, «Montblanch històric» d'Antoni PALAU I DULCET i «L'Orfeo Montblanquí» de Josep VENDRELL, p. 5-6].

«"Eternal" de J. Conangla i Fontanilles». *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 134 (18-VI-1921), p. 6-7.

«Oració a en Ricard Boquer que al cel sia». *El Francolí*, L'Espluga de Francolí, núm. 9 (15-XI-1921), p. 11.

«Al leluia! Companys cantaires». *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 168 (10-II-1922), p. 9.

«La nostra Senyera» [Himne de l'Orfeó Montblanquí que s'estrena en el concert del dia 12. Música del distingit compositor n'Agustí Borgunyó]. *La Nova Conca*, Montblanc, núm. 168 (10-II-1922), p. 18.

«Biblioteca de la Joventut Nacionalista». *La Nova Conca*. Montblanc, núm. 189 (8-VII-1922), p. 3. [Signat per Josep Maria POBLET i Macià ESCOTÉ].

«Paraules de fe». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 1 (26-I-1925), p. 3-4.

«Lletra als montblanquins de fora». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 1 (26-I-1925), p. 5. [Reproducció de la carta enviada als montblanquins de fora vila per participar en la visita de l'Orfeó Montblanquí al Palau de la Música Catalana].

«Mots d'agraïment». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 2 (9-II-1925), p. 4-5. [Cita del discurs de Josep Maria POBLET als assistents al concert de l'Orfeó Montblanquí al Palau de la Música, 1-II-1925].

«La vetllada dels "Catalans". Discurs-Memòria». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 25 (24-I-1926), p. 3-4. [Reproducció del discurs llegit per Josep Maria POBLET].

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 72 (24-II-1928), p. 3.¹¹⁸³

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 73 (10-III-1928), p. 1-2.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 74 (24-III-1928), p. 2.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 75 (7-IV-1928), p. 1.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 76 (21-IV-1928), p. 3.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 77 (12-V-1928), p. 1.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 78 (26-V-1928), p. 1.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 79 (9-VI-1928), p. 1-2.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 80 (30-VI-1928), p. 3.

---

¹¹⁸³ Primer article de Josep Maria POBLET publicat a l'*Aires de la Conca*, sota la columna «Les coses i les ciutats», que signava sempre com a «P.», excepte la del 10-II-1929 que ho féu amb nom i cognoms i això ha permès identificar-ne la seva autoria.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 81 (21-VII-1928), p. 1.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 82 (4-VIII-1928), p. 2.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 83 (18-VIII-1928), p. 4.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 84 (1-IX-1928), p. 1-2.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 85 (15-IX-1928), p. 1-2.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 86 (29-IX-1928), p. 2.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 87 (13-X-1928), p. 1-2.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 88 (27-X-1928), p. 2.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 89 (11-XI-1928), p. 1.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 90 (24-XI-1928), p. 1-2.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 91 (8-XII-1928), p. 2.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 92 (24-XII-1928), p. 2.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 93 (12-I-1929), p. 2.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 94 (10-II-1929), p. 16.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 95 (9-III-1929), p. 5.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 96 (30-III-1929), p. 1.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 97 (13-IV-1929), p. 2.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 98 (27-IV-1929), p. 1-2.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 99 (11-V-1929), p. 1-2.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 100 (25-V-1929), p. 1.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 101 (8-VI-1929), p. 1-2.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 102 (22-VI-1929), p. 1-2.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 103 (6-VII-1929), p. 1.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 105 (3-VIII-1929), p. 1-2.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 106 (17-VIII-1929), p. 1.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 107 (31-VIII-1929), p. 1.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 108 (14-IX-1929), p. 1-2.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 108 [109] (28-IX-1929), p. 1-2.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 110 (19-X-1929), p. 4.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 111 (2-XI-1929), p. 1-2.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 112 (23-XI-1929), p. 2.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 113 (7-XII-1929), p. 3.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 114 (24-XII-1929), p. 1.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 115 (17-I-1930), p. 1.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 116 (8-II-1930), p. 1.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 117 (1-III-1930), p. 5.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 118 (15-III-1930), p. 2.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 119 (29-III-1930), p. 1-2.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 120 (19-IV-1930), p. 2.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 121 (3-V-1930), p. 4.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 122 (17-V-1930), p. 2.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 123 (30-V-1930), p. 1-2.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 124 (14-VI-1930), p. 2.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 125 (28-VI-1930), p. 1-2.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 126 (12-VII-1930), p. 2.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 127 (26-VII-1930), p. 1-2.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 128 (9-VIII-1930), p. 1.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 129 (23-VIII-1930), p. 2.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 130 (6-IX-1930), p. 2.

«Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 131 (27-IX-1930), p. 6.

- «Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 132 (12-X-1930), p. 2.
- «Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 133 (25-X-1930), p. 1-2.
- «Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 134 (8-XI-1930), p. 1-2.
- «Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 135 (22-XI-1930), p. 1-2.
- «Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 136 (6-XII-1930), p. 1-2.
- «Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 137 (24-XII-1930), p. 2.
- «Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 139 (10-I-1931), p. 4 [6].
- «Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 140 (24-I-1931), p. 1.
- «Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 141 (7-II-1931), p. 2.
- «Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 142 (21-II-1931), p. 4.
- «Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 143 (7-III-1931), p. 3.
- «Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 144 (21-III-1931), p. 1-2.
- «Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 145 (4-IV-1931), p. 2.
- «Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 147 (18-IV-1931), p. 1.
- «Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 148 (2-V-1931), p. 2.
- «Les coses i les ciutats». *Aires de la Conca*, Montblanc, núm. 149 (16-V-1931), p. 1.
- «La nostra adhesió», *Saba Nova*, Montblanc, núm. 2 (12-XII-1931), p. 1.
- «Per un grup escolar», *Saba Nova*, Montblanc, núm. 4 (16-I-1932), p. 1.
- «La nostra posició», *Saba Nova*, Montblanc, núm. 5 (30-I-1932), p. 2 i 3.¹¹⁸⁴
- «Impressions del Congrés d'E. R. de C.», *Saba Nova*, Montblanc, núm. 6 (20-II-1932), p. 1.
- «El plànol de la població», *Saba Nova*, Montblanc, núm. 7 (12-III-1932), p. 1.
- «La qüestió de l'hospital», *Saba Nova*, Montblanc, núm. 8 (26-III-1932), p. 3.
- «En pro de l'ensenyança», *Saba Nova*, Montblanc, núm. 12 (22-V-1932), p. 1.
- «Som d'Esquerra Republicana de Catalunya» a «Saba Nova», Montblanc, dins *Avançada*, Tarragona, núm. 1 (1-VII-1932), p. 5.

---

¹¹⁸⁴ Vegeu també LA REDACCIÓ, «La nostra posició», *Saba Nova* [Montblanc], núm. 3 (2-I-1932), p. 1.

«Als defensors de la veritat» a «Saba Nova» a *Avançada*, Tarragona, núm. 10 (2-IX-1932), p. 7.

Fonts

Arxius, biblioteques, museus i registres civils

1. Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà (ACCB). Montblanc
  - 1.1. Fons Municipal de Montblanc
  - 1.2. Fons Casal Montblanquí
  - 1.3. Col·lecció Antoni Roselló i Sans
  - 1.4. Hemeroteca
2. Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre (ACRE). Móra d'Ebre
  - 2.1. Fons Artur Bladé i Desumvila
3. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB). Barcelona
  - 3.1. Hemeroteca
4. Arxiu Impremta Requesens. Montblanc
  - 4.1. Fons Ramon Requesens i Queralt
5. Arxiu Josep Fornas. Vilassar de Mar
6. Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià (AMTM). Vimbodí-Poblet
  - 6.1. Fons documental de Josep Tarradellas i Joan
  - 6.2. Fons documental d'Antoni Andreu i Abelló
  - 6.3. Fons documental i bibliogràfic de Josep Fornas
  - 6.4. Fons documental de Lluís Gausachs i Ramond
  - 6.5. Fons documental i gràfic de Romà Planas i Miró
7. Arxiu Nacional de Catalunya (ANC). Sant cugat del Vallès
  - 7.1. Fons Josep Conangla i Fontanilles
  - 7.2. Fons Josep Andreu i Abelló
8. Archivo de la Delegación del Gobierno de Cataluña. Subdelegación del Gobierno de Barcelona.
9. Archivo General de la Administración (AGA). Alcalá de Henares
10. Arxiu General del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya (AGTSJC). Barcelona
11. Biblioteca de Catalunya (BC). Barcelona
12. Biblioteca d'Humanitats de la UAB. Cerdanyola del Vallès
13. Centre Documental de la Comunicació de la UAB. Bellaterra
  - 13.1. Fons Rafael Tasis
14. Centre Documental de la Comunicació de la UAB. Bellaterra
15. CRAI Biblioteca Pavelló de la República de la UB. Barcelona

16. Museu Comarcal de la Conca de Barberà (MCCB). Montblanc
  - 16.1. Fons del Museu-Arxiu de Montblanc
  - 16.2. Fons Josep M. Poblet i Guarro
  - 16.3. Biblioteca del Museu-Arxiu de Montblanc
17. Centre Documental de la Comunicació de la UAB. Bellaterra
18. Arxiu Artur Bladé i Font.
19. Arxiu Municipal de Palafrugell (AMP)
20. Arxiu Marguerite Salvador d'Aflallo. Tolosa de Llenguadoc
21. Xarxa d'Arxius Comarcals (XAC): Premsa històrica digitalitzada
<http://xacpremsa.cultura.gencat.cat/pandora/#top>
22. Portal Biblioteca del Exilio
<http://www.cervantesvirtual.com/bib/portal/exilio/enlaces.shtml>
22. L'Arxiu de la Paraula. Ateneu Barcelonès.
<http://arxiudigital.ateneubcn.org/>

Hemeroteca

Prensa local i comarcal (1903-1932)

La Conca de Barbarà. Setmanari Comarcal, Montblanc, núm. 1-255 (19 abril 1903-29 febrer 1908).

Gazeta de la Conca. Setmanari Social y Agrícola de la Conca de Barbarà, Montblanc, núm. 1-106 (8 abril 1911-12 abril 1913).

La Conca de Barbarà. Setmanari Social i Agrícola, Montblanc, núm. 1-254, 1a etapa (14 febrer 1914-28 desembre 1915), 2a etapa (1 gener 1916-28 desembre 1918).

El Poble. Periòdic defensor i propulsor dels interessos generals de Montblanc, núm. 1-7 (16 octubre 1915-11 desembre 1915).

L'Escut. Setmanari defensor dels interessos generals d'aquesta vila i sa comarca, Montblanc, núm. 1-163 (1 gener 1916-28 desembre 1918).

Lo Baluart. Periòdic Monàrquich, Montblanc, núm. 1-3 (25 març 1916-3 abril 1916).

La Nova Conca. Setmanari de la Conca de Barbarà, Montblanc, núm. 1-263 (4 gener 1919-8 desembre 1923).

Nova Llabor. Mensual portaven dels Pomells de Joventut de la Conca, Montblanc, núm. 1-10 (20 octubre 1922-20 agost 1923).

El Seny Gros. Tocarà cada dissabte, Montblanc, núm. 1-17 (7 abril 1924-26 juliol 1924).

Aires de la Conca, Montblanc, núm. 1-273 (26 gener 1925-4 juliol 1936).

Renovació. Quinzenal d'Esquerra de la Conca de Barbarà, Montblanc, núm. 1-19 (5 abril 1931-2 febrer 1932).

Saba Nova. Portantveu comarcal d'Esquerra Republicana de Catalunya, Montblanc-Reus, núm. 1-14 (28 novembre 1931-9 juny 1932).

Avançada. Setmanari de la Federació d'Esquerra Republicana de les comarques tarragonines [Unió de periòdics d'Esquerra Republicana de Catalunya: *La Falç* (Falset), *Saba Nova* (Montblanc), *L'Ideal de l'Ebre* (Ribera d'Ebre i Terra Alta)] [Tarragona], núm. 1-15[?] (1 juliol 1932-1933 [?]).

La Pedregada. Periòdic independent, Montblanc, núm. 1-4 (3 gener 1932-10 febrer 1932).

L'Aiguat de Sant Lluç. Periòdic quinzenal satíric, polític, humorístic, de la Conca de Barbarà, Vilaverd, núm. 1-10 (30 agost 1931-30 gener 1932).

Bibliografia general

- AA. DD. «Els cinc anys de la revista espluguina *El Francolí* (1921-1926)», a *Arrels. Miscel·lània d'aportacions històriques i documentals de l'Espluga de Francolí*. Vol. I. L'Espluga de Francolí: Servei de Publicacions del Casal de l'Espluga, 1980.
- AA. DD. *El Noucentisme. Cicle de conferències fet a la Institució cultural del CIC de Terrassa, curs 1984/85*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1987 (Biblioteca Milà i Fontanals, 7).
- AA. DD. «Cent anys de catalanisme». *Afers. Fulls de recerca i pensament*. Vol VII, núm. 13 (1992).
- AA. DD. *Actes del Col·loqui Internacional sobre la Renaixença (18-22 de desembre de 1984)*. 2 vols. Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1994.
- AA. DD. *Tísner. Miscel·lània d'homenatge*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996.
- AA. DD. *Homenatge a Pompeu Fabra 1868-1948*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1998.
- AA. DD. «Llibres de viatges, entre la crònica i la ficció». *Serra d'Or*, núm. 487-488 (juliol-agost 2000).
- AA. DD. «Literatura i viatge». *L'Espill*. València, núm. 8/9 (tardor-hivern 2001), p. 79-98.
- AA. DD. *Literatura de la guerra civil. Memòria i ficció. Actes del cicle de conferències: Literatura de la guerra civil. Memòria i ficció (Lleida, 27-28 març de 2001)*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2002 (Quaderns de l'Institut, 20).
- AA. DD. «Literatura i Guerra Civil». *L'Avenç*, núm. 265 (gener 2002), p. 23-50.
- AA. DD. *El Noucentisme a Reus. Ideologia i literatura*. Reus: Centre de Lectura de Reus, 2002 (Assaig, 79).
- AA. DD. *La lliçó de l'Ebre. Conèixer Artur Bladé i Desumvila*. Flix: CERE, Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre, 2005 (Col·lecció Daliner, 4).
- AA. DD. *Centenari Artur Bladé (1907-2007)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Institució de les Lletres Catalanes, 2006.
- AA. DD. *Eleccions al Parlament de Catalunya I-VII Legislatura*. Barcelona: Parlament de Catalunya, 2006.
- AA. DD. *El centenari de la Coronació canònica de la Mare de Déu de la Serra, patrona de Montblanc (1906-2006). Història d'una devoció*. Valls: Cossetània Edicions, 2006 (El Tinter, 70).
- AA. DD. *El G.A.T.C.P.A.C y su tiempo. Política, cultura y arquitectura en los años treinta*. Barcelona: Fundació DOCOMOMO Ibérico / Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, 2006.
- AA. DD. *Trípodos. Facultat de Comunicació Blanquerna*, Monogràfic: Els clàssics del periodisme català: de la Renaixença a la Guerra Civil, Universitat Ramon Llull, núm. 20 (2006).
- AA. DD. *Ismael Balanyà (1921-2000)*. Montblanc: Museu-Arxiu de Montblanc i Comarca, 2006.
- AA. DD. *Centenari Rafael Tasis (1906-2006)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Institució de les Lletres Catalanes, 2006.
- AA. DD. «Dossier: Estats Units amb ulls catalans», dins *L'Avenç*, núm. 315 (juliol-agost 2006), p. 22-49.
- AA. DD. *Actes del congrés: El paisatge, element vertebrador de la identitat empordanesa*. 2 vol, vol II. Figueres: L'Institut d'Estudis Empordanesos, 2007, pàg. 579-705.
- AA. DD. *Artur Bladé i Desumvila: escriptor de l'Ebre català, cronista de l'exili*. Tarragona: Arola Edicions, 2008 (Morera, 16).
- AA. DD. *La llengua de 1907*. Pròleg de Josep M. Nadal. Girona: CCG Edicions, 2008 (Veus del temps, 5).
- AA. DD. *L'Espill*. Segona època, núm. 30 (Hivern 2008) (Monogràfic: Dietaris i dietarisme).
- AA. DD. *Literatures de l'exili. Retorn a Catalunya. Història d'una exposició*. Barcelona: Institució de les Lletres Catalanes, 2009.

- AA. DD. *L'exili republicà: política i cultura. Actes de les Jornades d'Estudi celebrades al Centre Cultural la Misericòrdia. Palma, 18-20 de novembre de 2009*. Palma de Mallorca: Consell Insular de Mallorca, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2011 (Textos i Estudis de Cultura Catalana, 165).
- AA. DD. «Història local. Noves perspectives». *Afers. Fulls de recerca i pensament*, núm. 66, Catarroja, 2010.
- AA. DD. *L'estiuieg. Com fèiem vacances entre 1929 i 1935*. A cura de Marc Soler. Barcelona: Quaderns Crema, 2011 (D'un dia a l'altre, 32).
- AA. DD. *Literatura, territori i identitat. La gestió del patrimoni literari a debat*. Girona: Espais Escrits. Xarxa del Patrimoni Literari Català / Curbet Edicions, 2011.
- A. M. [Albert Manent]. «Enquesta: els llibres de viatges a Catalunya». *Serra d'Or*, núm. 5 (maig 1961), p. 17-18.
- ABELLÁN, Manuel L. *Censura y creación literaria en España (1939-1976)*. Barcelona: Península, 1980 (Temas de Historia y Política Contemporánea, 9).
- «Censura y autocensura en la producción literaria española». *Nuevo Hispanismo*, núm. 1 (1982), p. 169-180. [Reproduït a *Represura*.]
- «Apunts sobre la censura literària a Catalunya durant el franquisme». *Revista de Catalunya*, núm. 27 (febrer 1989), p. 123-132.
- AFFERGAN, Francis. *Exotisme et altérité. Essai sur les fondements d'une critique de l'anthropologie*. París: Presses Universitaires de France, 1987 (Sociologie d'aujourd'hui).
- A la Conca de Barbera. L'Abella d'Or*. Barcelona: Imp. Altés, 1928. 32 p.
- ALBALAT GAO, Judit. «L'activitat teatral a Montblanc (1903-1925)». *Aplec de Treballs*, núm. 21 (2003), p. 229-277.
- ALBERTÍ, Santiago. *El republicanisme català i la restauració monàrquica (1875-1923)*. Barcelona: Albertí, 1972.
- ALBERTÍ, Xavier; MOLNER, Eduard (dir.). *El Paral·lel 1894-1939. Barcelona i l'espectacle de la modernitat*. Barcelona: Centre de Cultura Contemporània de Barcelona/Direcció de Comunicació de la Diputació de Barcelona, 2012 [Catàleg exposició].
- ALBERTÍ, Xavier; MOLNER, Eduard. *Carrer i escena. El Paral·lel 1892-1939*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona/Viena Edicions, 2012.
- ALMARCEGUI, Patricia. «Del libro de viaje a la literatura de viaje». *Quimera. Revista de literatura*, núm. 298 (setembre 2008), p. 25-51.
- *El sentido del viaje*. Valladolid: Consejería de Cultura y Turismo, 2013 (Ensayo/las letras).
- ALQUÉZAR I ALIANA, Ramon; ÀLVARO, Francesc-Marc; BALCELLS, Albert, et altri. *Esquerra Republicana de Catalunya. 70 anys d'història. 1931-2001*. Barcelona: Columna, 2001.
- AMAT, Jordi. *El llarg procés. Cultura i política a la Catalunya contemporània (1937-2014)*. Barcelona: Tusquets, 2015 (L'Ull de Vidre, 55).
- AMETLLA, Claudi. *Memòries polítiques (1890-1917)*. Vol. I. Barcelona: Pòrtic, 1963.
- *Memòries polítiques (1918-1936)*. Pròleg de Josep Raimundo Bartrés. Vol. II. Barcelona: Distribucions Catalònia, 1979.
- *Memòries polítiques (1936-1940)*. Pròleg d'Heribert Barrera. Vol. III. Barcelona: Distribucions Catalònia, 1983.
- AMIGÓ, Leandre. *La frontera de l'oblit*. Barcelona: Selecta, 1983, 2a ed (Biblioteca Selecta, 506), p. 119-122.
- ANGLÈS, Fina (ed.) *Literatura i paisatge*. Tarragona: Associació de Professionals i Estudiosos en Llengua i Literatura Catalanes (APELLC), 2009.
- ANGUERA, Pere. «El catalanisme en la historiografia catalana». *Recerques*, núm. 29 (1995), p. 61-83.
- *Literatura, pàtria i societat: els intel·lectuals i la nació*. Vic: Eumo Editorial, 1999 (Referències, 25).

- *L'Onze de Setembre. Història de la Diada (1886-1938)*. Barcelona: Centre d'Història Contemporània de Catalunya i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008 (Fets i personatges, 1).
- ARACIL, Rafael; MAYAYO, Andreu i SEGURA, Antoni (eds.) *Diari d'una postguerra: La Vanguardia Española (1939-1946)*. Catarroja-Barcelona: Afers, 2010 (Recerca i pensament, 58).
- ARAGAY, Josep. *El nacionalisme de l'art*. Barcelona: Publicacions de la Revista, 1920.
- ARAÑÓ VEGA, Laia (ed.). *Barcelona 1938. Capital de tres governs*. 2 vol: I. Política, vida ciutadana i repressió; II. Art, cultura i intel·lectuals. Barcelona: Fundació Carles Pi i Sunyer d'Estudis Autònoms i Locals, 2010.
- ARÉVALO I CORTÈS, Just. *La cultura de masses a la Barcelona del nou-cents*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002 (Textos i Estudis de Cultura Catalana, 91).
- ARITZETA, Margarida. «Les novel·les de l'exili americà». *Miscel·lània Joan Gili*. Edició a cura d'Albert Manent i Josep Massot i Muntaner, pròleg d'Arthur Terry. Amsterdam-Barcelona: Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988 (Biblioteca Abat Oliba, 65), pàg. 13-30.
- ARNABAT, Ramon; FERRÉ, Xavier. *Ateneus. Cultura i llibertat. Associacionisme a la Catalunya contemporània*. Barcelona: Federació d'Ateneus de Catalunya, 2015.
- ARNAU, Carme. *Marginats i integrats en la novel·la catalana (1925-1938)*. Introducció a la novel·la lística de Llor, Arbó, Soldevila i Trabal. Barcelona: Edicions 62, 1987.
- ARTASU, Gemma (ed.). *Viatgers, pelegrins i aventurers. Recull de literatura de viatges*. Barcelona: La Magrana, 2000 (L'Esparver. Llegir, 108).
- ARTÍS GENER, Avel·lí. *Mèxic: una radiografia i un munt de diapositives*. Barcelona: Laia, 1981.
- AUERBACH, Eric. *Mimesis. La representació de la realitat en la literatura occidental*. Madrid: Fondo de Cultura Económica, 2011.
- AULET, Jaume. *Josep Carner i els orígens del Noucentisme*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes / Publicacions de l'Abadia, 1992 (Textos i estudis de cultura catalana, 26).
- «Anna Murià, entre l'exili i el retorn». *Serra d'Or*, núm. 467 (novembre 1998), p. 43-47.
- AZUAR SOLER, Manuel (ed.). *El exilio literario español de 1939. Actas del Primer Congreso Internacional (Bellaterra, 27 de noviembre-1 de diciembre de 1995)*. Sant Cugat del Vallès: Associació d'Idees / GEXEL, 1998. 2 vol. (Serpa Pinto, 1)
- *Las literaturas del exilio republicano de 1939. Actas del II Congreso Internacional (Bellaterra, 1999)*. Sant Cugat del Vallès: Associació d'Idees / Seminari de Literatura Espanyola Contemporània / Grup d'Estudis de l'Exili Literari, 2000. 2 vol. (Serpa Pinto, 3).
- BACARDÍ, Montserrat. «Carles Soldevila, socialitzador de la literatura». *Quaderns. Revista de Traducció*. Bellaterra, núm. 8 (2002), p. 51-66.
- BALAGUER, Enric; BORJA, Joan; ESPINÓS, Joaquim *et al.* *Literatura autobiogràfica. Història, memòria i construcció del subjecte*. Paiporta: Denes, 2001.
- BALANYÀ, Ismael. *Llibre verd de Montblanc*. Montblanc: Centre d'Estudis de la Conca de Barberà / Setmanari *El Pati*, 1992.
- BALCELLS, Albert. *El projecte d'autonomia de la Mancomunitat de Catalunya del 1919 i el seu context històric*. Barcelona: Parlament de Catalunya, 2010.
- BALCELLS, Albert; IZQUIERDO, Santiago; PUJOL, Enric. *Història de l'Institut d'Estudis Catalans*. Vol. I: 1907-1942. Vol II: De 1942 als temps recents. Catarroja-Barcelona: Editorial Afers, 2002 i 2007.
- BALCELLS, Albert; PUJOL, Enric; SABATER, Jordi. *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia*. Barcelona: Proa, 1996 (Monografies).
- BALCELLS, Albert. «La política cultural de la Mancomunitat». *Revista de Catalunya*, número extraordinari, [dedicat a: Polítiques culturals], 2013, pàg. 11-26.
- BALDRICH I LLORT, Joan. *Vells costums montblanquins*. Montblanc: [L'autor] 1970.

- *Breu història de Montblanc amb preguntes i respostes*. Montblanc: [L'autor] 1973.
- BARAS, Montserrat. *Acció Catalana 1922-1936*. Barcelona: Curial, 1984. (Biblioteca de Cultura Catalana; 53).
- Barcelona. *Boletín de la Sociedad de Atracción de Forasteros*, Barcelona, any XV, núm. XLIV (1r, 2n, 3r i 4t trimestre de 1924).
- Barcos de la libertad. Diarios de viaje. Sinaia, Ipanema y Mexique (mayo-julio de 1939), Los*. Presentació de Fernando Serrano Migallón. Mèxic: El Colegio de México, 2006.
- BARREIRO, Xavier. *Raquel Meller*. Barcelona: Edicions de Nou Art Thor, 1988. (Gent Nostra, 65).
- BADIA BATALLA, Francesc. «Els monuments i objectes d'interès artístic o històric desapareguts o destruïts l'any 1936 a Montblanc». *Aplec de Treballs*, núm. 9 (1989), p. 87-122.
- BELENGUER JANÉ, Mariano. *Periodismo de Viajes. Análisis de una especialización periodística*. Sevilla: Comunicación Social Ediciones y Publicaciones, 2002 (Periodismo Especializado, 1).
- BELLMUNT, Domènec de. *Cinquanta anys de periodisme català (1923-1975)*. Andorra la Vella: Mirador del Pirineu, 1975 (Pic de Cubil).
- *La Barcelona pecadora*. Edició de Francesc Canosa. Barcelona: Acontravent, 2009.
- BENET, Josep. «De la desfeta al redreçament nacional». *Bases de Manresa, 1892-1992. Cent anys de catalanisme*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1993, p. 85-96.
- *L'intent franquista de genocidi cultural contra Catalunya*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995 (Biblioteca Abat Oliva, 150).
- *La Catalunya de la Renaixença. Entre el vuit-cents i el nou-cents*. Pròleg d'Oriol Pi de Cabanyes. Barcelona: Centre d'Història Contemporània de Catalunya / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2013 (Textos i Estudis de Cultura Catalana, 183).
- *De la Segona República a la Transició*. Edició a cura de Josep Poca. Barcelona: Centre d'Història Contemporània de Catalunya / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2014 (Textos i Estudis de Cultura Catalana, 190).
- BENGUEREL, Xavier. *Memòries 1905-1940*. Barcelona: Alfaguara, 1971. (Ara i Ací, 13).
- *Memòria d'un exili: Xile 1940-1952*. Barcelona: Edicions 62, 1982 (Cara i creu, 34).
- BENGUEREL, Xavier; GUANSÉ, Domènec; JORDANA, C. A.; OLIVER, Joan. *París-Santiago de Xile (quatre visions d'un mateix viatge a l'exili)*. Introducció, notes i edició a cura de Lluís Busquets i Grabulosa. Barcelona: La Magrana, 1994 (L'Esparver. Llegir, 54).
- BERNAL, Assumpció; GREGORI, Carme (eds). *Realisme i compromís en la narrativa de la postguerra europea*. Barcelona: Abadia de Montserrat, 2002 (Biblioteca Abat Oliba, 245).
- BERNAL RODRÍGUEZ, Manuel. *La crónica periodística. Tres aproximaciones a su estudio*. Sevilla: Padilla Libros, 2007.
- BERTRAND DE MUÑOZ, Maryse. «La figura del personaje “republicano” en la novela de los exiliados», dins AZNAR SOLER, Manuel (ed.). *El exilio literario español de 1939. Actas del Primer Congreso Internacional (Bellaterra, 27 de noviembre-1 de diciembre de 1995)*. Sant Cugat del Vallès: Associació d'Idees / GEXEL, 1998. 2 vol. (Serpa Pinto, 1), p. 85-93.
- BILBENY, Norbert. «Nacionalisme i cosmopolitisme en la teoria noucentista». *Recerques*, núm. 14 (1983), p. 131-138.
- *Entre Renaixença i Noucentisme. Estudis de filosofia*. Barcelona: La Magrana, 1984 (Orígens, 13).
- *Eugeni d'Ors i la ideologia del Noucentisme*. Barcelona: La Magrana, 1988 (Orígens, 22).
- *La ciutat de l'esperit: estètiques i ideologies en les literatures d'entreguerres*. Barcelona: Fundació Caixa de Pensions, 1991 (De set a nou, 34).
- *Política noucentista. De Maragall a d'Ors*. Catarroja-Barcelona: Editorial Afers, 1999.
- BLADÉ I DESUMVILA, Artur. *L'exiliada (Dietari d'exili 1939-1940)*. Barcelona: Pòrtic, 1976.
- *De l'exili a Mèxic*. Barcelona: Curial, 1993 (La Mata de Jonc, 23).
- *Obra Completa*. Valls: Cossetània Edicions, 2006-2012.

- *De França a Mèxic. Dietari de viatge*. Barcelona: Duxelm, 2014.
- BLAS, J. A. de. «El libro y la censura durante el franquismo. Un estado de la cuestión y otras consideraciones». *Espacio, Tiempo y Forma. Historia Contemporánea*, sèrie V, núm. 12 (1999), UNED, pàgs. 281-301. [Reproduït a *Represura*.]
- BOFARULL Y SANS, Francisco de. *Documentos para escribir una monografía de la villa de Montblanch. Leídos en la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona en la sesión ordinaria del día 15 de junio de 1896 por Francisco de Bofarull y Sans*. Barcelona: Establecimiento tipográfico de Jaime Jepús, 1897.
- BOFILL I MATES, J.; PLANA, A.; SOLDEVILA, C. *Articles*. Selecció a cura de Iolanda Pelegrí. Barcelona: Edicions 62 / Ediciones Orbis, 1985 (Història de la literatura catalana, 67).
- BONAMUSA, Francesc; MADARIAGA, Javier; LUSA, Guillermo *et altri*. *L'obra de govern de Josep Tarradellas (1936-1977). Primer Simposi d'Història sobre Josep Tarradellas*. Lleida: Pagès Editors, 2008 (Guimet, 107).
- BORJA SANZ, Joan. «París en la vida de Josep Pla». *Actes del Dotzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, volum II, Barcelona: Abadia de Montserrat, 2003, p. 159-181.
- BORJA, Joan (ed.). *Diaris i dietaris*. Alacant: Denes, 2007 (Estudis).
- BOSCH GIMPERA, Pere. *Memòries*. Pròleg de Jordi Maragall. Barcelona: Edicions 62, 1980 (Biografies i memòries, 5).
- BOU, Enric. «Rodar el món (a l'entorn dels llibres de viatges)». *Llengua & Literatura*. Barcelona, núm. 5 (1992-1993), p. 289-306.
- *Papers privats. Assaig sobre les formes literàries autobiogràfiques*. Barcelona: Edicions 62, 1993 (Llibres a l'Abast, 271).
- «"Mitja vida condormida". Autobiografia, viatge i exili». *Literatura autobiogràfica. Història, memòria i construcció del subjecte*. Paiporta: Denes, 2001, p. 13-42.
- (dir.). *Panorama crític de la literatura catalana. Segle XX. Del modernisme a l'avantguarda*. Vol V. Barcelona: Vicens Vives, 2010.
- *La invenció de l'espai. Ciutat i viatge*. València: Universitat de València, 2013 (Assaig, 34).
- BOURDIEU, Pierre. «La ilusió biogràfica». *Historia y fuente oral*, monogràfic: *Memoria y Biografía*, núm. 2 (1989), p. 27-35.
- *Las reglas del arte. Génesis y estructura del campo literario*. Barcelona: Anagrama, 1995 (Argumentos, 167).
- *Pensamiento y acción*. Buenos Aires: Libros del Zorzal, 2002.
- BOURDIEU, Pierre; HAACKE, Hans. *L'art i el poder: intercanvi lliure*. Barcelona: Edicions de 1984, 2004 (Assaig, 11).
- BOURDIEU, Pierre. *Intelectuales, política y poder*. Madrid: Clave Intelectual, 2012.
- *La Distinción. Criterios y bases sociales del gusto*. Versió espanyola de M. Carmen Ruiz de Elvira Hidalgo. Madrid: Taurus Ediciones, 2012 (Taurus humanidades, 259)
- BROCH, Àlex. «Sobre el concepte de realisme i realisme històric». *Caplletra*, monogràfic: *El realisme en la literatura catalana de postguerra*, núm. 28 (2000), p. 19-31.
- BROCH, Àlex; SEGURA, Isabel (eds.). *Cuba en la literatura catalana*. Barcelona: Insòlit, 2002.
- CABRÉ, Rosa; JUFRESA, Montserrat i MALÉ, Jordi (eds.). *Polis i nació. Política i literatura (1900-1939)*. Barcelona: Universitat de Barcelona. Aula Carles Riba / Societat Catalana d'Estudis Clàssics, 2003 (Ítaca: Quaderns catalans de cultura clàssica. Annexos, 2).
- CABALLERIA FERRER, Sílvia; CODINA CONTIJOCH, M. Carme. «El món editorial de les lletres catalanes (des de finals de segle XIX fins al final de la Guerra Civil)». *Ausa*, Vic, Volum XVI, núm. 132-133 (1994), pàg. 81-112. Article en línia a: <http://traces.uab.cat/record/30435>
- CALVET, Felip; ROVIRA, Teresa. *Bibliografia d'Antoni Rovira i Virgili*. Tarragona: Diputació de Tarragona, 2010 (Col·lecció Ramon Berenguer IV).

- CALDERS, Pere. *Fe de vida. Cartes a Rafael Tasis*. Edició a cura de Montserrat Bacardí i Francesc Foguet. Barcelona: Acontravent, 2012 (Abans d'ara, 27).
- CALLE, Emilio; SIMÓN, Ada. *Los barcos del exilio*. Barcelona: RBA, 2006 (Testimonios de la guerra civil).
- CAMARERO, Jesús. *Autobiografía: Escritura y existencia*. Barcelona: Anthropos Editorial, 2011 (Pensamiento Crítico / Pensamiento Utópico, 206).
- CAMINAL, Miquel i VILANOVA, Francesc (eds.). *Federalisme, catalanisme, europeisme: corrents de pensament i pràctica política*. Barcelona: Fundació Carles Pi i Sunyer d'Estudis Autònomic i Locals, 2004 (Estudis, 16).
- CAMPILLO, Maria. «Notes sobre el tema del “paradís perdut” en la novel·la catalana d'entreguerres». *Els Marges*, Barcelona, núm. 15 (gener de 1979), p. 105-108.
- «Els escriptors catalans exiliats i “l'Amèrica furienta”». *IV Jornades d'Estudis Catalano-Americans. Octubre 1990*. Barcelona: Generalitat de Catalunya / Comissió Amèrica i Catalunya 1992, 1992, p. 57-64.
- «Variacions sobre el tema de “l'Amèrica furienta”: Lluís Ferran de Pol». *Homenatge a Lluís Ferran de Pol*. Arenys de Mar: Ajuntament d'Arenys de Mar, 1993, p. 41-46.
- *Escriptors catalans i compromís antifeixista (1936-1939)*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes; Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994. (Textos i Estudis de Cultura Catalana, 35).
- «Breve informe sobre el exilio literario catalán», a Manuel AZNAR SOLER (coord.). *Las literaturas exiliadas en 1939*. Sant Cugat del Vallès: Associació d'Idees, GEXEL, 1995 (Sinaia, 1), p. 37-42.
- «Els escriptors catalans exiliats i l'Amèrica furienta», dins Julià GUILLAMON (ed.). *Narrativa catalana de l'exili*. Barcelona: Galaxia Gutenberg, Cercle de Lectors, 2005, p. 17-29.
- *Memòria literària i ficció de l'univers concentracionari*. Barcelona: Fundació Carles Pi i Sunyer d'Estudis Autònomic i Locals, 2006 (Textos d'Història i Cultura, 1).
- (ed.). *Allez! Allez! Escrits del pas de frontera, 1939*. Barcelona: L'Avenç, 2010 (Els Llibres de L'Avenç. Sèrie Història).
- *Llegir l'exili*. Barcelona: Grup d'Estudis de Literatura Catalana Contemporània (GELCC) de la UAB i L'Avenç, 2011 (Traces Llibres, 2).
- CAMPILLO, Maria; VILANOVA, Francesc (ed.). *La cultura catalana en el primer exili (1939-1940) Cartes d'escriptors, intel·lectuals i científics*. Barcelona: Fundació Carles Pi i Sunyer d'Estudis Autònomic i Locals, 2000 (Quaderns de l'Arxiu Pi i Sunyer, 4).
- CAMPS I ARBÓS, Josep. *Ramon Xuriguera (1901-1966): biografia, activitat cultural i literatura*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007 (Textos i Estudis de Cultura Catalana, 127).
- *L'espantós és el buit, el desert. La correspondència entre Rafael Tasis i Ramon Xuriguera*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2010.
- CANALS, Salvador. *Discurso del presidente del jurado, D. Salvador Canals, en el certamen literario de Montblanch celebrado el 7 de Septiembre de 1906, con motivo de las fiestas de la coronación canónica de la Virgen de la Serra*. [Separata]
- CANELA I BALSEBRE, Rosa M. *Llegendes de la Conca de Barberà*. Sant Vicenç de Castellet: Farell Editors, 2007 (Col·lecció Popular. Llegendes, 19).
- CANTAVELLA, Juan. *La Novela sin Ficción. Cuando el periodismo y la narrativa se dan la mano*. Oviedo: Septem, 2002 (Septem media).
- CANTAVELLA, Juan; SERRANO, José Francisco (coords.) *Redacción para periodistas: informar e interpretar*. Barcelona: Ariel, 2004 (Ariel comunicació).
- *Redacción para periodistas: opinar y argumentar*. Madrid: Universitas, 2007.
- CANTÓ ESPINACH, Ramon. «Historia de la Real é Ilustre Vila Ducal de Montblanch». Montblanch, 1894-1907 [Manuscrit].

- «Apellidos y motius montblanquins» [manuscrit], 16 novembre 1898, dins Arxiu Corona d'Aragó (ACA). Fons Josep Poblet Civit. Diversos, 43, caps 1, lligall 21.
- CANYAMERES, Ferran. *De París, el fel i la mel*. Barcelona: Bruguera, 1965.
- *Diari íntim*. Barcelona: Pòrtic, 1972 (Memòries, 11).
- *Obra completa*. Edició a cura de Montserrat Canyameres. 6 vol.: I. *Quan els sentits s'afinen. De París, el fel i la mel. La vida en pseudònim*; II. *Claror de nit. El gos udolà a la mort. Món, dimoni i carn. Més enllà del rancor. Narracions inèdites*; III. *Poesia, prosa poètica, teatre*; IV. *El gran sapastre. Diari íntim*; V. *Obra biogràfica. Textos inèdits. El Vallès*; VI. *Epistolari (1939-1951)*. Barcelona: Columna, 1992-1996.
- CAPDEVILA, Lluís. *Història de la meua vida i dels meus fantasmes. La República, el periodisme, el teatre*. Edició a cura de Francesc Canosa Farran. Valls: Cossetània, 2012 (Memòria del segle XX, 20).
- CARBONELL CAMÓS, Eliseu. *Josep Pla: El temps, la gent i el paisatge. Una etnografia de l'Empordà franquejant la literatura*. Barcelona: Edicions de 1984, 2006 (Assaig, 14).
- CARNER-RIBALTA, Josep. *De Balaguer a Nova York passant per Moscou i Prats de Molló (Memòries)*. París: Edicions Catalanes de París, 1972 (Frontera oberta, 5).
- CARRERAS I VERDAGUER, Carles. *La Barcelona literària: una introducció geogràfica*. Barcelona: Proa, 2003 (Biblioteca literària. Monografies, 9).
- CARRERAS I VERDAGUER, Carles i MORENO REDÓN, Sergio (ed.). *Llegint pedres, escrivint ciutats. Unes visions literàries de la ciutat*. Lleida: Pagès editors, 2009.
- CASACUBERTA, Margarida; GUSTÀ, Marina Gustà (eds.). *Narratives urbanes. La construcció literària de Barcelona*. Barcelona: Fundació Antoni Tàpies / Arxiu Històric de la Ciutat, 2008.
- CASASSAS I YMBERT, Jordi. «Els quadres del regionalisme. L'evolució de la Joventut Nacionalista de la Lliga fins el 1914», *Recerques*, núm. 14 (1983), p. 7-32.
- *Intel·lectuals, professionals i polítics a la Catalunya contemporània (1850-1920). Estudis sobre les bases culturals i estratègiques del catalanisme*. Sant Cugat del Vallès: Amelia Romero, editora, 1989 (Coneguem Catalunya, 29).
- «El catalanisme noucentista i la nova imatge de l'"agitador nacional"». *Miscel·lània d'homenatge a Josep Benet*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991 (Biblioteca Abat Oliba, 100), p. [283]-298.
- CASASSAS, Jordi (coord.). *Els intel·lectuals i el poder a Catalunya. Materials per a un assaig d'història cultural del món català contemporani (1808-1975)*. Barcelona: Pòrtic, 1999 (Monografies).
- *La fàbrica de les idees. Política i cultura a la Catalunya del segle XX*. Catarroja-Barcelona: Editorial Afers, 2009 (Recerca i pensament, 50).
- CASASÚS, Josep M. *Lliçons de periodisme en Josep Pla*. Barcelona: Destino, 1987.
- *El pensament periodístic a Catalunya*. Barcelona: Curial, 1987.
- CASASÚS, Josep M; NÚÑEZ LADEVÉZE, Luis. *Estilo y géneros periodísticos*. Barcelona: Ariel, 1991 (Ariel comunicació).
- CASASÚS, Josep Maria. *Periodística catalana comparada*. Barcelona: Pòrtic, 1993 (Pòrtic mèdia, 8).
- *Periodisme català que ha fet història*. Barcelona: Proa, 1996 (Monografies).
- CASSANY, Enric. *El costumisme en la prosa catalana del segle XIX*. Barcelona: Curial, 1992.
- CASTELLANOS, Jordi. *Literatura, vides, ciutats*. Barcelona: Edicions 62, 1997 (Universitària, 7).
- *Intel·lectuals, cultura i poder. Entre el Modernisme i el Noucentisme*. Barcelona: Edicions de la Magrana, 1998 (Els Orígens, 43).
- «L'exili literari català: continuïtat i ruptura», dins Manuel AZNAR SOLER (ed.). *Las Literaturas del exilio republicano de 1939. Actas del II Congreso Internacional (Bellaterra, 1999)*. Sant Cugat del Vallès: Associació d'Idees / Seminari de Literatura Espanyola Contemporània / Grup d'Estudis de l'Exili Literari, 2000. Vol. I (Serpa Pinto, 3), p. 31-44.
- *Literatura i societat. La construcció d'una cultura nacional*. Barcelona: L'Avenç, 2013 (Assaig).
- *Els Marges*. Número extraordinari [dedicat a Jordi Castellanos], 2013.

- CASTELLET, Josep M. *Josep Pla o la raó narrativa*. Barcelona: Destino, 2011 (L'Àncora, 214).
- CASTELLS I ALTIRRIBA, Joan. «Els premis de teatre (1963-1973)». *Els Marges*. [Barcelona], núm. 4 (maig 1975), p. 106-116.
- CASTELLS, Víctor. *Catalans d'Amèrica per la independència*. Barcelona: Pòrtic, 1986 (Nàrtex, 31).
- *Nacionalisme català a l'exili (1939-1946)*. Barcelona: Rafael Dalmau, Editor, 2005 (Al Guió del Temps).
- CASTELLVÍ TÀRRAGA, Josep M. *Història dels cinquanta primers anys del futbol a Montblanc (1914-1916). Amb unes pinzellades de vida montblanquina*. Montblanc: Museu Arxiu de Montblanc i Comarca, 2006 (Publicacions del Museu, 5).
- CATELLI, Nora. *En la era de la intimidad seguido de: El espacio autobiográfico*. Argentina: Beatriz Viterbo, Editora, 2007.
- CAVALLO, Guglielmo; CHARTIER, Roger. *Historia de la lectura en el mundo occidental*. Madrid: Taurus, 1998 (Pensamiento).
- CENTRE D'ESTUDIS SOBRE LES ÈPOQUES FRANQUISTA I DEMOCRÀTICA (CEFID/UAB). *Catalunya durant el franquisme. Diccionari*. Vic: Eumo, 2006. (Referències, 46).
- CHILLÓN, Albert. *Literatura y periodismo. Una tradición de relaciones promíscuas*. Pròleg de Manuel Vázquez Montalbán. Bellaterra; Castelló de la Plana; València: Servei de Publicacions UAB / Publicacions de la Universitat Jaume I / Servei de Publicacions de la Universitat de València, 1999 (Aldea Global, 5). Reeditat amb el títol *La palabra facticia. Literatura, periodismo y comunicación* (2014, Aldea Global, 28).
- CLOSAS, Antoni. *Vells amics i hores passades*. Barcelona: Pòrtic, 1976.
- CLOTET, Jaume; TORRA, Quim (cur.). *Les millors obres de la literatura catalana (comentades pel censor)*. Barcelona, A Contravent, 2010.
- COLL, Joaquim; LLORENS, Jordi. *Els quadres del primer catalanisme polític (1882-1900)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000.
- COLOMINES I COMPANYYS, Agustí. *El catalanisme i l'Estat. La lluita parlamentària per l'autonomia, 1898-1917*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1993 (Biblioteca Abat Oliba, 133)
- COLOMINES, Agustí i MADAULA, Aurora. *Pàtria i progrés. La Mancomunitat de Catalunya, 1914-1924*. Barcelona: Editorial Comanegra, 2014.
- COMUNITAT CATALANA DE MÈXIC. *Memòria / del secretari, Josep Ma. Poblet, llegida i aprovada en Assembla General ordinària d'associats celebrada a la ciutat de Mèxic el dia 20 d'agost de 1942*. Mèxic, D.F.: A. Artís impressor, [1942?] (Publicacions de Comunitat Catalana de Mèxic, 2).
- CONANGLA I FONTANILLES, Josep. «Una excursió al Castell del Moro, Coll de Prenafeta i Cova de Jordà», dins *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya* (novembre, 1901).
- *Elegia de la guerra. Poesias. Impresions de la guerra de Cuba*. Prefaci de Joan Maragall. Barcelona: Tipografia Catalana, 1904.
- *El meu pare que al cel sia...* Montblanc: Impremta Vda. Monmany, 1920.
- *Montblanquines. Impresions, tipos i costums populars*. Montblanc: Impremta de J. M. Recasens, 1921.
- *Eternal. Poesia i prosa*. Barcelona: A. Artís, 1921.
- *Memorias de mi juventud en Cuba. Un soldado del ejército español en la guerra separatista (1895-1898)*. Edició i introducció de Joaquim Roy. Barcelona: Península, 1998 (Atalaya).
- CONTE, Jesús. *Tarradellas, testigo de España. El exilio y la Transición a través de los archivos privados de uno de los políticos mejor informados de su tiempo*. Barcelona: Destino, 2011 (Imago mundi, 188).
- CORBELLA, Ferran J. «Josep M. de Sagarra: un dramaturg entre el Modernisme i el Noucentisme (1918-1936)». *Revista de Catalunya*, núm. 136 (gener 1999), p. 80-120.
- «Josep M. de Sagarra: un dramaturg entre l'uropeisme i el franquisme (1940-1961)». *Revista de Catalunya*, núm. 137 (febrer 1999), p. 98-118.

- CORRETER, Montserrat. *Escriptors, periodistes i crítics. El combat per la novel·la (1924-1936)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008 (Textos i Estudis de Cultura Catalana, 142).
- *Domènec Guansé, crític i novel·lista: entre l'exili i el retorn*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2011 (Textos i Estudis de Cultura Catalana, 171).
- CORTÉS, Carles; ESPINÓS, Joaquim; ESTEVE, Anna; FRANCÉS, Àngels (eds.). *Epístola i literatura. Epistolaris. La carta: estratègies literàries*. Paiporta: Denes, 2005 (Estudis).
- COSTA I FERNÁNDEZ, Lluís. *Cuba i el catalanisme: entre l'autonomia i la independència*. Barcelona: Rafael Dalmau, 2013 (Episodis de la història, 357).
- COSTAS I JOVÉ, Francesc. *El Banc de Valls (1881-1979). Esborrany històric amb records i comentaris personals*. Valls: Institut d'Estudis Vallencs, 2002.
- CRUELLES, Manuel. *La revolta del 1936 a Barcelona*. Barcelona: Galba, 1976 (Punts de referència, 1).
- *La societat catalana durant la guerra civil. Crònica d'un periodista polític*. Barcelona: Edhasa, 1978 (El Mirall).
- CUCURULL, Fèlix. *Panoràmica del nacionalisme català*. 6 vol. París: Edicions Catalanes de París, 1975 (Frontera oberta, 13-18).
- CULLA I CLARÀ, Joan B. *El catalanisme d'esquerra. Del grup de 'L'Opinió' al Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra (1928-1936)*. Barcelona: Curial, 1977 (Biblioteca de Cultura Catalana, 25).
- «Llibres de la història recent», *Serra d'Or*, núm. 233 (1979), p. 105-108.
- *El republicanisme lerrouxista a Catalunya (1901-1923)*. Barcelona: Curial, 1986 (Documents de cultura, 19).
- *Esquerra Republicana de Catalunya 1931-2012. Una història política*. Barcelona: La Campana, 2013.
- DANÉS SALA, Danés. *Els inicis literaris i polítics de Rafael Tasis (1921-1935)*. Treball de recerca dirigit per Xavier Vall i Solaz. Departament de Filologia Catalana, Facultat de Lletres, Universitat Autònoma de Barcelona, 2004.
- «Rafael Tasis als primers anys trenta. Un model d'intel·lectual patriota». *L'escriptor i la seva imatge. Contribució a la història dels intel·lectuals en la literatura catalana contemporània*, Barcelona: L'Avenc, 2006, pàg. 208-221.
- DE MAN, Paul. «La autobiografia como desfiguración», *Anthropos*, monogràfic: *La autobiografia y sus problemas teóricos*, núm. 29 (1991), p. 113-118.
- Des dels camps. Cartes de refugiats i internats al migdia francès l'any 1939*. Transcripció, notes i presentació de Francesc Vilanova i Vila-Abadal. Barcelona: Fundació Carles Pi i Sunyer d'Estudis Autònoms i Locals, 1998 (Quaderns de l'Arxiu Pi i Sunyer, 3).
- DÍAZ ESCULIES, Daniel. *El catalanisme polític a l'exili (1939-1959)*. Barcelona: La Magrana, 1991 (Els Orígens, 29).
- *Entre filferades. Un aspecte de l'emigració republicana dels Països Catalans (1939-1945)*. Barcelona: La Magrana, 1993.
- *L'oposició catalanista al franquisme: el republicanisme liberal i la nova oposició (1939-1960)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996 (Biblioteca Serra d'Or, 164).
- *De la guerra civil, l'exili i el franquisme*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008. (Biblioteca Serra d'Or, 388).
- *L'exili dels Països Catalans durant la Guerra Civil de 1936-1939*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2013 (Textos i Estudis de Cultura Catalana, 185).
- DIEGO, Alvaro de. *La crònica periodística: un gènere personal*. Madrid: Universitat, 2007.
- DOMÈNECH, Joan de Déu. *Mirant enfora. Cent anys de llibres de viatges en català*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995 (Biblioteca Serra d'Or, 140).

- DOMINGO CUADRIELLO, Jorge. *El exilio republicano español en Cuba*. Pròleg d'Alfonso Guerra. Madrid: Siglo XXI, 2009.
- D'ORS, Eugeni. *Glosari (selecció)*. Edició de Josep Murgades. Barcelona: Edicions 62-La Caixa, 1982 (Les Millors Obres de la Literatura Catalana, 74).
- DUARTE, Àngel. *Història del republicanisme a Catalunya*. Vic: Eumo; Lleida: Pagès Editors, 2004 (Biblioteca d'Història de Catalunya, 3).
- *Republicans. Jugant amb foc. De Lluís Companys a Josep Tarradellas*. Barcelona: L'Esfera dels Llibres, 2006.
- DUEÑAS ITURBE, Oriol. «Les institucions d'ajuda republicanes a l'exili francès». *Revista de Catalunya*, Barcelona, núm. 250 (maig de 2009), p. 35-45.
- DUPLÀA, Christina. «El testimoni i la recuperació de la memòria». *Catalan Review*, núm. VII, vol II (1993), p. 137-239.
- DURÁN CAÑAMERAS, Félix. *Montblanch*. Barcelona: [s.n.], 1926 (Biblioteca de Turismo de la Sociedad de Atracción de Forasteros, 7).
- DURAN, Lluís. *Pàtria i escola. L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*. Catarroja-Barcelona: Afers, 1997 (Recerca i Pensament, 4).
- «La Protectora de l'Ensenyança Catalana i el foment de les escoles catalanes (1914-1923)», Catarroja, *Afers. Fulls de recerca i pensament*, núm. 37 (2000), p. 671-691.
- «Arrelament i expansió de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana (1914-1923)», Catarroja, *Afers. Fulls de recerca i pensament*, núm. 42/43 (2002), p. 537-559.
- «Per la lectura catalana. Iniciatives populars per a fomentar el llibre català (1901-1936)». *Revista de Catalunya*, Barcelona, Nova etapa, núm. 172 (abril 2002), p. 83-106.
- *Intel·ligència i caràcter. Palestra i la formació dels joves (1928-1939)*. Catarroja-Barcelona: Afers, 2007 (Recerca i Pensament, 33).
- «L'envol d'una entitat per a l'escola catalana: la Protectora (1914-1917)», *Revista de Catalunya*, núm. 280 (2012), p. 25-47.
- EBERENZ, Rolf. «México reflejado en la narrativa catalana del exilio», a *Actas del IX Congreso de la Asociación Internacional de Hispanistas*. Frankfurt-Vervuert, 1989, vol II, p. 211-219.
- ECHEVARRÍA LLOMBART, Begoña. *El reportaje periodístico: una radiografía de la realidad. Cómo y por qué redactarlo*. Zamora: Comunicación Social, 2011 (Periodística, 38).
- EHRlich, Charles Edward. *Lliga Regionalista. Lliga Catalana (1901-1936)*. Barcelona: Institut Cambó, 2004.
- El Noucentisme: Un projecte de modernitat (Exposició 22 desembre 1994 – 12 març 1995)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya / Centre de Cultura Contemporània de Barcelona / Enciclopèdia Catalana, 1994.
- ELIADE, Mircea. *El mito del eterno retorno: arquetipos y repetición*. Madrid: Alianza Editorial, 2011. 3a ed. (El libro de bolsillo. Humanidades, 10).
- ESCOLÀ TUSET, Josep M. *Escolà et altri. La postguerra literària a Tarragona*. Tarragona: Arola / Ajuntament de Tarragona, 2007 (Morera. Estudis locals, 13)
- ESCULIES, Joan. *Josep Tarradellas. Dels orígens a la República (1899-1936)*. Edició a cura de Ton Barnils i Montserrat Catalán. Barcelona: Edicions Dau / Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià, 2012.
- *Josep Andreu Abelló. Els claroscurs del catalanisme*. Barcelona: Edicions de 1984, 2015 (De bat a bat, 33).
- ESPELT I CASALS, Ramon. *Ficció criminal a Barcelona 1950-1963*. Barcelona: Laertes, 1998.
- ESPINACH I GUAL, Antoni. «Apuntes históricos y cronológicos de la Real y Ducal Villa de Montblanch, escritos por Don Antonio Espinach, Presbítero, de la Orden de la Merced, Beneficiado e hijo de dicha Villa». Montblanch, 1869-1871 [Inèdit.]

- ESPINET, Francesc. *Notícia, imatge, simulacre. La recepció de la societat de comunicació de masses a Catalunya, de 1888 a 1939*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona. Servei de Publicacions, 1997 (Ciència i tècnica, 8).
- ESPINET I BURUNAT, Francesc; TRESSERRAS I GAJU, Joan Manuel. *La gènesi de la societat de masses a Catalunya, 1888-1939*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona. Servei de Publicacions, 1999 (Materials, 67).
- ESPINÓS, Joaquim; ESCANDELL, Dari; MARCELLAS, Isabel i FRANCÉS, Maria Jesús (eds.). *Autobiografies, memòries, autoficcions*. Catarroja: Afers, 2011 (Actes i Congressos, 5).
- ESTEVA FABREGAT, Claudi. *La identidad catalana contemporánea*. Mèxic: FCE, 2004. (Popular, 368).
- ESTEVE GUILLÉN, Anna. *El dietarisme català a cavall entre dos segles (1970-2000)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2010 (Biblioteca Sanchis Guarnier, 73).
- FABRE, Jaume. *Els que es van quedar. 1939: Barcelona, ciutat ocupada*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003 (Biblioteca Serra d'Or, 317).
- FÀBREGAS, Xavier. *Teatre català d'agitació política*. Barcelona: Edicions 62, 1969 (Llibres a l'Abast, 74).
- FAULÍ, Josep. *Literatura catalana i Guerra Civil*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999.
- *Els Jocs Florals de la Llengua Catalana a l'exili (1941-1977)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002. (Biblioteca Serra d'Or, 282).
- FEBRÉS, Xavier. *Frederic Escofet, l'últim exiliat*. Barcelona: Pòrtic, 1979 (Memòries, 25).
- FEIXA, Carles. «La imaginació autobiogràfica». *L'Avenç*, núm. 252 (2000), p. 16-27.
- FERRAN OLIVA, Joan M. *La Constitució catalana de l'Havana*. Pròleg de Jaume Renyer. Lleida: Pagès editors, 2005 (Guimet, 83).
- FERRÉ I TRILL, Xavier. «L'exili català a Tolosa, 1939». *Serra d'Or*, núm. 473 (maig 1999), p. 20-22.
- «Rovira i Virgili: voluntat política, ciutadania i nacionalitat». *Revista de Catalunya*, Barcelona, núm. 197 (juliol-agost 2004), pàg. 60-70.
- *De la nació cultural a la nació política. La ideologia nacional d'Antoni Rovira i Virgili*. Barcelona-Catarroja: Afers, 2005.
- FERRER I GIRONÈS, Francesc. *La persecució política de la llengua catalana: història de les mesures preses contra el seu ús des de la Nova Planta fins avui*. Barcelona: Edicions 62, 1985.
- FERRER I PUIG, Jaume. *El teatre de Josep M. Poble*. Montblanc: Museu-Arxiu de Montblanc, 2003. (Publicacions del Museu; 4).
- «Antoni Palau i Dulcet (1867-1954): de llibres, llibreters i memòries». AA. DD. *Antoni Palau i Dulcet i Josep Porter i Rovira: dos montblanquins apassionats pels llibres*. Montblanc: Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, 2007 (Biografies, 2), p. 7-28.
- «Josep Maria Poble, comediògraf i traductor de teatre». *Quaderns. Revista de Traducció*, núm. 22 (2015), p. 11-24.
- FERRER I SANCHIS, Miquel. *La Generalitat de Catalunya a l'exili*. Barcelona: Aymà, 1977 (Documents de Catalunya).
- *L'evolució del pensament polític català, 1923-1939*. Pròleg d'Isabel-Clara Simó. Cloenda de Lluís Crusellas. Barcelona: El Llamp, 1982.
- *Memòries (1920-1970). 50 anys d'acció política i cultural catalana*. Adaptació i edició a cura de Miquel-Àngel Velasco Martín. Barcelona: UGT / Fundació Josep Comaposada, 2008.
- FÉRRIZ ROURE, Teresa. «Bartomeu Costa Amic, un editor català a Mèxic». *Revista de Catalunya*. Barcelona, Nova etapa, núm. 122 (octubre 1997), p. 113-137.
- *La edición catalana en México*. Mèxic-Barcelona: El Colegio de Jalisco / Generalitat de Catalunya / Orfeo Català de Mèxic, 1998.

- «Les revistes catalanes de l'exili a Mèxic: agents, procediments i discursos. *Laberintos. Revista de estudios sobre los exilios culturales españoles*, núm. 14 (2012).
- FIGUERES, Josep M.; MURIÀ, José M. (ed.). *Cataluña en México*. Guadalajara: Instituto Nacional de Antropología e Historia, 2010.
- FIGUERES, Josep M. *Periodisme en la Guerra Civil*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2010 (Biblioteca Serra d'Or, 431).
- *Les cròniques de guerra de Lluís Capdevila 1936-1939*. Barcelona: Duxelm / Fundació Josep Irla, 2011.
- *La Veu de Catalunya (1899-1937)*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona / Editorial Base, 2014.
- FOGUET I BOREU, Francesc. *El teatre català en temps de guerra i revolució (1936-1939)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999. (Biblioteca Serra d'Or, 227).
- «1938: present i futur del teatre català». *Revista de Catalunya*. Barcelona, nova etapa, núm. 162 (maig de 2001), p. 66-79.
- «Joan Puig i Ferrer: teatre d'idees i passions (1904-1912)». *Revista de Catalunya*. Barcelona, nova etapa, núm. 182 (març 2003), p. 50-92.
- *Teatre, guerra i revolució. Barcelona, 1936-1939*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2005 (Textos i Estudis de Cultura Catalana, 103).
- «La cartellera teatral de Barcelona durant la Guerra i la Revolució (1936-1939)». *Assaig de Teatre. Revista de l'Associació d'Investigació i Experimentació Teatral*, núm. 50-51 (2006), p. 213-236 (Teoria i història).
- «De Margarida Xirgu: una nova aportació documental». *Assaig de Teatre. Revista de l'Associació d'Investigació i Experimentació Teatral*, núm. 48 (2013), p. 161-186 (Teoria i història).
- «Rafael Tasis i el teatre». *Estudis Romànics*, núm. 35 (2013), p. 247-279.
- FOLCH I TORRES, Josep M. *Cavalcant l'ideal. Articles de batalla*. Edició a cura d'Eulàlia Pérez Vallverdú. Valls: Cossetània Edicions, 2004 (Memòria del Segle XX, 3).
- FONT AGULLÓ, Jordi (dir.). *Reflexionant l'exili. Aproximació a l'exili republicà: entre la història, l'art i el testimoniatge*. Catarroja-Barcelona: Afers, 2010 (Recerca i pensament, 59).
- FONT AGULLÓ, Jordi; GAITX MOLTÓ, Jordi. «L'exili de 1939. Un estat de la qüestió entre dues commemoracions (2009-2014)». *Franquisme & Transició. Revista d'història i de cultura*, núm. 2 (2014), p. 231-280.
- FONT I GAROLERA, Jaume. *La formació de les xarxes de transport a Catalunya (1761-1935)*. Barcelona: Oikos / Tau, 1999.
- FONTBONA, Francesc. «Bibliofília catalana a l'exili (1941-1960)». *Revista de Catalunya*, núm. 253 (setembre 2009), p. 71-91.
- FONTSERÈ, Carles. *Memòries d'un cartellista català (1931-1939)*. Barcelona: Pòrtic, 1995 (Vides i memòries, 13).
- *Un exiliat de tercera. A París durant la Segona Guerra Mundial*. Barcelona: Proa, 1999 (Proa memòria, 8).
- *París, Mèxic, Nova York. Memòries, 1945-1951*. Barcelona: Proa, 2004.
- FORT I COGUL, Eufemià. *Ventura Gassol. Un home de cor al servei de Catalunya*. Barcelona: Edhasa, 1979 (El Mirall).
- FRADERA, Josep M. *Jaume Balmes: els fonaments racionals d'una política catòlica*. Vic: Eumo, 1996.
- *La pàtria dels catalans. Història, política, cultura*. Barcelona: La Magrana, 2009 (Orígens, 138).
- GABRIEL, Pere (dir.). *Història de la Cultura Catalana*. Barcelona: Edicions 62, 1999, 10 vol., vol: VI (El Modernisme, 1890-1906), VII (El Noucentisme, 1906-1918), VIII (Primeres avantguardes, 1918-1930), IX (República, autogovern i guerra, 1931-1939) i X (Resistència cultural i redreçament, 1939-1990).

- GALLOFRÉ I VIRGILI, Maria Josepa. *L'edició catalana i la censura franquista (1939-1951)*. Barcelona: Abadia de Montserrat, 1991 (Biblioteca Abat Oliba, 99).
- «La “Meditación catalanista”: una de les obsessions persistents de la censura durant el franquisme. Alguns exemples dels anys cinquanta i començaments dels seixanta». *Miscel·lània Joan Fuster IV*. Barcelona: Abadia de Montserrat, 1991, p. 339-348.
- «La censura franquista davant la llengua». Dins: AA. DD. *Miscel·lània Jordi Carbonell*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991, p. 277-283.
- «Les “nuevas normas sobre idiomas regionales” i les traduccions durant els anys cinquanta». *Els Marges*. Barcelona, núm. 44 (setembre 1991), p. 5-17.
- «El llibre en català durant el primer franquisme». *Serra d'Or*. Barcelona, núm. 429 (setembre 1995), p. 19-21.
- «Autarquia i localisme. Les traduccions a la immediata postguerra». *Quaderns. Revista de Traducció*, núm. 20 (2013), p. 69-75.
- GARCIA RAMON, M. D.; NOGUÉ, Joan; ZUSMAN, Perla (eds.). *Una mirada catalana a l'Àfrica. Viatgers i viatgeres dels segles XIX i XX (1859-1936)*. Pròleg de Joan Vilà-Valentí. Lleida: Pagès, 2008 (Guimet, 100).
- GARCIA, Xavier. *Artur Bladé en la política i literatura catalanes del segle XX*. Valls: Cossetània Edicions, 2009 (Perfils, 9).
- GAROLERA, Narcís. «La narrativa de viatges a Catalunya durant el segle XIX. Notes per a un estudi». *Miscel·lània Joan Triadú*. Barcelona: Abadia de Montserrat, 1993, p. 213-224.
- *L'escriptura itinerant. Verdagner, Pla i la literatura de viatges*. Pròleg d'Antoni Marí. Lleida: Pagès editors, 1998 (Argent viu, 32).
- GASCH, Sebastià. «El Ferran Canyameres que he conegut (commemoració del centenari)». *Revista de Catalunya*, Barcelona, nova etapa, núm. 127 (març 1998), p. 9-40.
- *París, 1940*. Barcelona: Quaderns Crema, 2001 (D'un dia a l'altre, 10).
- *Etapas d'una nova vida. Diari d'un exili*. Barcelona: Quaderns Crema, 2002 (D'un dia a l'altre, 12).
- GASSOL, Ventura. *El nacionalisme en el teatre*. Barcelona: Escola Catalana d'Art Dramàtic de la Mancomunitat de Catalunya / Ajuntament de Barcelona, 1923 (Estudis. Primera Sèrie, 7).
- GASSOL, Olívia. «La premsa de la Lleida dels anys vint i trenta com a plataforma cultural i editorial: el projecte de *Vida Lleidatana*». *Urc. Monografies literàries de Ponent*, núm. 20 (desembre 2005), p. 84-92.
- «La literatura a Lleida durant els anys vint i trenta». *Urc. Monografies literàries de Ponent*, núm. 23 (setembre 2008), p. 30-40.
- (ed.) *Postguerra. Reinventant la tradició literària catalana*. Lleida: Punctum, 2011.
- GAVAGNIN, Gabriella. *Classicisme i Renaixement. Una idea d'Itàlia durant el Noucentisme*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2005.
- GAVALDÀ, Antoni. *Josep M. Rendé i Ventosa*. Barcelona-Valls: Fundació Roca i Galès / Cossetània Edicions, 2005 (Cooperativistes Catalans, 1).
- *El batec periodístic d'un dirigent cooperativista català: Josep M. Rendé i Ventosa. Escrits 1903-1925*. Barcelona-Valls: Fundació Roca i Galès / Cossetània Edicions, 2007 (Perfils, 5).
- GAZIEL. *Tots els camins duen a Roma. Història d'un destí (1893-1914)*. Barcelona: Editorial Aedos, 1958.
- *Meditacions en el desert (1946-1953)*. París: Edicions Catalanes, 1974.
- GERHARD, Carles. *Comissari de la Generalitat a Montserrat (1936-1939)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1982.
- GINEBRA, Jordi. *Llengua i política en el pensament d'Antoni Rovira i Virgili*. Tarragona-Barcelona: Diputació de Tarragona / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2006 (Biblioteca Serra d'Or, 352).

- GIRALT I ESTEVE, Olga. «Aproximació bibliogràfica sobre l'exili català de 1939». *Una esperança desfeta l'exili de 1939*. Barcelona: Museu d'Història de Catalunya, 2000, p. 157-171.
- GISBERT, M. Eugènia. «Una correspondència entre Pere Calders i Joan Oliver». *Els Marges*, Barcelona, núm. 71 (desembre 2002), p. 67-88.
- GODAYOL, Pilar. *Viatgeres i escriptores. Deu perfils*. Pròleg de Manuel Llanas. Vic: Eumo, 2011 (Capsa de Pandora, 14).
- GÓMEZ MOMPART, Josep Lluís. *La gènesi de la premsa de masses a Catalunya (1902-1923)*. Barcelona: Pòrtic, 1992.
- GOMIS, Llorenç. «Gèneres literaris i gèneres periodístics». *Periodística. Revista acadèmica*, Barcelona, núm. 1 (Història i mètode crític dels textos periodístics) (1989), p. 129-141.
- *Teoria dels gèneres periodístics*. Pròleg de Salvador Giner. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Centre d'Investigació de la Comunicació, 1989 (Estudis i recerques, 1).
- GONZÁLEZ LÓPEZ, Palmira. *Els anys daurats del cinema clàssic a Barcelona (1906-1923)*. Barcelona: Institut del Teatre, 1987 (Monografies de Teatre, 20).
- GRACIA ALONSO, Francisco. *Pere Bosch Gimpera. Universidad, política, exilio*. Madrid: Marcial Pons Historia, 2011 (Memorias y biografías).
- GRACIA, Francisco; MUNILLA, Gloria. *Salvem l'art! La protecció del patrimoni cultural català durant la Guerra Civil (1936-1939)*. Barcelona: La Magrana, 2011 (Orígens, 168).
- GRAELLS, Guillem-Jordi. «Josep Porter, mig segle de llibreter». *Serra d'Or*, Barcelona, núm. 171 (desembre 1973), p. 35-38.
- GRAMSCI, Antonio. *Cultura i literatura*. Pròleg de Jordi Solé-Tura. Barcelona: Edicions 62, 1966 (Biblioteca Bàsica de Cultura Contemporània, 6).
- *Los intelectuales y la organización de la cultura*. Buenos Aires: Nueva Visión, 2012 (Teoría e Investigación en las Ciencias del Hombre).
- GRANDAS, M. Carmen. *L'Exposició Internacional de Barcelona de 1929*. Barcelona: Els llibres de la Frontera, 1988 (Coneguem Catalunya, 21).
- GRANELL, Glòria i PLA, Xavier (eds.). *Josep Pla, memòria i escriptura. Actes del col·loqui de l'any Pla. Universitat de Girona (octubre 1997)*. Girona: Servei de Publicacions de la Universitat de Girona, 2001 (Diversitas, 25).
- GRAÑA I ZAPATA, Isabel. *L'acció pancatalanista i la llengua: Nostra Parla (1916-1924)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995 (Biblioteca Serra d'Or, 145).
- GRAU MATEU, Josep. *La Lliga Regionalista i la llengua catalana (1901-1924)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2006 (Textos i Estudis de Cultura Catalana, 107).
- GRAU I PUJOL, Josep M. T.; PUIG I TÀRRECH, Roser. «Història del turisme a les comarques tarragonines. Fonts documentals per al seu estudi», *Estudis de Turisme de Catalunya*, Barcelona, núm. 14 [s.d.], p. 36-40.
- «Notes sobre Manuel Ribé Labarta (1878-1961), cap de la Guàrdia Urbana de Barcelona». *El Foradot*, Montblanc, núm. 21 (novembre-desembre 2003), p. 11-13.
- «Montblanch. Boletín de cultura e informació local (1950-1962)», dins AA. DD. *La premsa local a la Conca de Barberà durant el règim franquista*. Montblanc: Museu Arxiu de Montblanc i Comarca, 2010 (Gàrgola, 4), p. 78-110.
- «Epistolari entre Josep Conangla i Fontanilles des de l'Havana (Cuba) i Mn. Pau Queralt i Gaya i família de Montblanc (1919-1933)». *Aplec de Treballs*, Montblanc, núm. 28 (2010), p. 89-102.
- «El catalanisme catòlic a la Conca de Barberà a través de l'epistolari de Mn. Pau Queralt i Gaya (1903-1936)». *Aplec de Treballs*, Montblanc, núm. 29, (2011), p. 89-112.
- «L'exili republicà després de la guerra civil a Barberà de la Conca (1939)». *Podall*, Montblanc, núm. 1 (2011), p. 132-150.
- GRAU I PUJOL, Josep M. T.; BADIA I BATALLA, Francesc. *Diccionari biogràfic històric de Montblanc (1155-1920)*. Montblanc: Fundació Martí l'Humà. Tot Conca, 2008.

- GRAU I PUJOL, Josep M.; CONTIJOCH I MIQUEL, Eduard. «Ramon Cantó i Espinach i la seva *Història General de Montblanc: l'autor i el fracàs de la seva publicació (1894-1896)*». *Podall*, Montblanc, núm. 3 (2014), p. 59-88.
- GREGORI, Carme. «Mèxic en l'obra de Pere Calders». *Caplletra*, núm. 36 (primavera 2004), p. 195-216.
- GRIJELMO, Àlex. *El estilo del periodista*. Madrid: Taurus, 2014, 18a ed., (Pensamiento).
- GUAL, Adrià. *Teatre català*. Barcelona: Joventut, 1901-1910 (Imp. Fidel Giró: Bartomeu Baxariás Imp.). 2 vol: Vol. 1. *L'emigrant*; Vol. 2. *Donzell qui cerca muller*.
- GUAL I MIRÓ, Sònia. «La repressió cultural a la Conca de Barberà durant la dictadura de Primo de Rivera (1923-1930)». *Aplec de Treballs*. Montblanc, núm. 32 (2014), p. 147-162.
- GUANSÉ, Domènec. *Ruta d'Amèrica (Del carnet d'exiliat)*. Santiago de Xile: Agrupació Patriòtica Catalana, 1944.
- «Novel·listes catalans de la generació de l'exili». *Oriflama*, núm. 118, 1972, p. 22-23.
- *De Maragall a l'exili. Assaigs de crítica literària*. Introducció i edició d'Albert Manent. Tarragona: El Mèdol, 1994 (Clàssics moderns i contemporanis).
- *La revolució cívica: articles de La Publicitat (1937-1939)*. Edició a cura de Francesc Foguet i Boreu. Valls: Cossetània Edicions, 2008 (Memòria del Segle XX, 13).
- *Catalunya a l'exili*. Edició a cura de Montserrat Corretger i Francesc Foguet. Valls: Cossetània Edicions, 2013 (Memòria del Segle XX, 25).
- GUBERN, Romà. *La censura: función política y ordenamiento jurídico bajo el franquismo (1936-1975)*. Barcelona: Península, 1981.
- GÜELL, Casilda. *L'eterna desunió dels catalans. L'oposició catalanista a Franco (1939-1950)*. Barcelona: Editorial Base, 2008 (Base Històrica, 38).
- GUILLAMON, Julià (ed.). *Literatures de l'exili*. Barcelona: Centre de Cultura Contemporània de Barcelona / Institut d'Edicions de la Diputació de Barcelona, 2005.
- *Narrativa catalana de l'exili*. Barcelona: Galàxia Gutenberg / Cercle de Lectors, 2005.
- *El dia revolt. Literatura catalana de l'exili*. Barcelona: Empúries, 2008 (Biblioteca Universal, 225).
- GUIX I SUGRANYES, Josep M. *Pregón de las Fiestas del Cincuentenario de la Coronación Canónica de Nuestra Señora de la Serra, patrona de Montblanch (1906-1956) / pronunciado por el Dr. D. José María Guix Sugañes*. Il·lustracions de J. Martínez Lozano. [Reus]: Gráf. Reus, [1956].
- GUSDORF, Georges. «Condiciones y límites de la autobiografía», *Anthropos*, monogràfic: *La autobiografía y sus problemas teóricos*, núm. 29 (1991), p. 9-18.
- GUZMÁN, Carlos i NOGUER, Marta. «Memòria en temps d'exili: Tres casos d'escriptura memorialística a la literatura catalana contemporània». *Literatura autobiogràfica. Història, memòria i construcció del subjecte*. Paiporta: Denes, 2001, p. 45-58.
- GUZMÁN MONCADA, Carlos. *Una geografia imaginària: Mèxic i la narrativa catalana de l'exili*. València: Tres i Quatre, 2008.
- HALBWACHS, Maurice. *La memoria colectiva*. Saragossa: Prensas Universitarias de Zaragoza, 2004 (Clàssics, 6).
- HERNÁNDEZ AGUILAR, Prócoro. «La cultura escrita dels catalans exiliats a Mèxic». *III Jornades d'Estudis Catalano-Americans, abril 1988*. Barcelona: Generalitat de Catalunya / Comissió Amèrica i Catalunya 1992, 1992, p. 89-107.
- HOBBSAWM, Eric. *Un tiempo de rupturas. Sociedad y cultura en el siglo XX*. Barcelona: Crítica, 2013.
- HUERTAS, Josep M. i GELI, Carles. *Mirador, la Catalunya impossible*. Barcelona: Proa, 2000 (Biblioteca Literària. Estudis, 4).
- HURTADO, Amadeu. *Quaranta anys d'advocat. Història del meu temps 1894-1936*. Barcelona: Edicions 62, 2011 (Biografies i memòries, 83).
- IBORRA I FARRÉ, Joan. *Creus de la vida*. Il·lustracions de J. Escayola. Montblanc: Gràfics Vda. de A. Monmany, 1926 (Biblioteca Montblanquina, 1).

- IGLÉSIES I FORT, Josep. «La població de la Conca de Barberà a través de la història». *VIII Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos. Montblanc 1966*. Granollers: Editorial Montblanc, 1967, p. 75-94.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA. *Història de la historiografia catalana. Jornades Científiques de l'Institut d'Estudis Catalans, Secció Històrico-arqueològica, Barcelona, 23, 24 i 25 d'octubre de 2003*. Coordinador científic Albert Balcells. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans / Secció Històrico-Arqueològica, 2004 (Sèrie jornades científiques, 18).
- IVERN I SALVÀ, M. Dolors. *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936)*. 2 vols. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988-1989 (Biblioteca Abat Oliba, 61 i 72).
- IZQUIERDO BALLESTER, Santiago. *República i autonomia. El difícil arrelament del catalanisme d'esquerres, 1904-1931*. Catarroja-Barcelona: Editorial Afers, 2006 (Recerca i pensament, 27).
- *El republicanisme nacional a Catalunya. La gestació de la Unió Federal Nacionalista Republicana*. Barcelona: Societat Catalana d'Estudis Històrics, Filial de l'Institut d'Estudis Catalans, 2010 (D'ahir per avui, 5).
- IZQUIERDO BALLESTER, Santiago i RUBÍ I CASALS, Maria Gemma (coord.). *Els orígens del republicanisme nacionalista. El Centre Nacionalista Republicà a Catalunya (1906-1910)*. Barcelona: Centre d'Història Contemporània de Catalunya / Generalitat de Catalunya, Departament de la Vicepresidència, 2009 (Personatges i fets, 3).
- JANÉ, Òscar; SERRA, Xavier (eds.). *Ultralocalisme. D'allò local a l'universal*. Catarroja: Editorial Afers, 2013 (Mirmanda, 3).
- JANÉ CHECA, Oscar; MIRALLES I JORI, Eulàlia; FERNÁNDEZ TERRICABRAS, Ignasi (eds.). *Memòria personal. Una altra manera de llegir la història*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, 2013 (Monografies Manuscrites, 8).
- JARA, René; VIDAL, Hernán (ed.). *Testimonio y literatura*. Minneapolis: Institute for the Study of Ideologies and Literature, 1986 (Monographic series of the Society for the Study of Contemporary Hispanic and Lusophone Revolutionary Literatures, 3).
- JAY, Paul. *El Ser y el Texto. La Autobiografía, del Romanticismo a la Posmodernidad*. Madrid: Megazul-Endymion, 1993 (La Autobiografía).
- JORBA, Manuel. «El periodisme i l'assaig. Els llibres de memòries i els de viatges». *Història Literatura Catalana. Part Moderna*. Barcelona: Ariel, 1986, vol. VII, p. 694-699.
- JOSEPH I MAYOL, Miquel. *El bibliobús de la llibertat. La caiguda de Catalunya i l'èxode dels intel·lectuals catalans*. Barcelona: Símbol Editors, 2008 (Memòria).
- LARRAZ, Fernando. *Letricidio español: censura y novela durante el franquismo*. Gijón: Trea, 2014.
- LEJEUNE, Philippe. *El pacto autobiográfico y otros estudios*. Madrid: Megazul-Endymion, 1994 (La Autobiografía).
- LLOMBART HUESCA, Maria. *Les exilés catalans en France: histoire d'une résistance culturelle (1939-1959)*. Saint-Denis: Université Paris 8 Vincennes Saint-Denis, 2006 (Travaux et documents, 33).
- LOWENTHAL, David. *El pasado es un país extraño*. Madrid: Akal, 1998 (Akal Universitaria. Serie Interdisciplinar, 194).
- LUJÁN, Nèstor. *Temps que passa, gent que queda*. Barcelona: Edicions La Campana, 1989.
- *El túnel dels anys 40. Memòria personal*. Barcelona: Edicions La Campana, 1994.
- *El pont estret dels anys 50. Memòria personal*. Barcelona: Edicions La Campana, 1995.
- LLANAS, Manuel. *L'edició a Catalunya: el segle XX (fins a 1939)*. Barcelona: Gremi d'Editors de Catalunya, 2005 (Història de l'edició a Catalunya).
- *L'edició a Catalunya: el segle XX (1939-1975)*. Barcelona: Gremi d'Editors de Catalunya, 2006 (Història de l'edició a Catalunya).
- *Sis segles d'edició a Catalunya*. Lleida-Vic: Pagès Editors / Eumo Editorial, 2007.
- LLOBET DOMÈNECH, Jordi. «La lectura de novel·les a les biblioteques populars, 1918-1922». *Els Marges*, núm. 98 (2012), p. 25-43.

- LLORENS I VILA, Jordi. *La Unió Catalanista i els orígens del catalanisme polític. Dels orígens a la presidència del Dr. Martí i Julià (1891-1903)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992 (Biblioteca Abat Oliba, 111).
- MADUENO, Eugenio. *Notícies del més enllà. El reporterisme en premsa*. Barcelona: Pòrtic, 1999 (Eines de periodista, 1).
- MAESTRE BROTONS, Antoni. «Els llibres de viatges». *Homenatge a Arthur Terry*. Coordinador Josep Massot i Muntaner. 4 vols. Barcelona: Abadia de Montserrat, 1997-2000 (Estudis de llengua i literatura catalanes, 35, 38, 39 i 40), vol. IV, p. 143-166.
- «Llibres de viatges i gèneres autobiogràfics». *Literatura autobiogràfica. Història, memòria i construcció del subjecte*. Paiporta: Denes, 2001, p. 315-330.
- MAGRIS, Claudio. *El viatjar infinit*. Traducció d'Anna Casassas. Barcelona: Edicions de 1984, 2008 (Mirmanda, 53).
- MALÉ, Jordi; VENY-MESQUIDA, Joan R. *Les revistes literàries a la Catalunya d'entreguerres. Crítica, recepció, traducció*. Lleida: Aula Màrius Torres / Pagès Editors, 2008 (Trossos, 2).
- MALÉ, Jordi (ed.). *Les idees literàries al període d'entreguerres. Antologia de textos*. Lleida: Universitat de Lleida / Càtedra Màrius Torres d'Estudis sobre Patrimoni Literari Català/Pagès Editors, 2011 (Meridians, 1).
- MALLÓ VILAPLANA, Oriol. *Tarradellas. Un segle de catalanisme*. Barcelona: Planeta, 2003.
- MANENT, Albert (dir.). *Diccionari dels catalans d'Amèrica. Contribució a un inventari biogràfic, toponímic i temàtic*. Barcelona: Comissió Amèrica i Catalunya 1992, Generalitat de Catalunya, 4 vol., 1992.
- MANENT, Albert. *Escriptors i editors del nou-cents*. Barcelona: Curial, 1984. (Biblioteca de Cultura Catalana, 56).
- *El Molí de l'Ombra. Dietari polític i retrats, 1946-1975*. Barcelona: Edicions 62, 1986 (Catalunya sota el Franquisme, 2).
- «Assaig, periodisme i memòries (1918-1938)». *Història de la literatura catalana. Part moderna*. Barcelona: Ariel, 1987. Vol x, p. 103-127.
- *Bibliografia catalana dels anys més difícils (1939-1943)*. Barcelona: Abadia de Montserrat, 1988 (Biblioteca Serra d'Or, 76).
- *Bibliografia catalana: cap a la represa (1944-1946)*. Barcelona: Abadia de Montserrat, 1989 (Biblioteca Serra d'Or, 90).
- *La literatura catalana a l'exili*. Barcelona: Curial, 1989, 2a ed., (Biblioteca de Cultura Catalana, 24).
- *Semblances contra l'oblit. Retrats d'escriptors i de polítics*. Barcelona: Destino, 1990 (El Dofí).
- «Els exilis durant la guerra, 1936-1938». *Miscel·lània d'homenatge a Josep Benet*. Pròleg de Jordi Pujol. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991 (Biblioteca Abat Oliba, 100), p. 485-496.
- *Del Noucentisme a l'exili. Sobre la cultura catalana del nou-cents*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997 (Biblioteca Serra d'Or, 180).
- *De 1936 a 1975. Estudis sobre la guerra civil i el franquisme*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999. (Biblioteca Serra d'Or, 220).
- «Perfil d'un polifacètic home de cultura. Josep Porter i Rovira». *Revista de Catalunya*, Barcelona, Nova etapa, núm. 169 (gener 2002), p. 125-133.
- «El salvament i el traspàs del cardenal Vidal i Barraquer a la premsa catalana d'exili». *Sesenta años después. Las literaturas del exilio republicano de 1939*. Vol. I, Barcelona: GEXEL, 2000, p. 71-80.
- *La represa. Memòria personal, crònica d'una generació (1946-1956)*. Barcelona: Edicions 62, 2008 (Biografies i memòries, 73).
- «Testimonis d'una desfeta i d'un exili». *Revista de Catalunya*, Barcelona, núm. 250 (maig 2009), p. 61-80.

- MAÑÀ TARRÉ, Teresa. *Les biblioteques populars de la Mancomunitat de Catalunya (1915-1925)*. Lleida: Pagès Editors, 2007.
- MARFANY, Joan Lluís. «Modernisme i Noucentisme, amb algunes consideracions sobre el concepte de moviment cultural». *Els Marges*, núm. 26 (setembre 1982), p. 31-42.
- «"Al damunt dels nostres cants..." Nacionalisme, modernisme i cant coral a la Barcelona del final de segle». *Recerques. Història, economia i cultura*, núm. 19, 1987, p. 85-113.
- *Aspectes del Modernisme*. Barcelona: Curial, 1990, 8a ed. (Biblioteca de Cultura Catalana, 11).
- *La cultura del catalanisme*. Barcelona: Empúries, 1995 (Biblioteca Universal Empúries, 77).
- MARÍ, Antoni (ed.). *La imaginació Noucentista*. Manresa: Angle Editorial, 2009 (El Fil d'Ariadna, 32).
- MARICHAL, Juan. «La generación de los intelectuales y la política (1909-1914)». *La crisis de fin de siglo: ideología y literatura. Estudios en memoria de Rafael Pérez de la Debesa*. Barcelona: Ariel, 1974, p. 25-41.
- MARTÍ BAIGET, Josep. *Pere Mialet i Rabadà (1900-1968), Periodista, narrador i comediògraf*. Valls: Institut d'Estudis Vallencs, 2005.
- MARTÍ MONTERDE, Antoni. *Poética del Café. Un espacio de la modernidad literaria europea*. Barcelona: Anagrama, 2007 (Argumentos, 365).
- MARTÍ I SOLER, Miquel. *L'Orfeó Català de Mèxic (1906-1986)*. Barcelona: Curial, 1989.
- MARTÍN VIVALDI, Gonzalo. *Géneros periodísticos: reportaje, crónica, artículo. Análisis diferencial*. Madrid: Paraninfo, 1987.
- MARTÍNEZ ALBERTOS, José Luis. *Curso general de redacción periodística*. Madrid: Paraninfo, 1998, 4a edició.
- MARTÍNEZ CUADRADO, Miguel. *Elecciones y partidos políticos en la España contemporánea (1868-1931)*. 2 vols. Madrid: Taurus, 1969.
- MARTÍNEZ FIOU, David. *Estatisme i antiestatisme a Catalunya (1931-1939). Rivalitats polítiques i funcionaries a la Generalitat*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008 (Textos i Estudis de Cultura Catalana, 134).
- MARTÍNEZ MARTÍN, Jesús A. (dir.). *Historia de la edición en España, 1836-1936*. Madrid: Marcial Pons, 2001 (Historia).
- *Historia de la edición en España (1939-1975)*. Madrid: Marcial Pons Historia, 2015.
- MARTÍNEZ DE SAS, María Teresa; PAGÈS I BLANCH, Pelai (coord.). *Diccionari biogràfic del moviment obrer als Països Catalans*. Barcelona: Edicions Universitat de Barcelona / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000.
- MAS I SANÉ, Sílvia. *Les novel·les d'exili d'Avel·lí Artís-Gener*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008 (Textos i Estudis de Cultura Catalana, 140).
- MASSOT I MUNTANER, Josep. «La represa del llibre català a la postguerra». *Els Marges*, Barcelona, núm. 17 (setembre 1979), p. 88-102.
- *De la guerra i de l'exili. Mallorca, Montserrat, França, Mèxic, 1936-1975*. Barcelona: Abadia de Montserrat, 2000 (Biblioteca Serra d'Or, 247).
- *Antoni M. Sbert, agitador, polític i promotor cultural*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000 (Biblioteca Serra d'Or, 255).
- MAY, Georges. *La autobiografía*. México: Fondo de Cultura Económica, 1982 (Breviarios del Fondo de Cultura Económica, 327).
- MAYAYO I ARTAL, Andreu. «Processos electorals a la Conca: 1931-1936». *Aplec de Treballs*, Montblanc, núm. 3 (1981), p. 311-346.
- «Un exemple de la burgesia agrària republicana al Camp de Tarragona i a la Conca de Barberà: Joan Esplugas i Moncusí (1857-1927)». *Aplec de Treballs*, Montblanc, núm. 6 (1984), p. 133-197.

- «En la mort del Sr. Ramon Vives. Darrer membre de la primera junta de la Joventut Nacionalista», *Espitllera*, núm. 47 (novembre 1985), p. 23-24.
- *La Conca de Barberà, 1890-1939: de la crisi agrària a la Guerra Civil*. Montblanc: Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, 1986 (Monografies, II).
- «El catalanisme a la Conca de Barberà». *Lligalls. Revista d'història*, núm. 2 (desembre 1990), p. 30-35.
- *De pagesos a ciutadans. Cent anys de sindicalisme i cooperativisme agraris a Catalunya, 1893-1994*. Catarroja-València: Afers, 1995.
- «Maties Guarro Ribé (1863-1953)». *El Foradot*, Montblanc, núm. 81 (novembre-desembre 2013), p. 31-32.
- MAYORAL, Javier. *Redacción periodística. Medios, géneros y formatos*. Madrid: Síntesis, 2013 (Comunicación audiovisual, 19).
- MEDRANO I TORRES, Núria. *Músics i ball a la Conca de Barberà. Un segle d'agrupacions instrumentals (1844-1936). Els casos de Montblanc, l'Espluga de Francolí, Sarral i Solivella*. Valls: Consell Comarcal de la Conca de Barberà / Cossetània Edicions, 2006 (Aires de la Conca, 8).
- MENGUAL CATALÀ, Josep. «Una aproximació al teatre català a Mèxic». *Els Marges*, núm. 59 (desembre 1997), p. 101-110. Article en línia a: <http://traces.uab.cat/record/36302>
- MICHONNEAU, Stéphane. *Barcelona: memòria i identitat. Monuments, commemoracions i mites*. Vic: Eumo Editorial / Universitat de Vic, 2001 (Referències, 36).
- MIRAUX, Jean-Philippe. *La autobiografía. Las escrituras del yo*. Heber Cardoso (trad.). Buenos Aires: Nueva visión, 2005 (Claves).
- MIRAVILLES, Jaume. *D'Europa a Amèrica. Dietari d'exili (1941-1945)*. Barcelona: Proa, 2009 (Perfils, 88).
- MOIX CABEZA, Josep M. «El Teatre-cine Principal de Montblanc». *El Foradot*, Montblanc, núm. 56 (setembre-octubre 2009), p. 5-10.
- MOLAS, Isidre. *Lliga Catalana*. 2 vols. Barcelona: Edicions 62, 1972.
- (ed.). *Diccionari dels Partits Polítics de Catalunya segle XX*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2000 (Diccionaris de l'Enciclopèdia).
- MOLAS, Joaquim. «Otra literatura iberoamericana. Notas sobre la aventura de la literatura catalana en tierras de América», a *Actas del XXIX Congreso del Instituto Internacional de Literatura Iberoamericana*. Barcelona: PPU, 1994, vol. I, p. 49-66.
- *Obra crítica*. Barcelona: Edicions 62, 1995-1999. 2 vol: vol I: Materials i propostes; Usos de la realitat. Vol II: L'ofici de llegir; Subjectes i complements. (Clàssics Catalans del Segle XX).
- MOLINERO, Carme; YSÀS, Pere (dir.). «De la dictadura a la democràcia, 1960-1980». Vol. 11. *Història. Política, societat i cultura dels Països Catalans*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1998.
- MOLINS, Joaquín M. *Elecciones y partidos políticos en la provincia de Tarragona 1890-1936*. 2 vol. Tarragona: Publicacions de la Diputació de Tarragona, 1985.
- MONFAR, Carles. *El cor errant (poesies)*. Pròleg de L. Bertran i Pijoan. Montblanc: Impremta Recasens, 1927.
- Montblanch y comarca visto por el pintor Potau* [Comentaris: J. Francés, L. Monreal y Tejada, J. Cortés Vidal i A. Marsá]. Montblanc: Museo-Archivo de Montblanch y comarca, 1962.
- Montblanc i la sardana*. Museu Arxiu de Montblanc i Comarca, Montblanc, 1987 [CD?]
- MONTSERRAT MOLAS, Josep; ROVIRÓ ALEMANY, Ignasi (ed.). *Col·loquis de Vic (X): la identitat*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2006.
- MORALES MONTOYA, Mercè. *La Generalitat de Josep Irla i l'exili polític català*. Barcelona: Editorial Base, 2008 (Base Històrica, 45).
- MORA, Ignasi. «Literatura i viatges». *L'Espill*. València, núm. 8/9 (tardor-hivern 2001), p. 79-82.

- MORET, Xavier. *Tiempo de editores. Historia de la edición en España (1939-1975)*. Barcelona: Destino, 2002 (Imago Mundi, 19).
- MUÑOZ, M. Jesús. *Les actituds de l'elit civil tarragonina durant la Restauració (1890-1914: cohesió interna, dependència externa)*. Premi Tarragonès d'Investigació Lucius Licinus Sura 2002. Tarragona: Arola Editors, 2003 (Els Llibres del Consell).
- MURGADES, Josep. «Sobre memòries i dietaris: intent de caracterització d'un gènere». *Els Marges*, núm. 1 (maig 1974), p. 114-118.
- «Assaig de revisió del noucentisme». *Els Marges*, núm. 7 (juny 1976), p. 35-53.
- «Rovira i Virgili, entre Modernisme i Noucentisme». *Revista de Catalunya*, núm. 144 (octubre 1999), p. 106-114.
- MURIÀ, José M. (coord.). *Diccionario de los catalanes de México*. Zapopan: El Colegio de Jalisco, 1996.
- NOGUÉ FONT, Joan. *Els nacionalismes i el territori*. Barcelona: El Llamp, 1991.
- NOGUER FERRER, Marta. *Palabras al viento. Presencia catalana en la prensa cultural mexicana (1939-1975)*. Zapopan-Barcelona: El Colegio de Jalisco / Generalitat de Catalunya, 2004.
- NÚÑEZ LADEVÉZE, Luis. *Introducción al periodismo escrito*. Barcelona: Ariel, 1995 (Ariel comunicació).
- OLÁBARRI, Ignacio. «Actores políticos y actores sociales en la crisis de la restauración (1914-1931). I. Los actores políticos», *Investigaciones históricas: Época moderna y contemporánea*, núm. 14 (1994), p. 197-220.
- «Actores políticos y actores sociales en la crisis de la restauración (1914-1931). II. Los actores sociales», *Investigaciones históricas: Época moderna y contemporánea*, núm. 15 (1995), p. 251-268.
- ORTÍN, Marcel. *La prosa literària de Josep Carner*. Barcelona: Quaderns Crema, 1996.
- PAGÈS I BLANC, Pelai (dir.). *L'exili republicà als Països Catalans. Una diàspora històrica*. Barcelona: Base, 2014 (Base històrica, 120).
- PALAU I DULCET, Antoni. *La Conca de Barberà. Monografia històrica y descriptiva*. Barcelona: Francesch Altés, impressor, 1912.
- *La vespra de Sant Joan a Montblanch en 1927*. Barcelona: Impremta Ràfols, 1927.
- *La Setmana Santa a Montblanch en 1928*. Barcelona: Impremta Ràfols, 1928.
- *Conca de Barberà I. Guia de Montblanc*. Barcelona: Impremta Romana, 1931.
- *Conca de Barberà II. Guia de Poblet*. Barcelona: Impremta Romana, 1931.
- *Conca de Barberà III. Guia de la Conca*. Barcelona: Impremta Romana, 1932.
- *Memòries d'un llibreter català*. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1935.
- PALLISÉ CLOFENT, Joan. *Els camins de l'aigua. Fonts naturals i aigües al terme de Montblanc*. Valls: Cossetània, 2006 (Petjades, 7).
- PÀMIES, Teresa. *Gent del meu exili*. Barcelona: Galba, 1975 (Narrativa, 2).
- PANYELLA, Ramon; MARRUGAT, Jordi (ed.). *L'escriptor i la seva imatge. Contribució a la història dels intel·lectuals en la literatura catalana contemporània*. Barcelona: Grup d'Estudis de Literatura Catalana Contemporània de la UAB (GELCC); L'Avenç, 2006 (Traces. Llibres, 1).
- PANYELLA, Ramon (ed.). *La projecció social de l'escriptor en la literatura catalana contemporània. Actes del Congrés Internacional La projecció social de l'escriptor en la literatura catalana contemporània. Barcelona/Bellaterra, 26, 27 i 28 d'octubre de 2005*. Barcelona: PUNCTUM&GELC, 2007.
- PANYELLA, Vinyet. *Cronologia del Noucentisme (Una eina)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996 (Biblioteca Serra d'Or, 152).
- PERALTA, Dante A. J.; URTASUN, Marta. *La crónica periodística. Herramientas para una lectura crítica y redacción*. Buenos Aires: La Crujía, 2004 (Inclusiones. Herramientas).
- PERAN, Martí; SUÁREZ, Alcía i VIDAL, Mercè. *Noucentisme i Ciutat*. Barcelona: Centre de Cultura Contemporània de Barcelona / Electa, 1994.

- PERAN, Martí (dir.). *El Noucentisme: un projecte de modernitat*. Barcelona: Generalitat de Catalunya / Centre de Cultura Contemporània de Barcelona / Enciclopèdia Catalana, 1994.
- PEREZ VALLVERDÚ, Eulàlia. *Josep M. Folch i Torres (1880-1910). Compromís polític i creació literària*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2009 (Textos i Estudis de Cultura Catalana, 153).
- *La literatura infantil i juvenil de Josep Maria Folch i Torres*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2010 (Textos i Estudis de Cultura Catalana, 155).
- PERICAY, Xavier; TOUTAIN, Ferran. *Verinosa llengua*. Barcelona: Empúries, 1986.
- *El malentès del noucentisme*. Barcelona: Proa, 1996 (La Mirada).
- PERMANYER, Lluís. «Els cronistes oficials de Barcelona». *Revista de Catalunya*, núm. 280 (octubre-novembre-desembre 2012), p. 59-73.
- PI SUNYER, Carles. *La República y la Guerra. Memorias de un político catalán*. México: Ediciones Oasis, 1975.
- *Memòries de l'exili. El Consell Nacional de Catalunya, 1940-1945*. Vol I. Barcelona: Curial, 1978 (La Mata de Jonc, 10).
- *Memòries de l'exili. El Govern de la Generalitat, París 1945-1948*. Vol II. Barcelona: Curial, 1979 (La Mata de Jonc, 11).
- *La guerra, 1936-1939. Memòries*. Edició de Núria Pi-Sunyer. Barcelona: Pòrtic, 1986.
- *Conferències al Casal Català de Londres (1941-1943)*. Edició a cura de Francesc Vilanova. Barcelona: Fundació Carles Pi i Sunyer d'Estudis Autònomic i Locals, 1994 (Biblioteca Carles Pi i Sunyer).
- *La guerra des de Londres. Articles per al Ministeri d'Informació britànic (1940-1941)*. Edició a cura de Francesc Vilanova. Barcelona: Fundació Carles Pi i Sunyer d'Estudis Autònomic i Locals, 1996 (Biblioteca Carles Pi i Sunyer).
- *1939. Memòries del primer exili*. Edició de Xavier Luna Batlle i Francesc Vilanova. Barcelona: Fundació Carles Pi i Sunyer, 2000.
- *Londres en guerra, 1939-1942. Impressions d'un exiliat*. Barcelona: Fundació Carles Pi i Sunyer, 2006.
- PICH I MITJANA, Josep. *El Centre Català. La primera associació política catalanista (1882-1894)*. Catarroja, Barcelona: Afers, 2002 (Recerca i pensament, 15).
- PICORNELL BELENGUER, Mercè. *Discursos testimonials en la literatura catalana recent (Montserrat Roig i Teresa Pàmies)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002 (Biblioteca Miquel dels Sants Oliver, 19).
- PIJOAN, Josep. *Política i cultura*. Edició a cura de Jordi Castellanos. Barcelona: La Magrana, 1990 (Biblioteca dels clàssics del nacionalisme català, 25).
- PLA BRUGAT, Dolores. *Els exiliats catalans a Mèxic. Un estudi de la immigració republicana*. Catarroja: Afers, 2000. (Recerca i Pensament, 11).
- PLA, Josep. *Els pagesos. Obra completa*. Vol 8, 2a edició. Barcelona: Destino, 1975 [1968].
- PLA, Xavier. *Josep Pla: ficció autobiogràfica i veritat literària*. Barcelona: Quaderns Crema, 1997 (Assaig, 19).
- PLAZA ARQUÉ, Carme (ed.). *III Jornada d'Estudis, novembre 2010. «Josep Conangla i Fontanilles»*. Montblanc: Associació Per Montblanc i la Conca/Museu Arxiu de Montblanc i Comarca, 2012.
- POBLET I CIVIT, Joan. «Recull de documents, notes i dades per a la història de la ducal vila de Montblanc». Vol. III. Les Borges Blanques, 1942. [Quadern manuscrit inèdit].
- POBLET I TEIXIDÓ, Joan. *Origen del Santuari y Monastir de la Mare de Déu de la Serra*. Tradició montblanquina relatada per Joan Poblet, llicenciat en Filosofia i Lletres. Treball llorejat en lo segon Certamen de la Secció Catalanista de la Congregació Mariana de Barcelona y en lo d'Olot de 1898. Barcelona: Estampa de Francesch Badia, 1899. Text reproduït a AA. DD.

- Biografia de la fundadora i altres treballs històrics del Monestir de la Mare de Déu de la Serra de Montblanc*. Montblanc: Monestir de Santa Maria de la Serra de Monges de Santa Clara, 1996.
- PONS, Agustí. *Pere Calders, veritat oculta*. Barcelona: Edicions 62, 1998.
- «Tísner: vida, novel·la, memòria». *Revista de Catalunya*, núm. 152 (juny 2000), p. 3-6.
- PORTA I BALANYÀ, Josep M. *El Casal Montblanquí. Cinquanta anys d'història d'una societat cultural, recreativa i esportiva (1947-1997)*. Montblanc: Casal Montblanquí, 1997.
- *Montblanc*. Valls: Cossetània Edicions, 2000 (La Creu de Terme, 8).
- PRESTON, Paul. *La Guerra Civil espanyola*. Barcelona: Editorial Base, 2006. (Base Històrica, 17).
- PRAT, J. «El pairalisme com a model ideològic». *L'Avenç*, núm. 132 (desembre 1989), p. 34-53.
- PROUST, Marcel. *Sobre la lectura*. Barcelona: Quaderns Crema, 1996. (Mínima menor, 63).
- PUIG I FERRETER, Joan. *Diari d'un escriptor. Ressonàncies (1942-1952)*. Barcelona: Edicions 62, 1975.
- *Memòries polítiques*. Barcelona: Edicions Proa, 1981.
- PUIG, Carme (ed.). *Pere Calders i el seu temps*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat / UAB, 2003.
- PUIG, Roser; GRAU; Josep M.; FELIP, Jaume. *La premsa i la història a la Conca de Barberà, 1889-1939*. Montblanc: Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, 1995 (Monografies; VI).
- PUIG I TÀRRECH, Roser. «Epistolari entre el montblanquí Josep M. Poblet i Josep Tarradellas en temps d'exili (1947)». *Aplec de Treballs*, Montblanc, núm. 23 (2005), p. 145-152.
- PUJADAS, Joan (ed.). *Epistolari Albert Manent & Vicenç Riera Llorca*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat / Ajuntament de Barcelona, 2015.
- PUJOL, Enric. *Ferran Soldevila. Els fonaments de la historiografia catalana contemporània*. Catarroja-Barcelona: Afers, 1995 (Personatges, 1).
- (coord.). «Història, memòria i identitat». *Idees. Revista de temes contemporanis*, [núm. monogràfic], Centre d'Estudis de Temes Contemporanis, 1999.
- *Història i reconstrucció nacional. La historiografia catalana a l'època de Ferran Soldevila (1894-1971)*. Catarroja: Afers, 2003 (Recerca i pensament, 18).
- *L'exili català del 1936-1939. Un balanç*. Girona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials de Girona, 2003 (Quaderns del Cercle, 19).
- *L'exili català del 1936-1939. Noves aportacions*. Girona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials de Girona, 2006 (Quaderns del Cercle, 22).
- REVERTE, Javier. «El viaje como creación». *Revista de Occidente*, núm. 193 (1997), p. 37-46.
- RIBÉ, Manuel. *Memorias de un funcionario*. Barcelona: Editorial Marte, 1963.
- RIBERA LLOPIS, Joan Miquel. «Carles Soldevila, narrador: del perfil crític a l'autoretrat literari». *Professor Joaquim Molas: memòria, escriptura, història*, Barcelona: Universitat de Barcelona, 2003, vol. 2, p. 861-875.
- RICOEUR, Paul. *La lectura del tiempo pasado: memoria y olvido*. Madrid: Arrecife, 1998 (Punto cero. E, 2).
- *Historia y narrativa*. Barcelona: Paidós / ICE de la Universitat Autònoma de Barcelona, 1999 (Pensamiento contemporáneo, 56).
- *La memoria, la historia, el olvido*. Madrid: Trotta, 2003 (Estructuras y procesos. Filosofía).
- RIERA LLORCA, Vicenç. «El problema de l'exiliat català». *Revista de Catalunya*, Mèxic, núm. 106 (setembre 1967), p. 71-75.
- *Nou obstinats*. Barcelona: Editorial Selecta, 1971.
- «El retorn de l'exili». *Revista de Catalunya*, Barcelona (nova època), núm. 12 (octubre 1987), p. 37-46.
- *Els exiliats catalans a Mèxic*. Barcelona: Curial, 1994. (La Mata de Jonc, 29).
- *Cròniques americanes*, a cura de Josep Ferrer i Joan Pujades. Barcelona: Fundació Pere Coromines, 2003.

- RIERA LLORCA, Vicenç; MANENT, Albert. «Literatura catalana en el exili», dins ABELLÁN, José Luis (dir.) *El exilio español de 1939. VI. Cataluña, Euzcadi, Galicia*. Madrid: Taurus, 1978 (Biblioteca Política Taurus, 41), p. 159-215. Reproduït dins PUJADAS, Joan (ed.) *Epistolari Albert Manent & Vicenç Riera Llorca*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Ajuntament de Barcelona, 2015, p. 199-242.
- RIQUER I PERMANYER, Borja de. *Lliga Regionalista: la burgesia catalana i el nacionalisme*. Barcelona: Edicions 62, 1977.
- «El conservadurisme polític català: del fracàs del modernisme al desencís de la Restauració». *Recerques*, núm. 11 (1981), p. 29-80.
- RIQUER I PERMANYER, Borja de; CULLA, Joan B. *El franquisme i la transició democràtica, 1939-1988*. Barcelona: Edicions 62, 1989 (Història de Catalunya, 7).
- (dir.). *Història. Política, societat i cultura dels Països Catalans*. Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana, 1995-2008. 12 vol.
- RIQUER I PERMANYER, Borja de. «Modernitat i pluralitat: dos elements bàsics per a entendre i analitzar el catalanisme». *El catalanisme conservador*. Girona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 1996 (Quaderns del Cercle, 12) p. 7-23.
- «Per a una història social i cultural del catalanisme contemporani». *Le Discours sur la nation en Catalogne aux XIXe et XXe siècles Hommage à Antoni M. Badia i Margarit. Actes du Colloque international 19, 20, 21 octobre 1995*. Paris: Éditions hispaniques, 1996, p. 153-163.
- (dir.). *Cronologia dels Països Catalans: història, societat, economia, cultura, ciència*. Barcelona: Pòrtic, 1999 (Biblioteca universitària, 40).
- *Identitats contemporànies: Catalunya i Espanya*. Vic: Eumo, 2000 (Referències, 28).
- *La dictadura de Franco*. Barcelona: Crítica / Marcial Pons, 2010 (Historia de España, 9).
- *Alfonso XIII y Cambó: la monarquía y el catalanismo político*. Barcelona: RBA, 2013 (RBA Historia. Historia de España)
- RIQUER, Martí de; COMAS, Antoni; MOLAS, Joaquim. *Història de la literatura catalana*. Barcelona: Ariel, 1987. 11 vol.
- RISQUES, Manel; VILANOVA, Francesc; VINYES, Ricard (ed.). *1939: Barcelona any zero. Història gràfica de l'ocupació de la ciutat*. Barcelona: Institut de Cultura: Museu d'Història de la Ciutat: Proa, 1999.
- *Les ruptures de l'any 1939*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000 (Biblioteca Serra d'Or, 250).
- RISQUES, Manel (coord.). *Visca la República!* Barcelona: Proa, 2007 (Perfils, 79).
- ROIG I ROSICH, Josep M. *La Dictadura de Primo de Rivera a Catalunya. Un assaig de repressió cultural*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992 (Biblioteca Abat Oliba, 107).
- ROMAGUERA I RAMIÓ, Joaquim. «Actors i actrius catalans a les amèriques». *V Jornades d'Estudis Catalano-Americans. Maig 1993*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Direcció General de Relacions Exteriors, 1997, p. 369-375.
- «Literatura audiovisual (cinema, televisió) d'exiliats del 1939 dels Països Catalans a les Amèriques. 1. Guionistes, argumentistes, adaptadors, dialoguistes», dins Manuel AZNAR SOLER (ed.), *Las Literaturas del exilio republicano de 1939. Actas del II Congreso Internacional (Bellaterra, 1999)*, Sant Cugat del Vallès: Associació d'Idees / Seminari de Literatura Espanyola Contemporània / Grup d'Estudis de l'Exili Literari, 2000, vol. I (Serpa Pinto, 3), p. 407-416.
- «Presència en el cinema mexicà dels exiliats dels Països Catalans». *Revista de Catalunya*. Barcelona, Nova etapa, núm. 155 (octubre 2000), p. 72-94.
- (dir.). *Diccionari del cinema a Catalunya*. Amb una anàlisi històrica de Miquel Porter i Moix. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2005.

- ROVIRA I VIRGILI, Antoni. *Els darrers dies de la Catalunya republicana (memòries sobre l'èxode català)*, Buenos Aires: Agrupació d'Ajut a la Cultura Catalana, 1940 (Edicions de la Revista Catalunya, 4).
- «*La guerra que han provocat*». *Selecció d'articles sobre la guerra civil espanyola*. Edició de Josep M. Roig i Rosich. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998 (Biblioteca Abat Oliba, 195).
- *Teatre de la natura. Teatre de la ciutat*. Pròleg de Joaquim Molas. Barcelona: Proa, 2000 (Proa beta, 38).
- *Cartes de l'exili (1939-1949)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002.
- ROY, Joaquim. *Catalunya a Cuba*. Barcelona: Editorial Barcino, 1988.
- RUBÍ, Gemma; IZQUIERDO, Santiago. «El Centre Nacionalista Republicà (1906-1910) i el catalanisme d'esquerres». *Cercles. Revista d'història cultural*, núm. 11, Barcelona, 2008, p. 106-122.
- RUBIRALTA I CASAS, Fermí. *Joan Cornudella i Barberà (1904-1985). Biografia política: 50 anys d'independentisme català*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003 (Biblioteca Serra d'Or, 314).
- *Una història de l'independentisme polític català. De Francesc Macià a Josep Lluís Carod-Rovira*. Lleida: Pagès editors, 2004 (Guimet, 76).
- RUIZ BAUTISTA, Eduardo. *Los señores del libro: propagandistas, censores y bibliotecarios en el primer franquismo (1939-1945)*. Gijón: Trea, 2005.
- (coord.). *Tiempo de censura. La represión editorial durante el franquismo*. Gijón: Trea, 2008.
- RUMEU DE ARMAS, Antonio. *Historia de la censura literaria gubernativa en España: historia, legislación, procedimientos*. Madrid: M. Aguilar, 1940.
- SABATÉ LLOBERA, Núria. «Dos relatos del exilio catalán en Cuba: Teresa Pàmies y Josep Maria Pobleu». *Alpha*, núm. 29 (desembre 2009), p. 303-314.
- SAFONT PLUMED, Joan. *Per França i Anglaterra. La I Guerra Mundial dels aliadòfils catalans*. Pròleg de Francesc Canosa. Barcelona: Acontravent, 2012 (Abans d'ara, 25).
- «La visita del mariscal Joffre a Barcelona. L'epíleg de la francofília catalana durant la Primera Guerra Mundial», *L'Avenç*, núm. 392 (juny 2013).
- SAMSÓ, Joan. *La cultura catalana: entre la clandestinitat i la represa pública (1939-1951)*. 2 vol. Pròleg de Josep Benet (vol. I). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994-1995 (Biblioteca Abat Oliba, 141 i 147).
- SÁNCHEZ-COSTA, Fernando. *A l'ombra del 1714. Memòria pública i debat polític a la Catalunya republicana*. Almeria: Círculo rojo, 2013.
- SÁNCHEZ ILLÁN, Juan Carlos (dir.). *Diccionario biográfico del exilio español de 1939. Los periodistas*. Madrid: Fondo de Cultura Económica. Cátedra del Exilio, 2011.
- SANTAMARIA ROIG, Núria. «El primer teatre de Carles Soldevila i la comèdia burgesa». *Llengua & Literatura*. Barcelona, núm. 6 (1994-1995), p. 53-69.
- *Carles Soldevila: l'intel·lectual i l'escriptor (1911-1936)*. Tesi doctoral dirigida pel Dr. Jordi Castellanos i Vila. Universitat Autònoma de Barcelona, Facultat de Filosofia i Lletres, Departament de Filologia Catalana, 2001.
- «Carles Soldevila, periodista». *Trípodos. Facultat de Comunicació Blanquerna*, Monogràfic: Els clàssics del periodisme català: de la Renaixença a la Guerra Civil, Universitat Ramon Llull, núm. 20 (2006), p. 79-86.
- SANTAMARÍA SUÁREZ, Luisa; CASALS CARRO, María Jesús. *La opinión periodística. Argumentos y géneros para la persuasión*. Madrid: Fragua, 2000.
- SANTESMASES I OLLÉ, Josep [dir.]. *Republicans i republicanisme a les terres de parla catalana. Actes del VI Congrés de la CCEPC. Barcelona, 2, 3 i 4 de novembre de 2006*. Valls: Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana / Institut Ramon Muntaner / Centre d'Història Contemporània de Catalunya / Museu d'Història de Catalunya / Programa per al Memorial

- Democràtic / Cossetània Edicions, 2008. (Publicacions de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana, 5).
- SAURET, Joan. *L'exili polític català*. Barcelona: Aymà, 1979.
- SEGURA, Antoni; MAYAYO, Andreu; ABELLÓ, Teresa (dirs.) *La dictadura franquista: la institucionalització d'un règim*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2012.
- SIMON I TARRÉS, Antoni (dir.). *Diccionari d'historiografia catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2003.
- SOBREQUÉS I CALLICÓ, Jaume. *La fi del silenci. La recuperació de la Generalitat i el retorn de Tarradellas*. Barcelona: Base, 2002, 2a ed., corr. i augm. (Base Històrica, 3).
- *Antoni Rovira i Virgili. Història i pensament polític*. Barcelona: Curial, 2002.
- SOLDEVILA, Llorenç (ed.). *Un temps, un país 1888-1939. Antologia de textos memorialístics*. Barcelona: Edicions 62, 1993 (El Garbell, 41).
- «Autobiografia i memorialística catalana contemporània (1889-2000): Aproximació i balanç» dins Enric BALAGUER, Joan BORJA, Joaquim ESPINÓS i Maria Àngels FRANCÈS (cur.). *Literatura autobiogràfica. Història, memòria i construcció del subjecte*. València / Alacant: Editorial Denes, 2001, p. 203-219.
- «Un primer inventari de la memorialística catalana contemporània». *Llengua & Literatura*, Barcelona, núm. 15 (2004), p. 427-468.
- *Comarques tarragonines i Terres de l'Ebre*. Pròleg de Josep Murgades. Barcelona : Pòrtic, 2010 (Geografia literària, 3).
- SOLDEVILA, Carles. *Vida amorosa d'un home*. Barcelona: Imp. Esmandia, 1924 (La Novel·la d'Ara, 51) (7-VI-1924).
- *Bellesa de Catalunya: art, vida, paisatge*. Pòrtic de Joan Maragall. Barcelona: Aedos, 1956.
- *Fulls de dietari. Una antologia*. Edició de Núria Santamaria. Barcelona: Editorial Empúries, 2004 (Nova Biblioteca Selecta, 3).
- SOLDEVILA, Ferran. *Al llarg de la meua vida*. Barcelona: Edicions 62, 1970 (Clàssics Catalans del Segle XX).
- *Dietaris de l'exili i del retorn*. Edició d'Enric Pujol. 2 vol. València: Eliseu Climent, 1995-2000 (La Unitat, 159-160).
- *Textos d'història i política (1924-1967)*. Recerca, selecció, introducció i cronologia a cura d'Enric Pujol. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1994 (Catalans il·lustres, 5).
- SOLÉ I SABATÉ, Josep M. *La repressió franquista a Catalunya 1938-1953*. Presentació de Josep Benet. Pròleg de Josep Termes. Barcelona: Edicions 62, 2003.
- SOPENA, Mireia. *Editar la memòria. L'etapa resistent de Pòrtic (1963-1976)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2006 (Biblioteca Serra d'Or, 366).
- SOLSONA, Braulio. *Evocaciones periodísticas y políticas*. Barcelona: Pòrtic, 1970 (Memòries, 7).
- SUNYER MOLNÉ, Magí. *Els marginats socials en la literatura del Grup Modernista de Reus*. Reus-Tarragona: Associació d'Estudis Reusencs / Col·legi d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics de Tarragona, 1984.
- (ed.). «La polèmica de Tarragona sobre el Modernisme». *El Modernisme literari a Tarragona*. Tarragona: Arola Editors, 2006, pàg. 197-230.
- «Pàtria i exili: els paradisos perduts d'Artur Bladé i Desumvila». *La ciutat nova. Literatura sobre llibertat, igualtat i catalanisme*. Benicarló: Onada Edicions, 2009 (Biblioteca La Nau, 10), p. 125-144.
- SURROCA I TALLAFERRO, Robert. *Prensa catalana de l'exili i l'emigració (1861-1976)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2004 (Textos i Documents, 28).
- TARRADELLAS, Josep. *Los papeles de Tarradellas. República, exilio y transición*. Edició a cura de Josep Sánchez Cervelló. Barcelona: Flor del Viento, 2005 (Tramontana, 15).
- TASIS, Rafael. *Barcelona: Imatge i història d'una ciutat*. Barcelona: Rafael Dalmau, 1961.

- *Història d'una penya literària*. Barcelona: [l'autor], 1965 [Opuscle editat com a felicitació de Nadal de 1965].
- *Amèrica del Nord, avui*. Barcelona: Proa, 1967 (La Mirada).
- *Diari íntim. Escrits autobiogràfics*. Edició de Montserrat Bacardí i Francesc Foguet. Barcelona: Acontravent, 2011.
- *Les raons de l'exili*. Edició a cura de Montserrat Bacardí i Francesc Foguet. Valls: Cossetània Edicions, 2012 (Memòria del Segle XX, 19).
- TEIXIDOR COLOMER, Anna. «La trajectòria periodística de Jaume Miravittles a l'exili (1939-1963): París, Mèxic, Nova York». *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, núm. 39 (2008), p. 411-434 (Història)
- TERRICABRAS, Josep-Maria (ed.). *El pensament d'Eugeni d'Ors*. Girona: Documenta Universitaria, 2010 (Noms de la Filosofia Catalana, 6).
- TERMES, Josep. *Les arrels populars del catalanisme*. Barcelona: Empúries, 1999.
- *Història del catalanisme fins al 1923*. Barcelona: Pòrtic, 2000 (Monografies, 10).
- TERMES, Josep; COLOMINES, Agustí. *Patriotes i resistent*. *Història del primer catalanisme*. Barcelona: Editorial Base, 2003 (Base Històrica, 5).
- TODA I BONET, Agnès. *Els Jocs Florals de l'àrea d'influència de Reus en la primera postguerra*. Reus: Edicions del Centre de Lectura, 2006 (Assaig, 102).
- TODOROV, Tzvetan. *Las morales de la historia*. Barcelona: Paidós, 2008.
- TORRA, Quim. *Periodisme? Permetin! La vida i els articles d'Eugeni Xammar*. Barcelona: Símbol, 2008 (Memòria, 6).
- *Viatge involuntari a la Catalunya impossible. Tres periodistes oblidats i l'espectre d'Eugeni Xammar*. Barcelona: Proa, 2010 (La Mirada, 80).
- (ed.). *El Nadal que no vam tornar a casa. 1939, el primer Nadal d'exili*. Barcelona: Acontravent, 2009 (Abans d'ara, 7).
- TORRENT, Joan i TÀSIS, Rafael. *Història de la premsa catalana*. 2 vols. Barcelona, 1966.
- TORROELLA I PRATS, Josep. «Jaume Miravittles, de Figueres a Nova York». *Revista de Girona*, núm. 234 (gener-febrer 2006), p. 44-49.
- TOUS I VALLVÈ, Jordi. *Antoni Andreu i Abelló. Correspondència política d'exili (1938-1939)*. D'Estat Català al Front Nacional de Catalunya. Tarragona: El Mèdol, 1999. (El Mèdol-Fòrum, 20).
- TRABAL, Francesc. *Els contracops de l'enyorança. Escrits de l'exili*. Edició i pròleg de Maria Campillo. Sabadell: Fundació La Mirada, 2011 (Ragtime, 8).
- TRAVERSO, Enzo. *Els usos del passat. Història, memòria, política*. València: Universitat de València, 2006.
- TRESSERRAS, Joan Manuel. *D'Ací i d'Allà. Aparador de la modernitat (1918-1936)*. Barcelona: Llibres de l'Índex, 1993.
- TRIADÚ, Joan. *La novel·la catalana de postguerra*. Barcelona: Edicions 62, 1982.
- TRÍAS, Eugenio. *La Catalunya ciutat i altres assaigs: el pensament cívic a l'obra de Maragall i d'Ors*. Barcelona: L'Avenç, 1984.
- UCELAY-DA CAL, Enric. *La Catalunya populista. Imatge, cultura i política en l'etapa republicana, 1931-1939*. Barcelona: La Magrana, 1982.
- *El imperialisme catalán: Prat de la Riba, Cambó, D'Ors y la conquista moral de España*. Barcelona: Edhasa, 2003.
- VALL, Josep (ed.). *Esquerra a Mèxic 1941-1980*. Barcelona: Fundació Josep Irla, 2012, 2a edició corregida.
- VALLCORBA, Jaume. *Noucentisme, mediterraneisme i classicisme. Apunts per a la història d'una estètica*. Barcelona: Quaderns Crema, 1994.
- VALLÈS I MARTÍ, Josep Maria. «Fets de la postguerra civil: Josep Antoni Miró Civit, el Fotent (el procés jurídic militar)». *El Foradot*, Montblanc, núm. 68 (setembre-octubre 2011), p. 18-21.

- *Albert Talavera Sabater. Un lideratge ambiciós, malaguanyat*. Barcelona-Valls: Fundació Roca i Galès/9 Grup Editorial Cossetània Edicions, 2013 (Cooperativistes Catalans, 23).
- «Les aigües medicinals de l'Espluga de Francolí». *Podall*, núm. 3 (2014), p. 364-391.
- VALLVERDÚ, Francesc. *L'escriptor català i el problema de la llengua*. 2a ed. revisada. Barcelona: Edicions 62, 1975 (Llibres a l'Abast, 59).
- VALLVERDÚ I BORRÀS, Marta. «Una visió de l'exòtic en els llibres de viatges: *Els paradisos oceànics* d'Aurora Bertrana». *Els Marges*, 52 (1995), p. 103-114.
- «Visions de l'Orient a la Catalunya d'entreguerres (1918-1938)». *Revista de Catalunya*, Barcelona, Nova etapa, núm. 136 (gener 1999), p. 21-52.
- *Viatges literaris a l'exòtic: Aurora Bertrana, Josep Maria de Sagarra (1918-1938)*. Director: Joaquim Molas i Batllori; tutor: Pere Farrés i Arderiu. Tesi doctoral, Universitat de Barcelona. Departament de Filologia Catalana, 2006.
- *Viatges literaris a la Polinèsia: Aurora Bertrana, Josep Maria de Sagarra*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007 (Biblioteca Serra d'Or. Literatura, 375)
- «Poètica del viatge en Josep Maria de Sagarra. Per una prehistòria de *La ruta blava*». *Els Marges*, 82 (2007), p. 31-46.
- VÁZQUEZ OSUNA, Federico. *La justícia durant la Guerra Civil. El Tribunal de Cassació de Catalunya (1934-1939)*. Barcelona: L'Avenç, 2009.
- VERDAL, Tomás. *Los presos del Manuel Arnús*, Reus, 1935.
- VILA, Santi. *Elogi de la memòria. Records, silencis, oblits i reinencions*. València: Eliseu Climent, editor, 2005. (La Unitat, 188).
- VILANOVA I VILA-ABADAL, Francesc (ed.). *Reports: 1939-1942*. Barcelona: Fundació Carles Pi i Sunyer d'Estudis Autònoms i Locals, 1993 (Biblioteca Carles Pi i Sunyer).
- «Política i cultura en el primer exili», dins Manuel AZNAR SOLER (ed.). *Las Literaturas del exilio republicano de 1939. Actas del II Congreso Internacional (Bellaterra, 1999)*. Sant Cugat del Vallès: Associació d'Idees / Seminari de Literatura Espanyola Contemporània / Grup d'Estudis de l'Exili Literari, 2000. Vol. I (Serpa Pinto, 3), p. 119-127.
- *Als dos costats de la frontera. Relacions polítiques entre exili i interior a la postguerra, 1939-1948*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2001 (Biblioteca Serra d'Or, 258).
- *La Barcelona franquista i l'Europa totalitària (1939-1946). Lectures polítiques de la segona guerra mundial*. Barcelona: Empúries, 2005 (Biblioteca Universal Empúries, 201).
- *Exiliats, proscrius, deportats. El primer exili dels republicans espanyols: dels camps francesos al llinar de la deportació*. Barcelona: Empúries, 2006 (Biblioteca Universal Empúries, 210).
- «1939. Exiliats i represaliats: de les depuracions franquistes als camps francesos». *Revista de Catalunya*, núm. 250 (maig 2009), p. 46-60.
- *L'any que va caure París. Aliadòfils i franquistes catalans a l'estiu del 1940*. Barcelona: La Magrana, 2010 (Els Orígens, 157).
- *Una burgesia sense ànima. El franquisme i la traïció catalana*. Barcelona: Empúries, 2010 (Biblioteca Universal Empúries, 234).
- (ed.). *La primavera republicana. Mirades a la proclamació de la República, Barcelona, 1931-1939*. Barcelona: Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona, 2006.
- VILANOVA I VILA-ABADAL, Francesc; YSÀS I SOLANES, Pere (eds.). *Europa, 1939. El año de las catástrofes*. València: Publicacions de la Universitat de València, 2010 (Història).
- VILARDELL DOMÈNECH, Laura. «La censura franquista a Catalunya». *Llengua & Literatura*, núm. 25 (2015), p. 216-217.
- (ed.). *Traducció i censura en el franquisme*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2015.
- VILLARROYA I FONT, Joan. *Desterrats. L'exili català de 1939*. Barcelona: Editorial Base, 2002 (Base Històrica, 2).

- VIRGILI I SANROMÀ, Josep-P. *Tarragona i la seva premsa: 1900-1980*. Tarragona: Edicions de l'Hemeroteca de la Caixa d'Estalvis de la Província, 1981-1982, 2 vol (Història, 1).
- VIROLI, Maurizio. *Republicanism*. Barcelona: Centre d'Estudis de Temes Contemporanis / Angle, 2007 (Idees. Assaig breu, 17).
- VIVES I POBLET, Lluís, «Narracions històriques de la vila de Montblanc». Montblanc: 1966.
- WEINTRAUB, Karl J. «Authobiography and historical consciousness», *Anthropos*, monogràfic: *La autobiografía y sus problemas teóricos*, núm. 29 (1991), p. 18-33.
- WILLIAMS, Raymond. *El campo y la ciudad*. Buenos Aires: Paidós, 2001.
- WOODS PEIRO, Eva. *White Gypsies. Race and stardom in Spanish musical films*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2012.
- XAMMAR, Eugeni. *Seixanta anys d'anar pel món. Converses amb Josep Badia i Moret*. Barcelona: Quaderns Crema, 2007 (D'un dia a l'altre, 25).
- YATES, Alan. *Una generació sense novel·la? La novel·la catalana entre 1900 i 1925*. Barcelona: Edicions 62, 1975 (Llibres a l'abast, 122).

Recursos en línia i electrònics

- AGUSTÍ, Lluís. «Aportacions per a una bibliografia de l'exili republicà català, valencià i balear als Estats Units d'Amèrica» dins *BiD. Textos Universitaris de Biblioteconomia i Documentació*, [s.l.]: Universitat de Barcelona, Universitat Oberta de Catalunya, núm. 15 (2005). Recurs electrònic en línia a: <http://bid.ub.edu/15agusti.htm>
- ARAÑÓ VEGA, Laia. *Pertinença i cohesió. La Generalitat a l'exili i l'ajuda als refugiats catalans a França (1945-1948)*. Barcelona: Fundació Carles Pi i Sunyer, 2010 (Col·lecció Digital, 1) [Recurs electrònic: 1 disc òptic (CD-ROM) i 1 fullet [9] p.].
- BARÓ, Mònica; MANÀ, Teresa. «Eugeni d'Ors i les biblioteques: una aproximació a partir del *Glosari*», *BiD. Textos universitaris de biblioteconomia i documentació*, núm. 12, 2004. <http://bid.ub.edu/12baro.htm>
- BATALLA I GALIMANY, Ramon. *Jaume Miravittles i Navarra. Intel·lectual, revolucionari i home de govern. Els anys joves, 1906-1939*. Director: Pere Gabriel i Sirvent. Universitat Autònoma de Barcelona, 2011. Tesi doctoral en línia a: <http://hdl.handle.net/10803/32060>
- BELENGUER JANÉ, Mariano (dir.). *Seminario Permanente de Periodisme de Viajes*. Grup de treball i estudi de la Facultat de Comunicació de la Universitat de Sevilla. Espai web a: <http://www.periodismodeviajes.org> [Conté bibliografia].
- BLASCO PERIS, Albert. *'Barcelona Atracción' (1910-1936). Una revista de la Sociedad de Atracción de Forasteros*. Director: Josep Termes Ardèvol. Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari d'Història Jaume Vicens i Vives, 2005. Tesi doctoral en línia a: <http://hdl.handle.net/10803/7465>
- CANOSA FARRAN, Francesc. *El somni d'una societat i d'un periodisme. La televisió de paper (1931-1936)*. Directora: Magda Sellés Quintana. Universitat Ramon Llull. FCCB - Comunicació Social, 2005. Tesi doctoral en línia a: <http://hdl.handle.net/10803/9219>
- FABRE FORNAGUERA, Jaume. *La contrarevolució de 1939 a Barcelona. Els que es van quedar*. Director: Borja de Riquer i Permanyer. Universitat Autònoma de Barcelona. Departament d'Història Moderna i Contemporània. Tesi en línia a: <http://hdl.handle.net/10803/4787>
- FÉRRIZ ROURE, Teresa. *Escriptors i revistes catalanes a l'exili*. Barcelona: Sehen (UOC), 2009.
- FORNAS, Josep. *Commemoració del centenari del naixement de l'escriptor i polític Josep M. Poblet*. Barcelona: 1997. Enregistrament sonor en línia a: <http://arxiudigital.ateneubcn.org/items/show/944>
- MAYAYO I ARTAL, Andreu. *La destrucció del món rural català 1880-1980: de pagesos a obrers i ciutadans*. Director Josep Termes Ardèvol. Universitat de Barcelona. Departament de Història Contemporània, 1989. Tesi doctoral en línia a: <http://hdl.handle.net/10803/2002>
- MOLINA VILLAR, Juan José. *L'activitat balnearia dels segles XIX i XX a Catalunya i Espanya*. Director Josep Pich i Mitjana. Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari d'Història Jaume Vicens i Vives, 2010. Tesi doctoral en línia a: <http://hdl.handle.net/10803/7480>
- NARVÁEZ FERRI, Manuela. *L'Orfeo Català, cant coral i catalanisme (1891-1951)*. Directors: Jaume Carbonell i Guberna i Jordi Casassas i Ymbert. Universitat de Barcelona. Departament d'Història Contemporània, 2005. Tesi doctoral en línia a: <http://hdl.handle.net/10803/1986>
- SABATÉ-LLOBERA, Núria. *Cuba como geografía literaria en la narrativa catalana contemporánea*. Co-directores: Susan Larson i Susan Carvalho. Universitat de Kentucky. Departament d'Estudis Hispànics, 2007. Tesi doctoral en línia a: http://uknowledge.uky.edu/gradschool_diss/566/

